הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

מיוסדי חב"ד
מחל יוסף יצחק
ליובאוויטש
ארה"ב - U.S.A.

ספר לבוש מלכות

חברו הגאון מוה"ר מרדכי יצ"ו נקרא יפ"ה • עשרה לבושי מלכות והלבוש הראשון נקרא לבוש התכלת • בו ילבש עיטים בעשרה לבושי קדש / בחמשה הראשונים מהם הוא מלבוש מעיטי כל המתפרנסים וסמוכים על שולחני העתבים משני פרנסי ישראל הגדולים הלא המה האלוף הגאון רבינו יוסף קארו ז"ל משביר בר לכל הארצות בספרו הגדול 'בני"ת יוס"ף • ומורינו ורבינו הרב נאמן רבי משה איסרלז ז"ל • עוד נתן לב"ן ימי"ן חמש חליפות שמלות אחרות שתים מהם הם ביאורי ולבוש התורה האחת בפשטיה והשנית בדרשותיה ועוד שלש קאות בים"ף נכספות ביאורים והקדמות • לחכמות רמות • הן הן מחקרי"ות תכתי"ות וקבלות כהוכות כאשר יראה כל מעיין בהקדמות, ויהיו חמש כנגד חמש מעינותם בסיני בשתי הרוחות ובכן יצילנו האל מינעות ואנחות ונזכנו לחזות בנועם שכינתו כריב מניחות ושובע שמחות

אמי"ן :

והוא מוגה מכתיבת ידי המחבר • וגם ניתוסף בו כמה חדושים שהוסי"ף המחבר כאשר הם רשומים בלוח בסוף הספר :

נדפס פה קק פראג

על ידי הר"ר משה בן מוה"ר יוסף בצלאל בץ דצ"ל מהדפס

היום יום ג' ג' טבת שנת שפב לפ"ק

עם פי' אליהו זוטא חברו וגם יסדו הרב הגאון מהורר אליה' חנ"ד דק"ק טיקטין בן הרב הגאון מהורר בנימן וואלף ל"

נדפס מחדש בהשתדלות
הרב נפתלי גרוס
בהרה"ג מוה"ר רפאל זצולה"ה
אב"ד בערבעשט

בשנת תשכ"ב

בדפוס אחים גרוס

הכסמת אבי המחבר הגאון המופלא מוהר"ר בנימין וואלף נר"ו
והסכמות הרבנים ב"ד מ"ש פה פראג יצ"ו

מה נמלצו אמרי יושר מדי עברנו בו נגילה ונשמחה בתורתו דברי פי חכם חן הוצק בשפתיו, מלא על גדותיו בנקי"ותיו ובקש"יותיו, מפליא עצה והגדיל תושיה, ברוחו פי שנים כאליה, בספרו אורו הגדול והרחבה ספר אליה רבה, כי היא חכמה ומלאכה רבה, מיוסד על הש"ע מטור יורה דעה בינה והשכל, ויחכם מכל, מצא חן ושכל, בעיני אלקים ואדם, כי יעבור בסך לדדם, לחרוח ולקדוח בפלפלא חריפא, כאבימי ועיפה, ואינו מאבד טיפה, בשקידות ובקיאות וסודיות ברה ויפה, ועוד זה מחבר חוב"ר חב"ר, מוסיף להפליא עוד חיבור, על ספר לבוש אר"ח ספר אליה זוטא, מעייל פל"א בקופא דמחטא, שואף חורה שם חוק ומשפט על כל הפוסקים, ומנהגים חוקים, דינים ישרים מצודקים, מים עמוקים, מהעדות והחקים הוא הגבר אשר הוקם, החריף והשנון, כברק השנן נ"י פ"ה הצעיר, ר"ב וקדיש ועיר, הרב המוסמך כמהר"ר אריה אב"ד דק"ק קעלין גר"ז בן אבהן ובר אורין, בני דמוריין, לבש לבוש אדרת, אלי' לתפארת, אלי' עלה בסערה, קולע אל השערה, איתמחי גברא בחריפות והוראתיו, בכן אמרנו גזרנו יפוצו מעיינותיו, לבבו לחוקקי בית ישראל לחקוק בעט ברזל, דברים קשים כברזל, מים מדליו יזל, וכפטיש יפוצץ סלע, עתיר פומבי כאליה, בשתיים שני ספרי קודש אליה רבה ואליה זוטא, קמא קמא דמטא, ועלתה לו, צדק יקרא לרגלו, שהוא לתועלת הרבה, כמותו בישראל ירבה, לכבוד אכסניא של תורה ולזכות בני דרא, כתבנו וחתמנו בימי הגבלה תמ"ת לפ"ק.

בנימין וואלף בהגאון המפורסם א"א הראי"ש זצ"ל שפירא
שמואל הלמן בן מהר"ר ר' אברהם זצ"ל ה"ה
שלמה זלמן בן לא"א כהר"ר מאשיל ז"ל סגל
יוסף בן האלוף המרומם כמוה"ר צבי ז"ל ה"ה

הסכמת חרב הגדול אב"ד ור"מ דק"ק אשכנזים
בירושלים תוב"ב

אנכי בדרך נחני י"י להצלת נפשות אביונים צאן קדשים דעניי ירושלים תוב"ב ונתארחתי בבית אביר הגביר המעולה הראש המנהיג הקצין כהר"ר עזריאל פרימו"ש יצ"ו ושם בביתו הרמתה שריא נהורא ידיד ד' ישכון לבטח המאור הגדול חתנו ה"ה הרב הגדול אב"ד ור"מ דק"ק קעלין מהר' כבוד שמו כמוה"ר ארי' בהרב הגדול כמהר"ר בנימין וואלף נכד הרב הגאון המפורסם כמוה"ר שמעון אב"ד ור"מ דק"ק פראג וכל זמן הייתי שם כאורח ללון הייתי מתהלך בחצר גינת ביתן ליהנות משדה חקל תפוחין אשר ברכו י"י, ומזיו מאור תורתו ושמחתי כעל כל הון בשמעי את אמרותיו אמרות טהורות מתוקים מדבש ונופת צופים חריף ובקי בכל חדרי תורה תורת אמת בפיהו מפיק מרגליות, מקורי מים חיים גולת תחתיות וגולת עליות, וגם ראיתי חרות על הלוחות כתובים באצבעו דברי אלקים חיים אשר איזן וחיקר חבר חיבור גדול ונחמד על הש"ע מטור י"ד ועל הלבוש מטור אר"ח יורד לעומקה של הלכה בפלפלא חריפתא מברר ומלבן כל הפוסקים ראשונים ואחרונים ומוציא תעלומת אליבא דהלכתא, ועל סדר אר"ח כבר היה זריז ונשכר והתחיל להוציא לבית הדפוס וקראו בשמו אליה זוטא ועל טור י"ד העיר י"י את רוח קדשו להביאו ג"כ לבית הדפוס וקראו בשמו אליה רבא ע"כ גם אנכי מסכים להדפיס הספר הנ"ל כדי לזכות בו את הרבים ובזכות זה י"י השוכן בציון ובחר בירושלים יאיר עינינו במאור תורתו, ונזכה ליהנות מזיו שכינתו, ויספר בציון שם י"י והתהלתו,

כ"ד החותם היום יום ג' ס"ו חשון פה ק"ק פראג המפוארת, לסדר אלקים עמך בכל אשר אתה עושה, תי"ו מ"ם טי"ת לפ"ק.

נאם משה במהר"ר יעקב הכהן
חונה בירושלים תוב"ב בק"ק אשכנזים.

דברי אבי המחבר, בשיר ושבח בנו מדבר:

ברי ובר בטני כחי ואו ני
נהלינו לציון בהלכה העיר עי ני
ישעי ואורי לימיני תחבק ני
מה נמלצו אמרותיו ובמשפטיו חיי ני
נחלתי עדותיך ששון לבי ורעיו ני

אם חכם לבך אשמח גם א ני
לאשר שאלוהו כר"ב ושמואל בדי ני
ורו משפטיך לאשר ידך עשו ני
הלם פניו כאליה בפתום תודיעי ני

הקדמת המחבר ספר אליהו זוטא

אמר המחבר הייתי חושב חבור חבור גדול ורחב על שולחן ערוך ועטור יורה דעה ומלאה הארץ דעה, כאשר עלי הכביל יד ה' היתה אל אליהו להגדיל תושיה, קראתי שמו על שמו אליהו רבא, על סם שהוא חורה ומלאכה רבה, בהוויית אבי ורבא, ובהתחלת הדפוס להבין ולהבאה, אנכי הכנתי עיזודה, על התורה ועל העבודה, ועתה ה' אל אליה קול קורא פנו דרך, אל העבור את הדרך, אין מעבירין על המצוה או"ח הן תפלים דרכה, שהוא הלשון ומוקדם לברכה, דבר הבוה לכל נפש והכל עריכא, ואמרתי בלבבי הגיתי, ידי בנעוותי, לחבר חיבר על ספר הלבוש החור והתכלת לרב הועלת, בחבר בספר הלבוש הלב חומד ומוסך לב העם והלומדים ללמוד וללמד, לקבוע עתים בחגרותם ובעיתותם בבתי מדרשים ובבית ה' שבתם, באמרם כל המחברים ז"ע וכוסקים הבאים אחריהם סתומים ומחומים מאוד דבריהם, ועריכין היכם אחר היכם לעומתם ומעוקיהם ההורה ומאמות אחר יעבה ההדם וחי בהם, דרושים לכל חפציהם, ויולה האמן ועת לכל חפץ למלאות רצון קוניהם לא כן ספר הלבוש מפרש דבריו כמלה דברי הבוור וב"י ממהשא בטעמא ודרושא, לכן על דברי ספר הלבוש הנ"ל עמדתי וכאלי"ה ומחני שנכתי לעשות מחברת הקודש נגזרתי וה' היה בעזרתי בקיצור לשון לחות ערכתי, ואני בהחלו"תי לבושי, דמיתי בנכסי לפ' ונכסיו הכבר ומעבהו אדוהו אכנהו יבוגמו

א וזה יגלה ראשונה הגקוותות שסוסקים תשיגם ומוסכים על הלבוש אמה ואמה בכל פיסה הכרעתי לגיי מקדוש' נפנה לעשות הכל כתקונה על מהטמאה

ב הספרים שמכפנו אחר הלבוש כגון שני לוחות הברית ובית חדש ודרישה ופרישה ולחם חמודות וכנסת הגדולה וביורי כ"ג וט"ז וג"ץ וט"ת ואחר ספרים עליון מספר עד היום אחר אביו לאורה, וגם שאלות ותשובות חדשים גם ישנים אחת לאחת עבהות מי בחרם הדוקי דינים הטבעים אלי המוגיא ומביא בקורס ולבחרם בוגרים ובכיוגים בלכוגים בלכוגה ובתאריה,

ג דינים וחדושים שהשמיטו בעלי ז"ע ופוסקים וב"י ודרכי משה ורבני קשקאי חבם כסלם הגאתי דבר מה לעוך ולא חברתי,

ד בכל מקום שהשמיט הלבוש דברי הש"ע והגהת רמ"א, דנתי וכתבתי טעם, על השמטתו והכרעה לדינא הם לפכוק כוותו, כעם בראיה גמורה וכעם תלד הכלל והסברא ולפעם ולד המנהג ישראל הורה,

ה במקום שהלבוש סותר לדברי הש"ע או כשם מחלוקת בין אחרונים או בתשובות, במלחמה של הורה מזיימים ראיתי ליחד לשונך הדינים אחת ולול בבשרים המטיימים,

ו אם המגה יוגא בכל מקום שמביא הש"ע ולבוש שני דעות ולא נהט דעות להכריע כדקא יאות אוי אדשם אחה דעה עיקר לדינא לכעמים ומרחשים ולפעמים ומסכמות אחרונים,

ז וזה שראיתי או שמעתי בהיותי יקר מיס על ידי אליהו על אבי אדוני הגאון ויהר"ם ז"ל, על ברכו מהגדלתי ובבית אולכמה מרגא ורבנא א"ח הגאון המופלא מוה"ר אב ווחלף נר"ו ובעלי תרכין אחי ורבי להתרוטע במעבה או בעומק הבאלה כתבתי הכל על הלה,

ח לא כתבתי פנים בהורה, בדבר וחלי דבר שאינו מלה ל"פנג"ד כשורה בלבוש או בבאר פיסקא קונא מגיעא בהרא השגתי עליו בקרה, המעיין יבחר לרגלו לדק יקרא,

ט אודה לה' כי טוב שהבדה לידי ספר הלבוש יום טוב מכתיבת יד של הגאון הוסכמת י"ט יזכר בוו על טוב, כוזה חדושי דינים והכיסות על הלבוש הד והדר לבוש הכנסתי אותן לסיפרי פארו חבוש, ובמקום שאין דעתו מסכמת אני מתיר ובבית הלכורים החבוש ישועה ברחמו כבוש,

י במקוותות שלא כתב בהן הלבוש טעם, יגעתי ומלאתי לתגא טעם ופעם הוספתי טוב טעם על טעמו ומוכרע הוא מוקומו אלו עברת הדברים, באמת נאמרים, ברור מטלו, קריאתו אז הלו"ן, וקראתי שמו ספר אליהו אוטא כל אדם יקרא ויטה, לכן התכבדו מטובדים בקמא קונא דמטא עד דאיתמא יאוטא לדפוס ספר אליה רבה בעליוה דיוטא, ולא ח"ו לבם יוהרא וגיאותי, רק כאליה קבא קבאתי לה' לבאות ובטרך קטן ואוהיות קטנות ולאות, למען יבא בחיקו את מסבה ההורה האחת, שיבא מאי לקיים הורה ומצות בכל יום המתמסמים ובאות הבון לקראתו וה' יעשה עמו לטובה אות ויחיש לו ישועות הגיבאות הכ"ד העיר אליה בהגאון הגדול מוה"רר וחלף נר"ו שפירא,

התנצלות הרב המו"ל מחדש, מצאצאי המחבר הקדוש זצ"ל

ברוך ד' אלקי ישראל אשר לא עזב חסדו ואמתו ממני ומכל בני ביתי נר"י, ומכל צרה ובור שאון הצילנו ויביאנו עד הלום, ואמרתי בלבבי במה אכף ואקדם לאלקי מרום ואגישה קרבן תודתי לו על כל הטוב אשר גמלני. והעיר ד' אותי להוציא את הלבושים ממרן זקני הקדוש מהר"ם יפה זצ"ל, שלא נדפסו זה כשתי מאות שנה והם אוצר יקר רב ונפלא, והדבר הזה לא הי' קל בשום אופן להוציא אל הפועל היות ולא נדפסו זה רבות בשנים, ונמצאו אחד בעיר ושנים במשפחה, במצב של קלקול והפסד, והרבה יגעתי עד שעלתה בידי לקבל ספרים במצב טוב שיהי' אפשר להדפיסם מחדש, ועלה לי בהרבה יגיעה וכוחות רבים לתקן ולהגיה את המטושטש והבלי' עד שידי מגעת, וכן יגעתי ומצאתי שמדפיסים הקודמים החסירו בדפוס ענינים חשובים, וכמו הקדמת רבנו הכוללת ללבוש התכלת, והסכמות הגאונים והגהות א"ז ז"ל. והנה עלתה לי בע"ה בזכות אבותי הקדושים להוציא את חיבור רבנו בתכלית היופי ובגודל גדול, אותיות מאירות עינים ומשמחות לב, ואין כל ספק שכל אוהבי תורה יברכו בשמחה רבה על המוגמר הזה. — והשי"ת יעזור לי להוציא לאור עולם את כל הלבושים כאשר עם לבבי, וזכות מרן המחבר הקדוש זי"ע, יעמוד לנו ולזרענו ולכל ישראל שנזכה ללמוד וללמד ולהקים את התוה"ק מתוך הרחבת הדעת ושפע דקדושה לאוי"ט עבגצב"ב.

נפתלי גרוים
בן הרב הגאון הצדיק מוהר"ר רפאל זצ"ל
אב"ד דק"ק בערבעשט

מתולדותיו של רבנו הלבוש ז"ל

אשר לקטתי בע"ה מספרים וסופרים

מאיר בלאאמו"ר הרה"ח כמהו"ר אברהם ז"ל אמסעל

רב ועורך „המאור" בברוקלין, נ. י. תצ"ו

אברך את ד' אשר יעץ את כבוד ידידנו הדגול, חסידא ופרישא, הרב הגאון הצדיק המפורסם, כקש"ת מוה"ר נפתלי גרוים שליט"א, האדמו"ר מקרעסטיר־בערבעשט, כעת בברוקלין, לתת את נפשו ומאודו להוצאת החיבור האדיר, לבוש מלכות, הכולל כל חיבורי גאון ישראל וקדושו, רבנו מרדכי יפה זצ"ל בעל הלבושים, המקיפים בשיא גדלם את כל מקצועות התורה, ומה גם חיבוריו הכוללים כל דיני הש"ע.

והנה כל ספר וספר המודפס מחדש אחרי החורבן הגדול והנורא שעבר עלינו ועל ספרינו הקדושים, משמעותו אוצר יקר ונכבד ואזכירה נא כאן דברי מג"א ז"ל סי' של"ד סקט"ז, דהאידנא דבציר לבא ונתנו כל הספרים לכתוב שלא ישתכחו וכו' ועיי"ש, מצילין אותם מפני השריפה בשבת, ומכש"כ אחרי השריפה הנוראה רחמנא לשיזבן, של גופות וספרים בימינו על ידי הנאצים הארורים ימש"ו, בודאי יש להציל משכחה וטמיון, כל ספר וחיבור הקדוש לנו.

ולפיכך כל בן תורה ושוחרה יכיר טובה ותודה רבה להאדמו"ר מקרעסטיר־בערבעשט שליט"א, שזכה וזיכה את הרבים במתנה המפוארה הזו סברי רבנו הלבוש, שזה מאות בשנים היו יקרי המציאות על אף חשיבותם הרבה, כנראה, מפאת גודל ההוצאות להדפיס חיבור גדול וענקי כזה, משכו המדפיסים את ידיהם ממנו. ועי' פרישה מו"ד בבה"ט יו"ד רמ"ו, דאינם יוצאים בלימוד גפ"ת בלבד, וספרי הפוסקים ודיני התורה כמו הרי"ף ומרדכי והרא"ש ודומיהן, הגם שורש ועיקר לתורתנו ועיי"ש. וכבר העיד הגאון בעל אלי' זוטא ז"ל בהקדמתו לאו"ח, שבצאת הלבושים לאור, למדו הכל בו יותר מבשאר פוסקים, משום שמפרש דבריו בטוב טעם ודעת, וכן ראה בהסכמת הגדולים להוצאת ברדיטשוב, עד כמה הם מסליגים בנחיצות לימוד הלבושים.

ותיתי לו להאדמו"ר המו"ל שליט"א, שהשקיע כוחות עצומים ויגיעת בשר לשפר ולהדר את ההוצאה הזו בכל השיפורים וההידורים, בדפוס מאיר עינים ובנקיון הרבה טעויות מדפוסים הקודמים, וכן טרח להוציא דבר שלם ומתוקן בתכלית השלימות וחזקה על חבר וכו', והוסיף להוצאה זו, מה שהחסירו בדפוסים הקודמים מטעמים בלתי מובנים, כמו ההסכמות השונות ועוד ענינים חשובים ובראש וראשונה הקדמת רבנו ז"ל ללבוש התכלת, המרגלית הכי יפה שהחסירו בדפוס הקודם.

אציין נא כאן, שהאדמו"ר המו"ל הוא נכדו של הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל, והרה"ק הזה הי' מצאצאי רבנו המחבר ז"ל כמובא בהקדמה לסה"ק ישמח משה.

ומה מאוד נתתי שמחה בלבי על הזכות שחלק לי האדמו"ר המו"ל נר"ו, לרשום מעט מתולדות רבנו המחבר ז"ל, למען להציגם בשער הספר, למראה עיני התלמידים ואף הלומדים, דלאו לכולא אסתייע לדעת ולהשכיל, מדת גדלו ועוצם תקפו של מרן המחבר, הגם שהשם לבוש ידוע להם. וכתב רש"י ז"ל בריש פ' נח הואיל והזכירו סיפר בשבחו שנא' זכר צדיק לברכה, ד"א שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים עכ"ל. וכ"פ מוזכר בתוה"ק אלה תולדות של צדיקים, דהא גם תולדותיהם של הצדיקים הנן תורה שלמה וברוך שבחר בהם ובמשנתם, וע"י הכרת מעשיו ותולדותיו של הצדיק, והתאבקות בעפר רגליו, גודעת חשיבות יתרה גם לדבריו ותורתו, ואחד ממ"ח דברים שהתורה נקנית בהם (עי' בפ"ק דאבות) הוא שימוש ת"ח והכרת מעשיהם ומנהגיהם, שהכל הוא תורה וללמוד צריכים.

* * *

רבנו המחבר נולד בפראג לאביו הה"ג ר' אברהם ז"ל מביהם, שהי' ראש הקהל בפראג וגם רב הגליל מטעם המלכות.

מדברי רבנו המחבר בהקדמתו ללבוש האורה ח"ל, רק אחרי נישואי בשנת שי"ג וכו' שמשמע שכבר הי' אז כל כך גדול ומפורסם, שהתחיל לחבר חיבור על רש"י ז"ל, (מהקדמתו לאו"ח משמע שאף לבושיו על ש"ע התחיל לחבר והוא רך וצעיר), צ"ל שקיים בעצמו בן ח"י לחופה או פחות, ולפ"ז נולד בערך בשנת ה"א רצ"ה ליצירה, ונראה שהי' צעיר מרבו המובהק הרמ"א ז"ל, בט"ו שנה. (הרמ"א נולד בערך בשנת ר"פ ונפטר בשנת של"ג בל"ג בעומר, כן כתב הט"ז באו"ח סי' ת"ק. וגם מזה ראי', שאין יסוד למימרא שהרמ"א הי' בן ל"ג בפטירתו. ועי' צ"ד בערכו, שהרמ"א הי' בכמו עשרים שנה אב"ד קראקא ועיי"ש. ולפי המימרא שנפטר בן ל"ג הרי הי' בן י' או י"א כשנתקבל לאב"ד לער"א הזו, ומבורר ממילא שאין יסוד למימרא זו. ברם משכ"ת הצ"ד שהי' שם עשרים שנה, אין החשבון הזה מדויק והי' שם קצת יותר. וגדולתו וצעירותו של מרן הרמ"א מתבררת מתשו' הרמ"א סי' י', בתבעו את עלבון מהר"מ מפאדווה ז"ל, הגאון בן השמונים, והוציא חרם שלא לקנות ספרי הרמב"ם שהדפיס הנכרי ורק אלו שהדפיס מהר"מ ז"ל. החרם הזה ניתן בחודש אלול ה' ש"י שאז נדפסו ספרי היד בפאדוא ועיי"ש. וברור שהרמ"א לא הוציא חרם והוא ילד בן עשר שנים, אבל כבר הי' אז אב"ד קראקא והיכולת בידו, וממה שהוא חותם, הקטן שלא דיבר אלא להתלמד וכו' נראה שהי' עדיין צעיר לימים, ואפשר ששנת הולדתו היתה קצת מאוחרת משנת ר"פ), ובכל ענין הי' בחור צעיר כששלחו אביו ללמוד תורה מפי רבן של ישראל, הרמ"א בקראקא.

והיות שהרמ"א בא מלובלין לקראקא בשנת ש"י ויסד שם

(ᓴᓇᓂᒪ ᑕᐊᒃᑲᒪ ᓴᐊᓂᒪ)

ᓇᓚᒪᓐ ᓄᓇᒡ ᑕᓯ ᓴᓂᒪᓯᑦ ᑕᓇᒡ ᓄᓇᓐ ᓯᓚᒪᓐ ᑯᒥᑦ ᓇᓚᒪᓐᓴ ᓯᓱ ᓂᒪᓯᑦᑏ ᓴᓇᓴᓴ ᒪᓯᓯ ᑕᒥᑦᑐ᐀

ᓇᑲᓴᒥᒃ ᑲᓕᓐᓴᑏ

ᓂᐊᒥᑦ ᒥᒥᒃ ᓂᒪ ᑲᓇᑦ ᒪᓐᓄ ᑕᓯᒡ ᑯᓐᑯ ᓂᒪᓯᑦᑏ ᒪᓯ ᓵᑦᒪᓴ ᑕᓇᒡ ᓴᓇᑲᓴᒥᒃ ᒪᓯᓇᓐ ᓵᓐᑦᒥᒪᓐ ᒪᓐᓴᓐᑦ ᒪᓐᓴᓐᑏᑏᑏ

אמר התופר ברוך

מ״ר לך ישכון מרומים
צה וברא העולמים
ריויה והרומים (גיה ר״ל המים: והרומים
יח״ר לה מלאכתו בששה ימים הטרקה הים רגלו:)
צר בששי ארם ואשתו ערומים

י״פ לכו בלי לבוש ולא נבלמים
רי עון הרעת צוח עליהם בגיזומים
והירם מלאכול מכנו פן ימותו מיתת עולבים

יח״ר בלי רעת עברו על האיומים
גליהם לרע ירוצו למען שפוך רמים
עץ החיים כאסו ובחרו רעת המזעימים
לבשו בשת וכלימה והרגישו במערומים

מ״ח למלך מלא רחמים
גרי ישע הלבישם וכתר חילומים
אשם עטר בפז וחלי כתמים
לבישם כתנות אור כבסורת רם מנהיר עיני חכמים
עיל צדקה יעשם לחנחילם שני תכמים

ה״ת את חיא החמדת חנגוזח לו בקדומים
רקת יושרו להגיד לתמימים
שעשע בה יום יום וימים
יא שעטרה לאבותינו ולנו בל הימים
וא אשר חזר ותנה לנו בכתב תמים

גם בעל פה מבר לנו פירושיה ורמיזותיה הליכות עולמי׳ והכל על חר סיני השפל בין החרים הרמים. לחודיע ענותנותו הגדולה. בבקום הראותו רוב כבוד גדלו והמעלה. אשר לו דומיה תהלה. והנה ידוע שהבלית נתינתו אותה לנו לא היתה אלא לבען הלביש אורגנו רוח חכמה ודעת רוח יראת יי׳ אשר בה נדע את הדרך אשר נלך בה וארת המעש׳ אשר נעשה כי זה כל האד׳ ותכליתו אשר בעבורו היה׳ בריאתו ויפה באפיו רוחו ונשמתו. אשר תחילה מתחת כסא כבוד מלכותו. ומלא אותו בחכמ׳ ודע׳ ורוב תבונתו ויעק׳ בחר לו יה ישרא׳ לסגולתו. והם זרע יצחק ברך יי׳ בעקידתו. בני אברה׳ ראש אבותנו אשר שבר בצוותיו הקיו ותורתו. ויחדה לאום יחידתו. וצוה עליו להגות בתורתו יומם ולילה בשכיבתו וקימתו. לבען תהיה תורת ה׳ שגון ושנור בפיו ולשונותו. כי זה תבלי׳ האד׳ ויצירתו. וסבר אותה לאב הנביאי׳ בנבואתו ואדון החכמים בחכמתו. אשר היה בבחר המין ברוב ענותנותו. ובסרה גם הוא בכתב ובעל פה לראש ונשיא הדור הבא באחריתו. וכן הראש בבל דור ודור לפי מדרגתו. כל זמן ישיבת ישראל על אדמתו. וקיום בנין ביתו. וקדושת המקדש בקדושתו. עד אחר חורבנו והריסתו. אשר היה בסבת המאם ועברם על בריתו. וברוב הימי בשכון ישרא׳ בצרתו. בטעם באת התור׳ח׳ו לידי שכחתו. וחזר העול׳ לתוהו ובהו ועדכומיתו. עד בא רבינו הקדוש בקדושתו. ודרש עת לעשות ליי׳ הפרו תורתו. ויעש לנו כתנו׳ עור באור בחדתו. וכתב הכל בכתב אמת על גליותו את רוב פירוש וסדר התור׳ במסורתו. אשר היתה לו על הרבו׳ פיו׳ייתו. וכן תבאו׳ אחריו מיחידי סגולתו. בתב כל א׳ את למודו בבגילת כתרתו. עד בואם אל מקדשי אל (רמז לרב אמי) ואבות באחרית (רמז לרב׳מ) ואז נחתם הגמרא בתתיסתו. ואלה בתו חכמי הדורו׳ וגאונים כל א׳ בפרישתו. לפרש דברי ר׳מש׳ והגמר וסדר גירסתו. לקבוע כל דבר הלכה והלכה על אמתת סדרו והלכתו. ושמת חדרת בסותו לבדו ושמלתו. אשר בה ישכב כל ימי חיותו בחת וכב׳ היה׳ רבוב שפתתו. בבתוב הכל בספרי הקדמתו׳ לכל אחד בהקדמתו אגני צריך להאריך באריכתו. כי תבל גלוי ודעת לאנשי בריתו. ויי׳ ברחמיו וברוב חמלתו. יחזירנו לנעם שכינתו. ויאיר עינינו באור תורתו. אביר: אך את אשר ידוה עלי לבי אגיד כי הלל הוא בקרבי. מיום עמדי על דעתי ורוח נותרה בי. כי חציקתני רוח בטני בקרבי. ועצור בטלין לא אוכל לטמנם בחובי. הנה ראיתי עם יי׳ אלהי נפרצים על הדרי׳ תרמי׳ בצאן בלי רועים. בלוי סרבות ושכלות פרועי׳. הלכו בפלגות חקקי לב על

הרי בתר בתועים. ויהי כי יודע להם כי ערומים הם פרומים ופרועים ויתבוששו ויאמרו איש אל אחיו מה הנה אנחנו מסעים. תלבה רותינ׳ לבנות לנו עיר ומגדל בבקעים. ונעשה לנו שם כשם הגדולים אשר בארץ ירועים. ויהיו בשפה אחת ודברים אחרי׳ מלבותם ברואי׳ ויאמרו לכו ונתגבלה לנו נבלי רתות חדשים מקרוב. רובם ברבי התולים ותעתועים. למרו לשונם דברי שקר והעוה נלאים. אוי לאזנים שכך שומעים. מחפרים דברי אלהים חיים הטובים ותאמים. לדברי הבלים נפסדים ונשחתי׳ ורעי׳ אשר כל שומעיה נרתעים. אין בהם גם אחת פותח א׳ תאמת כיודעים. רק בבף הקלע אותו הם קולעים. קרעו התור׳ שהיא שמלתינו ליב קרעי׳. ויהי כי הנה הבלים כאלו מפיהם יצאו וכל א׳ ילך אחר בצעו. גם אנכי הייתי באחד מהם בתוך ההפבה. אבל הסתע׳ לבי בקרבי בבהפוכה. כי ראיתי עיר שושן נבוכה. ואיאתי פן ח׳ו רתפוג תורת אמת ותבא לידי שכחה. ואין איש שם על לב כי אם א׳ מעיר וב׳ ממשפח׳ הם יחידי הכגולות להעלות לבחלתם ארוכה. וכבקשי׳ לעמו׳ על נפשותיהם לתור להם כנוחה. גם להשאיר אחריה ברכה. ולבניהם מטאת תמיד וארוחה. לירד לאבתת עומק ההלכה. אחרי רואם שאין מי שיחזה ביד דור התהפוכ׳ הם מתבודדי׳ בחדרי משכית׳ לקבו׳ לעצם בית המדר׳ ד׳ אבות של הלכה. כיד יי׳ הטוב׳ עליהם המצוה אותם את הברב׳ בכן גם אנכי בראותי בבה. אמרתי הואיל וברבית יחסף קאתינ׳ מעינ׳ בישא לא מסתפינא. וכן המלעיגי׳ לא מבספינא. ועורתני רוחי בקרבי ותאמ׳ אי מה לך גרדם כאיש נרדם. ולמה תהיה אחרון מלהשיב עטר האמת המושלך ארצה ליושנה ולבלתי לכת אחרי הבחורי׳ אם דלים ואם עשירי׳. חברי׳ מקשיבי׳ לקול ענו׳ והלוש׳. ואין מנמת׳ והבלית׳ רק להונו הבריו׳ להשיא להם בתם לאשה. ולהפריז להם נרתי׳ ופרנס׳ וכל דבר קשה. כצפי׳ אז לפרו׳ מעליה׳ עול תור משח. על כן אמרתי אכין לי עלי׳ קיר קטנה לבית מדרש. ואחשוב כי זאת ולא זולתו הוא כוונת הפסו׳ הבעורב׳ כפר. היא פ׳ הפלגה שהפליגו עצם׳ בכל דבר שבקדש׳ נאכר שם מן הארץ ההוא יצא אשור ויבן את נגנה ואת רחובו׳ עיר ואת כלח ואת רסן בין נגנה ובין כלח היא העיר הגדולה. ופרשי׳ כין שראת אשור את בניו שוסעים לגמרוד וכורדין בבקו׳ לבנו׳ המגדל יצא מהוב׳ עבל. שיש לדקדק כאי קבל מאי דרהה הוה אלא נל׳ שרמז לנו הכתוב הערה והתעוררו לדור שהוא כיוצא ברור ההוא שאמרו ונעש׳ לנו שם ונו׳ ולא לבוות׳ אחרת צוח הכתו׳ אומ׳ שהאיש המאושר ברו׳ בזה וכיוצ׳ בו יצא מבינה ולא יהיה הלקו עמהם רק יבנה לו נוה שאנן בפני עצמו בחורי׳ משביתו ובזה יחחיב לו בקום בנע ויבא בבלחרשיבה טובה אלי׳ קבר בעבו׳ שעשה רסן ללשונו לבלתי שלח׳ לרב׳ בדברי תבלי׳ הנזברי׳ רק שמרה לשלח׳ בין נו׳ה השלו׳ ובין כלח זקקתו לתבלית הטו׳ שזכת לבא אל העיר הגדולה היא רחובות עיר שהוא מקו׳ הגע אשר זכרנו. ואעפ׳ שפ׳רשי שהעיר הגדול היא נגנה אין זה כתיר׳ לדברי האיל זה סבת זה גל ודי מזה. על כן גם אנכי בראותי כי עירו׳ אנכי והלתי האיראה פן ח׳ו ערום אקבר ואמרתי טוב לי להפרד ולהפרש בדרכי קנת אנשי׳ זכני לקצר זמן משך הישיב׳ עם הבחורים שהזכרתי ואבנ׳ לי נוה שאנן להתבודד בחדרי להלביש את עצמי בשכל׳ חדש׳ לבסו׳ מערומי ואנכי ומעירוכת כל רב ותורב אשר בגילי החשק שלא ילך ערום בלי לבוש ובכלי חבד׳ ועשיתי לי ולאשר בגילי הספר הזה קראתיו בבללו לבוש מלכות כאן כלכי רבנן על שם הבתו׳ וכרבי יצא מלפני תבלך בלבוש מלכות ונו׳ כאש יתבא עוד בעה. וכיותתי לומ׳ אצא בו ידי חובתי מלפני מבת הקבה הכוסלת על כל אשר הגנהו השי בתורה להרחיב גבולו בתלמידי׳ להרבין תור׳ בישרא׳ א׳ המרב׳ ואה׳ המסעיס עד שידו מגע׳ כי זה כל האד׳ וכאש׳ ראיתי כי לא מצאת׳ כלבבי כי כולם בחרים בהבלי פל נות חקקי לב. ומעם מהם שכי׳ תבלי׳ אבת על הלב. אמרתי אנא ידי חובתי בכפ׳ הזה לבא בו אל כיף ותבלי׳ ידע׳ אביהת הדרך אשר צוותי ללבת בה כפי זכנו זה. ויהיה גב זה ריבון תורה לאש׳ בגילי בחיי וגם אחרי מותי. הזה כי בבר ידעת מה שכתב הבית יוסף׳ ל׳ בתקדמתו כי לאריכו הימי׳ אשר הורקנו מבלי׳ אל כלי ובגול׳ הלכנו בעונותינו אול׳ ד׳ התור׳ ונעשי׳ התורה לבבה תורו׳ לבבת רוב הספרים כי אשר הוא בהק הגבנ׳ מן השמים ללבו׳ אותם כולם כש לרע אותם ולזכר בעל פה בבל הלופי הדעו׳ עד שרוב בני אדם ואף החשקי מאד בתור ובתורתו. הנו יומם ולילה אי אפש׳ להם לבא לכיף תבליתב מה לעשו׳ בהיקו׳ התורת ובבצותיה. עבל. ולכן בחר הוא ז׳ל לחבר ספרו הגדול כדרך אריכת וקצרה כמו שכתב שם הוא ז׳ל עצ. ויהי בבא הבבר ההוא ראה׳ שבת בארצות הלו׳ שבחו עליו כל לוכדי התור׳ ונשא הן והבר ויקר וגדולה בעיני כל רואיו כי חשבוהו לקיצו כנג׳ ריב. הספרי׳ וגדולהו כל חבבי הדו׳ כי ראוהו בשבי׳ בר לבל עמי הארצ׳ וגשאוהו על כל הספרי׳ הפוקי׳

הקדמת ספר לבוש מלכות בכללו

הראשונים אשר היו בזרינו כי הוא כולל רעת כולם וגם אבי הקטן
בעניות הדעת ורוב בשנים אז היה בעיני כמוצא שלל רב הבדתיו
אעגדהו עטרות לראשי והשקה נפשי בו מאד בחדתיו להגות בו כל
ימי היותי והשלכתי כל שאר הפוסקי אחרי גוי אך בריב הימים ראיתי
והתבוננתי כי עדיין דרכי היא דרך ארוכ מאד כי היא זל לרוהב ת
התפשטו שכלו הרב לעיין בו בנקלה קראו הוא קצרה אבל לנו העניי
והאביוני בתור עדן ארוכ וארוכ היא אז אמרתי אך לי בעקבין וארשו
לי קיצור הדיני על פי הסכבתי שבת להשען על שלשה עמודי ההורא
זל אבל אסברם בטעמיהם ובדרכי בקיצור שאפשר וזה ההלי לעשות
ויהי אדרי הדברי האה יצא הקנף מלפני ה בגזיר גירוש בארץ מולדתי
מדינת פיהם והגיעני המגיע הראשון ית והגלה הגליתי בראש גולים
מקק פראג בשנת שכא והלכתי לארץ איטליא באתי לקק וניציאת
יהגה בהייתי שם בקק וניציאה שמעתי איך הרב המשביר בעצמו
המעיר על זה הענין המועיל וגם כת לארן איטליא למרפיסי אשר שם
שרצינו לשלוח קיצור מספרו הגדול להדפיס והיא אשר קראו שולחן
ערוך אז שמעתי ומשבתי ידי מבלאכתי זאת ואמרתי כשם שקבלתי
שכר על הדרישה אקבל שכר על הפרישה כי אמרתי היה יהי טרחי
בחנם כי אם אחברנו לאחרי ודאי יהיה לקיצורו ידושם גדול מאד כי
היא בעל הבית בעצמו ידע מוצאיו ומובאיו הדריו ועליותיו ועליות
ותחתיו ושלי בלא היה יהיה אם לעצמו אבתבנו מדוע אטרי את עצמי
חנם אמרתי המשבי בעצמו יקצור יהון ויאסף ויעריך שולחנו אקוה
לאלהי גם לי יהיה פה לאביל ואחב בבא הספ היה לוניציאה ראיתיו
וראיתי כי קצר קצרה ידו בו מאד ולא יספיק כלל למעייני כי יקראו בו
נקורא בספר ההת וכהלו בלא פתרון וכאילו היה הכל הלנ בלי שום
טעם בצירוף כי אמרתי נקוא הניח לי הרב לחתנר בו כי הוא המשיך
מת רוב הדיני על פי דעת הרמבם זל כפני שנוהגין בו בארצי ישמעל
אשר הוא הרב ב יזל היה מנהיגם בראשם ובאלי הארצות ברוב אין
ניהגין כן אז אמרתי אשוב למלאכתי לכתו ולבאר אית הדיני הנוהגין
באו הארצי אשכנז פיה מערהרין פולין רוסיא ואנפיהן ובתוך כך בעוד
היותי בוניציאי יצא הקול בנחל העברי כי אחני מורי ורבי מהרר משה
איסרלן זל בקק קראקוב נתעורר על הדרך הזה אשר בחרתי לי כנל
לבאר כל מנהגי הארצו הנל אז הזרתי ומשבתי ידי שנית מזא המלאכ
כי היא זל היה רב מובה וגדול לכל אחיו ואמרתי במקו גדולי לא אעמי
עצמי ובין כדובין כך היתי אז עיל שיעמום הבטל קשה עלי בפר היותי
בארן נכרי לבדי ואין איש אתי מחבירי ומתלמידי אשר היו לי בארן
מולדתי אז אמרתי הואיל וקרמוני רבותי בכל אשר יזכתי לעשו אשה
לי על ימין או על שמאל ואבחר לי דרך אחרת אולי יישר בעיני ה וחפצו
בידי יצליה וינעתי ומצאתי אין לי בינתי לי בשאר ספרי אשר למדתי
בנעורי וקבלתים מרבותי ולקטתי ומחבתי לי ביאורי יפים על ג כפרים
ראשיי שהם בוללי שלש חבמו המפורסמי אשר לכדתי בנעורי מרבותי
למען היותם לי לזכר ולמשמר לעת התנברו השכח והיא עת הזקנה
ואלו הם האה הוא הפר הרכבה המפורס הוא ספר מורה הנבוכים
שהוא כולל כל החכמות שדברו בתן חכמי המחקר חברו החכם השלם
מורינו הרמבם זל אעפ שיש הרבה פירושים נדפסים עליו מם הוספתי
בהם מעט לפי צורך המעיין חתירני והשני הוא הלכות קידוש החדש
אשר בספרו היד הגדול אשר עשה משה זל והוא בכל הדפוסי מוטעה
מאד וגם הוא מורפ בלא ציורי הנמנו התוכניו השיבי לו ועברתי עליו
במעט עיוני והגהתיו לפי הצורך עם המפרש אשר נדפס עליו גם אותו
הגהתי כי גם הוא מוטעה מאד ויען כי הוא כולל כל חכמת הרבונר
הצריכ לכל תורני ובפרט מצות עשה מן חתור שצוות לקדש ההד עפ
החשבין והראייה כאשר ידע שלא היה אהד מבל הכמי הסנהדרין
מזכנ יכול להיו נמנה לדבר מצוה ליכנס לסוד עיבור השנה או החדש
אם לא ידע מחכמת התבונ ולידע בפרט מחלך החמה ולבנה ראשונה
ואנביהם מהלך שאר מוכבי הנבוכה ומוכבי המזלות ועליה אב הכתוב
כי היא הבכתבם ובינתב לעיני העמי וגו עכ הגהתיו גם אותו ומחברתי
ביאורי על פני ההלכו גם על הפירו שלו במקום שצריך ביאור לביאורו
גם קבעתי כל תבונ ותבונה במקומה הראוי לה עם פירושה למען יוכל
לחבינ כל מי שהקדי לו מעט בספרי התבונ והם ספר הכדו הקצר וקצת
מספר צורת הארן בשערי ופתחי הבדברי מתבונ חמה ולבנה ואז יקל
עליו מאד ללמוד ההלכו החמורו ההמה רל קידו החדש בספר היד ע
ביאורי והגהתי והתבונו אשר קבעתי במקומן והשלישי הוא הספר
המחבר שעשה המקובל הגדול בדורו רבינו מנחם מרקנט זל שעשה
פירו על התור דרך הקבלה בכתיבו ורמיזות מאד והוא בביאורי אלת
בלל כל הלקי חכמת הקבלה ובפרט הרבה מאמרי מן הזוהר יתבארו
בו כאשר קבלתי מרבותי וביארתי כפי הצורך המעיינים כוללים חרב
מחכמת הקבלה ויקל עליהם מאד תבנת דברי הרקנט עם כל ספרי
הקבלה עוד לקטתי וכתבתי לי מיבי הרפי ובחרותי איז פשטי וקושיות
ותירוצים על קצת פסוקי התור גם על דברי רשי זל וקצת דברי מבארי
דבדיו יש לי עמהם התווכחו דברים לברר וללבן דבריו הצרופים זל
ובפרט עם עמיתי מופת דורו והאוף מהרר ליב שי בעל הנור אריה
יש לי עמו תוכה מגולה ואהבת המוקה בקירו לבי אך דברי הרב הגדול
מהור אליה מזרחי זל אעגדם עטרות לי כי הוא מבר הזריח והאיר כל
ניצוצי אור דברי רשי זל לכל העולם ותולם הם נבוהים למבין ומפיו
כולנו חיים להבין כל דברי רשי זל שיעל התורה ודברי חזלתו רובם אר
הם כלולים בדבריו אז הם בטלים הגם כי לפעמים גם עמו אצא ואתן
ארון לפניו כן הגד כי רבינו מיוחס הוא גם הבדתי לי כמה דרשו ותוכחו
לדרוש בהם ברבים ביומא דכלה כגון דקמי פסחא ודתיובתא ובשמחת
התנים ובשמון מילת הקטנים ובשאר דרשו הנהוגו ברבים כדי לצאת
בכל אלה ידי הובתי לזכות בו את הרבים ושלא ללכת בו בטל ויהי
אחרי הדברים האה בימים הרבים ההם נתפשטו בעולם ספרי הדפוס
בשני העמודים הגדולים אשר הזכרתי והם ספר המשבי הגדול רבינו
יוסף קארו זל ואדוני מורי ורבי רבי הגדול רמ איסרלן זל ספרי הקצורי
אשר עשו בפסקי הדינים אשר קראו שבו שלחן ערוך וראיתי כי קצו
קצרה ידם מאד כי גם רבינו משה זל הלך בעקבי ר קארו זל אלא
שהוסיף מנהגי או הארצו הנל אז ראיתי ואמרתי הנה עתה הגיע לי
העת להזור למלאכתי הראשונה כי עדיין הניחו לי רבותי מקו להתנר
בו כי רחוקי וגבוהי הם דרכיהם מדרכי ומחשבותיהם מחשבותי כי
הם לרוהב בינתם ובקיאותם שהיו בקיאי בכל שטת הגמר והפוסקים
והיו גלוים להם טעמי כל דין ודין בעל פה לא כתבו רק ראשי הפרקים
ופסקי הדינים בקיצור מופלג כאלו היו כולם הלם בלא טעמי אשר לא
יגיע מזה תועלת כספיק רק להם ולאשר כגילם והנה הם ערכו שולחנ
בכל מיני מערכי מגדים בפרים עם נרדים אך המאכלים מתפל בלי
מלח ואף כי כל חכם לב כל אוכל יטעם בטעם הידוע להם אבל לנו
האביונים איך יטעם אוכל תפל בלי מלח כי אי אפשר לדין בלא טעם
כמו שאי אפשר לאוכל בלי מלח ולא עוד אלא כי גם ע טעמים
יחבר כל דין ודין יותר על בוריו דהכי אמרינן בגדה פרק המפלת אמר
אביי צורבא דרבנן דאמר מילתא ליבא בה טעמיה דכי מדכרי לידת
מדכר ואף גם זאת שנוכל לרמות לו כל דין הבא כיוצ בו כדגרסינן פ
קמא דברכות אמר רבא אגרא דשמעתא סברא פי כשהוא מורת
ויגע ומחשב להבין טעמו של דבר והו עיקר שכר למודו ובפ בבת
אשה אזל מד אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד ופריך בימינ
אורך ימים איכא עושר וכבוד ליבא (בתמיה) ומשני אלא למיימיני כת
איכא אורך ימים וכש עושר וכבוד למשמאילים בה עושר וכבוד איכא
אורך ימים ליבא עכ ופרשי זל ולמיימינים בה התורה שמפשפשין
טעמיהם ברקרוקים ובירורין בימין המוכנת למלאכה אורך ימים איכא
וכש עושר וכבוד אבל למשמאילי בה והם שאין מגיעים כל צרכן עוש
וכבוד איכא אורך ימים ליבא שש שצריך ומושל על האדם לפשפש
ולדקדק בבירור כל דין ודין עוד קצרו הגאונים הנל והשמיטו
בה רבים בשלחן הערוך שלהם הכתובים בדברי רבינו יעקב זל
בעל הטורים ובדברי רבי בעל בי הבתובי בספרו הגדול ואולי היה זת
לרוב פשיטותם בעיניהם אבל אין נל להשמיט בעבור זה כי דבר ברו
הוא שמי שיקרא בספריהם ולא יקרא בטור עצמו או בספר בי עצמו
באורך חימים יהיו אותם הדברים כזרים בעיני כל קורא שלא ידע מהם
דבר ולא יהיו מורגלים בפיו על כן אמרתי הנה עת הגיע לי עת חזרים
לדבר ולחזור למלאכתי הראשונה להעתיק כל דין ודין על בוריו
ושלא להשמיט שום דבר מדבר שהשמיטו ולגבור בעזר האל
יתברך אותם ברקרוקיהם ובטעמיהם באשר הרתחלתי וחיה ספרי
זה כדבר המסתעף בין שני הקצוות קצה אחר הוא החבור הגדול
של הרב המשביר זל שעשה סביב הטור זל שהוא ארוך הרבה
והקצה חב הוא השע של ב הגדולים הנזכרים זל שהוא קצר מאד
וספרי זה הוא אמצעי ביניהם יאריך במקום הצורך לטעמים ויקצר
במקום הראוי לכען יספיק לכל מעיין בכל טעמי הדינין בקצרה
ואל אל יי אתחנן יהיה עם פי בעת הטיפי ועם לבבי בעת מחשבי
ועם ידי בעת מעבדי ויגמור בעדי את אשר החלותי ועזר יהיה
מצדותי לכתוב עפ ההלכה הפסוקה את כל הלכותי והנה
אחרי אשר הקדמה יי לפני בין הדרישה והפרישה ועי הפרישה את אשר
אמרתי להעלות על ספר כל העניינים אשר הזכרתי למעלה לבאר
ולכתוב אותם אמרתי טוב לי לחבר הכל בספר א ולהלקו לחלקים

הקדמת ספר לבוש מלכות בכללו

הקדמה כי כה שמטל על כל ירא אלהים אשר. יראת ערמימותו
מרגיש בלבותו · אשר היא לנו תרפה גדולה ולבוש מערומיו
מגעוריו בספר הזה ויהיה לו הקדמה לכל מלבושי הוד והדר כי יבאו
אחריו · כי אחרי רואי שהגאונים הגלו לא העלו על שלחנם
רק המעדנים · ואת המלח שמקריבין על כל קרבן לא הביאו והוא
הכרתיח את התבשיל וכתבם את חאדם כחדוהו תחת לשונם ועודנו
הוא טמון עמהם ולאשר כגילם מכפנים אומר אני מגז כבשי אחכם
אותי ואת כל אשר כגילי מבהון · ואתה אחי הגדול הקורא בהרים
אל נא תבחל ברוחך לאבר אלי כאי אהנית לי כי באבת אם העמיק
בענייני תדע ותבין ותשכיל בכתנא דבר דגם לך אחני טובא חדא
דדלאי לך הספא ובשכחת אבנים טובות ומרגליות מתותא · הגם
כי כבר הם ביסים באוצרותיך הלא הקלתי עליך טורח העיון בבל עת
לא תצטרך להעמיק בטעם הדברים ויהיו לך דברי אלה למוכירים
בנקלה בצירוף כי לא עשיתיו לך אלא לאנשים אשר כגילי או פחות
בבני ויהיה להם לתועלת רב · ואף גם זאת לבחורים המתהילי בליבוד
והשקם ורצונם לידע כל הדברים בפשיטות יהיו דברי אלה לדם
לתועלת גדול כי יהיו ביאור יפה לבל דברי חטור והשע שקצרו מאד
עד יבינם בתבלית הנקל לידע כל הדברים בעין קל ובלשון צח טובן
מאד · כי התמחכתי בו ולא חשתי להעמיק בבל ענין עד שידי היתה
בגעת לצאת בו ידי חובתי בהרבץ תורה בישראל כפי יכלתי ומן
השכים יהיו בקרי אכיר · ולשליבות המלאכה אף גם זאת עשיתי
בסדור הדברים יצאתי בעקבי המשביר זל רל לעשות סעיפין בכל סי
וסיכן בבניין ובמספרם ולא אטה ימין ושמאל להמעיט או להוסיף על
סעיפיו ואף כי הוספתי ברברים בכמה דינים שהיו ראויין לדהלק
לסעיפין יותר על הראשונים אמרתי ינדלו ותעבו הסעיפי ויעשו ענפי
באופן שלא להרבו על כספר הסעיפים הראשונים כדי שלא לערבב
ולבלבל על המעיין בדפוסים הראשונים בשולחנו הערוכי הנדפסים
כבר וכורגל בהם למען יוכל למצא בקל מה שיבקש שצריך בלבושים
האלה וימצא המבוקש גם כן בסעיף הרשום כבר · ועכ על כל דברי
האמת והצדק קו אתי שם הספ הזה לבוש מלכות מאן מלכי רבנן כי
הוא לבוש והלוק לרבנן · גם לצעירים המתהילי בלמוד שיתלבשו בו
בילדותם ויהיה שגור בפיהם יען כי הוא כולל ומכסה כל הגוף מבפנים
ומבחון והלקתיו לשמנה בגדים כמספר בגדי כהונ כי גם התח נקראו
בהנים שהם כהני עליון ויהיה כתר כהונה וכתר מלכות במקום אחד
וסמכתי על שם הפסוק אשר שמי בקרבו · זה הוא ומרדכי יצא מלפני
המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותבריך בון
וארגמן · והעיר שושן צהלה ושמחה לי הודים היתה אורה ושמחה
וששון ויקר · הרי הם שבנה כי לבוש מלכות הוא שם הכולל כולם ·
וכוונתי בה מלבושים הראשונים לכלול בהם בל הדינים הכלולים בד
מורים קראתים על שם הפסוק הראשון · הלבוש הראשון מהם הוא
כולל כל הדינים הכלולים בחלק הראשון מטור אח ומעמיה והוא סדר
היום קראתיו לבוש התכלת כי כמו שחייב האדם ללבוש תבל בציצי
בבל יום אם ימצא כן חוא חייב להלביש עצמו באלו הדינים בבל יום
אם יזדמנו לו · והלבוש חשני הוא כולל כל הדינים הכלולים בחלק
השני מן המור אח השייכים לשבת ורח ומועדות ומעמיהם · גם כללתי
בו כל תכנ גנים המפורסמים הלא המה מנהגים שמדר מהדר איי זק
מ ירגא זל אשר נוהגין בתן בבל הארצות האלו קראתיו לבוש ההוד
שהוא מלשון חיוור כתרגומו רל לבן כי כמו שחיי אדם לשנו מלבושיו
לשבת ויט ובפרט מחלוק שחור לחלוק לבן כראיתא פר אלו קשרים
וכברתו מעשות דרכיך ווגשלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של
חול כן הוא חייב להתנהג וללבן דרכיו ומדותיו להלביש עצמו
כשבתות ויט עם תדינים חללו · והלבוש הג כולל כל הדינים הכלולים
בטור יורה דעה ומעמיהם והוא כולל כל מה שנקרא הורא כמו שכתב
הוא עצמו זל בהקדמת יורה דעה קראתיו לבוש העטרת זהב גדולה
מפני שהיא עיקר הכתר והעטרה שמעטרין בראש המלכים מלכי
רבנן לקרותה מורינו ומאמרם זל פרק הפועלים גולה דדהבא
פרסי עלך ורבי קרי לך כו · הלבוש הד שהוא כולל כל הדיני הכלולי
בטור אבן העזר ומעמיהם שהוא כולל כל סדר נשים קראתיו לבוש
הבריך חבון והארגמן שכן היא דרך נשים עיקר שמחתן דהיא בבגדי
צבעונין כראמרי פ עם נשים בבאי משמחן אמרב יוסף בבבל בבגדי
צבעונין בארץ ישראל בבגדי פשתן מנוהצין עכ · הלבוש הה שהוא
כולל כל הדינים הכלולים בטור חשן המשפט ומעמיה קראתיו לבוש
עיר שושן כי כל עיר המתנהגת במשא ומתן שלח עם אותן הדיני ודאי
ראויה היא להקראות עיר שושן כי היא מלאת שושנים ופרחים נאים

ופיים ת לבושים האחרונים שהם לבוש פשטי התורה ולבוש הדרשות
ולבוש הביאורים לשלשת הספרים שהם ראשי הג חכמות פילוסופיא
תבונה וקבלה סדרתים וקראתים על שם הפסוק השני ליהודים הירתה
אורה ונגמר · וכמו שדרשוהו הזל פרק קם דגלה מר ליהודים היתה
אורה ושמחה וששון ויקר · אמר רב יהודה אורה זו תורה דכתיב כי נר
מצוה ותורה אור · ושמחה זו יש דכתיב ושמחת בתנך · ששון זו מילה
דכתיב שש אנכי על אמרתך · ויקר אלו תפילין שבראש דכתי וראו
כל עמי הארץ כי שם יי נקרא עליך ויראו ממך ותניא רא הגדול אומ אלו
תפילין שבראש עכ · וכן סדרתי גם אנבי בחלק הראשון מהם שהו לבוש
הששי בכלל הכפ הזה הוא כולל קצת פשטי התור וביאור וההתוכחו
עם הכפרשים שאמרתי קראתיו לבוש האורה שהיא התורה · ולבוש
הז הכולל הדרשות שאמרתי קראתיו לבוש השמחה והששון בפני
שיש בו דרשות לשמחת המועדי ושמחת חתנים וששון המילות ושאר
ענייני דרשות הנהוגות לדרוש ברבים לשאר שמחות וששון · והלבוש
הח הכולל ביאורי גספרים הנזכרים קראתיו לבוש אור יקרו יען כי הוא
כולל כל כלי יקר שבעולם והוא כנגד מה שאמרו בגמרא ויקר אלו
תפלין שבראש כי כמו שהתפלין הם כלי יקר לישראל עד שיראי מהם
העמי כפני כבוד השכינה התורה עליהם עי התפלין כן הנ הבמו האלה
הם לכבוד ולהפארת לישראל לפני כל ואולי כי רמזים הם בשין של
ג ראשים וכמאמרם זל שם יי נקרא רת שין רומז לשין שבתפלין כלום
שעי שהג חכמות הללו הם ידועו בשליבות לזאת האומה הישראלי עכ
יראו מהם העמים על שליבות חכמת ועד שאבר הכתו כי היא הבמתכ
ובינתכם לעיני העמים והלבוש הזה חלקתיו לג חלקים קראתים חלוקי
דרבנן וסדרתים על הסדר הזה ביאורי מורה הנבוכי ראשונה ואחריו
ביאורי קדו ההדש שנייה · וביאורי הרקנט שלישי · כי כל רב וצורבא
מלאכי אלהים החושקים ליבנם לפרדס ומעלות בטולם המוצב ארצה
וראשו בגיון השמימה צריכין לעלו מן משפל מצבם עד רום המעלת
העליונה אשר השי נצב עליה בדבתיב והנה מלאכי אלהים עולי ויורדי
בו עולים תחלה להשיג במשה למעלה אהב יורדים להוריד השפע
בעולם · וכן הוא נמשל כדר ליורדים בתחלה ילמוד הכמות המחקר
והטבע והבולים כל הכמות העולם השפל הזה אשר כולם כלולי בספר
החכמה הזה היא ספר מורה הנבוכים ואחר יעלה ולמוד הבב התכונ
הכוללת העולם האמצעי הוא עולם הגלגלי אשר בם הכבבי שההכת
בראשם כמלך בגדוד והלבנה שנייה לה ואחר כל צבאם שהם שאר
הכבבים · ואחר כך יעלה מעלה ויכנס בפרדס החכמה במסילת
העולה בית אל היא הבמ הקבל אז יוכה להשיג השגת העלה ראשותה
יתברך העומדת עליהם לקיימם ולשומרם · ודי בזה והבן זה · והנה
יגעתי ומצאתי מלת יקר שהיא גופל בכל הג חכמות הלה אשר הכלת
האחרונה שבפסוק ליהודים היתה אורה ונומר כוללת כולם והם כורי
זה הדרך גב עכ קראתי כל לבוש מן הנ מלבושים הללו בשמו הנאה
לו · הלבוש הא מהם והוא הלבוש הח מלבושי הספר שהוא כולל
חכמת העולם התחתון הנזכרים בספר מורה הנבוכים קראתיו לבוש
פנת יקרת כי הוא האבן פנה שנעל כל העולם השפל אבר השי
לאזיב איפה היית ביסדי ארץ וגו · או מי ירה אבן פנתה וגי · יכתיב
ביעשיה כה הנני יסד בציון אבן בוחן וגו פנת יקרת מיוסד כיסד כי היא
מיוסדת למיסדי עולמות והמרכז מהן והיא יסוד לעולם ואעפ שזה
הפסוק על ציון לבדו נאמר בבר ידעת כי בציון מכלל יופי מכנו מ
משתיתו שלעולם דהיינו המרכז · ההלק הב מהם והוא הלבוש הט
מלבושי הספר בכלו שהוא כולל מהלך החכמה ולבנה קראתיו לבוש
אדר היקר על שם הכתוב שאמר איוב ורח יקר הולך הרי קרא מהלך
הירח בשם יקר עש בחירותו ההכל המהלכים משאר הכבבים נקראים
כן עש יקרת בחירתם וקראתיו אדר עש הפסוק דכתיב בזכויה אדר
היקר אשר יקרת אא שבבאן יהיה פירושו מלשון לבוש כמו וילש פניו
באדרתו כי כן הגלגלים הם המכסים את כל אשר תחת גלגל הירח
כמו לבוש החל הת מהם והוא לבוש הי מלבושי המלכו אשר חוא לבו
המלכות באבת שהיא העשירית כן · האצילות מעלה למעלה והיא
הבתונת הפסים אשר עליו ית קראתיו לבוש אבן הקרה על שם הפכו
יקרה היא כפניני כי אין ספק שעלי ולא על זולת אמ שלם עה בחכמתו
שהיא מדתו יקרה היא כפניני וכל הפציך לא ישוו מה ואולי כי על כלל
אלו השמנה מלבושים ונחלקו לי ארזל בבר פר ט אמר ר יכל שני
שערי כדכר יש בגע עליהם ס ריבוא מלאכי השרת וכל אחד מהם זיו
פניו כזהר הרקיע מבהיק ובשעה שהצריק בא אצלם מפשטין מעריו
הבגדים שעמד בהם בקבר ומלבישין אותו הבגדים של עני
כבוד ובכתר כו הרי כללם בח ובכתרים והבכתרים אפשר

הקדמת ספר לבוש מלכות בכללו

טהם ריומים לשניב האדרונים שהם עשרות וכתרים לראש העולם
השפל והם מ״שלימין כניין הי בהלוק החלג שאמרנו כלומ׳ בוכות
אלו יזכו ראלו נדה בגנר נדה׳ גם הפייט ביום א ברה ביוצר יכד
מלך בי׳ לבושים התאזר בקדושים אל נערץ בסוד קדושים אפשר
שרמז גב בי מלבושים כאלו רוצה לומר בסוד קדושים שיעסקו באלו
הי מלבושי בזה יעריצוהו גם כי נדר לסוד הרבבה ליודעי הן בסוד
העש הידועי נמצא בהסדמז להליקי לבושי הספר הזה כי ג העליונו
הם נבנו לאחת בסוד השמניות בסוד כתר הבמה בינה רוח שמים
ארץ העליונים כי הכתר היא האבן היקרה הבילדת הבכה העליונה
שהיא הקבלה הבכתר את כולם ברוחניותה׳ והבכה היא חכמת
התבת אשר עליה נקראת שמים עליונים ובינה היא כנגד הכבת
הפילוסופיא הבתבונו וחוקרת בכל התבונות ובופתי הטבעיו שבארץ
ועליה נקרא הבינה ארץ עליונה וארכ״ז הבנין והבן זה כי בבעש
התבוננו תבין שרמזי בהן הלבושים האדרי אשה אל אהותה אחת
כנגד אחת עד הגיעך להתתונה שהיא התבלת והבן השי יראנו
נפלאות מתורתו אמן׳ ורע שבלבוש השמיתה והששון שהוא הלק
הדרשות דרכתי בו דרך קצת הדרשנים רל שביארתי לנעמי בוונ׳
הסדרשו והבאבדי יעקבי הכנות בדרך ההלצה באיפש רהוק ובהעבר׳

הלשון כדרך רחוקה אמנם אבתתי אין בכל זה רוע ושום היזק המבי׳
לידי טעו״ח׳ באשר יש לחוש בעניין אח׳ ואדרבה חשבתיו לי להכמה
כי עיקר כיונת הדרשה ברבים היא תכלית לעורר לבות השוכעים
להדריכם ולהיישרם להבלי שלכות האחרון וידעתי כיבן דרך הבתי׳
להשי׳ אזן וישיבו אזנם כאפרכס בשמע עניינ׳ כאה גם החבבי׳ והמבינ׳
שבה אשר הבדרשו שנורי בפיהם חשקם ורצונם לשמוע דבר חדש
והדרן עכם כבאבר זל כה חידוש היה בבית הכדר׳ כו׳ ואכרתי אולי
אגב זה יכנסו דברי בלבם ויכניעו לבבם ללכ׳ בדרך הישר ובמעשה
שהיה כראית בבדרש שיר השירים בפסוק הנך יפה רעיתי אמרו שם
ר׳ היה דורש ונתנבנ׳ הציבור בקש לעוררם התהיל ואמר ילדה אשרת
ארת בבצרי׳ ששים ריבוא בברס אחד והיה שם תלמיד א׳ אבר כאן
הוות כן אבר לו זו יוכבר שילדה משה ששקול כנגדם רבוא שנ׳ אז
ישיר משה יבני ישראל ונו׳ע על כן גם אנבי עשיתי כן לפעמ׳
לעורר הצבו כתנוכה ושו אזנם לשמוע דברי כיבושין אבל בכל שאר
ההלקי׳ אקיה לאל ית׳ דרכתי בהם דרך הישר דרך אבת עד שהית׳
ידי כנעת לבאר הצורך והאבת ובכן ה׳ אלקי אבת יהנו בדרך האבת
אבן כיר

גם אלה דברי המדבר הקדמה אשר בה יבאר כבת ההגדות שנתחברו עם כפר
לבוש התכלת:

אמר התופר

מרדכי נקרא יפה בן מרדכי אבי החסיד כבוד ר׳ אברהם זלה״ה כבר הודעתי כבת תפירתי כמדה לבושי המלכות הלה להלבים בהם מבחתי
כל אשר כגילי לו פחות ממני וגם הודעתיך כבר את אשר קרה לי בפריסתי המלאכת זאת כמה פעמים ע״ פני עמוד טולם זל אמו
קדמוני׳ ואשר לכוף היה נבבה מאת האלהים לחזור למלאכת תפיר הלבושים הלה עד שהיה אלהים עמדי בימי לגמור המלאכה הזאת בעזרתו ית׳
והנה אחרי השלמתי בעה״ה בא לי אדם מ״שמו מרדכי בעברי הלוף מהרר יוסף בר מבחם ישראל זל קורין לאתו ר׳ יוסף הלבן ואמ׳ לי ישן כי מ״עתי עליך ויב׳ טבען
בתפידת אלו הלבושים אודיכך גם אבבי הוחיל ואדרי ליה לבורבא מרבנן לאתיבי נפשי כו׳ ואמר הנה זה ימים ומנים נתתי גם אבבי לבי אל מלאכה כזאת
והיתה כוונתי לעמדי לעמדן רבים יחכמו ולא יקראו עוד בם ת״ שהוא כפר שולחן הערוך כקורא בבכר החתו׳ בלי ידיעת מוס טעם והנה התחלתי ונמרתי
שני החלקים הראשונים שהם אשר קראתי אבי לבוש התכלת ולבוש החור הכוללים כל הדינים מבספר אורח חיים והראה לי את אשר העלה על הספר וראיתי
כי מצינו לדבר אחד נתכוונו אך כבר ידעת מאמרם ז״ל פרק אלו הנאמרין אין פולה לבמה נבראים כו׳: כי ראיתי אע״פ מדעתם וכוונתם ומחשבותינו
הם לתכלות אחת לא נתכוונו הלמוות וגם לא כדר הענינים כי בבדרו היה עמדי תחר מתלמכתי באשר הוא כתב דבריו כבראשר על דברי רבי יוסף קארו
זל בשולחן ערוך אלו בנידוף כי גם הוא אינו מספיק בבאורו הטעמים על כל הדינים מבמ״ע אלא כתב רק הטעמים ממנה בספר הבית יוסף לבד וידעת כי
הוא המבאר בעצמו הטעמים לפעמים כמה טעמים בבוחנו על מראה המקום אשר עמה בתוצאת הדין מן הגמ׳ ואנכי לא כן עמדי כי לחען מלאות המלאכ׳
חקרתי וחכמתי גם בגתרא מוכחי הדינים במקום הערוך וכתבתי בקיצור בכן אמדתי לו אחרי רואי פעמו כמדתמה לי אף אם מלאכתך זאת מלאכת
אלהים היא מראה לע״ד כי לא תכעס לקורא אמרי טעמים האחר בבבת מאתנו מספיק לכל הדינים ועוד מאם יהיו הדברים מדפסים מביב המולחן ערוך ולא
יהיו אלא כבאחר פלא יהיה קשה על המעיינים לעיין בשני מקומות בפנים ובבאחר על כן מראה לי כי טוב ויפה הוא בסדר אשר סדרתי אני מיחיה הספר
הזה כמו מאחר חיבורים הרבינו בדרך מעשה ואתן בדינים עם כל הטעמים אשר עליהם כאשר סדרתיו לא לבד אותם הטעמים הכתובים בספר בי״ת יוסף
כי מדיין אמו מדיכן למודעי מקור הדינים בבית כי על הדרך הזה ידע לי יגעתו לחכמי המעייני׳ ומצאתי ומתי עמו עד מאוד לדברי ואחר הנה אבטל רבוי מפני
רבוכך אך לתכן לא אהא טרחי בתמם יהיה גם אלקי עמך בזכות הרבים ובא ומתתף מכמו בהדפסת הספר אשר תפרתי ספר לבוש המלכו׳ ומכותמ
ומעמוד למו ולבנימו לזכו׳ בו את הרבי׳ ומתרגיתי לדברי אך בתמלי זה בכל מה מכתבתי אמי בספר לבוש המלכות לא אגרע ולא אפיל דבר
אחד׳ ואף כי ברוב יוכלנו דברי מה״ר יוסף הלבן הנ״ל בתוך דברי הלא ידעו הכל כי מרוע׳ אחר מיתמ כולם הלא הוא המעבי׳ ר ז״ל
ומיתיו אנו מוחין׳ ורק את אחת אמנה אם לפעמים באולי אמצא בדבריך דבר חדש את אשר המעטתי אני לעמם כמוהם
עמדי׳ גם המרחה מקומות מכפלות הדברי׳ אשר חברת בספרך אכתוב דבריך בלשון הנ״ה וידעו הכל מבטן מי
ומאת הדברים׳ ויהי כעמקנו את דברי זה יעדו בע״ינו ואמר טוב הדבר אשר דברת ברה כאמה יפ״ה כלבנ״ה
ולא זמנו יעמד עד מבתתמו יחד והסכמתו להדפים הספר הנכבד הלז ראמומה ב׳חלקים הראשונים
מספר לבוש המלכות שהם לבוש התכ״לת ולבוש החו״ר עם ההגהות שהוסיף ר׳ יוסף הלבן
הנ״ל׳ ובכן יהיה מ״אלהים עמנו ויזכנו לגמור את אשר התחלנו ואלו נפיל תחינתנו
לזכותינו להתחיל ולגמור בהדפסת מאר המלבושים זה אחר זה עד מיתו
מדפסים כולם כי כבר נגמרה מלאכתם בפליטותם והם יוכבים
ומזומנים להדפיסם׳ ובכן יתן לנו חבר ורחמים לפנינ
יתברך ולפני כל הרואים אותו והקוראים בו
ימתיקו ויגעתו דבריו בפיהם
ויהיו לרבון אמרי
פיו אכיר
סליק:

חה החלי לעשות

א דין השכמת הבקר ובו ט׳ סעיפים ,

א להיות דבר ידוע ומפורסם ומורגל בפי כל חכמי האמת כי תכלית כונת הש״י בבריאת עולמו
היה בעבור האדם שלבך היה האדם אחרון בבריאה כי סוף המעשה הוא תחלת המחשבה ותכלית
בריאת האדם הוא שיעבוד את הבורא וזה דבר ידוע ומפורסם אינו מן הצורך לאריך בראיות לכן
מחייב ומוטל על כל אדם לעשות כל מעשיו וכל מחשבותיו לעבוד את הש״י בכל מאמצי כחו ואפי׳ על
משכבו ידע וישכיל לפני מי הוא שוכב כי מלא כל הארץ כבודו י״ת ואין שום דבר נעלם ונסתר ממנו
ואפילו מחשבות האדם הוא בוחן לבות וכליות לפיכך תיכף התעוררותיו משנתו בכל בקר יתגבר כארי (א)
לקום קל חיש מהרה לעבודתו ויכבוש יצרו (ב) לקום בזריזות ומהירות לעבודת בוראו י״ת ושתפלל
לפניו ולא יבוש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת הש״י ובלבד בהצנע לכת ר״ל שאינו צריך להעיז
פניו מר המלעיגים לבזות אותם בדברי עזות מפני הלעגתם ויזהר שיקום קודם אור הבוקר שיהא הוא
מעורר את השחר כמאמר דוד ע״ה עורה ונמר אעירה השחר אני מעיר את השחר ואין השחר מעיר
אותי ויפיל תחינתו לפני בוראו י״ת ,

ב ואם יוכל לכוין השעות ולקום בשעות שמשמרות המשמרות שהם בשליש הלילה ולסוף שני שלישי
הלילה ולסוף הלילה מה יופין ומה טובו מפני שבאלו הזמנים הקב״ה כביכול מתאונן על חורבן
הבית וגלות ישראל בין האומות כמו שנאמר ה׳ ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו שאוג ישאג על נוהו
דרי ג׳ שאגות לג׳ משמרות ולכך התפלה שאדם מתפלל באותה שעה ומיצר ודואג בלבו על מה שכביכול
הש״י מיצר עליו דהיינו על החורבן ועל הגלות נ״כ היא תפלתו מקבלת לפניו י״ת וע״ז נאמר קומי רוני
בלילה (ג) לראש אשמורת וגומר ,

ג לפיכך ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על (ד) חורבן בית המקדש ,

ד ובלבד שיכוין לבו בתחנוניו כי טוב מעט בכוונה מהרבות בהם שלא בכוונה כענין שנאמר תכין
לבם תקשיב אזניך כשמכוין לבם אז תקשיב אזניך ,

ה וטוב לאמר (ה) פרשת העקדה כדי לזכור לפני הש״י זכות אבות וגם להביע יצרו ולזכיר שחייב אדם
למסור נפשו בעבודת הש״י כמו שמסרו יצחק אביו ע״ה .ופרשת המן כדי שיאמין שכל מזונותיו באין
לו לאדם בהשגחה פרטית שכן הי׳ במן שהשגיח הש״י לתת לכל אחד עומר למספר נולגולת בני ביתו ,

ו ויאמר עשרת הדברות כדי שיזכור בכל יום תמיד מעמד הר סיני (ו) ויתחזק אמונתו בתורה ואע״ג
דאמרינן בסוף פ״ק דברכות שבטלום מפני תרעומת המינים ופירש שלא יאמרו המינין לע״ה אין
שאר תורה אמת ותדש שאין קודין אלא מה שאמר הקב״ה ושמעו מפיו בסיני היינו דוקא בציבור אבל
ביחיד דליכא משום תרעומת המינים טוב לאמרם שע״כ יזכור מעמד הר סיני ויתחזק אמונתו בתורה
ופרשת הקרבנות כגון פרשת עולה ומנחה ושלמים וחטאת ואשם מפני שכל זמן שארם מתעסק בתורת
הקרבן מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב אותו הקרבן דכתיב זאת תורת האשם חאת תורת החטאת
ודרשו בו כל העוסק בתורת האשם ותורת חטאת כאילו הקריבום מדכתיב זאת דה״ל למימר ותורת האש׳
ותורת החטאת מאי זאת אלא ה״פ הקריאה הזאת היא נ״כ תורת
החטאת ותורת האשם כו׳ ורש״י פירש דמדכתיב תורת ולא כתיב
חקת יליף לה ואינו נראה דשמא לא רצה הקב״ה לעשות מהם חקה
רק דת שיש להם טעם מגולה ודוק נ״ל)((ז)

הג״ה עוד נ״ל תשם דאמרינן בתורת שאמר מנרסם להקב״ה בזמן שאין בה״מ קיים מה תהא על ישראל והשיבו כבר תקנתי להם סדר הקרבנות שכל זמן שקורין בהם תעלה מי עליהם כאילו מקריבים לפני קרבן ואני יוחל להם

ומ״מ פרשת הקרבנות לא יאמר אלא ביום שזמן הקרבנות לא היתה
אלא ביום וכיון שהקריאה הוא במקום הקרבה יאמר אותה נ״כ
בזמן היתר החקרבה ,)(

הג״ה ואין חילק בין קרבנות קבועים לקדם תחיד לבין שאינם קבועים שכולם אין זמנם אלא (ח) ביום (עכ״ה) ,

ז וכשיסיים פרשה העלה יאמר יהי רצון לפניך ה׳ אלה׳ ואלה׳ אבותי שיהא זה רצוי ומקובל לפניך
כאלו הקרבתי עולה בזמנה וכן יאמר אחר פרשת המנחה והשלמים והאשם מפני שאלו אף אם אינו
חייב בהן בוראי יכול להביאם בנדבה ואפי׳ אשם אע״פ שיש אשמות שאין באין בנדבה כגון אשם גזילות
אשם מעילות וכיוצא בהם מ״מ כיון שלפעמים יכול להביא אשם בנדבה כגון הנודר להיות נזיר שמביא
אשם יכול לומר יהי רצון מלפניך כו׳ על אשם (ט) נזיר אבל אחר פ״ חטאת לא יאמר יר״מ מפני שאינו
בא בנדבה ואם אינו חייב בו והוא מביאו הרי הוא הביא חולין לעזרה שאסור מן התורה (י) ואע״פי שהקריאה
היא כהקרבה מ״מ יכול לקרותה מט״נ שאם חטא חטא שחייב עלי׳ חטאת תכפר עליו הקריאה כמו ההקרבה
ואפילו בלא אמירת י״ר וכו׳ שאין אמירת י״ר אלא תחינה ואם לא חטא תהא קריאתו כקריא בתורה
ויקבל עליה שכר כקורא בתורה אבל באומרו י״ר וכו׳ משמע שכאילו הביאו דוקא והרי הביא חולין בעזרה
אם לא חטא ,

ח ויאמר עם (יא) הקרבנות פסוק ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה׳ שכך קבלו רז״ל ז״ל שבשעה
שאדם קורא מקרא זה הקב״ה זוכר עקידתו של יצחק שהיתה בזה המקום ,

ט ויש נוהגין עוד לומר קודם פרשת הקרבנות פרשת הביור שהיא העבודה הראשונה בכל יום וגם משום שתקנו נטילת ידים בכל בקר ממו
שיתבאר בע״ה תקנו לומר פרשת הביור שרחצו ממנו הכהנים ידיהם ורגליהם ואח״כ פרשת תרומת הדשן ואח״כ פ׳ התמיד ואח״כ פ׳ מזבח
מקטר קטורת ופ״סמני הקטרת ועשייתן ואח״כ. פרשת הקרבנות נרלעיל כי כן הוא סדר העבודה בכל יום ונ״ל מי שרגיל לקוות או לו הפרשיות
שאמרנו וכן אותם שרגילין לומר תהלים בכל יום הייבים לברך קודם לכן ברכות התורה שהרי כל אילו פסוקי תורה הם ואין לקרותם בלא
ברכה והיא כתובה לקמן סימן מ״ז ואפילו למ״ד פסוקים שאינו אומר דרך לימוד אלא דרך בקשה וריצוי שאין צריך לברך עליהם הרי אין
באילו הפסוקים שום לשון ריצוי ובקשה רק קורא בתורה והוא מכפר ומועיל כמו קרבן גם פסוקי תהלים אינם כולם לשון תחנה ובקשה אלא
שבחה וקריאה בעלמא ועוד עיקר המנהג באמירת המזמורים

סימן א

(ח) היד כמישור וחיט רוחה ליטן יטול ידיו
לקי שנשאר תוסכב (של״ב) ומכ״ם שלא יקר
ד״מ בלי נטילה (כדמיתא בב״מ) (ב) ולא שאחר
מדם הנני שוכב בתשתי ואצטור שלא צריך לעשות
ולכם בתלבושיו תכוס כטון לקרפס לאמיך ישראל
(ע״ם בסס כוכר) וכתב בסדר כשם ובקושו
.זחר מיד תובה תני לכבך תלך פי יקים שבהרת
כי כשתתי בסחלב רבה מחוסתר ומ״נ מה בטילת
ידים לקי שהיו ידיו תסנפות כיון שמיט מזמיר לא שם
ולא כיטיו עיין בביתן ד׳ כעי׳ מ׳ פ״ם שם וכתב
בלבנת הכמיר תגן דקדים בחשת ליבה לחיגרם
יעבוק בחורה שבע״פ (ג) דעת שערי מיון בשם
האוכר דנין בקין דליות קדוש וגין בחורף דליות
מרוכות יוחר מי״ב שעות זמן קטן מחר שם
שעות מתחלת הלילה מתם ומחר י״ב שעות שיך
ליום וכמ׳ דרך סמוה לקי מ״ו הקשה עליו מיך
מט מתפלין מנחה בקין סוך שם קודם סעות
לילה גם מצר מינו מבור כתלכה בקין בע״ם
מה שעות קודם לילה ע״כ ולא כבע שערי
מיון דמקי בקין מתחיל הלילה מליטת מתם
וכדפרישים וח״ת מע״ם רש ב״ר כתם שוכח דפליגי
מאוכר מנא דמבינן הלילה כשבקין וגין בסוף
לשעות זמיות וקטת כוח מתם מני הלילה לשלם
מדפיך מי סוף תמאור קמשוב סוף בבסר״ מדרוכה
מיתמא נמה מי יתמאקבות ולי להוכר לקי״ת דבעי
מיתמא ליות מרוכות גם מלי פיך הכ״ם כתיב
מעות לילה לקום וכתיב קידתו מינו מסמורות הא
לקי דקס בחשת דהיינו מחר שם ש׳ שבחתנם הלילה
ת״ת יש שי תשמורות עד היום בליטת מרוכות
הו״ל ,(ד) שוחרים לבוקר ריך קום פור היום
לקי בקין וזם הוא קרוב לגן כחתה עמחר מחמלה
הקיטת ומ״כ יתחיל שוחרים לבקר ולא בקיטת
(הדך מכתה) , (ה) יש מלחרה קודם פ׳ קרבנות
יש מלחרה לפני בסבת (ע״ת) מי מיכלו לב
להבין ולמוד טוב לו למוד מי לו בחפילות שבקבנו
ובמקום חסטלים ברבנות עשור (ל״ם ד׳ פ״ד) ,
(ו) רש״ל מיה טיבו לחוכרם קודם ב״ם תשם שם
בה עשרה ברוך מר ברוך אתה כולל הקיט היה
רגל טיוד פרשת מנכי רשמה בבוקר
ובנייה בפרשת ובחתנן בערב אחר מחר קי״ם על
מקומו (ז) ח״ל כמ״ם בשרשי ג׳ מקק דכל שלא
נחב נמי תורה אמר מוקה לחוד יש ט טשם ומי
קדוש הא קשים מן פריך בס״ם בתנאות לקי״ם על
כל לחוכרי כל מקום שנאחר מוקה והוה אינו מנא
שבב ופריך והרי קרבנות דכתיב בה תורה ולא
חטבבי ותמי תורה בעי מוקה מוקה לא בעי הוה
מ״כ ת״ה דלא כבחר מוקה דלא מלת ,חטבבי ותמי״
דמי ברש״י דהא המוקה הוא מיטב כמו תנ״ם
ולא מה שאמרת כתיב הוא שם וא״ם הוא בני הוקא
בקבלה מ״ם פריך הכי נמחוב מוקה
ואמא הקבלה דלא קמי נזרה שה על מוקה ש
ועדין לריך מיון גם לחוכרמי הל״ל ק״ק ומלמי הקבו
כחוסמ שם ל״ם מוקה וה״ מ״ת תורה לחמי מ״ת
ע״ם ובחוכ מה שכתבתי נחיישב מה שבקבלה בחגדל
דוד על טעם הלבוש ומחמת ע״ם מי קבלתי כיון
דחין ל״ם לומא (ח) ומחמרים בחמידה דיוסב מסמל
לעבודה , (ט) וי״ל דמוקה מחר מסם תנו מו
מסם מיר יסל לחוכר כן ולא מחר שבר מחמות (ס״ם
ג״ן) וי״ל דמפי׳ מחר מסם מיר לא מחר דהיינו
בחה בחבה רק מסם חנו לחוד מפשטות רש״ל
תנו׳ מי׳ ס״ל ותנת כ״ר בי״ר מי כ׳ דמפי׳
מחר מסם חנו לא מחר (י) ומחר על תכלה יכ״ר
לם מי חייב חטאת יכל זה וכו׳ ולם לא יכל
כקורא בתורה וכן בנסם דש״ל שם וכ״ם ומנ״ל
הולק דלא חנו בחקריב חטאת על חנמי מסם
ולא מיך בחעשה סטאת מבה כלל דמעשה מבה
הוא עכין מחר מעשיות חטאת ע״כ , ומיט נכון
דוקא בהקרבה לא חנו מכל בעסק בתורה דאר
דיכל בקורא בתורה ולא יכא לא חטא חטא׳ ולא
הנשה מבה רק ציכים בקורא בעסק פסוקי תורה
שלכי וכ״ב בחעוב תבה , (יא) ומחר פסוק ושחט
קודם שומחר לי קרבנות , ומחר הפרשיות קודם
מיזמו תקיטן , (תנילות חיים) חת״כ דמחר פרשיות
קרבנות בנכ״ב דלו״ב ל״ל כמיט הקריב כבי׳ הקודם
מחב בכל״ה דף י״ב דלא ומחר בשבת ר״ם חלא
קרבן תמיד וקטורת וקרבנות המוספין כי הם
קרבין בשבת ומ״ם מנכל שאר פ׳ קרבנות לא
ומחר כלל מפי׳ לם טומחו בקורא בתורה סל׳ הנ״ל
בומחר הנשמה פ״ים שבמיט קודם פ׳ בחמיד
ומיזמו תקיטן טעות הוא דהם חטאת מבר שם
ובמת מיטו חייב וכמי בחבי׳ מולין בגמרה מלא ומחר
ובמשבר

סימן א

של תהלים הוא ממ"ש בעל שערי אורה בתחלתו שהוא להבריח המקטרגים קודם התפילה כדי שתעלה התפילה אח"כ בשלום בלי שום מקטרג ושלכך קראם דוד מזמורים על שם שהם מתחנים להם דרך לעלות התפילה מלשון וכרת הזלולים במזמורות וכן אמר דוד ע"ה במקום אחר זמירות היה לי חוקיך וגו' ולא לשם תחנה הם נאמרים לפיכך ראוי לברך עליהם בתחלה (וע"ל סימן תקפ"א) ומטעם זה נ"ל נ"כ מנהג של טעות הוא אותם שאומרים תהלים אחר התפילה שהרי עיקר אמירתם הוא כדי להבריח המקטרגים כדי שתעלה התפיל' בשלום אח"כ ומה יועיל להם ההברחה אחר שהתפללו אם כבר ח"ו פגעו כמה מקטרגים בתפילתם אין ההברחה מועלת כלום אח"כ נ"ל ואפילו אם אין הכוונה אלא לומר שירות ותשבחות של דוד טוב לומר אותם קודם התפילה שכן אחז"ל לעולם יכרוך אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל כמו שיתבאר עוד בע"ה (יב) ואם א"י להשכים לקדות הפרשיות מ"מ התפילה אשר היא מועדת לכל הי אל יאחר ויחשוב בלבו אילו היה בעבודת מלך בשר ודם וצוהו להשכים באור הבוקר לעבודתו הי' זהיר וזריז לעמוד לעבודתו כאשר צוהו כ"ש והקב"ו בנו של ק"ו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ,

ב דין לבישת בגדים ובו ו' סעיפים

א מפני שמחייב האדם להיות תמיד אימת בוראו עליו יהיה צנוע בכל מעשיו שהצניעות והבושת מביאין האדם לידי הכנעה לפניו י"ת ולפיכ' כשיקום אדם ממטתו לא יעיב במטה ערום וילבש חלוקו מיושב אלא בעודנו שוכב יקח חלוקו ויכנס בו ראשו תרועותיו ונמצא מישיקו' ויצא מתחת כיסוי סדינו יהא מכוסה כאליו שיפול חלוקו על כל גופו מעצמו

ב ואל יאמר הריני בחדרי חדרים מי יודעני ומי רואני שאני ערום כי הקב"ה מלא כל הארץ כבוד' אשר לפניו חשכה כאורה

ג גם מחייב האדם למצא חן בעיני אלהים ואדם לכך יהא נזהר שלא יתגנה בין הבריות שלא יאמר עליו כמה מגונה זה האיש ויהיה שנוי למטה ולמעלה כי כל מי שאין דעת הבריות נוחה הימנו גם אין דעת המקום נוחה הימנו ולא תהיה תפלתו מקובלת לפניו י"ת ואם מכוהו אקרא דכתיב ולמשנאי אהבו מות אל תקרי למשנאי אלא למשניאי לומר שממאסין עצמן בעיני הבריות והבריות אומרים אוי להם ללומרי תורה שהם מאוסי' ומגונים נמצא זה משניא את התורה לכך ידקדק (א) אדם בלבישת חלוקו ללובשו כדרכו שלא יהפך התפידות הפנימית המגונות ואימרת החלוק לחוץ שלא יהו נראות לבריות רחה לאו אורח ארעא הוא ומגונה הוא בעיני הבריות ,

ד וכן בשאר כל מעשיו ינהג עצמו בדרך כל הארץ ולא ישנה ממנהגם ואפי' אין אדם רואהו כדי שירגיל עצמו בדרך כל הארץ ולכך בשנעול מנעליו אם הם מנעלים שאינם צריכים קשירה ינעול של ימין תחילה שכן מצינו לעולם בתורה שהימין חשובה כגון לענין בהן יד ובהן רגל ולענין חליצת יבמה שחולצת בימין ואם הם מנעלים שצריכין קשירה ינעול של ימין תחלה ולא יקשרנו ואחר כך ינעול של שמאל ויקשרנו תחלה משום דגבי עניין קשירה מצינו בתורה דאחשבה לשמאל כגון בקשירת תפילין ועוד נ"ל טעם הגון מראמרינן פ' כסי הדם בשבר שאמר אברהם אם מחוט ועד שרוך נעל וגו' זכו בניו לשתי מצות לחוטין של מצות ציצית ולרצועות של תפילין לכך מדמינן קשירת הנעלים לקשירת תפילין כיון דעל ידי שרוך נעל זכו בהן וכיון דקשור' תפילין היא תחלה ביד שמאל ואח"כ הוא קושר של ראש בראשו שהוא נטה לצד ימין ידו השמאלית כן יהיה קשירת נעל השמאל ג"כ תחלה ואח"כ יקשור הימין ,

ה אבל בשחולץ מנעליו יחלוץ של שמאל תחלה בין במנעלים קשורים בין במנעלים שאינם קשורים וטעמא מפני שבזה יהיה ג"כ חשיבות לימין שאם יחלוץ של ימין תחלה יצטרך לעמוד יחף על הימין לבדו עד שיחלוץ בשל שמאל וזה הל' בוזין לימין לכך יחלוץ של שמאל תחלה ומתין השמאל יחף על חליצת הימין וכנ"ל נמי בריגא דתפלין דילפינן מקרא שחולצין של ראש תחלה כראיתא לקמן סי' כ"ח הה נמי טעמא כדי שלא תמתין קדושת של ראש בראש על חליצת תפילין של יד ביון שהגיע זמן חליצתן רק תמתין של יד על של ראש נ"ל למאן דדריש טעמי דקרא ,

ו וכשיקום וילך ילך בהכנעה ובכפיפת קומה ולא בקומה זקופה (ב) מפני שנראה כרוחק תלי השכינה שהוא ממלא כל העולם שנא' מלא כל הארץ כבודו ולא ילך ד' אמות בגילוי הראש (ג) וכן יכסה כל גופו ולא ילך יחף שכל זה דרך צניעות והכנעה א"נ יחף לא ילך משום שהוא דרך בזיון ונאמי לו (ד) וקודם שיתחיל להתפלל ולהניח תפילין יברוה נקביו כדי שיהא נקי וטהור בשעת קיבלו עליו עול מלכות שמים בק"ש ותפלה וכן בכל פעם שיצטרך להתפלל ערב ובוקר וצהרי' יברוק נקביו כדי שיהא נקי לתפלה ,

ג דין הנהגת בית הכסא ובו י"ז סעיפים ,

א חסידים הראשונים כשהיו נכנסים לבית הכסא היו אומרים קודם כניסתם התכבדו מכבדים קדושים משרתי עליון שמרוני שמרוני עזרוני עזרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא שכן דרכן של בני ארם ע"כ והיו אומרים כן בכל פעם קודם שנכנסו והוא לשון נטילת רשות מן המלאכים השלוחים את האדם שנ' כי מלאכיו יצוה לך ואומר להם כי האדם מצד שהוא אדם וטבעו כן לעשות צרכיו הוא דרכו ואי אפשר לו זולת זה אבל אחר שיודע שהם בקדושתן לא יכנסו עמו לבית הכסא ע"כ הוא מבקש ומתחנן לפנידם שימתינו עליו וישכירוהו עד צאתו ודוקא בינ"ים הוי נוהגין כן שהם היו חסידים מפורסמים ויראי אלהים והיו יודעין שהשכינה ומלאכיו תמיד עמהם אבל עכשיו בזמן הזה נתבטל הדבר מלאומרו מפני שאין ברוריינו חסידים מפורסמים כל כך ואם היה אחד אומר כן היה מיחזי כיוהרא לכך אין אומרי' אותו כלל ,

ב מ"מ צריך האדם להות צנוע בכניסתו לבית הכסא כאלו היתה השכינה לפניו כמו שכבר אמרנו מכ"ב ומדרכי הצניעות הוא נ"כ שלא ילכו שני בני אדם יחד לב"ה אחד שלא יראה האחד פידועו של חבירו או ישמע עיטושו , (א) (עיין בסמיך סעיף ח') וכן לא ידבר שם עם שום אדם העומד בחוץ אע"פ שסגור הדלת בעדו שכל זה הוא מדרכי הצניעות וכן לא יגלה עצמו עד שישב משום צניעות ,

ג ומפני הסכנה ימשמש אדם קודם שיעשה צרכיו בפי הטבעת בצרור או בקיסם לפתוח נקביו , וכשימשמש ימשמש קודם שישב ולא אחר שישב כי כן קבלו חז"ל שקשה לכשפים אם ימשמש אח"כ

ד ולא יגלה עצמו יותר מדאי משום צניעות כי אם מלאחריו טפח ולפניו טפחיים (ב) ואפי' אינו צריך אלא לגדולי' מותר לגלות מלפניו טפחיים שמתוך שהוא דוחק עצמו לגדולים הוא בא לידי קטנים ג"כ הילכך מאחריו די בטפח ומלפניו צריך טפחיים מפני קילוח מי הרגלים שנוטפים למרחוק ובאשה די לה מאחריה טפח כמו באיש כדי שלא תטנף את הבגדים ומלפניה לא כלום שאינה צריכה לזה מפני שהקילוח נופח בה לאחוריה ולא לפניה

ה הצפונה במקום מגולה שאין בו מחיצות יכוין שיהו פניו לדרום ואחוריו לצפון או איפכא אבל פניו למזרח ואחוריו למערב או איפכא אסור הקי"ל שהשכינה במערב ומזרח והוא הצד שכנגדו הרואה פני השכינה ולכך היא גם כן חשובה לפיכך לא יהא פידועו לשם אחת מאלו הצדדין ובמקום שיש מחיצה אין צריך לדקדק ואפילו אין שם אלא מחיצה אחת לצד מערב אע"פ ששאר הרוחות הן מגולות סני שאין קפידא אלא מצד מערב ששם השכינה ,

ו וכן הטעם זה הישן עם אשתו לא יתן מרגלותיו למזרח וראשו למערב או איפכא אלא בין צפון לדרום שאין דרך כבוד לשמש מטתו לצד השכינה , (ע"ל סימן מ' ואין חילוק בזה בין א"י לשאר ארצות דהא דאמרינן שכינה במערב לאו דוקא במערב המקדש ששם הקדשי קדשים אלא במערב של כל העולם היא) וכזה נהגו לדקדק אפילו במקום שיש שם מחיצות מפני שנאי גדול הוא יותר להפך רגליו כנגד השכינה ואפילו אין אשתו עמו נכון ליזהר מפני כבוד השכינה והגזרה בזה אפילו במקום שיש שם מחיצות הוויין לו בנים זכרים דכתיב ממתים יהך יי' ממתים מחלד חלקם בחיים וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים ותומר ודרז"ל דהאי צפונך לשון רוח צפון הוא כלומר שהוא ממתוך בין צפון לדרום ואז ישבעו בנים זכרים , (וע"ל סי' ר"מ סעיף י"ז)

ז והטלת מים מותר לכל צד שירצה ואפילו במקום שאין שם מחיצה שאינו מאוס כל כך גם אין דרך האדם לגלות עצמו כ"כ בשטול מים , הילכך הטמיל מים אפילו מן הצופים ולפנים שהוא למזרח המקדש יכול להטיל מים ופניו לצד המקדש וא"צ להחזיר פניו לצד א' (נ)

ח וכשהוא נמצא בשדה מדרך הנוסר היא שדוחק עצמו ממקום מחלך העוברים והשבים עד מקום שלא יגלו חביריו שיבא פתאום לראות

את

אליהו זוטא

הגלות פרים שכיון בתקס עבודת הארץ , (יב) כתב מי"ם אבל רש"י בתגילה דף י"ח מי' על התנור בשבתו כו' דמירי בתוספ' ברכה עכ"ל ודלמיר בספר מצות טוב בסימן מנוחה פי"ב סוב על פרש"י מה יועיל כי לפי הנוע' שאחר המבפר בשבתו יותר מדאי כו' אם חלוק יש בברכה ע"כ ותמוהני לקיים דבריהם מתנו דברי ר"י ס"פ מן עיתדין שכתב בעצם ז"ל בכל הברכות הם תומר בגון מחיה מתים ורופא חולים אבל כשאינו מתים כו' וכן תו' ברכות דף כ"ט פרש"י , תב ל"ל עצמה לתוכר שר הילוד בכל יום מחר בתפילה והגמלה מהר"ל תפרגא הגיה תמוה נגדם דהם בשבת גדול ע"ם והגלע"ל מקבתי ומיין ס"ם קי"ג וס"ם קל"ג

סימן ב

(א) ומקי דבשלם מאחר על ח"ה הייט מקם כבר עבשו מחר והקם אבל לסתקלם ידקדק כל מדם בחלוקו וכ"ם בשאר בגדיו (פרישה) (ב) מפי' בחות מד' מתות מסור (נ"ח) (ג) מפי' בבית ומזמה מסידות מפי' מתות מד"ן (כ"ח) יוסב מחר רוכב ע"ג בהקה לא יוסב בעגלה בתבלו דמי (נ"ז) וכ"ל מי' נ"מ לענין הוסרות בסם לו בבה"כ ומב"ח מסחיים דברי ס"ע סס (ד) בתקומות חלו אבל לא בתקומות כסרב (מי"ם) ועיין לקמן סיון נ"מ ס"ב ,

סימן ג

(א) ובשים הקם מחזיקים ימין מאחר ידו על ראשו דרך חלון ב"ח (ב) והב"ח מחזיר הכין לפניו וכין לאחריו עפה (ג) בס"ע סוב יסב ומי כלפי הקדם לא יסלק הקדם לגדלין כרי דלאחרים כלפי הקדם אסור ומס"ם נב"י והקפר לעין ק פי' פלגום ויחר ריחה הל"ל מיקר כפי' פה' נב"י דרבותא קאחר דאף לפניו דשרם נוחיים תוך ול"ם מאורי' ומ"ם מתחיעתי' לגבם דברי ל"מ ס"ג מ"ב בחיים רמז' בו שם ע"ם ולל' נרחב"ם ומ"ם לא יסב ומרו כלפי הקדם אלא לעמן לו לרום לא יסלק הקדם לגדלים ע"כ וכתב בב"ח הגם מכאן לרבה קדושה בתקופה שחדות בהלחמה בתגילה , ובספר שרי ר"ג סוב דלא לגדרם סוב דין זה ולא הק יסה שב"ל ול"ל דוקא בדברים הלסרים בהקם הקדם שלא לחרי הנקוקה

סימן ד

(א) מפני שמחייב האדם להיות תמיד אימת בוראו עליו יהיה צנוע בכל מעשיו שהצניעות והבושת מביאין האדם לידי הכנעה לפניו י"ת ולפיכ' כשיקום אדם ממטתו לא יעיב במטה ערום ויבלבש חלוקו מיושב אלא בעודנו שוכב יקח חלוקו ויכנס בו ראשו תרועותיו ונמצא מישיקו' ויצא מתחת כיסוי סדינו יהא מכוסה כאליו שיפול חלוקו על כל גופו מעצמו

ב ואל יאמר הריני בחדרי חדרים מי יודעני ומי רואני שאני ערום כי הקב"ה מלא כל הארץ כבוד' אשר לפניו חשכה כאורה

ג גם מחייב האדם למצא חן בעיני אלהים ואדם לכך יהא נזהר שלא יתגנה בין הבריות שלא יאמר עליו כמה מגונה זה האיש ויהיה שנוי למטה ולמעלה כי כל מי שאין דעת הבריות נוחה הימנו גם אין דעת המקום נוחה הימנו ולא תהיה תפלתו מקובלת לפניו י"ת ואם מכוהו אקרא דכתיב ולמשנאי אהבו מות אל תקרי למשנאי אלא למשניאי לומר שממאסין עצמן בעיני הבריות והבריות אומרים אוי להם ללומרי תורה שהם מאוסי' ומגונים נמצא זה משניא את התורה לכך ידקדק (א) אדם בלבישת חלוקו ללובשו כדרכו שלא יהפך התפידות הפנימית המגונות ואימרת החלוק לחוץ שלא יהו נראות לבריות רחה לאו אורח ארעא הוא ומגונה הוא בעיני הבריות ,

ד וכן בשאר כל מעשיו ינהג עצמו בדרך כל הארץ ולא ישנה ממנהגם ואפי' אין אדם רואהו כדי שירגיל עצמו בדרך כל הארץ ולכך בשנעול מנעליו אם הם מנעלים שאינם צריכים קשירה ינעול של ימין תחילה שכן מצינו לעולם בתורה שהימין חשובה כגון לענין בהן יד ובהן רגל ולענין חליצת יבמה שחולצת בימין ואם הם מנעלים שצריכין קשירה ינעול של ימין תחלה ולא יקשרנו ואחר כך ינעול של שמאל ויקשרנו תחלה משום דגבי עניין קשירה מצינו בתורה דאחשבה לשמאל כגון בקשירת תפילין ועוד נ"ל טעם הגון מראמרינן פ' כסי הדם בשבר שאמר אברהם אם מחוט ועד שרוך נעל וגו' זכו בניו לשתי מצות לחוטין של מצות ציצית ולרצועות של תפילין לכך מדמינן קשירת הנעלים לקשירת תפילין כיון דעל ידי שרוך נעל זכו בהן וכיון דקשור' תפילין היא תחלה ביד שמאל ואח"כ הוא קושר של ראש בראשו שהוא נטה לצד ימין ידו השמאלית כן יהיה קשירת נעל השמאל ג"כ תחלה ואח"כ יקשור הימין ,

ה אבל בשחולץ מנעליו יחלוץ של שמאל תחלה בין במנעלים קשורים בין במנעלים שאינם קשורים וטעמא מפני שבזה יהיה ג"כ חשיבות לימין שאם יחלוץ של ימין תחלה יצטרך לעמוד יחף על הימין לבדו עד שיחלוץ בשל שמאל וזה הל' בוזין לימין לכך יחלוץ של שמאל תחלה ומתין השמאל יחף על חליצת הימין וכנ"ל נמי בריגא דתפלין דילפינן מקרא שחולצין של ראש תחלה כראיתא לקמן סי' כ"ח הה נמי טעמא כדי שלא תמתין קדושת של ראש בראש על חליצת תפילין של יד ביון שהגיע זמן חליצתן רק תמתין של יד על של ראש נ"ל למאן דדריש טעמי דקרא ,

ו וכשיקום וילך ילך בהכנעה ובכפיפת קומה ולא בקומה זקופה (ב) מפני שנראה כרוחק תלי השכינה שהוא ממלא כל העולם שנא' מלא כל הארץ כבודו ולא ילך ד' אמות בגילוי הראש (ג) וכן יכסה כל גופו ולא ילך יחף שכל זה דרך צניעות והכנעה א"נ יחף לא ילך משום שהוא דרך בזיון ונאמי לו (ד) וקודם שיתחיל להתפלל ולהניח תפילין יברוה נקביו כדי שיהא נקי וטהור בשעת קיבלו עליו עול מלכות שמים בק"ש ותפלה וכן בכל פעם שיצטרך להתפלל ערב ובוקר וצהרי' יברוק נקביו כדי שיהא נקי לתפלה ,

ג דין הנהגת בית הכסא ובו י"ז סעיפים ,

א חסידים הראשונים כשהיו נכנסים לבית הכסא היו אומרים קודם כניסתם התכבדו מכבדים קדושים משרתי עליון שמרוני שמרוני עזרוני עזרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא שכן דרכן של בני ארם ע"כ והיו אומרים כן בכל פעם קודם שנכנסו והוא לשון נטילת רשות מן המלאכים השלוחים את האדם שנ' כי מלאכיו יצוה לך ואומר להם כי האדם מצד שהוא אדם וטבעו כן לעשות צרכיו הוא דרכו ואי אפשר לו זולת זה אבל אחר שיודע שהם בקדושתן לא יכנסו עמו לבית הכסא ע"כ הוא מבקש ומתחנן לפנידם שימתינו עליו וישכירוהו עד צאתו ודוקא בינ"ים הוי נוהגין כן שהם היו חסידים מפורסמים ויראי אלהים והיו יודעין שהשכינה ומלאכיו תמיד עמהם אבל עכשיו בזמן הזה נתבטל הדבר מלאומרו מפני שאין ברוריינו חסידים מפורסמים כל כך ואם היה אחד אומר כן היה מיחזי כיוהרא לכך אין אומרי' אותו כלל ,

ב מ"מ צריך האדם להות צנוע בכניסתו לבית הכסא כאלו היתה השכינה לפניו כמו שכבר אמרנו מכ"ב ומדרכי הצניעות הוא נ"כ שלא ילכו שני בני אדם יחד לב"ה אחד שלא יראה האחד פידועו של חבירו או ישמע עיטושו , (א) (עיין בסמיך סעיף ח') וכן לא ידבר שם עם שום אדם העומד בחוץ אע"פ שסגור הדלת בעדו שכל זה הוא מדרכי הצניעות וכן לא יגלה עצמו עד שישב משום צניעות ,

ג ומפני הסכנה ימשמש אדם קודם שיעשה צרכיו בפי הטבעת בצרור או בקיסם לפתוח נקביו , וכשימשמש ימשמש קודם שישב ולא אחר שישב כי כן קבלו חז"ל שקשה לכשפים אם ימשמש אח"כ

ד ולא יגלה עצמו יותר מדאי משום צניעות כי אם מלאחריו טפח ולפניו טפחיים (ב) ואפי' אינו צריך אלא לגדולי' מותר לגלות מלפניו טפחיים שמתוך שהוא דוחק עצמו לגדולים הוא בא לידי קטנים ג"כ הילכך מאחריו די בטפח ומלפניו צריך טפחיים מפני קילוח מי הרגלים שנוטפים למרחוק ובאשה די לה מאחריה טפח כמו באיש כדי שלא תטנף את הבגדים ומלפניה לא כלום שאינה צריכה לזה מפני שהקילוח נופח בה לאחוריה ולא לפניה

ה הצפונה במקום מגולה שאין בו מחיצות יכוין שיהו פניו לדרום ואחוריו לצפון או איפכא אבל פניו למזרח ואחוריו למערב או איפכא אסור הקי"ל שהשכינה במערב ומזרח והוא הצד שכנגדו הרואה פני השכינה ולכך היא גם כן חשובה לפיכך לא יהא פידועו לשם אחת מאלו הצדדין ובמקום שיש מחיצה אין צריך לדקדק ואפילו אין שם אלא מחיצה אחת לצד מערב אע"פ ששאר הרוחות הן מגולות סני שאין קפידא אלא מצד מערב ששם השכינה ,

ו וכן הטעם זה הישן עם אשתו לא יתן מרגלותיו למזרח וראשו למערב או איפכא אלא בין צפון לדרום שאין דרך כבוד לשמש מטתו לצד השכינה , (ע"ל סימן מ' ואין חילוק בזה בין א"י לשאר ארצות דהא דאמרינן שכינה במערב לאו דוקא במערב המקדש ששם הקדשי קדשים אלא במערב של כל העולם היא) וכזה נהגו לדקדק אפילו במקום שיש שם מחיצות מפני שנאי גדול הוא יותר להפך רגליו כנגד השכינה ואפילו אין אשתו עמו נכון ליזהר מפני כבוד השכינה והגזרה בזה אפילו במקום שיש שם מחיצות הוויין לו בנים זכרים דכתיב ממתים יהך יי' ממתים מחלד חלקם בחיים וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים ותומר ודרז"ל דהאי צפונך לשון רוח צפון הוא כלומר שהוא ממתוך בין צפון לדרום ואז ישבעו בנים זכרים , (וע"ל סי' ר"מ סעיף י"ז)

ז והטלת מים מותר לכל צד שירצה ואפילו במקום שאין שם מחיצה שאינו מאוס כל כך גם אין דרך האדם לגלות עצמו כ"כ בשטול מים , הילכך הטמיל מים אפילו מן הצופים ולפנים שהוא למזרח המקדש יכול להטיל מים ופניו לצד המקדש וא"צ להחזיר פניו לצד א' (נ)

ח וכשהוא נמצא בשדה מדרך הנוסר היא שדוחק עצמו ממקום מחלך העוברים והשבים עד מקום שלא יגלו חביריו שיבא פתאום לראות

את

את פירזעו מידו אע"פ שרואה את גופו ושומעו מתעטש עיטוש של מטה לית לן בה דבשרה לא הטריחוהו יותר כיון שאין מצויין שם בני אדם כל כך הילכך אחורי הגדר יכול להפנות מיד כיון שאין חבירו רואה את פירזעו אע"פ ששומעו מתעטש כיון שאינו רואהו (ד)

ט וכשישב לעשות צרכיו לא ישב במהרה ובחזק ולא יאנוס לרחוק את עצמו יותר מראי מפני שנפתה הנקב בחזק ושיני הברכשתא ניתקין ויוצאין ויבא לידי סכנה ,

י וכשיקנח יקנח בשמאל ולא בימין (ה) מפני שהתורה ניתנה בימין שנאמר מימינו אש דת למו (וע"ל סי' קל"ד סעיף ב) ועוד מפני שקושר בה התפילין על זרועו של שמאל ועוד מפני שמראה בה טעמי תורה פרש"י טעמי מקרא של תורה נביאים וכתובים כין בניקוד של ספר כין בהגבהת קול ובצילצול נעימות הנגינה של פשטא דרגא ושופר מהפך מולך ידו לפי טעם הנגינה (ו) וי"א מפני שהיא קרובה לפה כלומר שרגילין להושיטה לפה ,

יא ולא יקנח בחרס שקשים לכשפים יבשים ולא בעשבים יבשים ולא בכל דבר שהאור שולפת בו שהמקנח בדבר שהאור שולטת בו שיניו התחתונית מהברשתא נושרות מפני שהם חדין ומחתכין את הבשר ולא בצרור שקנח בו חבירו מפני שמביא את האדם לידי חתתונית וי"א שכל זה היה לחוש בבתי כסאות שלהם שהיו בשדה ולא היו יודעין אלו הדברים מאין באו לשם או מי הניחם שם והיו חוששין לכל זה אבל בבתי כסאות שבבית כמו שלנו אין לחוש לכל זה וכן נוהגין שמקנחין בכל דברים אפי' בדברים שהאור שולט בו ואין חוששין אבל תמיתי בזה דבשלמא בחרס ובצרור שקנח בו חבירו יש לחלק מפני שהם תלוים בכשפים ובבית אין חוששין כ"כ לכשפים ורוחות רעות כמו בשדה אבל בשאר הדברים מה שייך לחלק בין שלהם לשלנו שאין הענין משמע שדברים אלו תלוין בכשפים ורוחות רעות רק שטבע עצמו כן הוא כמו שפרש"י שמחתכין בבשר וא"כ מ"ש בשלנו משלהם (ז) ואפשר שהם מפרשים טעמא דכולהו משום כשפים ורוחות רעות , (ח)

יב ויפנה בצניעות בלילה כדרך שהוא עושה ביום בבל דינו מפני כבוד השכינה דעימיה שרי נהורה ולפניו חשיכה כאורה , (ט) (ועיין בסמוך סעיף כ' בסימן ב')

יג וכשישתין לא ישתין מעומד שלא יתזו ניצוצות על רגליו ויראה כברות שפכה שאינו מוליד ונמצא מוציא לעז על בניו (דברות שפכה אין מימי רגליו עושין כפה וניצוצות נופלין על רגליו) שאמרו ממזרים הם שאשתו זונתה אלא ישב וישתין או יעמיד במקום גבוה וישתין למקום מודרן או שישתין לתוך עפר תיחוח שאז אין ניצוצות ניתזין , (וע"ל סימן מ"ג סעיף א')

יד ויזהר שלא יאחוז באמה וישתין מפני שגורם להוציא ש"ז לבטלה שהוא עון גדול אם לא מעטרה ולמטה לצד הארץ ששם אינו בא להוצאת ש"ז ודוקא באמה אסור לאחוז אבל מסייע הוא בבצים מלמטה שאינו מתחמם שם ,

טו וכל זה כשאינו נשוי אבל נשוי מותר אפי' לאחוז באמה שאין יצרו תוקפו כ"כ שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו , מ"מ מידת חסידות הוא אפילו נשוי יזהר ויקדש עצמו במותר לו שלא יבא לידי הוצאת ש"ז לבטלה שהוא כאילו שופך דמים ומביא מבול לעולם שזאת היתה השחתת דור המבול שנאמר עליו כי השחית כל בשר דרכו ותומר ,

טז וגם מה שהותר לנשוי לא הותר רק דוקא לאחוז ולהשתין אבל להתחכך פשיטא דאסור אפי' לנשוי דהא יוציא שכבת זרע ,

יז הצריך לנקביו לא ישהה את עצמו וכל המשהה את עצמו כשהוא צריך לנקביו הרי זה עובר משום בל תשקצו את נפשותיכם ותומר (ועין בע"ז סי' קי"ז וסעיף ו') ,

ד דין נטילת ידים וכו' כ"ג סעיפים ,

א כל אדם הקם ממטתו שחרית כין עשה צרכיו כין לא עשה צרכיו חייב לרחוץ ידיו במים אם יש לו כדי שיקרא ק"ש ויתפלל בנקיות ובטהרה שאין האדם נקרא טהור עד שיביא ידיו במים כמו שמציגו בכהן העובר במקדש שהוה צריך לטהר ולקדש ידיו ורגליו במים מן הכיור קודם העבודה וק"ש ותפלה הם לנו במקום עבודה לפיכך כשקם אדם ממטתו ואי אפשר שלא נגע בידיו בלילה במקום המטונף שבבשרו שהידים עסקניות הן , ועוד בכל שחר אנו נעשים כבריה חדשה כדי לשרתו י"ת כל היום כענין שנאמר חדשים לבקרים רבה אמונתך כלומר שהנשמה שבחזירה לו כאילו נתחדשה בתוכינו וצריכין אנו לתת תודה לו יתברך על שבראנו לכבודו לשרתו בכהנים ולברך בשמו לפיכך צריכין אנו להתקדש בקדושתו ליטול ידינו מן הבלים בכהן המקדש ידיו בכל יום מן הכיור קודם עבודתו ושירותו לפיכך חייב כל אדם לרחוץ ידיו שחרית ולברך ענ"י להודות לשמו ית' על כל זה ואע"ג שאינם ודאי טמאים ומטונפים יברך ענ"י להללו ולשבחו על כל זה , וי"א שצריך לברך ג"כ מיד אשר יצר על צרכיו שעשה כמו שיתבאר בסי' ו' בע"ה ואע"פ שלא עשה צרכיו עכשיו אי אפשר שלא הטיל מים או יצא ממנו מעט ציחצוחי מים או עשה צרכיו מעט בלילה או קודם ששכב ולא בירך עליהם מפני ששכב תכף בידים מטונפות לכך מברכין גם אשר יצר מיד כשיזדחץ בקומו שהוא קרוב לוודאי שצריך לה וכן נוהגין ולשון נטילה הוא על שם הכלי שרוחצין ממנה שדוה נקראו נטל' בלשונם והיה מחזיק רביעית כי לפי שתקנו אותו כלי לנטילת ידים לסעודה כמו שיתבאר בע"ה במקומו תקנוהו ג"כ לנטילה שחרית ולברך עליה ג"כ כמו בנ"י דסעודה כדי שלא לשנות בברכה מ"מ אם אין לו כלי או אין לו מים הכשרי' לנטילה דסעודה כמו שיתבאר בהלכות נט"י בע"ה יכול לטול ידיו שחרית מכל מים שיש לו ואפי' הפסולים לנטילת ידים דסעודה ואפי' בפחות מרביעית אם אין לו יותר (וע"ל סי' ק"ס סעיף י"ג ובסמוך סעיף ו') ואפי' שלא מן הכלי כיון שאינם באי"לטהר משום טומאה כמו אותם המים הבאים לנטילת ידים דסעודה אלא משום נקיות ותודה לברך על שנעשה בריה חדשה או להעביר רוח רעה כמו שיתבאר בסמוך בע"ה , מיהו כשאין לו מים כשרים ככל הלכותיה' של נט"י דסעודה לא יברך אז ענ"י רק על נקיות ידים שהרי אין כאן נטילה כדינה (ב) ולכתחילה יחזיר אחר כלי ואחר מים הכשרים לכל נט"י דסעודה

ב ויזקק לערות עליהם ג' פעמים מפני שרוח רעה שורה על הידים שחרית קודם נטילה ואינה סרה משם עד שיערה עליהם מים שלשה פעמים

ג וע"כ צריך למנוע מהגיע ביהו קודם נטילה לפה ולחוטם ולעינים ולאזנים מפני הרוח רעה שעל הידים שהוא מסמא ומחרש וגורם ריח הפה וריח החוטם (וע"ל סי' תרי"ג סעיף ב' ,

ד אפילו מי שנטל ידיו שחרית יזהר שלא יגע ויתשמש תמיד בפי הטבעת מפני שמביאו לידי תתתניות ולא יגע במקום הקזה מפני שמשמרש היד מזיק לחבורה ,

ה ולא יגע בגיות שכר שמשמרש היד מפסיד השכר ,

ו לתפלה אין צריך רביעית לנ"י כמו שנתבאר לעיל ,

ז וטוב להקפיד בנ"י שחרי' בכל הדברי' המעכבי' בנ"י למעוד' כדלעיל *

ח לא יטול ידיו בשחרית על גבי קרקע אלא לתוך כלי ,

ט ולא יהנה מן המים שנטל מהם שחרית ולא ישפכם בבית ולא במקום שעוברים שם בני אדם הכל זה מפני שהרוח רעה השורה על הידים מעורב בהם ומזיק לכל אדם שיעבוד עליהם שהם מים רעים ומים ארורים וגם קשים לכשפים שרגשים

הבשפניות יבולין לעשות בהן כישופיהם ולכן לא יתנם להם משום לפני עור לא תתן מכשול וגם שלא יבא על ידם לידי סכנה ,

י וכשבא ליטול יטול הכלי תחלה ביד ימינו ויתנו ליד שמאלו כארון האומר לעבדו נטול ושפוך מים ע"י וישפוך ויריק מיד שמאלו על ימינו תחלה כי הימין הוא העיקר והחשוב וגם יש בו סוד על פי הקבלה שיגביר מדת הדין שהוא כח הדין כפוף ונמנע לרחמים שלא יגביר דינו בענין עקידת יצחק ירנן , (ג)

יא ויזהר שלא יטול ידיו ממי שלא נטל ידיו כבר שחרית שהוא אינו יכול להבריח הרוח רעה כיון שרוח רעה עדיין שורה עליו וסמך מטה ולא

שאמר הכתוב והזה הטהור על הטמא

מ"כ ומ"ג שהי בקיסם ידיו בנרות מתו שיתבאר סעיף ל"כ מ"כ יש להקפיד מתו שיתבאר בסמוך כשיש מ' וחזקה מ"י דשמרים יש להקפיד מכל מ"מ אתכלה תנחה ערבית וע"ל סימן ל"ב סעיף כ' וסעיף ו' וסימן ל"ג סעיף כ' וכלל כתו שיתבאר בסמוך סעיף מ' ,

דמחקוה עתלת וכ"ת בכ"מ דף פ"ב ותמה דהא בגרסת הי כ"ב דעכשיו אין מי' להקל רק מן הנופים ולמים וכן כב"ח מסק בשריע"ג ומפסר מה דעת הכנס (ד) סתב בם ע"ת ודראה דלמי בנית מאחורי הכותל תוחר ע"כ ותכנוס לא הסתב כן וכן תחתות הסוסקי' ועוד הא כתב"ם מוסר מף בסדה (ה) וגם בתנגב מחנני שבאמצע הפני מחמת בו תפילין בל"ה (ו) ומיעור יד יקנח ביתין דידי' דבאמצע שלו כדי יפין לכל הטעמים (ט"ז) ודראה לוקח שבחר ושמה כל תנשיב באמצע ודלקמן סי' ר"ו ס"ו (ז) דדמה טבע מרטח לו המכים ר"ל' כמ"ם בל"ח סי' קכ"ו (חי"ם) (ח) ש"ר נחי בפ' רש"י ס"פ המוציא יין ולא ראיתי פי' זה תמום שתחמין לת הבשר ותדרנם מדפרש"י שם דלמים מוחמי' לת הבשר תמום דיבשים דמור שולטות בו מיט מהבר וכן מבחנ ל' הס"ם שיניו טערות ולא קאמר דמחתך ולא דטעם כמו תמום כשפים לו רוח רעה רק בטו"ם ש"ל מב כן ולא מהירא תמוני' דחולין דם"ו ע"ב דפריך ותיפוק לי תמום דאמר מר המקנח בדבר שאור טולטות בו שיניו טערות ומשמי קיטח פי מסה קאמר ולם לוחא דטעם תמום מחתך גם בקטח פי המסה כ"ל נאסור מטעם זה , גם המקנח לא הקנה תיבי לא לגמרה ודוק גם כ"ל פי' הס"ם ס"פ המוציא המקנח בלוגמי כלי חרס לין בו תמום כשפים ובזה מחא כל קושית הב"ח ולן ועל"ת מלן ומי' ש"ב גם מה שהקשה הב"ח שם על פרש"י והשתא ניחא דמסק רביט יהודה מ"ג לפי' בחל דיקנח בלוגמי חרס ולא בצרור חרס"ק דלא כב"ח שלשתא נגד הס"ם (ע) כ' לין המחבר תלבוש הגם לענין ריחוק' ולוחא דוקא לענין פרוע יעשה בלילה כמו ביום ע"כ בן נראה לי מדמחבו הרי"ן והרמ"ם דין זה קודם דין הריחוק ובמ"ם נמחר לחל"כ ת"ל דגם הלבוש דקאמר בכל דיניו היינו לענין פרוע ובין מזרח ומערב וכיוצו תנני כבוד השכינה , אבל בריחוק הוא עפמי כבוד בני אדם ,

סימן ד

(א) בס' תנה שתורים בשם מדל אבב תולנ מל הלבוש שלא יברך כי עבר אחנו וכ"ן ומה בכ"ת שבמ דאריתא תמן בחמי' מין שבחטל המזון שבחנני דהיינו שבברו ר' אשתה הו לא מברך ברכת מ"י שהיא מחדכנם מחל"ו גם הקה כ"ה אחנו ר' אשתה לפי שכל שלא נאכל כה אחנו מבל ברכת מ"י לא מוכל תפוח לו שהקה מים כמחת מבעה מחר כי הפסק הוא לא מברך ע"כ ומע"ל נראה דשת הלבוש דיש שלנ בין ברכה מ"י לבין ברכת המזון וכה"ג מחלק הלבוש סימן ז' ס"ל ע"ב , גם תלים מילוק בלבוש בסי' מ"ז ס"ו בתשובה שלין המיה כלל דהחם מחר שבחטל מין דבר בשלנ תלוה הבלבה לא מה מעם ולא כרש מבל הכל היה מחעבל שייך פ"ב גם לא דאה בב"ם דמחב טעם דהוא כמאר ברסח הבסר סימן ס"ז דאף לא נחחייב בהן מברכין משום שהם ברכת בנה על מלבו וסחרו ב"ל שלנ (ב) והב"ם מסק דיברך מב"י מין דמ"ם מחל בחים (ג) מבל בב"י נלבלה ישמר מיד ימין בל שמאל (ב"י ומגהוב דוד

ולא הטמא על הטמא , ונאמר וזרקתי עליכם מים טהורים כלו' מים של טהורים ולא של טמאים . (ד)

יב המשכשך ידיו שחרית בתוך כלי של מים אע"פ שלא שכשך אלא פעם אחת עלתה לו לעניין נקיות דמיקרו ידיו נקיות לק"ש ולתפלה דהא מ"מ נקיות הן אבל להעביר הרוח רעה אפי' שכשך ג"פ באלו המים לא עלתה לו דהא מיד בפעם ראשונה נטמאו המים מן הרוח רעה ונתערב בהם ושוב לא מהני שכשוכו בהם כלום שורדי הם כשופכין . מיהו אם שכשך ידיו בג' מימות מהולפים יש לדסתפק אם עלתה לו להעביר הרוח רעה שעליה"דשכא אינה סרה מן הידים אלא בעידי דוקא ולא בשכשך (ה)

יג המשכים לעמוד בעוד לילה ללמוד יטול ידיו ויברך ענ"י ואשר יצר ויברך ברכת התורה ויאמר עד אלהי נשמה , ואלהי נשמה בכלל וילמוד אבל ברכת אשר נתן לשכוי בינה לא יברך עד שיאור היום שלא נתקנה ברכה זו אלא על הבחנת בין יום ובין לילה שהוא הארת השחר לכך לא יברך ברכה זו אלא עד ש"שמע קריאת התרנגול סמוך להארת השחר או ישהה אותה עד שיכך לב"ה ויסד' אותה עם שאר הברכות בב"ה כמו שנתבאר בע"ה הניעור כל הלילה יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו שחרית אם לא דאי משום נקיות להתפלל הרי חזקתו לא נגע בבשר המטונף כמו ביום ואי משום רוח רעה הרי אמרו בזודר שאין הרוח רעה שורה על הידים אלא מתוך השינה שכיון שאדם ישן טועם טעם מיתה שנשמתו שהיא ממקום הקדושה יוצאה ממנו ונבנם בו הרוח רעה במקומו וא"ב ממילא משמע שבשניעור כל הלילה אין הרוח רעה יוכל לשרות עליו או שמא אין חילוק די"ל הרוח שורה עליו בלילה מבחוץ אפילו בעודו ניעור אלא שבשישן הוא נבנס לתוכו במקום שהיתה נשמתו ולכאורה נראה דהבי הוא דהא בשישן ויצא נשמתו ממנו ואח"כ ניעור וחזרה נשמתו אמרינן צריך שיטול להעביר הרוח רעה ש"מ שעדיין שורה עליו מבחוץ אע"פ שחזרה נשמתו לתוכו א"כ נימא ח"ה נמי הבי בשניעור כל הלילה לכך אפילו הניעור כל הלילה נטל ידיו מספק אבל לא יברך עליהם מספק שאין מברכין על הספק שמא תהיה הברכה לבטלה . (ו)

יד ולאו דוקא ניעור כל הלילה אלא אפי' ישן שינת קבע והשכים לעמוד בעוד לילה ללמוד ונטל ידיו בעידי ג"פ להעביר רוח רעה וביוך על נטילת ידים ואשר יצר וברכת התורה ואלהי נשמה וניעור אח"כ עד היום בשיאור היום צריך לחזור וליטול ולערות ג"פ עליהם משום בת מלך השורה על הידים כל הלילה ואפשר אפילו בלא שינה כדאמרן מיהו לא יברך שאין עיקר הברכה אלא משום ידים המטונפות והא לא נגע בבשר המטונף הילכך אפי' חזר והשכיב עצמו קודם היום וישן שינת ארעי נמי אין צריך לברך כשיעמוד ויטול אם לא עשה צרכיו שאין חזקתו נגע בבשר המטונף הואיל ושינת ארעי היה (ז)

טו וכן הישן ביום ששים נשמי שהוא יותר משינת הסם הוי בכלל טועם טעם מיתה יש להסתפק אם צריך לערות על הידים ג"פ להעביר הרוח רעה דשכא אינו שורה על הידים אלא בלילה לכך יטול ולא יברך אבל פחות משיתין נשמי ודאי אין צריך ליטול דלא טעים טעם מיתה בפחות משיתין נשמי ובודאי אין כאן רוח רעה .

טז לכן יהא זהיר האדם שלא ישן בים יותר משתין נשמי כדי שלא ישעום טעם מיתה שכן היה נוהר דוד המלך עליו השלום כדאיתא פרק הישן .

יז יש נוהגין לרחוץ פיהם שחרית מפני הדירין שבתוך הפה כדי להזכיר את השם בטהרה ונקיות הפה מיהו נרא' שאם הוא איסטנים ואינו רוצה להכנים המים לפיו מפני שאינם זכים וצחים אין רחיצת הפה מעכב מלברך (וע"ל סימן תקס"ז סעיף ג") .

יח אילו דברים צריכים נטילה במים לאחריהם מפני רוח רעה הקם מן המטה והיוצא מבית הכסא אפילו לא קנח והיוצא מבית המרחץ והנוטל צפורניו והחולץ מנעליו והנוג' ברגליו והחופף בראשו והדולך בין המתים ומי שנגע במת ומי שמפלה כליו והמשמש מטתו והנתע בכינה והנתע בידו בגופו ועל אילו ארז"ל מי שעשה אחת מכל אילו ולא נטל אם ת"ח הוא תלמודו משתכח ואם אינו ת"ח יוצא מדעתו .

יט (ח) מין נאחר כלל תכת חולי (הש"ל ול"ח) הד"ן

יט והמקיז דם מהבתפים ולא נטל ידיו מפחד שבעה ימים ואינו יודע ממת מפחד והמגלח ולא נטל ידיו מפחד שלשה ימים והנוטל צפורניו ולא נטל ידיו מפחד יום אחד ואינו יודע ממה מפחד .

ך והרוחץ פניו ולא נגבם יפה פניו מתבקעות או עולה בו שחין ודפואתו לרחוץ במיא דסילקא .

דא צריך ליזהר בתפלה או באכילה שלא ליגע בשיך וירך ובמקומו' המכוסים באדם לפי שיש בהם מלמולי זיעה וממאיסין הידים וגם בזיעה יש בו סכנה שהוא כסם המות . (ועיין בע"ז סימן קי"ז סעיף ב") וכן לא יחבק בראשו אבל במקומות המגולים בראשו ובפניו ומקום המגולה שבזרועותיו אין להקפיד (ועיין לקמן סימן קס"ד סעיף ב') .

דב מי שאין לו מים בשחרית יקנח ידיו בצרור או בעפר או בכל מידי דמנקי ויברך על נקיות ידים שהרי אין כאן נטילה ואף על פי שאין זה מועיל להבריח הרוח רעה שעל הידים (ועיין בסמוך סעי' ב') מ"מ נקיון ידים מיקרי לענין זה שיטול לקרא קריאת שמע ולהתפלל ואסמכוה אקרא דכתיב ארחץ בנקיון כפי ולא כתיב ארחץ במים כפי אלא ש"מ דכל מידי דמנקי מיקרי רחיצה וסגי וכתיב בתריה ואסובבה את מזבחך ונומר שזה הוא קריאת שמע ותפלה שהם במקום עבודה . (וע"ל סימן צ"ב סעיף ד" וה' וסימן רל"ג סעי' ב')

דג לא תקנו נטילת ידים על הדרך הנזכר בסימן זה אלא לק"ש ולתפלה אבל ברכות דשחרית יטול לברך קודם נטילה אלא אם כן ישן על מטתו ערום שגנע בודאי בבשר שאז אסור להזכיר את השם עד שיקנח ידיו (יא) (ועיין לעיל סימן צ"ח סעיף א")

ה כונת הברכות ובו סעיף אחד .

א וכשיברך יכוין בברכתו פירוש המלות שמוציא מפיו וכן בכל ברכותיו ותפלותיו שא"לב הוי האדם כעוף המצפצף שאין מבין מה שמצפצף . ובהזכירו השם יכוין פירוש של קריאתו כאל"ף דל"ת שהוא לשון ארנ"ת ויכוין שהוא בריך והוא אדון הכל . ויבון עוד פירוש כתיבתו ביו"ד ה"א שהוא לשון הויה לומר שהוא היה הוה ויהיה . ובהזכירו אלהים יכוין שהוא תקיף ואמיץ אשר לו היכולת בעליונים ובתחתונים כי אלהים הוא לשון אל ואל הוא לשון כח והוזק כמו ואת אילי הארץ לקח . (ב)

ו דין ברכת אשר יצר ופירושו ואלהי נשמה ופירושו ובו ד' סעיפים .

א כשב שחייב אדם לברך על נטילת ידים שחרית לתת תודה לש"י שבראנו בריה חדשה לשרתו ולתת תודה לשמו יתברך כדי שיהיה לנו השארות וקיום נצחי לנפשותינו בעולם הבא כמו שאמרנו לטעלה בסי' ד' כן חייבים אנחנו לברך אותו ולתת תודה לשמו יתברך על בריאתינו שברא ויצר אותנו ושם לנו קיום בטבעינו על ידי המאכל והמשתה וברא בנו כח הן הכולל הד' כחות שהם המושך והמחזיק והמעכל והדוחה למותרות כדי שיהיה לנו העמדה וקיום לגופינו עד הזמן המוגבל לכל אחד בטבעו לפיכך כשיטול ידיו שחרית ויברך על נטילת ידים יברך מיד אחריו ברכת אשר יצר שנתקנה על זה הכח הדוחה למותרות שהרי אי אפשר שלא עשה צרכיו או גדולים או קטנים בלילה כמו שאמרנו למעלה כס"ד הנזכר ווו היא נוסחה בא"י אמ"ה אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולי"ם גלוי וידוע לפני כסא כבודיך שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם אי אפשר להתקיים ולעמוד לפניך ברוך אתה ה' רופא חולי כל בשר ומפליא לעשות ע"כ (א) והנה רבו הפרושים על הנוסח הזה יעיין ברבריהם אבל אני אומר את הנ"ל לפי פשוטו ולפי הענין שאנו מברכין ונותנין תודה לשי"ת שברא ויצר אותנו בחכמה נפלאה כזאת באילו הד' כחות וברא בנו נקבים נקבים רצה לומר נקב הפה לדבנים המאכל והמשקה שהוא התחלת המושך ונקב הברכשתה וכן נקבי השתן להוציא המותרת ותקנו לומר ב' פעמים נקבים נקבים כדי לכלול בברכה גם כל שאר הנקבים כגון החוטם והאזנים שצריכין לקיים האיש אבל עיקר הכוונה עכשיו על אילו השנים שהם מעניינו חלולים חלולים רצה לומר הברס והדקין והאצטומכא שהם חלולים ללכת בהם המאכל והמשתה ולהחזיק בהם לבשל אותם שם עד שיתעכל כדי לדחות המותרות ונפלהו ג"כ כדי לכלול עמהם שאר איברים

(ד) כתב בע"ז וכ"ל דכ"ם בנטילה לתפילה דעיקר החיוב תשם עותלה דסדר תרומה מכל בסטר ע"ת כתב בסם סדר היום ז"ל הייכו בכ"י של שחרית ולא בשאר נטילה . ע"כ ודוחק יותר דפ"ה לא מיירי בנטילה לתפילה רק בשאר נטילות וכן בתורהם ובתשב"ן סי' רע"ז תשתע דשוחר ופן ברמה לקחן מיתן כלים סי"ת ח"כ (ה) ועוכל ידיו ג"פ בתקוה מהני ובעת הדחק בתין ט מים מוכן לפניו יתחוב ידיו ג"פ מהולפים בשלג המונח על הארץ . (ע"ת) וכ"ע דתשתע בב"י דוקא בלי בעיס (ו) הב"ח פסק דיברך . (ז) תשתע דאם יכן שינה קבע לו עשה ברכיו יברך ובזה ניחא לי מה שהקשה תי"ע דה"ל לנוסם לתיתר טעם בזה שאין תברכין על הספק ולא טעם שאין עיקר הברכה לו ע"כ דא"כ אפי' עשה ברכיו לא יברך תשו"מפק לכך כתב דעיק"ר פסק תשם ידים המטונפות ודוק . ולדינא יש להסתפק וכיון שכבר ברך הוי כמו שעשה כן ביום וכן תשתע בב"ן (ח) דבריו מוחרים דבסמי"ע"ו כתב דשיתין נשמי הוא יותר תשיטתהסום והוי בכלל מ' וכאן כתב יותר משיתין נשמי וכן פסק בל"ח ס' הרומה ובע"ת הקשה על בס"ע דתשתע דרק מתחת חסידות הוא וכמומה דק"ל קאתר רב אסור ליכן יותר תשיטת הסום שיתין נשמי ע"כ ול"ל דהוכיח כן מדקאתר אבי אחר זה שנתיה דתר בחדר וכו' תשתע דמר מתחת חסידות נהג כך וכ"מ"ם מהאבי היה ריים כדמעייל תשתבדיתא לבי כוכי ופרש"י דהוא שיתא פרסי ורב יוסף דקרי עליו עד תתי עגל תשב היינו שלא היה נהג בחסידו' (ע) דוקא ולא נקיון בעלמא וח"ת ח"ל לערות ג"פ רק בסם מתנה . (י) אפילו לא נגע בהם ובנגיע' סגי' בנקיון בעלמא (ע"ת) (יא) כתב ע"ת תשתע כשיטו תוכיר הסם יטול להחפלל או לנחוד בידם תעוכשת ותשבר דלאו דוקא וכן נכון להחתיר ע"כ אבל ברים ספר זה הבאתי בסם ס"ה דתותר להחפלל בלא סם ומיטי ות"כ ודאי הכל דוקא בקנו ות"ת לעתוד נרחם דאסור כדאיתא סי' ל"ב סעיף ז' .

סימן ה

(א) ולא ידע טוס תיבה כאלו תוכה תעות ולא יבליעם אלא יוציא תמיו (ד"ח) (ב) קריאת הסם אבכבד הוא בכ"א תחת א' תלים אי תלים על הדלת קיתן תחת הנו"ן חה כוד זה שמי לשלם שבקודת של שלם כך ואלי בחקום שבכתב בסם א"ד כיון א"ד שפחי תפתח הבכ"א היא עיקר ובה נריך לשחטעם אות א' ולא בפחת כלל וכלל (תשו"תרס מטבלין סימן פ"ג) .

סימן ו

(א) אין לאחר כלל תכת חולי (הש"ל ול"ח) .

סימן ה

(ד) כתב בע"ז וכ"ל דכ"ם בנטילה לתפילה דעיקר החיוב תשם עותלה דסדר תרומה אבל בסטר ע"ת כתב בסם סדר היום ז"ל הייכו בכ"י של שחרית ולא בשאר נטילה . ע"כ ודוחק יותר דפ"ה לא מיירי בנטילה לתפילה רק בשאר נטילות וכן בתורהם ובתשב"ן סי' רע"ז תשתע דאחר ופן ברמה לקחן מיתן כלים סי"ת ח"כ (ה) ועוכל ידיו ג"פ בתקוה מהני ובעת הדחק בתין ט מים מוכן לפניו יתחוב ידיו ג"פ מהולפים בשלג המונח על הארץ . (ע"ת) וכ"ע דתשתע בב"י דוקא בלי בעיס (ו) הב"ח פסק דיברך . (ז) תשתע דאם יכן שינה קבע לו עשה ברכיו יברך ובזה ניחא לי מה שהקשה תי"ע דה"ל לנוסם לתיתר טעם בזה שאין תברכין על הספק ולא טעם שאין עיקר הברכה לו ע"כ דא"כ אפי' עשה ברכיו לא יברך תשו"מפק לכך כתב דעיק"ר פסק תשם ידים המטונפות ודוק . ולדינא יש להסתפק וכיון שכבר ברך הוי כמו שעשה כן ביום וכן תשתע בב"ן (ח) דבריו מוחרים דבסמי"ע"ו כתב דשיתין נשמי הוא יותר משיתין הסום וכן פסק בל"ח ס' הרומה ובע"ת הקשה על בס"ע דתשתע דרק מתחת חסידות הוא וכמומה דק"ל קאתר רב אסור ליכן יותר משיתין הסום שיתין נשמי ע"כ ול"ל דהוכיח כן מדקאתר אבי אחר זה שנתיה דתר בחדר וכו' תשתע דמר מתחת חסידות נהג כך וכ"מ"ם מהאבי היה ריים כדמעייל תשתבדיתא לבי כוכי ופרש"י דהוא שיתא פרסי ורב יוסף דקרי עליו עד תתי עגל תשב היינו שלא היה נהג בחסידו' (ע) דוקא ולא נקיון בעלמא וח"ת ח"ל לערות ג"פ רק בסם מתנה . (י) אפילו לא נגע בהם ובנגיע' סגי' בנקיון בעלמא (ע"ת) (יא) כתב ע"ת תשתע כשיטו תוכיר הסם יטול להחפלל או לנחוד בידם תעוכשת ותשבר דלאו דוקא וכן נכון להחתיר ע"כ אבל ברים ספר זה הבאתי בסם ס"ה דתותר להחפלל בלא סם ומיטי ות"כ ודאי הכל דוקא בקנו ות"ת לעתוד נרחם דאסור כדאיתא סי' ל"ב סעיף ז' .

סימן ה

(ד) כתב בע"ז וכ"ל דכ"ם בנטילה לתפילה דעיקר החיוב תשם עותלה דסדר תרומה אבל בסטר ע"ת כתב בסם סדר היום ז"ל הייכו בכ"י של שחרית ולא בשאר נטילה . ע"כ ודוחק יותר דפ"ה לא מיירי בנטילה לתפילה רק בשאר נטילות וכן בתורהם ובתשב"ן סי' רע"ז תשתע דאחר ופן ברמה לקחן מיתן כלים סי"ת ח"כ (ה) ועוכל ידיו ג"פ בתקוה מהני ובעת הדחק בתין ט מים מוכן לפניו יתחוב ידיו ג"פ מהולפים בשלג המונח על הארץ . (ע"ת) וכ"ע דתשתע בב"י דוקא בלי בעיס (ו) הב"ח פסק דיברך . (ז) תשתע דאם יכן שינה קבע לו עשה ברכיו יברך ובזה ניחא לי מה שהקשה תי"ע דה"ל לנוסם לתיתר טעם בזה שאין תברכין על הספק ולא טעם שאין עיקר הברכה לו ע"כ דא"כ אפי' עשה ברכיו לא יברך תשו"מפק לכך כתב דעיק"ר פסק תשם ידים המטונפות ודוק . ולדינא יש להסתפק וכיון שכבר ברך הוי כמו שעשה כן ביום וכן תשתע בב"ן (ח) דבריו מוחרים דבסמי"ע"ו כתב דשיתין נשמי הוא יותר משיתין הסום וכן פסק בל"ח ס' הרומה ובע"ת הקשה על בס"ע דתשתע דרק מתחת חסידות הוא וכמומה דק"ל קאתר רב אסור ליכן יותר משיתין הסום שיתין נשמי ע"כ ול"ל דהוכיח כן מדקאתר אבי אחר זה שנתיה דתר בחדר וכו' תשתע דמר מתחת חסידות נהג כך וכ"מ"ם מהאבי היה ריים כדמעייל תשתבדיתא לבי כוכי ופרש"י דהוא שיתא פרסי ורב יוסף דקרי עליו עד תתי עגל תשב היינו שלא היה נהג בחסידו' (ע) דוקא ולא נקיון בעלמא וח"ת ח"ל לערות ג"פ רק בסם מתנה . (י) אפילו לא נגע בהם ובנגיע' סגי' בנקיון בעלמא (ע"ת) (יא) כתב ע"ת תשתע כשיטו תוכיר הסם יטול להחפלל או לנחוד בידם תעוכשת ותשבר דלאו דוקא וכן נכון להחתיר ע"כ אבל ברים ספר זה הבאתי בסם ס"ה דתותר להחפלל בלא סם ומיטי ות"כ ודאי הכל דוקא בקנו ות"ת לעתוד נרחם דאסור כדאיתא סי' ל"ב סעיף ז' .

איברים שבאדם שהם חלולים אבל עיקר הבוונה גם כן על אילו שאמרנו וכיוצא בהם שנכנס בהם המאכל ומחזיקים אותו עד שיתעכל * ואמר שאם יפתח כו' ר"ל שברא בו אילו הנקבים בערך ובגודל כפי צורך הכנסת והוצאת האכילה והשתייה כל אדם לפי נדלו ועשה להם חללים מפה אל פה באברים אמצעים ודם הברם והדקים והאיצטומכ' להחזיק הכל המאכל והמשקה בהם כפי צורך וטבע אותו האדם באופן שאם יפתח אחד מן הנקבים מכל האברים דנזכרים יותר מכדי צרכו ויכנס בהם המאכל פתאום והרבה ביחד בבת אחת שלא בזה אחר זה מעט מעט כמנהג ההכנסה וכן בענין ההוצאה אם היו נפתחין ביותר מדי והיה יוצא המאכל והמשקה פתאום בב"א

הג"ה והה שאחרים חלולים חלולים ונלא חלולים חלולים היינו הטעם חשוב דבחלא נלא שייך בריאה שהרי אין בו מחם אלא על ידי בריאת האחר שסביבותיו נתנא אחנא ונשיר אין לומר כי אם חלולי דהיינו קייתא בריאה לאיברים שהם חלולי דהיינו הלב והכרס וחעייס וכיוצא בהן (עד כאן הג"ה)

(נ) אם ע"ז יש לו מיחר לברך בביתו ולחזור ולברך בב"ה חכוס אין בקיאים (ס"ה ע"ז) אבל בקבל מי שהיה מברך בביתו אין היתר לא לברך בב"ה ,

סימן ז

(מ) בהג' אשרי פ"ק דברכות ראיתי כתב כל היכא שלא בירך קודם תענית תברך אחר ה חזות אבן בשעורה דאסור לאדם שיהנה מעה"ז בלא ברכה לעולם ועבר ואכל והגיע ברכה אחרונה הוא"ל ואיזהו מזונו' (יו"ע) ואם

או בלתי מעוכל וכן אם יסתם א" מהם אינו רוצה לומר סתימה לגמרי אלא יותר משיעורו וערבו לפי גדלו וקטנו בין להכנסה בין ליציאה אי איפשר לארם לעמוד ולהתקיים לפניך הזמן המובל לו מאתך יתברך כי ודאי ימות כל אדם בלא זמנו לפיכך ברוך אתה יי רופא חלי כל בשר שעל ידי הבריאה זאת והוצאת כחות ההכנסה והיציאה לפועל הוא הרופא הנאמן שיוכל האדם להיות קיים ובריא אולם לעבודתו יתברך כי אם יתעפש בו המאכל ומשקה ודאי ימות והוצאתו היא רפואה לו ובזה אתה מפליא לעשות שהוא פלא גדול שהרי בבריאה הזאת האדם נפוח ומלא רוח כנאר ואם יעשה אדם בנוד נקב כחודה של מחט הרוח יוצא והאדם מלא נקבים כמו שאמרנו והרוח משתמרת בתוכו זה מפליא לעשות ויהיה א"כ נוסח כל הברכה לפי ענין והצרכים בין לגדולים בין לקטנים ואשר פירושו בו אחרים הם בעיני דברים רחוקים אין ענייגב לאן נ"ל , (ב)

ב הקם ממטתו בבקר ונוטל ידיו ורוצה ללכת מיד לבית הכנסת אם ירצה לברך מיד על נטילת ידים' ואשר יצר יברך ואם רוצ' לשהות עד בואו לבית הכנסת לסדר אותם יחד עם שאר ברכו' ושלא לחלק בינידם הרשות בידו ואף ע"פ שכל הברכות צריכין לבר' עובר לעשייתן כמו שנתבאר לפנינו בע"ה שאני ברכת נ"י שאי אפשר לברך עובר לעשייתן מפני שאין הידים נקיות לפיכך הואיל ואידחי אידחי ונתנו הרשות ביד המברך מפני שיש סברא לאן ולכאן ועוד יש סברא לברכם בב"הב מפני ע"ה שאינן בקיאין לברכ' וישמעו בב"ה ויענו אמן ויצא ועכ"פ לא יברך אותם ב'פ שאם מברכי' בביתו לא יחזור ויברך אותם בב"ה (וע"ל סי' מ"ו סעיף ג' וסימן קכ"ד סע"א ובסמוך סע"ד) דה"ל ברכ' לבטלה ועבר על לא דלא תשא את שם אלהיך לשוא (וע"ל סימן רט"ו סעיף ד") וכן אם דעתו לברכם בביתו אבל הלומד בביתו קודם שילך לבית הכנסת או מתפלל בביתו קודם לכתו לבית הכנסת יברך מיד קודם לכן על נטילת ידים ואשר יצר וברכת התורה אם רוצה ללמוד , וע"ל סימן ד" סעיף י"ג וסעיף ב"ג ולקמן סי' מ"ז סעיף י"ג ,

ג וגם אלהי נשמה כדי להסמיכה לאלו הברכות הואיל ואינו פותחת בברוך אף על פי שאינה צריכה להתחיל בברוך אפי' בלא סמוכות מפני שהיא ברכת הודאה וברכת הודאה לא תקנו בה (ע"ל סימן ריי"ד) להתחיל בה בברוך כמו שיתבאר לקמן גבי ברכת הנשמות בע"ה מכל מקום טוב יותר לברכה מיד עם אילו הברכות בביתו ,

ד אבל המנהג הוא באלו הארצות שמשכימין לבית הכנסת ועומד אחד ומברך על נטילת ידים בקול רם וכולם עונין אחריו אמן ואחר כך חוזרין כולן ואומרים ברכת נטילת ידים אף על פי שעונין אמן אחר המברך ושמע ממנו מלה במלה בקול רם ואם היו רוצים היו יכולים לצאת בברכת המברך ובענייתן אמן מ"מ הם יכוונו שלא לצאת בברכתו ולפיכך יכולין לחזור ולברך שנית שאין המשמיע מוציא חבירו אף על פי שדעתו להוציא אא"כ יכוין גם כן השומע לצאת בברכתו ומה שעונין אמן שכן הוא מוטל על כל ישראל לענות אמן כשישמע ברכה מכל אדם כמו שיתבאר לקמן בע"ה (ע"ל סימן רט"ו סעיף ב" וסימן ריי"ג סעיף ג' סימן רצ"ז סעיף ו') וטעם התפשטות המנהג הזה מה שחוזרין ומברכין ואינם רוצין לצאת בברכת המברך ובעניית אמן אף על גב דמחזי כברכה שאינה צריכה נראה לי שנוהגין כן משום שכל מקום שנתקן בציבור שהשליח צבור יכול להוציא לא ניתקן אלא בעשרה וברכה זו בתחלתה ברוב פעמים אין שם עשרה ואינם יוצאין בברכת המברך לפיכך גם כשיזדמן שיש שם עשרה אין רוצים לצאת בברכת השליח ציבור (וע"ל סימן צ"ט סעיף ד") אי נמי שמתחילה לא התחילו לנהוג כן לשהות ברכה זו עד ביאתם לבית הכנסת אלא להוציא את שאינו בקי ולא את הבקיאין ולכך הוזרין ומברכין ואחר כך מסדרין כולם את כל הברכות על הסדר שיתבאר בעזרת הש"י ,

דין ברכת אשר יצר כל הזום ובו ד' סעיפים ,

ז

א כל היום כשעושה צרכיו בין גדולים ובין קטנים בין קנח ושפשף בין לא קנח ולא שפשף נוטל ידיו דהא אי אפשר שלא נגע בבשר המטונף אבל אין צריך לברך ברכת על נטילת ידים אפי' אם רוצה ללמוד או להתפלל אח"כ שלא נתקנה ברכת על נטילת ידים אלא לסעודה משום טהרה מטומאה או בשחרית משום תודה ושבח על בריה חדשה שנתחדשה בכל בקר כמו שכתבתי בסימן ד' סעיף ז' מדכתיב חדשים לבקרים כו' וגם שם לא תקנו הברכה אלא כשיש גם כן ידים מטונפות כמו שכתבנו למעלה סימן ד' ,

ב אבל בשאר כל היום אחר הצרכים הנטילה אינה אלא משום נקיות לבדה לא תקנו בה ברכת על נטילת ידים אבל אשר יצר צריך לברך לשניהם לקטנים ולגדולים אפי' לא קנח ולא שפשף שהרי נפתחו נקביו וצריך לתת תודה עליהם לש"י (ע"ל סימן תרי"ג סעיף ג') ,

ג ואם עשה צרכיו בין גדולים בין קטנים ופסק והסיח דעתו מלעשות עוד ואח"כ בעוד שלא נטל ידיו נמלך לחזור לצרכיו או שכח ולא בירך ועשה צרכיו פעם שנית חייב לברך שני פעמים אשר יצר דהא נתחייב שתי ברכות ונתקבצו יחד והוה כמו שכח ולא התפלל שחרית שמתפלל מנחה שתים כמו שיתבאר בע"ה לקמן סימן ק"ח , ונראה לי דווקא ברכה זו וכיוצא בה שזמן הברכה השנית בא מאליו בטבעו של אדם דומיא דתפלה דזמן התפלה השנייה באה מאליה ואגבה צריך לשלם חוב הראשונה אבל ברכה הבאה על ידי בחירתו של אדם כגון ברכת הפירות וברכת הנהנין וכיוצא בהן וכן ברכת המזון אם שכח מלברך עליהם ראשונה ואכל ונהנה ודאי מעות לא יוכל לתקן הוא וכשבא לאכול אפילו זה המין פעם שנית אינו צריך לברך ב' פעמים , נ"ל ,

ד אין שיעור לפתיחת נקביו שאפילו לא עשה צרכיו אלא מעט ולא השתין אלא טפה אחת צריך לברך אשר יצר וכו' שאם יסתם הנקב מלהוציא אפילו אותו המעט היה קשה לו וסכנה וחייב להודות עליו ,

---

הלכות ציצית

ח

הלכות ציצית ועטיפתו ובו י"ז סעיפים ,

א מיד אחר נטילת ידיו יתעטף בציצית כדכתיב גדילים תעשה לך על ד' כנפות כסותך אשר תכסה בה , וכשיתחיל להתעטף קודם שיתעטף יברך עליהם בא"י אמ"ה אקב"ו להתעטף בציצית שעל כל מצוה שאדם עושה יתן תודה ושבח להקב"ה שנתנה לנו וכנו בה לקבל על ידה השלימות העליון בע"הז ובע"הב ותקנו ז"ל לברך אותה עובר לעשייתן ר"ל קודם לעשייתן כלומר שתהא הברכה עוברת קודם עשותה וכן הוא משמעות לשון הברכה להבא (וע"ל סי' ו" סעיף ב') שמעתי יש מדקדקין ללא צורך לפתוח הבית דבציצית ואומרים להתעטף בציצית בפתח תחת הבית ושמעא הוא שאם היתה המלה באמצע הענין הי אומרים בציצית בש"א תחת הבית כמו דכתיב ויקחני בציצית ראשי , אבל כיון שהוא מלה שבסוף הברכה והיא מוסרת אומרים בציצית בפתח ואני אומר דטעות גמור הוא בידם בין מצד דקדוק הלשון בין מצד הדין , אשר מצד דקדוק הלשון הוא ידוע לכל מתחיל במלאכת הדקדוק שאין קפידא בדבר לקדות בש"א או בפתח כי כן מצינו הרבה פסוקים בסוף פסוק בחוגמת מלה זו וכיוצא בו קצתם בפתח וקצתם בש"א כתיב ידהבו הנער בזקן בפ"תח תחת הבי"ת והוא באמצע הפסוק בלא אתנחתא ולא סוף פסוק , וכתיב כי יהיה בו נגע בראש או בזקן שהוא סוף פסוק ונקוד הבי"ת בש"א וכן הרבה הרי שאין קפידא בדבר , אמנם אני אומר שגם מצד הדין הוא טעות גמור וזה

סימן ח

כי כבר ידעת כי פת"ח תחת הבית כזו המלה וכיוצא בה הוא מורה על דבר הפשוט ומבורר וניכר באיזה הוא מדבר כמו שפירש רש"י בפרשת חיי שרה על פסוק אנכי ברך נחני ונמר ע"ש ואם כן כשמברכין בציצית בפתח על כרחך פירושו כן בציצית המיוחדות והמבוררות והיינו תכלת שהוא עיקר מצות הציצית אם הוא בנמצא ואם כן בזמן הזה שאין תכלת נמצא המברך בציצית בפת"ח הרי זו ברכת שוא ושקר שהוא כאלו הוא אומר להתעטף בציצית של תכלת ושהוא מקיים המצוה עכשיו ומתעטף בתכלת שהוא מצוה מן המובחר וזה שקר לפיכך טוב יותר לומר בציצית בשו"א שפירושו בציצית כל דהוא כלומר אע"פי שאין בידי לקיים המצות מן המובחר מ"מ מצות ציצית אני מקיים על כאן אני אומר המברך בציצית בפתח טעות גמור הוא ומדינא היה חייב להתעטף בציצית ולברך עליהם מיד בשקם ממטתו ולובש בגדיו שכן משמע לשון כסותך אשר תכסה בה כל זמן שתתכסה בה דהיינו כל היום יהיו בהם גדילים אלא מפני שלא היו הידים נקיות מיד כשקם ולא היה יכול לברך קודם הנטילה לכך יתעטף מיד אחר הנטילה ולא יעכב, (ע"ל סימן ד" סעיף כ"ג ובסימן ו' סעיף ב") ויתעטף מעומד (א) דילפינן לכם מספירת העומר כתיב הכא והיו לכם לציצית וכתיב התם וספרתם לכם מה התם מעומד דכתיב התם בקמה ודרשו ז"ל אל תקרי בקמה אלא בקומה כלומר בקומה זקיפה דהיינו מעומד הכי נמי עטיפת ציצית תהיה מעומד (ב)

ולמדו מכאן דהוא הדין כל ברכת המצות יהיו מעומד ואין להאריך כאן,

ב וסדר העטיפה תהא כדכתיב אשר תכסה בה דמשמע כדרך שרגילין בני אדם להתכסות בכסותן

ועוסקים במלאכתן פעמים בכיסוי הראש פעמים בגילוי הראש מ"מ הנכון למצוה מן המובחר שיכסה מתחלה את ראשו היטב בטליתו בעת הברכה ואסמכוה מדתליא רחמנא הדבר בכיסוי דכתיב תכסה שזהו לשון כיסוי סתם שהוא כיסוי הראש וזכר לדבר ותקח הצעיף ותתכס כתיב סתם ופירושו שכסתה את ראשה עם נופה וכן היו רגילין בימיהם בכסות המכסה את הראש אבל מדכתבא רחמנא אשר תכסה בה דמשמע כדרך שאתה רגיל לכסות בה ארז"ל שאם יפול אח"כ אינו חושש שכן הוא הרגילות בין בני אדם וכן אם לא כסה אלא הגוף כל הזר לפי מנהגו כחדיך סתם בני אדם סגי' ואף ע"ג דמברכינן להתעטף עיטוף דהכא על כרחך עיטוף הגוף הוא כלומר כיסוי הגוף דהא כתיב אשר תכסה אלא שהחז"ל תקנו לשון זה בדודים שהיו נוהגין בכסות המכסה הראש והוא הנקרא עיטוף בלשון הקדש וכמו שאמרו כעטיפת ישמעאלים שכן מנהגם ועכשיו שנשתנו המלבושים לא נשתנית בשביל זה נוסח הברכה שהיו כוללת גם כן עיטוף שלנו שאינה אלא עיטוף הגוף ואין לומר א"כ נימא שלא חייבה התורה בציצי' אלא אותם המלבוש' שעש יין לכסות הראש גם כן אלא לפעמים נופלין שכן היה בימיהם אבל כגון שלנו שאין עשייתן לכסות הראש כלל אינה חייבים בציצית דמדרבתה התורה בגדיכם וכסותך שמע מינה כל מיני בגדים חייבים בציצית כל חוד ודוד לפי בגדם וכסותם (וע"ל סימן י' סעיף י')

ג לפיכך אותן טליתות קטנים אף על פי שאין בהן כדי עיטוף יוצאין בהן ידי חובת ציצית מ"מ טוב להניח

אותו על ראשו רחבו לקומתו ולהתעטף בו שכן הוא מקיים הפסוק אשר תכסה בה כמשמעו ויעמוד כך מעוטף לפחות כדי הילוך ד' אמות ואח"כ ימשכנו מעל ראשו וילבשנו וכן אותן טליתות הקטנים שלנו העשויין משתי חתיכות רחבות מרובעת אחת לפ"ז ואחת לאחריו ומחוברין בשתי רצועות רחבות קצת שתולין בהן על הכתפות וקורין להם סתם ארבע כנפות אעפ"י שאין בהם שום דבר שמכסה על ראשו כשרים הם שהרי בימינו אין שום מלבוש שמכסה גם הראש עם הגוף ומיקרי לדידן שפיר אשר תכסה בה ובלבד שיהא גדולים קצת שיוכלו לכסות בו ראשו ורובו מאחריו שא"כ אינו נקרא לא בגד ולא כסות (וע"ל סימן י"ו) ויש אומרים שאע"פ כן בשעת הברכה יעטפנו גם כן על ראשו ויפשילנו לאחריו ויעמוד כך מעוטף לפחות כדי הילוך ד' אמות ואח"כ ימשכנו מעל ראשו לפניו שיהא נתלה בצוארו בבית הצוואר של טלית שאז נראה כמלבוש ונכון הוא,

ד ומחזיר שתי ציצית לפניו ושתים לאחריו שיהא מסובב במצות כדכתי' חונה מלאך יי' סביב ליראיו ומלאכי

יי' הם המצות השלוחי' מאתו ית',

ה ומברך על כולם להתעטף בציצית אע"פ שאין בלבישתם עיטוף הרי כבר אמרנו דעיטוף דהכא כיצי

הגוף הוא אבל המנהג לברך על הד' כנפות על מצות ציצית כלומר אע"פ שאיני מעטף סביב ראשו מ"מ מצות ציצית הוא בכך כמו שכתבתי שרבת' התורה ואין לשנות המנהג שכים או שלשה שמתעטפים טלית כאחת כולם מברכים, ואם רצו אחד מברך לכולם והאחרים יענו אמן (וע"ל סימן תל"ב סעיף ב')

ו ואותן הבגדים הקטנים שלובשין עכשיו תחת הבגדים שפתוח בו בית הצואר והבתפים וכל צד השמאל

ומצד הימין מניחין פתוח לצד מטה עד תחת האצילי' וקורין לו סירדא"ק הם טובים יותר מן הארבע כנפות שהרי הם דרך מלבוש ממש ובלבד שיניחו פתוח מצדו הימנית גם כן יתר על רובו רוב הנראה לעינים שאז יהיה בת ד' כנפות ממש ויעשה בו ציצית ויברך עליו ויהא לבוש בו כל היום, ויכול גם כן לברך עליו להתעטף כמו שאמרנו, מכל מקום מצוה מן המובחר הוא שיהא לכל אחד טלית גדול מיוחד שיברך עליו בבית הכנסת משום צניעות והכנעת הלב ואם אין לו טלית גדול או כשהיא בדרך יוצא בזו,

ז התורה קראן ציצית ואין ל' ציצית אלא חוטין נפרדין כמו שערות המופרדין דכתיב ויקחני בציצית ראשי ע"כ צריך להפריחן זה מזה (ה) קודם שיברך עליהם,

ח וגם יעיין בהם קודם הברכה שיהו שלמין שאם נתקלקל אחד מהם כפי אשר יתבאר בסימן י"ב בעזרת השם הרי ברכה לבטלה (וע"ל סימן ט"ו סעיף ד') (ו)

ט ויכין בהתעטפו בהן שציונו המקום להתעטף בה כדי שנזכר כל מצותיו לעשותם שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יי' ועשיתם אותם (וע"ל סי' ד' ד' סעי' ג')

י וכיון ששעם הציצית הוא כדי שנזכר להמצות לפיכך אותם הלובשים הטלית קטן תחת הבגדים יזהרו שילבישו אותן באופן שיראו הציצית תמיד שע"י ראייתן יזכרו המצות,

יא ואם ירצה להתעטף בטלית קטן מיד בקומו כדי שלא ילך ד"א בלא ציצית הרי ידיו עודם מטונפות ולא יוכל לברך, כיצד יעשה יכול ללובשו מיד בלא ברכה ולכשיטול ידיו ישמש בציצותיו ויברך דהמשמוש הוא כאילו לובשו עכשיו ואע"ג דק"ל בכל המצות שצריך לברך עליהם עובר לעשייתן כמו שכתבתי לעיל בסי' א', (וע"ל סי' ב' סעיף ו') שאני הכא שאי אפשר בענין אחר כמו שאמרו ז"ל גבי נר שטובל לנדותו דק"ל שטבלו אחר הטבילה מפני שקודם הטבילה לא יוכל לומר וציונו שעדיין אינו מצווה שעדנו גו' (וע"ל סי' רס"ח סעיף ב') ועוד על מה שמקיים המצוה אחר הברכה שישאר מלובש בה הוא ברכה זו עובר לעשייתן ואגב יוצא במה שעבר (וע"ל סי' סעיף ג' ובסי' תל"ב סעיף א' ובסי' תרמ"ג סעיף ב') ואם כוונתו להתעטף אח"כ בטלית אחרת אז אינו צריך למשמש בזו ולברך עליה רק יברך על הטלית שלובש אח"כ ויכון במחשבתו לפטור גם את זאת שלבש כבר,

יב אם יש לו כמה בגדים של ארבע כנפות כולם חייבים בציצית דהא ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם אמרה תורה ובגדיהם לשון רבים הוא הרבה בגדים משמע שעל כל בגדיו חייב בציצית ובלבד שיהא להם ד' כנפות דכתיב על ד' כנפות כסותך ואם לובשם כולם בבת אחת בלי הפסק והיה דעתו מתחלה בשעת הברכה ללובשם כולם מיד לא יברך אלא ברכה אחת על כולם אבל אם מפסיק ביניהם צריך לברך על כל אחת ואחת וכן אם לא היה דעתו מתחלה בשעת ברכה ללובשם כולם מיד אע"פ שנמלך אח"כ ולובשם כולם זה אחר זה בלי הפסק מ"מ כיון שמתחלה לא היתה דעתו כן הוה כמפסיק וחייב לברך על כולם (ז) וכן אם פשט הראשון קודם שלבש השני אע"פ שהיתה דעתו בשעת הברכה ללובשם זה אחר זה חייב לחזור ולברך על השני שכיון שפשט הראשון אולא לה ברכתו ויש חולקין בזה וכן מסתברא אם היה דעתו בשעת הברכה גם על זה וגם הוא היה מונח לפניו בשעת הברכה דמ"ש מפירות דפטר בברכה אחת כל מה שהיה לפניו כדמשמע לקמן סימן ר"ו סעיף ב' דאע"פ שהמין האחד נאכל כולו קודם שיתחיל לאכול מן השני דהוי כמו הכא דאולא לה ואפ"ה אוכל השני בכח ברכה הראשונה וכן בשחיטה בע"ז סי' י"ט סעי' ג', (ח)

ואם

סימן ח

(ה) ומה שכתב אחר מאחר וחתם לקרשה כי"ל ר"ם ס"ת כ"כ תר"ם בחדשותיו סי"ק (תי"ט) (ב) ונכון לחזור לעתוד כדי שיחזור ד' פחות כמו בס"ג בטעיפה דעלית קטן (ע"ת) (ג) ודה שהתנים שבדי הדרים שמיחים סעלית כשהו' מקפל סביב הטתר על מחזיקים מין יונקין בו (ת"ב), (ד) ות"ת ריך לכסות ראשו מתחלת הסלה עד סוטו ולא כמו ולא קלת כחכמים שחברים על סעלית הרקן לתוכו ולא תתחריבים ועליהן כתר ולחוני סבלכת מחר נוד (עדי זהב) (ה) תעיטור בכ"י תעתע לאם לא עשה לא עכב, (תיט) (ו) ונריך לבחוק לתעלה בקרן ראש פסול מפילו בפסק סוטו מי וקן בגדל וכתב הכ"ת אם בדק עליהו והאיטו בחקים יהוא חוקא כמו שבאיטו כ"ל לברקו כדשבן הרא"ש גבי סכין של שחיטה כי"ל מי י"ת ס"ב, ולפשר מחוק דסכין בקרקע מחר בשחיטה ומחכי' עלה זה שבאיטו בחקים היהוא ושל הא פסק בתב"ה ס"ע שם סגי' י"ל מי בסכין לחסור לבחוקה בלא בדיקה ומיטו בספרי לי"ל הקשיתי על הבאות ס"ע הכ"ל ע"ס גם מפשר לחלק ובתב בע"ת מי' י"ג מי שקרמוטו לבית ולבבו עלי' מלין לבחוק בנת הכיל תשיח טורח ניכר כדשבקן ביותא דקרא ע"ס מפני כבר ניכר ע"כ, ותיתכי בלא רמה כתבה תבה סי' ע"ז ברמה מחסר"ם שכי' בהק כשקרמו לבית גם הכי' ע"ז מיותא ע"ז לחוטה שלין כתה עורה לבור כ"כ כתו גלילה בלבור ובכ"ג כתב ב"י סימן קת"ל ובפרט ת"ם הכ"ת שם דהחלבא בלא כי תשבנין הלבור שלו כתב הכ"ת בסי' זה דהקא תשם ברכה לבשלם בחמירו השבר בלא תבל מכל לא תשם לטבשו בלא מיתה ובע"ז מי שלבם ברבה בגדים של מיתה ג"כ לבדוק רק ברמשן שחבדך עלו חבל חב"ת תוכח דתוי הטעם תשם שלבם בלא מיתה וכן תשתה בלבוש סי' י"ג ס"ב ות"ת שם לבר יש לבדוק כל הבגדים, (ז) דשם הכ"ת דמפי' כיו לבמו עד תבגדים ללבוש שהיה הרשא עליהן בשבת הברכה ריך לברך כיון שלא היה לבשא מה שהכיאה ל, ול"ל לפרות מי ר"ו ושחיטה כי"ל סי' ל"ט ריש קבע לשחיטו ולמכילה תשא"ל בלבישה לחין קבע ות"ת ובר"ז מלא שלא דשחיטה ולבישה שוין הן ולא"כ לברך וקשה מ"כ גם בלא היה לבשו אם תבילים לו תלוחא כיון כמי מ"ל לברך כפ"ק ריש"ל הכ"ב שם הקי שם"ל כתב שם על ברת"ל רב"י כתב שי"ל ורתב"ם ס"ל כהרמ"ם וב"י וה"כ דברי רת"ם יחיד לעבינו פ"כ כבר סתבתי בספרי דע"ז עשה מה דלא כתב ב"י הכי מלא ריש בחשיבה דין סלבר וסמו שבבית שם ר"ל הלא דתי לבילק בבשרה דלי' חתר ותברך מיין שם מבל לענין דין מין אחר לא סתב בלל ע"ב דסבל"ת כדברי רת"ל גם בל"כ סיה לרא"ל לבשק בלא כבל מן מלא שבלבלה ע

יג ואם לובש טלית קטן בביתו ומברך עליו והלך לבה"כ ומתעטף בטלית גדול צריך לחזור ולברך על השני דהליכה מביתו לב"ה חשיבה הפסק (ט) ואם התפלל בתוך ביתו אם היה דעתו מתחלה בעת לבישת הקטן גם על טלית הגדול ולא הפסיק בתיים בשיחה אף בדברים אחרים אינו צריך לחזור ולברך ,

יד מי שהיה לבוש בטלית ופשטו אע"פ שלא הסיח דעתו ממנו שהיה דעתו לחזור וללובשו מיד אפ"ה חייב לחזור ולברך כשלובשו שנית דמצוה ראשונה אזלה לה והשתא הוא מתחיל באחרת וצריך לברך עליה ,

ו"א אם היה נשאר עליו טלית קטן שלבוש בו אינו צריך לחזור ולברך ואין זה נראה, דטלית קטן זה מה מועיל לו שיפטרנו מלברך על הטלית הגדול שהרי כבר אמרנו שאם היה לו הרבה בגדים מאר בע"כ בנפות חייב בציצית בכולן ולברך על כולן על כל אחד ואחד אם אינו לובשם כאחד וא"כ ה"נ אע"פ שבירך על הקטן היאך יפטור הקטן שישאר לבוש בו את הגדול מלברך עליו אע"פ שהיה דעתו לחזור וללובשו מיד הרי אין עכשיו לא זמן לבישה ולא זמן ברכה שיפטור אחד את חבירו אדרבה הוא מסיר את זה ונשאר לבוש באחר וזה נראה כאילו אינו רוצה להיות לבוש אלא בזה ולא בזה ועוד תמיהני על מורי מהרמ"אי ז"ל שהוא הסכי' עם הסבר' הזאת וכ" עליה והכי נהג ולעיל בסמוך כת"אם פשט הראשון קוד"שלבש השני צריך לחזור ולברך ש"מ דס"ל דבהסרת הבגד אזלא לה המצוה אע"פ שהיה דעתו בשעת הברכה גם על השני כ"ש שנא" שבהסרתו של בגד זה עצמו אזלא לה מצותו ואיך יועיל לה ברכ"הקטן שלא היה עליו כוונתו כשבירך עליו ואי משו' שמצות הברכה עדיין נמשכת כל זמן שהוא לבוש באותו מלבוש שבירך עליו לכך יכול ללבוש גם את זה על סמך אותה ברכה אם כן גם כשבירך על אחד מועיל לו הברכה ללבוש עוד אחר בלא ברכה אע"ג שלא היה דעתו ללובשו מתחלה וכבר פסקנו היפך זה ואולי נאמר שלא כ' מורי ז"ל והכי נהוג אלא כנין שמתחלה כשבירך על הקטן פטור באותה ברכה גם הטלי' הזה הגדול שהיה דעתו עליו ללובשו מיד אחריו שהדעת נותן כיון שמתחלה היה זה נגרר אחר הקטן בברכה גם עכשיו כשמסירו ודעתו ללובשו מיד נשאר נ"כ עכשיו הוא נגרר אחריו אבל הוא דוחק נראה לי , (י)

טו אם נפל טליתו ממנו שלא במתכוין וחזר ולובשו צריך לברך והוא שנפלה כולה אבל אם לא נפלה כולה אע"פ שנפלה רובה אפילו הכי אינו צריך לברך שעטיפתו הראשונ' שבירך עליה עודנה קיימת , (יא)

טז הלן בטלית צריך לחזור ולברך עליו בבוקר אף אם לא פשטו דכיון דק"ל לילה לאו זמן ציצית הוא כמו שיתבאר סימן י"ח בע"ה א"כ היה שעת הפטור מפסיק בין חיוב לחיוב ואין לך היסח הדעת גדול מזה שאע"פ שלא פשטו הזמן גורם להפטר לפי' יברך עליו בבוקר ושוב למשמש בהן בשעת ברכה בבקר דהוי כאילו לובשם באותו פעם ויברך (יב) וכן יעשה מי שלובש טליתו קודם שיאור היום שמשמשו בהן כשיאור היום ויברך (וע"ל סי' ל' סעיף ג' ובסימן י"ח סעיף נ')

יז אסור להתכסות בבגד שהוא חייב בציצית ולא הטיל בו ציצית ואם לובשו עובר במצות עשה שהרי מבטל מצות ציצית ,

ט איזה בגדים החייבים בציצית ובו ו"ס ,

א ק"ל שכל מיני בגדים חייבים בציצית מדאורייתא שנא' ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם סתמא כל מיני בגדים ויש אומרים שאין חייב מן התורה אלא בגדי צמר ופשתים דכתיב גבי נגעים בבגד צמר או בבגד פשתים ולפיכך מיניה שכל מקום שנאמר בגד אינו אלא או של צמר או של פשתים ולית הלכתא כותייהו דבגד שם הכולל הוא וכולל כל מיני בגדים אלא שבנגעים פרט הכתוב שלא טמא אלא אלו השנים והכא גבי ציצית כתב בגד סתם וכולל כל מיני בגדים , ועוד דאפי' לגבי נגעים איכא למ"ד דמרבינן ממילא או כל מיני בגדים וכתבה תורה צמר ופשתים להלכותייהו כדאיתא שם פרק במה מדליקין לפיכך ק"ל לעניין ציצית לחייב כל מיני בגדים מן התורה ,

ב הקשו רבנן ז"ל ודמו קראי אהדדי כתיב ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת וגו' הכנף בה"א משמע שיהא הציצית מסוין הכנף כלומר החוט' הלבן שעושין בציצית יהיו לעולם ממין אותו הבגד דאלו חוטי התכלת לעולם צמר הן דתכלת עמרא הוא כמו שיתבאר לפנינו בע"ה וכתיב במשנה תורה לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו וסמיך ליה גדילים תעשה לך וגו' ובמשנה תורה לכ"ע דרשינן סמוכים והכי נמי דר שינן גדילים תעשה לך מהם ר"ל מן הצמר ופשתים הכתובים לפניו ומשמע אפי' החוטי לבן שבו וא"כ משמע שלא יעשו ציצית אלא מצמר ופשתים וא"כ קשו קראי אהדדי והירצו חוטי לבן של צמר ופשתים פוטרים בין במינן בין שלא במינן ושאר מינים במינם פוטרים שלא במינם אינם פוטרין ,

ג לפיכך מדין תורה ק"ל שחוטי לבן שבציצית של שאר המינים אינן פוטרין אא"כ יהא הציצית ממין הטלית אבל חוטי לבן של צמר או של פשתים פוטרין בכל המינין אפי' באינו מינו כגון בשיראין ובכיוצא בהן ואפי' בבלאים כגון תכלת שהוא לעולם צמר כדאמרן ובזמן שהיה תכלת נמצא היו צריכין לעשות ציצית של תכלת אפי' בבגדי פשתים וציצית לבן של פשתים אפי' בבגד של צמר עם שני חוטין של תכלת וכ"ש שני חוטין לבן של צמר עם שני חוטין של תכלת בבגד של פשתים וזה דרשהו ג"כ מסמיכות דקרא זה דגדילים תעשה לך לפסוק לא תלבש שעטנז דנשמע אבל גדילים תעשה לך אפי' משעטנז , מיהו ארז"ל ה"מ בזמן שהיה תכלת והיו יכולין לקיים כל העשה דמצות ציצית כהלכתו דהיינו דרכילת והלבן אז היה מצות עשה דציצית דוחה לאו דשעטנז מטעם סמוכים שהיו על טרחם צריכים לקיים מצות ציצית כהלכתה כיון שהיה לרם תכלת אבל בזמן הזה שאין לנו תכלת ואין אנו יכולין לקיים כל מצות עשה דציצית כהלכת' אסר לנו ג"כ לעשות הציצית של כלאים כגון ציציה של צמר לבן בבגדי פשתן או איפכא דלא אלים מקצת העשה כ"כ לדחות הלאו דשעטנז אבל בכל שאר מינין עשין של צמר או של פשתן הוי עשיה וי"א דאפי' בזמן שהיה תכלת היה אסור לעשות חוטי פשתן בשל צמר דכיון שיכולין לקיים שניהם מצות עשה דציצית ולאו דשעטנז בהיותי צמר הן לבן הן תכלת אין עשה דציצית דוחה הלאו שלא לצורך אבל חוטי צמר לבן בבגד של פשתים עם תכלת היו עושין אע"ג שהיו יכולין לעשות החוטי לבן בשל פשתים מ"מ הואיל ואידחי הלאו לגבי עמרא דתכלת אידחי נמי לגבי דלבן (א) וי"א דגם בזו היה איסור שלא נדחה הלאו אלא לגבי תכלת שאי אפשר בעניין אחר אבל לגבי לבן הואיל ואפשר לקיים העשה בביגון לא אידחי (ב) ויש אומרים עוד אין לעשות בשאר מינין אלא ציצית של מינן או ציצית של צמר אבל ציצית של פשתן אין לעשות כלל וכן נוהגין אפילו בבגד של פשתן אין עושין אלא בשעת הדחק כמו שיתבאר טעמא בע"ה במי' זה ,

ג ודע שבלשון התורה אין נקרא צמר סתם אלא צמר של רחלים אבל של עזים נוצה מיקרי ושל גמלים או של ארנבים אע"ג דמיקרי צמר לא מיקרי צמר סתם אלא בשם לווי צמר גמלים צמר ארנבים לפיכך פסולים לציצית בשלא במינן דהתורה: צמר סתם אמרה גבי לא תלבש שעטנז צמר ותומר וקאי נמי אגדילים מכח הסמיכות כמו שאמרנו ופירושו שיעשו גדילים מצמר סתם דהיינו צמר של רחלים ואפי' צמר מרחל בת עז לא מיקרא צמר דמקצת נוצה הוא ופסול לציצ' אם לא במינה (ג) ,

ד אין לעשות כל הר' ציצית אלא ממין אחד כגון בטלית של משי יעשה כל הד' ציצית של משי או כולם של צמר אבל קצתם של משי וקצתם של צמר לא יעשה וספק פסול הוא כמן התורה דהא אין כאן מין כנף ומן גדילים תעשה לך מהם ר"ל צמר ופשתים הכתובים לעיל מיניה נמי אין כאן דשמא כל אחד לגמרי או כולו של זה או כולו של זה אבל מקצת של זה ומקצת של זה שמא לא צותה התורה הרי זה ספק פסול דאורייתא ,

ה י"א שיש לעשות צבע הציצית מצבע הטלית אם ארום ארומין אם ירוק ירוקין וכן כל הצבעים שזה ג"כ בכלל הכנף מין כנף הוא ועוד משום זה אלי ואנוהו שזהו נוי לבגד כשהציצית מצבע הבגד אבל אין נוהגין כן בכל אלו הארצות שאין עושין אלא ציצית לבנים אפילו בבגד צבוע דהכנף דדרשינן לא דרשינן אלא למין כנף שיהו הציצית מאותו המין כגון של משי בבגד משי ושל צמר גפן בבגד של צמר גפן וכו"ל אבל בצבע לא חיישינן כלל רק עושין כולן לבנים אפי' בטלית צבוע כגון בטלית קטן שתחת הבגדים שעושין אותו מצבעונים אין תולין בה אלא ציצית לבנים דכיון שאין לנו על מה לסמוך לצבען בצבע הטלית מהי תיתי לן לצובען בצבע אחר לפיכך מניחין אותן בצבען שהוא לבן בטבעו (ד) ,

כללא

תפירות נראה לפסק בו מלעיל וכן בל"ה דק"ל מביא דברי נבוב לפסק הלכה גם רא"ז חמי' ל"ל ס"ב גם קי"ל כפסק ברסות להקל (ט) ויש"ו פסק דהליכה לחוד לא הוי הפסק הס לא מבוסק בדברים מהרים מו סח מו מעים הנילין קודם הליכה לב"ה (י) כתב ע"ה הנבוס המה על רמ"מ ונק"מ דהאמי סתם הלא נכתר פליו ע"ק ואחל' המטה לגהרי אבל הכא כיון שעדיין נכתר עליו מן המטה אלי על פי מהות עליה אחר מכל מקום מיהו מזוה ויברך ע"כ , ולא מחרן כלום לבוס עליהו מחרן כר ומקשה עלה בת"ם ואי מבוס מצות הברכה עדיין נמשכת בו א"כ גם כשבירך כו' ובס' הגדל דוד האריך תלוה על תמיהת הלבוס ומין להאריך בהמוקיו ובאמת תמיהת הבוס נכונה אך דיותר היה לו לפסוק כדיע' שהביא רמ"מ דאין לברך כלל אלי בלין עליו טלית קטן ולפחות לא היה לו להמיטו לגהרי זם תמיה לי על הבוס דכלן פסק אלי שהיה דעתו לחזור ולבוס עריך לברך ולקמן כי כ"ה מי"ב בחפילין פסק אין צריך לברך , והנה הע"ז ול"ח דק"ל הקנו דברי רמ"מ כפסק כאן להלק בין שעליו טלית קטן לו"ל ובהיתן כ"ה פסק בתפילין אין צריך לברך ואחוך זה פסק רס"ז ג"כ גבי מיחם אין לברך כלל , אלי אין עליו ע"ק בל"ח תניה בס"ע דל"ל וכן נוהגין על אחין לברך כלל ות"ת חיישת על הבוס והברי רמ"מ ל"ל ליתב בלי הגהה כלל דס"ל בדעתו לחזר ולבוס דל"ל לברך אלי אין עליו ע"ק ובמין דעתו לחזר ולבוס לעולם צריך לברך אלי פסק סתם ס"ל לחלק בין יש עליו ע"ק וכן כ"ה דבת הב"ח , ול"פ תפילין מיירי שדעתו בפירוש לחזר והכל ככון בס"ל הן דאוי להורות הכל והתם וכ"ג ובתי בסמרי דברי עור י"ל סי' י"ט ע"ם בתה יתמה עליו בל"ח וש"ך דהרא"ם פליג על בעל העוטו' ע"ם ודו"ק , (יא) דב"י לחד זה תיפל טלית בתפילה תסי' ל"ז ס"ל והע"ז פסק דאלי נרוכו מנרך דהתם חטעם תפסק תפילה מחריכן דוקא כשנפלה כולו לגריך עיטוף הדם הוי הפסק אבל כאן אפילו נרוכו צריך לברך לכן נראה דעת נתם מחוחת סם , (יב) הב"ח ועורי אבב פסקו דאין לברך כיון דכסות יום חייב אלי בלילה להרא"ם מלקמן סיקס י"ח אם כן לא היה ס טעת פטור כלל ,

סימן ט

(א) לא יהשוב תאלן מיהו הי"ל הלוי ואחרב' בס"ם לאיפטוו דאלי פסקו בכל נאר מרי (מי"ט) (ב) הייס הא דר"ל כל הקום שמתה מוגלא עבב ול"ת אם אחר יהל לקיים אח בהיהם מוטב ואם נלו יבא עבב ויחבא ל"ת , ומשמע לי דאלי כאן פלוגתא אלא דהן ההורה הוא בסברא אחא ובהאחר ראבא בס"ם ולא הי ליה לימתב דלמון ר"ל אלא דין תורה אבל מכאים ז"ל אחרי דגם בזו כולו הי"ט (ג) ובליח בבחי נאר והערוב מבי לא אישכא אין לו תקנה (כ"ג) ולבד יב ליאבר (ד) ת"ת ראלי לחדקק לעבות הוקא ד' כשבת לא עליה לבן הדי בייהיב יולא ידי הכל כמעשה מינה לבנים (ס"ז) הקלי הבאלון מוהר"ר שחעון ז"ל הכ רגיל בד' כנעות נבוע שקדין בל"מ ולילה עבמ ס ולהזחה

לבוש הלכות ציצית התכלת

ו בלא דמילתא דמצוות ציצית בזמן הזה כל ירא שמים יזהר אם אפשר לו שלא יעשה טלית אלא של צמר רחלים (ד) לבן ויעשה בו ציצית ג"כ של צמר רחלים לבן בזמן הזה שאין לנו תכלת שאז יוצא ידי חובת ציצית מן התורה בלי שום פקפוק ושום חולק ואם אי אפשר לו בטלית של צמר יעשה לו טלית ממין אחר חוץ משל פשתן ויעשה בו ציצית של צמר או של אותו המין אבל טלית של פשתן לא יעשה כלל מפני שי"א שאסור לעשות שום ציצית בטלית של פשתן בזמן הזה כמו שיתבאר וי"א שאפילו בזמן שהיה תכלת לא היו מתירין לעשות שום ציצית בטלית של פשתן ואע"פ שכבר אמרנו שציצית מותר בבלאים מכל מקום גזרו שלא לעשות ציצית כלל בשל פשתן גזירה משום כסות לילה ר"ל שדרך רוב העולם להיות לבוש בלילה בלבושי פשתן גם הסדינין ששוכבין עליהם וגן של פשתן ואגן ק"ל שכסות לילה פטור מן הציצית כמו שיתבאר בסימן י"ח וכבר ידעת שעיקר מצות ציצית הוא לעשות בהן תכלת שהוא צמר בזמן שהיה מצוי ואם יעשו תכלת בסדין או בשאר בגד של פשתן ילבשהו בלילה או ישכב בה בלילה נמצא עובר בבלא"י שלא במקום מצוה וכל שכן בזמן הזה שאין לנו תכלת ואע"פ כן נודגין לעשות רוב הציצית מצמר ואם יעשום בבגד של פשתן הוי ליה כלאים ממש וכמו שכתבתי למעלה כיון שאין לנו תכלת לכך לא יעשה כלל טלית של פשתים אפי' לעשות בה ציצית של פשתים גזירה משום צמר, (ו) וכיון שאסרו לעשות ציצית של פשתים אפי' במינו אסרו' ג"כ בכל הבגדים ואפילו במקום שאינם עושים כלאים כגון בשל משי וכיוצא בו, וג"ל טעמא שאע"פ שאין שייך שם גזירה דכלאים מ"מ אין סברה שיהא בהם היתר בשלא במינם יותר מבמינם כיון דבשאר מינים אינם פוטרין רק במינן, מילו אם אי איפשר לו רק בטלית של פשתים כגון שאין לו מין אחר מוטב שיעשה טלית של פשתים ויעשה בו ציצית של פשתים משיתבטל לגמרי ממצות ציצית, (ז)

סימן י

ט דיני כנפות הטלית ובו י"ב סעיפים,

א כתיב גדילים תעשה לך על ד' כנפות כסותך וגו' לפיכך אין חייב לעשות ציצית אלא בטלית בת ד' כנפות דהא כתיב ד' אבל בת ג' כנפות פטורה מציצית ואם יש לה יותר מד' חייבת מדכתבה רחמנא אשר תכסה בה דיתורה היא אלא לרבות בעלת ה' או ו' או יותר הוא דאת' שכן משמע לשון בה כמו שהיא בין ד' כנפות בין יותר ואין לומר אדרבה נרבה מאשר תכסה בה בעלת ג' ונמעט מד' בעלת ה' ויותר כלומר ונאמר ד' ולא ה' דמסתבר למעט בעלת ג' שדרי אין כאן ד' כנפות והיכן נעשה ד' ציצית ולרבות בעלת ה' ויותר שהרי בכלל ה' ויותר יש ד' ונוכל לקיים גדילים תעשה לך על ד' כנפות וגו' אבל אין צריך לעשות ציצית בכל הה' או הו' כנפיים רק בד' מהם דהא ארבע דווקא כתיב ודרבוי דאשר תכסה אינו מרבה אלא לחייב בעלת ה' למצות ציצית שהם ד' אבל לא לרבות לעשות ציצית בכל החמש דמהו תיתי לדבות כ"כ לפיכך כשעושה ציצית בבעלת ה' מבתבר הוא שיעשה באותם הד' כנפות המדוחקות בו זו מזו, (א)

ב יש לה ד' וחתך אחד באלכסון ועשאו שנים הרי נעשית בעלת ה' ונשארה בחיובה,

ג ואם לא חתך אלא הגביה כנפיה וכפלם וקשרם או אפי' תפר הכפלים עד שנראה כאילו הכנפות מקוצעות ולא נשאר שם כנף אפ"ה לא עשה ולא כלום ולא נפטרה בזה דכל כמה דלא פסיק ליה ש"מ עדיין צריך להם וסופו לחזור לתחילתו ועדיין הם מן הטלית והרי יש לו ד' כנפות וחייבת בציצית בכנף דהיינו אם תפרו באופן שיש כנף בראתחלת התפירה או בסופה עושה שם הציצית כמו בתחלה ואם תפרו מעוגל עושה הציצית בכנף הראשון אע"פ שהוא תפור לבגד כיון שסופו יכול לחזור לתחלתו (ועיין בסמוך סעי' ט')

ד אין חייב בציצית אלא דבר הנקרא בגד דכתיב ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם ובגד הוא כל דבר הנארג באריגה ונעשה בגד לאפוקי מלבוש של עור שאינו נקרא בגד ואינו חייב בציצית אפילו יש לו ד' כנפות לפיכך אם היה הטלית כולו של בגד וכנפיה של עור כלומר שבכל מקום הארג אין שם כנף אלא הוא עגול ותפר בו חתיכת עור ועשה שם כנף חייבת בציצית שכן משמע כנפי בגדיהם כנפים של הבגד יהיו הכנפים מה שיהיו אבל היא של עור וכנפיה של בגד פטורה שכיון שעיקר המלבוש אינו של בגד לא קרינן כאן כנפי בגדיהם ועוד מדכתיב אשר תכסה בה משמע באותו החלק המכסה את עיקר הגוף בלובשו אותו בו תליא מצות גדילים תעשה בין לחיוב בין לפטור,

ה היו לה ג' כנפות ועשה בהם ג' ציצית ואח"כ עשה בה עוד כנף רביעי ועשה בו גם ציצית הרי טלית זה פסול מן התורה שמתחלה כשעשה הכנף הרביעי בציצית ובאותו הפעם כבר היו הציצית עשויות והבתוב חיוב ציצית ואח"כ כשעשה הכנף הרביעי נתחייב בציצית אומר גדילים תעשה לך על ד' כנפות כסותך משמע שיהיו הכנפות עשויות ארבע קודם שנעשו הציצית וכאן נעשו הציצית קודם שנעשה הטלית בת ד' כנפות לפיכך פסולה דה"ל תעשה ולא מן העשוי בפסול ולאו דוקא שעשה ג' ציצית קודם שנעשה הטלית בת ד' כנפות שהוא פסול מפני שהם הרגב שנעשה בפסול אלא אפילו לא קשר אלא קשר בפסול ואח"כ השלים ארבע כנפות והשלים הציצית הרי נמי בכלל תעשה ולא מן העשוי וצריך להתיר ממנו אותו הקשר או הציצית שעשה בפסול קודם שיעשה שאר הציצית ולחזור ולקשור ולהשלימם אבל אם השלים הטלית והציצית קודם שהתיר הקשר הראשון ואח"כ התיר וחזר וקשרו לא נתכשר בכך שהרי כל הציצית נעשו בעוד הטלית היה פסול ונשארו באיסור תעשה ולא מן העשוי, (ג)

ו אין מטילין ציצית על טלית כפולה כמו שהיא כפולה שהרי אם תתפשט נמצאו ציציותיה תלוים באמצע והתורה אמרה על הכנף לפיכך פסולה אפי' בעודה כפולה שהרי אם תתפשט ולהתפשט עומדת וכמופשטת דמי (ד) אבל אם תפרה ואפי' מרוח אחד באופן שלא תוכל להתפשט מטילין בה ציצית בד' כנפות הכפולות י' וי"א אפי' בלא תפירה מטילין בה ציצית כשלובשה בעודה כפולה שהרי מ"מ עכשיו לא נתפשטה וציציותיה הם עכשיו על כנפיה של עכשיו וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא לא יברך עליה מספק שמא עשה ברכה לבטלה (ה) טלית שיש לה ד' ציצית בארבע כנפות ועשה לה עוד ציצית אחרות פסולה דאין מצות ציצית אלא ד' והשתא עובר בבל תוסיף בעודן עליה כל הד' ציצית אבל אם חתך ד' מהם כשרה לא מבעיא אם חתך את האחרונות דכשרה דהא לא פסלינהו בבלום אלא שהוסיף אילו עליהם והם נעשו מתחלה בהכשר ופשיטא דכשרים אלא אפילו חתך את הראשונות כשרה באחרונות ואע"ג שבשעה שעשה את האחרונות עשה אותם שלא לצורך שהטלית היה כשר בלא הם ואח"כ כשחותך את הראשונות מתכשר הטלית ממילא באחרונות היה למימר תעשה ולא מן העשוי בפסול כמו דאמרינן לעיל גבי טלית שהיו לה ג' כנפות ועשה לה ג' וכו' לא אמרינן הכי דשאני הכא דכיון שבשעה שעשה הציצית האחרונות בע' שהיו בה הראשונות עבר ליה בעשיית האחרונות משום בל תוסיף וכיון דקאי בלאו דבל תוסיף הוי עשייתו מתחלה כמעשה בטל ושלא לצורך ולא נחשב לו למעשה כלל ואחר כך כשחותך הראשונות ומכשיר את הטלית באחרונות חשיב יותר למעשה דנחשב לו חתיכת הראשונות אז כעשה האחרונות ואין כאן תעשה ולא מן העשוי וכשר אבל בטלית בת ג' כנפות דלעיל שאינו עובר עבירה כאשר יתן אלא שעשה אותם שלא לצורך הוי עשייתו מעשה גמורה לאקרוייה|ציצית העשי בפסול וכשגמרה אח"כ איכא תעשה ולא מן העשוי וי"א שהבל תלוי בכוונת העשה ואדרבה אם היה מתכוין בעשייתה להוסיף על הציצית חשוב מעשה יותר דסגו דחשיב מעשה לעבור בבל תוסיף חשיב נמי מעשה גמור לעניין עשיית ציצית לפיכך אם היתה כוונת העשה להוסיף על הראשונות הוי עשייתו מעשה חשוב שהראשונות נפסלו ג"כ בבך והרי שתיהן פסולות וכאלו נתבטל עשיית הראשונות שנעשו לשם ציצית כשרות ואז אפי' אם יחתך אח"כ אחת מהן איזה מהן שיהיה נשאר הטלית בפסולו דה"ל תעשה ולא מן העשוי שבחתיכתו אינו עשה כלום אלא שע"י החתיכה רוצה לכשיר האחרות ואין זה תעשה שהרי כב' עשיות ואם היה כוונת העשה בעשיית השניים לבטל הראשונות אז הראשונות בטלות ומ"מ בעודן בטלית פסולה משום בל תוסיף אלא חותך את הראשונות ונשאר הטלית כשרה באחרונות שנעשו לשם מצות ציצית ומבטלין הראשונות ולא דמי לבעלת ג' שלא עשה כלום בעשייתן שעדיין לא היה הטלית חייב בציצי' אבל הכא הטלית מיהא חייב בציצית, (ו) הוא

אותם

(ה) בל"ח דף ק"ל לחד זה תקרא נוטיה דסדיב על מרבע כנפות, והתרוחקות ע מה מפל עליהם שם כנפות, וכתב ב"ח דיהא שתים לא יובש מלא טלית בת ארבע כנפות כי רא"ה מתיק שיער אפי' בעמת ה' (ב) וה"ה אם היה בתחילה ג' וחתך מ' לשנים עשית בעלה ד' (ד"ח) (ג) בלשם רב תוק של הכנוס דאף בהתיר הקשר מחר שבטלים הציצית הינית כבר כיון דתקון מעות ליכא עוד פסול דהעשה ולא מן העשוי ע"כ ולי"ל דלכוס לתרו מרתב"ם בהגה י"ח שבריה סוף ס"ו בחשיל נינה של נינה כדי לסומיך דאף דחתך ראשונות פסול מ"מ אחר לחלק ולע"ע לתעשה, (וע"ל סי' י"ח סעיף י"ד) (ד) הקשה תי"ם לתה בשתים הכנוס ח"ם רת"ח בע"ע אבל ערך להעיל בתרבע כנפות הכפולים ולי"ל דאף דאם דאמר כנגד הכפולים כיון דהוא כנגד שאין רואי לכנוס וכת"ם הכ"ל בסס כ"י והכ"ל מחלק לחלקה הי' מיירי בעלית אחרוך מאחר ור"ל מי רי מי מעטפת מרגנו לכך צריך לעיל בפסנוגין ק"ל דאם רשי מי' דף מ"ח שהגה מרוך כפתים, (ה) וכתב ע"ת לעל"ל לא ידעתי מעם לפכר כה הנם אם לא יעבדך מה תיקן בו אם מיט יוצא בנינה אלו הרי הכנד בלא נינה ואחר לעבשו תשים סמך ע"כ ולי"ל הרי"ל אם אחם לבשו כמאמ מחטל ואלי אלי להעיל נינה בפסולי כיון שאין בפסולי כנפות אלא בפסולים וקיל דלא מיתה כיון שאם אחרון כ"ל מ"ל להעיל כלל וכן מלמין דברי רמב"ם פ"ח מהלכות נינה ולי"ל יפה מתב תי"ח הלם לעכ מחטל. שעשה נינה בפולין ולא יברך ומלאה שם דשת מלכנס ואשר הלכך הפתים דין דעדיף להעיל בפסולים דה"ל לה פסולו מן לעכשו בפיסולו דעדיף מהעיל נינה בפסולים ומתב הכ"ל ומלאה דה"ל מלילו בכפסל מחמת שהאם מחרד שנ אלא לעבד, (ו) הם"ע כתב רת"ח שעיקר משת רלשונה שמתב הכנוס והאם הנת מלקם ומן הכריע מי"ע ולי"ם דף ק"ל ומלא רמב

ז אותם המלבושים שהם סתומים למעלה ופתוחות למטה ויש להן ארבע כנפות כגון אלו הסרבלים של שבת שפותחים אותם למטה משני צדדיהם חייבים בציצית דארבע כנפות כסותך מעליא הוא והני מילי כגון אלו שהיבם פתוח אבל אם רובן סתומים פטורים דכסתום כולו דמי דהולכין אחר הרוב, ואם חציו סתום וחציו פתוח מטילין בו ציצית לחומרא אבל אין מברכין עליו ואין יוצאין בו בשבת לר"ה. (ז)

ח לפיכך אותם הבגדים הקטנים שעושין עכשיו לטלית קטן לעשות בו ציצית וללובשו תחת הבגדים שקורין לו סיר"דאק צריך שיעשהו רובו פתוח משני צדדיו רוב הנראה לעינים וגם לא יעשו בו קרסים קטנים עד למטה מחציו דה"ל כסתום ואפילו אם הוא ארוך לא יעשה הקרסים למטה מהחגור משום מראית העין שלא יאמרו שהוא מברך עליו שלא כדין נראה לי (וע"ל סי' ח' סעי' ו')

ט הבגדים צריכין שיהיו מרובעות ולא עגולות שאין עיגול נקרא כנף והתורה בנפות אמרה.

י מצנפת אע"פ שיש לה ד' כנפות פטורה מן הציצית דכסותך אשר תכסה בה אמרה רחמנא שהוא כולל כסוי כל הגוף לפעמים ראשו עם גופו או גופו לבד אפילו בלא ראשו כמו שאמרנו למעלה אבל כיסוי הראש לבדו בלא גופו לא מקרי כסות (ח) ואפילו אותם שבארצות המערב ששני ראשיה מושלכים על כתפיהם תופם ונראה שהם כמו אותם שעושים במדינות אילו שקורין להן קעפ"ליש ומלבישין אותן מפני הקור לכסות הראש והאזנים והצואר ואע"פ שלפעמים מתכסה גם ראשו ורובו פטורה ביון שעקר' לכסות הראש עשוי ואין לתמוה מכאן על הטליתות שלנו שעושין אותם לצאת בהן לעיקר מצות ציצית ומייפין אותן במקום המונח על הראש וקורין לה עטרה כאילו עיקר הטלית לא נעשה אלא להניחו על הראש שיין הדבר כן שהרי הוא משלשל על כתיפו ועל גופו ועיקר לכך נעשה אלא מפני שיש בו צניעות יתירה כשמונח על ראשו וגם ק"ל שבשעת העטיפה צריך לכסות בו עצמו על ראשו כדי שתהא עטיפה מעליתא כמו שאמרנו למעלה. (וע"ל סי' ח" סעיף ג' וסעיף ו') לכך מייפין בו מקום המונח על הראש ולא שעיקרו נעשה לכך מה שאין כן בקעפליש שעיקרן נעשה לכסות הראש והאזנים והצואר מפני הקור מ"מ מנהג יפה הוא מנהג ארצות הישמעלים שאין עושין עטרות לטליתות להראות שאין עיקרו נעשה לכך (ט) ובמלבושים שלנו באילו הארצות שהם פתוחים מלפניהם מלמעלה למטה ויש להם ד' כנפות שתים מלמטה ושנים מלמעלה יש לדקדק למה אין נהגין לעשות בהן ציצית שהרי יש להם ד" כנפות מיהו במלבושים התחתונים שקורין שופ"צא או ש"פאן י"ל כמו שכתוב רבינו יוסף קאר"ו ז"ל על מלבושים שלהם שבין שהם חתרים אותם הוי להו כסתומין ה"נ דידן עדיפא מכולהו שסותמין אותן מלפניהם בקרסים והרי הם כסתומים ממש ולא נשארו אלא שתי כנפות ופשיטא שפטורים ומלבוש העליון שקורין לו ראנ"ק כתב שני טעמים לפטור ח"ל הטעם שלא נהגו להטיל בהם ציצית משום דלא מיקרי כסות אלא הבא להגין על האדם מפני (י) החום והקור זכר לדבר ואין כסות בקרה והגלימה אין לובשין אותו להגן אלא מפני הכבוד שהרי אפילו יש לאדם כמה מלבושים איט יוצא לחוץ בלא גלימה ואע"פ שלפעמים נהגה מחומה כיון שתחלת עשייתה אינה עשויה להתחמם בה לא חשוב כסות ופטור א"נ דבין שאם היינו מחייבים אותם בציצית היו נפסקין בכל עת הציצית בדרישת התלים והיה צריך בכל עת לתקנ' איכא למימר דלא חייבה התורה בכך דכל דרכיה דרכי נועם וכל מקום שהלכה רוצפת בירך הלך אחר המנהג עכ"ל (יא) ולי נראה עוד טעם אחר לפטור אותם המלבושים העליונים שלנו מפני שעושין אותם למעלה על הכתפים סרוח וכפול מאחוריהם שקורין קאלנ"ר שודאי אותם אינם נקראים כנפים לא בסמוך לצואר ולא בכנפות המשולשלים לאחוריו' וזה שאותם שסמוך לצואר נעשו בעגולים ע"י הכפילה ולא נשאר שם כנף ואע"ג דלעיל בתחלת הסימן הזה נבי תגביה כנפיה הכפלם ואפילו תפרם עד שלא נשאר שם כנף אמרינן שלא נפטרה בזה הא כתב שם רש"י הטעם מפני שסיפו לחזור לתחלתו, ע"כ משמע דוקא מפני שסיפה לחזור לתחלתה והכא ודאי לא יחזור לתחלתה לעולם שהרי דרך הלבישה כך הוא ואע"פ שלא תפרה כיון שודאי אין סיפו לחזור הוי עדיף מתפרה וכיון שכן הוא גם בכנף הסרוח שהוא סיף הקאל"נר א"צ לעשות שכיון שהוא מונח שם כל זמן שהבגד קיים הוי כאילו תפרם באמצע הבגד ואין כאן כנף והרי נשאר כל המלבוש בשתי כנפים ובזה י"ל ג"כ במלבושים התחתונים כשעושים להם קעלנר"ל נ"ל לרחוק ולישב המנהג. (יב)

יא סודר שנותנין על הצואר במלכות א"י שנקרא בערבי שי"ד וכן ביק"א שהיו נותנין בספרד על כתפיהם פטורים.

יב מלבושים שבמצרים דנקראים נוהא"ש וכן מנטינ"ש ודילמא"ציש וקאפטני"ש ופירוטש שבתורמא אע"פ שיש להם ארבע כנפים פטורים כן כתב בש"ע ומפני שאין הבגדים הללו שבשני הסעיפי' האחרונים מצויין בינינו ולא ידעתי האיך עשוין לא יכולתי לכתוב טעם בפיטורן.

יא דיני חוטי הציצית וכו ט"ז סעיפים.

א חוטין של ציצית יהיו טווין לשמן שנאמר גדילים תעשה לך ופירש לך לשם חובך דאל"כ לך למה לי דאי ללמד שלך ולא גזול האי מעשו להם נפקא משלהם ולא גזולין כמו שיתבאר בסמוך בע"ה והוא שיאמר בתחלת הטוייה שהוא טווה לשם ציצית או שיאמר לאשה טווי לי ציצית לטלית ואם לא היו טווין לשמן פסולין.

ב וגם השזירה שי"א דילפינן תכלת תכלת מסשכן מה התם שזורין דכתיב שם בפי' משזר אף כאן שזורין צריכין ג"כ שיהו שזורין לשמן דילפינן לבן מתכלת שיהיו שזורין דשרין הן וי"א שהשזירה אינה מעכבת דלא ג"ש גמורה היא שאינה מופנה אבל המנהג בכל ישראל לעשותן שזורין (א).

ג מיהו אם נתפרדה שזירתן ונעשין כמו ט"ז חוטין כשרין והוא שישתייר מן השזר כדי עניבה כמו שיתבאר עוד בע"ה (ב) ויש מחמירין אפי' לנפצם לשמן מפני שהוא צורך טוייה ואין נוהגין כן (ג) וצריך שיטוה אותן איש או אשה מישראל לשם ציצית דכתיב בתחלת הפרשה סתם גדילים תעשה לך והנשים הן בכלל בכל התורה (וע"ל סי' י"ד סע' א") אבל אם טוואן סתי פסולין שאינן בני עשיי' לשמ' שהרי אינן מקיימי מצות ואם טוואן כותי וישראל עומד על גביו ואומר לו שיעשה לשמן להרמב"ם פסולין ולהרשב"א כשירין ונוהגין שמסייע הישראל מעט עם הכותי כמו שיתבאר לקמן סימן ל"ב סע' ט" ובע"ז סי" רע"א בע"ה (ד).

ד מניין החוטין צריכין להיות לעולם שמנה שהם ארבע כפולין ולא פחות וילפינן לה מדכתיב גדילים תעשה לך וגו' לשון רבים ולא כתיב גדיל ואמרינן גדיל שנים גדי"לים ד' פי' אי הוה כתיב גדיל תעשה לך הוה משמע שני חוטין שאין יכולין לעשות גדיל פחות משני חוטין והשתא דכתיב גדילים משמע שני גדילים והם ד' חוטין ובזמן שהיה תכלת י"א שהיו עושין ב' חוטין מתכלת וב' חוטין מלבן כמו שיתבאר בסמוך ימסתברא כיון שצוותה התורה לעשות תכלת ולעשות לבן יהיו שניהם שוין, וי"א שלא היו צריכין אלא פתיל אחד של תכלת מדכתיב פתיל משמע אחד ואחוז מן הר' היה חציו צבוע וחציו השני לבן שהרי לא צוותה התורה

רמה הנוסח שגם הרמב"ם ז"ל כפי היה מגיה ניתי הכי והכה בל"ח דף קי"ח מהב דב"י מביא בהרמ"ם דס"ל דוקא תחר רחטוטות כשר אבל התר אחרונות פסול וכן כתב בעל עונת תמיד וכן מבין הע"ז בכס ב"י ותמיה לי דכל הגדולים הנ"ל עמו בהבנת דברי ב"י שכתב ז"ל מיהא דשבקינהו לבתרתי נרמה דבכל גוונא כשרה בקתמי בין נתכוין להוציא בין נתכוין לבטל דדוקא בכשר בבתרתי הוא דיש חילוק ואפשר דהמיגו לא פסקינהו לבתרתי כשרה בקתמי וכן מבואר מלבון רב"י בספרים שלנו אבל הרמ"ם כתב בלבון רב"י דבהני בתרתי כשרה אי פסקינהו לקתמי משמע דדוקא בפסקינהו לקתמי מכשר בבתרתי אבל לא פסק לקתמי לא עכ"ל ב"י והביט דס"ל אבל הרמ"ם סבר קתמי בין פסקינהו לבתרתי דכשרה בקתמי ולשל"ד ברור ופשוט דגם קתמי בלא ע"ז דהרמ"ם תוהה בזה והגמ ק"ו מדכשר בפיסוק קתמי כ"ש בכיסוק בתרתי כדכתב ב"י בפתיחה דבריו ע"ש וגם כתב ב"י אבל הסמ"ג סבר מלא על מ"ש ואכבר דהכיון לא פסקינהו בתרתי כשרה בקתמי ע"ז כתב אבל הרמ"ם סבר דשוכח דשבל בזה, ומ"ש ב"י דדוקא בפסקינהו לקתמי מכשר בבתרתי כו' ל"ה דאם פסק בתרתי דכשר בקתמי והגמ ק"ו מלא דקתמי על נתון הרמ"ם שכתב מי פסקינהו לקתמי וכן תוכח דעת הנוסח שהרי מתחר בכל דבריו אחר ב"י ואמילו הכי כתב בא מיבעיא אם תתר המחרונות סבר אלא אמילו הרמטונות כו' ויתר תיתר על הרב ב"ח בהרוך ותמה מאוד על ב"י מנ"ל לומר כן הרמ"ם מי נראה דס"ל הרמ"ם דכשר בתרתי בקתמי פ"ם ערח בחמם גם הב"י ס"ל הכי כדפירשיתי ומענין תלבה יש לכשיר כיון כיון לבטל בין כיון לבטל דקתמי רק נרוך מחתך מו קתמי מו בתרתי ואי מ"ל פסק כל פסול וכ"כ הב"ח ואי מחתנו ע"ז פסק דפסיל בפסק קתמי הייט לפי תה מבביט דעת ב"י לא רנו לפסוק בב"ם נגד הב"י אבל לתמי דפרשיתי דגם לב"י כשר הכי נקטינן (ז) אבל נראה מיהר דהפקה דרבנן לקולא, (ע"ת) (ח) ז"ל תי"ט כ"כ בס"ע ובב"י כתב שכ"ת מבכר כפתור ופרח ואני תמה דהל' כפתור ופרח מנגאר מחייב גם לקמן גבי סודר תפיק בנים יוסף עמתים לפטור התנפת מין שעיקר לכסות הרמ"ם וכתב גם כן דהיינו דלא לכתחר ופרח עכ"ל ולק"ת דודאי הב"י מין סות' עניתו תוך כ"ד אלא מ"ם שכ"ת מכפתור ופרח שמטור הייט מאמר לכסות בו ראשו ורוגו אלא שזין דרך לכסות בו אלא ראשו אבל כדרך לכסות בו ראשו ורוגו חייב לכפתור ופרח אלא דלא קי"ל סוחיה כמ"ם ב"י כיון שעיקרה עשויה לכסות הרמב (ם) ובנ"ם לה קי"ב ותי"ע מתב שתעתי טעם על עשרה כדי שיהא הגר לתקים כתנה טל הרמב שלא להורידו פעם מחרת המעלין בקודש ואין תורידין (י) בד"ת הקשה ע"ז תכל טליתות שלנו שאינן עשויין לכתחלה בה ותי"ב"ל דכיון דעכשיו לכם תנה נינית שאני, (יא) הקשה בד"ת מכן נינית הכסת שכתבת ק ע"ם שנינוחיו היו נגרדין אלא הלא חשבו תכוס שהיו רוצים לתקנה בכל עת ובכתורה קשה הא בחתת לתבור תכוס בזיון מדאיתא ס"ם ל"ח ואפשר דכיון דלא היו נגרדין על הארץ רק על כרים וכסתות כמ הוי בזיון וקשיא ד"ת אפשר לי לישב לתין להזיר זה לתתון עם תכוס דרכיה דרכי נועם ויהא צריך לתקנם בכל עת ושאני בן נינית הכסת שהיו לו בגדים לתין הספר שלם תידע לא' פסול היה לוכם מחר ולא היו צריך לתקנו בכל עת ובל"ח שם הקשה על טעם זה מנליתות הקרים שעמ' בתדיתנו שאין מדמי' על מרן, (יב) בהגה"ה ש"ע כתב טעם הוא"ל ולתין כנפיהם עשויות שהיו ב' לכמלם וב' לאחוריהם מכונות ז' כנגד ז' פטורים והלבוש כתמיהו בחמם דבל"ת תביל רמייה לזה מתמדם יהיים לכם מותה שהמדין גבריאל לתים שלאחוריהם הסרו בלותן שתאליכים נכף של ניצת לאחוריהם כתב הבורי זכב דחיה מנסים נהיו מתקפלין אלא אי תן הטלית תלוי עד שנעשה לק ואינה מכסה כלל אלא עור וטוותם שיהיה שני מינים לאחוריהם ונראה אלין זה תן המובר דאם כן לתין כלן מסוי נקי אלא מסוי רחם ונתוספת כוף עירובין ז"ל עתן נינת אחד תלפיו ואחד תלאחריו ביתין וכן בהמגל ז"ע דבלבוש סיתן ע"ל תשתע דתנוה בכר.

סימן י"א

(ג) ואם לא שזרן הכמים בלין הכשר בדיעבר

(ב) ואסלא עכב תתחלה שזר רק כדי עניבה יש לפסול בדיעבד מנית אחר ומי ליכא יניח בלא ברכה וה"ה בעוו', מו שזר בכדי עניבה לחתה ושאר שלא נאתה (ע"ת) ות"ע גם בשזר והלא נראה דאין להחמיר כיון דחפיט בלא שזרן כלל נתי כשר דיעבד, (ג) תחיה לי מל ל"ה ק"ח ת"מ ותי"ם שכתב דלבוש הכמיה ת"ם רת"ם בע"ע דיש מתחירין לעשן לכתן ושתבא נהקל ולא תחבו כלל תבוש דס"ל דאין מחוב מה כלל מת"ם ב"י הלא רמה לא' חפ' בהוכיר זה גם לא רמה מי שחשש

נכר ע"כ הא הלבוש מתב מדברי רת"ל הטוייתן וכתוויה דכשה שבחבו ל"ח ותי"ם דברי מלה לא עיין בלבוש ס"ג רק בס"ל מין דבע"ע כתבו רת"ל בס"ל גם תחיהבי על ב"י מיך כתב שלא לקה לתהר ראי' כי גם לא רמה מי שחשש נכר הא בעבר שכות גמול מחרון בסיתן ר"ג מתב ך ומיים שם טהגין בעבו נפש מ"שאנו, ע"כ הלבך יש לתקקיים להחמיר בזה (ד) ותשתע שם דלם

לבוש הלכות ציצית התכלת

התורה לצובען וסתם צמר או שאר מיני מטוה הוא לבן (וע"ל סימן ט' סוף סעיף ה') והרי פתיל א' צוותה לצבוע תכלת ונשארו ז' חוטי לבן ועכשיו שאין לנו תכלת עושין כל השמונה מלבן דק"ל הלכה למשה מסני דתכלת ולבן אין מעכבין זה את זה לא התכלת את הלבן ולא הלבן את התכלת (וע"ל סי' י"ב סעיף א') מיהו אע"ג שאין מעכבין זה את זה שניהם אינן אלא מצות עשה אחת שכן אמרו חז"ל והיה לכם לציצית מלמד ששניהם מצוה אחת ונ"ל דה"פ מדכתיב והיה לכם לשון יחיד ולא כתיב והיו לשון רבים ש"מ דמצוה אחת הן (ה) אלא שאע"פ כן קבלנו הל"מ שאין מעכבין זה את זה, (וע"ל סימן י"ג סעיף א') ואין לפרש הא דאין מעכבין זה את זה היינו לומר שאם אין לו ב' המינין אלא אחד מהם יקח אותו המין שיש לו לבדו כמו שהיה לוקח אותו אם היה המין השני עמו וכראמדינן גבי תפילין שאין מעכבין זו את זו ואיזו שיש לו מברך עליה לבדו הכי נמי נאמר הכא גבי ציצית שאם אין לו תכלת לא יקח אלא שני חוטי לבן למר או"ז למר ויברך עליה דשאני התם דשתי מצות הן וא"א לקיים שתיהם באחת (וע"ל סימן כ"ז סעיף א') אבל הכא חדא מצוה היא ואיפשר לקיים מניין מצות גדילים בחד מינא דהא דכתיב גדילים שפירושו ח" חוטין כמו שכתבתי איפשר בחד מינא, דהא לא כתיב בפסוק זה אלא גדילים סתם ומשמע לעולם לא יפחות משני גדילים דהיינו ד' חוטין שהם שמונה בכפלים בין אם הם חד מינא או ב' מינים אלא שביותר מ"ח פליגי בה רבנן ז"ל י"א שלא מיעט הכתוב אלא הפחות אבל יותר יעשה כמו שירצה וי"א דדווקא אמרה תורה שני גדילים לא פחות ולא יותר ואם עשה יותר הוי משום בל תוסיף אפילו אם הם שני מינים וכן נוהגין שלא לעשות יותר מח' ואם היסי' פסולה, ולכתחילה יהיה שיהתוך ראשי החוטין לעשותם שמונה קודם שיתחבם בבגד כמו שיתבאר טעמא סעי' י"ג לפניו בע"ה ואח"כ יתחבם בבגד וכפלם שאם לא יכפלם היאך יתלו בבגד (ו) אבל אסמכוה ג"כ שצריכין להיות כפולים מדקראן הכתוב פתיל משמע שצריך לכופלו כעין פתילה שהיא כפולה ויהיו אז ארכן בכפלן לפחות בי"ב אצבעות בגודל (ז) שהוא שיעור אורך הציצית דהיינו ג"ט שנתנו חז"ל משום נוי ציצית (ח) שיהיו ארכן שלשה טפחים לגוי אחר שכפלן והם ששה טפחים קודם שכפלן ושיעור זה צריך להיות לאחר שנקשרו מלבד מה שימעט ע"י הקשירה ומלבד מה שמונח על קרן הבגד קודם שיתחיל הגדיל לפיכך לכתחילה צריך ליקח ג' או ד' אצבעות יותר מו" טפחים ובשביל הקשירה וכיה שיהא מונח על קרן הבגד, ואם ירצה להוסי' בארכן יוסי' כמו שירצה שאין להם שיעור באורך למעלה רק שלא יקצר משום נוי ואם הם ארוכים מאד יכול לקצרן לעשותם כשיעורם אפילו אחר שנקשרו ואין בזה משום תעשה ולא מן העשוי שחרי לא היו עשויין בפסול שגם כשהיו ארוכין כשרים היו ואחר

מן השמנה חוטין יהיה ארוך יותר כדי שיכרוך בו תגדיל כמו שיתבאר בע"ה, (ט)

ה אין עושין הציצית מן הצמר הנאחז בקצים כשהצאן רובצים ביניהם ולא מן הגימין הנתלשין מן הבהמה ולא משיורי השתי שהארוג משייר בסוף הבגד אלא מן הגיזה צמר וטעמא בטולהו הוא משום ביזוי המצוה כלומר שאם עושה אותן מאילו שהם פחיתי הצמר אע"פ שטוה' לשמה נראה כאילו אין המצוה ראויה לעשות מן המובחר שבצמר,

ו ואם עשאן מצמר גזל פסול דכתיב ועשו להם ציצית משלהם ולא מגזל, וי"א דווקא כשגזל חוטין אחר שנטוו אבל אם גזל צמר וטווהה לשם ציצית כשרה דקנייה ביאורש ושינוי מעשה מ"מ לכתחלה אסור לעשותן משום שונא גזל בעולה, וי"א אפילו בדעבד פסולה דה"ל שינוי החוזר לברייתו ואין זה שינוי גמור הקינה (וע"ל ס' כ"ה סעי' י"ב וסי' תנ"ד סעי' ד' וסי' תקפ"ו סעי' ב' וסימן תרמ"ט)

ז השואל חוטין מחבירו ועשה מהן ציצית כשרה אפילו לכתחלה שאין זו שאלה החוזרת בעינייהו אלא שאלן אלא להחזיר לו חוטין אחרים והוה ליה כהלואה ואילו כדיריה דמיי' ושלו דם,

ח המשתחוה לבהמה צמרה פסול לציצית דמסתפק לן אי הוה (יא) כמשתחווה למחובר לקרקע שאינו נאסר להדיוט וה"ה לגבוה או אי אמרינן אע"ג דלהדיוט שרי דהא כמחובר לקרקע הוא מ"מ לעשות בה דבר מצוה לגבוה אימאיסה ואע"ג שנשתנה אין כאן שינוי גדול ואזלינן לחומרא (יב) אבל המשתחוה לפשתן נטוע כשר לציצית שהרי נשתנה הרבה ממה שהיה בעודו נטוע ולא נמאסה לגבוה כל כך כמו הצמר מן הבהמה (וע"ל סימן תרמ"ט סעי' ג')

ט אמרה התורה ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם וגו' וכן ונתנו על ציצית הכנ' וכן על ד' כנפות כסותך וקים להן לחז"ל שבלשון הקדש לא נקרא כנף אלא מה שיש למעלה ממלא קשר גודל עד כדי שלש אצבעות בגודל ומה שיש בתוך מלא קשר גודל הוא נקרא תחת הכנ' ומה שיש למעלה משלש אצבעות בגודל הוא הנקרא בגד ול' הפסוקים משמע שיתנו הציצית על הבגד' עצמו לפיכך יעשה נקב לתלית שם הציצית באותו החלק שיש ממלא קשר גודל ולמעלה (יד) עד כדי שלש אצבעות בגודל שזהו נקרא על כנפי בגדיהם בתחלתו או באמצעיתו או בסופו ובלבד שלא יתנם למטה מקשר גודל דהוה ליה תחת כנפי בגדיהם ולא למעלה מג' אצבעות בגודל דהו להו על בגדיהם ממש ולא על כנפי בגדיהם (וע"ל סימן ש"ח סעי' י"ג) ומדה זו צריכה שתהיה בישר משולי הבגד לאורכו ולא מן הקרן זוית באלכסון שאז הוי באורך הבגד פחות מכשיעור קשר גודל לפיכך ימדדנו בישר לאורך הטלית ויעשה שם נקב בתוך השיעור הנזכר ויתחב שם חוטי הציצית,

י ואם בשעת עשיית הציצית עשאן שהיו רחוק מן הקרן כמלא קשר גודל ואח"כ נתקו מחוטי הערב עד שלא נשאר בו כשיעור מן הקרן כשר שלא הקפידה התורה בהרחקה זו אלא בשעת עשיי' דכתיב ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם משמע בשעת עשייה יעשם על הכנף ואח"כ אין קפידא, לפיכך עם עבר ועשאן מתחלה תוך מלא קשר גודל אז הוא פסול שהרי עשאן תחת הכנף ולא על הכנף אבל אם מתחילה עשאן על הכנף כדינם ואח"כ ניתקו החוטין אמרינן שם כנף במקומו נשאר אלא שניתקו החוטין מתחת הכנף וכשר מ"מ לכתחילה קודם שתלה הציצית טוב לעשות אמרא סביב הנקב שתחב בו הציצית כדי שלא ינתקו החוטין מבפנים כביב דנקב (וע"ל סי' ט"ו סעיף ו') וגם יעשה אימרא למטה בשפת הבגד שלא יתקו למטה עד שיהא פחות מלא קשר גדול לציצית (ט) ובדוחב הבגד י"א שאין לו שיעור ר"ל שיכול לעשותן אפי' תוך מלא קשר גודל סמוך לשפה ובלבד שלא יתנו על החוטין שעושין האורגין בשפת הבגד שקורין לי"סט שזה אינו נחשב מן הבגד וכאלו אינו דמי שתחלת עשייתו אין עושין אותו אלא על דעת שיקרעו מן הבגד אבל במה שנחשב מן הבגד יכול לעשותו אפי' תוך מלא קשר גדול חוץ לג' אצבעות תוך הרחב לא יעשה דמג' אצבעות ואילך לא נקרא כנף אפי' תוך הרחב וי"א שכמו שצריך להרחיק מלא קשר גודל באורך כן צריך להרחיק מלא קשר גודל ברוחב וכן הלכה,

יא ואם יש גדיל בבגד שקורין לי"סט בין מן הצדדין בין למטה בשפת הבגד אם הגדיל הוא רחב יותר ממלא קשר גדול עד כדי ג' אצבעות לא ישיל הציצית תוך הגדיל ואם הגדילים שם פסול דעל כנפי בגדיהם כתיב וה' אינו נחשב מן הבגד כמו שאמרנו ומ"מ אם אינו רחב הרבה י"א שהוא עולה לשיעור מלא קשר גדול ולהרחקת ג' אצבעות כיון שהנקב תוך עיקר הבגד וי"א שהוא עולה לחומרא ולא לקולא דהייט שהוא עולה להרחקת שלש אצבעות ואינו עולה לשיעור מלא קשר גדול לפי' יחדוד שיעור קשר גדול בלא הגדיל שאז בודאי לא יהיה תחת הבגד והרחקת שלשה אצבעות בגודל יחדוד עם הגדיל ויצא ידי כל הספיקות,

יב ויתחבם בכנף באופן שיהיו ארבע חוטין מצד א' וד' חוטין מצד א' (טז) וכן בכל כנף ואם הסיף חוטין פסול,

יג ויזהר לתתוך ראשי החוטין לעשותם ח' קודם שיכרוך שאם כרך אפי' תולא אחת וקשר אפי' קשר אחד ואח"כ חתכם פסול דה"ל תעשה ולא מן העשוי בפסול שהרי כיון דק"ל שצריכין להיות חוטין נפרדין כדמשמע לשון ציצית וצריכין להיות ח' כדלפינן מלשון גדילים ומיד שקשר אפי' תוליא א' וקשר א' הרי הם עשויין מן התוך כמו שיתבאר בע"ה וא"כ ה"ל עשויים בפסול (וע"ל סי' א' סעיף ו' ובסי' י"א סעיף ד'),

יד מראיצטריך הכתוב להדיר כלאים בציצית כראמרינן מסמיכות הפסוקים שסמך גדילים תעשה לדתו' לפסוק לא תלבש שעטנז וגו' ש"מ דציצית צריכין קשירה מראורייתא דבלא קשירה לא הוי כאן כלאים אפי' אם עשה חוטין של צמר בבגד של פשתן או איפכא ולמאי דלכתא התירה רחמנא אלא ש"מ שצריכין

נא סיפו פסול מלא דעבד וכ"ע הכ"ם ד"ם י"ל (ב) ומ"ל דשמזל תכלת לתרי קמי מ"כ לתם כדריסה תורה לגבות עוד תולים מחרים כיון שאין מרחות ומסר כ"מ ע"י פיזל תכלת בגבד מי"ע, (ו) ל"ל דתסום שיוכל לתלותם יכשל שנים ויכיו ד' ויתקיים גדילי' ד' ומב"ה מה סתנו תו' בסוף דבור דקטן דע' סחלכת זב הנעשם כגל ע"ב מי"ם, (ז) ויש לגבר בגדל בתקום רוחב ולא מרגלו שקע קנר (לך בסם רש"ל) ומחב בע"כ מ"ל ר"ם רש"ב ויש לגבר בתלבש ביטני והנא רחב ז' שערי' ביגול ז בגל ז בדוחק והן בלאוך שתי שערות ברוחב ע"כ (ח) וכתב ע"ת מדלכתב הכנוס שבוא תשום מי מינים מרא"מדברים דמיוב סתמה מיכה מלא מרבע נחלין ע"כ ולא נפירש דמ"כ היה לו להכנוס להביאן דמת כשי"דמני בתרגמה מהבשא בס"ם גם ל' שבתנו חז"ל מה מלא ספר מ"ז מלא כ"ל דמ"ל דמיוב סתמה ר"ב מלא דמ"ל דבתורה לא תניגו שיעור כלל נתורך מחוטין, ולכי בבר לקתן סימן י"ב הבאתר מי מגיבה מלא דסכתים נתנו שיעור זה תשום מי מינים ונגו דסבי בתרגמא מי נתנו חז"ל תשום מי מינים מלא הלכנוס שוסק כשוסקי דדוקא י"ב הוא מיוב מה הה ברור ובכל בו לקי ס"ו ראיתי טעם על פ"ב גדלין נגד י"ב שבמים, (ט) ומם עשאן תקבריס לא פסולים לקי דעבד רתב"ם ע"ל מ"ב מינים) (י) והע"ז הסכים מ"ל מלא דפסול דעבד לקי בגדל לגר ולא תנעשתי מלא תשום תנוס סבלה בגבירה, ומיי' בחי' מי' שכ"ג, גם קבה לי על טעם הכנוס כל בחי' מי' שכ"ג ס"ב פסק דבינו כסם מלא שמגר לבריאתו קנם וכמי כה נתי מיני כסם ובזה מיוסב תמיכה ע"ת על רש"ל דפסק מי"ל לכגר בטוולם ט' כל מיני מיני סם ומינים סבל לגר קת"ם בכם סרי אבב, (יא) תמיה לי כל בדים מבו"ם לקי ת"ו מקשנו מיבני' ד"ק נעבד בתגר לגבוה וכדפסק סרבב"ם פ"ל וכת"ם סבלי תבנה בסרים סם מלא דמיבני' טוב מלא דתגר לגר לגבוה ת"ת לקי מגרים דה"ה לגבוה תנה לו לא מלא חוקא לגבוה קרבנות וכן חובה בפירוש רש"י לקי ת"ו ד"ה לוגבו תהו, לתנה ט' ונגד כל תחלת מיבני' תגר לגבוה ת"ת לקי מגרים לבתה לתגר לדיוט ולגר לגבוה לדשרי' סם ולא"ב לקי דתגר מגר לגבוה ת"ת בבתה ולא מדיקי תבבתה נגמ מלא ברור דמיבני לי מגר מדי לתנה ולא תלקי כל בתגר (יב) כתב ע"ת דלקם לבנו בגבע שמיל יכל לתבירו כבר כמו בת"ת מי' ס"ם ע"ב ולי תבתנ מרגב"ם פ"ל ומל מיון מגר מ"ת בבת ת"ת סם דלקי שמיה יכול לתבירי' פסול דלא דמי לגמי דקמיה דבלא בגי' מיטי יגר מגם דמלים לגבוה ומל הבינ לגבוה בבית יוסקי ולא בס"ם (יד) מי' תרלקי הגדל מי הפרק הראשון בגרגר, (ר' יהודה מ"ם) (טו) הבעם סבב ב"י דלא ל"ם ר"ל גמרי ומבלא לגר גם סלא פסול לא יתגרו שגר בגתקו המוטי' הגל מגיבה ב"כ, ולא ישמי לגר לדקק ל"כ הבנגם כבעונן דלכתחלה מדקי כסם על הכנקי רק בדעבד כגר וגם מבתנ בב"ח וה נרמב סוגת הגבו', (ט"ז) ולקם מרגם שקנ ג' מגר זה וכי מגר זה כגר מגר"ם

לבוש הלכות ציצית התכלת

שצריכין

שצריכין קשירה וקשר זה צריך להיות קשר של קיימא דהיינו ב' קשרים זה על גב זה שאל"כ לא הוי ג"כ בלאים דק"ל התורה תביאה אחת איה חיבור לענין בלאים לפיכך יקח כל הד' חוטין שבצד זה והד' חוטין שבצד זה ויקשר אותן ב' פעמים זה על גב זה ובן עושין כל הקשרים שאם לא יקשור אלא פעם אחד לא הוי קשר של קיימא מיהו מן התורה סגי בקשר א' של קיימא דבחד לבדו הוי בלאים וקשר זה י"א שהוא התחתון הסמוך לענף המקיים את כל הגדיל עמו וי"א שהוא העליון הסמוך לבגד שבו תלוי עיקר הקיום שלא יפול אבל אנו נוהגין לקשר כל הקשר שבין כל בריכא וכריכא בקשר של קיימא אע"פ שאין צריכין מן התורה לעשות אלא קשר א' מ"מ עושין כן לחזק כל הבריכות למנין ה' בגד ה' חומשי תורה במשי"ת ואחר שקשר קשר העליון יכריך חוט הארוך סביב השבעה ובזמן שהיה תכלת היו מדקדקין מרדבנן בבריכה לעשות שבעה חוליות וח שבוהו לנו ציצית כאשר הם מפורשים בגמרא בגד שבעה רקיעים כי תכלת דומה לרקיע בו" ועתה שאין לנו תכלת אין צריך לדקדק בחוליות כל כך מיהו שמעתי גם עכשיו נוהגין לקשר בתחלה שני קשרים זה על גב זה ואח"כ כל לבריך החוט הארוך שבעה פעמים סביב השבעה חוטין וחחרין וקשרין שני קשרים זה על גב זה ואחר כך כורכין אותו ז' פעמים וקשרין ואחר כך כורכין י"א פעמים הקשרין ואחר כך י"ג פעמים וקשרין ויהיו בין הכל ל"ט כריכות והם כמנין אותיות שניות של שם בן ד' (יז) וכמנין ה' אחד וסימנן ט"ל אחד' טליל וחמשה בשרים בגד חמשה חומשי תורה ומה שחולקין הבריכות על אילו החלקים יראה לי הבונה השבעה כריכות בגד שבעה אורים שבין השמונה רקיעים דהיינו ז' רקיעי כוכבי לכת ורקיעי השמיני שבו כל הכוכבים והמזלות והשמונה כריכות בגד הרקיעים עצמן או בגד השמיני אורים כשכוללין הרקיע הט' עמהם ולפי שאין בו כוכבים רומז' אותו בפני עצמו והי"א כריכות בגד י"א ככבים שברקיע שהזכרו בכתיב והם המזלות ואף על פי שהמזלות הם י"ב מ"מ כיון שלא הזכרו בכתוב (יח) אלא י"א עשרה י"א כריכות ועוד י"א דמלה תרי כמעט צורה אחת יש להם והרי הם י"א והי"ג כריכות בגד י"ב גבולי האלכסוני" שבכל רקיע ורקיע עם המרכז שביניהם והרי הם י"ג נקודות ראשי קצות האלכסונות והמרכז ומ"מ יזהר שיעשה כל הבריכות עם הקשר שלהן שוות דהיינו כל אחת עם הקשר ברוחב גדול ולא יעשה אחת רחבה מחברתה משום נוי ציצית ומה שמהחילין במעוט ומסיימין במרובה מפני שמעלין בקודש ואין מורידין (יט) ובש"ע כתב הבריכות מ"ז וט' וי"א וי"ג ונם זו היא טוענתן כי הז' בגד ז' כוכבי לכת והט' לכלול כולן הז' כוכבי לכת עם הגלגל הח' שבו וכל הכוכבים והי"ב מזלות והגלגל הת שיעי החלק שאין בו כוכב כלל והטעם שעשין אותה כנגד הרקיעים לפי שבזמן שהיה תכלת עשו כל החוליות על סדר הרקיעים כמו שהזכר בגמרא ועיקר טעמא הוא משום שתכלת דומה לים והים דומה לרקיע וכו" ולכך היו מדמין סדורם לסיחוד הרקיעים כדי לזכרו לטובה לפיכך גם בזמנינו זה אע"פ שאין לנו תכלת עשין זכר לסידור הרקיעים אבל כל זה הבריכות והקשרים אינם חובה רק כולם רשות ונוי מצוה הם ואפי' הקשרים אם לא עשה ה' כשרה ברעבד אלא שאין לעבור על דברי חכמים ויעשה הקשרים כמו שכתבתי אבל הבריכות יכול אפילו לכתחלה לעשות כמו שירצה כל אחד לפי טוענתו (ך) ויש מדקדקין עוד לעשות הבריכה עם הקשרים ארבע אצבעות דהיינו טפח והענף שני טפחים אבל גם זה אינו חובה ואם רוצה יכול לכרוך אפי' רוב החוטין ואם רוצה די לו בחוליא אחת ובלבד שיקשור מתחת שאל"כ לא יתקיים הגדיל וגם יכוין בהם איזה כיונה כדי שלא יהא כמצוה כמתעסק מיהו חזוקא לכרוך רובה או לפחות חוליא אחת צריך אבל לכרוך כולו או שלא לכרוך כלל פסלה דלעולם גדיל וענף בעינן דהא כתב גדילים דהיינו גדיל וכתיב ציצית דהיינו חוטין נפרדין דכתיב ויקחני בציצית ראשי הא כיצד אלא ש"מ שצריך שניהם והגדיל צריך שיהיה למעלה סמוך לכנף הבגד והציצית תלוין למטה אבל איפכא לא שאם כן לא הוי מפורדין למטה ואנן מפורדין למטה בעינן דומיא דשערות הראש ועוד נ"ל דמהכא ילפינן לה מדכתיב גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך ש"מ שיהיה הגדיל על הכנף דהיינו סמוך לו וא"כ יהיו הציצית המפורדין ממילא למטה ואע"ג דהכי נמי כתיב ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם מ"מ יש לחלק דגבי גדיל כתיב מלת תעשו אחר מלת גדילים סמוך לעל ארבע כנפות ונומר ומשמע הגדיל תעשו על ארבע כנפות ונומר ר"ל סמוך אבל הכא כתיב מלת ועשו קודם מלת ציצית משמעו ועשו להם ר"ל משלהם יעשו ציצית ולא קאי ועשו על מלות דעל כנפי בגדיהם דכתיב בתריה ויש דורשין אותו ממלת פתיל שפירשו חוט מפורר וממלת גדילי' דמשמע גדיל ומתרצין בתחלה סמוך לכנף גדיל ואח"כ יצא פתיל מתחו ותלה למטה דהכי משמע ונתנו על ציצית הכנף פתיל ונומר ונראה שדורשין גם כן גדילים כמו שפירשתי בלישנא קמא גבי ונתנו מפרשין הכי על הציצית ר"ל סמוך לציצית שהיא הגדיל הסמוך לכנף (כא) יתני פתיל כלומר יצא פתיל מתוכן למטה, כבר אמרנו דלכתחילה יהא זהיר לחתוך ראשי החוטין לעשותן שמונה קודם שיתחבם בכנף נזדה שמא יקשור וכרוך קודם פסיקה ואז הם הציצית פסולין משום תעשה ולא מן העשוי כמו שכתבתי, אבל אם שכח ותחבם בכנף קודם שפסקן בשרה מ"מ יזהר שלא לקשור הקשר קודם שיפסקם אבל אם קשר ואח"כ פסקן ראשי החוטין פסלה דה"ל תעשה כלומר גדילים תעשה לך בבשר ולא מן העשוי בפסל ר"ל שנעשה הגדיל או הקשר בעוד שעדין לא היו כאן חוטין נפרדין שהם ציצית או פתיל מיהו י"א שאפי' אם קשר פעם אחת וקודם שקשר פעם שנית כדי שהיא קשר של קיימא פסקן ואח"כ קשר שנית כשרה כיון שאין הקשר נקרא קשר אלא כשהוא של קיימא כדפרישית לעיל לא הוה תעשה ולא מן העשוי אבל אם קשר שני פעמים זה על גב זה ואח"כ פסקן אע"פ שעדיין לא כרך כלום נ"ל שהוא פסל דכיון דק"ל דקשר של ציצית דאורייתא ואינא למ"ד שהקשר הזה שהוא סמוך לכנף הוא דאורייתא א"כ אם יקשרנו כהלכתו קודם שפסקן החוטין ה"ל תעשה ולא מן העשוי (כב) כללא דמילתא כל מה שצריך לעשות מן התורה ועשאו קודם שפסקן החוטין ה"ל בכלל תעשה ולא מן העשוי חוץ מתחיבתו בכנף שאע"פ שעשאו קודם פסיקת החוטין כשרה שאין התחיבה בכלל תעשה ולא מן העשוי כי זאת העשייה אינה אלא מן התחיבה ואילך כשמתחיל עשיית הגדיל דכתיב גדילים תעשה וגו' ומיניה דדשינן תעשה ולא מן העשוי והתחיבה היא בכלל ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם וגו' כמו שיתבאר לקמן סי' יד סעי' א' בע"ה י"א שצריכין לעשות קשר למטה בכל חוט וחוט כדי שיעמוד בשזירתו ולא יחלק, ועוד כדי להפרידה זה מזה שיראו חוטין נפרדין ואין נוהגין כן כאילו הארצות ואיפשר משום שהשזירה שלנו שזירה יפה היא וחזקה וא"צ לזה גם החוטין נשארין מופרדין מעצמן כשהשזירה היא חזקה (כג) וע"ל סי' י"א סעי' ב' וג',

מו י"א שצריך לתלות החוטין באורך הטלית ולא ברחבו דבענין שיהא הציצית נוטפת על הבגד כלו' תלוי על הקרן ואי הוה ברחבו לא הוי נוטף שהרי כלפי קרקע היה תלוי אבל אין קפידא כ"כ לפשטו בבגד מ"מ עכ"פ יזהר מאוד שלא יהא הציצית תלוי באלכסון של קרן זוית מפני שנראה שהציצית אחד עולה לכאן ולכאן כלו' ומשמש בשני הצדדין וכאילו צריכין לעשות ח' ציצית בכל צד ב' ציצית והוא רוצה לצאת בזה לפי' הצדדין וזה פסל נוהגין לתת שם דבר בנקב הטלית שמכניסין בהם הציצית אפי' הוא דבר שאין בו חיוב ציצית כגון עור לית בבר כלום שאינו עשויאלא לחזקם ולא בתורת כנף, (כד)

יב דינים הפוסלים בציצית וכו' ג' סעיפים,

א השיעור שאמרנו באורך הציצית שהוא שלשה טפחים כבר ידעת שאינו מן התורה רק שחכמים נתנוהו לעשות כן לכתחילה דברבי הוי נוי ציצית, אבל מן התורה אפי' בכל שהוא סגי דציצית כל שהוא משמע הילכך אם עשאן מתחלה כשיעורן ונפסקו החוטין ונתקצרו פחות משיעורן כ"ש הלא אטרחוהו רבנן לתקנו בכל פעם שיתקלקלו ברא כשנפסקו ונשאר בהן כדי עניבה שיוכל לענבם כולם ביחד (א) שזהו יותר מכדי עניבה של כל אחד בלבד לא אטרחוהו אבל אם לא נשאר בו כדי עניבה אפילו חוט אחד שנפסק ולא נשאר בו כדי עניבה פסל מדרבנן וצריך לתקנו דמן התורה בכל שהוא סגי כמו שאמרנו הלכך כיון שכל חוט אחד כפול לשנים שתולה משני הצדדין אם נפסקו שני ראשיו ולא נשאר כ"ש אחד מהם כדי עניבה פסל רחוי שיגן שהא כל שני הראשים הללו הם מחוט אחד אבל אם לא נפסקו אלא ראש אחד ולא נשאר בו כדי עניבה אי אפילו נפסקו שני ראשים ובאחד לא נשאר בו כדי עניבה ובשני נשאר כדי עניבה כשר ממה נפשך אם הם ב' חוטין הרי נשאר בשניהם כדי עניבה בצד השני ואם הוא חוט אחד אע"ג שבצד אחד אין בו כדי עניבה הא יש בו כדי עניבה בצד השני וכשר ואם נפסקו השני ראשים ולא נשאר בשום אחד מהם כדי עניבה אבל כשנצרף שני הגרזומין יחד יש בהן כדי עניבה בזה יש להסתפק אם נצרף אותם לכדי עניבה להכשיר או לא ואזלינן לחומרא ופסלינן ליה דכיון שאין כדי עניבה במקום אחד לא מינכר ולא חשיב כלל וכמאן דליתיה דמי (ב) ולפי מה שאנו נוהגין עכשיו לדקדק בשעת עשיית הציצית לתת סימן בארבע ראשים שלעולם יהיו הארבע ראשים הללו בצד אחד מן הקשר והארבע ראשים האחרים מצד האחר אם נפסקו שני ראשים אפילו כולם והם מצד אחד כשר אפילו לא נשאר בהן כדי עניבה מזה הצד דהא ודאי שני חוטין הם והרי נשתייר בכל אחד הראש השני שהוא יותר מכדי עניבה (ג) אבל אם הם משני צדדים פסלה דחיישינן

שמא חוט אחד הם וי"א אם נפסקו

כל

תרי"ם (תי"ט), (יז) הוא שם של כתוב המכתב על המזוזות כדאיתא בי"ד סי' רפ"ח, (יח) דכתבן לא הוה בכתוב (תי"ט) (יט) פי' בל"ם שיהא בהלכה ראשונה תפרוחת הרכה ובמנינו אלא לכ' ובמיסיה יקרב' ובדיעבי' יהיו מקורבים לגמרי ובייס שרשה נמצא של הקדוש ר' אלעזר תלמו ז"ל שמיכה פרים לגמרי (ך) ובכל"ם הבנים לגבוה דיעבי' שנית ובל"כ בת"ם סי' י"ב ובחיב טעם דז' וח' הוא שם של י"ה ואחר כ' ר"ל שהוא בגרוש שם של ד' ואחר כ' י"ג בני' אחד וחזו ה' אחד, (כא) ואי"ה הא נמצא כיונו חוטין מפרדין כאלעזר ר"ל ובכל מל' הוטים ובכל מקום תלמידיו לפי מנייתו מ"ם (כב) ולפי זה מ"ש הבנים סמוך י"ג שאם כרך אחי' מולא אחת וקבר מ' ל"ל הלא לא נקט לא כרך לו קבר והייט דקט כרך קודם לקבר אלא דאיך לקבר קודם ואחמ"ו דבכריכה לבד פסול אם חיבר ובן מ' ע"ח דברי ש"ם והוא דאוק גם ל"ע דבב"י פסק לדמיה דזקא בכרך מילא וקבר אחריה פסול וכן פסק ל"ן וט"ז בשם הקדמה דאמונה לא תעלה ולא תוריד רק כריכה הקדמה שלאחריה, (כג) כתב בל"ם שם דאם בגיזית של ר' בלעזר תלמו שלא היו קדורי ע"ב (כד) כתב בתנה תשה מי' י"ג אל יחתוך דאחי חוטין בסכין של לא תגיה עליה כרא ויפסוק אותו בגיזיו שהם ל"ב ויפסקו בחוטין שהם ל"ב,

סימן י"ב

(א) פירש תכל החוטין שנפסקו ולא תכל ח' חוטים אם לא נפסקו שלא ב"י, (ב) תשמש לה שם ס"ם שפסק מה הם שני חוטין או ח' ואח"ל מחד שמא מנמרים לפי' הני אחלינן להחדיר, (ג) ולא דוקא אלא מפיט לא כשחיר בדאם כמי רק כדי

כל הד' חוטין אפי' נשאר בהם כדי עניבה פסול ובמקום שנותנים לתת סימן שארבע ראשים לעולם בצד אחד אפילו לא נפסקו אלא הד' ראשים שבצד אחד ואפילו נשאר בהן כדי עניבה פסול ודאי ואם הם משני צדדין או במקום שאין נותנים לתת סי' אפי' הם מצד אחד פסול מכפסק שמא ד' חוטין דם וטעמא משום שד' חוטין כפולין שאנו עושין היינו טעמא משום דס"ל שאנו עושין שנים מהם במקום תכלת ושנים מהם הלבן (וע"ל סי' י"א סעיף ד') וס"ל שלעולם צריך שיהיה מין אחד שלם באורכו י"ב גודלים בכפלן או התכלת או הלבן ובמין השני הנפסק צריך שישאר כדי עניבה לפיכך אם נפסקו ד' ראשים או אפי' ג' ראשים אע"פ שנשאר בהם כדי עניבה פסולה בין במקום שמדקדקין לעשות סימן בין במקום שאין מדקדקין לעשות סימן דחיישינן שמא אילו הארבע ראשים או אפי' השלשה ראשים הם כל אחד מחוט אחד בפני עצמו הרי לא נשאר אלא חוט אחד שלם ואנן שנים חוטין שלימין בעינן או כנגד הלבן או כנגד התכלת אבל אם יודע שהשלשה ראשים או אפי' הארבע ראשים הן אינם אלא מושני חוטין אם נשאר בהן כדי עניבה כשרה שהרי עדיין שנים חוטין שלמין יש מארבע ראשים שהוא מין אחד שלם ואם אין יודע אם הם שני חוטין או שלשה או ארבע פסול מספק אם לא נפסקו אלא שני ראשים ונשאר בהם אפי' באחד מהם כדי עניבה כשר מס"נ שאם הם חוט אחד הרי נשאר כדי עניבה מצד אחד ואם הם שנים כ"ש שכשרה שהרי עדיין נשארו שנים שלמים כנגד מין אחד ובשנים אילו הרי יש בהן כדי עניבה בא' מצד השני ובשני משני הצדדים אבל אם לא נשאר בהן כדי עניבה בשניהם פסולים דחיישינן שמא חוט אחד הם והיינו במקום שאין נותנין לעשות בהן סימן אבל במקום שנותנין לעשות בהן סימן אם הם משני צדדין ולא נשאר בהן כדי עניבה חיישינן שמא חוט אחד הם ופסולה ואם הם מצד אחד אפילו לא נשאר בשם אחת מהם כדי עניבה כשר אפי' לי"א שהרי ודאי שני חוטין הם ונשאר בהם כדי עניבה מצד השני. והלכה כסברא ראשונה אבל טוב להחמיר וכן נוהגין.

ב וכל היכא דשיעור כדי עניבה ומתוך שהחוטים ענים איני יכול לענבם ואילו היו דקים היה יכול לענבם כשר (ד).

ג כבר אמרנו בתוך דבריו דמן התורה סגי בכל שהוא ר"ל דמן התורה אינו חייב בגדיל בתחלה רק כריכה אפילו חוליא אחת ואח"כ קשר אחד דקשר אחד הוא דאורייתא ואח"כ גם הענף הנפרד למטה בכל שהוא. (וע"ל סי' י"א סעיף י"ד) לפיכך נחלקו רש"י ור"י בשיעור עניבה שאמרו חז"ל שצריך להשתייר לרש"י בעינן מדרבנן כדי עניבה מן הענף חוץ מן הגדיל ולר"י אפי' נחתך כל הענף ולא נשאר כדי עניבה אלא מן הגדיל כשר דס"ל כיון שנשאר כאן שעורא דאורייתא דבפתוח מזה השיעור יכולין לעשות כריכה וקשר וענף לפיכך בכדי עניבה אפילו מן הגדיל סגי אפי' מדרבנן ומנהג העולם כרש"י והיכא דלא אפשר כגון שהוא במקום שאין ציצית מצויות לתקן יש לסמוך על ר"י. (ה)

יג דיני ציצית בשבת ובו ג' סעיפים.

א כתיב גדילים תעשה לך על ד' כנפות כסותך משמע שכל הד' ציצית שבכנד אחד מצוה אחת הן לפיכך מעכבין זו את זו שכל זמן שאין בה כל הד' אינה מצוייצת כהלכתה והיוצא בה לר"ה בשבת בשני' או בג' ציצית חייב חטאת שכיון שאין יוצאין בהן ידי מצוה הוה להו אותם הציצית משוי בשבת דהציצית הואיל וכוונתו לעשותן למצוה חשיבי ולא בטילי לגבי הבגד כל זמן שאינו כהלכתן ומשוי הן והמוציאן או הנושאן ד' אמות בר"ה חייב חטאת. (א)

ב ואם היא מצוייצת כהלכתה מותר לצאת בה לר"ה בין טלית קטן בין טלית גדול אפי' בזמן הזה שאין לנו תכלת הא ק"ל שאין מעכבין זה את זה ואפי' לבן לבדו הוא דאורייתא כדאיתא לעיל סי' י"א סעיף ד' לפיכך מות' לצאת בה לר"ה אפי' אין בו תכלת אלא לבן ודווקא כשהוא מלובש בה דרך מלבו' אבל לא כשהיא מונחת לו על כתיפו שלא כדרך מלבוש דאז הוו בטלו משוי ואם כשלבשה לבשה בחזקת שהיא בדוקה יוצא בה וא"צ לחזור ולבודקה קודם שיצא דמוקמינן לה אחזקתה ולא אטרחוהו רבנן לבדוק בכל פעם שרוצה לצאת כמו בברכה שאינו אלא פעם אחד ביום. (ב) (ועיין לעיל סימן ח' סעיף ט')

ג היוצא בשבת בטליתו והוא בברמלי' ונודע לו שבטלית שעליו הוא פסול א"צ להסירו מעליו עד שיגיע לביתו דמשוי בברמלית אינ' אלא מדרבנן (וע"ל סי' שמ"ז סעי' ב') והעובר עליו עבר בלאו דלא תסור ובמקום כבוד הבריו' כגון הבא שאם נצריכו' לפרשטו ה"ל בושה לגזרו עליו דגדול כבוד הבריו' שהוא דוחו' לא תעש' שבתור' כדילפי' בכמ' דוכתי מולאחותו לעניין טומאת כהנ' ע"ש * ואפי' טלית קטן שתחת בגדיו א"צ לפשוט שגם בו יש לו נגאי בהפשטה וה"ה אם נפסק אחד מן הציצי' בהיותו בב"ה או מצאו כן מופסק והוא מלובש בו בקהל ומתבייש לישב בב"ה בלא טלית שיכול ללבשו ולישב בו משו' כבוד הבריות רק לא יברך עליו שהרי הוא פסול ודווקא בשבת שאי אפשר לתקנו לעשות ציצית בשבת אבל בחול בכ"ג אסור שהרי אפשר לתקנו ולמה יתירו לו לעבור בעשה לישב בטלית בלא ציצית. (ג) *

כג"כ ואמי' בטלית דיקן שאין לובשין מחוה בתקום גליתא כמו ביתיהם ולית בה חוטים כבוד הבריות בפסיעתן אפ"כ כיון דבטלית דידהו לא גזרו חזו' כבוד הבריות לא פלוג רבנן בין טלית לטלית וע"ל סי' ט"ב סעיף מ' וסי' ק"ג סעיף כ' ופי' ט"מ סעיף כ' וסי' מ"ב בעיף כ' וסי' ש"ס סעיף ל"ד וכי' תרפ"ז סעי' כ'

כג"כ ומה שנכתב אסור לתקנו ל"ל חוטים דציך לעשות בגליתא קטר של קייתא כמו המבאר לעיל סימן י"ג סעי' י"ג והוא אסור לעשות בשבת כמו מיתי' לקמן סי' ט"ז וגם משום דהוי מתקן מנא

סימן י"ד

(ה) ודקא קטר פלוגן אבל אם עשה שיעול קטר עליון מקום כריכות ונתרו עפ"ם כמר ר"ם בשבתו וכתיבל בלא כמוהה כו מוכח בנ"י. (ב) לאחר אלא שעם החזרין כת"ם הוא' בתקנות לקי ת"ב דלא כתיב בעיקא דעליה לביכה. (ג) נ"ב לי לתה הלרך להחשבו בתיקון הטלית (תי"ב) כב"ם

סימן י"ד

(ה) כתב הכ"ז דלפ"ז אם נפסקו כל אדנם מינית ולא נשתייר בהם כדי עניבה דוקא יעשו אחרים תחתיהם בעלים לגבי בגד ותחר לגאת בברכה ע"כ והיינו תפוס אישור פרח תוחר אבל ת"ת לאסר ליכ בו תפוס בישל מילית וכן תפחת בגלגם מי ש"ח פעיף ל"ח. (ב) והחחיר לבדוק אבל עלו ברכה (לקח דכ) (ג) כדי לברר ולבן דברי הלבוש מוכרח אמי לתאריך קלת בזה דקבה על הלבוש בת"ם כדילפין בכתה דוכתא תולאחותו אל בברכות לקי ר' קאחר בת"ם בעם אחר דיון דרבנן אסרו הם אסרו והם בחירו תפוס בבוד הבריות ואיתר דולאחותו חיירי אחיו אבל דבר מן כתובה בכב ולא תעשה גם בקה בת"ם אבל בחול בכ"ג אסור הבעם אחרי אסר לתקנו ומכ' תפחת בעמן אמי אסר לתקנו מותר אחתי פלו שבר בעם' דאורייתא ובגד הבריות מינה דוחה אבל דרבנן דוקא בשבת אינה שבר על לבישה בת"ם ב"י בשם הרדכי דאין אסור בלבישה מלית בלא מינית כל רק האיסור הוא שתוטל עליו בעשות מינית ואין בעקבת אי אסר לעשות מינית אין אסור לבוש אבל בחול דיש אסור אין בתבו הנ"ז ות"ת בשבת עשה ולא תרגישו אלבוש. כתב עשה אחר ולקי לאסר לפרש נחי דשה בלבוש הכי אבל אבל הוא דוקא. גם תב אלתה אזירו ט. ומייתי דעבו אבל חרמיהו בשם הרבי הלבוש בעוים הם כי תבואר בברכות שם דלבישה עליה בלא מינית אי' אבל תעשה בהם בבוד הבריות ואם כן מדבר הלבוש בעשה ואיה יחירו ט וכי בעשתא דאי' אבל תעשה ערמה מעשה הרדכי כ"ל אין אסור בלבישה ודי"ק. אבל בתוספות יבמות דף ל' ע"ב כתב עשה אחר תפוס אבל מהיב עד אחר שבעתקי ע"ש. והשתא ניחא לי קושית הרדכי הנ"ל על הר"ם דכתב דאסיר בלובשו בשבת שבר בעשה על הלבישה אם כן לתה תוחר בברחלת דרבנן הא ת"ת אסור מן כהורה. דלק"ת דכב אבל תעשה ערמה מעשה כבוד הבריות וזה ערמה ושה הלבוש דאסיר בשבת אסור אם אמרי אסרו הם אבל אבל אבל

מה ואין לו אחר יניחנו בלא ברכה (ד) אבל בכ"מ שאמרנו שהוא פסול אסור ללובשו אפילו בלא ברכה ,
ב כתיב גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך ודרשו ז"ל כסותך ולא של אחרים לפיכך השואל (ה)
מהבירו טלית שאינו מציצית יכול ללובשו כך ופטור מלהטיל בו ציצית שאינו שלו (ו) מיהו אחז"ל
דווקא כל שלשים יום פטור אבל משלשים יום ואילך נראה בשלו ,
ג וחייב לעשות בה ציצית מדרבנן ושלשים יום אילו צריכין להיות רצופין ואז הוא חייב מיד אחר כך אבל
אבל אם החזירו לבעליו תוך שלשים וחזר ושואלו אינו מצטרף ומונה הל' יום משאלה השנית וכן לעולם
בעינן רצופין ואם שאלה כשהיא מצויצת מברך עליה מיד דאמרינן זה שהשאילה לו ע"מ כן השאילה
לו שתהא כשלו מברך עליה דניחא ליה לאיניש למיעב" מצוה בממוניה והיא כמתנה ע"מ להחזיר דשמה
מתנה (וע"ל סימן תרנ"ח סע"ד' וה' ג' ובע"ז סי' ש"ה סעי' ח')
ד מותר ליטול טלית של חבירו שלא מדעתו ולברך עליה (ח) דאמרינן
ודאי ניחא ליה למרה דניחא ליה לאניש למיעבד מצוה בממוניה *
ובלבד אם מצאה מקופלת שיחזור ויקפל אותה (ט) ואם לא קיפלה אינו
יוצא בה דשמא בעלה מקפיד על זה הל"ל שואל שלא מדעת שנקרא גזלן ועל זה נאמר ובוצע ביצע
ניאץ ה' בוצע לשון גזלן (וע"ל סימן י"א סעי' ו') וכן הדין בתפילין
דלא חייש בעליהן שמא יקלקלם ואינו מקפיד אבל ספרים של חבירו
אסור ללמוד בהם שלא מדעתו דחבירו מקפיד עליו שחששש שמא
יקרע אותם בלימודו או ישחירם במשמשו ולא ניחא ליה הל"ל גזלן)(
ה טלית של שותפין חייב בציצית דכתיב על כנפי בגדיהם לרבים משמע בגדים של שנים שלשניהם יש
חלק בכל אחד מהם , ואע"ג דמפקינן ליה לעיל סימן ח' סעיף י"ב לבגדים רבים אי להתם לחודיה
ארתא על כנפי בגדים הוה ליה למימר מאי בגדיהם ואי לבגדי שותפים להדיה אתא על כנפי בגדים היה
ליה למימר או בגדיהם בלא י"ד בין ד' לה' מאי בגדיהם דמשמע בגדים רבים ובעלים רבים אלא שמע
מינה תרתי בגדים רבים ואפילו בעל אחד ובגד אחד ואפילו בעלים רבים דהיינו שותפים דוק נ"ל ,

טז דין להתיר ציצית מבגד לבגד ודין נקרע הטלית ובו ו' סעיפים ,

א מותר להתיר ציצית מטלית זה וליתנם באחר ואין בזה משום ביזוי
מצוה לציצית אי לבגד שמתירין ממנו כיון שעושין מיד בטלית אחר *
אבל להתיר מבגד זה ושלא לעשות בבגד אחר אסור שיש בזה משום
ביזוי מצוה ודוקא מטלית שהוא בר חיובא ה"ל ביזוי מצוה שמבזה אותם מלעשות עוד מצוה בהן אבל
מגזליתות של מתים נהגין להתיר אע"פ שאין עושין אותן בטלית אחר דמתים לאו בני חיובא מצות נינהו ,
(א) ונראה לי דווקא בשמתירם שלא על מנת לעשותם בבגד אחר הם אינו רוצה לעשות ציצית אחרות
בבגד זה דה"ל ביזוי מצוה לציצית אי לבגד אע"ג דק"ל ציצית חובת גברא הוא כמו שיתבאר בסי' י"ט
בעזרת השם מ"מ אסור להתירם ממנו שלא לצורך כלל אבל אם רוצה להתיר ציצית מן הבגד ולהשליכם
ולעשות בו ציצית אחרות יפות מן הראשונות נ"ל ודאי שהוא מותר דהוי נוי מצוה וכתיב זה אלי ואנוהו , (ב)
ב ואינו יכול ליקח הבגף כמו שהוא עם הציצית לא מבעיא הבגף לבדו שאסור לתופרו בבגד אחר דה"ל
תעשה ולא מן העשוי אלא אפילו הוא נוטל עמו אמה על אמה ורוצה לתפרו בבגד אחר אסור משום
דעל כנפי בגדיהם בעינן רצה לומר שיהא הבגף מן הבגד עצמו שהיה בו בשעת עשיית הבגד וכגף זה לא
היה מבגד זה בשעת עשייה ואינו פוטר בגד זה ,
ג טלית מצויצת בהלכתה והיא גדולה מאד וחלקה לשתים ובבל חלק יש בו שיעור להתעטף בו ויש
בו ארבע כנפות ונשאר לכל אחת מהן ציצית אחת או שתים יכול להשליכם לכל אחת
ציציותיה ואין בו משום תעשה ולא מן העשוי בפסול שהרי מתחלה כשנעשו אילו הציצית נעשו
בכשרות וגם עכשיו כשנתחלקה נשאר כל אחת בטלית שהוא כשר לציצית שיש בה ד' כנפות ולא גרע
מטלית חדשה שעשין בה ציצית בתחלה אחת ושתים ואחר כך מוסיפין עליהם להשלים אע"פ שמפסיק
זמן רב ביניהם הל"נ ל"ש ,
ד טלית שנקרעה תוך ג' אצבעות סמוך לשפת הבגף אינו רשאי לתופרה , י"א דטעמא הוא משום דחוי"
שמא ישתייר מחוט התפירה ויניחנו לשם ציצית ויוסיף עליו עוד ז' חוטין ויהיו עמו ח' חוטי ציצית
וזה פסול הוא משום תעשה ולא מן העשוי , ולפי זה אפילו נקרע כל שהוא לא יתפור דמ"ש דהא אפי'
בכל שהו איכא למיחש אם יתפור שמא ישייר בו' ודווקא כתוך שלש לקרן אבל אם נקרעה חוץ לשלש
אצבעות יכול לתופרה דליכא למיחש להני דהא שם לאו מקום ציצית הוא והאידנא שתפרין כל בגדי
צמר בחוטי קנבוס אם הטלית של צמר אפילו נקרעה תוך ג' אצבעות יכול לתופרו דהא ליכא למיחש
להני דקנבוס אינו ראוי לעשות ממנו ציצית הוא , וי"א דטעמא הוא משום דחוץ לשלש אצבעות שיש בו
עוד ג' אצבעות על ג' אצבעות עדיין שם בגד עליו והציצית התלוים בו עודנה בכשרותה לפיכך מותר
לתופרו אבל תוך ג' אצבעות לית ביה תורת בגד הכמאן דליתי' דמי ואע"ג דתפרה כמאן דפסי' חשיב ולא רמינן ביה ציצית דלאו בגד הוא
ואי עביד ביה ציצית אפי' אחר שתפרו לא פטר את הטלית דלאו בגד הוא , וי"א דווקא שנקרע עם הציצית ותפרו כן עם הציצית הוא שפסול
דה"ל תעשה ולא מן העשוי אבל אם התיר הציצית אחר שתפרו וחזר וקשרו או הטיל בו ציצית חדשים כשר (ד) ולפירוש זה יש לחלק
עוד ולומר דאם נקרע חוץ לשלש כין בארוך כין ברוחב אפי' היה נקרע כל אותה הרצועה כולה כין לארכה כין לרחבה עדיין שם בגד
עליו וכשחזר ותפרו אפי' עם הציצית חזר לכשרותו דהא הבגף זה הוא מבגד זה הוא (ה) אבל אם נקרע תוך שלש אצבעות אם נקרע כולו לשתי
חתיכות ולא נשאר בו שלם כלום אסור לחזור ולתופרו דתפירה לא הוי חיבור כיון שנקרע כולו ולא נשתייר אפי' כל שהוא ואם נשאר בו כל
שהוא חיבור הוא דעדיין שם בגד עליו ומותר לתופרו אפילו עם הציצית , וי"א (ו) שאין נקרא חיבור אא"כ נשארו בו שלש אצבעות שלמים
ויש לחוש לכל הפירושים האלה להחמיר ,
ה אם נקרע מנקב שהציצית תלוי בו ולמטה אם קדם הטלת ציצית לקרע שאותו ציצית היה שם בשעת הקרע כבר נתבאר למעלה סי' י"א
שהוא כשרה ואיל ונעשה בכשרות ואם נקרע ונשתייר ממנו כל שהוא ותפרו ואח"כ הטיל בו ציצית אם הוא של צמר כשר אפי' לרש"י
דהא אין תופרין אותו אלא בקנבוס וליכא למיחש למידי ואם הוא של שאר מינים שדרך לתפור בחוטין של אותו המין הם דרך הציצית לעשות
מאותו המין לדעת רש"י לא יתפור גזירה שמא ישייר חוט בו' כדלעיל ולשאר הפירושים כשר דכיון שנשתייר כל שהוא גם התפירה שעמו
הוה חיבור חוץ מלדעת התוספות שצריך להשתייר רוחב ג' אצבעות שלם ואם נקרע כולו ותפרו ואחר כך הטיל בו ציצית יש להסתפק
וטוב להחמיר ,
ו התפר חתיכות בגד בבגדי הטלית כדי שלא יקרע וכן מה שנהגין לתפור סביב הנקב שהציצית בו אם הטלית של צמר ותפרו בקנבוס
ליכא למיחש למידי ואם הוא של שאר מינים ותפרו בחוטין של שאר צבעים נ"כ ליכא למיחש למידי שאין עושין ציצית אלא מלבן ואם
תופרו בחוטי לבן יזהר לדעת רש"י שלא תהא שום תפירה למטה מג' אצבעות ולמעלה מקשר גודל שהוא מקום ציצית שיש לחוש לגזירה שמא
ישייר חוט התפירה בו' ברעיל ,

יז דין שעור טלית ובו סעיף א' ,

א שיעור טלית שחייב בציצית שיעורו חכמים ז"ל שאם הוא גדול כ"כ שקטן המתהלך בשוק ואינו צריך אחר לשומרו (א) ומתכסה בו
ראשו ורובו באורך וברוחב תחול הלובשו אינו מתבייש לצאת בו באקראי בשוק חייב לעשות בו ציצית רמיקרי כסותו ואם אין הקטן
המתהלך בשוק ואינו צריך

(ד) הב"ח פוסלו אחרי וכתב כש"ת דבשרתא מסייע יש להסתפק ע"כ , ולענ"ד אסור דהסייע אין בו מחט דהקלא לענין לשתה מהני הסייע מתוכה בב"ח י"ד סי' רע"ג ס"ב ודו"ק , (ה) לא הבתר (ע"ח) (ו) ואם רוצה לעשות מיניה ולברך הרשות בידו (תוספ') (ז) רש"ל פכ"ה ביתן כ"ג וכ"ז ועי"ת הארוכו לחלק על דברי הרא"ש אלו וכסקו דאין לברך ואני מאחר שאין כדי ברחיתם לחות דברי הרא"ש כי יש לחות על דבריהם בזה ואין להאריך גם נ"ל לעיקר עעם הרא"ש בס' מינים הא תשוב דחיעוע דכמאחר כתיב בעשיית מינים דפטור להגיל בו מינים אבל בכבר נעשה בו יונא בו וכן הרוקח סימן שס"ז ור' יהודה ספקו כמחם דחייב ועוד הא מחבו הר' דהתנרך לא בפסיד וכן בחשב"ן סימן רס"ב דנהגו העולם לברך על כל מליחות המלחים וכן ספק נמצר סימן י"ח , וכשהו דחודי' רש"ל ומיישבו דחברמ' על מליחות של מדקה וכן חלחי בתרדלי כ' קטנות בעלית של קבל הרמ"ל כעלית של פוחמים ואפילו מדי לעלות לתור' ועבור לפמ' הדיב' מברכין שלה מפיט לרש"ל דפטור בעלעות לחורה היינו בשאולי גם נ"ל לברך אפי' בעלי' שאולה ולא כרש"ל ומיעתו וכן טהגים ולית בשר חפרים , (ח) רק שלא יומר' מחקוחה כלל לא תביחו ולא תב"ה מלא שם יבנם לו יליח שם הארפילין יש"ם שם , (ט) ובשבח יקפלה ולא מקיפל ראשון (כ"ג) , (י) הרשקיד מגל ת"ח מחבר לחתוך ביתנו ולהבמיק מחנו אם אין לו כיולא בו ואם נדר והחוס בספר בקבר תשובה מסור (בת"ע)אפי' רנ"ב ועיין בס"ך שם ומחב הע"ז דהחמשבן דינו כחשקיד

סימן ט"ז

(א) בי"ל סימן שכ"ג כתב דהבו לקבור בגיעית רק שמסמין אותו מו כורמים אחר מן הגיעים , (ב) וכן כשבמינים מקוטעים אלא דבשיריי מן הדין אך יזיר הקשרות וכסריטות כדי שלא יבלה אלא כמינים שכיו רמויין לבגד אחר , (ג"ח) (ג) כתב הב"ח דוקא אם מחענוף בכל חלק לבדו אבל אם מנרף מחיבה אחרת אלא בחוטין בו מינים ת"ח מינים הראשונות שיש בטלית פסול מבוסס תעשה ולא מן העשוי וכ"ש בע"ת וע"ז פסק הגבור כיון שנעשית בחחילה בהכשר וכן ערוה מחבוב' הרב"ם סי' רי"ז אלא דמשחחיטחיה לטלם תשי' הרא"ש מיקן סימן י"ג וכתב שם סברא לכאן ולכאן . הילבר טוב לחחיד הכא דאסור , (ד) כתב בע"ת דחת"ה סימן ת"ו הבחש דאסור אבל בע"ז כתב בשם ת"ה לאסיר כשבטל מינים אחר שחפיה ע"ש ולי"ע וכן פסקו הב"ח וע"ז ויש לסמוך עלייהו , (ה) בס"ן הביא על הלבוש דלב"ש אסור בזה דהוי מו מחיבה מחרה עם מיטת דלאסור בס"ב , ולפ"ז בטליח מחלקה נשאר בים בס"ג ירוים לחפרה זה בזה מחי אסור עד שיחיר כמינים ול"פ סס"ן , וגם בזה לא רמו חשובה מהר"ת מיקן דדעתו טעה מחי לחחיר מלנוס ברמיות מרוסת אלא בסדים שלא חלמו לבו לעשות חעבה מ"ל מחוכר קח , וכן בסוף חשו' ר' אהרן שסן טעה לאיסור (ו) כר מרחקן דכרי חוסטחיה ורמ"ם ויש לאמוה על ע"ע שלא סכיר סברא ע (חי"ע) ,

סימן ט"ז

(א) והיינו כשכולו כן ע' טרם (עור וב"ח) , לחב

צריך אחר לשמרו מתכסה בו ראשו וחזבו אע"פ שלובשו גדול אינו מתבייש לצאת בו באקראי לשוק פטור מן הציצית שאין זה נקרא כסותו והכתיב אומר על ד' כנפות כסותך כלומר שדרכך להתכסות בו ואם הוא קטן כל כך שאין דרך כתם בני אדם להתכסות בו וזה שיוצא בו באקראי לשוק ואינו מתבייש דעתו בטל אצל כל אדם (ב)

יז מי הם החייבים בציצית וכו' ג' סעיפים ,

א כתיב והיה לכם לציצית וראיתם אותו ודרשו חז"ל כסות שיכול לראותו דהיינו כסות יום חייב בציצית וכסות שאין יכולין לראותו דהיינו כסות לילה אינה חייבת בציצית ודוקא כסות לילה שאין הלובשו רואהו כשלובשו בלילה ושם אחרים אין יכולין לראותו אבל כסות סומא אע"פ שאין הלובשו רואהו מרבינן מאשר תכסה בה שהיא חייבת בציצית כיון שאחרים רואין אותו וקרינן ביה וראית' אותו ואע"ג דלעיל אצריכינן אשר תכסה בה לחייב טלית בעלת ה' כנפים כדכתבינן לעיל בריש סי' י' הא אמרי' בגמרא דמלות אשר תכסה שניהם מיותרין ואתיין חדא לדבית בעלת ה' כנפים וחדא לרבות כסות סומא' ותם מפשטא דלישנא אשר תכסה אסמכינן לעיל סי' ח' כדרך שבני אדם רגילין להתכסות פעמים בגילוי הראש פעמים בכיסוי הראש אבל אינו לימוד גמור דהא לבסוף מרבינן אפי' אינו מכסה הראש כלל חייב בציצית אלא עיקרא להכי הוא דאתא לכסות בעלת ה' וכסות סומא לפיכך חייב בציצית ,

ב וכיון דילפינן מקרא דכסות לילה פטור מציצית ה"ל מצות ציצית מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורות ממנה שכן כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ממ' דילפינן מקרא דכתיב בתפילין והיו לך לאות על ידיך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך הרי הקישה כל התורה כולה לתפילין ואמרינן מה תפילין מ"ע שהזמן גרמא שהרי פטורים בשבתות וי"ט כמו שיתבאר לקמן בע"ה בסימן ל"א ונשים פטורות בהן אף כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות וכ"ת תפילין גופייהו נמלן דנשים פטורות גמרינן לה מדהקשו תפילין לתלמוד תורה דכתיב ושננתם לבניך וכתיב בתריה וקשרתם לאות על ידך מה תלמוד תורה נשים פטורות דכתיב לבניך ולא לבנותיך אף תפילין נשים פטורות ואל תקשה תימא דדוקא האב פטור ללמד את בתו תורה מדכתיב לבניך ולא לבנותיך אבל היא עצמה חייבת ללמוד תור' כגר אחו"ל כתי' ולמדתם קרי ביה ולמדתם והכתיב ולמדתם פירושו אתם תלמדו בעצמכם והקרי ולימדתם פירושו תלמדו את אחרים (א) וכיון דבחד מלה משתמעו הקשו להדדי ללמוד זה מזה וה"ק כל שאחרים מצווין ללמדו מצווה הוא ג"כ ללמוד בעצמו וכל שאין אחרים מצווין ללמדו דהייטו האשה הוא עצמה ג"כ אינו מצווה ללמוד בעצמה ש"מ דנשים פטורות מת"ת ותפילין הקשו לתלמוד תו' הרי מתפילין ג"כ פטורות ותפילין הם מצות עשה שהזמן גרמא והם בנין אב לכל מצות עשה שהזמן גרמא וא"ל איפכא נילף מת"ת ויהיו פטורות אפי' ממ"ע שאין הזמן גרמא חוץ מהיכן דגלי רחמנא דא"כ הקישא דתפילין למה לי וכיון דנשים פטורות גם עבדים פטורין דעבדים אינם חייבין במצות רק במה שהנשים חייבות בהן דילפינן ג"ש לה לה מאשה מיהו אם רוצים להתעטף בידן וי"א אפילו להתעטף ולברך הרשות בידן דאע"פ שלא נצטוו עליהם מכל מקום קצת שכר יש בידם אפי' בקיום מצות עשה שהזמן גרמא וכיון שמקבלות קצת שכר הוו כמצות ועשות לפיכך יטלת לברך ונצטו וי"א שלא יברכו דכיון שלא נצטו אינן יכולות לומר ונצטו אלא שהרשות בידן להתעטף אבל מ"מ מיחזי כשטות ויזהרא אם עושות כן דהואיל ואינו אלא חובת גברא (ב) מה להם ולמצוה זו ,(וע"ל סי' י"ט סעיף א') אע"ג דבשאר מצות עשה שהזמן גרמא כגון סוכה ולולב נהגו שעושין ומברכין מה שנהגו נהגו ומה שלא נהגו ובציצית לא אשכחן דנהגו רק אחת מני אלף כגון מיכל בת שאול ויצא בה לכך לא יתעטפו , ועוד ג"ל טעמא דציצית שאני משאר מצות עשה שהזמן גרמא דהואיל וק"ל דחובת גברא הוא א"כ לא חייבה התורה בציצית אלא שמלת גבר דבשלמא אי הוה ק"ל דחובת טלית הוא הוה אפשר לומר כל טלית שיש בה ד' כנפות חייבת בציצית ואפי' שמלת אשה אבל כיון דלא חייבה התורה אלא שמלת איש האיך תתחייב האשה עצמה ברבר שיש בו נדנוד עבירה דהייטו שמלת גבר ומיכל שאני שהיתה בת מלך ואשת מלך ועיקר מצוה דשמלת גבר לא אסרה תורה אלא כשמלבשת אותה כדי שלא יכירו אותה הבל כדי שתצנה מה שאין שייך כן בבת מלך ואשת מלך שהבל מכירין אותה ג"ל (ג) לפיכך אשה שעושה כן ודאי היא יודעת שמראת לכל כלומ' שהיא אינה נחשדת ג"ל טומטום ואנדרוגינוס ספק זכרים ספק נקבות הן וספק דאורייתא הוא לכך אזלינן בהם לחומרא וחייבים בציצית מספק ונבאילו י"א שאין מברכין וי"א שמברכין ג"ל דהבי הלכתא שיברכו דהוי להו כמו ספק ספקא חדא שמא זכרים הם ואת"ל נקבות שמא ק"ל כאותם דס"ל נשים חייבות במצות עשה שהזמן גרמא ושמלת גבר לא שייך בהו לכך יברכו ג"ל (ד) (וע"ל סי' קצ"ט סעיף ח' וט' ובסי' תקפ"ט סעיף ד' ובסי' תרפ"ט סע' ג' ובס' תר"ם סעיף א' ובסי' ל"א סעיף ג') ,

(ג) כתב בס"ח והר"ב החזיר כבגדו יוצא בו בקבב , ומלה דעלה דשמו מאל כל מדם וכן מהם בגדים ובל"ג כתב מישבת כסם הלבוש ולא דק מל"ל ול"ל דס"ל לל"ג מדהבאי הלבוש שומא בו באקראי לשוק ואינו מתבייש דעתו בטל אצל כל אדם דנעלה דשמו בקבב ,

סימן י"ז

(ד) המחבר שמפרש כך ומין המחבר אלא שיתלמד מאחרים וכך היה יכול לפרשו ובפיר היה מחבר דהקשו מי שלובש מאחרים הלבוש עליו לאחרו מהכא מה ג"כ וכו' (מי"ב) והיתה לתמיהא לבאמת דקרא ולמחבר אם בנים ע"כ מחבר הלחמו אם בנים והיה לבוש וכן בקיומי' דף י' לחד ד' גם לחד כל שאחרים חבושים ללחמו וכו' לבוש ומין שד בחבר"ם לחדש שם (ב) לבל"ר טעמ לבוש בהבנת רח"ם בס"ע שחב בטעם הוחיל והיה חובת גברא וכיומא דשמי בגל' הלים חבה ליקח ט לבב מבנ כמן דהמי' הלים חיה חבוה רק בשים ט מבנים שבה בו מיתת כלקחן מי' ר"ל ומלא דכתב בס"ע בסי' י"ב מיתת חובת גברא סיים לחשקי חובת חבא דלא מיחא דהקי שמחם בקבבא חיב בנמיתת אבל בחתת מין הלים מחייב לקחת ט טלית לנמיתת , ולכ"ל ר"ח רבקם אב"ם לחיא , ולבנים מרחה דקבה ליה דברי ס"ע מהרי ולכך הבין שם ס"ם בס"ע וכתב הוחיל דלאמר לבא חובת גברא ומחבר אה מרין לבנים בכל , המחבקים שהמרין לחלק בין לבב לבמן וכן מבין בס"ם דה ק"ג ולא דייקי בזה , בל"ן הקבה מל מבנים ממין לו שמיכל מיתה לבבה מיתת מי מבוים הלחיבא בעמיר ובין דה ל"ו דחבחת תפילין ס"ל דחבחתא מיחב לבבה מיתת ח"כ הקבי שבחבו לח"ל לא רשות חשום תפילין נרחבין בוח בקי ח"כ לבה חיבו בנמיתת ע"כ , ולא ידחבי לבוקי דשמו דמבר דלא חיבו. אלא בחפלין ולא בנמיתת , ע"ב בבוסם וח"ת מין דברי הבנים נרחין בבעם הם ובבר כבבחי דלא קחבר חובת גברא אלא מלבקי מובת בלית גם בבה מבחין בל"כ ב"ר דמבילו בלי' בן הבנדים מבוה לבבת מלי מבבת בבחר בבנדים , גם יחבחר בם דהקי בלבבת פשם מילוי הקישו שיך לומר לבבת מלא גבר מין בם , (ד) בל"ח דה ק"ג כתב על מה דמין נרחה דלקי ע"ג דם"ם בחם ח"ח לא יבחבו מיבי מבקי בחבבין בבעם בלית לבבל , ולקי רמ"ם לא לומר אלא בחקים מבבנו הבנים לבבך ,

סימן י"ח

(א) המחבר דלמר לבבת בבחת של לילה ביום בלא לילה וכן בלילה בבחת של יום , (ב) הבה מ"ב מחייב בלילה בבחת בלא ברבה לא בלא ל"ל הבעם תבום מבחין לא מיבדי חלבים בחשבה בפוסקים , (ג) רמ"ם בחב דם טהבים והלבוש ס"ל להחמיר לבחבילה (ד) ת"ת מהבו לבחבעבהבחמר קיים יחוס מבם בבת ליבר (ל"ח) חי מבבת לא מבבר ולא בחבבר בלילה בל בים יחבבקי בלא ברבה לבבר חבבים לא מבבר בלי' (מהבי יחבר"ם סי' קב"ם) ובחבבית ליבר בבלבבין בלבבר בלילה בחבבה ישרו בחבבים לבבר (ב"ח) (ה) ולין מבבין חבלבים בלילה לבי בחבבין לחלבים לבבים לבבים ובחבבים לבבים (ב"ח) ,

מיבן.

ג קטן היודע לדת עטף כגון שיודע ששליך שתי ציצית לפניו ושתים לאחריו ויודע לאחוז הציצית בידו בשעת ק"ש כמו שנהגין אביו חייב ליקח לו ציצית לחנכו במצות וג"ל דאפי' גם יברכו עליהם כדי להתלמד כמו בחינוך שאר מצות ,

יח זמן ציצית וכו' ג' סעיפים ,

א לילה לאו זמן ציצית הוא כמו שבת כאר למעלה בסימן שקודם זה דילפינן ליה מדאיתם אותו י"א שהוא ממעט כל מה שלובש בלילה אפי' הוא מיוחד ליום דהא בשעת לבישה לאו בר ראייה הוא וכל מה שלובש ביום אפי' הוא מיוחד ללילה חייב שהרי בשעת לבישה בר ראייה הוא וי"א שאינו ממעט אלא כסות המיוחד ללילה שאותו פטור אפילו לובשו ביום כיון שמתחלה לא נעשה ללובשו בעת שראויה לראייה וכסות המיוחד ליום או ליום ולילה חייב בציצית אפילו לובשו בלילה ויברך עליו אפי' לובשו בלילה כיון שנעשה ללובשו בעת הראויה לראי' ואנו ק"ל ספק ברכות להקל לפיכך לא יברך אלא על כסות המיוחד ליום או ליום וללילה ולובשו ביום אבל כסות המיוחד ליום וכ"ש ליום ולילה ולובשו בלילה לא יברך עליו והמיוחד ללילה דוקא לא יברך עליו כלל בין לובשו ביום בין לובשו בלילה (א) מ"מ כסות המיוחד ליום מותר ללובשו בלילה ואין בו משום בל תוסיף וכן מותר לצאת בה לר"ה אפי' בליל שבת שאין בהם משום משוי כי הם ניי לבגד כשהם עשויין כהלכתן ,

ב מדינין אין עושין בהן ציצית בין של צמר בין של פשתן גזירה משום צמר דהוו כלאים לגבייהו ואע"ג שאדם ישן בהם ביום עיקר תשמישן בלילה וכסות לילה מיקרו , (ב)

ג מאימתי מברך עליהם משעלה עמוד השחר שהרי לא כתיב בהם יום אלא וראיתם אותו משעת ראייה ואילך מתחיל החיוב ויברך עליהם מיהו י"א שאין לברך עליהם לכתחילה אלא משכיר בין תכלת שבה ללבן שבה שזהו ראייה מעליתא (וע"ל סימן תקפ"ח סעיף א') ואם לובשו קודם עלות עמוד השחר כגון בסליחות או כשיוצא לדרך ולובש טלית קטן לא יברך עליה וכשיאור היום ימשמש בהן ויברך עליהן (וע"ל סי' ל' סעיף ג') ובערב אחר שהתפללו הקהל תפלת ערבית לא יברך עליהן אע"ג שעדיין יום הוא כיון שהתפללו ערבית חשי' כלילה לענין זה להחמיר (וע"ל סי' ל' סעיף ה' ובליל יום הכפורים אע"פ שעדיין לא התפללו ערבית לא יברך עליהם אלא בעוד יום יתעטף ויברך עליהם ,

יט זמן ברכת ציצית וכו' ב' סעיפים ,

א מדכתיב גדילים תעשה לך על ד' כנפות כסותך משמע דציצית חובת גברא הוא שכן משמע כסותך בזמן שאתה מתכסה בו כלומר שאין חייבים בציצית אלא כשרוצה ללובשו להתכסות בו אבל העשה

לו טלית ואינו רוצה ללבשו עכשיו אלא יניחנו בקפסא עד שיצטרך לו אינו חייב לעשות בה ציצי" עד שלובשו הילכך אין לברך בעשייתו אשר קב"ו לעשות ציצית שאין בעשייתו מצ' אלא בלבישתו ,

ב וזקן שעושה לו תכריכין אע"פ שלפעמים לובשם בחייו פטורין מן הציצי' דכסותך משמע שעשין מתחלה לשם כסות להתכסי' בו בשעת חיובו במצות והיינו בחייו ולא שעיקר עשייתן להתכסות בהם אחרי מותו שאחרי מותו הוא פטור מן המצות , (א)

ך

דיני לקיחת ומכירת טלית ובו ב" סעיפים ,

א הלוקח טלית מצוייצת מישראל בשרה ואם לקחה מתנר עכו"ם , (א) ואומר שקנאה מישראל נאמן דכיון דתנר הוא חזקה שאומר האמת דלא מרע נפשיה שידא שלא יאמינו לו בפעם אחרת ויהיה לו זה הפסד בסחורתו (ב) אבל אם לוקחו מעכו"ם שאינו תנר אע"פ שאומר שלקחה מישראל אינו נאמן דשמא הוא בעצמה עשאן וציצית שעשאן עכו"ם פסולים כדלעיל בסי' י"ד סעיף א' , (ג)

ב אין מוכרין טלית מצוייצת לעכו"ם דחיישי' שמא ילבשנו ויתלוה ישראל עמו בדרך שלא יכירנו שהוא עכו"ם ונכסבר ישראל הוא שהרי יש לו ציצית בבגדו ויהרגנו (ד) ומהאי טעמא אפי' למשכנו לו או להפקידו בידו או לתתו לו אסד אא"כ הוא לפי שעה דליכא למיחש להכי (ה)

כא

כדת מה לעשות בציצית שנפסקו ובטליתות ישנים ובו ד" סעיפים ,

א ציצית תשמישי מצוה הם כלומר שאין בעצמן שום קדושה רק שמשתמשין בהם לשם מצוה לפיכך אחר שנפסקו מן הטלית יכול לזרקן אפילו לאשפה (א) אבל כל זמן שהם קטעים בטלית אסור להשתמש בהם שום תשמיש של חול כגון לקשר בהם שום דבר וכיוצא בזה משום ביזוי מצוה וילפי' לה מדם דאמר קרא ושפך וכסה במה ששפך יכסה ר"ל ביד ששוחט בה יכסה ולא יכסה ברגליו שלא תהא המצוה בזויה עליו , וה"ה בכל המצות אם נתנה בהם בצורך דבר אחר שלא לשם מצוה הוא לדם ביזוי (ב)

ב וכן טלית של מצוה שבלה אדם בודל עצמו ממנו ולא יקנח בו ולא ייחד אותו לתשמיש מגונה שיש בו ביזוי אלא זרקו והוא בולה מאליו :

ג מותר ליכנס לבית הכסא בבגד שיש בו ציצית שאין זה כל כך ביזוי למצוה וכל שכן למשכב בהן דשרי תכן נהגו , (ג)

ד אבל יש ליזהר כשאדם לובש טלית שלא יגרר ציציותיו על ארץ שמתבזין הן בזה ועליו הכתוב אומר ומאסתיה במשאטיה השמד , (ד)

כב

ובו סעיף אחד :

א הקונה טלית ועשה בו ציצית מברך שהחיינו מפני שהוא לו שמחה בקונה כלים חדשים שמברך עליהם שהחיינו מטעם זה ואם לא בירך בשעת עשייה מברך בשעת עיטוף ראשון שעוטפו , אבל העושה ציצית בטלית ישן שיש לו אע"ג שלא היו בו ציצית כבר מעולם אין צריך לברך שהחיינו דהא עשיית ציצית לא קביע ליה זמן וכל שאין תלוי בזמן שבא מזמן לזמן אינו מברך עליו שהחיינו שאין שייך לומר שהחיינו לזמן הזה שאין תלוי בו ומשום שמחה נמי ליבא שאין שמחה בציצית לבדן בלא טלית והרי הטלית הוא ישן , *

כ"ה והייט מעתה שאין מברכין על התפילין חדשים שהזיקו לו שאר מצוה מזמן לזמן ועל' מי' בקניית הטלת שתחה ומיכה מזמן לזמן ועל' מי' רס"ג סעיף מ' וכסימן תל"ב , (ה)

כג

דין ציצית בבית הקברות ובו ד" סעיפים :

א מותר ליכנס לבית הקברות והוא לבוש ציצית ואין כאן משום לועג לרש פי' שיהא נראה כאלו מלעיג למתים שהם רשים ופטורים מן המצות ואינן יכולין לקיימן ואנו מקיימין אותן לזה לא חיישינן כיון שאי אפשר לו להסיר כל בגדיו ולילך לבית הקברות ובלבד שיגביהן שלא יהו הציצית גוררים על הקברים אבל אם הם גוררים על הקברים אסור משום לועג לרש בד"א בימיהם שהיו מטילין הציצית בכל מלבושיהם שהיו לובשין לצורך עצמם אפי' שלא לצורך מצוה אבל אנו שאין אנו עושין ציצית אלא בטלית של מצוה אסור לנו ליכנס לבית הקברות אפי' אינם גוררים וה"מ כשציצית הם מגולים ונראים אז יש בהן משום לועג לרש אבל אם הם מכוסים מותר ,

ב יש נוהגין לקשור שני ציצית שבשני כנפים זה עם זה כשנכנסין לבית הקברות וסוברים שבזה לא הוה לועג לרש שכיון שקשורים הם ואינם תלוין ככל ציצית הרי כאילו אינם אבל לא הועילו בתקנתם שאין הקשירה מבטלת מצות הציצית שלא נפסלו בכך שכיון שעומדין להתיר הוו כמו מותרין וליכא לדמויי לתלאן ולא פסק ראשי החוטין שלהם וקשרם ואח"כ פסקן דפסלינן להו דשאני התם שלא נפסקו מעולם ויעוד תדע דהתם פסלינן להו אפילו אם פסקן אח"כ משום תעשה ולא מן העשוי בפסול והכא הא נעשו בכשרות והם עצמן נוהגין להתירן ולברך עליהם אח"כ וא"כ מעשיהם סתרי אהדדי שאם חושבין הקשיר" לפסול הוו להו לפסולן ג"כ כשמתירין אותן משום תעשה ולא מן העשוי כן כתוב רביט יוסף ז"ל ת"ל שאינו מוכרח שהרי גבי סוכה שיש עליה גג ק"ל ג"כ שאם נעשה הסכך בעוד הגג נעול הסוכה פסולה משום תעשה ולא מן העשוי והמנהג נתפשט בעולם שאם עשאן מתחלה תחת אויר השמים וירדו נשמים שנעולים הגג ואח"כ כשהגשמים פוסקין פותחין הגג וושבין תחתיה לשם מצוה אע"פ שבעודה נעולה פשיטא שהסוכה פסולה לכ"ע ולא חשבינן הפתיחה שאח"כ לתעשה ולא מן העשוי וא"כ למה לא נאמר ג"כ גבי ציצית , ואפשר לחלק דמ"מ לא נעשה שום דבר בסכך והכא נעשה עיקר הקשירה בציצית עצמן אבל הוא דוחק וצ"ע , (א)

ג ולאו דוקא שאסור ליכנס דוקא לחצר בית הקברות בציצית אלא אפילו חוץ לבית הקברות הנכנס תוך ד"א של מת או של קבר היינו כנכנס לחצר בית הקברות משום לועג לרש , (א)

ד במקום שנוהגין להסיר הציצית מטלית של מת בבית שהיא מת שם קודם שמוציאין אותו אם הבתפים הנושאים אותו לובשים ציצית איכא למיחש בהו משום לועג לרש ,

כד

הנהגת לבישתן ושברן וענשן ובו ו' סעיפים ,

א אעפ"י שכבר אמרנו דציצית חובת גברא הוא אין פירושו לומר שחייב כל איש ואיש לקנות לו טלית בת ד" כנפות ולעשות בו ציצית וללובשו שאין זה משמעות הכתוב אלא הכי פי' המקראות של ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם וכן גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך שאם רוצה אדם ללבוש ולכסות בבגד

ג"ע , ורלב מב"ם ס"ל שם ולאין לכנס כלומר בכנפיה מדכסה לכסות כן כתה (ב) ולפי"בבית הקברות שוחר הון לו' לחות כן תעמוד כב"י ו"ע ב"ל סימן שב"ל ועיין שם כל הדינים לאו , ועיי' מיע' מירן

פ"ב ומסקר ליקח פת נגרע כב"ב לא שהא בהשרחת ואין קורא בו (ב"י ב"ל סימן רל"ב) ,

סימן י"ב

(ג) ים מחחירין לעשות בו לילה הבא אבל מכן כמו כסות לילה ביום (ע"ת) ,

סימן ך

(ד) לא שליט תגר לטליתות רק מוחזק לשלר כמורות (ב"י) (ב) כתב סע"ל מחלה נקבו לינים בכם ע"ל מלחמה דכמול מפלו בלא תגר וטעמו דחוק ולאיט נרחה , אלא נרחה דלעולם נחון וחא דלא נקבו לינים בלא טלית לא רחה ס"ם בחמות לא מ"ג דר' קאמר מג"פי בחמרו לון מדם רשלי לחבור טלית מלוינת לעכו"ם עד שיחר הלינים אפ"ה מחרינן גבי חבר ישרלל מכרם ט (ג) ובחוכר לינים לשד בחקרלי בחמת מוחר (ע"ז) ואם חנא טלית מלוינת לו לינים בשק ים להכשיר (ע"ת) וע' בב"ח , (ד) לו שימלינ מיסור (נ"י) וכתב ע"ת לא יפה עשה כחחבר שהשחיט עכם הכ"ם חשוב זוכה ישרלית שחבכרם שכח ישרלל ותבטל ל מ' ים ל"ם לרעלא , אלחתיחיה נחוקי יוסף שהקשה על זה דב"ל ישרלל לין מחיחין חשוב לא חכיס קרשה גם כעשם דע"י שחא יחן לוכה עכו"ם ולחחר ישרלל כחבה לו לא שכיח כלל-וכת"ם ב"י , (ה) כתב הב"ח דחוחר לחכור לחבר דלא חייבי' שחא יחלוש בדרך בחבר אבל בכ"ל לא הביא דברי רבו הב"ח כלל רק סחם לאיסור מדסחחו הכו' דאין חוכרין לעכו"ם ולריך עיון , וכן בשרי ד"ג טעה לאסור ובאחת נראה קלת חחכחולקי מ"ג שבכאחי דקאחר לא על מי שאחרו דאסור ס' חשחע דאין בחבר אסור לחם לא כן חלי רבות' ודוחק לוחר דלכחבי' הכא דחוחר כחבר גם הא יש חבם שעכו"ם אסר יקח מחבר , מיכו חל' נקחי יוסף שהביא בית יוסף נראל מיעחא לב"ח מיון שם הוק רש להסמיר ,

סימן ך א

(ה) אלבוש השחיט מ"ב רח"ל בש"ב דיש מחחירין לנמן והחחיר ומדקדק בחנאה, חע"ב , ובחכרי"ל סבר דיניח לבחן בספרים , (ב) אבל חוחר לחכחחם בטלית כשהחיר כלינים כחו דחוחר לחוכרה ,לעכו"ם בלא לינים ובלבד שלא יכא חשמים חחכה גם חוחר לעכוה מחנו בגר אחר שליט ל' כנפות (ותוכם בחנחות ובפו') (ג) ולחין לכנסם עכו"ם סחם חחבר ובכבר ס"ם חשמע דאסור ורחה דס"ל דחוחר כחחחנג בב"י וכן חשמע בל"ם לא קי"ב וכחב הכו"ם דחכחא בבגד הבעי לחלבוש אבל בטליחות אלו של חחבר שליט רק לחחמל בהם אין לילך בסם לבית הכנסת דוגחא לדבר ופשט אח חגדיו בגדים שבישל בהן קדירה לרבו אל יחגוג ס' גם הכולכים ביום הכיפורים לפנות לריך שיפשטו הקיטול מין שמיחה לחחפלל , (ד) בספר חגת שחרים בשם עדי אבר כאריך לחלוק על הלבוש שכתב שהם אב אלין אישור בוח חבם ביום כחשוכה חבן לינים הכחת שבע לינוחיו בגדרין , אלא הבעם שיהרום עליכן ופסקו ולא יוכל לחקבן חיד ע"כ ולא ראה שכן כחב ב"י בשם מגר בשם מרדכי ובן לינת בכחת מראה כיון דכי' ערד על כריס וכסחות אין ביזוי אלא ע"ל ועיין מ"ש בסימן ע' סעיף י' ,

סימן ך"ב

(ה) והכ"ל וכע"ת פסקו דאפי' ביש לו לבוש שהחיינו וכן נחפילין כתו שחברכין שהחיינו על כיסוי כרי בסימן ל"ח ב"ל וכן הכ"ל ב"ל הקשה מהכא לאחם עיין שם , הענו טוב יגם שם לא יבוד , ובספרי כוכחחי שם טעמא דחחי יש שחחה בבגר שיכול לחחום לעלמו ולחסל מחנו , והיינו חחלי' חלחא בשחם פשם כרחשון ולא בחחכם' בפשם כרחשון גם הכחחי מב"ח ס"ם ד"ם הנרסה שהחיינו לא חחרינן פסק ברכות לחכל סיעד יש לחחוך על ס"ז ע"ת ,

סימן כ"ג

(ה) ולי נראה כוחם ב"י לחחזיק רחייחו מין שעומדין לחחיר כי כחחרין כדלעיל כי' י' סעיף ג' ואין לחוחת לחלחן ולא פסק רחבי חוכיין , דע"כ חניכו חיעלה בין לא נפסק חעולם דחלא שם חחמר חשום חעבר ולא מן הנעשי הכלא אין חיסור מין שבבר נעבר בכשרות ואי"כ מין חחליט חילוק בין לא נפסק חעולם אין לחבינ' רחייה לחלחן ולא פסק אלא יש לחשות לכי' ח' מעיף ג' כ"ל ובלבון ב"י עליהו חדוקדק כן ולא רחיתי לכאריך אך קשה לי על ב"י ולבוש אלא כחב בחרחבי הלבות מיחת ז"ל יש לכאור כיחת בחת כדי שיהיה חחחנים לעחיד להחיר הבגד כשר והרי הן חלוין חחילא ואין זה מן העבר אל"ל , וכן פסק הב"ח ב"ל סימן שב"ל ג"כ חכחב דפסול בקשירה ולפשר הכם כחי אין עומדין להחיר כל אין שליט חיים וח"ל הא כחב ואין זה מן העבר

סימן ך"ד

(ה) אלבוש הבלבוש מ"ב רח"ל בש"ב דיש מחחירין לנמן והחחיר ומדקדק בחנאה, חע"ב , ובחכרי"ל סבר דיניח לבחן בספרים , (ב) אבל חוחר לחכחחם בטלית כשהחיר כלינים כחו דחוחר לחוכרה ,לעכו"ם בלא לינים ובלבד שלא יכא חשמים חחכה גם חוחר לעכוה מחנו בגר אחר שליט ל' כנפות (ותוכם בחנחות ובפו') (ג) ולחין לכנסם עכו"ם סחם חחבר ובכבר ס"ם חשמע דאסור ורחה דס"ל דחוחר כחחחנג בב"י וכן חשמע בל"ם לא קי"ב וכחב הכו"ם דחכחא בבגד הבעי לחלבוש אבל בטליחות אלו של חחבר שליט רק לחחמל בהם אין לילך בסם לבית הכנסת דוגחא לדבר ופשט אח חגדיו בגדים שבישל בהן קדירה לרבו אל יחגוג ס' גם הכולכים ביום הכיפורים לפנות לריך שיפשטו הקיטול מין שמיחה לחחפלל , (ד) בספר חגת שחרים בשם עדי אבר כאריך לחלוק על הלבוש שכתב שהם אב אלין אישור בוח חבם ביום כחשוכה חבן לינים הכחת שבע לינוחיו בגדרין , אלא הבעם שיהרום עליכן ופסקו ולא יוכל לחקבן חיד ע"כ ולא ראה שכן כחב ב"י בשם מגר בשם מרדכי ובן לינת בכחת מראה כיון דכי' ערד על כריס וכסחות אין ביזוי אלא ע"ל ועיין מ"ש בסימן ע' סעיף י' ,

סימן כ"ד

(ג) המקקקים מהרים שלא ימהרו בתפילה קטן לפיכך בלילה בשהא יכן שם לשהא רק בבית הסתרכן ותוחר לשפש תוטרו בו (הרב מהרה) (ב) מחנה בשם הקדמונים שכל המעביר הימים על מיצוה בשהא קורא פ' מיתה יבא תוכנה שלא יבא לידי מיתה ע"ים פ"ב, ובזה פי' הפסוק והיה לכם לציצית, דקשה לשיטא שהוטין הם לציצית אלא כ"ל שיהא לכם להסתכלות כי מיתה תלשון הסתכלות (מלה תהורים) (ג) כו' מיצה הם ל"ב חוטין שהתורה מתחלת בב' המשיחות בלוח תשב"ן מי' רמ"ח, ול"ב חוטין הם שורין וכם ס"ב עבד פ"ר פעים שים בכפלא הכנה וכן חתנא ס"ר תיבות מן דבר אל בני ישראל עד אמי י"ו מלאכים לרמות כלולו כשכינה כנגד (מלהדרים),

סימן

ב שוב לאחוז הציצית בשעת ק"ש ביד שמאל כנגד לבו רמז לדבר והיו הדברים האלה על לבבך והלב שבאדם הוא בצד שמאל,

ג וטוב להסתכל בציצית בשעת עטיפה כשמברך עליהם שיכוין עליהם יותר לזכור כל מצותי יי', *

ד וכן יש נוהגין להסתכל בהן כשמניחין לוראיתם אותם ולתן אותם על העינים ומנהג יפה הוא שמחבב המצות גם נוהגין קצת לנשק הציצי' בשעה שרוא' בם והכל הוא משום חיבוב מצוה (וע"ל סימן כ"ח סעיף ג')

ה ובשמסתכל בהם יסתכל בשני ציצין" שלפניו שיש בהם י' קשרים רמז לדוויות הקדש שהם קשורים ואחודים זה בזה ועוד יש בהן י"ו חוטין והם כ"ו עם ה"י קשרים רמז לשם של הו"יה ועוד בכל ציצית בפני עצמו יש בו ה' קשרי' וח" חוטין הם י"ג כמנין אחד וכשמחבר שנידם יעלה בו' כמנין שם הו"יה שהוא אחד ושמו אחד וי"ת זכרו לעד ולנצח,

ו גדולה מצות ציצית ששקולה כנגד כל המצות דכתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יי' כלו' מצות ציצית שקולה כנגד כולם (ג) ועוד ציצית עולה תר' וח' חוטין וה' קשרים י"ג הרי תרי"ג אע"פי שהוא כתוב חסר יו"ד מפרש בתנחומא שלשה פעמים כתיב ציצית בפרשה בלא יו"ד וחד מינייהו לציצית שדי ל' לכולהו והיא משלמת המנין וכל הזהיר בציצית זוכה וראוה פני שכינה כתיב הכא וראיתם אותו וכתיב דתם את יי' תירא ואותו תעבוד מה התם כיני דאותו שב אל יי' הנזכר בתחלת הפסוק ה"ג כיני דאותו גבי וראיתם אותו קאי ג"כ על השם אעפ"י שלא הזכר בפסוק מקודם עוד אמרו כל הזהיר במצות ציצית זוכה שמשמשין לו שני אלפים וח' מאות עברים שנאמר אשר יחזיקו י' אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי וגומר ופירושו בשכר מצות הכנף יחזיקו בכל כנף של איש יהודי' אנשים מכל לשון שהם שבעים הרי' פעמים שבעים לכנף שהם ז' מאות וד' כנפות הרי כ"ח מאות וטעמא מפני שידעו העכו"ם ויכירו בזמן ההוא כמה גדולה מצוה זו וכי היא שהגינה עליהו בולח ומביאה אותנו לחיי עה"ב לכך יחזיקו וגו' וכיון ששכרה כל כך גדול גם עונש המבטלה הוא גדול וכן אז"ל אדם הלובש בגד בת ד' כנפות ואינו עושה בה ציצית עליו נאמר לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה כלום" הש"י יתפרש באותם הרשעים שבארץ החוטאים במצות התלויו' בכנפות וינער אותם הרשעים ממנה א"נ ה"פ הש' יחזיק ויאחוז באותם שבארץ המקיימין מצות הכנפות שהם הציצית אבל הרשעים שאינם מקיימים אותם ינער מן הארץ עוד אמרו ז"ל כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו ומזוזה בפתחו וציצית בבגדו מובטח לו שלא יחטא שנ' והחוט המשולש לא במהרה ינתק ואומר חונה מלאך יי' סביב ליריאיו ויחלצם ע"כ ואם תקשה ותאמר מאי ואומר נ"ל דה"פ בתחלה אמרו החוט המשולש שהם ג' מצות אילו יצילו את האדם שלא ינתק בעבירה ואח"כ אמר כי תימא מנא לן שהם אילו הג' מצות שמא ג' אחרות הם לכך מביא פסוק חונה מלאך יי' וגו' כלומר אותם המצות המסבבים את האדם מכל רוחותיו כי הציצי' הם מלפניו ומלאחריו (וע"ל סי' ח' סעיף ד') והמזוזה בימנ' כשנכנס לפית והפילין דזרוע על שמאלו ושל ראש והרי הוא מסובב מכל רוחותיו באלו ה"ג מצות וכ"ת א"כ לא היה לו להביא רק פסוק דחונה מלאך יי' וגו' לברו דרא ויחלצם ג"כ פירושו יחליצם ויצילם מן החטא אומר אני שאין זו קושיא דה"א שמא מצות ציצית לברה היא המצילתו שהרי היא לברה מסבבת את האדם מר' פנותיו לכך הצרך להביא פסוק דחוט המשולש' וגו' לומר דצריכין שלשה מצות ואין כאן ג' מצות המסבבין את האדם אלא י' שמנה נ"ל

הלכות תפילין

כה דיני תפילין בפרשות וכו' י"ג סעיפים,

א בארבע פרשיות בתורה, כתיב לאות על ידיך ולזכרון בין עיניך ובמקצתם כתיב לאות על ידיך ולטוטפות בין עיניך וגו' והם פרשת קדש ופרשת והיה כי יביאך, ופרשת שמע והיה אם שמוע וקבלו רז"ל שפירושם הוא שהם הם הארבע פרשיות שאנו מצווין לכתוב בתפילין ולהניחם בכל יום על הזרוע ועל הראש בין העינים כמו שיתבאר לפניו בע"ה מפני שיש בפרשיות אלו יחודו י"ת ומופתיו ונפלאותיו וחסדיו שעשה עמנו אשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם רצונו גם יש בהם זכרון כל מצותיו וקבלת עול מלכותו י"ת עלינו לפיכך צוה י"ת שנניח אותם על זרוע השמאל כנגד הלב, ועל הראש בין העינים שהוא כנגד המוח שהם כלי המחשבה שבהם יתבונן האדם ויכוין לכל העניינים הנזכרים ועוד שבמוח הוא משכן הנשמה ובלב תלויין התאוות הגופניות וע"י הנחת התפילין הוא משעבד גופו להמעיט תאוותיו וגם יכניע לבבו ונפשו לש"י לקבל עליו עול מצותיו ומלכותו י"ת ויחודו בגוף ובנפש לפיכך אמרו ז"ל הרוצה לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה תכף שיעטוד ממטתו יפנה כדי שיהיה גופו נקי ויטול ידיו לטהר אותו ומחשבותיו ויניח תפילין ויקרא ק"ש לייחדו ולקבל עליו עול מלכותו י"ת בפיו ואח"כ יתפלל אליו לבקש ממנו י"ת צרכיו ואז תקובל תפלתו, ומן הדין היה שיהיו התפילין על האדם כל היום כי בכל עת ובכל רגע מחייב האדם להעלות כל הדברים הנזכרים על לבו ומחשבתו אבל מפני שאין כל אדם יכול לעשות זה כל היום מפני רוב טרדותיו ומחשבותיו והיסח דעתו בעסקיו וצרכיו גם שלא יוכל לשמור גופו בטהרה ובנקיות כל היום לא נהגו להניחן אלא בבקר וקודם בהן קריאת שמע ותפלה ובזה יוצאין ידי חובת מצותן מן התורה שאמרה סתם וקשרתם לאות על ידך ועל כל פנים יזהר שלא יקרא קריאת שמע ולא יתפלל בבקר זולתם, (וע"ל סי' לז' סעיף ב') שכן ארז"ל כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו כלומר שכיון שהוא קורא וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך ואינה מניחם בזמן שהוא חייב בהם נמצא מעיד עדות שקר על עצמו שכה שאומר אינו אמת שהרי אין מקיימו אע"פ שעושה המצוה שיצא ידי קריאת שמע ותפלה א"ה עובר עבירה מצד אחר הרי שמעיד עדות שקר על עצמו ו"מ מעיד עדות שקר על עצמו ר"ל על הש"י והיק כיון שאומר בק"ש והיה אם שמוע וגו' ונתתי מטר ארצכם וגו' ומשמע אבל אם לא תשמעו אינו נותן הא חזינן שהוא י"ת נותן ואפילו אין אנו שומעין שהרי הוא אינו מניח תפילין והקב"ה נותן מטר ויש מקשין לשני הפירושים א"כ ציצית נמי נימא הכי מי שקורא פרשת ציצית ועשו להם וגו' והרי חזינן שאין ציצית בבגדו וכו' וג"ל שאין זה קושיא דשאני ציצית מתפילין דתפילין חובת הגוף הם שצריך כל אדם לקנות ולהניחן אבל חובת מצות ציצית אינו כן שאין אדם חייב לקנות לו טלית בת ארבע כנפות כי' כמו שנתבאר לעיל סי' כ"ד סעיף א' ואין דרך בני אדם להקדק בבגדי חבירו כמה כנפות יש להם ג"ל ולא עוד אלא שגם מצות ק"ש לא עשה בשלימות כיון שלא קבל עליו עול מלכות שמים בתפילין וה"ל כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים שחייב הכתוב להקריב עמה והוא אינו עשה אותה המצוה בשלימות ה"ג הקורא ואינו מקיים מה ששייך לה אינו עושה המצוה בשלימות אבל אם נפנה ונטל ידיו ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל כאלו בנה מזבח והקריב עליו כל הקרבנות שנאמר ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך י', מ"מ נהגו העולם להתעטף בציצית תחלה קודם הנחת תפילין דס"ל כיון שמצות ציצית שקולה כנגד כל המצות ראוי להקדימם ועוד שהוא תדירה יותר שנהגות כיון בחול בין בשבת ו"ט מש"כ בתפילין (כמו שיתבאר סי' ל"א) וה"ל מצות ציצית תדיר וק"ל תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם דילפינן לה מקראי כמו שאכתוב לקמן בע"ה, (וע"ל סי' קפ"ח

הקמ"ח סעיף ה' וסימן רפ"ז סעיף ד") ועוד כתב בש"ע טעמא משום שמעלין בקדש ואני יודע מה צריך לכל הטעמים שהרי עטיפת ציצית היא חובה מוטלת עליו מיד שילבוש ויתכסה בבקר והרי היא ממילא קודמת לתפילין שהרי ודאי א"א להניח תפילין בעודו ערום קודם שיתכסה וילבש ומטעם זה לא הוצרכו ז"ל להזכיר העטיפה בכל המאמרים שהזכרתי (א) ולפי מנהג זה אותם הנותנים כים של תפילין והטלית לתוך כים אחד צריך ליזהר שלא ישימו כים התפילין למעלה כדי שלא יפגע בה בתחלה ויצטרך להניחם קודם עטיפת הציצית כדי שלא יעבור על המצות דאע"ג דגבי תפילין אם פגע של ראש תחלה יסלקנה ויניח של יד תחלה כמו שיתבאר בסימן זה סעיף ו' שאני התם דדתורה אקדימה דכתיב וקשרתם לאות על ידיך והדר ולטוטפות בין עיניך וגם דרשנן עוד מקרא שכל זמן שתפילין בין עיניך יהיו שתים כמו שיתבאר בע"ה סי' כ"ח משום הכי מוטב שיעבור על המצות משיעבור על מה דכתיב באורייתא אבל הכא שאין לנו דמצות ציצית קודמת אלא מטעמים שהזכרתי והם אינם כתובים בפירוש בתורה מוטב שידחו אותם הסברות ולא יעבור על המצות דהא דאין מעבירין על המצות ילפינן מקרא דכתיב ושמרתם את המצות אם באת מצוה לידך אל תחמיצנה (וע"ל סימן קמ"ו סעיף ד") ולא עוד אלא שי"א שאפילו בכל הטעמים הללו מצות תפילין קודמת כיון שיש בהן קדושה יתירה וקיבול על מלכות שמים ומצות ציצית הואיל ואידחי לה משעת הלבישה ממש מפני שלא היו ידיו נקיות ס"ל דאידחי לה עד אחר הנחת תפילין. (ב)

ב לפיכך הרוצה לצאת ידי כולם יברך על הטלית הקטן שלובש ואח"כ יניח תפילין ג"כ בבית מיד לאחר הציצית ואז יבא לב"ה ויתעטף בטלית גדול שכן כתוב בספר הזוהר בפרשת ואתחנן שצריך שיהא לבוש ציצית ותפילין בצאתו מפתח ביתו לילך לב"ה וז"ל ומאן דעייל לבי כנישתא כד נפיק מתרעיה ולא תפילין ברישיה וציצית בלבושיה ואמר אשתחוה אל היכל קדשיך ביראתיך קב"ה אמר אן היא מודאי ודא אסהיד סהדותא דשיקרא על גרמיה עכ"ל. פירוש כיון שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו ובזרועו רואין שיש עליו יראת שמים ואומר באמת אשתחוה וגומר ביראתך אבל אם אין לו ציצית ותפילין איה מוראו והעולם נהגו להתעטף אף בטלית גדול קודם ולברך עליו ואח"כ מניח תפילין והלך לב"ה (ג) מידו לכ"ע אם ישנן תפילין מזומנין בידו ואין לו ציצית א"צ להמתין על הציצית אלא מניח תפילין מיד וכשמביאין לו טלית מעטפו ומברך עליו.

ג הרא"ש היה מדקדק כשהיה מסדר הברכות בבקר היה מסדר אותן עד עטר ישראל בתפארה ואז היה מניח תפילין ואחר כך היה מברך עטר ישראל בתפארה ונתן טעם לפי שהתפילין נקראים פאר שנאמר פארך חבוש עליך ומה שקורין אותן תפילין הוא לשון פלילה כלומר שהן אות ועדות לכל רואינו שהשכינה שורה עלינו דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך והדרשו ז"ל אילו תפילין שבראש וסימן לדבר דשם ה' נקרא ר"ת שי"ן רומז לשי"ן שבתפילין שבראש. (וע"ל סי' כ"ז סעי' י"א)

ד וצריך שיהיו התפילין עליו בשעת קריאת שמע והתפלה כמו שנתבאר למעלה סעיף א'.

ה ויכוין בהנחתן שצונו המקום להניח ד' פרשיות אילו שיש בהן יחוד שמו יתברך ויציאת מצרים על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח כדי שנזכור יציאת מצרים על ידי ניסים ונפלאות שעשה עמנו שהם מורים על יחודו שהוא יחיד בעולמו ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו. (ד)

ו ויניח של יד תחלה ואחר כך של ראש דכתיב וקשרתם לאות על ידיך והדר לטוטפות בין עיניך. (וע"ל בסעי' א' ולקמן סימן כ"ח סעיף ב') לפיכך אפילו אם פגע בשל ראש תחלה צריך לסלקה ולהעביר עליה ויניח של יד תחילה ואחר כך של ראש כמו שכתבתי לעיל סעיף א" וכשמניח של יד יברך ברוך אתה ה" אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין ואחר כך כשמניח של ראש אנו נוהגין לברך עוד ברכה אחרת ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין(ה) וג"ל דטעמא דידן הוא משום דק"ל דב' מצות הן כמו שיתבאר בע"ה סימן כ"ז סעיף א'. לפיכך צריכה כל אחת ברכה בפני עצמה הואיל והיא מצוה בפני עצמה והואיל ותכופות וסמוכות זו לזו ונראים כמצוה אחת כמו שיתבאר בע"ה (ועיין בסמוך סעי' ט") לפיכך על הראשונה שהיא כמו התחלת המצוה וגם הוא עובר לעשייתן כדין שאר כל הברכות אמרינן להניח בל' כמו שהוא נוסח כל הברכות שמשמעות הל' הוא לשון עתיד דהא היא עובר לעשייתן ועל השנייה שהיא כמו גמר המצוה ואמירת הברכה היא בשעה שעוסקין בעשייתה אומרים על מצות שכן משמעות לשון על נוכל לומר בשעת המצוה ולפי זה לישנא דלהניח שהוא לעתיד קאי נמי על של ראש הואיל ונראי' כמו מצוה אחת לפיכך אם סח ביניהם והסיח דעתו או שאין מניח אלא של ראש לבדו בגון שאין לו של יד או שאינו יכול להניח של יד ומניח של ראש לבדו מברך על של ראש שתיהם דהא מתחלת התיקון שתיהן ניתקנו על של ראש מן הטעם שנתבאר שתחלת כוונת הברכה בלהניח היתה כוונתו על שתיהן כשהן יחד לפיכך גם כשהיא לבדה לא זזה הברכה ממקומה כן נראה לי טעם מנהגינו. (ע"ל סימן כ"ו) (ו)

ז וצריך לומר להניח בקמ"ץ תחת הה"א ולא בפת"ח תחת הה"א וכתב הב"י אף כי אין חילוק במשמעות מכל מקום ראוי לברך בלשון הכתוב שכן מצינו פסוק להניח ברכה אל ביתך עכ"ל ונראה דלא דק כי ודאי דינא הכי היא שיש לומר הה"א בקמ"ץ ולא בפת"ח אבל לא מטעמיה כי חילוק רב יש ביניהן בין קמ"ץ לפת"ח במשמעות וכמעט שני הפכים הם כי כשהוא בקמץ הוא מבניין נחי העי"ן ושרשו נוח שהיא לשון מנוחה ונחת כמו ותנח התיבה וגו" וינח בבל גבול מצרים וגו' וכן להניח ברכה אל ביתיך פירושו תנוח הברכה בביתיך. אבל כשהוא בפת"ח הוא מנחי הפ"א י"ד ושרשו ינח שהוא לשון הנחה ועזיב' כמו ויניחהו מחוץ לעיר וגו' אחיכם אחד הניחו אתי וגו' לא יניחו ממנו עד בקר ודומיהם לפיכך אם היה אומר להניח בפת"ח היה משמעותו הפך הכוונה ר"ל שינוח ויעזוב את המצוה וילך לו ולא יקיימנה לכך יאמר להניח בקמ"ץ שמשמעותו שצוה לנו שנעשה להם מקום שיניחו שם על זרועו או על ראשו. (ז)

ח כבר ידעת שכל מצוה מברך עליהן עובר לעשייתן וסמוך לעשייתן לפיכך לא יברך על התפילין אלא משעת שמתחיל להניח עד שעה שמהדקם וקשרם בזרועו וכן בשל ראש עד שמהדקם בראשו לא קודם התחלת ההנחה דלא הוי סמוך לעשייתן ולא אחר ההידוק שזה היה אחר עשייתו שאין עיקר עשיית המצוה הזאת אלא בשעת ההידוק והקשירה דהא בקשירה תליא רחמנא דכתיב וקשרתם וגו' ב"ל.

ט ואע"פ ששתי מצות הן כמו שיתבאר בע"ה מ"מ צריכין להיות סמוכים ותכופים זו לזו דכתיב והיו לאות על ידיך ולזכרון בין עיניך שיהיה היה אחד לשתיהן משמע כלומר בלא היסח הדעת והפלג' דברים ביניהן לפיכך לא יפסיק ביניהם לדבר אפי' לענות אמן יהא שמיה רבא וגו' או קדושה ואם דבר עבירה היא ביידו וצריך לחזור ולברך כמו שפירשתי (ח) ואפי' כשמניח אותן בלא ברכה בגון אותן שנוהגין שמניחן אותן בלא ברכה בח"ה דפסח וסוכות אע"פ כן אסור לדבר ולהסיח ביניהם דהא דאמרי' סח בין תפילין לתפילין עבירה היא ביידו אין הטעם משום שמביא עצמו לידי ברכה שאינה צריכה אלא מטעם שכתבתי דילפינן להו מקרא כדלעיל.

י והא דאמרי' שאם דבר שצריך לחזור ולברך דווקא שדבר בדברים אחרים אבל אם דבר בצורך תפילין אינו חוזר ומברך. גם הא דאמרי' אפי' לענות אמן יהא שמיה רבא ט' וקדושה אסור וצריך לחזור ולברך דווקא לענות אסור שמכנים עצמו לחזור ולברך ברכה שאינה צריכה אבל יכול לשמוע ולשתוק ולכוין למה שאומרים רשותק הזה כעונה לענין שיצא ידי ענייה אבל הפסק לא הוי לענין לחזור ולברך כי אינו צריך לחזור ולברך מחמת השתיקה.

יא ומפני שהברכות שתיהן חוזרות על שתי התפילין כמו שאמרנו הראשונה להניח שהוא לשון עתיד והיא בהתחלת המצוה וקאי גם על של ראש והשנייה בעל שהוא לשון גמר המצוה וקאי גם על גמר של יד לפיכך יש למעט הדפסק ביניהן בבל מה שיוכל וצריך ליזהר שמיד אחר שקשר של יד על הזרוע לא יפסיק ביניהם אפי' בברכת הרצועה סביב הזרוע אלא יניח מיד אחריה של ראש ואח"כ יברוך הרצועה סביב הזרוע שהברכה סביב הזרוע אינה מן המצוה שאין המצוה אלא ההידוק והקשירה דוקשרתם אותם אמר רחמנא ואם הוא כורך בינתיים הוי הפסק ביניהם (ט) מיהו אע"פ שאין להפסיק ביניהם לא ייציא אדם תפילה של ראש מהתיקן קודם שניח של יד כדי לקרב הנחתה מיד אחר של יד שזה יש בו איסור ע"פ

סימן כ"ה

(ח) אין טעם זה נראה חכל הפו' שחילקו בסיום ס"ו בין הפסק הנחת תפילין ועטיפת ציצית שבין קריאת שמע לתפילה ונפק"לה מהכי מיחורות שלא הזכירו מימה (ב) מי שאין בידו לקנות תפילין ומימה יהיה תפילין דלא ליהוי קרקפתא הלא בכ"ג (ע"ת) וכן מסהכר דמימה לא מיוב הוא כדלעיל ס"ם קר"ל. (ג) ובמבואות הטעונות שאין יכול לנוח עלית ותפילין בביתו ימיש בפרחחר של ב"ם ולא יעד לחוך בב"כ אולה טלית ותפילין(כ"ג) (ד) שד טעם על הזרוע כנגד הוס התיפוס שחלי ביד ולכן אין בו אלא בית מ' ועל הראש כנגד ל' חוטים שבראש הוס הרמות הוס הכתב הוס הריח הוס הטעם. ולכך יש בו ל' בתים. (ה) הלבוש הסיטו ח"ם רת"ל בהגה' ס"ב דטוב לומר אחר ברכה שמי' ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ודלא דס"ל דלרוחתא [דחלת' ותדיגא מ"ל וכ"כ מי"ם בשם מבר"ם ומ"ת השלם נוהגים בהגהות ס"ע. וכתב בל"ח דאף דשם כיון של יד ראש אז מיחס של ראש למוד דמבדרים שניהם על של ראש ולא' מ"כ ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. (ו) ומ"ת בשם כיון תפילה של יד ראש טוב בעת שחברך להניח שיתקשם בתפלה של יד (תלת שתורים קי"ם) (ז) בספר מתשתורים קי"ם ד' בשם הערוך כתב על ס"ע שפסק להניח בקמץ לעשות הוא הנות ל' מטוחה ולא ל' בפתח הגם לשום חפילין מזו כר מטוחה תנות להניחה על פתח ביתו עכ"ל ואין ספק שלא רמה דברי הלבוש שרחה זה מפסוקי לתוריתא והוא מביא רמיה מכיון הס"ם ולא רמי' הוא לתפשר גם בחטוחה ל' בס"ם בקמץ וכן בתש"כן סי' רע"ל תוכם כלבוש גם מחתיטחה. ח"ם רל"ק בברשים דקמץ בשרש נוח ופתח תשרש יבח. עוד רמיתי בע"ח של ס"ע ז"ל ובלבוש ובל"ח פליגי של החחבר בכמן והבריב' נרמין נברך בפתח עכ"ל והחכמי הלבוש גם ל"ח בחי ל"ד הדיבה המכיוב לברך בקמץ וכן פסק חי"ע מלא הכקשו על ב"י שכחוב שאין חילוק בחחשות על זה מחבו דיש חילוק גדול ושיש לברך דוקא בקמץ וכן עיקר. וכתב בל"ח שם לנהר החפילין ידגיש להודות על הכפל החפילין ל' פלילה. עוד כתב דעל חנות יש לברך בהנוס על הו"ו אם בפתח תחת הו"ו והבורר יברור ואמי ודגיל לומר בפתח שהוא חנוה חמר ע"כ. וכן פסק בל"ג ומור.חדש מנכ בחשובה ע"ז בשם מחיו פסק דוקא בחולם וכ"כ בפחם בספר ירד הכוה. (ח) הטו"ר פסק הל"ל לחזור ולברך ומדבר שבקדושה הכן כוונת ס"ע ולא הירא אלא כדשם ק הלבוש וכן מוכח בב"י וכן כתב בחכמוחא פ' בא וכתב בלא שנע דכשהדבר בל' הקודש לעריך לברך ומוא פשוט. עוד כתב בע"ח בשם ברכה מכרכם דלם מלכה של יד בבית מ' והבך להניח של ראש בבית מחר מלי שהיה דעתו בשע' הברכה לבך. עריך לחזור ולברך ע"כ ונ"ע לחעשה ועיין בסיום ה' סעיף י"ג ת"ם שם ועיין סי' קפ"ח (ט) בכוונת הלו"ל דחכר"ל נהג לברוך ז' כריכות בזרוע ולחי"כ הגה של ראש וכ"פ ע"ז ומל"ה דף קי"ב וחנת בחוריס וכן מלי נוהג כיון שגם לעור מיעו מיסור

סוד הקבלה שלא יגלה של ראש עד שתהיה של יד מונחת ומחוברת על זרוע השמאל המשכיל יבין בסוד החיבור גלוי ונעלם, וכן אם שתיהם אינן בתיק אלא מונחות חוץ לתיק לא יתקן לפתוח הרצועות של תפלה ש"ר עד אחר הנחת של יד ע"פ הסוד הנזכר בסוד לא תחסים שור פן בע"כ יתגבר בריטו והבן וגם ה"ל מעביר על המצוה אם עשה כן שפתח את של ראש תחילה וסילקה ובירך של יד קודם לה ויש למחות במי שעושה כן אלא יניח של יד ואח"כ יתקן ויפתח של ראש ויניח ואין זה הפסק כיון שהוא צורך ההנהה ויניח שתיהן מעומד והנהנין להניח של יד מושב ושל ראש מעומד אינו מנהג, (י)

יב כבר אמרנו שעיקר המצוה מן התורה אינה אלא הקשירה ואחר שקשר אותם והדקם פעם אחת ביום יצא ידי חובת מצות מן התורה. (ועיין בסמוך סעי' א') ולפיכך כשקשר אותם פעם אחת ביום כל זמן שאותה קשירה קיימת והתפילין עדיין במקומן ולא זז ממקומן עדיין אותה המצוה קיימת ואין צריך לברך עליהם עוד אפי' כל היום אפי' אם ישמשם בהן ומצאן במקומן אבל אם הותרה הקשירה הראשונה מצוה הראשונה אזלה לה ואם רוצה לחזור ולקשור אותה צריך לחזור ולברך עליהם כמו בראשונה אפילו כמה פעמים ביום צריך לברך עליהם בכל פעם שקשר אותה שכל אחת מצוה בפני עצמה היא, ולאו דוקא כשהותרה הקשירה אלא אפי' אם נשטמו ממקומן וממשמש בהן להחזירן למקומן צריך לברך (יא) ולא עוד אלא אפילו הזיזם ממקומן ארעתא להחזירם מיד י"א שצריך לחזור ולברך וי"א דבהזזה ארעתא להחזיר אין צריך לברך והכי נהיג, (יב) (ע"ל סי' ח'), מי שהניח תפילין של יד ובירך ובעוד שהוא מהדק הרצועה על זרועו בתחילת ההידוק נפסק הקשר של יד והוא צריך לעשות קשר אחר אמנם לא הסיח דעתו ועשה קשר אחר וחוזר ומניחן אינו צריך לחזור ולברך

כיון שעדיין לא עשה שום הנחה בתפילין על ידו נמצא הברכה שבירך תחלה עדיין לא חלה על שום מצוה והוא לא הסיח דעתו ממנה שלא עסק בנתים אלא לתקן הקשר שהוא צורך ההנחה חיילה הברכה הראשונה על ההנחה השנייה ואינו צריך לחזור ולברך וה"ה אם עשה כל הידוק בשל יד והותר הקשירה קודם שהניח של ראש חוזר ומהדקן ואין צריך לחזור ולברך אבל אם הניח של ראש ואח"כ הותר של יד מהדקן וחוזר ומברך להניח, (יג) מותר לברך על תפילין שאולין דלא כתיב בהו לכם, (וע"ל סימן י"א סעיף ז' וסימן י"ד סעיף ג' וסימן תרמ"ט סעיף ב') אבל על גזלין אסור לברך דהה ליה בכלל בוצע ברך ניאץ ה' עד שיראה בהם יאוש ושנוי רשות, (יד)

יג אע"פ שאין אנו נוהגין בהנחת תפילין כל היום אלא ק"ל דבקשירה אחת יצא נהגו העולם שלא לחלוץ תפילין עד אחר קדושת ובא לציון וביום שיש בו ס"ת והוא במקום שאין מכניסין אותה עד אחר ובא לציון נוהגין שלא לחלצן עד שיחזירו הס"ת למקומה שיכניסהו בהיכל וי"א על צד הקבלה שלא לחלוץ אותם עד שאמר בהן ג' קדושות וד' קדישים דהייגו לאחר קדיש יתום וכן נוהגין המדקדקים וג"ל שמנהג נכון הוא ע"פ הקבלה ליחדה עם האבות הקדושי' שהם ג' והענפים שהם לימודי ה' והם עמה ד' והוא ג"כ סוד שתי השי"נין שבתפילין של ראש האחד מג' ראשין והשני מד' ראשין וה"בן (טו) וביום ר"ח או ח"ה שיש בהם קרבן מוסף חולצין אותן קודם תפילת מוסף אפי' במקום שא"א כתר יתנו לך והטעם מפני שתפלת מוסף הוא במקום הקרבת הקרבן מוסף שבו ביום ואנו עושין אותו כמו י"ט לפתוח בעת הקרבה וי"ט אינו צריך אות כמו שית באר בע"ה (וכ"ש במקום שאומרים כתר שכיון שאומרים קדושת הכתר אין צריכין לכתר תפילין אפילו בשעה שאומרים התפילה בלחש, (טו)

כן דין מי שאין לו אלא תפלה אחת ובו ב' סעיפים,

א אע"פ דדרשינן מלטוטפות בין עיניך שקדין בחולם כאילו כתיב בו"ו שכל זמן שהם בין עיניך יהיו שתים כמו שית באר (ע"ל סי' כ"ה סעיף א' ובסימן כ"ח סעיף ב') הייטו בשיש לו שתיהם אז יברך על של יד תחלה שהקדימה הכתוב אבל אם אין לו אלא אחת בין של ראש בין של יד מניח אותה שיש בידו ומברך עליה שאין תלויות זו בזו שכל אחת מצוה בפני עצמה היא דכתיב וקשרתם לאות על ידיך זו מצוה אחת והיו לטוטפות בין עיניך זו מצוה שנייה וכן אם יש לו שתיהן ויש לו שום אותם שאין יכול להניח שתיהן כגון שיש לו מכה בזרועו או שצריך לצאת לדרך ואינו יכול להתעכב ולהניח שתיהן יכול להניח אחת מהן איזה מהן שיכול שאין מעכבות זו את זו וה"ה אם יש לו שתיהן ואין לו שום אותם אלא שגג או הזיד ולא הניח אלא אחת מהן שיצא ידי מצוה אותה שהניח דהא מצוה בפני עצמה היא והא קיים אותם אלא דלמצוה אמרו בל זמן שהם בין עיניך יהיו שתים דכתיב לטוטפות בין עיניך לשון רבים וכן לברך על של יד תחלה אמרו כן למצוה אבל לא לעכב אפי' יש לו שתיהן,

ב ומברך על של יד כשמניחה לברה אחת והוא להניח ועל של ראש כשמניחה לברה מברך שתים להניח ועל מצות ומעמא משום דכיון שמתחלה תקנו שתים אחת על של יד שהיא כמו התחלת הבצוה ואחת על של ראש שהיא כמו גמר המצו' כמו שכתבנו למעלה מפני שתבופת זו לזו ונרא' כמצוה אחת אחרכה תקנו השתי ברכות גם עליה לברה אחת על התחלה ואחת על הגמר ואין בזה משום ברכה לבטלה ועוד דכתיב היה אחת על שתיהן גם כשיתחלקו נשארה הברכה שהיא לגמר מצוה שהיא על מקומה וברכה דלהניח ע"כ צריך לברך דהא היא ב"ל דמ"ש משאר כל המצות שמברכין עליה ברכה אחת ב"ל עובר לעשיתן ג"ל (א) ע"ל סימן כ"ה סעיף ו',

כן מקום הנחתן ואופניה ובו י"א סעיפים,

א מקום הנחתן ואופניה שמואל דכתיב וקשרתם לאות על ידיך וסתם יד משמע שמואל דכתיב אף ידי יסדה ארץ וימני טפחה שמים הרי שקדא השמאל סתם יד ועוד מדכתיב פעם אחת ידכה בהא' ודרשי' יד כהה הייטו יד שמאל שהיא תשה וכהה ולא יוכל אדם לעשות בה מלאכתו ולא דוקא שיניח ביד ממש אלא יניחנה בגובה הבשר שבפרק שבין הקנה לכתף דילפינן לה מדכתיב לך לאות ולא לאחרים לאות כלומר במקום שיזדע לך ואין אחרים רואין אותו והייטו בגובה הבשר שעד שם דרך אדם לגלות זרועו ונם אחרים רואין אותם ואין זה לך לאות ולא לאחרים לאות ועוד דילפינן לה במה מצינו בתפילין של ראש על זה הדרך אמרה תורה הנח תפילין בראש והנח תפילין ביד מה מקום הנחת תפילין בראש מסקי' הנמוך שבראש עד מקום גובה הראש כמו שיתבא' בע"ה הל' בשל יד ממקום הנמוך שביד עד מקום הגבוה ודא בזה המקום מתחלת הפרק ששם הוא נמוך ומשפין והולך וגובה עד חציו וכן הוא שיעור הנחתן ג"כ עד הגובה והוא מן הקבר שקדין על פר"ן בל"א בפנים הפרק מתחלתו עד חציו אותו הפרק ולא יותר (א) ומה התפילין מעט לצד הנוף בענין שכשיכוף את זרועו למטה יהיו כנגד לבו ונמצא מקיים הפסוק והיו הדברים האלה על לבבך וגו',

ב מנהג נכון ויפה שהוא הו"ד של קשר של תפילין של יד נטה לצד הלב והתפילין יולין לצד חוץ ויש ליזהר שלא תהא הו"ד של הקשר מן התפלה שכל זה יש בו סוד מסודי הקבלה שלא לקצין בנטיעות,

ג גם יש ליזהר שהמעברת שבה הרצועה שברת תהא מונחת לצד הכתף והקציצה לצד היד שבזה האופן מתקשר ומיהדק התפלה יותר בזרועו וכן המברג וכל זה יש בו סוד ליחד יחוד שלם ליודעים חן הקבלה,

ד וקשרם על זרועו ועל ראשו ממש ולא יהא דבר חוצץ ביניהם לבשרו בין של יד בין של ראש דבשל יד כתיב וקשרתם לאות על ידיך משמע

לחסור דלא שפסקה נחורה פוא כמשכם נמור מר' יוחנן וכן מנהגי נתהרי"ל ודו"ק (י) בנ"ה דף מ"ד דלא עשה יפה בזה שבשם הוריר מהב בלבור כן רש טעם על פי הקבלה ע"כ וכן בחי"ט בלבור להיג על הנסס, ולק"ת כמהב רש"ל בתשוב' סי' ל"ח דמי לו גדול מר' שמשון מקינון מהרי שלמר סתרי קבלה לחר מהמ' שמפלל כחיטה בן יומה דמי שלא יהא להיג סודם על נכון בקל יבא לקלן בנטישות ע"ב שבתריך דדוקא בשמידה ימים וסהב כ"ג דלמס מהם לחר נטור שהכירו מנים על יד מחיר לו תפילין של רמס מין קמידה דדוקא בשטה בעמו מיכא קמידה (יא) סהב בשל"ב דף ק"ג דקיבל מהבר"ם מלובלין דנזמן בזה שלין מ"ר בהלי כל אזן שטסק בדבר שבקדושה מין זה בקדה תבדה ועוד מתפילין שם כם דבר שבקדושה מיכם הלו לא נלחרו אלא לחי שלוכם תפילין כל היום וכל תבה מתן שלו בתפילין לא כי שפר ביומה הדמה ע"כ, ולי נ"ם דהא לכרבה פר' לא נהזה מחשבה להחזיר לריך לברך מעמם ומנוה אלא הנים מהב"ם בזה שבשמם מחם פתחום, ושד כל מכיל קדם מחמיה על רמס מפלל ביה יוסף לי לריך לברך לשל יד, גם בשל ש"ם כיו בזמן הזה וכן הלכה והל"ב סהמו דלריך לברך (יב) ומשמ' הכירו לחרי מחשבה להחזיר מון תבסירו לימנם לבית הכסא דכיון דל"ל ליכנס בתפילין לבית הכסא לריך לברך (כ"ח סימן ח') ומיין שם תבה שבתבה שם, (יג) כתב בשלמ שהחיר דשלון שרוך מחיל בדעתו דהזיז מהקושה מחשבה להחזירם מיד דלריך לברך מיהו על הגב' מלחן ערוך ים לחמוה לחם לא כגיב דמיב לריך לברך ע"כ, חס תשיב מי של סלבוש ובמחה לא קשיא מדי כדלשמא בנמר בהדיא מוקי מיתן מ' דברא בחחר תעמא מבשלא מחעמא לברך ובזה מיוסב מה שהריך לחתוב בל"ח דף ל"ב ובחי"ט על כ"ב ש"ע שלא כגיב של תה שלחר בש"ע בנסק הקבר בחחילת הסדוק דלחן לריך לברך הא כשבחר הסדוק לריך לברך מה מהב ב"י לחלי דמ"ל לקדמא מחשבה לחזר לריך לברך, ומ"ש לק"ת הכב"י מק"ו קלחר דלם כדשמ' להחזיר לריך לברך תכ"ם בנחר הסדוק לף שלא כגיב של רמס אבל בחחת לחלי דקי"ל דמ"ל לברך בהזיה מחשבה להחזיר מ"ת בנחר הסדוק ובחחם תפלחו לפבר לריך לברך ולדעת פסק כש"ת בנחר הסדוק ולריך לברך דם מיטק בין הסק הכבר לעמ' ובין רק כחבר של יד וכן תחחות הלבם מבל הכ"ם הסק הבין מם ולי לברך כל אין שלא כגיב של רמס ובלחמה לא הבל, (יד) כתב"ם לחבר לא ביומם ומיטי רש' ובין סי' י"ם סעיף ו', (טו) בחקה מבה סיתן ר"ו דחמה כחוב דלא כרת"ם בהב"ם ע"ם לחלא ל' קחשת והוא כרם לחן י"ו סבעורך וקדושה בשפה ברורה, וקדושה בעמידה ובקדושה ובקבלין דין מדין, ובלא קדישים הסיטו לחר קדיש ובקבל ובכן נכון, (טז) כתב הלבוש סיתן ה"ל הבה"כ של מבם תבדרין לחמו קדם פרשת פוסקי בבר"ם, וכן ברלח ובה"כ של סוכות קדם הלל, וכן רמיתי בחבו' ע"ם סי' ק"ח מבבים ברבה נגד בבוקים לחלן לחר קדיש בשבה ברחקי לבחלל פוסקי דהוי מחלן לחמי רבו ובהב והבוקים לפיט ברי"ם לחלן קדם כלל כרי זה הבוכה סון מע"ן בלא יחלן עד לחר קדיש בחבקבל מכבר בחלק חלמי סדבה, הייטו קדם קדיחת הבורה עד הב בם דבבוקים לבבם תפילין כל הים יחבר ולבוש בם ק' ברלם מדם לחר הבלה פוסקי, הבל בחל סדיבל לא יבחם לבחרי מחיו בחחילה חבבה דקדושתו קבוע הים,

סימן ד"ו

(לא) מיין הה שבחוב סיתן ר"ב ס"ו ובחב בבא"ב בלחן ערוך סיתן ר"ב סעיף י"ב דלם בחבם של רמס ובחבירו מבדך שחים,

סימן ר"ז

(לא) בחי"ם בחה של בלבוש בבחבים בא"ב ע"ם בחבוב נדים בלין ט יד ת' ערוב מבחה בבלא בדבה ע"כ, ובירוש בבא"ב ע"ם בחבוב לחבה מבבחרת לבבל בבחבוב לחבלה מבבחרת חלי עבם בחבר לבבים לבחרי לא שיש לו יד יחיין דק יבים של רמס לחר וכן בחבה בת ש"ר"ם סי' בא"ב ובחלה דבל"ל לבבוש דלם רק בחבר לחבה מבבחרת לריך לבבים ולבדך בחבבק בבא"ם ע"ם בחבים בבחיבות ובבר לא בה לריך ליבחוב דין בב בחבוב בל בבא"ם ע"ם בחבוב בבחבוב בבחבוב בב

משמע על ידיך ממש בלא חציצה ובשל ראש כתיב והיו לטוטפת בין עיניך משמע ג"כ בין עיניך ממש ולא דבר חוצץ בין התפילין ובין העינים מיהו משמע דוק" בתפילין עצמן אבל ברצועות אין להקפיד מיהו מקפידין גם במה ששייך לקשרה בין בראש בין ביד ,

ה אדם שהוא עלול לנזילות ולא יכול לגלות ראשו מפני הקרירות שמזיק לו ואם נתחייב אותו להניחם על ראשו ממש בלא חציצה לא יוכל להניחם כלל ויתבטל ע"י זה ממצות תפילין של ראש מוטב שנתיר לו להניחם על הכובע הרך הסמוך לראש משיתבטל לגמרי ממצוה זו דהא דאמרינן בין עיניך שיהיו על בין העינים ממש בלא חציצה אינו מוכר' כ"כ שיהיה כן פירש הפסק שאיפשר לומר שלא בא הכתוב אלא לסיים להם מקום ואפי' בחציצה לפיכך טוב הוא שיניחם כן בלא ברכה של ראש רק יבריך להניח על של יד ביון שאין כאן לימוד גמור לעכב אלא משמעות בעלמא מ"מ העושה כן יכסה אותם מפני הרואי' שלא יתירו להניחם כן בחציצה אפילו בלא שום אונס , (ב)

ו אשר יד ימינו אם עושה כל מלאכתו בשמאלו מניח בשמאלו שהוא ימין של כל אדם שהיא יד בהה שלו ואם שולט בשתי ידיו מניח בשמאל כל אדם שהוא כנגד לבו דאע"ג דליכא גביה יד בהה מוטב שיניח בשמאל שהיא יד בהה של כל אדם ועוד שהוא כנגד הלב ומן הטעם שאמרנו ואם כותב בימין ושאר כל מעשיו עושה בשמאל או כותב בשמאל ושאר כל מעשיו עושה בימין י"א שיניח ביד שהוא מרגיש שתש בה כחו יותר משום דבעינן יד בהה וי"א שהיד שהוא כותב בה היא חשובו; ימין לעניין זה שבה יקשור את התפילין דכתיב וכתבתם וקשרתם ודרשינן קשירה דומיא דכתיבה מה כתיב' בימין אף קשירה בימין בלום' שהיד שבה יכתו" בה יקשור אותם ומניח התפילין ביד שכנגדה שהיא חשובה לעניין זה כדה ביון שאין יכול לכתוב בה והכי נהת (ג)

ז אע"פ שיש לאדם מכה בזרועו במקום הנחת תפילין דהיינו בגובה הבשר יניח תפילין למטה ממנו סמוך

ח לקובדו דהא מחצי העצם הסמו" לשחי' הוא מקום תפילין עד הקובדו והוא שיעור לשתי תפילין (וע"ל סי' ל"ד סעיף ב' ,

ח שיעור אורך הרצוע' של יד כדי שתקיף את הזרוע ויקשר ממנה הקשר ותמתח עד אצבע האמצעי' ויברוך ממנה על אצבעו שלשה כריכות (ר) ויקשר כן קבלנו מחכמי התלמוד אבל עכשיו נהגין העולם לברוך גם על הזרוע ששה או שבעה כריכות כתב מורי מהר"מאי ז"ל ואין לברוך הרצועה על התיתורא כדי לחזקה על היד עכ"ל וטעמא לא ידענ' (ה) ואיפשר לי לומ' משום דאין ברצועה קדושה ב"כ כמו בתיתורא לפיכך לא יניח' עליה בשע" מצות' דהכי כת' הר"ן גבי הא דאמרי' פ"ב דזבחים שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין וש"ב שאין יכול להניחם על המצנפת וכתב אע"ג דלפי הדין היה יכול להפסיק במצנפת בין התפילין לראש דהא דכתיב לטוטפות בין עיניך אינו מן ההכרח לפרשו שלא יהא דבר חוצץ בין התפילין לבין עיניך כמו שכתבתי למעלה אפ"ה אסור להניח התפילין על המצנפת משום שאסור לתת כלי אחר אפי' של מצוה על המצנפת שיש בה קדושה יותר מן התפילין ה"נ אמרינן כן גבי הרצועות עם התפילין לפי דעת מורי ז"ל אע"פ שבגדיו מונחים על התפילין שאני בגדיו שכן היה מצותן לך לאו' ולא לאחרים לאות וכו' כמו שיתבאר בסוף הבי' בע"ה א"כ ממילא משמע שיהיו התפילין תחת הבגדים מה שאין כן ברצועות א"נ משום דה"ל כשתי קשירות וה"ל כבל תוסיף שהתורה אמרה וקשרת' ותו' קשירה אחת משמע ולא שתי קשירות נ"ל ,

ט מקום הנחת תפילין של ראש מתחלת עיקרי השער במצחו (ו) עד סוף המקום שמחזו של תינוק רופס והוא כל גובה הראש ולפינן לה בגזירה שוה מטה דכתיב הבא גבי תפילין בין עיניכם וכתיב גבי קרחה לא תתנו קרחה בין עיניכם מלמד מה להלן בגובה הראש במקום שעושה קרחה שהוא במקום השער ולא בין העינים ממש הבי נמי בגובה הראש על השערות ולא בין העינים ממש ,

י וצריך שיהא הקשר מאחורי הראש למעלה בעורף (ז) ולא למטה בצואר שבאופן זה מתקשר ומיהדק יפה סביב הראש ותשאר קציצת התפילין במקומ' שהניח שם ולא תזח לבאן ולכאן והוי קשירה מעליותא מה שלא היה כן אם הקשר מגיע לחזה עד הצואר וכן צריך גם כן ממעם זה שיהא הקשר מול עורף ממש מכוון באמצעות הראש ולא שיטה לצד הפנים לכאן ולכאן שבאופן זה יהיה הקציצה מכוון ממש כנגדו מלפניו ויהיה מכוון במקומה המיוחד לו מן התורה והוא כנגד בין העינים ממש כדכתיב והיו לטוטפות בין עיניך ,

יא וצריך שיהא נוי שהוא המקום שנראה כעין ד' בקשר לצד חוץ ולא לצד הראש כי זה נוי המצוה וכתיב זה אלי ואנוהו וכן הרצועות הסובבת סביב ראש צריך ליזהר שלא יתהפכו כדי שיהו נויהן לבר והיינו אותו הצד שהוא צביע שחור יהיה מבחוץ בין של ראש בין של יד בין הקשר בין הרצועות שלא יתהפכו (ח) והבל הוא משום נוי מצוה , ובכר כתבתי למעלה שרוב פרטי דיקדוקי אלו הדינים בתפילין הם ע"פ הקבלה וכולם הם הלכה למשה מסיני ושלשל הרצועות שיהו תלוי' לפניו ויגיעו של ימין עד הטבור ושל שמאל עד החזה וי"א של ימין עד המילה ושל שמאל עד הטבור ולקבלת כ"ע צריך שיהיה צד ימין ארוך משל שמאל שיעור רוחב הרצועות באורך אינו מעכב בין באורך שאמרנו בין ברוחב אבל אם פיחת ברוחב או באורך אם הוא שעת הדחק שאין לו אחרת יברך עליהן (ט) אבל יעשה אדם בכל כחו ויהדר אחריהם עד שימצא בשיעור ברוחב ובאורך כדי לעשות המצוה כתיקונה תפילין של יד יהיו מכוסין בבגדו (י) דכתיב לך לאות ולא לאחרים לאות אבל של ראש טוב להיותם גלויים ונראין דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך וא"ר אליעזר אלו תפילין שבראש שיש בהן השני שינ"ן של שדי , ושם ה' נקרא ונו' ר"ת שי"ן לכך יהיו נראין ויפול פחד ה' והדר נאמר על כל עמי הארץ וראו וגו' ולפיכך אמרו רז"ל תלמיד בפני רבו אין דרך לגלות תפילין בפניו שלא יהא נראה כמגיל אימתו על רבו ואין אימת רבו עליו אבל עכשיו בזמן הזה אין מקפידין (יא)

כח דיני חליצת התפילין וכו' ג' סעיפים ,

א מצוה למשמש בתפילין כל שעה כדי שלא להניח דעתו מהם דלפינן ק"ו מציץ מה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת פי" שלא היה כתוב בו אלא שם אחד והוא קדש לה' אמרה התורה והיה על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו תפילין שיש בהן כמה אזכרות עאב"ו (א) וימשמש בשל יד תחלה כדי שלא לעבור על המצוה שהוא ממוכה לו למשמשו ואח"כ בשל ראש וכן הם נזכרים בפסק והיו לאות על ידיך ולטוטפות בין עיניך (ב) ולפיכך כשיניע לזה הפסק בק"ש כשיאמר והיו לאות על ידיך ימשמש בתפילין של יד וכשיאמר ולטוטפות בין עיניך ימשמש בתפילין של ראש ,

ב אבל כשסירם יסיר של ראש תחלה דכתיב והיו לטוטפות בין עיניך רש"י פירש דמהיו שהוא לשון רבים יליף לה ואינו מוכרח דשמא והיו על הדברים דלעיל קאי כמו וקשרתם (ג) לכך נראה דמן הדין יליף לה דיש אם למקרא ומדקרינן לטוטפת שהוא חסר ו' בחלם שהוא לשון רבים (ד) דרשינן כל זמן שהם בין עיניך יהיו שתים ואם היה מסיר של יד תחלה היתה של ראש נשארת יחידי לפיכך מסיר אותה תחלה ותם מניחה תחלה בתיקה ואח"כ יחלון של יד ויניחה עליה כדי שכשיבא אח"כ לחזור ולהניח שימצא של יד תחלה ויניחה ולא יצטרך לעבור על המצוה , תפילין של ראש כשיחלצו אותה יחלצה מעומד ע"פ סוד המקובלים , (ה)

ג מנהג חכמי הוא לנשק התפילין בשעת הנחתן ובשעת חליצתן כדי לחבב המצוה (וע"ל סי' כ"ד סעי' ד') ,

דחייב להניח לגבך טו' , (ב) וכשאת קריא' שמע ותפילה אסור הב"ח ועיין בגא תלוה כלל , (ג) הב"ח וע"ת הריטב פל ש"ע נופסקו דאם כתב בשמאל ובאחר כל מעשיו ביימין ליכא לת"ל דתמיד ביימין , אלא בשמאל שאין הכתיבה מחבב לשמאל כ"כ דהא כתיב מי ידכה מי ידכה יד בהה ולי נראה דשמ הב"ע מקון דחליה בכתיבה לחד כך דתמיה בשמאל תוקטרתם וכתבתם ולא ס"ל כלל ליתה דידכה יד בהה אלא ידכה תרנה גדום , וכן תוכה בהמשת דף ל"ו ע"א גם מהבאיה הבריתא אין לו ארוה פטור התפילין , מחרים מוחרים ידכה לרבות את הגדום וכתבו התוספות דאר מאר מדא ואר מאר מדא ולא פליגי אלמא דכי קי"ל דידכה לרבות את הגדום . ושמאל לעתוד מוקטרתם וכתבתם לבד , גם מדכתב בית יוסף בשם פר' יחיאל דאם שאה כל מעשיו בשמאל וכותב בשתי ידיו דתמיד בשמאל דעלמא , אלא דכל שאר מעשיו לא תעבוד ולא תוריד , (ד) שנים מהן יהיו על מרקי קדמון של אגבע והאלישי של נגיהן בפרק אחלמי (סוכה המר"י וט"ז) , (ה) אבוחיעתי' דכרי מהרי"ל דהעלם דהתור' מדחה מחתו לשל ראש דשם הר טעות תלוין וכ"כ הטעם בשל"ה דף קי"ב ולי"ח דף נ"ג ותי"ט ובחב בשל"ה שם לטוהגים שלא ליכרוך על הגרוש קודם שתניח של ראש דשים הרטוטה של יד של כתיתורה כדי שלא תזח מתקומה ויעכרך לחזר ולכרך ואחר שתניח של ראש יחיר הרטעה מתיתורא ע"כ ולטעם שכתב הלבוש נראה דגם זה מסור הלכה מדי דיכרוך תכף סביב הגרוש כדעיל , (ו) ורבים מבלים וטועים שקוה עליון של תפילין מתחיל מחקום הישר ושיקר כתפילין מוכחין של יחנה ושברים של מיטור דאוריתא דקוה הראחון ערך להחיל בעקרי הישר (ע"ז) , (ז) הביים על המיחות שערות בשורקי שבעד הפנים ולא כל כך מחוה כנגד הגרון (ח) אלא מהפכו אחי' בשוב חייב ליבב נחצית בין של ראש בין של יד (ר' ירוחם דף ק"ע) חזקה ברטעה שמסבב הראש וברטעה של סיבוב הראשון שהיה הקיבה בגרוש (ל"ח דף נ"ג ותי"ט) , (ט) הטעם בב"י על דברי הר"ן דמבאר כדי שישר שיכל לנשוא מלבנע עד מחה וזה מבחוץ ודלא להחתיר ולכך מחם הש"ע ולבוש דיכרוך הלא כעל"ת הרחה על הש"ע ופסק דאין לברך , (י) לשון הגהה ש"ע ואין להקפיד אם הם נטוין מן מכוסים (תי"ט) (יא) ובוב שיהיה בחקום הנסתר תפילין קודם הנסתר (ש"ב) ,

סימן כ"ח

(א) גמ' חלת' מעורים דף ס"ו בשם מפר"י טריא הזכיר מאור תלוה בענין סמכם הדעת דאין פגם גדול מזה והביאו חמש' עלב , ס"ב (ב) במגיאות דף ל"ו בחר' מבאר דלא לחדיק זה מסוק כלל גם מראה שם ס"ם בנבוש ול"ל והקרחם במקום והיו הכא אין זה מסוק בכ"ם רק בפ' בא בוחי' מי יבינאר והי"ח בל"ח , (ג) במי"ם ובל"ם דף ל"ה הקשה על הבוש דא"כ והיו לאמר לא ליכתב לאות על יד ולטוטפות בין עיניך , ל"ל דחזרם בשם מנחות דף ל"ו דלמד דחמיה של יד תחלה מדכתיב וקשרתם לאות על יד והדר והיו לטוטפו' בין עיניך הקשה לאות ע"כ כוסיה הקרא לכתוב מ' קודם לחבירו גם קנה קשה לחב לא לחל חמ' בא והיו לאות על יד:לטוטפות בין עיניך ול"ל דדיק מדכתב ראחונה פשם קנה יד קודם ולא סיבה פשם זה קודם ופשם זה קודם בחזרות הלא מחרן וחשה הב לחן בחמחה בלשון הש"ם , ושוב דהא בפ' בא מבב מדי קודם זה והיו לאות על יד והדר לחרון בין עיניך בפ' קדם לכן נ"ל דלמוד הש"ם מדכתיב והיו ר"ל והדר והיו לטוטפות אחר התפילין של יד יהי' תפילין של ראש , ולכ"ב מ"ל לחוד חמ' בא הש"ם בא בחיב והיו (ד) ול"ב דש"ל לרבי דלכ"ב ל"ל בא"ם לחוד חמרם' והיב כי יבינאר דכתיב מדי לטוטפות חסר כדפרש"י במנחדרין דף ע"ב ותמיל לטוטפות בב מלבנע ולחיל ולחנ"ח שם ספר הבראחב מי' ר"ם דמי' בהרמ"ן הש"ם לחוד חל' לטוטפות עיין שם , (ה) ובדיק לחלון של ראש בחחלה (ש"ב דף ק"ב) ולפ"ה ואין לגלל תפילין בחוך הרטעה אלא יחחה התפילין ולחנל הרטעה עלו וכן כשחחה תפילין יחחה תפילין ביחו ויגלל הרטעה החבו ראש יחחה ברטעה ויגלל הבחים חכמם הבחים ולקחן מי' קת"ו כחבתי של הגם ורחל נאב מ וכן

סימן ל

(ח) וכן הסכימו ל"ם ועי"ז מוך בתגלל דוד פכק דאף בעגל"מוחר דלא חייבים בייסון בכן שיעת קבע בזמן קצר כמו ברלייחיו יש לחוות ומ"ת בבעת הרחק אפשר לבתור עליו וכתב בל"ח ובע"ת מאם יש עליו בחשלת הסנהה אין לחוללן עד אחר הפלת ערביה וכן בע"ביע"ב מנגן בחשובת מ"ע סי' ל"ט ק"ח מבחע דאמר פרשה והיה אם שמוע בערבית יחלון התפילין ועיין ס"ם חקנ"ע (ב) כן הנחיק הס"ע מהחבי הרא"ל סיתן קל"ח וכם הביא רא"י מהבל שבחע שחת ט חת אחר חפילת ערבית בתחיל לחנחת חיום החסרת ולפי זה ברחה דאף שבנוער התפללו ערבית אם הוא לא התפלל חיבח התפילין דהא רב"ל וב"ח בסקו הכי ני"ל מוף סימן שע"ה בחביות ואף דבביחן קל"ו אם הלובבות לבניס אחר שהתפללו הקהל ערבית חוכה חיום החחרת כבר חילוק רב"ל ובשי' ברונבם אינם חחפללים בחלי דבתר לבורא גרירא ואף דבס"ם שע"ה כתב הס"ל בבם אביו דחיבי' זה דחוק אלא דבלבבו לבניס סיא הקילה בעמה אבל בחביות חן בבחים שלא לו ומ"ב לפי זה הבא הוי לבאורה ניחי כחקיל בעמו לעבוב יום ת"ת הא כתבתי בספרי בי"ד ומח"ה ס' רח"ח מבואר דאיתא לחילוק זה אלא גם בחביות הוי ע"י אדם ותנו דבריו היה לבקדי' אז לאחר ע"ם ואף דח"ת יש לחלק בין ע"ל עניו בין ע"י אחרים ת"ת בח"ה בם הבחע שאין חילוק ובר חן דין לא ברירא לי דין זה לאין דאיה חביות דבעי' חיים שבעה וא"ב אם הוא לילה לא חשב יום אבל בחפילין הא קי"ל לילה אחן חכילין וא"ל לחוללן כדעביל רק חשוב שחת יבן ויפיח בה גזרו חכמים לבחחילה אפשר דלא גזרו כלל בעד יום ובפרע כיון אלא הייח עוד חפילין ודחי הנא לח"ם הע"ז ני"ר מי' ח"ב ס' י"ל בשחע חביות ביום כי אחר חחילת ערבית דריך להחבל דלקולא לא אחרים דהוא לילה ויבא בחוצה רחוקה ובלא החבל הוא ערבית ודאי ערבה להבל ,

סימן ל"א

(א) אחב ע"ז חעוה דבלי שיעא מי מחלקיין בין אחר לעוי ע"ב ורמיתי בל"ח הי ני"ו הבעם אחרב' חולקין אלא לבבך בח"ב ולחבן ברחוי לבעהיד על הין ולבבך הבהיא לבבך בחבאי בחבאלו שבהגים לעחר בחבאי ,

סימן ל"ב

(א) הב"ח חבקבק בזה ול"ב בם' חבות שחורים דיכחו' חחילה של רמב רקחים יוחר ובכן נבב

לבוש הלכות תפילין התכלת

כט דין שלא לברך על חליצת תפילין ובו סעי' אחד ,

א אין צריך לברך שום ברכה כשמסיר אותם ואפי' אותם הנוהגים להניחם כל היום ומסירין אותן סמוך לילה או בע"ש בין השמשות אין לברך על חליצתן לא בחול ולא בע"ש בחול לא יברך עלידם מפני שאותן שמברכים עלידם בחליצת הערב דווקא הוא דמברכין עליהם משום שדורשין ושמרתם את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה ולא לילות ולפי דעתם בזה הם מקיימים מצות עשה דסבירא להו המניח תפילין בלילה עובר בעשה דימים ולא לילות דלאו הבא מכלל עשה עשה לפי' כשמסירין אותה קודם הלילה שלא יהיה עליהן בלילה מברכין עלידם בעת החליצה בא"י אמ"ה אקב"ו לשמור חוקיו ואנו לא ק"ל הבי דאנו ס"ל לילה זמן תפילין הוא אלא שאין מודין כן כמו שיתבאר בע"ה בסימן שאחר זה ופסוק דושמרתם את החוקה הזאת ונומר אנו מפרשים אותו דבחוקת הפסח דכתיב באותו פרשה דבר הכתוב מימים ימימה פי' משנה לשנה לפיכך אין מברכין כשמסלקין אותו בחול אפי' סמוך לשקיעת החמה דהא סלוקן לאו מצות עשה הוא ואפילו כשמסירין אותן בע"ש בין השמשות א"צ לברך כלל אע"ג דק"ל דשבת וי"ט לאו זמן תפילין הוא לא מפסוק ושמרתם את החוקה ונומר אנו למדין כמו שדרשו בני מערבא מימים ולא כל ימים לאפוקי שבת וי"ט דהא כבר אמרנו שפסוק זה אנו דורשין אותו על חוקת הפסח ומה שאין אנו מניחין אותן בשבת וי"ט אנו לומדין אותו מדכתיב בהו לאות על ידיך כלומר התפילין יהיו אות ביניך וביני ושבת וי"ט אינם צריכים אות שהם עצמן אות דכתיב גבי שבת אות הוא ביני وביניך ונומר וה"ה י"ט והאיך נברך לשמור חוקיו דהא ושמרתם את החוקה ונומר לא קאי על זה וכ"ת מ"מ נברך ברכה בחליצתה מעין לשנא דקרא דהוה לאות על ידיך וגו' דמינה אנו למדין להסירן בשבת וי"ט וא"כ נ"כ נקיים מצות העשה דסילוק האות בשבת וי"ט ולמה לא נברך עליו אין זה קושיא דבשלמא לאות הלומדים מפסוק דושמרתם שפיר עבו' דמברכי דהבי משמע לישנא דקרא שהוא ציווי בלשון שמירה השמר לך ויהיה לך לחוק שתניח אותן ביום ולא בלילה וא"כ הוי מצות עשה שלא להניחן בלילה דלאו הבא מכלל עשה עשה לכך מברכין על סלוקן שנקיי' את העשה אבל פסוק דוהיו לך לאות אין משמע ממנו אלא שהתפילין יהיו לנו לאות אם אין לנו אות אחר יתר על המילה כדי שיהיה לנו שני עדים ומילא נשמע מזה ששבת וי"ט שהם עצמם אות פטורים מפני שאינם צריכים אות אבל לא שמעינן ממנו שיש בו איסור אם היינו מניחין אותם נ"כ בשבת וי"ט והיה לנו שלשה עדים על האות בינינו وביני יתברך וכמו דק"ל כן באמת כמו שיתבאר לקמן בהלכות שבת בע"ה וא"כ על מה נבר' בהסרתן (וע"ל סי' ל"א סעיף א') ,

ל זמן הנחתן ובו ה' סעיפים ,

א זמן הנחתן בבקר משוא' חבירו הרגיל עמו קצת ברחוק ד"א ויכירנו אע"ג דק"ל לילה זמן תפילין הוא כמו שנתבאר בסימן שקודם זה דכיון דק"ל דחוקה דמימים ימימה מיירי בחוקת הפסח אין לנו שום ראייה לומר דלילה לאו זמן תפילין הוא מ"מ היינו שאם היו בראשו וחשבה שא"צ לחלצן , (ועיין בסמוך סעי' ד') אבל לכתחלה אין להניחם קודם הזמן הזה שיראה חבירו הרגיל עמו קצת ויכירנו וטעמא הוא משום דכתיב בהו וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך ש"מ דבראיה תליא רחמנא מ"מ אינו אלא אסמכתא' שהרי לא החבירו התפילין באותו פסוק בהדיא אלא ברמיזת השי"ן ,

ב אבל עיקר הטעם הוא כיון שאמרו חז"ל לילה זמן תפילין הוא אלא שאין מורין כן לעשות לכתח' מפני שאמרו חכמים להניח בלילה דחיישינן שמא יגיהם וישכחם ויישן בהם שינת קבע וחיישינן שמא יפיח בהן בשינה וכיון שאין מניחין אותם כל הלילה אסמכוה רבנן אהאי קרא דוראו אותם כל עמי הארץ וגו' שלא להניחם עד זמן ראיה שיכיר את חבירו וכו' שקודם הזמן הזה הכל בכלל לילה הוא ויש לחוש לחששות שאמרנו , (וע"ל סי' מ"ד) מי שהיו לו תפילין בראשו ובזרועו סמוך לשקיעת החמה וחשכה ואינו יכול לסלקם משום שאין לו מקום לשמרם שם מורין לו כן שא"צ לסלקם כדי שיהיו שמורין לו בראשו ובזרועו כל הלילה , י"א דהיינו דווקא למ"ד לילה לאו זמן תפילין הוא אבל לדידן דק"ל לילה זמן תפילין הוא אפי' בלא לשמרם אם היו עליו סמוך לשקיעת החמה אין צריך לחלצן אבל כדי לשומרן יכול להניחן אפי' לכתחילה בלילה ובלא ברכה ,

ג וכן הרוצה לצאת לדרך בהשכמה קודם שיאיר היום יכול להניחם בלא ברכה וכשיגיע זמן ימשמש בהן ויברך דליכא למיחש שישן בהם כיון שיוצא לדרך וג"ל היינו דווקא כשרוכב על סוס או הולך ברגלו שאינו יכול לישן בהליכתו אבל ההולכים בעגלה ודאי אסורין להניחן שמא יישן בהן נ"ל (א)

ד היה בא בדרך ושקעה עליו חמה או שהיה יושב בבית המדרש שאינם משתמרים שם ושקעה עליו חמה אם הוא בחול ואינו רוצה לחולצם ולשאת אותם בידו שמתירא שמא ישתלפו מידו יניח ידו עליהן שלא יראום אחרים שהם בראשו ויאמרו שהניחם אחר השקיע' ואם הוא בע"ש יניח ג"כ ידו עליהם כדי שלא יראום ומותר להכניסם לעיר שאין זה דרך משא אלא דרך מלבוש ואע"פ שהוא מלבוש שלא לצורך עכשיו מ"מ התירו חכמים משום בזיון תפילין שלא יצטרך להשליכ' על השדה אבל אם יש בית קרו' לחומ' שמשתמרין שם חולצן שם ומניחן שם ,

הן מי ששכח להניח תפילין כל היום ובערב אחר שהתפלל תפילת ערבית נזכר אע"פ שעדיין יום הוא אסור לו להניחם עוד דהואיל והתפלל ערבית חשביה כלילה ואם יניח תפילין ע"כ יחשבוהו כיום ותרי קולא דסתרי אהדדי לא עבדינן , (ב)

לא דין תפילין בשבת וי"ט ובו ב' סעיפים ,

א כבר ידעת שהתפילין נקראו אות שנ' והיו לאות על ידיך וגו' ופירושו שהם לנו לאו' שאנו עבדי ה' ומקיימין מצותיו וקבלנו עלינו עולו י"ת ושבת וי"ט ג"כ נקראו אות שע"י שאין אנו עושין בהן מלאכה במצות הש"י והוא סימן ואות עלינו ג"כ שאנחנו עבדיו עובדים עבודתו י"ת כל הימים והימים הללו אנו שבתין לכבודו י"ת להיותם לנו לאות ועל זה נאמר בשבת ביני وبין בני ישראל אות היא לעולם ונומר וה"ה י"ט לפיכ' אסור להניח תפילין בהם וכל המניח תפילין בהם לשם מצות אות הוא מזלזל באות שלהם ועבירה גדולה היא בידו שאינו רוצה לקבל אות ההוא שנתן לו הש"י ביום הזה ובוחר לו אות אחר והרי מורד בשי"ה אע"פ שמשמעות דוהיו לאות אינו משמע שיש בו שום איסור אלא שאינו צריך כמו שכתבנו לעיל מ"מ הוא מן המושכלים שהשכל נותן שאם יניח' הוי כמבז' אות של שבת וחוא כמורד באדונו י"ת שאינו רוצה האות שנתן לו היום ואין לך מרידה גדולה מזו וראוי לענש , (וע"ל סימן כ"ט)

ב וחל המועד י"א שהם ג"כ אות שהרי בפסח אסור באכילת חמץ ובסוכות חייב לישב בסוכה ובאילו הימים זה הוא האות שביני י"ת وביניו ולפיכך הם סוברים שג"כ הם אסורין בהנחת תפילין וי"א שאין אות אלא איסור עשיית מלאכה והואיל וה"ה מותר בעשיית מלאכה אינם נקראים אות וחייבים בהנחת תפילין ולברך עליהן וכן אנו נוהגין באילו הארצות מ"מ עושין קצת שינוי בבית הכנסת שאין מברכין עליהם בקול רם כמו בשאר ימות השנה להורות שיש בהם קצת קדושת האות , (א)

לב סדר כתיבת התפילין ובו ג"ב סעיפים

א מצות תפילין היא שיכתוב הד' פרשיות כמו שהם מסודרות בתורה בתחלה קדש לי כל בכור עד למועדו וגו' ואח"כ והיה כי יביאך עד כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים ואח"כ פרשת שמע עד ובשעריך ואח"כ פ' והיה אם שמוע עד על הארץ ואם שינה סדרן פסולין ,

ב ויכתוב של יד תחלה משום שמניחין אותה תחלה , (א) ויכתוב בשל יד כל הד' פרשיות על קלף אחד ובשל ראש כל פרשה לבדה על

קלף מיוחד כמו שיתבאר לפניו בע"ה ויכתוב בכתב מיושר ומאושר שיהא כתב נאה מדכתיב זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות ,

ג הלכה למשה מסיני הוא שיכתבם בדיו ולא בדבר אחר וסתם דיו הוא שחור והיא כשירה בין שיש בה מי עפצין ובין שאין בה מי עפצין ומצוה מן המובחר הוא שיכתוב בדיו עשויה מעשן עצים או שמנים שרויין במי עפצין כמו שיתבאר עוד בע"ה בע"ז סימן רע"א ואם כתב אפי' אות אחת בשאר מיני צבעונין או בזהב הרי אלו פסולין (ב) ולא יזרוק עפרות זהב על האותיות שכתב העליון נקרא כתב ומבטל כתב התתתון (ג) (ועיין בסי' זה סעיף כ"ז) ואם זרק יניח לייבשו ואח"כ יעביר הזהב וישאר הכתב התתתון וכשר אבל אם זרק עפרות זהב על אות אח" מאותיות האזכרות אין לו תקנה לפי שאסור להעביר הזהב ממנו דהוי כמוחק את השם וצריכים גניזה (ד) ויכתוב כתיבה תמה דכתיב וכתבתם ודרשונן כתב תם כלומר כתב שיהא שלם בכל הלכותיו כמ"ש בע"ה בס' זה ויכתוב כתיבה גמה שלא יהא נמחק מהר ,

ד וצריך שלא תדבק שום אות בחברתה אלא כל אות יהא מוקף גויל מכל ד' רוחותיו ושיהא מתוייג כראוי כמו שיתבאר בע"ה ולא יחסר אפי' קוצו של יו"ד (ה) שכל קוץ וקוץ יש בו תילי תילים של הלכות ,

ה וצריך שיכתוב בימינו אף אם הוא שולט בשתי ידיו מדכתיב וכתבתם שיהא בשלימות ואין אדם יכול ליפות הכתב בשלימות אם לא בימינו ועוד דכתיב וקשרתם וכתבתם שתהא הכתיבה כמו הקשירה והקשירה היא ע"כ בימין שהרי קשר על שמאל ודרשינן מה קשירה בימין אף כתיבה בימין ואם הוא אטר יד שמאל דידיה היא לו כימין דהא בה יכול ליפות הכתב ביותר ואם יש לו תפילין כתובין בשמאל לא יברך עליהן אם איפשר לו למצא אחרים הכתובים בימין ואם אין לו אחרים יברך על אילו שאין זה הקש גמור אלא אסמכתא בעלמא ואינו פוסל את התפילין אם אין לו אחרים , (ו)

ו תפילין אין צריכין שרטוט בין בל שיטה ושיטה (מפני שהן מחופין ואין קדין בהן) (ז) מ"מ משום זה אלי ואנוהו נוהגין לשרטט כל הארבע רוחות למעלה ולמטה ומן הצדדין אע"פ שיורע לכתוב בלא שירטוט ואם אינו יודע ליישר השיטה בלא שירטוט יכול לשרטט בין כל שטה ושטה כדי ליישר ולהתנאות הכתב (ח) לא ישרטט בעופרת מפני שמקום השירטוט נשאר צבוע והוי צבע יתירה בתפילין ופסול ואפילו הוא (ט) שחור דה"ל כתב יתר ,

ז הלכה למשה מסיני שאין כותבין תפילין אלא על הקלף ולא על הדוכסוסטוס ולא על הגויל וכותבין על הקלף במקום בשר ואם שינה פסול ואיזהו נקרא קלף ואיזהו נקרא דוכסוסטוס דרך העבדים האומנים הוא שחולקין את העור בשעת העיבוד לשני' כאלו היתה כפולה והחלק החיצון שהוא לצד השער נקרא קלף והפנימי הדבוק לבשר נקרא דוכסוסטוס ולפי זה הא דאמרינן כותבין על הקלף במקום בשר ר"ל במקום היותר קרוב לבשר דהיינו במקום חבורו כשהוא דבוק לדוכסוסטוס וקלפים שלנו שאין האומנים חולקין אותו יש להם דין קלף וכותבין עליה' לצד בשר מפני שדרך האומנים לגרר העור מבפנים עד שגורדין וכלין כל הדוכסוסטוס ולא נשאר אלא הקלף לבדו ואע"ג שגורדין גם כן קליפתו העליונה מבחוץ שבמקום שער אינן גורדין אלא בדי שיעור מה שהיו צריכין לתקנו ולהחליקו ואפי' אם היו חולקין את העור לשנים היו ג"כ צריכין לגרר ממנו כך ואם כן לא נשאר רק הקלף ויש לו דין קלף לכתוב לצד הבשר ,

ח וצריך הקלף להיות מעובד בסיד או בעפצין ואם אינו מעובד אינו נקרא קלף רק עור וצריך שיהי' מעובד לשם תפילין וטוב להוציא בתחלת העיבוד שמעבדו לשם תפילין או לשם ס"ת (י) שאפי' אם עבדו לשם ס"ת מותר לכתוב עליו תפילין לפי שקדושת ס"ת חמורה לפיכך אם עבר הקלף לשם ס"ת שהי' קדושה החמורה כ"ש שהוכן לשם תפילין ואין שייך כאן לומר מעלין בקודש ואין מורידין שעדיין אין שם קדושה חלה בקלף אע"פ שנעבד לס"ת עד שיכתוב עליו ס"ת דק"ל הזמנה לאו מילתא היא אלא שאנו צריכין שהעבוד יהיה לשם קדושה והרי הוכן לקדושה וכשכתבין עליו תפילין חל עליו קדושת תפילין שהרי הוכן לקדושה ואין כאן הורדה בקדושה שבקלף אלא אדרבה העלאה לקדוש' בקלף היא שהרי אינו עולה בהזמנ' בעלמא שאינה מילתא לבדה לקדוש' ממש של תפילין אבל אם עבדו לשם מזוזה פסול לתפילין שאין קדושת מזוזה כקדושת תפילין ואם כן לא הוכן הקלף לקדושה חמור' כמו תפילין ואין ליקח אותו לתפילין שהיא קדושה חמורה ממזוזה והוי ליה כאלו לא נעבר בלל לשם קדושה והי זלזול לקדושת תפילין ופסול כללא דמילתא בשמעבדים את הקלף לשם ס"ת מותר לכתוב עליו בין מזוזה בין תפילין בין ספר תורה שהרי הוכן אפילו לקדושה חמורה כ"ש שהוכן לקדושה קלה ואין שייך כאן הורדה בקדושה כיון שעדיין אין שום קדושה בקלף עצמו כל זמן שלא נכתב עליו כלום אלא הבנה בעלמא היא ולאו מילתא היא וכל מה שכותבין עליו דבר של קדושה מעלין אותו בקדושה לגביה הוא כמו שכתבנו ואם עבדו לשם תפילין מותר לכתוב (וע"ל סי' ר"ס סעיף ו') עליו תפילין ומזוזה ולא ס"ת שהיא חמורה משתיה' ואם לא עבדו אלא לשם מזוזה אין כותבין עליו אלא מזוזה ולא תפילין וכ"ש ס"ת דלא ,

ט אם עבדו עכו"ם להרמב"ם פסל אפי' אמר לו הישראל לעבד לשמן משום רעכו"ם אדעתיה דנפשיה עביד ולדרא"ש כשר אם הישראל עומד על גבו ומסייעו מעט בעבוד דמסייע יש בו ממש ונכרי ארעתא דישראל המסייע קעביד וכן נוהגין עכשיו להקל דכיון שאין עבדנין ישראלים מצויים בכל מקום ה"ל שעת הדחק ומקילין (יא)

י כשמסמנין את הנקבים במרצע בעין אותיות אע"פ שנקל לעכו"ם לזיף שיתן את הנקבין על שאינן נקבין וינקוב במרצע דרך הנקבים שעשה הישראל ויהיו דומין ממש מ"מ אין חוששין שמא יזיף דמירתת העכו"ם פן יכיר הישראל בטביעת עינו שנתן בסימנין ,

יא עור שעבדו שלא לשמו אם יש תיקון לחזור ולעבדו לשמו יתבאר בע"ז סימן רע"א בע"ה ,

יב ויהיה הקלף מעור בהמה וחיה ועוף הטהורים אפילו מנבילה וטריפה שלהם אבל לא מעור בהמה וחיה ועוף הטמאים דכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך ודרשינן ממין המותר בפיך לפיכך אע"פ שנבילה וטריפה הוא ממין המותר בפיך אבל עור דג אפילו טהור פסול משום דנפיש זוהמה ומאים , (יב)

יג ויהיה הקלף שלם שלא תהא במקום הכתיבה נקב שאין הדיו עובר עליו כדי שלא תהא האות נראית בו חלוק לשתים דק"ל כל האותיות צריכין להיות גוף אחד (וע"ל סימן ל"ו סעיף ב') אבל אם הנקב קטן עד שכשמעביר עליו הקולמוס בדיו נסתם הנקב בהדיו ואין נראה האות נחלק לשתיים אינו נקרא נקב וכותבין על גבו (יג) ואם יש בו נקב גדול ונזדמן שם מ"מ אי"א שיכול לכותבה סביב הנקב ויהיה הנקב ממלא חלל כל אותו האות לא יכתבנו שם שהרי לא יהיה האות מוקף גויל מבפנים אלא ידלג הנקב ויכתוב משם ואילך ודווקא לכתחלה אבל אם לאחר שנכתב ניקב כל החלל בתוך ה"א או המ"ם כשר אפילו נקב כל תוכו עד שהנקב ממלא כל החלל אפילו הכי כשר כיון שנכתב מתחלה כהלכתו אין הנקב פוסלו (יד) אבל יש פוסלין גם בזה , (טו)

ד הסופרים הזריזים עושין ג' מיני קלפים לתפלה של ראש אחד דק מאד ואחד עב ממנו והג' עב משניהם העב היותר כותבין בו פרשת שמע שהיא קטנה והדק ממנו כותבין בו פרשת והיה אם שמוע שהם ארוכות ועושין כדי שיתמלאו כל הבתים בשה שהרי עושין הבתים שוין זה לזה וזהו נוי תפילין וכתוב זה אלי ואנוהו והסופרים שלנו מתקנים זה אף ע"פ שעושין הקלף בעובי אחת עושין כל הקלפים של הפרשיות באורך א' ומניחין גליונות בסוף הפרשיות הקצרות ,

טו ניקב רגל הפנימי של ה"א אפי' לא נשאר ממנו אלא כל שהוא כשר וי"א צריך שיהא נשאר כמלא אות קטנה וכן הלכתא ואם ניקב רגל היצני מן הה"א לכ"ע אם נשתייר כמלא אות קטנה כשר ואם לאו פסול ואפי' תיתוק דלא חכים ולא טיפש יוכל לקרותו לא משגחינן ביה ופסלינן ליה כיון שאין בו מלא אות קטנה והטעם מבואר שרגל הימני לעולם צריך שיהא ניכר יותר כדי שיהא נראה ניכר שהוא אותו האות אבל בפנימי שאינו אלא להיכר שהוא ה"א ולא דלת דיו בנקודה קטנה שישאר מ"מ נוהגין להחמיר שגם שם צריך מלא אות קטנה ,

טז אם נפסק אחד מן האותיות הפשוטות כגון וי"ו או זי"ן או נון פשוטה וכיוצא בה שנפסק רגליהם ונשאר צורת האות קיים אם תיתוק דלא חכים ולא טיפש יוכל לקרותו כשר וא"צ לכשות לו שאר אותיות כי אע"פ שהוא מבין קצת מתוך שהוא רואה האותיות שלפניו ושל אחריו הוא מכיר גם את זה האות אע"פ כן סמכינן עליו וכשר (יז) אבל אם לא נשאר צורת האות כתיקונו אע"פ שהתינוק יודע לקרותו ואפילו כשמכסין לו שאר אותיות אפילו הכי פסולה ולא סמכי' על התינוק שהרי עיניו רואות שאין האות כהלכתו (יח) והא דמכשרינן בנפסק האות בתינוק וס' היינו דווקא שנכתב בתחלה כהלכתו ואח"כ נפסק שהי' מתחלה גוף אחד והיה מוקף גויל מכל ד' רוחותיו ואע"ג דעכשיו שנפסק ליכא שם היקף גויל במקום שנפסק לית לן בה אבל אם בשעת הכתיבה נזרמן האות במקום נקב וכתב עליו ונפסק האות בשעת הכתיב' ע"י הנקב אע"פ שהתינוק יכול לקרות ואע"פ שיש בו שיעור אות קטנ' וכן אם המשיך רגל הנ"ף פשוטה או נון פשוטה וכיוצא בהן עד שמגיע בסוף הקלף למטה בלי היקף גויל למטה מתחלתו הרי לא היה לזה האות היקף קלף מד' רוחותיו מעולם ופסול (יט) . ן

נכנ כר"ל לוריא (כ) מקי שמחפה בדיו ע"ה (ג) כתב בל"ח קי ע"ע ומי"ע הלבוש מוחר עניתו דבי"ד סי' רע"ו כתב למרוק כסר ע"כ וקל"ת דמיירי שם בדיעבד ובורר הזהב כמ"ש בהזכרות ע"ש ומחוך על מ"ש כאן וכן בש"ד שם הקשה על הלבוש ע"ש ולק"מ ובספרי לי"ל המרכסי בזה (ד) ואם עבר וגרדן כסר ומיהו בכל אזכרות הם פסול מטום דמיחזא כמטמר בי"ד סי' רע"ו ול"ל דה"ה בשאר אותיות סתורה כשהוא בהרבה מקומות (מי"ע) (ה) כתב רגל שמאל שבי"ד מה שכתוב כפוף (ו) אבל כתב בפה פסול לגמרי (תשו' מ"ע סימן ל"ח) (ז) קשיא קשה מ"כ ליה בעי"בתחם שירטוט בי"ד סימן רס"ח ומיהו בס"ח סי' קל"ו יש עוד עניים כיון שאין בתפילין כי אם מעט שורות עי"ל דמחמה הל"מ הוא (ח) אבל ביכול ליישר הישרה בלא שירטוט הוי תעשה הדיוט (ב"ח) (ט) בל"ח קי ע"ח ומי"ע ומיה פלא מנגן זה והעתו טעה להכשיר בדיעבד ואם שירטוט בדיו נראה תל"ן דמוחר דיעבד ונ"ע (י) ומדינא מני בחשב לחוד אם לא שעבדו מעבדו (תשו' מ"ע) ומיקון סקלף ושירטוט לא צריך לשמה (עור י"ד סי' רע"ח) (יא) הב"ח ואחרונים מכשירים דיעבד אף בלא סייע וכתב הגי"ל דמשחיר עורות לא תיקרי סייע (יב) עור עוף קודם לחיה ובהמה לפי שרוחות קדושות טשבות בו בעוף הטהור וחיה תשובה מבהמה ומחוה מפילו בחיה מדיעבא מחיה נבילה ומליל תשובה מהנן דאין בריה יוצאה לאויר הטוס אחין מקבלת דין ומליל לא יצא (מ"ע סי' ל"ח) ובהגה שהוצה ומליל שהגבלה אחו ל"ע נתשו' שם חיה קודם (יג) אף שנקב מרחה נגד הפתח אם אין מרגש בקולמוס כשר ואם אחר הכתיבה נחלק לאות לפתים כשר אם תיתוק יכול לקרותו (ב"ח וכ"ג) (יד) כתב הגי"ז דכן הדין בנקב בתוך גב הקות או ירד שלו ודיו תקיפו (טו) וכ"פ סב"ח (עח) מראה שם סיב הירושלמי לפני הלבוש בהג"ה מ"ע וכן הא בש"ע הדפסים עם ע"ת אבל לפי הבי"ז הוא הגירסא אי שנפסק רגל המחוד בתקוס ט"ן וע"ב הדיך לתחוה דלא תבני תיתוק ברגל אי ע"ם שנחסק ונאוד (ח) לוקח שנפסק לגמרי אבל אם נחייר גם לחוה תהפסק חלק הרגל דיך לכתות חלק הנשאר (ט"ז) (יח) וכן בלא נגע רגלאו גב של אלי"ף וכיוצא בזה דחפה הגירוד לא יעבה מחר שכתב אות אחרת (ט"ז וכ"ג) (יט) מחתב דאם נפסק שלא ע"י נקב אלא שנראה הגויל והחלק בתחלה אות אלא שנכתב בתחיל"ד מכשרים ע"י תיקון דכל היה מוקף גויל והב"ח פסק בזה נחשוב ולא נהירא וכן מבואר בגו"ז ,

ר מכל

(ו) לגבי לשם פלוני פיסר בתקנה כפר לשם ויסר ליניקה ולשם מתקן היו ובשאר מישום מות והבליתו יש להחזיר וכן בנפל טפת דיו הנעשה כלות שלם בגוף מחק (ע"ת) (כח) לקי שריו עדיין לא (ע"ג) (נכ) ולשם רוצה להוסיף דיו ונשאתו פגול וכן בעפ' רי"ש בתקנים דל"ת שעוסיף דיו עד שלא תרגבמת שרי (ע"ז) (נב) ה"ה בכל אות שנכתב בב' נחתמות כגון ג' וכיוצא בו ונעשה פסול בכתיבה לא לא"ג לגרוד רק מותה (ע"ז) וכל זה שרי שלא כתב שוד אחר זה הלא"כ הוי שלא בסדרן ומיין ס"ר"ת(כד) ולשם מזגה כן בפ"ת אפי' בשבת אחר שנומלה אין להוסיף אחרת כיון דאפשר בגרירה וכל הרחוי לבילה אין בילה תעכב' וכו' ב"ח (נה) בתשי' ת"ם פסק הלא תהני הפרדה היכא שנדבק קודם שנגתר האות וכ"פ ע"ת וחזקה לחשלה אבל מדבק לחטה כפר (כו) לקי כחוש הטערה תלוד לקי שבחיוק יודע שלא ה"ל (תהר' דוד בתשו') כתב ע"ת לשם כתב ע' בתקוש ו' לשם עשה תתחלה כו"ו ואחר כך הגיעל סביב טרר הגיעל ונאחר ו"ו אבל אי אפשר לגרוד כמו ע"ב ול"ב דהיינו לת"ש הלטש סגיק זה בתחלה כתב הגג והיד ס' ואח"כ עשה ט' (מ) לשם לא מיקב לא מיקב בכל פעם ולא הוא בתחילה

ין אם נפלה טפת דיו מן הקולמוס בשעת כתיבת האות קודם שנגמר האות על ניקום שהיה רוצה לכתוב האות ולא היה האות ניכר (ך) לא יגרוד הדיו באופן שישאר האות שזה הוי חק תוכות ופסול (דא) שהתורה אמרה וכתבתם ולא וחקקתם וזה נקרא חקיקה שחוקק החלל וישאר צורת האות ממילא ולא נעשה שום מעשה בתיבה בגוף האות וה"ה אם טעה וכתב ד' במקום שהיה לו לכתוב שם ריש או ב' במקום שהיה לו לכתוב כ' לא יגרוד הת"ג לתקן האות שיהא נראה כרי"ש או כב"ף שזה הוי ג"כ חק תוכות שכשיגרוד התג נעשה גוף הרי"ש או הכ"ף מעצמה ולא עשה מעשה בתיבה בגופה ופסול (כב) ואין תקנה לאותם תפילין ואם נמר כל האות ואח"כ נפל עליו טיפת דיו או כתב ר' או כ' ואח"כ טעה ועשה בו תג שנראה כדלי"ת או כבית י"א שמותר לגרדו ולתקנו שהרי קיים מתחלה בזה האות מצות וכתב אלא שנתקלקל אח"כ ולא נתבטל בזה הכתיבה וכשמתקנו אינו נקרא חק תוכות שכבר הוא כתוב כהלכתו, ויש פוסלין גם בזה והכי נהגו שזה ג"כ נקרא חק תוכות כיון שנפסד צורת האות וצריך לתקנו, יח מ"ם פתוחה שנדבק פתיחתו ונסתמה אין מועיל לגרוד הדבק ולפותחה משום דהוי כחק תוכות מ"מ כשרוצה לתקנה א"צ לגרדה כלה ולחזור ולכתבה אלא יגרוד כל החרשום ותשאר בצורת כף כפופה ואחר כך יחזור ויכתב מה שגרד וטעמו מפני שצורת הנ"ם כך היא מקובלת שתהא מחוברת משתי אותיות מכ"ף כפופה וי"ו בצדה נתעת למעלה ובלתי נוגעת למטה לפיכך כשכתב מתחלה הכף כהלכתה ואח"כ כתב בצדה הוי"ו ונדבקה למטה לא נפסלה בזה צורת הכ"ף וכשמגרד אח"כ הוי"ו נשאר אות הכ"ף בכשרותו וכשיחזור ויכתוב הוי"ו בצדה בלתי נתעת הרי נכתב האות כהלכתה (כג) אבל ברי"ש שכתב כעין דלי"ת וכן כ"ף שעשה כעין ב' יש להחמיר ולומר דלא סגי כשיגרוד הידך לבד או הגג לבד ויחזור ויכתבנו כמין רי"ש או כ"ף משום דבין הגג' ובין הידך נעשה בפיסול הילכך צריך לגרוד שניהם ולחזור ולכתבם מיהו נ"ל דהיינו חזקא כשהיה לו לכתוב רי"ש וטעה וכתב תחלה הגג עם עוקצו והתג מאחוריו למעלה כעין ד' ואח"כ עשה הידך מלמטה כמנהג קצת הסופרים שכותבין כן אבל אם מתחלה כתב הגג והידך בבת אחת ענל מאחוריו כצורת רי"ש ואח"כ טעה ועשה בו תג מאחוריו ונעשה כעין דל"ת סגי ליה כשיחזור ויגרוד הגג או הידך עם התג לברו ויחזור ויכתבנו כמין רי"ש וא"צ יותר שהרי אות הרי"ש נעשית מתחלה כתכניתו ונפסד וחזר לכשרותו עם קצת חזרת כתיבה בגופו כהלכתו נ"ל להלכה והמחמיר תבא עליו ברכה ומה שאמרנו למעלה שאנו נותנין לפסול אפילו נמר כל האות ואח"כ נפל עליו טפת דיו כולו הייט דוקא בטפת דיו או ברי"ש שעשאה כעין דלי"ת וכיוצא בזה שנפסד צורת האות והומה לחק תוכות אבל בדבק אות לאות אע"ג דק"ל שצריך להיות מוקף גויל מכל ארבע רוחותיו ואם נדבק אות לאות בין קודם שתגמר האות בין לאחר שתגמר פוסל מ"מ אם גרדה והפרידה כשר (כה) ולא מיקרי חק תוכות כיון שהאו' עצמה כתובה כתיקונה ולא הפסיד צורתו בדיבוק ודיק' בדיבוק אות לאות מהני הפרד' אבל אם נגע רגל הה"א (כו) או הקוף לא סגי בהפרדה במקום שנגע שהרי נשתנה צורת גוף האות שצריך שלא יגע והרי נגע לפיכך צריך לגרוד כל הרגל ויחזור ויכתבנו אבל אין צריך לכתוב כל האות שהרי הגג נכתב בהכשרו כמו שכתבתי לעיל גבי מ"ם פתוחה ואם נגע היודי"ן שבאלף העליונה או התחתונה בגוף האל"ף יותר ממה שצריכין להיות מדובקין וכן יוד"י העי"ן והפ"א והצדי"ק והשי"ן ותל"ת ותי"ו שנגעו בגוף האות יותר ממה שצריכין להיות מדובקין אין תקנה להם בגרירה לחפרירם דהוי כחק תוכות אלא יגרוד כל היו"ד שנעשה בפסול ויחזור ויכתבנה אבל אין צריך לגרוד כל האות שהרי כולו נכתב כהלכתו הרי מן הוי"ד,

יט כבר ידעת שכל דבר של מצוה וכ"ש של קדושה צריך לעשותן לשמן שכן מצינו קראי בבמה מצות כגון בציצית ובסוכה ורבים כמו אלה (וע"ל סעי' י"א סעי' א' ובסי' תרל"ה ובסי' תרל"ו) לפיכך גם בתפילין כשיתחיל הסופר לכתוב התפילין יאמר בפיו אני כותב אותם לשם קדושת תפילין ומלבר זה בכל פעם כשיגיע לכתוב אזכרה צריך לחזור ולומר על כל שם ושם אני כותב שם זה לשם קדושת השם, וי"א דסגי כשמחשב כן בכל פעם כשכותב האזכרות שכותב לשמן הואיל והוציא בתחילת הכתיבה בפיו שכותב הכל לשם תפילין הרי כלל הכל גם השמות ודי לו עכשו כשיגיע לשם שיחשוב כן לפיכך לכתחילה יש להחמיר להוציא כן בשפתיו ובדעבר יש להקל (מ) ואם נפלה תרדימה בשעת הכתיבה ודוצה לגמגם יפסוק מלכתבו שלא יוכל לכתוב אז בכוונה,

ך וצריך לדקדק בחסרות ויתרות שאם חסר אות יותר אות אחד התפילין פסולין ונמצאו המניחים אותם מברכים בכל יום ברכה לבטלה וגם שרוי בכל יום בלא מצות תפילין ונמצא שנש הסופר שגרם כל זה מרובה לכך צריך להיות מאד ירא שמים וחרד לדבר השם המתעסק בכתיבת תפילין ותיקונן ולא כמו שעושין עכשיו כמה סופרים שמניחין נערים המתלמדים לכתוב תפילין כדי שירגילום בכתב ואח"כ רואה הסופר אם נכתבו כהלכתן בחסרותן ויתרתן וסי' ליה בהכי ואח"כ מניחין אותן בבתים ומוכרין אותן ומחשבין להם הסופרים אותן המעות בשכר הלמידה לנער ומראים להם פני היתר לומר הרי אנו בזה כגומלי חסדים עם הנערים העניים ללמוד להם מלאכת הכתיבה בחנם והיא מלאכת ה' אבל אני אומר יצא שכרם בהפסדם ואדרבה לא טוב המה עושים בעצם כי הנער נער ואין יודע בין ימינו לשמאלו ואין לו שום כוונה בעולם רק הם כמתעסקים בכתיבה ליפות הכתב ולא לשם קדוש' ושום כוונת מצות בעולם והרי ענש הסופר מרובה מאד שמכשיל את הבריות שמניחין אותם התפילין הפסולין ולא עוד אלא כרי לה שביח את מקום יאמר הסופר לכל אני כתבתים ובכוונה כתבתים תיפח רוחם ונשמתם שכל העושין כן ובראי עתידין ליתן את הדין ולקבל ענשם הרבה מאד ועליהם נאמר ארור עושה מלאכת ה' רמיה וגו' ע"כ יזהר כל סופר ויתרחק מזה ושוב לו, עוד ראיתי להם לסופרים ושמעתי כמה פעמים מפיהם שנפלו בטעות ושיבוש אחר ואישר דחד בודות נרמה להם כל זה והוא שאינם מבינים פירש מה שאמרו חכמינו ז"ל שצריך לכתבן לשמן וזה שכמה פעמים שמעתי מפי הרבה סופרים שיאמרו ללוקחים מהם תפילין קנה לך תפילין ואכתוב לשמך וכן עוד שמעתי מפי הרבה אנשים שטים הקונים מהם יעשו עצמם למדקדקים וחסידים של ששות ויאמרו להם כתוב תפילין לשמי ואקח אות' ממך דמשמע מתוך לשנ' זה שהם מבינים לשמן דגבי תפילין כמו לשמה דגבי גט ר"ל דכמו דגבי גט פי' דלשמה שיכתבנו לשם הבעל והאשה כך פי' דלשמן דגבי תפילין ג"כ שיכתוב לשם הבעל שרוצה להניחם ולא ידעו ולא יבינו בחשבה יתהלו שפירש לשמן דתפילין שיכתבם לשם קדושת תפילין והוא ג"כ הטעם של הסופרים שאין מקפידין ומניחין נערים לכתבן והמה מטעים ולו חכמו ישכילו יבינו פי' דלשמן דתפילין הוי מהדרים ומרוחקין מן הטעיות והשיבושי' הללו ע"כ ודאי הוא מן הראוי למי שיש כח ביחו למנות כתבי תפילין מהונגים אנשי אמת שנאי בצע בעלי תורה ירא אלהים וחרדי' על דברו בכל עיר ועיר ובכל פלך ופלך כמו שממנים שוחטים ובודקים שלא יאמינו לכל הסופרים שאין כוונתם אלא לרויח ממון ע"י כתיבה ותיקון יפה בעשיית התפילין ואף כי גם זו כוונה טובה היתה ליפות המצוה בנויה אם היה להם כוונה קדושה ג"כ אשר בזה אינם נזהרים הרי בזה ונחזור לדבריו,

כא אוב לנסות הקולמוס קודם שיתחיל לכתוב הפ' שלא יהא עליו דיו יותר מדאי ויפסיד התפילין וכן יזהר קודם שיכתוב כל שם לקדוש כל מה שכתב עד כן דשמא כתב חסר או יותר או פסול אחר ויכתוב זה השם במקום שאין ראוי לכותבו ויבא ע"י לידי גניזה חגם,

כב וכל פ' ופ' אחר שכתבנה יקראנה הישב בכוונת דקדוק פעמים ושלש שלא יהיה שם איזה פסול וקודם שיתננה לביתה יחזור ויקראנה כדי שלא תתקלף לו פ' בפ' וישנה סודן והלכתן,

כג וכשיקראנה ומצא שייתר אות אחת יש לו תקנה שיגרור אותו אבל אם חיסר אין לו תקנה שאין מניחין בתפילין שאם כן יהיו כתובין שלא כסדרן שפסולים משום דכתיב והיו הדברים האלה וגו' בהוויתן יהיו כלומר כסדרן שנכתבו' בתורה יהיו כתובי' בכל מקום שיצטרך להם וי"א מטעם זה שגם הפרשיות של יד יוקדמו לשל ראש מפני שהקדמו בפסוק והיו לאות על ידך ולזכרון בין עיניך אבל אינו אלא לאסמכתא ולא לעיכוב ובדיעבד כשר אבל בדברים שבפ' צמה כתיב והיו הדברים האלה וגו' ר"ל כסדרן ומשמע אפילו לעיכוב ואפי' בדיעבד פסול ובייתר אות נמי לא אמרן שיש לו תקנה ע"י גרירה אא"כ היתר הוא בסוף התיבה או בתחלת התיבה אבל באמצע התיבה אפילו יתור אין לו תקנה שאם יגרוד אותו יהיה נראה כשתי תיבות ופסולה ומיהו גם באמצע התיבה לפעמים אפשר לתקנן ולפעמים אין להם תיקון כיצד כגון בפ' ראשונה חסר שאר זכח שדינם להיות חסרים וכתבם מלאים ולא תקנם מתחלה אין להם תיקון אח"כ שנמצאת התיבה נחלקת לשתים ואם יחזוק רגל הרי"ש או אחרי הבי"ת וירחיק אותם למקום האות שנמחקה פסולים מפני שמחיקתו רגל הרי"ש והבי"ת ביטל צורתן וכשחזר וכתבן נמצאו כתובין שלא כסדרן ופסולין וה"ה נמי למאוך לשטפת מזוזות שכשמע ובפר' והיה אם שמוע נתן המבה אתם חסר וי"ו אלו וכיוצא בהם אין להם תיקון כלל אם כתבן מלא אמנם מה שאפשר לחזוק היתר ולהמשיך האות הסמוכה לה מבלי שיקלקל צורתו הראשון זה ודאי מותר אפי' באמצע התיבה כיצד כגון שהי' התיקון תלוי בב' או בב"ף או בר' שאיפשר להמשיכן מעט למלאות מקום הגרירה לפי שאין צריך לגרוד מהאות ההוא כלל אלא להאריכ' מעט ובאותה האריכ' אין האות מתקלקל וזה כגון לאבותיך שדינו להיות חסר והוא כתבו מלא בוי"ו מחוק הוי"ן ומשיך הבית מעט וכן העבודה שדינו להיות חסר והוא כתבו מלא בר"ו או יכיאך שכותב מלא ביו"ד וכן כל כיוצא בהם שדינם להיות חסר וכתבו מלא יכול לתקנם לגודם ולהאריך האות המסוך להם שהוא כגון הבי"ת אמנם יש להסתפק במצות הראשון שדינו להי' חסר וכתבו מלא

מלא

מלא ומחק אחר כך הי"ל אם מועיל אריכות הצריך למטה אח"כ או דילמא כל עוד שאינו מאריך האות למעלה נחשב כב' תיבות אע"פ שסמ"ב מלמטה וכן נתן שמשפטו להו' חסר וכן הוציאך אם כתבו מלא בי' בין צ' לא' בבל אלו יש להתפקק אם יש להן תיקון בהאריך האות שלפניו למטה ומ"מ כל שבראית כב' תיבות פסולה.

כד מותר לכתוב על מקום הגרר ועל מקו' המחק אפי' אזכרה (שהרי אין כאן שום כתב למטה) מחיקת שייך לומר כשהיא לח וכשהיא יבש שייך לומר גרידה לפיכך כשבא לגרוד לא יגרוד בעודו לח אלא יבשנו יפה ואח"כ יגרדנה כי אז יגרוד בקל ולא ישאר לו שום רושם.

כה וצריך לדקדק בתיקון גוף האותיות שיהיו כתובין כהלכתן וכל אות שהוא כתוב שלא כתיקונה ואין צורתו עליו כמו שראוי להיות כגון שנגעו יחד' הא' בגופהא בין אותם שלמעלה בין אותם שלמט' במקו' שאין לו ליגע או שהיו רגל הה"א ורגל הק' נגעים או שהיתה אות א' חלוקה לב' אותיות ואינה נולם א' כגון צ' שכתב נ' י' או ש' שכתבה ע' י' או ח' כ' וי"ן ואינם נוגעים למעל' שכל אלו פסולים משום דהוי כתיבה שברה ולא תמה ואגן כתיב' שלימה ותמה בעינן (ועיין בסימן זה סעיף ג') ואחר שכתב לפניו מעט חזר ותקנ' הרי אלו הוי שלא כסדרן ופסולין אבל אותיות שנרבקו מותר להפרידן אפילו אחר שכתב לפניו אפי' כל הפר' ואין זה שלא כסדרן שכיון שהאות צורתן עליה אלא שנרבקה לאות אחר כשמפרידה מחברתה לא הוי כבותב וה"ה שאם לא הוי מקצת יודי"ן שעל האלפי"ן והעייני"ן והשיני"ן ורגלי התיי"ן נוגעין בגוף האות ותינוק דלא חכים ולא טפש יודע לקרות אותם כו' ומכירם שיכול לתקנם אע"פי שכתב לפניו כל הפרשיו' שכיון שצורת האות היתה ניכרת לת"ת ביה משום כתבן שלא כסדרן ויש מי שאומ' דה"ה אם חזרא רח' למעל' אין נוגעין זה בזה אך אין ניכר', להדי' פרידתם אף על פי שהתינוק קורא אותם ב' זיני"ן מותר להדביקם.

כו ואותיות שנרבקו שאמרנו שמותר להפרידן הדין שה בכל התיבת ואפי' אותיות של שם שנרבקו מותר להפרידם.

כז אותיות ותיבות שנמחקו קצת אם רישומן ניכר כל כך שתינוק דלא חכים ולא טיפש יכול לקרותם מותר להעביר קולמוס עליהם להשחיר הכתב ולחדשו ואין זה שלא כסדרן כי כתב העליון אינו כתב חדש כיון שתינוק יוכל לקרו' התחתון.

כח יש ליזהר שלא יכנים ראש הלמ"ד באויר הה"א או החי"ת שבשורה שלמעלה הימנה אפילו בלא נגיעה משו' שמשתנה צורת הה"א והחי"ת (כח)

כט ספר שיכול לכתוב האותיות ואינו יכול לקרות אינו רשאי לכתוב תפילין שבקל יכול לטעות ואינו מרגיש.

ל ואם יכול לקרות ואין כל הפרשיות שגורות לו בפיו לא יכתבם בעל פה אפי' אותו מקצת ששגור בפיו שמא יטעה (כט).

לא אלא יכתוב הכל מתוך הכתב ואפילו כשיכתוב מתוך הכתב לא יכתוב עד שיקרא כל תיבה ותיבה קודם שיכתבה ואם הוא ספר בקי ומומחה שכל הפרשיות כולן שגורות לו על פה מותר לו לכתבן בעל פה שלא מן הכתב מיהו גם הוא לא יכתוב שום תיבה עד שיוציאה בפיו קודם שיכתבנה ואפי' מקרא לו אחר לא יכתוב שום תיבה עד שיחזור ויוציאה בפיו קודם שיכתבנה כדי שלא יטעה ויבא לידי גניזת התפילין כתבם.

לב צריך להניח חלק למעלה כמלא גגה של למ"ד ומשהו ולמטה כשיעור אורך כ"ף ונו"ן פשוטה ומשהו כדי שאם יזדמנה לו למ"ד בשיט"ה העליונה וכ"ף ונו"ן פשוט' בשיט' תתתנה שיוכל לכותב' ויישאר אותו משהו כדי שיהיה מוקפין נויל מלמעל' ומלמטה ואם לא פסולין. (ועיין בסימן זה סעיף ד') ובתחתלתן וסופן אין צריך להניח רק משהו משום הקפת גויל מיהו נהגו הסופרים להניח יותר ממשהו גם בתחלה וסוף ובין תיבה לתיבה צריך להניח כמלא אות ובין כל אות ואות צריך להניח כמלא חוט השערה ובין כל פסוק ופסוק יניח חלק מעט שיהא ניכר שהוא פסוק (לא) ובין כל שיטה ושיטה יניח כמלא שיטה כמו שיתבאר הכל בהלכות ס"ת בע"ן בע"ה.

לג ויעשה השורות שוות שלא יכתוב שם אות חוץ לשיטה שזהו נו לתפילין שלא תהא שורה אחת יוצאה ואחת נכנסת וכתיב זה אלי ונו' מיהו הזוקא לכתחילה אבל דיעבד או שנזדמן לו תיבה ארוכה בסוף השיטה ולא תספי' לו השיטה עד שיהא מוכרח לכתוב חוץ לשיטה יוה' שלא יכתוב נ' אותיות חוץ לשיטה (לב) מיהו גם בזה אם כתבה לא פסל.

לד בר"א בתיבה ארוכה שיש בה הרבה אותיות אבל תיבה שאין בה אלא שתי אותיות כגון אל גם רק וכיוצא בהם לא יכתוב כלל חוץ לשיטה אפי' אות אחת מהם (לג).

לה ובתיבה ארוכה נמי לא אמרן אלא בשאר תיבות אבל תיבות השם צריכין שיהיו כולם לתוך השיטה ולא יצא מהם כלל חוץ לשיטה אפי' אות אחת. (לד)

לו הרי' פרשיות הללו אע"פ שבתורה נ' מהם הם פתוחות והם קרש והיה כי יביאך שמע והרביעית שהיא והיה אם שמוע. דינה להיות סתומה בתפילין נהגו במיינת אילו לעשותן כולן פתוחות דהיינו שבניחין בסוף כל השלשה פרשיות הראשונות בשיטה אחרונה חלק ט' אותיות דהיינו כדי ג' תיבות של ש אותיות ומתחילין הפרשה שאחריה בתחלת השיטה העליונה שהו צורת פתוח' לדברי כל הפוסקים ואע"פ שלפי זה לא יהיה לפרשה קד ש שם סימן פתוחה שבסופה הוא סימן פתוחה לפ' שלאחריה דהיינו כשמתחלת הפרשה שאחריה בראש השיטה אבל לפרשת קרש שאין כתב קודם לה שם דבר אין כאן שם סימן לפתיחתה מ"מ סי' לה במה שמתחילין אותה בראש השיטה שהוא סי' פתוחה לכל הפוסקים כשיש בפ' שקודם לה ט' אותיות חלק וכאן שאין קודם לה כלום די בזה. ולפי זה תהא לפרשת והיה אם שמוע ג"כ צורת פתוחה אע"פ שבתורה דינה להיות סתומה מ"מ הואיל ופ' שמע אינה סמוכה לה בתורה אין מקפידין בפתיחתה בתחלתה אבל בסופה אין מניחין כלל חלק רק מסיימין על הארץ בסוף השיטה התחתונה ולפי דינם שיש להם בתורה בשלש הראשונות שדינם להיות פתוחות בתורה גם בתפילין אם שינה דהיינו שלא הניח חלק בסוף פרשה קרש בשיטה אחרונה וכן בפ' כי יביאך בשיטה אחרונה כדי ט' אותיות פסולין ואפי' בין פ' שמע להיה אם שמוע אם לא הניח חלק בסוף השיטה התחתונה של פ' שמע כדי ט' אותיות והתחיל פ' והיה אם שמוע בראש העליונה פסולה שצורה זו אינה לא צורת סתומה ולא צורת פתוחה לדברי כל הפוסקים אם לא שהתחיל פ' והיה אם שמוע מאמצע השיטה והניח לפניה חלק כדי ט' אותיות שיהו צורת סתומה לדברי הרמ"בם וכן נוהגין אפי' לכתחילה בכל ארצות דישמעאל שנוהגין על פי הרמב"ם ז"ל בכל מנהגיהם אבל אנו בארצות אלו אין נוהגין כן רק כמו שכתבתי לכתחילה לעשות פתוחה דהיינו להניח ט' אותיות בסוף פ' שמע ולהתחיל פרשה והיה אם שמוע בראש השיטה העליונה ומיהו גם במדינות אילו אם שינה בהיה אם שמוע ולא הניח חלק ט' אותיות בסוף פ' שמע והתחיל פ' והיה אם שמוע באמצע השיטה העליונה אחר שהניח ט' אותיות חלק באותה השיטה אין לנו לפסלן לכל הדיעות דהא לדברי הרמב"ם צורת זו היא צורת סתומה ומש וכן דינה להיות ולדעת הרא"ש צורה זו ג"כ היא צורת פתוחה ולדידיה נאמר הואיל ואינה סמוכה לפרשה שמע בתורה אין קפידא לעשות פתוחה אע"פ שדינה להיות כסתומה וכמו שעל כרחינו אנו צריכין לומר כן למנהגינו כאשר כתבתי למעלה ואדרבה אי איישר חילי הייתי מנהיג אפי' לכתחילה לעשות כן גם באלו הארצות כמו שעשין בארצות הישמעאל שדרי צורה זו כשרה לכל הדיעות כמו שכתבתי והתפילין שלנו הם פסולין לדעת הרמב"ם וצ"ע. (לה)

לז עור הבתים והרצועות צריך להיות מעור בהמה וחיה ועוף הטהורים בעור הבתים שכתב עליהם שם שדי מעמא הוא דמן הטהור בפיך בעינן כמו שכתבתי למעלה גבי תפילין ואפילו מן הבכילה והטריפה שלהן יכול לעשותן דמן הטהור בפיך הוא (וע' בסי' זה סע' י"ב ומ"ד ומ"ח וסי' תקע"ז סע' א' וסי' ל"ג סעיף ג'). ובעור של הרצועות הל"מ הוא וצריכין להיות מעובד לשמן כמו התפילין וי"א דקלף דתפילין דלא סגי בלא עיבוד ועור של רצועות ג"כ לא סגי דלא מ נבדא כדי שיהיו רכים לקשירה ולכריכה לפיכך צריכין עיבוד לשמן אבל עור הבתים כל שהוא חזקה ביותר הוא מחברת ומעולה לפיכך סברי שמן הדין לא היה צריך לעבדן שכשאינו מעובדת היא חזקה יותר וכיון שמן הדין לא היה צריך לעבדן גם אם מעבד אותה אינה צריכה עיבוד לשמה לפיכך היכא דאיפשר ודאי חייב לעבדן לשמן והיכא דלא איפשר דלית מיעבדת לשמה מטב לסמוך על הי"א לקחת אפי' עור מעובדת שלא לשמה מלהתבטל ממצות תפילין (לו) ויכול לעשות הבתים והרצועות מהלף שגם הוא נקרא עור ואגן הל"מ עור בעינן. (וע' בריש סעי' ח') וכן מותר לעשותן מעור של שליל שב הוא נקרא עור אע"ג דלעניין טומאה חשב כבשר היינו משום דרכך ודאי לאכילה והי ליה אוכל המקבל טומאה אבל מ"מ שם עור עליו וכשר לתפילין וי"א דאדרבה דיותר הוא הגון למצוה כי לא נעבדה בו עבודה שלא היה בו תשמיש של זכר ושל נקבה.

לח ויעשה של יד בית אחד מעור אחד ולשל ראש ארבע בתים מעור אחד (לו) ויעשה כל הבתים שיין שלא יהא אחד גדול מחבירו ביזה נו לתם (ועיין בסעיף י"ד).

והל"מ

הקדיש אגודת חסידי חב"ד

פסחיבא תמיו פסול בדיעבד (מז) ומשמע בלשון פסול (נ"מ) (מט) והכ"ח מקיל בזאתו מקום ; (נ) בס"מ מעמא שאם כתב מחוך הכתב מ"נ שיהיה בפיו והקפ"ע דמחר לס"ע י"ד סי' רע"ד ס"ב וכבר פרשתי בספרי ס"ד דס"ל ל"ע ליתלק בזה מלילה ; יות' שבגורו בפיו ס"ת וחה"ע יכול לכתוב בע"פ בתפילין בפיו תמלא"כ בס"ת ומת"ס כ"י שם ומס כן בתפילין אם שורים בפיו וגם מחב מחוך כבתב ס"ל דה"ל להוציאן בפיו דבהוצאתן לא בעי מחוך הכתב וכן תומה בל"ס סוף כ' ס"ת וכן נראה דשם הכתוב לא כב"ס כתב דעתם דהוצאתן תמיו סוא שיתוק הכל הקחשב על הפוח אם כן לשון מרש שיוצאן ת"מ פ"ע ומו' ת"ל לא ס"ל טעם זה אלא מלא מתל יעמה ומת"ס הכתוב ומלה דאם לא מרע פסול בכתיבה כבר בכל זה בדיעבד וכן תמתב בב"י ומ' בי"ד (לא) בדיעבד אינו מעכב (ע' ח) (לב) כתב ע"ת אם נדמנה החיבה בת ו' מוחיות תוחר למעב ג' מוחיות מון לקי מלאיתא ב"ד סי' רע"ג ע"ב אבל הש"ך שם ספק לחמר גם תמב שם על הש"ע ולבוש דתוספים הבא ושם בס"ת מחיריו ולי נראה דהש"ע ס"ל ההיתר בתפילין כאן דמנהגה יותר ביון שהם מרות קטנות וחוזר שות (לג) הל"ח ומ"ד בי"ד סי' רע"ג חלקים על הבוש דיוקא כל אחיבה אחר אבל אות אחת לא תוחר וכ"כ מי"ע (לד) ובדיעבד אין לפסול (ע"ח) (לה) בל"ם דלי ק"ב שמהגיע מנהג וחיקון אין לבדיקים שלמות ולהם תמי ופיבא ח"ו ע"י כן לבלל הוכיחו לע"ז על פרשטוים (לו) והכ"ח פסק דיוקא בלי בדבה ובכיאתא מה"כ עור תשובר לשמו יגנה הבתים פרשטוים (לו) ועוב לעשותו בשר ת' בלא תפרב בלל (כ"ו) בל"ח

לט והל"מ שיהיו מרובעים רבוע גמור ארכן ורחבן שיהיה להם אותו אלכסון שאחז"ל כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא וצריך לרבע מקום מושבם וגם הבתים בראש נשיהיו כל הארבע בתים דבוקות יהיו מרובעות יחד ואין צריך כל בית בפני עצמו להיות מרובע ובשל יד יהיה אותו הבית מרובע וגם התיתור' והתפירה יהיו מרובעות אבל בגובה הבתים אין להקפיד אם הוא יותר מארכן ורחבן ואפילו עשאן מתחלה מרובעות ואח"כ נתקלקל ריבוען י"א שצריך לחזור ולרבען אע"ג דק"ל גבי ציצית שאם ניתקו מחוטי הערב עד שלא נשאר כשיעור מן הגדן כשר היינו דוקא בציצית דכתיב בהן ועשו להם ציצית משמע שלא הקפידה התורה אלא בשעת עשייה אבל ריבוע דתפילין הל"מ הוא וכל שעתא בעינן שיהיו מרובעין ,

מ הל"מ שיהיו שחורות בין הבתים בין הרצועות והיינו דווקא לעיקר מצותן מיהו אם עשאן מצבע אחר כשר (לח) וחריץ שבין בית לבית צריך שיגיע עד התפר דהיינו עד התיתורא ואם לא הגיע כשר והוא שיהיה ניכר החריץ כדי שיהו ארבע ראשיה נראין לכל ,

מא ארך ורוחב הבתים גם גובהן אין להם שיעור לא מן התורה ולא מן ההלכה רק כל אחד יכול לעשותן כפי דעתו הנראה בעיניו , (לט)

מב שין של תפילין הל"מ שיעשה בעור הבתים של ראש כמין שי"ן בולטת מקמטי העור א' מימינו וא' משמאלו (מ) אותה שהיא לימין המניח של שלשה ראשים ושל שמאל המניח של ד' ראשים ואם היפך אינם נפסלים בכך ,

מג חריץ של השינ"ן דהיינו חודן של מטה יגיע עד מקום התפר וכן היודי"ן שבתוך השינן צריכין ליגע למטה בשולי השי"ן ולא ימשוך השי"ן הרבה למטה אלא שגם שולי השי"ן יהיה נראה על התפר ,

מד נותנין טעם לעשיית אילו השתי שינ"ן שיהיו אחד של שלשה ראשים ואחד של ארבע ראשים היינו מפני שיש לנו מסיני שני מיני כתב האחד הוא הכתב שהיה על הלוחות והשני הוא הכתב שהיה בס"ת שכתב משה הכתב שבלוחות היו אותיות באויר והרפנות באבני הלוחות (שנ" חרות על הלוחות) ולשלשה ראשים יש ארבע רפנות וזו היא השי"ן של ד' ראשים שהבחנה שהקמטי' הם הרפנות והאויר שביניהם דם גוף השי"ן כמו שהיתה בלוחות * והשי"ן של ג' ראשין היא כנגד השי"ן שכותבין בס"ת שגוף השי"ן היא בולטת בריוח היא כונת השי"ן של ג' ראשים כפשוטה שהקמטין הם גוף השי"ן והטעם שכותבים דווקא אות השי"ן בתפילין י"א לרמז בהם מניין הימים שאדם מניח בהן תפילין בשנ' שהם ג' מאות ימים חוץ מן השבתות שהם נ' וד' או ה' ימים י"ט שהרי שנת הלבנה אם היא כסדרן הוא שנ"ד ימים ומלאים שנ"ה , ואע"פ שיש י"ט יותר שהרי לפחות הם ז' מן התורה דהיינו יום א' דר"ה וי"כ ויום א' דסוכות וש"ע וא' ו' דפסח וא' דשבועות מ"מ לרוב יבאו שנים או ג' בשבת ויובלענו עם השבתות , וי"א הטעם מפני ששם התיה בא"ת ב"ש הוא מצפ"ץ והוא גימט"שי"ן ועל זה נאמר וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך וארז"ל שהוא שי"ן שבתפילין כלומר שלא יהא נראה בחוץ רק השינן שהם גמטריא של שם ה" ,

הג"ה ולפי זה צריך שיהיו השני יודי"ן שבשי"ן שיגיעו עד שולי הבתי"ן בתחונה ונפרדה למטה שלא יהיו נוגעים מחוץ בשולי הבתי"ן כדי שתהא דומה לשי"ן שקצת שבלוחות (מח)

מד תיתורא דתפילין הל"מ ומהו תיתורא שישים עור למטה לכסות פי הבתים ונראה כעין דף של נשר הנקרא תיתורא מעברתא דתפילין הל"מ ומהו מעברתא הוא שעור התיתורא יהא ארוך מצד אחד שיעשה ממנו המעברתא כיצד יעשנה יחתכנה משני צדדים שלא תהא רחבה כמו רוחב התיתורא כדי שיהא ניכר ריבוע התיתורא ובאותו מעברתא שברת הרצועה ועל שם כך נקרא מעברתא גם בתפילין של יד יעשה תיתורא ומעברתא וכה יעשה אותם יקח דפוס של עץ שיהיה מרובע ריבוע גמור באלכסון אורכו כמו רחבו וחוקק בדפוס שלשה חריצין כדי רוחב הפרשיות כדי שיגיע החריץ שבין ב" לבי' למקום התפר כמו שכתבנו ולוקח עור דק מבהמה או חיה טהורה וטרכבו ומרטיבו במים ונתנו על הדפוס ומכניסו בחריצין עד שיתייבש ויתקשה ובעודו לח יעשה כמין שי"ן בולטת מקמטי העור אחת מימינו ואחת משמאלו של שמאלו שהוא ימין של הקורא פירוש ימין העומד לנגדו יעשה לה ד' ראשין ושל ימינו יעשה לה ג' ראשים , וימשוך השינן למטה עד שיגיע חריץ השי"ן ותחתיתו עד מקום התפר ואחר שיתייבש ויתקשה העור יפה על הדפוס ויצא הדפוס וישארו כמין ד' בתים ואח"כ יקח עור עב וחזק לעשות ממנה התיתורא כדי שתהא התיתורא עב וחזק ותתקיים ביה מושב התפילין ותופרן בריבוע ויכפול אותו העור הנב לשנים ויתחתך בכפל העליון נקב מרובע כפי ריבוע הבתים ויכניס בו הבתים והנשאר בעור הדק של הבתים מכל הד' רוחות יפשוט אותה הנה והנה בין ב' הכפלין של העור העב ויש לוקחין עוד חתיכות עור מרובעות כמדת עור העב הכפולה ומניחן אותה ג"כ בין הכפלים כדי לעשות התיתורא יותר עב וחזק ואח"כ תופרין אותם יחד והוא הנקרא תיתורא ומאותה העור העב יעשה ג"כ המעברתא , ולתפילין של יד יעשה הדפוס ומכניסו בחריצין עד שיתייבש ויתקשה ובעודו לח יעשה כמין שי"ן בולטת מקמטי העור אחת מימינו ואחת משמאלו של שמאלו שהוא ימין של הקורא פירוש ימין העומד לנגדו יעשה לה ד' ראשין ושל ימינו יעשה לה ג' ראשים , וימשוך השינן למטה עד שיגיע חריץ השי"ן ותחתיתו עד מקום התפר ואחר שיתייבש ויתקשה העור יפה על הדפוס ויצא הדפוס וישארו כמין ד' בתים ואח"כ יקח עור עב וחזק לעשות ממנה התיתורא כדי שתהא התיתורא עב וחזק ותתקיים ביה מושב התפילין ותופרן בריבוע ויכפול אותו העור הנב לשנים ויתחתך בכפל העליון נקב מרובע כפי ריבוע הבתים ויכניס בו הבתים והנשאר בעור הדק של הבתים מכל הד' רוחות יפשוט אותה הנה והנה בין ב' הכפלין של העור העב ויש לוקחין עוד חתיכות עור מרובעות כמדת עור העב הכפולה ומניחן אותה ג"כ בין הכפלים כדי לעשות התיתורא יותר עב וחזק ואח"כ תופרין אותם יחד והוא הנקרא תיתורא ומאותה העור העב יעשה ג"כ המעברתא ,

מה וכשמכניס הפרשיות בבתים יזהר שיכניס כל פרשה ופרשה באופן שיהיו זקופות בבית כמו שמעמידין ספר תורה בהיכל דהיינו שיכניס גליון העליון שזהו שדה העליונה תחלה וגליון התחתון לצד פה הבתים שבאופן זה כשיהיו מונחים על ראש המניחם יהיו מעומדת בביתם ,

מו ויראה ויסתכל כשמכניסם להיכן ראש הקלף דהיינו תחלת הפרשה פונה והוא שיפנה ראש הפ' לצד ימין הקורא שאם יבא לפותחן ולקוראן יהיו מונחין לפניו כהלכתן ,

מז ודווקא לכתחלה צריך בשל ראש לכותבן בר" קלפים ולהכניסם בר" בתים בעור אחד דכתיב והיו לטוטפות בין עיניך ואמר רבי עקיבא מט בכתפי שתים את באפריקי שתים הרי ד' וארז"ל יכול יכתבם על ד' עורות ויניחם כר' בתים גם כן בר" עורות מפורדין ת"ל ולזכרון בין עיניך זכרון אחד אמרתי לך ולא שנים ושלשה זכרונות מדלא כתיב ולזכרונות בין עיניך הא כיצד כותבן על ארבע עורות ומניחן בר" בתים עשויין מעור אחד וה"ה אם כתב כל הארבע פרשיות בקלף אחד אפילו לא הניח ריוח גדול בין הפרשיות חתך הקלף בין הפרשיות למעלה והניחם מדובקים למטה והכניסם כך לבתים כשורה דלזכרון בין עיניך כתיב אפילו זכרון אחד ובלבד שהא חוט או משיחה בין כל בית ובי' שיהא היכר שהם ארבע אבל בשל יד אין צריך לכותבן אלא כל ארבע פרשיות בקלף אחד ונוללין מסופן לתחלתן וכורך עליהם שער ונותן אותם בבית א' דכתיב והיו לאות על ידיך אות אחד משמע מיהו אם כתבם על ד' קלפים והניח' בבית א' יצא וא"צ לדבקם דהא מ"מ אות אחד הוא שהם בבית אחד מיהו מצוה מן המובחר הוא ג"כ לדבקם דכשם שיהא אות אחד מבחוץ כן יהי' אות א" מבפנים וכשמדבקם ידבקם ברבק כשר מן המותר בפיך , מי שאין לו תפילין של יד ויש לו תפילין של ראש עשויין בר' בתים אם הם חדשות שלא הניח עדיין יכול לשלות עור אחד על אחת מהן לעשותן בית אחד ומניחה על היד שאין כאן מוריד בקודש כיון שלא הונחה מעולם בראש הזמנה לאו מילתא היא אבל בישנות לא יעשה כן משום מעלין בקודש ואין מורידין בקודש כמו שיתבאר בסימן מ"ב בע"ה ,

מח אם צפה הבתים בזהב ה"למ שפסולה וכן אם נשאן מעור בהמה טמאה פסולה שאינה מן המותר בפיך , ואחר שהכנים הפרשיות בתוך הבתים יקח העור העב ויעשה ממנו התיתורא והמעברתא כדפרישית ואחר שעשה התיתורא מרובעת גמורה ארכה כרחבה יתפור אותה ,

מט והל"מ שיהיו התפילין נתפרין בגידי בהמה וחיה טהורים וי"א דמצוה מן המובחר לתפור בגידין של שור וטעמא משום דמין עגל הוא לפפר על מעשה העגל ואם תפר בגידי בהמה טמאה או בחוטי פשתן או בשאר חוטים פסולים ,

נ לפיכך לא יקנה אדם גידין מן העכו"ם לתפור בהן דשמא מבהמה טמאה הן ואע"ג דרובא טהורין הן להו כקטעין וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ומפיקא דאורייתא לחומרא (מו) (וע"ל סימן תל"ט סעיף א') ואם אין לו גידין יטל לתפור אותן בחוטין הנעשין מן הקלף מפני שהן מינן עד שיהיו לו גידין ,

נא והל"מ שיתפור אותן תפירה מרובעת וכיצד יעשה שתהא התפירה מרובעת תחלה מרבע עור התיתורא מלמעלה ומלמטה ויתקן ממנו המעברתא

(נח) בלא קף נ"ב ותי"ע הסיג פל הלבוש דברטעות פסול מלי מיעבר כמו כל כלי ורטשות מחורות מן כלי גם כלי דמכסירין דיעבר בבתים סיגו תשום דק"ל דלמו כלי הוא ומלי מאחר דלא רמה ס"ם הלבוש סימן נ"ג ס"ד דמאחר מעשם דלמו כלי בבתים וברטשות מפור ומלי מ"ם מלן וכיון כי קלי על בתים לחוד ומ"ם בתחלה דבתים כלי כיון כיון דקלת הפי' בבי' ס"ל כן אחב כבי' לחוש לכתחלה ומיך על מי' נ"ג ומכ"ג בחב בלבוש נמי' זה מ"ל והב"ח פוסל בכלן מלי דיעבר. דטמן הלי הוא מם לא בחקום דלא מאחר מי שלא יבעל מחטת תפילין ונרמה דקלי מבתים חקלא מכל ברטשות לשום פסול ,

(עא) ובטל הטם יחויר שיהא רוחב החיתורא מלנמיים של מלנמיים בין של ראש בין של יד (נ"ח) , (ח) הב"ח ועי"ת החמירו שלא יעשו הבי"ן בדשם תשום דלא יהיה מחק הטחת מכל בל"ם דק נ"ל ראיתי דדשם כשר לכל דבר שצריך בחינה , (חא) וכן פסק לחם רב ובית חדש ,

(חב) תשום דקלת ש' ס"ל הלא הל"ת פוא ועי"ת פחב דים להחמיר לפסול בדיעבד ואיט סלאה לסתור דברי ג"ע ולבוש בלא רמי' וכן הכ"ח פסק כס"ם , (חג) מחכב חקלא שמרוך לקשרים יחר חגרפה (כסף חגמה) , (מ"ד) הקשה מ"ת הא בלא קבוע נמי שברי יחר יש בחתות מחמות חגרחות מלחרי' בשטת חגב הכתוב הטמחות כו' ולא דק דכל מיני עמחים כם יחר חגרחרים מבל כלא חשחב בחגר מי' ע"ל דווקא חפסים וחתרים

המעברתא משני הצדדין מכאן ומכאן בענין שיהיה ניכר ריבוע התיתורא ובבסל העליון של התיתורא ינקב נקב מרובע מקום הכנסת הבתים בריבוע גמוד וקודם שכנים הבתים בארובה צריך שיתקן מקום התפירה שיהא בריבוע והוא שיעשה ד' נקבים בד' זויות הארובה וישער מנקב לנקב שיעור שוה כמנקב לחבירו עד שיהיו הד' נקבים שבד' הזויות עומדים על קצב אחד וכן אלכסונן צריך שיהיה בריבוע והוא בשיקח מחוגה ויעשה עיגול על ד' הנקבים שבד' הזויות אם ימצא שלא עבר היקף המחוגה חוץ לאחד מהם או לפני ממנו אז יכיר שאלכסונן בשוה ואם מצא שעבר חוצה לו או לפנים ממנו ידע ויכיר שאין אלכסונן שוה ויחזור וכוין עד שלא יעבור סיבוב המחוגה מא"מד' הנקבים לא לפנים ולא לחוץ ובשימצא הד' נקבים עומדים בשיווי אז יעשה הד' שרטוטין מסומנים מנקב לחבירו ובאלו הד' שרטוטין יעשה התפירה ואז תהיה מרובע' מסוקמהלכה, וכן יש לו לעשות בריבוע הארובה ובריבוע התיתור' לנסית הריבוע במחתה בריבוע הזויות כמו שכתבתי ואחר שהכנים הבתים בארובה ישים קלף א' כשיעור רחב הארובה לכסות פידם של פרשיות למטה ויעש' שלש התפירות בכל צד שיהיו בין הכל י"ב תפירות ואם פיחת או הוסיף אינו פוסל וחוט התפירה יהיה סובב משתי רוחות וקבלו קדמונינו ז"ל שכל התפירות יהי' מחוט' אחד שלא יפסוק החוט וטעמ' שזהו נו לתפילין שיתפרם בחוט אחד ולא בשני חוטין ודאי קשרי' שדרך לעשות בראשה ובסופה מידו דוזקא לכתחלה אבל בדיעבד אינו נפסל אפילו נפסקה התפירה פעם או שתים (מה) אבל אם נפסקה בג' מקומות פסולה וצריך לחזור ולתופרם מחדש, ויעביר התפירה בין כל בית ובית כדי שיהא היכר היטב בין הפרדת כל בית ובית ושתהא העור שבין הבתים מחוברת יפה עם התיתורא ולא תזז מינה, נב ואח"כ יכנים הרצועה תוך המעברת' ויעש' קשר של תפילין שימרוד הרצועות סביב ראשו ויעשנו שם בענין שישב על מקומ' כאשר פירשתי למעלה ויעשה הקשר בשל ראש כמין דלי"ת ר"ל שיהא נרא' בחוץ כעין דלי"ת וכן יעשה בשל יד יכפול העור לעשות התיתורא ומעברתא ויעשנ' מרובעת בתפירה ובאלכסונה ומניין התפירות ג' לכל צד כמו בשל ראש ויעבור הרצוע' במעברת' ויעשנ' קשר שתהא הרצוע' עוברת בו להדקה בזרוע ובסוף הרצוע' אצל הקשר יעש' קשר קטן כצורת יו"ד להשלים אותיות של שד"י עם השין שבבתים של ראש והדלית שבקשר של ראש דק"ל שהדלי"ת והיו"ד שבקשרים הם ג"כ הל"מ כמו השי"ן שבבתים להשלים שם של שדי ואח"כ חותכין ג"כ בסוף הרצוע' אצל הקשר שיהא נרא' כצורת יו"ד ויזהר שלא יעשה הקשר עד שעוש' השי"ן שבבתים ואח"כ יעשה קשר של ראש כצורת דלי"ת ואחר כך היו"ד בשל יד כדי לעשות השם של שד"י כסדר אותיות ונהגין להעביר העור על הבית של יד לרוחב הזרוע ורוחבו כרוחב הבית ונהגין כן לפי שתפילין של יד הן גבוהין וקצרין ומשימין אותם חתת הבגדים ומתגרדין תחת הבגדים ומתקלקלין לכך מעבירין הרצועה עליהן לחזקן,

לג דיני תיקוני התפילין והרצוע' ובו ה' סעיפי',

א אם נתקלקל העור של שני בתים מבתי הראש זה אצל זה אם התפילין חדשי' פסולין מפני שהעור רכה היא ובקל נתקלקל ואם הם ישנים כשרים שכיון שנתיישנו נתקשו ונתחזקו היטב ואין מתקלקלין מהר אף על פי שנקרע עור הבתים והוא שיהא עור מושב הבתים וגם קצת מן הבתים קיים ואיזה הם חדשים כל זמן שאם היו מושכין אותן בעור הרצועות הבית מתפשט ונפתח נקרא חדש אבל כל שאין נפתחין כשמושכין בעורן נקרא' ישנים וי"א איפכ' בישנים פסולין שמתקלקלין ונקרעי' מהר מפני ישנן ובחדשים שהעור הוא חזק כשרים ויש להחמיר כדברי שניהם ואם נתקלקלו שני' זה שלא כנגד זה כגון ראשון ושלישי כשרים לכ"ע שהאחד מחזיק את חבירו ואם נתקלקלו ג' בתים בכל עניין פסולים שאי אפשר להתקיים,

ב י"א שהדין כן גם כן גבי התפירות שאם נפסקו שתי תפירות זו בצד זו או שלשה אפי' זו שלא כנגד זו הרי אלו פסולים בד"א בחדשים אבל בישנים כשרים כל זמן שעור מושב הבתים קיים וגם בזה י"א איפכא דבישנות פסולין בחדשים כשרים מטעמא דלעיל וטוב לחוש לשתיהן,

ג ועור הרצועות צריך שיהא מעור בהמה חיה ועוף הטהורים דמן המותר בפיך בעינן בכל מלאכת שמים, (וע"ל סימן ל"ב סעיף ל"ז ולקמן סימן תקפ"ו סעיף א') וצריך גם כן שיהיו מעובדין לשמן כיון שעל כל פני' צריכין עיבוד הוי עיבורן צורך תפילין ובעינן לשמן כמו בתפילין עצמן והרצועות כשרו' בין עשאן מעור בין עשאן מקלף שהבל נקרא עור וחל"מ שיהיו הרצועות שחורות מבחוץ אבל מצד פנים יעשה מאיזה צבע שירצה חוץ מאדום שמא יאמרו שמדם חטטין נצבעו האדימו והוא גנאי לו הלזול לתפילין,

ד וכיון שצריכין להיות שחורות מהלכה צריך שישחיזן ישראל לשמן ולא ישחיזם עכו"ם ואם הושחזו ע"י עכו"ם פסלו' מה שאין כן בעור הבתים שמפני שאין צריכין להיות שחורות משום הלכה אלא משום נו' ואפי' אם לא הושחזו כשרות לפיכך גם אם הושחזו ע"י עכו"ם כשרות שאין מעשה זה לשם צורך תפילין, (ב)

ה מרכתיב וקשרתם אותם לאות וגו' ולא כתיב וקשרתם בקטן תחת התי"ו שהוא לשון נוכח ליחיד כמו שכתב אחר כך בשבתך בביתך ובמור ולא כתיב גם כן בשבתכם בביתכם דדר"ל שיהא קשירה תמה ר"ל רצועה שלימה ולא פסוקה וקשורה ותפורה, *

כגון מה שכתב בשם הרמב"ם ז"ל כתב כל מה שכתב בשם הרמב"ם ז"ל כתב כל מה שכתב בשם הרמב"ם ז"ל כתב כל

לבוש הלכות תפילין התכלת

סימן ל"ד

הסדר בשל יד למר בראית ליה ולמר כראי ליה והעולם נהגו כרש"י והרמב"ם כסדר שהם כתובים בתורה ואם החליף הפרשיות בבתים של ראש או בשל יד למר כראית ליה ולמר כראית ליה פסולין ,

ב ולפי שנחלקו בזה גאוני עולם בתפילין של אלו פסולין לאלו ואמרו חכמים ז"ל מקום יש בראש להניח

בו שני תפילין ובן בורע לבן נתנו קצת הרוצים לנהוג מדת חסידות ויראת אלהים ומנהגם כך בשאר

ענינים נוהגים לצאת ידי שניהם ועשין להם שתי זוגות תפילין כשתי הדיעות ומניחין שנידם , ויבין

בהנחתן שבאותן שעשויין כתיקונן אליבא דהלכתא בהן הוא יצא ידי חובתו והאחרות יהיו לו כרצועות

בעלמא ואין כאן משום בל תוסיף אלא כשעושה חמש בתים ואם אינו יודע לטין הבקום ולהניח שניהם

יחדו יניח כדברי האחד של יד ושל ראש ויסלקם מיד ואח"כ יניח האחרות על סכך ברכה הראשונה ואם

יעשה כן יניח תחלה סדר של ר"ת (א) ואחר כך של רש"י ורמב"ם כדי שיקרא ק"ש ותפילה בשל רש"י

דהואיל וכל העולם נוהגין כרש"י לא יפרוש עצמו מן הצבור בשעת ק"ש ותפלה דה"ל כעושה אגודות אגודות

ואע"פ שבאופן זה יעשה הברכה על של ר"ת ואין הצבור נוהגין כן אין קפידא כי הברכות עולין לשתיהן

ואין הנחת הראשונות וסילוקן נקרא הפסקה ביון שעוסק בהן ואינו פוסק עד שיניח השניות או יעש' כן

והוא טוב יותר ניח של רש"י תחלה ויברך עליהן כמו שעושין הצבו' ויהיו עליו עד אחר ק"ש ותפלה

ואחר התפלה יניח של ר"ת בלא ברכה ואם לבו נקפו שלא יהא כמעיד עדות שקר בעצמו כשקורא

בתחלה ק"ש בלא תפילין של ר"ת רשבא הלכה כמותו יחזור ויקרא גם בשל ר"ת שמע והיה אם שמוע , (ב)

ג מ"ם לא יעשה כן להניח שני זוגי תפילין אלא מי שמחזק ומפורס' בחסידות דאל"כ הי יוהרא דהא

כ"ע נוהגין כרש"י ועוד ששלחו בתב מא"י שנפלה בבימה שעל קבר יחזקאל הנביא ומצאו שם תפילין

ישנים מאוד והיו כסדר רש"י והרמ"בם והנוהגין בשתי התפילין שלתבנו גם כשכתב אחם של ר"ת צריך

ג"כ לכתבן כסדר שהם כתובים בתורה כמו לרש"י ולרמ"בם שבכתיבה הכל מודים שצריך לכתבן כסדרן

בתורה לפיכך בשל יד שהם בקלף אחד יכתוב קרש והיה כי יביאך ויניח חלק מקום פרשת והיה אם

שמוע ויכתוב שמע בסוף הקלף ואח"כ יכתוב והיה אם שמוע על המקום שהניח חלק הסדר הנחתן

בבתים בשל יד ושל ראש שוין הם ,

ד ולא יניח ב' הזוגות בבים אחד שהרי ע"כ אחת מהן פסולין והוא כמו חול האסור לתתה בכיס של תפילין , אלא יעשה שני כיסן ויעשה

סימן בכל כיס לאיזה הוא עשוי שלא יתן של זה בזה (ג) ולהניח שתי זוגות תפילין מסר' אחר שהנוהגין בו יש להכתפק אם יש בו משום

בל תוסיף דשבא דמיא דציצית שיטל ללבוש כמה בגדים שיש ציצית ברם ה"ה תפילין הן משמע אמרם ז"ל בענין בל תוסיף בגון ה'

פרשיות בתפילין דמשמע הא שתי זוגות לית בהו משום בל תוסיף או נימא ה"ה שתי זוגות מסדר אחד ואינו דומה לציצית שבל נסות חייב

בהן ואינ ה' מינים בלולב אמרו גם בן ה' פרשיות בתפילין ויש להחמיר שלא להוסיף כלל , (ד)

לה דין מנין השיטין ובו סעיף אחד

א נהגו הסופרים ע"פ הקבלה לכתוב בשל יד ד' שיטין בבל פרשה ופרשה ובשל ראש ד' שיטין בבל פרשה ופרשה ואם שינה לא פסל

ואלו הן ראשי השיטין רשל יד וידבר את הים יצאים לתת תן הוא תורת , בשני' והיה רחם בשה לאמר כי הקשה בהמה לאות ,

שלישי' שמע את והיו לבבך ובלבתך ידך מזוזת , ורביעית והיה ובבל נפשכם ואבלת ' בכם אשר ' בין עיניכם ביתך ובשעריך ואלו הן

ראשי שיטין של ראש וידבר מזה הזאת זה שני' והיה וכל פטר חמור ממצרים מבית כל פטר רחם הזכרים , שלישית שמע נפשך לבניך על

רביעית והיה עשב לא תתן את בגיבם כן כתבם הגאון אבל הסופרים שלנו מדקדקים לעשות כן במנין השיטין ז' בשל יד ד' בשל ראש אבל

בראשי השיטין האלו אין נוהגין ומשגין כאשר יזכרון ואין קפידא

לו דיקדוק כתיבתן ושם תמונת האותיות ע"ד הקבלה ובו ג' סעיפים ,

א בבר ידעת אמרם ז"ל על וכתבתם שצריך שיהיו האותיות כתיבה תמה ר"ל תם ושלם בגוף אחד ולא אותיות שבורות וחלוקות הוץ מן

הה"א והקו"ף קבלנו בהן שצריכין להיות חלוקות ואם אינם חלוקות פסולין וכמו שיתבאר בע"ה ועתה אבאר את תמונתן על סדר הא"ב וכל

התמונות יש בהם סוד על פי הקבלה א"לף תהיה נקודה העליונה כמין י"ד ושוקן קטן עליה ויהיה פניה עם העוקן הפוך כלפי מעלה ויהיה

ידך הי"ד דבוק אל גג הנף באמצע הגג שיהי' גולם אחד ויהיה סוף הגג עקום למעל' מאחריו קצת והנקודה של מטה תהיה ים כן כמין י"ד נטעת

בגנה והזוקה מן ראש של הנף כשיעור עובי הקלמוס וחציה ולי"ד התחתנ' יהיה עוקן קטן למטה לצד ימין ויהיה עוקן שמאל של נקודה

עליונה מבוח כנגד עוקן ימין של י"ד תחתונה כזו ולהיות בלי ספק טעם כל תמונה מיוסד' ע"פ סוד הקבלה כמו שאמרו כן בפירוש בזוהר

ובשאר ספרי הקבלה אכתוב בקצת תמונות מן הבא בידי בסודו ואכתבנו לי לזכרון ושעם הא"לף בתמונה הזאת הוא מפני שבתמונה ז' היא דומה

לשתי ידי"ן וי"ו באמצע שהוא בגמטריי כ"ו בספר השם של ד' וי"ד העליונה ודומות לחכמה העליונה והתחתונה לחכמה תחתונ' והוא הטעם

שיהיו העוקצין מכוונים כי חכמה עליונה וחכמה תחתונ' שוות ז' כנגד ז' מקבלת משלמעל' הימנה וז' משפעת למטה הימנה כידוע והי"ו לקו

האמצעי שהוא ת"ת חכמ"י , בי"ת צריך שתהיה מרובעת שלא תהא נראית כב"ף ויהיה לה עוקן אחד למעלה לצד ימין נטה לצד הא"לף

ועקב עב למטה ומקל קטן למעלה בצד שמאל על פניה כזו בתמונה הזאת היא דומה כמו דלי"ת בתוך וי"ו כי העקב שלמטה היא במקום

ראשה של וי"ו ודומו לחיבור הדי"ו פרצופין ומקל של מעלה לצד ימין עליו אמרו בזהר שלמי אמרי' לבי"ת מי בראך היא מראה להם בעוקצי

של מעלה זה שלמעל' בראני ומה שמו מראה להם בעוקצי' של אחוריה לצד א' ר"ל אחר שמו וע"כ יהיה העוקן הימני נטה לצד ימין נגד

הא' ולפי' זה יהיה תמונת הבי"ת רומז לעולם סתום מג' רוחותיו ופתוח מרוח אחד והיא צפון ומ"מ ריבועו ועקב העב של מטה ישארו בסוד'

שבתבו כותנ' והמ"י נימ"ל והא ראשו ונפו דומה לוי"ן ראשו עב ותל ימין יורד למטה מעט יותר מידך שמאל והיורך יהיה משוך עב ונגע

בה בעוקצה שיהיה נוף אחד וקצת בשופע וקצת נמוך וג' תגין על ראשה כזו והסוד בתמונה ז' יראה לי לדמו שהי"ד התחתונה הנגרת

מקבלת מכל ו' הבנין ומן שלשה העליונ' הנרמזות בג' הנקבות בו' רומזת שהוא מהן מיוחדת עמהן באחדות והמ"י ושעם השופע והנמשכי'

אינו אלא שהוא יכול לכתוב את אחרת שבתיבה בתוכם ולא יצטרך להדוחק אותו האות מראשה דלי"ת יהיה גנה ארוך ותלה קצר ולצד ימין

יהיה לו עקב טוב שלא תהא נראית כרי"ש ותלה פשוט קצת בשופע כנגד גיסל ועוקן לצד ימין בולט על פניה למעלה ואותו עוקן לא יהיה

ארוך כזו והסוד בתמונה ז' יראה שיהיה דומה לתמונ' שני וי"ן סגורין ז' בתוך ז' העקב ראש אח' של וי"ו והעוקן ראש של וי"ו שניית

ודומו לת"ת ויסוד שהם שני הוי"ן הסגורי' ושניהם נוף וכרית מחוברים ומאחדין ולפי שהם משפיעים לתוך הד' שהיא רגל הד' שבמרכבה

שהוא העשרה הנתים גם הם בר' והמ"ו הא' יהיה כמו ד' רק שהנקודה דומה לי"ו מהופכת תליה בה ואותה נקודה לא תגע

למעלה בגגה ולא תהיה הנקוד' משונה אלא תהיה למעלה רק ולמטה עב מעט עקומת למטה לצד ימין ולא תהא הנקודה רחוקה מגגה יותר מעובי

קולמוס ולא תהיה סמוכה לגג עד שאדם ביניהם לא יכול להכיר החילוק שביניהם ברחוק ד' אמות ולא תהיה הנקודה נגד אמצע הגג אלא תהיה

בצד שמאל נגד סוף הגג ומקל קטן לצד שמאל למעלה על פניה כזו והסוד בזאת התמונה יראה לי שהכונ' שתמונ' הה"א הזאת מגלה

ומבאר' סוד תמונת הדלי"ת ר"ל הרמז שהוא"ד התחונ' הנגר' שהוא העשרה היא כלולה והאחדות בתוך הב' וי"ן שאמרנו וסוד שלא תגע ואם

נגע' פסולה כסוד האחדות עם הלולי' שהוא באחדות עמהם ואינו עמהם בו' הוא סוד סתום וחתו' ויו' תהיה ענול' לצד ימין כמו

ר"ש אך ראשה קטר כמו י"ד ופניה שוים ותלה ארוך כשבי ב' קלמוס' ופשט תחתיה בשה לא שבור באמצע שא"כ לא תהיה תמונת

אלא עביה מתמעט וחלק מעט מעט עד שתהיה חדה למטה כזו וסוד תמונתה ידוע בבמה מקומות שהוא רומזת לקו האמצעי המקבלת

מן הנשר העליון הרמז בעוקצה למעלה ומשפעת לתחתונ' בציור ושביל דק ונעלם הרמז בחדות שלמט' והמ"י וי"ן ראשה יהיה עב ומרובע

ושבר על נופה משני צדדין ג' תגין על ראשה כזו וסודה ידוע רומזת לד' התחתונות המקבלת מן הג' העליונות הנרמזות בתגין ושעם

שברה על נופה מב' הצדדין לומר שהתחלת הנ' הם ימין ושמאל רחמים ודין ומן אמצעם יצא הקו האמצעי הכלול משתיהן ומשפיע למטה

ויש שעשין הקו התחתון דק ביציאה והלך ומתעבה מב' הצדדין ואחר ומתמעט מעט מעט עד שתהיה חדה למטה והרמז שכן האמצעית

יצא צעד למין ולשמאל ר"ל לנצח ולהוד ומשם חוזרין ומתערבין ביסוד המבריע ביניה' ומשם בא'רה בציור הדק כמו בו"ו והמ"ו הי"ת

יהו ב' הגלה חומן לב' ויני"ן רחוקים ז' מז כשבי קלמוס ומחוברים בגג גבה יחדיו (א) אבל הזיין של צד שמאל יהיה ראשה

עגול לצד ימין ומקל קטן יהיה עליה בצד שמאל כזו וסוד תמונה אפשר שהוא רומזת שה"ז הנכלות שבעשרה עם הנ' כתרים הנרמזים

בב' הוי"ן ולכך אינם שוין שסודם ב' עניינים גלוי הגלם

תעלם וטולם מקבלים מן הבינה היא האם הרוצצת על הבנים והיא הרמזת בתשוטרא שעליה, ומן הכתר והחכמה הרמזים במקל שעליה והמ"י. מי"ת יהיה ראש הימין קצת ארוך ומשפיל ראשו קצת ויהיה למעלה ענול ולא משוך בשוה ועיקר פניו משוך למטה לתוכה הראש הב' לצד שמאל יהיה רומה ממש לזי"ן והדל משוך בשוה למטה וג' תגין על ראש השמאלי' כמו והסוד שבתשונה זו היא מחוברת מכ"ף וזי"ן לרמז שהתשיעית והיא היסוד שהיא מקבלת מכולם כשהעשרה היא בר"ן פרצופים עם הת"ת היא כלולה מכל כ"ז אותיות התורה הרומזים לכל הצינורות ושוד שהיא כלולה מן הת"ת שהיא שם של ד' שמספרו כ"ו ומן הראשונות היא כ"ע שהיא הא' הדי כ"ז והג' תגין שעל הו' לומר שהשביעית שהיא השבת וסוד שולם הבא מקבלת מן הג' עליונות והמ"י. יו"ד יהיה ראשה ופניה שוים ויהיה לה לצד ימין ירך קטן ועקום ותנו בצד שמאל על פניה וכנגדו שוקע קטן יורד למטה אבל העוקע יהיה קצר מן הרג תגם קצר יותר מירך השמאלי כמו וסוד תשונתה ורמז לחכמה עליונה שהיא הנקודה הקטנה הנעלמת והיא מקבלת מן הכ"ע הרמז בעוקצה של מעלה ומשפעת למטה בסוד הבינה הרמז בעוקצה השמאלי תם ממשכת רחמים פנימים רחמים גמורים בחסד הרמזת בעוקצה הימני והמ"י. כ"ף כפופה תהיה עגולה מכל צד ופניה למעלה ולמטה שוים כמו והסוד היא רומזת לכבוד המוכן על נקדת הצור אשר בו הושם משה עד עבור השי"ת על פניו בסוד ושבתי את כפי ונסר. כ"ף פשוטה תהיה גנה קצר ובעקמימותה תהיה עגולה ורכה יהיה ארוך כמו י כדי שאם הזו נפפים אותה שתוכל להעשות כף כפופה שאין חילוק בינידם רק שזו פשוטה וזו כפופה ולכך לא ימשוך אותה בסוף השיטה לעשות ארוכה כלל שלא תהא נראית כרי"ש. וסוד פשוטותה נראה שהיא רומזת להסר' הכ"ף כלומר כשתפתחה נקדת הצור ותוסר הכ"ף מעליה תתפשט השנתך לראות אחוריה ולכך סמכה ללמוד שזו היא כוונתה וסודה כאשר יתבאר לפניו בע"ה. למ"ד יהיה גופה וראשה ענול לצד ימין למעלה אבל לצד שמאל יהיה לה זוית וראשה יהיה כפוף לפניה וצואר ארוך יהיה לה למעלה ועל צוארה יהיו שני עוקצין קטנים ונבה יהיה עב וכפר לפניה השב כמו. והסוד כי בתשונה הזאת היא מחוברת מכ"ף למטה וי"ו למעלה וכוונת סודה לומר כי הכ"ף בכפופה והפשוטה הנזכרות שתיהן הן מקבלים מן הקו האמצעי שהיא הוי"ו שלמעלה הימנו והעוקצין שבראשם רומזים לחסד ודין וע"כ יעשה הימני גדול מהשמאלי בסוד הסתם כי גדול ה' מכל אלהים וסוד עקידת יצחק ע"י אברהם והמשכיל יבין. מ"מ פתוחה תהיה למעלה לצד ימין עגולה אבל למטה יהיה לה זוית אבל לא יהיה לה עקב כמין ב' ונה יהיה למעלה שוה ולא עגול ויהיה גנה ארוך עד כנגד משכה התחתון והנקודה שבצד שמאל הרומה ליו"ד יהיה משוך עם אליה וכמעט בשוה מעט באלכסון כדי שלא תגיע למטה והחרשים יצא למטה מן הנקודה כאורך שני קולמסין ויגיע עד כנגד משוב התחתון ולא יגע בו כמו. וכו' התשונה דומה לכ"ף וי"ו דבוקה למעלה בה ואע"ג שיש לה זוית למטה מ"מ כיון שהיא עגולה למעלה ואין לה עקב למטה דמי מפני לכ"ף מלבית כי הבית יש לה עוקץ מלמעלה ולמטה עקב והזוית למטה אינו בדרך תוארה מכ"ף ומה שאין עושין אותה עגולה ממש כב"ף מעמה הוא כי מ"מ פתוחה ומ"מ פתומה יהיו שוים ואם יהיו שמה עגולות שמא המתומה תרמה לתינוק דלא חכים ולא מפש למכ"ך וסודה יראה ג"כ שהיא רומזת לחיבור הכ"ף שהזכרתי עם הי"ו בשיהיו בר"ו פרצופים ופתיחתם רומז שהם בחיבורם המשפיעים למטה בכל העולמות והמ"י. מ"מ פתומה תהיה עגולה למעלה לצד ימין ולמטה יהיו לה זוית לימין ולשמאל שלא תהא נראית כמכ"ך ויסתום אותה לגמרי ונה יהא שבר חוץ לסתימה כשיעור שני קולמוס שתהא נראה עם הצלע הד' שלה כדי"ו כמו. ובתשונה זה תהיה ג"כ רומה לכ"ף וי"ו דבוקה בה ושעם הזוית כמו במ"ם פתוחה אלא שסתימתה רומז לסד' גדול צפון כמוס וסתום בסוד חיבור הגדול בהיותה נעלמה בסוד הבינה בסוד מ"מ פתומה דלמרבה המשרה ודי למבין והמ"י. נ"ן כפופה יהיה ראשה כמו ראש זי"ן ג' תגין עליה הנרון עב וקצת ארוך ומשכה משוך לצד שמאל יותר מן הראש השב ובעקמימותה יהיה לה קצת עקב אמנם תהיה שמה עגולה כמו ושעם משוכתה לצד שמאל הוא כדי שלא תהא נראית כבית אב כב"ף וצוארה ארוך כדי שיוכל להסכיך אות אצל ראשה ובתשונה זו תרמה לזי"ן עטרת תוך ד' וסודה לכוון שהשביעית שהיא השבת והיא העטרה אע"פ שהיא בראש פינה עיקר קומה הוא על הי"ו קו האמצעי והתגין מרמזים שהיא גם מקבלת מן הג' עליונות ועוד שהנ"ן היא נקבה המקבלת השפע מן העליונות שהם וכרים לנבה והמ"י. נ"ן פשוטה תהיה כמין זי"ן ג' תגין עליה אך שהיא ארוכה כמו ושעוד ארכה כדי שתהא ראויה להעשות נ"ן כפופה וסודה יודעה רומז להתפשטות משיכת השפע מן העליונות עד למטה בסוד אמונת אומן והמ"י. סמ"ך תהיה גנה למעלה ארוכה ולמטה משוכה קצר ותהיה עגולה למעלה לצד ימין ולמטה עגולה משתי צדדיה לימין ולשמאל ויסתום אותה לגמרי וגנה למעלה יהיה שבר חוץ לסתימה כשיעור שני שבי קולמוסין

כמו ותשונתה זו ג"כ כדמות כ"ף וי"ו כמו במ"ם סתומה וכוונתה וסודה הוא כמו סוד המ"ם סתומה אלא שזו פתוחה ביותר ולכך נקראת סמ"ך לומר שהיא סומכה ומובלעת בב"ף ועגולה בבל צד ורומז שאין לה קץ ותכלית לא בתחלה ולא בסופה רק הוא מסתמכת ומתקיימת לעד ולנצח נצחים ולשלמי שלמים מן העולם ועד העולם והמ"י. עי"ן יהיה אות ראשון כעין יו"ד שפניה קצת כלפי מעלה ונופה מושך תתיה בעמידה קצת ובה תהיה זי"ן עומדת בשוה ונתעת בירכה למטה מחציה ויש עליה ג' תגין כמו והדי היא מחוברת מג' תשונות יו"ד וזי"ן עומדת בתוך וי"ו וסודה ידוע לומר הוי"ד העליונה הרומזת לחכמה עליונה עם הבינה בעוקצין שלה גם כל הו' התחתונות סלן פנות אל הו"ו היא קו האמצעי שהיא תוף ועיקר האילן והמ"י. פ"ה כפופה לא יהיה לה עוקץ למעלה אבל יהיה לה זוית קטן ותהיה משוכה קצת לאחר ירה שתהא עגולה מבחוץ וכן למטה תהיה עגולה אבל מכפנים לה יהיה הזוית כמו כי"ת ויהיה לה עוקץ על פניה לצד שמאל ויורד למטה אל הנקודה שבתוכ' והנקודה כמין יו"ד תהיה למטה בצד שמאל עגולה ותלויה באותו עוקץ והעוקץ יגיע למעלה שהוא נוף אחד אבל לא תגיע הנקודה בשום מקום יותר כמו ובתשונה זו היא רומה לכ"ף וי"ו מהופכת תלויה בה וסודה כסוד לי' ום' אלא שזו בסוד החיבור והדיבוק ביותר והמ"י. פ"ה פשוטה יהיה לה זוית קטן למעלה ומשוך קצת לאחוריה כמו הכפופה ודגלה ארוך עד שאם תכפפנה תהיה מאחורי' כמו כ"ף כמו וסודה כסוד כ"ף פשוטה עם וי"ו קו האמצעי בתוכה לרמז על השגת אספקלריא המאירה עי' השגת האחוריים והמ"י צדי"ק כפופה יהיו לה שני ראשין הראש הראשון יהיה כעין יו"ד שפניה קצת כלפי מעלה ודבק ירך האות למטה עב באמצע צואר הצדיק למעלה מן ירך הצדיק ויותר שלא ידביקנה למטה שלא תראה תוארה לעי"ן וראשה השני יהיה כמין זי"ן והצואר יהיה קצת עב וקצת ארוך כדי להסכיך את אצלה ותשובה משוך לצד שמאל הטב יותר מן שני הראשים בעקמומית הטב ותהיה עגולה ג' תגין על ראשה כמו וכו' תהיה תמונתה ממש כמו נ"ן כפופה אלא שהיו"ד על גבה מבחוץ ויהיה סודה כסוד נ"ן כפופה שכתבתי למעלה והיו"ד שעל גבה רומזת לחכמה עליונה שהיא מחוברת עמהן והמ"י. צדי"ק פשוטה יהיה ראשה כמו הכפופה ונפה ארוך עד שיורד ידיה מן דבק הו"ד אליה כעובי ב' קולמסין וחציה כדי שהיה ראוי לעשות צדיק כפופה וג' תגין עליה כמו. ויהיה תמונתה כתמונת נ"ן פשוטה וי"ד עליה וסודה כסוד נ"ן פשוטה שכתבתי וי"ד שעליה לחכמה עליונה כמו בכפופה והמ"י. קו"ף יהיה נוף שוה ואחוריה יהיה עקום הישב ותלוי בה רגל ולמעלה יהא הרגל קצת עב ומתמעט והולך ולא יגע למעלה בגג ולא יקרבנו לגג כל כך עד שאדם בינוני לא יכול להביר החילוק שבין הרגל והגג ברחוק ד' אמות ומ"מ לא ירחיקנה מן הגג יותר מעבי קולמוס ומקל קטן לצד שמאל על פניה כמו ותמונה זה רומה לכ"ף כפופה ונ"ן פשוטה בתוכה ויהיה סודה כסוד ג"ב"ף כפופה שכתבתי ונ"ן פשוט' כסוד ת' פשוט' שכ' שרומז להתפשטות השפע למטה אלא שרנ"ן פשוטה שלמעלה רומזת לסוד התפשטות השפע מן העליונות לתחתונה כאשר כתבתי למעלה והנ"ן פשוטה הזאת רומזת להתפשטות השפע מן התחתונה לשלמות שתחתיה לכל המרכבות רשכינה י"ת ומזה הטעם לא תיגע בגגה ואם נגעת פסולה כי משם ולמטה אינם באחדות עמה כדכתיב ומשם יפרד והיה לד' ראשים ונו' המקל שעל ראשה רומז שהיא מקבלת מן העליונות ע"י הקו האמצעי ועמהם היא באחדות אחת והמ"י. רי"ש תהיה עגולה לגמרי מאחוריה ופניה שוים וגנה ארוך ורכה קצר שלא תרמה לכ"ף פשוטה כמו וסודה יראה שרומז לפתיחת הכ"ף של הקו"ף והתפשטות השפע למטה ושהיא חופפת ומרחפת על נחליה כאם לשומרם ומטעם זה יראה לי ג"כ סותם מאמרם ז"ל בזהר שרי"ש רומזת לבינה וכמו שמביא הרקנ"ט בתחלת פרשה בראשית ושם פירשתי וג"ל הטעם מפני שהבינה היא האם העליונה במ"ש הכתוב כי אם לבינה תקרא והיא מרחפת על בניה בסוד שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח קן ושתיהן נקראות שכינה זו עליונה וזו תחתונה וכן מרמזת שתיהן בשתי הי"ן שבשם כידוע ליודעים חן כי שתיהן שוות זו בעליונות וזו בתחתיתה ועוד כי הרי"ש הוא רומה לנ"ן הפוכה רומזת לשפע התמישים שעדי בינה הזורדים ומשפיעים למטה וכן התחתונה מה שמקבלת מן הנ"ן שערים העליונים משפעת למטה ולכך נרמזים שתיהן ברי"ש ואולי זה ג"כ הוא הטעם ששתיהן נרמזות בה"א משתי הי"ן שבשם מפני שנ"ף הה"א הוא רומה לרי"ש כמו ששתיהן קצת מפרים שמעגלים אותה מאחוריה והיו"ד שבתוכה יראה לי הי"ד שבתוך הה"א הראשונה רומזת לחכמה עליונה הכלולה בתוך הבינה שהוא נ"ן והיו"ד שבתוך הה"א האחרונה רומזת לתפארת תחתונה שהיא הי"ד ועידא שלמטה שהיא העשירית והיא כלולה ג"כ בבינה שהיא הנ' כי ה' בחכמ"ה יסד ארץ כונן שמים בתבונה ודי למבין והמ"י. שי"ן ראש' הראשון יהיה כמו יו"ד שפניה כלפי מעלה ומשך הנוף בשיפוע למטה עד כנגד ראש הג' והראש השני יהיה כמו כן כמו יו"ד שפניה למעלה ועוקץ קטן עליה ומשוך ירכה למטה בשיפוע לצד שמאל עד מקום חיבור ראש הג' למטה אל נופה שיהיו ג' ראשים מחוברים למטה במקום אחד וכנגד זה יהיה חד למטה וראש הי'

יהיה כמו זי"ן וג' תנין על ראשה ולא יעשו הראשים זה בזה כזו, ובתמונה זו יהיה הראשין עם מישך הגוף דומה לי"ו והרי כאן וי"ו יו"ד זי"ן שהוא אותיות זי"ו וסודה לכוין שימשוך זיו ווהר החכמה העליונה הנמשכת לה מבתר עליון הנרמזת ביו"ד האמצעית עם העיקר שעליה לתוך קו האמצעי הנרמז בוי"ו ומשם מתפשט לכל ו' הבניין וג' תנין לג' עליונות ומחברין אותה למטה לרמז לאחדותן ע"ד נערץ סופן בתחלתן והמ"י, תי"ו תהיה כמו דלי"ת וירכה' כמו דלי"ת הפוכה ויגע בה למעלה ויהיה סוף ירכה כנגד סוף גנה כזו, וסודה כסוד הדלי"ת שכתבתי למעלה ודלי"ת הקטנה שבתוכה רומזת ששני הזוי"ן הללו משפיעים לתוך העטרה ומתאחדים עמה גרמו בדלית והיא הרגל הדביעי שבמרכבה ולפיכך אם אינה נגעת פסולה שהרי היא באחרות עמהן והמ"י, ע"כ כתבתי המעט מזער בקצת סודי תמונת האותיות אשר לפי ע"ד נגלו לי במעט חכמת הקבלה שקבלתי ואם לא מצאתי בשום ספר התבוננתי דבר מתוך דבר לפי מיעוט השגתי והמציתים מתוך כללי הקבלה אשר הבנתי מתוך הזהר ושאר ספרי הקבלה ובריך רחמנא דמיין ואזה לאל יתברך המגלה סודו לירא יראיו יחני בדרך אמת ואם שגיתי ה' יכפר בעדי ויזדנו נפלאות מתורתו אמן, ואתה המעיין אל תבהל ברוחך ותעלה ח"ו מחשבה זרה על לבך לומר איך יהיה כונת תמונת האותיות שכתבתי ועל הדרך שכתבתי באו בהם כמה אותיו' בתמונו' משונו' זו מזו ורובם במעט יש להם סוד וכונה אחת עם עצמו שיניי' אל יהיה הדבר תמוה בעיניך כי שאל נא למי שיודע מעט בעניין הקבלה שמהפכת השמות בפרט שם של ד' לכמה שמות משונים זה מזה עד שארז"ל ד"ן שמות הדוי"ה ובשום אחת בהם אין רק אלו הד' אותיות אלא שכל אחד מורה על כח מיוחדת ופעול' מיוחדת לו י"ת זה ברחמים וזה בדין מדוע ליודעים חן כן אומר אני ג"כ שעל הדרך הזה בעצמו נשתנו התמונות וצורת האותיות אע"פ שברמז כונתם כמעט ירמזו הרבה לאותיות שוות ומיוחדות מ"מ פעולתיהם וציורותיהם בסוד השתלשלות השפע וכונת משונות זה לדין וזה לרחמים כידוע למשכילים מעט בסוד תמונת האילנות שמציירין בספירות והבן,

ב תע"פ הסדרות הללו בצירוף שאר כונות וסודות הנמסרות על כל קץ וקץ תילי תילין של הלכות יוהר כל ספר בכתב שלא ישנה צורת שום אחת מהן ומיהו אם שנה קצת בצורתם לא פסל ובלבד שלא ידמה אות זו הנשתנה לאות אחרת ואילו הן האותיות שבקל אדם מועה בהן על מן צריך לדקדק יותר בכתיבתן, היודי"ן שבא' ושבג' ושבעיין ואחורי הצדיק ובתוך השי"ן והדלי"ת שבתוך התי"ו יוהר שיהיו נתעין באות ובאחד שאינה נתעת פסולה וכן כל האותיות צריכין להיות גולם אחד שאם אינו גולם אחד אינם כתיבה תמה אלא שבורה והוא פסול חוץ מן הה"א והקו"ף שצריכין שלא ליתע בגג ואם נתעין פסולה וגם אלו היודי"ן שהזכרנו צריכין שלא יגעו באות רק עם רגל הדק שבהם ולא יותר ואם הדביק יותר פסולין וצריך לגורדן וכשיגרוד לא יגרוד אותו הדבק הנותר לבדו דהוי כחק תוכות רק יגרוד כל הו"ד הנדבקת ויחזור ויכתבנה לכתחלה ב' צריך ליוהר בתג שאחוריה לרבעה שלא תהא נראית ככ"ף וצריך ליוהר בתג קטן שבצד שמאל ובעקרן שמאחוריה, דלי"ת צריך ליוהר בתג שאחוריה לרבעה שלא תהא נראית כרי"ש ת"ם בה"א צריך ליוהר בזה ובתג שבשמאלה, הי"ו לא יקצר אותה שלא תהא נראית כיו"ד, הזי"ן צריך ליוהר שלא יאריך אותה שלא תהא נראית כנו"ן פשוטה חי"ת יוהר במקל שבצד שמאל גם בחטוטרא שעליה ויעשה החטוטרא עליה באמצע ולא בסופה ולא יעשנה ג"כ עליה על גבה כמין כתר כזו, מיהו לא מיפסל אם לא נעשית כך רק שתינוק דלא חכים ולא טפש קורא אותה אכל בזה צריך ליוהר שלא יאריך גנה הרבה כגון אם נזדמנה בסוף שיטה ואם האריך פסולה (ב) ואין לה תיקון, יו"ד יוהר שלא יאריך אותה שלא תהא נראית כוי"ו ויוהר בתג שעליה שתהא כפופה למטה ויש פוסלין אם לא עשה כל השני קוצות הללו ביו"ד לפיכך יעשה אותם טרם יתחיל לכתוב אות אחרת ואם כתב אות אחרת תחלה ואח"כ עשה הקוצות הוה כתב שלא בסדרן ויגנז, וי"א שהדין כן דוקא ברגל ימין שתחתיה אבל בקוץ שעליה לא פסל בכך ויש להחמיר הכ"ף יוהר לעגלה מאחוריה שלא תהא נראית כבי"ת ואם עשויה כבי"ת פסולה וכן הכ"ף פשוטה צריך לעגלה מאחוריה ואם עשאה כמו דלי"ת י"א שפסולה ולא יועיל לה תיקון בגדור הקוץ בתפילין דה"ל חק תוכות ולא ימשוך אותה בסוף שיטה גלעשות אותה ארוכה הרבה דה"ל צורות רי"ש ולא כ"ף ופסולה וכן לא יקצר ירכה שלא תהא נראית כרי"ש, גם ולמ"ד צריך לעגלה מאחוריה לצד ימין ולא יעשה לה זוית רק בצד שמאל מלמטה, המ"ם סתומה צריך לרבעה שלא תהא נראית כסמ"ך, הנו"ן כפופה יעשה מושבה למטה ארוך מראשה העליון שלא תדמה לבי"ת או לכ"ף הנו"ן פשוטה לא יקצר רגלה שלא תהא נראית כזי"ן ויעשה קו הארוך באמצע הראש לא בקצהו שאז תדמה לוי"ו ארוכה הסמ"ך צריך לעגלה משלש רוחותיה שלא תהא נראית כסמ"ם סתומה וגנה למעלה יהיה עובר לחוץ לצד שמאל לכשיעור גג וי"ו הפ"א פשוטה יוהר ביו"ד שבתוכה שלא תהיה הפוכה לצד חוץ פן תדמה לתי"ו, הצדי"ק בין בכפופה בין בפשוטה צריך להיות ראשה השני ראש הזי"ן נטה לבאולבאן ולא יעשה הירך בקצהו כמו ברי"ו הרי"ש יעשה גנה קצת ארוך שלא תדמה לוי"ו ועגולה מאחוריה שלא תדמה לדלי"ת השי"ן יעשה חד למטה ולא עגולה ולא רחב, התי"ו יוהר שרגל שמאל יניע למעלה וכל אות שיש בה כפק מיתתינן ינוקא דלא חכים ולא טפש אם יכול לקרותו כשר ודווקא כגון שיש לנו ספק באות אם נכתב בשיעורו בארכו ורחבו וכה"ג דכיון שהתינוק יכול לקרות ידעינן שנכתב כשיעורו אבל האותיות שיש להן יודי"ן שצריכין לנגוע ואינן נוגעות אע"ג שהתינוק קורא אותן אינן מוכשרות בכך שהרי מ"מ אינה כתיבה תמה אלא שבורה, וכן אם רואין שנשתנה האות מצורתו אפילו התינוק קורא אותו ומדמה אותו בדמיונו לאותו אות לא מתכשר בכך, ומה שכתבתי למעלה גבי קצי הי"ד שאם התחיל לכתוב אות אחרת תחלה ואח"כ עשה הקוץ שפסול ויגנז משום דהוי כתב שלא כסדרן דווקא גבי י"אמרי"כן שאינה נקראת י' בלא הקוץ למ"ד כראיתא ליה ב' קוצין ולמר כראי' ליה קוץ א' אבל באלו היודי"ן שצריכין ליגע אם כתב כל הפ' ומצא בה אח"כ אותיות שאינן נוגעות היודי"ן י"א שאם תינוק דלא חכים ולא טפש קורא אותם יכול עדיין לתקנם אח"כ אע"ג שפסולות אם לא תקנם לא הוי שלא כסדרן דהואיל והתינוק קורא אותם ידעינן שעיקר האות כתוב אלא שלא נשלם שיעורו מה שאין כן ביו"ד שאין נקרא יו"ד בלא אותו הקוץ ואם חטוטרא דחי"ת אינה נתעת מעט רק שאין נראין להדיא פרידתם אף על גב דתינוק קורא אותה שני זייני"ן מותר לתקנו אע"פ שאין התינוק יכול לקרותו היינו מפני שאינו מורגל באלו החיתי"ן שאפילו הזו נתעות ג"כ היה קורא כן אכל אם הפרידה ניכרת הרבה ודאי אסור לתקנו שהרי נשתנה צורת האות ודומה לשני זייני"ן ואם יתקנה הוה ליה שלא כסדרן וגנז,

ג וצריך לתיג אותיות שעטנז ג"ן כמו שכתבתי למעלה בתמונת האותיות והסופרים נהגו לתיג עוד אותיות אחרות מיהו אם לא תיג אפי' אותיות שעטנז ג"ן לא פסל (ג) ואלו הן האותיות שהסופרים נוהגין לתיג יתר על אותיות שעטנז ג"ן ח"ן ו"ם ש"י ל"מ עת"ם בפר' קדש, ב"ה פ"ר הו"ם א"ך ד' ה"ד ק"ח ה"ה כ' ט"ט בפרשת כי יביאך, ק"ק טט"פ בפרשת שמע, פ"ת טט"פ בפרשה והיה אם שמוע, וזהו פירושו ח"צ חי"ת של חמץ חד תנא וי"א ד' תני צדיק ה' תני, ו"ם דהיבטי ג"ג תני ש"ן דאשר ה' תני, יו"ד דלי ג' תני, למ"ע דלמען ד"ד תני, ת' דתורת ה"ג, תני, מ"מ סתומה דמימים ג' תני, ע"כ בפר' קדש ב' דיביאך ג' תני, ה' דונתנה ד' תני פ"ד דפטר ג"ג תני, הו"ם דהזכרים ג"ג תני, א"ך דישאלך ד"ד תני ד' דיד ג' תני ה' ראשונה והאחרונה דהקשה ד"ד תני, ק' דהקשה ג' תני ח' דלשלחנו י"א ג' תני, וי"א ד' תני, ה' של ויהרג וה' של ידכה ד"ד תני, כ' דידכה ג' תני טט דלטוטפות ה"ה תני, ע"כ פרשה כי יביאך, פרשת שמע, ק' של ובקומך ג' תנין, ק' של וקשרתם ג' תנין, טט"פ של למטפת על כל אות ואות משלשתן ד"ד תנין ע"כ פרשה שמע, פ' והיה אם שמוע פ' של ואספת ג' תנין, תי"ו של ואספת תג אחד טט"פ של למטפות על כל אחד ואחד משלשתן ד"ד תנין ואותיות של שעטנ' ז ג"ן גם הנו"ן פשוטה וצדי"ק כפופה בכלל, ומנהג לעשותן בצד שמאל של האות על דראש הנעשה כעין זין אחד מימין ואחד משמאל ואחד באמצע ואם לא עשה התנין או הוסיף או גרע בהן לא פסל וטוב לעשו' את כולן כדי לצאת כל הדיעות ואלו הן חסרות ויתירות מן הד' פרשיות פ' ראשונה קדש ליכל בבור מלא זבור מלא, בחזק חסר הוציא מלא וי"ו יו"ד יצאים חסר וי"ו יביאך מלא והאמרי חסר, והיבטי מלא, לאבותיך חסר וי"ו העברה חסר מצת חסר השביעי מלא מצות מלא שאר חסר נבלך חסר בעבור מלא לאות מלא, לזכרון מלא עיניך מלא, תורת מלא, הוציאך חסר יו"ד החקה חסר למועדה מלא פ' שנייה והיה כי יבאך חסר ולאבותיך חסר וי"ו חסר חסר, בבור מלא בחזק חסר, הוציאנו מלא וי"ו יו"ד ויהרג חסר בבור מלא, מבבר חסר, ועד בבור מלא זבח חסר, וכל בבור מלא, לאות מלא, ידכה כתיב בכ"ף כפופה והא בסופה ולטוטפות חסר וי"ו אחרונה, עיניך מלא בחזק חסר הוציאנו מלא וי"ו יו"ד, פרשה שלישית עי"ן של שמע גדולה ד' של אחד גדולה, מאוד חסר לבניך מלא בביתך חסר יו"ד שנייה ובקומיך מלא, לאות מלא ידך חסר (ד) לטטפות חסר שני וי"ן עיניך מלא, מזוזות חסר וי"ו ראשונה ביתך חסר יו"ד שנייה ובשעריך מלא פ' רביעית והיה אם שמוע חסר מצותי בוי"ו אחת, יורה מלא, ומלקוש מלא, ותירשך חסר וי"ו השתחויתם מלא יבולה מלא, הטבה חסר נתן חסר אותם חסר לאות מלא לטוטפת חסר וי"ו אחרונה עיניכם מלא אתם חסר בביתך חסר יו"ד שנייה ובקומיך מלא מזוזות מלא ביתך חסר יו"ד שנייה ובשעריך מלא לאבתיכם חסר וי"ו,

לז זמן הנחת תפילין ובו ג׳ סעיפים.

א מצות תפילין שקולה כנגד כל המצות, שנאמר והיו לאות על ידיך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה׳ בפיך, הרי משמע שעל ידי התפילין תהיה כאלו כל תורת ה׳ בפיך, לפיכך גדול שכרו של המניחם ומאריך ימים שנא׳ ה׳ עליהם יחיו כלומר אותם שנושאין עליהם שם ה׳ בתפילין יחיו וכל מי שאינו מניחן הוא בכלל פושעי ישראל בגופן כלומר שפושעים ממש בגופן שאינן רוצין לקיים המצוה המוטלת לעשות על גופן בלא חציצה, לכן צריך כל אדם להיות זהיר וזריז בהן ביותר.

ב ומצותן להיות עליו כל היום דהא סתם כתיב וקשרתם אותם וגומר משמע קשירה תמידית ועוד כתיב והיו לאות על ידך ולזכרון בין עיניך ואות וזכרון צריכין להיות תמידין, אבל מפני שצריכין גוף נקי שלא יפיח בהן מפני קדושתן ועוד שצריכין שלא יסיח דעתו מהן בעודן עליו כמו שאמרנו למעלה ק״ו מציץ ואין כל אדם יכול ליזהר בזה ע״כ נתנו שלא להניחם כלל כל היום כי סגי להו בקשירה פעם אחת בכל יום אע״פי שיסירם מיד נמי יצא ידי קשירה וקשירה, ומ״מ אחז״ל צריך כל אדם ליזהר בהן להיותם עליו לכל הפחות בשעת ק״ש ותפלה דבזמן קצר כזה יכול כל אדם ליזהר שלא יפיח בהם ושלא יסיח מהם דעתו

ג קטן הודע לשמור תפילין בטהרה שלא יישן בהם ושלא יפיח בהם ושלא יכנס בהם לבית הכסא חייב אביו לקנות לו תפילין לחנכו, וק״ל שקטן שהגיע כאן ר״ל שהוא בן י״ג שנים ויום אחד וכן נהגו ואין לשנות. (א)

לח מי הם החייבים בתפילין ובו י״ב סעיפים.

א חולה ומצטער פטורין מן התפילין מפני שאין דעתן מיושבת עליהן ויסיח דעתו מהם וחולי מעיים אפילו אינו מצטער פטור מפני שאין לו גוף נקי. (ואסור להסיח דעתו מהם כדאי׳ לעיל סי׳ כ״ח סעיף א״)

ב מי שבריא לו שאינו יכול לעמוד על עצמו להתפלל בלא הפחה מוטב שיעביר זמן תפלה ולא יתפלל משיתפלל בלא גוף נקי ואם יראה לו שיוכל לעמוד על עצמו נקי בגוף בשעת ק״ש לבדו יניח תפילין בין אהבה רבה לק״ש ויברך עליהן ויקרא ק״ש שאין זה הפסקה הואיל וצורך ק״ש נינהו.

ג נשים ועבדים פטורים מתפילין משום דהוו להו מצות עשה שהזמן גרמא דהא שבת וי״ט לאו זמן תפילין הוא כדאיתא לעיל סימן ל״א סעיף א״ וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ועבדים נמי אינן חייבים אלא במצות שהנשים חייבות בהן כדילפינן מג״ש דלה לה מאשה ואם הנשים רוצין להחמיר על עצמן ולהניחן מוחין בידן מפני שאין הנשים זריזות לשומרן בגוף נקי. (וע״ל סי׳ י״ז סעיף ב׳ ובסימן ל״ז סעיף ב׳).

ד המניח תפילין צריך ליזהר מהרהור תאות נשים שזהו הגורם הגדול להסיח דעתו ושלא להיות נקי לפיכך אם אי אפשר לו בלא הרהורים מוטב שלא להניחם עד יפנה מחשבתו וימשוך לבו ליראת שמים, ויסיח דעתו מכל דברי הבאי המפסידים גוף ונפש ויפנה לבו לקבל עליו עול מלכות שמים ביראה ובקדושה.

ה אבל ביום ראשון שארעו האבילות אסור להניח תפילין משום דטריד לבו במרירות אבלותו דכתיב ואחריתה ביום מר וכיון שטרוד כל כך ודאי יסיח דעתו מהם וזהו דווקא ביום ראשון אבל מכאן ואילך חייב אפילו באו פנים חדשות לנחמו דנבר אזלה ליה טרדתיה.

ו וט׳ באב חייב בהן דה״ל אבילות ישנ׳ ולא עדיף מ׳ באב משאר ימי אבילות דאבל מיהו אנו נוהגין לאסרו כל היום אלא שנוהגין להניחן בזמן מנחה כדאיתא לקמן סימן תקנ״ה.

ז חתן ושושביניו וכל בני החופה פטורין משום דשכיח שכרות וקלות ראש. (א)

ח כותבי ספרים תפילין ומזוזות וכן מוכרי תכלת הם ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העוסקין במלאכ׳ שמים פטורין מקריאת שמע ומתפלה ומתפילין ומכל המצו׳ האמורות בתור׳ שכיון שעוסק במצוה אחת אינו צריך לעזוב אות׳ לעסוק באחרת שאין אתה יודע שכרן של מצות ומה לי אם יעסוק בזו או בזו מיהו בד״א כשהו בענין שאם יניחו תפילין או יקראו ק״ש או יקיימו אחת משאר מצות תיבט׳ המצות שהם עסוקין בה בגון שאדם אחד רוצה לפרוש בים או בשיירא עכשיו ורוצה לקנות תפילין או תכלת תפילין אי אפשר לו להמתין עד שהסופר או התגר יקיים מצוה אחת שבאה ליהו כגון הנחת תפילין או ק״ש או שאר מצות ימכור לזה אע״פ שיעבור המצות האחרות אבל אם אפשר לקונה להמתין יעשה הסופ׳ או התגר המצו׳ הבא׳ ליהו אם היא מצוה עוברת ואח״כ יחזור לכתוב ספרים תפילין ומזוזות או למוכרם ואם יכול לעשות שתיהן כאח׳ בלא טורח יעש׳ שתיהן כאחת מיהו יזהר בכל אופן אם אפשר להיות עליו התפילין בשעת קריאת שמע ותפל׳ שיהיו עליו (כדי לקבל עליו עול מלכות שמים)

ט וכן ת״ח אע״פ שקורא בתורה כל היום (ע״ל סימן ב״ה סעיף א׳ וסימן רמ״ח סעיף א׳ וסימן תרפ״ז סעיף ב׳) יפסיק מלימודו בשעת ק״ש ותפלה ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע ויתפלל ואחר כך יחזור ללימודו כיון שאי אפשר לו לעשות שתיהן יעשה שתיהן וכל שכן בזמן הזה שאין תורתינו אומנותינו כל כך.

י תלמיד לא יחלוץ תפילין לפני רבו ועל כיוצא בזה נאמר ורם יד במלך ואמר ר׳ יוחנן שחלץ תפילין בפניו וטעמא מפני שנראה כמי שאין אימת רבו עליו שמיקל בכבודו ומגלה ראשו בפניו ועוד שנראה כאילו מורה הוראה בפני רבו לומר כבר הגיע זמן הסרת תפילין והרי הן עדיין על ראש רבו אלא ימתין עד שיחלוץ הרב תחלה ואח״כ יחלוץ הוא ולטעם הראשון אפילו אין לרבו תפילין בראשו לא יחלוץ בפניו מפני שנראה שמיקל בכבוד רבו ואין אימתו עליו אלא יפנה לצד אחר ויחלוץ שלא בפניו.

יא היה צריך לתפילין ומזוז׳ ואין ידו משגת לקנות שתיהן תפילין קודמין שזו מצוה שבגופו וזו מחוץ לגופו ומצוה בגופא עדיפא.

יב מנודה ומצורע אסורין להניח תפילין דבעיא היא בפרק אלו מגלחין ולא איפשיטא ואזלינן לחומרא בשב ואל תעשה ע״ש. (ה)

לט מי כשר לכתוב תפילין ולקנות ממנו ובו י׳ סעיפים.

א תפילין שכתבן עבד או אשה או קטן אפי׳ הגיע לחינוך פסולין וכן אם כתבן עכו״ם פסולין וטעמא משום דהוקש כתיבה לקשירה דכתיב וכתבתם וקשרתם וארז״ל כל ששנו בקשיר׳ ישנו בכתיב׳ וכל שאינו מצווה מן התורה על הקשירה כגון אילו אינן בכתיבה שגם קטן אפילו הגיע לחינוך אינו מצווה מן התורה אלא מדרבנן וכן אם כתבן ישראל משומד או מסור פסולין שאילו אינן מאמינין במצותן ואיך יכתבם לשמן שגם המסור נקרא מין שאינו מאמין בתורה שהרי פרק עול ואין יראת אלקים לנגד עיניו וכל שאינו מאמין הרי ממילא אינו בקשירה שהרי אינו חושב על הקשיר׳ למצוה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה.

ב וכל הפסול לכתבן פסול בכל תיקון עשייתן שהרי ע״כ פסול הוא בעשיית השי״ן שבכתים שגם זו נקראת כתיבה ובכלל כתיבה הוא וכיון שהוא פסול במקצת עשייה פסול בכל העשייה.

ג עכו״ם שנתגייר וחזר לדתו מחמת יראה נשאר בכשרותו דהא מחמת יראה עבד ודעתו לשמים וכשר לכותבן.

ד תפילין שכותבן עכו״ם ישרפו דאמרינן ודאי לשם ע״א כתבן וי״א יגנזו דשמא לשם שמים כתבן ואין לנו לשרפן חגם רק לגונזן ואע״ג דבס״ת ק״ל לכ״ע תשרף שאני ס״ת הדרא לעצמו כתבה ללמוד בה ודאי דלשם ע״א כתבה אבל תפילין הוא אינו מניחין ולמוכרן לישראל כתבן ושמא שלא לשם ע״א כתבן.

ה נמצאו ביד עכו״ם ואין ידוע מי כתבן לכ׳ ע יגנזו ולא ישרפו מספק דשמא לא כתבן כלל אלא מיד ישראל באו ליהו ולמה נשרפם מ״מ פסולין הן מספק ויגנזו דשמא הוא כתבן.

ו נמצאו ביד עכו״ם ואין ידוע מי כתבן תולין להקל וכשרים הן כיון דסתם עכו״ם אינו כותב תפילין לעצמו דלמ׳ הם לו תולין שמיד ישראל באו ליהו ולא דמי לציצית דאמרינן לעיל סי׳ ד׳ סעיף א׳ שאם לקחן מעכו״ם שאינו תגר שפסולה שאני ציצית שהרי אפשר שהעכו״ם טוואן ועשאן לצרכו לתפו׳ בהן וכה״ג ואח״כ עשאן בטלית זה למוכרו לישראל מה שאין שייך כן גבי תפילין שאין דרכו לכתבן לצורכו כלל. *

ז אין לוקחין ספרים תפילין ומזוזות מן העכו״ם יותר מכדי דמיהם הרבה כדי שלא להרגילו לגונבן ולגזלן אבל בשביל דבר מועט יותר אין להניחן בידו שלא יזלזלו בהן.

סימן ל״ז

(ה) והב״ח חולק דכל שלומד ב״ם מפי׳ מיט מלא בן י״ב ומים היודע לחור תפילין וכל ימים בהם מפי מייב לקנות לו תפילין וכך נהגו.

סימן ל״ח

(ה) שומע ואינו מדבר לא מיפקא מייב בתפילין אבל מיט שומע ואינו מדבר פטור ואיי רוצה להמיה מין מוחזק בידו (ס״ג) (ב) וכ״ה ביום שמעה קולה (ס״ו יב״ד י״ד סי׳ של״ח) ונראה הכ״ה ביום קבורה אף שמת מחמול וכ״מ בי״ד סי׳ של״ט בע״ז ותשובת מ״ב סי׳ פ״ב והו״ק ומי ביום לו מת ונקבר בי״ט נראה שמיה ביום ראשון שאחר י״ם ביון דבכבר עבר דברים שבגמרא גם מנחמין בי״ט מלקמן סי׳ תקמ״ח ועיין בע״ת שמה על הס״ע דבכל דבמחר לס״ע י״ד ולק״מ דבוונת הס״ע כלל דבכמי דווקא אחר הכן המחה מחר וכדפרש הרמב״ם ועוד דברי ר״י הביאו ב״י וב״ח שם והו״ק גם חיקמי דבריי עוד שכתב כתו הס״ע מלא כדאמרן (ג) בחמ׳ רת״מ סי׳ קל״ב כתב דמלמדמו המנהג שקורין ומתפלין ומייב בתפילין (ד) וכן לפי הס״ת מחמר מלא יסלק עליו מדלין ויחלון (מ״מ) (ה) בל״ם פ״מה דס״ל דמומחין תפילין ולא בי״ד סי׳ של״ד ס״ב.

סימן ל״ט

(ה) ואם מחקלקו בנחמים מ״מה דנרילין מייקה מ ול״ם

לבוש הלכות תפילין התלכת

סימן מ

(מ) ולי"ם כשפמיי מיוחד להן והמיטן מיס מיוחד
לכן דסבי (ב"י וכ"ם ולי"ח) (ב) הכיחס
בתוך מליטו והכיח מליח נתוך חיבה של ספרים
פרי כמ"ם כללי תוך כלי שברי המליח מיטו כליס
(ב"ג) מי שספלין ט תפילין לאחרן יתבאר לקמן
הל' תענית ,

סימן מ"א

(מ) והב"ח מתיר בטבע ומנגי לקי שבבד ר"קבין

סימן מ"ב

(מ) כתב בל"ח לקי ל"ם ומי"ע הלבוש בשתבש
בבלן שנ"ר בחתנה לשלם ולר ביה מלעתה
דסבי לייתה דאפי' לר בי' סחם מסור ע"כ וכן
בבלן בארך לבתיב על הלבוש לפי מרמה דל"ם
הלבוש מלעתה דסבי לה מיירי שאחר בפירם שנר
בי' מלשתה לחיל בי' לשולם דבה מסור לקי
בנה בחתנה בלל בת"ם ב"י ובת"ם הלבוש ב"ל
ר"ם שם"ל מנה ת"ם הלבוש מלעתה דסבי הייט
שנר בי' בחתם שנה תבחתה מלעתה דסבי
שבחיט בבר,לחשוקי לם קרם שנר בי' חזר מח"ל
מחנלי הרחמן הל"ל , ולם לה חזר מחנלי הרחמן
לאפי' לר בי' דרך מרשי תוכח בלי ס"ם נעתר
בדין דמסור (ב) ל"ם בהבנה הצפלין מבל נשוד
שבחפלין שליה מסור (ל"י לקי רע"ב) (ג) ברמב
מרקדק לאריבה ל"ב לדבר של חול מבל לקדושה
קנה כגון גם חוחר חת"ם בל"ם מיתן קר"ל ל"ב
בע"ת והיט שחוחר לעבות תפילין של רבם נשל
יד בהחמה לחד לקי שבה נוף הקדושה ובל"ם
חוחר לחוחר עליו גם לם לה בחתנה (ד) בל"ם
פסק דיחחר , וכן פסוק בחבו' נמה לריק מי
פ"ם ולה רמב דברי ל"ח הל"ל ע"ם שד פסק לם
מב מחשבר מרשמה לקי שלה בחתנה חוחר
לבחחוק בו של חול ,

סימן מ"ו

(מ) וכן כיח מסור (ל"ן וכן חלמוי ברי"ל ול"ע
(ב) בל"ח לקי ל"ח הקבה לה ס"ם זב חוחר
לחיל ביחו בלה בגיו ול"ח דחסר לברם גם
ברם זב דחיירי הקה בבגדו הן מסק סב"ל
לעיל ול"ן ,

לה חבחנה

סימן מ"ג

(מ) אסור לתלו' תפילין בין ברצועות בין בבתים שונאי הוא להם אבל מותר לתלותן בכיסן ,

(ב) בית שיש בו תפילין אסור לשמש בו מטתו עד שיוציאם או יניחם בכלי בתו" כלי והוא שאין השני מיוחד להם שאם הוא מיוחד להם אפילו מאה חשובין כאחד ואם הם בכלי אחד אפי' אותו כלי אינו מיוחד להם אסור ואם הם בכלי תוך כלי אם שניהם אינם מיוחדין להם מותר ואפילו אם החיצון מיוחד להן אם הפנימי אינו מיוחד להם מותר (וע"ל סי' ר"ס כעי' ו' (א)

(ג) ואפילו אם הם מונחים בכלי תוך כלי אסור להניחן תחת מרגלותיו.משום ביזיון ואפי' תחת מראשותיו אם הם כנגד מראשותיו ממש אסד אפילו בכלי תוך כלי ואפילו אין אשתו עמו אבל שלא כנגד ראשו אם אין אשתו עמו מותר ואם אשתו עמו צריך כלי בתוך כלי אם רעתו לשמש ,

(ד) (ב) ואם אין דעתו לשמש מטתו הוי כאין אשתו עמו דלמלך וישכח לא חיישינן ,

(ה) ולהניח במטה כנגד צידו דינו כתח' מרגלותיו דהוו לדו ביזיון ,

(ו) שכח ושמש מטתו בתפילין לא יאחזו לא בבתים ולא ברצועה עד שיטול ידיו מפני שהידים עסקניות הן ושמא נגעו במקום הטינופת ,

(ז) ישן בהן וראה קרי לא יאחזו בבתים עד שקנח הקרי ונטל ידיו מיהו מוטב לאחזו ברצועה וסיד אותם קורם נטילת משישהם עליו עד שיטול ידיו והקרי עדיין עליו ,

(ח) הנכנס לסע"דת קבע יש לחוש שמא ישתכר בסעודה ותגנה בתפילין לפיכך נכנס חולצן ומניחן אצלו על השלחן עד זמן ברכה כדי שיהו מזומנים לו לחזור ולהניחן מיד בשעת הברכה אבל לאכילת ארעי אין צריך לחולצן שאין שכרות שכיח שם ,

מא

הנושא משאי ותפילין עליו איך יתנהג ובו כעיף אחד ,

(א) הנושא משאי על ראשו יחלון תפילין של ראש שנאי הוא להם עד שיסיר המשאי ואפילו מטשחת אסור להניח על הראש שיש בו תפילין משום שבזיון הוא להם אבל דבר שהוא דרך ליתן בראש מנן כובע או מצנפת מותר דליכא ביזיון בזה כיון שהדרך כן לתתו בראשו , מכל מקום אפילו בזה אם הוא משאי כבר ד' קבין והתפילין נרחקות ממנו צריך להסירן , (א)

מב

אם מותר לשנות של יד לשל ראש ובו ג' סעיפים ,

(א) גדולה קדושת תפילין של ראש מקדושת של יד משום דרובא של שם שד"י הוא בשל רא' דהיינו השי"ן והדל"ת לפיכך אסור לשנות תפילין של ראש לעשותן לשל יד ואפי' ליקח הרצוע' מהם לתתו בשל יד אסור אם מצאן כשרים וכלם כשרים ואין השאר צריכין בדיקה ואם הם חדשים שעדיין לא הניחם מעולם מותר לשנות אפילו משל ראש לעשותן לשל יד שהרי אין כאן אלא הזמנה והזמנה לברה לאו מילתא היא והיכי דמי כגון אם יש לו שני תפילין של רא' חדשים ואין לו של יד טולה על אחת מהן מבסה של עור ונראית כתפילין של יד בבית אחד ומניחה על הזרוע ,

(ב) ואם התנה עליה מתחלה אפילו לבשה כבר בראש יטול לשנותה מראש ליד ,

(ג) והסדר שבורכין בו התפילין אם אזמניה למיצר ביה תפילין לשלם וצר ביה תפילין חדא זימנא אדעתה דרבי אסור למיצר ביה זוי (א) אזמניה ולא צר ביה או צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה זוי (ב) ואם התנה עליו מתחלה אפילו אזמניה וצר ביה שרי וקלף המעובר לשם תפילין אסור לכתוב עליו דבר של חול אע"ג שאין כאן אלא הזמנה לברה שאני הזמנה זאת שהיא לגוף הקדושה ומעשה בגוף הוי הזמנה מעלייתא לענין זה שלא להדריך כ"כ לדבר של חול (ג) מיהו אם התנה עליה מתחלת עיבודן שאם יצטרכו לדבר של חול צ"ע אם מותר ליקחנו לדבר של חול ,

מג

דין איך להתנהג בתפילין בהכנסו לבית הכסא ובו ט' סעיפים ,

(א) אסור לעשות צרכיו ותפילין בראשו וחזקא גדולים אבל קטנים מותר שאין לדם בזיון כ"כ מ"מ אסו' ליכנס לבית הכסא קבוע להשתין בתפילין שבראשו גזירה שמא יעשה בהן צרכיו ואם אחזן בידו מותר להשתין בהן בבית הכסא קבוע ולא חיישינן שמא ישפשף ניצוצות בידו דסתם עושה צרכיו בבית הכסא קבוע עושה אותן מושב ואז משתין גם כן במושב דאי אפשר לגדולים בלא קטני' וליכא למיחש לניצוצו' שהמי רגלים כלי' מן הגוף במושב וליכא ניצוצות ואם משתין מעומד אסור לאחזן בידו מפני שהניצוצות מנתזין ועוד מפני שאין המי רגלי' בלים * ואיכא ניצוצות ומצוה לשפשף שלא יראה כברות שבה ויש לחוש שמא ישפשף בהן ניצוצות ולבית הכסא ארעי מותר לכנס בהן להשתין כשהן בראשו ולא נגזרינן שמא יעשה בהן צרכיו כיון שאינו קבוע ומותר להשתין בהן כשהן בראשו כיון במעומד כיון כאן כאן משום שמא ישפשף בידו דהא הם בראשו ואם משתין בהן במעומד אסור לאחזן התפילין בידו אפי' אם תופש אותן בבגדו מפני שצריך לשפשף בידו ניצוצות שברגלו כדלעיל וכשמשתין מושב יטול לאחזן בידו דליכא למיחש לניצוצות שהמים כלין ואם משתין בתוך עפר תיחוח אפי' מעומד כמושב דמי דליכא ניצוצות ולהרמב"ם אסור להשתין בתפילין כשהן בראשו כיון בבית הכסא קבוע וכן בב"ל ארעי ויש לחוש לדבריו לפיכך לא יכנס אדם לשם בית הכסא בתפילין אלא חולצן ברחוק ד' אמות ונותנן לחבירו כמו שיתבאר ,

(ב) איזהו בית הכסא קבוע ואיזה בית הכסא ארעי קבוע היינו שיש בו צואה והוא על פני השדה בלא חפירה ,

(ג) וארעי היינו שהוא מיוחד להשתין שם מים שאין אדם הולך בשבילם לבית הכסא והפעם הזאת הוא עושה אותה בית הכסא תחלה ,

(ד) וכשהן בחילו וחגור בחגורה או בבגדו בידו בימינו מותר כיון להשתין בית הכסא קבוע (ג) דליכא למיחש משום ניצוצות וגם לשבא יקנח ליכא למיחש כשיפנה דהא אמרינן אסור לקנח בימינו בראיתא לעיל סימן ג' סעיף י' אבל שישפשף מותר אפילו בימינו לפיכך היכא דשייך משום ניצוצות אסור אפילו אחזן בימינו ,

(ה) ואם רוצה ליכנס לבית הכסא לעשות צרכיו חולצן ברחוק ארבע אמות ונותנן לחבירו ואם אין אחר אין עמו ליתנם לו חולצן ברחוק ד"א ותולן ברצועות שלהן ואחזן בימינו מטעם שנתבאר ובבגדו נגד לבו ויזהר שלא תהא רצועה יוצאה מתחת ידו ומשיצא מרחיק ד' אמות ומניחן

ו היה

בס"ם חן כגוף שי סכלסם סרחב לפסוק f.n
והמב אלא ישל מיטנים של רגליו ומפסיק

ו היה לבוש בתפילין והוצרך לבית הכסא בלילה או ביום סמוך לחשיכה שאין שהות להניחם עוד אחר שיצא לא יכנס בהן גלולין בבגדו ואפילו להשתין מים בבית הכסא קבע ראמרינן שם שמותר לאוחזן בידו או בבגדו כיון דליכא ניצוצות אפ"ה כיון שאין לו שהות אח"כ לחזור ולהניחן לא יכניסם בידו אלא כיצד יעשה חולצן ומניחן בבליין המיוחד להן אם היה בו טפח דה"ל כאהל בפני עצמו או בכלי שאינו כלין אע"פ שאין בו טפח שכיון שאינו כליין לא הוי בטול לגבייהו וכאילו ברשות אחד דמי ואוחז דבלי בידו ונכנס ,

ז בר"א בב"ה שבשדה שאינו יכול לשמרן בעניין אחר מפני עוברי דרכים אבל בב"ה שבבית לא יכניסו כלל כיון שיוכל להכניסם במקום המשתמר ,

ח אם שכח תפילין בראשו והתחיל לעשות בהן צרכיו א"צ לפסוק מיד שיש בו סכנה אלא מניח ידו עליהן

ו עד שיגמור עמוד הראשון ויצא וחולצן וחוזר ונכנס וגו' צרכיו ,

ט רופא הרגיל לראות עביטין של מי רגלים שקורין שיתין מותר ליקח העביט בידו לראותו ותפילין בראשו שהרי אינו נוגע אלא בכלי ואין שייך בו משום בזיון תפילין כיון שמלאכת רפואתו היא בכך מ"מ בעל נפש יחמיר על עצמו ,

מד איסור שינה בתפילין ובו סעיף א' ,

א אסור לישן בתפילין אפי' שינת ארעי בר"א כשאוחזן בידו בלא גרתק שמא יפלו מידו אבל כשהן בראש או בזרועו ואין עמו אשה פרס עליהן סודר בניעור וישן בהם שינת ארעי ולא חשיב השינה היסח הדעת שהרי הוא שוכח כל הבלי עולם בעת השינה ואין זה היסח הדעת אלא כשהוא עומד בשחוק וקלות ראש מ"מ שינת קבע אסיר לישן בהם כשהם בראשו דחיישינן שמא יפיח בהם מה שאין כן בשינת ארעי דניים פורת" ולא אתא לידי הפחה ואפ"ה בלא פריסת סודר או כשיש עמו אשה אפילו פרס סודר ואפילו שינת ארעי אסור דה"ל בזיון ואם הם כרוכים בידו דליכא למיחש לשמא יפלו או אם הם בגרתקם בכל עניין שרי וגם כשהם בזרועו ובראשו ומניח ראשו בין ברכיו והוא יושב וישן מותר דליכא בזיון כל כך וגם ליכא למיחש שמא יחטפנו שינה וישן שינת קבע , (א)

מה דין תפילין בבית הקברות ומרחץ ובו ב' סעיפים ,

א אסור ליכנס בהן לבית הקברות או לתוך ד' אמות של מת כשהן בראשו משום דהוי לועג לרש , וחזקא בשל ראש שהיא מגולה ואיכא לועג לרש אבל בשל זרוע מותר דהא מכסה היא ולית דחזי לה ואין כאן לועג לרש ושל ראש נמי אם כסה אותה לית לן בה (וע"ל סי' כ"ג סעיף א') ,

ב בבית המרחץ בבית החיצון דהיינו במקום שבני אדם עומדים שם לבושים יכול להניח שם לכתחילה , בבית האמצעי שהוא מקום שמקצת בני אדם עומדים שם לבושים ומקצתם עומדים ערומים אינו רשאי להניח לכתחילה אבל אם היו בראשו א"צ לחולצן , ובבית הפנימי שהוא מקום שכולם עומדים שם ערומים אפילו היו בראשו צריך לחולצן ,

---

הלכות ברכות

מו הלכות ברכות השחר ושאר ברכות ובו ט' סעיפים ,

א שהניח תפילין יסיר הברכו' שתקנו חז"ל לברך אותם בכל יום והם מאה ברכות מפני שהיה קבלה בידם מפי דהמע"ה שראה בן בריחו הקדש ע"י מעשה שראה בימיו שהיו מתים מישראל מאה נשות בכל יום ולא היו יודעים על מה עד שחקר והבין ברוח הקדש שעליו שהיה מפני שלא היו משבחין ומברכין כראוי לש"י על כל טובותיו שהשפיע עליהם ע"כ היו מתים בעונש זה לפיכך עמד הוא ותקן להם לישראל מאה ברכות שיברכו בכל יום כנגד המאה שמתו ומאז פסקו למות והיו שבא" נאם הגבר הוקם על ע"ל בימ' מאה הוי ואסמכוה נ"כ על פסוק מן התורה דכתיב ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך ונומר ואמרו אל תקרי מה אלא מאה ר"ל מאה ברכות והם מיראת הש"י תומר ותקנו אילו המאה ברכות על סדר העולם והנהגתו מה שנהגין ממנו הבריות בכל יום לפיכך צריך כל אדם ליזהר בהם והפיחת אל יפחות והמוסיף יוסיף על כל דבר ברכה שנתקנו לו כמו שאח"ל ברוך ה' יום יום בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו שבירך אותך (א) ואמרו עוד כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו מעל דרמו קראי אהדדי כתיב לי' הארץ ומלואה וכתיב והארץ נתן לבני אדם ותירצו לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה ר"ל קודם ברכה הוא לי' ואסורים לך כהקדש שהוא לי' ואחר הברכה הותר הכל לבני אדם ואם כן כיון שקודם הברכה הוא לי' הרי הכל קדש לי' ויש בה מעילה אב נהנה ממנו כמו בתרומה שהוא קדש לפיכך יזהר כל אדם שלא יבא לידי מעילה ולא יהנה משום דבר מהנהגת העולם עד שיברך עליו וכשתחשוב כל הברכות שתקנו ז"ל בכל יום מעת שיתעורר האדם משנתו בבוקר עם ברכת ק"ש ותפלה וברכת המזון ב"פ בכל יום ושאר דברים הצריכים עד שיחזור ושכב בלילה ויברך המפיל חבלי שינה כו' תמצא לפחות מאה ויתר וביום התענית או שבת ויום טוב שמחסרין מן הברכות הקבועות בכל יום תמצא בהם הרבה ברכות אחרות שתקנו להשלים המא' חזק ותשכח ומעתה אתחיל בברכות שתקנו על סדר העולם בעזרת השם ,

ב ואע"פ שמן הדין היה ראוי לומר כל ברכה וברכה בשעתה כגון מיד שיתעורר משנתו שחוזרה אליו נשמתו שיצאה ממנו בשינה דיי ראוי לומר מיד אלקי נשמה שנתתה בי טולו עד לפגרים מתים לתת שבח למקום י"ת על שהחזירה לו וכן כולם כגון שמע קול התרנגול אע"פי שהוא שוכב עדיין במטתו היה לו לומר בא"י אמ"ה הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה ופירושו הלב נקרא שכוי בלשון המקרא דכתיב או מי נתן לשכוי בינה והלב הוא המבין ועל ידי הבינה אדם מבחין בין יום ובין לילה ומפני שהתרנגול נ"כ מבין זה שהרי הוא קורא בכל פעם באותו עת ובערבי קורין לתרנגול שכוי וגם יש בשמיעתו לאדם דגאה שיודע שהוא קרוב ליום והגיע עת לעמוד ממטתו לפיכך תקנו ברכה זו בשמיעת קול התרנגול וכי לובש כתנתו בעודנו שוכב כמו שהיה מתפאר ר' יוסי (וע"ל סי' ב' סעיף א') היה לו לומר מלביש ערומים וכי מכח ידיו על עיניו לפותחם היטב היה לו לומר פוקח עורים וכשיושב במטתו היה לו לומר מגביה שפלים וכשימתח עצמותיו היה לו לומר מתיר אסורים מפני שכבר לא היו ידיו ורגליו בכחו כאילו היה אסור בזיקים ועכשיו אחר שנמתח בעצמותיו הוא כאלו הותרו אסוריו וכשזקף עצמו היה לו לומר זוקף כפופים וכשירד ממטתו ויניע ברגליו על הארץ היה לו לומר רוקע הארץ על המים פי' לתת שבח לש"י שרוקע הארץ על המים הפך טבעו כדי שיוכלו הבריות ללכת עליה שהרי לפי טבען וסדר היסודות היה ראוי שהמים מקיפין את הארץ ואם היה כן לא היה מקום לבריות לדור שם וי' ברחמיו על ברואיו שנה הטבע והרקיע הארץ על המים לתת מקום לדור עליה ברואיו ועל זה נאמר לרוקע הארץ על המים כל"ח לכך מברכין עליו נ"כ על החסד הזה וכשינעול מנעליו היה לו לברך שעשה לי כל צרכי שכיון שיש לו לאדם מנעלים ברגליו הרי הוא מוכן ללכת לכל אשר ירצה והוא כל צרכי כשלך היה ראוי לומר אשר הכין מצעדי גבר וכשהוא חגור חגורו או לובש אבנטו שיאזרנו כדי שלא יהא לבו רואה את הערוה היה לו לומר אוזר ישראל בגבורה (וע"ל סי' ב' סעיף ה') וכשמשי מבע או מצנפת בראשו היה לו לומר עוטר ישראל בתפארה וטעם ב' ברכות אילו שפורט בהן לומר ישראל מה שאין כן בשאר ברכות נ"ל מפני שישראל חזקא מצוחין בהם ומחוייבין בהן יותר כי בחגורת חגורה עיקר כוונתם כדי שלא יהא לבם רואה את הערוה מה שאין כן דעת שאר העכו"ם שאע"פ שהן חגרים חגור" אין כוונתם לצניעות שלא יהא לבם רואה את הערוה אלא שיהיו מוקפים בגבורתם יותר שכן הוא טבע החגורה מוקפת את האדם יותר שכן כתיב אזור נא כגבר חלציך וגו' וכתיב חגור חרבך על ירך וגו' אבל ישראל עיקר טעמם בחגורה הוא לצניעות שלא יהא לבם רואה את הערוה והגבורה תבא ממילא לכך מברכין ואומרים אוזר ישראל בגבורה כלומר אע"פי שאין עיקר כוונתינו לזה מ"מ הוא ברחמיו וחסדיו נותן לנו הגבורה אגב נראה לי וכן במצנפת וכובע אין כוונת העכו"ם כמו כן ישראל בשום שהעכו"ם אין כוונתם אלא להגין על הראש מפני הגור או החום וכשירצו הם הולכים בגילוי הראש ואין מקפידין בזה אבל כוונת ישראל אינו אלא מפני שיהא

מורא

סימן מ"ד

(ח) תשמע דאחיר בסימן מרמי בפרישת סודר לאחר תפילו מין מגילו דלשו בין ברכו וכן בתמיה דלשו בין ברכו מאחר מי בלא פרישת סודר והה הוא עד הם"ע דאחרי' תרוויהו הקל וכן עיקר וכ"פ בל"ח דקי ד"ד ומי"ע ול"ן כתב דכ"ל לגבוס כס"תג ע"ס ומשלמי הגברים דקי י"ל תשתע דס"ל לגמ"ג נופיה דרתב"ם ועוטתו מרמה דס"ל מת"ם בכסף משנה פ"ד מהלכות תפילין דשיער ק' מאה ושן בין ברכו חד שיער הוא גם לדיי קשיא לתה דקי הגיר הלבוס שיער דשיתא דקרמי ק' מאה מת"ם בשמ"ג ויאחר מרמה בסוגת הלבוס דס"ל בפסק הב"ח דכל שלא כשתקע בשינה לקי יאחר תק' מאה כי מרמי אבל מין דברי הב"ח מרמין בסוגי"ם סוכה דקי כ"ו אלא מיקר כפסק הש"ע ,

סימן מ"ו

(ט) ומ"ת תב תוגילים להקב"ה בברכתו ו"ל מין ברמתינו אלא מדי לומר בברכותיו כלאחרים ז"ל כל המברך מתברך ומי שחקנו הברכות בנוסח ומסחר דרוך מתה מר ואחר קדשנו בתנוחיו תפלי שהקב"ה מגלה ומסחר תמר מלוהו וגם הכמתה מרמיות ומעלתה מברכות בנכח ומסחר והברכה הלא בפה ומחבבי בלב ורמוי היו לו לדבק בקטו ולעיתוד בנתו תחיד תמר נשתו אלא שמין יכול תמר נשי לבד ברמתינו טמה ומסחר (אנחרכם) ב ב"ם

מודא שמים עלידם דק"ל שאסור לילך בגילוי הראש או לפחות מזרח חסידות הוא כמו שיתבאר בע"ה בסימן צ"א (וע"ל סי' ב' סע' ו' ובסי' ח') לפיכך מברכין עוטר ישראל בתפארה כלומר שגם זה השלימות יש לנו ונקט לשון עיטור כלומר דרך מעלה צונו בכך ומשום דכתיב והיית עטרת תפארת ביד י"י סיים בתפארה ואע"ג דנטילת ידים שבסמוך ג"כ אין כיונתם וכוונתינו שזה שהם אינם מקפידים רק לנקיות ואנו לטהרה ולקדושה כמו שנתבאר ויתבאר עוד בע"ה (וע"ל סימן ב' סעי' א') מ"מ התם אין צריך להזכיר ישראל שהרי אומרים בפי' אקב"ו כו' מה שאין אומרים כן באלו הב' ברכות לפי' באלו השתים צריכין להזכיר ישראל נראה לי וכשיטול ידיו היה לו לומר על נטילת ידים וכשירחץ פניו היה לו לומר המעביר שינה מעיני ותנומה מעפעפי מפני שע"י הרחיצה הוא מתעדר ומעביר כל התנמות מעיניו וא"כ לפי הדין היה לנו לומר כל אילו הברכות הנזכרות ברכה וברכה בשעתה כנזכר וכן נהגו הקדמונים ,

ג והיינו בימיהם שהם היו מתנהגים בטהרה ובקדושה אפי' בלילה והיו ידיהם נקיות בכל עת אפילו מיד שנתעוררו משנתם אבל עכשיו אנו אין ידינו נקיות באילו הזמנים שחלות הברכות כל אחת בעתה , (וע"ל סימן ד' סעיף כ"ג) , ועוד מפני עמי הארץ שאינם יודעים אותן נהגו לסדרן בבית הכנסת כדי שיענו העמי הארצות אמן אחריהן ויצאו ידי חובתן , ואע"ג דק"ל כל הברכות מברכין עובר לעשייתן היינו ברכת המצות שאמר בהן וצונו לעשות כן צריך לברך להקב"ה תחלה על מה שציונו וקרבנו לעבודתו אבל אלו הברכות הודאות ושבח הן יכולין לברך אח"כ , (וע"ל סימן ו' סעיף ב')

ד ומסדרין אותן בב"ה כמו שסדרנו' למעלה על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון שאם ישנה את סדרן לפעמים היה מברך ברכה שאינה צריכה כגון אם היה מקדים זוקף כפופים קודם מתיר אסורים ומגביה שפלים לא צריך לברך אלו הב' שבכלל זוקף כפופים נכללים אילו הב' ואין צריך לברכם (ב) לפיכך לא ישנה אותן מסדרן חוץ מברכת נטילת ידים מפני שיש בה קדושה ונוסח שלם והוא חובה יותר מכל הברכות כמו שנתבאר למעלה סימן ו' ואע"ג דק"ל דברכה הסמוכה לחברתה אינה פותחת בבריך ברכות הללו כולן פותחות בבריך מפני שמתחלה לא נתקנו לברכן סמוכות ז' לזו רק כל אחת בשעתה כמו שנתבאר , (וע"ל סימן מ"ו וסימן קפ"ח סעיף ו' וסימן רע"א) , וכיון שמתחלה כך ניתקנו אעפ"י שעכשיו מסדרין אותן סמוכות זו לזו אין משנין אותן מתקונן הראשון ועוד מפני שהם ברכות קצרות והוין כמו ברכת פירות וכשיגיע לברכת המעביר שינה מעיני ותנומה מעפעפי יאמר מיד אחריה ויהי רצון מלפניך שתרגילנו בתורתך (ג) וחות' בא"י גומל חסדים טובים לעמו ישראל וצריך לומר ויהי בו"ו מפני שברכה אחת היא עם המעביר שינה שא' היתה ברכה בפני עצמה היתה גם כן פותחת בבריך כמו השארות כולן ועל כן אין לענות אמן אחר המעביר שינה שהרי אינה עדיין סוף ברכה עד אחר גומל חסדים טובים לעמו ישראל ואין להקשות א"כ שברכה אחת היא והרי היא ארוכה והא ק"ל כל הברמות צריכין להיות מעין הפתיחה סמוך לחתימה ובהך ברכה ליכא דשפיר הוי מעין פתיחה סמוך לחתימה מהמעביר שינה דסמך לחתימה איכא ותגמלינו חסדים טובים והיינו גמילות חסדים טובים שע"י השינה יש לו לאדם מנוח ומרגוע מעמלו ויגיעו ויש בו תועלת ג"כ בשינה שמעכל מאכלו ואח"כ הקב"ה מעביר ממנו השינה ומחדש כחו כבראשונה וכראמרינן במדרש חדשים לבקרים כו' והרי אין לך גמילות חסדים מהש"י יותר מהעברת השינה והיינו ממש מעין פתיחה סמוך לחתימה (וע"ל סי' נ"ט סעיף ב') ,

ה ויש עוד ג' ברכות שצריך כל בן ישראל לברך והם אילו בא"י אמ"ה שעשני ישראל כדי לתת שבח והודאה למקום שעשאהו מבני ישראל אשר בחר בנו מכל העכו"ם וקרבנו לעבודתו ולקיים מצותיו , ואח"כ בא"י אמ"ה שלא עשני עבד ר"ל עבד כנעני שאף על פי שהוא טוב מן העכו"ם שחייב בכל המצות שאשה חייבת בהם כדילפינן לה לה מאשה מ"מ הוא מזולזל מאד שאין לו יחס וזכות אבות ואסור בבת ישראל ושאר ענייני שפלות שיש בו ואח"כ מברך בא"י אמ"ה שלא עשני אשה שאע"פ שהיא טובה ומעולה הרבה מן העבד מ"מ אינה חשובה כמו הזכרים בישראל שהרי אינה חייבת בכל המצות שפטורה ממצות עשה שהזמן גרמה וגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה ואשה במקום שלא עשני אשה מברכת שעשאני כרצונו והיא כמו שמצדיקה עליה את הדין על הדעה , ויש נוסחאות שכתוב בהן בברכה ראשונה מאילו הג' שעשאני יהודי או ישראל (ד) ונוסח זה יכול לברך אפי' הגר מעכו"ם שהרי נעשה גם הוא יהודי או יכונה בשם ישראל אבל נוסח שלא עשני עכו"ם לא יברך שהרי היה עכו"ם מתחלה וברכות אלו מעיקרן על תחלת היצירה נתקנו ו"ל שמטעם זה אנו מסדרין אותן בתחלה מיד אחר לשכוי בינה מפני שברכת אשר יצר ואלהי נשמה ולשכוי בינה כולם נתקנו על היצירה לפיכך סמכו להם ג"כ אלו הג' שתקנו על זה ומכאן ואילך מתחילין בברכות של הנאה ,

ו עוד יש ברכה אחת בפיוטים שלנו והם סדורי אשכנז בא"י אמ"ה הנותן ליעף כח ונתקנה על שאדם מפקיר נשמתו בערב ביד הקב"ה עייפה מעבודה קשה כל היום ומחזיר' לו בבקר שקטה ושלוה וע"פ המדרש חדשים לבקרים רבה אמונתך בשר ודם מפקיד פקדון ביד חבירו ומחזירו לו בלוי ומקולקל אבל אדם מפקיר בכל ערב נשמתו ביד הקב"ה והיא עייפה ומחזירה לו חדשה ומרגועה , ומסדרין אותה קודם המעביר שינה שהיא מתוקנת על רחיצת פניו והנאת הרגיעה הוא מורגשת מיד קודם רחיצת הפנים ואחר ברכת גומל חסדים טובים יאמר יהי רצון מלפניך י"י אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו היום ובכל יום מעזי פנים ועד בין ברית בין שאינו בן ברית ואם ירצה להוסיף עוד בקשות בבאן הרשות בידו ואין בו משום שינוי מטבע שלא הטביעו חז"ל סדר בזה ,

ז וכל המוסיף על הברכות טעות הוא בידם שלא תקנו חז"ל יותר , *

ח וכל הברכות שהן על סדר העולם והנהגתו והוא אינו עושה מעשה בה כגון אלהי נשמה והנותן לשכוי בינה ורוקע הארץ על המים אין לחסר מהם אפילו לא שמע קול התרנגול או לא הלך על הארץ יברך אותם אפל אות' שהם על הנאותיו שנהנה מהם כשעושה אותם לא יברך אם לא עשה אות' ולא נהנה כגון ששכב על מטתו ואינו לא לובש ולא אחר ולא עוטף אין לו לברך וי"א שמברך כולם אפי' לא נהנה מהם ולא נתחייב שלא נתקנו הברכות הללו על הנאת עצמו אלא משבח להש"י שברא כל צרכי העולם ליהנות מהם בריותיו הן הוא הן אחרים ואם הוא לא נהנה עכשיו אחרים נהנו לפיכך לעולם מברך כולם וכן המנהג (ו) ואחר יהי רצון אומרים לעולם יהא אדם ירא שמים כו' רבון העולמים כ' עד ואומרים פעמים בכל יום שמע ישראל י"י אלהינו י"י א' וי"ל מיד אחריו בשכ"מלו (ו) כדי לצאת בו ידי חובת ק"ש שבלא בשכמל"ו משמע לשונו כאלו אינו אלא ספיר דברים בעלמא שמספר אשדינו שאנו משכימים כו' ואומרים כל ומייחדים שמו כו' אבל כשמסיף בשכמ"לו הוא מראה שעכשיו הוא מיחד שמו ומקבל עול מלכותו בקריאתו זאת (וע"ל סימן סעיף י"ג וי"ד) ואע"פ שדעתו לקרות ק"ש בברכותיה מיד אח"כ בברכת יוצר אור כו' מ"מ כיון שלפעמים כשעושין קרוב"ץ מתעכבין בק"ש עד אחר זמנו ק"ש מצוה לקרותה בזמנה כמו שיתבאר עוד בע"ה (וע"ל סימן כ"ח סעיף ו') לפיכך יתכוין אם באולי יתעכב שיצא ידי קריאה בזה ומ"מ מותר לחזור ולאומרה אח"כ עם הצבור בברכותיה ואין בו משום ברכה לבטלה הואיל וקורא עם הצבור (ח) ואח"כ יאמר אתה הוא עד שלא נברא העולם כו' עד בא"י מקדש את שמך ברבים ובדבה זו נתקנה כנגד דורות שנגזרו בהן גזירות שלא לקרות ק"ש והוצרכו לקרות בט"ת לכך מתחלת לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כו' כלומר אף אחר שנתבטל הגזירה ורשאין לירא אותו בגלוי מ"מ מזכירין שיהא כל אדם ירא שמים אף בסתר כלומר שיהא תוכו כברו (וע"ל סימן תכ"ג סע' ג') ומסיימין מקדש שמך ברבים שנותנים תודה ושבח לשם י"ת שנתבטלה גזירת השמד ורשאין אנו לקדש שמו י"ת בגלוי ברבים ולכך אינה פותחת בבריך שאינה אלא ברכת הודאה (וע"ל סימן ו' סעיף ג') ואח"כ אומר אתה הוא י"י האלהים בשמים ממעל כו' עד בשובי את שבותיכם לעיניכם אמר י"י כי אלו הפסוקים כולם הן מעין ברכת קידוש הש"י שמורין על קדושתו ויכלתו י"ת וי"א אח"כ ברכת התורה מפני שרוצין לקרות אח"כ פרשת התמיד שהוא פרשה מן התורה ואין לקרות פסוקים מן התורה בלא ברכה כמו שיתבאר בסימן שאחר זה בע"ה לפיכך מקדימין לה ברכת התורה ,

ט אבל אנו מנהגינו לומר ברכת התורה מיד אחר ברכת אשר יצר כדי שלא לקרות שום פסוק קודם ברכת התורה והרי הרבה פסוקים יש שאנו אומרים קודם שנגיע לפרשת התמיד לכך מקדימין אנו ברכת התורה מיד אחר ברכת אשר יצר ואומרים מיד אחריה ג"כ פסוקים מן התורה כגון ברכת כהנים ומשנת אלו דברים שאין להם שיעור כו' ובריתא דאלו דברים שאדם אוכל מפירותיהם כו' עד ותלמוד תורה כנגד כולם ואח"כ מתחילין אלהי נשמה ואינן פותחת בבריך מן הטעם שכתבתי למעלה סימן ו' סעיף ג' ואחר כך כל הברכות על הסדר שכתבתי נמצא על פי דרכנו ומנהגינו שסדרנו מברכת נטילת ידים שהיא הראשונה ועם ברכת ציצית ותפילין שאחריה וכל הסדר משם ועד כאן כ"ה ברכות מן הג' ברכות שתקנו דברכת לעסוק בד"ת עם ברכת המלמד תורה ברכה אחת היא לפי הנוסחא שלנו שאנו אומרים והערב נא בי"ו כמו שיתבאר בסמוך בס"ד וכן ברכת המעביר שינה עם ברכת גומל חסדים טובים ג"כ ברכה אחת היא לפי הנוסחא שלנו שאנו אומרים ויהי רצון בו"ו כמו שנתבאר אלא שבכל אחת משתיהן הברכה ראשונה היא התחימה ואעפ"י שבכל א' הויא ברכה הסמוכה לחברתה אפ"ה פותחת בבריך מפני שמתחלת תקנן לא נתקנו על הסדר הזה רק כל א' בפני עצמה נתקנה הלכך אנו אע"פ שמסדרין אותן זו אחר זו תיקנם הנוסחן הראשון לא זה ממקומה ,

מן ריני

(ג) וה"ג בסוף דברי אבי ערוך לברכם (ג) צריך להזהרה בפס רגים כלתתרינן בפ"ם נשנים יכתוב חיים בהליה מיבורא (ד) עיין בפ"ח טעמי כרומים דמן לומר טסהא זו בגל (ה) ובחב הב"ח דיש להבמי' סוחר טפלים מן הסיהרים מגל ברכות תגביה בפלים וכתן ליעף מה מן להסיר ומן לגעור בפוס מדם שלא לחרם ע"כ וכתב בחסה תסה סי' של"ב לא יתחיל מדם בחי' עד שיתבוב בגב על מה שיש לומר בברכה בגון מס כתחיל לומר הברכה בחי' ויתבוב לומר שוקח שורים לא יאמר זוקף כפופים ע"כ ומ"ש בדעבד אין לחוש כלכתן סי' ר"ע (ו) ובפ"ם סוחה חברך פוקח שורים וכן חרש טתן לבסי כו' ודוחק לומר דבמלי זה שהגה לאחר זמן גם קלח רמיה מלקתן סוף סי' ס"ע וכן מסימן כ"ג סעיף י"ד (ז) רס"ל היה טהג לומר פ' רמאה עד ובשריך ויש לבוב כן בבבחות ובי"ט שמחרים קרובן (ח) לא יתן הבם הגה זה מגא שבדלות אינן פרטות בל ק"ם אלא בפני עצמן כלכתן בתקונו

(תי"ט) סימן

א קודם שתתחיל ללמוד או לומר דברי תורה יברך ברכת התורה ומאד מאד צריך האדם ליזהר בה להראות שהתורה היא חשובה בעיניו ונהנה ממנה כמו שמברך על כל הנאותיו ואם אינו מברך עליה אינו זוכה לבן ת"ח שזה עושה מרה במדה שמאחר שאינו מברך עליה מורה שאין קורא בה לשמה ואינו משמח עמה ולא נהנה בה אלא היא בעיניו כאומנות בעלמא לפיכך אינו זוכה לשלשלת הנמשך לעוסק בה לשמה דכתיב לא ימוש מפיך וגו' ואסמכוה אקרא דירמיה שאמר מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי יי' אליו וינידה על מה אבדה הארץ וכתיב בתריה ויאמר יי' על עזבם את תורתי ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה וארז"ל דה"פ דקרא מי האיש ונמר הי"ק הנביא דבר זה השרת שהם כולם נכללים במלות חכם ונבון ואשר דבר פי יי' אליו וטולם לא יכלו לפ' על מה אבדה הארץ את חכמיה שלא יזולדו בה עוד עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר ויאמר יי' על עזבם את תורתי ג' וסיים ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה לומר שלא היו מברכין על התורה תחלה ונראה שפירשו הלכו מלשון טיול ושעשוע כמו והתהלכתי בתוככם בלומר שלא חשבו לימודה לטיול והנאה רק לאומנות ושלא לשמה ולא רצו לפרשו על עזבם את תורתי ממש דאל"כ למה לא פירשוה החכמים שבדור שהרי הדבר גלוי וקל הוא להבין שעל עזיבת התורה נאבדה ונחרבה הארץ אלא ודאי לפי שראו שהיו עוסקין בתורה וראו שאפ"ה נאבדה הארץ לפיכך שמעו עלי' הכל ולא ידעו לפרש' עד שפירשו הק"ב בעצמו שהוא יודע כל הנסתרות וידע שלא היו מברכין עלי' תחלה מפני שלא היתה חשובה בעיניהם רק עסקו כאומנות בעלמא ושלא לשמה ,

ב וחייב לברך בין לקרא בין למשנה בין לתלמוד בין למדרש הכולה תורה מיקרו ,

ג ואפילו מי שכותב ד"ת אע"פי שאינו קורא חייב לברך ,

ד ודווקא כותב שעושה מעשה בכתיבה לפיכך מברך אפי' אינו קורא אבל המהרהר בתורה אינו צריך לברך שאין מברכין על המחשבה וכן המורה הלכה או פוסק דין ואינו אומר הטעם אינו צריך לברך שבטעם שהוא העיקר ד"ת אינו אלא מהרה' ומי שאומר פסוקים דרך ריצוי ותחנה ולא דרך קריאה יש אומרים שאינו צריך לברך ,

ה חזה נוסח הברכה נא"י אמ"ה אקב"ו לעסוק בד"ת והערב נא יי' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתיך בא"י המלמד תורה לעמו ישראל ,

ו וכן י"ל והערב בו"ז כי ברכה א' היא עם לעסוק בד"ת ולכן אין לענות אמן אחר לעסוק בד"ת שאין עונין אמן באמצע הברכה ונראה לי שאינו הברח דדילמא אינה פותחת בברוך מפני שהיא ברכה סמוכה לחברתה , ואין לחתום בא"י למדני חקיך שהוא פסוק בתהלים מפני שאינו לשון ברכה והודאה לשעבר אלא ל' בקשה ונם הוד דרך בקשה אמרו יי' שאתה ברוך למדני חקיך ואנו כל הברכות בלשון הודאה אמרינן לתת הודאה ושבח לש"י על מה שנתן לנו כבר עוד יש ברכה אחת על התורה והיא זאת בא"י אמ"ה אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו בא"י נותן התורה ותקנה בפני עצמה על הס"ת כשקורין אותו לתורה בב"ה בציבור ואחר שתקנוה בציבור אומרים אותה ג"כ בכל בקר קודם שאומרים פסוקים והוי להו ב' ברכות על התורה בכל בקר ואין לתמוה למה אין מברכין ג"כ ברכה לאחריה כמו שמברכין על הס"ת ברכה לאחריה (וע"ל סימן קל"ט סעיף י') דכשלמא כשקורין אותו לתורה שייך שפיר ברכה לפניה כשמתחיל בספר תורה וברכה לאחריה כשמסיים והולך ממנה כמו בכל ברכת הנהנין שמברכין לפניה ולאחריה אבל הברכה שמברכין כל אחד על מה שחייב ללמוד ולעסוק בתורה זה החיוב היא מוט' עליו בכל עת דכתיב והגי' בה יומם ולילה ואין שייך לומר לברך לאחריה שאין זמן בכל היום ובכל הלילה לומר עליו שהוא לאחריה וג"ל שזה הטעם נכון למנהגינו שאנו מברכין בכל בקר ב' ברכות על התורה כדי שתהא אחת נחשבת לברכה אחרונה על הלימוד שלמד אתמול שלא היה יכול לברך קודם לכן עד שיישן בינתיים דהוי השינ' הפסק והוי שפיר אחריה ואין לומר שהיה יכול לברכה כשהפסיק ללמוד אתמול כשהלך לישן דהא חייב להגות בה אפי' במטתו עד שישתקע בשינ' (וע"ל סי' רל"ט סע' א') וא"כ אין לו עת אחר לברכה עד הבקר כשיעיר משנתו והברכה שנייה היא נחשבת לברכה הראשונה על מה שלמוד היום שבא ואע"פ שלפי זה היה לנו להקדים ברכת אשר בחר בנו כו' קודם לעסוק בדברי תורה דלעסוק להבא משמע ותהיה ברכת אשר בחר בנו נחשבת ללימוד של אתמול ולעסוק על מה שלמוד היום מ"מ הואיל וגבי ס"ת תקנוה לברכה ראשונה לקחוה ג"כ כאן לברכה ראשונה

(ח) וכתן ליתר ונתנתיו ונתנתי נתנתיו ונתנתי דכל ט' דכל שהוא וכנו ובן בנו שסק בתורה שוב אינו פוסקת מזרעו (ב"ח) (ב) בל"ח דף ע' דיאתר ותחדי תורתך לשמה (ג) עיין בל"ן שהלק על זה וכתב עמש דשני ברכות נגד שני תורת תורה שבכתב ותורה שבעל פה (ד) לפי ערכו לחדר ג' פסוקים כדרך

כג"כ שלוה יתמידנו דניכו מה שמתב מלת בנבוב תבנות חלק התכלת כיתן ת"ז סעיף ו' כתב שם רביו חב שמברכין ב' ברכות בתורה בתחרית הוא כי בתחת היא שלה לברכה מתרוכם של ליתוד יום הקוד' כו' עכ"ל , וקל"ל ומי רמוי

לפסוק לתחלה בין התעסה לברכה וכל שכן הפסק הכה שהוא שינת קבע על תקונו וגם בלילה שהוא יותר קבע מהל יום , ואפילו בדיעבד לברך על טוס מעשה ביום על אחריו לא יוציאו הא אין אם ברוע מתחילה שאחר שנתעבל בתעוי מלי ביומו ומלי לברך עליו ומרי הרוב רביו עלתו בקביוקי י"ב מזה הכיתן ומי"ל שינת קבע ביום צריך לחזר ולברך ברכת הנהנין על מה שלמוד והכתחת לא אחרו רק לברך ברכה אחת והיא הא"כו לעסוק בד"ת מתקנו שיברך על מה שלמוד דמשמע ואלי כן ולא אותה ברכה שהיא הרב על מה שכבר למד ומרי אפי' ביומו אין לברך אחר הפסק שינה על מה שכבר למד וכ"ל הפסק לילה ומל שכן להפסיק לתחלה ע"ל , הטובה מה שתמכת ומי ראוי להפסק' לתחילה כו' תחיכמי מתחד עליך ומי זה נקרא הפסק לתחילה לפי מה שמחבתי ומחמת כן הוא הדין שהיב אדם להבו' בה אמי' בתעתו עד שישתקע בשינה ואם כן הפסק הבינה אינו אלא אלא מעט ומעיב מתו דיעבד לכך ל"ל שריך לברך אחריו כשיפסק האומם כיון דאעטם פוא בהפסק זה ומה לי אם הוא ביומו או ביום של אחריו כיון שנמנ' האומם עד יום שלאחריו ואחר רמיו לדיומו לברכה אחרונה של מילה אחר שנתעבל בתעוי כו' ל"ל שאין כאן דמיון כלל דהתם אחר שנתעבל אין דבר בעולם מתוהה מילה לא הוא ולא הרגש הטעם שנהנה מתמו אבל הכא מה נתעבל שייך אם אדם דמיה הפסקה לעיכול וכי כאדם שוכח בשינה מה שלמד אחתול בלילה שהרי זה אמר מה שלמד ומי מצא מתעבל כל זמן שזוכרו ועל זה נאמר תהלים מ' ותורתך בתוך מעי ואחר שחב' וכרי הרוב רביו עלתו בשמי' י"ב כו' עד והרי אפילו ביומו אין לברך אחר הפסק כו' לא יתעתי אפי' קאחרת דאחרבה אפילו בהוא דמשום דשינת קבע שביום לא הוי הפסק גדול כל כך מכ שינת קבע של בלילה לפיכ אינו אריך לברך אחריו על מה שלמד מקודם לכן רק על מה שלמוד אתמול ואילך מילי דהוי מכיסה הדעת דהב לן ובריך דלע"ג דנקרא הכיסה הדעת אה צריך לברך על מה שרוצ' לאסול לו לשנות אח"כ אינו צריך לברך על מה שאכל ושתה כבר כ"ל הכא אבל שינת קבע של בלילה שהוא כיסה הדעת גמור והפסק גדול וכולא היה אנוס בהפסק זה אלי צריך לברך תחלה ברכה אחרונה על מה שלמד אתמול ואח"כ לחזר ולברך ברכה ראשונה על מה שלמוד ביום וזה ברור כ"ל , עוד אמנם אל"ל אבל הוה כ"ל אלין כאן קבינא כלל אמנם הברכות מ' אחד' הוא ברכת אמונה עלה מברכין ברכת אמונה ומ"ל אמנם הוא הנמ' מנו מסת' רביו וכתו שאמרכין אתי ברכו' על אמנות של מצה אפי' אין לו רק מיה לפי שהנ' הנוף שיש בו אמנה עשה מברכין ברכת אמונה וברכת הנהנין , וכן באמילה, שמשה ושאר קרבנות כו' וע"ל לדעת רביו שברכת אחר בחר בנו הוא שלמד אתמול לאחר מיה אחרונה ועל הס"ת בניבור ע"ל , על זאת אמיב ואחר שאין ל"ל כלל מעשה זה שאם היה להם לאכן לעשות אתי ברכות ראשונות בכל פעם קודם שיתחיל ללמוד , אלא כ"ל דם"ל מחז"ל אמרין הנאת מצה מצה שמברכין אכן כאן מצה ופסח ואחר אחרים , הדהם הראשה והמצה שני ענינים הם ההנאה כ"ל מה שברכה נופו מזאת הראשל' אפי' לא היה בה מצוה כמו שנהנה משאר לחם ובשר ואמנ' כיון מה שלמוד אמנה ולא הוא ובלולו לכם מנה וכן בקרבן , אבל הכא המצה והמצה הוא מילתא הוא שאנות מלוה לעיקר הוא בידע מה שלמד כדמאיר ואמרו לדאמר לא יי' וגו' והנאה הוא ג"כ שידע מה שלמד ודרי הכל ענין אחד הוא לכך לא תקנו עליה בשום כעם רק ברכת המצה וכיון הוא ברכת הנהנין מה אמרין כן בהנאה שאר מצות ל"ל דו"ל ואחר מחצה ושוי קשה לדעת רביו שברכת אחר בחר בנו הוא ברכה אחרונה כו' לא ידעתי אפי' קאחר' ואפי' קיים לה לדידי גם כן אחר בחר בנו הוא ברכה ראשונה לאחר פעלתי היום מו בס"ת אלא מכתבתי שתן הרמוי היה לנו להקדים ברכת אחר בחר בנו כו' קודם לעסוק בד"ת ולא היתה אחר בחר בנו ברכה אחרונה על הס מחתול וחה מחבתי מכוס לעסוק מתמע יותר לבבל תברכה אחר בחר בנו כו' לכך אחרתי שאלי על פי כן הכיתו ל"ל לעסוק לכיתו ברכה אחרונה על כל מתחול כדי שלא לעשות ברכת אחר בחר בנו הראשונה ולא ל"ל כיון שהיא ראשונה נכל מקום על הספר תורה לא רנו לשנותה גם נכלן ומו שמחבת אחר לא הנרחש לע"ד כתבתי , (עכ"ה)

ועוד דלשון והערב נא כו' נופל יותר לומר על מה שעבר מעל מה שילמוד שאנו מתפללין שיערב בפינו כל מה שלמדנו אתמול שעל כיוצא בזה שייך לומר יותר לשון ערבוב בלומר שיערב בפינו ולא תשכח ממנו נעימות טעמה אע"פ שנלמוד היום יותר וטעמים אחרים נתפלל שלא ידח' טעם מפני טעם כמו שהוא הענין בדברים הנהנין דגשמיים רק ישאר בפינו ערבות הטעם הראשון עם ערבות הטעם האחרון ג"ל ויכוין בברכתו על מעמד הר סיני אשר בחר בנו מכל העכו"ם וקרבנו לפני הר סיני והשמיענו דבריו מתוך האש ונתן לנו את תורתו הקדושה כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום ,

ז מי שלא בירך בו ברכת התורה בשחר אלא עמד וקרא ק"ש בברכותיה ורוצה ללמוד מיד אחר שקרא ק"ש אין צריך לברך ברכת התורה שכבר יצא בברכת אהבה רבה שיש בה מעין ברכת התורה ותן בלבנו ללמוד וללמד כו' ודוקא אם למד מיד אחריה ,

ח אבל אם הפסיק בינתיים אינה פוטרת שאין ברכת אהבה רבה קאי עליה כיון שאינו לומר מיד שמתחלה לא נתקנה אלא על ק"ש לבדו וג"ל שאף אם התפלל וסיים התפילה אינו נקרא הפסק אם לומר מיד אחר התפילה מ"מ יש ליזהר לברך ברכת התורה קודם אהבה רבה בשחר שיוצא בה כל היום ,

ט ואפילו אם יפסיק הרבה שעות בין הברכה והלימוד אין קפידא הואיל ותחילת תקנה לכך היתה , מיהו נכון הוא שלא להפסיק וכן נהגו שלא להפסיק כלל בבקר אלא אומרים מיד אחריה ברכת כהנים אף על פי דבשאר ברכות כגון ברכת המוציא וברכת הפירות והמצות ק"ל שאם בירך והפסיק ולא אכל מיד הפסיד ברכתו וצריך לחזור ולברך כשרוצה לאכול שאני ברכת אכילה וכיוצא בה בשאר עשיית מצות שאם יראה שלא לעשותן עד אחר שעה הרשות בידו לפיכך כשמפסיק בין הברכה והאכילה או עשיית המצוה אותה ברכה אינה חוזרת על אותה אכילה או אותה עשייה , אבל ת"ת שחייב לעסוק בה תמיד כשמפסיק בין ברכה ללימוד לא הוי הפס' מאחר שבאותו זמן היה ג"כ מחויב ללמוד ,

י וכ"ש אם בירך והתחיל ללמוד מיד והפסי' בעסקיו או במרחץ או בב"הכ כשיצ' אח"כ לחזור וללמוד שא"צ לחזור ולברך שבכגון זה אפי' באהבה רבה אם התחיל ללמוד ופסק כשחזר ללימודו א"צ לחזור ולברך *

הגה"ה ואע"ג הגבי סוכה אמו גריכין לברך על כל מצוה ליסב בסוכה ולא על פי דהת' ג"כ

מאחר ברכה מיוחדת לאמת שוכה שלמי ת"ח שחיב לעסוק תמיד מו שנתבאר אבל מילה בסוכה יש שעה קבוע ,

יא ואפילו אם לא למד אח"כ בו ביום ולומד בלילה שאחריה הלילה הולך בזה אחר היום שעבר ואין צריך לחזור ולברך כל זמן שלא ישן שכל זמן שהוא ניעור משל עליו ללמוד כשיש לו פנאי ואין הפסק והיסח הדעת חשוב הפסק לענין ברכ' התור' חוץ מן השינה ,

לבוש הלכות ברכות התכלת

מיד הקורא בתורה וכך מתקיים מנו מים בתם ברכה (ל"ח) (ב) בל"ח דף ח' כתב ולי מרגלה שבאבות חמ"ב ולב"ב תורי מהר"י ,

סימן מ"ח

(ג) ויזכר לתורה בציבור עם הש"ץ מי ברכו תחיל ברכת בציבור (דרך חכמה) (ב) ונהגו המקדקים לפתשנא בשנה שקורים בתורה דוגמת בתורה שנתנה ברחת וכן שתחפלין ע"ם כל מנהותי תלמידה ס' ע"ב והוקם בתוחתי ברכות מבל בכלל בברכות מנחה הנוף עדיף עפי' ובשירות ובתשבחות וברכות ק"ם וכלטוחים תורה אחי' נפ"ם טוענין לתחנונם (פסקי הו"ח) ותנלתי כתוב בגליון ס"ם דמין להתחנם לחדין מלא לד פנו אל הקיר ולחור לתפלין עלמו לחתורין בכבלות מי לחזור להתנם לד הכלים ,

סימן נ

(ג) בסמוך לאחר פרק מזה תקומן מו פרק בתה תהליקין מו פיטום הקטורת יעשה קול מיון בגיחוד פשמיות ולא מהתוים שהכל שה מנגם (של"ה דף רנ"ו) ,

סימן

מז פסוקי קרבן שבת ובו סעיף אחד ,

א ואחר ברכת קידוש השם והפסוקים שאחריה השייכים לה עד לעינים אמר י' אומרים פ' התמיד והיא במקום הקרבת קרבן דתמיד שכן קבלו רז"ל שבומן שאין ב"ה קיי' ואין יכולין להקריב הקרבנות מי שעסק בהן ובפרשיותיהן מעל עליהו הכתוב כאלו הקריבום כמו שכתבתי למעלה מזאת תודת החטאת זאת תורת האשם וגומ' אעפ"י שעדיין לא התפלל תפלת שחרית שהיא במקום קרבן תמיד וק"ל שתמיד קרב ראשונה אין קפידא בכך כיון שאמרו פ' התמיד שהוא במקום התמיד יכול לומר אחריה פרש' המוספים שלמנן כל היום , וכן בר"ח אומרים אחריה מוסף דר"ח ובראשי חדשיכם ונומר אע"פי שיקראו אותם אחר כך בס"ת קורין אותה בשחרית כדי לפרסם שהוא ר"ח כמו שהיה המנהג בקידוש החדש וע"ל סימן תכ"א אבל בי"ט אין אומרים פ' המוסף של י"ט בשחרית מפני שיקראו אותה בתורה וי"ט אין צריכין לפרסם שכבר הוא מפורסם מאתמול , ושבת אע"פ שהוא מפורסם אומרים אותה בשחרי שהרי אין יכולין לקרותה בתורה מפני שאין בה אלא שני פסוקים כמו שיתבאר בסי' רפ"ג בע"ה ואפי' אותם שאומרים סדר המעמדות שכלולין בהן סדר הקרבנות צריכין לחזור ולקרות פ' התמיד לבדה שנית בב"ה עם שאר הברכות והזמירות שאין בקריאה משום בל תוסיף (א) מיהו לדווחא דמילתא יכוין בקריאתו בפעם שנייה בק ראה בתורה ולא יכוין במקום הקרבת תמיד שלא יהא כמקריב שני תמידין ביום א' ומחזי כעובר בבל תוסיף , (ב)

מח קריאת ק"ש בעל פה ובו סעיף א' ,

א נהגו לקרות פרשת הקרבנות וכן שאר פסוקים כגון זמירות ויושע וק"ש וכיוצא בהן בעל פה אף על ג ב דק"ל דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם ע"פ והיינו טעמא משום שפסוקים שבתורה ונביאי' וכתובים נדרשי' מתוך חסרו' ויתרות וקרי וכתיב ודכותהיהו ואם יקראו אותן ע"פ לא ירגישו אלו הענינים מיהו ה"מ בפסוקים שאין שגורין בפי כל הם אסורי' לאומרן ע"פ שיש לחוש לזה אבל אלו הפסוקים שאומרים בכל יום הם שגורים בפי כל חסירותם ויתירותם ונקודותם אומרים בעל פה ואין חוששין לזה וי"א הא דאסורים לאומר' על פה מן הטעם שכתבתי היינו להוציא אחרים ידי חובתן שצריך הקורא לדקדק בהן מאד בבל נקודות וחסירות ויתירות כדי שיצאו השומעים אבל בשכל א' קורא לעצמו כל א' מדקדק ביותר במה שקורא בפיו ויודע אותו ואין קפידא אם קורא ע"פ ומטעם זה נתפשט המנהג בשמניע ש"ץ לפסוקים שבתפילה בגון מי כמוך תומר יי' ימלוך תומר שהוא שתוק והקהל אומרים אותה כל אחד ואחד בפני עצמו ,

נ טעם לומר משנת איזהו מקומן ובו סעיף א' ,

א ואחר פרשת התמיד אומרים משניות דפרק איזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל אומר בי"ג מידות כו' וטעמא משום הא דאחז"ל לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנ' שליש בתלמוד ואסמכה רבנן אקרא דושננתם ואמרו אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם וכ"ל דה"פ מדכתיב קודם זה והיו הדברים וגו' על לבבך מראמר שיהיו על לבבך על כרחך ר"ל אחר שלמדתם אותם פעם א' יהיו על לבבך אבל אחר כך תשנה אותן עוד ב' פעמים מדלא כתיב ושניתם בחד ת"ן מאי ושננתם בב' נונ"ן אלא ש"מ שישנה אותו ב' פעמים והרי ג' פעמים וע"כ הם מקרא ומשנה ותלמוד שכל א' מבאר את הדברים יותר כי המשנה היא פי' על המקרא והתלמוד הוא פי' על המשנה וזהו אל תקרי וכו' כלומר אל תטעה לומר ושננתם ר"ל ב' פעמים הבל עם הראשון אלא ב' פעמי' חוץ מן הראשון ואם לא כן מאי כוונתם באמרם אל תקרי כו' היאך קורין כמשנת' ושלשת' אלא ע"כ כך פירושו נ"ל והקשו בגמרא מי יודע כמה חיי ותרצו לא נצרכא אלא ליומי כלו' שצריך בכל יום ללמוד משלשתן ולכך אומרים זה אחר זה וידבר זהו מקר' איזהו מקומן זהו משנ' ומדרש דר' ישמעאל הוי במקום תלמוד כי המדרש כתלמוד ומה שבחרו בזו המשנה וזו הברייתא יותר מאחרות היינו משום שאחר שקראו פרשת התמיד שהיא במקום הקרבת קרבן תמיד כמו שכבר אמרנו שאסר הקב"ה לאבינו שכל זמן שעוסקין בקרבנות מעלה אני עליהם כאלו הקריבו' סומכין אחריה משנת איזהו מקומן שהיא שייכא יותר לפרשת התמיד שמדברת נ"כ בקרבנות ואח"ל כתיב בכל מקום מוקטר מגש לשמי והקשו וכי בכל מקום מקטירין ומגישין אלא אלו ת"ח שעוסקים בהלכות עבודה בכל מקום מעלה אני עליהם כאלו מקטירין ומגישין לשמי ומה שתקנו דווקא אלו המשניות מן הקרבנות ולא משניות אחרות מאותה מסכתא שהוא זכרים והיא כילה מדברת בקרבנות בחדו בפ' זה שהוא איזה מקומן יותר מבשאר משניות מפני שבכל המשניות של זה הפרק אין בהם מחלוקת לתנאים כי כולם משניות ברורות למשה מסיני ותקנו אח"כ במקום התלמוד מדרש דר' ישמעאל משום שהוא תחלת תורת כהנים שהוא ראש לכל הקרבנות קבעוה אצל הקרבנות (א) ,

נא דינים מן ברוך שאמר עד ישתבח ובו ט' סעיפים ,

א ואח"כ מתחילין לומר ברוך שאמר וכו' ונתקנה ברכה זו משום שאחז"ל שחייב אדם לומר הלל בכל יום לשבח הש"י בתהלות ותשבחות של דוד ולא ר"ל הלל המצרי אלא פסוקי דזמרה וקראום הלל משום שמתחילים ממזמור תהלה לדוד ארוממך ונומר עד כל הנשמה תהלל יה ונומר ועוד אחז"ל כל האומר תהלה לדוד נ"פ בכל יום מובטח לו שהוא בן עה"ב (ועיין בסמוך סעיף ז' ,) וכיון שמוטל על האדם לאומרו בכל יום תקנו לאומרו קודם התפלה כי כן הוא דרך המוסר ותבסים מלכות לסדר השבח תחלה ואח"כ יבקש צרכיו ממנו ומטעם זה נ"כ מאחר שחייבו חז"ל לאומרו תקנו ברכה לפניהם וברכה לאחריהם והם ברכת ברוך שאמר לפניהם וברכ' ישתבח לאחריהם כמו שתקנו ברכה על כל מה שחייבו חז"ל לעשות ברכה לפניו ולאחריו וצריך לאומרו בנינון ובנעימה כי הוא שיר נאה ונחמ' ואחז"ל שיש בו פ"ז תיבות וסימן ראשי כתם פ"ז כלומר הברכה הראשונה תהיה פ"ז תיבות ,

ב ואם סיים ברוך שאמר קודם שסיים החזן יש לו לענות אמן על ברכת החזן * אבל אם סיים עם החזן לא יענה אמן שאין עונין אמן אחר ברכת עצמו באמצע עניין מפני שאינו דרך מוסר ולא עוד אלא אפי' הוא מונה וכבר יחשב שמראה בבל פעם כאלו סיים ונמלך וחזר ומברך וזה מגונה ,

ג אבל אחר ישתבח י"א שיש לו לענות אמן אפי' על ברכת עצמו כיון שהוא סיום ברכה לסוף פסוקי דזמרה וכל ברכה שהוא לסיום אחר ברכה הסמוכה לה כגון זה מחוק המוסר הוא לומר אחריה בעצמו אמן שהוא כאילו נוטל רשות מן המלך שעמד לפניו ומברכו והלך לו ואנו אין נוהגין לומר אמן אחר סיום ברכת עצמו בשום מקום חוץ מברכת המזון בבנה ירושלים (וע"ל סי' רט"ז סעי' א') ,

ומפני

מ"ב ומ"ג הוא לפסוק בין מברכ הכיינו מרוב שאמר והנכר שהמרכין פלו הכיים מהזתורים כמו שהכאר לעיל סימן מ"ז כעיקי מ' תל"ב הפסיקין בגוהן הכלי הכל הכוקי דזמרה מעמו ומגון שכם כמו וכגון אמרה הוא ולא כמי הנעקר תל"ל סי' ל"ם בב' ל' ,

ד ומפני שהשתי ברכות הללו ב"ש וישתבח סמוכות זו לזו ראשונה דפסיקי דזמרה וזו אחרונה צריך ליזהר שלא להפסיק ביניהם בדבור מיהו לא עדיף מק"ש וברכותיה . (א)

ה הלכך בין המזמורים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם ובאמצע המזמורים (ב) שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ואסור להפסיק אפי' לצורך מצוה (ג) ואם יזרמן לו שצריך להפסיק יאמר קודם שידבר אלו הפסוקים ברוך יי' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ויאמרו כל העם אמן והלל לי' וברוך יי' לעולם אמן ואמן וברוך יי' מציון וברוך יי' אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן דהוי להו אלו הפסוקי' בסוף ברכה למה שאמר ואח"כ כשיחזור ויתחיל מזקים שפסק יחזור לומר תחלה ג"כ אלו הפסוקים לפי שהם כמו תחלת ברכה למה שיאמר ויגמור הזמירות ומטעם זה קבעו הפסוקים האלה אחר כל הנשמה תהלל וגו' שברוב פעמים כשמפסיקין מפסיקין שם (ד) ומיד אחר ב"ש יאמר הודו לי"י קראו בשמו . ונ"ל אותם שאומרים תחלה פסוק מי ימלל גבורת יי' ישמיע כל תהלתו טועים נמרים הם ואסור לאמרו ומי שאמרו הרי הוא כמחרף ומגדף לפי שכיון שהוא מתחיל עתה לומר זמירות ותשבחות ואומר תחלה מי ימלל וגו' משמע פירושו מי שהוא רוצה למלל גבורת יי' כדי שישמיע כל תהלתו יאמר הודו לי"י קראו בשמו וגו' והרי זה חירוף וגידוף כי מי הוא זה ואיהו הוא שיכול לכפר כל תהלות יי' דיו אלו ימים וכו' בשלמא מי שיאמר פסוק זה אחרי שיסיים שירות ותשבחות ששיר קאמר שאז הוא משבח ופירושו כאלו אומר הנה אפסיק לספר בשירות ותושבחות ולא משום דסיימתי בוחא דמרי כי מי הוא זה שימלל גבורת יי' וישמיע כל תהלתו על כן אפסיק הפעם אבל בתחלת השירות ותושבחות ודאי אסור לאומרו כי מחרף ומגדף הוא כמו שכתבתי נ"ל רק יתחיל לומר מיד אחר מלך מהולל בתשבחות הודו לי"י קראו בשמו ט' כאשר הוא כתוב בר"ה לפי שדוד קבעו לאומרו בכל יום לפני הארון בבקר בקרבן תמיד עד ובנביאי אל תרש ובתמיד של בין הערבים מן שירו לי"י ועד הלל לי"י ונומר וכל הפסוקים כמו שהם בסידורים עד אשרה לי"י כי גמל עלי .

ו וכשמגיע לכי כל אלהי העמים אלילים יש להפסיק בין אלילים ובין יי' שמים עשה שלא יהא כחוזר למעלה .

ז ואח"כ אומרים מזמור לתודה ויש לאומרו בנגינה מפני שהוא שיר נאה ומשובח שהיו אומרים אותו על כל קרבני התודות שהיו מקריבין לתת שבח ותודה לאלהים על כל הטובות שגמלנו לפיכך ארז"ל כל השירות עתידות ליבטל חוץ ממזמור לתודה כי חסדיו וטובתיו לא יפסקו לעולם כמו שנאמר כי לעולם חסדו ובמדינות אלו אין נותנים לאומרו בשבת וי"ט שאין תודה קרבה בהן מפני שהוא קרבן יחיד וכן בפסח א"א אותו אפי' בח"ה דפס' ובע"פ מפני שלא היו יכולין אז ג"כ להקריבו משום לחמי חמץ שהיו מביאין עמה ואע"פ שבע"פ היו יכולין לאכל חמץ עד חצו' היו' מ"מ אין ממעטין בזמנו שהוא יום ולילה עד הצות (ה) ובשבת וי"ט מוסיפין כאן עוד לומר ט' מזמורים והם אלו א' מזמור י"ט השמים מספרים כבוד אל, ב' מזמור ל"ד לדוד בשנותו את טעמו וגו' ג' מזמור צ' תפלה למשה וגו' ד' מזמור צ"א יושב בסתר עליון וגו' ה' מזמור קל"ה הללויה הללו את שם יי' וגו' ו' מזמור קל"ו נקדא הלל הגדול הודו לי"י כי טוב כל"ח ז' מזמור ל"ג רננו צדיקים בי"יוגו' , ח' מזמור צ"ב מזמור שיר ליום השבת (ו) טוב להודות וגו' , ט' מזמור צ"ג יי' מלך גאות לבש וגו' וטעמם וסדרם אין כאן מקומם יתבארו בע"ה בהלכות שבת .

ח ואח"כ אומרים פסוקי יהי כבוד כמו שהם מסודרים עד יי' הושיעה המלך יענגו ביום קראנו כי כולם פסוקי שבח הם ובכללם זה הוא כמו הקדמה לתהלה לדוד וכך אומרים אלו פסוקים שיש בהן ג"א אזכרות כשתחשוב ר"ת של ישמחו השמים ותגל הארץ לאזכר' אחת ושם של י"ה בפסוק כי יעקב בחר לו יה לאזכרה אחת יהיו כ"א כנגד ד"א פסוקים שבתהלה לדוד ואח"כ אומרים תהלה לדוד ארוממך אלהי וגו' עד כל הנשמה תהלל יה וגו' לפי שקבלו רז"ל שכל האומר מזמור תהלה לדוד ג"פ בכל יום מובטח לו שהוא בן ע"ה אפי' יש בידו מחצה זביות ומחצה שונות מצוה זו מברעת משום ששיש בו כל האל"ף בי"ת ופסוק פותח את ידיך שהוא העיקר אשר בעבורו תקנו לומר כולו מפני שמזכיר בפסוק זה שבחו של הקב"ה שמשגיח על בריותיו השגחה פרטיות ומפרנס ומשביע לכל חי רצונו לפיכך צריך לכוון מאד בכל המזמור ויותר בפסוק פותח את ידיך שהוא העיקר ואם לא כיון בפסוק זה צריך לחזור ולאומרו מתחילה כולו פעם אחרת ואם כיון בפסוק פותח וגו' אף על פי שלא כיון בכולו אין צריך לחזור אבל לכתחילה צריך לכוון בכל המזמורים שנולם דברי שיר ושבח הם .

ט ולא יאמר אותם במרוצה רק בנחת מלה במלה כדי לכון בהם ואותם בני אדם שאומרים אותם במרוצה לא יאות עבדין שמקצדין בשבחו של מקום בשביל שאלת צרכם היש מושל שיתרצה בכך ונהגו לומר קודם תחלה לדוד פסוק אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה משום דילפינן מיניה שצריך אדם לישב שעה אחת קודם שיתפלל (כדאיתא לקמן סימן צ"ג סעיף א') כלומר בתחלה יושבי ביתך ואח"כ יהללוך ואומרים גם פסוק אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו כלומר שנותנין לו שבח ותודה שזכינו לכך שנהללו תמיד ואחר כך מתחילין מיד תהלה לדוד ונומר ואחריו נהגו לומר פסוק ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה וטעמא כדי לשלשולי הלויה בהר הלויה דכלהו פרשיות עד כל הנשמה תהלל יה איתינהו סוף פרקא הללויה והללויה דבתר תהלת ה' ידבר פי ריש פרקא הוא כשם דבי מיסיפין ואנחנו נברך יה ונימר לסיים בהללויה ולהתחיל מיד אחריו המזמור שאחריו המתחיל בהללויה הללי נפשי ונומר ועוד ט"א שמוסיפין פסוק זה לפי שארז"ל כל האומר תהלה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן עה"ב לפיכך אחר שאמרנו תהלה לדוד אנו אומרים ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם כלומר שנזכה לאומרו גם לעולם הבא לפיכך אפילו כשאומרים תהלה לדוד לבדו בלא שאר מזמורים כגון במנחה ובסדר קדושה י"ל גם כן פסוק זה ומי שלא יאמרו בכל פעם טועה הוא ואפילו לטעם הראשון כיון שקבעוהו לסוף זה המזמור למה נחכרו ונחלוק בקריאת מזמור זה בין פעם לפעם ונופלין פסוק כל הנשמה תהלל יה הללויה שהוא סוף הפסקא וכן ה' ימלוך לעולם ועד לקמן בשירה כדי להודיע לכל שנמרנו במזמורים של תהלים וכן הטעם בפסוק ה' ימלוך לעולם ועד להודיע שנמרנו השירה ונוהגין לומר אח"כ ויברך דוד את ה' לעיני כל הקהל עד ומהללים לשם תפארתך כאשר הוא בספר ד"ה ויברכו שם כבודך עד שירת הים כאשר הוא בספר עזרא ושירת הים והטעם לפי שכל אותם ט"ז לשונות של שבח הסדורים בברכת ישתבח דורש במכילתין מתוך שירת הים ומתוך אותן דפסוקים של ויברך דוד לפיכך אומרים אותם להקדמה לישתבח ויזהר לומר בשירת הים מי כמוך נאדר בקדש הב"ף של כמוך דגושה וא"לב נמצא מחרף כאומר ה' מיכה שהרי הוא סמוך לשם שקודם זה מי כמוך באלים ה' מי כמוך נאדר ונומר (ז) ומיכה הוא האיש שנגנב השם ועשה את העגל שנאמר ועבר בים צרה ואין לדקשות מפסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך שהיא רפויה שזה לא נאמר על הים ואין טועים להזכיר עליו מיכה וכן ירמו כאבן יקרא כף כאבן דגושה שלא יהא נשמע כאומר ידמוך אבן כלומר ידמוך לאבן ח"ו וכן עם זו גאלת הגימל דגושה שאם תהיה רפויה נשמע כאומר לשון כגואל ונמצא מחרף ח"ו (ח) וכשמגיע לועתה אלהינו מודים אנחנו לך לא יכרע ולא ישתחוה דהבריעה אין כאן מקומה כמו שיתבאר בסימן קי"ג בע"ה ונהגין לעמוד כשאומרים ברוך שאמר ויברך דוד וישתבח מפני שהם עיקר השבחים . (ט)

נב מי ששהה לבא לב"ה עד ישתבח ובו סעיף א' .

א מי ששהה לבא לב"ה ובא ומצא הצבור בסוף פסוקי דזמרה ואם יתחיל הוא לומר מתחלה כל הברכות והמזמורים לא היו יכול לקרא ק"ש ולהתפלל עם הצבור וכבר אז"ל שטוב לו לאדם שיקרא ק"ש ויתפלל עם הצבור שהתפלה עם הציבור רצויה ומקובלת כיצד יעשה אם יראה שיש לו שהות שיכול לומר ברוך שאמר הודו לה' קראו בשמו עד והוא רחום ראשון ואח"כ אשרי והללויות ישתבח ואח"כ יניע למקום שעומדים הקהל יעשה כן ואם אין לו שהות כ"כ יאמר ברוך שאמר ותהלה לדוד ומזמור הללו את ה' מן השמים והללו אל בקדשו שהם עיקר ההילול ותשבחות שבפסוקי דזמרה עד כל הנשמה תהלל יה ונומר ואחר כך ישתבח ואח"כ יוצר וכו' עם הצבור יעשה ואם אין לו שהות גם לזה יאמר ברוך שאמר ותהלה לדוד וישתבח ויוצר אור כו' שהרי העיקר לא נתקן אלא בשביל זר המזמור תהלה לדוד לבדו ואם אין לו שהות כלל ידלג הכל ויתחיל לומר ק"ש וברכותיה עם הצבור ויתפלל עמדם (א) ואח"כ יקרא כל הברכות והזמירות שדילג רק הזמירות יאמר בלא ברכה לא שלפניה ולא שלאחריה שכיון שעבר זכנם אין לברך עליהם *

סימן נ"א

(ה) פיי בכלה ותמי' תמה נודל האיסור ונו' מאחר בביה הכנסת (ב) וכן בין הפסוקים המחוברים זה לזה בתוך פסוקי דזמרה אפי' מינו מאמור אם הייתו מחוברו לי"י קראו בשמו עד אחון והלל לי"י . הנו עוד ט' עד ברוך מלכים אל נקמות לי"י עד על גאים נפצינו מחנה . עד כאשר יקלנו לך . יהי שם עד על הבמים כבודו ברוך י"י אלהים וכו' עד אחון ואחון ויברך דוד וגו' עד לשם תפארתך י"י לבדך עד נתים עזים ויזכנו עד י"י יחלון לעולם ועד (פסקי תו"מ) (ב) ואסור ט' תעתדות ותחינות בפסוקי דזמרה לו בשבת מהחזן מוצר ההפלה (פסקי תו"מ) (ד) ול"נ שהקהל קודם ויברך הוא"ל ומדברים בלכון ברוכה ושיכו רגלין ושנורים כל לאמרים כסיעורד מפני הפסק (מי"מ) (ול"מ). (ה) מנל בע' בלב נוהגין לאמר (מ"מ) (ו) אפי' מ"ע דיע מקרי שבת ב"ח ובל"ה דק ל"ח פסוק הכי מעעם מאר דאין הבוהה נגד שיר שבלוים רק סדר שירות ותשבחות הוא והתבנים לומר מאמור שיר ליום טוב הוא טעות גמור בתבנים לאין הפסוק (ז) מנל מי כמוך בלים לא יהנים סמוך לשם (ל"מ) (ח) וכן מי גאה גאה הגית"ל דגושה (מ"מ) (ט) ראיתי מנהג שאומרים בפי' כבר שהו הנים היו מומרים בנ"ה ביום הפי' לוד מאמור וכו' וכן מתחילין בשאר ימי הבנוע (מדר הים) מנל בתבוע מ"ע סימן ר"ל תמצע מלין לוהר ק ע"ם .

סימן נ"ב

(מ) מנל בפסוקי תו"מ מסיק דלקי שבת מאחר שהתחיל הפ"ן יוצר מור יפסר בנגינות החזן ובהמשך התנה אם יכל לחר ב"ם ואמרי וישתבח ויוצר אור ויגיע

כא"ב דעיקר מה שחקנו לאחר פסוקי דזמרה כדי לסדר שבחו של הקב"ה לפני תהלה כמו מתחלה לדוד ונקיון מ"ל ולקיון סיום ל"ד פסוקי ג' ולא תקנו לאחרים לומר ברכה לאחריה ובברכה לאחריה אבל בלא ברכה ליה לו כב הקדמוני דלאחריהו מלא יומא *

ב"ש אם אמר הברכות ברוך שאמר וישתבח עם תחלה לדוד באמצע שיאמר אח"כ הנותרת בלא ברכות שלפניהם ושלאחריהם אבל שאר הברכות שחייב לאומרם בכל בקר על כל פנים יאמר אותם אחר התפלה אם לא היה לו שהות לומר אותם קודם לכן (ב)

הג"ה ואפילו ברכה אחורה ואע"ג שנכנס בתחבה רבנו כתו בתחבר לעיל סימן ת"ז סעיף ו' לפי ברכה אחר' פטורה על כיום תש"כ בתחבה רבנו והלחיתה לעיל בסימן כתסר סעיף ס"ו ע"ו ,

נג מי הוא הראוי לירד לפני התיבה ובו כ"ו סעיפים ,

סימן נ"ג

א ועומד ש"ץ ומתחיל ישתבח שהיא סמוכה לברוך שאמר והיא ברכה אחרונה דפסוקי דזמרה ,

ב לפיכך לא יאמר אותה מי שלא אמר כבר ברוך שאמר וכל פסוקי דזמרה , (א) ומה שאומר אותה החזן לפני התיבה ואין אומר אותה זה שאומר הזמירות או למה אין אומרים אותה גם כן במקומו כמו שאר הזמירות היינו כדי שיסמוך לה מיד אחריה קדיש וברכת יוצר אור כו' (שהקדיש קאי על ישתבח ע"ל סמן נ"ד סעיף ג' וסי' נ"ה סעיף א') ואין לדפסיק בינידם וכל המפסיק או מספר בין ישתבח ליוצר אור עבירה היא בידו וחוזרין עליה ממערבי מלחמה דכתיב איש הירא וגו' ישוב וגו' ופי' ירא מעבירה שבידו וגם זו עבירה היא וחוזרין עליה , לפיכך אם אין מנין י' בב"ה ימתין מלהתחיל ישתבח עד שיתקבצו מנין וסמוך ישתבח ליוצר אור *

ג ואם לא היה טלית לש"ץ קודם לכן ובא לו טלית יברך עליו קודם ישתבח כדי שלא יפסיק בין ישתבח ליוצר אור ודוקא החזן כיון שהוא שליח צבור ואומר הכל בקול רם להוציא הצבור אינו נכון שיפסיק באמצע וישתוק ויברך על הטלית)(אבל אחר שלא היה לו טלית מקודם לכן ונזדמן לו טלית טוב הוא שיברך עליו בין ישתבח ליוצר אור משיפסיק בין הזמירות לישתבח דעלייהו קאי וברכה אחרונה דידהו הוא , (ג)

כג"ה מי שלא להפסיק בימים ונם תשום שהקדיש קאי של ישתבח ומ"מ קדיש פחות מי' כתו מיתבאר סימן כ"ב סעיף מ' ,

כג"ה מ"ב תשום שהחזן מוחר הקדיש מן להפסיק בין הקדיש לישתבח כיון שהקדיש קאי עליו כמבאר בסחוד ובין קדיש לברכו אין להפסיק כלל (ב) אפילו מחד כתו מיתבאר לקמן בסימן נ"ל סעיף י' ,

ד וצריך שיהא ש"צ הגון ואם אינו הגון ומניחין אותו להתפלל משום נעימות קולו אין הקב"ה מקבל תפלתו שנ' נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה כלומר אמר השי"ת אם אין סומכין בתפלתן אלא על נעימות קולם שנאתים ואיזהו ש"צ הגון זה שהוא ריקן מעבירות ופרקן נאה פי' שלא יצא עליו שם רע אפילו בילדותו (ד) ושהוא מרוצה לעם פי' עניו וגח לבריות שהכל מכבדים עליו (ה) ויש לו קול נעים' ועדב שמושך לבית השמעים ורגיל לקרות תורה ונביאים וכתובים כדי שיהיו הפסוקים המעודבים בתפלה מדודים בפיו אחז"ל כבד את ה' מהנך קרי ביה מחונך רצה לומר ממה שחנגך הש"י שאם היה קולך ערב והיית עמד בב"ה עמוד וכבד את ה' מקולך נבות היה קולו נאה והיה עולה לירושלים והיה כל ישראל מתכנשין לשמיע קולו פעם אחת לא עלה והעידו עליו אותם העדים בני בליעל ואבד מן העולם מי גרם לו זאת שלא עלה לירושלם לכבד את ה' במה שחננו ולמה שכבר אמרה תורה ולא יחמוד איש ארצך ונומר ואלו עלה לא איבד נפשו בער חמדת כרמו ,

ה ואם אין מוצאין מי שיש בו כל המדות הללו יבחרו הטוב שבציבור בחכמה ובמעשים טובים מי שעבר עבירה בשוגג אפילו הרג הנפש בשגגה ועשה תשובה מותר להיות ש"צ שאין זה בכלל יצא עליו שם רע כיון שעשה בשוגג ועליו נאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב ר"ל שלום יאמר הש"י מקבל תפלה ממי שהיה רחוק ע"י שגגת מעשיו ונתקרב ע"י תשובה , אבל אם עשה במזיד אפילו חזר בתשובה לא יהיה ש"צ דהא מ"מ יצא עליו שם רע קודם התשובה, (ו)

ו אין ממנין להיות ש"צ קבוע אלא מי שנתמלא זקנו מפני כבוד הציבור אבל אם לא נתמלא זקנו אע"פ שהביא שתי שערות אין ממנין אותו אפילו יש ממונה אחר אלא שממנה זה תחתיו להתפלל במקומו לעתים ירועים כדי להקל מעליו התפלה הרי זה ג"כ מקרי ממונה ואין ממנין אותו גם לזה מפני כבוד הצבור שגנאי הוא להם להיות שלוחם נער כ"כ מיהו יכול להתפלל לפרקים באקראי בעלמא , (ז)

ז אם אין שם מי שיודע להיות ש"ץ קבוע כ"א בן י"ג יום א' שהביא ב' שערות מוטב שיהא הוא ש"ץ ואפילו קבוע משיבטלו לשמוע קדיש וקדושה ואם היה כאן עם הארץ זקן וקולו נעים והעם חפצים בו ובן י"ג יום א' המבין מה שאומר אפילו אין קולו נעים הוא קודם לעם הארץ ,

ח ומי שהגיע לכלל שנים שהיה ראוי להתמלא זקנו אלא שאינו בעל זקן נתמלא זקנו קרינן ביה וממנין אותו הילכך בן ד' שנה אעפ"י שאין לו זקן כלל ממנין אותו דגדול הוא ,

ט ובלבד שלא יהיו בו סימני סרים אבל אם יש בו סימני סרים י"א שאין ממנין סרים להיות ש"ץ שהוא גנאי להם אפי' הוא בן עשרים , (ח) (ועיין בלבוש תכריך בוץ סי' קע"ב סעיף ה") ואם יש לו זקן מעט והוא מבן י"ח ומעלה מיקרי ג"כ גדול וממנין אותו ,

י אבל פחות מבן י"ג שנה אין מעבירין כלל לפני התיבה להתפלל להוציא הציבור שהרי עדיין קטן הוא ואינו חייב במצוה והיאך יוציא אחרים שכל מי שאינו חייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן ואפי' אם הגיע להיות בן י"ג ביום השבת אין מניחין אותו להתפלל בליל שבת ערבית (ט) שהרי עדיין אינו בן י"ג ולא נקרא איש ואין הקב"ה חפץ ברבים אלא בתפלת מי שנקרא איש שנא' מרוע באתי ואין איש ואין אדם נקרא איש אלא כשהוא בן י"ג יום אחד והביא שתי שערות מיהו כשהגיע לי"ג יום אחד מניחין אותו להתפלל בלא בריכה אחר השערות דסמכינן ארוב שיש להן שערות אבל אם היינו יודעים בודאי שלא הביא שערות משמע מדברי הפוסקים שאין מניחין אותו להתפלל בציבור אפי' הוא בן י"ג יום אחד ,

יא ש"ץ שמאריך בתפלתו כדי ששמיע קולו שהוא ערב אם עושה כן מחמת ששמח בלבו על שנותן הודאה לשי"ת בנעימה תע"ב והוא שיתפלל בכובד ראש ועומד באימה וביראה לפניו אבל אם הוא מכוין להשמיע קולו ושמח בקולו הרי זה מגונה ועליו נאמר נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה וכל ש"ץ שמאריך בתפלתו לא טוב הוא עושה מפני טורח ציבור (י) אין מרקדקים בש"ץ אם הוא מבזוי משפחה או משפחה מיוחסת שאין זה תלוי ביחוס שאם הוא מיוחס ורשע מה איכפת לפני המקום ביחוס שלו כיון שהוא רשע הש"י מואס בו ואם הוא איש צדיק וטוב ופרקן נאה טולו אפילו הוא ממשפחה בזויה ושפלה הוא ארוב ומקובל לפני הש"י ותפלתו רצויה ומקובלת ומשפחתו אינה מזקת לו ועליו נאמר ג"כ שלום שלום לרחוק ולקרוב פי שלום יאמר הש"י למי שהוא מרוחק בין הבריות מצד משפחתו אם הוא קרוב אל הש"י בצדקתו וישרו ואע"ג דמפקינן לעיל לשונג תרוויהו איכא למשמע מיניה ושקולים דבריהם שניהם ועיין בסמוך סעיף ה' , (יא)

יב אין ממנין לעני שפה שאינן יודעין לחתך האותיות כהוגן וקורין לאלפין עייני"ן ולעיי"נין אלפין , (יב)

יג וצריך שיהא לבוש ומעוטף ולא יהיו בגדיו קרועין עד שזרועותיו וכתפיו מגולין מפני כבוד הצבור , (יג)

יד סמא יורד לפני התיבה להוציא הצבור אפי' בברכ' יוצר אור וכ"ש בשאר הברכות שגם הוא חייב במצות לפיכך יכול להוציא ואפי' סמא שלא ראה מאורות מימיו שגם הסמא נהנה מזיו האורה ואע"פי שאינו רואה ועוד שנהנה במה שאחרים יכולים לראות באור ויוליכוהו למען לא יכשל בחצות וחזק' בברכה ותפלה יכול להוציא אבל לא יקרא בתורה שאין לקרות בתורה על פה דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה , (יד)

ש"ץ קבוע יורד לפני התיבה מעצמו ואין צריך להמתין עד שיאמרו לו עלה שהרי כבר מינוהו ואדרבה אם ימתין כבל פעם עד שיאמרו לו נראה שאינו סומך על דבור הצבור שמינוהו ואין זה דרך כבוד לצבור ,

טו אל אחר שאינו ש"ץ קבוע לא ירד עד שיסרב מעט , (ועי"ל סימן קל"ט סעיף ג') , כי זה מדרך המיסר להראות שאינו רודף אחר הכבוד

עיא להתחלת תפילה י"ם עם הצבור יאחר לא מם לא יקדים ל"ם עם הצבור ויכוין לא בע"ו ווי"ן גם בע"ת בסם ל"ח דהם יש לו שהות יאחר גם פחות לתורה לא ראה פבקי תו"ת שתוקן על דין זה ע"ם (ב) מכל טעם ב"ש ושתבח יאחר בלא ברכה הנגיד הזכיר לב"ו לבא לב"ה בשמחה כדי שיוכל להתפלל בכוה ולא בדילוג כי בשבה כן מהבר בגיטרת ,

סימן נ"ג

(א) ולא כתו שרגים טעמים כתבו בחרן ואין בת להאריך שתחילין משתבח ומ"ש בעוסה בן חברך ההלה ברכה לנפשה (ל"ן) ומרמה דת"ם בלבוש וכל פסוקי דמרה ביתו מתחילה ולא בחיבו בבי' ל"ב בתחלה לחוד לחה מלא כדי שיתפלל עם הצבור ולא מל"ן שבשיג על הלבוש עיין סם (ב) ודיבו כדין בין הפרקים שיתחבר בכדי ת"ו (פסקי תו"ת) (ג) ודין הפ"לין כתו עליה כן תוכה תפסקי תו"ת (ד) אפי' יגא קול בעבר על הבנוסה מכילו פבוסת בעוי לתבנא (ל"ג) וי"מ דכל זה תיירי בחצוניות אבל בבתר יחוה הבאה בל שליט רבע והוה מרוצה לעם וקולו ערב ערגיל לקרות תחכון בל"ן אף שיגא קול בילדותו (ה) ולא יהיה טיפש ומכל מלא שיכא יכול לדבר בעסקי הקהל כפי בריך ים"ם תולן סי' ס"ע (ו) הבה מת אשתו חשובת בעון ולא ההשיך על אחרה ובכר אחותו אחר מיתה אין ראוי להיות ש"ן (ל"ג) (ז) מכל מי שבקול מחמת עבירה אפילו בחקרתי מאור וכן בחצוניות ויחיים מרחיים אמור בחקרתי מי שלא מחלא זקנו אף שבגיבור רוגים לחחל (ב"מ) ולא בע"ח אין חוחין פוסלין אלא בכהנים ולא ב"ש דאחרבה לב נבבר ונרמה מ' יש של אחה וב"ח (ח) ורש"ל פ"ק דחולין מי ת"ח אומר בסרי' (ט) דוקא בחחפלים ביום אבל בחחפילה אחר לאת הבבים חוחר (כ"ה) (י) ואבור לו להאריך שלא ברעון הקהל אפי' בשבחות וי"ם ואף ברעון הקהל יוחר מדאי חעבה כי אין זה לא חחגיה לה' ולא חחגיה לבם (יא"ם ביחם ל' (יז) בהב הב"ח בשם רא"ל דאם שניבם פרים ואחי חיוחם קרוב לחחים ויחוחם ורחוי לחקרב על זה כי אינו דוחה חפלת מדיק בן מדיק כו' ע"ב ולא דאה ת"ם רש"ל בחשובת מי' ר' דוקא בחפלת עצמו יש חלוק בחשוב אבותיו חבייעתו אבל הבחחיל בעבור הצבור מדבבה הבוכה הא לפני הבחקום בחגיה חעבה אבות מדיק בן מדיק חבוח דוקא אבל לא חבוח אבות רבקה אף בחבוחה עדיף חבוח בחיה אבות מדיק בן מדיק חבוח לעצמו הלבר ל"ל דבריק מדיק בחין חיוחם לפ"ן חיוחם ואם בחיבם פרים כתב כ"ג בבן קרוב לנו ולו ליחרמל (יב) חת"ת בחקוחן בחבלם אים יודבינחמנין ובל"ב בקלח חקחת שקורין לחיחי"ן חיחי"ן אין חחנין אלא בחקוחן ועיין בם"ח סי' י"ח (יג) ויבין בקיים בלי ליבלוך ורבב ואחרוכים בלא ידאו אח רגליו ובוב שיהיו לו מכנסים חיוחדים לחפלה (חבר"ם מיבר סי' ס"ח) (יד) ובבחיו בחבו לקרות בחוחם לפ"ח (חבוחת ת"ב ור"ח

בג"ה ואפי' אח"ל דבריסת ל"ם וחפלה דרבנן מינכו וקבון שבגיע לחיבר דרבנן אפ"ב לא אפי' דרבנן ואפיק דרבנן דחבוחם כבוד הציבור לא עבדינן דגלאי כוח לבבר שבקבון חוליבן אפילו בחקרתי בחלחת ע"ל כיתן ק"ו סעיף ב' ובחיבן פ' סעיף ב' וסיתן חק"פם סעיף מ' ובחיבן קפ"ו סעיף מ' ובחיבן חר"פם סעיף ב' ובחיבן חרן סעיף מ' ובמי' נ"ב סעיף כ' ובו' ,

הכבוד מיהו לא יסרב יותר מדאי אלא בפעם ראשונה מסרב וכשיאמרו לו פעם שנייה מכין עצמו כמו שרוצה לעמוד ובפעם שלישית יעמוד ואם האומר לו שירד הוא אדם גדול לא יסרב בו כלל שאין מסרבין לגדול ,

יז וכן אם כעה ש"ץ במקום שצריכין להעטר אחר תחתיו כמו שיתבאר בע"ה אותו שמעמידין תחתיו לא יסרב שלא להפסיק בתפלה ,

יח האומר איני יורד לפני התיבה מפני שבגדי צבועים אף בלבנים לא יעבוד באותה התפלה וכן האומר אינו עובר מפני שברגלי סנדל אף יחף לא יעבור באותה תפילה אע"פ שנותן אמתלא לדבר ומראה פנים מפני הכבוד באלו עושה כך מדרך ענוה אין משגיחין בו שהרי בינינו אין קפידא בדברים כאלו כי דרך אפיקורסין להקפיד בכך וחיישינן שמא רשעת נזדקה בו לפי שעה אבל אין החשש הזה לעולם כי בתפלה אחרת מניחין אותו להתפלל אם ירצה ולא יקפיד על דברים אלו ,

יט יש מונעין גר מלהיות שליח צבור מפני שאינו יכול לומר אלהינו ואלהי אבותינו וכו' וכשהוא מתפלל בפני עצמו אומר אלהי אבות ישראל כו' אבל כבר נדחו דבריהם דשפיר יכול לומר אלהינו ואלהי אבותינו שהרי קראו הקב"ה לאברהם אב המון גוים שנאמר אב המון גוים נתתיך פי' שמאותו היום ואילך יהיה אב לכל הגוים שיכולין לומר אלהי אבותינו ויהיה כוונתם אל אברהם יצחק ויעקב כאלו הוא מתייחס אחריהם במאמר הש"י (וע"ל סי' קצ"ט סעיף ד' וסי' תק"צא סע' ז') ,

מדין הקדמונים אין ממנין להיות ש"ץ אם לא מדעת כולם ואפי' יחיד יכול למחות ולעכב ולומר איני רוצה שיהיה פלוני חזן שהרי התפילות במקום התמידים תקנום וכל ישראל יש בו חלק בתמידין ומי יוכל להקריב קרבנו שלא מדעתו (וע"ל סימן צ"ח סעיף ד") אם לא שכבר הסכים עליו מתחלה אז לא יוכל אח"כ לעכב לבדו וי"א שיחיד לא יוכל לעכב אפילו בתחלה בלא טעם אם לא ע"י טובי העיר שיאמר טעם הגון לפניהם למה מעכב ואם יתברר שהוא שונאו יכול לעכב (א) אם לא הסכים עליו כבר אבל אומר אני שזה היה בימידם אבל בדורות הללו שבע"ה הרבה מחזיקים במחלוקת בלי טעם ולא ריח וכל כוונתם לא לש"ש אם היו צריכין לשאול כל יחיד ויחיד בפרט בקהילות הגדולות לא היו מסכימים לעולם על חזן אחד ואפי' יחיד ומומחה בדורו וכל הדברים האלו בו אפ"ה היו מטילין מום בקדשים והיו הבתי כנסיות ח"ו בטלו' מתוך זה כאשר הוא מצוי תמיד וראיתי כמה פעמים לכך טוב וישר הוא שבוררין ברורי למנות ש"ץ ע"פ רוב פורעי המס שבינידם אפילו פסולים עמהם ואפי' אם יהיו הרבה יחידים כנגדו הולכים אחר הרוב משום תקנת הקהילות אם יש כאן שנים שרוצים להתפלל א' בשביל אביו וא' בשביל אחר הרשות ביד הקהל לתת התפלה למי שירצו שהתפלה במקום התמידין של הצבור ואין ראוי שיהיה אדם שלוחם להקריב קרבנם שלא מדעתם שאין זה נקרא שלוחם שהרי לא שלחוהו לפיכך אין לאדם להתפלל בלא רצון הקהל וכל מי שמתפלל בחזקה ודרך אלמות אין תפלתו רצויה ואינה מתקבלת ואין עונין אמן אחר ברכותיו ,

נא ואפי' ש"ץ שנתברר ונתמנה על פי רוב הצבור לא ישתדל להתמנות ע"פ השר להחזיק בידו כי חלילה לקבל עבודת הש"י ע"י עכ"ום כי לא כצורנו צורם וגו' , (טז)

נב טוב יותר הוא לשכור ש"ץ בשכר מלקבל א' שרוצה להיות בנדבה מפני שבמקום שהוא לוקח שכר מן הקהל אין פרץ ואין צווחה שאין א' שאינו הגון ראשי לפשוט רגלו להתפלל ואם היה בנדבה הרשות נתונה לכל ובפרוץ הדבר יעלה מי שאינו הגון ועוד הש"ץ בעצמו נזהר בתפילתו ובתקוניה יותר למען שכרו ,

נג ובדין נבי' שכר החזנו' יש פנים לכאן ולכאן י"ל הואיל והוא מוציא את נפש העני כמו נפש העשיר גם הגבייה תהיה לפי הנפשו' בשוה שאין זה תלוי באומר הממון שהוא חובת מצוה שהיא שוה בכל נפש האדם וי"ל ג"כ הואיל ואין יד העניים משגת והדבר יבא בע"כ לידי שומת ממון תהיה פרי עת השכר לפי הממון דהיינו לפי הסכום ועוד לפעמים שהחזן יש לו קול נעים וערב והעשירים חפצים בו מאד ולא איפכת להם בהוספת שכרו לפיכך יגבוהו לפי הממון ויש חילוף בזה במנהגי הקהילות יש גובין הכל לפי הסכום מן הטעם הזה שכתבנו ויש עושין כמו פשרה וגובין החצי לפי הממון והחצי ע"פ הגולגלת (יז) ובמקום שאין מנהג נראה להנהיג לגבותו ע"פ הסכום שברוב פעמים העשירים מוסיפין בשכר לפי נעימות הקול ואין יד העניים משגת לתת עמהם ,

נד צבור שצריכין לשכור רב וש"ץ ואין בידם כדי שכר שניהם אם הוא רב מובהק וגדול בתורה ובקי בהוראה הוא קודם ואם לאו הש"ץ קודם שיותר צריכין לו ,

נה אין מסלקין חזן מאומנתו שלא יחשדוהו שנמצא בו פסול אא"כ נמצא בו פסול בעדים ואין מסלקין אותו משום רינון בעלמא כגון שיצא עליו קול שנתפס עם העכו"ם או שמסר אדם אבל אם באו עדים בזה וכיוצא בו מעבירים אותו (יח) וש"ץ המנב' פיו או שמרגן בשירי עכו"ם מוחזק בידו שלא לעשות עוד ואם אינו שומע מעבירין אותו שכיון שהוא מרגיל את עצמו בניבול פה ובשירי עכו"ם מטמא את רוחו וגופו ועוד אפילו בעת תפילו א"א שאינו מחשב על זה ודרי תפילתו עכורה ולא זכה וש"ץ שהוא שוחט לא יתפלל בבגדים הצואי' ומוסרחים , ואם אינו רוצה להחליף בגדיו בשעת התפלה ולהתפלל מעבירין אותו וש"ץ שהזקין ורוצה למנות בנו גדול לסייעו לפרקים אע"פ שאין קול הבן ערב נקולו אם ממלא מקומו בשאר דברים במדות בנו קודם לכל אדם ואין הצבור יכולין למחות בידו דילפינן זה מקרא גבי כהונה גדולה שאם בנו ממלא מקומו הוא קודם לכל אדם וה"ה לשאר מינויים ,

נו קהל שנהגו למנות אנשים על צרכי ציבור לזמן מוגבל ובהגיע הזמן יצאו אלו ויכנסו אחרים תחתיהם בין לחזן בין לקופה של צדקה בין לשאר מינויין הצריכין לציבור בין שנוטלין עליהם שכר בין שאינן נוטלין אפי' לא קבעו להם זמן סתמן כפירושן ואין בזה ביזוי בסילוקן מאחר שנהגו כך ,

נד דינים השייכים לישתבח וכו' ג' סעיפים ,

א ישתבח אינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לברוך שאמר ששתיהן נתקנו על פסוקי דזמרה זו לפניה וזו לאחריה ופסוקים שביניהם לא הוו הפסק שכולן זמירות ותשבחות הן וחותם בא"י אל מלך גדול בתשבחות כו' עד חי העולמים , (א)

ב ואז עונין אמן שהבל ברכה אחת היא לפיכך אין לענות אמן אחר אל מלך גדול בתשבחות שאין עונין אמן באמצע הברכה ואין סיום הברכה אלא עד חי העולמים ,

ג ואח"כ יתחיל מיד פרשת שמע ויוצר אור ואין להפסיק ביניהם מפני שב"ש ופסוקי דזמרה לישתבח כולם נתקנו קודם התפלה מפני שחייב אדם לסדר השבח תחלה ואח"כ יתפלל ואסמכוהו אקראי אבל עיקר הטעם הוא מפני שכן הוא תכסיס המלוכה ומלכותא דרקיע כעין מלכותא דארעא וגם יש בו סוד להבריח כל המחנות הפונעות בתפילות לעצור אותם ושלכך נקראו זמירות כמו שכתבתי למעלה בסי' א' לפיכך אין לדבר כלל בין סידור השבחות והזמירות והתפלה ואם מדבר עבירה הוא בידו וחוזר עליה ממערכי המלחמה שהרי לא חס על כבוד קונו ולא הבל עליו על מלכותו כראוי וכ"ש לפי הסוד שבו שהוא י"ת הבריח בזכותו כל הבתות הרעות חה הוא מתאחר לבא לפניו בהכנעת תפלותיו וקבלת עול מלכותו בידוע ליודעים חן מידו היינו דווקא במידי דלאו מצוה הוא ולאו צרכי ציבור הוא אבל במידי דצרכי צבור או לצורך מצוה כגון מי שבא להתפרנס מן הצדקה ובעו למפסק שפיר דמי וכן נהגו בהרבה מקומות לברך חול' או לקבול בב"ה בין ישתבח ליוצר אור שיעשו לו דין שכל זה מקרי לצורך מצוה ואח"כ כשחוזרין להתפלל חוזר הש"ץ קודם הקדיש ואומר קצת פסוקי דזמרה ויאמר עליהם קדיש כי לעולם אין אומרים קדיש בלא פסוקים של שבח ותהלה לפניו כמו שיתבאר לפנינו בע"ה ולכן מתחילין ערבית בלא קדיש וכן מי שלא היו לו ציצית או תפילין והביאו לו בין ישתבח לקדיש יכול להניח ולברך עליהם אבל בין קדיש לברכו לא יפסיק בשום דבר וכ"ש שלא יפסיק לאחר שאמר הש"ץ ברכו קודם שמתחילין יוצר אור כו' דהא ברכו עיקר עליה קאי כלומר במה תברכהו בברוך אתה י"י אמ"ה יוצר אור כו' , (ב)

נה דיני קדיש וכו' כ"ב סעיפים ,

א אחר ישתבח אומר הש"ץ קדיש והוא קאי על פסוקי דזמרה שכן תקנו קדיש לעולם לומר אחר פסוקים כמו שיתבאר עוד בעזרת השם ואין אומרים אותו פחות מי' שכל דבר שבקדושה כגון קדיש וברכו וקדושה אין אומרים אותו בפחות מי' כמו שיתבאר טעמא

ור"מ רנקס (עו) מחב פר"ג בסם רס"ל מס הוגיס ס"ק כ"ר מל המוחה הזה מף מקבלו ופיסו יכול מחות ע"כ ולפ"ז מף כשכבר קיבלו והסכים עליו יכול למחו' ועיינתי בים"ם פ"ק דהולין סי' כ"ל ומחב ז"ל מף מקבל דיו ופיסו כו' וק"ל עוד מחב היכא מיחיד מוחה מחת" מנמ' היינו מיס כ"ק מח" מיוכלו להכיר בדמיו מל זה כו' עוד בסיגן ל"ב בשכבר מתקבל ומל עכה מלא כהוגן מף מל הקהל מין יכולין להעבירו מפי' רוצין ליתן לו שכרו מבל מל הקהל יכולין להעבירו ויתנו לו שכרו מבלם (עז) ס"ק נהגו מקרותו הזן הטעם הדרגום ורמ והזמ מלריך לרמות המיסר יקרמ (רד"מ) (יז) ולפ"ז הולכין מפי מהר רוב דעות ועיין בכ"ג ועי"ת ולבו ס"ק בכת' רוב מורעי מבים ועיין בה"מ כי' קס"ג ס"ג ובכמ"ע ובתבובת כ"ל סימן מ' ב' (יז) דוקמ לסלקו מבל לתמוחו לכתחילה נהבאר בס"ד ומס הוגיסו ובילקו הרי עכביו בהחילת הקבלה הבכ"ח פי' ל"ז ההולך בערבאות עכו"ם מין רמוי לרוות ס"ק בר"ה ובי"ב מס"ב עכ' המובה ובתב בע"ת דמהבמיבו המחבר סי' ל"ט דין ממזר מלבמ דבבר לבהוב המילין וה"ה דבבר לבוות ס"ק ובראה דהיינו דוקמ בהלבל מחר מו מבביו עבה המובה בבוה ע"ב ול"ע הא מ"ד סי' ס"ל דס"ת בבהבן מחזר מבול ותבמע בב"ד בס בה"ה בתפילין דמי לעבד ומבה וקטן ועוד הא בס"ב בתב בבסל"המרדכי דמחזר מין מוגיס רבים י"ח ס"ק בבסל קולו מס קולו בבמע בלו מרמה ובבור מבול ס"ק מבתו זמה מחת בעלה מס מבבר בחבר המלקין מוהו ועיין בסי' קו"ח סמ"מ מ"ם בס ס"ק בחבר מרפות בחזקות בבות בבוגב מו בסי' מבבר ומתגמ מהריו הגב מין המלקין מוהו בין בבבר בהמבה כ"ג (יח) ואין מחזירין מוהו בקבלות דברי חבירות ומכי' נבבע עד שיטוב בהמובה מליה בלי שרמה ווהמה ,

כינון נ"ר

(מ) מי בפמה ומל בעירי מף מבחיל בח' דיחבר בעירי ובמעבי בחבר בו ובתב בכ"ג דבריך לומר בחבבות בחירב תהה הי' ומל בקמ"ל

(נ) ובכון לומר עד תלבות בבביתה מחת ,

סימן

סימן נ"ה

לפנינו בע"ה ואין פוחתין מן ז' קדישים בכל יום כנגד שבע ביום הללתיך והם אלו א' זה שהוא אחר פסיק דזמרה ב' אחר תפלת י"ח שהוא מצוה בפני עצמה ג' אחר סדר קדושה שהוא גם כן דבר שבקדושה וכאן אומרים קדיש שלם עם תתקבל צלותהון מפני שהוא כולל כל התפלה עם תפלת י"ח ותתקבל צלותהון קאי דווקא אתפילה י"ח דלעולם אין אומרים תתקבל צלותהון אלא אחר שאמרו תפילת י"ח כמו שיתבאר בע"ה במקומותיו * ואחר כך אומרים עלינו לשבח וקדיש אחריו שיש בו פסוקי ה' אחר שבמנחה שהוא מצוה בפני עצמה מקבלתם ז"ל שאמרו כל האומר תהלה לדוד ג' פעמים בכל יום מובטח לו שהוא בן עה"ב (ע"ל סי' נ"א סעיף ד') ו' אחר תפלת מנחה והוא שלם עם תתקבל דקאי אתפלה ז' אחר ברכת ק"ש של ערבית וכל אלו הם חובה מדברי חז"ל אבל תפל' ערבית עם הקדיש שאחריה היא רשות כמו שיתבאר לפנינו בע"ה. (ע"ל סי' רל"ז) ובכל מקום שאין צריך לומר, הש"ץ תתקבל מפני שלא אמרו תפלת י"ח אינו משלים ג"כ הקדיש ואינו אומר רק יתגדל ויתברך כאשר יבא הכל מבואר היטב לפנינו בע"ה כל אחר במקומו

ב אם התחילו לומר קדיש בעשרה או קדושה ויצאו מקצתם גומרים אותו הקדיש או הקדושה שהתחילו והוא שנשתיירו רוב מהעשרה, והיוצאים עבירה גדולה היא בידם ועליהם נאמר ושזבי יי' יכלו אבל אם נשארו י' מותרין לצאת לצרכם, ואם התחיל החזן בעשרה ברכת יוצר ויצאו מקצתם גו' אפי' הקדושה דכולה חדא מצוה היא וקורין ק"ש ומתפללין התפילה בלחש דבזה אין נפקותא בי' ,

ג אבל לא יתחיל הש"ץ התפלה בקול רם שבבר נשלמה תפילת יוצר וכן אם התחיל החזן בקול רם בי' באבות ויצאו מקצת גומר אפי' הקדושה וכל תפלת י"ח וחצי קדיש וסדר קדושה וקדיש שלם שאחריה שכל זה מגמר תפלת י"ת הוא ובתר י"ח גרירא שהרי תתקבל קאי אתפילת י"ח כמו שכתבתי וא"כ הכל חד עניינא הוא (א) אבל אם הוא יום הכניסה שקורין בו בתורה אין מתחילין לקדות בתורה בפחות מי' * דקריאת התורה מצוה בפני עצמה הוא וכן במנחה אם התחילו אשרי וקדיש בי' אומרים התפלה בלחש ג"כ שאין לחש צריך עשרה אבל אין הש"ץ מתחיל התפלה בקול רם בפחות מי' ואם התחיל בתפלה בקול רם בי' גומרין כל תפלת מנחה עם הקדיש שאחריה ואין מתחילין והוא רחום בפחות מי' ואם התחילו והוא רחום וברכו בעשרה ויצאו מקצתן גומרין עד יראו עינינו וקדיש ותפלת ערבית בלחש אבל אין אומרים קדיש שאחריה אלא בעשרה ובעלינו נ"ל אע"פ שאמרו עלינו בי' ויצאו מקצתן אין אומרים קדיש יתום אלא בי' וכן אם אמרו עלינו בלא י' א"א אחריו קדיש יתום אפילו בי' דלא דמי עלינו לתפלת ערבית דתפלת ערבית תיקון חכמים הוא שתקנו לומר אחריה קדיש לפיכך אע"פ שהתפללו ערבית בלחש בלא י' אומרים קדיש אחריה בי' אבל עלינו לאו תיקון חכמים הוא לומר אחריו קדיש אלא המנהג הוא לאומרו משום קדיש יתום שאחריו לפיכך אין אמירתו בלא י' אלים לגרור אחריו הקדיש אפי' בי' ה"ה איפכא אם אמרו עלינו בי' ויצאו מקצתן אין אומרים הקדיש שאחריו בלא י' כי אין אמירת עלינו אלים לגרור אחריו הקדיש ,

ד ואלו הי' צריכין להיות י' זכרים גדולים שהביאו ב' שערות דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל וגו' שפירושו כל דבר שבקדושה יקדישו אותי בתוך בני ישראל ואין נקרא בתוך בני ישראל אלא בי' דאתיא ג"ש תוך תוך כתיב הבא בתוך בני ישראל וכתיב התם הבדלו מתוך העדה ואח"כ אתיא ג"ש דעדה עדה כתיב הבא עדה וכתיב התם עד מתי לעדה הרעה הזאת דקאי על המרגלים שהיו י"ב וידושע וכלב אינם בכלל עדה נשארו י' ולפינן מה התם עדה הם י' אף כאן הם י' וסתם בני ישראל דכל התורה בגדולים זכרים קמיירי ועבד ואשה וקטן אין מצטרפין שאינם חייבים במצות ויש מתירין בט' וצירוף קטן כיון שיכול להגיע לכלל חיוב מצות ובלבד שידע למי מתפללין שהגיע לעונת הפעוטות שהוא מבן ו' או ז' ויש שנותנין חומש בידו ויאמרו עם קדושת החומש יחשב הוא לאחד וכל גדולי הפוסקים חולקים על זה ואוסרין ולא ראיתי נוהגין להקל אפי' בשעת הדחק. (ב)

ה וכל זמן שלא הביא ב' שערות ויהי כקטן אפי' הוא גדול בשנים דשמא לאו סרים הוא אלא קטן ממש עד שיצאו רוב שנותיו דהיינו ל"ו שנים שאז נתברר שהוא סרים וגדול יחשב שגם סרים גדול הוא אם נולדו לו סימני סריס אפי' קודם הזמן הזה מידו בזה מקילין שאין מדקדקין לבודקו אם יש לו שערות אם לא אלא כל שהגי' לכלל שנותיו מחזקינן אותו לענין זה כגדול שתולין לומר מסתמא יש לו שערות דאזלינן בתר רובא שיש להם שערות בשניעו לשנים ,

ו אם התחיל א' מי' להתפלל לבדו ואינו יכול לענות עמהם אמן או שהוא ישן אפ"ה מצטרף עמהן דברל בי' שהם גדולים שבינה שריא ביניהם דונקדשתי בתוך בני ישראל קרינן בהו ולא דמי לקטן דלא ידע למי מברכין ולאו בר קדושה היא (ג)

ז מ"מ כשאירע כך שאחד מאריך בתפלתו ועודו מתפלל נכון הוא שהאחרים יכתינו מלומר קדיש עד שיגמור כדי שיזכה גם הוא לומר עמהם (וע"ל סימן קכ"ד סעיף ג') ,

ח חרש המדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הרי הן כפקחין ומצטרפין אבל אם אינו שומע ואינו מדבר הרי הוא כשוטה וקטן ואינו מצטרף לי' ,

ט אין הקטן עולה להצטרף לי' שיהא חשוב כגדול עד שיהיה בן י"ג שנה ויום א' (ד) וחדשי העיבור בכלל והביא גם ב' שערות ,

י לפיכך מי שנולד בשנת פשוטה בחדש אדר ונעשה בן י"ג בשנת העיבור אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני שאדר הראשון הוא נקרא חדש העיבור שהרי אין קורין את המגילה אלא עד אדר השני ואם נער א' נולד בכ"ט באדר הראשון בשנת העיבור ונער א' נולד אחריו באדר השני ושנת שלשה עשר אינה מעובר אותו שנולד באדר הב' נעשה הוא בר מצוה קודם אותו שנולד לפניו באדר הראשון כגון אם נולד האחרון בא' באדר השני נעשה הוא בר מצוה בשנת י"ג באחד באדר והנולד קודם לו באדר ראשון צריך להמתין אחריו עד כ"ב ימים שיהיה בחדש אדר בשנת י"ג כמו שהיו הימים באדר ראשון בשנה שנולד , (ה)

יא עבריין שעבר על גזירת הציבור או שעבר עבירה כל זמן שלא נידוהו נמנה למנין י' דכתיב גבי עכן חטא ישראל ואל"ל אע"פ שחטא ישראל הוא ובקדושתיה קאי ,

יב אבל מנודה אין מצטרפין אותו לכל דבר שבקדושה שכן הוא פי' נידוי שרחקוהו מהם מכל הקדושות (ו) אבל מותר להתפלל בב"ה שהי' שם שהרי יש מנין. י' בלעדו ובלבד חוץ לד' אמותיו אא"כ פירשו שיחמירו עליו כך שלא יהיה כלל בב"ה בעת התפל' ,

יג וצריך שיהי' כל היוד במקום א' וש"ץ עמהם והעומד תוך הפתח מן המשקוף ולפנים כלפנים ממנו ולחוץ כלחוץ ,

יד (ז) ואם מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ וש"ץ תוך הפתח הוא מצטרפן ,

טו ואם ט' במקום א' וא' הוא בחדר או בבית הסמוך לאותו ב"ה שהט' שם וביניהם חלון אפי' גבוה כמה קומות אפי' איו רחב ד' ומראה להם פניו משם גריד בתרייהו ומצטרף עמהם לי' (ח) אבל גנין ועליות אינן בכלל בית והעומד עליהם אינו מצטרף עמהם לי' ,

טז חצר קטנה שנפרצה במילא' לגדולה כגון שנפרצה הקטנה במקום חיבורה לגדול' ונפל כל אותה הבותל שהיה מפסיק ביניהם ובגדולה נשארה משאריו' כותל זה שנפל פסים מכאן ומכאן הויא הגדולה כמופלגת מן הקטנה ואין הקטנה מופלגת מן הגדולה אלא היא כקרן זוית שלה לפיכך אם תשעה בגדול' וא' בקטנה או אפי' ו' בגדולה וד' בקטנה מצטרפין שהקטנ' נגרר' אחר הגדול' והרי כאלו כולם בתוך הגדולי כיון שהרוב בגדולה היו ט' בקטנה וא' בגדולה או אפילו ה' בגו וה' בגו אין מצטרפין ,

יז וכן לענין ש"ץ היה ש"ץ בקטנה וצבור בגדולה הוא נגרר אחריהן ויוצאין ידי חובתן היה הוא בגדולה וצבור בקטנה אין יוצאין שאין הצבור נגרדין אחריו ,

יח ואם קצת הי' בב"ה וקצתם בעזרה אע"פי שגם העזרה מיוחדת לב"ה אינה בטלה עמה ואינם מצטרפין אפי' הרוב בב"ה שהרי יש מחיצה ובמקום שמפסקת , (ט)

(א) וכ"כ הב"ח סכן פסק רמ"ג וחי"ב וגיע דבנגון רמ"ח לאחר שכתחיל בקול רם וקדוש' הטמוך דוקא כשהתחיל מי' קדושה בתפילת י"ח אבל אם כתחיל רק בברכות גותר תפילת י"ח נבר ולא הקדים שאחר התפילה וכן תבטע בת"ה סי' ע"ו בשמלאו נ"ל דם"ל דלא דוקא נקטו דהיה דהתחיל בנא קדוש ונ"ע (ב) וכן זקני הגאון מהר"מ ז"ל פסק הלכה למעשה דאחר תפי' בשעת הדחק ולא כהגאת ס"ע ופמ' דעביבו כת"ם הב"ח וכל זה מיירי בחתם כל הגדול כם"ת אבל הגדול שלנו לדברי הכל אין תנגרסין ותה קשה לי על הלבוש דלמא תמם הכי לא רמה ס' שהגין שאין לו חלו חוסכין תיהו היה אמנ' ע"י ס"ת עמנו ות"ת לדינא אומר הב"ח אפי' על הגדול (ג) ה"ה ד' כיון שבאחר רוב שמטמי' (ר"ל כ"ם סימן ע"ו) (ד) לאו דוקא יום אחר אלא מיד אחר י"ג שלמות נקרא גדול (סמם סי' ל"ה) מבל בתשוב' מהר"י ברוכא דאין נקרא גדול עד שיעבור אותו היום (ע"ת) ותמוה ת"ם סי' כ"ג סעיף י' דהתפלל ערבית בשבת תוכה כשמ"ע (ה) ויש לתמוה מל הב"ע דכתב לעני זה ואינו כעשה גדול עד י"ג ותמה עיבור בכלל ומ"ל מה נקט ומל' י"ג מיכה תשובת לכך מלאה דלא דוקא וכן נראה מבב"ה ע"ע מדכתב סתמא מי שנולד ולא כתבו בגנון וי"ל מל"ל ע"ת ולא דק דבתשוב' מהרי מיכן סימן ע' שמעמא מרב דין זה פסק בהיא דתם נולד בשנה משונרת בחדר ראשון ובשנת י"ג נעשה בשנה משונרת נעשה בר מצוה בחדר ראשון לקי דפסק שם דבשנה ב"ת בחדר שני הייט מי שנולד בשנת פשוטה לא מלר גם בחדר שני אבל בשנולד בחדר ראשון מחרינן מוקי דמ"כתחילת דמי ע"ז ול"ל בעלי ע"ע דוקא נקטו ואמת י"ג מיכה משונר' וכן תמתם מלבטם סמבב לפיכך מי שנולד בשנת פשוטה ובשנת מעבר דלא נולד בשנת הפעיבור נעשה בר מצוה בחדר ראשון וזה ברור (ז) בזה ישבתי בספרי ל"ל סי' ת"ם שלל כ"ע ובכנס סעיף ל' אם ראו ב"ל למו' שלא יאמר ב"ג ולא יתפלל כשאר ולא יאמרו לו כן ראשון ע"כ ותמה הז"ן כה בלא הכי כל תעודה מסו' בזיאון ובתפלה כא"ם כ"ע ס"כ ותמה שם ע"ם הפרשתי דומלי כל תעודה מסור בזיאון ותפילה אלא הלשון להגדרה מאחו לא לעשה לחתפלל לא לאין עמהם דהא תוחרין להתפלל בשחו כב"ה מה קאמר כהא דאם ראו ב"ל שלא יאמר ב"ג כי' ר"ל אף כיש ג' או י' בעמה יש להם רשות להחמיר עליו שלא יאמר ויתפלל עמהם ובן תבאה כתבו' הרשב"ן תקר דין זה שבבית ג"י שם אף שם ב"ה סוף ס"ל ושם הרמבי"ם ועיין שוד שם תלוקי דינים אלו כין מחמה מחמת מחמת לא מחמת עבירה (ז) ול שני הלשונות בלאון (צ"ל) בשם הגאון מהר"ר מרדכי ז"ל מרגלא (ח) וכן כל שני הכותל ב"ה בסימן תקדיה (ר' ירוחם

סי' ה' וחה בלאין מותרים תתקבל עיד מחר תפלת י"ח הייט תמום דסדר קדושה בחר תפילה גרירא לפי שהיא תענין תפלה ושבח ולכן מתחיל מלחר תתקבל עד מחר סדר קדוש' מדי שיהא מחר גם על סדר הקדושה לפיכך ביו"ש בו תוסף מותרים ה"ל עם תתקבל היד מחר הפלת בסריגה ואחר תפל' תוסף מותרים קדיש שלם עם תתקבל שמע על תפלת תוסף שבאחר ולקי גם כן על סדר קדושה ועיין לקמן סי' תכ"ג סימן מ' ,

כ"ל ותע"ג שעדיין לא אחרו קדיש שלם עד לאחר קריאת התורה אחר כהר קדושה ,

יט ובמקום שעושין תיבה בב"ה שעומד שם הש"ץ וכן בבה"כ שלנו האלמימבריא אם הש"ץ בתיבה או תוך האלמימבריא וט' בב"ה או איפכא מצטרפין אעפ"י שהיא גבוה י' ורחבה דלית ויש לה מהאצות גבוהות אינה רשות בפני עצמה ובטילה לגבי ב"ה ו"א ה"מ שאין המחיצות מגיעות לתקרת הגג אבל אם המחיצות מגיעות לתקרת הגג הוו רשות בפני עצמה ואין מצטרפין ,

ך וכל הני מילי אינם באמרים אלא להצטרף לעשרה אבל אם היו י' במקום א' ואומרים קדיש וקדושה ואחר או יותר הם במקום אחר יכולין לענות עמהם שכיון שעשר' הם במקום אחד שכינה שרויה ביניהם ואז אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין כל מי שרוצה לצרף עצמו עם אביו שבשמים השוכן בתוך אלו העשרה ו"א שצריך שלא יהא מפסיק ביניהם טינוף או עכו"ם בין העשר' ובין זה שרוצה להצטרף עמהם שטינוף או עכו"ם מפסיקין בין השכינה וגורם שאינה שורה בבאן ,

כא עיר שאין בה אלא י' וא' מהם רוצה לצאת משם והוא סמוך לימים נוראים או אפילו עדיין זמן ארוך לימים נוראים אלא שיודעין שלא יחזור קודם הי"ט כופין אותו לישאר בביתו או להשכיר אחר במקומו ואם הם י"א ורוצים שנים לצאת ישכירו שניהם א' בשותפות במקומן ושניהם יפרעו בשוה בד"א כששניהם אמודים בשוה בממונם אבל אם א' עני וא' עשיר יש פנים לכאן ולכאן יש לומר הואיל וחיוב המצוה מוטלת על גופם בשוה יתנו השכירות להשלים המניין ג"כ לפי הגלגולת בשוה וי"ל גם לאידך ניסא הואיל ושניהם הולכים להרויח ממון ודאי אין עסק הליכת העני כעסק הליכת העשיר ויתנו לפי הממון לכך עושין כעין פשרה ונותנין חציו לפי נפשות וחציו לפי ממון , ושכר החזן הוא על היוצאין כמו על הנשארים לפי מנהגם שם בשאר השנים ,

כב בד"א שכופין להשכיר להשלים המנין דוקא שאין שם אלא י' ורוצים אחד או שנים לצאת אבל אם יש שם י"א ורוצה אחד לצאת אינם יכולין לומר שמא יקרה לאחר מהם פגיעה מה או יצטרך לנקביו ויצטרכו האחרים להמתין עליו ולכך אינם רוצים להניח זה ללכת עד שיעמוד אחר במקומו הואיל והוא עמהם אין יכולין לכופו דלהא לא חיישינן דא"כ אין לדבר סוף וכו' וכו' נמי לא אמרן שכופין אלא כדי שיהא מנין בימים הנוראים אבל למנין שאר ימות השנה אין כופין להשכיר ובימים נוראים נמי לא אמרן שכופין אלא שאין חסרים כי אם א' או שנים אבל יותר משנים אין כופין אא"כ יש מנהג קבוע ומפורסם בעירם לכוף להשכיר אפילו בחסרון ג' או ד' ואם יש מנין בעי' כופין לשכור חזן ואם אינם באים כולם תדיר לב"ה באופן שמבטלין המנין כופין זה את זה בקנסות שיבואו תמיד כדי שלא יתבטל התמיד ,

(י) (וע"ל סימן ק"ן סעיף א')

נן דין עניית הקדיש על ידי הקהל וכו' ה' סעיפים ,

א נוסח הקדי" יתגדל ויתקדש הוסד ע"פ המקרא והתגדלתי והתקדשתי האמור במלחמות גוג שאז יתגדל שמו של הקב"ה דכתיב ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד שמיה רבה כו' י"מ דג' תיבות הן שם יה רבה ופירושו שאנו מתפללין על שם יה' שאינו שלם עכשיו שיתגדל ושיתקדש ויחזור להיות שלם והיינו לעת הגאולה שינקום נקמתו מעמלק ומזרעו שכבר נשבע שלא יהיה הכסא שלם ולא השם שלם עד שינקום ממנו דכתיב כי יד על כס יה שאין הכסא שלם ואין השם שלם אלא לאחר שינקום ממנו ואז יהיה הכסא שלם וגם השם שלם דכתיב האויב תמו חרבות לנצח וכתיב בתריה וה' לעולם ישב כונן למשפט כסאו הרי השם שלם וכסא שלם ומה שאנו אומרי' אותו בל' תרגום י"א מפני המלאכים שלא יתקנאו בנו שאנו משבחין שבח נאה כזה שע"י השבח הזה הקב"ה זוכר לתודבן הבית וגלות ישראל בין האומות ומתעורר לגאלם שכן אז"ל בשעה שישראל עונין אמן יהש"ר הקב"ה מנענע בראשו ואומר אוי לבנים שגלו מעל שלחן אבידם ומה לו לאב שככה מקלסין אותו בניו ורחקם מעל שלחנו וכביכול שיש דאגה לפניו על זה ומתעורר לגואלם ואם היינו אומרים אותו בלשון הקדש היו מבינים אותו המלאכים והיו מבינים שע"י שבח זה מתעורר הקב"ה לגאולה והיו מלאכי הדין מתקנאין בנו והיו מקטרגין עלינו לכך אומרים אותו בל תרגום והם אינם נזקקין לשמוע ממי שידבר בלשון תרגום ואע"פ שמרגישין בדאגת הש"י בביכול ובהתעוררתו לגאולה כשמנענע בראשו ומתעורר לגאולה ואומר אוי כו' מ"מ אינם יודעים מאיזה סיבה יתעורר הקב"ה לזה ואין להם מקום לקטרג כי יאמרו אז שמא בביכול מעצמו ומרצונו הטוב הוא מתעורר על זה בלא שום זכות שיש להם לישראל רק שרצונו לגאלם בלי שום זכות ואין להם בזה מקום לקטרג אבל אם היו מבינים שע"י זכות השבח הנאה הזה הוא מתעורר לכך יש להם מקום לקטרג ולומר אין פיהם ולבם שוים ובלשונם יכזבו ולבם כל עמם ובזיצא בזה כגון שיש להם עונות הרבה כנגד זה הזכות וזה יש להם מקום קטרוג גדול מזה העניין לכך אומרים ל' תרגום ומסיים הש"ץ לומר אחר שמיה רבה בעלמא דברא כרעותיה וימליך מלכותיה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן ועונין הקהל אחריו בכוונה בקול רם אמן יהא שמיה רבה מברך לעלם ולעלמי (א) עלמיא יתברך ,

ג ולא יפסיקו בין ולעלמי עלמיא ויתברך ויש בו סוד להמשיך השפע מה' עולמות והבן , וישתדל אדם לרוץ כדי לשמוע הקדיש כי מצוה גדולה ושבח גדול יש בו וקפיכך עומדין (ב) כשאומרים הקדיש וכשיאמר החזן יתגדל כו' יאמר הקהל בלחש ועתה יגדל נא כח ה' ונומר מפני שהוא נופל על לשון יתגדל (ג) ואח"כ אומרים זכר רחמיך ונומר מפני שזכירת רחמים נופל על פי' של שמיה רבה שבתבו, ומי שבא לב"ה ושומע הקהל עונין קדיש עונה עמהם אע"פ שלא שמע את הש"ץ כשאמר יתגדל כו' הוא מברך שמו יתברך עם הציבור ואח"כ יחזור הש"ץ ויתחיל ויאמר אמן יהא שמיה רבה מברך לעלם ולעלמי עלמיא בלחש ותנף ומיד יתחיל בקול רם לומר יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה שמיה דקודשא בריך הוא לעילא מכל ברכתא ושירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן אומר בתחלה ח' לשונות של שבח כנגד ח' רקיעים שיש בהם כבבים ואומר ונחמתא משם הא דאמרן למעלה שהקב"ה מתאונן על גלותינו ואז עונין הקהל אמן ובעוד שהחזן יאמר יתברך כו' יאמרו הקהל בלחש ית"ש ויתעלה זכרו לעד ולנצח ,

ד מנין הבריעות כשהחזן אומר יתגדל טורע , וכן ביהא שמיה רבה וכו' ביתברך וכן בבריך הוא וכן באמן והם ה' בריעות כנגד ה' שמות שבפסוק כי ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ה' וגו' ועכשיו אין אומרים יותר מן הקדיש מן הטעם שכתבתי למעלה , ועוד טעם אחר כדי לסמוך ברכו ליתברך כולו וכשמשלימין הקדיש כמו שיתבאר לפניו בע"ה משלימין אותו בעושה שלום וכדע בו ג"כ ,

ה ופוסע קודם לכן ג' פסיעות לאחוריו כמי שנוטל רשות מרבו ואח"כ יאמר עושה שלום במרומיו כו' על שם המלאכים שהם אש ומים שני הפכים ואין אחד מכבה את חבירו ,

נז דין ברכו ועניתו וכו' ב' סעיפים ,

א ואח"כ אומר הש"ץ ברכו את י"י המבורך ועונין הקהל אחריו ברוך י"י המבורך לעולם ועד כדי לכלול ג"כ עצמו בכלל הברכה שכבר לא אמר אלא ברכו אע"פ שגם אמר המבורך שבו נכלל ג"כ את עצמו עמהם באמר ברכו למי שהוא מבורך מ"מ טב הוא שיחזיר ויאמר ברוך י"י המבורך לע"ו בלחש * ואח"כ יתחיל מיד בקול רם ברכת יוצר אור וכו' ,

ב ואין להפסיק כלל בין ברכו ליוצר אור אפי' לדבר מצוה כגון לקבול שיעשו לו דין וכה"ג , ומאריך החזן בנגון ברכו כו' ובשעד שמאריך בו יאמרו הקהל יתברך וישתבח ס' מיהו נ"ל נכון הוא שיאמרו זה בעת שמאריך החזן הנגון באות אחד אבל בשעת חיתוך החזן את האותיות והמלו' יבין לכל מה שיאמר הש"ץ ויבינהו נ"ל ,

נח הלכות ק"ש וברכותיה וכו' ז"ס

א וקרין ק"ש של שחרית ומברכין שתים לפניה ואחת לאחריה ובערבית שתים לפניה ושתים לאחריה וסמכה על פסוק שאמר דוד ע"ה שבע ביום הלל (ולקום לשנים דהיינו לערב ולבקר ולפי שבסדר הזמן

(ה) (ע) ופתח הא כתו מחילה וכן כתין בחפר גדולה וקסנה כמלא נפרנה (ר' יוחנן קי ר"ח) אומ אין מעטרף לתכין כיון שפעור מכל כתנות (כ"ג) תעום שבסר מתן ט רשות יום ל' להחפלל עם הנבר בתמיד יתפלל אותם יום תכף ומ"מ יחמוך בתנה להחתין על י"כ מי פורים (רדב"ז) סימן י"ג (י) יפ לכתוב לבחורים ולוחדים בתקום שאין תכין תדיר ליעך נב"כ של נבור מע"פי שיתבטלו תלמודם בשביל זה (דרשות מהר"ם) ,

סימן נ"ו

(א) י"א לעלמא בלא_וי"ו_שלא יהא יחו' תר"ת אותיות וי"ו ולעלמי בי"ו ואומרי' כי שהה חסר י"כ מן היא בדמיאל וכן עיקר (ת"ת) וכתב רש"א שלא להפסיק בין רבה לתברך ול"פ לא הי ר"ב וב"ה כתב בדלת יאחר דקדשא ויטה שם בתחנתא ואח"כ יאחר ברוך הוא לעילא כו' ולא יפסיק בין הוא ובין לעילא (ב) תרי"ל סה עוחד עד שיסיים אי"ער ול"ל שיעתוד עד אחר שאחר יתברך ומנו שיתבאר (ג) תרי"ל כתב שאין לוחר כלל ותחב יגדל כא ופסקי תו"ם כתב דבקדי' בין ישתבח ניאר ובקדיש שקודם תפילת ערבית אין לוחר אבל בשאר קדישים אומרים וכ"פ בשל"ה הי רל"ד (ד) מי שתפלל ביחיד עיין בת"ת הי ת"ז מה שיאחר בתקום קדיש וקדושה וברכו מי שעשה קדיש וקדושה ויש לו לענות אמ"ר ואח"כ לו לענו אמ"ר יענה אמ"ר (כ"ג) כתב בשל"ה שנוטים הנולם שתחיימים ביתברך אלא נ"ל עד ואחרו ונא ואחרו בכלל והם ד"ח תיבות ע"כ ונ"ל דת"ת כשתפסיק בק"ש ובתקות' שאסור להפסיק מלקחן מי' ס"ו לא יאחרנה ונדולי תזז תקותי בל"ח דף י"ב שאמי' תיבת שתבתך לא יענה אלא יחוק דשותא כשנה והוא כנון דאם, אחר תיבת יתברך ל"ל נתי עד ואחרו כתבואר בב"י עד כתב בל"ח בתתן שלאחר יתברך יפסיק ויענ' אבל לא אחן דתתקבל ויהא ושנה אחן תתקבל ואיל אינו אלא מנהג ובקדושה יענה קדוש כו' וברוך כו' אבל לא יתעלך כו' וכן מה שתוסיפין בשבתות ויום טוב בקדושה א"א ע"כ ול"ל פשוט שלא יפסיק לוחתה יגדל כו' כתב בשל"ה נריך להפסיק קלת בין אחן ליש"ר כי אחן קאי על יתגדל וק בין אחן לאחרי' כי אחן קאי על רבה נ"ל מברך בקדון ולא מבורך כי מברך הוא תרגום תיבת לעל' בקוד שו"א תחת הלתל וקדון תחת עין ופתח תחת לחד כן נקוד בדמיאל ,

סימן נ"ז

(א) ל"ל טעם על שפתל אומרים מבורך דבשלא הפ"ן אחר מבורך כדי לבעל פגמו כדמתתא בלבוש ומת"ם תנה מעה אבל הקהל אמה אומרים ול"ל דבמלון דק ג"א ודמבינין ישראל שמזמרין הכם אחר שחי תיבות שתא ישראל י"י ות"ה אין מזכירין אלא אחר ג' תיבות ק' ק' ק' י"י ודיך והליכא ברוך כבוד י"י ומשמ כין ולאחיכב רשותא אחיכב ופרש"י כין שבבר הכרוכו בקדוש אחר ג' תיבות אחיכב והה בישראל מי קבה הא אומרי' ברוך י"י מבורך שהא אחר תיבת מ' אלא לזה אומר מבורך ר"ל דבבר אחיכב רשותא שבבר אחר הפ"ן ברס מת ר"י כי כאלו הם הזכרו כבר ,

סימן

סימן נ"ח

(ה) ל"ל טעם על שפתל אומרים מבורך דבשלא הפ"ן אחר מבורך כדי לבעל פגמו כדמתתא בלבוש ומת"ם תנה מעה אבל הקהל אמה אומרים ול"ל דבמלון דק ג"א ודמבינין ישראל שמזמרין הכם אחר תיבות שתא ישראל י"י ות"ה אין מזכירין אלא אחר ג' תיבות ק' ק' ק' י"י ודיך והליכא ברוך כבוד י"י ומשמ כין ולאחיכב רשותא אחיכב ופרש"י כין שבבר הכרוכו בקדוש אחר ג' תיבות אחיכב והה בישראל מי קבה הא אומרי' ברוך י"י מבורך שהא אחר תיבת מ' אלא לזה אומר מבורך ר"ל דבבר אחיכב רשותא שבבר אחר הפ"ן ברס מת ר"י כי כאלו הם הזכרו כבר ,

סימן

לבוש הלכות ק"ש התכלת

סימן נ"ח

(א) לך נימי כתוקי ים מחר לקרות ק"ש מ
רמיא יום כולו קצר (ב"י) (ב) כתב ע"ת
ויקל אם יעבור אמן ק"ש אל יפסיק מכל בתוך
אמן יחתון עליהם ובתגדול דוד הארץ להשיב כל
הלבם דברי להתהין עליהם ואם מאם מי שעבר
אמן מלכים ע"ש הגלי"ח דף ז' פסק כדברי לבוש גם
בלין טי' ס"ג דהה כל דברי תגדול דוד ע"ש (ג)
גם יש ט לכתבלל אל בביתו (פסק תו"ם (ד) ואם
רגיל כתחיה בו חכמים דלא יבא דעבד ובריך
לקרותא פסק בכיא (ב"ח) (ה) אחב ל"ח אל הארא
דלא תלים אחיש לבני מלכים אלא עד ג' שעות אלא
כסעם כתלי בתוסה ק"ש אמרו כקורא בתורי
וברכו בכלי אמנו: מתקט (ו) לקמן סימן ל"ם פסק
הלבוש כן בסתם בלי מחלוקת ובעין מ"ש שם ;

סימן נ"ט

(א) וכל"ם פסק דאמר לאחר מי דבר אחר יוכר
סלי יבא (ב) בקרוסה לחיוסב אם כיב יוסב
ושתל

הזמן קדים הערב לבקר דכתיב ויהי ערב ויהי בקר ונומר לבך לקהו הד' שדם הריב לערביתשהן קודם והג' הנתרים הניחו לבקר כי זריזין מקדימין למצוה וכל מה שיוכלו להקדים מקדימין והוא שיגיע זמנה ומאימתי זמן ק"ש של שחרית משיראה חבירו הרגיל עמו קצת מרחוק ד"א ויכירנו ושעמיא משום דכתיב נבי ק"ש והיו הדברים ונו' בשכבך ובקומך ר"ל בזמן שכיבה ובזמן קומה וקים להו לחכמים ז"ל שבז' הזמן דרכן של בני אדם לקום ולעמוד ממטתם ונמשך עד סוף ג' שעות ביום ר"ל שעות זמניות דהיינו עד רביעית היום הן היום קצר הן היום ארוך לפי שבן ישנן בני אדם ששוכבין על מטותיהן עד רביעית היום כגון בני המלכים והשרים וכל ישראל נקראו בני מלכים שהם בני אברהם יצחק ויעקב שהיו מלכים נמצא שכל משך זה נקרא זמן קימה (א) ומיהו מצוה מן המובחר לקרות כותיקין שהיו מכוונים לקרות מעט קודם הנץ החמה כדי שיוכל לכיים ק"ש וברכותה דהיינו עד גאל ישראל עם הנץ החמה ויסמוך מיד התפילה לגאולה שזמן התפילה היא מיד בהנץ החמה כמו שיתבאר בע"ה מדכתיב ייראוך עם שמש ושיעור הנץ החמה הוא כמו שיעור שעה אחת קודם שיעלה כל גוף השמש על הארץ, וסכיכות גאולה לתפילה יש בו כוונה גדולה וסוד גדול על פי הקבלה ומי שיכול לכוין לעשות כן שכרו מרובה מאד ליודעים חן ומובטח לו שהוא בן הע"ה ולא יזיק כל אותו היום.

ב ואם אי אפשר לו לכוין לזמן הזה יש לו להקדים לקרותה במדרה כל מה שיוכל שהרי זמן קימה של רוב בני אדם כבר עבר ראתי יש טועין כשאין להם ציצית או תפילין בבקר או כשהם בדרך ואינם יכולים להניחן מחמת קור וצינה אינם רוצין גם כן לקרות ק"ש בזמנה בהיותם בדרך בלא ציצית ותפילין עד בואם לביתם או למלון ושם מניחין ציצית או תפילין ומברכין עליהם וקורין ק"ש בברכות". ולפעמים אפילו לאחר שעבר זמנה אבל נ"ל שהוא טעות גמור בידם דודאי לעולם יש להקדים קריאת שמע בברכותיה בזמנה בכל מה שיכול ואפילו אין לו ציצית בבגדו ולא תפילין בראשו ובזרועו ואע"ג דאמרינן לעיל סימן כ"ה סעיף א' כל הקורא ק"ש בלא תפילין הרי הוא מעיד עדות שקר בעצמו אינו אלא אסמכתא בעלמא ולא אמרו כן אלא במזיד אבל כשיש לו אונס שאין לו תפילין או ציצית מוטב הוא שיקרא קריאת שמע בזמנה בברכותיה אפי' בלא ציצית ותפילין משיעבר זמנה דהא מצות ק"ש מ"ע בפני עצמה היא ולא תלאה אותה התורה בהנחת ציצית או תפילין ואח"כ כשיהיו לו ציצית או תפילין או כשיבא לביתו או למלון יניחן ויברך עליהן כדי לקיים מ"ע דתפילין ויחזור ויקרא ק"ש בלא ברכות בעוד התפילין עליו ולא לשם חובה רק כקורא בתורה נדבעי' למיכתב בסמוך בסעיף ו' בע"ה או אם ירצה יקרא בהן פ' אחרת או מזמור אחר מתהלים וכהאי גוונא ויצא ידי חובתו בהנחתן שאין מצותן תלויה דוקא בקריאת שמע שהרי הם ג"כ מצוה עשה בפני עצמן (ב)

ג והא דאמרן דשיעורה משיראה חבירו' הרגיל כו' היינו לכתחלה בלא שום אונס דזהו מיקרי זמן קימה לרוב בני אדם אבל מי שדוא אנוס כגון שהיה צריך להשכים לצאת לדרך במקום גדודי חיות ולסטים שלא יהיה יכול לעמוד על מקום אחד כשיגיע זמן ק"ש לקרות ונם לא יהיה יכול לכוין אפילו פרשה ראשונה ואפילו פסוק ראשון או שבני השיירא ילכו מהרה ולא ימתינו לו כלל יכול לקרותה עם ברכותיה (ג) מיד משעלה עמוד השחר דכיון שעלה עמוד השחר שפיר קרינן ביה ובקומך שקצת בני אדם עומדים באותו זמן ונם מיקרי שפיר יוצר אור לברך ברכת יוצר בשעת הדחק דהא מתחיל האור להאיר שמברך עליו אבל אם אינו מקום גדודי חיה ולסטים ונם אין בני השיירא נחפזים כל כך אפילו יוצא לדרך אחר שעלה עמוד השחר אינו קורא עד שיגיע זמנה.

ד מיהו בדיעבד אם קרא עם ברכותיה משעלה עמוד השחר אע"פ שלא היה אנוס יצא בדיעבד והוא שלא יהא רגיל לעשות כזו (ד) ואם קרא בלא ברכות יחזור לקרות בזמנה עם הברכות ועיין לקמן סימן ס".

ה מי שבאנס ולא קרא ק"ש של ערבית כל הלילה עד שעלה עמוד השחר כיון שעדיין לא הנץ החמה יכול לקוראו לילה וקורא ק"ש ויצא בה ידי ק"ש של ערבית מיהו אם באותו פעם ארעו ג"כ אונס שהיה צריך להשכים לצאת לדרך במקום גדודי חיה כמו שאברנו למעלה כיון שאנוס הוא ועלה עמוד השחר יכול להקדים ולקרות ק"ש של שחרית עכשיו אינו רשאי לקרות ק"ש של שחרית אע"פ שהוא אנוס שכיון שעשה לאותה שעה לילה שהרי קרא עכשיו ק"ש של לילה אי אפשר לחזור ולעשותו יום ולא יאמר הואיל ושני ק"ש לפניו של ערבית ושל שחרית אקדא של שחרית שהוא תדיר והגיע זמנו לקצת בני אדם שמא לא אונל לקרותו אח"כ ושל ערבית הואיל ואדחי אדחי לא יאמר כן דא"כ הוא דוחה של ערבית בידים דהא יעבוד זמנו מיד כשהנץ החמה אלא יקרא של ערבית ויניח של שחרית אולי יזדמן לו מקום ויוכל לקרותו אחר הנץ החמה ואין ספק מוציא מידי ודאי.

ו אע"פ שזמנה נמשך עד סוף השעה השלישית שהוא עד רביע היום אם עברה שעה שלישית ולא קראה קורא אותה בברכותיה כל שעה רביעי' שהוא שליש היום שגם עד שם הוא קצת זמן קימה (ה) מ"מ אין לו שכר כקוראה בזמנה ואם עברה שעה רביעית ולא קראה לא יקרא אותה אז בברכותיה ואם יברך הוי ברכה לבטלה אבל בלא ברכותיה יכול לקרותה כל היום כולו דלא גרע מיקרא בתורה.

ז י"א אם לא קרא ק"ש של ערבית יש לה תשלומין שחרית שקורא ב' פעמים וכן אם לא קרא של שחרית יש לה תשלומין בשל ערבית שתים ויש חולקין דלא אמרינן כן אלא בתפלות מטעם שיתבאר בע"ה אבל בק"ש הואיל והתורה תלאו בשכיבה וקימה עבר זמנה בטל ירבנו ומעות לא יוכל לתקן הוא. (ז)

נט רין ברכה ראשונה מיוצר ובו ה' סעיפים

א ברכה ראשונה של ק"ש שחרית תקנו באי' אמ"ה יוצר אור ובורא חושך כו' ותקנו לומר ובורא חושך בברכת האור וכן תקנו לומר בערבית גולל אור מפני חושך כולו כדי להזכיר מדת לילה ביום ומדת יום בלילה להודות על האחדות השלם שאל אחד ברא שנידם חשך ואור באחדותו השוה להגיא מלב המינים האומרים שתי רשויות יש ח"ו ומי שברא אור לא ברא חשך ולכך תקנו לומר שניהם ביום ושניהם בלילה להודות על האחדות י"ת ותותם באי' יוצר המאורות שעיקר הברכה עכשיו היא על האור המתחיל להאיר ביום זה.

ב ואם טעה והתחיל ואמר באי' אמ"ה אשר ברברו מעריב ערבים ונזכר מיד (א) ואמר יוצר אור ותם סיים כדין באי' יוצר המאורות יצא דהא בל"ה צריך להזכיר מדת לילה ביום אבל אם לא אמר יוצר אור אחר שאמר אשר ברברו מעריב ערבים אע"פ שסיים ביוצר המאורות או אפילו שהקדים האור סמוך להתחלת הברכה ואמר באי' אמ"ה יוצר אור ובורא חושך אשר ברברו מעריב ערבים ותם כיים במעריב ערבים וה"ה אם התחיל ביוצר אור ולא אמר מעריב ערבים כלל בתחילה אלא שסיים במעריב ערבים לא יצא דהא לא ברך בתחילה על האור המתחיל להאיר ביום זה אבל אם סיים ביוצר המאורות ותם אמר בהתחלה יוצר אור ל"ש אמר מעריב ערבים קודם יוצר אור או אחריו לעולם יצא כיון שהזכיר האור בתחלת הברכה ובסוף אע"פ שהזכיר ג"כ מעריב ערבים בהתחלה לית לן בה דהא בלאו הכי צריך להזכיר מדת לילה ביום.

ג תקנו לסדר כזו הברכה ג"כ אבל האור יצירת המלאכים שהם ג"כ נקראים אור ומשפיעים אורה לעולם ע"י תנועת הגלגלים שמגיעים אותם בידוע לכל מבין ועוד שהם נבראים בכל יום דומת האור המתחדש בכל יום תמיד כענין שנאמר חדשים לבקרים ונו' חה ניסחה יוצר משרתי' ואשר משרתיו כולם עומדים כו' ותקנו ל' זה משום הא דאיתא פ' אין דורשין כל יומא אמרו מלאכי השרת מנדר דינור שנ' חדשים לבקרים הכי פירושו יוצר משרתים ר"ל הם אותם המתחדשים בכל יום ואשר משרתיו משלם כגון מיכאל וגבריאל כולם עומדים לפניו כו'. קדושה שביוצר אור ושבסדר קדושה מנהגינו לומר אותן אפי' ביחיד אע"פ דדבר של קדושה אינה בפחות מעשרה כדלפנין מונקדשתי בתוך בני ישראל כמו שיתבאר לקמן בע"ה ה"מ קדושה שבתוך התפלה שאומרי' כל' המדבר בעדינו נעריצך ונקדישך כו' שפיקדושה שאנו רוצין לקדש ית' אותה קדושה אינה בפחות מי' אבל אלו הקדושות שביוצר אור ושבסדר קדושה שאינן אלא ספור דברים בעלמא שאנו אומרים כך וכך מקדשין ומברכין המלאכים את הש"י מותר לאומרה אפי' ביחיד מ"מ טוב הוא לאומרה בניגון ובטעמן נקורא פסוקים וכשהם בציבור נוהגין לאומרם הפסוקים בקול רם כדי שיאמרם הציבור ביחד ודוקא הפסוקים שהם בלשון הקדש אבל בסדר קדושה שאומרים גם התרגום כמו שיתבאר לקמן סי' קל"ב בע"ה אומרים התרגום בלחש והכי איתא בזהר פ' תרומה, נוהגין בכל אלו הארצות לומר בסוף ברכה זו קודם התחימה אחר שאמרו המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשי' אומרי' כאמור לעשה ארים נהלים כל"ח אור חדש על ציון תאיר ונזכה כלנו מהרה לאורו באי' יוצר המאורות אע"פ שעיקר הברכה לא נתקנה אלא על האור המתחדש בכל יום ולא על האור העתיד ואנו צריכין בכל ברכה מעין הפתיחה שהיא על האור המתחיל עכשיו להאיר מכל מקום סבירא לן כיון דברכת יוצר אור מידי באור שברא הקב"ה בששת ימי בראשית שהוא האור המתחדש בכל יום ונם האור שעתיד להאיר בציון שגם הוא נברא בששת ימי בראשית אלא שלא היה השלם כדי לדשתמש בו ודבדילו הקב"ה וגנזו לצדיקים לעתיד לבא כראיתא במדרש ומביאו רש"י בפרשת בראשית בפסוק ויבדל ונומר והוא האור שעתיד לחדש ולהאיר בציון א"כ הוי שפיר מעין הפתיחה והחתימה סמוך לחתימה שהרי הכל בכלל בכלל הפתיחה יוצר אור כו' ובכלל החתים יוצר המאורות שקאי על מעשה בראשית שהוא ג"כ המתחדש בכל יום תמיד (ב)

ד ברכת יוצר אור וערבית אע"פ שאם לא אמרה בפיו אלא שמע מש"ץ יצא דברכות אלו של ק"ש
וכיוצא בהו מידי דשבחה הש"ץ בעשרה מוציא את היחידים ואפילו הם בקיאים דדוקא בברכות הרחמים
אין הש"ץ מוציא את הבקי שצריך כל אחד לבקש רחמים על עצמו אם הוא בקי מ"מ יהא אדם רגיל
לומר אותה עם הש"ץ בנחת שכיון שהם ברכות ארוכות אין אדם יכול לכוין תדיר עם ש"ץ בשתיקה ועוד
אם היה מכוין לדברי ש"ץ בשתיקה ובאמצע הברכה היה פונה לבו לדברים אחרים הפסיד דכוונה
שהפסיק באמצעיתא שכל שהוא סומך על הש"ץ צריך לכוין לכל מה שהוא אומר ולא יפנה לבו לדברים
אחרים כלל שאל"כ לא יצא אבל כשהוא קורא בפיו אף אם קורא מקצתה בלא כוונה יצא דעקימת
שפתיו שאני דכיון שהוא עצמו קורא אפילו אם יקרה שיפנה לבו לדברים אחרים אע"ג דלא שייר קעביד
מ"מ יש לו כיונה קצת בקריאתו ויוצא וכשרוצה לענות אמן אחר הברכה כראיתא לקמן סימן רט"ו
סעיף ב' ואנן ק"ל שאין לענות אמן אחר ברכת עצמו שהענה אמן אחר ברכת עצמו הוא בור שאין
זה מדרך המוסר המבקשין דבר מלפני מלך בשר ודם קל וחומר לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ביצד
יעשה כשיגיע סמוך לסוף הברכה ימהר הוא לקרא לסיים הברכה קודם שיסיים החזן מעט וכשסיים החזן
יענה אמן אחר ברכת החזן מיהו אחר ברכת הבוחר בעמו ישראל באהבה וברכת אוהב עמו
ישראל י"א שלא למהר כדי לענות אמן דהוי הפסק בין הברכה וק"ש שכיון שברכה זו קאי על מצות ק"ש אין לו להפסיק בין הברכה והדבר
שמברכין עליו . וי"א ודאי אם היינו מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו על קריאת שמע הוי אמן הפסק בין הברכה והדבר שמברכין עליו
אבל באלו הברכות שאינם אלא תוספות שבח לפני שבח של ק"ש לא הוי אמן הפסק גם בהבוחר כו' ימהר קודם החזן ויענה אמן על ברכת
החזן דלא גרע משאלת שלום שמפסיקין בין שמע לברכה שנייה וכן נוהגין .

ה אם טעה ש"ץ בברכת יוצר בעניין שצריך אחר לעמד תחתיו אם טעה קודם קדושה העומד תחתיו צריך לחזור לראש הברכה כמו בכל
שאר הברכות ואם טעה מקדושה ואילך אין השני צריך להתחיל אלא מקדושה ואילך דהיינו באופנים (ג) אם טעה באופנים ואם טעה
משם ואילך מתחיל בלאל ברוך כו' אע"פ שבשאר ברכות שטועים בה צריך השני להתחיל מראש הברכה שטעה הראשון שאני הכא
שהקדושה חשיבא כסוף הברכה וכן אם טעה או אשתתק באופנים וכן אם טעה אחר לאל ברוך הוי פסוק ברוך כבוד ה' ממקומו כסוף ברכה
שהוא שייך לפסוק של קדושה ומתחיל מלאל ברוך נראה לי .

ס דין ברכה שנייה ואם הברכות צריכות כוונה ובו ה' סעיפים .

א נוסח ברכה שנייה נוהגין במדינות אלו אהבה רבה וכו' ואינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לברכת יוצר אור וחותם ברוך אתה ה'
הבוחר בעמו ישראל באהבה . ואם היא פוטרת ברכת התורה (ע"ל סימן מ"ז) .

ב אם קרא קריאת שמע בלא ברכות אלו יצא ידי חובת מצות עשה של קריאת שמע שאין הברכות מעכבות מלצאת שאינן דאדייתא אבל
מכל מקום חייב מדרבנן לחזור ולקרות הברכות בלא קריאת שמע אפילו אחר שקרא ק"ש מיהו יותר טוב הוא כשיחזור ויקרא הברכות
שיחזור ויקרא גם כן ק"ש על סדר הברכות ולא יהא אלא כקורא בתורה .

ג וסדר הברכות שאמרנו ראשונה ברכת יוצר ושנייה אהבה רבה היינו דוקא לכתחלה צריך לסדרם כך שכן תקנום חז"ל שנאה לסדרם כך
לשבח ית' אבל אם שינה הסדר שהקדים שנייה לראשונה יצא ואינו צריך לחזור ולקרות בסדרן .

ד ק"ל דמצות צריכות כוונה כרילפינן מקרא לקמן סימן תקפ"ט ע"ש כלומר כשיעשה המצות צריך שיכוין לצאת בעשיית אותה מצוה .

ה לפיכך הקורא את שמע ולא כיון לבו בפסוק ראשון שיש בו עיקר קבול עול מלכות שמים ואחדותו ית' לא יצא ידי חובתו והשאר
אם לא כיון לבו אפי' היה קורא בתורה או מניה הפרשיות האילו בעונת ק"ש יצא ובלבד שיכוין לבו בפסוק ראשון ולפיכך נוהגין לקרות
פסוק ראשון בקול רם כדי לעורר הכוונה וגם נוהגין ליתן ידיהם על פניהם בקריאת פסוק ראשון כדי שלא יסתכל בדבר אחר שמנעו מלכוין .

סא כמה צריך לדקדק ולכוין בק"ש ובו כ"ז סעיפים .

א וקריאה בכוונת הלב ולא יהיה בעיניו כדבר ששמע הרבה פעמים שאינו חביב אצלו אלא יהיה בעיניו בכל יום כדברים חדשים כאלו לא
שמעם מעולם אלא היום .

ב כמו שנאמר אשר אנכי מצוך היום שאז הם חביבים עליו יותר וחשוב בלבו אילו מלך ב"ו שלח פרוטנמא חדשה ר"ל כתב ציווי על בני
מדינתו מה הם עושים כל בני המדינה עומדים על רגליהם ופודעים את ראשיהם וקוראין אותה באימה ביראה ברתת ובזיע ק"ו ק"ש שהוא
פרוטנמא של מלך מלכי המלכים הקב"ה שחייב כל אדם לקוראה באימה ביראה ברתת ובזיע אבל לעמוד על רגליו ולפרוע ראשו אינו צריך
שכבר מחל הש"י על זה דכתיב בלכתך בדרך כלומר תוכל לקרות בדרכך בהליכתך בדרך ואינך צריך לעמוד על רגליך ולפרוע ראשך כדרך
שעושין לפרוטנמא של מלך ב"ו אבל באימה ביראה ברתת ובזיע משמע שצריך .

ג אמרו במדרש מ"ר רפאות תהי לשריך ושיקוי לעצמותיך התורה היא רפואה לגוף ולעצמות בעה"ז ובעה"ב ומאי היא בק"ש יש רמ"ח
תיבות כמנין אבריו של אדם והקורא ק"ש בתיקונה כל אבר ואבר נוטל תיבה אחת ומתרפא בו ודא היא רפאות תהי לשריך ע"כ במדרש .

ד הנה לפי שלא מצאנו בג' פרשיות של ק"ש עם תוספת בשבמ"לו רק רמ"ה תיבות נדנו קצת הראשונים להוסיף בתחלה ק"ש שלש תיבות
והם אל מלך נאמן כדי להשלים הרמ"ח תיבות אבל אח"כ הסכימו כל החכמים לבטל מנהג זה וכן איתא בזוהר שלא יאמרו אל מלך נאמן
מפני שזה הוי הפסק בין ברכת הבוחר בעמו ישראל באהבה ובין עיקר קריאת שמע וכן בערבית בין ברכת אוהב עמו ישראל לבין ק"ש
וכבר אמרנו שלא להפסיק ביניהם וכדי להשלים הרמ"ח תיבות תקנו בשיקראו הציבור עם הש"ץ מסיימין בחשאי אני י"י אלהיכם אמת ואח"כ
יתחיל הש"ץ בקול רם י"י אלהיכם אמת כו' וכל הצבור שומעים ושומע כעונה והרי נתוספו אלו הג' תיבות י"י אלהיכם אמת על פרשיות ק"ש
וישלימו לרמ"ח תיבות ומיהו אם היחיד רוצה ג"כ לחזור ולומר עם הש"ץ אילו הג' תיבות הרשות ביחיד .

ה והוקא בציבור אמרו שהש"ץ חוזר אילו הג' תיבות בקול רם אחר שאמרם בחשאי אבל יחיד הקורא אסור לו לכפול אלו הג' תיבות דמשמע
כשתי רשויות ח"ו כדאמרי' בב' פעמים שמע שמע לקמן סעיף ט' ולא דמי לש"ץ שקורא אותם ב' פעמים שכן דרך הש"ץ בכמה ענייגים
לקרות בחשאי להוציא את עצמו ולחזור ולהשמיע לעם אבל יחיד הקורא דבר כזה ב"פ משתמע כשתי רשויות ח"ו ולפיכך אמרו כל האומר
ק"ש שלא עם הציבור אינו משלים איבריו מפני שחסרו הג' תיבות שהש"ץ חוזר ומאי תקנתיה יכוין בט"ו וי"ן דבאמת ויציב והבוונה בט"ו
וי"ן היא שש"ו פעמים ו' עולה צ' ושם ההויה עולה כ"ו ועם ד' אותיות עולה ל' ו' פעמים ל' עולה צ' הרי שמכוין בט"ו וי"ן לג' שמות
להשלים רמ"ח תיבות מ"מ אחז"ל כיון שלא קרא ק"ש עם הצבור הוי בכלל מעוות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות כלומר אע"פ שכוין
בט"ו וי"ן לג' שמות מ"מ אינו כ"כ מצוה מן המובחר כמי שקורא עם הצבור ושומע מפי הש"ץ אלו הג' תיבות י"י אלהיכם אמת להשלים
הרמ"ח שהם ג"כ ג' שמות דאמת ג"כ שם מן השמות הוא וזהו חסרון לא יוכל להמנות כלומר חסרון ה"ג תיבות לא יוכל להמנות להשלים רמ"ח
כשאר ציבור . מיהו י"א שכשהוא קורא ביחיד טוב יותר הוא שיוסיף בתחילה הג' תיבות של אל מלך נאמן להשלים הרמ"ח משיכוין בט"ו
וי"ן להשלים כיון שחכמים הראשונים אמרו כן לא הוי כל כך הפסק והוי במקום אמן שהוא ר"ת אמן וכ"ש בערבית שאין לו במה להשלים
רמ"ח שיאמר אל מלך נאמן אבל אמן עכ"פ לא יענה אחר ברכת עצמו דהוי בור (א) והוקא ביחיד אבל בציבור לא יאמר כלל אל מלך נאמן
שהרי רמ"ח ישלים עם הש"ץ שיתחיל ה' אלהיכם אמת ואם הוא יאמר בתחלה אל מלך נאמן הוי הפסקה גמורה וגם מפיק שם שמים לבטלה
ועובר בלא תשא וגו' רק יאמר אמן כשסיים הש"ץ הבוחר בעמו ישראל באהבה ויתחיל מיד שמע ישראל וגו' .

ו וצריך להפסיק בין כל תיבה ותיבה כדי שיכוין כל תיבה ותיבה בפני עצמה וצריך להאריך מעט בחי"ת של אחד עד כדי שימליך במחשבתו
הקב"ה בשמים ובארץ שלזה רומז החטורות שבאמצע גג החי"ת כלומר שהוא חי ברומו של עולם ולא יאריך בה יותר מדי מפני דכל
כמה דאמר אח בלא ד' לא משתמע מידי ומה בצע בהארכתו ויאריך בד' של אחד שיעור שיחשוב שהקב"ה יחיד בעולמו ומשל בד' הרוחות
העולם ולא יאריך יותר מכשיעור זה מפני שהוא מונה שדי בזה ויש נוהגין להטות הראש כפי המחשבה למעלה ולמטה וארבע רוחות . (ב)
אע"פ שיש מפקפקין בדבר משום הא דתניא הקורא את שמע לא יקרוץ בעיניו ולא ידמה בשפתיו אבל אין קפידא בכך שאין הנדון דומה
לראיה דהתם הקריצה והדמיון הוא לצורך ד"א ומבטלין הכוונה אבל הכא הדמיון היא צורך הכוונה וגרמת אותה .

ז יאריך בא' קצת ויכוין שהוא אחד מ"מ לא יאריך בה יותר מדי שלא יהא נשמע כאילו אמר אי' חד שפירש איה אחד ח"ו .

ח ולא יחטיף בחי"ת ר"ל שלא יקרא אותה בחטף בלא קמ"ץ שאין פי' משמעות בחטף שם דבר ודתיש מעט בד' שלא תהא נשמע כדי"ש
ונמצא מחטף מ"מ לא יתיש אות' יותר מדי שלא נשמע כמי"ת והוי אחד כמו אהוא לכך יותר מאר בלשנו לקרות האותיות בתיקונן (ג)

ובהר סרי זה בוטה ואם היה שוחד תיכב מיכר מלוכו חכם (ע"ח) (ג) בחי"ע ובלח פסק דכל מלא עמו כתי בריך כבוד ה' לא הוי נתר ברכ' וצריך להתחיל ברוחם ולא בלבוש .

סימן ס"א

(א) עיין בחטב חסה דף מ"ט ובלח י"ג ולי"ג דכאחרי' שיחיד יוכל לכוין בט"ו ויין לא יאחר אל מלך נאמן מגל בערבית יאחר (ב) מלאחי בשם ירר"י שהעיי' תהיה הצרח נאמן מעבר דרר' אבל לא תחרוב הצרב דרוש נשון (ג) כתב לי"מ דף י' ועוד משתבשין סרנה שע"י שמדגיכין בה יותר מדאי

לבוש הלכות קיש התכלת

ט אסור לומר שמע שמע שני פעמים שנראה כמשבח ומקבל עליו עול מלכות ב' רשויות וקורא לכל אחד ואחד בעניינו ובהנהגתו ח"ו בין שכופל התיבות ואומר שמע ישראל ישראל כו' בין שאומר וכופל כל הפסוק הראשון ב' פעמים הכל אסור ומשתקן אותו (ד) אבל לכפול כל הפרשה ב' או ג' פעמים חוץ מן הפסוק הראשון ודאי אין לחוש שאינו אלא כחזור הפרשה להיות מצות יי' שגורה בפיו ,

י וי"א שעל מטתו יכול לומר כל הפרשה אפי' עם הפסוק הראשון אפי' למה פעמים עד שמשתקע בשינה כיון שאין עיקר כוונתו אלא משום שמירה מן המזיקין ויש אומרים שגם בזה יש ליזהר מלומר פסוק ראשון שתי פעמים ,

יא לפיכך אותם האומרים באשמורת בסליחות וביה"ה בתפלת נעילה שני פעמים פסוק שמע ישראל יש ללמדם שלא יעשו כן . (ה)

יב אבל פסוק יי' הוא האלהים שכופלים אותו בתפלת נעילה ז' פעמים אין לחוש ומנהג כשר הוא שמשבחים לבורא י"ת שהוא דר למעלה משבעה רקיעים וראיה שהרי מצינו בקרא ב"פ יי' הוא האלהים גבי אליהו וי"א שלא לענות על שם ברכה ב' פעמים אמן אע"ג דמצינו ג"כ בפסוק אחד ברוך יי' לעולם אמן ואמן שאני התם דכתיב אמן שני בו"ו ולפי זה יכולין גם כן לענות אחר הברכה אמן ואמן בו"ו ,

יג ומוסיפין בק"ש בשב"מלו מיד אחר פסוק שמע וגו' אע"פי שאינו מן הפרשה משום הא דאמרינן פרק מקום שנהגו כשקרא יעקב אבינו ע"ה לבניו ביקש לגלות להם את הקץ דכתיב ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים נסתלקה ממנו שכינה ולא הניחתו לגלותו אמר לבניו שמא יש בהם מי שאינו הגון פתחו כולם ואמרו שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד פתח הזקן ואמר בשכמ"לו ואמרינן היכי נעביר נימריה לא אמרו משה לא נימריה הא אמריה יעקב תקנו לומר אותו בחשאי כלומר אפי' במקום שנהגין לקרות כולה בקול רם נהגין לומר בשכמ"ו בחשאי לתת בו היכר שאינו מן הפרשה הכתובה בתורה רק יעקב אמרו (ו) ,

יד ויש להפסיק בפסוק ראשון בין ישראל לי' ובין אלהינו לי' השני כדי שיהא נשמע שמע ישראל שי' שהוא אלהינו הוא יי' אחד ויש להפסיק מעט בין אחד לבריך כי עיקר קיבול עול מלכות שמים הוא פסוק ראשון הכתוב בפרשה וכן ג"כ צריך להפסיק מעט בין לעולם ועד לואהבת כדי להפסיק בין קבלת עול מלכות שמים לשאר מצות דבשכמ"לו ג"כ מכלל קבלת מלכות שמים הוא אלא שאינו כל כך קבלת מלכות שמים כמו הפסוק ראשון שהוא כתוב בפירוש בפרשה ,

טו וצריך להפסיק בין היום לעל לבבך שלא יהא נשמע היום על לבבך ולא למחר על לבבך וכן יפסיק בין אשר אנכי מצוה אתכם היום ובין לאהבה שלא יהא נשמע היום לאהבה ולא למח' לאהב' ,

יז וצריך להפסיק בין נשבע לי' כדי להשעים יפה העי"ן שלא תהא נראית כה"א והוי פירושו לשון שבייה כאילו אמר נשבה יי' ח"ו ,

יח וצריך להתיז זי"ן דלמען תזכרו דלא לשתמע תשקרו לשון שקר או תשכרו ל' שכירות והוי משמע כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס וכן יתיז זי"ן דוגברת' את כל מצות יי' דלא לשתמע כשי"ן לשון שכירות ושכרתם ,

יח ודגיש יו"ד דשמע ישראל שלא תבלע ולשתמע שראל או אשראל ואין משמעותיו מדי וכן ידגיש יו"ד דוהיו דלא לשתמ'והאו ואיפירושו כלום

יט וצריך ליתן ריוח בין חדרה לאף דלא לשתמע וחדף ,

ך וצריך ליתן ריוח בין תיבה שתחלתה כסוף אותה התיבה שלפניה כגון בכל , לבבך על , לבבם , בכל לבבכם , עשב , בשרך , ואבדתם מהרה הכנף , פתיל , אתכם , מארץ , דבכל אילו אם לא יתן ריוח ביניהם הרי הוא מבליעו ומדלג אות אחת משתיהם ואין משמעות פירושם כלום ,

כא וצריך ליזהר בכל אלף שאחר מ"ם להפסיק ביניהם כגון ולמדתם , אותם , וקשרתם , אותם , ושמתם את , וראיתם אותו , שלא יהא נשמע מותם או מותי או מת ,

כב ולא בק"ש בלבד אמרו אלא אף בפסוקי דזמרה או בשאר פסוקי תודה נביאים וכתובים ובתפל' יש ליזהר בכל זה כגון ספרו בנוים , את כבודו , שבחי ירושלים את , יראו העם , את , ותקם , את , ומסלים , את , אלא שהזהירו חז"ל בק"ש ביותר מפני שיש בה יחוד הש"י וקבלת עול מלכות שמים ועוד שחייבים כל אדם לקרותה בכל יום פעמיים לפיכך היו צריכין להזהיר עליהם מפני עמי הארץ שאינם בקיאין בקריאה ,

כג צריך לדקדק שלא ירפה החזק ולא יחזיק הרפ' ולא יניח הבר ולא יניד הנח כדי שלא לשנות שום אות מתבותם ומנקדתם הנתונה מסיני

כד המדקדקי' קודין ק"ש בטעמי' כמו שהם בתורה כי גם פסוקי טעמים הם מסיני אלא שאין כל אדם יכול ליזהר ולהתרגל בכך מ"מ בלא דמילתא יזהר כל אדם לקרות ק"ש באופן שיובן כל מלה ומלה יפה בפירושו וטעמו ושלא ישתנה משמעות שום תיבה ע"י שיבוש קריאתו ,

כה וכשיאמר והיו לאות על ידך ימשמש בתפילין של יד להראות שיש לו אותו האות וכן כשיאמר לטוטפות בין עיניך ימשמש בתפילין של ראש וכשיאמר והיו לכם לציצית וראיתם אותו ימשמש בציצית שלפניו ,

כו יש נוהגין לקרות ק"ש בקול רם ויש נוהגין לקרותו בלחש ונהרה ופשטיה ופוק חזי מאי עמא דבר כי שניהם לשם שמים יכונו האומרים בקול רם נותנים טעם לדבריהם כדי לעורר הכונה והאומרי' בלחש יאמרו שכן יוכלו ליזהר יותר שלא ידברו בנתיי' מ"מ פסק ראשון הכל יאמרוהו בקול רם כדי לעורר הכונה כמו שכתבתי לעיל בסימן שקודם זה וכן נוהגין בכל המקומות י"א שצריך הש"ץ להשמיע קולו בשמע ישראל כדי שישמעו הקהל ויכוין שם שמים יחד ,

סב

מי שלא דקדק בק"ש או לא השמיע לאזניו וכו' ח' סעיפים ,

א אע"פ שמצוה לדקדק באותיותיה כמו שכתבנו אם קראה ולא דקדק בהן יצא מכל מקום יזהר מאד לדקדק בהן והמדקדק ברן שכרו הוא שמצוין לו גיהנם שהוא מדה כנגד מדה שמאחר שהוא מעורר עצמו בזה ומניע חום טבעי שלו לדקדק באותיות ובשכר זה החום הטבעי שהוא מעורר מצוין לו כנגדו חום אחר שהוא בגיהנ' ,

ב וכול לקרות בכל לשון דשמע פירושו הוא בכל לשון שאתה שומע ר"ל מבין , רק יזהר ג"כ מדבר , שיבוש שבאותו ל' ודקדק בו כמו בלשון הקדש שאמרנו ,

ג וצריך להשמיע לאזנו מה שמוציא בפיו מדכתיב שמע מיהו אם לא השמיע לאזנו יצא דעיקר פירוש שמע ל' הבנה הוא שיבין מה שיאמר ובלבד שיוציא בשפתיו שאז הוא מבין יותר מכשהוא מהרהר בלבו ,

ד מיהו אם מחמת חולי או אונס אחר קרא ק"ש בלבו יצא שהרי הבין מה שהרהר ,

ה ואף לכתחילה יעשה כן שיהרהר' ולא יוציא בשפתיו אם הוא במקום שאינו נקי ושהור לגמרי ואינו יכול לנקותו מחמת איזה אונס יהרהר בלבו והרהור כדיבור דמי שנאמר אמרו בלבבכם וגו' (א) ובלבד שלא יהא המקום מטונף לגמרי שאז אפי' להרהר אסור שאסור להרהר בר"ת במקום השינופות משום והיה מחניך קדוש ,

סג

לישב בשעת ק"ש ושלא לישן וכו ט' סעיפים

א כתיב ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך וגו' ואחז"ל בשכבך ובקומך פי' בזמן שכיבה ובזמן קימ' דהיינו ערבית ושחרית וא"כ בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ל"ל לומר לך שלא הקפיד' תורה על איכות קריא' רק בכל אופן שדרך בני אדם להתעסק יכול לקרות בין מהלך בדרך בין עומד בין יושב בין רוכב על גבי בהמה בין שוכב אלא שהחכמים אסרו לקרותו בקצת שוכב לא מבעיא שאם הוא שוכב פרקדן פי' ששכ' על גביו ופניו למעלה או על כריסו ופניו למטה שזה הוא אסור לאדם לשכב כן אפילו בלא קריא' ק"ש שגנאי הוא לו כמו שיתבאר בהלכות דרך ארץ אלא אפילו אינו שוכב ממש על גביו או על פניו אלא מטה מעט על צדו לא יקרא מפני שנראה שמקבל עליו של מלכו' שמים דרך שרר' ואזה מ"מ אם הוא שמן ובעל בשר והוא שוכב כב' על צדו מעט וקש' עליו לעמו' או שהוא חולה שוכב פרקדן מחמת חוליו או אונס אחר ואינו יכול להתהפך על צדו נטה מעט לצדו וקרא אבל אם הוא שוכב ממש על צדו אינו נקרא דרך נאוה ומותר לקרותו ואפילו אינו בעל בשר ואינו חולה שכיון שהוא שוכב כבר ואינא מרחא לעמוד לא הטריחוהו לעמוד שהרי אינו דרך נאוה בשהוא שוכב ממש על צדו ,

מי

חדי' חוסיפין בה תנשו' חש"ת חשבם הקדמה שלא בשוה (ד) ואם לא כיון לבו בפסוק ראשון יש לאחרו בתפלי (ב"ח) (ה) והב"ח כתב דאין לשום סכם גדול לבטל התנהג בתקומות שנהגו כן דדוקא כשיחיל לעמד מותו בפני לבור אסור אבל בכל בלבור אחרי' כן לשורר הכוונה שרו (ג) ואם לא אחר בשמ"ו אין תחזירין אותו ע"ג ,

סימן ס"ב

(ה) ול"ש ליולא בשותא ק"ם אם תבין הלשון (ע"ח) (ב) וח"ת יכרכר חיוב הברכה אז בתפלה שהוא מחוייב לעשות ויעשר על שאין יכול לעשות אז הקב"ה מקבל הקדמר זה כאלו כיה מתפלל בחקום נקי שלב ,

סימן ס"ג

(ו) בל"ח דקי י"ל ול"ן המהו על הבה" ע"ע ועל הלשם ע"ם ול"ג דם"ל דרתב"ם בהבלא בס"ע פר"ל כה דחותר של דרו מחם כיום בפסיעת בגדיו וזה כי עדחם מבל טעה תעגו לדה אין תוחר לכחילה אלא בחשוה ובעל בשר דח"ל לו לכטוב על דרו וזה נתי פי' דאמרן הר"י שהביא ב"י הייבו מעשם דעל דרו מחם אינה נקרא דרך נאוה ולכך לא הבריחו מבל בחקום שאין הטרחה אסור ואלי דחקשה ע"ת דמאי פריך הב"ם חר' יוחנן כה חיירי בשבב בבר לא"ח דבמיב' לא תהבי אם לא שבע בגדיו ואלי' לפי' זה מחה שבשיג הרמב"ד על הרתב"ם ס"ב הל"ם ז"ל יותר טוב אם יושב ומדיך לעשות בן אם יוכל ובחב עלה הל"ח אין נזה הבגד על הרתב"ם ומאיו ז"ל מיירי ביטל לישב עב"ל ולכאורה

ב מי שהוא יושב והגיע לק"ש של שחרית ורוצה להחמיר לקום ולעמוד לקרותה מעומד לא יאות עביד וצריך לגעור בו ונקרא עבריין מפני שהוא עובר על דברי בית הילל שהלכה כמותם כנגד ב"ש שב"ש מפרשים לקרא דובקומך הכי שצריך לקום כשהוא יושב ולעמוד בזמן ק"ש של שחרית אבל ב"ה מפרשים אותו על זמן קימה כמו שכתבנו יא"כ כשהוא יושב ורוצה לקום ולעמוד הרי כוונתו לקיים פי' ב"ש ולעבור על דברי ב"ה שלדברי ב"ה קורין כין עומד בין יושב כו' כמו שכתבנו דילפינן כן מבלכתך בדרך וב"ש במקום ב"ח אינו משנה והוי עבריין (ב) (ואחז"ל מאן דעבר אדרבנן שרי למקרי עבריינא) וכ"ש בק"ש של ערבית שאין לו לעמוד שאפילו ב"ש אינם מצריכין לעמוד בערבית רק בשחרית מדכתיב ובקומך שפירושו שיקום ואין כן בערבית ,

ג מיהו אם הוא מהלך והגיע זמן ק"ש אעפ"י שמותר לקרות מהלך הצריכוהו חכמים לעמוד לכל הפחות בפסוק ראשון (ג) מפני שיוכל לכוין יותר כשהוא עומד מכשהוא מהלך וכב' אמרנו שהפסוק הראשון צריך כוונה ביותר ומשם ואילך יכול לקרות והוא מהלך (ד) שעיקר הכוונה היא בפסוק ראשון ,

ד ואם קרא הפסוק הראשון ולא כיון לבו לא יצא ידי חובתו וחוזר וקורא בכוונה ואפילו מ"ד בשאר מצות אינן צריכות כוונה מודה הכא דהא דבשאר מצות אינן צריכות כוונה היינו לומר שעשה המצוה אלא שלא נתכוין לצאת ידי אותה המצוה לפיכך אע"פ שלא נתכוין לצאת הרי מ"מ קיים מצות עשייה אלא שאין זה מן המובחר וכ"ש אם כיון לצאת אלא שהדהר בדברים אחרים באמצע המצות שיצא אבל פסק א' של ק"ש שהוא קבלת עול מלכות שמים וכן ברכה ראשונה של י"ח שהוא סידור שבחיה דמריה ית' אינו בדין שיהא לבבו פונה לדברים אחרים כלל רק שיכוין בלבו למה שיאמר , לפיכך בפסוק ראשון או בברכה ראשונה של י"ח אם קרא בלא כוונה לא יצא וצריך לחזור ולקרות אבל מפסוק ראשון ואילך אפילו אם קרא בלא כוונה יצא , (ה)

ה לפיכך אם היה קורא פסוק ראשון ונאנס ברמדום שינה עד שאינו יוכל לקרות בכוונה צריכין לנערו ולעוררו עד שיקרא פסוק ראשון והוא ער ממש ולא יהא מתנמנם כדי שיקרא בכוונה אבל מפסוק ראשון ואילך אין צריכין לנערו עד שיהא ער ממש וקורא אלא אפילו קורא והוא מתנמנם יצא , ונ"ל שפסוק ראשון שהחזור בכל זה הענין כולל נ"ב עמו בשב"מלו שהוא גם כן בכלל קבלת עול מלכות שמים ויש לי כל דין פסוק ראשון לעניין זה נ"ל ,

ו הקורא את ק"ש לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו ואם עשה כן עליו הכתוב אומר ולא אותי קרעת יעקב ולא בבולה אלא בפרק ראשון בלבד אע"ג דלא בעינן כוונה אלא בפסוק ראשון הגר אסרינן להו בכל הפרק מפני שיש בו בתחילתו קבלת עול מלכות שמים וכשהוא עושה כן נראה כקורא דרך ארעי וכתיב ודברת בם עשה אותם קבע ,

ז וכן הא דאמרינן העומדין עוסקין במלאכתן וקורין אפילו בראש שורת הבנין ובראש האילן ואין צריכין ליבטל ממלאכתן הוקא מפרק ראשון ואילך אבל בפרק ראשון צריכין ליבטל ממלאכתן ולקרות מדאי טעמא שלא יהא דרך ארעי ,

ח אבל מ"מ לא הטריחו חכמים לירד לא הם ולא בעל הבית אלא יכולין לקרות למעלה רק שיתבטלו בפרק ראשון במלאכתן ,

ט הכתף אף על פי שמשאו על כתיפו קורא את שמע שיוכל להתכוין אבל לא יתחיל בשעה שטוען ולא בשעה שפורק מפני שאין לבו מיושב ,

סך הן הטועה בק"ש ובו ד' סעיפים ,

א קראה למפרע לא יצא דכתיב והיו הדברים האלה וגו' בהוייתן יהו בד"א בסדר הפסוקים אבל אם הקדים פר' לחברתה אע"פ שאינו רשאי יצא לפי שאינה סמוכה לה בתורה אלא שלכתחילה תקנום בסדר הכתובים בתורה ותקנו פרשת שמע ראשונה שהיא עיקר המצוה של ק"ש ויש בה קבלת עול מלכות שמים וכתובה בתורה בפרשת ואתחנן קודם והיה אם שמוע שהיא בפרשת עקב ואח"כ פרשת והיה אם שמוע שהיא אחריה באותו חומש ואח"כ חזרו לתחלת' לפרשת ויאמר שיש בה יציאת מצרים שחייבו להזכיר בכל יום דכתיב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ונומר ,

ב קרא פרשה וטעה בה אם אין יודע היכן טעה חוזר לראש הפרשה ובפרשה ראשונה חוזר לואהבת דפסוק ראשון אוקמינן ליה אחזקתיה ודאי קראו בכוונה כהלכתו (א) ואם יודע היכן טעה כגון שקראה כולה אלא שדילג באמצע פסוק אחד או תיבה אחת חוזר לראש אותו פסוק או תיבה ונומר הפרשה ,

ג טעה בין פרק לפרק כגון שיודע שסיים פרשה ואינו יודע אם ראשונה אם שניה יתחיל לסוף פרשה ראשונה שודאי סיים אותה שהרי אינו שר שסיים גם השניה אלא שמכח ספק יתחיל פרק והיה אם שמוע דשמא לא סיים אלא הראשונה ,

ד טעה בכתבתם ואינו יודע אם בכתבתם שבפרשה ראשונה או בשנייה חוזר לכתבתם שבראשונה הא"מ שלא התחיל למען ידבו ימיכם אבל אם התחיל למען ידבו ימיכם בידוע שסיים פרשה שנייה ואין צריך לחזור שכן הוא הרגל לשנו לומר למען ידבו אחר פר' שניה , (ב)

סה קראה סידורין או מצא ציבור קוראין ובו ג' סעיפים ,

א קראה סידורין והיינו שהתחיל לקרות והפסיק בין בשתיקה בין בדיבור וחזר וגמרה אפילו שהה כדי לגמור את כולה יצא ידי קריאה שהרי מכל מקום הא קראה כולה וקיים מצוה קריאת שמע אלא שלא קראה במצוה מן המובחר אפי' היה הדפסק מחמת אונס וי"א דוקא אם לא היה אונס שאם היה רוצה היה יכול לקרות לא הוי השתיקה ואפי' הדיבור הפסק אבל אם היה אונס כגון שלא היה ראוי המקום לקרות או אונס אחר הפסיק אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש רזה הוי הפסק גדול שלא היה יכול לקרות ואינה מצטרפת והבי הלכתא * ומשערין השהייה של לגמור את כולה לפי הקורא לא לפי רוב בני אדם ,

פ"ב ולסברא הראשונה נריך לחזור שיש הילוק בין קריאה שאינו לתפלה דהא גבי תפלה נסיתון ק"ל מעיקר כ' מתבאר דאם שהה כדי לגמור אם כולה פחות ובן מעשה נב"י נסיתון אם כדי לגמור אם כולה פחות לא הוי נסיתון אבל לתפלה דהוי נסיתון אם לא הוי נסיתון אם לא הוי נסיתון אם לא ה

ב לקדיש ולקדושה (ב) ולברכו מפסיק אפי' באמצע הפסיק דלא גרעי ממה שפוסק לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד וכן למודים אלא שלא יאמר רק תיבת מודים ושיחה ג"ל שר"ל שיאמר מודים אנחנו לך אבל לא יאמר מודים דרבנן וכן בברכו לא יאמר רק ברוך י"י המבורך לעולם ועד ולא יאמר יתברך וישתבח כו' וי"א שגם באמן של האל הקדוש ואמן של שומע תפלה יכול להפסיק מפני שהם אמנים של סוף הענין זה אמן של סוף ג' ראשונות וזה אמן של סוף ברכות של חול וגם הוא כללית אבל באמן של סוף ג' אחרונות לא יפסיק כיון שהוא בעצמו יכול לאומרו אחר ברכת עצמו כשיגיע לשם כמו שנתבאר לעיל למו לו להפסיק בכאן משא"כ באלו אם לא יפסיק ויענה אותם עכשיו יפסיד אותו שאינו רשאי לענות אותה אחר ברכת עצמו כשיגיע לשם ואע"ג שאין אנו נוהגין כן רק בברכת בונה ירושלים כמ"ש לקמן סימן רט"ז בע"ה מ"מ הואיל ונאסרה שלא להפסיק לא נתירנו אנחנו וי"א לדידן כיון שא"א אותו בסוף כדי שלא לדפסידו מפסיקין בק"ש גם לאמן זה (ג).

ג אם שכח להניח תפילין י"א שיכול להפסיק בין הפרקים ולהניח ולברך עליהם כדי שלא יהא כמעיד עדות שקר בעצמו כמו שכתבתי למעלה סימן כ"ה סעיף א' אבל ציצית יכול להניח ולא יפסיק לברך עליהם שאינו בציצית כמעיד עדות שקר כו' וי"א דבין תפילין בין ציצית יניח ולא יפסיק לברך עליהן עד שיגמור תפלתו ואז ימשמש בהן ויברך עליהן וכן נכון לנהוג הָהא ק"ל דברכות אינן מעכבות וא"כ למה יפסיק באמצע.

ד הקורא את שמע וקראו החזן לעמוד בתורה י"א שאין לו להפסיק אלא יקראו אחר שאין זה בזיון לתורה כשמודיע הוא שהוא עומד בק"ש וי"א שצריך לעמוד ולקרות בתורה לכבוד התורה מק"ו מכבוד הבריות ויראתם שמפסיק בשבילם וכן נוהגין (ד).

ה ואלו הן בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשנייה בין שנייה לשמע בין שמע לוהיה אם שמוע בין והיה אם שמוע לויאמר אבל בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק כלל שלא יפסיק בי"י לאמת דכתיב וי"י אלהים אמת אלא יאמר אני ה' אלהיכם אמת ואז יפסיק כדין באמצע הפרק.

ו ואם אמר ה' אלהיכם אמת כדי שלא להפסיק ושהה אח"כ כגון שסיים ק"ש קודם שסיים החזן והמתין על החזן או שפסק מפני היראה או הכבוד כדינם כשחזור ואומר אין צריך לחזור ולומר אמת פעם אחרת דלמה לו לכופלו אלא יתחיל ממקום שפסק וגומר כל הברכה חותם בא"י גאל ישראל.

ז וכן הדין היה לו לענות אמן אפי' יחיד אחר ברכת עצמו כיון שהיא סיום של סדר ברכות של ק"ש אלא יש שאין נוהגין לענות אפי' אחר ברכת הש"ץ מטעמא שכתבתי למעלה שמצוה גדולה יש לסמוך גאולה לתפלה וסוד גדול יש בו לפיכך אינם רוצים להפסיק בין גאל ישראל ובין התפלה אפ' באמן אחר ברכת הש"ץ אלא מיד כשסיימו גאל ישראל פותחין בתפלת י"ח בא"י כו' וי"א דודאי יחיד אחר ברכותיו אע"פ שבסיום ברכות אחרות אומר אמן כאן לא יאמר כדי לסמוך גאולה לתפלה אבל עם הצבור חייב לענות אמן אחר ברכת החזן אפי' אחר גאל ישראל ולא הוי הפסק בין גאולה לתפלה כיון שחייבוהו עכ"פ לאומרו הוי כגאולה אריכתא. (ה)

ח מי שאירעו אונס שלא הניח תפילין קודם ק"ש ונזדמנו לו בין גאולה לתפלה מניחן מיד כדי שלא יתפלל י"ח בלא תפילין שדם מצוה מוטלת עליו יותר בזמן התפלה (וע"ל ס"י כ"ה סעיף א') וגם לפי הסוד שהיא בסמיכות גאולה לתפילה צריכין להיות עליו בשעת התפלה כי תפלה של יד תלוי בתפלת הפה בסוד סמיכות גאולת לתפלה כראיתא בשערי אורה בשער א' לפי' מניחן בין גאולה לתפלה אבל אינו מפסיק לברך עליהן עד אחר שיתפלל ואז ימשמש בהן ויברך עליהן (ועיין בסמוך סעי' ג') אבל טלית של ציצית לא יניח כלל בין גאולה לתפלה שהרי אינו חובת גברא אלא חובת טלית ואם אין לו טלית בת ד' כנפות פטור מציצית לפיכך כל שמפסיק בו בין גאולה לתפלה אפי' הלבישה לבד בלא הברכה הוי הפסקה בין גאולה לתפלה (ו). ודווקא שסיים כבר ברכת גאל ישראל ונזדמנו לו אבל אם עד שלא גמר ברכת גאל ישראל נזדמנו לו באמצע הברכה בין תפילין בין טלית יניחן שאין הדחה ואפי' לבישת הטלית הפסק שהרי יכול לברות ולעסוק במלאכתו בעוד שהוא קורא כראיתא לעיל סימן ס"ג סעיף ז' ולבישת הטלית לא גרוע ממלאכתו וכ"ש הנחת תפילין שהם חובה עליו יותר מן הטלית ומ"מ לא יברך עליהם עד אחר התפלה שימשמש בהן וי"א שעל התפילין יכול אפי' לברך אם נזדמנו לו באמצע הברכה קודם שאמר גאל ישראל כיון שהם חובת גברא בשעת התפלה. (ז)

ט אין לענות קדיש וברכו בין גאולה לתפלה כיצד הוא עושה אם שומע שהחזן עומד סמוך לקדיש או לקדושה יתמתין בשירה חדשה כדי לענות מי שהוא אנוס ודחוק ואין לו פנאי להתפלל מיד אחר ק"ש יקרא ק"ש בעונתה עד אמת ויתמתין לומר שאר הברכה עד שיתפלל שאז יתחיל ויאמר ויציב וכן וקיים כו' ויתפלל כדי שיסמוך גאולה לתפלה.

י כל מי שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובת המצוה כתיקונה אבל ידי ק"ש לעולם יצא דברכות אינם מעכבי ותקנו לומר אמת ויציב כו' על הגאולה שעברה שעשה עמנו חסד ואמת וקיים דבריו שהבטיח לאבותינו לגאלנו והדי גאלנו והפליא חסדו עמנו והעבירנו בים בחרבה ושקע צרינו בתוכו לפיכך מזכירים בו יציאת מצרים ומלכות וקדיעת ים סוף ומכת בכורים וצור ישראל וגאלו ואמת ואמונה תקנו על הגאולה של עתיד שאנו מאמינים ומקווים שיקיים לנו ג"כ הבטחתו ויגאלנו בקרוב תם אנו מפקידין נשמותינו בידו בכל ערב ומאמינים בו שיחזרנה אלינו שלוה ושקטה ורגועה. (ח)

סן דין ספק אם קרא ק"ש ובו סעיף אחד.

א ספק אם קרא ק"ש או לא חוזר וקורא דק"ל ק"ש דאורייתא וספק דאורייתא לחומרא וכיון שחוזר וקורא אותה מטעם ספק דאורייתא חייב לקרותה עם כל ברכותיה שלפניה ושל אחריה דכל דבר שהוא דאורייתא חייב לברך עליו ואין כאן משום ספק לא תשא וגו' דאתי ספק עשה ק"ש שמקיים מצות עשה דאודיי תא מספק ומפיק ספק איסור לאו דלא תשא וגו' אבל אם יודע שקרא ק"ש אלא שמסופק אם בירך לפניה ולאחריה אינו חוזר ומברך דברכות הם דרבנן וספיקא דרבנן לקולא ועוד שאם יחזור ויברך יעמוד בספק איסור דלא תשא והדיוקי' מצוה דרבנן ויעמוד בפסק איסור דאורייתא ואין אפילו ודאי דרבנן מוציא מידי ספקא דאורייתא לפיכך אינו חוזר ומברך דהא ידי ק"ש יצא אפילו אם לא בירך דברכות אינן מעכבות.

סח אם להפסיק בפיוטים ובו סעיף אחד.

א יש מקומות שמפסיקין בברכות ק"ש לומר פיוטים ויש מקומות שאין נוהגין בפיוטים מפני שאינם רוצין להפסיק בברכות שתקנו חז"ל או לשנות אותם ונהרא נהרא ופשטיה במקום שנהגו נהגו ובמקום שלא נהגו לא נהגו כי יש לשתי הדעות על מה שסמכו ע"כ אין לאדם לפרוץ עצמו מן הציבור ובמקום שנוהגים לאומרם יאמר אותם עמהם ולא יעסוק בשום דבר בשעה שאומרים אותם אפילו בד"ת הוי הפסקה וכ"ש שאסור לדבר שם שיחה בטלה אבל להרהר בד"ת שרואה בספר ומהרהר בשעה שהציבור אומרים פיוט לית לן בה דהרהור לאו כדיבור דמי.

סט דין פורס על שמע ובו ב' סעיפים.

א אם יש בני אדם שהתפללו כל אחד בפני עצמו ביחיד וכן בני אדם שאיחרו לבא לב"ה ולא שמעו קדיש וברכו מפי החזן עומד אחד מהם ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה של יוצר אור ולא יותר וזהו נקרא פורס על שמע שהוזכר במשנה לשון חתיכה כמו פרוסה שא"א אלא קצת ממנה והדבר זה אסמכתה אקרא דכתיב בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה' וה"פ דקרא בפרוע פרעות בלשון כי פרוע הוא וגו' כלומר כשהם פרועים ולא עשו מה שמוטל עליהם לעשות אז יתנדבו העם לברך את ה'. ויש מוסיפין עוד לאחר שסיימו ברכה ראשונה של יוצר אור מדלגין ואומרים אבות וגבורות וקדושה ואתה קדוש וזה נקרא עובר לפני התיבה הנזכר במשנה ואין עושין דברים אלו בפחות מי' משם דהוי דברים שבקדושה לכתחלה צריכין להיות לפחות מן הי' ששה שלא שמעו דהיינו רוב הי' מ"מ אם אינם נמצאים אומרים אותן אפילו בשביל אחד שלא שמע ואפילו מי ששמע יכול לפרוס על שמע ולעבור לפני התיבה בשביל אותו שלא שמע מ"מ אם אותו שלא שמע בקי לפרוס על שמע ולעבור לפני התיבה מוטב שיפרוס ויעבור לפני התיבה הוא משיפרוס ויעבור לפני התיבה אחר שכבר שמע ויצא ואינו חייב לפרוס ולעבור אלא בשבילו ובמדינות אלו אין נוהג הפרוס על שמע לומר כל ברכת יוצר אור אלא אומר קדיש וברכו והם עונין אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד והולכים למקומם וגם הפרוס הולך למקומו וגו' כל אחד במקום שהוא עומד שם ואיפשר לומר דטעמא הוא שבמקום שאומרים כל ברכת יוצר אור ס"ל שהקדושה שבברכ' יוצר אין היחיד אומרה לפיכך אומר אותה הפורס על שמע כי' אבל

אבן

שלם מקום שמוחר להפסיק (ב) הוקא ק' ק' ק' וגו' וכל"ה ומוחר שני פסוקים מלא שמע ישראל' ויחזקאל חפי המלאכים (ג) כתב מי"ט לא יעשה אמן מיגמו ול"ג דסמכין על אמן דנחר שאם שמע ע"י לא נכיון דבמ' עשה שלא לוחר ואחרי אמן ויהיו המלאכים המלוין לאחרו מ"ם המשה חשה אבל בברכת המזון לו המנהג שהיה תקל' בסוף י"ה מחר בעצמו אמן (ד) חפסק אפי' אמיר מהן ופסק ולא כפ"ע (ה) רא"ם בחשוב' הולך בזה ואמין לעשה אמן כלל אפילו באיבור וכן מנהגי בחגיר חיסרי' שלוה המגיד כן נב"י (ו) אבל בשב' מניח עליה בלא ברכה (פסקי חו"ח) (ז) בהגהות ס"ע סחב וכמי נהוג ולבנוס הפמיעו חשם המחיל לעעמיה בס"ג דנכון לנהוג המון מברך אפי' בין הפרקים אבל בהגהת ס"ע פסק גם שם ויברך בתפלין אך קשה על הלבוש דבמי' פ' פסק מהגהות ס"ע ולדינא נרא' דאין לברך דברכות אין מעכבות וכן מנהגי כתוב בשם מהר"י שפסק כן למעשה (ח) מהרי"ל היה עומד אחרי' לתפלל י"ח תפילת נאל עליון.

סימן ס"ח

(ח) לוקא בלבור ולא יחידי (ל"ח) סימן

אנן ק״ל שהיחיד יכול לומר אותה קדושה כמו שכתבתי למעלה לפיכך אין הפורס צריך לאומרה בי׳ שהרי כל יחיד יאמר אותה על מקומו וסגי לנו שנא׳ קדיש וברכו בי׳ ודין עובר לפני התיבה לומר אבות וגבורות וקדוש׳ ואתה קדוש אין מנהג בינינו כלל ואיני יודע טעם יפה לדבר י״א שפורסין על שמע גם בק״ש של ערבית ואין נוהגין כן ואיפשר לומר משום דלכא שם קדיש קודם ברכו רק ברכו לבדו כי בשחרית אומרים הקדיש על פסוקי הזמירות שאמרו מקודם ואיפשר לי לומר עוד כיון שמנהגינו להתפלל מנחה ומעריב יחד מי שמתאחר לבא לב״ה אינו מתאחר כל כך עד שיתפללו מנחה וגם שיאמר החזן ברכו ואין שם מי שצריך לפרוס משא״כ בשחרית ואפשר לומר נ״כ שזהו טעם שלנו שאין נוהגין בדין עובר לפני התיבה מפני שרוב המתאחרים לבא לב״ה אינם מתאחרים עד שיאמר החזן קדושה כי יבאו קודם לכן ויאמרו קדושה עם הצבור וע״י כן נתבטלו דין עובר לפני התיבה ודין פריכת שמע של ק״ש של ערבית וגם מזה הטעם נתפשט מנהגינו שפורסין על שמע מיד בשמתחילין הצבור התפלה בלחש נ״ל במק׳ שנוהגין דין עובר לפני התיבה בי׳ האחרים שלא שמעו אלא כדי לצאת ידי קדיש וברכו הקדושה בי׳ מיד ששמעו קדושה ילכו לדרכם ואין צריכין יותר וכל אחד גומר תפלתו במקום ששמד שם אבל דפורס ועובר לפני התיבה ישלים כל התפילה ולא יפסיק כי אין שייך למי שהתחיל בתפלה שיפסיק באמצע וילך לדרכו אע״פ שלא התחיל בה אלא משום להוציא אחרים וכ״ש אם לא התפלל תחלה הפרס והעובר לפני התיבה שישלים תפלתו אע״פ שיצטרך לקרא אח״כ ק״ש שהרי דולג אותו מ״מ מטעם שישלים תפלתו במקום שהתחיל בה ויקרא ק״ש אח״כ אע״פ שלא יסמוך גאולה לתפלה אבל במקום שאין נוהגין אלא לפרוס על שמע אין הפרס ולא האחרים צריכין לומר יותר רק קדיש וברכו ומפסיקין והולכין למקומם וכל א׳ גומר תפלתו ממקום ששסק לפרוס שאין פורסין אלא להוציא אילו בקדיש וברכו שהם דברים שאין רשאים לומר ביחיד והם דברי שבח בעלמא ודי בשבחים אלו אפי׳ לפורס בעצמו מה שא״כ בדברי תפלה שאינו דרך כבוד אפילו לפני מלך ב״ו שיבקשו צרכיו מלפניו ויפסיקו באמצעם וילכו לדרכם ק״ו לפני ממה״הקב״ה ותדע שהרי אפילו במקום שפורסין ועוברים אין אומרים רק ברכת יוצר אור ומדלגין ואומרים אבות וגבורות מ׳ ובדברים אלו ר״ל בפריכת שמע והעברה לפני התיבה אסור להפסיק בין גאולה לתפלה או בק״ש וברכותיה לפיכך אסיר לש״ץ להפסיק בין ברכו וק״ש לתפלה או בק״ש וברכותיה כדי לפרוס על שמע לאותן הבאים לב״ה לאחר שהתפללו הקהל קדיש וברכו והתחיל בברכת יוצר אור אבל אם באו׳ לאחר ברכו מיד קודם שפתח ביוצר אור והם לא פרסו על שמע יכול הש״ץ לחזור ולפרוס להם על שמע דה״ל סדר שבחים אין קפידא בנופל זה אחר זה אבל כשהתחיל ברכת יוצר אור לא יפסיק בשבילם מ״מ איש אחר יכול לפרוס על שמע אי להתפלל בי׳ כל תפלה אפילו באותה בה״כ שכבר התפללו להוציא אחרים ידי חובתן רק שלא יעמד החזן השני במקום שעמד הראשון שזהו נאי לראשונים שנראה כאילו לא יצאו מראשונה ידי חובתן ודוקא שעדיין הראשונים בב״ה אלא שהשלימו סדרן אבל אם יצאו הראשונים יכול לעמוד החזן השני במקום שעמד הראשון ולא עוד אלא אם אין חזן לאחרונים יכול אפי׳ החזן הראשון להתפלל שנית להוציא גם האחרונים ומנהגינו לפרוס על שמע חוץ לב״ה כשיתחילו הציבור תפלת י״ח בלחש אבל המנהג היותר נכון הוא לפרוס חוץ לב״ה כשיסיימו הצבור תחלת י״ח וכ״ז כדי שלא לעכב הצבור בתפלתם ושיכלו אפי׳ מי ששמ׳כבר קדיש וברכו להשלים מניין ׳ אם יחסרו . (א)

ב סומא שלא ראה מאורות מימיו יכול לפרוס על שמע ולברך יוצר המאורות שאע״פ שאינו רואה המאורות מ״מ הוא נהנה מהם שרואים אחרים שיורהו הדרך אשר ילך בה .

ע מי הם הפטורים מק״ש וכו׳ ה׳ סעיפים

א נשים ועבדים פטורים מק״ש מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא דהיינו זמן קימה וזמן שכיבה וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות כמו שיתבאר לעיל סימן י״ז ועבדים הקשו לנשים בג״ש דלה לה נבי שפחה מ״מ נכון הוא ללמדם שיקראו פסוק ראשון עם בשכ״מלו כדי שיקבלו עליהם עול מלכות שמים .

ב קטנים פטורים כמו ששפטורים מכל המצות הכתובים בתורה דאיש כתיב בהו ולא קטן לר״ת דוקא בשלא הגיע לחנוך אבל אם הגיע לחנוך אביו חייב לחנכו מדרבנן כמו בשאר המצות ולרש״י אפילו הגיע לחינוך בשאר מצות לא המילו חז״ל לחנכו בק״ש מפני שאינו מצוי אצלו בזמן ק״ש בערב וישן הוא בבקר מ״מ ראוי לנהוג כר״ת .

ג חתן הכונס את הבתולה פטור מק״ש נ״ל ימים הראשונים אם לא עשה מעשה מפני שהוא טרוד טרדת מצוה וא״י לכוון בק״ש אבל הבונס את האלמנה חייב שאין כאן טרדה וכן מג׳ ימים ואילך אפי׳ כונס הבתולה כבר נתקררה דעתו ופטור דווקא טרדת מצוה פוטרת דהיינו כעוסק במצוה שפטור ממצוה אחרת . אבל שאר טרדה כגון טבעה ספינתו בים וכיוצא בו אינה פוטרת דאמו משום שהוא טרוד בעסקיו ובממונו יפטור עצמו וידחה את המצוה אדרבה יפנה הוא את לבו ממנו ומכל עסקיו וישים בטחונו בש״י ויעסוק במצותיו . וה״מ שכונס את הבתולה פטור בזמן הראשונים שהיו מכונים במצות מאד ואם היה להם טרדת מצוה פוטרתן מלקרות כיון שלא היו יכולים לכוון כראוי גם התחן טרדתו פוטרתו אבל עכשיו שגם שאר בני אדם אינם יכולין לכוון כראוי גם הכונס את הבתולה חייב לקרות ואדרבה בזמן הזה אם התחן לא יקרא ה״ל כיוהרא כלומר אני מכוון בפעם אחרת חוץ מעכשיו שאני טרוד הה יודרא ואסור העוסק בתורה ולומר חייב להפסיק ולקרות ולברך לפניה ולאחריה שאין עשה דת״ת דוחה העשה דק״ש דאל״כ כל אדם יפטור עצמו ממצות ק״ש שילמוד בזמן ק״ש שהרי מצות עשה דת״ת הוא בכל עת ובכל רגע בין ביום ובין בלילה ואימתי תתקיים מצות עשה דק״ש שהיא בזמן שכיבה וקימה אלא ודאי מצות עשה דק״ש עדיפא ודוחה ת״ת שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת דדוקא בשתי מצות ששתיהן עוברות אמרינן העוסק במצוה זו פטור ממצוה אחרת ולא כשאחת עוברת ואחת אינה עוברת שיכול לקיים שתיהן מיהו אע״פ שהגיע זמן ק״ש לקרות כל זמן שיש לו שהות עוד לקרות יכול ללמוד ולקרות אח״כ ואין צריך להקדים ולקרות ואם הוא לומד לרבים והוא בענין שאם יפסיק מלימודם יתבטלו אח״כ ולא יוכלו ללמוד אינו צריך להפסיק דעשה דרבים עדיף .

ד והעוסק בצרכי צבור הרי הוא כלומד תורה לרבים ואין צריך להפסיק ולקרות אלא יגמר עסקיהם ויקרא אח״כ אם נשאר עת לקרות ואם לא נשאר מה יעשה הרי עסק במצוה ופטור ממצוה זו אבל עכ״פ יעשה מה שיכול ויקרא לפחות פסוק ראשון עם בשכמל״ז בזמנה כי זה דבר קצר הוא ואיפשר לו לקרות אפי׳ בשעה שעוסק בצרכי צבור .

ה היה עוסק באכילה או שהיה במרחץ או שהיה עוסק בתספורת׳ או שהיה מהפך בעורות או שהיו עוסקים בדין והגיע זמן ק״ש אם יש עוד שהות לקרות גומר דברים אילו ואחר כך קורא ואם היה מתירא שמא יעבור זמן ק״ש ופסק וקרא הרי זה משובח זהו דעת הרמב״ם אבל לדעת הראב״ד מפסיק וקורא אע״פ שיש שהות לקרות

עא אבל והעוסקים במת פטורים מק״ש וכו׳ ז׳ סעיפים

א מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו אפי׳ אינו מוטל עליו לקברו כגון אחותו נשואה שבעלה חייב לקברו׳ וכן אחיו שיש לו בנים שבניו חייבים לקברו או יש לו מי ששתדל בשבילו בצרכי הקבורה אפ״ה פטור מק״ש ומתפלה מפני שהוא טרוד ונבהל בטרדת מצוה להיות מסייע ומתעסק בצרכי קבורתו ואפי׳ אם רוצה להחמיר על עצמו ולקרות אינו רשאי משום כבוד המת שלא יתלו הבריות טעמו בחומרא שמחמיר על עצמו אלא יאמרו מפני שזה המת אדם קל היה בעיניו לפיכך אינו נטרד ולא נבהל במיתתו וה״ל נאי למת ע״כ לא יחמיר ולא יקרא . בעל שלחן ערוך פסק בכאן שאם יש לו מי ששתדל בצרכי הקבורה ורוצה להחמיר על עצמו ולקרות אין מחזין ביזו ודבריו תמוהים בעיני דאדרבה כ״ש הוא שאם אפי׳ במי שאינמוטל עליו לקברו כגון אחותו נשואה ארז״ל שאינו שרי להחמיר על עצמו ולקרות ק״ו מי שמוטל עליו לקברו אלא שיש לו אחר שמשתדל בשבילו שאינו רשאי להחמיר נ״ל (א) .

ב בר״א בחול שיכול להתעסק בצרכי המת וקבורתו וטרוד בהן אז פטור מק״ש ומתפלה * אבל בשבת שאינו יכול להתעסק בהן חייב כל היום עד הערב אם מחשיך בערב על התחום להתעסק בצרכי קבורה אבל אם אינו מחשיך על התחום חייב גם לעת ערב שהרי אינו טרוד בצרכי קבורה וי״ש שני של גליות דינו כחול שהרי יכול לקברו בהם ע״י ישראל (ב) וי״ש ראשון אם רוצה לקברו בו ביום ע״י גוים דינו כחול שכיון שהוא צריך להמציא להם צרכי ארון ותכריכין הרי טרוד בצרכי קבורה קרינן ביה אם אינה רוצה לקברו ב׳ ביום דינו כשבת

ג המשכיר את המת אפי׳ אינו מתו פטור מק״ש ומתפלה דהא עוסק במצוה הוא והעוסק במצוה פטור מן המצוה ואע״פ שאפשר לו לקרות ולשמור ביחד מ״מ כיון שהתורה פטרה עוסק במצוה מצוה אחרת כל שהוא עוסק כמלאכתו של מקום איסברא לחטר׳ במצוה אחר׳ עם זו .

סימן ס״ט

(ה) וכ״ל דלא נהגי לומר ברכה דלמעלה מבוסם דמיר מתחיל הש״ן י״ח ברכות ולא נרגיל מכופר בלא עמון אבל אם פורסין מחר יגיעת מכ״ה ברכות לחזור מיסי׳ מ׳ שיכל לומר חכי אחר זה ברכו דיולא (דרך חכמה) וי״ע על תקנינו ועיין בחסכ״ת ס״ מי׳ כ״ז בדין קטן בלא פורס שהע ומי שכבר שתע אלי שלא התפלל בלחש הפנה עובר אחר אינו נרך עוד לפרוס עליו ומי שכבר ברכה האחרה מי אינו נרך .

סימן ע״א

(ה) בל״ח לקי י״ח הקשה מל ס״ע בי״ד מי׳ שי״ל הכיל בשם י״ל מלבוש ולא הכיל הגה מאוקים בלל ומומר אחרי ובמחיר ו״ל לא כריש מלבוש ע״כ ולקי הנדפסה רמשובה לא מחב אלא דפעוד ולא מחב אפילו אם רוה לבחמיר על עצמו מ״ם הכל מ״כ ומלי הרשלי להחמיר ובין שהגיל דעה רמשובה בפחם פסק כמי מ״ם בחלקת מחוקק ובס״כ סי׳ ל״ד ובמפרי הארמלי בה ות״ת לדיל רחיתי דקי הבלת חמיל״ם ז״ל שפסק לגמם הלבה לשבה (ב) אבל בחלה שלפניו דהיום חולמי י״ע רמשון פסק הע״ג כי״ל דמומר והס״כ מחבר ריש להקל ומם מארמלי

פיון

סימן ס״ט

(ה) וכ״ל דלא נהגי לומר ברכה דלמעלה מבוסם דמיר מתחיל הש״ן י״ח ברכות ולא נרגיל מכופר בלא עמון אבל אם פורסין מחר יגיעת מכ״ה ברכות לחזור מיסי׳ מ׳ שיכל לומר חכי אחר זה ברכו דיולא (דרך חכמה) וי״ע על תקנינו ועיין בחסכ״ת ס״ מי׳ כ״ז בדין קטן בלא פורס שהע ומי שכבר שתע אלי שלא התפלל בלחש הפנה עובר אחר אינו נרך עוד לפרוס עליו ומי שכבר ברכה האחרה מי אינו נרך .

סימן ע״א

(ה) בל״ח לקי י״ח הקשה מל ס״ע בי״ד מי׳ שי״ל הכיל בשם י״ל מלבוש ולא הכיל הגה מאוקים בלל ומומר אחרי ובמחיר ו״ל לא כריש מלבוש ע״כ ולקי הנדפסה רמשובה לא מחב אלא דפעוד ולא מחב אלא דפעוד ולא מחב אלא רוה לבחמיר על עצמו מ״ם הכל מ״כ ומלי הרשלי להחמיר ובין שהגיל דעה רמשובה בפחם פסק כמי מ״ם בחלקת מחוקק ובס״כ סי׳ ל״ד ובמפרי הארמלי בה ות״ת לדיל רחיתי דקי הבלת חמיל״ם ז״ל שפסק לגמם הלבה לשבה (ב) אבל בחלה שלפניו דהיום חולמי י״ע רמשון פסק הע״ג כי״ל דמומר והס״כ מחבר ריש להקל ומם מארמלי

פיון

ד היו שנים משמרים זה משמ' וזה קורא ואח"כ משמ' זה וקורא זה ,

ה וכן החופר קבר למת אם הוא אחד פטור הוא מק"ש ומתפלה ,

ו ואם הם שנים זה חופר וזה קורא ואח"כ חופר זה וזה קורא אם די באחד שיחפור ואם אין די באחד והיו החופרים שנים או יותר כל הצריכין לצרכי החפירה בבת אחת פטורים ואם יש נוספי' נשמטים הנוספים וקורין ואח"כ חוזרים אלו וחופרים והאחרים נשמטים וקורין ובלבד שיראו שלא יתבטל שום דבר מעסק הקבר כלל ,

ז כל אדם אסור לקרות ק"ש תוך ד' אמות של מת וה"ה בבית הקברות משום לועג לרש ואם קרא לא יצא שהמת הופש ד"א שלו בב"מ ,

עב

דין נושאי המטה והמנחמין והמלוין ובו ה" סעיפים ,

א נושאי המטה וחלופיהן וחילופי חילופהן בין אותם שדם לפני המטה בין אותם שדם לאחריה מאחר שלמטה צורך בהם לשאת אותו פטורים ושאר המלוין את המת ואין למטה צורך בהם חייבים כך הם דברי הרמב"ם ונ"ל דה"פ אותם שהם לפני המטה כו' כלומר אותם שדם סמוך למטה בין שדם סמוך לפני המטה בין שדם סמוך לאחריה מאחר שהמטה צריכה להם וראי שדרי הם סמוכים לה הדרך הנושאים שיתחלפו עם הסבובים להם לפיכך הם פטורי' ושאר המלוין שדם רחוקי' מן המטה ולא יגיע עליה' ששאו חייבים

ב לפיכך אין מוציאין את המת סמוך לק"ש אם הוא בענין שאין שהות להוציאו ולקברו קודם שיגיע זמן ק"ש כדי שיוכלו כולם לקרות ואם התחילו להוציאו אין מפסיקין מלהוליכו כדי שיקראו כולם אלא עושקין ברוצא" שהתחילו בה ובקריאה עושין כמו שכתבנו למעלה מאחר שלמטה צורך בהם כו' ,

ג העם העוסקים בהספד בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטים אחד אחד וקורין ומתפללין אין המת מוטל לפניהם הם קורין ומתפללין והאונן יושב ודומם ,

ד קברו את המת וחזרו האבלים לקבל התנחומין וכל העם הולכים אחריה' ממקום הקבר למקום שדרך לעמ' שם האבלים לעשות שורה לקבל התנחומין אם יכולין העם להתחיל ולגמור אפי' פסוק ראשון קודם שיגיעו לשורה יתחילו וכיון שהתחילו בפסוק ראשון יגמרו כל הק"ש קודם שיתחילו בתנחומים ואם אין להם שהות קודם שיגיעו לשורה לומר אפילו פסוק ראשון לא יתחילו בק"ש אלא בתנחומין אם יש להם שהות עד לקרות בזמנו אח"כ ,

ה היו עומדין בשורה לנחמו והגיע זמן ק"ש השורה הפנימים שרואין פני האבל פטורין והחיצונים שאינם רואין פני האבל חייבין ,

עג

הישן עם אשתו ובניו איך יתנהג ובו ד' סעיפים ,

א שנים שהיו ישנים במטה אחת בטלית אחד ובשר שניהם נגעין זה בזה לא יקרא ק"ש שמא יבא לידי הרהור כיון שבשרם נוגע ואם היה טלית מפסק' בינידם ממתניהם ולמטה מותר לקרות אפי' בלא החורת פנים דלא אתי לידי הרהור כיון שהטלית מפסק' ממתניהם ולמטה אבל ממתניהם ולמעלה אפי' בשרם נוגע זה בזה לא אתי לידי הרהור ,

ב ואם היה ישן עם אשתו קורא בחזרת פנים לצד אחר אפי' בלא הפסקת טלית משום דאשתו חשיב כגופו ויש מי שאוסר (א) ונכון לחוש לדבריו ,

ג ואם הוא ישן עם בניו בעודם קטנים מותר לקרות בחזרת פנים בלא הפסקת טלית דבבניו קטנים וראי לא יבא לידי הרהור ואם הם גדולים צריך להפסקת טלית ,

ד ועד כמה הם חשובים קטנים התינוק עד שיהיו לו י"ב שנים (ב) והתינוקת עד שיהא לה י"א שנים ואפילו הביאה ב' שערות מותר ובשנת י"ג לתינוק וי"ב לתינוקת אם הביאו שתי שערות אסור בלא הפסקה ואם לא הביאו ב' שערות מותר ומשנת י"ג ואילך לתינוק וי"ב לתינוקת הרי הם גדולים ואפי' לא הביאו שתי שערות אסור בלא הפסקה ,

עד

שלא לברך כשאבריו רואין את הערוה ובו ו' סעיפים ,

א היה ישן ערום בטליתו לא יקרא ק"ש עד שיכסה בטלית על לבו או למטה מלבו שיהא חוצץ בין לבו לערותו דאם אינו מכסה את לבו או אינו חוצץ הרי לבו רואה את ערותו ואסור לקרות דכתיב והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר קרי ביה לא יראה ודווקא בבגד צריך לכסות או לחצוץ וכיסוי ידים אינו מועיל כיון שהכל גוף א' אין שייך לומר שהגו' יכסה עצמו וכן כיסוי ראשו אינו מועיל בידים אלא צריך בגד וה"ה אם לבו רואה ערות חבירו(א)אסור לקרו' בנגדה וכן בנגד ערות עכו"ם או ערות קטן הראוי לביאה אסו' ובכולהו הוי טעמא משום לא יראה בך וגו' ,

ב היה רוחץ ערום במים צלולין ורוצה לשתות וצריך לברך יכסה לבו בבגד כשיברך שכיסוי במים אינו כלום שהרי הם צלולין ולבו רואה את הערוה ואם המים עכורים שאין איבריו נראין בהן והוא בתוכן מותר לקרות שהרי המים מכסין אותו והוא שלא יהא ריחן רע שאם היה ריחן רע אסור לברך וי"א אם אין לבו בתוך המים רק למעלה מן המים אף בצלולין מותר לקרות בלא כסוי הלב שכיון שאין הלב והערוה במקום אחד אינו נקרא לבו רואה את הערוה אע"פ שהמים צלולין אבל עכ"פ יזהר שלא יסתכל בערוה בעיניו כשהמים צלולין דכיון שאינו מסתכל בה אע"פ שהוא יכול לראות לית לן בה ומותר דהא דלא יראה כתיב והרי אינו רואה שהרי עוצם עינו מראות ברע (ב)

ג ואם האדם מחבק גופו בזרועותיו דיינין ליה כחציצה מבגד ומותר לקרות אע"ג דכסוי ידים אינו מועיל שאני לב ויד דחד גופא אינון ואין הגוף יכול לכסות את עצמו אבל לענין חציצה הפסק זרועותיו אע"ג דחד גופא אינון הוי חציצה מעלייתא. (ג)

ד הנשים יכולות לברך ולהתפלל כשהן לבושות החלוק אע"פ שאינם מפסיקות למטה מהלב לפי שערותן למטה מאד ואין לבן רואה ערותן ,

ואם הן ערומות צריכות שתהא ערוה שלהן טוח' בקרקע או שיושבת על שאר דבר שאז ערותן מכוסה ואין לבן רואה ערותן (ד) מה שאין כן באיש שאין ישיבה מועיל בו ואפי' מכסה ערותו בירכותיו אינו כלום שאין הגוף מכסה את עצמו ולשלם צריך כיסוי אחר או חציצ'

ה ושאר איבריו שרואין את הערוה מותר דכי קרינן לא יראה בך וגו' לדבר שהוא עיקר באדם ועיקר חיותו תלוי בו כגון הלב אבל שאר איבריו לית לן בה אבל אם א' מאיבריו נוגעין בה אסור לקרות ק"ש או להתפלל דגזרינן נגיעת שאר איבריו משום נגיעת ידיו ונגיעת ידיו שלא יבא לידי הרהור וכן הדין בערות חבירו שלא יהיו איבריו נוגעין בערות חבירו וירכותיו שהערוה שוכבת עליהן נגיעה ג"כ אסור בהן וצריך להפסיקן בבגד או להרחיקם בענין שלא יגע הגיד בהן אבל הכים לית לן בה שלא יבא לידי הרהור על ידי נגיעת רכים בהן ,

ו היתה טליתו חגורה על מתניו לכסותו ממתניו ולמטה אע"פ שממתניו ולמעלה ערום מותר לקרות ק"ש שהרי אין לבו רואה ערותו אבל להתפלל אסור עד שיכסה לבו דק"ש אינו אלא דברי שבח ואינו כמדבר לפני המלך דשבח אומרים אפי' שלא בפניו ודי בכסוי אבל תפלה שהוא מבקש צרכיו כעומד לפני המלך צריכה להיות באימה וביראה וכשהוא אינו מכוסה אלא במתנים אין זה אימה ויראה רק כשמכסה לבו , (ועיין לקמן סימן צ"ח סעיף א')

עה

במה צריך ליזהר בשעת ק"ש שלא לקרות כנגדו ובו ו' סעיפים ,

א טפח מגולה באשה (א) במקום שדרכה לכסות הוי ערוה ואסור לקרות ק"ש כנגדה דלא ליתי לידי הרהור אפי' היא אשתו ואפי' שלקה שדרך להיות באיש מגולה באשה הוי ערוה ואסור לקרות כנגדה אבל פניה ידיה ורגליה שדרכן להיות מגולין מותר לקרות כנגדן דלא אתי הרהור דהאיל ורגיל בהן ודווקא לאיש אבל היא בעצמה כבר אמרנו למעלה אפי' כולה ערום' אם רק פניה שלמט' שחות בקרקע מותרת לקרו' ולברך (ב)

ב שער של אשה שדרכה לכסותה אסור לקרות כנגדה אפילו באשתו אבל בתולות שדרכן ללכת פרועת הראש מותר ה"ה שערות של נשים שדרכן להיות מגולין כגון שערות הרגילות לצאת חוץ לצמתן מותר וכ"ש פאה נברית שאינה שלה אפי' דרכה לכסותו מותר ,

ג יש ליזהר משמיעת קול של אשה בשעת ק"ש ואפי' מאשתו ודווקא קול של שיר וזמר מייתי לידי הרהור אבל קול דבור שרגיל בו לית לן בה דלא מייתי לידי הרהור ,

ד ערותו של קטן אסור לקרות כנגדה . (ג) יש מתירין כנגד ערות קטן שאינו ראוי לביאה דלא מייתי לידי הרהור וע"ל בע"ז סי' רס"ה אבל ערות גוי שהם בני נח אסור לקרות כנגדה ,

ערוה

אלהו זוטא

סימן ע"ג

(ה) בלא הפסקת טלית (עור) (ב) חוט מחר (חי"ט) ,

סימן ע"ד

(ה) כגון שהיה פחדים כחים ולב מי חיט רואה ערות עצמו לפי שחכוסה בבגד אבל ערוה ערות חבירו (ב) אבל בלב אין מרוחה מת הערה כיון שחים חפסיקה מוחר (ג) הטעם דאין דרך בני אדם לחנק מת עצמו כך חשמ"כ כיסוי בידו דרגיל ל"ח (ד) בע"ת ובל"ך המריבו לחתוה על הלכות והגה"ה ס"ע דהא כבר כתב אע"פי שאין הפסיקין וכו' ואין לבן רואין וכו' ומשחמיעתי' דברי ל"ח דק ד"ו דס"ל להגה"ה ס"ע ולבוש הכיון דערותן לחטה חמור חשוב הכי חשיב לכיסת החלוק הפסקה ע"כ ור"ל דס"ל דבכשים נמי שייך לבן רואין מה הערו אלא דמהני בלבישת חלוק כיון שהגיע לחטה ובזה הארכתי בספרי ל"ל סי' ר' ומשבתי כל הסתירו' שהקשו הש"ח וש"ך מדברי הס"ע כאן סותר לס"ע י"ד סס ע"ס הרו"ק גם לפ"ז כל הש' בהדא מחמא תחתיכו ואין מחלוקת כלל הלא מו שכתבו שיש מחלוק' בין הש' בזה גם הקשיתי סס לדברי ע"ז וש"ך ע"ס גם מ"ס הש"ך ליישב דס"ע לא כתב הכי בא"ח אלא בשם יש מי שאומר להורות שאין הלבה כן הוא חשוב חמיר כיון שלא הגיע דעת מחמיר ודאי דעתו כן והא דכתבו בשם יש מי שאומר היינו חשוב דלא חניח שהיב ס אלא מ' אחר והא מ"ם ומ"ם הסמ"ע בח"ת בדוסקי עובא ושל הא לקחו בחיתן ר"ו ס"ג חשחיב ג"כ הכי בס"ע בסמ' ע"ס ושל מ"כ חיחא על הלבוש שפסק כאן ס בסחב וכי"ל פסק להיפך בס"ע שם גם מה שהוקשו ליישב הגהגה שכתבו הכרי וכ"ח שם שכשים דיקן חברכין כחים חשוב בסחבו על דברי הס"ע כאן הוא דחוק שיהבו דלא מלבה ול"ל עשם מנהגן דרוב פעמים אין הלב בחים מעמו כולם עבשה מחבר כלעיל ס"ב אבל אם גם הלב בחים מעמו כולם עשה דרחים לכסות ג"ל ,

סימן ע"ה

(ה) בין פני' בין אחת אים (עי"ת) והיה בקול בחר שנע הי ק"ע מוחת הלבוש מת"ם ודוקא נאים וכו' הוק אבל בל"ח הי ר"ו הבין הקמ"ל דבלבה מחרת אינו פחת חעפה אסור ולחמ"ל כחבתו ר"ם זה הדוקא בעופה אסור וכן כתב הס"ע (ג) הלא קרא אין מחזירין אותו כיון שאין רואי לביאה אבל מנגד ערות גדול מחזירין אותו

ה שרוה בעששית והוא אותה דרך רפנותיו אסור לקרות כנגד והוא לא יראה כך עד"ר דבר כתיב והא מתחזיא ,
ו: ואם היתה ערוה כנגדו והחזר פניו ממנו או שהעלים עיניו או שהוא בלילה או שהוא סומא מותר לקרות
דבראייה תלה רחמנא והא לא חזי ליה . (ד)

עו להדר מצואה בשעת ק"ש וכו' ח' סעיפים ,

א צואה בעששית מותר לקרות כנגדה אע"פ שרואה אותה דרך רפנותיה מותר משום דצואה בכ"מ
תלה רחמנא דכתיב וכסית את צאתיך והא מתכסיא ,
ב צואה בטומא מניח סכין עליה וקורא ואף על גב דהסכין בתלו אינו בטל לגבי גופו דנוף אחר הוא
וחשבי כמכוסה וכיון שאין ריח רע מניע לו מותר והוא שלא יהא סכין נתע בה שאם נתע בה לא
חשיב מכוסה אלא חשיב הכל נוף אחד ואין כאן כ"מ . (א)
ג העבירו צואה לפניו אסור לקרות כנגדה אפילו כמלא עיניו (ב) דבכ"מ תלה רחמנא כמו שיתבאר
לקמן סי' ע"ט בע"ה ופי' החזיר כצואה עוברת דמי אפי' עולה מן הנהר אין הרחיצה מועל' לו שכיון
שרדנו ללכלך בפיו כל הים מצואתו לא רחץ הוי כנוף של רעי ,
ד היתה צואה על בשרו ומכוסה בבגדיו או שהבגדים ידיו בבית הכסא שיש בה מחיצות דרך חור ואינו
מריח ריח רע יש מתירין לקרות אף על פי שהוא בבשרו הרי היא מכוסה ואין השכח והתפלה יוצא
אלא מפיו וחוטמו שהוא מנשב בה דכתיב כל הנשמה תהלל יה כלומר אין עיקר ההילול תלוי אלא בדבר
שבשמתו יוצא' ממנו דהיינו הפה והחוטם ולא שאר האברים לפיכך אין נגיעת צואה מזקת בשאר אברים
ויש אוסרים מדכתיב כל עצותי תאמרנה ל"י מי כמוך הרי כל האברים משבחים אותו ית' ואם הצואה
בגופו מה יועיל שהוא מכוסה הרי כל הגוף בכלל משבח . ול"א שלא התיר המתיר בצואה על בשרו אלא
במקום שהוא נכסית מאליה בלא מלבושים כגון אצלי ידיו ומוצא בזה הוי כ"מ אבל במקום אחר שהוא
מעלה בשהוא בלא מלבושים אין כ"מ המלבושים מועיל בה (ג) ושכבת זרע על בשרו דינו כצואה דהוי
נמי בכלל צאתיך שהוא דבר מיאוס וטומא היוצא ממנו ,
ה צואה בפי טבעת אפילו היא מכוס' אסור לקרות לדברי הכל אפי' אינה נראית כשהוא עומד אלא
נראית כשהוא יושב אסור אע"ג דעל בשרו איכא למ"ד מותר אפילו נראית רק שמכס' בבגדים וה"ג
הרי הוא מלבוש שאינו קורא ערום ואפילו לפי ה"א שאמרו שלא התיר המתיר אלא במקום שהוא נכסית
מאליה כגון אצלי ידיו כו' והתם נמי כשאין מגביה ידיו אינה נראית אבל כשהוא מגביה ידיו הרי נראית כמו
הכא שאני הכא שהוא כמקומה מקום שדרכה לצאת ונפיש זוהמא יותר מכשהוא שלא במקומה ,
ו היה לפניו מעט צואה יטול לבטל בריק שרוק בה ויקרא כנגדו שהרי היא מכוסה והוא שהוא הרוק
עבה ואין ביטול הרוק מועיל בה אלא לפי שעה אבל אם לא יקרא מיד הרוק ניטוח ונבלע בה והרי
הצואה חוזרת להיות מגולה ואסור לקרות ,
ז מי רגלי לא אסרה התורה לקרות כנגדן אלא כנגד העמ' של קילוח כשיוצא מן האדם אבל לאחר
שנפל לארץ אפי' אינה מכוסי' ולא נבלעי' לא אסרה התורה דרמינן קראי אהדדי כתיב ויד תהיה לך
מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ ולא כתי' בה כאן כסוי וכתיב אחריו ויתד תהיה לך על אזנך ועמר וכסית
את צאתך ומשנינן לא קשיא כאן בגדולי' כאן בקטנים כלומר בגדולים צריכין כיסוי ובקטנים אין צריכין
כיסוי רק תצא לחוץ כי בשעת הקילוח אסור אבל מיד שנפל לארץ מותר מ"מ רבנן גזרו בהו שאף
הם צריכין תיקון וכמו שיתבאר בע"ה בסימן שאחר זה אי שיהיו נבלעים בקרקע כמו שיתבאר סי' פ"ב בע"ה
לפיכך פסק אם צואה בבית מותר לקרות רחוקת בית שאין בו צואה אבל אם פסק אם צוא' באשפה
הוה ליה פסקא דאורייתא שדרך אשפה להיות שם צוא' ואסור לקרות אבל פסק מי רגלים אפי' באשפה
מותר שאין כאן אלא פסיקא דרבנן ובודאי גזרו בפסיקא לא גזרו ,
ח קרא ק"ש או התפלל במקום שראוי להסתפק בצואה ומצאה אח"כ הרי פשע וחטא מתחלה שקרא
והתפלל במקום שראוי להסתפק ולא בי"ק והוי בכלל וכח רשעים תועב' וצריך לחזור ולקרות ולהתפלל
אבל אם אין המקום ראוי להסתפק בו הוי אונס ולא חטא ואין צריך לחזור ולקרות . (וע"ל סי' צ' סעי'
כ"ו) אבל מי רגלי אפי' מצאן במקום שראוי היה לו להסתפק אין צריך לחזור ולקרות כיון שהוא דרבנן ,

עז שלא לקרות כנגד מי רגלים וכו' ב' סעיפים ,

א מי רגלים אסרו רבנן לקרות כנגדן אפי' הם בכלי עד שיטול לתוכן רביעית מים ל"ש הם על גבי קרקע
ל"ש הם בכלי ובלבד שלא יהא עכוב המיוחד להם שהוא מאוס ביותר ודינו יתבאר לקמן סי' פ"ז בע"ה
ל"ש הוי הם בכלי תחילה ונותן מים עליהם לא שנא הוי המים בכלי תחלה והטיל בתוכן מי רגלים לעולם
בטלין ברביעית מים . (א)
ב ורביעית שאמרו למי רגלים של פעם אחת ולשל שני פעמים שתי רביעית ולשל ג' ג' וכן לעולם ,

עח מי שנצרך להטיל מים בשעת ק"ש וכו' סעיף אחד ,

א היה קורא או מתפלל והתחילו מי רגלו שותתין לו על ברכו פוסק עד שיכלו המים וחוזר לקרות
אפי' אם נפלו על בגדיו ואפי' אם יש בהם טיפה כדי להטפיח כיון שהם מכוסים בבגדו והוא בתוך
ק"ש או תפלה לא גזרו רבנן שיפסיק ואם נפלו מי רגלו בארץ אם הוא קורא בק"ש מרחיק מהם ד"א שהרי
רשאי ללכת ולקרות ק"ש אבל אם הוא עומד בתפלה אסור לו ללכת ממקומו לפיכ' אם הוא במקום שנבלעין
בקרקע ממתין עד שיבלעו ואם הוא במקום שאינם נבלעין אם עדיין לא התחיל בתפלה ראוי מרחיק ד"א
מדרבנן ומתפלל אבל אם הוא שמדבתוך התפלה ואין לו רביעית מים פוסק עד שיכלו להיות שותתין וחוזר
ומתפלל כיון דמראורייתא אינו אסור רק כנגד הקילוח ורבנן הוא דגזר ברביעית או בהרחקת ד"א אבל בעומד
בתוך התפלה שאסור לו ללכת ממקומו לא גזרו ואם פסק בשעה ששותתין ושהה או המתין עד שיבלעו
בקרקע ושהה אפי' כדי לגמור את כולה אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק ויש אומרים ראם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש וכן עיקר (א)

עט מי שנדמן לו צואה בשעת קריאה וכו' מ' סעיפים ,

א ריח רע שיש לו עיקר כגון צואת אדם מסריחת אם הוא מלאחריו צריך להרחיק ד"א ממקום שכלה הריח משום דכתיב והיה מחניך קדוש
ושיעור ד"א טעמא הוא מפני שד"א של אדם קנות לו בכל מקום מהלכה לענין שבת ונטין ומציאה ושאר עניינים ע"כ ד"א של אדם הם
ברשותו וביתו אשר הוא חונה שם והו מחניך לשון תנייה כלומר והיה כל מקום תנייתך קדוש והיינו כל הד"א ממקום שכלה הריח שאם היה
ריח רע בתוך הד"א לא היתה כל תנייתו קדוש ואפי' אם הוא תותרן שהוא חלה שאינו מריח צריך להרחיק ד"א ממקום שיכלה הריח למי שמריח
והוקא מלאחריו דליכא אלא משום והיה מחניך קדוש פני בהרחקת ד"א אבל מלפניו בכ"מ תלה רחמנא וצריך לכסותה ואם אין יכול לכסות צריך
להרחיק מכנה מלא עיניו עד שאינו רואה אותה וזה הוא כיסויה ואפי' בלילה או שהוא סומא שאינו רואה אותה צריך להרחיק עד מקום שלא
הוה יכול לראות ביום ואם הצואה מצדדיו דינו כמלאחריו וכפי בהרחקת ד"א ממקום שפסק הריח ש"ץ המתפלל וצואה בב"ה או בבית שמתפלל
שם אפי' הוא לאחריו בכל הבית צריך לשתוק עד שיוצאה מאחר שמצוה רבים ידי חובתן אי אפשר שלא יהי' מן הקהל בתוך ד"א של
הצואה וכיון שהם יוצאים בתפלתו הוה כאילו הם מתפללים והרי הצואה לפניהם ועיין לקמן סימן צ' ,
ב היתה במקום נבוה' מטחים (א) או עמוק עשרה טפחים או שהיתה בבית אחד והוא בבית אחר אפילו הפתח פתוח וישב בצידה והוא
אותה אם אין לה ריח יכול לקרות דכיון שהוא ברשות אחרת הוי כמו מכוסה אפי' הפתח פתוח כנגדו דמי והוי כצואה בעששית וקרינן
ביה שפיר והיה מחניך קדוש להר"אש אבל להרש"בא הוקא כשאינו רואה אותה אבל אם רואה אותה אסור דהוי בכלל לא יראה בך ערות דבר
ואינו דומה לציאה בעששית דהתם מ"מ מכוסה היא והתורה וכסית אמרה אבל הכא הא פתוח ורואה הוא ואין כאן כיסוי ורואין כנגדו לא
אמרינן (ב) ואם יש לה ריח לא מהניא הסקה ושינוי רשות וצריכין להרחיק ד"א ממקום שכלה הריח ו"א דכי היכי דהפסקה מועלת לצואה
עצמה הי"נ מועלה לריח רע שלה ויש להחמיר בסברא הראשונה . (ג)

חצר

(כ"י ע"ם) (ד) הכ"ח אומ' כטלה אם נ"ל בהחזר' מני חתנו ועיין בפרי ל"ד בסי' מ' סעיף י' הכסתי על מ"ם הטור וכ"פ ערו' נ"ל יפח' לסמוכת תפני מלין יטל לנרך והקב' הפרי' וע"ז דכ"ל ליכתוב מי דבמחר חנרך דמח' להמיל' מ"ם נמי אותנ ומיט מדבר והירן ספרי' וכ"ד דבמי בערוס ולחר מיט הקלי לנרך כנגדו והקשיתי כ"ל לפנר כמחזיר החנרך אם פניו לנ"ם נ"ם כמר בשלם המנרך עיניו או כהמ"ל כומ"ל גם מה שתרנ עוד דחקל בשחמ ומיט תדבר דיטל נמין בנרמת חביתו וסי' אותנ כשהה מנל ערוס מ"ל ולחר תנרך מיט הקלי לסין וכן פסקו הנ"ל וכ"ד והחכמי תס"ם שבת דף ק"ן דקלחר הבר דבר דיטר אסור כרכר תהר ושיך פכל מקום תוחר לכרכר חון מתרחן ובית הכמ"ל שלי כתם ובעי' וכיה מתניך קדוש ומיכל פרש"י ומ"ל כהיב כי' הבר מנל הנייחר הכמ"ל בקדוסה ובשמ"ל תבוס דיטר"ל מהרסרין תחיר בדל"ת ושיך ל"ל כחי ומ"ל ירמ' בך ערות דבר הכמ"ל לכדר"י לערוס אסור לקרות ק"ם כנגדו פרש"י לנוחר לעולם והיה מתניך קדוש מבוס כרכר תהיה ומ"ל ירמה בך ערות דבר בחלת' מחריתי מיירי לאסור בשעת כרכר ומ"ל בשעת כרכר כגון לסחכל בשרחב ע"ב כרי דשוחר לכרכר ודק דינור אסור ומפ"ז ל"ל לישב דברי רש"י שם דף ר"ג על הא דפ"ד ערוס סימ תנרך הכ"ל כהיב והיה מתניך קדוש פרש"י והיה מתניך ומ"ל ירמה בך ערו' דבר אמי' דבור דהכרי הכמ"ל ירמ' בך ערות ובר ע"כ דקמ' ל"ל לפ"ל לבנינ' מיקמ' הקרי דלמ' הכ"ם פרוך מוהיה מתניך קדוש דשוכח לאמי' כרכר אסור ומפ"ז ל"ל דיבור מנל דס"ל דהיה מתניך קדוש ל"ל קלי מנל על מרחק ובית הכמ"ל מנל ל"ל בערוס לכ' הייתי הקרא ומ"ל ירמה בך ערות דבר דאמי' דינור ומחילת תבוחר לכרכר תוחר וכן דאמי' הכ"ם כ"ם דק ק"ל המן לערוס פנ"ל יהרוס דכתיב ומ"ל ירמה בך ערות דבר הכסק אי חיירי הקל בדבר מנל כרכר תוחר וכן מרחן בחמנ ים מיקן בין דבר לכרכר מ"ם כרב בתנה סי' פ"ד וכן סי' פ"ד וכ"ב ומ"ל מתנו הנמקים בערוס מנל דאסור לקרות מנל כרכר תוחר ועיין עוד בספרי סכמלחי דיש חקנה לערוס לנחמנ מס מאר מבדך .

סימן ע"ז

(מ) ומס קרנ ק"ם בברכותיה מ"ל לחזור הברכות דבסק דרבנן לקומ (ע"ח) (ב) הכ"ח פסק כיון שנוכרת ומין עוזר נמקו"מ בני בר' לחות מפי' חלפיו (ג) בע"מ מהר דנכון לכחיר כיס מוכרי הל"ל וכ"ל בל"ח מ"ל יחמיר מהוכמיו הלבוש (ד) מ"ל מפ' מס מלמ בר מהם מ"ל בהחזר (ריא"ז) (ה) מלין רס רפ ,

סימן ע"ז

(מ) נמלה בחים מ"ל מחבמ"ל מ"ל בחים מסרים מלין כנמלה מרמיח בהם (ריא"ז) ומנל מחש מיהנ"ל לו מבים כל מחנה מ"ל אומרים ומנל לחוס רבעיה מי' בכל פסם מיאחין מי כמיריך הכלי פפ"ם מ"ל מס בכלי מקי ומיס שנ"ל שם רס רפ מחנו מ"ל דף מ"ו) ,

סימן ע"ח

(מ) מי שיש לו מלי מס כ"ם מלין יכול לנבב מנחו ומבמקה המיד מחר בק"ם ומבל ובמשת בכנל' מים יפסיק ומוכ מיהן לו בגד מ"ל פסם מיכנמו בהן ,

סימן ע"ט

(מ) ריחנו מרבנ (ב"מ) (ב) וכן בסמיש מחרנים (ג) ובמלמן מרוך מ"ג ומיקן ע"ם מ"ם ומחמנ לי נפסק לחלה מסברת הלמה וכן פסקו מחרמי' (ד) פס מחרנלי' כמרמים כבמים (מחיעלישרנ ב"ם ,

סימן

סימן פ

(ז) מיין נסי' ס"ו תה שהקשיתי, על זה ורצה הלין נברך עליהן

סימן פ"א

(ח) והב"ח פסק כרש"י דדוקא בסתם מחריק דאבל כתיב דגן כי"ן סיכול לאכול אבל בשדות שלא אכל בזמן תרומה ומל"ם בשלא אכל מעשום מין מרחיקין וכן רמיתי בר"ן ס"פ לולב בגזל שפסק כרש"י והא כשנת תמיד שהחמיר ,

סימן פ"ב

(ח) נתבה ס"ע מיים דכן עיקר הקש' מי"ט על הלבוש שהחמיר וכ"ל דס"ל מת"ס בכ"י וע"ת דמליגי מי נפרך יחר בריקה אז בגלילה וס"ל דיש להחמיר בתרוייהו ומחב בכ"ן דשריבה בעיה פירוכי' אבל נשברה לתחלה אסור (ב) הלבוש פסק כב"י ובקצת ספרי' ס"ע אבל בקצת ספרי ס"ע פסק דבמי' עופה ע"ת להטמים וחז' מת"ס ב"י וכן פסק סב"ח ולח מין מרתב"ם יחיד נגד רש"י ותור וכן מלשון שפסקו כמי ר"י ומיהושי רש"בא ר' מ"ם ,

סימן פ"ג

(ח) וצריך להרחיק לפמי מחלא עינו ומלאחריו ר' אחר מתקום שכלה ריח (ב"י וחס סכק מדם אז יכן בפיקא דאוריית' כוא ולאחורא (ע"ח) (ב) חקא גבוה י' עמחים (ב"ח ולח ר' מ"ם) ,
סיתן

לבוש הלכות ק"ש התכלת

ג חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה ותגדולה עודפת עליה מכל צד לא חשיבא הקטנה כבית בפני עצמה כיון שנפרצה לגדולה במילואה אבל הגדולה כיון שכותליה עודפים על של קטנה מצד זה ומצד זה חשיבא כבית בפני עצמה הילכך אם צואה בגדולה אסור לקרות בקטנה דהוי רשות אחר לזה עד שירחיק כשיעור מלפניו מלא עיניו ומלאחריו וצדדיו ד"א ממקום שכלה הריח ואם צואה בקטנה הוי הגדולה רשות בפני עצמה ומותר לקרות בגדולה בלא הרחקה אם אין מגיע לו הריח ,

ד צואת כלב וחזיר אם נתן בתוכן עורות מרחיקין מהם כמו מצואת אדם ואם אין בהם עורות הוי כשאר צואת בהמה וחיה ועוף שמותר לקרות אצלם מיד בין היא לפניו או לאחריו אם אין בהם ריח רע ואם יש בהן ריח רע דינה כדין צואת אדם ,

ה וכן צואת חמור הרכה לאחר שבא מן הדרך וצואת חתול נמייה ונבלה מסרחת דינם כצואת אדם מלפניו מלא עיניו ומן הצדדים ומלאחריו ד"א ממקום שכלה הריח ,

ו ויש אוסרין ג"כ כנגד מי רגלי חמור הבא מן הדרך וכנגד צואת תרנגולים שהיא ארוכה (ד) מפני שהיא מסרחת הרבה וצואת שאר בהמות וחיות אע"פ שיש להקריח רע מיד אחר היציאה דרכם לפסוק מיד ומותר לקרות ק"ש כנגד הצואה שלהן לפיכך ההולך בדרך אע"פ שרואה צואת בהמה כנגדו אם אין הריח בא לו אינו חושש למיעוט לתלות בשל חמור ומותר לקרות ואם הוא סמוך לעיר דשכיחי בה חמורים יש לחוש מפני שרוב הבהמות היוצאות שם חמורים ,

ז צואת תרנגולים ההולכים בבית דינם כדין שאר צואת בהמה וחיה אבל הלול שלהן יש בו מרחק גדול והוא מאוס דינו כצוא' אדם לפניו מלא עיניו ומן הצדדין ומלאחריו ד" אמות ממקום שכלה הריח ,

ח וכן אשפה שריחה רע ודאי מצואה ומי רגלים בא ואסור לקרות כנגדה זה הכלל כל ריח רע הבא מדבר המסריח וכיוצא באלו שנתפרשו שיש לו עיקר מרחיקין ממנה כדין צואת אדם דבכלל נשמרתם מכל דבר רע וגו' ובכלל והיה מחניך קדוש הם כלומר שאם מגיע אליו הריח רע זהוא דבר רע ואין מחניהו קדושה ואסור לקרות ,

ט אבל ריח רע שאין לו עיקר כגון הפחה אם הוא יוצא ממנו אסור בד"ת עד שיכלה הריח וכ"ש לק"ש ואם הוא יוצא מחכירו התירו בד"ת מיד משום בתי מדרשות שאי איפשר שהתלמידים הגורסים שם קצתם גורסים וקצתם ישנים ומפיחים בתוך השינה לכך הקילו בו חכמים ולא אצריכו לשאר המקיצים להמתין עד שיכלה הריח , אבל בק"ש שהוא שבח ביותר לו ית' אסור עד שיכלה הריח ,

פ מי שאינו יכול להשמר מהפיח ובו סעיף אחד ,

א מי שבריא לו שאינו יכול לעמוד על עצמו מלהפיח עד שיגמור ק"ש ותפלה מוטב שיעבור זמן ק"ש ותפלה ולא יתפלל ממה שיתפלל בלא גוף נקי ואם עבר זמן ק"ש ותפילה אנוס הוא ודינו בתפלה כשכח ולא התפלל שחרית שמתפלל מנחה שתים ודין ק"ש שעבר זמנה כבר נתבאר למעלה סי' נ"ח ואם יראה לו שיכול לעמוד על עצמו בשעת ק"ש יניח תפילין בין אהבה לק"ש ויברך עליהם דבין דאנוס הוא יכול להפסיק ולהניח ויקרא ק"ש מיד , (א)

פא דין צואת קטן ובו ב' סעיפים ,

א קטן שהגי' לכלל שיכול לאכול בזית דגן בכדי שיכול גדול לאכול אכילת פרס שהם ד' בצים מרחיקין מצואתו וממימי רגליו כמצואת גדול אעפ"י שעכשיו לא אכל דגן או שאפי' עדיין לא אכלו מעולם אלא שמשערין שיכול לאוכלו מרחיקין מצואתו וממימי רגליו שכל שהגיע לכלל זה צואתו מסרחת , (א)

ב היה קורא ק"ש צי מתפלל וראה צואה כנגדו ילך כדי שיזרקנה מאחריו ד"א ואם אי אפשר כגון שיש לפניו נהר או דבר אחר המעכבו ילך כדי שיניחנה לצדדין ד' אמות וכשחוזר לקרות או להתפלל אינו צריך לחזור אלא למקום שפסק כי לא הפסיד מה שקרא שאינו פושע במה שהתחיל ולא ברק כבר שלא הטריחוהו חכמים לבריק תחלה כל מלא עיניו בכל פעם משום לא יראה בך וגו' אלא בשקרא במקום שהי' ראוי להסתפק אם יש שם צואה משום והיה מחניך קדוש אבל משום לא יראה וגו' שהוא כמלא עיניו לא הטריחוהו נ"כ לבדוק לפיכך כשחוזר חוזר למקום שפסק וי"א דהכא נמי אמרינן אם הוא במקום שהיה לו לתת אל לבו שהיה שם צואה הוי פושע ותפלתו מה שהתפלל הוא תועבה משום מחניך קדוש וצריך לחזור לראש ,

פב דין צואה יבישה ובו ב' סעיפים ,

א כמה תהא לחה ואסור לקרות כנגדה אסיקנא עד שיהא יבשה כ"כ שאם יזרקנה תתפרך ואז היא כעפר ומותר לקרות כנגדה והוא שלא יהא בה ריח רע וי"א דזו עדיין לא הוי כעפר ואסור לקרות כנגדה עד שתהא נפרכת ע"י גלילה בלא זריקה , (א)

ב ומי רגלים שנבלעו בקרקע כל זמן שהם מרטיבין היד אסור לקרות כנגדם , (ב)

פג דיני בית הכסא גבי ק"ש ובו ה' סעיפים ,

א כשם שאסור לקרו' כנגד צואה כך אסור לקרות כנגד ב"הב ישן (א) אפי' פינו ממנו הצוא' דהוי נמי ערו' דבר ואין מחניך קדוש ודווקא שאין בו מחיצות אבל אם יש בו מחיצו' (ב) הוי רשו' אחר' וכמכוס' הוא ואע"פ שיש בו צואה אם אין הריח רע מגיע אליו קורא כנגדו בסמוך ואינו חושש ,

ב הזמינו לב"ה ועדיין לא נשתמש בו מותר לקרות כנגדו דק"ל הזמנ' לאו מלתא (וע"ל סי' מ"ב סעיף ג') מ"מ בתוכו אסרו דבנן דהוי ליה ביזיון גדול לק"ש או לתפלה ואפי' בדיעבד אם קרא או התפלל בתוכו לא יצא ,

ג ואם אמר בית זה יהיה לב"ה ואמר על בית אחר וגם זה דינם שוה וגם זה משמע וגם זה יהיה בית הכסא והוי שניהם הוזמנו לבית הכסא ואף על גב דכנגדם מותר דהזמנה לאו מילתא היא בתוכם אסור ולא יצא אפי' אם התפלל ואם אמר על השני ובית זה ולא אמר גם יש להסתפק בלשון ובית זה אם היה רצונו לומר וגם זה יהיה בית הכסא או לא דשמא ה"ק בית זה יהיה בית הכסא ומה שאמר אח"כ ובית זה היה רצונו לסיים דבריו ולומר ובית זה יהיה לתשמיש כך וכך אלא שפסק או נמלך ולא סיים דבריו והוי הבי' השני ספק אם הוזמן לבית הכסא אם לא לפיכך לכתחלה יש להחמיר ואין קורין בו דשמא היתה כוונתו להזמנת ב"ה אבל אם קרא בו יצא דכיון דספק הזמנה הי' וק"ל הזמנה לאו מילתא היא בדיעבד אזלינן לקולא ,

ד בית הכסא שהיא בחפיר' ופיו ברחוק ד' אמות מן הגומא והיא עשוי במודרון בעניין שדרעי נתגלגל מיד. למרחוק וכן הכי רגלים יורדין מיד לגומא כמתם דמי ומותר לקרות בו אם אין בו ריח רע וגם אין משתינין חוץ לגומא אבל בתי כסאות שלנו אע"פ שהן סתומין רגילין להשתין בהן ואסור לקרות בהן אפילו אין בהן ריח רע דכולו מזוהם בהשתנה הוא ,

ה בני אדם שיש להם ספסל נקוב ונפנין עליו מותר לקרות ק"ש כנגדו כיון שאין הצואה על הנקב וגם אין דגרף תחת הנקב ועוד שהנקב תמי' מכוס' בדף אבל אם אינו מכוס' בדף וכ"ש אם הוא מלוכלך בצואה יש לספסל זה דין בה"כ ומרחיקין ממנו ד"א ,

פך אם לקרות במרחץ ובו סעיף א' .

א מרחץ חדש שלא רחצו בו מותר לקרות אפי' בתוכו דהזמנה לאו מילתא היא וכיון שאינו מאוס כל כך כמו בית הבסא אין בו בזיון כ"כ ולא אסרו אפי' בתוכו ובי"ט בבית החיצון של העומדים שם דם לבושים מותר לקרות ובאמצעי שקצת העומדים שם לבושים וקצתם ערומים יש שם שאילת שלום ומותר להדהר בר"ת אבל אסור להוציא בפיו אי לקרות בק"ש ולהתפלל (א) שיש בהן קדושה יתירתא ובפנימי שרוחצין שם וכולן עומדין שם ערומים אפי' שאילת שלום (ב) והדהר אסור וכ"ש לענות אמן שאסור (ג) אם שמע ברכה מאחר שבחוץ ואסור בק"ש ובתפלה אפי' אין שם שום אדם ערום שרוחצין בו דבית הפנימי מאיס הוא והוי כמו ב"ה שאסור אפי' פגו ממנו הצואה (ד)

פה באיזו מקומות אסור לקרות ק"ש ובו ב" סעיפים

א לא ילך אדם במבואות המטונפות ויכוין ידו על פיו ויקרא ק"ש ולא עוד אלא אפי' היה קורא ובא צריך להפסיק ואם לא פסק עליו הכתוב אומר ותם אני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם ואם פסק עליו הכתוב אומר וברבר הזה תאריכו ימים וגו' וכשיצא מן המבואות אפי' שהה כדי לגמיה את כולה איני צריך לחזור אלא למקום שפסק וי"א כיון שהיה אנוס מחמת שהמקום לא היה ראוי לקרות בו ושהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ובמו שכתבתי למעלה סימן ס"ח וכן העיקר וכן היין בהלל ותפלה ומגילה *

ב בבית הבסא (א) ובמרחץ ובמקומות המטונפות שיש בהם צואה ומי רגלים לא לבד לקרות ק"ש ותפלה אסורי' אלא אפי' להדהר בר"ת אסור אפילו הלכות הנמחץ אסור ללמוד במרחץ וכן השמות שאינם נמחקין אסור להזכיר שם דכל אילו דברים של קדושה הם ואפילו בלשון חול אסור לאומרם אבל הכינוי' הנמחקין כגון רחום וגאון וכיוצא בהן מותר לאומרם שם וכן דברים של חול מותר לאומר' שם בלשון הקדש ואם נזדמן לו שם להפריש אחד מן האיסור מפריש אפי' בלשון הקודש ובענייני קדש ובמקום שאמרו שמותר להדהר בר"ת ולא ללמוד כגון מקום שאין בו חשש טיוף אלא שאינו נקי וטהור או שריר לא הוי נקיות ולא מטונפות וכיוצא בזה מותר לפסוק שם ג"כ דין ובלבד שלא יאמר טעם של דבר שזה הוי למוד גמור ואסור .

פו דין הדחקה ממים סרוחים ובו סעיף אחד .

א מים סרוחים או מי משרה ששורין בהן פשתן או קנבוס אסור לקרות כנגדן כמו כנגד הצואה לפניו מלא עיניו ואחריו ד' אמות ממקום שכלה הריח .

פז הדחקה מגרף של רעי בשעת ק"ש ובו ג' סעיפים ,

א גרף של רעי ועביש של מי רגלים הרי הם כבית הבסא לפניו מלא עיניו ואחריו ד' אמות ממקו' שכלה הריח ואפי' אין בהם כלום ואין בהם ריח רע ואפי' הטיל בהם מים לא מהני דשברא הוא דגרע עביש ממי רגלים עצמן דמי רגלים צלולים הם ומתערבים במים ומתבטלין מה שאין כן בגרף ועביש שמה שבלוע בו אינו מתערב במים כדי שיתבטל הילכך לא מהני לתן נתינת מים והוקא של חרס או של עץ שדרכן לבלוע הרבה ומזוהמין הן אבל אם הם של זכוכית או של חרס מצופים באבר (א) או כלי מתכת אין דרכן לבלוע הרבה ומותר לקרות בנגדן ובלבד שיהיו רחוצין יפה ולא יצא ריח רע מהם :

ב ואם כפאן על פיהם י"א שמותר דהוי כמו מטוסה * וי"א כיון שהזהמה נבלע בהן בתוך דופנותיו הרי הם כולו כמו צואה תוכן יבש ואין הכפיי' משוי אותן מטוסין ואפי' כפאן אסור לקרות כנגדן * וכן מזתבר עד שיכפה עליה כלי אחר שהם מטוסין בו אי העמידן בתוך כלי אחר שמחיצותיו גבוהין יותר מן הגרף ועביש עד שאין נראין הוו נמי כמטוסין ומותר אם אין כאן ריח רע (ב) :

ג צואה ומי רגלים וגרף ועביש וכל דבר שאמרנו שדין הדחקתם מלא עיניו לפניו ד' אמות לאחריו לאו דוקא אם הם בחצ' או בשדה אלא אפי' אם הם בבית שהוא שב ואל תעשה אינו צריך להרחיק מהם אפי' הם בתוך הבית רק לפניו מלא עיניו ולאחריו ומן הצדדין ד' אמות כל מי שקורא או מתפלל במקום שאמרו שאין קורין בו הוי קריאתו ותפלתו כזבח תועב' ולא יצא אם פשע וצריך לחזור ולקרו' ולהתפלל ומה שהרשו חז"ל פסוקים אלו של מזניך קדוש אי ויתר תהיה לך וכל הפרשה דוק' בשעת ק"ש ותפלה אע"ג דסתמא נאמרו ומשמע לעולם ג' ב' תשוב ת' יש בדבר חדא שלא ניתנה תורה למלאכי השרת ואי איפשר לאדם שיהא נזהר בכל זה לעולם ועוד דהא כל הפרש' אבשעת מלחמה נאמרה שכן מתחלת הפרשה כי תצא מחנה על איביך ונשמרת מכל דבר רע וגו' ואז הוא זמן הבקש' והתפלה ותחנונים שיושיעם מאויביהם והרי כולה בשעת תפלה נאמרה וה"ה לק"ש ד"ת ג"ל .

פח דין בעל קרי בק"ש ובו סעיף אחד .

א ד"ת אע"פ שאסורים בדברים המטונפים כמו שאמרנו במקום שאין מיטוף אלא טומאה ואפי' טומאה היוצא כגון זב אינם מקבלים טומאה ואכמטה אקרא (א) דכתיב הלא כה דברי כאש ונומר והדרשו ז"ל מה אש אינו מקב' טומאה אף ד"ת אינם מקבלים טומאה ואע"פ שאינו לומד גמור אלא אסמכתא בעלמא סברא ג"כ הוא שהרי לא נתנה תורה למלאכי השרת וכתיב והגית בה יומם ולילה ואם כל הטמאים אסרים בתורה כמה ימים ולילות היה האדם פטור מתלמוד תורה שאין כל אדם יכול להיות נזהר בטומא' ואין יכול לדבריג עצמו לעולם בטהרה ואין לומר לפי הבנין אב דאש שאמרנו צואה והברים המטונפים יוציאו דמ"ש דלא דמי כלל חדא שהאש ג"כ לפעמי' הוא נמאס ויש לו ריח רע לפי הענייני' הבערים בו גם הוא מריח והרי התורה הדחיקתו בפירוש והיה מחני" קדש ולפי הסבר' שכתבתי ג"כ אינו דומ" שאע"פ שאי אפשר לאדם ליזהר מצואה ומדברים המטונפים מ"מ הוא בעצמו בטבעו מרחיק מהם כל מה שיכול מצד המיאוס א"כ ראוי הוא ג"כ וק"ו הוא שירחק מהם בעת ק"ש ותפלה מה שאין כן בענייני' המטמאי' שאין האדם במבעו ומעצמו מרחי' מהם לולא מצות בוראינו יתברך שהרחיקו לכך סברא הוא שלא הרחיק אלא לענין עבודת בית המקד' וקדשיו בלבד לא לד"ת וק"ש ותפלה לפיכך כל הטמאים קדין בתורה וקרין ק"ש ומתפללין חוץ מבעל קרי שהוצאו עזרא בתקנותיו מכלל שאר הטמאים ונזר שיהא אסור בד"ת ובין בק"ש ובין בתפלה עד שיטבול ויעמוד הוא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים נהגין קלות ראש בעצמן ויהיו מצוין אצל נשותיהן כתרנגולים שמתוך גזרה זו יפרשו מנשותיהם מי ידע בעיניה' לפרוש כל ימי מד"ת וק"ש ותפלה ואח"כ כשראו שגם בזה לא היו יכולין לעמוד בטל אותה תקנה והעמידו הדבר על הדין שאף בעל קרי מותר בד"ת ובק"ש ובתפל' בלא טבילה ובלא רחיצה דש' קבין וכן פשט המנהג בכל העולם יש שכתבו שאין לאשה בימי ראיתה לגעת לב"ה או להתפלל או להזכיר השם או לענות בס' שיש בו קדושה מפני שהיא טמא' וי"א שמותרת בכל שהרי ק"ל דכל הטמאים קדין בתורה כמו שכתבתי וכן הדין אבל נהגו הנשים במדינות אילו להחמיר בעצמן ויפה הן עושין כי כבר אז"ל על זה וכל המחמיר מאריכין ימיו ושנותיו (ב) וכמו ליבונם נהגו היתר אע"פ שלא טבלו דלא גרעה משאר טמאי' שבעבו' שאין טבילתן אלא לשדרה לבעלה . ואפי' במקום שנהגו להחמיר בעת ראיתן מ"מ בימים הנראים וכה"ג שרבי' מתאספי' ללכת לב"ה מהרין הם ג"כ ללכת לב"ה כשאר נשים אפי' בימי ראיתן כי הוי להם לעצבא גדול ביום שהכל מתאספין לב"ה והם יעמדו חוץ וכבר מצינו הרבה דברים שהתירו חכמים כיוצא בזה משום ענמת נפש כדי לעשות להם נחת רוח כ"ש בזה שהוא בלאו הכי היתר גמור אלא משום מנהג בעלמא נהגו להחמיר לכך בימים האילו התירו להם ,

סימן פ"ד

(א) מי' מין בו אדם כ"כ כ"ח ונ"ת ונגע מדכתב כ"ל בכם כסף הנסה דעיקר מיסור תורה' מינו מלא תכוס מיסור שוכתא הכל מחמין ע"כ אינ בחתנו הלי מותר כלון הזיעין כם מחמת פ"ק הכבה וכן כ"ל תוכם מרפ"י פ"ב ת"ם דפי' על הא דתנרה' מן שזין בו אדם מסור לרחיר בו ע"כ ולא בחתנו הא מותר לדהר בו : (ב) ואדם שקרא שנם אסור לקרותו בשתו בתורה' וכיון הכסא מכל כל' לנו מוחר (ב"ח) (ג) אבל לחביר ל' מחוכה ברי (ד) הרוב לכתות בפיה הנרה' יבהר כחו' על תכת לכתות בפיה (ג"ל)

סימן פ"ה

(א) אלא יחכוב בחנותו והנחות הנלח לא ירגיל עצמו בחכבוטה ובכב' יחשוב בבמיים נאים ומורים (כל"ה דק כ"ח)

סימן פ"ז

(א) בפיה ותבחו' ב"ח (ב) אין זה בס"ע וכן ל"ח וג"ל אוסרים בזה שבעמידו בחוד כלי אחר ואם בעמידו תחת הכנה בלון רגליה נבוחין ג' עפרים תאר' הוי לבוד ובדי (ב"ח)

סימן פח

(א) בג"ל תשיב על הלבוש הה"פם לא לחד תשובו זה אבל בעל קרי ובלאי עתידים לחזו מוכרעת לבמן ולא הן הכסוק והוריה בעי' לאיזה הריב"ל הלוחד בם בן בנו הרת כאלו קבל התורה תכר סיני ב"ב ס"ב מי שתהו ובן בבי' ובקש תבנה פ"ד מ"ב ק"ב הבוחר הכל הבתחים נאמר תפלא כה הבדי כאם בו' ובזה איבא כל הבחיבות והבות בהשיב תע"ת סוף פ' מ"ב על הלבוש ע"ם מי קרתי (ג) הרי נחיבת ע' קבין מיט. תמי אלא שוכבין עליו אבל לא לטבול בתוכה . ואמ ס' קבין ומערבין וגם' לאים רק מבבנו רעים בכה קהם בבנה הרחשון . ומן שלמי קוסם בבנה אמי' ומחרבנ לאים בכל שמן מין תנערפין ב"י ואחרונים ומ אלמי תבנה מטובלין לקרין ואם קבה עליהם שוכבין עליהם (ג) ושמת ל"ה הר"ב לינהג הבר בעתאים אלו מי הקלו על בעל קרי אחרו ז"ל

כל פמי

תל"ה ולא נרע תנאה בעבנים ובדי כיו שנתבאר עיל מיתן ע"ו סעיף א .

הגי"ה הרי מנו מלה הדוקה בסבלי ועיין במיתן הסבר סעיף ב')

פט הלכות תפלה חמנה ובו ה' סעיפים.

א חייב אדם להתפלל ג' תפלות בכל יום מתקנת חכמי' הם ערב ובקר וצהרים שהם ערבית ושחרית וכנחה כאשר יתבארו זמניהם לפניו בע"ה ותקנו אות' חז"ל כנגד התמידי' שהקריבו בכל יום שבו היה זמן הקרבתם עם הקטרת האברים שהיה אז כל הלילה וקבלו חז"ל שעד נתקנו מימות האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב אברהם תקן תפלת שחרית דכתיב וישכם אברהם בבוקר וגו' ופי' הפסוק שהתפלל יצחק תקן תפלת מנחה דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וא"ן שיחה אלא תפלה שנאמר לפני י' ישפוך שיחו יעקב תקן תפלת ערבית דכתיב ויפגע במקום וילן שם ואין פגיעה אלא תפלה כו" לפיכך נפרש אותו נ"כ על הסדר שנתקנו זמן תפלת השחר עיקר מצותה היא שיתחיל עם הנץ החמה כדכתיב ויראוך עם שמש וכן בוקר דכתיב נבי אברהם פירושו בהנץ החמה שכן כתיב ויהי ערב ויהי בקר וגו' וכשם שפי" ערב היא שקיעת החמה כן פי' בקר הוא הנץ החמה וכן פירוש דבקר דנבי עול' התמיד שהוא הפך דבין הערבים מ"מ אם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח (א) יצא בשעת הדחק (ב) שזהו נקרא נ"כ בקר לפעמים בפסוקים וחמנה נמשך עד סוף ד' שעות שהוא שליש היו' שכל הזמן הזה קורין אותו בני אדם בקר ואם טעה או עבר והתפל' אחר ד' שעות עד חצו' אע"פ שאין לו שכר בתפלה בזמנה שכר תפלה מידא איכא אבל מחצות ואילך כבר עבר זמן הבקר ואסור להתפלל שחרית והי ברכותיו לבטלה שאז מתחיל להקרות ערב שהדמ' מתחלת לנטות למערב ואינו בקר ועבר זמנו ובטל קרבנו דמועדו כתיב נבי קרבן תמיד וגבר אמרנו תפלות כנגד תמידים תקנום. (ג)

ב וכדי שידא אדם והיר ודיו לדקדים תפילתו אחו"ל מיד כשהגיע זמן תפלה אסור לאדם להקדים לפתח חבירו ליתן לו שלום כי שלום הוא שם אחד משמותיו של הקב"ה שנ' ויקרא לו י' שלום לפיכך לא ישכים לפתחו של חבירו ויאמר' שמו ית' קוד' שיקבל עליו עולו ית' ואב עשה כן כאילו עשאו במה ואכמבו' אקראי אבל מותר לומר לו צפרא דמרי טב מ"מ אפילו זה לא דתירו אלא כשדוצרך בלאו הכי לעבור דרך שם (ד) אבל אם אינו הולך שם (ה) אלא לדקביל פניו גם זה אסור קוד' תפלה כי איך יקביל פני אד' קוד' שיקבל פני השכינה ית' וכן אסור לברוע לחבירו אם משכי' לפתחו אפי' אם לא יאמר צפרא דמרי טב שלא יברע לחבירו קוד' שיברע לפני הש"י ומזה הטע' י"א שאפי' בלא משכי' לפתחו אלא בלאו הכי עבר שם אפ"ה אסור לברוע לו (ו) ואם התחיל לברך הברכות הרי קבל עליו עול מלכות שמי' בברכות ואין לחוש אח"כ ללכת לפתח חבירו ולתת לו שלום (ז) אם היא במקום שיכול להפסיק וכן אם פגע חבירו בדרך או בשוק אפילו קודם שהתחיל הברכות מותר לומר לו שלו' וי"א שאפילו במוצא חבירו בשוק לא יאמר לו אלא צפרא דמרי טב ולא יאמר לו שלו' הרי שיתן אל לבו שהוא אסור להתעכב בדברי' אחרי' כלל עד שיתפלל שע"י שישנה בלשונו יזכור.

ג וכן אסור לו להתעסק בצרכיו או לילך לדרך עד שיתפלל תפלת י"ח ולא כאילו שמשכימים ואכדי' קטת שירות ותשבחות וקוד' שיתפללו הלכי' לעשות חפציה' דוראי לא שפיר עבדי דעיקר מה שהקפידו חז"ל אתפלת י"ח הקפידו שלא יעכבו אותה. ולא יאכל ולא ישתה קוד' שיתפלל ואם אכל או שתה קוד' לכן אסמכו עליו קרא ואמרו עליו הכתוב אומר ואותי השלכת אחרי גויך ואמרו אל תקרא גויך אלא גאיך אחר שנתגאה זה מקבל עליו עול מלכות שמים ומה שהצרכו לשנות הכתוב באל תקרי שהרי אפילו בקריאת פשט הכתוב נ"כ היו יכולין לדרוש אותי השלכת אחר גופך שפי" גויך הוא גופך כלו' השלכת אותי אחר צרכי גופך לא רצו חכמי' לעשות כן שהרי הפסוק הזה איו אלא אסמכתא ולא על דבר זה נאמר שהדבר זה איו אלא מדרבנן הם לא רצו לאסור כל צרכי הגוף אלא דברים שאד' מתגאה בהן ולפיכך אמרו כן אבל מים מותר לשתות קוד' התפלה בין בחול בין בשבת וי"ט דלא שייך בהו גאוה וא"ע דבשבת וי"ט יש קידוש לפניו וקי"ל אסור לשתות אפי' מים קוד' קידוש כדבעינן למיכתב לקמן בע"ה שאני הכא בבקר שעדיין לא הגיע זמן הקידוש עד הסעודה הרי התפלה שחייב להתפלל היא לפניו ובתפלה אין כאן איסור אלא משו' גאיך ובמי' אין בהם משו' גאוה שאין אד' מתגאה מפני שהיו"ן (ח) הכן אוכלין ומשקין שה' לרפואה אין בהם מ"ש' גאוה ומותרין קוד' התפ ה.

ד והצמא והרעב הרבה הרי הם בכלל החולים אם יש יכולת לכוין דעתו יתפלל ולא יאכל וישתה ואם לא יכול לכוין דעתו יכול לאכול ולשתות ואח"כ יתפלל (ט)

ה ואם התחיל לאכול קודם עלות השחר י"א שצריך להפסיק אע"ג דבמנחה אין צריך להפסיק כמו שיתבאר בע ה כאן צריך להפסיק משום דאסמכוה אקרא דאותי השלכת וגו' ועוד יש בו אסמכתא לאיסור לאו ולא תאכלו על הדם וי"א שאף בכאן אינו צריך להפסיק שאין שייך כאן טעמא דאותי השלכת אחרי גויך ביון שהתחיל קודם שהגיע זמן תפלה (י)

ו אפילו ללמוד אסרו משיגיע זמן התפלה (יא) והיינו מי שרגיל להתפלל בבית מדרשו ואינו רגיל לילך לב"ה דאיכא למיחש דלמא מטריד בגרסיה ויעבור זמן ק"ש ותפלה אבל מי שרגיל לילך לב"ה מותר ולני שיגיע זמן הליכה לב"ה חזקה שלא יעכב והולא ללמוד בעצמו לא ילמוד קודם שיתפלל אם אינו רגיל לילך לב"ה מפני שיטל להתפלל תחלה ולחזור ללימודו אבל אם הוא מלמד לאחרים שהיא מצוה גדולה אפי' אב אינו רגיל לבא לב"ה מותר ביון שהשעה עוברת וגות הדבים דבר גדול הוא ואם לא ילמדו עכשיו יתבטלו ולא יוכלו ללמד' אח"כ לפיכך ילמד עכדם קודם ואח"כ יתפלל ולא גזרינן בזה שמא יטרד וישכח שאף אם ישכח ליכא אסורא נ"כ דהא עסיק במצוה גדולה וע"ל סימן ק"ז.

ז מותר להסתפר וליכנס למרחץ סמוך לשחרית שלא גזרו אלא סמוך למנחה כמו שיתבאר בסי' רל"ב בע"ה מפני שהוא דבר מצוי שרוב העם נכנסים שם באותו זמן וכתעכבין שכ ויש לחוש שמא ע"י כך ישכח להתפלל עד שיעבור זמן התפלה אבל בשאר דבר שאינו מצוי לא גזרו ביה רבנן שמא יטרד וישכח שכיון שאינו מצוי הוא בעצמו זכר שום לו יש שינוי ברחיצת שחר' וזכר:

ח אע"פ שעיקר מצותה עם הנץ החמה מי שהוא אנוס כגון שצריך להשכים לדרך עם שיודא והוא יודא שכיא לא יוצו לעמוד עכו בשיתפלל ויקרא ק"ש אם יכול לקרו' לפחות פסוק ראשון בבוהנה בעמיד' משב שיתפלל י"ח בביתו מעומד בבוהנה קודם שיצא לדרך עם השיודא מיד שיעלה עמוד השחר שעיקר תפלה בעמידה וימתין מלקרו' ק"ש עד שיגיע זמנה ואע"פ שאינו סמוך גאולה לתפל" ממה שיתפלל בזמנה וסמוך גאולה לתפל" הוא מהלך ולא יוכל לעמוד ולא יוכל להתבוון כיון שאינו עומד אבל ק"ש בקל יוכל לעמוד עד שיאמר פסוק ראשון ובשכמ"ל שהוא זמן קצר ויכוין (יב) והישב בעגלה (יג) כהולך בדרך למי שאינו יכול לכוין בתפלתו בהיותו ישב על העגלה ומתפלל ג"כ בביתו מעומד בבוהנה וקודא ק"ש בזמנה ואע"פ שאינו סמוך גאולה לתפלה. (יד)

ט לדתפלל עם הצבור ובמקום הראוי ובו כ"ז סעיפים

א המתפלל צריך שיכין מקום לתפלתו ושיכין לה בגדיו ומחשבתו ונופו מקום ביצד לא יעמוד על גבי מטה ולא על גבי כסא ולא על גבי ספסל ואפי' אינן גבוהין ג' טפחים (א) מפני שכשהוא עומד על גבי כלי הוא מרוד והוא שמא יפול ולא יוכל לכוין בתפלתו ולא יעמוד גם כן על גב מקום גבוה אלא במקום נמוך ואסמכוה אקרא שאין גבהות לפני המקום ברוך הוא שנאמר ממעמקים קראתיך י"י כלומר שנראה כגאות אם הוא עומד במקום גבוה יותר משאר העם ואם הוא עומד במקום עמוק הרי הוא משפיל עצמו ומכניע ותפלתו מקבלת יותר ועוד אפי' אם הוא מתפלל יחידי אסור לעמוד על מקום גבוה וטעמא הוא שאם הוא עומד במקום גבוה הרי הוא כמחרף בלי' כאילו הוא רוצה להתקרב יותר לש"י שהוא על השמים ואינו יודע כי מלא כל הארץ כבודו ואפי' בעומק הארץ אין דבר נסתר ממנו והו ממעמקים ואם היה זקן או חולה שצריך לישב או לעמוד כך או שליח ציבור וכונתו להשמיע לציבור מותר

ב ושיעוד

(ג) כלים ותרומות מזרין על גחלים גבוה ג' טפחים

פ"ב מכלי חלוד כות מטה סיומת' מד אמן סקרילאה וע"ג ברים סיומן תקל"ח כי שם מבאר ומשמע מעמוד המחר מיקרי יום)

סימן צ

ב ושיעור מקום גבוה שאמרו שאסור לעמוד עליו כשאינו כלי הוא רחוקא ג' טפחים ואם אינו גבוה ג' טפחים
לית לן בה דהוי כארעא סמיכתא ושרי ואם היה גבוה ג' ויש בו ד' אמות על ד' אמות הרי הוא כעלייה
בפני עצמו ומותר להתפלל עליו וכן אם היה מוקף מחיצות אע"פ שאין בו ד' על ד' מותר להתפלל בו שאין
גבהו ניכר כיון שחלק רשות לעצמו :

ג האומנין שעושין מלאכה לבעל הבית יכולים להתפלל בראש הבית ובראש התאנה ואין בזה משום לא יעמוד
על גב מקום גבוה ומתפלל דכיון שעלו לעשות מלאכתן הוי כמו שעולה לעלייה שהוא רשות בפני עצמו
ובשאר אילנות צריכין לירד והטעם שנשתנו בית ותאנה משאר אילנות מפני שיש להם ענפים הרבה יותר
מ שאר אילנות וכולן לעמוד שם שלא ברוחק ואין שם פחד ליפול כל כך ויש מדה גדול בעליתן ובירידתן
ויתבטלו ממלאכתן הרי הם נשתעבדו למלאכה ולפיכך הקילו בהם ואמרו שיתפללו שם ולא ירדו שלא יבטלו
מלאכתן אבל שאר אילנות דליכא בישול ירדו ובעל הבית אפילו מראש הבית ותאנה צריך לירד ולהתפלל
דהא אינו משועבד למלאכה שהוא ברשות עצמו ואם הקילו אצל פועלי מפני בישול מלאכה לא הקילו אצל ב"ה
מפני שאין דעתו מיושבת עליו כ"כ מביעתתו ולא יכל להתפלל בכוונה על האילן

ד וצריך שיהיו לב"ה חלונות פתוחים כנגד ירושלים שג' וכוין פתיחן ליה נגד ירושלים אשר שם השכינה
שע"י כך לבו נכנע לשמי ומתכוין יותר ותהיה תפלתו רצויה ומקבלת וי"א שיעשו בב"ה י"ב חלונות
לשוד מקום ודתם לי"ב צורות הרי"ה יכנסות לבית אל והבן : (ויין בסדר הורה פ' תלה פקודי)

ה ולא יתפלל במקום פרוץ כמו בשדה מפני כשהוא במקום צנוע חלה עליו יותר איסת מלך ולבו נשבר
ואע"פ דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה ואמרו שיצא להתפלל שאני התם שהיה הר המוריה אשר היה
נעקד שם ובודאי היה נכנע בשברון לבו ואימת מלכות ית' בוסרו עקידתו אשר הציל ממנה (ב)

ו ולא יכנס לחדרה ויתפלל מפני שיחשדוהו שיש לו שם זנה ועוד שמא הפל עליו ועוד שיש בה מזיקין :

ז המתפלל חוץ לב"ה כמאן לבוטל ב"ה אם הב"ה הוא עומד נמצל במקום שפנוי כל סביביו ואין שם
בתים בצד ב"ה והמתפלל עומד בחוץ אצל אחד מבוטלי אם הוא עומד בבוטל המזרח ועומד ומתפלל
בין הופך פניו למזרח בין הופך פניו למערב אסור ונקרא רשע שאם פניו למזרח אע"פ שהוא עשה כמו שדקדל
עושין שמחזירין פניהם למזרח כשמתפללין הרי אחוריו לב"ה והוא מבלל אותם שג' עליהם ואחוריהם אל
היכל י"י ואם מחזיר פניו כנגד בוטל ב"ה הרי פניו למערב ונראה כב' רשויות אחד למזרח ואחד למערב ח"ו
ואסור : ת"ש אם הוא עומד בבוטל הצפוני והופך פניו למערב הרי הוא עושה שתי רעות אחוריו אל
היכל ותם מתפלל הפך הצד שדקדל מתפללין שהרא" נשתי רשויות הרי רשע גמור ואם הופך פניו לצד הבוטל
הרי פניו כלפי המזרח כמו שהקדל מתפללין ואע"פ שהוא בחוץ אינו נקרא רשע ומותר להתפלל שם בשעת הדחק (י) שלעולם טוב יותר הוא
שיכנוס לב"ה מקום שהקדל מתפללין שם אשר שם השכינה ואם הוא עומד בחוץ בבוטל צפוני או בבוטל דרומי אם הופך פניו מב"ה ואחוריו
לב"ה נקרא רשע שהוא בבלל ואחוריהם אל היכל י"י ואם הופך פניו לב"ה לא נקרא רשע אע"פ שעומד בחוץ כיון שפניו כלפי ב"ה ואע"פ
שנמצא שאינו מתפלל לרוח מזרח כשאר הקדל אין לחוש כי ן שאינו מתפלל למערב הפך ממה שמתפללין הקדל נ"ל דה"ה אם הופך פניו למזרח
וצדו הוא לבוטל ב"ה שג"כ אין לחוש אע"פ שעומד בחוץ כיון שהופך פניו לצד שהקדל מתפללין וגם אין אחוריו לב"ה לית לן בה אבל בבוטל
מזרח ומערב אע"פ שהופך פניו לצפון או לדרום יש להסתפק אפשר שהוא אסור כיון שאינו מתפלל לצד שהקדל מתפללין וגם אינו הופך פניו לב"ה
והוא חוץ לב"ה מ"מ אינו נקרא רשע כיון שאינו פונה אחוריו לצד ב"ה ואפשר שבשעת הדחק גם כן מותר ויש להחמיר בד"א כשהוא עומד
אצל בוטלי הבית הכנסת ויש שם מקום פנוי ואין שם בתים או חצרות והוא עומד בחוץ אז נראה כב" רשויות אבל המתפלל בבית או בחצר
הסמוך לב"ה אפילו הבית או החצר הוא למזרח הב"ה והוא מתפלל בבית או בחצר ופניו למזרח אע"פ שאחוריו לצד בוטל מזרחי של בית
הכנסת שהוא ג"כ בוטל המערבי של החצר או הבית לית לן בה שאינו נראה כשתי רשויות הואיל והוא רשות בפני עצמו :

ח ואפי' לעבור לפני ב"ה בצד שהפתח פתוח בו בשעה שהציבור מתפללין אסור שנראה כבוסר כיון שרואה הפתח ואינו נכנס להתפלל הי"ל
בשהוא הולך פנוי ואינו נושא משא אבל כשהוא נושא משא ניכר שמפני משאו נמצע וכן אם רוכב על גבי בהמה מותר שמכר שכפני שהוא
פרוד בשמירת בהמה אינו נכנס ואפי' אם הולך פנוי ואינו נושא משא אם הוא לבוש תפילין אינו נראה כבוסר שהרי לבוש תפילין ואפי' אם
הוא פנוי ובלא תפילין אם יש ב"ה אחרת בעיר או שיש לאותה ב"ה פתח אחר אין לחוש שאין לחושדו כבוסר שיאמרו שבא יכנס בפתח אחר
או ילך לב"ה האחרת

ט לעולם ישתדל אדם להתפלל בב"ה עם הציבור ותפלת ציבור מתקבלת יותר הכתיב הן אל כביר לא ימאס . ואם נאנס ואינו יכול להתפלל עם
הציבור ישתדל שיתפלל בב"ה אפילו כשמתפלל יחידי מפני שהוא מקום קבוע לשכינה ומזהיר לתפ ת ציבור ותפלתו מתקבלת שם יותר
שהשכינה שרויה שם ואם הוא אנוס ואינו יכול לבא לב"ה בשעה שהציבור מתפללין והוא מתפלל בביתו יכוין שיתפלל גם כן בעת שהציבור
מתפללין כי אותה שעה היא עת רצון כי הן אל כביר לא ימאס הכתיב ואני תפלתי לך י"י עת רצון אמרתי עת רצון כשהציבור מתפללין כי הן אל
כביר לא ימאס ואפי בני אדם הדרין בישובים ואין להם מניין יכונו שיתפללו שחרית וערבית בזמן שהציבור מתפללין .

י ולפיכך גם כן כשעמד עם הציבור בבית הכנסת אסור לו להקדים תפלתו לתפלת הציבור . ואב יראה שזמן התפילה עוברת ואין הציבור
מתפללין כגון שמאריכין בפיוטי' יכול להקדים כדי שיתפלל בזמנה (ד) אבל בלא שעה עוברת יאמר הפיוטים והתחינות עם הציבור ולא יפרוש
מן הציבור אפילו לעסוק בדברי תורה שתפלת הרבים היא רצויה יותר לפני המקום .

יא מי שיש לו ב"ה בעיר ואינו נכנס בו להתפלל נקרא שכן רע (ה) שנא' הי על שכני הרעים וגו' הנני נותשם מעל אדמתם ותורם גלות לבניו .

יב מצוה לרוץ כשהולך לבית הכנסת (ו) וכן לכל דבר מצוה ואפי' בשבת שאסור לפרוע פסיעה גסה ירוץ לדבר מצוה כדי להראות שהיא חביבה
עליו אבל בשוגגא מב"ה אסור לרוץ שנראה שהיתה ישיבתו בה כמשא ורץ ממנה שקץ בה . (ז)

יג מותר לרוץ בב"ה דאל"כ לא יוכל להתפלל כהוגן (ח) ולא הטריחוהו לצאת בכל פעם שאין הדוק מאוס כל כך ומיהו מפני הכבוד
הורסו ברגלו או מכסהו בגמי אם ישנו שם .

יד לעולם ישכים אדם לב"ה כדי שיכוונה עם עשרה הראשונים הכתיב אשרי שומע לי לשקוד על דלתותי ותומר שאפילו מאה באים אחריו
נטל שכר כנגד כלם הם מאריכין לו ימיו ושנותיו הכתיב בתריה כי מוצאי מצא חיים

טו שנים שנשארו אחרונים בב"ה וסיים אחד תפלתו קודם חבירו ומיהר לצאת ולא המתין לחבירו עד שיסיים תפלתו אין תפלתו נשמעת
ואסמכוה אקרא הלמעגן תעזוב הארץ ועיקר מעמא הוא שמפני שהחבירו שנשאר יחידי מבעית שם ומתבלבלת תפלתו והוא גורם לו זה
שלא המתין עליו לפי' ח מף לו הקב"ה תפלתו גם כן מדה כנגד מדה ואם המתין לו שכרו הרבה מאד וחזקא בברתי כנסיות שלהם שהיה בשדות
שדרך אדם לפחד שם כשהוא יחידי ומתוך הפחד מתבלבלת תפלתו של חבירו שנשאר שם יחידי וכן בשלנו אע"פ שהם בעיר הרין כן
בתפלת ערבית שמתפללין בלילה הם יש שם פחד אבל ביום אין לחוש ויש מהמירין להמתין אף ביום ובשלנו בתוך העיר מפני שדרך
העולם כשאדם עומד יחיד בתפלה בב"ה תפלתו מבלבלת אפילו ביום ובעיר וחזקא עד שיסיים תפלתו שדרך הציבור להתפלל חייב להמתין
אבל אם חבירו מאריך בבקשות ובתחנונים אין חייב להמתין ואם זה האחר בא לב"ה בסוף עד שיזעו שלא יוכל לסיים תפלתו עמהם גם
כן אין חבירו חייב להמתין לו שכיון שרואה שלא יוכל לסיים עמהם ובכנס ומתחיל להתפלל שם אינלאי מילתא דאדעתא דהכי נכנס ולא
איכפת ליה אם ישאר יחידי שאינו מפחד ואין תפלתו מתבלבלת (ט)

טז הנולך בדרך ונגיע לעיר ורוצה ללון בה אם לפניו עד ד' מילין יש מקום שמתפללין בעשרה הטריחוהו חכמים שצריך לילך עד לשם כדי
שיתפלל בעשרה אבל אם יש מקום לאחריו שמתפללין בעשרה לא הטריחוהו לחזור כדי להתפלל בי' אלא עד מיל מפני לא :

יז ויש מי שאומר שכבל שכן שלא ישכי' אדם לילך מעיר שמתפללין בה בעשרה אם יכול לבא למחוז חפצו בעוד היום גדול אפילו אם
המתין עד אחר שיתפללו והוא שלא יהא צריך לילכת יחידי אחר התפלה :

יח מי שיש לו בית המדרש קבוע שלומד בו יש בו קדושה יותר מקדושת בית הכנסת ומצוה יותר להתפלל בו משיתפלל בבית הכנסת דכתיב
אהב י"י שערי ציון מכל משכנות יעקב ודקדקו ז"ל מ"ש אהב י"י שערי ציון אי משום שהשכינה שורה שם מ"ש שערי ציון שגר יותר משערי
ירושלים

טפחים . (ב) והב"ח פי' דהם הו תחילת .
(ג) זה דלא ככל הפרנסים דרש"י בכה"ג ותלו
מרי לתחילה דהיינו הא דאחרון תהחד אפי
לגי כמכתם לית לן בה ולרש"י שיאה ג"כ דלא
מחסר בכה"ג מין בחין מחוריו מחוריו ב"ה
והתפלל לד שעבור מתפללין בה (מי"ט) ומיין
בל"ח ד' ה' ומחרומים . (ד) הב"ח הע"ת
הכילו לכון ר' יוחה אם רואה שבשה שעבורה
ולם יכל לביתו להתפלל עם אינו מכל מאם שבשה
שעבורה כשעת הלילה מרי ולכך פכהו לדם יכ"ה
לכל לביתו יכל לביתו הקל ואחמרי הלכון ר' יוחה
ל' תפילה הסחר אדם ק אבל ז"ל אם רואה
שבשה שעבורה . ואין הצבור מתפללין הקבל כבמי
כמתו בכל"ל תשהב הלקי שמכבר לכל לביתו ת"ת
מתפלל בב"ה דמין בכבל' שעבורה אין אסור כלל
שמיט מהתם על הצבור . והל"ב מה ל מי בביתו
לו בב"ה ? גם בביתו תוהר בגלל שבה שעבורה
ומן תשמע בכ"ל ולכוש (ה) אפי' אין תמן
בנית הכנסת . (ת"ת) (ו) הכסר ירהה לרי"
לקי ל"ן תשמע דוקא סיוד לבית הכנסת תהה
לרו' ובהם לכן אין נראה . מתחסין נכם תשת
ב"ה ו"ב . (ז) אבל אם לשהו לחזר ולישבם
מוהר לרו' (בעל כין יעהב ברכות) והב"ה
בנית אחרים תהה לרו' ב"ה הע"ד) (ח)
הב"ח מחב על הבוכם דלא בחמיכה י"ח קאמר אם
יוכל להתפלל כהוגן כו' הבמיכה י"ח ולאי מאסר
לרוק אבל בתפילה תיעבר קאמר ע"כ ול"ג ודיש
שבחוב הבוכם ולא יוכל להתפלל מהוגן זה מוהר
אמ' בהפילה י"ח מדלקין מי' ג"ן ס"ב להדיא ע"פ
(ט) מהב בסדר היום אם יוכל להתבכב עד בגלא
יבמיר יו"ד בגה"ב עוב מ שבא יעבוס הא להתבלק
הבמיה

לבוש הלכות תפלה התכלת

ירושל׳ ואגירו דלא בעיר ציון הכתוב מדבר אלא ה״ק קרא אמר הקב״ה אוהב אני שערים המצויינים בהלכה מכל בתי כנסיות שאני שוכן שם לפי׳ יתפלל ג״כ שם מידו גם שם יתפלל בעשרה ולא ביחידי וכ״ת א״כ מאי רבותיה דבית המדרש מבית הכנסת כיון דגם עם צריכין׳ יש בו רבותא דבבית הכנסת ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת שיש שם ריבוי עם משום דברוב עם הדרת מלך אבל כשיש לו בית המדרש יקבע עשרה ויתפלל שם אע״פ שיש ב״ה בעיר שיש בה רוב עם וי״מ דאפ׳ ביחידי ובלא עשרה טוב יותר להתפלל בבית המדרש הקבוע לו מבבית הכנסת אלא שבזמננו אין לעשות כן כי אם תח׳ לא יתפללו עם הציבור ילמדו אחרים ק״ו מכנו כי לא ידונו אותו לכף זכות לתלות בתורתו שבשביל לימודו אינו בא רק יאמרו אין חושש בתפלה וידונו ק״ו על עצמם ולא יחושו על התפל׳ כלל ונמצאו בתי כנסיות בטלים ומטעם זה ג״כ לא יעכבו ת״ח בתורה בב״ה בזמן שהציבור אומרים סליחות ותחנונים כי האחרים יבטלוה ג״כ ולא יאמרו אותן כלל מידו מי שתורתו אומנתו יכול להתפלל לפרקים ביחידי בבי׳ מדרשו אם לא ידצה לבטל לימודו רק שלא ידגיל בכך מן הטעם שנתבתי יש לעולם יקבע אדם מקום לתפילתו ולא ישנהו אם לא לצורך גדול וכל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו כלו׳ שנם אברהם עשה כן קבע מקום א׳ לתפלתו דכתיב אל המקום אשר עמד שם וגו׳ כיון שהוא עושה מעשה אבינו אשר עזרו י״י בכל מלחמותיו גם אותו יעזרנו ואין די נמה שיקבע לו ב״ה מיוחד להתפלל בה תדיר אלא גם בב״ה שקובע כה צריך שיהיה מקומו קבוע ידוע ולא ישב היום כאן ולמחר במקו׳ אחר וכן מצינו ג״כ בדוד המע״ה שעשה כן ועזרו י״י בכל מלחמותיו דכתיב ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם ואז״ל השתחו לא נאמר אלא ישתחוה משמע שהיה תדיר משתחוה שם פי׳ השתחוה הוא לשון עבר והיה משמע שבא דוד עד הראש אשר השתחוה שם כבר פעם אחת או שתים אבל ישתחוה ביו״ד הוא עתיד במקום ביטוי כמו נבה יעשה איוב שפירשו נבה היה דניל איוב לעשות שכן משמעות הביטוי בכל עבר ועתיד והיה כלו׳ תמיד הוא כך כן הוא פירושו של ישתחוה ג״כ בלומר שעכשיו היה משתחוה שם וגם כבר השתחוה שם וגם עתיד ישתחוה שם כי כך הוא דניל להשתחות שם תמיד

ב אז״ל לעולם יכנס אדם שיעור ב׳ פתחים ויתפלל שנא׳ לשמור מזוזות פתחי י״מ דה״פ כשנכנס לב״ה יכנס לפנים שיעור שני פתחים דהיינו ח׳ טפחים כי שיעור פתח א׳ ד״ טפחים ולא ישב סמוך לפתח עד רוחב ב״ פתחים מפני שנראה שישיבת ב״ה עליו במשוי ויראה מזומן לצאת בפתח זו מיד כשסיימו ולפי זה לא נאמרו דברים אלו אלא במקומות שאין מקום מיוחד לכל אחד ואחד שכן היה בימידם אבל עכשיו שבל אחד מכיר את מקומו אם יש לו מקום מיוחד אצל הפתח אין בכך כלום שהבל יודעים שאינו יושב שם אלא דרך קביעות ועכשיו נמי מי שאין מקומו המיוחד אצל הפתח אין לו לשב׳ סמוך לפתח מן הטעם שכתבנו. וי״מ שאין הטעם כמו שכתבנו אלא מטעם אחר לא ישב סמוך לפתח מפני שמביט לחוץ ואינו יכול לכוין בתפלתו ולפי זה לא נאמרו דברים הללו אלא בשבית הכנסת פתוח לר״ה שעוברים ושבים שם הרבה ב״א ואם יביט לחוץ יפסיק ויתבטל כוונתו אבל אם אינה פתוחה לר״ה לית לן בה ואפי׳ מי שאין לו מקום מיוחד לשבת שם דלחשד שלא יהא נראה עליו במשוי לא חיישינן לשום אחד משני הטעמים הנאמרים ומותר לשבת בב״ה בכל מקום שירצה שהרי כולה מיוחדת לתפלה ואפילו אצל הפתח ומה שאמרו לעולם יכנס אדם וכו׳ ה״פ כשיכנס אדם לב״ה לא ימהר להתפלל מיד כשיכנס אלא ישהה כדי הילוך שיעור שני פתחים כדי שתיישב עליו דעתו ויתפלל בכוונה כי כשיתפלל תכף בכניסתו פתאום אין דעתו מיושבת עליו ולא יכול להתפלל בכוונה ויש לחוש לכל הפירושים

נא צריך ליזהר שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין הקיר דכתיב ויסב חזקיהו פניו אל הקיר וטעמא שאם יש לפניו דבר שחוצץ בינו ובין הקיר הוא מכתבל בו ומחשב בו ומבטל כוונתו ולא חשיב חציצה אלא דבר גדול שגברו י׳ ורחבו ד׳ אבל דבר קטן לא חשיב הפסק ומן דבר קבוע כגון ארון ותיבה אפילו גבוה׳ י׳ אינם חוצצים אבל שאר כל דבר נגון כלים או בעלי חיים חוצצים (י)

נב ואדם אינו חוצץ וי״א אפילו אדם חוצץ ויש להחמיר

נג הבגדים המציירי׳ אע״פ שאינן בולטת אין נכון להתפלל בבגדים שבהתגלות בציורים תתבטל כוונתו ומטעם זה ג״ב אסור לצור ציורים בכפרים, שמתפללים בהם שלא תתבטל הכוונה. (יא) ואם יקרה לו להתפלל כנגד בגד או כותל מצויר יעלים עיניו אבל בגדים שמציר

עליהם דברי תפלות אסור אפי׳ לישב עליהן בב״ב

נד לא יתפלל אדם בצד רבו שמראה שהוא שוה לרבו ואפי׳ אחורי רבו בתוך ד״א אסור דמיחזי נמי כיוהרא וי״א שנראה כמשתחוה לרבו בתפלתו ועשאוהו אלוה ח״ו ולשני הטעמים אם הרחיק ממנו ארבע אמות מותר דהוי כמו רשות אחרת,

נה ותלמיד חבר מותר להתפלל אחורי רבו אפי׳ תוך ד׳ אמות שאין זה יוהרא כיון שהוא תלמיד חבר וגם אין נראה במשתחוה לו ביון שהוא לו תלמיד חבר ואם מתפלל לפני רבו ואחוריו לרבו אפילו חוץ לארבע אמות אסור, וי״א שגם בזה כגי בהרחקת ד״א, (יב) י״א דכל זה לא מיירי אלא למתפלל ביחיד אבל בציבור שבל א׳ יושב על מקומו המיוחד אין לחוש שהבל יודעים שמקום זה מיוחד לרב וזה לתלמיד ולית ביה משום יוהרא. או במשתחוה לו וכן המנהג אפילו יזדמן מקום התלמיד לפני רבו אינו חושש וטוב להחמיר ואם יזדמן מקומו אחורי רבו יזהר שירחיק ממנו כדי שיוכל רבו לפסוע ג׳ פסיעות לאחוריו (יג) דשבא יצטרך רבו לפסוע ג״ פסיעות לאחוריו בעוד שהוא מתפלל ולא יוכל להפסיע ויצער את רבו שיצטרך להמהין עליו ב

נו דין תפלה שוה לק״ש בבל נקיות המקום בכל מקום שאין קורין בו ק״ש אין מתפללין ושוין ג״ב בדין הרחקה דהיינו בבא שמרחיקין מטבא׳ ומי רגלים וריח רע ומן רמת ומראית הערוה לק״ש כך מרחיקין לתפלה (ותיכף לעמן הרחקת מי רגלים מיט שה עתרי לק״ש סתו שתבאר לעיל סיון ס״כ) י

נז היה עומד בתפלה והשתין תיכוק בבית הכנסת אם יש מים קרובים לו ישתו׳ עד שיביאו מים להטיל על דמי רגלים רק יהדר שלא ישהה בשתיקה עד כדי שיגמור את כולה דא״כ יצטרך לחזור לראש כמו שכתבנו סי׳ פ״ה לפיכך אם לא יביאו לו מים מדרה יהלך לפניו ד״א או לצדדין או יצא מב׳ה ויתחיל ממקום שפסק ויגמור תפלתו * מי שהוא בדרך והוא סמוך למלון וירא שאם יבא למלון יבלבלוהו בני המלון ולא יוכל להתפלל בכוונה אם יוכל להסתלק מן הדרך באופן שקרוב הדבר לגמרי שלא יבואו עוברי דרכים ויפסיקוהו שפיר טפי להתפלל בדרך מלהתפלל במלון אמנם אם אין ברור לו שלא יפסיקוהו עוברי דרכים בשדה ובם שאיפשר לו למצא חדר או קרי שיות בבולן שיוכל להתפלל שם בלב פנוי ולא יבלבלוהו בני המלון אז שפיר טפי להתפלל במלון

תי״ב שלא פסק מלים גבי חיטק התחתי׳ סי׳ מאיזו הוא שוחד בתוך התלמה ירחיק בגוף מרגע חוטם ומיל סיון ע״ח מעיף ל׳ פסק חשלת בגוד חורתך מאסור ל עלכת מתקום ס׳ תבטנס מלא דברי מלה גב׳ התקיות הם דברי ר״י קמר״ו ז״ל (יד) מבל בחיות בעיף סלה בחדים סחרים

אז לא זה המלמ יש רגלים הבותחים מבלתם בעת התפלה מחי רגלים הומלים מחרים הבסים שחתים חבמתו מטם מלא ויש ל החעלם לעתור תפלתו מפי׳ בבגדיו המלבלים מן הדי רגלים מבעבם מי לא מחבה תורה מתלבי הסרת מתו מחל בכיוצא בזה בפ״ג דיותא גבי מלה בתקומה ואיה נראים בחתר לקרות ק״ש מבעם לא נאבר חורה מלבלמי לסרת לפי בשבתחין מבלתו ומל פרמו הלא לריך לעתור תפלתו בבגדיו המלבלים לפיכ מם ירחיק ד׳ מחות ולא יהיה ל הפרש עוברה וקיות ויחר נחלה סם מבבמן בתקום סחלא שוחד מיב ג״כ מי רגלים על הלור׳ בחוך ל לפי׳ שבחר מעתר בתקומו ויבתר תפלתו בכלן בתקום סחחיל מסיפסיק ירחיק ד׳ מחות אבל כשהי רגלים יוצאים מחרים סחוך לו ולא נקי ובחר מם לא יביאו ל מים חבדל ובבוב מיפסיק ירחיק ד׳ מחות ויבתר תפלתו שם בבלי עוברי בתקום עוברי הבשבאר בכלן ויבתר תפלתו בתקום עוחא ומבלבל מחרים ולא פנתו נקי ובחר ג״ל שב״פ

צא שיאזר מתניו ויכסה ראשו בשעת תפלה ובו׳ ל׳ סעיפים י׳

א בבשים מלך ב״ש כשמכפרין בשבתו אין עומדין לפניו באימה וביראה ובהכנעה כ״כ כמו כשעומדין לפניו לבקש מחילת צרכיו וכן הוא מכבוד של ממ״ה הקב״ה כי מלכותא דקיע כעין מלכותא דארעא לפיכך צריך האדם לעמוד בתפלה שהוא בקשת צרכיו ממנו יתברך באימה וביראה ובהכנעה יותר ממה שהוא עומד בשע׳ ק״ש שהוא אינו אלא סיפר שבחו של הקב״ה ותפלה הוא בקשת צרכיו ולפיכך צריך ראדם לדבק בגדיו בתפלה ללבוש בגדים יותר מבק״ש וע״ז נאמר הכן לקראת אלהיך ישראל כלומר הכן עצמך בבגדים נאים בשעת תפלה אפילו אם אין לבו רואה את הערוה כגון שחוצץ בטליתו על מתניו ומכסה ממתניו ולמטה שכותר לק״ש אסור להתפלל עד שיכסה לבו מיהו בדיעבד אם שהוא אנוס ואין לו במה יתכסה לבו הואיל וכסה ערותו להתפלל יצא

ב וצריך אדם לאזור אזור בשעת דתפלה אפי׳ יש לו אבנט שאין לבו את הערוה משום דכן שהתנור אזור במתניו נראה הוא עומד יותר זריז כשהוא בלא חגורה אבל שאר ברכות מותר לברך בלא חגורה מאחר שיש לו מכנסים ואין לבו רואה את הערוה (א)

ג ויכסה את ראשו שהוא דרך הכנעה ויש למחות שלא לכנס לב״ה בגילוי הראש וכ״ש שאסור להוציא אגרה מפיו בראש מגולה

ד כובעים הקלועים מקש חשיבא כיסוי הגוף ואין הגוף מכסה א״ע (ב) אבל אם אחד מניח ידו על ראשו הי׳ כיסוי,

לא

ה לא יעמוד אדם בתפלה באפונדתו ולא ברגלים מגולים אם דרך אנשי המקום שלא יעמדו לפני הגדולים אלא בבתי רגלים: (ג)

ו דרך החכמים ותלמידיהם שלא יתפללו אלא כשהם עטופים ובעת שלום יש להתקשט בבגדים נאים ויעמוד בהכנעה לתפלה אבל בעת זעם לא די בהכנעה לבד רק יחבק ידיו כעבד העומד לפני אדוניו:

צ"ב הכנותיו לתפלה והצטרף לנקביו וכו' י"ם

א צריך אדם ג"כ להכין גופו שיהא מוכן להתפלל בכוונה והוא שצריך לברוק נקביו קודם התפלה שלא ישריר בשעת התפלה וזה ג"כ ניכלל בפסוק הכן לקראת אלהיך ישראל וגו' ועוד כתיב שמור רגליך כאשר תלך אל בית האלהים שיש לדקדק מאי קאמר אם ר"ל שישמור רגליו שלא יגוף באבן מ"ט כ"ש לך לבית האלהים בב"מ שילך נמי לכך פרשהו שמור נקביך בשעה שאתה עומד בתפלה לפניו ואם התפלל בגוף שאינו נקי כגון בשעה שהוא צריך לנקביו תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל וה"מ שאינו יכול לעמוד ע"ע שיעור הילוך פרסה (א) אבל אם יכול לעמוד ע"ע שיעור הילוך פרסה יצא בריעבד אבל לכתחלה לא יתפלל עד שיברוק עצמו תחילה יפה כל נקביו

ב וצריך שיסיר גם כיחו וניעו וכל דבר המורדו קודם שיתפלל כי כל הנצרך לנקביו הרי גופו משוקץ ואכור אפילו בד"ת

ג ואם ברק עצמו תחלה או לא היו צריך לנקביו כלל והתחיל להתפלל ובאמצע תפלתו נתעורר לו תאוה לצרכיו יעמוד עצמו עד שיגמור ולא יפסיק אם אפשר לו ואם בשעת ק"ש וברכותיה נתעורר לו תאווה לצרכיו בין לגדולים בין לקטנים אם יכולה להרחיק ולהטיל מים עושה ואם רצה קודא גרדנו ובלבד שלא יתאוה כ"כ עד דאית ביה משום בל תשקצו אבל אם מתאוה עד שיש בו משום בל תשקצו טוב יותר שיפסיק

ד ואחר שברק עצמו יפה ידחוץ ידיו במים אם יש לו דכתיב ארחץ בנקיון כפי וגו' ואם אין לו צריך לחזור אחריהם עד פרסה שהם ד' מילין וה"מ כשהוא הולך בדרך והמים נמצאים לפניו בדרך הליכתו אבל אם צריך לחזור לאחוריו למקום המים עד מיל חוזר יותר ממיל אינו חוזר (ב) וה"מ שיש לו עוד שהות להתפלל אבל אם אין לו שהות ומתירא שיעבור זמן תפלה ינקה ידיו בצרור או בעפר או בבל מידי דמנקי וסגי דמדלא כתיב אנקה בנקיון וגו' אלא ארחץ ש"מ רחיצה במים עדיף הא ביצד כאן כשיש לו שהות כאן כשאין לו שהות (ג)

ה רחץ ידיו שחרית והסיח דעתו נטילה לתפלה אם יש לו מים אע"פ שאינו יודע לדם שום לכלוך אבל לא יברך עליהם לתפלה אפילו יש בהן לכלוך ואם אין לו מים מזומנים מנקה בבל מידי דמנקי כדכתבתי (ד)

ו בשעה שאדם מתפלל וכן בשעה שעוסק בתורה לא יגע במקומות המכוסים שבאדם לפי שיש בהם מילמולי זיעה וכן לא יגע בצואת האוזן והאף כי אם ע"י בגד וכן לא יחכך בראשו ואם נגע במקומות אלו והוא עומד בתוך התפלה די לו בנקיון עפר או צרורות או מחכך ידיו בבותל

ז אבל מקומות המגולים כגון פניו וזרועותיו וצוארו עד החזה לית לן בה בנגיעתם שאין שם מלמולי זיעה

ח המשתין לא יתפלל עד ששהה כדי הילוך ד' אמות משם ניצוצות המקלחות וה"ל כמתפלל כנגד הקילוח (ה) והמתפלל לא ישתין עד ששהה כדי הילוך ד"א שכל שיעור הילוך ד"א תפלתו שגורה לו בפיו ורחשי מרחשין שפוותיה

ט וכן הרוקק לא יתפלל עד ששהה ד"א וכן המתפלל לא יזוק עד ששהה ד"א והזוקא לרצונו אבל אם נזדמן לו רוק ירקנו מיד ולא ישהנו בתוך פיו שמעכב תפלתו

י טוב ליתן צדקה קודם התפלה דכתיב אני בצדק אחזה פניך

צ"ג שישהה מעט קודם שיתפלל וכו' ד' סעיפים:

א ובבואו להתפלל ישהה שעה אחת (א) קודם שיקום להתפלל כדי שיכוון לבו למקום וגם ישהה שעה אחת אחר התפלה שלא תהא נראית עליו כמשוי שממהר לצאת ממנה

ב ובעמדו להתפלל לא יעמוד אלא מתוך כובד ראש כלומר באימה ובהכנעה ולא יעמוד מתוך שחוק וקלות ראש ודברים בטלים ולא מתוך כעס שלא יוכל לכוין אלא מתוך שמחה של דברי תורה והם דברי תנחומין של תורה כגון סמוך לגאולת מצרים או כמוך לתהלה לדוד שכתוב בה רצון יריאיו יעשה וגו' שומר ה' את כל אוהביו וגו' וכן מקראות הסידורת בתפל' ערבית כי לא יטוש ה' את עמו וכיוצא בהן

ג אין עומדין להתפלל מתוך דין ולא מתוך הלכה שאינה פסוקה שלא יהא לבו טרוד בה אלא מתוך הלכה פסוקה שאינה צריכה כיון שזה נמי כמו מתוך שמחה שהתורה פסוקה משמחתו דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב.

ד העוסק בצרכי ציבור כעוסק בתורה דמי פירוש לעניין לעמוד ממנו להתפל' שגם זו שמחה היא לו שעוסק בצרכי ציבור וי"מ אותו דהיינו לענין שאין לו לפסוק להתפלל כמו שאין צריך לפסוק מתלמוד תורה להתפלל למי שתורתו אמונתו.

צ"ד לכוין כנגד א"י הדין הרוכב וכו' ח' סעיפים

א ובקומו להתפלל אם הוא בח"ל יחזיר פניו כנגד א"י שנאמר והתפללו אל י"י דרך ארצם ויכוין גם כן בלבו שיעמוד כנגד ירושלים והמקדש ובית קדשי הקדשים

ב היה עומד בא"י יכוון פניו ולבו כנגד ירושלים והמקדש כו' שנאמר והתפללו אל העיר הזאת היה עומד בירושלים יכוין פניו ולבו כנגד ב"ה וקדשי הקדשים שנא" והתפללו אל המקום הזה היה עומד אחורי הכפורת מחזיר פניו כנגד הכפורת נמצא עומד במזרח מחזיר פניו למערב במערב מחזיר פניו למזרח בצפון מחזיר פניו לדרום בדרום מחזיר פניו לצפון נמצאו כל ישראל מכוונים לבם לאביהם שבשמים וכן כוונת הפסוק כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות תל שהבל פונין בו

ג וסומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות יכוין לבו לאביו שבשמים שנאמר והתפללו אל י"י ואנו שמחזירין פנינו למזרח אין כוונתינו לצד מקום זריחת השמש ממש כי אדרבה הנכון לעשות כן הוא טעות גמור שזה הוא חוק המינים שמתפללים לצד זריחת השמש וכוונתם להשתחות לשמש ועושין אותה לאלוה ח"ו אלא לפי שאנו יושבין במערבה של א"י וכשנחזור פנינו למזרח נמצינו מתפללין כנגד א"י וירושלים וב"ה ובית קדשי הקדשים ודע שכל הארצות האלו אשר אנו מפוזרין בהן כולם הם כנגד מערבית צפונית של א"י ואינם מכוונים במערבה של א"י ממש ואריכות הימים והלילות יוכיחו זה למי שיודע מעט בצורת הבדור לפיכך נ"ל שטוב ונכון הוא כשעשין ב"ה שיזהרו שיעשו הבותל המזרחי שעושין שם הארון ומתפללין כנגדו שתהא נוטה קצת לצד מזרחית דרומית ואז נעמוד מכוון כנגד א"י וירושלים וב"ה וקדשי הקדשים וגם לא נחקה המינים שיאמרו שאנו מתפללין כנגד השמש כמותם אלא שזה צריך עיון באיזה אופן נעמידנה באלו הארצות * ולפום ריהטא היה נ"ל ע"פ תמונת צורת הבדור שאם נעמידנה באופן שביום תקופת ניסן או תקופת תשרי או סמוך להן בו' או בו' ימים כשתזרח השמש בבקר ותבנם בחלון שבאמצע כותל המזרח מן הבית הכנסת ויהא הניצוץ כנגדה על הבותל המערבי נוטה הניצוץ מן אמצע הבותל המערבי לצד דרום רחוק מן האמצע באופן שבכמו חצי שעה או שעה אחד הזריחה תגיע אל אמצע הבותל ממש מול חלון המזרחי כזו בית הכנסת כזו ודאי היא עומדת ממש באילו הארצות נגד ירושלים וב"ה לפי תמונת הבדור: אבל אם נעמידנה באופן שכשתזרח החמה בימים הנ"ל בחלון

ומחפלין בנקב הנולה ומקלקלן לכנסין בתי ידים שהורין הנוכקות ואם כנגד ארון שחוטר סרנים אם במרחק חמי' מחוד שעומדים לפני גדולים יהיה שוחר:

סימן צ"ב

(א) הגה שיעור שעה כתב בעל הכ"ח בשם הב"ח ואם אין יכול לעמוד על עמו אסור לו להתעצל אף אם יעבור זמן הקמ"ל ואם יכול לעמוד על עמו שיעור פרסה שוב נכתחילה אם יעבור זמן הקמ"ל ע"כ ולע"ד נראה בהכנת דברי ב"ח דהיקא לי' רי"ף דעוהר לכתחילה הגה וסתב הב"ח דהיינו שעבר זמן הקמ"ל אבל לגי' הרא"ש ור"י דאסור לכתחילה דפסק הב"ח בטחי' וכמי קי"ל אסור לכתחיל אף אם יעבור זמן הקמ"ל ע"כלב) בל"ח דף י"ד תחה על הא"ע ופסק כברייתא מפשעת הרמ"בם וסמיק גי' רי"ף והרמ"ם בפ"ם דחיל עמו אים חו' וכן נרחב"ם פ"ג מה"ת יש לפרש כן כדפיר' כ"ת גופי' וכן פסק בחי"ט ולא כפ"ע אלא פחות חחיל חחר חיל עמו אים חחר אבל מנחחי בכלבו דף ז' שפסק להקמ"ל דחיל עמו חחר וכן בלח"ת שם פי' הבי דברי רחב"ם וא"ע רב בדברי דברי' שם בגי' הרי"ף ע"ם ואמ"ה פי' דברי רחב"ם דחיל עמו חחר ולכך ריחה להחחיר כפ"ם גם כ"ל הכל זה חיירי כשיכול לבוא לחחת חפש ולא יחא ריך לבית יחיד אבל כשאין יכול לבוא אים ריך להרחיק אמי' לעמו כלעגיל סי' ג' סי"ז וחמ"ם בל"ח (ג) בל"ל חחה על הא"ע ובבוש דחקן דפסק דריך לחזור ל' חיפון מ"ל דלקי שאין שהות ושיבר אם חפילה יחיר לחר ים. אל"כ סחת' הא"ע עמו ע"כ ולשחיעוחי' ח"ם לח דף י"ד שהא"ע לא רוה בפסוק בדבריהם בחם אין שהות ע"ם (ד) חבחנו דאף בים בם ליכלך אם אין לו חי' חחחכ' חנקה ס' וכן נראה דעת ל"ח שם דאף בלכלך אל לחחחין עד פרסה כיון דכבר בטל שחרית אבל בע"ת הבין דברי ע"ע דחיירי שאין ליכלך חקא גם הקמה אלא חנים לא' חסי' שחילקו בכך ולא ראה דברי ל"ח (ה) פביעה ונריכה לחיחרא ועוד לחה מי ל"ח ודי גרע חחי' שחחים בסי' ע"ח שחחין עד שיכלה ורש"י פי' אלא יעמוד בגדי' בחיטה שבאחרא (חי"ט) ול"ב לבוש כחב בם חדברי ר"ן פ' בחי חעיר ז"ל כי שיהא חיטה כלים בכחרא ע"כ ופירוש דשורו חכחים בחוך שיעור ל"ח חקלחין הכיטה וחח"כ הם כלים בבגדו ולא גזרו חכחים כיון שחלוריתא אין אסור רק כנגד הקיטה והשתא ניחא כל קושי' חי"ט דהיא גמי' קמ"ל ואפשר לבין כיונא בה דעת רש"י.

סימן צ"ג

(א) בחי"ט ול"ח דלא דוקא שעה אלא אמצע דחסידים הראשונים היו שוהין שעה שלישית ולחדין סגי בחצי וכן אחר התפלה ולשון הרמב"ם ע"ל מה"ת יש מעט וכן סלמה ל"ח קי"ח דחקא ישיבה בעים.

וכן

לבוש הלכות תפלה התכלת

אליהו זוטא

סימן צ"ד

(א) וכן מסכים בב"ח וסי' ז"ל ולמי רגיל לעמוד מזרחית דרומית אם נמי בלמי מתפלל ומשתחוה בלי הדו' סלרון שלו יהיה מראה נכוחך עורף ולא פנים כלפי המזרח כמו חמי הוסר פנים מזרח בלבד ודי לי לו בשמיות כמלמי נוהה בנגמיים קמן לחדוש , (ב) לו מחזיר עמו מלאוריו ע"ג בחתנו כדרך בהיה סיב אם כמ לכבוד מהלך (ל"ג) ; (ג) אין שלין יכול לעמוד יושב בתקונו ויתפלל (כנסי תבונה) ,

סימן צ"ה

(ה) עין בב"ח וזי כ"ו שים לתחת בש"ל כמתיחין ידיהם על המזי שלא בשעת כאמר , (ב) כתב מי"ע זהו דעת הרמב"ם ודב בהגה לשלם דסבר ידיה ועיל סוף מיתן ל"ל מחלק הגה' ס"ע ולבוש כין בעת עבר ו"ע ב"ב ולל דלק"ת דס"ל לתה' ס"ע ולבו' ותפיה ידו על לבו כפותים היו שמים לשלם כי כן הדר לעמי מלך לבנ רב בהגל דסבר ידיה לא תיירי פתמים יתכיה על המתלית מלא סובב לא תיירי בלבנשיהו כמדם החנטר ובזה מיירי לעיל סי' נ"ח וכן סי' הב"ח דברי הגור

סימן צו

(ו) מצב הב"ח ול"ל דנכמי וקמשיב לחבר לחבמן ולם חכמן מיד לחבר ולהתפלל ושלב הקנוה מוחר לא לבתחלה ואחר דברים בלבכ"ל חלוה ולא עריך לבתחלה לא וכד עבר יצא ולי נראה תבחשת הב"ם לא יחמה מדם כו' תמחבו ולחבר של כל המי הבשיב ומוחר ושבר ורק לבתחילה לחבר וכן תבחמב בכל מפי' וכן מבחמב ל' הרמב"ם פ"ה מה"ת דכתב בח' דברים דעריך לזכר ולם עבר ונעבה יצא וכל דין זה דלא יעלה מי' בהדיחו מ"ם

סימן צז

(ח) ועריך מבחוק הנגר לו מחתו שלא יהא נראה לו אם רוק חבחר (ב) חמי' בידיו (ל"ל (ג) ולם לו לחבחר לרוק לא לבמו מוחר (ב"ם י' נ

סימן

שם תפין מבלעדי יי) וטב לבין רגליו גם בשעה שאמר קדושה עם הציבור שדרי הוא אומר נקדש בשם שמקדישים אותו בשמי מרום כו" ובמרום הרי המלאכים מקדישים אותו כן ברגל ישרה : (יש לנו להתרומות להם בכל היכולת ואין בזה משום יוהרא והדיוטות אלא מדה ישרה)

ב וצריך שיכוף ראשו מעט שיהיו עיניו למט' לארץ וחשב כאילו עומד בב"ה שג' בו והיו עיני ולבי שם כל הימים ואנו מתפללין כנגד בית המקדש ולכך צריך שיתן עיניו למטה כנגדו ונחשב כאלו אנו עומדין בו ומתפללין ואע"פ שאמרנו למעלה שצריכין לעשות הלוט' בב"ה נרי שיסתכל לשמים והא לבו נבנע אין רצונו לומר שיסתכל לשמים כל זמן שיתפלל רק בתחלה כשמתחיל להתפלל יסתכל למעלה לשמים ויכניע לבו ואח"כ יתן עיניו למטה משום והיו עיני ולבי שם ונומר ומ"מ יכוין בלבו למעלה שנא' נשא לבביו אל כפים אל אל בשמים ובכך יתקיימו כל הפסוקים (וע"ל סימן צ' סעיף ד')

ג ולא יניח ידיו על חלציו מפני שזהו דרך גאות וכן לא יניחו על סנטירו שזהו דרך גסות ורוח : (א)

ד אלא מניח ידיו על לבו כפותי' הימני' על השמאלי" שבאופן זה עומד בעבד בפני רבו באימ' וביראה ובפחד (ב) ושעם הימנית על השמאלית לא איפכא כתב הב"י שהוא רמז ליצר הרע שיהא נבנע ליצר טוב ופי' היצר הרע נרמז בשמאל דכתיב ואת הצפני ארחיק מעליכם : (וע"ל סי' ד' סעיף י') מיהו במקומות שעשין הכנעה בעמידה לפני השרים באופן אחר יכול הוא לעשות גם כן באותו אופן שנהגין במקומו להכניע לפני מלך ושרים :

צ"ו שיסלק מלבו כל הטרדות וכו ב' סעיפים ,

א כשהוא מתפלל לא יאחז בידו תפילין ולא ספר מכתבי הקדש מפני שלבו עלידם שלא יפלו ויתבזו וישרד ותתבטל כוונתו , ולא קורה (א) מלאה שלא ישפך ממנה ולא מעות שלא יתפזרו ולא סכין שמתירא שמא יפול ויתקע ברגליו .וכבר שאם יפול יהיה נמאס וע"י כן ישרד ותתבטל כוונתו ,

ב לולב בזמנו מותר לאחז בידו כיון שנטילתו שהוא צורך מצוה חביב עליו ואינו נטרד בשבילו , (וע"ל סי' תרצ"ב סעיף א') אבל תפילין אין אחיזתו בידו מצוה וכן כתבי קדש והזו להו למשא ומטרידין אבל מ תר לאחז מחזוד או תפלות בידו בשעה שמתפלל ומתפלל מתוכם שכיון שאינו אוחזם אלא כדי להתפלל בריוק אין לבו טרוד עליו וחוזקא שלקחם בידו קודם שהתחיל להתפלל לא יחזור אחרים בתפלה לשלם בידו מפני שמטריד אא"כ הוי במקום מיוחד שהוא מזכן לכך , לא ינשקן אדם בניו הקטנים בבית הכנסת כדי לקבוע בלבו שאין אהבה כאהבת המקום ב"ה ואהבת בניו אינו נחשבת כלום כנגד אהבתו כמו שעשה אברהם ע"ה בעקידת יצחק

צ"ז שלא ינהגן ולא יפרגן בשעת תפלה וכו ה' סעיפים

א ולא ינהגן ולא יפרגן בשע' שמתפלל שאין זה דרך כבו' בעומדו לפני שם אדם שינהגן או יפרגן ק"ו לפניו ית' ואם צריך לעשותן מתוך אנס יניח ידו על פיו שלא תראה פתיחתו ,

ב ואמ' לו לדוק בשע' שמתפלל ואם אי אפשר לו שלא לדוק מוטב שידוק ויהיה נופו נקי משיתפלל והו' טרוד בקצ' רוח מן הדקיקה כי כיון שאינו עושה דרך גאוה וטיול מותר לדוק כדי שיכון דבריו כראוי (ועיין לקמן סימן צ"ח וסימן צ"ב סעיף ט' וסימן צ' סעיף י"ג וסי' קצ"א סעי"ד וסי' שי"ז סעיף י"א)אלא שיבליענו בבסותו שלא יהא נראה(א)ואם הוא איסטנים ואינו יכול להבליעו בבסותו ואם יבליענו ימרידנו גם כן יזרקנו לאחוריו (ב) ואם לא יוכל לזרקו לאחוריו יזרקנו לצד שמאלו ולא לימינו לחלוק לה כבוד וכל שכן לפניו שאסור(ג) (ואע"ג דגבי ג' פסיעות דלאחר התפלה אמרו שיחלוק יותר כבוד לשמאלו מפני שהוא ימין דשכינה שכנגדו כמו שיתבאר לקמן סימן קב"ג סעיף א' שאני דתם שמשתחוים בעת הפסיעות הוא כנגד השכינה על כרחך ניותנו הוא למעלה מעשרה שמעולם לא ירדה השכינה למטה מעשרה לפיכך צריך לתת כבוד לשמאלו שהיא ימין השכינה אבל דבא גבי הדקיקה הוא למטה לארץ ואין השכינה למטה מעשרה לפיכך חלקו כבוד לימין) : אם

ג אם כנה עוקצתו ומשמש בבגדיו להסירה שלא תתבטל כוונתו אבל לא יסירנה בידו אפי' היא במקום שאין מלמולי זיעה מפני שהוא מאיס ונאי הוא אפי' אם יראנה אדם ק"ו כשעומד לפני בראו ית' ודווקא בשעת התפלה אבל שלא בשעת התפלה יכול לטל' בידו ולזורקה בבית הכנסת ,

ד אם נשמט טליתו ממקומו יכול למשמש בו להחזירו אבל אם נפל כולו אינו יכול לחזור ולהתעט' בו דלבישתו הוי הפסק גדול בתפלה ואסור אבל לתקן קצת שלא יפול לא הוי הפסקה ,

ה הנושא משאו על כתפיו והגיע זמן תפלה פחות מד' קבין שאינן כבדין ואינם מטרידין אותו כפשילן לאחוריו ומתפלל ד"קבין נציחן על גבי קרקע ומתפלל מפני שהם כבדין ומטרידים אותו ,

צח שהיה לו כוונה בתפלתו וכו' ה' סעיפים :

א מחשבתו כיצד המתפלל צריך שיכוין לבו שנאמר תכין לבם תקשיב אזניך פיר' שיכוין פי' המלות שמוציא בשפתיו ויחשוב כאלו שכינה כנגדו ומדברת עמו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד יעיד הכוונה ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתשאר מחשבתו וכוונתו זכה בתפלתו ויחשוב כאילו היה עומד לפני מלך בשר ודם שהיום כאן ומחר בקבר היה מסדר דבריו ומכוין בהם יפה לבל יכשל ק"ו לפני ממ"ה הקב"ה שצריך לכוין אף מחשבתו כי לפניו המחשבה כדיבור וכל המחשבות הוא חוקר וכן היו עושין חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדים ומכוונים בתפלתם עד שהיו מגיעין להתפשטות הגשמות ולהתנברות רוח השכלית עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה ואם תבא לו מחשבה אחרת בתוך התפלה ישתוק עד שתתבטל המחשבה וצריך שיחשוב בדברים המכניעים הלב ומכוונים אותו לאביו שבשמים ולא יחשוב בדברים ששם בהם קלות ראש וקרם שיתחיל להתפלל יחשוב ברוממות האל יתברך ובשפלות האדם וידע כמה צריך הכנעה גדולה לפניו ית' ויסיר מלבו כל תענוגי האדם . (א)

ב ולא יתפלל במקום שיש דבר שמבטל כוונתו ולא בשעה המבטלת כוונתו ואף כי עכשיו בעונותינו מפני רוב הטירדות אין אנו מכוונים כ"כ בתפלה מ"מ יזהר אדם בכל מה שאפשר כדי לעורר כוונתו :

ג ויתפלל דרך תחנונים כרש המבקש בפתח ובנחת ושלא תראה עליו כמשי ומבקש ליפטר ממנה ואחר שיעשה כל זה מובטח לו שתתקבל תפלתו

ד התפלה היא במקום הקרבן דכתיב ונשלמה פרים שפתינו וכתיב ולעבדו בכל לבבכם וכי יש עבודה בלב אלא איזו עבודה שהיא בלב זהו אומר זו תפלה ולכך צריך ליזהר שתהא דוגמת הקרבן בכוונה ולא יערב בה מחשבה אחרת כי כמו שפוסלות מחשבה בקדשים כן פוסלת בתפלה ועושה אותה פיגול לא ירצה לפניו ית' : וצריך שתהיה התפלה מעומד דומיא דעבודה דכתיב לעמוד לשרת וכן צריך קביעות מקום כמו הקרבנות שכל אחד קבוע מקומו לשחיטתו ומתן דמיו . (וע"ל סי' צ' סעיף י"ט וכ"א) ושלא יחוץ דבר בינו לקיר ובינו לקרקע דוגמת הקרבן שחציצה פוסלת בינו לבין הכלי ובינו לרצפה וזהו אסמכתא למה שאמרנו למעלה סימן צ' שלא יעמוד על גבי כלי אפי' הוא פחות מג' טפחים דגבי קרבן אין חילוק בין ג' לפחות מג" וראוי הוא שיהיה לו מלבושים נאים מיוחדים לתפלה כגון בגדי כהונה אלא שאין כל אדם יכול לבזבז על זה ומ"מ טוב הוא שיהיה לו מכנסים מיוחדות לתפלה משום נקיות ואחר שיעשה כל זה לדוגמת הקרבן עולה לריח ניחוח למקום שהקרבן עולה והמלאך עושה אותם כתר לקונו

ה ואע"פ שעשה כל זה מ"מ אל יחשוב ראוי הוא שיעשה הקב"ה את בקשתי כיון שכוונתי בתפלה כי אדרבה בזה הוא מזכיר עונותיו שמדת הדין מקטרגת ומפשפשת במעשיו ואומרת רב"שע הוא רוצה שתתקבל תפלתו בשביל גיות הדרי הוא עושה עבירות כך וכך בים פלוני ובים פלוני וע"י כך נדחית תפלתו אלא יחשוב שיעשה הקב"ה בקשתו בחסדו ויאמר בלבו מי אני דל ונבזה בא לבקש מאת מלך מלכי המלכים הקב"ה אם לא מרוב חסדיו שמתנהג בהם עם בריותיו :

צט דין שתוי ושכור לתפלה וכו' ג' סעיפים

א שתה יין כדי רביעית אל יתפלל עד שיוציא בעצמו שיסיר יינו ואם דהתפלל קודם לכן תפלתו תפלה ואם שתה יותר אם הוא יכול לדבר לפני המלך והתפלל תפלתו תפלה ואם אינו יכול לדבר לפני המלך אפי' אם התפלל תפלתו תועבה וכשסיר יינו מעליו צריך לחזור ולהתפלל אפי' אם עבר זמן התפלה משלים אותה בתפלה שאחריה כדין שוגג ולא חשבינן ליה כמזיד שאין לו תשלומים כדבעינן למימר לקמן סי' ק"ח כי טועה הוא בעצמו הוא היה סבר שיוכל לדבר אלא שיינו המשיכו והזמה לאונס ושוגג בתפלתו והוא שהתחיל בשתייה קודם שהגיע לזמן תפלה אבל התחיל לאחר שהגיע זמן תפלה או אפי' סמוך לה מזיד הוי ואין לה תשלומין (א) ודין ק"ש יש להחמיר כדין תפלה ויש מקילין דשאני תפלה שהיא בקשת צרכיו מן המלך ותדירה להיות יותר בישוב הדעת ובאימה מק"ש ת"ש שאר ברכות שיכול לברך אע"פ שהוא שכור דהא התורה אמרה ואכלת ושבעת וברכת ר"ל שביעות השתייה כמו שיתבאר במקומו בע"ה ואפ"ה אמרה תורה וברכת , (ב)

ב הלך דרך מיל או שיעור שינה כל שהוא מפיגין את היין ומותר להתפלל מיד וה"מ כשלא שתה אלא רביעית אבל אם שתה יותר כ"ש ששינה משברתו ודרך טורדתו וה"מ במהלך ברגליו אבל רכב ודאי דרך מפינת היין , (ג)

ג וכל מי שהוא שתוי ואינו שיכור סגי ליה לפי מה שמרגיש בעצמו שיפת יינו ומטעם זה אין אנו נזהרים ביינות שלנו שמתפללים אע"פ ששתו רביעית ויותר מפני שאנו יודעים ומרגישים בהם שאינם חזקים וכ"ש אם מתפללים מתוך כיהור התפלה שאין חוששין לשכרות כעת , יין ושכר אל תשת ר"ת ואם שתה כדי רביעית אסור להתפלל תפלת שכור תועבה תפלת שתוי תפלה ,

ק תפלת הפרקים צריך לסדר , וכו' סעיף אחד '

א תפלה של מעדות ושל ראשי חדשים אין אדם רגיל בהם כ"כ מפני שאינו מתפלל אותו תדיר אלא מפרקים לפיכך צריך להסדיר אותו קודם שיתפלל כדי שתהא שגורה בפיו י"א שזה דוקא כשמתפללים אותה על פה אבל כשמתפללים מתוך סדר התפילות גם אלו מותרים בלא הסדרה מקודם דהא הואה מה שמתפלל הכן נהגין , (א)

קא כוונת כל הברכות ובכל לשון וכו' ד' סעיפים

א כבר אמרנו פעמים המתפלל צריך שיכוין בכל הברכות ואם אינו יכול לכוין בכולן לפחות יכוין באבות ואם לא כיון באבות אע"פ שכיון בכל השאר יחזור ויתפלל והאידנא אין חוזרין בשביל חסרון כוונה שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין א"כ למה יחזור צריך האדם שיגיע עצמו שיכוין לפחות בחתימה של כל ברכה וברכה שיש בהן קי"ג תיבות כמו שיש בתפלת חנה וקי"ג פעמים לב בחומש לומר לך שצריך בהן כוונ' הלב ארז"ל כמה הלכות אנו למדין בריני תפלה מן הפסוקים שאנו מוצאין בתפלה של חנה מפני שכולן בשם הקדש נאמרו (א) ובראי דינא הכי הוא כמו שעשת' חנה בתפלתה מן משל עליו לעשות כתיב חנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות :

ב מכאן למתפלל שלא יתפלל בלבו לבד : (וע"ל סימן מ"ז סעיף ד' וסימן ס"ב סעיף ג') אלא שצריך שיחתוך הדברים בשפתיו , וקולה לא ישמע מכאן שלא ישמיע קולו בתפלתו וכל המשמיע קולו בתפלתו ה"ז מקטני אמנה שבראה כאלו הקב"ה כביכול אין שומע תפלה בלחש אבל מ"מ צריך להשמיעה לאזניו שאז יוכל לכוין יותר (ב) אם אינו יכול לכוין עד שיגביה קולו יותר מהשמעת אזניו מותר להגביה קולו יותר הכי מילי כשמתפלל ביתו לבין עצמו אבל בציבור אסור דאתי לטרוד צבור וכן אם משמיע קולו בביתו כשמתפלל כדי שלמדו

מסני

אליהו רבא

סימן צח

(א) כתי' בתורה בכם תלוי התפלל ל"ח שכינה כנגדו וכן אסור , לפיכך אם עיניו ולהסתכל בעולם וכן בכל"ה הוי רל"ה הלריך בשנים תלון דלא תהכה עיניו ע"ם ול"ב לעגיל בסיתן ל' סל"ג בעוהר נגד בגדים ע"ם ובכסדי תות' כתב ראיתי מתכידים ולכמי הנעה כמתזמרין הכם בחוד החפילה טעמים צימרא לתפלה ,

סימן צט

(א) בחי"ע ול"ח דף ח' תחתו הבלבוש סיתן ק"ח ס"ח תשמע דלקי בהתחיל אחר שהגיע הזמן של התפלה הוי טוב וכן תמתע בכ"ע סם ,
(ב) אבל לענין מלי' פסק הב"ח הכל הברכו' דיכם בתו תפלה וקי"ם ודיכ מיטור עיין בסיתן קע"ה סם הבאתי תה בשתבתי בסברי מי"ב ומתוכו יתבארו דיכם מחכים (ג) ול"ח ות"ל ול"ל עסקו דיות' תרביעות אמי' רבוב אין תפינה כלל וברביעית פסק בל"ל דסני בחיל ברבוב ואחותכי שלא אמי' הל"ח דף ח' שפסק הבעים ג' מילין וכן פסק חי"ע , וע"ת

סימן ק'

(א) והב"ח כתב דאינו נכון לגלא אלא כשמתפללין מתוך הסידור ריך להסדיר תפלה ,

סימן קא

(א) הוי הלא אחרה ט לא אחומי אחה בחבר הה בלין רוח הקודש שרה עליך מלמי' מל"ע הי ל"ח וע"ל המחו מתחה כיון בכל נימיכה כתובים בכתוב ולא אחת קרא להדיך בכמיסר דברים אלא הלת לענין הדין לו תוסר לו ידיעה תבכלה (חי"ע (ב) ואם לא המיע לאזניו

לבוש הלכות תפלה דתכלת

מכינו בני ביתו דתפלה מיותר ואם הוא חולה ואינו יכול להדים קולו עד שאפילו להשמיע לאזניו אינו יכול מחמת חולין אי מחמת ד"א מהדהד בלבו ודיו שנא' אמרו בלבבם על משכבם וגומר ,

ג בר"ה וי"כ נוהגין להשמיע קולם בתפלה יותר משאר ימות השנה והטעם לפי שדם ימי תשובה מגביהין קולם כדי לכוין יותר ולא חיישינן שיטעו זה את זה בתפלתו דאיידי דחביבא עליהו התפלה יותר בעת התשובה כל אחד נותן לבו על תפלת עצמו ולא ישמע למה שיאמר חבירו ואין קולו של חבירו מטעהו ועוד כ"א יש לו מחזור והתפלה לפניו ודואה בו ואינו טועה (ג) ואפי' הידויים אומרים בקול רם כדי לדתודות בכל לב אעפ"י שאחז"ל מתודין בלחש שלא לבייש עוברי עבירה שאני ידויין שלנו שהכל מיתודין וידוי אחד כטוב בחוכא ואין כאן בושת ,

ד ויכול אדם להתפלל בכל לשון שירצה הי"מ בציבור אבל ביחיד לא יתפלל אלא בל"הקן וטעמא שתפילת ציבור אינה צריכה מליץ לפני הקב"ה כי הן אל כביר לא ימאס והוא ית' יודע מחשבות אדם והכל גלוי וידוע לפניו כל מה שיתפלל ומקבל תפלתם. אבל תפלת יחיד צריכה מליץ שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ ואומר ומלאכי השרת המליצים אינם נזקקין אלא ללשון הקדש מפני שאינן מכירין אלא לשון הקדש ושאר לשונות אינם מבינים ואיך ימליצו בעדו ויש אומרים הא דאמרינן יחיד לא יתפלל אלא בלשון הקדש דווקא כששאל צרכיו כגון שמתפלל על חולה או על שום צער שיש לו בביתו שעל אותה תפלה צריך למליץ ואין מלאכי השרת נזקקין לו כשאינו מתפלל בלשון הקדש מפני שאינם מכירים אותו אבל כשמתפלל תפלה הקבוע לציבור אינו צריך למליץ אפילו כשמתפלל אותה ביחיד ויכול לאומרה בכל לשון אפילו ביחיד כי האל ית' בעצמו מבין אותה ומקבל תפלתו ויש אומרים דאפי' כששאל צרכיו ואפי' ביחיד יכול לשאול בכל לשון חוץ מלשון ארמי משום דס"ל שמלאכי השרת מבינין ונזקקין לכל לשון ואפי' מחשבות אדם יודעים (ד) אלא שאינם נזקקין ללשון ארמי מפני שהוא מגונה בעינידם להזקק לו אע"פ שמבינים אותו מפני שהלשון הזה מגונה בעיניהם אינם מליצים בעדו כשמתפלל בו (ה)

קב

שלא להפסיק כנגד המתפלל ובו ה" סעיפים ,

א אסור לישב בתוך ד' אמות של המתפלל בין מלפניו בין מן הצדדין (א) מפני שנראה כאלו חבירו מקבל עליו עול מלכות שמים והוא אינו מקבל ודבר זה נלמד ג"כ מפסוקים של חנה שאמר' לעלי דכתן אני האשה הנצבת עמכה בזה מדאמר' עמכה משמע שהוא היה נצב כמותה כשהתפללה ואח"ל מפני שהיה יושב בתוך ד' אמות שלה שהוא ברשותה והרי נקרא עמכה לפיכך הצריך לעמוד ולהיות נצב על עמדו כל זמן שהתפלל' אבל חוץ לד' אמות הוי חוץ לרשותה ומותר לישב בד"א כשהוא יושב בטל אבל כשהוא יושב ועוסק בין בענייני תפלות או דברי שיר ושבח או אפי' עוסק בפ' איזהו מקומן שאומרים בכל יום * או אפי' בשאר דברי תורה אע"פ שאינו מענייני התפלה שבכל יום אפ"ה מותר לישב אפי' בתוך ד' אמות שאינו נראה כאילו אינו מקבל עול מלכות שמים כיון שעוסק בתורת הש"י שצוה לעסוק ולדגות בה יומם ולילה (ב) ויש מי שאומר דה"מ מן הצד אבל כנגדו לפניו אפי' כמלא עיניו אסור ואפי' עוסק בק"ש מפני שנראה כמשתחוה לו :

ב ואם היושב בצד המתפלל חלוש ואינו יכול לעמוד כ"כ עד שיגמור חבירו תפלתו מותר לו לישב דהא חולשתו מזכיה עליו שמפני כך יושב

ג ואם היושב כבר ועמד זה בצדו (ג) אינו צריך לקום שהרי זה בא בגבולו ואע"פ דכתיב גבי חנה ועלי הכהן יושב על מזוזת היכל י"י משמע שהוא ישב כבר והרי היא באה בגבולו ואפי' הכי הוצרך לקום אין זה קושיא שכבר אז"ל יושב ישב כתיב מלמד שאותו היום מינו אותו כ"ג וא"כ אין יושב לשון ישיבה אלא לשון הושבה שהושיבו אותו לכ"ג והרי מילי נינהו הא"פ דקדא ועלי הכהן ישב כלומר ועלי נתמנה לכ"ג ועל מזוזת היכל י"י מילתא באנפי נפשיה הוא כלומר והוא עומד על מזוזת היכל י"י אבל אם היה יושב לא היה צריך לקום (ד) ומ"מ מדת חסידות הוא שיקום אפי' בבה"ג שלא יהא נראה שאינו רוצה לקבל עול מלכות שמים אע"ג שחבירו עשה שלא כהגן שבא בגבולו

ד אסור לעבור כנגד המתפללים (ה) בתוך ארבע אמות דווקא לפניהם שלא יפסיק בינם לכותל אבל בצידיהם מותר לעבור ולעמוד . (ו)

ה אם היה אחד מתפלל אחריו והוא השלים תפילתו קודם שהשלים אותו שמתפלל אחריו אסור לפסוע ג' פסיעות עד שיגמור אותו שאחריו את תפלתו שאם יפסיע תוך תפילת אותו שאחריו הרי היא כעובר כנגד המתפלל ויש לדקדק בזה אפי' אם האחרון התחיל להתפלל אחריו מאחר שכבר התחיל

קג

מי שנזדמנה לו ריח או עיטוש בתפלה ובו ג' סעיפים

א היה עומד בתפלה ויצא ממנו רוח מלמטה ממתין עד שיכלה הריח וחוזר ומתפלל (וע"ל סימן פ"ט סעיף ט')

ב בקש לצאת ממנו רוח מלמטה ונצטער הרבה ולא יכול להעמיד עצמו הולך לאחוריו ד"א כדי לדרחיק מן השכינה שעמודת כנגדו במקום שמתפלל ומוציא הרוח וממתין עד שיכלה הריח ואמר רבן העולמים יצדתנו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפניך חרפתינו וכלימתינו חרפה וכלימה בחייו רמה ותולעה במותינו והזור למקומו והזור למקום שפסק וגו' תפלתו אבל לא יגמור תפלתו במקום שהלך לאחוריו אע"פ שכלה הריח שכיון שהתחיל כבר להתפלל במקום הראשון קבעה שם השכינה מקום לכך יחזור ויקרב עצמו למקום השכינה ויגמור תפלתו ומה שלא תקנו זה הרבן עולמים כו' ג"כ גבי היו מי רגליו שותתין על ברכיו שכתבנו בסימן ע"ח (ואע"ג דבסי' הנזכר מיירי בק"ש הא כל דין ק"ש שייך נמי גבי תפלה כמו שתבאר לעיל סי' צ' סעיף כ"ו) הטעם הוא מפני דגבי מים שותתין על ברכיו אינלאי מילתא דפרישה היה מעיקרא שנצרך לנקביו מתחלה ולא בדק שאין דרך מי רגלים לבא כך פתאום אם היה בודק עצמו ואין זה הרבן דתנצלות לפשיעתו אבל המבקש להוציא רוח הוא אנוס שדרכו לבא פתאום אע"פ שבדק עצמו לכך תקנו רבן העולמי' שיתנצל לפני בוראו שהוא אנוס והיינו שאמרו גלוי וידוע לפניך חרפתינו וכלימותינו להודיע שאנוס היה ואינו יכול ליזהר ממנו ותקון דרבן העולמים הזה ג"כ לא נתקן אלא כשמתפלל בביתו אבל כשמתפלל בציבור דדוי ליה ביזוי וביוש גדול אם ילך ממקומו שהציבור ירגישו שאין נופו נקי בעמדו לפני הקב"ה וכבר אחז"ל גדול כבוד הבריות שרוחה שבתורה קו' דבר זה שהוא דרבנן לפיכך אין צריך לדרחיק ממקומו אלא מוציא הרוח אם לא יוכל להעמיד עצמו וגם רבן עולמים כו' אין צריך לומר שאין כאן כ"כ בושה וכלימה כיון שאין הבריות מרגישין בבושתו רק ממתין עד שיכלה הריח וחוזר ומתפלל וכן נוהגין (א) ודווקא כשלא יוכל להעמיד עצמו אבל אם יוכל להעמיד עצמו יאנס ויעמיד עצמו כל מה שיכול עד גמר התפלה ואין כאן משום בל תשקצו אלא כשמעמיד עצמו לקטנים או לגדולים אבל להפחה בעלמא אין בו משום בל תשקצו

ג המתעטש בתפלתו למטה סימן רע לו שנראה כאלו נדחה מהשכינה שמרמזים לו שידחיק ממנה למעלה סימן יפה לו שכשם שעושין לו נחת רוח למטה שהעיטוש של מעלה הוא נוח לו לאדם כך עושין לו נחת רוח למעלה

קד

שלא להפסיק בתפלתו ובו ח" סעיפים ,

א לא יפסיק בתפלתו שנראה כמזלזל בכבודו ית" שמפסיק בשאלת צרכיו ממנו לעסוק בדבר אחר וכבר אמרנו שהתפל' שהיא בקשת צרכיו צריכה להיות יותר באימה וביראה מק"ש שאינה אלא שבח ואפילו מלך ישראל שואל בשלומו לא ישיבנו דווקא מלך ישראל אבל מלך עכו"ם פוסק ומשיב לו שלום מפני הכבוד אם אי איפשר לו לקצר אבל אם אפשר לו לקצר (א) ובעניין זה יכול לסיים קודם שיגיע אליו יקצר

ואם

סימן קב

(ה) הקשה בחי"ל על שהשמיטו הלבוש ח"ם בהגה כ"ע דלאחריו נמי אסור ופסק להלכה דאסור בתל אחריו וכן פסק בל"ח ורמיתי בל"ל בכתוב דעתו דלבוש תכוס דמי' בז"ה הוא גי' י"ב ולכך מותר לאחריו הל"ב הי ט"ז ע"כ ולא נהיר' דיותר ל"ל דכמ לדים תכוב הוא כת"ם בת"ת ועוד הא לפמו אסור כתלא עיכו אל"כ ע"כ מיט נכלל בזה בגי' בזה כלל וג"ל דקאי על שני לדדין ולאחריו ועוד הא הלבוש כתב טעם דכתיב עמכה השמע ברכתה והיינו ד"ל כת"ם כי פר"ה (ב) דוקא כבתוניא בבסתיו אבל הרהור בל"ח לא תהני סתרי אלא עלי הי ג"כ תהרהר(ג) בע"ת דקדק חזה לפמו ערוך לקום אף שיושב כבר ול"ע א"כ בס"ב דיוס' בלד התפלל חלוש מדי מיס' הכי (ד) והב"ח חילק דדוקא בביהו הוא דאחריו זה בא בגבולו אבל לא בב"ה הלכך עלי שהיה בב"ה היה צריך לקום . (ה) וכן בבמיבור קורין פסוק שתע(סל"ה הי רמ"ע)(ו)אף דמות' לעמוד לפני' בפמו הייט דוקא בכבר עומד אם אבל עובר ונעמוד אם אסור כן תמצא בע"ת

סימן קג

(ה) לל שיהרהר בלבו הטעם הידון (של"ה) מי' ק"ל

סימן קד

(ה) דהיינו שיאמ' תחל' הברל' וסופה , תכתע

ואם איפשר לו לילך ממנו במה שיטה מן הדרך יטה ולא יפסיק ברכות להשיבו בשלום :

ב היה מתפלל בדרך ובאה בהמה או קרון כנגדו יטה מן הדרך ולא יפסיק אבל בענין אחר אין לו לצאת ממקומו עד שיגמור תפלתו ובתחנונים שאחר תפלתו כגון באלקי נצור ושאר תחנונים יכול לצאת ממקומו אם צריך לכך

ג ואפילו נחש כריך על עקבו לא יפסיק לדבר כגון לומר לאחר שיסרנה אבל ללכת ממקומו לנענע רגליו כדי שיפול הנחש כתבו מהר"ר שמואל זה הפסק חזוקא נחש אבל עקרב כריך על עקבו פוסק אפילו בדיבור לפי שהוא כמעד יותר להזיק ונחש נמי אם ראה שהוא כעוס ומוכן להזיק פוסק :

ד ואם ראה שור בא כנגדו פוסק שהוא עם כן סכנה שהרבה לנגח בקרן ואחז"ל מרחיקין משור תם חמשים אמה ומועד מלא עיניו ואם השורים שבמקומו מחוקים שאינם מזיקים אינו פוסק . (ב)

ה בכל מקום שאמרנו שפוסק אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש (ג) ואם לאו חוזר לתחלת ברכה שפסק בה ואם פסק בג' ראשונות חוזר לראש וכן בג' אחרונות חוזר לרצה דג' ראשונות חשובות כאחת וכן ג' אחרונות :

ו והא דאמרינן אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש כשמשערין משערינן בקדא ואם עבר ושהה בתפלתו דינו לענין חזרו כדין ההפסקות האמורות כאן (ד) בסימן זה :

ז ואינו פוסק בתפלה לא לקדיש ולא לקדושה ויכוין למה שאומר הש"צ והוי כענה ואפילו אם קראהו לעלות לס"ת אינו פוסק .

ח וחזוקא בתוך התפלה אבל אחר ששים י"ח ברכו' קודם שהתחיל אלהי נצור או בתוך אלהי נצור יכול לענות אמן יהא ש"ר וקדושה וקדיש וברכו ואם קראהו לס"ת פוסק ועולה (ה) .

קכז המתפלל שתי תפלות וכו סעיף אחד .

א המתפלל ב' תפלות זו אחר זו כגון ביום שיש בו מוסף ורוצה להתפלל שחרית ומוסף זו אחר זו אע"פ שכח ולא התפלל וצריך להשלימה בזמן תפלה של אחריה ומתפלל שתים זה אח"ז כמו שיתבאר סק"ח צריך להמתין בין זו לזו (א) כדי הילוך ד' אמות כדי שתהא דעתו מיושבת עליו להתפלל בל' תחנה :

קכח מי הם הפטורים מתפלה וכו ג' סעיפים

א כל הפטורים מק"ש מחמת שעוסקין במצוה או בטרדת מצוה והרי ק"ש דאורייתא ועוסקין במצוה פטורתן כ"ש שפטורין מן התפלה שהוא דרבנן אלא דאסמכוה אקרא שהיא בכלל הקרבנות מדכתיב ונשלמה פרים וגו' : וכל שמחייב בק"ש חייב בתפלה חוץ מהמלוין את המת שאין למטה צורך בהן שאע"פ שהם חייבים בק"ש פטורים הם מתפלה שאע"פ דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון שאני ק"ש שיכולין לאומרה בעוד שמהלכי' ודי להם שיעמדו בפסוק ראשון ואין צריכין להסעכב בעמידה אלא זמן מועט ואח"כ ילכו ויקראו ויעסקו גם בלוויתן לפיכך חייבים אבל תפלה צריכין להתפלל כולה בעמידה (במו שנתבאר לעיל סי' צ"ח סעיף ד') ואינם יכולין לשהות כ"כ לפיכך פטורים משום שעוסקין במצוה :

ב נשים ועבדים אע"פ שפטורים מק"ש משום שהיא מצות עשה שהזמן גרמא חייבים בתפלה שהתפלל היא מ"ע שלא הזמן גרמא שכל היום זמנה אז היא גופ' אז תשלומיהם (א) וכן כל הלילה ועוד דשאני תפלה דרחמי ניתנו תיקנה רבנן אף לנשים ועבדים וכן לקטנים שהגיעו לחינוך תיקנה שיחנכו אותם אע"פ שקטנים הם ופטורים הם משאר מצות יוצאו אותם בתפלה כדי להרגילם ונבעל קרי חייב בה בלא שם רחיצה כמו שנתבאר סימן פ"ח :

ג מי שנודרתו אחבנתו כגון רשב"י וחבריו מפסיק לק"ש (ב) שהיא דאורייתא ואינו מפסיק לתפלה שהיא דרבנן (ג) אע"פ שלא יהא לו שהות להתפלל אח"כ שיעבור זמן תפלה אפ"ה אינו פס' שהרי תלמוד תורתו היא דאורייתא ואין תפלה דרבנן דוחה אותה אבל אנו שאין תורתינו אומנתינו והרבה שעות ביום אנו מתבטלין מן התור' מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה אם אין שהות אח"כ להתפלל מיהו גם לדידן אם לומר עם אחרים ואם היה פוסק היו רבים מתבטלין מן התורה אינו פוסק חוץ מלפסוק ראשון של קריאת שמע שהוא זמן מעט ואם אין השעה עוברת ויש לו שהות עדיין לקרא ק"ש ולהתפלל אפילו לומר יחידי אינו פוסק :

קכט המפסיק אם התפלל ודין תפלת נדבה וכו ד' סעיפים :

א כבר אמרנו דק"ל שתפלות כנגד תמידין תקנום ובתמידים כבר למדו חז"ל שלא היו יכולין להקריב שני תמידין של שחרית או שני תמידין של ערבית ביום אחד דהוי לדו עובר משום בל תוסיף לפיכך בתפלו' שתקנו כנגדם נ"כ הוי דינא דבי מי שברי"לו שהתפלל כבר אסור לו לחזור ולהתפלל פעם שנית לשם חובת תפלה דהוו כמקריב שני תמידין לשם חובה שאסור משום בל תוסיף .

ב ואם רוצה להתפלל תפלה השנייה בתורת נדבה הרשו' ביהו דכמו שהיחיד מתנדב קרב' נדב" כך יכול להתפלל תפלת נדבה ואין צריך לחדש בה שום דבר ו"א שגם כשתפלל התפלה השנייה בנדבה לא יתפלל אותה אם לא יחדש בה דבר כדי שהוא תפלתו תחנונים ודא ניכר מתנו שאינו מתפלל אותה לשם חובה דלחובה אין דרך להוסיף בה כלום דבלאו הכי כולה תחנונים (א)

ג וכשיתפלל בנדבה יכול להתפלל כמה פעמים שירצה בכל יום בנדבה חוץ מתפלת המוספי' שאין מתפללין אותה בנדבה כגון שיתפלל יחיד מוסף שתים א" חובת היום וא' נדבה בר"ח או בח"ה שלא מציגו קרבנות מוספין שהיה קריבין נדבה ובשבת ובי"ט אין מתפללין תפלת נדבה כלל אפי' שחרית ומנחה שלא היו קריבין נדבות בשבת ו"ט שאינן רוחין אותן ואם הוא מוסיף אם התפלל אם לא חזר ומתפלל ומתנה אם לא התפלל תהא זו לחובתו ואם התפלל תהא לנדבתו וא"צ לחדש בה שום דבר שאין לך חידוש גדול מזה שמתפלל על הספק ויכול להיות שכולה הוא מחייב דשמא לא התפלל כבר ואע"ג דבשאר מילי בספיק דרבנן אזלו לקולא בתפלה דרחמי אזלינן לחומרה (ב) ויכול לחזור ולהתפלל דהלואי שיתפלל אדם ויבקש רחמים כל היום כולו ואם התחיל להתפלל על דעת שלא התפלל ומתפלל זו לשם חובתו ונזכר שכבר התפלל פוסק אפילו באמצע נדבה אפילו יכול לחדש בה דבר שאם יגמור אותה אדעתא דחובה הוי כמקריב ב' תמידין ואם יגמר אותה אדעתה דנדבה ובחידוש ה"ל חציה בחובה וחציה בנדבה וזה אין שייך לא בקרבן חובה ולא בקרבן נדבה . אבל אם התנה תחלה אפי' אם נזכר בתוך התפלה שהתפלל נמר לשם נדבה ומחדש בה דבר (ג) משום דהלאה הוי כולה נדבה בד"א ביחיד המתפלל אבל הציבור אין מתפללים שום תפלה בנדבה כלל שלא מציגו קרבן ציבור שבא בנדבה מ"מ ביחיד כשמתפלל בנדבה ומחדש בה דבר יכול להתפלל אותה בין ביחיד בין בצבור :

ד החידוש שאמרנו שצריך שיחדש בה הוא אם יוכל לחדש דבר בכל ברכה וברכה מן האמצעית מעין הברכה יחדש מ"מ אם לא חדש דבר אלא בברכה אחת די כדי להוציא שהיא נדבה ולא חובה ו"א דהחידוש שאמרו צריך להיות דבר שנתחדש לו אותו ענין אחר שהתפלל כבר ולא היה צריך אליו קודם לכן זה נקרא חידוש אבל אם מחדש בה דבר שהיה צריך אליו ג"כ כבר אלא שלא הזכירו בתפלתו הראשו ה אין זה נקרא חידוש וכג' ראשונות וכג' אחרונות לעולם אין מוסיפין בהן ואין פותחין בהן ולא משנין בהם דבר שום אינם אלא

(ב) חשוב אמיל מיכם מכרסים וכ"ו בנ"פ דף מ' אבל הכרסים אמיל בסתם מ"ל לסוק וגחב הב"ח הה חיוי נבור מגן הוק הנול אבל כהוק אפי' פגם מ' סבק . (ג) חדיה לי בדברי ב"ח כשוסק בין הדוקא בתוכם דחוקא כגון שמקום מיט רחוי לרוח בו ולאיש בו מלה מו מים מחתין על בירכו דה"ל כשסגר דהה ליזכר תגיקרא אלא יבא לידי כך הלא והוא לרחם אבל הכא מוכם דעלמא דשורים מו קרון מין דיך לחזר לרחם אפיל אהה כדי לגמור לת טוה וחולק של ב"ע דחמלק בב"י בין ק"ש לתפילה מלא דיט בהפילה כתו בק"ש והביאו ע"ת בקנרה ונעיל סי' ס"ה סבק הב"ח לחלק בין ק"ש לתפילה דבתפילה אפי' לא עבבו מוכם חוזר לרחם וכן פסק הגי' בפיהן ס"ה בשם הב"ח הה ל"ל דשם הגנוס והכתא חמיגא מחלק בתמיהות חי"ם ול"ח דלגנוס בוחר לת מעמו דלגן סתם דחוסק , וכמי' ס"ה פסק לחלק בין מחמת אוכם לו לא דלק"ת דחמלק בין ק"ש לתפילה ומוחר בהפלה על הסוק דהוסק אפי' בלין מוכם , (ד) ודשם הב"ח וכ"ג דחוקא בלוכם הגא דחזן חוזר לרחי' בלתנוגות כגלא הכמיק כדי לעמור לת כולו אבל בכם בחזיר חוזר לשלם לרחם כהלקתן הייגן קי"ד ס"ו ומה שמחלק בע"ת דסה גרע דמיכה מהר הפילה לא נהיגא דהא בעור וס"ע בם קאחר בכל מקום שלחרו חוזר לברכה שעבה בה כו' ל"ל גם בכלנו אם בתפילה (ה) לקמן בסי' קי"ב מעמנו דלחזן בסתבין לחזר יהי רגן קדם אלהי מעי תכי מחר הפילה אין לספיק בין תפילת י"ם ויהא לרגן :

סימן ק"ה

(א) אחר שסגר את רגליו ואחר שעה שלם כו'

סימן ק"ו

(א) מחב חי"ם ל"ל לא דק שגם תבטחין יש להם אזן אבל הנעם שאחרו כלאלי יתפלל כל היום סלו ע"כ והב"ח לחב טעם בשם רמב"ם דלא הי חי ל"ע שהתן ברחמו כיון דאין קבוע לה אזן מהאוריתא רק מדרבנן (ב) כתב בס' לחם חסכה על תוכר ל"ק דבבת דחוקא לפי הלשון היו חסיקין ומן מבל ק"ש מתו ר' שלא היה תפסוק רק לפי' הלשון ע"כ ולא נהיגא דסלחי ר' שהיה לחר לאחרים לבר לא היה תפסיק רק לפי הלבוה זכן חשבא לי בס"ע ובגוס הדיק והיטב דלא חיטק בחמיחין בין ק"ש עמוד מחחלק בין ק"ש לתפילה ובוא מיחא לי תחיבת ע"ח על הגב' ב"ע ובגוס דסקו כטיחר לאחרים מין מפסיקין לקי לחין דלמחו פ מחרמי ואחה כלא ר' סיה הרחי לאחרים ולק"ו דלין חזלו בחחמי' דחסקיקים בק"ש ור' לא היה חסיק רק לפי' הלשון ע"כ נרמי' לחלק דר' היה לחר לאחרים וחחמי' ע"ק דבבת לא חיגרי בלחר לאחרים ולא כיון דס"ם לחלק על חתנו' הלק בין רבי' חבירו ל"כ הקא בחין לחר לאחרים אבל בלעמר לאחרים לא חיים חיטק בין רבי' לחין (ג) לא היה נריך לה הלמי' לחבים דס"ל חבלה חלאוריתא ח"ח אין אחנה קבוע הלאוריתא וכן הלאיר בעוסם בברכטרה פ"ק הבבת וכן חשחב שם בס"ם בס"י

סימן ק"ז

(א) וכן פסק בס"ע ולחרומים (ב) סבב בע"ת לבוגם עבה בזה הב"ל בע"ע הלרבב"ם לחפלה הלאוריתא ובפק הלאוריתא לחומר' ע"כ ולעל"ד הוא מעה דהא הבואר ברחב"ם פ"ו מב"ח הלקי מחפלה הלאוריתא הייגו שחמו' לחחפלל בכל יום אבל מני בפ"ו לחיחת ומחי מירגה רק חגמים חקנו ג' חפילות לחיגות הקבועים ולם כן סברם הבוגם לעגם הה הלי חשוב מבא הלאוריתא הא לא מה שבא בחיחת מ"ל להיפעל דשני מחיגו בחפילת חנחה לחר וכן בכולם רק הרבם חקנו הבי לם כן ל"ל חבוס הרחיחי מנגו (ג) בחי"ם ול"ח דלי ר' חלק בזה על הבוגם ומין שחחיל מלאוריתא הסמיקא ופסק הי מקיחם מ"ל חו'

לבוש הלכות תפלה דתכלת

שבהא דהש"י ועליו אין לדוסיף נכמו שנתבאר בע"הכי לו דומיה תהלה ואין לנו אלא תקנת חכמים ז"ל הרוצה להתפלל תפלתו נדבה צריך שיהא מכיר את עצמו איך ואמיד בדעתו שיוכל לכוין בתפלתו מראש ועד סוף ואז קרינן ביה נדיב לב עולות אבל אם אינו יכול לכוין יפה קרינן ביה ל"ל רוב זבחיכם והלואי שיוכל לכוין יפה בג' תפלות הקבועים ליום .

סימן ק"ח

קח מי שלא התפלל לסבה מן הסבות וכו' י"ב כעיפים :

א התפלה בקשת רחמים היא לפיכך יש לה תשלומין כיצד אם טעה או נאנס ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתים והראשונה לשם מנחה והשניה לתשלומין וטעמא ג"ל משום דק"ל תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ולפינין מקראי עיין לקמן סימן תרפ"ד סעיף ג' (א) ואם היפך לא עלתה לו אלא אחת והוא אותה דשל חובה ובשל תשלומין לא עלתה לו כיון דמקראי ילפינן לה צריך לחזור ולהתפלל אותה אחר שהתפלל אותה דשל חובה וכן הדין בכל מקום שצריך להתפלל תפל' של תשלומין :

ב שכח או נאנס ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים הראשונה של ערבית והשניה לתשלומין וכן טעה או נאנס ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים הראשונה לשם שחרית והשניה לתשלומין ואין שייך תשלומין אלא לתפלה שהיא בקשת רחמים אבל לק"ש לא שייך תשלומין (ב) שאם לא קרא ק"ש של שחרית או של ערבית בזמנן אין לה תשלומין בתפלה הסמוכה לה שהתורה זמן קימה וזמן שכיב' אמרה וכיון שעבר זמנה בטל קריאתה ומעותה לא יוכל לתקן דהא לפיכך אם טעה ולא התפלל ערבית כלל לא ק"ש וברכותיה ולא תפלת י"ח מתפלל למהר יוצר וי"ח ברכות ואח"כ יתחיל אשרי לדפסיק בין תפלה לתפלה אבל ק"ש וברכותיה לא יחזור ויקרא לתשלומי ערבית רק יתחיל באשרי כמו בתפלת מנחה שאין עם ק"ש שמתחילין באשרי ויחזור ויתפלל י"ח ברכות לתשלומין ערבית ואח"כ יאמר דתחנון שאומרים (ג) וסדר הקדושה שכל מה שיוכל לדקדקים ולכמוך תפלת דתשלומין לתפלת דהובה יעשה . וכן אם טעה ולא התפלל שחרית כלל לא ק"ש וברכותיה ולא י"ח יתפלל במנחה אשרי ותפל' י"ח של חובה ואח"כ יתחיל אשרי לדפסיק ויתפלל י"ח לשם תשלומין וברכת יוצר לא יאמר וכן אם טעה ולא התפלל מנחה יתפלל ערבית ק"ש וברכותיה ותפלת י"ח לחובה ואח"כ יתחיל אשרי לחפסיק בין תפלה לתפלה ויחזור ויתפלל י"ח לשם תשלומי מנחה :

ג והא דיש תשלומין לתפלה דווקא בזמן תפלה אחרת לפי שניון שדוא זמן תפלה והוא עוסק בתפלתו חוזר ומשלים כה שטעה בתפלה שעברה אבל שלא בזמן תפלה בגון שישלים תפלת שחרית מיד אחר חצות קודם שהגיע זמן תפלת מנחה אין זה תשלומין שאין עכשיו זמן תפלה כלל לא של שחרית ולא של מנחה וכן אם טעה ולא התפלל מנחה לא ישלים אותה אלא בזמן תפלת ערבית ולא כל הלילה אחר כלות זמן תפלת ערבית (ד)

ד ואין תשלומין לתפלה אלא בזמן תפלה הכמונה לה בלבד אבל אם עברה זמן דתפלה הכמוכה לה שוב אין תשלומין לתפלה זו כגון אם טעה ולא התפלל ערבית וגם שחרית לא התפלל באונס או בטעות כשיגיע זמן מנחה לא יתפלל אלא שתים לשם מנחה והשנייה לשם תשלומי שחרית אבל ערבית אין לה תשלומין כיון שעברה זמן תפלה בנתיים וכ"ש אם לא התפלל שחרית ולא מנחה שלא יתפלל ערבית אלא שתים אחת לערבית והשנייה לתשלומי מנחה ולשחרית אין תשלומין שכבר עבר זמנה וגם זמן דתפלה בינתיים עבר וה"ה אם התפלל אותה דתפלה שבנתיים אלא ששכח התשלומין שלא ישלים דתשלומין בזמן דתפלה השלישית כיון שכבר עבר זמן תפלה אחת בנתיים :

ה מידו אע"פ שאין תשלומין לתפלה אלא בזמן תפלה דסמוכה לה ותפלות אחרות שדפסיד אין לדם תשלומין אם רוצה לדתפלל אותם נדבה ושיחדש בדם שם דבר הרשות ביחד ונכון לעשות כן : (ה)

ו שכח או נאנס ולא התפלל מוסף אין לה תשלומין שאין תשלומין אלא לבקשת רחמים דהיינו שאר תפלות אבל מוספים שהם כנגד הקרבת קרבן ממש שמזכירין אותה בה אחר שעבר זמנו שוב אין תשלומין למוספים שכבר עבר זמן ובטל קרבנו ואין מקריבין מוספים בלילה אבל תמידין מציגו שהיו מקריבין אימורי תמידין של בין הערבים כל הלילה אע"פ שעבר זמן מנחה ועד רשאני תפלת ערבית שחרית ומנחה שהם כולם נתקנו לתפלה דרחמי והלואי שיתפלל אדם תפלה דרחמי כל היום כולו ואין שייך לומר בהן עבר זמנם בטל קרבנו אבל תפלת מוסף לא נתקנה לשם רחמי אלא משום ונשלמה פרים שפתינו ובזה ודאי שייך לומר עבר זמנה בטל קרבנו , מידו מוסף זמנה כל היום עד שתחשך לפיכך כל זמן שלא חשכה עדיין זמן תפלת מוסף הוא ויכול להתפלל אותה אפי' אחר שהתפלל מנחה שעדיין יום הוא ולא משום שם תשלומין אלא משום היא נופה שהרי עדיין זמנה הוא דהא לפעמים אפי' לכתחילה יכול להקדים תפלת מנחה לתפלת מוסף כמו שיתבאר בסי' רפ"ז בע"ה ומה שאמרנו שאין לה תשלומין היינו בתפלת ערבית שעבר כל היום שהוא זמנה אבל בלילה עבר זמנה ובטל קרבנה : (ו)

ז והא דיש תשלומין לתפלה דווקא כשטעה או נאנס אבל אם הזיד מעוות לא יוכל לתקן הוא ואין לה תשלומין אפילו בתפלה הסמוכה לה מידו דווקא תשלומין חובה אין לה אבל אם ירצה יכול להתפלל אותה בתורת נדבה וא"צ בה שם חידוש כשמתפלל אותה נדבה בתפלה הסמוכה לה שכיון שאלו טעה והיה שוגג כמה שלא התפלל אותה היה עכשיו זמן חובה לתשלומין אלא שמשום שפשע והזיד לא תקנו לה תשלומין לפיכך נהי דאינו חייב לשלמה ואין לו שכר כמצות חובה מ"מ כיון שעכשיו זמנה הוא אם רוצה להתפלל אותה לשם תפלה דרחמי שכר תפלה דרחמי אית ליה ואין כאן מקום לחידוש כלל : (ז)

ח ואין אדם נקרא מזיד אלא כשמבטל התפלה בלי שום טירדא אבל מי שלא התפלל בזמן שהיה לו להתפלל מפני שהי' טרוד בעסקיו והיה סבור בבל פעם שעדיין ישאר לו זמן לתפלה אחר שיגמור אותו עסק שהוא מתעסק בו ואפי' היה מתעסק ומרוד בצורך ממונו שלא יבא לידי הפסד וכיון כך עברה לו השעה ועבר זמן התפלה וכן שהיה שיכור וחשב שיסיר יין קודם שיעבור זמן התפלה וע"י כך לא התפלל בזמנה כל אלו חשובים אנוסים ויש לדם תשלומין מידו לכתחלה יש ליזהר לכל אדם שלא יעבור זמן תפלה משום הפסד ממונו כמאמרם ז"ל הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ט'

ט טעה ולא התפלל מנחה בע"ש מתפלל ערבית שתים של שבת שכיון שהתפלל הראשונה לערבית והשניה לתשלומין כמו שנתבאר חייב להזכיר של שבת גם לתשלומין אע"ג שכתפלל אותה לתשלומין דחול הרי כבר קבל עליו שבת ואיך יעשה שבת חול וכן אם לא התפלל מנחה בערב ר"ח מתפלל ערבית שתים של ר"ח ואם לא הזכיר יעלה ויבא בראשונה והזכיר בשניה. נראה כאילו התפלל הראשונה לשם תשלומין וכבר אמרנו למעלה שאם היפך לא יצא לפיכך גם כאן לא עלתה לו אלא השניה וצריך לחזור ולהתפלל אחת לשם תשלומין ולהזכיר בה יעלה ויבא וכן כתב מהרי מהרמ"א ז"ל דמרמה ר"ח לשבת ואנו אין נותנין כן שאם לא התפלל מנחה בע"רח אלא כמו שיתבאר לקמן סי' תכ"ב סעיף א' דלא דמי ער"ח לע"ש דגבי ע"ש הוי טעמא כיון שכבר קבל עליו שבת הוי זילולא דשבת דהיאך יעשה שבת חול שיתפלל תפילה של חול בשבת אבל בר"ח לא שייך טעם זה דאין קדושתו חמורה כל כך ועוד שהרי כלאו הכי מתפללין כל נוסח של תפלת חול בר"ח ואין זלזול לר"ח כשלא יאמר יעלה ויבא בשניה דשב ואל תעשה הוא מה שאין כן בשבת נ"ל : (ח) אבל אם לא הזכיר יעלה ויבא בשתיהן או הזכיר בראשונה ולא בשניה אין צריך לחזור :

טעה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל במוצאי שבת שתים של חול ומבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה דלא דמי ליעלה ויבא שאומרים בשתיהן דשאני יעלה ויבא שחובה לאומרה בכל התפילות של אותו היום אבל הבדלה אינו שייך אלא בשל ערבית אבל בשאר הדינים הוי הדין כמו ביעלה ויבא שאם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה שניה עלתה לו ראשונה לא עלתה לו ואם הבדיל

בשתיהן

סימן ק"ח

(ה) הקשה מה"ע ומע"ת הא בתנאות רק מ"ש דלתנה בעלתא תדיר קודם ולא עכב לעלה פתב הנעם כדי שלא יבא ליד תקלה שיתפלל כתשלומים לפיכ שלא בזמן תפלה הסמוכה ויקדימה שלא בשת וזמן כתפילה (ב) עיין סוף סימן ל"ה כתב בשם דישת בזה גם בל"ל פסק הק"ם יש לה תשלומין אבל לא ברכותיה (ג) מבל בל"ח ות"ת פסקו דיתחר תחנון חכי שלין לתפסיק בין ל"ח לתחנון (ד) כתב מה"ם ז"ל ומי אמן לה הרי שבינו מין לה קבע כלומר שחתה כל הלילה אלא שלם סמה הרבה אחרי שהתפלל ערבית כיון שלינו מתעסק בתפלה מין כאן זמן לתשלומין ע"כ ומסבר דלבוב מיירי אחר חצות לילה דהכתיב תקנו זמן ערבית קודם חצות כדלקמן סי' רל"ה כיון שעבר זמן תקנת הכתים מין לה תשלומין אלא מיירי אחר בעל שחוד כסבר ודהחיתא לקמן סי' רל"ה ס"ד ולדינא תמצא לי סבר"ה מח"ק דעד הבוקר יש לה תשלומין ע"ש גם ל"ע בחידוש דין זה שכתוב מה"ע וכן בל"ח דק' דאם סיח עבקר התפלה והכר ט שוב מין לה תשלומין ודייק שם כן תרבב"מ שבינו ב"י ע"ש ולי נראה מסבר דלמו הוקא נקט הרבב"מ והוא עוסק בתפלה קרינן ביה והיינו דסיים אבל שלא בזמן תפלה לא תמצא דשיקר הלוי בזמן הפלה וכן נראה מתשובת הרשבקים (ה) מולה וכיונא בו שבינל ברבה תפלות מחתת אומם יבלים בתפלי מדבה על ידי מיחם (ל"ג ול"ג) הב"ל חייב להתפלל שתים יכוין בתפלי בקול רם לתשלומין ולהוציא לא שלינו בקי (תשובת רבב"ז) (ו) אלא שכח שחרית בשנת לא יכליחה בתפלת תוסף אלא אחר תפלת הנחה (ל"ג) ונראה דלה בשסכת ערבי אלא הפלל עד אחר תוסף דתוחר להתפלל עוד כשעדיין זמן שחרים דתוסף לא תעבה ולא תוריד בזה ועיין עוד מחלב הרמים בסי' תכ"ב (ז) רבב"ח פסק ודעיך לחדש בה דבר (ח) מחוב ע"ת ים לחשוה על רת"ל חל"ם בלם לא הפלל בשבת דחתפלל בחל"ם ע"ת ים ותבדיל בנרשוה ולינו תבדיל בשמיה ע"כ נראה מיבר לבנוס עפ"ד ולחתיעתי לעת ד"ת סי' תכ"ב שהקשה זה בעלמו ולחיר דבמלי הבדלה דלאחר שבבדיל ברחבוה בתפילה בחול הא עוחד לבר לין ל לבבדיל בשמי אבל בלין בבי תפיל שמיר בר"ם הא עוחד תבדיב לחבי' תמין בחלוקת ולן הבחלוקתי דברי בבוס בעפ סמיך שלאחר זב שלחלב בבר ולן בל"ם לי הסכים לת"ל הלוקת כר גם ל"ל דיה מחבי' הבם הבדיל שבב בבבת חול שיתפלל הפילה בל חל ס' לינה ריאה הא כתב הרמ"ם ר"פ ח"ב דלקי בשבת ראוי שלחפלל שלום תפילה ים

בשתיקה או לא הבריל בשם אחת מהן יצא :

יא בד"א בטעה במנחה של שבת ולא התפלל כלל אבל אם טעה והתפלל י"ח של חול במנחה של שבת ולא הזכיר של שבת יש להסתפק בו שיש פנים לכאן ולכאן שיש לומר אע"פ שלא יצא באותה תפלה ואלו היה נזכר מבעוד יום היה צריך לחזור ולהתפלל ז' ברכות של שבת אפ"ה לא יתפלל במוצאי שבת שתים כיון שכבר התפלל י"ח ברכות ולמה יחזור ויתפלל אותם י"ח ברכות עצמן שהתפלל כבר וי"ל ג"כ לאידך גיסא כיון שלא יצא ידי חובתו באותה תפלה הוי כאילו לא התפלל גלל וצריך להתפלל ערבית שתים והדבר מוכרע לפיכך הנכון שיעשה ויצא ידי ספקן יתפלל אותה לערב בתורת נדבה ולא בתורת תשלומין ולא יבריל בה ואין צריך לחדש בה דבר שכיון שמתפלל אותה מספק אין לך חידוש גדול מזה וכן הדין אם לא הזכיר יעלה ויבא במנחה של ר"ח :

יב ומדאמרינן שאם הבריל בשתיקה יצא שמעי' דה"ה בשאר תפלות אם טעה והזכיר בתפלה של שאר ימים דבר שלא שייך להזכיר באותו יום כגון שהזכיר יעלה ויבא ביום שאיט ר"ח או שהזכיר של שבת ו"ט או איפכא וכה"ג לא הו' הפסקה ויצא (ט) מיהו אם נזכר בעודנו עומד בתוך אותו ענין שטעה פסק אפילו באמצע הברכה

קט כוונת היחיד ואיך יתנהג בהתפללו עם הציבור ובו ג' סעיפים

א הנכנס לבית הכנסת ומצא ציבור מתפללין אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע שליח ציבור לקדושה יתפלל ואם לאו אל יתפלל אם אין השעה עוברת לפי שצריך לומר קדושה עם הציבור דהא כל שאין היחיד אומר קדושה שבתפלה מרכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל, וקדיש ואמן דהאל הקדוש ושומע תפלה דינן כקדושה ואם נכנס אחר קדושה אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע ש"ץ למודים יתפלל ואם לאו אל יתפלל שאע"פ שיחיד אומר מודים בתפלתו אעפ"כ צריך לחזור ולשחות עם הציבור דראה כבופר במי שהציבור משתחוים לו וה"ה נמי אם יכול להגיע למודים או לאחת מן הברכות ששחוין בה כשיגיע ש"ץ למודים ויוכל הוא לשחות עם הציבור יתפלל כיון שמשתחוה עם האחרים אע"פ שהוא אומ' ברכה אחרת ששחוין בה ושחוה עמהם דרי' לא נראה כבופר ואם צריך להתחיל בתפלה מפני שהשעה עוברת או כו' לסמוך גאולה לתפלה ונזדמן לו שמגיע ש"ץ למודים כשהוא באחת מן הברכות באמצעה ישחה עמו אבל אם הוא בתחלת ברכה או בסופה לא ישחה שאין שוחין בתחלת ברכה או בסופה אלא באבות ובהודאה כמו שיתבאר טעמא בע"ה ומכל מקום לכתחילה לא יעשה כן אלא יסתין מלהתפלל אם אין השעה עוברת אם לא שהוא מוכרח להתפלל כדי לסמוך גאולה לתפלה או שהשעה עוברת ולא יכול להמתין

ב ואם הוא מוכרח להתחיל התפלה עם הש"ץ ולא יוכל להמתין יאמר כל התפלה עם הש"ץ ובשיגיע עם הש"ץ לנקדש או לנעריצך יאמר עמו מלה במלה כל הקדושה אף ע"פ דק"ל אין היחיד אומרה כיון שאומרה עם הש"ץ איט נקרא יחיד ואח"כ יאמר עמו מלה במלה עד ברכת האל הקדוש וכשעושה כן שאומר הברכה עם הש"ץ איט צריך להפסיק ולענות אמן דהא הקהל עונין אמן אחר ברכתו עם הש"ץ והוא שומע ושומע כעונה (א) וכן יעשה בברכת שומע תפלה לפטור עצמו מן האמן ולא יצטרך להפסיק ואח"כ יכוין שבשיגיע ש"ץ למודים יגיע הוא למודים וכן להטוב שכך ולך נאה להודות כדי שישחה עם הציבור (ב) מ"מ לכתחלה לא יעשה כן אלא יסתין אם יכול כמו שאמרנו,

ג יחיד העומד בתפלה וכשהגיע למקום קדושה הוי הציבור אומרים קדושה דסדרא איט אומר קדוש' עמהם שאין הקדוש' שוות ואם היחיד עומד בקדושה בתפלת יוצר והציבור אומרי' קדושה של תפלת מוסף י"א שגם זה נקרא אינן שוות ולא יאמר היחיד הקדושה עם הציבו' אלא ישתוק ויכוין' למה שהציבור אומרי' ושומע כעונה וי"א כיון דשוה הקדושות קדושה דתפלה הן הוי קדושתן שוה ויכול לומר הקדושה מלה במלה עם הש"ץ וכן עיקר

קי היוצא לדרך ופועלים וסדר תפלת הדרך ובו ד' סעיפים

א חייב אדם לברך י"ח שלשה פעמים בכל יום כמו שתקנו אותו חכמים ז"ל כמו שנתבאר לפניו בעזרת השם ואם הוא לו שעת הדחק כגון שהוא בדרך או שהוא עומד במקום שהוא טרוד ודואה שיפסיקהו העוברים או שלא יוכל להתפלל בכוונ' ארוכה כ"כ ואפי' הוא בעיר מתפלל תפלה קצרה והיא ז' בתחלה אומר ג' ראשונות ואח"כ יאמר הבינו שהיא כוללת כל הברכות האמצעיות וזה נוסחה הבינו י"י אלקינו לדעת את דרכיך ומול את לבבינו ליראתך לסלוח היה לנו ולהיות גאולים ורחקינו ממכאוב והשגינו בנאות ארצך והנפוצים בארבע כנפות הארץ תקבץ והעכו"ם התועים ברעתך ישפטו ועל הרשעים תניף ידיך ושמחו צדיקים בבנין עירך ובתיקון היכלך ובצמיחת קרן לדוד עבדך ועלייכת נר לבן ישי משיחך וטרם נקרא אתה תענה טרם נדבר אתה תשמע כי אתה י' העונה ומציל בכל עת צרה וצוקה פודה ומציל ברוך אתה י' שומע תפלה ואח"כ אומר שלשה אחרונות וצריך לאומרה כולה מעומד כמו תפלת י"ח שהיא במקומה בשעת הדחק כיון שכוללת כולן וכשיגיע אח"כ לביתו או תתיישב דעתו אין צריך לחזור ולהתפלל פעם אחרת מ"מ שלא בשעת הדחק אין לומר אותה רק יתפלל תפלת י"ח עצמה וזה פירש"י על דבינו כנגד אתה חונן ומול את לבבינו כנגד השיגנו לסלוח היה לנו כנגד סלח לנו ולהיות גאולים כנגד גאולה ורחקינו ממכאוב כנגד רפאינו, והשגינו בנאות ארצך כנגד ברכת השנים בנאות ארצך לשון נוה כמו בנאות דשא, והנפוצים גארבע כנפות הארץ תקבץ, כנגד מקבץ נדחי עמו ישראל והעכו"ם התועים ברעתך ישפטו העוברים על דבריך ישפטו כנגד צדקה ומשפט ל"א והתועים במשפט על דעת' ישפטו (א) לא על פי מזלם אלא אתה בעצמך תשפוט אותם ואב מזלם לשוב' תרפוך אותו לרעה וק' לזה הפי' דמה שילכו' יש לזה עם ברכת השיבה שופטינו על כן נראה יותר נכון שר"ל והתועים שהם ישראל המטיחים דברים כלפי מעלה ח"ו בזה הגלות האריך שעוב הקדוש ברוך הוא אותם ואינו משגיח בם יהי רצון שישפטו ברעתך כלומר בידיעתך אשר הוא החמלה והחנינה מלשון ודע אלקים וזה ממש מה שזכר בברכת השיבה שיכיר ממנו הינון והאמחה שיש לנו בגלות ומלוך עלינו לבדו ברחמים בצדק ובמשפט והם דרכיו הטובים שאנו תועים עתה מהם עכ"ל ורבי יוסף קארו כתב ול"נ לפרש והתועים שהם ישראל שהם תועים בין העכו"ם כדכתיב תעותי כשה אובד והם נשפטים ע"י מלכי העכו"ם במשפטים אשר לא כתורתך יהי רצון שישפטו על דעתך שהם משפטי התורה וזה ודאי יהיה ע"י שישיב שופטינו כבראשונה ויועציו כבתחלה עכ"ל ועל הרשעים תניף ידיך כנגד שוכר אויבים ושמחו צדיקים כנגד משען ומבטח לצדיקים בבנין עירך ובתיקון היכלך כנגד בנ' ירושלים וצמיחת קרן כו' כנגד מצמיח קרן ישועה טרם נקרא אתה תענה כו' דרי שומע תפלה ע"כ הפי' וכל השנה יכול להתפלל אותה חוץ מבימות הגשמים שצריך לומר שאלה בברכת השנים וחוץ ממוצאי שבת וי"ט שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת אע"ג דהשאלה היה יכול ג"כ לכלול אצל ודשנו כו' ויאמר ודשנו בנאו' ארצך ותן טל ומטר מ"מ חשו חכמי' שמא יטעו' והא דחיישינן לשמא יטעה בתפלת הבינו יותר מבתפלת י"ח מפני שאדם עשוי לטעות יותר בדברים קצרים שבקל אדם יכול לדלג שתים או שלש תיבות או להוסיף אותם שלא במקומם אפי' שלא בימות הגשמי' וכן בט"ש וי"ט יש להקשות ג"כ שהרי יכול לכלול אותה אצל הבינו ויאמר הבינו י' אלהינו המבריל בין קודש לחול והבא ליבא לשנוי שמא יטעה כמו בברכת השנים דהתם באמצע התפלה אבל הבא בתחלת התפלה אדם יכול לכוין דעתו יותר מן האמצע ותירצו דמשום הכי לא תקנו מעין הבדלה בהבינו מפני שהבדלה בי"ח אינה ברכה בפני עצמה אלא שאנו כוללים אותה בברכת אתה חונן ואם היה אומר מעין הבדלה בברכת הבינו היה נראה שהבדלה בי"ח היא ברכה בפני עצמה כיון שתקנו מעין הבדלה בהבינו כמו שתקנו מעין שאר ברכות ואתו למטעי ולברך בי"ח אתה חונן ברכה בפני עצמה ואתה חננתנו ברכה בפני עצמה,

ב הפועלים שעושין מלאכה אצל בעל הבית אם אינו נותן להם שכר חוץ מסעודתן מתפללין י"ח כשאר כל אדם שאינו מקפיד בעיטבן כיון שאינו נותן להם שכר אכל מ"מ אין יודעין לפני התיב' ואין נשאין כפידם שוהו עיטבו גדול ומקפיד ואם נותן להם שכר מתפללין הבינו כי הבעל הבית מקפיד אם יתעכבו להתפלל כל תפלת י"ח והוו להו לפועלים כשעת הדחק והאידנא אין דרך להקפיד בכך ומסתמא דארעתיה דהבי שכר אותם שיתפללו כשאר כל אדם לפיכך אף הפועלים שעושין בשכר מתפללין י"ח

ג הדולך במקום נדודי חיות ולסטים שהוא מקום סכנה הוא טרוד יותר ולא יוכל להאריך אפילו להתפלל הבינו תקנו לו תפלה שהיא קצרה יותר וזה נוסחה רבון העולמים צרכי עמך ישראל מרובין ודעתן קצרה יהי רצון מלפניך י"י אלקי שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורה והטוב בעיניך עשה בא"י שומע תפלה ע"כ ופי' ודעתן קצרה שאין יודעים לפרש צרכיהם ואינו צריך לא לג' ראשונות ולא

אליהו זוטא

י"ח מלא מפני טורח תקנו ז' ברכות (ט) בע"ת חלב על הלבוש וכ"ע דוקא בתפלת תלמידין כיון בהיות מלא נאמנה הוא דלא יהי הפסק אבל כמתפלל כל שנת ר"ם בחול כתב מהר"ם תרקטוי מי"ל דהי הפסקה וטריך לחזור ולהתפלל ע"כ והתהני דעיינתי בספר"ת תרקטו סס ולא כתב מלא דפסק בחתנא הברכה הא פסקו מי כגסת ע"ם ובנוס מכל לחזור ולהתפלל מפסר דעודה הלים עיין ,

סימן קט

(ח) בל"ח קי ר"מ כתב הלקן טרך יאם ירגיל מלא לבתוק ולהתפלל כדרכו רבמי (ב) כתב בתשובת מהר"ל דת"ל לא יחזר עם הצ"ל עיימש מלי בהבחה הצעריות

סימן קי

(ח) כתב הי"ם מלא רמה בס"ם היה רוצה שיש ס"ם בב"י ובל"ל מל דעתך יבשופו הבינם לחד תפלה כדברך וכן מיקר וכרי' יוכה כתב ל"י וכמוכים בדעתך יפתחו כמחר מוחם

ולא לג׳ אחרונות וכתפלל אות׳ בדרך כשהוא מהלך אם איני יכול לעמוד ואם יכול לעמוד עומד וכשיגיע לישוב ותתקרר דעתו חוזר ומתפלל תפלת י״ח ואם עבר זמן שאני תפלות קודם שהגיע לישוב הוי דינו כשכח ואין לה תשלומין כמו שנתבאר לעיל סימן ק״ח ,

ד היוצא לדרך יתפלל תפלת הדרך וזה נוסחה יהי רצון מלפניך י״י אלהינו ואלהי אבותינו שתולינו לשלום ותצעידנו לשלום ותכניסנו לשלום ותגיענו ותביאנו למחוז חפצינו לשלום ותצילנו מכף כל אויב וארב בדרך ותגנו לחן ולחסד ולרחמי׳ בעיניך ובעיני כל רואינו כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים בא״י שומע תפלה וצריך לאומרה בלשון רבים כדי לכלול עצמו עם תפלת רבים שמתוך כך תפלתו נשמעת יותר ויכול לאומרה כשהוא מהלך אם עיכוב עמידתו מודדתו ואם איפשר לו לעמו״ מלילך ושיאמרנו בלא טרדא כגון שהחבור׳ עומדת ג״כ יעמוד ויאמרנה ואם היה רוכב אין צריך לירד שירידתו ועלייתו מודדנו ולא יוכל לאומרה בבוהנה , (ב)

ה ואין צריך לומר אותה אלא פעם אחת ביום אפי׳ אם יוצא בעיר באמצע היום אבל אם רעתו ללון בעיר הוי כמו היום הדעת ואם אח״כ נמלך ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתו צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת , (ג)

ו ומן הדין כיון שהותמין בה בברכה היה לנו להתחיל גם כן בה בברוך שכן דרך תיקון כל הברכות ומה שאינה פותחת בברוך טעמא הוא שכל ברכה שבמקומה היא סמוכה לחברתה כשאומר׳ לברה אומרה כמו שהיא במקומה שהותמת בברוך ואינו פותחת בברוך ותפלת הדרך נמי כיון שבתפלת י״ח ברכות שומע תפלה שהיא כוללת היא סמוכה לחברתה ואינה פותחת בברוך אם עכשיו אינה סמוכה לחברתה לא חיישינן לדבי לאומרה ג״כ בלא פתיחת ברוך והר״מ מרוטנבורק דקדק בזה כשהיה יוצא לדרך בכיך היה אומרה אחר ויהי רצון ט׳ שתרגילנו ברוחתך כ׳ כדי להסמיכה לברכת גומל חסדים טובים ותהיה ברכה הסמוכה לחברתה שאין צריך להתחיל בה בברוך , (ד)

ז וי״ל אותה אחר שהחזיק קצת בדרך (ה)ואין לאומרה אלא א״כ יש לו לילך פרסה שזהו נקרא יוצא לדרך שיש בו קצת סכנה אבל אם אין לו לילך פרסה יאמר אותה בלא ברכה (ו) ואם יש לו ללכת כמה פרסאות לכתחלה יאמר אותה תוך פרסה ראשונה ואם עכשו מלאומרה יאמר אותה כל זמן שהוא בדרך ובלבד שלא הגיע תוך פרס׳ הסמוכ׳ לעיר שרוצ׳ ללון בה אבל אם הגיע תוך פרס׳ הסמוכה לעיר שרוצה ללון בה יאמר אותה בלא ברכה שכבר עבר זמנה ,

ח הנכנס לבית המדרש יתפלל שלא יארע תקלה על ידו ויאמר יהי רצון מלפניך י״י אלקינו ואלקי אבותינו שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי ושלא אומר על טהו׳ טמא ועל טמא טהור ולא על המותר אסור ולא על האסור מותר ולא יכשלו חבירי בדבר הלכה ואשמח אני בהם ע״כ כלומר שיהיה כל עסקי בתורה ועסק חבירי כולם על פי ההלכה ואז תהיה לימוד התורה לדם לשמחה כי פיקודי י״י ישרים ונומר וביציאתו מבית המדרש יאמר מודה אני לפניך י״י אלקי ששמת חלקי עם יושבי בית המדרש ולא שמת חלקי עם יושבי קרנות שאני משכים והם משכימים אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר אני רץ והם רצים אני רץ לחיי עולם הבא והם רצים לבאר שחת ע״כ ומה שכופלים אני עמל כו׳ ואני רץ כו׳ שהם עניין אחד כדי לפרט שכר העולם הזה בפני עצמו ושכר עולם הבא בפני עצמו ג״ל :

סימן קי״א

(ה) כתו׳ בנרמת קי ע׳ תוקי לה דוקא אם שהה כוותיקין שקורין ק״ש קודם הל״כה ותפילה לאחר הנה״ח וכ״כ בהלים • (ו) בכאר בגולה כ׳ הטעם דל״ע הם יחי הדין (ג) בפסקי הר״מ תמיה לאחר לקי בתמה ותוסף ובגמלה בגמרא

קיא דין סמיכת גאולה לתפלה וכו׳ ג׳ סעיפים ,

א ויסמוך גאולה לתפלה ולא יפסיק בינידם כלל שכל הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק כל אותו היום וכל מי שאינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך יצא המלך לידע מה הוא מבקש ומצאו שהפליג אף הוא מפליג ובבר כתבנו למעלה סי׳ ס״ו שיש בו כוד גדול לפיכך לא יפסיק בשום פסוק בין גאולה לתפלה כגון כי שם י״י אקרא או שומע תפלה תו׳ חון מפסוק י״י שפתי תפתח וגו׳ יוכל לומר שכן תקנו חכמים ז״ל לאומרו קודם התפלה לפי שאנו מתפללין בו שיפתח השם ית״ שפתינו כדי שנוכל להגיד תהילותיו בבוהה והרי שייך לתפלה והרי כתפלה אריכתא גם לפי הסוד שיש בסמיכות גאולה לתפלה נ״ל טוב הוא לאומרה כיון שהשם הזה כתוב בא״ד והב״ן בתחלת שערי אורה גם אמן על גאל ישראל י״א שאין לענות אפי׳ אחד ברכות החזן כדי לסמוך התפלה מיד לגאולה: (דעל פי הזוהר אין להפסיק באמן בין גאולה לתפלה) וי״א שיש לו לענות סדו של אמן שהוא סוד המשב׳ השפע כמבואר ברקנט פ׳ בשלח נ״ל שיש לענות אמן אחר החזן וכן נוהגין י״א הא דצריך לסמוך גאולה לתפלה היינו דווקא בחול או בי׳ ט אבל בשבת א״צ ואומרים הטעם דסמיכו״ גאולה לתפלה יליף בירושלמי מפסוק שנאמר יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך י״י צורי וגואלי היינו גאולה וסמוך ליה יענך ה׳ ביום צרה היינו תפלה וכיון דמזה הפסוק נפקא לן ממילא משמע להו דשבת א״צ דלאו יום צרה הוא ואין להקשות א״כ י״ט נמי לאו יום צרה הוא די״ל דעיקר גאולה זו מיוסדת על גאו ת מצרים כמו שיש בה בפי׳ ממצרים גאלתנו כו׳ ובמצרי׳ היו כל הימים ימי צרה חוץ משבת שגם במצרים לא היו עובדים עבודת פרך בשבת כמו שייכדו ז״ל בתפילת ישמח משה כו׳ ע״ל סי׳ רפ״א (ב) וג״ל שע״פ הסוד שיש בו ודאי נכון הוא שא״צ ואדרבה אפי״ביו״ט היה נ״ל שא״צ ע״פ הסוד שיש בו כטעם הסוד שאין מניחין תפילין בי׳ ט כמו בשב״ והבל חד טעם דוא למבין מ״מ כשנעיין בו היטב הדין עמהם לאמרה בי״ט ולא בשבת שבשבת יש בו חיבור יותר מי״ט כמבואר דבל בשער ראשון דשערי אורה מ״מ יש להחמיר בשבת לסומכה דהחבו׳ והדיבוק לעולם טוב הוא לישראל דהא גם לירושלמי איסור אין בו אלא שא״צ ודווקא בתפלת שחרית לא יאמר שום פסוק רק אדני שפתי תפתח וגו׳ אבל במנחה ובמוספין אם ירצה לומר כמה פסוקים יאמר שאין שם סמיכות גאולה לתפלה (ג) בערבית לא יאמר ג״כ רק פסוק אדני שפתי וגו׳ שיש בה ג״כ סמיכת גאולה אע״פ שאומרים ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן כו׳ כמו שיתבאר במקומו בע״ה:

ב ההזן כשחוזר ומתפלל י״ח בקול רם יאמר ג״כ תחילה אדני שפתי תפתח וגו׳ שהרי הוא שייך לתפלה כמו שכתבנו :

ג אם עד שלא קרא ק״ש בא ומצא ציבור מתפללין לא יתפלל עמהם אלא קורא ק״ש ואח״כ מתפלל דסמך גאולה לתפלה אפי׳ ביחיד עדיף מלהתפלל בציבור בלא סמיכת גאולה לתפלה:

קיב שלא להפסיק לא בג׳ ראשונות ולא בג׳ אחרונות וכו׳ ב׳ סעיפים .

א צריך אדם ליזהר בתפלת י״ח שאר״ל שק״ך זקנים ומהם היו כמה נביאים שתקנו ובריוק גדול וכוונה גדולה תקנה לפי שתקנה על עניני המאורעות שהיו בעולם שכן אמרו באגדה כשניצל אברהם מאור כשדים פתחו מלאכי השרת ואמרו מגן אברהם ״ שנעקד יצחק וניצל אמרו מחיה המתים כשבא יעקב ופגע בשערי רחמים והקדיש שמו של הקב״ה אמרו האל הקדוש כשלמד גבריאל את יוסף ע׳ לשונות אמרו חנון הדעת כשעשה ראובן מעשה בלהה ונקנס עליו מיתה ושב בתשובה וחיה דכתיב יחי ראובן ואל ימות אמרו הרופה בתשובה משעשה יהודה מעשה תמר ואמר צדקה ממני ונסלח לו אותו עון אמרו חנון המרבה לסלוח : כשאמר הקב״ה במצרים לישראל ונאלתי אתכם אמרו גואל ישראל כשריפא רפאל את אברהם אמרו רופא חולים בשורש יצחק ומצא ק׳ שערים אמרו מברך השנים כשבא יעקב למצרים ונתקבצו השבטים עם יוסף אמרו מקבץ נדחי עמו ישראל , כשאמר הקב״ה למשה ואלה המשפטים אמרו מלך אהוב צדקה ומשפט כשטבעו המצרים בים סוף אמרו שובר אויבים ומכניע זדים , כשאמר הקב״ה ליעקב ויסף ישית ידו על עיניך ובטח על דבריו ואחר כך נתקיים אמרו משען ומבטח לצדיקים כשבנה שלמה ב״ה אמרו ברוה ירושלים כשעברו ישראל בים סוף ואמרו שירה אמרו מצמיח קרן ישועה כשנאנחו ישראל וזעקו ושמע י״ אל נאקתם כדכתיב וישמע אלהים את נאקתם אמרו שומע תפלה ״ בשירה שכינה במשכן אמרו המחזיר שכינתו פי׳ שכבר נסתלקה מהם ע״י מעשה העגל ועכשיו חזרה ואית דאמרי כשחזרה שכינה בבית שני אמרו המחזיר שכינתו לציון וזה נוסח שלו כשהכניס שלמה את הארון לפני ולפנים ונענה ונתן הודאה ושבח אמרו הטוב שמך ולך נאה להודות כשנכנסו ישראל לארץ נתקיים להם יותתי שלום בארץ אמרו המברך את עמו ישראל בשלום עכ״ל האגדה והכוונה כי מאורעות כאילו נעשים בכל יום והם הכוללים כל מה שנעשה תחת השמש כי מעשה אבות סימן לבנים ואני

צדיקים

צריכין להתפלל אלו י"ח שיהיה עמנו כמו שהיה עמהם על כן תקנום להתפלל עליהם בכל יום ואף על פי שהמאורעות האלו י"ט דברים הם ואנו קורין אותה תפלת י"ח זה יתבאר נ"כ לפנינו בעזרת השם ונזה ששינו סדר המאורעות סמנו הכל על כמך פסוקים כמו שיתבאר לפנינו בעזרת השם עוד אמרו ז"ל שלשה ראשונות למה הן דומין לעבד המסדר שבח לפני רבו אמצעית למה הן דומין לעבד שמבקש פרס מרבו אחרונות למה הן דומין לעבד שקבל פרס מרבו שמשבחו והולך לו וכיון שהראשונות והאחרונות טולם הם שבחו של הקב"ה לפיכך אמרו אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות אלא באמצעיות שאין דרך אדם לשאול צרכיו מן המלך בשר ודם בשעה שמכפר בשבחו אלא מקדים לספר שבחו ואח"כ שואל ממנו מה שצריך ובשעשה שאלתו משבחו ומברכו והולך לו וכן טכסיסו של ממ"ה הקב"ה לפיכך אין שואלין צרכיו בשלשה ראשונות ובשלשה אחרונות והוקא צרכי יחיד אבל צרכי ציבור שואלים ואין קפידא כי אדרבה זהו נ"כ שבחו של מלך שרבים צריכין לו

ב ועל זה אנו סומכין שאומרים פיוטים וקרו"בן אפי' בשלשה ראשונות ובשלשה אחרונות שבולם צרכי רבים הם :

קיג דיני הבריעות בי"ח ברכות ובו ט' סעיפים

א ברכה ראשונה שבתיסדה על מעשה אברהם שניצול מאור כשדים שהוא המאודע הראשון הזכירו בה כל האבות ואסמכהו אקרא ואמרו כגון שא מרים אבות שנ' הבו לי' בני אלים פירוש הזכירו לפניו את אילי דארץ הם האבות בבלך ושהחזין באלקי אברהם ואסמכהו נ"כ אקרא דכתיב ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלקי אברהם ואברכך זה שאומרים אלקי יצחק ואברלה שמר זה שאומרים אלקי יעקב יטול יהו' חותמין בטולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ואין חותמין בטולן והיא פותחת הותמת בברוך מפני שהיא ראשונה והאחרות הו כולו ברכה דסמוכה לחברתה לפיכך אין פותחת בברוך שכל אחת קאי אשלמעלה הימנה וכאלו פותחות בברוך דמי ואע"פ שאין מלכות בפתיח' זו וק"ל דכל ברכה צריכה מלכות (וע"ל סי' רי"ד) י"א דאלהי אברהם הוי כמו מלכות מפני שהוא פרסמו בעולם והמליכו על כל העולם כלו שהודיע מלכותו ואלקותו לכל באי עולם ו"א דהאל הגדול הגבור והנורא הוי כמו מלכות שהם כולם בעיני המלך המושל על עמו' רבים שהוא גדול וגבו' ונורא מאד דלאו דוקא ל' מלכו' בעינן אלא שצריכין להזכי' עניני המלכו' ונשבחחיל ואומר ברוך אתה י"י אלקינו בו' אח"ל ישחה והכניע לפני מלכותו י"ת וכן כשמסיי' הברכה ראשונה ואמ' בא"י מגן אברהם יחזור וישחה וכן כשיגיע למודים ישחה בתחילת' וסופה ובשאר ברכות בתחילתן וסופן לא ישחה ונראה הטעם מפני דהכי קים להו לחז"ל שכן הו' כטכסיסו של מלך בשר ודם כשמבקשין ממנו צרכיו שחין לפניו בתחלת שבח פעם או שתי' וכן כשרוצין לסיים ולהפטר ממנו ומלכותא דרקיעא בעין כו' לכן תקנו לעשות כן לפני השם ית' והמשנה ממנהג טכסיסו של מלך ב"ו הרי זה מגונה ויודא הוא כלומ' שמחזיק עצמו יותר כפוף ונבנע יותר מכל ארם לפיכך אמרו נ"כ כאן ואם בא לשחות בתחילת כל ברכה וברכה או בסוף כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה וקבעו מקומות שיש לשחו' בהן כדי שישחו כולם במקום אחד שזהו דרך ארץ ומוסר הכנעה ביותר והוקא בתחלת הברכות או בסופן אמרו מלמדין אותו שלא ישחה אבל באמצעיתן יטול לשחו' דהכי קים להו לחז"ל שידעו טכסיסי המלכו' שאיזה יודא כל כך אלא שמרוב שיחו ותחנוניו ששפוך שיחו לפני ה' מתוך התלהבי' לבו שנתחמ' בגדול טוגע הוא עושה כן מה שאין דרך להיו' כן התלהבו' הלב בתחנ' כל ענין וענין שכבקש או בסיפו בשרוצ' לסיימו אלא באמצעיתו דוק' ואין בזה מש' יודא אלא נמשך אחר גודל הבוונה של כל א"וא' או אחר דבר דמצטרך לו יותר כן נ"ל הטעם

ב הילכך אותם שנודגים לשחות בר"ה ובי"ה כשאומרים זכריו ומי במוך כדי להכניע יותר בעת התש' צריכין לזקוף כשמגיעים לסוף הברכה של מחיה מתים קודם שיאמר בא"י מחיה המתים אבל בזכרנו' אין צריך לזקוף דהא בלאו הכי צריך לשחו' בסוף אותה ברכה וי"א שגם בזכרנו יזקוף כשמגיע למלך עוזר כו' ויחזור וישחה כשיאמר בא"י מגן אברהם כדי שיהא נראה שהשחיה הזאת היא משום חיב שאז"ל באבות שחה תחלה וסוף לא משום שחיות זכרנו (ע"ל ס' תקפ"ב סעיף ד') :

ג הבורע בוכל קומה לפניך שתחו' או בולך לברך אנחנו מודי' או בהודא' דהלל ובה"מ ה"ז מגונ' כיון שלא תקנו חכמי' לכרוע באותן המקומ' הוי יודא

ד כשכורע בתפלה צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדר' פירש שיהיו בולטין כל הקשרים שבפרקי חוליותיו שכן הוא דרך כריעה ולא יכרע באמצע מתניו וראשו נשאר זקוף אלא גם ראשו יכוף כאגמון (א)

ה ולא ישחה כ"כ עד שיהיה פיו כנגד חגורו של מכנסי' שזה דרך יודא ואם הוא זקן או חולה ואינו יכול לשחות עד שיתפקקו חוליותיו כשהרכי' ראשו דיו מאחר שניכר שהוא חפץ לכרוע אלא שמצער עצמו

ו וכשהוא כורע יכרע במהירה בפעם אחת שזהו דרך הכנעה וכשהוא זוקף זוקף בנחת ראשו תחל' ואח"כ גופו שלא תהא נראה שהשחיה היתה עליו כמשוי .

ז וכשכורע כורע מיד שא' ברוך וכשזוקף זוקף כשיאמר השם שנאמר ה' זוקף כפופים .

ח המתפל' ובא עובר כוכבי' כנגדו ויש לו תמונ' אלהיו בידו והגיע למקו' ששוחי' בו לא ישח' אע"פ שלבו לשמי' ש' יודא נרא' כמשתחו' לכוכב או מזל

ט אין להוסיף על אלו הג' תוארים שהם האל הגדול הגבור והנורא שאלו התוארים מצינו שמשה אמרם ואנשי כנסת הגדולה תקנום והם ידעו כוונתם ברוח הקודש שעליהם אבל הבא להוסיף עליהם מראה דבריו שהוא רוצה לספר כל שבחו של הש"י לו דומיה תהלה כי מי ישמיע כל תהלותיו על כן לא יוסיף על אילו שתקנו והוקא בתפלה כדי שלא לשנות מטבע השבחים שטבעו חכמים לשבחו בכל עת שירצה אבל בתחנונים ובקשה ושבחים שאומר אדם מעצמו בעת צרתו ובקשתו לית לן בה שדרך כל אדם יאמר שבחים כפי ענינו המיוחדים לו שמבקש עליו באותו פעם ולא מנעוהו חכמים מלומר כל א' לפי שכלו (ב) ומ"מ נכון הוא למי שירצה להאריך בשבחי המקום ב"ה שיאמר אותם בפסוקים הנאמרים ברוח הקודש שאז אינו נראה כמי שרצה להגיע לסוף שבחו של מקום י"ת אלא מה שמצא בפסוקים הוא אומר ולא יברה הוא כיוצים ושבחים מאליו וזכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו תקנו להזכיר חסדי אבות אצל הגאולה לומ' שאף אם תמה זכות אבות גאולתו לעולם קיימת שהרי הבטיח בה בשמו הגדול הנאדר שמו קיים לעול' ולעולמי עלמים כך גאולתיו לעולם קיימת וה"ל זוכר חסדי אבות לבניהם לגאלם ואף אם תמה זכות אבות מביא גואל לבני בניהם למען שמו שהוא קיים לעולם .

(ב) כמאחר ברוך יעשה כריעה בברכיים וכמאחר מהיה יכהוה כרחשו עד שיתפקקו ט' (כסקי תו"ת)(ג) כתב הי"ע לתה נא תגעה מי כחיב ולא דוחיה תהלה על תנה כבגיבור בלבד אבל בהגיה טעתי הרחב"ם בתור כריעה התחרר תחיב הריבוי ולכך מכדו בחפלה אבל בבקשה החירו לפי כחסבר כיוכנו על מי הכליות ע"כ וחיתה הו כתב הטור בכסם סרחב"ם דאוסר לפי החיטה טוב תמלחי תזה בל"ח וחע"ת דק ת"ל לך תמה דהחיטין בחורה עבוכיב בל"ט ירמה ולין הטעם הכום ריבוי אלא חחיה דחבל לחבר סחיה לו אלי אלמים דיבי דבר והקבין מוחו בכל כסקי ור"ל סחין בהכ"י בלל חיבים הלו ובל הבכחות בלחו מבחים הם חברון בחקו כי לין לחתת ט כלל ומחבוחר פל"ו ואם מבכח יוחר מחה שלחר חבה הוי כלחיט חבריל בחדת בקר עליו .

קיד דין הזכרת הרוח וגשם וטל ובו ט' סעיפים

א ברכה שנייה אינה פותחת בברוך מפני שהיא סמוכה לחברת' וכן כל הברכות עד סוף התפלה ויש בה גבורת תחיית המתים כמו שאמרנו שהיא כנגד עקיר' יצחק ומתחל' אתה גבור כו' וסמכו' על פסוק שסמכו בה ברכה ראשונה והיא אבות שכמכו על פסוק הבו לה' בני אלים כמו שאמרנו וכתיב בתריה הבו לה' כבוד ועוז שזהו גבורות דתחיית המתי' ומזכירין בה נ"כ גבורת גשמים שאומ' משיב הרוח וכו' ומעמ' מישום ששקולה כתחיית המתים שכשם שתחיית המתים חיים לעולם כך גשמי' חיים לעול' ומתחילין להזכיר הגשמי' בתפלת מוסף של יום ראשון מי"ט האחרון של חג ואין פוסקין עד תפלת שחרית של יום ראשון של פסח ותפלת שחרית בכלל שכל הזמן הזה עת הגשמים שהעולם צריך לדם ומה שקבעו הוקא אלו שני ימים להתחלה ולהפסקה שאין סברא לומר שזמנה הוקא באילו הימים ולא איזה ימים קודם לכן או אחרי כן הוא מפני שבזנו ז"ל שיבקש ישראל רחמים שיצאו כל הג' מועדות בלא גשמים והזכרה נמי ריצוי ושאלה הוא לכך אין מזכירין לא קודם ליום אחרון של זה ולא אחר יום ראשון של זה כי הגשמים הם סימן קללה במועד שנראה שאין הש"י מקבל שמחת מועדים שהרי אינם יכולים לקיים כ"כ שמחת המועד בעת ירידת הגשמ' כי קשה יום הגשם(וע"ל סי' ת"ר ל"ט סעיף ה' ו") אלא שיש עדיין להקשות לפי זה למה התחילו ופסקו הוקא באילו ב' התפלות ולא מתחלת התפלות של אותו היום דדיינו שיתחילו בערבית של יום טוב האחרון של חג ויפסיקו בערבית של י"ט ראשון של פסח שבזה כבר כלה כל מועד החג ובזה עדיין לא התחיל מועד של פסח ותירצו שהאי מן הדין היה לעשות כן אלא שלא רצו לקבוע אלו הב' תפלות דערבית של אלו הימים לרחהלה ולהפסקה מפני שאין כל העם מצויין בב"ה בערב ונמצא זה מזכיר יזה ויהיה העם אגודות אגודות (וע"ל סי' תצ"ג סעיף ג') ויש מקשין לפי זה א"כ יתחילו ופסיקו בתפלת שחרית של אילו הימים ותירצו שאם יהו מזכירין בשחרית אותן שיבואו לב"ה היום ואתמול לא היו יהיו סבורין שגם כבערב הזכירו ולשנה הבאה יתחילו הם מבערב ויהיה אגודות אבל עכשיו שנ תהיין בתפלת המוספים אותם שהיו בב"ה בתפלת מוסף ודאי הוי ג"

בב"ה

סימן קיג

לבוש הלכות תפלה התבלת

סימן קי"ד

בב"ה בתפלת שחרית ויראו שבשחרית לא הזכירו ועכשיו מזכירין ידעו שלא דתחילו אלא עכשיו ולא יטעו לבא לכלל אגודות וכן טעם בהפסקה:

ב ומטעם שלא יהיו העם אגודות אגודות אמרו ג"כ שאסור להזכיר עד שיבריז ש"ץ פ' שקודם שיתחילו להתפלל מוסף יבריז השמש שיאמרו משיב הרוח ומוריד הגשם וכן בי"ט של פסח מבריז מוריד הטל כלומר שלא יאמרו עוד גשם כדי שיזכרו דבל ויזכירו ולא יהיה הדבר מעורב ביניהם שזה יזכור ויזכיר וזה ישכח ולא יזכיר ויהיו אגודות אגודות ולפיכך אמרו ג"כ אף אם הוא חולה או אנוס ואינו בב"ה אסור לו להקדים תפלתו לתפלת ציבור לפי שאסור להזכיר עד שיאמר הש"ץ אבל אם ידע שהבריז הש"ץ אע"פ שהוא לא שמע ממנו מזכיר ומטעם זה הבא לב"ה בש"ע והצבור התחילו להתפלל מוסף יתפלל ויזכור אע"פ שלא שמע מש"ץ שהבריז דחזקה ודאי כיון שהתחילו הצבור להתפלל כבר הבריז הש"ץ ולא חיישינן דכל הקהל שכחו מלהזכיר לש"ץ שיבריז אף אם הוא שכ' מלהבריז

(א) כתב מי"ש וקמי' שמא גליא ופי' כתוב בתוך כדי דיבור דתכמי בכל הדברים מע"פ דבתוכה לא מהני סכא מכמי מפיש שלא בתוך כדי דבור

ב וכל

ג יש מקומות שאומרים בימות הגשמים משיב הרוח ומוריד הגשם ובימות החמה אומרים מוריד הטל לבדו ואין אומרים משיב הרוח ואם אמר משיב הרוח בימות החמה או לא אמרו בימות הגשמים אין מחזירין אותו מפני שאין הרוחות נעצרין וכן בטל אם הזכירו בימות הגשמים או לא הזכיר בימות החמה אין מחזירין אותו מפני שגם הם אינם נעצרים כ"כ כמו הגשמים ואנו בני אשכנז אין מזכירין טל לא בימות החמה ולא בימות הגשמים כיון שאינו נעצר רק אומרים בימות החמה הב להשיע' מכלכל כו" ובימות הגשמים אנו אומרים משיב הרוח ומוריד הגשם ואף על גב שגם הרוחות אין נעצרין מזכירין אותן אגב גשמים מפני שאינן באים בלא רוח דכתיב ישב רוחו יזלו מים ועוד שהעולם צריך להם קצת בימות הגשמים ליבש רבוי הליחות ואף על פי שאינן נעצרים מ"מ טוב להזכירם הואיל וחמנם הוא: *

תי"ב וזה שלא תאמין בטל וברוחות ובגשמים ובעבים כל אחד מהבירו שלא מזכירים הרוח בימות הגשמים בעבר ולא בימות החמה ולא שואלין אותו כגון אפי' בימות הגשמים ואין מזכירים אותו אפי' בימות הגשמים ועבים אין מזכירין ולא שואלין לא בימות הגשמים ולא בימות החמה ובגשמים מזכירין ושואלין אותן בימות הגשמים היינו הטעם שכגון מתבקש בין בימות החמה בין בימות הגשמים מתחברים בגתר שאחר הבי"ה ליטרא אלי אחיה לך דבר המתבקש לשון בכל' אחיה

כטל ליטרא ואיכו בימות החמה הואיל ואינו מעכר לעתרי וגם אינו מתבקש כ"כ כמו בימות הגשמים אם מהגין שאין לאחמיר בימות החמה הכל ואין שואלין אותו ולא הרוח אבל בימות הגשמים אע"פ שאין הענן מעכר לעתרי ז"ל מתבקש יותר בימות החמה ולכן שואלין אותו אבל הכלה: אבל הרוח אינו מתבקש אלא בימות הגשמים כדי לעבר ליחות אחר' מתבקש בסתור לכן לא נהגו לאחרו אלא אבל אבל החברה ומתבקש בימות הגשמים נוהגין כן כדי לעשות הסר ולהע שעיקר מרד הוא בחתר לא בטל ורוח ואלו היו אומרו שניהם ר"ל על רוח בחברה ובשאלה לא היה סדע אינו עיקר לפיכך טל ורוחות שאין הברחן מרד כל כך לא הגהו לאחרין אבל בימות הגשמים אם בחברה או בשאלה ולא בשאלה אבל בשאלה אבל גשמים שמרד גחל בהם הגהו לאחרים בין בחברה בין בשאלה שבזה יש הפרך ונהגו לאחר מהם הוא עיקר לפי שהטל מתבקש לשלם תב"ל הרוח יחדו תקיטו בשאלה שהיא תקום יחדו עיקר ואע"פ שאינו עוד לעתרי מתפללין עליו וגם שיתכנו לברכה חבו שאחרים חזן טל וחטר ברכה ורוח שאינו מתבקש כ"כ הכהנו לאחרו בחברה אבל עבים אין חוגלין מיכר לבריות אם יאחרו תעלה עגמים ומוריד הגשם ירחה הגשם שהיא לשון יחר ולא לשון מרד גשמים אע"פ שמרד גחל בהם לא הגהנו לאחרו בימות החמה לא בחברה ולא בשאלה אבל בשאלה בימות החמה כיון שיתבאר בסמוך מעיקר ל וכזה מתחייב כל מה שלא מזכיר בלשון ל דברים: עכ"ל

עוד יש שנוי במנהגינו בענין ההפסקה שמתחלה מתחילין להזכיר הצבור ובם הש"ץ בתפלת מוסף של י"ט האחרון של חג ובהפסקה בי"ט ראשון של פסח אין הציבור מפסיקין מלהזכיר גשמים עד תפלת מנחה ובתפלת מוסף עדיין הצבור מזכירין והש"צ פוסק בהחזרת התפלה במוסף ונ"ל מטעם שזה תלוי ג"כ בשינוי מנהגינו במה שאין אנו אומרים מוריד הטל בימות החמה וזה שהרי אמרו אסור להזכיר הגשמים עד שיזכיר הש"ץ וכבר פירשנו שהבוזנה ר"ל על השמש שיבריז שיזכירו כדי שלא יהא הדבר מעורב ביניהם ויהיו אגודות לפיכך במקומות שאומרים מוריד הטל בימות החמה מבריז השמש בהתחלה משיב הרוח ומוריד הגשם קודם שיתחילו בתפלת מוסף והבל שכמעין שיתחילו ואין הדבר מעורב ביניהם ולכך מתחילין הציבור להזכיר כולם באותה תפלה וכן בהפסקה בי"ט ראשון של פסח מבריז השמש מוריד הטל ואין מזנת הברות הטל משום שהטל אסור להזכיר קודם שיזכיר הש"ץ כמו שאמרנו גבי גשם שלא יהא הדבר מעורב ביניהם אין הדבר כן שהטל יבול כל יחיד להזכיר אימת שירצה אפילו קודם שהבריז הש"ץ ומה שמבריזין אותו כדי שבזה ידעו הבל שבפסיקין לומר מוריד הגשם כלומר מתחילין לומר ומוריד הטל לבדו ואין אומרים עוד גשם לפיכך באותן מקומות פוסקין גם הציבור בתפלת מוסף מלהזכיר הגשם שאין הדבר מעורב ביניהם ע"י הברות הטל אבל אנו שאין מזכירין הטל בימות החמה אין לו לשמש מה להבריז בי"ט ראשון של פסח ואם היינו נוהגין שהציבור יהיו מפסיקין בתפלת מוסף היה הדבר מעורב ביניהם שזה יפסיק וזה לא יפסיק לפיכך בתחזרת התפלה ודם שמעין ואח"כ בתפלת מנחה יפסיקו הבל ואין הדבר מעורב ביניהם וזה אין לומר שיבריז השמש קודם תפלת מוסף אין אומרים מוריד הגשם ויפסיקו במוסף שזה היה משמע כאילו מבזין ומזמאנין בגשמים שיבאו עוד וזה אין לעשות על דרך שכבר אז"ל אין מתפללין על רוב הטובה כנ"ל למנהגינו:

ד אם אמר מוריד הגשם בימות החמה מחזירין אותו שאין עכשיו זמנם וארבה קללה הם לעולם ואפילו מיום ראשון שפסקין בו אע"פ שעדיין אינו סימן קללה עד מוצאי ניסן אם הזכירו מחזירין אותו משום לא פלג וחוזר לראש הברכה אע"פ שכבר אמרו ואינו מתקן כלום בחזרה הוי כמו מעות שלא יוכל לתקן מ"מ מגלה הוא רעתו בחזרתו לראש הברכה שאינו מבקש הגשם (א) ואם סיים כל הברכה אע"פ שלא התחיל אתה קדוש חוזר לראש התפלה דג' ראשונות חשובות כאחת ואפי' מקום שצריכין גשם בימות החמה אם הזכיר גשם במקום טל או אפילו הזכיר גשם עם הטל מחזירין אותו שאם הם באותו מקום שצריכין לגשמים הוי ניחידים נגד רוב העולם וישאלה בשמע תפלה ולא ישנו ממטבע שטבעו חכמים לכל העולם:

ה וכן אם לא אמר מוריד הגשם בימות הגשמים מחזירין אותו שכיון שדרך הגשמים להיות נעצרים צריכים להזכיר ולהתפלל עליהם הר"מ שלא הזכיר לא טל ולא גשם אבל אם הזכיר טל שאמר משיב הרוח ומוריד הטל אפילו בימות הגשמים אין מחזירין אותו שכיון ששיבח את הש"י בטל שצרכו לעולם מעין צורך הגשם אע"פ שאינו נעצר יצא בו ידי הזכרת הגשם וחזקא בברכות גבורות שאינו שאלה אלא שבח יצא בו ידי שבח הגשמים אבל בשאלה שהוא צריך להתפלל על הגשמים שרדכן להיות נעצרים אם אמר טל ולא מטר לא יצא בו ידי שאלת מטר שהטל אינו נעצר ואין צריך להתפלל עליו והאיך יצא בו ידי מטר שצריכין תפלה ובקשה כמו שיתבאר בסימן קי"ז בעז"ה:

ו והא דאמרינן בימות הגשמים אם לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו הייט שסיים כל הברכה ודם התחיל בברכה שאחריה שאז חוזר לראש התפלה שהג' ראשונות חשובות כאחת אבל אם נזכר קודם שסיים הברכה יאמר אותו במקום שנזכר אפי' אחר שאמר מכלכל חיים כי' שלא קבעו חכמים מקום בתוך הברכה להזכיר שם חזקא אלא אמרו מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים וכל הברכה מקומה אלא שנהגו לאמרה לפני מכלכל חיים לפי שהגשמים כלכלה ופרנסה לעולם אבל אם לא אמרה לפני מכלכל חיים בכל הברכה היא מקומה ומזכירה במקום שנזכר ואפילו אם סיים הברכה ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש אין צריך לחזור אלא אומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה ואין זה הפסק בין ברכה לברכה אלא הבל בחתימה אריכתא דמיא והוי פירושו כאלו אומר בא"י מחיה המתים ומשיב הרוח ומוריד הגשם ואע"פ שלא הזכיר הגשם בתוך הברכה כלל הוא במה שאמר מכלכל חיים בחסד דהא עיקר כלכלה ע"י הגשמים הוא אלא שבעת הגשמים הרגלו חכמים לומרו בפירוש כדי לפרסם שבחו ית' ואין זה חותמין בשתים וק"ל שאין חותמין בשתים דכלא חד מילתא נינהו כמו שכתבנו בתחלת סי' זה וכן בשאלה אם לא אמר ותן טל ומטר וסיים הברכה ונזכר קודם שהתחיל תקע בשופר אומר ותן טל ומטר ואח"כ מתחיל תקע ג"כ טעמא הוי לפי ששאלת המטר כבר הוא כלל במה שאמר ברך עלינו כי' את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה ואין התבואה מתברכת בלא מטר אלא שהצריכו חכמים לפרשו בזמנו לכך כללו עם התחיתה והוי פירושו כחתימה אריכתא כאלו אמר בא"י מברך השנים ונותן טל ומטר לברכה וכמו שכתבתי גבי משיב הרוח אבל אם התחיל בברכה שאחריה אין שייך לצרפו לחתימה וחזר כן נ"ל טעמא באילו השתים שהם הזכרת גשמים ושאלת גשמים ובטעם זה מזושב יותר מה שתמה כאן הב"י מפני מה אמרו באילו השתים שאחר סיום הברכה קודם שיתחיל בברכה שאחריה אומר בלא חתימה תבי טעה ולא הזכיר של שבת וי"ט בברכת המזון ונזכר אחר סיום הברכה קודם שהתחיל הטוב והמטיב אמרו שאומר ברוך שנתן שבתות וימים טובים כי' וחותם י (וע"ל סי' קפ"ח סעיף ה') ותירצו הב"י בשינויא דחזקא אבל לפי טעמא דידי אינו קושיא כלל דשאני אלו השתים דשייכים לטוללם ולצרפם עם החתימה שלפניה ודם בכר הוכלל בגלל לשון הברכות והוז לה חד מילתא אבל שבתות וימים טובים שלא נרמזו בברכת בתה ירושלים כלל ודם אין שייך לטוללם ולצרפם עם החתימה שאין שייכים להדדי לכך צריכין חתימה בפני עצמן דהא אין חותמין בשתים אלא שלפי טעם זה היה נראה ביעלה ויבא אם לא אמר ונזכר אחר סיום הברכה אפי' קודם שהתחיל במודים חוזר לרצה שהרי נ"ב אין שייך לטוללו ולצרפו עם חתימת ברכת המחזיר שכינתו לציון ודם לא הכללו בשם רמז בתוך ברכת רצה והפוסקים לא כתבו כן וצ"ע למה דהא טעמא דמסתבר הוא ויש להחמיר ברבריהם ז"ל דהא לדידהו אם היה חוזר לרצה אחר סיום הברכה הוי ברכתו השניה ברכה לבטלה * ואיפשר לי לומר שגם לפי טעמא דידי אינו חוזר לרצה דהא שייך לטוללה לצרפה קצת עם חתימת המחזיר שכינתו לציון ולומר ברוך המחזיר כו' ודם מעלה זכרונינו לטובה כו' והוכלל בתחלת הברכה במלות רצה י"י אלקינו בעמך ישראל כלו' רצה בהם ותעלה זכרונם לטובה לפניך כו' וא"כ הוי נמי חתימה חדא מילתא היא ולא הוי חותם בשתים: נ"ל

תי"ב שאלה סתב תבי"ח ח"ל והיפסר לי לחזר גגם לפי טעמא דידי לחיש מחר לרצה דהא סיים לטוללה ולצרפה קי' פם סחזי' ט' מכ"ל וקשה לי מדברי תבי"ם ח"ל ישלם ויכל הברכה סתמן ים ט' ג"כ מיכות לברכה מה יתלמים דהה לי ברכה סתמחיר שכמעמ לגיון ודה לי ברכה בהה יתלמים ולטלה סחלא מילתא כ"ל תבי"ל: תשובה לחיר לחי הלא דהי מכ' תבשלא מחזיר שכמעמ לגיון והבלא ברכים לסמיו יה' לטובה סם שכיים קרובים ומחוברים

זה לזה כי ע"י מעלה ומקדש שמו ית' לעובה בכל טוב בשמחה עליה מחמת דלי ומחמר שבינתו לבטון בתוכיה ומלא בעיר לין מלבר מזר לחוכב לו אמ' בלא בנין ירושלים כי תשקר נגבו בנו מחמת הכל טוב כי מהיר ל לכם ולתפארת כמו שזנר שב"עה ריחה פעמים בעיר הבריים מומי' של אהבה ודבור ודיבוק ע"י הכל טוב ואח"כ ע"י תשק בדיבוק ואהבה שיב ל עתם לא יבא ויטה לו לבטח ל עיר ומקדש לקבוע דירתו בימינו ע"ד של' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ור(ג) מכל המיבור סיה מקדש לכן לפיכך שיך מחזיר שבינתו ליון לברכה יעלה ויבא ונזכר אמ"ג בלא בבנין אביר ירושלים ומי כמו מומם בדבר מ' שזה חלי כזה מכל לדבר עם בנין ירושלים לין לך מומם בשתים גדול מזה הכרון לעובה עם בנין ירושלים הם עמינים רשקים זה מזה שהרי יש מרחק הבמיה לעיון ביסזים לפיכך לין שיך לבטל יעלה ארוכתם עם ברכת טובה ירושלים : שב"ה

ז כל מקום שאמרו שמחזירין אותו חוזר לברכה שטעה בה ה"מ כשטעה בשונו אבל במזיד ומתכוין חוזר לראש התפלה (ג) שכיון שבמזיד לא אמר כתקנת חכמים הרי גלה דעתו שביטל כוונת כל אותה התפלה : (ד)

ח המתפלל והוא עומד בענין שצריך להוסיף על התפלה התמידית או לחסר ממנה ואינו יודע אם הוסיף אותו ענין או חיסרו אם לא אם הוא תוך ל' יום שהתחילו להוסיף אותו דבר או לחסר חזקה מה שהוא למוד לומר קודם התחלה אמר כי כן הוא הרגל לשונו ומזמן ואילך אמרי' ואני הירג' לשונו לאותו ענין וחזקה מה שהיה צ"ל כן אמר הילכך לפי מנהגינו שאין אנו אומרי' ביומות החמה כלום בברכ' אתה גבור לא טל ולא גשם אם אחר שהתחילו לומר משיב הרוח ומוריד הגש' נסתפק אם אמרו אם לאו והוא תוך ל' יום חזקה הוא שלא הזכיר כלום ולא טל ולא גשם כמו שהוא רגיל לומר כל ימות החמה וצריך לחזור וכן בשאלה בברכת השנים אם נסתפק אם אמרו אם לאו והוא תוך ל' יום של התחל' אמירתו חזקה שלא אמרה וצריך לחזור ה"ה אחר הפסח אם נסתפק אם אמר מוריד הגשם אם לאו והוא תוך ל' יום אחר הפסח צריך לחזור דחזקה הוא שאמר הגשם כמו שהוא רגיל לומר כל ימות הגשמים ואם הוא אחר ל' יום בטולן אין צריך לחזור •

ט וכיון שבהרגל לשונו הדבר תלוי ואז"ל שבל' יום כבר הרגיל לשונו נהגין קצת בני אדם לומר בש"ע ברכת אתה גבור (ה) צ' פעמים עד משיב הרוח ומוריד הגשם כנגד ל' יום שאומר אותה ג"פ בכל יום הרי צ' הרי הרגיל לשונו (ו) ואם הוא מסופק אפי' למחרתו אין צריך לחזור וכן ביום ראשון של פסח נהגין לומר ברכת אתה גבור עד מכלכ' חיים בחסד צ' פעמים בלא משיב הרוח ומוריד הגשם והורגל לשונו שלא לאומרו ואז אם הוא מסופק משם ואילך ג"כ אין צריך לחזור דחזקה שלא אמרו (ז) ברכה שלישית מתחלת אתה קדוש וכו" ואסמכתה ג"כ אקרא שסמכה בה שתים הראשונות והוא פסוק הבו לה' בני אלים שהוא ברכת אבות הבו לה' כבוד ועוז הוא ברכות גבורות הבו לי' כבוד שמו השתחו לי' בהדרת קדש כנגד קדושת שהוא אתה קדוש והוא כנגד יעקב שהקדישו שמו יתברך כמו שאמרו בתורה שכתבתי וחותם בא"י האל הקדוש חיץ מי' ימי תשב' שחות" ומלך הקדוש כאשר יתבאר במקומו בע"ה(ח) ואילו הג' ברכו' כולם חשובות כאחת מפני שכולם של שבח הן והרא מלתא היא ואין בהן בקשת צרכים וכל מקום שטעה בהן חוזר לראש התפלה ל"ש יחיד לא שנא ציבור :

קטן ברכת אתה חונן וכו סעיף אחד :

א ברכה רביעית אתה חונן ומה ראו לומר בינה אחר קדושה דכתיב כי בראותו ילדיו וגו' והקדישו את קדוש ישראל וסמוך ליה ודעו תועי רוח בינה ועוד מפני שמותר האדם מן הבהמה היא הבינה והשכל קבועה ראש לאמצעיות שאם אין בינה אין תפלה וכמ"ש וי"ט מבדילין בה משו' שהבדלה היא חכמה שמה שהאדם מבדיל בין דבר לדבר חכמה היא לו ולכן קבעוה בברכת חכמה ודיני הבדלה יתבארו בע"ה בסדר מ"ש המשית השיבנו ומה ראו לומר תשובה אחר בינה דכתיב השמן לב העם האזיו הבבר ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו הרי שהבינה מביאה לידי תשובה ששית סלח לנו ומה ראו לומר סליחה אחר תשובה כי ע"י תשובה הקב"ה סולח דכתיב וישוב אל י"י ורחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ומה שתקנו לומר אבינו בברכ' השיבנו ובברכת סלח לנו משא"כ בשאר הברכות היינו טעמא שאנו מזכירין לפניו שהאב חייב ללמוד לבנו על כן אנו אומרים השיבנו אבינו לתורתך ובסלח לנו משם הא דכתיב וישוב אל י"י ורחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ע"כ אנו מזכירין רחמי האב כדכתיב כרחם אב על בנים שירחם עלינו ויסלח לנו שביעית ראה נא בעניינו כי' וגאלנו כי' ומה ראוי לומר גאולה בשביעית כי הה ראוי לומר רפאינו אחר סלח לנו כסדר פסוק הבולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי אלא מתוך שאנו עתידין ליגאל בשביעית קבעוה בשביעי' אע"ג שאז"ל דבמוצאי שביעית שהוא תחלת שמיטתבן דוד בא מ"מ כיון שרמלחמות יהיה בשביעית מלחמה אתחלתא דגאולה היא ועוד מסברא הוא יותר טוב לומ' גאולה תבף אחר סליחה מרפואה נכי הגאולה אינה באה אלא אחר הסליחה הגמורה משו"כ ברפואה שהש"י הר' רופא נאמן ורופא חלי כל בשר ברחמיו : (א)

קין פי' ברכת רפאינו וכו סעיף אחד

א שמונית רפאינו ומה ראו לומר רפואה בשמונית מתוך שהמילה נתנה בשמיני והמילה צריכה רפואה לכך קבעוה בשמונית ולא בתשיעית או יותר מזה וקדם לח' ג"כ לא יכלו לקבוע כי הוצרכו להקדים הגאולה כמו שכתבנו בסי' שקדם זה ואומרים רפאינו ונרפא כי' בל' רבים ואע"ג שהכתוב אמרו בל' יחיד דכתיב רפאני י" ונרפא אנו אומרים אותו בל' רבים לכלול כולם בברכה ואע"ג שכבר אחז"ל כל הכתוב לרבים אין מכנין אותו ליחיד ליחיד אין מכנין אותו לרבים היינו כשכינין לקרות או לתרגם הפסוקים אבל כשאומר אותם הדרך תפלה ובקשה מותר לשנותו לפי צורך השעה ולפי עניין תחנת' ובקשת' ועוד י"ל אפי' כשאומר הדרך תפל' ובקש' אם יאמר כל המזמור כולו אסור לשנותו מיחיד לרבים או איפכא אבל כשמתפלל ואומר פסוקים לקוטים הנה הנה יכול לשנות לפי צרכו ועניינו :

קין דיני ברכת השנים וכו ה' סעיפים

א (א) תשיעית ברכת השנים ברך עלינו כי' ומה ראו לומר "בט" מפני שהוא כנגד מפקיעי שערים כדכתיב בהו שבר זרוע רשע דמיירי במפקיעי שערים ולא בסתם רשעים מדכתיב בההיא פרשה יארוב במסתר לחטוף עני ומקשים וכי הלסטים ארב את העני והלא אינו ארב אלא את העשיר אלא במפקיעי שערים הכתיב מדבר שרוב רעתם לעניים הוא שהעשירים יש להם תבואה בביתם ואינם צריכין לקנות וקא בעי דוד רחמי עלה דמילתא שבור זרוע רשע ותן שבע בעולם ובבר זרעו יהא שבור ודע תורוש אז רשע בל תמצא כלומר זה שהיה ברעתו להיות רשע כשתדרוש רשעו לא תמצא עולה שלא יספיק לעשות ופרשה זו דוד אמרה בתשיע' ראשרי האיש ולמה רגשו גוים שתי פרשיות הן ולמ"ד חדא פרשה היא הוי למצוא על עלמות ולמה ה' תעמוד ברחוק תרתי פרשיות מימות רגשמי' מכיפין לשאול האומרי' ותן טל וגשם לברכה כי' וביומות החמה יש מקומות שאין שואלין בה לא טל ולא מטר שהמטר הוא מימן קללה והטל אין צריכין לשאול עליו שהבללים אינם נעצרין וכן המנהג באלו המקומות הנקראים ארצות אשכנז ובקצת מקומות כגון בספרד ששואלין הטל גם ביומות החמה אע"ג שהטל לא נעצר מ"מ מתפללין עליו שיהנהו לברכה ונדא נהדא ופשטיה ומתחילין לשאול בח"ל ששים יום אחר תקופת תשרי שאין צריכין למטר מקודם לכן ואף אם היו צריכין קצת מקומות או אפי' כולן קודם לכן אין מתחילין לשאול קודם דאנן בתר בבל גרירינן ובבבל אין מתחילין אלא ביום זה מפני שהיא במצולה ואינה צריכה למים קודם לכן דהיינו קודם ששים יום מן התקופה ויום תקופת תשרי בכלל הששים ויום הששים עצמו בלאחר ששים ושואלים לו הילכך בתפלת ערבית של יום ששים מתחילין בח"ל ובא"י מתחילין לשאול מליל ז' במרחשון

ב ואף

(ב) וכל זה דוקא ושוב מחרי' פ"ג בלחלם הי' מ"מ לחיטו פתח חרחם על עמך ישראל מחמם בעבוה ירושלים מבל ז"ל הלכו מחר הרו' דיון שבחפילה רוב הכרחת ויחתאו בחלו בחלו כמחבר מחים סיוך להחיחה לא תקע בוכה נפש עמה המלך בבה"מ בבה"מ גם הרוב הי כחותם בחים מע"פ שעלה ובבא הלו כחותם בחלו לא פלג ותקנו ברכה כמו בבתרא (ג) אמי' בברכות האמצעית (ב"מ) ועל סי' ק"ד (ד) בארבע כרעות יכון בד' אחיות של הי"ה כשבורע וכשוקף יכון בד' אחיות של אדני והיינו בפחיות מבות יכון להחזיק הרל' להבינו הפפע עד הסוד הי שלחים בסם החיבור וכשוקף יכון לעלות ה"ל של אדני לחבר עם הי' ובהגלה י' עם ה"ל וכשרע בסוף אחות יכון להחזיק ה"ל וכשוקף יעלה ה"ד כר וכן כולם (בדר הוס) (ה) תחתם דשחחילין דוקא תחתה גבור אבל בתה סח"ק סיום י"ל תחתם דאחר רק ורב להמיע תשיב הרוח • (ו) הקשה בל"ת הא ב"ל יום יש בה יחר ת"ל חמיטת הבשנחות בביחם תחמלין תוספין • וחי' דבחתת הא דבעי ל' יום בסגיק מ', היום לחרות על תמן החמיטה דבעיל ל' המיטת כין בהמיב הרוח בין נטל ותער ובסל"ג חי' ל"ל מעחים לא דוקא חלא חמיטת מ"ל יום ולא רחה בל"ת וכ"ת וכ"ח ועי"ח הסני ב"ל חמיטת וכ"ת בסל"ה ובהגה ע"ם • גם חפלל שם לא גם וחן על ותער דין ב"ל יום ע"ם ולא רחה הבב"ל סי' תל"ו ובכולי לקט סי' ע' הרשרם וחן על ותער ומשיב הרוח יש לחן דין לא (ז) ובסל"ה דף תל"ה כתב דחקא בעמיה דהיינו בבחים עצים חבחבר כן מחבר בסב הלל חעשה דהיינו טחר ל' פעמים מחה גבור בפסח ולעל חשיב הרוח זה לינו כלה ע"כ ולא חבינו דברי הבב' ע"ם ולבם לפסקו גם עמין הסוג הכי ומ"ת סיבה בסל"ה לחינה ביון הבל"ה הרבה פ"ו חולקין על מיבר דין זה הסגי בל' פעמים לין לחומיף עליו (ח) ולם החפלל בסלר יחת הגה סחלר הקחם לל"ל לחזר ולא בלחסר הקע בסוכר לחר שברכנו על הגה שוכה כו'

ומיין טוחת כל הברכות י"ח בת"מ •

סימן קט"ן

(ח) בחר הוס סחב טעם על סדר הברכות אחה חוס ראהבה שאלת הדעת והקדה בחדם טוב מחם הפל ולכן ציך לבוין בה סלחי שה עיקר הבאלה שציך לחם לבאול הבברכה ל"ת שיחן לי בכל הטת יבר יוחע לחלום כרע ולבחר בטוב • הביבנו לחר הטת כי חחרך הטת סיא לנו על חטחיו וסוחת הברכה הלחת לבקש החי"ת שיו מיכמיב חשפיל נחוח יעריב • סלח נם לחר הבוכה וציך ביעלה על לנו הסלחים לו בבבים בעמים • רפחיב רשיאה לחר הגיאולה בכל אחן בחלים בחבר לחיב חיב עיחר על חליו הביקר הבוחה לבקש חלח חלהיב שיבלה לחרבו רשיאה בלחיב כדי בחרו בריחים וחזקים לעבוק בחורה סיחלי ולחחר כל החיחת • ברכיב פרעבה לחר רשיאה בחלים חולה לחיב חבקש על החחן חבל לחר שחרפא חבקש לחר פרעבה לחחר ולהבריא בא ובעבו וציך בכיון ביחדיון הב"י לב פרעבהיב בחדא ולא בחבר בהיחר ולא ביחיחר הקע בכוחר לחר שברכנו על הגה שוכה כו'

סימן קי"ן

(ט) בברכות הבים ציך לחר חבוכר ולא חבוכר וקלי על הבה וחבוכר קלי על הקדש ברוך סלא . ר"ל פעל בחבקים מבחלות סרבה בחפלת י"ם ולין לבחת חבחבא שלא כיחב

(ב) ואף אם לפעמים היו צריכין קודם לכן לא דתפללו עליו קודם לכן משום עוברי דרכים של עולי רגלים שעדיין לא הגיעו לבתידם עד ז׳ במרחשון * וגם אחר החורבן היו נוהגין כן שאע״פ שלא היו עולין לרגל כ״מ היו מתאספים יחד בירושלים כל הדרים כביבותיה ולכך לא היו מתחילין גם אחר החורבן עד ז׳ מרחשון כדי שיגיעו לבתידם והוקא השאלה מאחרין מפני זה משום שהיא היתה עיקר התקנה אבל לא סגי כ״כ שנאחר את ההזכרה ולכן לענין ההזכרה א״י וח״ל שוים להתחיל בשניהם

בתפלת מוסף של יום ראשון של יום טוב אחרון של חג)

ושואלין בכל המקומות עד תפלת מנחה של עי״ט דראשון של פסח ועד בבל ומשם ואילך

פוסקין מלשאול

ב יחידים הצריכים למטר בימות החמה אין שואלין אותו ברכת השנים שכיון שהגשמים קללה לרוב העולם בימות החמה כדכתיב הלא קציר חטים היום ואומר ובימות הגשמים שכל העולם צריכין להם תקנו חז״ל לומר השאלה בו הברכה לכל העולם לא יאמרוה היחידים בו הברכה דהוי נראה כמתפללים על כל העולם ודדי הם כמקללים לשאר ארצות (ג) אלא ישאלה בשומע תפלה שזה אינו נראה כמקלל שהרי אפי׳ יחיד לבדו יכול לשאול צרכיו בשומע תפלה. (ד) ואפי׳ עיר גדולה כנגוה או ארץ אחרת כולה כמו כפרד בבלה או אשכנז כבלה ביחידים דמו כנגד רובא דעלמא ושואלים בשומע תפלה ומידו ארץ אחת כולה הצריכה למטר בימות החמה אם טעו בה אפי׳ יחיד מדם לבדו ושואל מטר בברכת השנים אינו צריך לחזור כלל מ״מ אם רוצה הרשות בידו לחזור ולהתפלל בלא שאלה בברכת השנים בתורת נדבה וא״צ לחדש בה שום דבר שזהו חידוש שאינו אומר השאלה בברכת השנים בחזרתו ונ״ל כשחוזר ומתפלל בתורת נדבה יכול לומר גם השאלה

בשומע תפלה

ג ואם טעה ושאל מטר בימות החמה במקום שאין צריכין לו מחזירין אותו ואפי׳ אומר ותן טל ומטר לברכה כיון שהמטר הוא קללה להם

ד וכן אם לא שאל מטר בימות הגשמים מחזירין אותו אפילו שאל טל כיון שהעולם צריך לו עכשיו אע״פ שבהזכרה אינו כן שכיון שהזכיר טל יצא אפילו לא הזכיר גשם בשאלה שאני כמו שכתבתי לעיל סימן קי״ד אבל אם שאל מטר ולא טל אין מחזירין אותו שהטל אינו נעצר כדלעיל

ה ואם לא שאל מטר תזכר קודם שומע תפלה אין מחזירין אותו ושואל המטר בשומע תפלה ואם הוא ביום שיש בו תענית שצריך לומר גם ענינו בשומע תפלה יאמר השאלה שהוא תדיר (ה) קודם ענינו ואח״כ ענינו ואע״ג דגבי הזכרת הגשם לא אמרינן הכי אלא שמחזירין אותו אפילו נזכר קודם ענינו ואינו אומר בשומע תפלה שאני שאלה שהיא בקשה ושייכא בשומע תפלה אבל הזכרה שהיא שבח אין עניינה בשומע תפלה ואם לא נזכר השאלה עד אחר שומע תפלה אם לא התחיל עדיין ברצה אומר ותן טל ומטר לברכה ודי בכך חתימה אריכתא עם ברכת שומע תפלה כמו שכתבתי לעיל גבי גשם ושאלה בברכת השנים דה״ג דמוזה בברכת ש״ת במאמר שמע קולינו ר׳ וקבל ברחמים וברצון את תפלתינו שהוא ל׳ כללי וכולל מה שאמר כבר ברכת השנים בתבואתה שאי אפשר בלי מטר ואח״כ אומר רצהבו׳ ואם לא נזכר עד אחר שהתחיל רצה אם לא עקר רגליו חוזר לברכת השנים שהיא עיקר מקומה ולא סגי במה שיחזור לשומע תפלה ושאל בה שאין זה עיקר מקומה דכיון דאטרחוה דבנן לחזור הוי כלכתחילה לאומרה במקומה דהייבו בברכת השנים ואם עקר רגליו הוזר לראש התפלה וה״ה אם השלים כל תפלתו ואינו רגיל לומר אחריה תחנונים אע״פ שעדיין לא עקר רגליו כעקר רגליו דמי וחוזר לראש התפלה עשירית תקע בשופר כו׳ ומה ראו לומר קיבוץ גליות אחר ברכת השנים לפי שב׳ ואתם הרי ישראל ענפיכם תתנו ופרייכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבא אלמא קיבוץ גליות בעת ברכת השנים היא, ומתחלת בתקע שופר מפני שקבוץ גליות ע״י תקיעת שופר תהיה דכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגומר לכך תקנו בהתחלת׳ תקע בשופר:

קיח ברכת השיבה ובו סעיף אחד:

א אחת עשר׳ השיבה שופטינו כבראשונה כו׳ ומה ראה לאומרה אחר קיבוץ גליות שכיון שיתקבצו הגליות יעשה דין ברשעים קודם שיבאו להתיישב בירושלים כדכתיב ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבו׳ סיגיך ואסיר׳ כל ברזיליך וע״י כן ואשיבה שופטיך כבראשונה יש חותמין האל אוהב צדקה ומשפט ויש חותמים מלך אוהב צדקה ומשפט וכן אנו נוהגין ומה שחותמים בברכה זו במלכו׳ אע״ג דק״ל דברכה הסמוכ״ לחברת׳ אין צריך להזכיר בה מלכו׳ דבמשפט שייך טפי לומר מלכות מבשאר ברכות כדכתיב מלך במשפט יעמיד׳ ארץ כלומר שכשישב על המשפט לדון כל באי עולם הוא כרא׳ שהוא מלך ומר״ה עד י״ה חותם המלך המשפט שהוא ג״כ פירושו המלך שהוא יושב על המשפט ואין חילוק בין המלך המשפט ובין מלך אוהב צדקה ומשפט אלא שהמלך המשפט פירושו המלך שהוא יושב עבשיו על המשפט ומלך אוהב צדקה ומשפט פירושו שהוא אוהב בכל עת שיעשה משפט אפי׳ אינו בעת שהוא יושב על המשפט כמו שיתבאר במקומו בע״ה לפיכך אנו לפי מנהגינו שאנו אומרים כל השנה מלך אוהב צדקה ומשפט גם בי׳ ימי תשובה אם אמר מלך אוהב צדקה ומשפט אינו צריך לחזור שמעט הפרש יש ביניהו׳ ולא אמרו שהוא חוזר אלא במקום שאומרים כל השנה האל אוהב צדקה ומשפט שלא הוזכר בה מלכות כלל ובעת המשפ׳ נכון הוא להזכיר מלכו׳ שהרי אז הוא מראה שהוא מלך לפיכך צריך לחזור ואפשר לפרש ג״כ מלך אוהב צדקה ומשפט הוא מלך אוהב שיעשו ברואיו צדקה ומשפט ולפי זה אינו דומה כלל להמלך המשפט ואם כן אף לדידן צריכנן לחזור בי״ ימי תשוב׳ אם אמר מלך אוהב צדק׳ ומשפט ונן נוהגין (א) י״ב קללת המלשינים וקבעוה אחר המשפט שכיון שנעשה דין ברשעים כלו המלשינים וכולל הזדים עם המלשינים כדכתיב ושבר פושעים וחטאי׳ יחדיו ועוזבי יי׳ יכלו י״ג על הצדיקים וקבעוה אחר קללת המלשינים שכיון שכלו המלשינים תרוממנה קרנות הצדיקים דכתיב וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק וכולל גרים עם הצדיקים כדכתיב מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ודהיינו צדיק שאין זקן אלא זה שקנה חכמה וסמוך ליה וכי יגור אתך גר הרי גרים כמוכים לצדיקים לכך כוללם בברכה אחת: יד בנו׳ ירושלי׳ וקבעוה לומר אחר על הצדיקים לפני שעיק׳ התרוממות קרנות הצדיקים הוא בירושלים שנא״ שאלו שלום ירושלים ישליו אהביך ובפ׳ באב מוספין בה נחם ובמקומו יתבאר בע״ה (ב) ט״ו את צמח דוד כולי וקבעוה אחר בונה ירושלים שכיון שבאין לירושלים בא דוד דכתיב אחר ישובו בני ישראל ובקשו את יי׳ אלהיהם ואת דוד מלכם ונדרו אל יי׳ ואל טובו באחרית הימים פי׳ אחר ששבו בני ישראל לבית המקדש ובקשו את הקב״ה ואת דוד מלכם,

קיט דין הרוצה להוסיף בברכות ובו ד׳ סעיפים

א שש עשרה שמע קולנו וקבעוה אחר צמיחת קרן שכיון שבא דוד באה תפלה דכתיב והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבי׳ תפלתי ויחיד מתפלל בה ענינו ביום התעני׳ כאשר יתבאר במקומו בע״ה: ע״כ סדר הברכות האמצעיות שתקנום חז״ל להתפלל אותם בכל יום לכל ישראל דרך כלל מידו אז״ל שיכול כל אדם להוסיף ולשאול בכל ברכה וברכה דבר הצריך לו מעין אותה הברכה כגון ברפאנו יכול להתפלל על החול׳ ובברכת השנים יכול להתפלל על הפרנסה וכן בשא׳ ברכות אבל בברכת שומע תפלה שהיא האחרונה וכוללת ומאספת כל הבקשות יכול אדם להוסיף בה ולשאול בה כל צרכיו ומשהוא מוסיף דבר באיזה ברכה יתחיל תחלה בנוסח אותה הברכה ואח״כ יוסיף באמצעה מה שהוא צריך אבל לא יוסיף ואח״כ יתחיל דהוי כמפסיק בדברים אחרים בין הברכה כיון שעדיין לא פתח בברכה זו שתקנו החכמים שרוצה להוסיף מעניינה ועוד הרא׳ כאילו עשה עיקר הברכה תפלה וצרכיו עיקר וזה אינו נכון כי הברכה שתקנו חז״ל לכל ישראל היא עיקר וצרכיו טפילין לגבה ולפי׳ הר׳ יונה הדין מתחלק לג׳ דינים הדין הראשון אם בא להוסי׳ בכל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אם בא להוסיף בשביל רבים או בשביל כל ישראל יאמר אותן בל׳ רבים ולא בל׳ יחיד שכיון שאמר׳ אותם בשביל רבים ואומרה בל׳ יחיד

(ג) כתב בע״ת דיש למחוק על הת״ש בדיעבד אם טעה ושאל מטר מעין ז׳ מרחשון וחוק שאין צריך לחזור ע״כ וכן ראיתי בת״ת מעוס שאין ענין לחלק בין הארצות הללו מחי׳, פנבל היה מעולה היו שוטין כפי הצורך אם אבל ארצו הללו צריכין הם כתו מ״י: (ג) כ״כ בב״י וכל בו ולקי ולאמרי׳ אם היה צריך לפרנסה אחרת בברכת הנים היינו פרנסה שהוא דבר הצריך לכל וחזן בו היזק לעם אדם אבל הטר יש בו היזק לעמר ארצות, ועל דהוי תכמי מחנבע לבור ולכך תמיה לי על ע״ת שהקשה מסיתן קי״ט דדונה להסיף תוסיף הא שאני הכם הזן היזק לעמר ארצות גם לא הי מחסר מחנבע.

(ד) כתב הב״ח וח״ת לא יאחר ותן טל ומטר בבוחנו תפלה ומעשה בכמי גחוליס בעמו מעשה טיהר ותן טל ומטר בשומע תפלה וגלסף כל מ״י לעתיו בחוחה שנה ותנו הדבר בהלטרתו כמי שחיל מלא מרבין לפי הב״י בתענית ובכליחות בי״ג מדות ולאמרים פכוקים ומזמורים של מטר

(ה) אבל בלבוהרכם כתב הטעם בתפלה גבחים הוא יאחר הוכב הענינו עברי אם בכח הבלה מחר ומתפלל אם בכח ענינו אין הוחר ומתפלל גם בנ״ח הקשה על טעם הבוש דענינו תדיר יוחר דהוא מפי׳ ביחות כחה.

סימן קי״ח

(א) עיין לקמן סימן תק״פב ואם אמר בכל הנה הוא הקשפם מ״ל לחזר (כ״ג)

(ב) ובוסמה מבכמית ולירושלים מירד סחך לטסם זה בת׳ דורשי רשומות לאחרים כי תכין ר״ת של י״ח עולה מלא חז״ת כחנן הכלנים המקבלין תפילותיהן של ישראל ונע״ז הנוסח הוי הסבון תכון (תעה תפה)

נ״ל מחב

יחיד הוי הפסקה וגם כשאומר בל' רבים לא יוסיף אלא בסוף הברכה שכיון שהשלים כבר מה שתקנו חכמים לחיוב נמור אין לחוש במה שמוסיף אח"כ אבל באמצע הברכה לא דכיון ששואל צרכי רבי' באמצע הברכה נראה כמוסיף על המטבע שתקנו חכמים הדין הכני שאם שואל צרכי עצמו ממש בגון שמתפלל על חולה שיש לו בתוך ביתו שיתרפא וכיוצא בו יכול לאומרו בל' יחיד ואפי' באמצע הברכה והוא שיאמר אותו בל' יחיד שלא ידמה כמוסיף על המטבע שקבעו חכמים הדין השלישי בברכת שומע תפלה שהיא כללית וכן בסוף התפל' שכבר גמר כל התפלה כמו עתקנוה חז"ל בין קודם יהיו לרצון בין אחר יהיו לרצון יכול להאריך ולשאול כרצונו בין בל' יחיד בין בל' רבי' בין צרכי ממש בין צרכי צבור :

(וע"ל סי' ק"א סעיף ד')

ב בד"א ביחיד שבא להוסיף אבל כשהציבור רוצין להוסיף יכולין להוסיף ולהאריך אפי' באמצע הברכה ובלשון רבים כמו שהמנהג הוא ביום התענית שמוסיפין ומאריכין תפלות ותחנונים בברכת סלח לנו אבל יחיד שמוסיף דבר לצורך יחיד לא יאריך הרבה הנראה כמפסיק (א)

ג ברכות האמצעית הללו שאינם אלא בקשת צרכיו אין להם סדר להיות כולם חשובות כאחת כמו הראשונות שהם של שבח אבל יש להם סדר לענין זה שצריכין לסדר אותם כל א' אחר חברתה כמו שסמכוה על המקראות לפיכך אם טעה או דילג בברכה אחת מאלו אין צריך לחזור לראש האמצעיות שהיא אתה חונן אבל צריך לחזור לראש אותה הברכה שטעה או דילג בה ומשם והלאה יאמר כולם על הסדר ואפי' אם נזכר ב' או ג' ברכות ויותר אחר אותה הברכה שטעה בה כגון אם טעה ולא אמר ותן טל וגשם בברכת השנים ונזכר קודם שעקר רגליו חוזר לברכת השנים וכן אם טעה ואמר האל אוהב צדקה ומשפט ונזכר קודם שעקר רגליו חוזר לברכת השיבה ואומר משם ואילך על הסדר :

ד וש"ץ ששכח ולא אמר עניני ותתם גואל ישראל כ"ש שאמר יותר אינו צריך לחזור ולברך ראה נא בעניני כו' שאם היה חוזר היה צריך לחזור ולברך ברכת גואל ישראל או שאר הברכות שאחריה ואנו ק"ל שבשביל עניני אין מחזירין כמו שנתבאר בע"ה ואם היה חוזר היו אלו הברכות שחוזר עליהם ברכה לבטלה לפיכך לא יחזור ויאמר עניני בשומע תפלה כיחיד (ב)

קך שראוי לומר רצה בכל תפלה ובו סעיף א'

א ברכת י"ז רצה וקבעוה אחר שומע תפלה שכיון שבאה תפלה באה עבודה דת' ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמי' וכר"ח וב"ז"ה מוסיפין בה יעלה ויבא ודינו יתבאר במקומו בע"ה ואשי ישראל כו' פי' הקרבנות הנקרב" על האש תקבל ברצון ואע"פ שעכשיו אין מקריבין קרבנו' מתפללים על התפלה שהיא במקום קרבן שתתקבל ברצון לפני הש"י ומודש יש מיכאל שר הגדול מקריב נשמותיהן של צדיקים בכל יום על גבי המזבח של מעלה ועל זה תקנו לומר ואשי ישראל שיתקבלו נפשותיהן ותפלתם כלומר וגם תפלתם של ישראל הכל תקבל ברצון כו' :

קכא דיני מודים ובו ג' סעיפים

א ש"ע מודים וקבעוה אחר רצה כיון שבאה עבודה באה תודה דכתיב וזובח תודה יכבדנני כלומר אחר זביחת הקרבן תן הודאה לה"שי (א)

ב האומר מודים מודים משתקין אותו משום דמחזי כשתי רשויות ושחין בה תחלה וסוף ר"ל מיד כשמתחיל לומר מודים שחין ובסוף הברכה בשיחזור הטוב שמך ולך נאה להודות חוזר ושוחה כדי להבניע לפניו ית' ע"י הודאה : ובתנוכה ובפורים מוסיפין בה על הניסים ומר"ה עד י"ה מוסיפין בה וכתוב לחיי וכל אחר יתבאר במקומו בע"ה (וע"ל סימן קי"ג סע' א" וסע' דה"ו וכל מי שלא כרע במודים שדרו לאחר ע' שנה (ב) נעשה נחש דהק"בה מודד לו מדה כנגד מדה שהיה לו לכרוע ולזקוף כנחש והוא לא עשה כן לכן נעשית שדרו כנחש) (ג)

ג ואומרים אחריה ברכת כהנים דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וידד מעשות החטאת משמע אחר שידד מעשות החטאת דהייגו עבודה אח"כ ברכ' מדכתיב מעשות ולא כתיב לעשות והיה ראוי לפי זה לאומרה מיד אחר העבודה שהרי מיד אחר העבודה ברכב אלא דעבודה והודאה חדא מלתא היא ושייכי להדדי דאף הודאה עבודה של מקום היא לפיכך כמכוס להדדי וקבעו ברכת כהנים אחריה י"א שאין לומר אותם אלא ש"ץ שכיון שהוא במקום נשיאת כפים ונשיאת כפים אינו אלא במקדש ובציבור אבל יחיד אין לאומרה וכן היה מן הדין אבל המנהג הוא לומר אותה אפי' יחיד בבל תפלה שהוא ראוי לנשיאת כפים (ד).

קכב דינים השייכים בין י"ח ליחיד לרצון ובו ג' סעיפים.

א ברכת י"ט שים שלום וקבעוה אחר ברכת כהנים דכתיב ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם וברכה של קב"ה היא שלום דכתיב י' עוז לעמו יתן י"י יברך את עמו בשלום מר"ה עד י"ה מוסיפין בה ובספר חיים ובמקומו יתבאר בע"ה. ע"כ סדר תפלת י"ח ואע"פ די"ט הם קורין אותן תפלת י"ח מפני שמתחלה לא תקנו רק י"ח ברכת כי ברכת המלשינים לא תקנו הק"ך זקני' ואח"כ בימי ר"ג נתרבו המלשינים והוסיף לתקן ברכת המלשינים שיאבדו מהר' וקבעוה בין אלו ברכות דתפלה אבל השם הראשון שלא היו אלא י"ח לא זזה מפי הבריות וקראוהו תפל' י"ח.

ב ולאחר שסיים תפלת הי"ח אומרים אלהי נצור כו' ויש מוספין עוד לאמר תחינות אחרות כל אחד לפי מנהגו (א) ובין התפלה ואלהי נצור יכול להפסיק ולענות קדושה וברכו ואפילו כשהוא עומד באמצע אלהי נצור יכול לקצר כדי לענות ואפילו לא קיצר יכול להפסיק כדרך שמפסיק בין ברכות של ק"ש ואפילו באמצע יכול לענות שאין אלהי נצור אלא תחנונים של אחר התפלה ולא חכמי' תחנונים בתפלה י"א שאין נכון לומר התחנונים קודם יהיו לרצון אלא מיד אחר כיום י"ח יאמ' יהיו לרצון דכמו שתקנו לומר קודם התפלה פסוק אדני שפתי תפתח כן תקנו ג"כ מיד אחריה יהיו לרצון שכן אמר דוד מיד אחר י"ח מזמורים ואם בא לחזור ולאמרו פעם אחרת אחר התחנונים הרשות בידו ואנו אין מנהגינו לאומרו אחר התחנונים (ב) אחז"ל כל הזריז לומר ד' דברים אילו בתחנוניו זוכה ומקבל פני שכינה : עשה למען שמך, עטר', עשה למען ימינך, חסד, עשה למען תורתך, ת"ת, עשה למען קדושתך גבורה, וג"ל שרמעם מפני שבאלו הד' לשונות מיוחד ד' רגלי המרכבה והם העטרת והחסד והת"ת והגבורה שנקרא קדושה ולכך יש מתחילין לומר מלכנו ואלהינו יחד שמך בעולמך ואח"כ יאמרו ע"ל שמך כו' שמייחד העטרת עם עולם העליון הבן נ"ל. (ג)

קכג דיני הבריעות בסיום י"ח ובו ו' סעיפים.

א ואחר שאמר יהיו לרצון אמרי פי' ונומר כורע כעבר הבא ליפטר מרבו ופוסע שלש פסיעות לאחוריו בבריעה

סימן קיט

מ כתב בסדר היום וגריך שיתחיל בשומע תפילה לתלמיד ואחר מכן ה' תעלתי שיתי פעמתי לכמיך מחו' הטלתי וכלח שטתי ומר פעמי מכל מכר הטלתי ושיתי וכפעתי לכמיך היום היתי על הלהה עד היום הזה ואם יב ט' לחיה עון מהם בלחוה היום מזכיר' לחוה בחלה הקדמת מלו מחרית לו מנהה לו ערבית ול' בלם יחוה בכלח לו מלו יפסיד מלו בכמלח לו מלו יחוה כי לם על הכל בלכח רבים ובברכת ש"ת יחלר לפיכו בל' יחיד ע"כ (ב) כדי לירד לשוחה לן זה נריך לחי להאריך קלת כתב ב"י ז"ל וא"ל רבינו שלם שכח ל"ל עמע יחלר בחקום בנכר יוהר"ע מה לחיר בחלר לחוה בכ"ז ול"כ בהכיג עכ"ל וכתב עליו הע"ת דק ת"ב וז"ל החכמי על ב"י בלה הזכר בגם חו' הלל"ם כתבו לחמרו בהקום בחכר לחל לרלה לחכחמיעהי' עכ"ל והיחה הלל הב"י הביאן קודם זה וכתב שהו' והרלל"ם כתבו בעור גם חיחח גדולה הלל הטוד בהב' כן לכרל"י ובכר כתב ב"י דק"ל כרכב"ם גם רלהיהי בכ"ג שהוו' על ב"י בכתב דפכחב הולק על הכור ללחל מיגהיג ס"ל כרכב"ם ועיר קלו מלכת הרכ"ל גם הקבה לרכ"ל פגיעת הלוחרה בהקום החכר ע"כ ולא הרגים בחחר' זו לחלי כתב ב"י הל קי"ל כרכב"ם לכן נ"ל לייס' הכל הב"י דקדק דעור מיה הל' הרל"ם הרלל"ם כתב בהילה פירוש הרכב"ם וכתב דלם בכרה בהקיחה ולא לחרה לחיט לחרה כי היה נ"ל לחר כל כחר הברכות ולה ברכה לבעלה ולחל"כ כתב הבל לפר"כ לחרה בהקום בחכר ולחן כלן ברכה לבעלה ע"כ מבחנו לרכב"ם לחיט לחרה לכי' בהקום בנכר והיינו בכתוב לחיט לחרה ר"ל הלינה לחרה כלל כי לריך הוקל לחרה קודם רפלה ולל"ל הלם ברכה לבעלה וכן הכתב בחו' דקי ל"ל הבל העור בכתוב הלילה פר"כ לחרה בהקום בחכר ולל"כ כתב כפי' רכב"ם בלסכת עניני לל יהיה ט' מכתב הלל לחיל מרכלחו לכל ח"ל לחרה בהקום בחכר לרכ"ל וכן בהכוב ח"ע לחיל קי"ב כתב ברכב"ם ס"ל הכי ולל"כ יפה כתב הב"י דיוהר ברלה לחר בכוחב הפילה והיינו ברכב"ם והכתב בחיה הע"ת כי הו' ולרכ"ם לל כתבו בהקום בחכר לרכ"ל הכל הבל הלכל לרכ"ל הכל הבל הלכל הב"י דקדק דעור מיה הל' הרל"ם הרלל"ם כתב בהילה פירוש הרכב"ם וכתב דלם בכרה בהקיחה ולל לחרה לחיט לחרה כי היה נ"ל לחר כל כחר הברכות ולה ברכה לבעלה ולחל"כ כתב הבל לפר"כ לחרה בהקום בחכר ולחן כלן ברכה לבעלה ע"כ מבחנו לרכב"ם לחיט לחרה לכי' בהקום בנכר והיינו בכתוב לחיט לחרה ר"ל הלינה לחרה כלל כי לריך הוקל לחרה קודם רפלה ולל"ל הלם ברכה לבעלה וכן הכתב בחו' דקי ל"ל הבל העור בכתוב הלילה פר"כ לחרה בהקום בחכר ולל"כ כתב כפי' רכב"ם בלסכת עניני לל יהיה ט' מכתב הלל לחיל מרכלחו לכל ח"ל לחרה

לבוש הלכות תפלה התכלת

בבריעה אחת ואחר שפסע ג' פסיעות בעודו כורע קודם שיזקוף יטה (א) בראשו לצד שמאלו וע"ל סי' י"ח סעיף א' שזהו ימינו של הקב"ה אשר בשעת התפלה עומד לפניו ותם פניו י"ת דם כנגדו כשמתפלל רואה עצמו כאילו שכינה למול פניו (וע"ל כי' ל"ח סי' א') כענין שנא' שויתי י"י לנגדי תמיד וימינו עדיפא שנא' מימינו אש דת למו וגו' ויאמר עושה שלום במרומיו ואח"כ יטה בראשו לצד ימינו שדוא כנגד שמאלו של הקב"ה ויאמר הוא יעשה שלום עלינו ואח"כ ישתחוה לפניו ויאמר על כל ישראל כו' וכל זה הוא דרך כבוד והכנעה כעבד הנותן שלום לרבו ונפטר ממנו ואם לא עשה כן נוח היה לו שלא התפלל שהרי אם יקד עבד מרבו בלא רשות נראה שאין לו אימה לפניו ובוודאי לא יתן שאלתו ולא משגיח על כל דבריו ואדרבה הוא כועס עליו וכן הוא בטכסיסו י"ת וכשפוכח עוקר רגל שמאל תחלה וג"ל טעמא משום שכשיגיע לפסיעה שלישית שצריך לעמוד שם כמו שיתבאר בסמוך יהיה רגלו השמאלי אחורי רגל ימינו (ב) וכן הדעת נותן שכן יעמוד אדם לפני אדונו כי כן הוא מדת הדבנעה בדרך העולם ובטבע ועוד שזהו חשיבות לימין שהוא עומד ונכנע לפניו ית' (ועוד כי כן קבלו חז"ל שרגל שמאל מיוחד למצוה זו וע"ל סי' כ"ד סעיף א') ושיעו' פסיעותי' יהיו לכל דפרות כדי שיתן גודל בצד עקב (ג) כמו פסיעות הבהנים בשעת עבודה וטעמא שלא יגלו ערותן לפיכך לא יפסיע פסיעות גכות יותר מזה ולא יוסיף על פסיעות וכל המוסיף יש בו משום יודרא שכדאה הבנעה והרחקה יתירה וטעם ג' פסיעות לא פחות ולא יותר דרבה טעמים נאמרו בו כל אדר לפי סברתו ובאגדה אומר שמר"עה נכנס לפני הקב"ה בחושך ענן וערפל וכשיצא יצא מאלו הג" לכך אנו עושין ג" פסיעות כנגד אילו שהרי המתפלל בשעת התפלה עומד ג"כ לפני הקב"ה (ד) ואחר שיאמר עשה שלום כו' יאמר יהי רצון כו' שיבנה ב"ה כו' כי התפלה במקום עבודה ולכן מבקשין על ב"ה שנזכה לעשות העבודה ממש:

ב ובמקום שכלו הג' פסיעות יעמוד ולא יחזור למקומו (ה) עד שיגיע ש"ץ לקדושה או לפחות עד שיתחיל הש"ץ בקול רם (ו) ואם אינו עומד והוזר מיד למקומו דומה לכלב ששב על קיאו כי הכלב בשעה שהוא משליך הקיא נראה שהוא משליך אותו מפני שאין לו תועלת בו ואח"כ בשחוזר ואוכלו נרא"ה שאין הדבר כן א"כ מה שהשליך הקיא מתחלה הוא דבר מגונה ושלא לצורך כי לא היה לו להקיא אותה כן הוא הדבר הזה כשפסע תחלה הג' פסיעות נראה שסיים תפלתו ופסע לאחוריו בעבד שנפטר מרבו וכשחוזר מיד נראה שמה שחזר מתחלה לאחוריו לא היה מצד שסיים תפלתו ושנפטר מרבו אלא תנועתו היתה תנועה משובשת בלי כוונה ככלב המקיא הקיא שלא לצורך:

ג גם הש"ץ כשמתפלל בלחש צריך לפסע ג' פסיעות ויעמוד שם כדי הילוך ד' א (ז) קודם שיחזור למקומו. וכשחוזר הש"ץ התפלה בקול רם אינו צריך לחזור לפסע השלש פסיעות אחר דתפלה שהרי עדיין אינו נפטר אלא ממתין הוא עד סוף הקדיש שלם שתקנודו חכמים אחר סיום כל התפלה כי כל מה שמפסיקין בתחנה וקריאת ס"ת וסדר קדושה והלל וא"מ וכה"ג כולהו לסדר תפלה הם באין והקדיש של אחרידם חוזר על העיקר התפלה דר"ח ומטעם זה נ"ל תקנו בו תתקבל צלותהון כו' שחוזר על תפלת י"ח:

ד מיהו אם לא התפלל הש"ץ בלחש אלא התחיל מיד בקול רם יפסיע ג' פסיעות גם אחר תפלתו שבקול רם כדי לצאת ידי חובת עצמו אע"פ שעדיין הקדיש שלם לפניו יפטר ממנו ית' על דתחינות של עצמו כגון אלהי נצור כו' שיאמר בלחש ואחר שסיים דתפלה דפסיעות של הקדיש שלם יפטר ממנו ית' על מה שהתפלל בעד הציבור: (ח)

ה כשחוזר הש"ץ התפלה בקול רם יאמר ג"כ בתחלה אדני שפתי תפתח וגו שדוא שייך לתפלה כמו שכתבתי למעלה אבל בסוף אינו צ"ל יהיו לרצון אמרי פי וגו' מפני שעדיין לא גמר התפלה שמתפלל בעד הרבים עד הקדיש שלם שלבסוף: (ט)

ו בני אדם דמסיימים תפלתם קודם שמסיימים הציבור לא יחזרו פניהם לציבור עד שיסיים הש"ץ תפלתו (י) שנראה שדילג ויחשדוהו שלא התפלל כל תפלת הציבור כיון שסיים קודם לדם ועוד שהוא פניו כן השכינה שהציבור עומד לפניו ית'

קכד דין הנהגת ש"ץ ביו"ח ועניית אמן ובו י"ב סעיפים.

א ואחר שסיימו הציבור תפלתם יחזור הש"ץ הרפילה כדי לומר הקדושה בעשרה וגם להוציא מי שאינו בקי ואע"פ שדוא יצא מוציא את מי שאינו בקי דהיינו שאם יש בב"ה מי שאינו יודע להתפלל והוא מבין בלשון הקודש יכוין למה שאמר הש"ץ ויוצא וצריך אותו שיוצא בתפל' הש"ץ שיעמוד ויכוין לכל מה שאומר הש"ץ מראש ועד סוף ולא יפסיק ולא ישיח ופוכע שלש פסיעות לאחוריו כבל דין אדם שמתפלל עצמו (א) ואפילו הבקיאים ושהתפללו כבר יש לדם לשתוק ולכוין לברכות שמברך החזן כדי שיענו אחרידם אמן שאר אין תשעה בב"ה שמכוונין לברכותיו של הש"ץ קרוב להיות ברכותיו לבטלה שהרי לא נתקנה חזרת הש"ץ התפילה אלא בי' עם הש"ץ לכך יעשה עצמו כל אדם כאילו אין תשעה זולתו ויכוין לברכת החזן ולא ישיח שיחת חולין והשיח נוערין בו (ב) וי"א שגם יעמדו קדג על רגליהם בעת חזרת ש"ץ התפלה אע"פ שכבר התפללו מ"מ לא יחזירו התפלה לומר אותה עם החזן כיון שכבר התפללו ולמה להם להתפלל שנית בלא חידוש וכ"ש אם יזכרו עם החזן שאסור שנראה כקלות ראש אלא ישתקו וישמעו.

ב וכשמגיע החזן לברכה יאמרו על כל ברכה וברכה ששמע מפי החזן וה"ה בבל מקום ששמע ברכה מפי אחר יאמר ברוך הוא וברוך שמו על שם הכתוב דכתיב כי שם י" אקרא הבו גודל לאלקינו (ועוד שאפי' כשמזכירין צדיק בשר ודם צריך לברכו שנאמר זכר צדיק לברכה כ"ש הקב"ה) ואחר כל ברכה יענו אמן בין אותן שיצאו ידי תפלה בין אותם שלא יצאו אע"פ שדם יוצאין עכשיו בתפלת החזן אינם כעונים אמן אחר ברכות עצמן שהרי מ"מ דם אינם אומרים כלום אלא שופעים וגם ילמד אדם לבניו הקטנים שיענו אמן כי מיד שהתינוק עונה אמן יש לו חלק לע"ה כראסמבינן בסמו' אקרא דשומר אמונים וכשעונה אמן יכוין בלבו פי' המלה והוא אמת היא הברכה שביקש המברך ואני מאמין בזה (ג) כי אמן הוא לשון האמנת דברים והרי הוא מחזק ומקיים כל מה שאמר הש"ץ לכך גדול העונה אמן כו'. (ד)

ג לפיכך לא יענה אמן הטופה דהיינו כאלו האלף נקודה בחט"ף (ה) שאין זה מלה של לשון הקדש ואין לה פירוש וג"ל דה"ה שלא יאמר אמן באחד משאר הנקודות שאין משמעות פירוש' לשון האמנת דברים כגון בשורק או בחולם או במלאפום וכה"ג וכן לא יענה אמן קטופה דהיינו שמחסר קריאת הנו"ן (ו) ואינה מוציאה בפה שתהא ניכרת או שמפסיק באמצע המלה שגם זה אין לו פירוש של האמנת דברים.

ד וגם

סימן קכד

(ה) [illegible] אחר [illegible] אחר הפסיעות:

(ב) מוכר דפסיעה הכל רגל ה' הי פסיעה [illegible] הרי [illegible] בנ"י דפסיעה הוא בהבנה שי רגלים דהיינו שפוסע ג"כ יחיו לא [illegible] ואחר [illegible] בשחלא [illegible] וכו' לכן כ"ל [illegible] הפיעות [illegible] [illegible] [illegible]

ד ועם לא יהטיף ומודה לענות אמן קודם שסיים המברך שא"כ על מה הוא עונין אמן כיון שהמברך עדיין לא סיים הברכה וכן לא יענה אמן ית מה דהיינו שהוא חייב בברכה אחת וש"ץ מברך אותה והוא רוצה לצאת בה ע"י ש"ץ ואינה שומעה אע"פ שיודע שהש"ץ מברך אותה ברכה והוא אינה שומעה כגון בב"ה גדולה שאינו שומע קול החזן אלא שיודע לפי מנין הברכות באיזה החזן עומד לא יענה אחריו אמן דהוי אמן יתומה כיון שלא שמע על מה הוא עונה והרי הוא חייב באותה ברכה ורוצה לצאת בה ואיך יצא בה אם לא שמעה וי"א אפי' אב הוא יצא כבר ידי אותה הברכה או שאינו מחויב בה כגון ברב' של ס"ת או שמע אחד מבר' ברכת הנהנין לא יענה אמן אם אינו שומע מפי המברך (ז) כ"ש אם אינו יודע באיזה ברכה קאי הש"ץ אלא שומע שאחרים עונין והו' עונה נ"כ דהוה אמן יתומה וכן לא ימתין עם העניית אמן הרבה אחר שיצא ברכה מפי המברך שזה הוי נמי אמן יתומה שאין ניסר על מה הוא עונה אלא מיד שתבלה הברכה מפי המברך יענה אמן ולא יענה אמן קצרה מפני שנראה שדומיה עליו כמשא אלא שחוק קבוע הוא לו אלא צריך שיאריך בה קצת כדי שיכוין בה בבדי שיכול לומר אל מלך נאמן שהוא ר"ת שלו מ"מ לא יאריך בה הרבה לפי שאין קריאת חיתוך

התיבה נשמעת כשמזאר' בה יותר מדאי:

ה מי שמתפלל בלחש בעת שהש"ץ חוזר התפלה ובעת שהש"ץ מסיים ברכה שיש לענות אחריה אמן באותו פעם לא סיים היחיד תפלתו אך טרם שיסיימו הקהל לומר אמן סיים הוא תפלתו אם עדיין לא כלתה עניית אמן מפי רוב הציבור יכול לענות אמן עמהם דעניית אמן נמי מן הברכה היא ואפי' לא שמע הברכה כלל רק שומע צבור עונין אמן ויורע על איזה ברכה קאי יענה עמהם דדוקא אם שמע יחיד שאמר אמן והוא לא שמע הברכה יש חשש לאמן יתומה ואינו רשאי לענות עמו אמן אפי' אם כבר יצא לפי דעת הי"א שכתבנו למעלה אבל השומע מפי צבור ועדיין לא כלתה אמן מפי רוב הציבור הוי עדיין מן הברכה ועונה עמהם וכן בקדיש וקדושה וברכו:

ו העונה אמן לא יגביה קולו יותר מן המברך שג' גדלו לי' אתי ורוממה שמו יחדיו. (ח)

ז ואם יש קצת מן העונים שמאריכין בה יותר מדאי אין צריך המברך להמתין להם. ארז"ל כל העונה אמן בכל כחו פי' בכל כוונתו פותחין לו שערי גן עדן שנאמר פתחו שערי' ויבא גוי צדיק שומר אמונים' אל תקרי אמונים' אלא אמני' אילו שאומרים אמן.

ח ש"ץ שנכנס לב"ה ומצא ציבור שהתפללו בלחש והוא צריך לעבור לפני התיבה לאלתר יורד לפני התיבה ומתפלל בקול רם לציבור ויוצא בו גם ידי עצמו ואינו צריך לחזו' ולהתפלל בלחש שאם לאחרים מוציא לעצמו לא כ"ש ואין בזה משום המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה כיון שע"י הדחק הוא עושה. וכן אם הוא שעת הדחק כגון שיראי' שיעבור זמן התפלה יוכל להתפלל הש"ץ מתחלה בקול רם והציבור מתפלין עמו מלה במלה בלחש עד האל הקדוש (ט) כדי שיענו קדושה אחריו מ"מ טוב הוא שיהיה א' לכל (י) הפחות שיענה אמן אחר ברכת הש"ץ.

ט קהל שהתפללו וכולם בקיאין בתפלה ואין בהם שאינו בקי אעפ"כ ירד הש"ץ לפני התיבה וחזור התפלה כדי לקיים תקנ' חכמים וכן כל דבר שתקנו חז"ל בשביל טעם מה אם לפעמי' יזדמן שאין שם אותו הדבר שתקנוהו בשבילו מ"מ תקנת חכמים במקומה עומדת. * וכ"ש בכאן שיש עוד ט"א והוא כדי שיענו אחריו קדוש' ואע"פ שלא נתקנה אלא משום שאינן בקיאין מ"מ אם אין שם שאינן בקיאין יחזור משום קדושה שלא אמרה ביחידים.

הג"ה משום גזירה בתא יהיה שם אותו הדבר שתקנה בשבילו שאם לא כן לא היו חכמים מתקנין דברים לגשורים והיה צריך לכל תפלה לתקן כל דבר ודבר שם הוא נקי אם לא כתו שתלוי שתקנו' הקדוש בב"ה תפלי כאורחים ונחייבו לאחרו בכל בתי כנסיות ואע"פ שאין שם אורחים ועל' הס"ע וכתו שתקנו ג"כ ברכ' אחת תעניו בכסבל כאחרים שאם בב"כ מתפי' רס"ח בעיקר ח' ונחייבו לאחרה תחיד ואע"פ שאם כל עקבל ועל' מי' תל"ל סעיף מ' אלא ודאי תקנתה תל"ל אין זוין מקוהין ומקיימין אותן בכל כל פנים ועל' מיתן ו' סעיף ב' ומיתן רס"ח סעיף י"ג ובסיתן כ"ט סעיף ל)

י אם יחידים בקהל מאריכין בתפלתם אין לש"ץ להמתין עליהם אפילו הם חשובי העיר משום טורח ציבור וא וכן אם יש מנין בב"ה אין להמתין על אדם חשוב או גדול שעיין לא בא שכיון שיש עשרה ישנה שם השכינה על מי ימתינו עוד י

יב מי ששכח ולא אמר יעלה ויבא בר"ח או בח"ה או בכל דבר שצריך לחזור בשבילו (וע"ל סימן רסח סעיף י"ג) ולהתפלל אפילו שכח ברכה שלימה יכין דעתו וישמע מש"ץ כל י"ח ברכות מראש ועד סוף כאדם שמתפלל לעצמו ולא יפסיק ולא ישיח בה ויפסע ג' פסיעות לאחריו ויוצא בה ידי חובתו אע"ג דק"ל שהש"ץ אינו מוציא אלא את שאינו בקי שאני הכא שהתפלל אלא ששכח ולא הזכיר אעפ"י שהוא בקי הש"ץ מוציאו. (יא)

קבה דיני קדושה וכו ב' סעיפים

א ולאחר שסיים הש"ץ ברכה שניי' יאמר נקדש כו' ולא יאמרו הציבור עם הש"ץ נקדש או נעריצך שדרי הש"ץ אומר אותו בשבילכל הציבור בל' רבים אלא הציבו' שתקנו ומכתנין למה שהש"ץ אומר עד שמגיע לקדושה ואז עונין הציבור קדוש כו'. (א)

ב טוב לכוין רגליו בשעה שאומר קדושה עם ש"ץ שדרי אומרים נקדש בשם שמקדישין אותו בשמי מרום ובמרום הא מקדישין אותו ברגל ישרה דכתיב ורגליהם רגל ישרה: בשעה שאומרים קדושה ישאו עיניהם למעלה להגדיל הכוונה וגם הוא דרך היבה שעיניה' נשואות בעיני הש' ועיניו נשואות בעיניהם כאלו רוצים להדבק בו ית' וצריך לנענע כל גופו ולהזדעזע מאימתו ית' דכתיב וינועו אמות הספים מקול הקור' ונהגו לנענע ולהזדעזע בקפיצה דרך מעלה (ב) נ"ל שעשין כן ע"ד החיות רצוא ושוב כמרא' הבזק שפירושו כמו בזק ופרש"י רצוא ושוב כלהבת הכבשן שיוצא' תמיד מפי הכבשן ומתרת לחזור וליכנס כך כשמציאות ראשן מתחת הרקיע הנטוי למעלה מהן נרתעו' מפני השכינה שלמעלה מן הרקיע ומתרחקו' להשיב את ראשן עכ"ל. והכוונה שרוצין להשיג אותו ית' בהנשא' למעלה וכשיגיע השגה מה מיד הם משיגים ויודעים שאי אפשר להשיג ית' כי לא יראהו אדם וחי שפירושו אפי' מלאכי השרת לכך הם נרתעות ומיד הם חוזרת ע"ד יסתר משה פניו שלא להשיג יותר מדאי וכן אנו עושין כמותם קופצין דרך מעלה כאילו רוצין להשיג וחוזרין מיד ועושין כן שלשה פעמים כנגד כל הג" קדושות שמקדישין אותו בג' עולמותיו לדורות שבכל הג' עולמותיו להשיג רק קדושתו ית' ואם לפעמים נשיג ענין מהגיצ"ן מיד יעלבו ממנו מפני עומק המושג וקוצר המשיג וזהו כוונת קפיצתינו למעלה וחזרתינו מיד ונ"ל שזהו ג"כ פי' מה שאומרים בקדושת יוצר והחיות כו' מתנשאים כו' ופי' לעומת שרפים ר"ל עם השרפים וכמו לנוכח השרפים וכמו לנוכח אשתו דיצחק. ולא ידברו באמצע הקדושה. (משום דאיתא במדרש דהרבה נמלים טעני' אף וחמה למי שמספר בין קדוש לברוך ועל סימן צ"ו סעיף ג') מי שאמר קדושה בב"ה אחרון ובא לב"ה אחרת ומצא ציבור עונין קדושה יענה עמהן שאין הקדושה כמו דתפלה שנאמר עליה ביון שאמרה פעם א' יצא ידי חובתו שדברי אנו אומרים נקדש כמו שמקדישין אותו למעלה ולמעלה מקדישים אותו בכל עת כתות כתות מלאכי השר' לפיכך כל עת שישמע שמקדישים אותו למטה כת אחת שהם י' יחב' עצמו עמהן ביום התעני' מוסיף הש"ץ סליחו' בברכת סלח לנו ואומר עניו בין גואל לרופא כמו שיתבאר בע"ה במקומו בהלכות תענית.

קבו דין ש"ץ שטעה וכו ד' סעיפים

א ש"ץ שטעה ודילג אחת מכל הברכות וכשמזכירים אותו יודע לחזור למקומו אין מסלקין אותו אבל אם דילג ברכת המינים מסלקין אותו מיד דחיישינן שמא מין הוא ולכך דילג שלא רצה לקלל את עצמו אבל אם התחיל אותה וטעה בה אין מסלקין אותו שכיון שהתחיל בה ודאי אינו

נקנו לון (כ"ח) (ג) נל"נ תוגה על הלבוש הל"ע כיון שכבר יצא בה אם רק יודע בתיבה ברכה קאי הס"ל אף כ"ל כתב הברכה יותר ע"כ וכ"ת בגבר' פ"ע ורמחי בב"ה בתחתיר כלבוש ומבינא כן דעת התו' פ"י הגיל אלא דבקריאת ס"ת וברכה הנהנין הקיל אמינו אינו יודע בתיבה ברכה קאי ובזה נראה להחמיר הכבוד שב"ל ג' • (ח) עיין ת"ם סי' ק"ח ס"ל מה ראי' שאין לחזר בקול גדול אחיד (ע) ק"ק דלעיל סי' ק"ע תכתב בתפלל שם הס"ל כל התפלה תלה בתלה ח"ל (י) כ"כ בהגהת ס"ע ותחב נע"ת הכ"ע שכתב ס"ת דאם אין תבשה בתכוים קרוב בברכתיו לבעלה פליג אחין זה ומ"ל דלא סגי בחד ריש חיתה בלא כתבו הגהות ס"ע כל' י"ל ודברי לבוש דסתב דסגי בחתיקת שוים אחין אינו ברורי הזקנה גדולים בעיש אחין הברכה לבעלה בתוה בלא תבלא ע"כ: ולכ"ז נמי תיתה על הלבוש בתחוב ס"ת בל ס"ע דבעיש ט' וסותר מהדדי ועוד ת"כ דסגי בחיטוקות הוא בסי' רל"ג ובאין כתב בהגה ס"ע לכן כ"ל דחעיקרא לא"ת דמא פיך כאן כלל ברכה לבעלה כיון שלא התפלל הס"ל כבר בלתם והייט בסתבו טוב הוא שיכיה מ' לכל הפחות שיעבה אתו ט' תמתע דהדיבא אין חבכב לא בתחד והתחל אתי בסיר ח"ם בסי' רל"ג החיטוקה יעבה ור"ל אם אין אחד גדול ותחב לא בסם ל"ח ז"ל דאקי רת"ל לא קאתר אלא כשבעה דאוקה כל כ' בתם לא יתחילו מיד לא יכלו לעתור קודם שיעבור אחנו אבל כל כ"ה עכי מעיק שלא יתחיל הגבור עד שיאתר הס"ל הגיל הקדוש ע"כ ועכ"ל לא נראה כן וכן ראיתי שהגון שהתחילין תכי וכן תבחנ נמ"ת כי' בע"ה בסם כ"ח (יא) הכ"ח בסם רס"ל ואחרונים בתבו שלא יכתוב ע"ז בלא"ת מיוכל לכתן בו ולא ידע תלה תלבתוע וטוב כו' מיחזור ויתפלל עכ"ל ולא ולא שבהס"ל דרסו לבגיע החלה אחור ו לבתוע הס"ל אלא חייב להתפלל בעצמו עכ"ל הכ"ח ותחב בבירי כ"ג ירקה בב"ח הבין מרס"ל בת"ם בלא' ידע אקי אס"ל ולא ניח' אלא לבתוע אקי ע"כ ולעכ"ל טעה בזה דבי' הכ"ח דרס"ל ולא אקי אמת' אלא שבתב דלא יכתוב ע"ז כו' וטוב הוא שיחזר ויתפלל הבתוע דאין איכור כלל ואם רוצה יוכל לבתוך של ס"ל ע"ז סתב הכ"ח דאם הס"ל מדלג אחור ו לבתוע תס"ל אלא חיי' כו' עכ"ל וס"ל דיש אחור בדבר אבל בתחת אי שאלא הס"ל מדלג טוב לו שיחזור ויתפלל גם בע"ל בגין דברי הכ"ח כתו ל"ג ע"ש ותה שפירבאי ה"ג ברור בכירוש הכ"ח ולסלבה לתעשה •

סימן קד"ה

(ח) אם נשתחם ברוך יאתרו וכן ובתרי קדוש ונחזר ישתקו ומתעי תס"ל ל"כ נ"ל אבל בכ"י ורמ"ל מתחתק וכן בכפר חבדים מ"ל"ת תמתע להקהל יאתרנו בלתם ומיין בס"ח שם דנ"ע בתבסנו שם ומ"מ אפשר לפרשו ודל"ק שד סתב בס"ח דאחור ליחידים לאחר ברוך כבוד כ"י מתקרינו קדוש שסיים הס"ל נשתחם ס' וכן ביתלוך י"י קדוש ובתרי קדוש (ט) מתב בשל"ה קבלתי דבשה שלשים ברוך כבוד י"י ויתלוך י"י ברוך גם כן לדרים עקביהם גם נופל כלפי תעלה כמו בקדוש ע"כ וסתב בתרי"ל הכאלו' ברוך כבוד טרע ועקב בשם וכן ביתלוך טרע ותקף בשם י ל וכן

לבוש הלכות תפלה התכלת

סימן קד"ו

(א) וכן אם דילג ולא הברכה וסיים מחיותו (כ"ג) (ב) נתנה ע"ש סתב על זה הכי נהוג וכן הסכים הב"ח וא"ח וא"ג (ג) מ"ת יטל מישמע תפ"ל כתו בס"ם קד"ד וכן כתב מהר"י מלא שב"י נא השחיקם (מי"ט) (ד) ואני אומר בלא"כ מתי הא דכתב ריש ס"ג דתחר אפי' בשם מוקי לפמו אם עדיין לא הגיע הלים הא לא מחרינן הכי אמנא בג' רשמוטות ובלאמת ותלי דקמי' מה כין ג' רשמוטה לשמע ות"ת אין לפרש כך מלקיים הא דלעיל מי"ט) וכן בל"ח ס"פ ת"ה בלאיחד בזה ע"ש ואמ לא ידעתי שום קושיא מהא דלעיל דכם החזרה בכביל לבור שטעה בתפילה בקול רם אבל כאן אחרה בכביל הכ"ל עמתו הקיטיותר מכוס עורם לבור ואחע דהא לעיקמא מהבינא ב"י וטור אפיט בג' רשמוטות אי"ל להזור בכל וכן לל לזיקא וכן הל"ל הכים לעיקמא זו וכן ראיתי בכל בו מי' י"ל ולא כפ"ע ותעשה בפ"ל כהן שהיה שוחד ותתפלל בתפלת י"ח ונמצא ביש מת בבית הנוגע בב"ה ופסק מ"ל מהר"ו מר"ו שלא לומר ל עד שיסיים תפלתו שנומאה ז מיה מלא מהרבן כדאי' ב"ל מיתן בע"ב:

סימן קכ"ו

(א) תשמע האין מסי' כלל אבל בכ"ע אותה דתסיים ברוך אל ההודאו' (ב) רק יענעם ברשמו מבל ס"ל סרע מין סריעה ב"ח ומ"ל ופסקי תו"ת ובהגהה ע"ע דהתוסג שיאחר הכל בכתייה מ' אבל הב"ח פסק שיזקוף בסם ובסוף ברכה יחזור ויעמה (ג) טוב לומר הכתים עם קחזיך ואתן לאחר הכתים לא תשבע (שד"ג) (ד) תשמע דרק לסוף אומר כן יה"ר וכן סתב הב"ח דאם רוצה יאמר אחר כל ברכה כן יה"ר אבל עיקר שלא יענה עד לסוף ואה שנוהגין העולם שאומרים בשחי ברכות יה"ר ובסוף עולם ואומרים כן יה"ר סתב הב"ח דאמת מעות האין תשמע על אחה דבר אחר יה"ר ובע"ח סתב בשם הב"ח דהנוהגין לומר בשחי ברכות כן יה"ר ובסוף וכן יה"ר הוא מעות ע"ב והא החזר דעל זה לא סתב הב"ח כלל ואמר שיש ע"ם בע"ח (ה) יש להאר לע"ל שלא יכמיק בין בעגלה ובאמן קרוב לאחרו לאמן כי הקהל מתחילין תכף מ"ש"ר קודם שיגמר תפיו ואחרו אמן וה מאמר כדעיל ❊

סימן קכ"ח

(א) ואם מחחילו בעשרה ונגמר מקלתן נאמרים כדעיל סימן כ"ב ומשלחין, סמיהם אמי' מחפלנים

אינו מין וטעותו שגגה היא (א) ודוקא בברכת המינים מסלקין אותו אבל אם דילג ברכת תחיית המתים או בונה ירושלים אין אומרים שמא מין הוא ואינו מאמין בתחיית המתים או בבנין ירושלים ונסלק אותו דבשלמא בברכת המינין חיישינן שמא לא רצה לקלל את עצמו לכך דילגה אבל בתחיית המתים ובבנין ירושלים אפי' אח"ל שאינו מאמין בהם מאי איכפת ליה אם יאמ' אותם למה ימנע מלאומר' דואיל ואינו מקלל את עצמו לפיכך דואיל ואיפשר אפי' כשאמר אותו שמא מין הוא ולא איכפת ליה באמירת' ולא נוכל להבירו בזה גם כשלא יאמר אותם אין חוששין שמא מין הוא ואין מסלקין אותו בשביל חששה זו אלא תלינן בשגגה כבשאר ברכות:

ב וכשמסלקין אותו אז אותו העומד במקומו יעמוד מיד ולא יסרב כלל אע"פ שהעובר לפני התיבה צריך לסרב כדפי' לעיל סימן נ"ג סעיף י"ו הכא שהוא באמצע התפל' לא יסרב שלא יפסיק בתוך דתפלה והיכא שטעה ואינו יודע לחזור שא"ח עומד במקומו יתחיל השני מתחלת הברכה שטעה זה אם היה הטעות באמצעיו' ואם היה הטעות בשלשה ראשונות מתחיל בראש התפל' ובשלשה אחרונות מתחיל ברצה:

ג כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל אם טעה גם הש"ץ שטעה כמותו כשמתפלל בקול רם חוזר ומתפלל

חוץ מבעהרית של ר"ח אם שכח הש"ץ ולא התחיל יעלה ויבא עד שהשלים תפילתו אין מחזירין אותו מפני טורח' ציבור שהרי עדיין תפילת המוספין לפניו שהוא מזכיר בה ר"ח וידעו העם שהוא ר"ח אבל אם נזכר קודם שהשלים תפלתו חוזר לרצה שאין בזה טורח ציבור כל כך ודווקא בר"ח שהוא יום עשיית מלאכה ויש בזה ביטול מלאכ' לעם אם היה חוזר אחר שהשלים התפלה הקילו מפני טורח ציבור לסמוך על תפלת מוסף שלפניו כדי שלא יתבטלו ממלאכתן אבל בשבת וי"ט שאין בהם עשיית מלאכה אם שכח מלהזכיר של שבת וי"ט בשחרית לא רצו להקל ומחזירין אפילו אחר שהשלים התפלה מידו אם חל ר"ח בשבת ושכח הש"ץ יעל' ויבא בשחרי' דינו כבחול ואין מחזירין אותו דלא פלוג ר"א דאפילו בשבת וי"ט ושכח להזכיר של שבת וי"ט הוי דינ' כמו בר"ח שסמכין על תפלת מוסף שלפניו

(ב) אבל טעה הש"ץ בתפלת המוספים אפילו בר"ח חוזר לכ"ע ולא סמכינן על מה שהזכיר בשחרית דדוקא על התפלה שעדיין לפניו סמכינן ולא על התפלה שהזכיר בה כבר והשכחה של עכשיו על מה תוכיח שאע"פ שהזכירו בשחרית שכחו עכשיו וכ"ש שישכחוהו מעכשיו כל היום ולא סמכינן על מה שיכול לאומר' במנחה כי דוקא בשחרית ומוסף שרגילין להתפלל כאחד הוא דסמכינן מתפלה לתפלה שדם סמוכים זו לזו אבל לא מתפלת מוסף לתפל' מנחה שהיא לאחר זמן ודוקא בש"ץ אבל יחיד מחזירין אותו בין בשחרי' בין במוסף בין במנחה בין שהיה מתפלל בביתו יחידי בין שהיה מתפלל עם הציבור לעולם מחזירין אותו: (ג)

ד אבל הש"ץ שטע' כשהתפלל בלחש לעולם אינו חוז' להתפלל שנית בלחש מפני טורח ציבור אלא סומך על התפל' שיתפלל בקול רם: והוא שלא טעה בג' ראשונות אבל טעה בג' ראשונות חוזר לעול' כמו שיחיד חוז' ונ"ל דהיינו דוקא' כשנזכ' קודם שהשלים תפלתו שאין בחזרתו טורח ציבו' כ"כ אבל אם לא נזכר עד שהשלי' תפלתו גם בג' ראשונות לא יחזור מפני טורח ציבור ויסמוך על מה שיתפלל בקול רם. (ד)

קכז דין מודים דרבנן ובו ב' סעיפים:

א וכשיגיע הש"ץ למודים שוחין הציבור כדי להכניע לפניו ית' בשעת הודאה אע"פ שיחיד כבר במודים כשהתפללו בלחש חוזרין ושוחין עם הש"ץ כדי שלא יראו ככופרים במי שהש"ץ מודה לו ואומרים מודים דרבנן שנתבאר בסמוך בע"ה ובעוד שאומרים הציבור מודים דרבנן שוחה גם הש"ץ ומתפלל לפניו ובעוד שהציבור שוחין אומרים מודים דרבנן ונקרא מודים דרבנן מפני שהוא תיקון הרבה חכמים כל אחר הוסיף על שלפניו וזה נוסחו מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' אלקינו ואלקי כל בשר יוצרינו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחייתנו וקיימתנו כן תחיינו ותקיימנו ותקבצנו מארב' כנפו' הארץ ותאסוף גליותנו לחצרות קדשך לשמו' חוקך ולעשו' רצונך בלבב שלם על שאנו מודים לך (א) כלו' נזכה שתקיימנו ותחיינו כו' בזכות שאנו מודים לך תמיד ונשמעים לעבודתך ולא ישחו יותר מדאי משום דמחזי כיהרא. (ב)

ב ואחר שסיים הש"ץ דטוב שמך ולך נאה להודות והוא ביום שאין הכהנים נושאים ידיהם כמו שיתבאר בע"ה יאמר אלקינו ואלקי אבותינו ברכנו בברכה בו' עד וישם לך שלום (ג) ואין עונין אמן שאינו סוף ברכה ואין עניית אמן אלא בסוף ברכה ואע"פ ששונין אמן על כל פסוק כשהכהני' נושאין ידיהם שאני התם שהכהנים בנשיאת כפים אומרים אותו בלשון ברכה שמברכין את ישראל לכך נופל לענות אחרידם אמן שהוא לשון קיום ומחזיק שמאמין את הדבר שאומרים הכהנים אבל השליח ציבור אינו אומר אותה אלא בתורת בקשה שמתחיל אלקינו בו' ברכנו בו' אין נופל אחריו לשון אמן אלא כן יהי רצון כלומר גם אנו מבקשין ממנו ית' שכן יעשה ויהי כן רצונו ית' וכן נוהגין (ד) ומטעם זה ג"כ כיון שהש"ץ אינו אומרה אלא בל' בקשה אין אומרים פסוק ושמו את שמי וגו' שאין זה הפסוק נאמר בתורה בלשון ברכה אלא בלשון צווי לכהנים לכך אינו נופל לאמרו בלשון הבקשה שאומר הש"ץ שאינה מצווה על זה לבקש כן בתפלה ואח"כ יאמר שים שלום שהוא נופל על וישם וגו' מידו אין במנהגינו לומר אלקינו ואלקי אבתינו כו' שים שלום כו' אלא בזמן שראוי לישא כפים כגון בשחרית אפי בחול כמו שיתבאר לפניו בע"ה אבל כשאין ראוי לישא כפים כגון מנחה וערבית אין אומרים אלהינו ואלהי אבותינו כו' ולא שים שלום רק אומרים שלום רב על ישראל עמך בו' וביום התענית אומרים אלקינו ואלקי אבותינו גם במנחה. וי"א שים שלום במנחה בשבת דואיל ויש בה כי באור פניך נתת לנו תורת חיים כו' שהיא התורה שקראו בה במנחה בשבת. באלו הארצות מנהגינו לומר אלהינו ואלהי אבותינו כו' וברכת הכהנים אפי' יחיד המתפלל בזמן שראוי לנשיאת כפים אע"פ שאין נשיאת כפים אלא בעשרה זה שהוא בלשון תחנה ובקשה אומרים אפילו ביחיד באילו המדינות: (ה)

❊ הלכות נשיאות כפים ❊

קכח דיני נשיאות כפים ואיזו דברים פוסלים בכהן ובו מ"ח סעיפים

א ואם הוא יום שנוהגין בו לישא כפיהם כמו שיתבאר בסי' זה בע"ה נושאין כפיהם ואין נושאין כפיהם בפחות מי' שהרי הוא דבר שבקדושה וכל דבר שבקדושה אינו בפחות מעשרה כדילפינן מונקדשתי בתוך בני ישראל וגו' (א) והכהנים מן המניין שגם הם בכלל ברכה דכתיב ואני אברכם אמר הקב"ה מי מברך את הכהנים אני מברך אותם כשהם מברכין את ישראל לפיכך הם ממנין עשרה ואין לזר לישא כפיו אפי' עם כהנים אחרים שאין הצווי אלא לכהנים ושמו את שמי וגו'.

ב כל כהן שאין בו אחד מן הדברים המעכבים צריך לישא כפיו ואם אינו עולה לדוכן אע"פ שלא ביטל אלא מצות עשה אחת והיא כה תברכו שהיא עיקר העשה אבל מ"מ הרי הוא כאילו עבר בג' עשה הם כה תברכו אמור להם ושמו את שמי וגו' והוא שיהיה בב"ה כשקוראים כהנים או אמרו לו לעלות או ליטול ידיו דכתיב אמור להם ומתרגמי' כד יימרון להון כלומר כשיאמרו להם אז ושמו את שמי וגו' אבל אם אינו שם או שלא אמרו לו לעלות או ליטול ידיו אינו עובר לפיכך אם הש"ץ הוא כהן ואין דרכו לעלות לדוכן מלמדים את הנותנים מים על ידי הכהנים שלא יזכרו את הש"ץ שיטול ידיו היכא דאיכא כהנים אחרים דהשתא לא יעבור אם לא ישא כפיו.

ג כהן שעלה לדוכן פעם אחת ביום שוב אין צריך לעלות עוד בו ביום אפילו אם אומרים לו עלה שהרי כבר קיים המצות עשה ביום זה מכאן ואילך הרשות בידו ביום זה אם ירצה עלה ואם ירצה לא יעלה וכ"ל שדבר זה סברה הוא שאם היה חייב לעלות כל פעם שיאמרו לו אפי' אם אמרו אלף פעמים ביום שיעלה אימתי יוכל לקיים שאר המצות או אימתי יעשה צרכיו אלא ודאי לא הטילה עליו התורה מצות עשה זו אלא פעם אחת ביום וכן הוא הטעם גבי לולב דק"ל כיון שבירך עליו פעם אחת ביום סגי' מהאי טעמא ולא דמי לציצית ותפילין דק"ל שאם הסיר והסיח דעתו מהם שחייב לחזור וללובשן ולברך אפי' ק' פעמים כשיסירן דיש אני התם שאפשר לפרש כוונת התורה שיברך עליה' בבקר ויהיו עליו כל היום בלי הסח הדעת ויוכל לעשות כל צרכיו בעודן עליו לפי' כשהסיח דעתו מהן צריך לחזור וללובשן ולברך עליה' מה שאין שייך לומר כן גבי נשיאות כפים ולולב וזה ג"כ אין סברא כלל לומר שאין הכהן מחוייב לישא כפיו כל ימיו אלא פעם א' שזה ודאי דעת חיצון הוא ועוד אמור להם כתיב כה תברכו אלא מחוורתא כראמרן פעם אחת ביום נ"ל ואם ירצה הכהן לעלות לדוכן פעם שנית ביום בציבור אחר צ"ע אם צריך לברך בפעם שנייה אק"ו לברך את עמו ישראל שיש פני' לכאן ולכאן וצ"ע וע"ל כעיף ד"ט.

ד כשאחד מן הכהנים אינו רוצה לעלות לדוכן מנהגם הוא שיצא חוץ לב"ה · (ב) כשמגיע הש"ץ לברכת כהנים מיהו אינו צריך לשהות חוץ לב"ה אלא בשעה שקורא החזן כהנים ואח"כ יטול ליבנס ד שוב אינו עובר כיון שלא היה שם בשעת קריאה מ"מ נהגו הכהנים סלסל בעצמם שלא יכנסו עד שיגמרו הכהנים כל ברכת כהנים כדי שלא יאמרו עליהם פגומים הם ואם אין בב"ה אלא כהן אחד יעלה לדוכן אפי' בלא קריאה ואם קראו ולא עלה עובר בעשה אע"ג דכתיב אמור להם ל' רבים פירושו על אהרן ובניו כלומר אמור להם לכל אחד מהם ואם הוא נושא כפיו ואפילו מאליו בלא קריאה מתברך דכתיב ואברכה מברכיך.

ה וכן הוא מצות נשיאות כפים בתפלה יחלוצו מנעליהם (ג) ולא יעלו לדוכן במנעלים ודבר זה מתיקון חכמים הוא שתקנו לחלוץ המנעלים וטעמא שמא יפסוק לו רצועה מסנדלו והוא ילך וישב לחזור ולקשרו וחבריו יברכו והוא ישב כאן ויקשור ולא יברך ויאמרו עליו שהוא בן גרושה או בן חלוצה ולכך אינו מברך לפיכך יחלוץ מנעליו ולא יצטרך לקשרו ולפי זה לא גזרו אלא במנעלים אבל בבתי שוקים מותר לישא כפיו אפי' הם של עור מפני שאין בהם רצועות ולא גזרו עליהם וכן נהגין ואפי' הם קצרים ואינם מגיעות אלא עד הארכובה מפני שאין מדקדקין כ"כ עליהם לקושרן, אבל מנעלים אסורים אפי' אין בהם רצועות דעל סתם מנעלים גזרו ולא פלוג רבנן ויש מחמירין אפי' בבתי שוקים של עור אם הם קצרים שדומים למנעלים.

ו ואח"כ יטול ידיו, (ד) שנאמר שאו ידכם קדש וברכו את ה' כלומר נשתשאו ידיכם קדשו אותם בתחלה היינו נטילה ואה"כ ברכו את ברכת ה' והיא ברכת כהנים,

ז ואע"פ שנטל ידיו שחרית יחזור ויקדש אותם קודם הנשיאות כפים דקרא תבקש לקדושה ברכה משמע ונטילה זו צריכה להיות עד הפרק שהוא מקום היכר והורוע כמו שהיו מקדשין בשעת עבודה דהוכן נמי עבודה מקרי והלוים (ה) יוצקין מים ע"י הכהנים דכתיב וקדשת את הלויב וו' וכתיב גם את אחיך מטה לוי וו' שבט אביך הקרב אתך וילוו עליך וישרתוך וו' ואמרו בזוהר מאי וגם אלא ה"ק כיון שהם קודש יוסיפו קדושה על קדושתם לקדש הכהנים על ידם לפיכך גם הלוים יקדשו ידיהם קוד' שיוצקין ע"י הכהנים דאל"כ איך יוסיפו קדושה והם אינם קדושים מיהו אם נטלו ידיהם שחר ת אין צריכין לחזור וליטול ידיהם עכשיו בשיוצקין ע"י הכהנים דכבר קדושים הם (ו) וכיון שצריכין הכהנים נטילה לנשיאת כפים מאסמכתא דקרא י"א שצריכין נ"כ לברך על הנטילה ענ"י וי"א שא"צ לברך אם נטל ידיו שחרית וכן נהגין,

ח וכשמתחיל הש"ץ רצה כל כהן שהוא בב"ה יעקור ממקומו לעלות לדוכן ואף אם לא יגיע לשם עד שיסיים הש"ץ רצה שפיר דמי אבל אם לא עקר רגליו לרצה שוב לא יעלה שג' וישא אהרן את ידיו ויברכם וירד מעשות הסטאת מה להלן היתה ידיהם תבף לעבודה דה"פ דקרא מיד אחר שעשה את הסטאת ירד ויברכם אף כאן צריך לעקור רגליו וללכת מיד בעבודה שהוא תחלת ברכת רצה, (ז)

ט וכשעוקר הכהן את רגליו לעלות (ח) לדוכן אומר י"ר מ"א ו"א שתהא ברכה זו שצוותנו לברך את עמך ישראל ברכה שלמה ולא יהא בה מכשול ועון מעתה ועד עולם ויאריך בתפלה זו עד שיכלה אמן של הודאה מפי הציבור כדי שיוכל לסמוך לה הברכה של ברכת כהנים,

י ועולין לדוכן ועומדין בדוכן שם ופניהם כלפי ההיכל ואחוריהם כלפי העם ואצבעותיהם כפופים לתוך כפיהם כלומר שעדיין לא יפרסו כפיהם עד ש"ץ מסיים ברכת הודאה ואח"כ יאמר הצבור וכן הש"ץ עמהם בלחש אלקינו ואלקי אבותינו כו' (ט) עד דאמורה מפי אהרן ובניו ואז אם יש שם לפחות שני כהנים אומר הש"ץ בקול רם מלת כהנים כדי לקדות אותם כדכתיב אמור להם כה ימרון להון ואח"כ חזר ואומר הש"ץ וכן הציבור עם הש"ץ עם קדושיך כאמור בלחש ואם אין שם אלא כהן (י) א' אין קורא לו אלא יאמר הכל בלחש עד כאמור והכהן עצמו מחזיר פניו בלא קריאה מדכתיב אמור להם לשנים משמע ואע"פ שאמרנו למעלה דאמור להם לאהרן ולבניו נאמר כלומר לכל אחד מהם משמע ודאי זה הוא משמעות פשוטו ואין מקרא יוצא מידי פשוטו ועיקרו אפי' לכהן אחד שאם קראו לו ואינו עולה עובר בעשה הוא דאתא אבל לענין שיעלה מעצמו שלא יקראוהו כשהוא יחידי הוא דרש ואסמכת' בעלמא הוא ועוד נ"ל לפי מנהגינו טעם נכון הוא שאין קורין לאחד לפי שגם כשקורין אותם כשהם שנים או רבים על הדרך שכתבתי שאומר בלחש עד ובניו ואח"כ בקול רם אומר כהנים להנות הקריאה אין זה קריאה ממש שעיקר המלה לא לזה נתקנה רק לתיקון נוסח הברכה (כראיתא לעיל סי' קכ"ז סעיף ב') ועיקר קריאתינו הוא בתחלה כשאומרים להם הלוים שיטלו ידיהם שהוא קורב רצה ואיכא מ"ד דס"ל הכי שצריך לקדות אותם קודם שיעקרו רגלידם וא"כ כשהוא יחיד האיך יקראהו אם יאמר כהן בקול רם לא היה נופל אחריו עם קדושיך כו' ואם לא יאמרנו הה משנה מטבע נוסח התיקון שטבעו חכמים ואם יאמר טולו ואח"כ יקרא כהן הוי הפסקה בתפלה לפיכך סומכין על מדרש דאמור להם לשנים ולא לאחד ואין קורין לאחד נ"ל,

יא וכשמחזירין הכהנים פניהם כלפי העם מברכין על המצוה כמו שמברכין על כל מצות ואומרים בא"י אמ"ה אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה,

יב ומגביהין ידיהם כנגד כתפיהן כדכתיב וישא אהרן את ידיו שנשא אתם למעלה ואמרו חכמים שאין צריך יותר למעלה מכנגד כתפיהם שזהו נקרא נשיאות למעלה ר"ל למעלה ממקום יציאתו מן הגוף דהיינו הכתף שע"כ אין פירושו למעלה מראשו דא"כ היה מגביהן למעלה מן הציץ וזה ודאי אי אפשר שהרי שם המפורש היה חקוק בציץ והאיך יגביה ידיו למעלה משם המפורש ויגביה ידו הימנית קצת למעלה מן השמאלית דידו כתיב גבי אהרן משמע ידו אחת יגביה יותר מהאחרת ואין לומר שר"ל שלא ישא אלא אחת דהא ידיו קרינן ל' רבים הא ניצד אלא מגביה שתיהן ומגביה אחת יותר מחברתה והיא הימין וכן ראוי להיות ע"פ הקבלה (יב) ופשטין ידיהם וחולקים אצבעותי' ומכוונים לעשות ה' אוירים דהיינו בין ב' אצבעות אויר אחד ובין אצבע לגדל אויר אחד ובין גדל לגדל אויר אחד ויהיו בין הכל ה' ע"פ המדרש מציץ מן החרכים פי' שהשכינה למעלה מראשיהן ומציץ מבין חרכי אצבעותיהם שהם ה' חדו שג' מן החרכים ה' חרכים ופורשי' כפיהם כדי שיהיה תוך כפיהם כנגד הארץ ואחורי ידיהם כנגד השמים.

יג והש"ץ מקרא אותם מלה במלה כדי שלא יטעו ואסמכוה אקרא שכן אמרו במדרש אמור להם מלמד שהש"ץ מקרא אותם ואין זה הפסקה לש"ץ בתוך התפלה שהרי נוסח התפלה הוא מקרא ומתחיל להקדות יברכך הם ענין אחריו מלה במלה עד שיסיימו פסוק ראשון ואז ענין הקהל אמן וכן אחר פסוק שני וכן אחר פסוק שלישי,

יד ואין מברכין אלא בל' הקדש ובעמידה ובנשיאות כפים ובקול רם וכולהו אסמכוה אקרא דכה תברכו וו' מה תברכו כלומר כמו שאני אומר והיינו בל' הקדש ובעמידה שאין למעלה לא ישיבה כו' אלא עמידה ובקול רם שכן קול ה' בכח וו' ונשיאות כפים כבר למדנו מישא אהרן את ידיו ונומר, (יג)

מתגלים י' בנית שלין בו ס"ר (כ"ג וע"ח) · (ב) דוקא כהנים כשרים לגבל כהנים פסולים אפי' בפסלו חמרים אין ערוכין לגמרא החכמים הנמיחו דבריהם נגד הלוריתא בשב ואל תעשה (כ"ח), (ג) וגמרא כתנעלים תחת הכפסלים (כ"ג), (ד) תפוס דנגע בתנעלים לגבל בתנעלים שאסור לחולין בלא נטיבה יטול ליטול קודם חלינה הנעלים (ת"ח) (ה) לו בטרים כבלין לים (כ"ח) ואם אין לים לו בטרים טוב שיטול תנעלו תנ"ל ובתנל ואפילו עם הארנים ריחים אין לנים לגיט ת"ח לחוטע חלינה חים על ידי תכתים (ע"ח), (ו) מיהו סמא דהכיח סלי דעתו טוב שיטול הלי קודם ואנל הכל דנגע גופו בתנעלו (נ"ח) ומה בל"ג החנב הפטוט בימיו ליטול גם הנים לת ידיהם (ז) ואם עלה ירד אם לא עלה עקר החיתת אוכם ואם עלה לא ירד (ונ"ע לחעבה ע"ח) ואם עקר רגליו תביח הסמוך לכ"כ כדי לעלות לדוכן ומיקרי עקירת רגליו כהן הטוחר בחפילה כשמגיע הש"ץ לענודה אם אין שם כהנים מחרים פסקא (תבו' רל"מ) : (ח) מנהגינו שאין תפילה אז עד שיגיע לחזק (כ"ג) : (ע) כתב נ"ח דקי מ"כ לא ידעתי אז מנין לו ואולי לפי שרגל כתב ע"ע שכתב ר"ל שאחר אחרו מ' אחר כ' אבל כ"ל שהוא ע"ם ו"ל שאחר אחרו שרגל כתב כתב הכל בלשון יחיד ע"כ ובתי"ע כתב ע"ז כתב רמיתי שתשתע קנא כן כתב"ל שכתוב שבשעה שכהנים עולין לדוכן יחזר מלחנו וכו' בלחשה ואחר הש"ץ בקול רם כהנים ועם קדושיך בלחשה בל"ל תשבע קנא דרשא לא בש"ע בל"ל (תי"ע) ובתשב"ל שלפני בסי' קל"ח לא רמיתי תיבת הש"ץ כלל אלא ל"ל ואחר בקול רם' (י) מכי' יש עוד קנ. שלשו בן י"ג שנים (תשו' רת"ע) (יא) ולפי שבכם דברי ס"ם כך ת"ח מנהג פשוט בארי חברב ושאר מדינות כרתב"ס דקודם שתחזירין פניהם מברכין על הטוה ורמיתי מחדקדקים שתחזירן הברכה בהיות פניה' כלפי ההיכל ותחזירין פניהם ונחזרין כדי לגמרא ידי שתי הסברות (כ"ג)(יב) ואחר שלא יגביה כ"כ עד שיחפרה לגתרי חיל שתגל רק ינים מלבשות הימין על מלבש שבשתגל מעה

כג.ה ויל לעפ שרגלין לקשרם שם בחקוק מרטובה ברטשת לא חי שמין הלא חוישם שמא יבא לקברה מלא כשנפסקה רטשת מנעליו מפני שבגלי הוא לו ואחלנים פניו כשחגעלו תוחר מכל בהחרת רטשה שקושר בה שחי שוקיו ולית בה גנלי סלי הלי לא חיישים לה) י

הג"ה ושל רוש הכתוב בחלי דכתיב לאחר הגלא בחו קם לאחה חו ושים תחה בחוך כה ויהיה כוה ל' הלון ותה שבשים בידים חלטת, ושל ע"ל שפחיסת הלבשות הוא סי' בלחיסות שמיה עליהם כלחט שם מתחלחלים,

הג"כ ואע"פ שכשמחזירין פניהם כלפי העם לא לחזריהם נגד ההיכל כלפי שמה אין בכך כלום כדי שהכל לחיות מיבור עליהם (יא)

טו ואחר שסיימו הכהנים ברכתם ענין הציבור אמן ואז מתחילין הש"ץ לומר בלחש שים שלום עד וחיים ושלום ואז מתחיל הש"ץ בקול רם וטוב בעיניך כו' והכהנים מחזירין פניהם להיכל ואומרים רבון העולמים עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה מה שהבטחתנו השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל ויאריכו בתפלה זו עד שיסיים הש"ץ שים שלום כדי שיענו הציבור אמן על שניהם יחד ואם אינם יכולין להאריך כ"כ יאמרו אדיר במרום שכן בגבורה אתה שלום ושמך שלום יה"ל מלפניך שתשים עלינו ועל כל עמך ישראל ברכה וחיים ושלום ומהכין לגמור עם החזן:

טז ואין הכהנים רשאין להחזיר פניהם להיכל עד שיתחיל ש"ץ שים שלום כו' ואין רשאין לסיים אצבעותיהם עד שיחזרו פניהם שכל זמן שפניהם כנגד העם יהיו ידיהם פרושות לחול עליהם הברכה ועומדים שם ואינם רשאין לעקר משם עד שסיים ש"ץ שים שלום שהבל ענין אחד הוא עם ברכת כהנים ו"א שצריכין להמתין עד שיסיימו הציבור לענות אמן אחר שים שלום וכן המנהג דק"ל שגם עניית אמן היא מן הברכה ולא נקרא סיום הברכה עד שיפסוק האמן מפי הציבור: (יד)

יז וכשמחזירין פניהם בין בתחילה בין בסוף לא יחזירו אלא דרך ימין ולפנין לה מהקף המזבח: * ומה שכתב כאן הב"י איזה צד נקרא פנייה דרך ימין (טו) נ"ל שיש לפקפק עליו ואין טועין הערשין איפבא ועיין במה שכתבתי בהלכות סוכה בהקפת המגדל עם לולב. וערבה וגם במה שכתבתי בהלכות חנוכה גבי הדלקת הנרות כשיורדין וילכו על מקומם לא יגעו במנעלים הבטוחים ואם נגעו ישלו ידיהם לתפלה שיתפללו אח"כ:

כג"כ והם הנשים וכשהולכין ס"ת מהיכל תוליכין אותו דרך שמן וכשמחזירין אותו מהציבור להיכל תוליכם לאותו דרך דרוס כדי לקיים כל פיסות וכו' כי בסיכל סוגל בתורה והיינו בתורה וכשהולכין אותו מהיכל הלוקח אותו תחזיר מיד לציבור האמורא להיכל מקום שיד יחיד לגד שמן וכשהולכין אותו מהציבור להיכל מקום שיד יחיד לגד דרוס וע"ח מקיפין מהציבור ביחוד הכהנים בתורה תמשן לחזרה דרוס תורה לפי שהקיפין אחריהם להיכל שהוא בתורה מקום שיד יחיד לגד שמן וכשהולכים בתורה מקיפין אחריהם וכו' לפי שאחריהם לחזרה מקום שיד יחיד לגד דרוס וע"ל סי' קל"ח סעיף ג' וסי' תר"ב סעיף מ' ובסיון תרנ"ח סעיף י' הסיון תרע"ו סעיף כ"

יח אין הקורא שקורא כהנים רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הציבור ע"י אמן שענין אחר ברכת הודאה ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה אשר קדשנו בקדושתו של אהרן עד שיכלה ציבור התיבה של כהנים מפי הקורא ואין הציבור ענין אמן של ברכת בקדושתו כו' עד שתכלה ברכת בקדושתו של אהרן מפי הכהנים ואין הש"ץ מתחיל להקרות לכהנים יברכך עד שיכלה אמן של ברכת קדושתו של אהרן מפי הציבור ואין הכהנים רשאין להתחיל יברכך עד שתכלה מלת יברכך מפי הש"ץ המקרא וכן בכל מלה ומלה של ברכת כהנים ואין הציבור ענין אמן אחר כל פסוק ופסוק עד שתכלה הברכה מפי הכהנים ואין הש"ץ מתחיל בשים שלום עד שיכלה אמן מפי הציבור ובין כך מתחילין הכהנים לומר רבון העולמים כו' ואז ענין הציבור אמן על ברכת שים שלום של הש"ץ ועל רבון העולמים של הכהנים ביחד. (טז)

יט אין הש"ץ רשאי לענות אמן אחר ברכה של כהנים שמא תתבלבל דעתו ולא ידע איזה ברכה יש להקרות פסוק ב' או ג'. (יז)

כ ומטעם זה ג"כ אם הש"ץ הוא כהן ויש שם כהנים אחרים לא ישא את כפיו שמא תטרף דעתו מחמת אימת הציבור ולא יוכל לחזור לתפלתו אלא הוא עומד ושותק ואחר שאינו כהן מקרא אבל הוא או כהן אחר לא יקרא שמא יאמרו עליו שהוא פגום שהוא בן גרושה או בן חלוצה ביון שהוא קורא לאחרים כהנים משמע שהוא איש כהן ויאמרו שאינו כהן אלא פגום לכך שותק הש"ץ ואחר שהוא לוי או ישראל מקרא וכן משמע לישנא דאמור להם ר"ל לכהנים משמע שהאומר שהוא המקרא אינו כהן מיהו אין עיכוב בדבר.

כא האם אין כאן ישראל שיוכל להקרות יטול לקרות אפי' כהן שאין זה לימוד גמור שעיקר הפסוק לא למקרא אתא רק ללמוד שעובר בעשה אם אינו עולה כשקורין לו כראמרן לעיל סעיף י' ולפיכך יזהירו את הנותן מים שלא יאמר לש"ץ טול ידיך לעלות שלא לעבור בעשה כשלא עולה ואפי' אם אין שם כהן אלא הוא לא יעלה אא"כ מובטח הוא שוכל לחזור לתפלתו בלא טירוף דעת ואם הוא מובטח בכך ואין שם כהן אלא הוא ישא את כפיו כדי שלא תתבטל הנשיאת כפים. ואם הוא רוצה לעלות כיצד יעשה יעקור רגליו משם בעבודה משום דאמרי' כל כהן שאינו עוקר רגליו בעבודה כדי לעלו' שוב אינו עולה לפיכך יעקור רגליו מעט בשע' עבודה לעלות ויעמוד ויאמ' עד ולך נאה להודו' ואז יעלה לדוכן ויאמר ברכת בקדושתו של אהרן בלא קריאה ויקרא לו אחר כל ברכת כהנים ואח"כ חוזר הש"ץ ומסיים שים שלום כו' אם הוא בטוח שלא יטרף ואם אינו בטוח (יח) ועלה מחמת שלא היה שם כהן אחר ושלא לבטל ג"כ יכול המקרא לסיים גם שים שלום כו' והוא שיטין המקרא מלבו אל כל התפילה משעה שהתחיל הש"ץ י"ח ואז הוא טוב יות' שיסיים הוא משסיים הש"ץ שנטרף דהואיל שכיון דזה ליה כאילו התפלל כל חזרת התפלה דשומע כעונה והדי לא סח בכל התפלה ומציא הקהל בברכת שים שלום אבל אם לא כיון בכל התפלה לא יסיים דהאיך יכול להוציא הקהל בברכת שים שלום הוא כאלו לא התפלל מתחלה עד כאן האיל שלא כיון אבל להדות לבדו יכול אפילו לא כיון שאין ברכת כהנים מעיקר התפלה מיהו גם להדות טוב הוא שיכוין לבו לתפל' י"ח מתחלה ועד סוף. (יט)

כב כהנים המנגנים ברכת כהנים הרי אלו משבחים שכל כל הברכות והתשבחות נאמרו בהלל וזמרה וכל מה שמנעימים בזמירות הוא יותר טוב מ"מ יזהרו שלא יגנו בכל ברכת כהנים אלא ניגון אחד מתחלה ועד סוף אבל לא יגנו ב' או ג' נגונים כגון בכל פסוק ניגון אחר וכ"ש בכל תיבה דאיכא למיחש לטירוף הדעת.

כג ובשעה שהכהנים מברכים את העם לא יביט ולא יסיח דעתם ולא יסתכלו בידיהם ע"כ נהגו לשלשל הטלית על פניהם וידיהם חוץ לטלית (ד) כדי שלא יסתכלו בהם ויבואו לידי היסח דעת אלא יהיו עיניהם כלפי מטה כמי שעומד בתפלה בכוונה שדרי הם מתפללין שיברך הש"י את כל ישראל וגם העם המקבלי הברכות יכונו לדם ויהיו פניהם כנגד פני הכהנים המברכים אותם לקבל הברכה ולא יסתכלו בהם ג"כ שלא יבואו לידי היסח דעת. *

כד עם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה אבל שלפניהם ומצידיהם אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת (כא) ולאחריהם נמי אם הם אנוסים כגון עם שבשדות שהם טרודים במלאכתם ואינם יכולין לבא הם בכלל ברכה.

כה כה"ג שכולם כהנים אם יש שם יותר מי' היתרים מי' יעלו ויברכו והי' ענין אחריהם אמן ואם אינם אלא י' כולם עולין לדוכן שאם יעלו קצתן הרי לא נשתיירו כאן י' ולא חשיבי לברכה לענות עליהם אמן לחדשיהו ואע"ג דק"ל ברכת כהנים בי' וכהנים מן המנין שאני התם דישראלי' הם המשלימין המנין והם הענין אמן אבל הכא דכולם הם כהנים ואין בניהם ישראלים לא חשיבי לברכה לחדשיהו לענות אמן אא"כ הענין הב' הילכך כולם עולין לדוכן ולמי מברכים לאחריהם שבשדות ומי ענה אחריהם אמן הנשים והטף

כו ובשעה שמברכין אין לעם לומר שום פסוקים שטוב להם יותר שישתקו ומכונין לברכה שמברכין אותם הכהנים ואם אומרים פסוקים אינם יכולין לכוין לברכת' ו"א עכשיו שמנגנין הכהנים ומאריכין הרבה אין קפידא לומר פסוקים אך יזהר טוב שלא לאומרם (כב) מיהו רבון העולמים אומרים בשעה שהכהנים מנגנים ד' דישמריך ו"דיחניך ול" דשלום דהת' כבר כיומו כל אותה הברכה ואינם צריכים העם לכוין עוד במה שיאמרו הכהנים וגם הכהנים כונתם באותו ניגון שמאריכין כדי שיוכלו העם לומר רבון העולמים אני שלך וחלמותי שלך כו'.

כז כבר כתבנו שתיקון ברכת כהנים בתפלה אינו מעיקר התפלה לפיכך כהן שלא התפלל עדיין ומצא ציבור מתפללין נשא כפיו ואין התפלה מעכבתו

כח וכן כהן שנשא כפיו והלך לב"ה אחרת ומצא ציבור אחר שלא הגיעו עדיין לב"כ יכול לישא את כפיו פעם אחרת:

כט ואין בזה משום בל תוסיף אלא שעשה המצוה פעמים אבל אם מוסיף ברכה כגון שמוסיף על ברכת כהנים ברכת יזסף ה' עליכם כהם ועליכם זה אסור ועובר על בל תוסיף וע"ל סעיף ב'.

כב זהו הטעם כאן הה לכל כאמר כ"כ קיים מטעם מעשה הא לאחרי' ע' לאן דורשים מחמסתל בכהנים עיניו כהנו ואמ' הכם דהייט הקיא כאן כ"כ קיים והיו מחזיק על חכם ומכרסן לא הטם כנס מעטרים וע"ל סיון ק"ל

ל אלו הן שפסלין לישא כפיהם מי שיש לו מום בפניו או בידו כגון שהם בהקיות או שהם עקומות שנתעקמו אחורנית או לצדדין או שהם כפופים או עקושות והוא שאינו יכול לחלק אצבעותיו לא ישא את כפיו ולא משום מום שאין מומין פוסלין לדוכן אלא מפני שהעם מסתכלין בו ומשתוממין" עליו ויסיחו דעתן ולא יוכלו לכוין וה"ה כהן שיש בו מומין ברגליו במקום שעולין לדוכן בלא בתי שוקים שיוכלו להסתכל בם ויסיחו דעתם וכן זבלגן והוא מי שרירו יורד על הקנו וי"א שעיניו זולפות דמעה וכן סומא אפי" אינו סומא אלא בא' מעיניו לא ישא את כפיו שהעם מסתכלין בו ומסיחין דעתם ואם הוא דש בעירו כלומר שדבל מכירין בו שיש בו אותו המום ומורגלין עמו יכול לישא את כפיו ואפילו הסומא משתי עיניו וכ"ש שאר הבוחין שזכרנו וכל ששהה בעירו ל' יום מיקרי דש בעירו שרוצה לדור שם ולאו דוקא לדור להשתקע להיות מבני העיר אלא אפי' בא לעי' להיות שם מלמד או סופר או משרת שנה או חצי שנה חשוב דש בעירו בל' יום אבל אם לא הלך שם אלא באקראי ושהה שם ל' יום לא מיקרי דש בעירו (דג)

לא י"א שאם מנהג המקום שישלשלו הכהנים טלית על פנידם אפילו יש בפניו ובידו כמה מומין ישא את כפיו ואין נוהגין כן, (דד)

לב היו ידיו צבועות אבטיס ופואה והם מיני צבעונין לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו ואם רוב העיר מלאכתן בכך אין הדבר חידוש בעיניהם ואין מסתכלין בו לפיכך יטול לישא את כפיו ואם הוא דש בעירו אפילו אין רוב העיר מלאכתם בכך ישא את כפיו,

לג נו שאינו יודע לחתך האותיות כגון שאומר לאלפין עיינין ולעיינן אלפין וכיוצא בזה לא ישא את כפיו שהרי משנה הוא במשמעות ל' הברכה, ועוד אפי' את"ל הרי כוונתם הגונה מ"מ העם מתמיהין בשמעם ומסיחין דעתם (דה),

לד כהן קטן שלא הביא ב' שערות אינו נושא כפיו לבדו כלל שהרי אינו מצוה אבל עם כהנים אחרים שהם גדולים יטול לישא כי ללמוד ולהתחנך ומשהביא ב' שערות נושא את כפיו אפי' לבדו שהרי הוא גדול ומידו הוקא באקראי בעלמא כדי לאחזוקי נפשי' בכהנים אבל לא בקביעו' כמו בש"ץ מפני כבוד ציבור עד שיתמלא זקנו אבל אם נתמלא זקנו יכול לישא את כפיו אפי" יחידי ובקבע וכל שהגיע לשנים שראוי שיתמלא זקנו אע"פ שלא נתמלא קרינן ביה נתמלא זקנו שאין הכל יודעים שעדיין לא נתמלא ואין בו גנאי לציבור,

לה כהן שהעם מרננין אחריו שהוא שופך דמים כיון שלא נתברר הדבר ישא את כפיו אבל אם בידוע שהרג את הנפש אפי" בשוגג לא ישא את כפיו אפי' עשה תשובה דכתיב ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם גם כי תרבו תפלה אינני שומע ידיכם דמים מלאו וי"א דאם עשה תשובה נושא את כפיו ויש להקל על בעלי תשובה (כו) שלא לגעול דלת בפניהם והבי נהגין בין לישא כפיו בין לקרותו ראשון לתורה, (דז)

לו וכהן שמל את התינוק ומת התינוק מן המילה נושא את כפיו ולא דמי לכהן שהרג את הנפש בשוגג דשאני הבא דאיכרון לשם מצוה

לז כהן שעבר ועבד כוכבים או מזלות לא ישא את כפיו שכבר חלל קדושתו אבל על שאר עבירות אין מונעין אותו מלישא כפיו וי"א שגם אם עבר ועבד כוכבים ומזלות אם עשה תשובה נושא כפיו שחזר לקדושתו

לח שיכור לא ישא את כפיו דאתקש ברכת כהנים לעבודה דכתיב לשרתו ולברך בשמו וכהן העובד נאמר בו יין ושכר אל תשת וע"א ה"ה לכהן המברך ברכת כהנים וכהן העובד אם לא שתה רק רביעית יין נקרא שיכור וחייב כדילפינן מקרא ה"ה לכהן המברך אם שתה רביעית יין בבת אחת לא ישא כפיו מיהו אם שתה רביעית ונשא ידיו אינו לוקה שאין הדיקש היקש גמור הבקבל אלא אסמכתא בעלמא הוא לפיכך אם שתאו בשני פעמים או שנתן לתוכו מעט מים מותר ואם שתה יותר מרביעית אע"פ שהוא מזוג ואע"פ ששתאו בכמה פעמים לא ישא כפיו עד שיסיר יינו מעליו, (כח)

לט כהן שלא היו בו אי' מכל הדברים שהזכרנו המונעים נשיאת כפים אלא שהעם מרננים אחריו שאינו מדקדק (כט) במצות אפי' במצות חמורות אפ"ה נושא את כפיו דשאר מצות אין מונעים נשיאת כפים אפי' לא עשה תשובה מפני שמצות עשה היא לכל כהן שישא את כפיו אין אומרין לרשע הוסיף רשע ותמנע מן המצות ואל תאמר מה תועיל ברכתו של הדיוט זה שאין קבלת הברכה תלויה בגבות הכהנים אלא בהקב"ה שעשאם שלוחים בזה והברכה ממנו ית' הוא שנאמר ואני אברכם:

מ והזקא שאר מצות שהכהנים וישראלים שוים בהן אין מונעין אותו מנשיאות כפים אבל כהן העובר על מצוה המיוחד לקדושת כהונה מונעים אותו נ"ב מנשיאות כפים מפני שהוא מחלל קדושתו לפיכ' כהן שנשא גרושה לא ישא כפיו ואין נוהגין בו קדושה אפילו לקרותו ראשון לתורה ואפילו גרשה או מתה פסול עד שיזור הנאה על דעת רבים מהנשים שהוא אסור בהם, (ל)

מא וכן אם מטמא למת שאינו משבע' מתי מצוה פסול מן הדוכן ומכל מעלות הכהונה עד שישוב ויקבל עליו שלא יטמא עוד למתים וי"א דה"ה כהן שיש לו בת שהמירה לעבודת כוכבים או שזינתה פסול נ"ב מכל מעלות הכהונה כדכתיב את אביה היא מחללת, (לא)

מב החלל אין שם כהן כלל עליו מיום שנולד ואינו נושא את כפיו,

מג כהן אבל אם הוא בתוך ז' ימי אבילו' אינו נושא את כפיו ויצא מב"ה בשעה שקורא הש"ץ כהנים או כשנותנים מים ליטול ידיהם (לב) כדי שלא יהא עובר בנ' עשה דטעמא שאינו נושא אינו מפני שהוא פטור ממנו אפי' כשקוראין אותו אלא מנהג בעלמא מפני שאינו שרוי בשמחה וראוי למברך שיהיה שרוי בשמחה כמו שמצינו ביצחק אחר שאכל אמר ואברכך וכן מצינו כתוב שמחים וטובי לב וכתיב בתריה ויברכו את המלך ומטעם זה י"א נ"ב שאם הוא אבל על אביו ואמו אינו נושא כפיו כל י"ב חדש וכן נהגו במדינות אלו וה"ה בשאר קרובים אינו נושא כפיו אפי" אחר ז' כל זמן שנוהג בו דין שלשים, (לג)

מד ומטעם זה י"א שגם פנוי השורה בלא אשה אינו נושא כפיו שהרי גם הוא שרוי בלא שמחה לפי מדרש רז"ל אבל אין נוהגין כן שאין זה דומה לאבל שאבל שרוי באבילות אבל שאינו נשוי אף אם הוא שרוי בלא שמחה מ"מ אינו שרוי באבילות ומ"מ אם הוא אינו רוצה לישא כפיו מטעם זה אין מוחין בו רק שלא יהא בב"ה כשקורין כהנים או כשנותנים מים ליטול הכהנים ידיהם ומן הטעם שכתבנו שבזמן שאין האדם שרוי בשמחה אינו נושא את כפיו נתפשט המנהג בכל אילו המדינות שאין כהנים נושאים כפיהם בכל יום אע"ג שמן הדין היה ראוי לישא כפים בכל יום כמו שיתבאר בע"ה בסי' שאחר זה אין נוהגין לישא אלא בימים טובים שהם ימי שמחה וטובי לב הוא יברך מה שאין כן בשאר ימים אפי' בשבתות השנה שכרוכין דם בהדהדים על מחייתם ועל ביטול מלאכתם * ואפי" בי"ט אין נושאין כפיהם אלא בתפלת מוסף שהוא סמוך ליציאת ב"ה ויטבו לבם וישמחו בשמחת י"ט וביום כפור נושאין בו כפיהם אע"פ שאין בו שמחת אכילה ושתיה מ"מ הוא יום שמחה מפני שהוא יום סליחה וכפרה וקדוש ה' מכובר במלבושים נאים ומן הטעם הזה יש מקומות שנושאין בו כפיהם אפי' בשחרית ויש מקומות שנושאין בו גם בנעילה שהוא נ"ב סמוך ליציאת ב"ה כמו שהוא הטעם בשאר י"ט ויום שיש בו שחרית ומוסף ואין נושאין בו כפיהם אומר הש"ץ אלקינו ואלקי אבותינו ט' וברכת כהנים בשחרית ובמוסף כמו שנתבאר לעיל סי' קב"ז, מה וכשמגיעין הכהנים לאלו' תיבות הם יברכך וישמרך אליך ויחונך אליך לך שלום הופכים פניהם גם לדדום ולצפון כלומר כדי שתתפשט הברכה לכל הצדדים גם לאותם שאין עומדין נכחם ממש אלא מצדדים ונהגים שמאריכין בנגון אלו התיבות מפני שכל אחת מהן הוא סוף ברכה בפני עצמה שהם שש ברכות כמו שפירש"ו ומלת לך עם שלום ברכה אחת היא ובשלשה מהם שהם סופי פסוקי' הם וישמרך ויחונך שלום אומרים הציבור רבון עולמים ס"ל כמו שכתבתי למעלה והמקרא לא יאמר רבון כשם שאינו עונה אמן כדי שלא תטרף דעתו אסור להשתמש בכהן אפילו בזמן הזה וכל המשתמש בו הרי הוא כמועל בהקדש דכתיב וקדשתו והוקא אם לא מחל על כך שיש לו רשות למחול שהקדושה היא בידם מדכתיב משמע לך אני מצוה לקדשו ולא לו שיחזיק עצמו בקדושה כי הוא יכול למחול ג"ל, (לד)

כאיזה

(פ) וחמי' נמס חקיקה ומ' חרגום לין לקרום ר"ל דלקי נהה בלקרמי מיקרי דם בעירו ב' ח ובע"ח הסנים לפ"ע ונבוע ולאה לא שהה ל' יום לקי בקבר ביח לחר כם לא תהני (ב"ח) (כל) בתחה ס"ע לא תשמע כן ולפכד טוחת הלבוש דכיון בלין עוהגים לכוה ידיהם חחת הטלית כדלעיל סל"ג לל"ב ע"כ תומין ידיו פכולין ס"ל דה"ה בכהנו הכוס לא מלוג (דה) עיין כיחן ל"ג סי"ב וכן בסעיף שלאר זה כל דימו כתו בל"ל סיחן ל"ג ס"ו ז' ח' (דו) אפילו הרב נחזיר (ע"ח) (דח) כהן בחקי לאה הרב ואפילה יכול לעסק בפיו (חכוב רלב"ל סי' קי"ד) כהן בחוצא לחיו קחחת חילה יש פוסלין (כ"ג) ויש הסירין (ע"ח) (דח) וה"ה בלאר כדברים הנכרי' ובחין ב"ל סי' רח"ב סעיף י"ג (דט) אפי' גילה שיחה (ב"ח) (ל) וכן הדין בנטלה מלוכה לאי שכולה מדרבנן ולאפי' נחר הנלה חחנה חנכיו לאפי' חיט יכול להמיל חחנה לוגם מנכוח פכול עד ביעבה ויחוד הנלה (ל"ג) בכם חבר רא"ם ס"ל: ובע"ח סב הטעם כיון שהיה חחלה נלוכם שכע בהבר ע"כ חשחם דלם היה חחלה נלוכם לין פכול • ולעולד לא חכחע כמי בחבר' רא"ם נומי' כם לגא הלקי בזה פכול ע"ם עוד כחב בל"ג בכם חבר ר"י הלוי סיחן ל"ג הלם לחר מלוט כהן וכלא לאה הכסולה לו לקי בגיכה והיר הנלה חכל הכסולה פכול • ובעכין עחחת על הכהים עיין בא"ה סי' ג' ובחבר הרח"ע סיחן ת' וסי' רי"ט, (לח) חוקא ואיהה בזקא פכולין לו לירוסין ולאפי' בזה לין סכנין ב (ביורי) ל"ג (לב) ובע"ח סב לעיר לגלח קדש מיחחיל ל"ל בעבודה, (לג) ולא לא יגא חב"ה לעיר לעגות דהי כלבילות הרהמיל, לוכם לין הכוכן הכוכן הכוכן לאלו' חיבות הם יברכך וישמרך אליך ויחונך אליך לך שלום הופכים פנידם גם לדדום ולצפון כלומר כדי שתתפשט הברכה לכל הצדדים גם לאותם שאין עומדין נכחם ממש אלא מצדדים ונהגים שמאריכין בנגון אלו התיבות מפני שכל אחת מהן הוא סוף ברכה בפני עצמה שהם שש ברכות כמו שפירש"ו ומלת לך עם שלום ברכה אחת היא ובשלשה מהם שהם סופי פסוקי' הם וישמרך ויחונך שלום אומרים הציבור רבון עולמים ס"ל כמו שכתבתי למעלה והמקרא לא יאמר רבון כשם שאינו עונה אמן כדי שלא תטרף דעתו אסור להשתמש בכהן אפילו בזמן הזה וכל המשתמש בו הרי הוא כמועל בהקדש דכתיב וקדשתו והוקא אם לא מחל על כך שיש לו רשות למחול שהקדושה היא בידם מדכתיב משמע לך אני מצוה לקדשו ולא לו שיחזיק עצמו בקדושה כי הוא יכול למחול ג"ל, (לד)

הגה ונפסלו מהנין ליטול לקי כי"ם שהל להיות בשבת לגשקי כלאר הקיחות שלין מסלין רק כי"ם שהל בחול ולא בשבת,

מ סייחו

סימן קל

(ח) סיימו עדיין הכהנים, (ב) ואם לא סיים פ"נ עדיין יאמר אחר בתרגום כמו בהכים,

סימן קל"א

(ח) ויאמר קודם אליך י"י נפשי אשא, (מזמור כ"ה) ואחר שסיים התחנן יאמר כל המזמור אליך י"י נפשי אשא כו' (זוהר) (ב) התנגב לכמות פניו בטלית אם בטהר ואם ביד עצמו חכמי שכתובים בידיו עם עיטחיו (כ"ג) (ג) והשחביים תפלה י"ח והש"ץ יוצב חכמי לתחנה אם מתחיל תערי' יעתר בתקומו ויכסה פנו תבוש שלין רשאי לשוחר חכמי לתקומו כדלעיל מי' קו"ג (תי"ט) ורמה דה"ה כשתפלל אחר עצו שלין רשאי ליצב כדלעיל מי' ק"ב (ד) והיה שאר כפרים ע"ת בעם ר"ג ואם ראיתי טהגין כן גם לפ"ז הא אין בית שלין עם מזוזה גם בכ"ג נעמיה תחנו קצת דוקא בבית המדרש דיעא הכי (ה) הקשה תי"ע לזה ט לבדות טעם חלבו הא תבואר בכ"י בעם שבולי לקט חצוס דאתקש לזה של מ' והכתי חגיל לאכל וראיתי תיר' ע"ז בעד"ג דס"ג לגבוס דאוחרים לתנלה בבית האכל ואי לטעם כ"י ר"ל מי תחנו ולתנלה וכתב בתי"ע דכשאין אכל בתקום שתת אחת ואפ"ה תתפללין עם אומרים תזמור כתחנון שלין תה"ה כשאין אכל בבית אחת, וכתב בע"ז י"ד סי' שע"ז דאחר נחר התפלה אומרים תחנון בבית האכל ואין אומרים הלל בר"ח ע"כ וכתב בשל"ג סי' תר"ב דבספרד סהגין לאומרו על מי דברי כל בו ורא"ש בס' תכלת מי' ס"ח דדוקא בר"ח שלין הלל חיובא אכל בחנוכה אומרים הלל, ובי' יחי התשובה אומרים אביו אלכיו וכתב בכ"ג דאפי' יחוס שתת ט אביו קודם שטלד אין מיל' אמיס ותחטמס (ו) הב"ח ואחרונים הסכימו דא"ל אפילו בתחה כשתתפללין אל הזיטק ותחנו בשרי ר"ג אף שחלין בבית אם בעלי הבריח מתפללין בכ"ה אל"ל תחנון בכ"ה בשחרית, מיהו

קכט באיזה תפלות נושאין כפיהם ובו ב' סעיפים:

א מן הדין היה ראוי לישא כפיהם בכל פעם שמתפללין י"ח בציבור מן הטעם שכתבנו למעלה בטעם למה תיקנו נ"כ בתפלה אבל אמרו חז"ל אין נשיאות כפים אלא בשחרית ומוסף ובנעילה ביום שיש בו נעילה כמו בי"הב ובמעמדות אבל לא במנחה משום דשכיח שכרות באותה שעה וחששו שמא יהא הכהן שיכור וגזרו מנחה של תענית אטו מנחה של שאר הימים ה"נ בתענית שיש בו נעילה כמו בי"כ ותענית ציבור שהמנחה היא בעוד היום גדול ואתי לאיחלופי במנחה דשאר יומי אבל תענית שאין בו נעילה כגון ט' באב ו"ז בתמוז הואיל ותפל' המנחה שלהם היא סמוך לשקיע' החמה דרי היא דומה לשאר תפלו' נעיל' ואינ' מתחלפות במנחה של שאר ימים הלכך יש בהן נשיאות כפים ואנו אין נוהגין כן דק"ל לא פלוג,

ב כהן שעבר ועלה לדוכן בי"ה במנחה כיון שהדבר ידוע שאין שם שכרות הרי זה נושא כפיו ואין מורידין אותו מפני החשד שלא יאמרו פסול הוא ולכך הורידוהו ולכן אנו אומרים במנחה בי"כ אלקינו ואלקי אבותינו וה"ה בכל התענית במנחה אע"ג שאין ראוי לנשיאות כפים הואיל ואם עלה לא ירד מקרי קצת ראוי,

קל רבונו של עולם שאומרים בשעת ברכת כהנים ובו סעיף אחד,

א מאן דחזי חלמא ולא ידע מאי חזא ניקום קמי כהני בשעה שעולים לדוכן ונימא הכי רבש"ע אני שלך וחלומתי שלך חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא יר"מ ה' אר"א שיהיו כל חלומותי עלי ועל כל ישראל לטובה בין חלומות שחלמתי לעצמי בין חלומות שחלמו אחרים עלי אם טובים הם חזקם ואמצם כחלומותיו של יוסף הצדיק ואם צריכין רפואה רפאם כמי מרה על ידי משה רבינו וכמי יריחו על ידי אלישע וכמרים מצרעתה וכנעמן מצרעתו וכחזקיהו מחליו וכשם שהפכת קללת בלעם הרשע מרעה לטובה כן תהפוך כל חלומותי לטובה ולברכה ותשמרני ותחננני ותרצני, ולפי המנהג שכתבתי שבשעה שמאריכין הכהנים ד' דוישמרך, וד' דויחנך, ול' דשלום נ"ל האומרים זה הרבה העולמים ינהגו לסיים לוישמרך בותשמרני ולויחנך בותחנני, ולשלום בותרצני שכן הלשון נופל על לשון הברכה של כהנים, * ויכוין דלסיים בהדי כהני דעני ציבורא אמן ואי לא (א) לימא הכי אדיר במרום שוכן בגבורה אתה שלום ושמך שלום יהי רצון שתשים עלינו ברכה ושלו', וביו' שאין עולין לדוכן יאמר כל זה בשעה שהש"ץ אומר אלקינו ואלקי אבותינו שים שלו" וסיים בהדי ש"ץ כדי שיענו הקהל אחריו אמן (ב) דוכן הנזכר בכל מקום הוא איצטבא בלשון ישמעאל ורצו לומר האצטבא שעומדים עליה הכהנים בשעה שמברכין ולכך אומרים עולין לדוכן כלומר עולין על האצטבא לברך את העם:

הגה"ה והה שטהגין לאחר זה הרבנן הטולחים חוקא בשעה שאומרים בכ"ף הישמרך וכ"ף דויחנך ול' הכלם הא תשוס דאחרים בפ' ואלו נאחרים יש עבד שרבו חברכו ואיט חסביר ט פרים הלכך אין לאחרו אלא בסוף כל פסוק בשעה שאומרים בחיט הלוחיות המכרים ואחו שהבאר לעיל סי' קל"ה סעיף כ"ז.

קלא דין נפילת אפים ובו ז' סעיפים:

א ולאחר שיסי' הש"ץ חזרת התפלה נופלים על פניהם ומתחנני' ומנהגינו לומר בתחנה מזמור ו' ה' אל באפך תוכיחני ונומר ומתחילין (א) רחם וחנן חטאתי לפניך מלא רחמי' רחם עלי וקבל תחנוני ה' אל באפך תוכיחני ונומר ואין לדבר בין תפלה לנפילת אפי' שכן קבלו רז"ל שאין התחנה מתקבלת כל כך אלא מיד אחר התפלה דטולה כתפלה אריכתא היא וכשנופל על פניו לא ישחה לפניו ממש שנראה כמשתחוה כנגד הרצפה שהיא אבן משכית שאסרה התורה אלא שמן התורה אינו אסור אלא השתחו' בפישוט ידי' ורגלי' ובריבוק פניו לקרקע אבל חכמי' אסרו כל השתחויה שכנגד הקרקע ממש אפי" בלא פישוט ידי' ורגלי' משו' אבן משכית ואפי' אין שם רצפה לפיכך יטה לאחת מן הצדדין או לימין או לשמאל יש נוהגין להטות על צד ימין ונותני" טעם למנהג" משו" דכתיב שויתי ה" לנגדי תמיד וכשמטה על ימינו והשכינה כנגדו אז שמאלו תחת לראשו וימינו תחבקני ויש נוהגין להטות לצד שמאל וטעם משום דהסיבת שמאל שמה הסיבה שהיא הסיבת בני חורין ומלכי" הלכך באותו צד שהוא נראה כבן מלך ואיש חורין צריך ליכנע לפני המקו" ית" ויש ערשין פשרה ואומרי" בשחרית כשיש לו תפילין בראשו ובשמאלו יטה על צד ימין משו" כבוד תפילין ובמנחה או כשאין תפילין בשמאלו יטה על שמאל ואני שמעתי הפשרה שגם בשחרית כשיש תפילין בשמאלו יפול על יד שמאלו אלא שיטה ראשו מעט לצד ימין ובמנחה יטה ראשו לצד שמאל וכן ראיתי נוהגין וכן ראוי לנהוג שגם לפי הקבלה יש בו סוד, (ב) ולאחר שנפל על פניו יגביה ראשו ויתחנן מעט מיושב כל מקו" ומקום לפי מנהגו ומנהגינו לומר ואנחנו לא נדע מה נעשה כו" לפי שעד עכשיו התפללנו בכל עניין שיוכל אדם להתפלל בישיבה ובעמידה ובנפילת אפי" כאשר עשה משה רבינו ע"ה דכתיב ואשב בהר וכתיב ואנכי עמדתי בהר ונומר וכתיב ואתנפל לפני ה" ומאחר שאין כנו כח להתפלל בעניין אחר אומרי" ואנחנו לא נדע כו",

ב אין נפילת אפים אלא במושב ולא מעומד שכן הוא ההכנעה יותר וגם יש בו סוד (ג) י"א שאין נפילת אפים אלא במקום שיש ארון וס"ת בתוכו (ד) אבל אם אין שם ארון וס"ת אומרים התחנון בלא כיסוי פנים וכן נוהגין וסמכה אקרא דידושע דכתיב ויפול על פניו לפני ארון ה' חצר ב"ה הפתוח לב"ה או בשעה שהציבור מתפללין אז אפילו יחיד בביתו אומר תחנה בנפילת אפים וכן כתב מורי מהרמא ז"ל ולא ראיתי נוהגין כן ואפשר שכוונתו לומר יחיד בביתו דומיא דחצר ב"ה ר"ל שבית היחיד הוא סמוך לב"ה ושומע שם כשהציבור מתפללין,

ג אין נופלין על פניהם בלילה והטעם כי נפילת אפים הוא להכניע למדת הדין ואם היו נופלים בלילה והי מגבירין כחה והי מקצין בנטעות ח"ו כידוע ליודעים חן ובלילי האשמורות נוהגין ליפול על פניהם ונ"ל טעמא מפני שהוא קרוב ליום ומדת היום שהיא מדת הרחמים ממשמש' לבוא ולהתחבר ואין כאן קיצוץ והמשכיל יבין וידום,

ד ונהגו שלא ליפול על פניהם וגם שלא לומר מזמור התחנון לא בבית האבל ולא בבית החתן אפי' כשיש שם ס"ת ולא בב"ה ביום שיש בו מילה ולא כשיש שם חתן בב"ה ונ"ל שאין בבולם טעם אחד כי הטעם בבית האבל כטעם שאין נפילת אפים בלילה שלא להגביר כח הדין ח"ו וכן האבל כבר מדת הדין מתוח כנגדו והי כמו קיצוץ ח"ו (ה)והטעם בהחתן ובמילה מפני ששרוים בשמחה ועת התעוררות מדת הרחמים כמו בשבת וי"ט לכן אין נופלין שלא לעורר מד"הד בעת הרחמים ודוקא באותו ב"ה שהחתן או המילה שם אבל בבתי כנסיות אחרות שיש בעיר אומרי' שם תחנון באותן בתי כנסיות שאין החתן או המילה שם ובמילה נ"כ דוקא בשחרית בתפלה שימולו בה התינוק אין נופלין אבל במנחה בב"ה או אפילו אותם המתפללים מנחה בסעודה בבית המילה אצל התינוק אומרים התחנון מפני שאין שרוין כל כך בשמחה אחר שנימול התינוק משום צערא דינוקא (ו) אבל בחתן אין אומרים התחנון אצל החתן כל אותו היום של החופה דטולה יום שמחה הוא מיהו דוקא ביום החופה ולא יותר

ה אם חלה מילה בתענית ציבור מתפללין סליחות ואומרי' ידוי ואין נופלין על פניה' ואם הוא יום ב" או ה' אין אומר' והוא רחום, נהגו שלא ליפול על פניה' לא בט"ז באב ולא בט"ז בשבט ולא בר"ח ולא בחנוכה ולא בפורי' ולא בל"ג בעומר שכל אילו ימי שמחה הם כמו שיתבאר בכל אחד במקומו בע"ה, (וגם ר"ח מיקרי מועד וע"ל סי' ת"ך סעיף ב' וכן חנוכה משום דקרינן ביה הלל וע"ל סי' תרע"ג) ובכל אלו אין נופלין נ"כ במנחה שלפניה' שסמוכה להם גם אין נופלין בעי"כ ולא בער"ה אפילו בשחרית אבל במנחה שלפניה' נופלין ושעמא יתבאר במקומו בע"ה,

ז גם אין נופלין בכל חדש ניסן ולא מתחלת ר"ח סיון עד אחר שבועות ולא בט"ב ולא בין י"ה לסכות שבהם נשלם בנין ב"ה וכל אחד יתבאר במקומו בע"ה, אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אא"כ הוא בטוח שיענה כדושע בן נון ודוקא כשמתפלל על הציבור ובפני הצבור

הציבור דכספא ליה מילתא אם לא יענה שמדהדין אחריו שאין ראוי לענות אכל ביני לבין עצמו או כשנופל עם הציבור בשעה שכולם נופלים לית לן בה וכל אדם אסור ליפול על פניו בפישוט ידים אי רגלים אפילו אם אין שם אבן משכית גזירה משום אבן משכית אבל אם נוטה קצת על צדו מותר אם אין שם אבן משכית ובן עושין בי"ה כשנופלין על פניהם בשעה שאומרים והבהנים והעם וכו" ונוהגים עוד להציע עשבים בב"ה בי"ה כדי להפסיק בין פניהם ובין הקרקע

קלב דין קדושת ובא לציון וכו ב" סעיפים

א ואח"כ אומר השי"ץ חצי קדיש על פסוקי התחנה כדי להפסיק בינם ובין הפסוקים שיאמר אח"כ ואומרים אשרי ולמנצח (א) וסדר קדושה ואח"כ קדיש אחד על כולם ונ"ל טעמא דפיון שצדיכין לומר אשרי ג"פ בכל יום כמו שקבלו רז"ל ואמרו כל האומר תהלה לדוד ג"פ בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב והנה פעם הא' סדרוהו בזמירות קודם התפלה כמו שנתבאר לעיל סי' נ"א תקנו הפע' השנייה מיד אחר התפלה והתחנו' הסמוכי' לה וכדי להפסיק בו בין התפלה וסדר קדוש' צרפוהו להתחלת סדר קדושה כמו שעשו באשרי של פעם ג' שצרפוהו להתחלת סדר מנחה כדי שיהא נאמר אשרי ג"פ ביום ולא בלילה שאין זמן תהלה בלילה כידוע ליודעין חן ולכך לא צרפוהו לתפלת ערבית מן הטעם שאמרנו שצרפוהו להתחלה סדר קדושה כדי להפסיק בו בין התפלה וסדר קדושה נ"ל ג"כ שהוא מעם נכון למה שנתפשט המנהג שבשבת וי"ט אומרים אשרי על הבימה קודם החזרת הס"ת למקומו מפני שבו ביום יש בו קריאת התורה והיא מפסקת בין תפלת מוסף לתפלת שחרית ואין צריכין אשרי להפסיק וגם א"א סדר קדושה לפני העמוד עד למנחה לפיכך אומרים אותו על הבימה במקום שקראו בתורה ואע"ג דביומא דחול אפי' ביום שיש קריאת התורה להפסיק בין התפלה לסדר קדושה כגון בב' וה' ור"ח וח"ה וחנוכה ופורים אומרים אשרי לפני עמוד אחר החזרת הספר למקומו היינו משום כיון דמ"מ יומא דחול מקרי לא חילקו בנידם לשאר יומי דחול לצרפו לסדר קדושה משא"כ בשבת וי"ט שאין בהם סדר קדושה בשחרית לפיכך הנהיגו לאומרו על הבימה מכל מקום הקדיש השייך אחר אשרי דבשבת וי"ט מאחרין עד שהחזירו הס"ת למקומה ויעמוד החזן לפני העמוד להתחיל בתפלת מוסף כדי להודיע לעם שכבר הגיעו הס"ת והגיע זמן להתחיל בתפלת מוסף וכמו שאכתוב בע"ה טעמא לקמן בסי' קצ"ב בקדישות של קריאת התורה במנחה שבת וביומי דתענית ולקמן בסימן רפ"ו נכתוב בע"ה עוד טעם אחר בשם ר"ת למה שאומרים אשרי על הבימה בשבת וי"ט אבל טעם זה נ"ל נכון לפי הפשט נחזור לסדר היום ותקנו להקדים ג"כ מזמור יענך ה' ביום צרה לסדר קדושה מפני שתקנה ע"י צרה ובזמן צרתם כמו שיתבאר בסמוך בע"ה ונ"ל שמטעם זה ג"כ אומרים למנצח אפי' בימים שא"א בהם תחנון מפני דסדר קדושה חיץ מר"ח חנוכה פורים וע"פ וערב י"כ שכל אילו ימים טובים הם יותר משאר ימים כמו שיתבאר טעמא כל אחד במקומו בע"ה ואע"פ שאומרי' בהם הסדר קדושה מ"מ א"א בהם למנצח להראות בהן קדושתן ושאינם יום צרה כמו שאר הימים נ"ל ואח"כ אומרי' ובא לציון כו' חדו דנקר' סדר קדושה מפני שיש בה כל הקדושה אע"ג שכבר אמרנו הקדושה ב"פ ביוצר ובתפלה תקנו סדר קדושה מ"ש שבתחלה גזרו מלכות הענו"ם על ישראל שלא יענו קדושה בתוך התפלה היו אורבי' להם אם יענו קדושה בתוך התפלה ולאחר התפלה בשהיו האורבי' הולכי' להם היו קורין וקרא זה אל זה וגו' דהיינו שילוש קדוש' ומתרגמין אותה מפני החיבה דרי הוא פעמים קדוש כנגד יוצר ותפלה ונראה לי שמטעם זה תקנו ג"כ להקדים אילו השני פסוקים ובא לציון וגו' ופסוק ואני זאת בריתי וגו' שביון שהיו כפופים תחת יד עכו"ם הרשע שגזרו עליהם גזירות ושמדות לבטל התורה לכך אמרו אילו השני פסוקים בלשון תחנה ובקשה שיבא הגואל ברנה ולכך הקדימו פסוק ואתה קדוש וגו ג"כ בלשון בקשה ממנו י"ת שישוב ויצפה לשמוע מפיהם הקדושה שהוא תהילתם אע"פ שיאחרוה יבקשו מלפניו י"ת הרי לא איחדנוה אלא עד אחר שילכו האורבים ויאמרו תחלה הקדושה בשני חטיבות ר"ל בשני לשונות לשון הקדש ותרגום ומפני שבלשון תחנה ובקשה אמרום לכך לא נהיגין לומר סדר קדושה בשבת וי"ט שחרית אלא משום שלא לבטל התקנה נהגינן לאומרה במנחה בשבת וי"ט ולא בלשון תחנה ובקשה אלא לקיים התקנה בעלמא נ"ל ואע"ג דבומן הזה בטלה הגזירה ואנו קורין הקדושה בחטיבה אחת בתוך התפלה מ"מ סדר הקדושה לא בטלו סברו שמא יגרום החטא וע"כ אנו מסיימין ברוך אלהינו שבראנו לכבודו והבדלנו מן התועים כו' (ב) ואומרים הקדושה ומתרגמים אותה ואומרים ה' ימלוך לעולם ועד ותרגומו כדי שיבינו כל העם וכמו שכתבנו למעלה שבבל היה עיקר לשון העם תרגום וזה נתקן בבבל וצריך ליזהר בו מאד לאומרו בכוונה אמרו רז"ל מיום שחרב ב"ה אין לך יום שאין בו קללה ולא ידד הטל לברכה. וכל יום מרובה קללתו מיום שלפניו ואז"ל דאין לתמוה א"כ שהקללה הולכת ורבה ועלמא אמאי קאי אקדושה דסדרא והוא הקדושה הזו שבסדר ובא לציון ואאמן יהא שמיה רבא דאגדתא וד"ל שהרי לא נתקנה אלא שיהיו כל ישראל עוסקים בתורה בכל יום דבר מועט שאומרים תרגומו וקרייתו והן כעוסקין בתורה וכיון שנוהג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ ויש כאן שתים קדושות השם וית"ת חביב לפניו ית' ומגין על העולם בזכותו וכן אמן יהא שמיה רבא מבורך שאומרים אחר הגדה שהדרשן דורש ברבים בכל שבת הוו נוהגים כד ושם הוו נקבצין כל העם לשמוע לפי שאינו יום מלאכה ויש כאן תורה וקידוש השם לכך חביב הוא לדגין ואח"כ אומרים קדיש ומוסיפין בו תתקבל צלותהן כו' דקאי אתפלת י"ח כמו שכתבתי למעלה שער כאן לא נשלמה התפילה יהא שלמא רבא וכו' ולענין אם היחיד אומר סדר הקדושה הזה דינה כדין קדושה שביוצר שכתבנו לעיל סימן נ"ט והקדושה שבתרגום אומרים אותה הציבור בלחש שהרי תקנה עבדם שיביו אותם.

ב אסור לאדם לצאת מב"ה קודם קדושה דסידרא דדבר שהעולם מתקיים עליו אי אפשר לזלזולי ביה לפיכך יאמרוה עם הציבור

קלג דין עלינו וקדיש וברכו וכו סעיף אחד:

א ואחר סיום התפלה אומרים עלינו לשבח מעומד מפני שהוא שבח גדול לפיכך יחיד לאומרו בכונה (א) וכשיגיע אל ואנחנו יפסיק מעט קודם שיאמר ואנחנו כורעים וכו' שלא יהא מלת ואנחנו נראה כאילו חוזר למעלה ואח"כ אומרים קדיש יתום ואפי' אין יתום של תוך י"ב חודש בב"ה יאמר אותו אחר מי שאין לו אב ואם והטעם שהרי לעולם צריכין לומר קדיש אחר שאמרו פסוקים ובעלינו יש ג"כ פסוקים וצריכים קדיש אחריו אלא שנהגו בקדיש זה להניחו ליתום שנת אביו ואמו תוך שנה ז' מפני שיש יתומים קטנים או אפילו גדולים שאינם יכולין להיות שלוחי ציבור ולומר קדיש וברכו אחר אביו ואמו וכבר ידענו ממעשה דרבי עקיבא תועל' הגדול שיש למתים בשיש לו בן האומר קדיש וברכו ויותר בתוך שנה ראשונה לכך תקנו והניחו קדיש זה שאין צריך עום דבר יותר ליתומים הן קטנים הן גדולים ומפני שתקנוהו ליתומים אין נוהגין לאומרו כלל מי שיש לו אב או אם שמא אביו או אמו יקפידו משום אל יפתח אדם פיו לשטן ויאמרו אתה מקוה למיתתינו לפיכך אם אין אביו או אמו מקפידין בכך יכול לאומרו אפילו מי שיש לו אב ואם ומי שכפק לו אם מת אביו או אמו אם אין יתום בעיר יכול לומר קדיש אבל אם יש יתום של תוך י"ב חדש בעיר שהקדישים שלו יכול למחות ביד זה שכפק לו שאין ספק מוציא מידי ודאי ואין נוהגין לומר קדיש יתום אלא י"א חדשים מיום קבורה כדי שלא להחזיק אביו לפושעי ישראל שנידונין בל י"ב חדש לכך פסקון לומר קדיש בסוף י"א חדש לומר מכאן ואילך אינו צריך לתועלת הקדיש של הבן כי כבר קבל דינו ונקה דלאו מפושעי ישראל היה אבל מ"מ שאר אבילות נוהג עד כלות כל י"ב חדש דענין אבלות לחוד וקדיש לחוד והא לך מנהגינו בין היתומים והאבלים בשנה ראשונה תוך י"ב חדש בקדיש זה והוא מועתק מתשובת מהר"ם מינץ סי"ל ז"ל ומתקנותיו אשר תיקן וזה לשונו יש קהילות דנהיגי תושב דוחה את האורח ויש מקומות דנהיגי דשרין הן ונהדא נהדא ופשטיה ובמקומות דנהיגי דתושב דוחה את האורח מ"מ פעם ראשונה יש רשות לאורח להתפלל ולומר קדיש יתום (ב) וכן כל אחד ל' יום יש לו להתפלל ולומר קדיש פעם אחת. והא דתושב דוחה את אורח דווקא בתפלה ובקדיש בבית הכנסת אבל בפרים' שמע דבבקר וקדיש שעל הפתח שניהם שוין והטעם משום דאין מנהג קבוע באותן שעל הפתח אם דוחה האורח את התושב או לא וכיון דלא מבורר מנהגא אמרינן טפי דליהוי תושב ואורח שוין כדכתיב משפט אחד יהיה וגו' וכן בעיר חדשה שבאו שם נקוטי מעלמא ורוצין לקבוע שם מנהג נכון הוא שיקבעו להם משפט אחד בין בב"ה בין בחוצה לה ועתה אבאר מנהג מקום שהתושב דוחה האורח היכא דיש שני אבלים על אב או על אם רחמנא ליצלן אם שניהם תושבין או שניהם אורחים ושניהם תוך ז' או תוך ל' או תוך י"ב חדש יחלקו בגורל כל התפילות והקדישות הן לפני העמוד הן על הפתח ב"ה ואם א' תוך ז' וא' תוך ל' דוחה בן ז' את בן ל' מכ"ש שדוחה לבן י"ב חדש ויאמר בן ז' קדיש כל אותו יום השבת ואם אירע לאדם באותו השבת יום

מיתת

סימן קלב

(א) אחה מוקדש ישראל מתעוררים ומקדשים הכסא שלו בשבוק הזה כי אחרי הקדש ומה דגבו הזה הוא כנגד י"ח ברכות כשהם מתפלל אומרים ס תתעבר נעתר כך דוד החלך ע"ה לאחר' י"ח מזמורי' מ"ל ישבר י"ו וכלו ולכך אומרים אותם בסוף התפלה (תהי' תהילים) (ב) עוד טעם סדר קדושת בת"ת תשוס ע"כ שמאחרים לבא לתפלה יפסיח שמיעת הקהשה ע"כ ולפ"ז המאחרים מעבין עמין לקהשה א מלי שמשקין בעמין מאחר

סימן קל"ג

(א) מי כל עבא השמים שומעין והבי"ה עומד עם פמלא של מעלה ומלכם אומרים אמרי. ובכה ס ומאחר ומושב יקר"ו כי ר"ת י"ה קדו"ש ר"ש. ומ"ל והאומרו בעבין אחר עומדה ויאמר אין של ולא אין שר וכן אחם אלהו ולא אחם אלהו (ת"ת בשם הקדמונים) וכתב בכלבו וכל"ג דמשמע הכונה ככתוב בתורה וחלעת היום ולא בכתוב בתוריתר (ב) הייט אם אין בן לאבל אם יש בן לי אז יום שמת בו אב ואם אין לאומרי קדיש כל לאורה (ס"ב י"ר כיון שביו ופכוש דיהה שטהגין שיש לכן י"ב חודש כל הקדישים ביום בשמ' טיר קדיש הייט מי כשאין בן ל' כמאמרי

מיתת אב או אם שקודין יאר צייט גם הוא נדחה מפני הבן שבעה מלומר קדיש כל השבת וכל עילוי דבן ז׳ או בן ל׳ אינו אלא מיום הקבורה ולא מיום שנודע לו שעיקר האבלות הוא מיום הקבורה אך במ״ש שאז האבל צריך לצאת מבית הכנסת יכול אותו יאר צייט להתפלל ולומר קדיש ולא אמרי׳ על זה עבר זמנו בטל קרבנו ואפי׳ יש אבלים בב״ה שהם תוך ל״ אז י״ב חדש אינם יכולין למחות ביתו להתפלל • ולומר קדיש (ג) אך אם הבן שבעה קטן שאינו בר מצוה והולך לב״ה בל שבעה לומר קדיש אז מי שאירע לו יום מיתת אב ואם תוך אותן שבעה יאמר קדיש יתום פעם אחת • (ד) ואפי׳ אם הבן שבעה הוא אורח דוחה את התישב בן ל׳ אז יאר צייט מכ״ש בן י״ב חדש וכן אם תושב ואורח שנידם בני שבעה גם בזה יחלקו בגורל אותן קדישות של אותו שבת כי לענין שבעה אין שום עילוי לתושב על האורח ואם אחד תוך ל׳ ואחד תוך י״ב ושניהם תושבים דוחה בן ל׳ את בן י״ב חדש בתפלה ובקדיש לפני דעמוד אך בקדיש ובפרשת שמע שעל פתח ב״ה שניהם שוין בו ויחלקו בגורל • ויום שמת בו אב ואם לתושב דוחה את בן ל׳ מכ״ש בן י״ב חדש לתושב כל אותו יום התענית דהייגו תפילת ערבית שחרית ומנחה וכן הקדישים של אותו יום שאומרים לפני העמוד ולי נראה שאין היאר צייט דוחה את הבן ל׳ מכל וכל אלא די לו בקדיש א׳ וע״ל בע״ז בי״ד סוף סימן ת״ב סעיף י״ב שאין מתענין אלא משום סכנה דידיה ולא משום אבלות אביו ואם בן קדיש זה למה הא כבר קבל אביו דיו ואין כאן משום מע״ה דר׳ עקיבא נ״ל: אך הקדיש ופרשת שמע שעל הפתח יחלקו בגורל ואם התוש׳ בן ל׳ או י״ב חדש ולאורח אירע יאר צייט אז האורח יש לו כח להתפלל תפלה א׳ וקדיש א׳ לפני העמוד ושעל הפתח יחלוקו בגורל ואם לאורח תוך ל׳ ולתושב תוך י״ב חדש אז יחלוקו התפלות והקדישים בין לפני עמוד בין שעל הפתח כל אותן ל׳ יום אך בזה יש עילוי לתושב על נכרי אם שנידם בני ל׳ או בני י״ב חדש או שנידם יאר צייט בזה דוחה התושב את האורח לגמרי מלהתפלל ולומר קדיש על העמו״ אך בפרשת שמע וקדיש שעל הפתח שניהם שוין ויחלקו בגורל: (ה) לפעמים יש ג׳ או ד׳ בני אדם שאירע להם יאר צייט ביום אחד ואין באותו יום כי אם ב׳ קדישין יתום לפני העמוד בחול וג׳ אם הוא שבת או בי״ט שאומרי׳ חציש מגילת או אחר דרשה וא״כ אין לכולם לומר קדיש יתום כי אינו מועיל להם שיחלוקו בענין זה שהאחר יתפלל ערבית והשני יאמר קדיש יתום וכן בשחרית זה אינו דומא מרגלא בפומי דאינשי דקדיש יתום עיקר א״כ בשיורמן כך שיהיו ג׳ או ד׳ יתפללו גם תפילת ערבית של סיום יום התענית ויאמרו קדיש יתום שאחריו וכן מי שלא היה לו פנאי לבא לב״ה ביום יאר צייט שלו כגון שהיה בדרך יכול גם הוא להתפלל בערבית שאחר התענית ולומר קדיש שאחריו אבל אם בא קודם תפלת המנחה והתפלל אותה אז אמר קדיש על הפתח שוב אין לו שום זכות בתפלת ערבית ובקדיש יתום שאחריה וביום שיהיו ג׳ קדישות היאר צייט זכה בכולן • והיכא שיש הרבה בני אדם מאיש אחד ויש ג״כ אחד שהוא יחיד לאביו ואבל עליו אז יחלוקו כולם בגורל יחד ולא חשבינן אותן הרבה בני אדם שמאיש אחד כאיש אחד כי כולם חייבים לומר קדיש בשביל כבוד אב ואם • יש מי שרגיל להתפלל והשני אין רגיל להתפלל או יש קטנים שאין יכולין להתפלל מ״מ הקדישות יתומים • יחלוקו בשוה כי בשביל שזה יודע להתפלל אינו נגרע אלא זריז ונשכר ואם אותו שמת יש לו בנים בעיר אחרת ובאו לשם אינם נקראי׳ תושבי׳ בשביל אביהן שנקבר שם רק אותם הדרים תוך הקהילה וכל דרי קהלה נקראו תושבים הן אותם שנותנים מס או משרתי הקהילה ואפי׳ עניי העיר שיש להם דירת קבע כולם חשבינן כתושבים אם אדם קובע דירתו תוך הקהילה אז משעה שהוא חייב לישא בעול עם דרי הקהילה חשוב תושב אבל לא משעה שנמר פיסוק המסים עם ז׳הגמון אע״ג שצריך ליתן המס להגמון וכן איפכא מי שעקר דירתו מן הקהילה אז משעה שאינו חייב לישא בעול עם דרי הקהילה חשוב כאורח אע״ג שעדיין חייב ליתן המס להגמון ואם יש לבעל הבית מלמד או שמש המושכר לזמן והוא פנוי שאין לו אשה ובנים אז גם הוא נקרא תושב אבל אם יש לו אשה ובנים במקום אחר אז דינו כנכרי ואם ב״ה מגדל בביתו יתום אפילו בשכר ואין לו אב או אם במקום אחר אז נקרא תושב אבל אם יש לו אב או אם במקום אחר אינו נקרא תושב אפילו אם מגדלו בתורת צדקה מכ״ש אם הוא אצלו בשכר • (ו) הש״ל ינחם אבלי ישראל בניחומי ציון וירושלים אמן כן״ר ע״כ העתקה מתשובות מהר״ם מינץ סי״ל ומתקנותיו שתיקן הוא ז״ל • מנהג חדש נתפשט באילו הארצות בימי שנהגו לומר מיד אחר קדיש יתום שיר היחוד וחלקוהו לז׳ חלקים כמספר ימי השבוע ואיני יודע טעם נכון להתפשטות המנהג הזה שאם כדי לכפר בשבחו יתברך היה להם לאומרו קודם התפלה כמו שכתבתי טעמא לעיל סי׳ א׳ באמירת תהלים ושמעתי בימי חודשי שאין לו טעם אלא שרגילו כן משום האבילים כשישנם הרבה ב״מ שיגיעו להם לומר קדישות לכל אחד ועכשיו שנקבע נקבע ואני אומר שהטעם הוא כטעם ג׳ ברכות אחרונות שבתפילה שהוא כעבר שקבל פרס מרבו שמשבחו והולך לו שזה ג״כ נ״ל טעמא במה שאומרים עלינו לשבח אחר כל התפלות כדי לשבחו יתברך ולכרוע לפניו יתברך כשאומרי׳ ואנחנו כורעים וכו׳ ואח״כ לצאת מב״ה שהוא כמו עבר שנוטל רשות מרבו שמשתחוה והולך לו כן הוא טעמא דשיר היחוד אך כבר עמד מודיעו ודבינו ונאונינו הגדול מוהר״ר שלמה לוריא ז״ל ובטל אותה בב״מ שהיה שם אב״ד שלא יאמרוהו מטעם לא ניתן ליכתב אבל לא השגיחו בו בכל הקהילות כי נראה להם טעם חיצון הוא אך מה שנוהגין לומר גם בכל יום שיר הכבוד שהוא אגעים זמירות וגם הגאון הנזכר לא ביטל אותן על זה תמהתי מאד כי היה נראה לי שלא לאומרו בכל יום ולא מפני גרישותיה ח״ו אלא ממעליותיה והייגו משום שכיון שחושבין אותו לשבח גדול לא היה להם לאומרו בכל יום אלא לפרקים כגון בשבת וי״ט וע״ר שאמרו רז״ל כל האומר הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף כי אין זה דרך המוסר אפי׳ במלך ב״ו לכפר בשבחו הגדולים בכל יום כדי שלא להגיל כל כך בפי הבריות ויהיה אז בפיהם כמזמר ומתלוצץ ולא יהיה הגדולה כ״כ בעיני הבריות כמו שהוא ברבר שקודין לפרקים ולעתים רחוקים וכמו שכתב ג״כ החכם רבי משה מיימון ז״ל בטעם ביאת הכהן הגדול לפני ולפנים דוקא ביום אחד בשנה ולא יותר כדי להגדילו כן היה להם לעשות ג״כ בשיר הכבוד ואם על כל פנים היו רוצים לאומרו לא היה להם לפתוח הארון בכל יום שהוא לנו במקום ביאת מקדש לפני ולפנים וכמו שעושין בעלינו לשבח שאומרים אותו בכל יום ואין פותחין הארון לאמירתו אלא בר״ה וב״כ כדי להגדילו ולהודיע לעם שהוא שבח גדול ביותר ויאמרוהו על ידי כן גם בשאר ימות השנה בכונה יותר גדולה ולתת זה על לבם בר״ה וי״כ שהם ימי הדין גם היה להם לעשות כן באנעים זמירות ולולי להפסיר הצדקות חשתי שמוברין אותן בכל יום ונותנין המעות לצדקה בצירוף שהיה דבר תמוה מאד בעיני הבריות הייתי מבטלו במקום דאיכשר חילי מלפתוח הארון רק בשבתות וי״ט ור״ח הייתי פותחו על סמך הכתוב ביחזקאל שאמר שער החצר הפנימי וגו׳ יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום שיש בו מילה מקדימין לומר השיר היחוד מיד אחר סדר הקדושה לומר עליו קדיש יתום ולהניח עליו לשבח אחר שמלו התינוק כדי לכלול גם התינוק במה שאומרים שלא עשנו כגוי הארצות כו׳ אין מנהג לומר אין כאלהינו ופיטום הקטורת בחול מפני שראמירה הוא במקום ההקטורה וחיישינן שמא ידלג אחד מסמניה ובבר אמרו אם חסר אחד מסמניה חייב מיתה (ז) ולכן לא נהגו לאמרו בחול שמזהרין למלאכתן וחיישינן שמא ידלג: וכשיוצ״ מב״ה יאמר י״י נתני בצדקתיך וגו׳ ומשתחוה ויוצא (ח) כבר כתבנו למעלה בסי׳ ס״ט דין פרשת שמע שנהגו משום אותם יחידים שלא היו בב״ה ולא שמעו קדיש וברכו ובשבת שיש הרבה מלבא לב״ה והולם הם בב״ה בשעת ברכו לפיכך אין פורסין על שמע בשבת וי״ט אלא אחר קדיש יתום מפני שחשבו שחיוב הוא לאומרו בכל יום שתקנת חכמים כך הוא אבל טעות הוא ואין פורסין על שמע בשבת וי״ט כלל אפי׳ אחר קדיש יתום מפני שכבר הולם שמעו קדיש וברכו שהרי כולם היו בב״ה

(ג) שלמה בתנאי שהיה שביעי שלו בשבת ראשון ויום אחרון יום שביעי כגון מי שאירע נתי הרי לענין קדיש והבנתי דיש לדקדק מלשון זה שכתוב מהר״ם מינ׳ ואפי׳ יש אבלים בב״ה בב״ה שם תוך ל׳ כו׳ הר״ל לאחר ואפילו בוא יום ז׳ דאמילא הוא בן ל׳ אלא הכוה היה יכול לאחר קדיש אפילו בשבת בגון אחר הרשה כלקחן ואפשר אפילו בשחרית לפי מה שמשמע שפסק זקיני הגאון מהרמ״ם ז״ל בשביעי שהל להיות בשבת שיר על תקוס אחר ושאחר לקרותו בתורה בשחרית ולא נע״ז בי״ד סימן ת״ב ובמסרי מ״ל דקדקתי להבין טעם ורמיה מדבריו והעיקר הטלה נ״ם לתעשה עדיין מי אפשר דמהר״ם שכתב ואפילו יש אבלים כו׳ מיירי מי כשזה הוא בן ז׳ הוא בן ל׳ ועוד דאפשר שדין מתוך עניו כל ז׳ (ד) ות״ל אף שכן ז׳ מ״ קטן אפי׳ מורה ולא גדול אפילו תוס׳ חולקין בזה (תשובת מ״ב סימן ע״ג) ובתב הש״ך בי״ד סימן שע״ו דרבה דמי שבעלה מביאו ברגל מ״ת דין ז׳ ול״ל יש ט אפילו בחול כמו בשבת הרי כדין הוא לב״ה ע״כ אבל בהגהת מנהגים החדשים כתב בשם בעל חי״ט מוסר דיש לו דין קטן וכן מסתבר כיון דת״ל מומר קדיש בב״ה כל ז׳ וגדולה הוא ל״ל דמי שהתפלל אלו ואחר קדיש בביתו אף שהוא גדול והולך לב״ה רק בשבת יש ליתר ליתן קדיש אחד דעיקר טעם של מהר״ם בקטן כיון שאחר קדיש כל ז׳ ואפי׳ מוכפח לי בהולך לב״ה ואם דנקטו והולך לב״ה כל ז׳ לומר קדיש לו׳ מורתא דתלמא דתמי הכיון שהולך לב״ה מסתמא אומרים קדיש אלא דלא דמיה לסתוך ע״ז לאעשה דאפשר דדוקא ההולך לבית הכנסת כל ז׳ דינא הכי הנעשה דלא כן לא יאחרו כל יאר ליתן שאירע כל ז׳ קדיש אלא אפי׳ בלילה שלאחריה וע״ם שד פסק הש״ך דבקטן יש לבן ל׳ קדיש אי דלא בתשובת מ״ב סס וכתב בהגהה חדשים ומנהגי׳ דע״ז מסכים לה״ב הכל אפשר לתת קדיש אי אי יש תעלה יותר לבן ל׳ מיאר ליתן ע״כ ולא ירחמי לסתוך דשא שגם הש״ך פסק שם הכי בסי׳ ק״ ואפילו הכי פסק דיש לבן ל׳ קדיש פגר הקטן מיון שם ואם כ אפשר דגם הטורי זהב פסק כן: (ה) אפי׳ שיש הרבה י״ל מתושבים ואפשר שיהיה התושב ולא יאחר קדיש כלל (הגי׳ת) (ו) הנותנים ביישיבה אפילו יש להם אב ואם ואשה ובנים ושתנים אם בתקום אחר דין חיישב יש לו(ס״כ)כתב הע״ז בי״ד דמי שתת בשבת ח״ם ומ״ל לקברו יאחר קדיש תנא דאין אחרת קדיש חני בתוספתא כלל ובפ׳ בקודות בפקי פלוג וכתב דאין טוכנין כן תנאים הלל אמן פלא נקבר אין בו דין גיהנם • שנים שהגילו גורל בשרבי׳ ואומר מ״ קדיש ואחרת בא שד מ״ יאר ליתן דיך להגיל גורל עם הנ׳ אף שם שד קדיש ע׳ מ״ת יגיל שהו מי שיאחר הראשון (תשובת נמת מיק פי׳ ד״ה) שד כתב מי׳ ד״ו דאם יש ג׳ קדישים ומי י״ל והגיל גורל כל פלא כותבו בפירוש שמי שזכה בראשון יזכה גם בג׳ מיכין להגיל גורל אחד על ג׳ • מי שמת והגיח בן הבן אז בן הבת התנגד של אביו ואמו יאחר ב״ם ובן הבן אז בן הבת יאחר פ״א (תשו׳ רמ״א סימן קי״ח) ומשמע דהיה בתנגל יתום ביאר ביתו (ז) ה״ה אם יאחר אי (באר שבע דף מ״ו) ובמ״ע מכח קושית ב״י דהקא מ״ה אם חסר אחד חייב מיתה סוב עשם אחר דמי שלא להגיל אמרו שלא בכל יום ועיין בבאר שבע סס (ח) שמשמי טעם כיון שמתחילין בחזן שלם נגד אחר שתמיימין הקפלה חוצין ומתחילין שלא יקודש

לבוש הכלות נשיאות כפים התכלת

קלד סדר והוא רחום בב׳ וה׳ והוצאת הס״ת וכו׳ ב׳ סעיפים ,

א ק״ל דיום שני וחמישי דם ימי רצון יותר משאר הימים מפני שמ׳ יום של קבלת לחות אחרונות שהיו ימי רצון עלה משה רבינו ביום חמישי וירד ביום שני ולכך נהגין מי שרוצה להתענות בכל שבוע או בשנודרין תענית ניתענין דווקא באילו הב׳ ימים (א) ולכך נהגין ג״כ שמרבים בתחנונים באילו הב׳ ימים אפילו כשאין מתענין כיון שהם ימי רצון ואומרים והוא רחום כמו שהוא בסדורים ונהגו לאומרו מעומד ובלחש כמו שאומרים תפלת י״ח מפני שג׳ זקנים תקנו והוא רחום זה כל אחד חלק ובכל אחד יש י״ח אזכרות כנגד ע״כ אומרים אותו בעמידה ובלחש ומי שאינו אומר הרי הוא פורץ גדר וישכנו נחש ואומרים אותו מיד אחר שמסיים הש״ץ חזרת התפלה קודם נפילת אפים של רחום וחנון להסמיכו לתפלת י״ח ואח״כ נופלין כמו בשאר הימים (ב) ואומרים הבט וכו׳ זרים כו׳ חוסה כו׳ קולינו כו׳ עזרנו חצי קדיש אל ארך אפים בי״מ נוהגין לומר ב׳ אל ארך אפים באחד הושיענו מכל רע ובשני הצילנו מכל רע (ג) ונ״ל שמנהג נכון הוא כי פי׳ הושיענו שיושיענו מן הצרה שאנחנו בה עתה והצילנו פי׳ שלא יפגע בנו עוד פגע רע אחרת נראה לי ,

ב ומוציאין ס״ת כמו שיתבאר בסי׳ שאחר זה והחזן אומר גדלו וכו׳ הקהל אומרים רוממו ואב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים כו׳ וא״א על הכל רק בשבת וי״ט משום ביטול מלאכה דעם והחזן אומר תגלה כו׳ הכל הבו וקורא כהן והקהל אומרים ברו׳ שנתן תורה וכו׳ וקורא כהן לוי ישראל י׳ פסוקים לכל רפחות כמו שיתבאר בסי׳ שאחר זה בע״ה חצי קדיש על קריאת פסוקי התורה ומגביהין הס״ת ומראה פני כתיבת הס״ת לעם לכל הצדדים כדי שיראום וכרעו ויאמרו זאת התורה וגו׳ (ד) ויושב המגביה וגוללין הס״ת ואח״כ נוטל החזן הס״ת בימינו ואומר יהללו אשרי כו׳ כמו בשאר ימים (ה)

קלה הלכות קריאת ס״ת וסדרה וכו יד״ סעיפים ,

א ומפני שמרבין בתחנונים בב׳ וה׳ כמו שכתבנו לכך קורין ג״כ בתורה בב׳ הימים הללו שתנין עלינו זכות קריאתה בכל צרותינו ואין קורין אלא ג׳ כהן לוי וישראל אין פותחין מהם ואין מוסיפין עלידם משום ביטל מלאכה לעם וגם אין מפטירין בנביא מטעם זה ואם היו ב״ חתנים בב״ה והם ישראלים מותר להוסיף ולקרות ד׳ דלדידהו הוי כי״ט מ״מ אם אין שם אלא חתן אחד אין קורין ד׳ בשבילו דלא הוי כמועד אלא לחתנים גופיהו אבל לא לנבי אחרים וי״א דה״ה לב׳ בעלי הברית שקורין ד׳ משום די״ט שלהם הוא כדלקמן סי׳ תקנ״ט אבל אין נוהגין כן , (א)

ב מקום שמפסיקין שבת בשחרית שם מתחילין וקורין במנחה וב׳ ובה׳ ובשבת הבאה ואם בטלו שבת אחד לקרות הפ׳ בציבור קורין אותה פ׳ בציבור בשבת הבאה עם פרשה השייכה לאותה שבת , (ב)

ג ובכל פעם שקורין בתורה קוראין ראשון כהן ואחריו לוי ואחריו ישראל שכך תקנו חז״ל משום דדרכי שלום דלא ליתי לנצויי ולמימר כל אחד אנא קדינא ברישה ואסמכוה נמי אקרא דכתיב ויכתוב משה את התורה הזאת ותנה אל הכהנים בני לוי ופרכינן אטו אנא לא ידענא דכהנים בני לוי נינהו ומשנינן אלא כהן ברישא וכדכתיבא נמי גבי כהן וקדשתו לכל דבר שבקדושה לקראתו ראשון כו׳ ואח״כ הלוי ואח״כ כל העם כו׳ ומה שהוצרכו לומר מפני דרכי שלום כיון דאסמכוה אקרא היינו לומר שאפי׳ אם הכהן רוצה למחול על כבודו ולחלק כבוד לבו או למי שגדול ממנו אינו רשאי לעשות כן וכ״ש שאם אין הכהן רוצה למחול ובא אחר שהוא גדול אפי׳ מכל חכמי דורו שאסור לגדול זה לעלות לפני הכהן דלא ליתי לנצויי דלפעמים שגם שאר גדולים שאינם גדולים כמוהו יבאו לעשות כן אע״פ שמדינא דגמרא והפוסקים היה אפשר לחלק אבל המנהג הוא כמו שכתבתי ,

ד וכן נוהגין בכל המקומות שאפי׳ כהן עם הארץ קודם אותו ראשון אפילו לפני חכם הגדול שבישראל ולא שנא בשבתות וי״ט ולא שנא בשני וחמישי וא״א דוקא בשבת וי״ט דשכיחא רבים ויש בו כבוד גדול למי שקורין ראשון לכך חוששין דלא ליתי לנצויי אבל בב׳ וב״ה דלא שכיחי רבים ליכא למיחש לא אמרינן הכי דבזמנינו זה אין העם טרודין כ״כ במלאכתן ושכיחי רבים בב״ה ב׳ ובה׳ כמו בשבתות וי״ט בימיהם ויש לחוש דליתי לנצויי ובלבד שידע הכהן לקרות בתורה שאם אינו יודע לקרות האיך יברך על התורה ואינו קורא בה מיהו אם יכול לקרות עם החזן מלה במלה סגי בכך ,

ה אם כבר פתחו את הס״ת וקראו כהן והכהן מתפלל במקום שאינו רשאי להפסיק כגון ק״ש וברכותיה וכ״ש בתפלת י״ח אין ממתינין לו עד שיסיים משום טורח הציבור וגם משום כבוד ס״ת * אלא אם יש שם כהן אחר יעלה בלא קריאה כמו שיתבאר לקמן בע״ה ואם אין שם כהן אחר יקראו ישראל במקום כהן ואין כאן משום מקילין בקדושת כהונתו כיון שהכל רואין שאינו יכול לעלות מפני שהוא מתפלל גם מהאי טעם חשש פגימה אין כאן לשמא יאמרו חלל הוא כיון שהכל רואין שהוא מתפלל ולפי זה נ״ל לומר שאפילו הכהן האחר אם ישנו שם יכולין לקרותו בשמו כיון שאין כאן חשש שיאמרו שזהו פגום וכן היא בתענית שני וחמישי שמתענין אחר הפסח וסוכות שקורין ויחל אם אין הכהן מתענה מותר לקרות ישראל אפי׳ אם הכהן בבית הכנסת שלא יאמרו משום דפגום הוא אלא יאמרו משום שאינו מתענה קורין ישראל לפניו מ״מ טוב הוא שיצא הכהן מבית הכנסת כשקורין בתורה בתעניתים הנזכרים שאין הכל יודעים דאינו מתענה ויאמרו פגום הוא :

ו ואם לא היה כהן בב״ה וקראו ישראל ואחר שהתחיל הישראל לברך ברכת התורה בא כהן לבית הכנסת אינו פוסק שאם כן הוי ברכתו של ישראל לבטלה ואין הכהן מצות לא תשא את שם י״י הוא משום פגמו של כהן או אפי׳ משום אסמכתא דחקדשתו לקרותו ראשון בתורה וכו׳ :

ז וכן אם אחר שקראו כהן קראו הפרשה ובירך ולא היה שם לוי או היה ולא ידעו והוו סברין שאין שם לוי והתחיל הכהן לברך הברכה השייכה במקום לוי כמו שיתבאר בסמוך ובתוך כך בא שם לוי נודע שיש לוי אין מפסיקין את הכהן לקרות לוי שלא לדחות מצות לא תשא את שם וגו׳ משום פגמו של לוי , אבל אם לא אמרו אלא ברכי את י״י וגו׳ אין כאן נשיאות שם לבטלה שאין זה ברכה שמברכין על התורה אלא שמשמיעים הקהל שיברכו את הש״י והדי הם עונו וברכו את י״י המבורך ואמרו ברוך י״י המבורך לעולם ועד , לפיכך מפסיקין וקורין לכהן שבא לב״ה או ללוי שבא או נודע שהוא שם מ״מ הישראל שקראו ראשון אם היה הולך מן הבימה בלא קריאה בתורה הי״ל בשת כיון שקראוהו כבר והרי עדיין לא קרא בתורה לפיכך יעמוד שם אצל הס״ת עד שקראו כהן ולוי ואח״כ יקרא הוא לשלישי ואין זה בשת שהכל יודעים שמחויבים להקרים כהקולוי מתקנת קדמונים חז״ל אבל בכהן ולוי ילך הכהן לדרכו אפי׳ אחר שאמר ברכו שהרי הוא כבר קרא בתורה :

ח ב״ה שאין שם כהן ויש לוים וישראלים נתפרדה החבילה ויכולין לקרות ראשון איזו שירצו או לוי או ישראל שלא נתקנה מעלה ללוים אלא כשיש שם כהן שחלקו לו המעלה בשביל קדושת כהונתו נותנין גם ללוי מעלת שידותו אבל כשאין שם כהן לא תיקנו לו מעלה ואז בשקורין הראשון בין הוא לוי בין הוא ישראל יאמר החזן יעמוד פלוני כו׳ במקום כהן כדי שידעו הכל שאינו כהן דשמא יסברו שהוא כהן ויאכילוהו תרומה או חלות ומטעם זה נ״כ אם קראו ישראל ראשון לא יקראו אחריו לוי שאם יקראו אחריו לוי השומעים יחשבו שזה שקרא לפניו היה כהן ויאכילוהו תרומה דשמא לא נתנו לבם למה שקראוהו ראשונה במקום כהן. או אפי׳ קראוהו בסת״ר יאמרו בין שזה שקדין שני הוא לוי ודאי הראשון היה כהן ויאכילוהו תרומה ולפי זה היו יכולין לקרות לוי שלישי רביעי דאין

חשש

הג״ה ועיין בסמוך סעיף ח׳ וי״ל ומיהו אינו מחויב לעלות משום פגמו דלאיכא למיחר שכיון שיודע שאין הכל מתעסקין בלוי הקצוות מתו למיחר שהרבי שהוא מגלה מגלה עלה ולא קרא ולא מפני שהוא מגלה ע״ג סיון תקס״ו סעיף ז׳ (ג)

הג״ה ועיין בסמוך סעיף ד׳ וסי׳ ל״ג סעיף ד׳ וסי׳ ל״ג סעיף י״ח וסי׳ ק״ט סעיף ג׳ וד׳ וסי׳ קת״ל סעיף מ׳ וסי׳ רס״ג סעיף י״ל :

הקורא בתורה בכ״ה שמתחילין בראשית בסיום התורה (ח״ל) עיין בשו״ע מסדר שיר של יום להגר״א סעיף קל״ד

(ה) כתב בים א שלחה ע״פ לוחו ולא נט לפ״ו ב״ל לא יפה עשין לוחן שאינם לוקחים בכר בלילה לחר ב׳ וה׳ ולוקחין בלילה שלפני הם היום הולך לחר הלילה מיהו מחמת דעשאה החעמת חפר שב״ל שלעלה יוכבין וחנין דמי נכסי מ״ל יפה התנהג שלהם שלוקחים בלילה שלמחרם שהרי אין דנין דמי נכסים בלילה אבל שתחריתה אין לוקחין לפי שלחרו דמי נכסים שהחליט גוחרין לא בלילה ע״כ ותיתה לי הא הכנ׳ שליהה הלא בסנהדרין הי ל״ב דמי חחוטת דנין ביום וגוחרין בלילה דמי נכסים דנין ביום ונוחרין ביום הכ״ פסק הרחב״ם פ׳ י״ב תה סנהדרין ולא מחתר דם חיטק בין ב״ד שלעלה לכל חטה זה חגלה גם מ״ל מפי׳ מחחילין גם ל׳ רס״ל נמי שלחרו דמי נכסים ט׳ חשחע דגם בלחטה דנין כן ובאיטו הגלה הכי בחחמי׳ עוד כחב ביס״ב שם שיש טהגין שלא לחכול בכר ולשחות יין בשחי הלילות לבמה ולחחריה ולחזן לחחות כשהן בריחין לבל לנשים יולדות ים לחחות ים בבעל פשיעת ים לחחות ע״כ וכחב ברח״מ שם חקלא פעם מ׳ דלחח״כ לא הי ביום שחשו ובריכלא ג׳ לחחיר (כ) ולא סמים והוא רחו׳ קול הס״ל אין נופלין עד שנוסל החזן (ג) וכן בחשנה חשה כחב דלחורי׳ דוקא ברחשנה הושיעני ובחחרונה הגילנו ובפיוט הגהין טחר והושיעני לחוד עוד סחב בח״ל דלחורים לא רחוס חשוחד וחחנול בלא ומכים בלא עגל דברות רחשונות ולחרונות יש בו ד״ל חיבות שלם עברט על ד״ל ספרים וד״ל שנות ביום מלא לט ברוב חסדך ורחמך (ד) ולא יברע ולוחר חלת החורה מי לא עד הכחב (ח״ל בים רס״ג) ולא לא לחחר בריך בחיה בשנת הולחות ס״ת יחחר לוחו כשפוחחין לוחו לפני העם (סדר היום) (ה) לוחן הטהגין לוחר חזחר הבו לי״ו בני לוים בר הי׳ וביום טוב ור״ח הוא חנהג בורות הל״ל חלא בשנת הבנחת הם כעגל שבעה קולות שבחחור זה (כ״ח סוף סיחן רפ״ג) •

סימן קל״ה

(ו) זה לא כחב לא שלחן שרוך ולא בחגבת ט״ע לחבל הנלחי מן בנ״כ נב״י (ב) בחשו יחר״ם חיל סיחן פ״ה חחלק הלם שי סדרות רנומות בשבת הנבר לחן קורא כלל יחה שנבר • וכן לם הסדרה בנבר היה סוף הספר ובביאו ל״ג ע״ת סי׳ רל״ב לבלבה וחחנו דה״ר לם הב׳ סדרות דנוקות בשבת ז״ל חבל בחגבת מחחנים כחב על דברי חחר״ם הלין מרחין דברים ולא לא כשחים דנוקות בין בשבת ז״ל בין בשבת הנבר לעולי קורין בנב״ז הפרשיות שבריו שלקראו עם הפרשה הבייבה לאוחה שבת וכן הסחבר וכיום בחוחו הנבר ב״ה לחדת שהו קורין בו כחב בשולם חחיד סיחן רפ״ב בשם חחר״ח חיל״ל הל״ל הלין נרוך להשלים ומרלה חנוך החשובה שם הוקא בכהקהל חב״ה אה הש קורחים לחבל לם קבל זה לא היו קורין כלל לריך להבלים • (ג) ולם קרחוה בדישבד שולה ובשלחרית קורין לוחו לחחלה בין דקריחה הוא חחקנת עזרא

סימן קל״ה

(ו) זה לא כחב לא שלחן שרוך ולא בחגבת ט״ע לחבל הנלחי מן בנ״כ נב״י (ב) בחשו יחר״ם חיל סיחן פ״ה חחלק הלם שי סדרות רנומות בשבת הנבר לחן קורא כלל יחה שנבר • וכן לם הסדרה בנבר היה סוף הספר ובביאו ל״ג ע״ת סי׳ רל״ב לבלבה וחחנו דה״ר לם הב׳ סדרות דנוקות בשבת ז״ל חבל בחגבת מחחנים כחב על דברי חחר״ם הלין מרחין דברים ולא לא כשחים דנוקות בין בשבת ז״ל בין בשבת הנבר לעולי קורין בנב״ז הפרשיות שבריו שלקראו עם הפרשה הבייבה לאוחה שבת וכן הסחבר וכיום בחוחו הנבר ב״ה לחדת שהו קורין בו כחב בשולם חחיד סיחן רפ״ב בשם חחר״ח חיל״ל הל״ל הלין נרוך להשלים ומרלה חנוך החשובה שם הוקא בכהקהל חב״ה אה הש קורחים לחבל לם קבל זה לא היו קורין כלל לריך להבלים • (ג) ולם קרחוה בדישבד שולה ובשלחרית קורין לוחו לחחלה בין דקריחה הוא חחקנת עזרא

לבוש הלכות נשיאות כפים והתכלת

חשש זה אבל מ"מ נהגו שלא לקרות הלוי בלל אחר ישראל אפי' לג' ולד' משום פגמו שיתבאר בסמוך בע"ה בלוי אחר לוי ואע"פ שגם בקריאת לוי לשני אחר הישראל הראשון היינו ג"כ יכולין לומר אותו הטעם שבסמוך אבל כתבתי הטעם דחשש תרומה מפני שהוא חשש חמור יותר שיש בו מיתה בידי שמים ויש ליזהר בו יותר בללא דמילתא אין קורין לוי לתורה אלא אחר כהן כשיש שם כהן או בראשון אם אין שם כהן (ד) ובמקום שקורין בשבת יותר מז"ן יכולין לקרותו גם לאחרון שהרי גם הכהן קורין אחרון אחר שעלו שבעה כמו שיתבאר לפניני בע"ה ואם אין שם לוי בב"ה ויש כהנים וישראלים קוראין כהן ראשון וא"כ חוזרין וקורין זה הכהן סתם ואומר לו הש"ץ במקום לוי דווקא זה הראשון עומד במקום לוי ומברך פעם אחרת וקורא אבל כהן אחר כהן לא יעלה שלא יאמרו לפי שנודע שהראשון פגום הוא ואינו כהן ולכך קראו כהן אחר אחריו שאינו פגום וכ"ש שלא יקראו ישראל אחריו שאין הכל יודעים שאין לוי בב"ה ויאמרו שמפני שנודע שזה הכהן חלל הוא לכך קראו אחריו ישראל ולא לוי כדי שידעו הכל שזה שעלה ראשון בשם כהן אינו כהן אלא חלל וכדי שלא יאכילוהו בתרומה לא קראו אחריו לוי ואין לומר יקראו ישראל אחריו ויאמר הש"ץ במקום לוי ואז לא יהיה כאן חשש דפגימת כהן שאין לומר דחיישי' משום שמא יאמרו לוי הו' ויתנו לו מעשר ראשון דהא מעשר א' מותר לזרים אלא דחיישינן שמא לא ישמעו הכל שקראו במקום לוי והם יודעים שישראל הוא ואיכא האי חשש דפגם כהן שבתבתי אבל במקום לוי שקורין לכהן ראשון אין כאן שום חשש כלל

ט וכן לא יעלו שני לוים זה אחר זה משום פגם שניהם שיש לחוש שיאמרו לפי שנודע שהראשון פגום ואינו לוי לכך חזרו וקראו אחריו לוי אחר שאינו פגום א"צ יאמרו הראשון הוא לוי כשר והשני שאחריו אינו לוי אלא ישראל שהרי דרך לקרות ישראל אחר לוי מה שא"צ גבי שני כהנים זה אחר זה שאין לחוש אלא לפגמו של ראשון אבל לפגמו של שני אין לחוש שיאמרו' ראשון כהן כשר הוא והשני פגום שאם היה השני פגום הרי הוא חלל ולמה קראו אותו אחר הכהן במקום לוי שהרי החלל אינו לוי רק כמו ישראל הוא ואין כל החששות הללו דגבי כהן וגבי לוי ראשון דשני לוים אלא משום אותם היוצאים קודם גמר הקריאה אבל לנשארים היושבים שם בב"ה עד שיגמרו כל הקריאה אין כאן חשש לכהן ראשון ולא ללוי ראשון שהרי יראו שעולין למניין וא"כ אינם פגומים אבל חשש דלוי שני אחר הלוי הראשון נשאר במקומו אפ לנשארים שם בב"ה עד גמר הקריאה שיאמרו שמפני שהוא פגום קראוהו אחר הלוי במקום ישראל ולכך עולה למניין שהרי מ"מ ישראל הוא

יש מקומות שנוהגין לקרות הרבה כהנים בהתסכ ישראל בינידם כגון שקורין תחלה כהן לוי ישראל ואחר כך חוזרין וקוראין כהן לוי ישראל וכן במה פעמים זה אחר זה ואומרים שאין בזה חשש פגימה לכהן וללוי כיון שקורין בבל פעם כסדר תקנת חכמים אין כאן חשש פגימה לראשון וגם לאמצעים אין חוששין שכיון שקורין לוים אחרים היינו צריכין לפגום גם הלוים וכולי האי לא חיישינן וי"א שבשבע הראשונים שהם חובה ליום השבת אין לקרות אלא כהן אחד ולוי אחד אח"כ ואח"כ כולם ישראלים עד שבעה ואם יקראו כהן או לוי בניהם יאמרו שהם פגומים אבל אחר שנשלמה כל השבעה יכולין לקרות כהנים או לוי בכמו שירצו כיון שאינם מן המניין שתקנו חכמים אין כאן חשש פגימה ואנו אין נוהגין לקרות שום כהן או לוי אפי' במקום שקורין יותר משבעה אלא באחרון שבהם (ה) (ובפחנ' המנהג שלא לקרא שום כהן ולוי באחרון רק למפטיר) ולא חיישינן באחרון לפגם כי אחרבה ברוות הללו מחשבין האחרון חשוב מכולם מפני שמסיים הפרשה ולגדול שבציבור קוראין לאחרון ואע"פ שקוראין אחריו המפטיר הרי מפסיקין ביניו ובין המפטיר בקדיש וגם במפטיר אין מקפידין אם הוא כהן ואפילו אם היה האחרון ג"כ כהן אין חוששין משום כהן אחר כהן ופגמו של כהן ראשון כיון שהקדיש מפסיק בינידם וכן בשמחת תורה אין מקפידין לקרות אפי' שלשה כהנים זה אחר זה כגון אחר לתתן תורה והשני לתתן כראשית והשלישי למפטיר כיון שיש שינוי בכל אחד מהם הראשון שהוא תתן תורה הוא אחרון של סוף פר' וראת הברכה והשני שהוא תתן בראשית הרי קורא בס"ת אחרת והוי היכר בהפסקה ועוד אפי' אין לדם אלא ס"ת אחת ראוי הוא להיות כהן שהרי הוא ראשון להתחלת התורה וה"ל ממש וקדשתו לקדה: ראשון לתורה אלא שלא נהגו לדקדק להיות התתן התורה דווקא כהן כדי לזכות כל המתנדב יותר לצדקה ואפי' הוא ישראל והשלישי שהוא המפטיר יש בו תרתי דהיינו ס"ת אחר' והפסקת הקדיש לכך אין מקפידין

יא אם קרא החזן כהן או לוי ואינו בב"ה לא יקרא לאחר בשמו משום פגמו של ראשון שאין הכל יודעים שאינו בב"ה ויאמרו פגום הוא לעלות לס"ת בשם כהן או בשם לוי לכך אין קוראין אחר אלא יעמוד האחר מעצמו בלא קריאה וכל הקהל זכה ואם הש"ץ הוא כהן יטול לקרות כהן אחר פלוני הכהן ואין חוששין לפגמו של עצמו שהכל יודעים שכיון שהוא ש"ץ אין סברה לומר שיחזה הוא כל הכהנים מלעלות בכל פעם שקורין בתורה ולא מפני שהוא פגום (ו)

יב עיר שכולה כהנים ואין ישראל אחד בינידם וכן אם כולן לוים הרי הם כאילו הם כולם ישראלים וקורא כהן אחר או לוי אחר לוי ואין שם משום פגמו שהכל יודעים שאין שם אלא כהנים או לוים ואם יש שם ישראל אחד בינידם או לוי אחד קורא ישראל או הלוי ראשון משום דרכי שלום וא"כ יעלו הכהנים שאם יעלו הכהנים ראשונים מפני מעלתם עליו יבאו לידי מחלוקת בינידם שכל אחד יאמר אני עולה ראשון כיון שהקדימה היא מפני המעלה אבל אם יעלה הישראל ראשון אז ודאי לא יהיה מחלוקת גם בין הכהנים כי כל אחד שעולה עולה במקום ישראל :

יג ולפי זה נ"ל שאם יש שם ישראל אחד ולוי אחד והשאר כולם כהנים יהפכו ממש הסדר יקראו ישראל ראשון ואח"כ הלוי ואח"כ הכהנים כהן אחר כהן (ז) ואם יש שם שנים ישראלים ושנים לוים יקראו כהן לוי ישראל ואח"כ חוזרין וקוראין כהן לוי ישראל אחריו: והשביעי כהן אם קטן קורא בתורה בצבור עיין בסי' רפ"ב אם אין כהן אלא סומא או שאינו בקי עיין בסי' קל"ט :

יד אבל אם יש כהנים ולוים ואין ישראל בינידם או כהנים וישראלים ואין לוי בינידם או לוים וישראלים ואין כהן בינידם ואין במין אחד לבדו שיעד מניין הנקראים לא מצאתי להם תיקון דלא ליתי לנצחי ואם יש שם במין אחד מהן שבעה נ"ל שעולין כל אותן השבעה שהם ממין אחד לבדו ואם יש בבל אחד שבעה יעשו על פי גורל לקרות שבעה של מין אחד או כולם כהנים או כולם לוים או כולם ישראלים ואם רוצים לקרות יותר משבעה הרשות בידם ויכולין להשקיט המחלוקת יותר בענין אחד אבל א"צ להאריך שהוא הזלתא דלא שכיחא בני אדם החבושים בבית האסורים (ח) אין מביאים אצלם ס"ת אפי' בר"ה וי"כ והיינו חוזקא בשעת הקריאה לבד אבל אם מביאים לו ס"ת יום או יומים קודם מותר ואם הוא אדם חשוב בכל עניין שרי :

הג"ה ותשום דפ"י בני אדם נכנס בהלים בתורה מחפצת נכסם וגו"ל הי' סקל"ד סמיק ג'

קלו מי הם הנקראים לס"ת בשבת וכו סעיף א" :

א בשבת וי"ט וי"ה שקורין הרבה קורין אחר הלוי ת"ח הממונים על הציבור ואחריהם ת"ח הראויין למנותן פרנסים על הציבור וא"כ בני ת"ח שאבותיהם ממונים על הציבור שמחויבים לכבדם בשביל כבוד אבותם שיש בזה כבוד לאבות וא"כ ראשי כנסיות וכל העם וכל זה מידי במקומות שאין מוכרין המצות אלא שעומד הממונה וקורא לפי הכבוד אבל במדינות אילו שמוכרין המצות ונופל המצות לצדקת כל הקנה אותם יש לו רשות לקרות למי שירצה ובלבד שגם הוא יקרא בל אחד לפי כבודו שלא יבא לידי מחלוקת : (א)

קלו כמה פסוקים קורין לבל א' וכו ו' סעיפים

א ביום שקורין ג' תקנו חז"ל שלא יקראו פחות מי' פסוקים והרבה מעמים וכוונות נאמרו בו ת"ל שכולם נאמרו באמצעות א על פי הדרש אבל העיקר הוא שאין נקרא קריאה חשובה בתורה פחות משיעור זה :

ב ואין קורין עם כל אחד פחות מג' פסוקים שכן שיעורו רז"ל ג"כ שזה רגי לקרות קריאה חשובה לאיש אחד שנים קורין ג' פסוקים האחד הראשון ד' ואיזה (א) מהם שקודא ד' הרי זה משובח שהרי קורא בתורה יותר מחבירו ואי סליק עיינא בפחות מי' פסוקים

פסוקים ולא רצו חז"ל להוסיף עליהם איזה פסוקים מלמטה או מלמעלה מפני שעמלק גרם להיות השם והכסא חסר כדכתיב כי יד על כס יה כך יהיו פרשיותיו חסרים :

ג ואם לא קרא אחד (ב) אלא ב' פסוקים צריך לחזור ולקרות ולברך לפניהם ולאחריהם אבל אם לא קראו כל הג' אלא ט' פסוקים ג' לכל אחד א"צ לחזור ולקרות שכיון שמצינו שפ' עמלק אין קדין אפי' לכתחלה אלא ט' בשאר ימים יוצאים בדיעבד בט' אבל אם לא קראו כל הג' אלא ח' פסוקים וכ"ש פחות אפי' קרא כל אחד ג' פסוקים כגון שאחר התחיל בפסוק א' שכבר קראו חבריו צריכין לחזור :

ד לא יקרא השני מה שקרא הראשון שכיון שהראשון קרא ובירך למה יחזור השני ויברך עלידם שנית ואם חזר השני וקרא מה שקרא ראשון יוסיף על מה שקרא הראשון ג' פסוקים ועולה מן המנין ואם אי אפשר לו להוסיף רק פסוק או שנים דסליק ענינא דיומא יוצא אפי' בפחות מג' שהוסיף ועולה מן המנין וכן אנו נוהגין בר"ח שהלוי מתחיל פסוק שקרא הכהן ואינו מוסיף רק ב' פסוקים מפני שאי אפשר בעניין אחר כמו שיתבאר בע"ה בהלכות ר"ח ולפי מנהגינו גם אם הוא בעניין שאינו מוסיף כלום על הראשונים כגון הר' שקורין בחול המועד דסוכות בפרי החג עולה למנין ומידו היכא דנהגו נהגו ולא נילף מיניה למקום (ג) אחר חדן משמחת תורה :

ה אם דילג הקורא פסוק אחד ולא קרא אם הוא במנחה בשבת או בשני או בחמישי (ד) אם לא קרא י' פסוקים אלא עם הפסוק המדולג יהיו עשרה חזר וקורא ואם קראו י' פסוקים בלא פסוק המדולג אינו חוזר וקורא דהא קרא י' פסוקים בתקנת חז"ל ואין הפסוק המדולג חובת היום והרי יקראנו בשבת הבא אחריו וכן במועדים אם דילג פסוק אחד אינו צריך לחזור שהרי קוראין אותן הפרשיות בשבתות שלהן אבל בשבת אפי' דילג פסוק אחד חזר וקורא שהרי תקנת חכמים היא שיקראו כל הפ' בשבת זו ובאופן זה להשלים כל התורה בשנה אחת והרי דילג פסוק ולא קרא כל הפ' ובהשלמת השנה לא ישלימו התורה שהרי יחסר פסוק זה לפיכך אפי' אחר שהחזירו את התורה ואמר קדיש חזר וקורא פסוק המדולג ושני פסוקים עמו ואפי' כבר הפטיר והתפלל מוסף חזר וקורא להשלים הפ' ואע"פ שבאופן זה תהיה הקריאה שלא כסדר לית לן בה שאין סדר לכל פרשיות התורה שהתורה מגילה מגילה ניתנה ואין מוקדם ומאוחר בתורה : (ה)

ו מעשה שקרא החזן בפ' פרה ופסק בוהנר הגר בתוכם לחוקת עולם תלו הס"ת והחזירוהו חכם אחד ואמר טעמו אע"פ שעם יקראו הפ' בשבת שלה מ"מ בשבת זה לא יצאו ידי חובת פ' פרה וחזרו ופתחו והתחילו בראש הפ' וברכו לפניה וקראו עד תמא עד הערב וברכו לאחריהם ונ"ל דה"ה בפרשיות המועדות בכגון זה שדלגו עניין מה שהוא עיקר חובת של אותו יום צריכין נ"כ לחזור ולקרות ולברך לפניו ולאחריו אע"פ שיש לחלק דשאני פ' פרה שהיא דאורייתא למ"ד אין נ"ל לחלק בזה (ו)

קלח שלא לשיר פרשה פחות מג' פסוקים ובו סעיף אחד .

א הקורא בתורה לא ישיר בפ' שקורא בה פחות מג' פסוקים משום היוצאים אז מב"ה שיאמרו העולה אחריו שלא יקרא אלא שנים פסוקים הנשארים וכן לא יתחיל בה פחות מג' פסוקים משום הנכנסים שאם יתחיל בה ב' פסוקים הנכנס ושומע יאמר (א) שלא קרא עם הראשון אלא הב' פסוקים שמראש הפ' ואין חילוק בין פרשה פתוחה לסתומה ופ' שאין (ב) בה רק ב' פסוקים מותר לשיר בתחלתה ולהפסיק בסופה וכגון החזן שתחיל תמיד לקרוא ברכו טוב ויסיים בדבר טוב ולא ליתי לנצוי עמו ויאמרו שהוא יקלל אותם . (ג)

קלט סדר קריאת התורה וברכותיה ובו י"א סעיפים :

א יש מקומות שנהגו שהעולה לתורה הוא עצמו קורא בקול רם ובאותן מקומות אם קורין אותו לקרות לא יעלה אם לא סדר הפ' קודם לכן פעמים ושלש ואסמכוה אקרא דכתיב אז ראה ויספרה הבינה וגם הקדה ולפיכך גם באילו המקומות שהחזן קורא צריך העולה לסדר לו הפ' שיוכל לקרות עם החזן המקרא אותו : (א)

ב ומי שאינו יודע לקרות יש למחות בידו שלא לעלות לס"ת כלל ואם הקהל צריכין לזה שאינו יודע לקרות כגון שהוא כהן או לוי ואין אחר זולתו ואם כשיקרא לו ש"ץ מלה במלה יודע לאמרה ולקרות עם הכתב יכול לעלות ואם לאו לא יעלה :

ג לא יעלה אדם לתורה לקרות עד שקורין לו שאין זה דרך כבוד לתורה ולא לו ועוד דאתי לנצוי ע"ש שכל אחד יקדים ואפילו הש"צ לא יעלה עד שיאמר לו הסגן שיעלה מיהו א"צ לקדותו בשמו כיון שהוא עומד אצלו והכל יודעים שהסגן הרשהו ומנהגינו הוא שקורין כל אחד יעמוד פלוני בר פלוני כדי שישמע וידע כל אחד שקורין אותו ומי שאביו מומר קורין אותו בשם אבי אביו שלא להזכיר אביו שהמזיד אצל התורה ואין קורין לו בשמו לבדו כדי שלא לביישו ברבים שיתגיש שאביו היה רשע ואינו ראוי להגיהו בתורה אבל כשקורין לו בשם אבי אביו אין זה בושת שהעולם יחשבו שזה היה אביו לפיכך אם הוא היה גדול קודם שהמיר אביו ועלה לתורה כמה פעמים בשם אביו קודם שהמיר שדמיר קורין אותו בשם אביו שלא לביישו ברבים וכ"ש אם אינא למיחש לאיבת המומר שקורין בנו בשם אביו : ואפילו ושתוקי קורין אותו בשם אבי אמו ואם אינו ידוע מי הוא אבי אמו קורין אותו בשם אברהם אבינו כמו לגר שמיחסין אותו לאברהם אבינו אע"פ שאינו מזרעו שהרי הקב"ה קרא לו אב המון גוים וגו' שהוא אב של כל העולם :

ד כל הקורין מברכין לפניה ולאחריה אע"ג דמדינא הוי סגי אם היו מברכין הראשון לפניה והאחרון לאחריה תקנו ברכה לכל א' משום הנכנסים והיוצאים שלא יאמרו אם יראו עולין ויורדין האמצעים בלא ברכה קורין בתורה בלא ברכה :

ה ופותח הס"ת קודם שיברך ורואה באיזה פסוק צריך להתחיל ואח"כ יברך כדי שירע על מה שהוא מברך ובשעה שמברך ברכה ראשונה יהפוך פניו אל אחד מן הצדדין וי"א שיה פניו אל השמאל כנגד ימינו של הקב"ה ולא יראה בתורה כדי שלא יאמרו שהברכ' כתובה לפניו בתורה והוי הס"ת פסולה מ"מ לא אטריחוהו לגלול אותה בשעת הברכה ולחזור ולפתחו אח"כ * (ב) אבל לאחר שקרא הפ' יגלול הס"ת תחילה ואח"כ יברך ברכה אחרונה ומניח הס"ת מגולגלת בין גברא לגברא שאין כבוד לתורה שתהא פתוחה ותמתין עד שיבא אחר .

ו וזה נוסח הברכות בתחלה יאמר העולה ברכו את ה' המבורך בקול רם כדי שישמעו הציבור ויענו אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד וכשלא ישמעו הציבור את המברך עצמו אע"פ שישמעו החזן ששנה אחריו לא יענו עמו (ג) שהרי הם לא שמעו שאמר להם ברכו אלא יענה אמן על דברי הש"ץ

האחרון תמצאנו (ב"ח) (ב) מי' דהקו שכבר ביארנו לאחריה צריך לחזור ולברך לפניה ולקרות ג' פסוקים ולברך לאחריה ואם עדיין לא ביארנו אלא התורה סי' לה מב"י בכיתן ק"ת דלקו אחר ומברך (ג) תמצאנו שאם לא דילג פסק אלא שלא סל"ל לחזור ודוקא אם כבר גמר מלקרות מכל מקום מדיין הם"ה לענין יש לחזור ולקרות הפסוק ההוא כ"כ ע"ת ס"ם רפ"ב ול"ע לרמא (ד) תמצאנו לקמן סיב ע' בלא פסוק המדולג אחר וקורא מכל בע"ר כתב דלקן אחר וקורא ולאיחו תמצאנו ג' ובדיעבד סגי בע' ולפסר לחלק דכיון שקרא בדילוג גרע ופסוע דפו' מיירי מפיטו הדילוג הוא בלתא (ה) כל זה בב"י בשם הגהות מיימוני בשם תכלת סופרים פי"ח וכתב בתקו' מהר"ח מלונלין סימן ס"ה ז"ל כיון דלקן מבואר ע"ה מיי' דבדין דאחר וקורא בלא ברכה וכן המתנ ליכבא ע"ל ובשר"ג כתב עלו ולא ידעתי ח"ב הפרשה פרה ח"ם זה ע"ל ו' ובע"ת נלקק לחלק ע"ש ומכל דלקן מברך ע"ם ותיתה רבתא בכיפי דלמתיתיתי' לכל הגדולים הל' הם' סופרי' פר"ח הלכה ז' ז"ל אחר ופתח ומברך וקורא הא ושמים אחרים ע"כ כדי להיות דמברך ויחזר תיתה שלא רמא רק בב"י ולא עייט בהגה מיי' נוסי' פ"ב מה' תפי' שכתב בהיא מברך ע"ש והב"י הנתיקו בקיצור וסתר בחתם על ל' פרה דמברך והכתא מה שתתה בשר"ג אות מ' ז"ל תיתה על הגהות מיימוני מל"ל דקור' עם שמים הא בתסכ' סופרים לא נסר זה עכ"ל זה גרע ע שלא רמה רק פ"ל מה' סופרים ולא כפ' ר"ת דתמא בהדי' עם שמים אחרים והכתא מה שהגיה בע"ת בר"ע לשעבר בדילוג ג' פסוקים ע"ש הוא בעצות דברור לשנות צריך לברך (ו) כם' שלה תמיד כתב על הגבו' ז"ל ול"ע לשעבר מ מרמא לכאורה לחלק עכ"ל ונראה דכתב זה ע"פ ח"ש בשר"ג כשם תשו' מהר"ת מלונלין מי' ס"פ דמלקא הפלק ת"ה בין פרשה תוערת בין חובת היום תשוע דאין אחר וקורא ע"כ ולא' לחתי דמשום הא לא אירי' דהא מיים מהר"ת שם דהתורה לחזור ולברך לא כפסיד ואין תשם ברכה לבטלה ואי יש ע כפק בזה דאי היה שמק דאין מברך גם ל"ל דת"ה מי' ר"ד לא היה צריך לחלק דקאי שם להיות תשירה של יש בשניעי של פסח דאין אחר וקורא אבל בתוכת היום צריך לחזור ושוב הא בשירי ר"ג שם בשם חיקון יבכר טס בכל ר' מועד' דצריך לחזר ואף דאמן קי"ל כש"ב ולבוא בזה ת"ת דאי בתוכת היום פסקים אחרי' כתב בפרים חדשות בשם תשו' מהר"ת הל"ל דמי שטעה בחש"ת סוכת ולא קרא כי אם ביום הבא וגלל כ"ת וצריך לאחריו צריך לחזור ולקרא בשם ג' בלא ברכה ע"כ ואיתא דהתמיין שם ירמה דלא כתב כן אבל לחטא ט סגד וכתב על היה שכבר פסק כן אבל לחטעה ס"ל דחברכין כיון שהוא חובת היום ועוד הא עיקר דאיתא שם מדיין מלא דאין מברך וכבר ברוחי דמברך

סימן קל"ח

(א) דשמים מקרא שקורא בע"ש יצא ידי חובתו

(ב) הב"ם פסק שלא יהפוך פניו כלל ויהא פתוח לעתרי וכן היה הולא טהב וכתב בשל"ה דף רל"ד דהל"ל כשעלה לס"ת ,ורמה הא' שקורא בתחתה ומח"כ אחר תברכה כולו בלא בתחתה ואותן שבתחתון ילחוד לאותן שלא לבתחתה ע"כ אבל בס"ת כתב מהבא קדמוני לברוא בברכה בתור' ולא כאותן בתחתונים שאינו תוכא ע"כ ודוקא לאחר דמי בתחל' ברכה דתוכה (ג) קל"ק מבי' קר"ד ס"ה דמשמע דשל עתה ע"כ ואפשר דסם שרים הבור אבל אבאן דק בחזן שוה לך תל"ם בע"ת דמשמע מהבל ע"ע דלקי ששאנו עדרה צריך לחזר ולברך בשם הראחרי' ע"כ תמצא דלקי שקורא בע"ש אינו' אין שם מתם

(ד) דמשמע דלקי' שקורא בע"ש אינו' אין שם מתם

סימן קל"ט

(א) דמשמע דלקי' שקורא בע"ש אינו' אין שם מתם

(ב) הב"ם פסק שלא יהפוך פניו כלל ויהא פתוח לעתרי וכן היה הולא טהב וכתב בשל"ה דף רל"ד דהל"ל כשעלה לס"ת ,ורמה הא' שקורא בתחתה ומח"כ אחר תברכה כולו בלא בתחתה ואותן שבתחתון ילחוד לאותן שלא לבתחתה ע"כ אבל בס"ת כתב מהבא קדמוני לברוא בברכה בתור' ולא כאותן בתחתונים שאינו תוכא ע"כ ודוקא לאחר דמי בתחל' ברכה דתוכה (ג) קל"ק מבי' קר"ד ס"ה דמשמע דשל עתה ע"כ ואפשר דסם שרים הבור אבל אבאן דק בחזן שוה לך תל"ם בע"ת דמשמע מהבל ע"ע דלקי ששאנו עדרה צריך לחזר ולברך בשם הראחרי' ע"כ תמצא דלקי שקורא בע"ש אינו' אין שם מתם

(ד) דמשמע דלקי' שקורא בע"ש אינו' אין שם מתם

(ה) דמשמע דלקי' שקורא בע"ש אינו' אין שם מתם

(ו) דמשמע דלקי' שקורא בע"ש אינו' אין שם מתם

ואע"פ שאמר ברכו אינו כמוציא עצמו מן הכלל כיון שאמר המבורך מ"מ טוב הוא שיחזור עצמו לכלל לגמרי ואמר הוא ג"כ בלחש ברוך י"י המבורך לעולם ועד עם הציבור

ז ואח"כ יחזור ואומר בקול רם בא"י אמ"ה אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו בא"י נותן התורה ואע"פ שכבר בירך על התורה בבוקר כשקרא פסוקים פ' הקרבנות חוזר ומברך ברכה

ז כשקוראין אותו לתורה ולא הוי ברכה לבטלה דמשום כבוד תורה נתקנה כשקורא בציבור, (ד)

ח ומטעם זה ג"כ אפי' אם איחר אדם מלבא לב"ה עד קריאת התורה והתחיל בברכות וכשסיים ברכת התורה קו' שהתחיל הפסוקי' שדרכו לומר אחריה קראוהו לתורה עולה יחזור ומברך אשר בחר בנו על התורה בקול רם כיון דמשום כבוד תורה נתקנה כשקוראים בציבור מיהו כדי שלא תהא ברכתו הראשונה לבטלה או שלא יהא הפסק בינה לבין הפסוקי' שיאמר אחר שירד יקר' פסו' אח' בעלייתו כגון יברך וגו' או שאר פסו' מן הפסוקי' נ"ל:

ט ואם קראוהו לתורה קודם שיברך ברכת התורה לעצמו וביר' על התורה כשחזר אח"כ לומר הפסוקים והברכות אינו צריך לחזור ולומר ברכת התורה שכבר נפטר בברכה ז שאמר על התורה דלא גרע ממי שנפטר באהבה כראמרינן לעיל סי' מ"ז (ה)

י ומטבע ברכה אחרונה כך היא בא"י אמ"ה אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו בא"י נותן התורה ופי' תורת אמת היא תורה שבכתב וחיי עולם נטע בתוכינו היא תורה שבעל פה ולכך תקנו בה לשון נטיעה ע"ש הבתוב דברי חכמים כדרבנות ונמסמרות נטועים ומטעם זה לא יאמר ולחיי עולם נטעה בתוכינו דהוי משמע דקאמר כל הברכה על התורה שבכתב ולא אתורה שבעל פה ומלשון נטיעה משמע שכלל שתיה" (ו) ומה שפותחת בברוך אף על פי שהיא סמוכה לחברתה שהרי אין קריאת ס"ת הפסק כראשכחן בברכות ק"ש ובברוך שאמר וישתבח: כבר תירצו שהטעם לפי שהיו רגילין שלא היו מברכין רק הראשון ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה והיה הפסק גדול בין הראשון והאחרון לפיכך אח"כ שתקנו שתיהן לכל אחד ואחד משו' הבנבנים והיוצאים לא זזה ממקומה,

יא הקורא בתורה צריך שיאחוז בס"ת בשעת ברכה וקריא' כאילו קבלו עכשיו מהר סיני ולפינן לה מקרא דיהושע דכתיב לא ימוש ס"ת הזה מפיך וגו' מלמד שהיה הס"ת בידו של יהושע שאין אומרים הזה אלא למי שתופס החפץ בידו וכשסיים א"ל חזק ואמץ מכאן יצא המנהג לומר למסיים לקרות התורה בכל פעם חזק,

קמ דיני הפסקה בברכת התורה וכו' ג' סעיפים

א מי שקראוהו לתור' וביר' ולא הספיק להתחיל לקרו' עד שנשתתק או אפי' התחיל לקרות הפרשה בתורה ונשתתק ואפי' בזמן הזה שהש"ץ מקרא אם נשתתק אותו שקראוהו זה שעומד תחתיו יתחיל ממקו' שהתחיל הראשון ויברך בתחילה ולא יסמוך על הברכה ראשונה שביר' אותו שנשתתק שהמברך בתורה אינו מברך להוציא אחרים אלא לעצמו נתקנה שהקורא בתורה צריך לברך כמו בכל ברכת המצות

אי ברכת הנהנין ואם כן כשביר' הראשון לא ביר' להוציא את זה שעומד במקומו אלא את עצמו אבל לא יתחיל ממקו' שפסק הראשון ויברך לפנים ולאחרים שאם כן יהיו אותם הפסוקים שקרא הראשון נתברכו לפנים ולא לאחרים וכ"ש אם יתחיל במקום שפסק הראשון ויברך אחרים לבדו דה"ל הראשונים ברכה לפנים ולא לאחרים והאחרוני' לאחרי' ולא לפנים לכך מתחיל ממקום שהתחיל הראשון ומברך לפנים ולאחרים וברכה ראשונה כדלית' דמי *

ב העולה לקרות בתורה וברך ברכה שלפני' וקרא מקצת פסוקים ופסק ודבר בין דברי תורה ובין דברי חול לא הוי הפסקה ואינו צריך לחזור ולברך דהא ק"ל שעל ברכה ז יכול לסמוך כל היום, (ב)

ג העולה לקרות בתורה הראו לו מקו' שיתחיל בו לקרות וביר' על התורה והתחיל לקרות אז אפי' לא התחיל ובתוך כך הזכירוהו שטעה ובפרשה אחרת צריך לקרות ז"א שצריך לחזור ולברך בשיתחיל בפרשה אחרת * וי"א שאינו צריך דכיון שדס"ת מונחת לפניו ודעתו עליה לקרות בתוכה הברכה כוללת כל הפרשות שבתורה ואיזה פרשה שיקרא קאי עליה ברכה ז שביר' ולא עוד אלא אפי' כשהוציאו שני ס"ת ונתחלפו והניחו האחרונה תחילה ופתחו באחרונה תחילה וברכו עליה ונזכרו שצריכין להקדים השנייה כגון שיש בו מוכפין וצריכין לגלול את ז ולפתוח השניה אין צריך לחזור ולברך כי אחר שהוציאו שני ס"ת יחד במונחין לפניו דמי ודעתיה אתרוייהו בשביר' ראשונה, (ג)

קמא דיני הקורא והמקרא וכו' ז' סעיפים,

א הקורא בתורה צריך לקרות מעומד וכן החזן המקרא אותו עומד עמו מראמר ליה הקב"ה למשה ואתה פה עמוד עמדי משמע אפי' הש"ץ המקרא למשה היה עומד בביכול וא"כ כ"ש שכל ישראל הוי עומדין מפני אימת הקב"ה הנותן אותם ואמרינן כשם שנתנו באימה כך אנו צריכין לנהוג בה באימה ואפי' לסמוך עצמו בבתול ולעמוד אסור דעמידה על ידי סמיכה לא הוי עמידה, (א) מיהו אם בעל בשר הוא ולא יכול לעמוד מותר (ב) והוקא בשעת מתן תורה שהיו כולם המקבלים הוי עומדים כולם אבל עכשיו שהעולה הוא עומד במקום כל המקבלים כמו שיתבאר בע"ה אין צריך לעמוד אלא הוא ולא שאר הציבור ואע"ג דכתיב ועמדו כל העם דתם בשתיקה מיירי,

ב לא יקראו שנים בתורה בקול רם יחד דתרי קלי לא משתמעי לפיכך לא יקרא אלא אחד אם הוא במקום שהעולה קורא ישתוק הש"ץ והאידנא נהגין שהש"ץ מקרא לכל העולין וטעמא הוא לפי שאין הכל בקיאין בטעמי קריאה ואין הציבור יוצא בקריאתו וכל אחד הוא בעניו מיודע ואם לא יקראהו לתורה אתי לנצוי עם הש"ץ לקרותו ג"כ לכך תקנו שיקרא ש"ץ עם כולן שלא לבייש אותו שאינו בקי ומ"מ גם העולה קורא בלחש עם הש"ץ כדי שלא תהא ברכתו לבטלה אבל לא יקרא בקול רם דתרי קלי לא משתמעי מ"מ יכול להשמיע לאזניו * ואם יכול לקרות אפי' בלא משמיע לאזניו עדיף טפי דלא יהו תרי קלא,

ג ומי שאינו יודע לקרות עם הש"ץ מתוך הכתב אע"פ שיוכל לומר המלה בעל פה לא יקראהו לתורה שדרי דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בע"פ והוי ברכתו לבטלה (וע"ל סי' מ"ט) מיהו אם יודע לקרות בתורה כשמקרין אותו מלה במלה שיאמר הש"ץ המלה תחלה והוא יאמר אחריו מתוך הכתב כגון שמביר האותיות שפיר דמי, י"א שאין קורין סומא לס"ת לפי שלא יכול לקרות מתוך הכתב ואני ראיתי נוהגין בהרבה מקומות ובמעמד גדולי הדור שקורין סומא לתורה כיון שיכול לקרות מלה במלה עם הש"ץ ואע"פ שקורא שלא מן הכתב בשעת הדחק ולהפיס דעתו של סומא דלא ליתי לאינצוי סומכין בזה על הזוהר דס"ל דאדרבא דאסור לקרות עם הש"ץ בתורה כמו שהיה הענין בתיבתה שמשה ידבר וגומר וכל ישראל שותקין ואע"פ שאומר הסומא הברכה אין זה ברכה לבטלה כיון דק"ל שומע כעונה הוי הוא שומע הקריאה מן החזן הקורא מתוך הכתב ומכוין ליה מלה במלה מ"מ באחר שאינו יכול לקרות אפי' מלה במלה מתוך הכתב אין לקרותו כלל לס"ת כמו שכתבתי שאין אנו אחראין לעשות תקנה לעמי הארץ לדפים דעתם אדרבה עלינו להדחיקם אם לא מפני חשש המחלוקת אלא שבסומא הגילו ולא באחר נ"ל.

סימן קמ

(ה) מי דכתב כתב ר' דעות בזה דלא לגבוה מיקר כשמ' דריך לברך לפניהם מקום דמשמע בנ"י דמחב"ם יחידאה הוא ואחר פו' פסקו דחברך אכל בע"ח דמשמע דמיקר כרחב"ם שסחב ז"ל הטעם כיתחיל מקום שהתחיל הראשון) סחבו תעור ור"ן דלא מחקר שפסק הראשון אל"כ פסוקי ראשונים מחברכו לפניהם ולא לאחריהם ואחרונים מחברכו לאחריהם ולא לפניהם ומשמע מדבריהם דס"ל כדעת הרחב"ם פ"ל ולא דק דחבו:אר בב"י דס"ל לחסר ושל הריך יכלו הכוור עד הראש"ם אחיו ולא יביאו דעתו כלל אלא דס"ל דחברך לפניהם והא דכתבו ואחרונים מחברכו לאחריה' ולא לפניהם היינו אם היה מתחיל מקום שפסק דאז לא היה מברך לפניו כיון שמוסך על ברכ' ראשונה אבל כשמתחיל מקום שהתחיל הראשון עודים דחברך לפניהם מיישוכח בב"י(ב) אם ביר' אחר מהן לו בתחלה יביר בסוף אחר בחר דאין מחר לברכות ואם לא סיים כברכה אחר ומתחיל אחר בחר ולא יתחיל מבראי' (בחר שבע דף ק"ג) (ג) גם בע"ע מחב ר' דעות בזה ומתחלה הא כתב ב"י דהשם פסקו בהלי הכתב תוריסא ומכל מילין דריך לברך הכא בס"ת מי' ריך לברך אל"כ קשה הא בס"ם ר"ן פסקו ע"ם ולכתב בסתם לריך לברך אחלי' אבל כאן הדבר בחתוקה ואבה מלבוש בסתם עד הידם דין דאם טעו ופתחו ס"ת אמרא לריכין לגלל אחה ולפתוח הראשונה ולא אמרינן דיקרא בס"ת אמיה מכן הראש לקרות בראשונה ובראשונ' עכין הכמיה ובב"י מין הכרעה דאמרינן בראשונ' ולא אחר אחר לגנות בדלקמן

סימן קמ"א

(ה) בע"ח הקשה מחל"ם מי' ז' ר"ם דעתיה ע"י מחיכה כי מחיר' ע"ם ולק"ח דאלי הכי דאחר בחמיה הכשם קלת ראם מחיאת מחכמתא פ' ירא (ב) ויעמוד על הדפין לו על מקום ולא על מחבר ולא מעל המלמן דאמר הקדמ קדושה (תהר"ם מיקן מי' ס"ל) ועיין מיתון קל"ל מ"ח (ג) ואלמנו מכנין לקרות אמיש ע"ב הכשיל מחבר בלחרומים וכן מחבר מחבר לעבנות בדלקמן

(ו) מי' ר"ם ר"ל מחבין בברכה של אלה הפרשה

תי"ב כיון דלא מחבין בברכה

ד ואם הש"ץ רוצה לעלות ולקרות צריך שיעמוד אחר במקומו שכשם שנתנה תורה על ידי כרסור והוא משה שהיה הכרסור בין הש"ץ ובין ישראל כך אנו צריכין לנרות בה ע"י כרסור ונ"ל שהדו טעם מנהגינו שקונין המצות והוא הסגן שהוא עומד כביכול במקו' הש"ץ שהרי הוא מצוה לקרות למי שישר בעיניו והש"ץ הוא הקורא והוא הכרסור במקום משה והעולה הוא המקבלה במקום כל ישראל ובשליחותם ,

ה אין הציבור רשאים לענות אמן עד שתגבלה הברכה מפי העולה ואין הקורא רשאי לקרות עד שיגבלה אמן מפי הציבור :

ו האב והבן וכן שני אחים מתרים לעלות זה אחר זה שאין שייך כאן משום פסולי עדות שאין מעידים כלום אלא שאין נותנין לקרותם זה אחר זה משום עין הרע לפיכך אפילו אם אחד הוא השביעי והשני הוא המפטיר לא יקראו המפטיר בשמו משום עין הרע ,(ד)

ז העולה למגדל עולה בפתח שהיא לו בדרך קצרה משו' כבוד הציבור שלא ימתינו עליו עד שיבא במקומו ויברך ויורד לו מן המגדל בפתח אחרת שהוא לו בדרך ארוכה עד מקומו שלא תהא נרא' כמשתי עליו ונ"ל דאסמכה אקרא דיחזקאל שלא ירד בפתח שעלה דכתיב הבא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך שער נגב ונו' לא ישוב דרך שער הבא בו כי נגחו יצא ועולה דרך קצרה משום טורח הציבור שלא ימתינו עליו עד שיבא דרך הארוכה ואם ב' הדרכי' שוים לו עולה בפתח שהיא לו בדר' ימין משום כל פינות שאתה פונה לא ידו אלא דרך ימין ויורד בפתח שכנגדו ולא ירד עד שעולה אותו שקראו אחריו משום כבוד ס"ת שלא יניחנה לבדה ,

קמב דין מי שקרא וטעה , וכו ב' סעיפים ,

א הקורא או החזן שקרא וטעה אפי' ברקדוק אות אחת מחזירים אותו שיקראנה ברקדוק וחזקא בשיני שמשתנה משמעות הענין ע"י כך אבל אם טעה בנגינת הטעמים או בנקודות ואין משמעות הענין משתנה בכך אין מחזירים אותו אבל נוערים בו כל תיבה שהוא קרי וכתיב הלכה למשה מסיני הוא שתהא נכתבה כמו שהיא בתורה ונקרא' בענין אחר ומעשה באחד שקרא כמו שהיא כתובה והיו שם כמה גדולים ונערו בו לחזור ולקרות כפי המסורת ולא רצה ונידהו והורידהו מן התיבה שעבר על דבר שהוא הל"מ ' (א)

ב יישוב שיש שם מנין ואין שם מי שיודע לקרות בתורה כהלכה ברקדוק ובטעמים אפ"ה יקראו מתוך התורה ויברכו עליה ויפטירו בנביא דבשעת הדחק כזה התירו לדם שלא לבטל הקריאה ונהגו שאחד עומד אצל החזן ומקרא לו הטעמים מתוך החומש ובלבד שאותו המקרא לא יקרא בקול רם רק כדי ששמע החזן שלא לבלבל הציבור דתרי קלי לא משתמעי , (ב)

קמג דיני ס"ת ואם נמצא ס"ת מוטעה וכו ה' סעיפים :

א קריאת התורה היא דבר שבקדושה ואין דבר שבקדושה פחות מי' כדילפי' מונקדשתי וגו' : לפיכך אין קורין בתורה בפחות מי' גדולים ובני חורין ואם התחילו בי' ויצאו מקצתן נוטרין כמו שכתבנו בהלכות תפלה סימן נ"ח :

ב אין קורין בס"ת בציבור לברך עליה אפי' בשעת הדחק כגון שאין לדם ס"ת אחרת אלא (א) בס"ת הנקראת תורת י"י תמימה ואין בה חסרון ולא מום ולא פגם ואפי' חומש אחד וכתוב בגלילה כס"ת בכל הלכותיו אין קורין בו משום כבוד הציבור שלא יאמרו שאין לדם ס"ת שלימה וזה נגאי לדם עד שיהיו כל ה' חומשין תפורין ביח" וכתובים בגלילה בכל הלכות ס"ת שיתבארו בחלק עטרת זהב בע"ה ·

ג ואפי' ס"ת שהיא כתובה בכל הלכותיה אלא שאינה עשויה בתיקון חכמים כגון שאינה תפורה בגידין ואין בין שיטה לשיטה כמלא שיטה וכה"ג אין קורין בה בציבור לברך עליה שצריכה להיות תורת י"י תמימה ועוד גזרו בה מטעמא כדי שיהיה לדם עצמת נפש שלא יכלו לקרות בס"ת ויהיו ריוון לקנות ס"ת כשרה או לתקנה בהלכתה וכן בחומשים שלנו אפי' כתובים בקלף וכבל (ב) דקדוק חסרון ויתרון ואפי' כל ה' חומשים ביחד אין קורין בציבור מידו נהגו במקום שיש ס"ת כשירה ואין הש"ץ בקי בענין הטעמים בעל פה שהש"ץ קורא מן החומשים שהוא נקוד בטעמים אפי' אינו כתוב אלא שנדפס בדפוס והעולה קורא אחריו מן הס"ת הכשירה שבידך עליה ,

ד אם נמצא טעות בס"ת בשעת קריאה מוציאין ס"ת אחרת (ג) ומתחילין ממקום שנמצא הטעות ומשלימין מנין גברי על אותם שקראו בס"ת המוטעים ואפי' אם נמצא הטעות באמצע קריאה של פרשת חד גברא גומר קריאת הפ' בס"ת הכשרה ומברך לאחריה ואינו מברך לפניה וי"א שאם קראו כבר עמו ג' פסוקים ואפשר להפסיק שם פוסקין שם ומברך (ד) לאחריה על הפסולה ומשלימין המנין בס"ת האחר שמוציאין אבל אין לומר שכיון שהס"ת פסולה הרי כל הברכות הראשונות הוי למפרע לבטלה ונחזור ונקרא כל מנין הקרואים מחדש מן הס"ת השניה שמחזיקין אותו בבשר' חדא דא"כ אין לדבר סוף שלפעמים ימצאו טעות בשבת אחד ויתגלה שהס"ת הזאת היא פסול למפרע וכל שקראו בה בשבתות שעברו הוי ברכותיהן לבטלה ועוד שאפי' הס"ת השנייה שמוציאין עכשיו אין הספרים שלנו מוחזקין כ"כ שיבתבו בלא טעות שנאמר שהוא יודע שהיא בודאי כשרה אלא שמחזיקין אותה בכשרה כל זמן שלא מצאו בה טעות ושמא היום או למחר ימצאו בה ג"כ טעות לפי' בדיעבד לא רצו חכמים ז"ל להחמיר ולפסול אותה למפרע אלא מכאן ואילך ומטעם זה ג"כ נאמ' הא דמוציאין ס"ת אחר' היינו דוקא כשנמצא טעות גמור שנשתנה משמעות הענין ע"י הטעות (ה) אבל טעות אחר כגון חסרות ויתרות ביודי"ן וי"ן וכה"ג שאין הענין הלשון משתנה (ו) אין להוציא אחרת כיון שאין ס"ת שלנו מוחזקין ברוקין כ"כ וי"א עוד שאם חומש אחד מוחזק שהוא שלם בלא טעות כי לא נמצא בו עדיין טעות יש להקל לקרות בה באותו חומש אע"פ שבשאר החומשין יודעים שיש בהן טעות שלא אז"ל אין קורין בחומשי' אלא משום כבוד הציבור והבא שיש כל הה' חומשים יחד אלא שיש באחרים טעות אין כאן שיך לפוסלם כלל משום כבוד ציבור ,

ה ב"ה שאין בה מי שיודע לקרות אלא אחד אותו האחד עולה ויברך ברכה ראשונה ויקרא לקצת פסוקים ויברך לאחריהם ואח"כ חוזר ומברך ברכה ראשונ' וקורא עוד קצת פסוקים ויברך לאחריהן וכן כמה פעמים עד שישלים מספר העולים השייכי' לאותו יום ,

קמד שלא לדלג בתורה מענין לענין וכו ד' סעיפים ,

א אין מדלגין בתורה מפ' זו לפ' אחרת כדי שלא תתבלבל דעת השומעים אבל במפטיר שהוא נביא מדלגים

כדלקמן סי' רפ"ב (ד) חוזקא בס"ת מי' אבל ביום טוב ב' ס"ת מוחזר לקרות מ' בס"ת ב' ואין מיטלק בכל זה בין אם מתחב מו מאם וכן אב עם בן בנו וחזקא כמתפטיר הוא בר תמה וכל דינים אלו אם עבר אם ירד כיון ברק המשם חבוש שין הרעב שירי כ"ג) חי שקרמתו בס"ת יעך תקי' נזריות ·

סימן קמ"ב

(א) צריך שלא יניח הגד ולא יניד הגה ולא יקפה החזק ולא יחזיק הרפה · (הגהות חייתוני)

(ב) נשאלתי מחכם ומומר מ' בספר תורה שכל' אינה שרות אחר פסוק ויקרא בס המקום הנהו בית אל ואין תקנ' אלא שרות פסוקים קודם כדי שיכנס שרות אינו ויברור גם חיבת בית ויהא מקרא אל בית אבי ולא אל בנ'ר' אי לא רבאי לאעבד הכי שיאמרה הכם ע"י קרי' אי לא והשבתי אי תגיד לך דכיון אל הום תקודם דבמקומי לאחר כופרים ואוחרים שאין חקושין אותו כגל גם ג"ל דהתרגום אוכי' כו דבכל מקום התרגם על אל אלהא וכאן לא מתרגם כלל רק בית אל ות"ל בגם תקודם ל"ל דאחור אם הגם תבחנ' ודאי' תי"ד אי' ר"ע ר"ו אי' יב' הכותב יהודה ולא נתן בו דלת יהנה הדלת אלעלה וכתב בגבוה הענם שהרי לא היה כוונתו לכתוב הגם ע"כ ואל"כ בנהון דיהן דכותם לגם אחור לבטה הקריאה ועוד דע"י זה יבא ח"ו לתקיקה כי בדורות הבאי' לא ידע שזה היה גם וקן הכתב בתשובה ת"ב אי' נ"ו ואנב מודיע לך חדש ואחר ת"ל דאלי' הלאדי' בגם היה ט לכתוב גם וכתב יהודה שאם מהדלת כ' ותוקן כ' אחרונה הי"ה דאחר החלה לתקון כ' אחרונה ואח"כ לעשות אל"ה' מ' מה שאינו עמן לגם לא הי עקפל ע וכדי לתקון ולא גם שנכפלה כ' אחרונה וקן אם הוסיף יו"ד בהתלת בגם תוקן הגם הראשונה אבל חוסמת בלתגב כגון שנכפלה כ' ראשונה אז נכפלה הוא' ראוי להאמר' דלא מצא אחיה תקן נתחבה שלא בגמרה ונכפרי לי"ד כתרגמי בזה ·

סימן קמ"ג

(א) בתבה ס"ת כתב ב' דיעות בזה ובתשר' מהר"ם מלבלין פסק להקל בשע' בשנת שחרית לקרות ולברך ולא בתפלה ואפי' בשחרית דוקא ז' גברי ולא יותר ולא כל"ג שכתב דטהגין לקרות בלא ברכה (ב) וכ"ג ועי"ת מחירין בזה לקרות בלי' ברכה (ג) ורבינו תר"יוזא ז"ל הגהיג פה פרלא שלא להוציא מחרת ופסק מהלן הכ"ל דדוקא חברה ירעה אין קורין בה ולכתחלה אין להוציא בחבירה אפי' חיבה אי לא לחוייה בתקלקלים הקריאה מפנם דבריה בבסגב אי"ל דאי רשאי לחדרם ע"פ אבל בייתור אין לתחלה תוציאה (תי"ם) וכן ראיתי בס' תמאר ישראל ול"פ ל"ם חצ"ד והאידל' סתגין כ"פ בבתי הכ"ע ובגנו וכן היה סתג אביו הגאון מהר"ם ז"ל ולא אחיתי לבאר לה פיו חדברי הגדולים הל"ל חי"ל אין לוח מחטגם שם הכ"ז הכ"ד ני"ד מי' רע"ע הסכיתו כן ול"פ בבל"ה דף הל"ה ומחתיר דאפי' שאין בתל בעמן דק הגבון בגון בבש ובכב שוגלין אחרת והגיג בם על הגבוש הבסק הלאן מוגלין בזה ע"פ ולבל"ד גם הגבוש ס"ל כ דהלא מזב סוף סגיף זה שאין הענין ובגבון מבאר אין להוגיא כי הבחנו בגלגון לף שאין בענין מבאר בגבוש הגבון מבאר בגבוש הגבון מבאר בגבוש הגבון

מדלגים שאין הוראות יוצאים כ"כ מדברי הנביאים שיתבלבלו דעת השומעים וגם בתורה דאין מדלגין ה"מ בשני ענינים אבל בחד ענינא כגון אחרי מות ואך בעשור שקורין בי"ה מדלגים הוא שלא יקרא בעל פה שהרי אסור לקרות שלא מן הכתב אפי' תיבה אחת אלא יגלול כגון שאין להם אלא ס"ת אחת כמו שיתבאר בסמוך ובנביא מדלגים אפי' בשני ענינים והוא שלא ישהה בדילוג בעניין שיעמדו הציבו' בשתיקה ומשום כבוד ציבור הי"מ בנביא אחד אבל מנביא לנביא אין מדלגין דהוי ג"כ משום בלבול דעת השומעין כיון שיש בזה שהייה מרובה: ובתרי עשר מדלגין אפי' מנביא לנביא דחשיב הכל לספר אחד ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו שזהו דבר המבלבל ,

ב ובשבת שיש בו חתן לפעמים מדלגין מנביא לנביא אפי' בשאר נביאים שאומרים ראשונה הפטרה של אותה השבוע ואח"כ אומרים כמה פסוקים בישעיה שוש אשיש וכו' עד ישיש עליך אלקיך והטעם שאין בזה שייך משום אין מדלגין וכו' דלאו משום הפטרה קאמרי לה כיון שאין שוש אשיש דומה הפטרה של אותו היום אלא משום זמר בעלמא אומרים לה ,

ג אין גוללין ס"ת בציבור מפני כבוד הציבור שנאנאי הוא להם שיצאו לקריאה ויעמדו בשתיקה כל זמן שגוללין ואם אין להם אלא ס"ת אחת והם צריכים לקרות בשני עניינים כגון מוספין גוללין ודחה כבוד ציבור דמוטב שידחה כבוד ציבור ולא תדחה תקנת חכמים שתקנו לקרות פ' זו ,

ד אין קורין לאדם אחד בב' ספרי תורות משום פגמו של ס"ת ראשון שלא יאמרו חסר הוא (א) אבל לשנים בב' ס"ת או אפי' לג' גברא בג' ספרים כגון ר"ח טבת שחל להיות בשבת וכה"ג ליכא משום פגם (ב)

קמה דיני המתרגמין וכו ג' סעיפים

א בימי חכמי התלמוד היו רגילין לתרגם הפרשה כדי שיביט העם בי לשונם היה ארמית ואז היה דינם כך אין הקורא רשאי לקרות לתורגמן יותר מפסוק אחד אלא קורא לו פסוק א' ומתרגמו וחוזר וקורא לו פסוק אחד ומתרגמו וחוזר וקורא לו פסוק אחד ומתרגמו שעל זה האופן היו מבינים העם יותר ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיכלה הפסוק מפי הקורא ולא הקורא רשאי לקרות פסוק אחד עד שיכלה התרגום מפי המתרגם וכל זה כדי שלא יתבלבל הציבור ויוכלו לשמוע כל הפ' בתבה מפי הקורא ואח"כ שיביט גם כל פירוש' מפי המתרגם ואין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מן המתרגם ולא המתרגם יותר מן הקורא שאין זה אלא דרך שחוק ולעג בעלמא ואין הקורא רשאי לסייע למתרגם שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה ,

ב קטן מתרגם ע"י גדול אבל אינו כבוד לגדול שיתרגם ע"י קטן ,

ג וראינא לא נהיגי לתרגם דמה תועלת לנו בתרגום כיון שאין מבינין אותו ואין לומר נלמוד מדם לפרש גם אנחנו לעם בל' שיביט דשאני תרגום שנתקנן ברוח הקדש ,

קמו שלא לדבר בשעת הקריאה וכו ד"ס ,

א אסור לצאת מב"ה בעוד שהס"ת פתוחה וכל היוצא עליו נאמר ועזבי י' יכלו אבל בין גברא לגברא שהס"ת היא נגללת שפיר דמי , (א)

ב ומיד שנפתח הס"ת אסור לספר אפי' בד"ת ואפי' בין גברא לגברא דכתיב ובפתחו עמדו כל העם משמע מיד שנפתח עמדו וגו' , (ב)

ג אח"ל דהך עמידה שתיקה היא דאי עמידה ממש הא כבר ילפינן מפסוק ואתה פה עמוד עמדי דדוקא הסדר שהוא הש"ץ והקורא צריכין לעמוד ולא כל העם אלא שתיקה אתא לאשמעינן וכן מצינו דעמידה לשון שתיקה הוא דכתיב עמדו ולא ענו עוד הדי לשון עמידה היפך דענייה הוא והוא שתיקה (ג) ולא דמי ליציאה מב"ה דשרי בין גברא לגברא דשאני ספר דברים כשיתחיל לספר בין גברא לגברא יבא למשך בדברים ויספר גם אח"כ בשעת הקריאה ויבלבל כל השומעים (ד) וגם לא יצא שמיעת הקריאה מפי הש"ץ וגם הוא ידלג ולא יחזור ויקרא (ה) אבל היוצא ודאי דעתו לחזור ולקרות בפני עצמו וגם אינו מבלבל אחרים ביציאתו ואפי' אם הוא השלים הפ' לא יספר י"א דדוקא בקול רם אסור לספר לפי שכונע אחרים מלשמוע אבל בלחש שפיר דמי ולפי' אמרו שמותר לגר' בלחש בשעת הקריא' וי"א דוקא מי שתורתו אומנתו מותר לגרוס ולא איש אחר וי"א דוקא מי שקוד' שנפתחו ס"ת מחזיר פניו ומראה עצמו שאינו רוצה לשמוע הקריאה אלא רוצה לגרוס והתחיל לגרוס אז מותר לו לגרוס גם בשעת קריאה וי"א דוקא כשיש עשר' דציתי לס"ת אז מותר לכל לדב' בד"ת וכל זה דוקא בד"ת אבל במילי דעלמא פשיטא דאסור לכל ב' ועי"ל סי' רפ"ה סעיף ה' ולקרות שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה שרי לכל כיון שהוא מעין מה שקורא הש"ץ אע"פ שאינו קורא בפסק שהוא קורא וכל הקולות הללו שדקילו לדבר בשעת הקריאה אינם עניין לפרשת זכור ופרשה פרה שהם דאורייתא וצריך כל אדם לכוין ולשמעם מפי הקורא והנסן שבכל הפרשות בכל עת שקורין בתורה יכוין כל אדם דעתו לשמעם מפי הקורא דכתיב ואזני כל העם אל ספר תורה :

ד ואפילו בשעת שהמפטיר קורא בנביא לא יספר עד שיש לי' כמו בס"ת שאין המצוה תלוי בקורא לבד אלא בכל המצויין שם שישמעו הפטרה

קמז דיני גלילת ס"ת וכו ה' סעיפים

א ומשום קדושת ס"ת צריכים ליזהר מאד שלא יגעו בו קלות ראש ואפי' לאחזו בה כשהיא ערומה יש בה משום בזיון וקלות ראש כנגדה לפיכך אחז"ל כל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום כלומר שאוחזו בה כשהיא ערומה בלא מטפחת נקבר ערום ר"ל שאין לו שכר של אותה המצוה שעשאה בה עכשיו כגון אם אחזה וקרא בה אין לו שכר מן אותה הקריאה וכן אם אחזה לגלילה או להגיה אין לו שכר מן אותה מצוה שיצא לו שכרו של המצוה בעד הפסדו שזלזל אותה ומינה שמעינן כל האוחז בה בלא שום עשייה מצוה שוראי נעבש עליה ואע"פ שנטל ידיו אסור לאחזו בה לפיכך יזהרו אותן שמגביהין הס"ת להראות לעם שלא יפתחוה בידים ערומות אלא ע"י מטפחת (א) והזקא בס"ת אבל בשאר ספרי קדש מותר אחר שנטל ידיו אבל בלא נ"י אפי' שאר ספרי קדש אסורין לאחר שקראו בתורה מגביהין אותה להראות לעם להגריל ולחבב אותה והגדול מן אותם שקראו לתורה היה לו רין הגלילה לכבודו אלא שנהגו עכשיו כל הארצות לקנות הגלילה מי שירצה ברמים כדי לחבב המצוה ,

ב וכן נהגין מי שירצה יכול לקנות להדשיט המעילים לגולל ואין הגולל יכול למחות בו כי אע"פ שקנה הגלילה לא קנה ליקח המעילים וכן במקומ' שנהגו לקנות הדצאה והכנסה אין הש"ץ יכול למחות כי אין זה שייך לחזן ,

ג הגולל ס"ת יעמידה כנגד התפר שאם יקרע יקרע התפר ,

ד וכן לא יגלול אותה תוך התיק שע"י כך היא נוחה להקרע ,

ה ויגלול אותה שהא הכתב כנגד המגביה ואחורי הכתב כנגדו וכן כשיגלול המטפחת סביבה יהדק סוף המטפחת בפנים כנגד המגביה כדי שכשיבאו אח"כ לקרות הס"ת זו ויניחוה על השלחן יצאו ההידוק למעלה ולא יצטרכו להפוך אותה על פיה לפתוח ההידוק דהוה ליה דרך בזיון , אין לגלול הס"ת במטפחת קרוע שאין זה דרך כבוד לה אם יש לו אחרת ואין לעשות ג"כ המטפחת לס"ת מדברים ישנים שנעשה בהם כבר ד"א לצורך הדיוט שגם זה אין דרך כבוד ואסמכוה אקרא דמזבח ואמרינן מה מזבח שלא נשתמש בהן הדיוט אף כל תשמישי קדושה כן יהיו : (ב) ,

אליהו זוטא

סימן קמ"ד

יז) אבל בס"ת אי אפי' שכבר עלה יכול להפטיר (ב"ח) (ב) והגה דמהגים בס"ת שאף אי פעלה לתורה עולה לחתן בר"מצוה בס"ח מחרת ברמב העלם בס"ת יוהעין אבל בשטמין כן מנו' שחוד הקורה ולא מבוס פגם. כמו דמתירין לחזר ולקרות מה שקרא ראשון בעל סיחון קלא סעיף ד' אם הפסלו בב"ה אין להם לחזור ולהוציא ס"ת ולקרות בה תפני מנחה ב' ראשונה (תשפטי שמואל סיחון ג') ובדמה חזקא שהמהגים הנפלו בחזן הראשי לחלה ולחרוסים לא בכו בזמן הפסיקה (ע"ת)

סימן קמו

(ג) וחזקא מתוך דוחק גדול לו לאדם נחור חולת זה לא יגע (מהר הוש) (ב) ובכ"ח אי ד' ומי"ע פסקו כרמב"ם וחזקא מעשה מהתחיל לקרות אחר' אח"כ אפי' בין גברא לגברא אבל לא תעשה שפתח : (ג) בכ"ח ומי"ע שם פסקו דכמים שתילה חזקא ושתיק' אחר חפסק ואפי' בל סעם לא ס"ת בהלמיתא בסוטה דף ל"ע וכן בהגהת ס"ע מחמיר וכין גברא לגברא כתב בכ"ח ר"ם קמ"ל דפשיטא דל"ל לעיכוד אך בכ"ג כתב דיש מחמירין בכך וגרמה מה מחדת הסידות ופרב בסוף ס' מעמת בי"מין אפשר מחמת הסיבות מעשבים בשעת קריאת התורה נריכים פנמוד בשקורא אחר' ברט אח ה' וכו' דבר שבקחמה הוא (ד) לא שייך לה דהיו שלא יפקיע אח עצמו (מי"ע) (ה) גם זה לא נריכא לאים חייב לקרות עם הכ"ן ואחרכה יותר מכן לשחוק ולשמוע (מי"ע ול"ל דלכוא לעשמא בפי' רפ"ה דשמיעה מכ"ן מחשב לא' מקרא ולה מחר ידע. ולא יחזור ויקרות ור"ל דל"ל יכל חסר מעמים מקרא ומי פרגום ולחמא שיין לקחן סיחן רפ"ה דבאחי שלכה דבמיל' שיש מקרא חוך מעמיסה הכ"ן ואכן דלא יקרא עם הכ"ן כלל רק ישחוע ויסתוק ומת"ם בשל"ה דרל"ו לחבל שקא"ת ופרש"י מחחר בין גברא לגברא כן מוכח בחו' ובשר"ג כתב בשם בכ"ח דלמי' לחבר מחחר ושם טהגין וליחא דמשחע בכ"ח דחזקא ללחוד מחחר ולא לחבר אלא אפשר שגם דעת כ"ג כן ומ"ש לחבר ביש לחוד שקבל רם מבל בחחר חיום ליט מחיר מלא ללחוד ביט בין עלא :

סימן קמ"ו

(ה) וכמן ליחר הקורא והמגביה הגולל מחות אפי' בעמוד ס"ת ע"י כמי הנוטה (ב"ס) ב' לחזקא

(ד) ומה לחר הקורא והמגביה הגולל מחות אפי' בעמוד ס"ת ע"י כמי הנוטה (ב"ס) ב' לחזקא

ו ולא יגלול הס"ת ויחזיק המטפחת באופן שע"י גלגול הס"ת תוך המטפחת תהיה הס"ת ברוכה בה שזה בזיון לתורה אלא יחזיק הס"ת ויגלול המטפחת סביב הס"ת (ג)

ז אין המפטיר רשאי להתחיל בברכות ההפטרה עד שיגמור לגלול הס"ת כדי שלא יהיו העוסקים בתורה המגביה והגולל והאוחז בעץ חיים טרודין במצותן ולא יוכלו לשמוע ההפטרה,

ח וביום שיש בו הוצאת ב' ספרי תורות מוציאין שני הספרים כאחת ותופסין בשנייה עד אחר שיקראו בראשונה ואחר שקראו בראשונה לא יסלקו הראשונה מן השולחן עד שכבר הניחו השנייה על השולחן שלא יעמוד השלחן פנוי ולא יפתחו השנייה ולא יסרו הכסה כמנה עד שיגללו הראשונה כדי שלא יהיו העוסקים בראשונה טרודין ויוכלו ג"כ לשמוע כשיקראו בשנייה,

מח שלא יפשוט ש"ץ התיבה ובו סעיף אחד

א אין השליח ציבור רשאי להפשיט התיבה בציבור כל זמן שהם בבית הכנסת מפני טורח הציבור שיתעכבו בשתיקה כל זמן שיפשיטנה, (א)

קמט שלא יצאו מב"ה עד שיצניעו הס"ת ובו סעיף אחד,

א אין הציבור רשאים לצאת מב"ה עד שיצניעו הס"ת שאין זה דרך כבוד לתורה שיניחוה וילכו להם והווקא כל הציבור או רובם משום דברוב עם הדרת מלך אבל שנים או שלשה שיצאו לית לן בה. ואם מצניעים הס"ת בבית אחר ואין לב"ה אלא פתח אחד צריכין הכל להתעכב בב"ה עד שיצא הס"ת תחלה וילכו הם אחריו לעשות לה הדור עד מקום שמצניעין אותה שם ואסמכוה אקרא דכתיב אחרי י' אלהיכם תלכו ואם יש לב"ה ב' פתחים יוליכם להם לצאת קודם שתצא הס"ת בפתח האחד ובלבד שילכו אחרי הס"ת ויוליכו למקום שמצניעין אותה שם משום אחרי י' אלהיכם תלכו ומטעם זה ג"כ אפי' במקומות שמצניעין אותה בב"ה תוך ההיכל שהוא הארון מצוה לכל מי שהס"ת עוברת לפניו שילוה אותה עד לפני הארון שמכניסין אותה שם וכן המגביה והגולל והאוחז בעץ חיים כולם ילכו אחר הס"ת למקומה שכל זה יש לה הדור י"א שיביאו התינוקות לנשק הס"ת קודם שיכניסו אותה כדי לחבבה בעיניהם ולזרזן במצות וכן נוהגין ולאחר שגמר קריאת ס"ת אומר הש"ץ חצי קדיש על קריאת הפסוקים ומחזיר ס"ת למקומה ואומרים תהלה לדוד וסדר קדושה כסדר שאר הימים, (א)

הלכות בית הכנסת

קן בנין בית הכנסת ובו ה' סעיפים,

א וקודם שנצא מב"ה נפרש דינה וקדושתה תקנת חכמים ז"ל הוא במקום שיש שם עשרה בני חורין וגדולים בעיר שכופין זה את זה לבנות להם ב"ה ולקנות להם תורה ונביאים וכתובים שלא תשתכח ח"ו התפלה והתורה מישראל ואם כופין זה את זה לשכור להם מניין וחזן כבר כתבתי לעיל בסימן נ"ה

ב ואין בונין אותה אלא בגובהה של עיר ואסמכוה אקרא דכתיב בראש המון תקרא ופירוש תקרא מלשון תפלה, ומגביהין אותה עד שתהיה גבוה מכל בתי העיר שנאמר לרוממם בית אלקינו ופירשוהו גם לשון רוממות גובה והווקא בתים שמשתמשין בהם דהוי זילותא לבית הכנסת שישתמשו בביתם במקומות יותר גבוהים מב"ה אבל ברניות ומגדלים שאין משתמשין בהן לית לן בה אם הם גבוהים מב"ה לפיכך אפילו בבתים שמשתמשים בהן אם יש גג שהוא משופע ואינו ראוי לתשמיש מותר להגביהו ובלבד שצריך לשער עד המקום שהוא ראוי לתשמיש דהיינו שאם יש עליה בפנים תחת הגג שמשתמשין בו לא תהא גבוה יותר מב"ה ובשעת הדחק או שיש אימת מלכות שאינן רשאין לבנות ב"ה כדינו מותר להתפלל בבית אע"פ שדרים בעליה שעל גביו ובלבד שינהגו הבעלים שדרין עליו בנקיות כמו שיתבאר סוף סי' קנ"א בע"ה, וכל עיר שנגותיה גבוהים מב"ה סופה חריבה דכתיב בתריה דהאי קרא לרומם בית אלקינו ולהעמיד חרבותיה כלו' כשמרוממים בית אלקים יש להם עמידה וקיום לחורבותיה שלא יהיו חרבים ומכלל הן אתה שומע לאו, (א)

ג לפיכך מי שהגביה ביתו יותר מב"ה י"א שכופין אותו להשפילו וי"א שאם יעשה בניין בב"ה אפילו בקרן אחר והגביהו יותר מביתו סגי בכך,

ד הבונה בית או בניין אחר כנגד חלון של ב"ה אין מספיק לו במה שמרחיק ד' אמות כמו שהוא בדינו של הדיוט אלא צריך להרחיק יותר עד שלא יאפיל כלום לפי שכבוד ב"ה הוא כשיש בו אור גדול, (ב)

ה אין עושין הפתח בב"ה אלא כנגד הצד שמתפללין בו באותו העיר כגון שאם מתפללין למערב יעשו הפתח במזרח כדי שישתחוו מן הפתח נגד הארון שהוא ברוח שמתפללין בו באותו העיר נגדו שכן מצינו בהיכל שהיה הארון ובית קדשי הקדשים במערבו והיה פתח במזרחו דכתיב והחנים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה ואנו שמתפללים למזרח לצד א"י כמו שכתבתי למעלה סימן צ"ד אין עושין הפתח במזרח ששם הארון אלא יעשה בצד אחר ואם אפשר לעשותו במערב מה יופיו וטובו, ובונין בה היכל והוא שאנו קורין לו ארון הקדש להניח בו ס"ת ובונין אותו לרוח שמתפללין בה באותו העיר כדי שיהיו פני הש"ץ ופניהם מול ההיכל כשעמדו בתפלה ומעמידין בימה באמצע ב"ה לעמוד עליה הקורא בתורה כדי שישמעו כולם. בימתם היה להם סדר בו יושבו כל אחד מן הציבור לפי כבודו ועכשיו קונין המקומות בדמים יקרים כל אחד לפי עשרו ואין מקום לאותו סדר ע"כ לא כתבתי ובלבד שלעולם יזהרו שלא יעשו שום מקום לישב עליו בין הבימה שבאמצע ב"ה ובין ההיכל באופן שיהא פני היושב עליה נגד הבימה ואחוריו אל ההיכל דנאי הוא ואיסור גמי דהוה ועוד כדי שלא יפסיק בין המברך על הס"ת ובין ההיכל דנראה כמשתחוה לו כשמשתחוה לברך, (ג)

קנא דיני קדושת ב"ה ובו י"ב סעיפים

א בתי כנסיות שלנו נקראו מקדש מעט וכתיב את מקדשי תיראו לפיכך אסור לנהוג בהן קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה בטלה: כדי שיהא תמיד מוראו של השוכן בה עליו וכן אין אוכלין בהן ואין שותין בהן ולא נכנסים בהן בחמה מפני החמה ולא בגשמים מפני הגשמים שכל אלו נקראים קלות ראש וכן הדין בבתי מדרשות המיוחדים לדרו" בהן ברבים אבל ב"ה שהיחיד קובע לעצמו בביתו אין בו קדושה כ"כ מ"מ גם בו לא יקל מאד שהרי אז"ל אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה, ות"ח ותלמידים הלומדים לפעמים בב"ה התירו להם גם לאכול ולשתות בהם מתוך הדחק,

ב אבל בבתי מדרשות אפי' של רבים מותרין לאכול ולשתות בהן אפי' שלא מתוך הדחק אע"פ שקדושתו כדובה כמו שיתבאר בע"ח אפ"ה מותר שמתחלה לכך יחדוהו שילמדו בו לתלמידים וגם יאכלו וישתו בו ולא יצאו מתוכו כדי שלא יבטלו לימודם והוי כאילו התנו ואין מחשבין בהן חשבונות אלא א"כ של מצוה כגון של צדקה ופדיון שבוים ואין מספידין בהם אא"כ יהיה ההספד לאחד כגדולי העיר שכל בני העיר באים ומתקבצים להספידו ואם צריך ליכנס להם לצורכו כגון לקדות לאדם יכנס ויקרא מעט או יאמר דבר שמועה של ד"ת ואח"כ יקראנו שלא יהא נראה שנכנס לצורכו ואם אינו יודע לא לקדות ולא לשנות יאמר לאחד מהתינוקות קרא לי פסוק פלוני

(ב) לדוק' תשמישי קדוש' אבל תשמישי מטה כגון כים לנטיל מחר (שיורי ד"ג כי' ל"ג)

(ג) הטעם זה נראה להאמר כלא יחזיק בראשית הדחים שיגלל הבתים ראשונה אלא יחזיק התמילין ביחו ויגלל הראשה תחנה אלא דע קדושה בראשונה ת"ל בבית יב קדושה יותר מגלל כי' ל"ב וכן ראיתי נהגין כתב בהגהה ס"ע י"ל אם המגיל בנ"ל פסחן ונ"ל תפי' ריך להפך החמי לא הכפר ונגלל ולא נהגו ק ע"כ ולכוש פסחיכו ומ"ל המנהגיו כגון להפוך המשי לחן:

סימן קמ"ח

(א) מי' שהיו רגיל' להביא ס"ת חבי' אחר בהוא מתהר בו לב"ה ושורין בגדי' לאיש בביב התיבה ומחיתין מוחה על התיבה וכיוצאין חב' טעלין ס"ת לוחנו בביה לא יפציטו התיבה בפני הצבור שעורה הצבור הוא להתעכב עם עם הב"ת אלא תולין הס"ת והעם יוצאים מחרי ו ותה"ל בא ומפשיט התיבה (עור)

סימן קמ"ט

(א) כתב בהגהה ס"ע י"ל מי' רמ"ב מי"ח דכשם"ת על הבית' אין נכור בבב"ה נרשים לעתוד תכוס דהס"ת ברשות אחר' וכתב בע"ת ברמה דכ"ב על הבלהן שהוא גבוה י' טפחים ורוחב ד' וגם באמן בתס"ת תוכחת בארון אעפ' שהוא פתוח אלא שהשלם שבין כן דרך כבוד לעתוד כל אמן שהוא פתוח ואין חיוב בדבר ע"כ ול"נ דאם הס"ת תוכחת על הבלהן בב"ה יותר דאין מיכור אלא כשמוחדת דהת בב"ע כי' רמ"ב ס"א כתב דהבב לפני ס"ת בבוכר ראש כו' הא אמר ביביבה אלא דתיירי בחוכחה גם הרחב"ם אמ' ה' ס"ת כתב דהבור ליכב על תבה בס"ת תוכחה עשה תשמע דאם אין יוכב על הבה א מוהר ליכב באחר גם אפשר לחלק דהי כתגיע ס"ת לעקותו הא"נ לעתוד בחוכחה פי' רמ"ב ס"ב בס • ובזה הבאתי לחכם א' שבאל הגאה אין מוכבים הבחנים או הבול על ביחה בחאר' בס"ת עליו ותבאר בהרחבה בכפרי ל"ל גם אפשר דכון מיוכב הס"ן וס"ת בידו ותחבר ליכב :

סימן ק"נ

(א) ובאמרס זה אין דין זה אסור (כ"ג) עיר ביש בה ב"ה א' אינם יכולין להלך ולעשות ב"ה אחר אחדים ועיין בכ"ג הביא הבבה שאלות ותשובה הזה : (ב) עיין בס"ח כי' תחי"ו חזה כתב ל"נ ות"ת בשם תבד"ת מהו' סי' מ"ב לבמן ב"ה נוכין לפי מחון ואל לפי נפשות אבל בכירת ב"ה נוכין לפי נפשות בכ"ל ועיינתי בתשובה נופי' ותוכח בם בכירות ב"ה נוכין אל לפי עשות והמ לפי תחון מיון שם (ג) פרמי בה"כ שתביאם בא ריח רע ב"ה ודיכין להרחיק אף בקרס קודם שבנית הב"ה (מהרח יוסף סי' ר"ח) והנאחי כתב הרחעשם בב"ה אין אוחרי ט רשות' (מיימי') :

מ ע"נ

סימן קנ"א

ו. אז ישהה מעט ואח"כ יצא שגם הישיבה בדם מצוה שנא' אעדי יושבי ביתיך וגו' ושיעור הישיבה כדי הילוך ב' פתחים כדכתיב לשמור מזוזות פתחי. (וע"ל כי' צ' סעיף ד')

ג אין ישנים בב"ה אפי' שינת ארעי (א) אבל בב"המ מותר אפי' שינת קבע דלכך נעשה מההלה שישנו התלמידים בו שאי אפשר בלאו הכי והוי כאילו דחנו וום בב"ה אם הוא לצורך ב"ה כגון בליל י"ה שצריכין שימור מפני הנרות מותר לישן בה. (וע"ל כו' סי' תרי"ט)

ד וכן אכילה אם היא של מצוה כגון שמתקבצים בה לעבר השנה מותר לאכול שם בב"ה (וע"ל סי' תל"ב סעיף י')

ה היו לב"ה שני פתחים לא יכנס לתוכה בפתח זה לעשותו דרך לצאת בפתח השני לקצר דרכו ואם היה הדרך עובר שם קודם שנכנס ב"ה מותר וכן אם לא נכנס מתחלה בו כדי לקצר דרכו אלא לצורך אחר באופן שנתבאר שמותר מותר אח"כ לעשותו דרך לקצר דרכו ולצאת בפתח אחרת אם צריך לשם אבל כשנכנס בו להתפלל י"א שמצוה למי שנכנס בפתח זה לצאת בפתח אחר שכן כתוב ביחזקאל הבא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך שער הנגב וטעמו הוא כמו שאמר יחזקאל לעשות כן במועדים כדכתיב בבא עם הארץ לפני ה' במועדים וגו' כדי שיקיימו יפה מצות הראייה שנא' יראה כל זכורך וגו' כלומר כשיבואו בפתח זה ויצאו בפתח אחרת יתראו כולם יפה יפה בכל העזרה כן הוא בבאן בבניכת ב"ה להתפלל כשיכנסו בפתח זה ויצאו בפתח אחרת יתראו הכל בכל צדדי עזרת ב"ה שדתקבצו כולם להשתחות בבית ה' ולדתפלל לפניו יתברך וזהו לתפארתו וכבודו ית'.

ו מותר ליכנס בב"ה במקלו ובתרמילו ובאפונדתו כיון שכן דרכו ולכנסים כן אפי' לפני השרים לא אטרחו לסלקן אבל בראש מגולה לא יכנס אפי' במקום שנוהגים ללכת כן בפני השרים שזהו דרך קלות ראש מאד כאילו אין לו מורא השכינה שעליו וכשיש לו כובע בראשו יש לו אימה וכובד ראש לפניו ית' ולא יכנס בסכין ארוך שבצידו לפי שהתפלה מארכת ימיו של אדם והסכין מקצרה.

ז ויכול לרוק בב"ה שאל"כ לא יוכל להתפלל בכונה ובלבד שישפשפנו ברגליו או יתנו שם גמי שאם ירוק לתוכו לא יהא נראה (ב)

ח וטיט של רגליו ראוי לקנחו קודם שיכנס להתפלל וראוי שלא יהא עליו ולא על בגדיו שום לכלוך.

ט ונוהגין בהן כבוד לכבדן ולרבצן ולהדליק בהן נרו' לכבודן.

י ואפי' לאחר שחרבו עדיין בקדושתן הם עומדים דכתיב והשמותי את מקדשכם אפי' בשעה שדם שממין קדוש מקדש לפיכך כשם שנוהגים בהן כבוד ביישובן כך נוהגין בדם כבוד בחורבנן חוץ מכיבוד וריבוץ ואדרבה אם עלו בהם עשבים תולשים אותן במקומן משום ענגת נפש כדי שיראו העם ויהיה להם ענגת נפש בזה ותעיר רוחם וישתדלו להזור ולבנותן.

סימן קנ"ב

א ואם בשעת בנין ב"ה הותנו עליו להשתמש בה מותר להתשמש בה בחורבנה אבל בישובה לא מהני תנאי ואפילו בחורבנה דוקא תשמיש שאינו מגונה אבל להשתמש בה תשמיש מגונה כגון זריעה וחשבונות של רבים לא מהני תנאי ולשכב עליה עניים מותר דלאו תשמיש מיוונה הוא בד"א בבתי כנסיות שבח"ל אבל בבתי כנסיות שבארץ לא מהני שום תנאי אפי' בשעת חורבנן וטעמא משום דאותן שבח"ל לעת יבא הגואל ב"ב על כל פנים תפקע קדושתן לעולם לפי' גם תנאי מהני אשעת חורבנו ואע"פ כן בשעת יישובן אסור כי קדושתן עליהו אבל אותן שבארץ קדושתן קיימת לעולם ואדרבה לעת יבא הגואל ב"ב תחזיר קדושתן השלמה לפיכך לא מהני בהן תנאי אפי' בשעת חורבנן.

יב יש ליזהר מלהשתמש בעלייה שעל גבי ב"ה תשמיש קבוע של גנאי כגון לשכב שם ושאר תשמישים יש להסתפק אם מותר להשתמש שם וכל זה דוקא בב"ה קבוע שנבנה מתחלה לב"ה וחל עליו שם קדושה על כל מה שבה אבל בית שנבנה ואח"כ יחדודו לב"ה מותר אפי' לשכב עליו דמסתמא לא קדשהו אלא תוכו להתפלל בו ולא על גבו (ג) ומטעם שנקרא ב"ה מקדש אסור לנתוץ ולהרוס אותה כדתניא מנין לנותץ אבן א' מן ההיכל ומן המזבח ומן העזרה שהוא בלא תעשה שנ' ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' אלהיכם מידו אם נתץ ע"מ לבנות שרי דהיא בנין מיקרי.

קנב שלא לסתור שם ב"ה ובו סעיף אחד

א אין סותרין ב"ה לבנות ב"ה אחרת שמא יארע דבר אונס שלא יבנו האחרת אלא בנין האחרת תחלה ואח"כ סותרין הישנה יש מתירין לסתור ע"מ לבנו' אם יש ב"ה אחרת קבוע בעיר שיכלו כולם להתפלל בתוכ' ויש אוסרין אפי' יש ב"ה אחרת קבוע בעיר ואפי' רוצה ליקח האבנים מן הישנ' לבנות בהן החדשה אס' לסתור הישנה מפני זה ואפי' לא רצו לסתור כולה אלא מחיצה אחת כדי להרחיבה אסור לסתור זו המחיצה עד שיבנו אצלה מקדם החדשה ואח"כ יסתור את זו וה"מ שריתה הראשונה חזקה אבל אם חרבו יסודותי' או נטו כותלין לפול סותרין אותו מיד ומתחילין לבנות במהרה ביום ובלילה שמא תרחק השעה ותשאר חרוב:

קנג דיני בנין ב"ה ובו כ"א סעיפים

א קדושת בית המדרש יתירה על קדוש' ב"ה שזה מיוחד לתורה וזה מיוחד לתפל' וכבר ידוע שת"ת עדיפ' לפיכך מותר לעשות מב"ה בית המדרש אבל לא מבית המדרש ב"ה שמעלין בקדש ואין מורידין בקדש דכתיב ויקח משה את המשכן הרי בצלאל עשאו ומשה שהיה גדול ממנו הקימו ולא מורידין דכתיב את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם ריקועי פחים ציפוי למזבח כי הקריבום לפני ה' ויקדשו ונומר מאי ויקדשו אלא לומר כיון שהקדשו הוקדשו ואין מורידין אותן מקדושתן:

ב ומטע' זה ג"כ בני העיר שמכרו ב"ה יכולין ליקח ברמיו תיבה דהיינו היכל שהוא הארון שמניחין בו ס"ת או לוח שמעמידין עליו ס"ת מכרו תיבה יכולין ליקח ברמיו מטפחות של ס"ת מכרו מטפחת לוקחין ברמיה ספרים דהיינו שכתוב כל חומש לבדו וכן נביאים וכתובים.

ג וס"ת שנמצאו בו טעו' דינו כחומש (א) מכרו ספרי' לוקחין ברמיהם ס"ת שכל איכוכל אחד קדושתו יתירה על של חבירו אבל איפכא להורידן מקדושתן אסור ודוקא שמכרו סתם רחלה הקדושה על המעות אבל בתנאי וכז" טובי העיר במעמד אנשי העיר מותר כמו שיתבאר בע"ה ובסתם אפילו אם קנו במקצ' המעות דבר שקדושתו חמורה אין יכולין לשנות המותר לקדושה קלה:

ד ולקנות ברמי קדוש' אחת קדושה אחרת כיוצא בה יש אוסרין ויש מתירין: (ב)

ה וכן אם יש שגבו מעות לבנות ב"ה או בית המדרש או לקנות תיבה או מטפחת או ס"ת חלה הקדושה מיד על המעות ואם רצו לשנותן מלצורך מה שגבו אותן אין משנין אותה אלא מקלה לחמורה מידו אם עשו בדם הדבר שגבו אותם בשבילו ונותרו קצת מעות משנין המותר לכל מה שירצו כיון שידי נדרים כבר יצאו והמותר עדיין לא בא לשימוש קדושה חמורה ומותר לשנותו ואם מתחלה כשגבו המעות התנו לעשות מה שירצו ממותרי המעות אז אפי' אם מתחלה קנו בעד כל המעות מה שהיה להם לקנות ואח"כ מכרו אותו וחזרו וקנו קדושה אחרת כרינה במקצת הדמים מותר להוריד גם אותו המותר למה שירצו אבל אם לא התנו מתחלה כשגבו אלא כשמכרו התנו אסור להורידה ואם קנו ברמים אילו שגבו עצים ואבנים חלה קדושת הדמים על העצים ועל האבנים ואסור לשנותן רק לקדוש' חמורה וכן מי שקנה עצים בס' מעות שלא הוקדשו כבר לצורך בניין ב"ה אע"ג שלא היה שום קדושה על הדמים כבר חלה בקניתן הקדוש' על העצים ואסור לשנותן רק לקדושה חמורה מידו דוקא כשבאו ליד גבאי אבל קודם שבאו ליד גבאי מותר לשנותן לדבר אחר אפי' להורידן דוקא דרך הלוא' אבל לא יוכל לחזור בו מנדרו וחייב ליקח עצים אחרים לב"ה כמו שקנאן מתחלה אם הוריד:

ו וכיון שמוכרין אילו הדברים המקודש' ליקח קדושה חמורה ממנ" נ"ש שמוכרים אותן ללמוד תורה ולהספיק תלמידים ואפי' ס"ת כי מה תועלת יש בקניין ספרי' ותורה אם אין מי שלומד בדם ויתיר מעלת הלומד ממעלת הס"ת וכמוכרין כל אילו להשיא יתום' בדמיהן שזה ג"כ מצו' רבה היא (ג)

ז והא דב"ה נמכרת ה"מ של כפרים שאין באין שמה ממקומות אחרים ואע"פ שבנו אותה מישל אחרים שנדבו ונתנו לדם צורכה לא נעשית אלא לבני הכפר לבדם ולכן יכולים למוכרה וה"מ המעות נשארים בקדושתן ואינן רשאין להורידן מקדושתן ודוקא כשמכרו אותה בני העיר שלא מדעת פרנסיהם שהם טובי העיר או שמכרו אותה ז' טובי העיר שלא במעמד אנשי העיר, אבל אם הסכימו באותו מכר ז' טובי העיר והיה גם במעמד אנשי העיר יש בהן כח להפקיע הקדושה וכבר פקע הקדושה גם מן המעות ורשאין להוציאה לכל מה שירצו, ואם קבלו עליהם בני העיר בפי' במכר זה שכל מה שיעשה אפי' יחיד מהם יהא עשוי ואיזה נקרא מעמד אנשי העיר כל מה שיעשו

כגר תשוס דלא מין בני תעיר חמיה מן הבחם שתכתם תעה מעתרי מלא שתהל קדושת ב"ה על הדמים

ז' טובי העיר בפרסים בפני כל מיקרי מעמד אנשי דעיר ואינן צריכין לומר הן או לאו אבל בתי כנסיות של כרכים שדרך לבא שם אנשים ממקומות אחרים ודאי דב"ה שלהם נבנה על דעת כל דעולם וסדעת רבים הקדישוהו ואינה נמכרת לעולם אפילו בנו אותה משלהם אא"כ ידוע שחלו אותם כתחלה בדעת היחיד שאז יעשה בהם אותו יחיד מה שירצה ובלבד בהכנסת הציבור דברכים אמרי' שודאי כן היתה הכנסת דעתן שמה שיעשה אותו היחיד ואפי' הוא גדול הדור יעשה בהכנסת' יחיד שבנה ב"ה ונתנה לקהל דינה כב"ה של קהל אבל אם שייר לעצמו בה שום כח אין לה מכר כי אם ע"פ הקהל ועל פיו או ע"פ יורשיו וכל זה לא מיירי אלא כשיש לדם ב"ה אחר' אבל אב אין להם רק זו אסור למוכרה דדא אפי' לכותרה אסור עד שיבנה אחרת וכמו שכתבנו בדיני ב"ה בענין המכירה (וע"ל סי' קנ"ב) וכן ה"ה בכל הדברים המקודשי' שנזכרו דכולהו בתר ב"ה גרידי ,

ח ואם בנו בית סתם והקדישוהו אח"כ לב"ה דינו כב"ה ומידו אינו קדוש עד שיתפללו בו ואפילו אם בנאוהו מתחלה לב"ה ולא נבו המעות לשם ב"ה אלא בנאוהו סתם לשם ב"ה אינו קדוש עד שיתפללו בו דהזמנה לבדה לאו מילתא היא ואחר שדתפללו בו אפילו אורחים לפי שעה כיון שהיה מיוחד לתפלה הרי זה קודש ואם לא כיון אלא לפי שעה הכל לפי הנאי ,

ט וכשמוכרין אנשי כפר ב"ה יכולין למכרה ממכר עול' והלוקח יעשה בו מה שירצה חוץ ממרחץ ובורסקי ובית הטבילה ובה"כ שכל אלו הם תשמישים מגונים מאד לעשות במקום ב"ה בד"א כשלא מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל אם מכרוה ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר פקעה קדושתה לגמרי בין מן המעות ובין מן הדבר של קדושה שנמכר והמוכר יכול לעשות במעות מה שירצה אפי' במוכר ס"ת וגם הלוקח יעשה בו מה שירצה בשאר ובב"ה אפי' אלו הד' דברים הנזכרים חוץ מס"ת וספרים שבקדושתן הן עומדין אפי' גבי לוקח ,

יחיד בשלו י"א שהוא בשלו כמו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר ויכול למכור אפילו ס"ת ולעשות בדמיה כל מה שירצה כל שלא הקדישו לקדות בו ברבים ,

מה הכוס דלהעתא דחיה עבדיתה אבל אם הקדישו לקדות בו ברבים דבו כבל רבים

וי"א שאין כח ליחיד להפקיע הקדושה אפילו בשלו ואסור למוכרה רק ללמוד תורה ולישא אשה ולאן דווקא לדידיה אלא אפי' לאחרים ג"כ מותר בגון להכפיק בהן תלמידים ולהשיא בדמים יתומים ,

יא ב"ה או לבנים או עצים או אבנים מב"ה יש שסתרו כמו שיכולין למוכרן כן יכולין ליתנ' במתנה דאי לא דהוי לדו הנאה מינ' לא יהבי ליה א"כ הדר הוי כמכר וכן יכולין להחליפן באחרים וחל הקדושה על אותה דבר הם יוצאין לחולין אבל להשאילן או אפי' למשכנן או להשכירב אסור אפי' ע"י ז' טובי העיר שעדיין נשארו בקדושתן שאין כאן ד"א שתחול קדושתן עליו אע"פ שקבל מעות כשמשכנן או השכירן אין שייך לומר דחלה הקדש' על המעות כיון שלא הקנדו לו שדרי אין גופו קנוי לו בד"א שיעשה בהם השואל או השוכר דבר שמוריד אותן מקדושתן אבל להשאיל או להשכיר לעשות בה דבר קדושתו זה שהוא עומד לו מותר אפילו ס"ת לקרות בה ואפילו משל רבים ליחיד ,

יב מי שיש לו תנאי עם הקהל שלא יוכלו לבנות ב"ה רק הוא וזרעו וכה"ג במצות אחרות אינו יכול למכור זכותו לאחר שלא מחלו הקהל המצות אלא לו ולזרעו ולא לאחר אא"כ התנו בפירוש שיכול למכור זכותו ,

יג וכיון שמוכרים דברים המקודשים ליקח קדושה המורה ממנה כ"ש שמוכרים אותם ואפי' לס"ת למצוה רבה כגון לפדיון שבויים ולמוד תורה ולהכפיק תלמידים כי מה הועלת יש בקניית ספרים ותורה אם אין מי שלומד בהם וכבר אז"ל יתירה מעלת הלומד ממעלת הס"ת וכן לישא אשה ולהשיא יתומה ג"כ מצוה רבה היא ומוכרין עבורן לפיכך אנשי העיר שגבו מעות לבנין ב"ה או שאר צרכי הקדושה ובא להם דבר מצוה כגון מוציאין בה המעות ועל הדרך שנזכר ואם קנו אבנים וקורות לא ימכרום לדבר מצוה אחרת אלא לאחת מכל אילו ואע"פ שהביאו האבנים וגרדום ואת הקורות ופסלום ודתקינו הכל לבניין מוכרין אותן מיד לאחת מן המצות הנזכרות אבל אם בנו וגמרו לא ימכרו אותם מיד אלא ישתרלו בלי איחור לגבות מעות לצורך אילו מצות ואם אי אפשר לגבות מיד ויש לחוש לביטול המצוה מן המצות הנזכרות ימכרו אותם אפי' בגויה ואפי' ס"ת לצורך אלו מצות ,

יד ראובן שאמר קרקע זו אני נותן לבנות עליה ב"ה ולא רצו הגוים להניחם לבנות ב"ה והקהל רוצים לשנותה לבנות עליה בית תלמוד וראובן אומר ארעתא דדבי לא נדרי אינו יכול לחזור בו דהא כבר נדר וגם לב"הכ אינו יכול למחות דהא קדושת בה"מ יתירה על קדושת ב"ה ואם ראובן זה אינו דר בעיר הזאת יכולין לשנותה בלא דעתו ואפי' עומד וצוח ואם הוא מבני אותה העיר דרי גם לו עדיין יש רשות בה ואינם יכולין לשנותה בלא דעתו אפי' לב"הכ אבל אם יש שם חבר עיר דכל מה דאתא אדעתא דידיה אתי מותר לשנותה לבית המדרש

טו הסכימו רבותינו ז"ל שאין אדם יכול לאסור חלקו מב"ה ולא מדכפרים שבציבור ואם אסר אינו כלום דאדעתא דדבי לא נשתתפו מתחלה שא"כ כל אחד שיהיה לו דבר מה עם חבירו יאסור חלקו עליו וק"ל אין ברירה ודא כל ב"ה אסורה עליו ,

טז ומתקנת רבינו גרשום מי שהשאיל ביתו לב"ה ויש לו מריב' עם אחד מקהל שאינו יכול לאכרו עליו אלא א"כ יאסור אותה לכל הקהל כאחד ודוקא שהשאיל מתחלה בסתם אבל אם התנה מתחלה שכל זמן שירצה למחות ידא בידו למחות או שלא השאיל לדם בפירוש אלא הניחם ליכנס לביתו ושותק יכול למחות ביד מי שירצה ,

יז מי שהיתה ב"ה בביתו ימים רבים אין הציבור יכולין לשנותה לבית אחר שכבר זכה דוא במצו' משום דדכי שלום ונראה דוקא לשנותו מבית זה לבית של יחיד אחר אבל אם רוצים לבנות ב"ה קבוע לכולן במקום שהוא של כולם רשאין שאין בזה משום דדכי שלום , יח יש מי שאומר שכלי הקדש של כסף שנהגו להביאם תמיד לב"ה בחגי' חלה עליהם קדושה ואין הבעלים יכולין לדוציאם לחולין למכר' ואם מת המקדי' יכולין הקהל לתופס' שישארו בחזקת הקדש אחר מיתת המקדיש ואין בהן כלום ,

יט יש מי שאומר שאם נמצא אחר מיתת אדם כתב שכתוב בו שהקדי' כלום ואין עליו עדים ולא כסדו עדיין לקהל אפ"ה הוי הקדש דודאי הקדישו כיון שכתב לו על המגילה ולא אמרינן שמא כתב לדקדיש ונמלך דהזקה הוא שלא לחנם כתבו על המגילה ,

כ ס"ת שהיחזק שהיתה של אבותיו אין הציבור יכולין להחזיק בה שכן הדרך שמשאילין ס"ת לב"ה ושתדא מונחת שם עד יום פקוד הבעלים אותה וכיון שכן אין שייך בה טענות חזקה כמו שיתבאר בדיני חזקה בחלק עיר שושן בע"ה , (ר)

כא אדם שהיה רגיל בשום מצוה לקנותה כגון גלילה ואירעו אנס או עוני ונתנו הקהל אותה המצוה לאחר ואח"כ העשיר ורצה שיחזירו לו המצוה אם בשעה שנתנו הקהל המצוה לאחר היה שפק ביד זה לתת מה שהיה נותן האחר בבל שנה ולא חפץ בה דרי מחל ונתרצה הוא עם שאר הקהל לתתה לאחר ואיבד זכותו אבל אם כשנתנו לשני לא היה ספק ביד הראשון לתת מה שהיה נתן השני ועתה שיש בידו הוא רוצה לחזור ולגבות בה וליתן מה שהיה נותן תחילה דרי זה חוזר למצותו שלא מחל עליה אלא בתוך אונסו , (ה)

קנ"ד דיני תשמישי קדושה ונרו' ב"ה ובו ט"ו סעיפים

א רחיבה של עיר אע"פ שמתפללין בה בתענית אין בה משום קדושה מפני שהוא עראי ולא נקבעה לתפלה וכן בתים וחצירות שמתקבצים בהם להתפלל שם כאקראי אין בהם שום קדושה ,

ב וה"ה בתים ששכרין אותן להתפלל בהם אע"פ שקבעו אותם לתפלה כל זמן שכירתם לא הוי אלא כמו עראי ואין בה גם כן משום קדושה שדרי הגוף אינו קנוי להם והיום או למחר יקחנה המשכיר אם לא כשבונה אותה מתחלה לשם כך או שקנה אותה לשם כך לחלוטין

ע"כ וא"כ אם טעמא מכום לא הוי גם תוכרי- להניח יתומה דהא כיון דמי הנוון עכ"ל מתחו כמ"ש הוכמת גיטין דף מ"ח ד"ה לא כו' ונבב"ב דף י"ג ד"ה בנא' כו' וכ"פ פבקי הו' סם ולבוש בי"ד סי' רמ"ט סעי"ז ק"ל ,

ואנב מסרש בקט' הנרי חו' ריש הגיגה ע"ב כתבו דעבד מטוה על פ"ו הכוס דפרו ורבו מטלטו בני נח כתיב אף למנגן ע"כ ובתב הרי"מא בחדושיו ז"ל הוא דבר הוה דהא מטת פ"ו לישראל מאחרה ונא נבני נח נדחי' פ"ד היתה ו"ב עב"ל ו"ל סוטת חו' דאף שלישראל מאחרה הוינו חמימ ואיכן מעוה מבנ נח כלפרש"י בסנהדרין דל"ט מ"ח ד"ה מה ומה בו' וא"כ מו שהה הדין לבני נח קדם שיש כן הדין לבני ישראל דהא ביבמות מד כל הדומים בחטת פ"ו מקרא דפרי ורבו והלאו להכתיב בבני נח? גם ל"ל דאיה דהא עעתא דבנים פעורים מסם הא בני כיבוש ניתא ל"כ עבד פרחו לבינוש הוב בן מרחה לי' . (ד) אבל רש"ל בתבו כו' ט"ז דאפי' הוא מי כל אחין ט פחות אלא מתנו מאחרים מאדיבן מחמתא דמקדמי ועיין בס"ע כתב כאן דאין לקנות מעלים מבתחים בהם הדיוט לתכשיט קדושה וגריך טעם להתכמיעו הלבוש הכא ולא דכיון שכתב בב"י ז"ל ואע"ג דהכוו עלמא מעבות מטות ופרוכת הבגדים יבנים לאחר בריה הבינת הדים עלה וכבשולים אחינא מקטת חדשים ע"כ ס"ל לבבוש מהנהג של ישראל תורה הוא ובדי ; גם ל"ל לדאות הטעם שבב"י דהדרשים מה מובח אלא נכתבים בהם הדיוט אף עדים ס' דאלמר בקדושת מזבח לקרבנות אלמי וכה"ג אחרי' בעבו' דף מ"ז בב ל"ל ראי' מזבחים דף קי"ז רש"ל דאחר ודוקא מזבח אבר וכן הטמא בתבב"ן כיון מי"ז דדוקא בנתחתם לעבו"ס אבר וכן הטמא לקמן סי' קנ"ד ס"ח דאחר בנתחתם בו הדיוט הה אבר מי עבם הבנים מהבחתם דן המתם אבה ומחיר כלב אלא דס"ל דדוקא לחבה אבר וא"ע ואף בע"ע דאלמר ביגנים כתב ע"ת דע"י מיסי מוחר וכתב בבל"ב להמחיבי מטה כגון בים לעולת מוחר אף בלא מיסי וכתב בע"ז מ"ד ס"ם רפ"ב דדוקא תמחיב קדוהה אבל המחיב דתבחי' מוחר ע"כ ולענין הגל' ערמה להי' לעול' ומפרשי' בבנים (ה) שים בקט מע' ביחד והתנו ביניהם מי שחיבו בבב"ב יעול מבירו בחקומו ותת אחר מהם בעל' בחמלי (כ"ג) בבם מהר"י ברינא עול סהב כי' קמ"ז דיוהמי המת מחמיבים להעפל בהמות ולהבל להקהל דמי מעה בבל מוהבים לו יחפרו המעה ותה ביהברו יבליתו לקהל ומם יחברו ביוהר הדיום ליורשים אבל ע"ח ס"ם קמ"ל מסה דדיום להקהל דאין המחברין בחקום עול מסה בד"ג מי' קמ"ז בחקום בעהבין לקמה אחרמות עהמעה אם מי מקנה המעה עמה הולך לעיר אחרת מבו מליח בחקומו מי מדנה לקמת ב"ך ואחר מהן ג' אם מיגו בעוה יכול הבלי לקה לדמעון מיקח בעד ר' אבר יחה לדק מי' ע"ב ואם הבני בעוה אלא שאחר מעמנו מיין אם בחבו'

סימן קנ"ד

מסור

ג תשמישי מצוה כגון סוכה ולולב ושופ' וציצית אין בהם משום קדושה ויכולין להשתמש בהן אחר מצותן כמו שנתבאר לעיל סימן כ"א (וע"ל סימן קנג סעיף ז") תשמישי קדושה עצמן כגון תיק של ספרים ומזוזות וַרצועות של תפילין וארגז שכותבין בו ס"ת או חומש וכסא שכותבין עליו ס"ת לפעמים בלא מפה ווילון שתולין לפני היכל יש בהם משום קדושה וצריך לגנזן אחר מצותן (א) ודוקא תשמישי קדושה שהספר ממש מונח עליו או שנעשה לכבוד כגון מכסה שעושין על הקרשים של ספרים אבל מכסה שעושין" לשמור אותו המכסה הוי תשמיש דתשמיש וכל כיוצא בזה מותר להשתמש בו י"א דאין נקרא ארגז של ס"ת אלא אותו העשוי כמין ארגז שאינו עשוי רק לכבוד התורה אבל ארון הבנוי בחומה נעשה ג"כ למחיצה ולשמירה ואין זה נקרא תשמיש קדושה וכל שכן אם הספרים מתקלקלים בג דלא חלה עליו שם קדושה כלל אלא מזיק לקדושה הוא ומותר ליטלן לשאר תשמישין ווילון שתולין אותה לפני ההיכל י"א דוקא שלדם שהיו לפעמים כופלים אותה ומניחים עליה ס"ת אבל פרוכת שלנו שלעולם אין מניחין אותה תחת הס"ת לא הוי אלא תשמיש דתשמיש ואין בו אלא קדושת בית הכנס" וכ"ש הכלונסים שתולין בהן הפרוכת שאינן אלא תשמיש דתשמיש מ"מ אין לעשות מהם העצים שכומכין בו הקריאה של חובת היום שאין בהם משום נוי ס"ת ואינו קדושה כמו הם אלא עשויים לצורך אדם לראות שלא יטעו והוי מוריד מקדושתן, (ב)

ד מטפחת של ס"ת שבלה יכולין לעשות מהם תכריכין למת מצוה שזהו גניזתן, (ג)

הגה ומה שמקפין בכלי חרס היינו מקום הצנעה תקנה בתה שלמשר לקייתו מע"פ שנמים אותו

ה וס"ת שבלה מניחין אותה בכלי חרס וגונזין אותה בקבר של ת"ח אפי' לא שנה אלא הלכות של משניות וברייתא ולא שימש ת"ח בש"ס אסור לכבם מטפחת של ס"ת במי רגלים מפני הכבוד,

ו אין עושין מתיבה כסא לס"ת דמורידו מקדושתן אבל מותר לעשות מתיבה גדולה קטנה וכן מותר לעשות מוילון גדול וילון קטן או לעשות ממנו בים לס"ת דהוי מועלין בקדש אבל לעשות ממנו בים לחומש אסור,

ז הבימה כגון בימה שהיה עושין למלך לקדות בו בס"ת בפ' המלך אין בו קדושת ארון אלא קדושת ב"ה ונראה דה"ה הבימה שאנו עושין בב"ה שקורין לדם אלמימ"רא שאין להן אלא קדושת ב"ה,

ח וכל מה שאמרנו בקדושת התשמיש דוקא כשהקדישן אותו סתם אבל אם התנו עליהם להשתמש בו שאר תשמיש התנאי מועיל בהם ומותר להשתמש בו אפי' תשמיש של חול לפי' אין נזהרים עכשיו מלהנות כמה הנאות מדברי קדושה כגון מטפחות של ספרים ושלהן שבב"ה ומועילן של ס"ת ואמרו הטעם דכיון שנהגו כן וא"א ליזהר הוי כלב ב"ד מתנה עליהם מעיקרא כדי שלא יבאו בהם בני אדם לידי תקלה ואע"ג דלא התנו כהתנו דמי,

ט המנהגים ס"ת לב"ה ומניחים המטפחים ג"כ בב"ה מותר להשתמש בהן לכל ספר וספר דאמרינן מכתמא לדעת כן הקדישם אבל אותן המניחין בבתיהם ואינם מקדישים אותם לב"ה י"א שמתחלה נעשה ע"ד אותו ספר ונשתמש בו לאותו ספר אסור להניחו בס"ת אחרת שאין משנין אלא לעלוי והבא אין כאן עלוי אע"פ שהיא כיוצא בו ויש מתירין וכן נוהגין משום דאמרינן לב" בד' מתנה עליהם לנהוג כך,

י הנוהגים להניח עטרות ס"ת בראש הקורא בסיום התורה אין מוחין בידם שיר אינו עושה אלא לכבוד תורה אבל המניחים אותה בראש חתנים דעלמא מוחין בידם שזה אינו עושה אלא לכבוד החתן ולא לכבוד ס"ת והעטרה לא נעשה אלא לכבוד ס"ת וכגון זה אין אומרים לב ב"ד מתנה, (ד)

יא נר של שעה שנתן העכו"ם לעכו"ם וכיבן העכו"ם ונתנן או מכרן לישראל אע"פ שמותרין להדיר כבר אמאיסו לגבו' ואסור להדליקן בב"ה ומומ' לעכו"ם שנתן שעו' או נר לב"ה אסור להדליקו בב"ה דשמא דעתו לעכו"ם ועיין בחלק עטרת זהב סי' קל"ט

יב עכבר שנמצא בשמן ב"ה אם הוא מאוס אסו' להדליקו בב"ה (ה) משום הקריבהו נא לפחתך (ו):

יג נר של ב"ה מותר לקרות לאורו בין בתלמוד ובין בכל צרכיו דהא לנהורא קא מכוין להרבות מאור בב"ה וכמה דנהיר וקרי טפי איכא מצוה: (ז)

יד אין מדליקין נר של הדיו' מנר של ב' ה והעול' שלא נזהרי' בכך אפשר שסומכין ג"כ אלב ב"ד מתנה עליה' וכן כל כיוצא בזה:

טו בני כרך שקנו ס"ת ונתן כל אחד חלקו והתנו ביניהן שאם יצא א' מן הכרך שהנשארי' יחזירו לו חלקו והוקרו הספרים ורצה אחד מהם לצאת ותובע שיחזירו לו חלקו בס"ת כמה שהיא עכשיו שוה אין צריכין ליתן לו אלא מה שנתן מתחלה דמסתמא אמרינן לא היה דעתם בתנאו אלא על חלק מבורר באותה שעה ולא שיצטרכו בכל עת לעשות שומא אחרת ולפי טעם זה נ"ל דאם החלו הספרים יכולין הציבור הנשארים לומר לו ג"כ איפכא אייתי ראייה דלחלק מבורר התנינו ושקול דשמא דעתן היה לשום אותה בכל עת כפי שויה דהא הס"ת על כל פנים נשארת לדם אלא שהוא רוצה להוציא חלקו מידם בדמים צריך הוא להבי' ראיה היאך היה תנאם דהמע"ה וכל זמן שאין לו ראי' ידו על התחתונ' (ח) אסו לעשות מטפחת של ס"ת משעטנז מפני שלפעמים בעת הקור אדם כורכם סביב ידיו ומחממם בהם אבל הפרוכת שלפני הארון מותר לעשות מכלאים שאין דרך להתחמם בו: (ט)

(ה) אסור לגעיל בכ"ה ולתורי' קדש דרכנן ולפי' שמ' בלומרים לומרים קדש כדש עשרה בב"ה בשרם שתע ולפיכ חיטקת בלומרים (ל"ח הקי ס"ב) ונרמה מהרריו דלקי מי שלא שתע לגמור לאור קדש דומיא דפורם שתע גם לא יהעשו לתה הכנר מים שלתו ובלחת מרלי' דבורם שתע תשתע תפיל מ' כתב כ"ג דלא קדש לגמור הרכנן על סכוק רק על תורה שבע"פ ע"כ ול"ל דלא לומרים בה תרגומים לא ס"ס הגהרסי' עלה לומרים קדש הרכנן וסתב בסדר היום עריך ליזהר כיון שפורסין ביתגדל יפכה לבו ולא ישימו בלותו הזמן כי זמן תורה לחוד כו' ובירה ביהו לא תבטל קהשותה על ליתוהו. (ב) ולמסתו לא נהגו בה כל עיקר תפני שלא נלחר שלא בתבואה הרמוקה תיישוב ולא שתעה קול תרטל ולא קול מוכמין בלמות והרגילים בה עריך לתמלה תדיר בכל יום (ב"ח)

מ"ר

(ו) וסתגין ללמוד בב"ה ולומרי' קדש דרכנן ולפי' שמ' בלומרים לומרים קדש כדש עשרה בב"ה בשרם שתע ולפיכ חיטקת בלומרים (ל"ח הקי ס"ב) ונרמה מהרריו דלקי מי שלא שתע ללמוד לאור קדש דומיא דפורם שתע גם לא יהעשו לתה הכנר מים שלתו ובלחת מרלי' דבורם שתע תשתע תפיל מ' כתב כ"ג דלא קדש לגמור הרכנן על סכוק רק על תורה שבע"פ ע"כ ול"ל דלא לומרים בה תרגומים לא ס"ס הגהרסי' עלה לומרים קדש הרכנן וסתב בסדר היום עריך ליזהר כיון שפורסין ביתגדל יפכה לבו ולא ישימו בלותו הזמן כי זמן תורה לחוד כו' ובירה ביהו לא תבטל קהשותה על ליתוהו. (ב) ולמסתו לא נהגו בה כל עיקר תפני שלא נלחר שלא בתבואה הרמוקה תיישוב ולא שתעה קול תרטל ולא קול מוכמין בלמות והרגילים בה עריך לתמלה תדיר בכל יום (ב"ח)

מ"ר

סימן קנה

(ח) וסתגין ללמוד בב"ה ולומרי' קדש דרכנן ולפי' שמ' בלומרים לומרים קדש כדש עשרה בב"ה בשרם שתע ולפיכ חיטקת בלומרים (ל"ח הקי ס"ב) ונרמה מהרריו דלקי מי שלא שתע ללמוד לאור קדש דומיא דפורם שתע גם לא יהעשו לתה הכנר מים שלתו ובלחת מרלי' דבורם שתע תשתע תפיל מ' כתב כ"ג דלא קדש לגמור הרכנן על סכוק רק על תורה שבע"פ ע"כ ול"ל דלא לומרים בה תרגומים לא ס"ס הגהרסי' עלה לומרים קדש הרכנן וסתב בסדר היום עריך ליזהר כיון שפורסין ביתגדל יפכה לבו ולא ישימו בלותו הזמן כי זמן תורה לחוד כו' ובירה ביהו לא תבטל קהשותה על ליתוהו. (ב) ולמסתו לא נהגו בה כל עיקר תפני שלא נלחר שלא בתבואה הרמוקה תיישוב ולא שתעה קול תרטל ולא קול מוכמין בלמות והרגילים בה עריך לתמלה תדיר בכל יום (ב"ח)

מ"ר

קנה לילך מבית הכנסת לב"הכ וכו ב' סעיפים

א ואחר שיצא מב"ה ילך לבית המדרש קודם שיתחיל בעסקו ואז תפלתו מתקבלת דכתיב ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון וכתיב בתריה ה' אלקים צבאות שמעה תפלתי ונומר וצריך אדם לקבוע עת ללמוד שבשעה שמכניסין אדם לדין שואלין אותו קבעת עתים לתורה ואמונה אקדא דוהיה אמונת עתך וגו' וקביעות העת הזה צריך שיהא קבוע ותקוע בעניין שלא יעבירהו אפילו אם הוא רגיל להרבה ואפי' אי לאו בר הכי הוא שאינו יודע ללמו' בעצמו ילך לבית המדרש וישמע פסוק אחד מן התלמידים או הלכה אחת ואפי' לא ישמע כלום יהיה שכר הליכה בידו או יקבע לו מקום בבית ולמוד מעט מה שיודע ויכנים בלבו יראת שמים: (א)

ב ומ"מ קודם שילך לבית המדרש יכול לאכול פת שחרית אם הוא רגיל בו וטוב הוא שירגיל אדם עצמו בו לשכור בריאותו שכן אחז"ל פ"ג מיני חלאים תלוין במרה וטולם פת במלח וקיתון של מים שחרית מבטלתן לפיכך ירגיל אדם עצמו כן כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת הבורא ית', (ב)

קנו סדר משא ומתן ובו סעיף אחד,

א ואחר שילמוד ילך לעסקו שאין תורתו מתקיימת אם לא יתפרנס מעסקיו כי יכלה ממזונו ויבא לידי עני ולא יוכל לעסק בתורה ועוד שיגרום לו עון שהעני מעביר את האדם על דעת קונו ומ"מ לא יעשה מלאכתו עיקר אלא עראי ותורתו קבע שכן מצינו בחסידים הראשונים שעשאו מלאכתן עראי ותורתן קבע זה וזה נתקיימה בידם כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט וישא ויתן באמונה שזה נב כן דוא מהדברים ששואלין את האדם בתחלת דינו נשאת ונתת באמונה כדכתיב והיה אמונת עתך וגומר ויזדר מלהזכיר שם שמים לבטלה שבכל מקום שהזכרת השם מצויה לבטלה עניית מצויה דכתיב כל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך ומדהזכרת השם למצוה גורמת ברכה ש"מ הזכרה לבטלה גורמת איפכא שהיא עניות ועניות במיתה דכתיב כי מתו כל האנשים ור"ל דתן ואבירם שעדיין היו היים וקורא אותן מתים אלא שנעשו עניים ויזהר מלישבע לבטלה אפילו באמ' שאז"ל אלף ריבית הוי לו ליבאי המלך וטולם נהרבו בשביל שהיו נשבעים שבועת

אמה

אמת כלומר שהיו נשבעים לעשו"ה ויקיימוהו מפני שהיו יכולים לעשו" בלא שבועה אבל לעודר עצמו לזהירות לעשות מצוה מותר לישבע ולקיים דכתיב נשבעתי ואקיימה וגומר ויזהר מלהשתתף עם העכו"ם דשמא יתחייב לו העכו"ם שבועה וישבע בשם אלקיו והרי הוא עובר משום לא ישמע על פיך ויש מקילין בזה בזמן הזה משום שאין הגיום בזמן הזה ובפרט בחוצה לארץ עובדי עבודה זרה, וכאן הידעא רבה שבכל מקום שנזכר בספר לבוש זה מתחלתו ועד סופו עכו"ם הוא ר"ת עובדי כוכבים ומזלות או עבודת כוכבים ומזלות, ומלת ע"א ר"ת עובדי אלילים או עבודת אלילים, ומלת ע"ז ר"ת עבודה זרה וזה כולו מורה על אותן האומות שעבדו כוכבים ומזלות,

קנז זמן קביעת סעודה ובו סעיף אחד:

א וכשיגיע שעה רביעית יקבע סעודתו שהיא זמן סעודה לכל היא ואם הוא תלמיד חכם ועוסק בלמודו ימתין עד שעה ששית ומשם ואילך לא יאחר עוד דהוי כזורק אבן לחמת (א) וה"מ דלא טעים מידי בצפרא אבל טעים מידי בצפרא לית לן בה,

---

הלכות נט"י לסעודה

קנח הלכות נטילת ידים ובו י"ג סעיפים,

א וכשבא לאכול פת שמברכין עליו המוציא יטול ידיו ואפילו הוא חולין ואפי' אינו יודע להם שום טומאה חכמים גזרו טומאה על הידים אפילו לחולין משום סרך תרומה כמו שיתבאר בע"ה שהידים עסקניות הן ונתעת בכל דבר ושמא נגעו בטומאה ולאו אדעתיה * ואסמכוה אקרא דבנטילת ידים לבדה יטהר דכתיב גבי זב כל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים וגומר יטמא ודייקינן דא שטף ידיו במים טהור בתמיה טבילה בעי כלומר כל גופו בעי הזב לטהרתו ומתרצינן הכי קאמר קרא כל אשר יגע בו הזב וכן אחר שאינו זב שלא שטף ידיו במים טמא כלומר שבידם טמאים ועל אותה האחר קאי הדיוק הא שטף אותו האחר ידיו במים ור"ל לחולין טהור ואף על גב שזה אסמכתא בעלמא היא כי הפסק אתי למילי אחרינא דגבי זב גופא מ"מ מין שחייבינהו חז"ל ואסמכוה אהאי קרא חייבין אנו מן התורה לשמוע להם והעובר עליהם עובר על לאו דלא תסור מכל הדבר אשר יורוך וגו' ונטילה זו נזרו על חולין משום סרך תרומה פי' שלא יבא לאכול תרומה בידים טמאות ע"י שהם עסקניות ולא ידע ויבא * לידי חיוב מיתה בידי שמים שהאוכל תרומה טמאה חייב מיתה בידי שמים ואע"ג שאין לנו עכשיו תרומה לא בטלה הגזירה משום שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ונחזור לארצנו יהיה לנו תרומה ונדע ליזהר בה ולפי שאין רוב התרומה אלא ממיני פת דכתיב ראשית דגנך וגו' ואין דרך לאכול מיני דגן אלא אחר שעושין ממנו פת לא גזרו ג"כ נטילה אלא כשיאכל פת והוא כ"ר שמחייבין לברך עליו ברכת המוציא שיתבאר לקמן בע"ה בסימן קס"ח אבל הפת שאין מברכין עליו המוציא כגון לחמניות דקות או פת הבאה בכיסכן ואינו קובע סעודתו עלידם א"צ נטילת ידים ואם קבע סעודתו עלידם נראה דיטול ידיו מספק שי"ט (א) מצריכים לדם נטילה כשיקבע סעודתו עלידם וי"א שא"צ לפיכך יטול ידיו ולא יברך עלידם מספק דברכות אינם מעכבות ושמא יברך ברכה לבטלה אבל טוב הוא שלא יקבע סעודתו עלידם אלא יאכל כביצה פת גמור מתחלה כדי שיטול ידיו ויברך ענ"י ויברך עליו גם ברכת המוציא ואח"כ יאכל את אלו ויצא ידי ספיקו,

ב והואיל ומשום טומאה גזרו נ"י י"א שא"צ נטילה אלא כשרוצה לאכול בכביצה פת מפני שאין פחות מכביצה מקבל טומאת אוכלין כמו שמבואר במקומו בדיני טומאה וי"א דאכל מה שנקרא אכילה גזרו ולא חילקו באכילה והאוכל כזית חייב בכל איסורים כגון חלב וכן בשאר אסורים דכתיב בהו אכילה וכיון דבכזית נקרא אכילה חייב ליטול ידיו אפי' אם אינו רוצה לאכול אלא כזית והואיל ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר לפיכך כשרוצה לאכול בפחות מכביצה ויותר מכזית או כזית מכזן יטול ידיו מספיקא ולא יברך כדלעיל, (ב)

ג אבל אם אינו רוצה לאכול אלא בפחות מכזית לכ"ע אינו צריך נטילה י (ג)

ד ואע"ג שחייבין לתת תרומה גם מן המשקין כגון יין ושמן דכתיב ראשית דגנך תירושך ויצהריך מ"מ לא גזרו נטילה על השתיה מפני שאין דרך ליגע בידיו במשקין ששותה אלא שותה אותם בכוס ואין נוגע במשקה לפי' לשתות א"צ נטילה אפי' קובע עצמו לשתייה יב

ה ואפילו יד אחת שרוצה לשתות בה ולקבל בה הכוס (ד) אינו צריך ליטול אבל הרוצה לאכול דבר שטיבולו במשקה כיון שדרך ליגע במשקה ע"י הטיבול י"א שגזרו עליו וצריך ליטול ידיו כשרוצה לאכול דבר שטיבולו במשקה תגזרו על טיבולי כל המשקים המקבלים טומאה כגון יין חדש (ה) שמן חלב טל דם מים וסמנים י"ד שח"ט ד"ם משום טיבול דיצהר וחירוש ואפי' אין נוגע ידיו במקום המשקה אפ"ה גזרו עליו נטילה שמא יגע ולפי זה כיון דמשום גזירת חכמים צריך ליטול ידיו משום סרך תרומה היה צריך לברך ענ"י כשאוכל דבר שטיבולו במשק' וי"א שלא גזרו זה משום סרך תרומה ומה שאמרו בגמרא שדבר שטיבולו במשקה צריך נטילה לא משום גזירת נטילה דסדר תרומה אמרו כן אלא משום נקיות בעלמא הואיל ורוצה ליגע בידו במשקין שנובל בהם לפי זה לא היה צריך לברך עליהם דליכא הכא מצוה בנטילה לפי' הרוצה לאכול דבר שטיבולו במשקה מן השבע' משקין הנזכרים אפילו אינו רוצה לטבול אלא ראש הירק או הפירות ולא יגע במשקה עצמו יטול ידיו בלא ברכה * ורוקא באחד מז' משקין אלו אבל שאר משקין אינם מקבלים טומאה ואינם צריכין נטילה ואם בז' משקין אלו רוקא בעודו טופח עליו אבל אם טבל בהם הירק או הפירות וחזר ונתנגב ורוצה לאכולו אינו צריך נטילה, (ו)

הג"ה ואע"ג דלא גזרו חז"ל טומאה על סתם ידים אלא טומאה שניה ובאלום כאילו הם שמות לטומאה ואין שם שום שליפי בחולין אפ"ה משום סרך תרומה הגזרו חכמים נטילה גם לחולין מ סתם ידים שהם שניות לטומאה פוסלות התרומה *

הג"ה ומ"ל לין ושמן אע"ג שצריך בהם תרומה מן הטורה כתו שנתבאר בסמוך וכ"ש לגבי משקים שאין צריכים נטילה;

הג"ה ואפילו בשעת הדחק אינו מקבלים טומאה ביותר שמקבלים טומאה תחילים שהם שניות ומשום דאשמם לטמא דברים אחרים כדאמרינן בעלמא כל הפוסל את התרומה מטמא משקים להיות תקלה ובדבר ספק דספקים אפי' משקים של חולין ומה הם עליהן שמקבלים טומאה אלא בהכשר לגיבן הטמאתו בהם והגריכו לכל דבר שטיבולו במשקים ע"י ו"ל הלמו חברך על נטילה זו משום דסל"ל דאינו צריך לנטילה זו בזמן הזה דכל עיקר דנטילה זו אינה אלא כדי שלא יגרו המשקים ויפסלו גופו אחר שנטמאו מהרים ואם אין מגרים אלעמאות עליהם ואלמטל אוכלים ומשקים שהיום הילכך אין אם צריכים בזמן הזה לאותה נטילה והחברך הרי זה חברך ברכה לבטלה לפיכך כדי לצאת ידי שתי הסברות יש ליטול בלא ברכה דספק ברכות להקל ועיין סימן תע"ג סעיף ו',

---

הלכות נטילת ידים

(א) כי' בשחיטת מינה מלאכתם סין שמן ומגם מטולין בה אבן שהיא מלאה הה אין מבכה היין אלא שמד בעיטו כן האוכל אחר שם לא מעל' ולא מוריד (תורת חיים):

סימן קנ"ח

(א) אינגו מדוקדק דבב"י לא מסר מחלוקת בזה רק הב"י מסומק מסברא דנפשיה אי בעיקן נע"ל בקובע בסעודה ושל הא סיים הב"י ז"ל אלא מתלאחי לרבב"א שכתב בתורת הבית דאוכל פעמים ואינו קובע סעודתו עליהם טעל ידו אי מזמנע מדבריו שאם קובע סעודתו עליהם צריך נע"י עכ"ל הרי דמסיק דצריך נע"י וספיקו לא הי אלא קודם שאלא כן בתורת הבית וכן מבואר בס"ע ושל אי אמר שב"י לחד כן מתשבות הרבב"א ואמי מגאתי לרבב"א בספר מסמרת הבית דף קנ"ח ע"ב להיות ז"ל ואי קובע סעודה בליהו ואלו טעל אתי ידיו דאין גמורה הוא עכ"ל הלכך אמי אותר דאין לבפק בזה כלל אלא בעי' נע"י וברכה (ב) כ"כ הרוקח מיין שך"ח דתכמע כן בחולין דף קל"ז והכ"ן אמר על הרוקח הלאתא בז"ם אמו לאסל בתבה ת"ם כבאתו לר' לדוק לאכל פחות מכבילה נעל בתבה ואכלו חוץ לסוכה אלי לא הה כבילה בעי נעילה דילמא הא כבילה בעי סוכה הרי מבואר אף אמי דבשי לתידתי דלמא כו' דלא בעי נעילה ואי הכום בלאל ע"י המ' אינא לאשמע בבעי נעילה מ"כ תיקבי לדיריה לת"ם בסיתן רפ"ג ז"ל דעל כחות מכבילה א"ל נעילה כדאמרי' בסוכה ע"כ הא בם נמי הבינא הכ"ם הא דרבי לחוק דנעל בתבה • ובגא זה דבריו סותרים מהדדי דכמי' רפ"ג פסק הא"ל נעילה ובסי' שר"ח פסק דצריך נעילה מספק עכ"ל בקצר' ונעכ"ל לייסב הכל דיפה דיקדק הרוקח דלאלי דהמי בחולין מ"כ אלי ביותר מכבילה סגי בתבה דיפה הוא כמו נעילה ומ"כ מוכח דס"ל דבהות מבילה צריך נעילה דאמ"כ אלי קת"ל אתמי' דנעל בתבה ומי אתא לאמתעין מר' לחוק נמ נקיה אלא דאמתעי' אגב בעלי דנעל בתבה דבחות מכבילה צריך נעילה דתבה ונעילה חדא הוא אבל בסוכה דף ד"ז דקאמר דילמא בחות מכבילה לא בעי נעילה כו' ומ"כ תבה לא תהי בתקום נעילה ומדברי תו' סם ד"ה הא כו' מ"כ אתרינן דקע"ל אתמי' דבחות מכבילה אלא נעילה ומפשר דכל אתי מכבילה דין מ לים גם קלת דחות דאי' חדאלא סרתב"ם ותו' דין נע"י בדין ברכת התולה ואלא ק"ל בסי' קס"ח דעל בחות מכזית תברכין התולה אלא אלכך יש להחמיר ל עול לא ברכה ותזה נ"ל מלי קמת דאיה לתמי דמ"ל סי' ח בספק באוכל פת לתתן הסחייה דמ"ל נע"י דהא לא תברכים עלה התולה מדלקתן סי' רי"ב תיכו בת"ת סי' שר"ל ומל"ל פסקו הבעי נע"י וכן ראיה דשת שר"ג (ד) דוקא זי שירמי לטבול אבל דבר אחר דיכו לטבול או להיות עליו תשקה אף בטבלו בתשקה בעלה הנתו אבל בל אדם וכן כתוב בתשקה אבן אמה שעיבטו אם בתשקה תבטל (כ"ג) וכתב ע"ת שם הדין בכבוס • (ה) חקה

ע"ב תוך אתן או דבש ותוכן מ"ל נעילה (רדב"ז בתשובה אם אכלו בכלי ידיה נעילה לבד' שהיה מדברים אבל תקלי ותתחרים אלא כשיבא נע"י (ו) וכשם נהגו אבא ליעול לאכל

לבוש הלכות נטילת ידים התכלת

ו על פירות לא גזרו נטילה שאין נותנים תרומה מן התורה מפירות אפי' מענבים חיתים אלא אחר שעשו מן הענבים יין ומן הזתים שמן דתירוש ויצהר כתיב ולא ענבים וזתים לפיכך אמרו חז"ל הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח כלומר שמראה שהוא מדקדק במצות במקום שא"צ מיהו דווקא כשנטלן בתורת חיוב נ"י אבל אם נטלן משום נקיות שהיו ידיו מטונפות או שרוצה שיהיו ידיו נקיות משום הברכה של פירות לית לן בה (ו) בשר צלוי אע"פ שכחול טופח עליו א"צ נטילה שאין המוהל שעליו נקרא משקה ודינו כפירות (ז) תבשיל שעושים מחטי' או משעורים ודם נגובים דינן כפירות (ח).

ז נטל ידיו לדבר שטיבלו במשקה ואח"כ רוצה לאכול לחם אין נטילה ז' עולה לן וצריך לחזור וליטול ידיו כיון שזו הנטילה לא היתה לנטילה נמורה וכ"ש שאם נטל ידיו סתם ולא היה דעתו לאכול ואח"כ נמלך לאכול אפי' מיד שצריך לחזור וליטול (ט) ואם נגע באכילתו במקומות המטונפות בגופו יחזור ויטול. (י)

ח מי שהוא במדבר או במקום סכנה ואין לו מים פטור מנ"י דלא חייבוהו במקום שאינו יכול (יא)

ט צריך האדם ליזהר מאוד בנ"י שכל המזלזל בנ"י חיי' נידוי שעובר על דברי חכמים וישכנו נחש ובא לידי עניות וסיכנך על נ"י ר"ת ענ"י כלומר ע"י הברכה ניצול מן העניות אלא כשאינו נוטל ואינו מבר' נשא' עני ואינו מתבר' ועוד שהוא נעקר מן העולם.

י שיערו חכמים דמים ברביעית סגי לנט"י מ"מ כל אדם יוסיף ויטול בשפע והנוטל ידיו במים מלא חפניו נותנין לו טיבותא מלא חפניו. (יב)

יא ויברך בא"י אמ"ה אקב"ו ענ"י ואע"פ שאינו אלא מדרבנן שגזרו על זה משום סרך תרומה כדפי' מ"מ שייך לומר על הש"י קדשנו וצונו כו' שכיון שאנו מקיימים דברים מטעם הפסוק שאמר לא תסור מכל אשר יורוך וגו' הרי כשאנו מקיימים דברי חכמים אנו מקיימים מצותו ית' וזהו אשר קדשנו וצונו וכו' וזהו הטעם בכל הברכות שהם במצות דרבנן שאנו מברכין עליה' ואע"פ שבכל המצות דינם הוא לברך קודם עשייתן שכן הבורא נותנה לברך כשיבא לעשות איזה מצוה קודם שיתחיל אותה וכן הוא משמעות הברכה שצונו לעשותו כך וכך והוא לשון עתיד במצוה זו של נט"י נתנו שלא לברך עד אחר הנטילה משום שלפעמים אין ידים נקיות ואינו יכול לברך קודם לכן לכך נהגו שלעולם אין מברכין עד א"ח"כ ועוד כיון שמברכים קודם הניגוב הוי ג"כ קודם לעשייתן שגם הניגוב הוא מן המצוה שע"י הניגוב הוא מטהר את הידים יפה (יג) (ועיין בסמוך ס' י"ב) דמהאי טעמא ג"כ תקנו בברכה זו בעל נ"י ולא אקב"ו ליטול ידים דהכי משמע בלשון על בשעת עשיית מצוה וליטול לעתיד משמע וכיון שאין מברכין קודם הנטילה אין שייך לומר לשון עתיד.

יב וינגבם היטב קודם שיבצע שיש בו מיאוס אם יאכל בידים מטפיחים והאוכל בלא נגוב ידים כאלו אוכל לחם טמא שכל גבר שיש בו מיאוס נקרא טמא דכתיב ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים שאמר הש"י ליחזקאל כשצוה לו לעשות לו פת במיאוס לאפותו בצפיעי הבקר ובגללי האדם כדכתיב שם אלמא דבר מיאוס קרי טמיא וסימן לדבר לחמ"ם טמא בגמטריא בל"א ניגו"ב ידי"ם (יד)

יג ולפי טעם זה אפי' המטביל ידיו או הנוטל ידיו בבת אחת ושפך עליהם רביעית מים בבת אחת או שפך רביעית מים ע"י האחת וכן על חברתה אפ"ה אסור לאכול בלא נגוב ידים שמ"מ מאיסים הם בעודם מטפיחים ויש מתירים לאכול בלא ניגוב כשהטביל ידיו או נוטלן בבת אחת וג"ל שהם מפרשי' מה שאמרו האוכל בלא ניגוב כאילו אוכל לחם טמא היינו משום המים הראשונים שנטמאו בשפיכתם על הידים כמו שיתבארו בע"ה בריני נטילה אבל לא משום דמאיסן בעודן מטפיחים ולכך המטביל ידיו או שפך עליהם רביעית בבת אחת שיטהרו הידים מיד והמים לא נטמאו מותר לאכול בלא ניגוב ומה שהביאו לראייה פסוק דיחזקאל דצפיעי בקר דמשמע דמשום מיאוס אמרו כן אינו אלא אסמכתא בעלמא א"נ משום הגימטריא הביאו פסוק זה ולא משום מיאוס ואיפשר דס"ל האוכל בידים מטפיחים אין בו משום מיאוס כלל אבל לפירוש הראשון שפירש שיש בו מיאוס ודאי אפי' המטביל ידיו או מטהר בבת אחת אסור לאכול בלא נגוב ידים ומשום מיאוס ואע"ג שזה שאמרו המטביל ידיו אינו צריך לנגב הוא ברייתא יש לומר דס"ל דלית הלכתא כהך ברייתא אלא כרבי אבהו שאסר לאכול בלא ניגוב משום מיאוס א"נ י"ל שהוא מפרש הך ברייתא דתניא שהמטביל ידיו אינו צריך לנגב במטפחת אבל מ"מ אסור לאכול עד שיתנגבו היטיב מאלידם וכשיתנגבו מאלידם מיהא מותר לאכול כיון שלא היו כאן מים טמאים לאפוקי הנוטל ידיו כדרכם שהיו כאן מים טמאים אפילו המתין עד שנתנגבו ידיו מאליהן אסור לאכול כיון שהמים הטמאים עודן עליהם אלא שנתנגבו דס"ל דלעולם צריך לקנחם. במטפחת כדי שיתקנחו המים טמאים ומה שאמרו בגמרא דהאוכל בלא נגוב משום מיאוס ר"ל אפי' הטביל הידים או שפך עליהם רביעית ממים בבת אחת אסור בלא ניגוב משום מיאוס כן נ"ל לפרש הברייתא לפי' דברי המפרשים שפירשו משום מיאוס ועיין לעיל סימן ד' סעיף א' ח' (טו)

קנט באיזה כלי נטלין וכיצד יבואו המים ובו ד' סעיפים:

א אין נטלין לידים אלא מכלי דהכי אשכחו רבנן דטהרה צריכה להיות מן הכלי דכתיב גבי פרת חטאת מים חיים אל כלי וכן קידוש ידים ורגלים במקדש היו מן הכיור: אבל הבשרו כל הכלים לנטילה הן כלי אבנים הן כלי גללים וכלי אדמה אע"פ דאילו אינן נקראים כלים לגבי קבלת טומאת הבשרוהו לנטילה דמ"מ כלים מתקריין וכ"ש שאר כלים שכשרים וצריך שיהא מחזיק רביעית דהכי קבלו חז"ל בכמה דינים שהם דאורייתא במשקים שאינם פחות מרביעית לכך שיערו חכמים דבפחות מרביעית אי איפש' לטהר הידים ואם ניקב הכלי בכונם משקה והוא שאם ישימו אותו על המשקין יכנסו בתוכו דרך הנקב והוא גדול מנקב שהמשקין שבתוך הכלי יוצאין בו אז פקע ממנו תורת כלי מפני שעכשו אינו ראוי לתשמי' כלי ואין נטלין ממנו לידים ואפילו הוא מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה. (א)

הגיה ואם שלח"ל דקי' כו' ונע"ל אח הכלי מידי עומ"אמו משום דבעיל אח תחורת כלי.

ב וה"מ שנטל מן הכלי דרך פיו ולמעלה דמה שמהנקב ולמעלה אינו חשוב כלי ונמצא שאין המים באים על ידו מהכלי אבל אם נטל דרך הנקב שרי כיון שמחזיק רביעית ממנו ולמטה:

ג כלי אף על פי שהוא מחזיק רביעית אם אינו מחזיק אותו הרביעית אלא ע"י סמיכי' כשסמכין אותו וכשאין סומכין אותו ישפכו המים מן הכלי ואין נשארין בו כדי רביעית אינו כלי הלכך מעופות חביות שהיא חדה ואינה מקבלת רביעית בלא מסמכת אין נטלין ממנה לידים ואם היא רחבה מלמטה עד שמקבלת רביעי' כשהי' ישבת בלא מסמכת נטלין ממנה.

ד הדווקא מעופות חביות שמתחלה לא נעשית לקבלת משקין אלא לכסות בהן פי החבית (ב) לפיכך אף על פי שמחזקת רביעית אינה נקראת כלי לנטילה עד שיתקנם שוכלו לשבת בלא סמיכה ולקבל רביעית (ג) אבל כלי שתחלת תקונה כך שאינו יכול לעמוד בלא סמיכה ואין משתמשין בו אלא על ידי סמיכה חשוב שפיר כלי ליטול ממנו את הידים אם הוא מחזיק רביעית כשסמכין אותו אע"פ שאינו מחזיק רביעית כשאין סומכין אותו ולפיכך כלי שהוא מלא נקבים מתחתיו ופיו צר למעלה וכשמניח אדם אצבע עליו מחזיק את המים שבתוכו ואתם יוצאין ומיד כשמסירו המים יוצאין מותרין לישל ממנו אעפ"י שאינו מחזיק כלום כיון שעשוי לקבלה בעצם זה הוה עיקר תשמישו נקרא כלי (ד) וכ"ש כלי שיש בה ברזא למטה שמתחלה נעשה לכך שמותר,

המה

(מ"ט) ולכ"ל בל"ח ובפר"ג כתב שנחדשות מהרות נוהגין ליטול ידיו וכתב בת"ל דהאיר בה יאכה לדב עוב (ו) ופחם ידים כברות לברכות ומת"ל רק בידעו שכם מעופפת תשובת רשב"ל מי' תק"מ ונראה שזה כוונת הלבוש שכתב מו ברוכה כר דמין תמוייב כיון שאין יהוש שהן מעופפים מכל כשהם מעופפים ומאי נריך ליטול בזה תעשה ברכה ולא כתפתנו בע"ת (ז) והכ"ח פסק דיטול בלא ברכה בתשקה עופה (ח) בל"ג ושכ"ג הביא הרב' פו' דמ"ל נעילה מין שהוא מבושל וכן תדקתת בזכב אם לא שתשקה לא היה עליו מי רק שלחר ביטל ולא התשקה חמטו ומסיק דלאורר לשאלים בזה מין בידי להבריע עשה מה שלבך חכן (ט) ואם לא הכיח דעתו ישול בלא ברכה בהגבת ש"ע והלבוש המיטו וכתב בל"ן הטעם תשוב לדברי הגה' חתוה כיון דבנטילה דאמוכה לא בירך ליה לא יברך עכשיו ע"כ וחיתי לחמיהתו הא בתה שהביג קודם זה על ת"ש כ"י דמשתנו מתוך שלין אותו הנטילה שלי' וכתב הא דמשתנו מיפכא ושלה הנטילה מ"ל הא ס"ל לחר שם הנטילה לעיבול הוא בלא ברכה גם בשאתו על ב"י כ"ל ליבב לשון חו' פסחים דף קנ"ו ו"ל דס"ל כיון שבטל יועיל טר וס"ל נב"י דס"ל המקשן הכי ומתרץ סתרא אלינא דס"ל המקשן מבל לפי הלחת אין מועיל ע"ב ודוק מי מי קרתי גם עיקר תמיהתו לא"ת דברכות אם מעבבות וכן בל"ח דף ר"ד וכ"ח הסכיתו לפסק הגהות ס"ע (י) מיין סוף סיתי' קס"ל דטול וחב' (יא) ות"ת יאכל ע"י תפה (לן) (יב) ות"ת לא יעשה ע"ת להתעבר דמ"ל שובר הוא ע"ת לקבל פרס אלא יעשה לכבוד בס"י (מ"ה (יג) רבי כתב ואם שכח לברך עד אחר מיגוב תברך מח"כ ונראה דעתו דחדתה ליה לעבילה לתרי ואפילו אחר מיגוב (מ"ע) וכ"כ בל"ח ד' ס"ב וכתב בס"ם פ' כל הבשר מי"ל דחקא קוד' מחוריא ווכל לברך ולא אח"כ (יד) שתשתי לחם נגרוקין ל"ח חיים ת"ת דף רד"ה) (עו) כל זה חיסק גם מין דברי ב"י ותרד' ומח"ג נרתה כן ולכן ל"ל דלא הי מחיסי אלא כשה' טתחים (מ"ם) ים לפסק כרס"ל שם וכ"ח מי' קס"ה דבחטביל א"ל מיגוב אבל הטבל בבת אחת נרין מיגוב ספק אם נירך שנע"י מין מברך דספק ברכות להקל סגב בתכב"ל מי' רפ"ז ולית חגב יחי בחלוקו לפי שהוא קשה לשמה ע"כ.

סימן קנ"ט

(א) דוקא מכל נשבר ונתבקע אפי' מין מתקין בנסין תוך הבריה ואפי' מחזיק רביעית מבקע ולמעה אין סעלין מין ומעבהתו מעומתה ה"ל שברי כלי (ב"ח) (ב) הקשה הלץ מ"ב מ"ם מסק והוא' ולין טעלין לכן הפי' על הלבוש ודוקא בנעשה מתחלה לקבל חיים ע"י מחיל הוא דתותר ע"ם ולא הך דכמ"ג ור"ם פ"ח דחם' ידים ורש"י תולין דף ק"ח פירשו בחיים כלבוש ולא מנינו דהו' פליגי בזה על רש"י ע"ם ודוק ועוד הא בסה"ת סיתן ע"ע ותורת הבית מרוך וט' כתבו דכן הדין בכל כיסוי הכלים גם לק"מ תסק וקופה סלין דרך כלל לקבל בו תשקין אבל בזה לעמחים מתקים מוחו ומקבלים בו תשקין וכן תוכח בת"ב מרוך דף קנ"ע וזה ל"ל ברור כוונת הגור סכתב שלין דרך לעשותן שיקבלו וה"ק (ג) כתב ע"ת תשמע דבתיקון זה לבד מני מבל הב"ח כתב בשם מהרש"ל דלתחלה אין ליטול מן המוב' עד שיהא מחזיק רביעית ומשכו רחב ושיהא מיוחד לקבלה תשבמיו ולגלה ויש להחמיר כדבריו בהלקבר עב"ל ומיחה הרש"ל מי' ל"ב אסק כש"ע ולבוש גם מיימני בב"ח לא כתב אה בשם רש"ל בל רק מדנפש' גם אין דברי הב"ח נראין לי דעתו דמי' דברי ר' שמשון פ"ל דיר' שסתב מעם בתוספה דלא לתחיים לשופה עבילה אלא לכמי לחביות דס"ל לה פתשב רחב ומחזיק רביעית אפ"ה פסול עד שמחיסה לכך ע"ב ולא תתור דהא שם בתחב מעמה פי' ר' שמשון על הא דתיקנה כבר ז"ל שסקוק בה מי לקבל רביעית ע"כ הרי דפי' פרש"י דבר לא היה בה מי רביעית וסיש מעום אמיו עשוי לקבל רק לכסוי אין שעה חיל ל"ל ועוד הא בסה"ת ותרלי ותר' דעבר כשבר היה בה רביעית ושעבה רחב אלי פשיט מתקן שהה בלל וכתב ב"י ולתשמע בלבוש מבר' פשרם זה הילבר ל"ל ולין להחמיר בלא, (ד) רש"ל שם שיתן ר"ל לוסר בזה הלא מיקרי כלי אלא הא לחיים בעלמא כלי מן שאינם מחזיקים אלא רק שלו מחונק בפה אין טעלין

ה חמת ונפישה ודם מיני נוזות של עור שתקנן ועשה לדם בית כושב נעשו כלי ע"י כך ונטלין מדם לידים שגם מתחלה לקבלת מים נעשו אבל שק וקופה אע"פ שתקנן לשבת בלא כמיכה וזפתו בזפת עד שדם מקבלים משקים אין נוטלין מדם לידים לפי שאינן עשוי מתחל' לקבל משקין וה"ה לכובעים של לבדין אפי' כשהן קשין כ"כ עד שמקבלים מים ואינם זבים מדם מ"מ אינם עשים לקבל מים ואין נוטלין מדם מ"מ ע"י הדחק מותרין מפני שעוברי דרכים רגילים לשתות בדם מים והוי נמי עשוין מצת לקבל מים ויש לדם תוד' כלי בשעת הדחק . (ה)

ו לא יקבל אדם מים מחפני חבירו ויטול ידיו בדם שאין נוטלין אלא מן הכלי ה"ה נטל ידו אחת מן הכלי ושפך ממנה לידו האחרת דאינו כלום דדווקא מכלי בעינן שיבואו המי' על ידו מן הכלי ור"ת מתיר בזו בשופך מידו אחת שקבל' מן הכלי על חברת' שכיון שתחלת נטילה לידו האחת היה מן הכלי על דעת לתת על גבי ידו זו אבל לקבל מחפני חבירו אפי' בכה"ג אסו' שכבר נתבטל כח הכלי מיד שבאו בחפני חבירו ובידו אחת ג"כ לא התיר ר"ת אלא שהיתה ידו הראשונה טהורה כבר קודם שנטל המים בה מן הכלי כגון ששפך עליה רביעי' מים ונתנו כדברי ר"ת בשעת הדחק אבל לכתחלה ודאי יש להחמיר (ו)

ז והואיל והנטילה צריכה כלי צריכין המים לבא על הידים מתוך הכלי מכח גברא שכן היו אותן הטהרו' שבאו מן הכלים כגון קידוש ידים ורגלים או הזאת מי חטאת לא היו אלא מכח גבר' הביור לא היה מקלח תמיד אלא הי' בו ברזא וכל כהן שרצה לקדש ידיו ורגליו הי' פותח לו הברזא ומקדש ועוד דכתי' ביה בהריא ממנו משמע ולא מתוכו דלא הוי כח גברא ומי חטאת כתיב בהדיא והזה הטהור על הטמא י (וע"ל סימן ד' סעיף ח) לפיכך תקנו נ"י ג"כ על ידי כח גברא הילכך צינור שרולין מים מן היאור ושופכין בו ונמשכים ממנו המים להשקות את השדה אם נתן ידיו תוך הצינו' כדי שיקלחו המים עליהן אין זו נטילה דהא לא אתו המים מכח גבר' שכב' פסקן כח השופך אבל אם משים ידיו קרוב למקו' השפיכה אף על פי שאינו משים אותה תחת השפיכ' נמשך עלתה לו הנטילה שכל זמן שהם קרובים למקו' השפיכה עדיין מכח השופך הם באים והוי כח גברא ואין לומר שאם הטביל ידיו בתוך הצינור הזה שיהיו טהורות מכח טבילה דאע"פ שנטילת כח גברא אין כאן מ"מ תורת טבילה יש כאן וק"ל שטבילה מטהרת הידים שהרי הם שאובים ושאובים פסולין לטבילה ה"מ בדולה ששופך ונותן המים לתוך הצינור עצמו אבל אם נותן אותם חוץ לצינו' והטביל בו ידיו טהורות דשאובה שהמשיכה נשרה וגם בדולה ונותן לתוך הצינור עצמו אם הדלי נקוב מאחוריו בטנס משקה ובעוד ששופך הדולה דרך פיו לצינור מקלח הדלי מאחוריו ליאור מטביל בו את הידים והם טהורות דחשיב ליה כאלו הטבילה ביאו' עצמו דנצוק זה מחבר הכלי ליאור וחשיבי מים שבצינו' מחוברים למימי היאור אע"ג דנצו' כזה לא חשיב חיבור לענין טבילת כל גופו גבי נט"י ע"י טבילה כזו הקילו ויש חולקין ואומרים אף ידי נ"י לא הוי ניצוק כזה חיבור כמו בטבילת גופו . (ז)

ח י"א שלא הקפידו גבי נ"י רק אכלי דומיא דמקדש מן הביור או מי חטאת אבל מן גברא לא בעינן גבי נ"י ולפי דברידם אם הכנים ידו תוך הכלי של מים ושפשף בהן ידיו הוי נטיל' כיון שמכח כלי באו ובשע' הדחק יכול לסמוך עליה' וכן בדיעבד כגון מי שנטל ידיו תוך הכלי ובידך על נ"י (ח) וטוב הוא שיחמיר ויטול פעם אחרת מתוך הכלי אבל לא יברך כי כבר יצא ידי נטילה לדעת הי"א והוי ברכתו לבטלה (ט) דווקא בכלי שהוא בתלוש נקרא כלי אבל כלי המחוב' לקרקע אינו כלי ואם שפשף ידיו בו לכ"ע לא עלת' לו נטיל' וטבילה ג"כ לא הוי דהא שאובים הם לפיכך אין ליטול ידיו מאותן אבנים הקבועים בבותל ועשה לדם בית קיבול ובריזא לאח' שנקבעו בבותל אבל אם היה כלי בתלוש ואח"כ חבר' לבותל ועשה בו ברזא כשר לנטילה .

ט חבית שיש בה מים מניחה על ברכיו ומטה ונוטל ממנה לידים דהטיתו הוי שפיר כח גברא היה מטה על צדה והמים (י) מקלחים ממנה או שעומדת והמים יוצאין דרך נקב שבה ונתן ידיו שם ונטל לא הוי נטילה אבל אם היה ברזא בנקב והסירו וקבל המים על ידו הוי כח גברא דמכחו מקלחין אבל צריך להחזירו ולהסירו בכל שפיכה ושפיכה .

י אם הטה חבית מלאה מים והלך לו והחבית מקלחת מים מכח הטייתו זו הנטל ידיו ממנה אפי' כל היום עלתה לו הנטילה דהא מכח גברא הם מקלחין כל היום ואע"ג דלעיל בסעיף ט' גבי ברזא אמרינן שצריך ההזרת הברזא ולחזור ולהסירו בכל שפיכה ושפיכה וא"כ הכא ג"כ למה אינו צריך לזקוף החביות ולהסירו בכל שפיכה ושפיכה אינה קושיא דשאני גבי ברזא שהמים נחין במקומן ובהסרת הברזא אינו מנענע המים ממקומן אלא שע"י הסרת הברזא הן מקלחין מאליהן לפיכך לא חשיב כח גברא אלא מה שמקלחין בכח הראשון של הסרת הברזא ולכך צריך להחזירו ולהסירו בכל שפיכה ושפיכה אבל הכא גבי הטיית החבית כל המים שבחבית מתנענעין לצאת מכחו ע"י הטייתו לפיכך כל זמן שהמים מקלחין מכח הנטייה הראשונה חשיב הכל כחו והוי כח גברא אפילו כל היום , ולא דמי לנותן ידיו תוך הצינור ששופך בהן הדול' אמרו לעיל דלא עלתה לו נטילה דהת' כבר פסק כח הדולה כיון שיצאו מן הדלי והמים מקלחים בצינור מאליהן אבל הכא עדיין הם מקלחין מתוך אותו הכלי שהטה הראשון והוא מניח ידו תחת הקילו' יקרי שפיר כח הנטה החבי' הראשון .

יא הכל כשרים ליתן מים על הידים אפי' חש"ו דכולן כח גברא הם .

יב וקוף י"א שדרכו בכך לשרת לבני אדם מעיינים כאלה הוי כח גברא ומותר ליטול ממנו ויש פוסלין ויש להחמיר ולא עוד אלא אפי' הקטן שהוא פחות מ' שנים י"א שדינו כקוף שאין בו דעת כלל ואין נוטלין ממנו לידים .

יג לכתחלה בעינן שיטול הנטל לנטילה המכשרת לאכילה ואם כיון הנותן ולא כיון הנטל מועיל ג"כ וחרש ושטה יש להם כונה מה והוא הדין קטן שהוא יותר מבן שש אבל פחות משש וכ"ש קוף אינן יודעין מאומה ויש להחמיר (יא) גוי ונדה אע"פ שהם עצמן טמאים וכתיב והזה הטהור על הטמא משמע שהמזה יהא טהור מ"מ בנ"י הקילו ומותר ליטול מהם לידים וכ"ש עכשיו שכל המים שלנו אע"פ שנטמאו נוטלין מהם שאי אפשר לנו בע"א .

יד וכיון שנטילה מועיל לידים כ"ש טביל' דהא טבילה מדני אפי' לכל גופו לפיכך המטביל ידיו במי מעין אפי' אין בו מ' סאה עלתה לו טבילה במקום נטילה ובלבד שיהו ידיו מתבסים בהם בבת אחת דווקא במעין אין צריך מ' סאה דאפי' בנטילת כל גופו וטבילה דאורייתא איכא מ"ד שאין צריכין במעיין מ' סאה ואעפ"פ שיש חולקין ה"מ בטבילה דאורייתא אבל במקום נ"י שהיא דרבנן כ"ע מודו שאין צריך מ' סאה במעיין דברדבנן אזלי' לקולא אבל במקוה הם מים נקוים לבד מן הנשמים או נמשכים לשם צריך מ' סאה לידים כמו לכל גופו וי"א שגם במקוה סגי כשמכסין ידיו בבת אחת ואין צריך מ' סאה שלא נאמר שיעור המ' סאה אלא כדי שיכסו כל הגוף בבת אחת ובידים אין צריכין כל כך ומ"מ יש להחמיר .

טו ובמי נשמים בזמן שהם זוחלין ואינן עומדין מקוים אף על פי שיש בהן מ' סאה יש להסתפק אם עלתה בהן טבילת ידיו דכיון דלטבילה אין מועלין זוחלין דלא התירו בזוחלין אלא מעיין י"ל דה"ה לידים אינן מועלין או נימא גם הקילו בזה לענין ידים שהם דרבנן ולכתחלה יש להחמיר ובדיעבד עלתה לו טבילה חוזר ונוטל בלא ברכה .

טז ובמ' סאה מים שאובין שבקרקע הדרמ"בם אין מטבילין בהן את הידים כיון שפסלין לטבילת כל גופו ולהראב"ד מטבילין הידים דס"ל כיון שהקילו בהן לבעלי קריין לטבול בהן הותרו נ"כ לידים . ובשאובין מ' סאה שהמשיכה כולה אפילו הרמב"ם מודה שמטבילין בהן הידים משום דאיכא מ"ד דאפי' לכל גופו מועלין הארבעים סאה שהמשיכו אלא שאין נהגין כן בכל גופו אבל בידים אולינן לקולא

ז ההולך על הנהר ואין בידו כלי ליטול לא יטול מים בידו אחת ויתן בה על ידו השנית שאין כאן לא טבילה ולא נטילה אלא יטבול ב' ידיו .

יח ידו אחת בנטילה ויד אחת בטבילה ידיו טהורות .

יט המטביל ידיו א'צ לטבול ב"פ כמו שהוא הדין בנטילה כמו שיתבאר בסי' קס"ב בע"ה כי ידיו בפעם אחת ולא להגביה ידיו וא"צ ניגוב במטפחת כי מיד שהטבילם פעם אחת נטהרו ולא נטמאו המים הנשארים על הידים וכבר כתבתי לעיל דאע"ג שא"צ ניגוב במטפחת מ"מ לא יאכל בהם לרש"י עד שיתנגבו מאליהן משום מיאוס . (יב)

ך ולענין ברכה י"א שאין מברכין ענ"י שאין לשון נטילה אלא בשנטל מן הכלי דמקרי נטילה כדכתבתי למעלה אלא יברך על טבילת ידים או על שטיפת ידים (יג) וי"א הואיל ועיקר הגזירה לא היתה אלא ליטול ומטבילה ילפינן מקו"ש דמועיל דאב לכל גופו מועיל לידיו לא כ"ש לכך אפי' כשטובל ידיו יברך ענ"י דמזניה קאתי ת"ל דבידו אחת בנטיל' ובידו אחת בטביל' לכ"ע מברכין ענ"י כיון דמ"מ אחת היתה בנטילה נ"ל (יד)

כן אין

בו בדר"ג כלי שאין שה מאגלה רק יש בו בלטה גבוה תוקף הכלי שהרך בו הוצר הכמיכה מין ליטול ידים לתלילה דרך שם רק יכפוך מן המ' (ש"ה הי מ"ח) (כ) רש"ל מי' נ"ב מוסר אמי' ע"י הרחק הבימו כ"ג ועי"ח ומע"ל מין להחזיר בזה כי מדמה לה נסק וקופה ול"ד כלל דכתן עשויה לקבל ע"י הדחק ושל סק וקופה אין יכול לקבל אם לא שהזפתן מח"כ מבל זה מתחלתו יכול לקבל (ו) וא"ת מה יחזור ויברך ע"ח ורש"ל מחמי' אין בשעת הדחק ואפי' נר"ח דוקא ע"י כמיכה מיד ליד מבל ע"י שיפשוף לא (ז) מים שהוכנים מקנים כמלוים לתרחוק שקורין ער קסטין בל"ח אין ליעול הקנים עמהן דאין בהן מכח גברא מבל יותר ליעול תרבר קעסטנ"ל אחן שהקמי' שועמין מים דמע' דנור לסרתע"ח) (ח) וכב"ח מחמיר אמ"כ בהאיש כיה מרגנים מחה (ט) ורש"ל מיתן ר"ג פסוק דמאמ' ומברך (י) כלי' בכנר היתה מוטה קרים בעתן דאיש מאוכה דלי סמוהו אח"כ הייט ריאמ' הקמיר דמי ומו ברים מגיע דלקתן מכמיר מל היום אי"ע ועיין בב"ה בהאריך בדבר הזה ורש"ל מיתן ר"ג פוסל בכל זה אם לא בחמיה בין ברכיו ומכל מקום מיטו הוא ומברך י (יא) (יא) ואמרי מי מיטל ליזהר שלא יעול אדם מים שאינם מכוסים בהם בבת אחת דווקא במעין אין צריך מ' סאה דאפי' בנטילת כל גופו וטבילה דאורייתא איכא מ"ד שאין צריכין במעיין מ' סאה ואעפ"פ שיש חולקין ה"מ בטבילה דאורייתא אבל במקום נ"י שהיא דרבנן כ"ע מודו שאין צריך מ' סאה במעיין דברדבנן אזלי' לקולא אבל במקוה הם מים נקוים לבד מן הנשמים או נמשכים לשם צריך מ' סאה לידים כמו לכל גופו וי"א שגם במקוה סגי כשמכסין ידיו בבת אחת ואין צריך מ' סאה אלא כדי שיכסו כל הגוף בבת אחת ובידים אין צריכין כל כך ומ"מ יש להחמיר .

יב ולענין ברכה י"א שאין מברכין ענ"י שאין לשון נטילה אלא בשנטל מן הכלי דמקרי נטילה כדכתבתי למעלה אלא יברך על טבילת ידים או על שטיפת ידים (יג) וי"א הואיל ועיקר הגזירה לא היתה אלא ליטול ומטבילה ילפינן מקו"ש דמועיל דאב לכל גופו מועיל לידיו לא כ"ש לכך אפי' כשטובל ידיו יברך ענ"י דמזניה קאתי ת"ל דבידו אחת בנטיל' ובידו אחת בטביל' לכ"ע מברכין ענ"י כיון דמ"מ אחת היתה בנטילה נ"ל (יד)

ק"ה וסוגה הר מימיים מיהה בעינן המלל ונעשה
א מכוס פרק הרוחה הלל כמו שבחבל
לעיל מ' קו"ס מעיק לל הגרמה כמוה קנה בגרמה

קם איזו מים כשרים ואופסולין ובו מ"ו סעיפים ,

א וצריך שיהא במים מראה מים דומיא דקידוש ידים ורגלים דכתיב ביה מים יתירה ונתתר שמה מים לרחצה ורחצו אהרן ובניו ממנו וגומר בבואם אל אהל מועד ירחצו מים והאי מים ב' יתירה הוא דדשודו שיהיו מים בצורתן שלא נשתנו כלל לפיכך אם נשתנה מראיתן (א) בין מחמת עצמן בין מחמת דבר אחר שנפל לתוכן בין מחמת מקומן פסולין (ב)

ב ואם נעשה בהם מלאכה הוי נמי כמו שינוי צורתו שאי אפשר שלא ישתנו ע"י המלאכה ופסולין (ג) לפיכך עם עשה בהן מלאכה או ששרה בהן פתו (ד) אפי' נתכוונו לשרות בכלי זה ונפל לשני פסולין דשרייה הוי מלאכה(ה)כן אם ציינו בהן יין (חשוב כנעשה בהן מלאכה) (ו) או הריח בהן כלים פסולים ואם היו הכלים מודחי" כבר או חדשים כשרים דהא לא נעשה בהם כלום כיון שהכלים הדשים או מודחים ואין צריכין הדחה ואם הטביל בהם הנחתום הגלוסקא פסולין דהוי כמו שרה בהן פתו אבל אם טבל ידיו במים וטח פני הגלוסקית או שחפן מהם בחפניו המים הנשארים לא נעשה בהן מלאכה וגם אינן נמאסין במה שנגע בהן בידיו וכשרים לנ"י וה"ה אם הנחתום הריח מהן יריו מן הבצק הנדבק בידיו שכשרים דהטבלת ידיו בהן אינו נקרא מלאכה ובלבד שלא נשתנו מראיתן . (ז)

הג"ה וגם מים נתמסים תפחיה ע"י כך הפחם ידים העפוקי' כעיסה אין בה' לכלוך הילכך לא נעשו כשופכין על ידי הדחה זו .

ג ומים שלפני הנפח אע"פי שלא נשתנה מראיתן פסולין מפני שידוע שנעשית בהן מלאכה דהיינו שכיבה בהן הברזל ושלפני הספר אם נשתנה מראיתן פסולים ואם לאו כשרים דבספיק' לא פסלינן להו כמו גבי נפח שחזק' ודאי עש' בהן מלאכה' אע"פ שלא ראינו מה שאין חזקה כ"כ בספ' שעש' בהן מלאכה' והוי כפק דרבנן ולקולא . (ח)

ד מים ששתו מהם התרנגולי' וה"ה שאר עופות חוץ מן היונה' או שליקק מהם הכלב(ט) וכן שאר בהמה וחיה הדומים לו בשתייתן יש מי שפוסל שדרכן של אילו ללקוק המים בפיהם לשהות ואינן שותות הכל וחוזרין ונופלין מים מפיהם לאילו המים הנשארים ופוסלין אותן שהמים שהיו בפיהם הוו כמו נעשה בהן מלאכה כראשכחן גבי מי חטאת שנפסלין בשתיי' וסברי דה"ה לנטילה חוץ מן היונה כפני שהיא מוצצת ויש מכשירין אפי' באילו שמה שנופל למים מפיהם הוי דבר מועט וכבר נתבטלו וכשרים לנ"י דלא מחמרינן כולי האי בנ"י כמו גבי מי חטאת כ"ש שאם שתו מהם שאר בהמה וחיה שאין המים שקולטין חוזרין ונופלין שהנשארים כשרים . (י)

ה אין המים נפסלין במלאכה בעודן מחוברי" בקרקע כגון מקוה או במעיין אלא דווקא אם נעשה בהן מלאכה' אחר שנשפכו פעם אחת שהיו בתלוש בין שהם עכשיו בכלי בין שהם בקרקע בשעה שנעשה בהן מלאכה כיון שכבר היו תלושין מים מגולין האידנא לא חיישנן להו אפילו לשתיה ק"ו שכשרים לנטילה . (יא)

ו חמי האור נוטלין מהם לידים שלא נשתנו צורתן (יב) בזה אפי' הן חמין שהיד סולדת בהן . (יג)

ז אבל חמי טבריא במקומן יכול להטביל בהן את הידים דמ"מ שם טבילה עליהו ככל מעיינות ומקוואות אבל ליטול מהם בכלים פסולים מפני שהם מרים ואינן ראויין אפי' לשתיית כלב ואין שם מים עליהם הואיל ואינם ראויין לשתייה דסתם מים לשתותן קאי' ואם המשיך אותן בארץ דרך חריץ חוץ למקומן והפסיקן מן המעיין הנובע אם יש בהן שיעור מקוה מטבילין בהן הידים כמו בשאר מקוה ואם אין בהן שיעור מקוה אין נוטלין בהן דהואיל ומופסקין הם מן המעיין גזרי' בהן אטו כלי ואם חריץ זה שאין בו שיעור מקוה מימיו מחוברין למי המעיין הנובע הם יש פוסלין הם"ל גם באלו גזרו משום כלי ויש מכשירין שאע"פ שאין במים שבחריץ שיעור מקוה מטבילין בהו דהואיל ומחוברים למעיין הם הוו כמעיין עצמו , (יד)

ח בד"א בחמי טבריא שהם מרים ואינן ראויין לשתיית כלב כמו שכתבנו אבל אם ימצאו מים חמין הנובעים שהם ראויין לשתיית הכלב (טו) דינם כשאר מים .

ט לא תיקון רבנן אלא במים הראויין לשתיית בהמה לפיכך מים מלוחים או כריחים או מרים שאין הכלב יכול לשתות מהן אע"פ שהן צלולין פסולים לנ"י אע"פ שלטבילה מקוה כשרים הם ואפי" לטבול בהן את הידים דהתם נמי במעיין ומקוה תלה רחמנא ואלו גם הם מי מעיין ומקוה מתקרי"ן אבל לנ"י לא הכשירו' הימא דמי כיון ואם הן עכורין מחמת הטיט שנתערב בהן אם הם עדיין דקים שהכלב יכול לשתות מהם כשרים בין לנ"י בין למקוה כשאר מים שעדיין שם מים עליהם ואם אין הכלב יכול לשתות מהן פסולין לשניהם שאין אלו נקראו מים אלא טיט דק .

הג"ה בזה"ל הרמב"ם ז"ל ומי שלא נתבטלו מן הכיור בעינן .

י כל ספק בטהרת ידים טהור דבספיקא דרבנן אזלינן לקולא לפיכך מי ששיש לו ספק אם נעשה בהן מלאכה אם לאו או ששיש לו ספק אם יש בהן שיעור אם לאו (יז) או אם מהורים או טמאים או שספק לו אם נטל ידיו אם לאו טהור ויש מי שאומר שאע"פ שמדינא א"צ לחזור ליטול מ"מ אם יש לו מים אומרים לו קום וטול ידיך מספק בלא ברכה כדי שלא תבא לידי עניות :

יא תולדת המים הרי הוא במים לפיכך השלג והברד והכפור והגליד והמלח אם ריסקן עד שנעשו מים (יח) נוטלין מהם לידים וטובלין בהם טבילת הגוף אם יש בהן כשיעור , (וע"ל סי' ש"ך סעיף י"א וי"ב וי"ג) וכן דברים שתחלת ברייתן מן המים (יח) כגון יבחושין אך מים שרסקן או שומן דג הנימוח נוטלין מהם לידים בשעת הדחק (יט) וי"א שכל מי פירות קרויים מים ונוטלין מהם לידים בשעת הדחק וכ"ש שכר או דבש המבושלין במים כמו שעושין במדינות הללו שעיקרן מים שנוטלין מהם לידים וי"א שגם היין נקרא מי פירות ונוטלין ממנו לידים בין נתן לתוכו מים בין לא נתן לתוכו מים אלא שאסור לעשות כן לכתחלה כדי שלא יהא כמזלזל בדבר חשוב שבעתנו לעלויא עד שקובע ברכה לעצמו אבל בדעבד או בשעת הדחק שפיר דמי וי"א דווקא ביין לבן שמראהו כמראה מים אבל אדום לא דלא עדיף ממים שנשתנו מראיהן שפסולין . (כ)

יב מי שלא נטל ידיו ונגע במים לא נפסלו אותן המים לנטילה (כא) ולא מיקרי מים טמאים אבל מים שנשפכו

סימן ק"ם

(א) דוקא בנטילה אבל הטובל ידיו אפי' נשתנה מראיתו כמ"כ"ח (ב) בין בכלים בין בקרקעות רמב"ם פ"ו מהלכות ברכות : (ג) ו"ל דהוי בכלל מי שופכין (תי"ע) מבואר דס"ל עכשו כעשם הר"ם שהביאו ב"י תשוב הנשתנו ולא ס"ל עשם הרמב"ם תשוב דהוי כשופכין וכ"כ תחכמי על הע"ת שכת' לכו"ב ניאר הטע"תשוב דהוי כשופכין גם תשוהין דברי במ"ם ז"ל וח"ם הלבוש עגל דבחתמא נשתנו מרפון כו' לא נהירא וכן מוכח מתחבר ס"ג מ"ם שלא נשתנו עכ"ל הא גם הלבוש בתב ס בס"ג גם בס"ב תוכח הכי שכתב ובלבד שלא נשתנו מראיתן אלא כוונת הלבוש דאף שמיט מיכר שנשתנו מ"מ אי"ל שלא נשתנו וחזק ושב כ"ל כוונת הר"ם בכ"י שכתב נשתנו מתורת מים כו' לא מיירי בשתנו מצורתן רק נשתנו מתורת מים כתו מים שיר מולחת דלא נהבטת הלבוש וחי"ק ובכלל מ"מ מבואר דלא דק מ"ם כ"ג בסם דמסק מלעשר דלר"ם דוקא בנשתנו מראיתו פסול בשיטי הרמב גם בר"ם פ"ק דידי' תבנה ה' מבואר דאף דלא נשתנה מראיתו פסול גם מ"ם דלר"ם כבר בימ יין במים ליתא ושל דהא הלבוש ס"ל טעם דר"ם ומפ"ה טשל בטם . (ד) ואותן שמזיתן גלוסקאות בע"ם במים לצרותן יש לחקות בהם (ל"ן) : (ה) ושוכח בפו' דאם לא מחכוון כלל רק כמל מידו למים כשרים וסתב בכל"ה דף ס"ל קבלתי שמותן שמים בתים דבר לבריח כגון שפיקא ברי ומונא בה הי כשרה בהן פתו : (ו) אבל אם היין טם וטתן למים ברי שלא יתחמם מותר וכן אם נתן דגים חיים למים לא נפסלו ע"ת בשם רמ"א דף ס"ל וכ"ע דמשמע דאפי' דגים מתים מותר ול' רמ"א וכן אמי טהג ב"ע כדי לאבטל הדגים חיים תשוב שמתת י"ע עכ"ל תמטע דנקט חיים תשוב עשמת דשמתת י"ע אבל במתת הה"ה מתים מיגן שפלין וכן בשירי כ"ג לא השתיק חיין רק סתם דגים גם כ"ל רא"י הסעי' ו' בשתן דג (ז) בים כל שלמה כי' ו"ל שטל בה : (ח) ואמי מותר שמיט דומה לנפש בין שמיט אלא שבובל ידיו להשרות בו הבשרות דומה לבובל ידיו ועוד בפני הגלוסק' דכבר (ל"ן) (ט) וכ"ם חיר (כ"ח) : (י) בס"ע הסכ' ליט מתחירים והלבוש מרמה כמסתפק וכן הב"ח פסק לאסור ויש להתיר בדאמר בהמה בע"ת הביג על הלבוש בתה דמשתע מימי' דאם לא מתבעל פסולין אפי' יש מכשירין ע"ם ולא דק שכן מצוי. בת"ה שהביא ב"י וכ"פ רב"ל סי' י"ד : (יא) כתב ע"ת תשתע מבר דאם רחיצו שמתה נחש פסולין ולא דק דהא כתב סתבר ס"ד דבכל בהמה ומה ועוד יש להבטיר ולולי תבוש מכנה פסולין ע"כ והא פשוט כמבואר בס"ם ועוד גם בל"ה לק"ת דלבוש לא ס"ל כש"ע אלא דעתו ליבטול ס"ד כהרמבה"ם , (יב) כבר כתבתי דל"ל מל' הר"ם ורש"י ולין זה תלוי בנשתנו מרתן רק בנשתנה תתורת מים בטעמן וכיונא בהן , (יג) ורש"ל פ' כל הבשר סי' י"ל מולק ואוסר (יד) כב"ח הבריע כים פוסלין (טו) ואותם יכול לשתותן ע"י החתן (טי) (ט"ז) הקשה בע"ת הליכפק לחמרון ידישה לא הי סמק ועיין בסמרי ל"ד סי' ל"ם ס"ג.. (ט) ובלבוש י"ד סי' ר"א ס"ל מתיר בדעבד אפילו בלא ריסוק טבילה כל הגוף וסם בב"י מבואר שאם אין לו מים טובל ידיו לכתחלה אפי' לכתחלה בשלג שאינו מרוסק (תי"ע) וכן הקשה בס"ך וכ"ג ותירו' דסתם מיירי בלא מ' מים וכלן מיירי לכתחלה גם בע"ת כ' דהולמי מרים מהרים לטבול ידיהן בתקום מתוק מטלג מבל הב"ח וס"ד סם פסקו ליפסל כל זמן שאין מרוסק ולקי לאחירין נראה הייט לטבול בתקום בים שלג מ' מלה לו ליטול שלג בכלי וחרוק של יד לי וחל"ל ירוק על יד ב' אבל ליקח שלג ביהו אחת ולפשוק עם ידו הסמה לכ"ע אסור אפילו בימים כ"ם בשלג וכן תשתע בשירי ר"ג (יח) זה לתמ"ם ולמי כתבתי דבתי"ם פ"ז מקוואות פ"ב דתים ידים לרמ"ם ועוד ליתא וגם מבתי סם מה שקשה לרמב"ם דידה אחידה (תי"ע ובעינתי סם דלק"ת דהלי הלכתא כ"ש ב"ג פ"ב דובים ד"כ"ב דמטבילין בו מדשיר מימה על ר"ל ע"ם גם ר"י בר אברהמי שהא מתרלי אחר מטבילין בנים של דג גם כ"ל דהא דסקו הרמב"ם בחמה דרב"ם ל"ג אין ריסקן ודו"ק אין לפקפק בפסק זה (יט) לא ידעתי מ"ל הא וגם לעמן נבילה ב"י סאתן ר"ל וכ"ג לא כתב כן (תי"ע) ולי נראה דבל"ה קשה מלי ובשעת הדחק מלא ל"ל בים ע"ם דהר תינות ובשעת הדחק נ"ל אחר ת"ש הלבוש וכ"ם שכר כו' שטעלין לסם לידים נ"ל כאן ובשעת הדחק והייט כתו מי פירות דכתב קודם לא מיתא דדמה תותר לחפי' שלא בשעת הדחק כמו דמה מי פירות אבל כתב דמה מי דוקא בשעת הדחק ולאחיה לה שרי בהגבת ש"ע סבר תה וכתב בדין זה דשכר דוקא בשעת הדחק כבר וכבר יהיו שלבו' משני לאחיו בכל מקום אלא בדר כדשרמו אבל כדבר בתחלה בריתן מן סיים הקטים דכשרים אפי' שלא בשעת הדחק כל"ל עוד ל"ל דפי' הלבוש ח"ם בש"ע ויש שאומר שאין נעלת הדשמים אלא מים אלא דבר שתחילה בריתן מן מים דבלי"ת דף ר"ל כתב דש"ע אלא לאחיה מי פירות ת"ת הא בע"ג חולק עליו ולכך הסרים הלבוש מדמשמי' דדוקא בשעת הדחק תותר והשתא ניחא קלת קושית תי"ע ל"ה על הלבוש ת"ע דשמים יש מי שאומר דוק"ל ות"ש זה דוקא ובלאשון מיקר גם דברי הר"ג אין מרתין דחשתא לדמיא בב"י וגו' ני"ד מתין ר"א דבלא ערוסקן תותר ל"ל וכן תוכח תמ"ם שם ותה שהביא ל"ג דר' מבינדור לא רצה לטבול בשלג כשהיה בדרך מפסר דהיינו בשביל שלא היה מפסר ערוסקן (ך) ותרש"ל אומר בין ופתיחה דלא מחירלק בשר ותש בשעת הדחק (יח) ומעשם זה נטמים סם הכלים ביש נראה בשולים מחצת הכסין

שנשפכו על הידים בתירת נטילה אותן המים נטמאו מן הידים שהרי הידים כבר נטהרו ונכנסה טמאתן לתוך המים ואסור לחזור ולהטהר ידיו מאותן המים : (כב)

יג והתיקון חכמים הוא שכל מים שהם פחות' מרביעית אין מטהרין את הידים רק צריך רביעית לאחד ואפי' אינו רוצה ליטול אלא יד אחת בגון שנטל כבר ידו האחת ונגב אותה ורוצה עכשיו ליטול האחר' אינו מטהר בפחות מרביעית מידו אם יש בהן רביעית יטלין ליטול מהם אפי' שני' שבאו ליטול כא' אפי' אינם נטלין בבת אחת אלא זה אחר זה ולא יגיע לאחרון רביעית אפ"ה ידיו טהו' ובלבד שלא יפסיק הקילוח בין זה לזה דהוי כל הנינוק מתחלה ועד סוף מחובר בקילוח אחד והוי כאלו היה רביעית לכל אחד זהו קל שהקילו חכמים בנטיל' כיצד היה רביעית מים בכלי ופשט אחד ידו ואחר יוצק על ידיו ובא שני ופשט ידיו למטה ממנו סמוך לידי הראשון והקילוח יורד על ידו של ראשון ולידו של שני שלמטה ממנו בבת אחת ידי שניהם טהורות אע"פ שפיח' שיעור (כג) הרביעית כשהם מגיעים לידיו של שני כשיעור אותן המים הנשארים על ידיו של ראשון אפ"ה ידי שניהם טהורות מפני שהם באים משירי טהרה ועל דרך זה נטלין מחצ' לת שהוא ב' רביעית לנ' ולד' ולא ליותר אבל מלוג שלם כיון שהמים הם מרובים מתחלה נטלין, מהם אפילו כמה בני אדם כל זמן שמספיקים המים לשפוך כל אחד על ידו ג' פעמים ויש מתירין אפי' כשנטל זה אחר זה דואל ובשעה שהתחיל הראשון ליטול מהם היה בהן שיעור עולין גם לשני מפני שבאים משירי טהרה הו"ה שיטלין השנים או הג' והד' וה' לדניז ידיהם זה בצד זה או זה על גבי זה וליטול כאחר ולא נאמר כי המים היורדים מידים העליונים הם משקין טמאין לפי שהם מים ראשונים והידים אשר תחתיהן לא יטהרו במים ההם כיון שהוא טמא לפי שהם סלם במדרגת יד אחת אנו חושבים אותם ובלבד שיתנו ידיהם בעניין שיגיעו המים לכל אחד ואחד ולא תהיה אחת חוצצת על חברתה ,

יד וצריך שיהא הרביעית מכונס בכלי אחד שאם נטל מתחלה הכלי שלא היה בו אלא שמיני' וחזר ונטל אח"כ עוד משמינית אע"פ שהם יחד רביעית אין מצטרפין וידיו טמאות כמו שהיו בתחלה :

טו רביעית שאמרו אין חילוק בין (כד) ידיו של גדול לידיו של קטן נטלו שני בני אדם זה ידו אחת וזה ידו אחת ואח"כ חזר אחד מהם או שנים ונטל ידו השנית הרי אלו כנ' או כד' בני אדם כיון שלא נטלו מתחלה שתי ידיהם כאחד ולפיכך אם היה בכלי תחלה חצי לוג ידיהם טהורות שהרי אמרו מחצי לוג לנ' או לד' ואם לא היו מתחלה חצי לוג בכלי אין ידיהם השניות טהורות שאין נטלין בפחות מחצי לוג יותר משני בני אדם וכאן השתי ידים שנטלו מתחלה מכל א' יד אחת הרי הם שני בני אדם מידו אפילו אם לא היה מתחלה חצי לוג רק שהיה יותר מרביעית וכשנטל הראשון ידו אחת נשארו בכלי יותר מרביעית או רביעית ואחר כך נטלו שניהם אפי' ג' ידיהם הנשארות מזה הרביעית ידיהם טהורו' שהרי אמרו מרביעית לא' ואפי' לב' וכ"ש כאן שזה הרביעית הנשאר היה משירי טהרה ומתחלה כשהתחילו ליטול הא לא היו כאן אלא ב' והרי ידיהם ממנה הם טהורות הו"ה אם מתחלה היו ג' בני אדם ולא היו בכלי חצי לוג אע"ג שלא היו רק רביעית וחצי או מעט יותר וכשנטל הראשון ידיו נשארו בכלי רביעית ידיו טהורות ונטלין הב' האחרונים מאותן רביעית הנשאר מטעם שאמרו מרביע' לאחד אף לב' אלא שלכתחלה אמרו של ג' לא יהיו המים פחות מחצי לת דכיון דנפישו גברי חיישינן שהראשון לא ידקדק יפה ליטול עד הפרק שיצמצם במיב מפני חבירו לתתיר לדם מים רבים כשיעור נטילתן ,

קסא דיני חציצה בנטילה וכו' ד' סעיפים ,

א כל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בנטילה דהא מדרבנן נטילה זו מטהרת כמו טבילה בראשיתא וכל דתיקן רבנן כיון דאורייתא תקון לפיכך צריך ליזהר מחציצה בגון צואה שתחת צפורן שלא בנגד הבשר בגון שצפרניו גדולות (א) ויוצאות עדף על הבשר ויש צואה בצפורן תחת אותו המקום שעודף על הבשר חוצץ אע"פ שאין הצואה מיהדק הרבה כיון שדרך להקפיד עליו שם חוצץ אבל בנגד הבשר אינו חוצץ אע"פ שלפעמים מקפידין עליו אינו מהדק הרבה ואין מונע את המים מלבא שם אבל בצק שתחת הצפורן אפי' בנגד הבשר חוצץ (ב) מפני שהוא מהדק הרבה ומונע את המים מלבא שם ,

ב אבל אם הוא דבר מועט שאין דרך להקפיד עליו מפני מיעוטו אינו חוצץ שכל דבר שאין אדם מקפיד עליו הוי כבשרו ואינו חוצץ וכן רטייה שעל בשרו (ג) וטיט היון וטיט הזצרים שדבקים מאד כמו בצק אם מקפיד עליו חוצץ אבל במיעוט שאין מקפיד עליו אין לחוש וכן נהגו שלא ינקר בכל פעם טיט שתחת הצפרנים לנטילה משום שהוא דבר מועט ואין דרך להקפיד עליו (ד) דבר שדרכו של זה להקפיד עליו (ה) וזה אין דרכו להקפיד עליו מי שדרכו להקפיד עליו חוצץ לו ולמי שאין דרכו להקפיד אינו חוצץ כיצד היה אחד צבע והיו ידיו צבועות אין הצבע שעל ידיו חוצץ לו מפני שהוא מלאכתו ואינו מקפיד עליו ואע"פ שיש ממשות של צבעים על ידו וכן הנשים שדרכן לצבוע ידיהן לנוי וכיוצא בזה אין אותו צבע חוצץ להן אבל אחר שאינו צבע אם היו ידיו צבועות דרכו להקפיד לפי' אם יש על ידיו ממשות של צבע הוא יבשה הרי זו חוצץ והלח אינו חוצץ שאין מונעים המים מלבא על הידים וכן ריר יבש (ו) חוצץ ולח אינו חוצץ (ז) גלדי מכה שעל ידיו אם אינו מקפיד עליו (ח) אינו חוצץ ,

ג צריך להסיר הטבעות שבידים בשעת נטילה ואפי' אינו מקפיד עליו ומ"מ כיון שדרך להקפיד עליו בשעת שעושין מלאכה כגון לישה כדי שלא יטבפו הרי חציצה ואפי' הוא רפוי והמים נכנסין תחתיו יש להחמיר שאין אנו בקיאין איזה מקרי רפוי שאינו חוצץ (ט)

ד שיעור נ"י י"א כל היד עד קנה של זרוע וי"א עד מקום חיבור האצבעות לכף היד (י) וראוי לנהוג כדעת הראשון להזמרא ויהבי ליה מלא חפניא טיבותא דכיון דלאו מילתא דטירחא היא לא ניפק נפשין מפלוגתא ונטן להתנות ולומר שאינו מקבל עליו דבר זה בתורת חובה אלא בתורת רשות וחומרא בעלמא כדי שאם איזה פעם לא נזדמנו לו כ"כ מים לא יצטרך להחמיר כמנהגו וכן בכל דבר שאדם נוהג להחמיר ע"ע ראוי להתנות כן ,

קסב תבהה ושפשוף הידים בנטילה וכו' י' סעיפים ,

א כבר ידעת מכה שכתבתי שחכמים גזרו טומאה על הידים לחולין משום דרך אוכלי תרומה שלא יגעו בה בידים טמאות ופסלוה ויהיו האוכלים חייבים מיתה בידי שמים ותקנו נטילה זו כדי לטהר את הידים (ול' סימן קנ"ח סעיף א') וכיון שהמים מטהרין את הידים הרי הם מקבלים עלי' את הטומאה שהיתה על הידים ונטמאו המים מהם משום שאין הגזירה אלא משום אוכלי תרומה לא גזרו טומאה על הידים רק עד כדי שדרך ליגע בהם בעת האכילה והוא שיעור הנטילה למד עד הקנה של זרוע ולמד עד חיבור האצבעות לכף הם אין המים נטמאו אלא אותן ששפכין על היד

מברחו ברלמי לאנשתיו שיכנסו בתוך הכלי והמים חוזקיה אע"פ שאיד פגע בלחות הברזל המחובר לתחתם המים שבכלים (מי"ט) וכתב מיכ"פ סימן ע"ו דומה תב"ה יכול לטמא מים בהפכו מן הכלי של מים ולרחוץ ידיו והמים לא נמתאו וכסרים מה"ב לענ"י ע"כ (רב) ומה שגל ברביעית כב"מ מאסר הרי ליטול ידיו (ע"ח) : (רג) ורפ"ל סימן ר"ה תסיק דעכ"פ קודם גזר גזילה הכמי גריך ביוסף עד פיס בו רביעית . (מי"ם) ' (רד) ולזן חיוק ביו שפר כל מ' של שתי ידיו מו כל מ' על יד מ' ולמיטו שמי בפי מדם שפכו כל מ' שחיטת בבת אחת על ב' ידיו כיון שהם סה תכוסם בחקום מ' (ע"ת ולג)

סימן קמא

(מ) ולכן לא יגול מדם מה שפרטו ס"ת בסי' נ"ח) (נ) הטעם הדרך להקפיד עליו והלבוש כתב תפני שהוא תהדק הרבה ושתנו תדברו מפי' מין תקפיד ויש לחתוה הא לחדיקן מיעוטא שאינו תקפיד ליט מולן וכן תמתן מתחבר דעיקר הוא בתה מקפיד עליו (ע"ת) ולא דק הלבוש כתב ס"ב אבל אם הוא דבר תוטנו שאין דרך להקפיד כו' הרי דתכשיר בחין מקפיד וכן תבואר בס"ם אח"כ מו נגע אם מקפיד עליו מולן וכן כתב הלבוש להרא"ש ביי"ד סימן קל"ח סי"ח דסתב הלבוש הטעם תמי' שהא תקוק הייט תשום דאין שהיה מקפיד אם היה רשי ליט מולן כיון הלבוש קודם זה אע"פ שלפעמים מקפידין עליו ליט תקוק הרבה ס' (נ) ודא דבסוף סי' הפ"ב דדי ע בתה שיטול היט בתלי אבל כאן תשרי בתחם בעלמא (ב"ח) (ד) כן כתב הב"ח וכ"ג שכן הטעם הטעם ולא כחשתו תגבה ע"ע תיכם בבל"ה ד"ל כתב כשפרני גדולי' יגיר ע"כ וכתב בתשבץ מי' רפ"ר דבשבת דוקא אבל שתחת הציפורן מי בעלמא יגרר מה הציפורן בשתיר הציע (ה) כתבו בג' ות"ת בשם רפ"ל הלחרי' בעלה ושתו אבל כ"מ לחתר' פ"ב וכ"ל חקא אם רוב בני אדם מקפידים אבל בשאל תקפידי' לא אחרי' בעלה ס' גם בז' כיון בעב בהיו ידיו נטשו' כיון שדרך מותר' בכך לא אחרי בעל נשאר בשאר אם והיט דבעבילה ב"ל ר"ם קל"ל סמק בס"ע הבעלה ושתו ובמי"ז סמק כתו בלן מלא כתו שהלבתי וכן תחתב בס"ז סמ (ו) וירלה דלקי יביבם מיט מולן בטופר המלאכתו בכך ומעשה בהדשות מהר"ם שתלא דיו יבש ופשפ דלין לחוש אם אין עב ויבש ואם ירלה יעול בטיל בלא ברסה (חי"ם) (ז) נ"ע אם יש חילוק בדה בין טבילה דבי"ד סימן קל"ח סי"ד כתב רת"ל דאם תקפיד עליו מולן גם נ"ע דכיון דחיסקטובר שם חלי מיכפת לי בתקפיד ועיין בספרים (ח) לשון ב"י תפוסקים לו נגד שתנטער עליו ע"כ תחתם אלו דתקפיד אם מנטער אין מולן וכן תמתם בים"ם סי' ר"מ (ט) כן כתב בהגהת ס"ם וקשה דבי"ר סי' קנ"ח סד"ג פכה הדפים אין מולין אמי' בטבילה ול"ענ"ד דהכא רק לחתקב לאסרי ברשי כתבו"ר בב"י ות"כ הא בטבילה לא הי' ציר לכתב דיש להחמיר בהכרים שאין הולכין אחר הטעם דשם מחמירין לחתלה אמי' בהכרים שאין הולכין אחר הטעם מה"ם רת"ל רא"ם בי"ד שם כל"ל ובספרי ברחבי יחבר כתב רש"ל ביש"ם בי' ר"ב ז"ל הלבוש עהבין להמיר עבנות אמי' הא רשי לטבילה תטעם הלין בקילין אם הא רשי אבל בטבילה אין להחמיר כ"ב גם הלבשים אין לחמיר כלל להמיר הטבעת לטבילה תת"ב אם רשי אינו מולן דלינא לטטו הקפיד עליו מי אין דהיו של אם לקטל אם בטבע' שיש בו אם סוב תקפידי' עליו ומולן אם אינו רשי טל"ל . וכתב ברת"ל לגרך להביה בהבריו ול"ל אם אמי' רשי ובית"ל סד"ג ועי"ל בפסק הגה ואין דבריהם נכונים ות"ל להביה בבל דחדלו ברי ברשי כיון שבמית רש"ל הקדמה ע' דבלו מחמירין כ"ב בטבילה מחר הת"ל בקילין ברשי מ"ב אמי' שיש בו אבן טוב ותקפיד ת"ל כיון שסתא רשי תוחר בטבילה-גם ת"ם ברת"ל וכ"ג חינת הבין מולן ובין חיבת דלינא חסר מן הדשק הלין אלו אבל מחל"ב מ"ב אמי' כ"ל דסתרא הלי בלין רשי כיון הלא תקפיד אינו מולי לא סתב עלה דלינא לטטי דקשה ס' אם לא בלבן טוב ות"ל (ט) הלא כשאינו מקוקי אבל בתעוקי אין בבוקר מיד לעשה כל סיד והמחמיר אפילו בלילה ולין מקוקי הנים הע"ל פכ"ב סימן כ"ל

סימן

סימן קסב

תוך שיעור נטילה, ודע שעיקר דין הנטילה הוא שישפוך האדם מן הכלי שני פעמים על ידיו הראשונים מעבירין הטומאה מן הידים ונטמאו והשניים מטהרין את הראשונים מטומאתן לפי' אמרו חכמים שצריך האדם להגביה (א) ראשי אצבעותיו בשע' נטילה כשישפוך עלידם המים עד שינגב אותם כדי שלא יצאו המים הראשונים שנטמאו חוץ לשיעור הנטילה ואחר כך בשישפוך עלידם המים השניים לא יגדרו רק מה שבתוך השיעור שגם אין המים השניים מטהרין אלא עד שיעור נטילה ולא יותר ואחר כך קודם הניגוב יבאו המים הראשונים שיצאו חוץ לשיעור והם טמאים ויחזרו תוך שיעור הנטילה ויטמאו את הידים לפיכך יגביה את הידים ונתנו סי' לזה פסוק וינטלם וינשאם כלומר וינטלם לשון נטילה צריך לנשא אותם זהו וינשאם וי"א דאם מעפילין מתחילת הנטילה עד כופה עדיף טפי שאין כאן מים שנטמאו חוץ לשיעור ואפי' אם יתחיל שפיכת המים הראשונים למעלה משיעור הנטילה והשניים עלידם ואח"כ יצאו המים הראשונים שלמעלה על היד אין אותן המים ממאין היד כשיזלו עלידם גזרו שם שום טומאה לא על היד ולא על המים ששופכים עלידם שם רק יזהר שלא יגבידם החלה ואח"כ ישפילם שאז יש לחוש למה שכתבתי שיצאו המים הראשונים חוץ לפרק ויחזירו ויטמאו את הידים אלא שאמרו חז"ל צריך להגביה ידיו משום סימנא בעלמא דאסמכוה אקרא דוינטלם וינשאם (ב) י"א דכל דברים הללו שצריך להגביה או להשפיל ידיו לא נאמרו אלא בשאינו נוטל כל היד עד מקום חיבור היד עם הזרוע דשם שייכין כל החששות הללו משום ששם גזרו חכמים טומאה וטהרה מפני שהידים עסקניות הן באותן הפרקים אבל אם נוטל עד הזרוע אינו צריך לא להשפיל ולא להגביה דמשם ולמעלה לא גזרו טומאה שמשם ואילך אינו נקרא יד אפילו לענין קדוש ידים ורגלים של כיור ויש חולקין,

ב ולא אמרו להגביה או להשפיל אלא כשישפוך מתחלה מקצת רביעית על הידים ואח"כ שיפוך שנית מותר המים שאז אמרינן המים ראשונים נטמאו והשניים מטהרין כמו שאמרנו אבל אם שופך על ידיו רביעית מים בשפע בבת אחת לא נטמאו המים כלל ונטהרו הידים מיד לפיכך אין חוששין אז לא להגביה ידיו ולא להשפילם וכן המטביל ידיו נטהרו ידיו מיד בב"א ואין שיך שם חששת הגבהת ידים או השפלה וכמו שכתבנו למעלה בימן קנ"ט (ג) ומה שאמרנו שעיקר דין הנטילה שישפוך שני פעמים על הידים היינו דווקא למי שידיו נקיות אבל מי שאין ידיו נקיות צריך לשפוך עלידם שלשה פעמים ראשונים לא לשם טהרה רק להסיר הלכלוך שעליהן או כל דבר החוצץ ושניים להעביר טומאה והם נטמאו ושלישים לטהר האמצעים מידו לכל הג' פעמים הללו סני ברביעית אחד שיוצק ממנו על שתי ידיו ג' פעמים ודיו שגם הפעם הראשון מצטרף עם הטהרה מפני שהוא צריך ואם אין בידו לכלוך או דבר החוצץ אם יצה יכול לשפוך רביעית על שתי ידיו בבת אחת ואז א"צ מים שניים שהרי ידיו כבר נטהרו מרביעית מים ה"ה אם יש בידיו לכלוך ויש לו מים יותר מרביעית שופך עלידם תחלה מעט מים כדי להסיר הלכלוך ואח"כ שיפך את הרביעית בבת אחת וא"צ אז המים שלישים שידיו כבר נטהרו מרביעית שלם י"א שאם שופך על ידיו ג"פ א"צ ג"כ לדקדק לו בהגבהת ידיו ולא בהשפלתה וכן נהגו להקל ואיפשר דטעמא הוא משום ממ"נ אם הם מים מעטים שאין בהם אלא רביעית כיון שחולקים לג' חלקים אין לחוש שיצא חוץ לשיעור נטילה מפני מיעוטן ואם הם מים רבים סומכין שבודאי נזדמן רביעית לפעם אחת וכבר אמרנו דרביעית בפעם א' א"צ לדקדק בהגבה והשפלה ואע"פ שיש עוד חששות אחרות שהיה ראוי להחמיר בשבילן נהגו להקל בחששה דרבנן נ"ל (ד)

ג וכמו שהטבילה מן התורה אינה מטהרת לחצאין שאם טבל חצי גופו ואח"כ חצי גופו השני לא עלתה לו טבילה כן הנטילה אינו מטהרת לחצאין שאם נטל מקצת ידו וחזר ונטל מקצת ידו השנייה לא עלתה לו הנטילה וידו טמאה כמו שהיתה (ה) והוקא שנגב חצי היד שנטל ואח"כ נטל החצי האחר אבל אם יש עדיין במקצת היד שנטל מים טופח ע"מ להטפיח ומוסיף עלידם מים על חצי הנשאר הרי זו מתחברת (ויהיה כאלו נטילה אחת היא ולא הי' נטילה לחצאין) וטהורה (ו) בד"א במים ראשונים הבאים לטהר את היד אבל בשניים הבאים לטהר את המים הראשונים של היד נוטל מקצת וחוזר ונוטל מקצתה ולית לן בה שבכל מקום שיגיעו המים השניים הם מטהרים חלקי המים הראשונים שתחתיהם ומה לי בפעם אחת מה לי משני פעמים או יותר: (ז)

ד שפך מים על ידו אחת ושפשפה בחברתה כדי ליטול גם אותה לא עלתה לו נטילה אפי' שפך באחרונה על ב' ידיו לפי שהמים ששפך על ידו אחת נטמאו וכשישפשפה בחברתה נטמא חברתה ממנה ואין המים שניים מטהרין אלא המים שנטמאו מחמת היד עצמה ולא הבאים מחמת היד האחרת הילכ" (ח) הנוטל ידיו צריך ששיפך לו אחר עלידם (ט) ואם אין לו אחר יאחז הכלי בראשי אצבעותיו וישפך על שתי ידיו כאחת או ישפך על כל אחת רביעית ואח"כ ישפשפה ואז לא נטמאו זו מזו שכבר נטהרו שתיהם כל אחת מרביעית שלם שהשופך רביעית כאחד אין צריך מים שניים לטהרם כמו שאמרנו למעלה שעשו רביעית בבת אחת כמו טבילה שאינה צריכה טבילה שתי פעמים מפני שנטהר מכל וכל בפעם הראשון וכמו שאם שיפשף הוא ידיו לא עלתה לו נטילה ה"ה אם נגע אחר שלא נטל ידיו בידיו בעודן לחות מן המים של נטילה שצריך לנגבם ולחזור וליטול שהרי זה טמאם ע"י המים שעלידם לכך צריך ליזהר כששופך מים שלישים על ידו האחת שהם שניים לבד מהראשונים שלא ידבק יד זו בחברתה מפני שטמאה היא והמים שעלי' מחברם עד שישפך גם מים שלישים על ידו השנייה ואז ישפשפם או ישפשף מתחלה על שתיהן כאחד ואם נטל כל יד מרביעית אין צריך לדקדק בכל זה:

ה מתוך כל מה שכתבנו יתבאר לך דהא דיד נטמאה בשפשף חברתה דווקא כשנטל ידו אחת ואח"כ שפשפה בחברתה אבל אם רצה ליטול בתחלה שתי ידיו כאחת נוטל דשתיהן נחשבות כיד אחת אם נוטלן כאחד ואינם מטמאות זו את זו ויכול לשפשפם זו בזו אפי' מיד ששפך עלידם מים הראשונים הואיל וכיד אחת חשיבי דאל"כ ביד א' נמי נימא דבי כל אצבע יטמא את חבירו ולא עוד אלא אפי' ד' או ה' שהניחו ידיהם זה בצד זה או זה על גב זה כיד אחת חשיבי ולא מטמאות זו את זו (כמו שנתבאר לעיל סי' ק"ם סעי' י"ג)

ו נטל שתי ידיו זו לעצמה וזו בעצמה במים ראשונים וכשנטל המים השניים נמלך והניע ידיו זו לזו ושפך על שתיהן כאחת ידיו טמאות מפני כשצירף זו לזו לקבל מים השניים נטמאו ידיו בנגעתם זו לזו דמים שעל גבי יד זו מטמאים את המים של גב חברתה וגם היד וכן השנית וכשנטל את המים השניים לא טיהרו את הראשונים כמו שאמרנו למעלה שאין מים שניים מטהרין אלא המים שנטמאו מחמת היד עצמה ולאו הבאים מחמת היד האחרת ואדרבה גם הם נטמאו מן המים שעל היד וצריך לנגב את ידיו ולחזור ולטלם כהלכתא אבל לחזור וליטול בלא ניגב אינו מועיל שאם יתן עליה מים כמה קבין לא יטהרו אף המים הטמאים שעל הידים שבא בטומאתן ממקום אחר לכך צריך לנגבם תחלה ולחזור ולטלם, (י)

ז הנוטל ידיו ברביע' שלם בבת אחת או בזה אחר זה במים ראשונים שנים ושלישים אחר שנתן עלידם המים השלישים שהם השניים לעניין הטהרה צריך לשפשף ידיו זו בזו כדי לקנח יפה כל המים הקדם ניגובם במטפחת שבזה נטהרו יפה וכשמשפשפן זו בזו יזהר שלא יגע חוץ ממקום שנפלו בו המים מפני שהם חוזרות ומטמאות זו בזו, (יא)

ח נטל ידו אחת ושפשפה לנגבה בראשו או בבותל טהורה ואם אח"כ חזר ונגע באותן מים שבאו מידו על הראש ועל הבותל טמא שאותן מים טמאים חזרו וטמאו את היד שנגע בהם ואף על גב דכל כמה דלא שפשף מטהרין בשפשף כלומר ואם כן צריכין לומר שהמים שעל הידים טהורים הם וטהרים הידים השתא דחזר ונגע גרע כן כתוב בש"ע והם דברי רבינו שמשון וצריכין ביאור דהיכי

דמי

סימן קסב

(ה) קבלתי שמחר הגבהה קודם ברכה ימחר הפסוק שלו יחיכם קודם וברכו אלת לי שלי"ה, (ב) כתב רש"ל סי' ל"ו חיתה בעיני ומי' תכוס תמכתא ערימן לתגביה ידיו ע"ם מנל הב"ח מחר' דווקא הגבהה בעינן כדי שיהיו נגוזין גם רחשי מנבעותיו דכשיפיל המנבעות למעה לא יבוזו המים מיד הסוכר עליהם וגיון שכן צריך להגביהן מתחלה ועד סוף שלא יבוזו המים מחר' לפרק ופסק כן להלכה הלא כש"ע ונבוס (ג) כתב בל"ח דף רכ"ג תחבי על רח"ל והלמתו רח"י כיון שכתבו בס"ל דיש חולקין דצריך הגבהה אף כשנטל עד הזרוע והוא מבירת המרוך בב"י מ"כ ה"ל לכתוב גם בחטביל ידיו דיש חולקין עכ"ל וכן מסיק בחי"ט לחתיה קיימת תעכ"ד הלא דק הכך דיש חולקין לא תכוס מבירות המרוך אחיכן עליה הס"ל דחיים נעתמו הזרוע אלא אף לרוב פי' שכתב הב"י הלא נעתמו אלא בחקום נעילה ועיקר החשש תכוס חיים שנשמנו על היד ונעתמו יגלו לזרוע ואח"כ מחריים ליד אם כן אף בטעל עד הזרוע בעינן הגבהה אבל בעובל ידיו לא צריך כיון חיים שיגלו כם עהורים חה ברו', (ד) טעם זה דחוק ובע"ת סתב בטעם כיון חיים שיגיעם בחיים ליעהר חיים שע"ג הידים אם כן מחרינן כתו שלו חיים שמיים הי יוגחים חו' לפרק כך חיים שבלשים יעהרו את חיים הסמיים ע כ ותתרמי דהא שניי' הם עהורין ואין חשש אלא תכוס חיים הרמשונים ושוב הא אין חיים חעהרין רק מה שבתוך הבשר כמ"ם הכנוס ס"ל ובדחש"ק אלעער קי בל"ו כתב על ת"ם הב"י על דין זה שכתבו אחר בשם מ"ר ואיט רואה טעם בזה ז"ל ועכ"ל בעתמא רבה כתו בבוטל רביעית בפ"ל ע"כ ודבריו אינן תובב' דלא רחי' זה כראיה זה גם מ"ם ז"ל אלא דצריך ליהר בשפך ג"פ שלא יגביה ולא יפשיט תשפיכ' מ' עד סוף שפיכה ג' והיינו שאחר שופך על ידו אז מחזיק בראחי אצבעותיו עכ"ל חתוה מאוד והכ"ל ע"ל בנעשה"ם כדרכו ליתכ אחר רבו רש"י ז"ל דס"ל דשנים חעהרין אף מה שאחן בשיער כמ"ם ב"י אלא דחיישינן דבמי' לא יגע כתים חון בשיער ומ"כ אם שופך עד אחרינן דחשחתא יגע חון בשיער אלא בשמים אז בטלשית ומ"כ לדחן דקי"ל דאין חעהרין מה שאחן בשיער כ"ל דאסור בזה (ה) וצריך שפיכה אחרת עד הפרק ואח"כ שפיכה שני' (ל"ן) (ז) וכב"ח הארוך אמר' בעופה ע"ת להעפיה וכתב אלכן ראיתי מרבותי שהחיר ולא נעלם ידיהם חכלי שקר' הנעפם עם הנגדיל מין שמ"ל בשפיכת ראשונה עד הפרק והעולי חקילין ויש לחם אל מי לישתוך מיכו בזה צריך ליהר לחשחם בחותו הנגדל כל שעת שפיכת הרים דרך שם ראש לא יחשחם הנגיעה פסולה לכבר פסק הכח גברא מלעיל סי' קכ"ע (ז) וכן חיים ראשונים שבחים פהסיר הליכלוך שני גם בחלמין הלא שופך אח"כ עוד כ' פעמים, (ח) חבר כאן וכל"ל הילכך הנופך חבלי על יד אל ושפשוף בהבילתה צריך לנגב ידיו ולחזור ולעשם כראתי ולפי' הנוטל כו' וכן סל"ל בס"ע ועור וכתבו ידיו חרחי חשם שלא ראשונה נעתחת חידי הוי אחר בנגע (חי"ט) • (ט) ראש יפסוך בעצמו חייבי לאחא בשפיכה ראשונה יגלו אל' לפרק ואח"כ יחזרו וירדו בשעה שנטל הכלי ביד זו לישפך מחברתה כ"ח ורש"ל • (י) רבו רש"ל מיים וכ"ם צריך ליהר שלא יגע ביחו שפך עליה פ"ל ליח הנמיה שפך עליה שמ נעתים ויפה כיון הנבוש שהשחיטו כי הוא עחב כבר סע"ד ועל רחא נ"ע שסחבו (חי"ע) (יא) נ"ע ראשונה חלבוש הלף בנגעל ברביעית בבת אל' יזהר נלף אחר שנהגין ליעול עד קבר ארוש ולא

ירחה

דמי דאם מיירי דשפך רביעית שלם בבת אחת על היד ושפשפה בראש או בבותל וחזר ונגע בהן אמאי טמאה הא כבר נתבאר דהבטל ברביעית שלם ובזה אחר זה במים ראשונים ושניים כדינא אמאי טמאה הרי טיהרו השניים את הראשונים שע"ג היד אלא ע"כ מיירי שלא נטל כי אם מים ראשונים ובפחות מרביעית (יב) והאי פחות מרביעית ה"ד אם לא היו יותר בכלי שנטל ממנו רק אילו המים אמאי אם שפשפה בראשו או בבותל ונגבה טהורה הא לא היו כאן מים כשיעור טהרה אלא ע"כ מיירי דאתו משירי טהרה וא"כ משמע כאן דבפחות מרביעית דאתי משירי טהרה הרי הם מצד אחד דינם כרביעית שלם ומצד אחד אינם כרביעית שלם דינם כרביעית שלם שאם שפכן כולם בבת אחת על היד אין צריך מים שניים אלא יכול לנגבם מיד והוי טהורה: ואינם כרביעית דברביעית אין כאן מים טמאין כלל ואפילו נגע בהן במים אחר הניגוב אינם מטמאין אבל הבא היד טהורה בניגוב והמים נשארו טמאים ואם חזר ונגע בהן אח"כ טמאו את היד ונ"ל דמהאי טעמא קאמר שפשפה בראשו או בבותל לנגבם ולא קאמר שנגבה במטפחת משום דכשמקנ' בשערו' הראש או בבותל דרך הוא שמקנח היד ומסירה ואין חוזר ונוגע באותו מקום ואין השערות והבותל מתלחלחים כ"כ שיטמאו מיד את היד אבל כשמנגב במטפחת דרך הוא לקנח ולחזור ולקנח ולכרוך המטפחת סביב ידי המתקנחת ונטמאה היד מיד באותו הניגוב שהרי חוזר ונוגע בליחלוחית שעל גב המטפחת מן המים נ"ל א"נ לאידך גיסא נקט שפשפה בראשו ובבותל משום דבשערות ראשו והבותל אין המים נבלעים בתוכן אלא נשארים שם בעין לפיכך אע"ג דבשעת נגוב הידים נטהרין מן הטעם שכתבתי שהדך להסירם מיד כו' מ"מ כשחוזר ונגע בהן כיון שהמים עדיין בעין הם שם חוזרות ומטמאין את הידים אבל כשמנגב במטפחת המים נבלעים לתוכה לפיכך לא מכעי' שמטהרים הידים בשעת ניגוב אלא אפי" חזר ונגע בה אחר כך המים טהורות כיון שאין המים הטמאים עליה בעין רק נבלעים בתוכה וזה נראה לי עיקר וכן נוהגין דדואיל והוא דבר דמדרבנן אזלינן בה לקולא:

ט כשישופך מים ראשונים על ידיו צריך ליזהר שלא ישאר על ידו צרור או קיסם או שום ד"א ולא משום חציצה אלא אפילו אם הם רפויים שיבאו בהן המים ואין כאן חציצה אפ"ה אסור מפני שהמים הראשונים שבאו על הצרור או על הקיסם הרי הם טמאים מן היד ואין המים השניים מטהרין אלא מים ראשונים שעל היד ולא המים שעל הצרור והקיסם ואותן המים חוזרין ומטמאין היד וגם בזה אם שופך רביעית מים כאחת על ידיו אין צריך ליזהר בכך:

י מי שיש לו' מכה בידו ורטייה עליה הי לו במה שיטול שא' היד שלא במקום הרטייה ואף על גב דאמרינן אין נ"י לחצאין ה"מ כשבטל חצי היד ואח"כ חצי יד האח' אבל הכא שאינו יכול ליטול חצי השני לא הוי נטילה לחצאין אלא נטילה שלימה ודומה למי שנקטעו אצבעותיו שנטל שאר היד אמנם צריך ליזהר שלא יגיעו המי' ברטייה שלא יחזרו המי' שעל הרטייה ויטמאו היד או ישפוך רביעית מים כאחד על היד שאז לא נטמאו המים, מים של נ"י שקדם האכיל' נטלין בין על גבי גלי בין על גבי קרקע ואין בהם משום סכנה כמו במי' אחרוני' שלא גזרו עליהם אלא משום טומאה,

קסג דין מי שאין לו מים ובו ב' סעיפים

א אסור לאכול בלא נטילה אפי' אם רוצה לברוך ידיו במפה או רוצה לאכול בכף שאינו נוגע בפת אפ"ה אסור בד"א כשיש מים לפניו ברחוק ד' מילין או לאחריו מיל שאם יש לפניו מים בתוך ד' מילין לא יאכל עד שיגיע למי' ויטול ידיו וכן אם יש מים לאחוריו בתוך מיל חוזר אליהם ונוטל ואוכל אבל אם אין מים לפניו בתוך ד' מילין או לאחוריו בתוך מיל לא הטריחוהו יותר ואוכל בלא נטילה מ"מ (א) לא יגע בידיו בפתו אלא כורך מפה על ידו או שאוכל ע"י כף

ב לא גזרו נטילה אלא על האוכל עצמו אבל המאכיל את חבירו לא גזרו עליו נטילה דלא שייך לגזור משום סרך תרומה דמילתא דלא שכיחא הוא ומלתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן (ב) לפיכך המאכיל את חבירו אינו צרי' ליטול והאוכל צריך ליטול אף על פי שאחר נותן לתוך פיו או אוכל ע"י כף והוא אינו נוגע במאכל לא פלוג רבנן באוכל והמאכיל אסור להאכיל למי שלא נטל ידיו משום לפני עור לא תתן מכשול, (ג)

קסד שיכול להתנות על הנטילה ובו ב' סעיפים

א הנוטל ידיו בשחרי' ורוצה להתנות שע"י נטילה זו יטהר ידיו לכל היום גם לכשירצה לאכול לא יחזור ויטול הרשות בידו אפי' שלא בשעת הדחק (א) ובלבד שלא יסיח דעתו מהם ולא יטנפם מידו אם יהיו מים מצויין לו בעת האכילה טוב שיחזור ויטול ידיו בלא ברכה רק לחומרא בעלמא ודוקא כשנטל בשעת שאינו רוצ' לאכול מיד דומיא דנטילה שחרית מדני' ליהותנאי לכשיבא זמן אכילה אבל אם נטל לצורך האכילה בשעה שרוצה לאכול ורוצה להתנות שתועיל לו נטילה זו לכל היום אפילו לאכילה אחר' אין מועיל לו התנאי דמה שייך להתנות כיון שהוא מוטל עליו ליטול עכשיו לאכילה זו (ב) ואפי' אם אינו רוצה להתנות על אכילה אחרת אלא על זו אכילה עצמו כגון שנטל ידיו לאכול ומתנה שיעשה ד"א קודם שיאכל לא יעשה כן (ג) דמאחר שנטל ידיו לאכול יש לו לאכול מיד ולא יסיח דעתו בנתיים,

ב ואחר שנטל ידיו לא יגע בשום דרך ושאר מקומות המסוכי' שבאדם (ד) ולא יחבך בראשו ובינצא בו בכל מקום המטנף בגופו שיש בו מלכלוכי זיעה ואם נגע באלו המקומות צריך לחזור וליטול ידיו ולברך עליהם (ה) ואפי' עומד בתוך הסעודה ונזכר שנגע במקומות הללו יפסוק באכילה ויטול ידיו ויברך עליה',

קסה העושה צרכיו ורוצה לאכול ובו ב' סעיפים

א העושה צרכיו (א) ורוצה לאכול מיד יטול ב"פ על הראשונה מברך אשר יצר ועל השנייה מברך ענ"י אבל אין לומר דנטיל" אחת תעלה לכאן ולכאן דהיאך יעשה עם הברכות אם יברך תחלה אשר יצר ואחר כך ענ"י הוי אשר יצר הפסק בין הנטילה ובין ברכת ענ"י שצריך לברך כשירצה לאכול ואם יברך תחלה ענ"י ואחר כך אשר יצר הוי ברכת אשר יצר הפסק בין ברכת נ"י ובין ברכת המוציא שצריך שלא להפסיק בנתיים כמו שכתבנו למעלה (ב) לפיכך צריך שתי' נטילות לכל ברכה נטילה אחת דהא אי אפשר לו לברך ברכת אשר יצר בלא נטילה שאין ידיו נקיות ויש עושין כמו פשרה דלעול" סגי בנטילה אחת והיכי קעביד מיד ששפך מים על ידו פעם אחת ומשפשפם זו בזו הרי הוי ידיו נקיות ויכול לברך מיד אשר יצר ולעניין נ"י של אכילה עדיין אין הידים טהורות עד שישפוך עליהם מים שניים לטהר את המים הראשונים וינגב אותם ואז בשע' ניגוב יברך ענ"י והרי נטילה זו עולה לשניהם ואין כאן שום הפסק לאחר מן הברכו' שב' אחד במקומו' נאמר (ג),

ב כשהמסובים הם רבים מדרך המוסר הוא שהגדול יטול ידיו תחלה אלא שקצת גדולים נהגו בעצמם ליטול באחרונה (ד) מפני שאין רוצים להפסיק או לדבר בין ברכת נ"י לברכת המוציא כמו שיתבאר בסימן שאחר זה,

ע"ה לי כן וכ"ת כש"ע ב"י דקי קי"ח ע"ב (יב) כ"כ ארא"ם בהליק דבהכי מיירי וכן נ"ל הקושיא מחבר לחיה כלום הבנת מ"ג שנים ד"ספק להר"ג בתקום שניי הוא (מיל"ע) ועיין ב"ח הקרוד"ל ומש"ם בסיון ל"ח

סימן קס"ג

(א) ואם אין לו מלא מים פסולים לי' יטול ליטול בהן בלא ברכה ולא חייבי' שיטשו שם כפרים (כ"ג) (ב) ואי שלוכל מולין בהגרה צריך המאכיל ליטול ידיו רש"ל (ג) מוחן שטולין בעצבים שמל הכול עלמם בבירה הא מידם תשו' מהרש"ל סי' נ"ד

סימן קס"ד

(א) ורש"ל בחט' סי' נ"ד פסק חוקא בעשת הדחק ההיטו חו' ל"ד מילין תוחר אלא הלאידנא אמי תוך ד' מילין כמיש בעת הדחק כמתוירא ליר יחידי והחחדיר אלא יטול עד אחר יבא לאיש חע"ב ע"כ וכתב בסכ"ג והלידנא נהגו עלמא שלא להחמת ואין מפק שסחנו על הגר' דלא מהני תמ' אלא בעשת הדחק ואפי' בעשת הדחק אין יטולין ליזהר אלא יטנפם ולכן תלמו החמלי מכל וכל (ב) עו' ל"ל בלא מלחר שיועיל החמלי בנטילה שבעשת אמילה כל אמילה אחרת יעבה ויתנה על אכילה ז' ולא עביים חכף לנטילת שעורה (ל"ח ד' רל"ח) (ג) הקשה ע"ת הא חסיק כי קס"ו הטוב ליזהר תמתנו הל"ג לחזור ומטול ע"כ ולק"מ דלנוסם לא כתב אלא דלא יעשה כן והיינו לכתחלה וק"ל (ד) במקומ' הגולי' כגון בפניו לו במקומ' חגולין שבחרוטחיו מוחר ואם כגון ידיו אחר נטילה בבחי ידים שפיר דוי (רש"ל וב"ח סי' ת"ל) (ה) רש"ל פסק שם אלא נגרך וכ"כ מי"ע בכתו ואם האחין הבריח ט אלא נגע בחקום חחור כתב בע"ת בשם חגר' נחוסים הא"ל ליטול פ"כ ונ"ל כיון ז' דפסק אלבוש ומ"ע דבעי נגיעה חשוב מקום מקיות ואכ"ל בסעודה,

סימן קס"ה

(א) בשל"ה ומ"ה הארימו הכל אדם יבחק עצמו לנוחת קודם מלילה ע"ם (ב) בע"ת הקשה על הלבוש דת"ת יברך תחלה האוציא ואח"כ מ"ו בהא' הסעודה ונ"ל ולק"ת דהוי האוציא הפסק בין נטילה לאחר יגר דחוקא בברכת נט"י לא הוי הפסק כיון דכייך לנטילה ושל הא הרבה פו' פ"ל לעול מי' ו' דכל שעשה מרכו תברך גם מל"י כ"ל וח"ם ע"ת תעלתו בעצם דין זה מיגו חוכן ע"ם (ג) וכן הכבים בת"ת ושכן הגר מהר"י פולן וסחב הב"ח דחי ששעה כן יעבש כך לעולם ולא פעם כך ופעם כך (ד) אין רמוי לעשה אדם בחמן הזה לעשות עצמו לחכם ליטול ידיו בחחרונה ועל בעל הסעודה חוטל לכבדו רש"ל כי' ק"ב ואם חבילין ט ברחעוה והא חוטב מלבל עביר ביחו רש"ל סי' מ"ב וסחב ע"ח עלי ולא יעבוד הה עבידה ביחו אם אינו רוצה ליטול ברחצוה ע"כ ולא עיין בגוף דברי רש"ל שם שכתוב לאין בו פשם הפסקה אלא דרך בכוד שלא יהא עלו לחשלו ים בזיון לתורה שרוי אחר הכבוד וק פסק מ"ת מיתן רע"ב ושל"ה ל' פ"ל ועיין שם פסקי' ותפילות שלמוחרים החדקדקים בסעודה,

מיתן קס"ו

לבוש הלכות נטילת ידים התכלת

סימן קס"ו

(א) אפי' בחברי תורה (כ"מ) ולאחר מאחור מדוד י"ו רוחב כו' אחר המומא (שלה) (ב) אם הפסיק בדיעבל יברך המומא אמ"כ (כ"ג וע"ת) ,

סימן קס"ז

(א) ואעפ"ם זה שתשתי שמין לבטע לחם שנשר' מתחת קלח עד שאין רחוי לאכילה ואסמין אחר אם פוב יותר שיתחר הנשרף מתחת ונשלה הפאלה אם רק מעל האלה מפת שלם אי דיו כפרוסה והביא גיסי הלוקי תרי' ברו רמיה מגירונינ"ל פ"ת דהי שפליתה לעגין עירוב וגם לחלק דהתם הטעם משום אייבה ול"ג תשמשות מלבוש סי' תכ"ז ס"ב בשוכן ליקח חלה מחתי שלמתי' דהי כפרוסה (ב) והמקדקים רגילין לעשות בסכין קודם ברכה כ"ח (ג) כתב בתהרי"ל הלכות סעודה דהיה סיגו בכל ע"ם ועי"ט לעשות שונת סולת לבטוע עלי' ואחר' שהיחב דקה לא היה צריך לחתך מקודם אך הגיה מלבשוחיו של גבה וכמו מגדולין לחטה בירך המוציא וכסיום הברכה הפכה חלחטה נגד תעלה עד הספר (ובשר"ג וע"ת כתבו על הגבר והולא הפעות) ואכל חלי כזית ונתן כן לכולם ובחל היה קבבב החיתר כמין טבעת ובאחלע הגיה מחוכר והיה בוטע החחיכה חלחטה עד תעלה ובאל"ה כתב דעוב לבטע על הלחם הנעשי בחורף כדאות ר"ו ולא בשלם הפס (ד) לשון רש"א לכל מ' כזית כו' וגרמא דל"ל בלעוב לפחות כזית ואל"ס סולת ע"ם וא"ת קשה מתהרי"ל שבלאחי על רש"ל ולבוש עוד כתב בתהרי"ל שם דבפשוטה גדולה הגיע לאחר יתן סחסובין של שלחן הסמי לחלוק ג"כ לחבריו והולא חלק לחבירו שאינו שאם לא הפסיק אלא מחחיכה אחרת אם בתמר מי היא מיקר הבלעה ולא בטל חלחם שבתמר שם בידו שבטע מחתו בנישת הטולת ועיין בפ' תורת חיים פרק חלק בטעמה דחבה שאחריך בטעם בדבר הזה (ה) ותה אלחורים הטומא לחם אף שטומא חבוה לפי שלטחיד ומיא לחם בתבואה סוף כתובות (חולין ומקק פ' בכר) ומזה הטעם סבר הב"ח דלחורים הטומא שיהין לעבר ולבבא מיהיו לשחיד הה הפירוש חברותיו של אדם מפר שהלא ת"ת (ו) תהרי"ל הרים הפת ובשבת הרים כשתי' ולשלם כשהמר הפס הגביה בשתי ידיו עד שהיים הברת הפס והורידו כברלשונה (פ' שבת) (ז) תשמע קלת דבפת שלם אין מעלה כלל ותרת"ל תשמע דלמולה קלי שיש תלוה אבן רגיפי לבהלא בת"א (ח) והיה אם ביחד ברכה אחרת (תשובת רמ"ת סי' ל') אבל כשהמסיק אלא שת כלל מ"ל לחזור ולברך (ברכת אברהם) (ט) גם צריך ליזהר שלא לבבר עד שיבלע הפרוסה, ואם עבר ושם בשבי' לעשה מ"ל לחזור ולברך (בל"ה) (י) אפי' בפת שלם שאין צריך לחומיא ת"ת צריך שעדה הוא (ב"ח) (יא) אפי' הוא עשיר ע"ת (יב) אלו דוקא דהא שומע כעונה בשעומש בלא עסיה אחת מתי מסיק: (ג"ח דף ס"ע) (יג) אי אפשר לא אכל הבוצע רק מי יין הומשים (כ"ג וע"ת): (יד) גאלו רגאים תעשים בכל יום שלבתחלה עשים כל ברכת היין שבתוך הסעודה (תיט); (טו) בתע"מ דף ס"ד חולק בזה דכל שעוה מתעסק בדבר תיקרי ספר שבר לעמיתו ואם"ה עפר גם על הבר כיון שבדין לא בגחר • (עם בבי' לא חסיק כן אלא כל אחין רוחב לחשל מי גחר ול"ל לחזור ולברך לאכול ב"ע בל"ה שם ותי"ט ב"ח ועיין סימן קע"ב ,

סעב

קכון דין הפסקה בין בציעה לנטילה ובו סעיף א'

א ויגבב ידיו היטב ויברך ברכת המוציא י"א שיברך מיד ולא יפסיק ולא ידבר (א) בנתיים וע"ל סי' קע"ט סעיף א' וסי' תע"ה סעיף א' , וי"א כיון שהשלחן לפניו ודעתו לאכול אין צריך ליזהר בהפסקה שאין זה היסח הדע' כיון שהשלחן לפניו והדיא דתכף לנטילה ברכ' מוקמינן במים אחרוני' אבל טוב ליזהר גם בראשוני' שכן קבלו חז"ל דתוכף ברכה לנטילת ידים אינו ניזוק בכל אותה סעוד' ושיערו חכמי' דכדי הילוך כ"ב אמו' הוי הפסק והיסח הדעת • (ב)

קכז מקום וזמן הבציעה ומי בוצע ובו ב' סעיפים

א ואחר שנטל ידיו יברך ברכת המוציא על דבר הנקר' לחם כמו שיתבאר בע"ה שקובע ברכה לעצמו ואסמכוה אק"ו מקרא דכשהוא שבע מברך שנ' ואכלת ושבעת וברכת כשהוא רעב וצריך לאכול והקב"ה מזמנהו לידו שיש לו לאכול לפקח נפשו לא כ"ש ואם יש לו פת שלם מצוה הוא שיבצע על פת שלם כדי שיברך את הש"י על פת שלם שנתן לו שהו' דדך כבוד ושבח לו ית' (א) ויבצע ממקו' שנאפה יפה ונתקשה היטב באפייה שהוא מובחר שבפת המקו' שני צדדי הפת התחתון והעליון כדי שתהא פרוס' הברכה שיברך יחתוך מעט תוך הפת ולא יבדיל הפרוסה רק יניחנ' מחובר הפת יעלה שאר הכבר עמ' דא"לכ חש' כפרוס וחתוך ואינו שלם ואח"כ יברך יפרידנה כדי שתעלה הברכה בעוד שהפת שלם וכל זה משום מעלת הברכה דדך כבוד משום הקריבהו נא לפחתך וגו' ומ"מ לא יברך בעוד הפת שלם ואחר גמר הברכה יחתוך כל הפת שאם כן הוי החתיכה הפסק בין הברכה ובין האכילה ומידהו בשבת שצריכין לחם משנה שלמים כמו שיתבאר במקומו בע"ה נכון להחמיר ולברך קודם שיחתוך שלא תשמט ידו לבצוע כול' קוד' שתבלה הברכה ואז לא יהיה לו לחם משנה * (ב) ומ"מ אם שכח בשבת והתוך כמו בחול עדיין הפת מיקרי שלם ויכול לברך עליו ושיעור הפרוסה לא יבצע פרוסה קטנה מאוד פחות מכזית מפני שנראה כצר עין ולא גדולה יותר מכביצה מפני שנראה כרעבתן ודוקא בחול ודוקא כשאוכל לבדו אבל בשב' יכול לפרוס פרוסה גדולה ואפי' כדי (ע"ל סימן רע"ד סעיף ב) מה שצריך לכל הסעוד' כדי לחבב סעוד' שבת ואין זה נראה כרעבתנות כיון שכל ימות החול לא יעשה כן ובשבת הוא עושה כן נראה שמשום כבוד שבת הוא עושה (ג) וכן בחול אם אינו אוכל לבדו יכול לבצוע פרוסה גדולה כדי שיכול ליתן לכל אחד ואחד לפחות , מכזית (ד)

(ועיין בסמוך סעיף ו')

ב ויברך בא"י אמ"ה המוצי' לחם מן הארץ שמפני חשיבותו קבעוהו ברכה בפני עצמו יאמר המוצי' בה"א ולא מוציא בלא ה"א אע"ג שעיקר הברכה ראויה להיות על שעב' שהוציא הלח' הזה שבא ליהנו' ממנו מן הארץ ובמוצי' כ"ע לא פליגי דלשעב' משמ' ובהמוצי' פליגי ואיכא מ"ד דלהבא משמע מ"מ פסק הפס' לומר המוציא בה"א כדי שלא לערב מ"ם דמוציא עם מ"ם דהעול' ויבלע האחת ולא יהיה משמעו' לשונו כלום ואע"ג דבלחם מן איכא ג"כ עירוב שאני התם דקרא כתיב להוציא לחם מן הארץ ומ"מ יזהר לתת ריוח בין לחם ובין מן שלא לערב המימין , (ה)

ג ולא יברך עד שיתפוס הלח' בידו שיראו הכל שעליו הו' מברך ,

ד ובשעת הברכ' יתן שתי ידיו על הפת שיש בהן עשר אצבעות כנגד י' מצות התלויות בפת' (ו) ודם אילו לא תחרוש בשור וחמור כלאים לקט שכחה פיאה ביכורים תרומה מעשר ראשון מעשר שני , חלה ד' אלבך יש י' תיבות בברכת המוציא ו' תיבות בפסוק מצמיח חציר לבהמה ו' תיבות בפסוק ארץ חטה ושעורה ו' תיבות בפסוק ויתן לך י

ה ולא יבצע עד שיביאו לפניו מלח או לפתן להטעים הלחם והטעם משום שהשלחן נקרא מזבח וכתיב ביה במזבח על כל קרבנך תקריב מלח והתם הוי טעמא כדי להטעי' הבשר שלא יהא תפל בלי טעם לכך אנו מטעימין ג"כ פרוסת הבציעה לברכה ואע"ג דבמזבח היה דוקא מלח אנו נוטלין שאר מיני לפתן ג"כ משום דגבי מזבח הוי הקרבנו' בשר ואין דבר שמטעים הבשר יותר מן המלח אבל פרוסת הבציעה היא לחם וכל שא' מיני לפתן מטעימים אותו כמו המלח לבשר ולפיכך אם הפת נקייה ומוטע' או מתובל בתבלין או מלוח כעין שלנו ואין צריכין להטעימו יותר או שנתבין לאכול פת חריבה ואינו רוצה עתה להטעימו יותר בזו הסעודה אינו צריך להמתין למלח ואיפשר לומר דאע"ג שנתכוונו לאכול פת חריב' (ז) שאינו נקייה צריכין מלח או לפתן לפרוסת ברכת הבציעה שבטלה דעתם אצל כל אדם משו' היאכל תפל מבלי מלח וגו' ומשו' הקריבהו נא לפחתך וגו' ועוד הא כתיב גבי מזבח על כל קרבנך תקריב מלח ואמרו במדרש אם יש מלח על השולחן ללפת בו הפת של ברכה נעשה השולחן מזבח כפר' ומגין על הפורענו' ואיך יקבע אדם עצמו לברך ולאכול תפל מבלי מלח או ליפתן ולפחו' יטעו' הפת לברכה :(עוד אמרו כשיראל יושבים על השולחן וממתינין זה את זה עד שיטלו ידיהם והם בלא מצות השטן מקטרג עליהם וברית מלח מגין עליהם)

הב"ה הי"ל לבטע תחל החחתון של הפת שאם תיאבל תחלה כי אם מדבק תחל בחטר הי"ל לבטע תחל העליון שאם תחבאל תחלה הלכ כדי לגלות ידי שכיר: יתאחר יעבע תחל העליון והתחתון •

הב"ה ולא בבר עתו תכיב כבר אלם כתו שתבאר בפתוח אפ"ה בזבת הבעים לחם תשנה שלמים חייבי' לעשות תבחט יהו וע"ל סיתן רע"ל סעיף לי

ו ויאכל מיד ויזהר שלא ישיח בין ברכה לאכילה שאם שח ברברים בטלים (ח) הוי הפסק בין ברכה לאכילה וצריך לחזור ולברך (ט) (ועי"ל סי' מ"ז סעי' ז' וסי' רפ"א סע' ט"ז) מיהו אם הפסיק ושח ברברים שהם מצרכי הסעודה אע"פ שאינם מצרכי פרוסת המוציא בגון שביר' על הפת וקודם שיאכל אמר הביאו מלח או לפתן (י) או תנו לפלוני (יא) לאכול וכיוצא ברברים אלו הם צורך סעודה וא"צ לחזור ולברך ואפי' אמר הביאו מאכל לבהמה לא חשיב הפסק דזה נמי חשיב צרכי סעודה דאמר קרא ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת ש"מ שאסור לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו ואם כן הביאו מאכל לבהמה צורך סעודה היא מיהו גם באילו יזהר לכתחלה שלא לדבר קודם שיאכל פרוסת הבציעה שלא להפסיק ולא לבר המברך צריך ליזהר בשיחה אלא גם כל השומעים הרוצים לצאת בברכתו צריכים ליזהר מלשיח בין עניית אמן (יב) ובין טעימה שהרי כל אחד ואחד חייב לברך ברכת המוציא אלא שהמברך מוציאו לכך אם שח בין עניית אמן לטעימת הפת הוי הפסק וצריך לחזור ולברך לעצמו י"א דהיינו דוקא אם שח השומע קודם שאכל הבוצע אבל אם כבר אכל הבוצע פרוסת המוציא (יג) אע"פ שהוא לא אכלו ושח אינו צריך לחזור ולברך שכיון שהבוצע אכל כבר יצאו כולם באכילת הבוצע שאין כולם חייבים לאכול פרוס' הבציע' אלא שעושים כן כדי לחבב המצוה ובדיעבד יש להקל (יד)

ז ראובן שהיה נוטל ידיו לאכילה וקודם שנגב ידיו בידיו יעקב המוציא ונתבין להוציא השומעים וא"כ נגב ראובן ידיו ובירך על נ"ט לא הוי הפסק ויצא בברכת יעקב ואין צריך לחזור ולברך המוציא לפניו דעל נ"ט שבירך הוי צורך סעודה ואינו הפסק ,

ח שכח ואכל ולא בירך המוציא לפניו אם נזכר בתוך הסעודה מברך על מה שיאכל עוד ומה שאכל בלא ברכה אכל ולא יוכל לתקן הוא (טו) ואינו נפטר משום כך בלהבא אכל אם לא נזכר עד שגמר סעודתו והוא שבע (טז) א"צ לברך ולאכול עוד כזית אחדיו על השבע שאין הברכה חובה אלא כשרוצה לאכול ,

ט ואם הוא מסופק אם ברך ברכת המוציא אם לא אינו חוזר ומברך שאין הברכה זו אלא מדרבנן וספק דרבנן לקולא ואע"ג דלפינן לה מק"ו דכשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש לא ק"ו מעליא הוא דק"ו פירכא הוא דשמא לא הקפידה התורה לברך אלא אחד שכבר נהנה וראוי הוא לברך

לברך על מה שנתן לו ונתנה ממנו אבל קודם שנתנה על מה יברך הילכך פריכא הוא ואינו אלא אסמכתא בעלמא ,

י ואם טעה בברכת המוציא ואמר בא"י אמ"ה שהכל נהיה בדברו או שאמר בריך רחמנא מלכא מריה דהאי פתא יצא דמלת רחמנא קאי במקום השם ומלת מלכא הוא מלכות ,

יא היו רבים אי אפי' ב' אע"ג דבבה"מ אין אחד מוציא חבירו בשנים כמו שיתבאר בע"ה (ועיין לקמן ס' קצ"ג סעי' א') בברכת המוציא אחד מברך והשני יוצא הטעם דכיון שהם יושבים לאכול יחד דעתם מסכמת להצטרף לפיכך יוצא האחד בברכת חבירו מה שאין כן בבה"מ כיון שכבר אכלו ודעתם להתפרד אין א' מוציא חבירו כשהם ב' ודווקא שהסיבו על המטות או סביב השלחן שדוא דרך קבע אבל אם היו יושבים בלא הסיבה כיון שאינם קבועים יחד כל אחד מברך לעצמו ואם קבע להם מקום ואמרו זה לזה נאכל כאן או במקום פלוני שהכינו להם מקום לאכילה הוי קבע אפי' בלא הסיבה אבל אם ישבו מאליהם במקום אחד בלא אמירה לא הוי קביעות ובעל הבית עם בני ביתו הוי קביעות אפי' לדידהו בלא אמירה דטולהו בתר בעל הבית גרירן והאידנא שאין אנו רגילים בהסיבה ישיבה דידן הוי קביעות בין לבעל הבית עם בני ביתו בין לבני חבורה ומיהו אפי' לדידן לא מהני אפי' קביעות מקום אלא א"כ ישבו בשלחן אחד או בלא שלחן במפה אחת ואם לא קבעו מקום כל אחד מברך לעצמו אפי' טולם אוכלים מכבר אחד ודווקא לכתחלה אבל אם בדיעבד (יז) היה מכוין המבר' להוציא והם כיונו לצאת יצאו אפי' בלא קביעות מקום (ועיין לקמן סי' רי"ג ס"ק יג)

יב היו רובבי" ואמרו נאכל במקום זה אע"פי שלא ידדו מן הבהמות וכל אחד אוכל מכברו מצטרפין כיון שעמדו במקום א' (יח) אבל אם היו אוכלים והולכין לא הוי קביעות וכן אם היו אוכלים בשדה מפוזרין ומפוזרין זה כאן וזה כאן אע"פי שבמקומו כל אחד עומד או יושב ואף על פי שאוכלים טולם בשעה אחת ומכבר אחת כיון שלא קבעו מקום ואוכלים מפוזרים אינם מצטרפי' לא לברכת המוציא ולא לברכת המזון • (ועיין לקמן סימן קצ"ג סעיף ג')

יג מיהו בדיעבד אם ברכו וכיון המברך להוציא והם נתכוונו לצאת יצאו :

יד אילו דברים הם משום דרך ארץ בסעודה אם היו המסובין רבים ואין בינידם הבעל סעודה או שכולם בעלי סעודה שאוכלים יחד גדול שבכולם בוצע • ואם הם שוים ואח' מהם כהן מצוה להקדימו ואם הכהן ע"ה ת"ח קודם לו (יט) ואם הכהן ג"כ ת"ח אלא שהשני גדול ממנו טוב להקדים הכהן אבל אין חוב בדבר (ך) עיין לקמן סי' ר"א ואם יש עמהם בעל הסעודה הוא בוצע אפי' האורח גדול ממנו בדי שיבצע בעין יפה • (כא) מ"מ הבוצע יטול רשות אפי' הוא גדול יאמר ברשות מורי ורבותי ט' משום כבודם והבוצע נותן פרוס' לפני כל אחד ואחד והאח' נוטל הפרוסה בידו ואין הבוצע צריך (כב) לתנו לידו מ"מ לא יזרוק הפרוס' משום ביזוי אוכלים וגם אינו לכבוד למקבל הפרוס' שיתן לו הדק זריקה . ומשום חבוב המצוה כדי שיאכל פרוסת הבציעה לתיאבון צריך לאכול פרוסת הבציעה קודם שיאכל פת אחר (כג) וכטל הבוצע לתת לכל אחד חלקו קודם שיאכל הוא (כד) ואין בו משום הפסקה רק מצורך סעודה הוא אם כולם אוכלים מכבר אחד :

טו אבל מ"מ אע"פ שנתן הבוצע הפרוסה מכברו לפני כל אחד ואחד אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום הבוצע ואם כל אחד ואחד אוכל מכברו רשאין לטעום קודם • ואם הוא בשבת אע"פ שכל אחד כברו שיאכל ממנו הוא לפניו אין רשאין לטעום קודם הבוצע אא"כ יהיה לכל אחד לחם משנה שאם אין בפני כל אחד לחם משנה טולם צריכין לסמוך על הבוצע שיש לפניו לחם משנה ואינם רשאין לטעום קודם לו :

טז אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכל' אמן מפי רוב העונין שהעונה אמן הוא כמברך מ"מ כשיכלה אמן מהרוב סגי שאחרים שמאריכין יותר מדאי לאו שפי' קעבדי דהא כבר אמרנו למעלה סי' קכ"ד סעיף ח' שהמאריך באמן יותר מדאי אינו אלא טועה :

יז הבוצע פרשת ידו תחלה לאכול כיון שנתנו לו כבוד לבצוע יכבדוהו גם בזה ואם בא לחלקן כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו :

יח מי שאינו אוכל אינו יכול לברך ברכת המוציא להוציא האוכלים כיון שאין חובה עליהם לאכול לא יאכלו ולא יברכו ,

יט ואפי' בשבת שחובה עליהם לאכול מ"מ אינה חובה מקרי כיון שאינו מצוה בפירוש (כה) על פת אינו מברך להם מי שאינו אוכל עמהם ,

ך אבל ברכת המוציא דמצה בליל ראשון של פסח שהוא מצות עשה על האוכלים וכן ברכת היין (כו) דקידוש בין של יום ובין של לילה שהוא מצוה מותר לברך להם אעפ"י שאינו אוכל עמהם מטעם שתבאר דכל ישראל ערבים זה בזה וכן לקטנים אפי' בשאר ימות השנה יכול לברך אפילו אינו אוכל עמהם ואפילו אינם בני ביתו כדי לחנכם במצות ,

קסח

על איזה פת מברכין ובו י"ז סעיפים

א מצוה מן המובחר לבצוע כבר שלם משום כבוד הברכה אם יש לו שלם ואם אין לו בוצע על הפרוסה: הוי לפניו חתיכות גדולות ושלימים קטנות והכל ממין אחד מברך על השלם אפי' הוא פת קיבר וקטן והחתיכה היא פת נקייה וגדולה וכ"ש אם השלימה חטין והפרוסה שעורין דאיכא תרתי למעלותא בשלם שמברך על השלם אבל אם השלם שעורין והחתיכה חטין (א) אפי' היא קטנה שקולין הן לפיכך ירא שמים יצא ידי שניהם ויניח הפרוסה תחת השלימה ויברך ובוצע משתיהן יחד (ב) אם רוצה לאכול משתיהן אבל אם אינו רוצה לאכול אלא מאחד יבצע על אותו שרוצה לאכול ולא יחוש לשני אע"פ שהוא חשוב או חביב עליו :

ב ואם היו לפניו שתי שלמות ממין אחד אחת גדולה ואחת קטנה מברך על הגדולה יש לו ב' חצי כברות ואין לו לחם שלם יחברם יחד בעין או בשום דבר שלא יהא נראה דדינו כדין שלם אפי' בשבת יכול לחברם וכל ליקח אותו ללחם המשנה ,

ג וני גלוסקאות שנרבקו יחד ונאפו כך ונחתך מן האחד והשנייה נשארה שלימה יותר טוב הוא להפריד החתיכה מהשלימה כדי שתהא "אית שלימה ממה שניתנה דבוקה בה אע"פ שנראית גדולה בעודה דבוקה בה דהא ק"ל שלימה קטנה עדיפה לעניין ברכה מפתיתין גדולים מכל מקום לא יבצע ממנה במקום שהיתה דבוקה בחברתה ששם נראית כפרוסה רק יבצע ממקום השלם שבה ,

ד הוי לפניו פת שעורים ופת כוסמין הצונו לאכול משתיהן אע"פ שהכוסמין יפין מברך על השעורים כיון שהוא ממין שבעה וכן פת נקייה ופת קיבר הצונו לאכול משתיהן מברך על הנקייה ואפי' שתיהן נקיות אלא שאחת לבנה יותר מחברתה מברך על הלבנה יותר (ג) אם יאמר הבוצע אותו שאינו נקי או שאינו לבן חביב עליו לאו כל כמיני' ובטלה דעתו אצל כל אדם אבל אם אין רצונו לאכול אלא מאחד מבר' על אותו שרוצה לאכול ממנו אפי' אינו נקי ולבן •

ה • ז גוים נקייה (ד) ופת קיבר של ישראל אם אינו נהדר מפת של גוים שקולים הם דהא לשניהו יש להם עילוי אחר זה נקי וזה של ישראל ורצונו לאכול מב' מבר' על איזה מהן שרצה (ה) ואם היה ב"ה נהדר מפת של גוים וישראל שאינו ניהדר מיסב עמו (ו) על שלחן וכבר אמרנו שב"ה בוצע מותר לו לב"ה לבצוע על היפה של גוי' ואע"פ שהוא נהדר מפת של גוים מ"מ לא משום שאינו חביב לו גו' בו אלא משום פרישו' ולכך כ"מ שנמצא עילה שיאכל בהית' ולא יצטר' לפרישו' כגון הבא משום חיבוב מצוה שרי ליה רבנן שיבצע על ב"ה מהן שרצה ואז כיון שהותר לו לבצוע עליו הותרה לו כל אותה סעודה הפת של גוים אע"פ שבומנא אחריתא נהדר בו מיהו אם אינו חביב עליו אם בלא

(יז) סתב בב"ח מא [ישחי מל' דמלאה חשוב אמי' לתחלה ע"ב ולמחחעחיב ל"ח רקי ל"ב דחוכח כן בחכונת סרבנ"מ בהגה ב"י סימן רי"ג וכן בב"ח סי' קע"ד (יח) ולע ביובים על הטגלה והיא מהלכת ולחרו מלכל לם נלחר מהטגלה מלטרפין (חי"ם (יט) ולחבר ליתן רשות לכהן ע"ב (ב"ח ס"ס י"ח) (ך) כתב בע"ת הב"ח חולק וסוכר דמיוב בדבר לחיכה אמשה עד הלי כ"ם עד הכהן ע"ב ולחי לחחר סדברי הב"ח הם בסי' ר"ח ולא חשמע מדבריו שיש חיוב בדבר רק הרשות לעשות כן היו שעמה ריב"ל שלא ביידך לפני כהן ע"ם וחי"ק (רח) חיחה על חנהג העולם שחכבדים . עגדול ומלאה הביחיהם היה החנהג בטחן הב"ב לכל לחד פרוסה לכולה מידוחה ויש כלן עין יפה ולל בסבנ"ב עוחד ומשמש יבלע הגחל (חי"ט) (דב) קבה הלי בס"ע מבחע הלון לעשות כן חל"ב היה לבל וחבר בכל"ג דלחי' בחבל לון לעשות כך בשבת (רג) חל"ת ישחיר חעבו לחכול בסוף מכילה מיהיה' הטעם של הטוליא נפיו וכחיב והמחיר לחריו ברכה (בל"ה בסס ס' חסידים) וסתב כ"י הכל כו כחב שלא להחכיל בחתה חיה ישוב לו עכ"ם מהחחיבה בטגעת בה הטוליא ולון לדבר סיבר כלל ע"ב לבל בבל"ה דקי ע"ל וחי"ת פסקו הכי ומלחחי בדרישה בחב הכוחה הכל כו על הטלחר הקרוסה שפרם חלחם לטוליא ולא על כל הלחם שחברך עליו (ד) כחב הב"ח לכחלה יזכר שלעשם הלא קודם ביחן לכל לל חלקו (דה) הדשה דג' הוס בסי' רל"ח ס"ל חיה חלא לחמחסלא (חי"ם) הקשה ע"ח על הב"ע לל הקודם הלחריחלא ח"ח קידוש על היין הלא מחדבנ מ"ם בחו' ריש מיר ולי הקשה יחר בכחב בח"ח סימן ל"ד ובסם סי' רע"ל ס"ג שכל עיקר קידוש היום מיבר חלא מחדבנ גם ל"ע סוף פ"ג הל"ה דרלה דלקי בחידי דחחריב מחדבנ יכול לטוליא כחו בהכל ובחבילה חון הכבי שלון חיב כלל גם לחשר לפרס פי' הו' הקי' על היין מחדבנ היום דלא בעים הקא יין לבל ח"ח על לחיה דבר לבילה לא שחייב בעי' ולי"פ חיובב קדוחות ע"ח חיבו חלבוש סימן רע"ל סי"ל לא חשמע הכי ודלה הל"ה בלל רלבון של מחרים (דו) הל"ה לחיט דפת עם חקדם עליו (חי"ע) ול"ב הב"ח ס"ם רע"ב ועיין בס"ד מה שהקשיתי על כבוש :

סימן קסח

(ח) ועיין בס"ד הוסחין לא (חי"ע) הדוקא בבשעד יחידי לבל לם מעדים נמס יבדק לחד על כפחיחין ולחד על הבליחין של שעורים לבל בבמיבם חחיין לי לין לעזחה ס כיון דקי"ל דשלב עדיף (ג) ולם יש בלבן חעבו בחן טיבון להבחר חעל הבלקן לברך על פת נחור לחר לקי בלחיבו יפה כחוכו (אל"ג) (ד) סלחה הקלא בבשחיהן חחיין לי לחלא שזה נקייה חזה לבל של ישרלל חבשורין ושל עכו"ם חהיעין חברך על של עכו"ם ועוד נראה כבלחד שלם והב' פרוסה חברך על הבלם והב"ע ולבוש חידי כבשחיהן שלחיחת לו פרוסות ום כחב בשל"ה"קי ל"ח וכן ראיתי בחדדבו קבן (ה) ורב"ל חיר כבלחר לבל בחבו שהוא חברך על הפת שם"ם ולחד של פת ישרלל (חי"ת סי' רע"ג) (ו) הב"ח סולק של ע"ע בזה לבל בע"ח ובב"ד ל"ל סימן קי"ב בסכיחו לבסק ב"ע ולן הב"ה יבעע על פע והלחרח יבעע על של עכו"ם ולם של ישרלל פרוס' נקיה ושל עכו"ם קיבור ושלם כחב בבל"ן דלקי ישב בשל ישרלל חי חעלבת כיון שלחיבו פ"ל חעבו לברך על של שם לחי' בחל קיבור חלבה דיבב פרוסה

איסור פת של גוים א"צ להקדימו ואם הוא נזהר מפת של גוים ואין אחר שאינו נזהר מסיב עמו וב"כ לפניו א' של גוים וא' של ישראל מסלק (ז) פת הנקי של גוים מעל השלחן עד לאחר ברכת המוציא הואיל ומן הדין היה לו להקדימו והי ליה בזיון אם אינו מקדימו . ואם ב"ה אינו נזהר מפת של גוים ואין דעתו לאכול בכל הסעודה רק פת של גוים כי היא נקייה אבל בני ביתו אוכלים מפת שאינו נקי והי' של ישראל וב' הלחם האלו מונחים לפניו על השלחן צריך לברך על פת נקייה של גוים (ח) הואיל והוא הבוצע ואין דעתו לאכול אלא מאותו פת כך הוא מסקנת רבינו יוסף קארו בש"ע שלו אבל צ"ע למה פסק שאם ב"ה נזהר ואין אחר שאינו נזהר מיסב עמו שצריך לסלק פת של גוים מן השלחן ולמה לא יהא ג"כ הרשות בידו על איזה מהם שירצה מן הטעם הזה בעצמו שהתיר גבי אם אחר שאינו נזהר מיסב עמו וכמו שהוא משמעות ל' בעל תרומת הדשן ואפשר שדעתו הוא משום שכשיש אחר שאינו נזהר עמו אינו יכול לסלקו משום אותו האחר שרוצה לאוכלו דוהאי הנקיה חביב ליה וצריך שתעלה גם הברכה עליו וכזן שאינו יכול לסלקו משום חבירו התירו לו לב"ה לבצע על איזה שירצה אבל אם אין אחר עמו ואין רצונו לאכול ממנו טוב היא שיסלק ולעמוד בפרישתו נ"ל ; (וע"ל סי' קנ"ז סעיף ד') .

ו אין מברכין המוציא וג" ברכות דאורייתא שיתבארו בע"ה אלא על פת שתחלתו עיסה והוא הנקרא לחם בפי רוב בני אדם והיינו אותן שלשין אותה העיסה במים וקמח ואין מערבים בה דברים אחרים שהוא המשביע ביותר וכתיב עליו ואכלת ושבעת וברכת והוב בני אדם קובעים עליו סעודתם אבל שאינו נקרא לחם אין מברכים עליו המוציא לפיכך פת הבאה בביסנין אין מברכים עליו המוציא וג' ברכות ופירש הבאה בביסנין פת שעשוי כמין כיסין שממלאים אותה דבש או צוקר ואגוזים ושקדים ותבלי וכיוצא בהן וי"מ שהוא עיסה שעירב בה דבש או שמן או חלב או מיני תבלין ואפאה והוא שיהיו טעם תערובות המי פירות או התבלין ניכר בעיסה וי"א שזהו פת גמור כיון שאין בו אלא מעט דבש או שמן או חלב או תבלין והקמ' והמים הם עיקר מברכין עליה המוציי' וכן נהגין (ט) ואיזה נקרא פת הבא' בכסנין שיש בהן הרב' תבלין או דבש כאותן שאנו קורין לעקו"ד שכמעט הדבש והתבלין הם עיקר וי"מ שהו' פת ששש' אותו כעבים יבשים שנקראים בלשון המקרא נקודים ביהושע בין מתובלה ובין שאינו' מתובלת ונקרא כיסנין ע"ש שכוסנין אות' לתאיבן בעלמא ואנן נקטי' כרברי כולם שכל אל נקראו פת הבאה בביסנין ואין מברכין עליהם המוציא ולא שלש ברכות לאחריהן אלא בורא מיני מזונות לפניו ומעין ג' לאחריו ואע"ג שנקרא לחם דכתיב וכל לחם צידם יבש היה נקודים דלחד פירוש הוא פת כיסנן אפ"ה אינו מברך המוציא וג' ברכות דלא קבעו חכמים המוציא וג' ברכות אפי' בבזית אלא בלח' שדרך רוב בני אדם לקבוע עליו סעודתו דהיינו עיסה שנילוש' במים לבד והקמח ומים עיקר ונאפה כדרכה בלי שנוי וטפלת שהוא החשוב בפי כל וקובע ברכה לעצמו מחמת חשיבותו אבל כל שנעשו בה שנוי שאין דרך רוב בני אד' לעשות כמותה ולקבו' עליו לא חייבהו לברך המוציא וג" ברכו' אלא א"כ אכל מהן שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו .

ז ואם אכל ממנו שיעור שאחרי' רגילין לקבוע עליו סעודתן אע"פ שהיא לא שבע עדיין ממנו מבר עליו המוציא וברכת המזון ואם תחלה היה דעתו לאכול ממנו מעט ובידך בורא מיני מזונות ואח"כ (י) אבל כשיעור שאחרים קובעים עליו יברך עליו ברכת המזון אע"פ שלא בידך המוצי' תחלה ואם לא אבל אלא שיעור שאין אחרים קובעים עליו אע"פי שהוא קבע עליו אינו מברך אלא בורא מיני מזונות דהא מ"מ משביע הן את האדם ואינו מברך אחריו אלא ברכה אחת מעין ג' דבטלה דעתו אצל כל אדם ואפי' נ"י אין צריך במה שאין דרך בני אדם לקבוע עליו כדלעיל סי' קנ"ח :

ח אבל פת גמור אפי' פחות מכזית (יא) מברך עליו המוציא דברכה ראשונה שהיא ברכת הנהנין אין לה שיעור לפניו דהא . מ"מ מתני' אבל לאחריו אינו מברך כלום אם אין בו כזית דלא אמר' תודה וברכת אלא אחר ושבעת כלומר אחר שאכל כדי שביע' ושיערו חכמם דבכזית יש בו כדי שביעה בפת גמור ומבר' לאחריו ג' ברכות ולא בפחות .

ט לחמניות שבלילתן עבה כדי תחלתן וטפן עיס' ולח' גמור היא ומברכין עליה המוצי' וב"דם ואותן שבלילתן דכה ודקים מאד אינו נקרא' מתחלתן עיסה ואינ' לחם של רובה דעלמ' לפיכ' אין מברכין עליה' ה"למ"ה אלא במ"מ ולאחריהן ברכה אח' מעין ג' וי"א שאם קבע סעודתו עליה' קביעתו לסעודה עלידם עוש' אות' לחם ומבר' עליה' המוציא וב"ה (יב) ואי אכל להו בתו' הסעודה שלא מחמת הסעודה טעונין ברכה לפניהם דהיינו במ"מ (יג) שאין ברכת המוציא דמקמי ברכת כעודה פוטרן דהי להו כמו פירות שבאין בתו' הסעודה שלא מחמת הסעודה שמברכין לפניהם כמו שיתבאר לקמן בע"ה אבל לאחריהן אין צריכין ברכה דב"המ שיבר' אחר הסעודה יפטר אותן ואותן רקיקין דקים שנותנין עלידם מרקחת המרקחת עיקר והם טפלים לגבי המרקחת וברכת המרקחת פוטרתן עיין לקמן סי' רי"ב :

י חביצה דהיינו פרורי לחם שנרבקין יחד על ידי מרק אם נתבשלו במרק והיה קודם (יד) שנתבשלו בבי פירור מהם כזית אעפ"י שעכשיו אין בהן תואר לחם מ"מ הואיל והפירורין עודן היו גדולת בשיעור שהיו קובעין ברכה לעצמן לא פקע מהן הברכה ראשונה ע"י הבישול ומברכין עלידם המוציא וב"ה ואו נתפרד דק דק עד שלא היה בכל פירור כזית קוד' שנתבשלו אלא שנתחברו ע"י הבישול אז פקע מן הברכה ראשונה ואינו מברך עלידם אלא במ"מ וברכה אחת מעין ג' אף על פי שעדיין ניכר בהם שד' לחם שיש להם תואר לחם כיון שנתפרדו כ"כ ונתבשלו הפסיד חשיבות על ידי בישול ואינו קרוי עוד לחם שאין לחם אלא אפי' אם מבושל ויש בו שיעור זית ואם אינו מבושל (טו) אל שהוא מחזב' ע"י דבש או ע"י שלשה אות' במרק אז אם היה בפרוסת הפרורים כזית מברכין עליה המוציא וג' ברכות אפי' אין להם תואר לחם עכשיו שאין השינוי הנעשה ע"י הדבש או המרק בפקי שכם וברכתן ועדיין לחם מקרי ואם לא היו בכל פירורין מהם כזית אם עכשיו עדיין יש בהם נוא לחם דהיינו שהוא ניכר ויה"ע שהוא לחם עדיין לחם הם ומברך עלידם המוציא וב"ה ואם אין בהם עכשיו תואר לחם אין מברך עלידם אלא במ"מ וברכ' אחת מעין ג' דואיל ואיכא תרתי לריעותא שפסי צורתו וגם לא היה בכל פירור כזית ואם אינו לא מבושל ולא מחזב אלא שהוא מפורר דק דק ועפ"י שאין כזית בשי' פירור מהם וגם הפסיד צורתו ע"י הפירור שאין מכירין אותה שהיא לחם לא הפסידברכ' ע"י הפירור ומברכין עליו המוציא וג' ברכות דעדיין לחם אפי הוא ולא נשתנה ע"י שם דבר אר :

יא ונשארין פירורים במים עד שהמים מתלבנים מהם וכן פת השרוי ביין אדום ואין בוסת כזית (יז) בזה אזיל ליה תודיתא דנהמא (הואיל ונימוק) ואין מברכין עלידם המוציא וב"ה אלא במ"מ (יז) וברכה אחת מע"ג . (דהא מ"מ מיון זיין .

יב דבר שבלילתו עבה ובשלה במים או טגנה בשמן אע"ג דלמקצת דברבתא נתחייב בחלה אין מברכין עלידם המוציא וג' ברכות רקמ"מ וברכה אחת מעין ג' ואפי' יש לו תואר לחם וטעמא דלענין חלה אין הדבר תלוי אלא כשנקרא עיסה דכתיב ראשית ערותיכם וגו' וכשעורכין אותה בתחלתו עב הרי מיד נקרא עיסה ונתחייב בחלה בשעת גילגול אבל לענין ברכת המוציא וג' ברכו' כשנקר לחם הדבר תלוי ואין נקרא לחם אלא כשנאפה בתנור ולא כשבשלה במים או טגנה בשמן וכן נהגין וי"א שאם יש בהם תוא לחם הואיל ותחלת בלילתם עבה אע"פ שבשלם אח"כ במים או טגנה בשמן מבר' עלידם המוציא וג' ברכות ואם אין בהם תואר ס אין מברכין עלידם המוציא וג' ברכות .

יג ולפי זה אותן עיסה שעושין מהן לאקשי"ן או ורימז"לש חייב בחלה ואין מברכין עלידם המוציא וג' ברכות לב"ע שאין בהם תואר לחם אבל פשדיד"א וקרעפליך מיקרי תואר לחם ולפי הי"א

הז

פרוסת תמת הבלילה ובבנו מקדיקן ולם שמיסם ס ון ביתפי מלמ דבל ישראל פרוסה ובל עכו"ם שלם מברך על מיזה שרוה המיז דפרוס כם בתעמות ע"כ ולפי מה שקדקדתי דבבל עכו"ם מחיצים מברך עלב מ"כ ברמה דה"ה בבל עכו"ם בבלילה שמעמות חיצים לו שלילה יותר עדיף מתעמת נקיית שבתוון מ' מי בל ישראל מלמ שקדקוקי נ"ע לדיעה שלמ הזכירו הכו' בזה (ז) ב"ח חולק הל"ג לסלק דחדיעה מברך על פת ישראל כיון שהמ מהר מלמ בחיט מהר יש לסלקו לם מברך על פת בל ישראל (ח) שלמ לעורך כתר הלבוש הלי עטמת הלפ' לון הב"ה עריך לבעוע על פת הקייהמ"ם ביישראל שלוט מהר מיסב עמו (ע"ח) ולמ דק דשלמי בזה הלון בני ביתו מאכלים בלל מפת נקייה כי הב"ה לון נוטן לבם תחתו ומ"כ לי לון הב"ה' בוטע מלמ מ"מבני ביתו והלי מברכין על פת ישראל שמור' תחתו לאכל ביישראל שלוט מהר מיסב עמו גבם הב"ה רוה זוהר לאכול תענו"ם מלמ שמוטע משם שמהר מחמ כהיר לו לבטע ולאכל מחמ בל לבשלה משם מותו מהר הה ברור וחבואר מפו' דלם הבשיר הבטר בקיסם כחבואר בי"ל סי' קי"ב הלי בבל ישראל (ע) וירלו שמים יומלמ ידי כולם ולמ יאכל לבתחלה פת הלאמה מעיסה שערב בו דבש ומון וחלב וחבלין לו שאלך קוכין ובוטר קוטן לם טעם הערובת מיר מלמ בתוך הבעיה לו יאכל שיער שלחרים רגילים לקבוע דלמ מברך המוציא אבל לו לא חב מחמ ל"ע דין פת הבא בכיסם יש לה הכל סכן לותן מיסמן שלמו רגילין לעשות בעו"ים שקורין קרעפליך שלין מברך עליו מלמ בת"מ מלי"כ לוכל שיער שדרך לם לקבוע עליו (מל"ה ד' נ') ושיער שדרך בני לם לקבוע עליו שעדה הוא ג' לו ד' בילים (מ"ר חדש) (י) ולם נחלך לאכול כדי שיער בלי לריך הלילה דלבוה מברך המוציא (חבו' תהרש"ך סיון קפ"ג) (מל) יש לאמרה דהא מחר לברכה דלבוה הוא דילפים מקו' מברכת המזון כשהיא שבע מברך כו' ולחלה לא מלמר דיו לבמ' חון ט' תה בה"ת דקה בבזה לף תומ בפ' דקה (ע"ח) ולשתמע הר' סוכה דף כ"ו ריומא דף ע"ב שהקשו קושי' זו ומהרי' דלמו ק"ו נמור הוא מלמ גיטי מלמ בעמה הוא מהם דלסור ליהנות בלמ ברכה עיין לם (יב) לא דלריתי בחדיעת מיט עיים' שבליטו רכה ודק' מלוה מלמ בלרך רומיא טחלי קמח ומים בקדרה לו בקטרה ומערבין לוחה בכף הקמח ומים יחד ומופלין הבעיסה בכף על ירקות רמבים בלמ יפפטו לחך שקורין לוחן ברוסיל מליסקי מכל ומלבקים שעשין בינוני ברחלים לף פ"ובבו הסעדה עליו לין מברך מלמ בת"מ (מל"ה דף ל (יג) וכן ב ברעפיליך ונעקוך ומליסקו ומפליקים מברו בחוך הסעדה בת"מ לי מכל לבו בחורת תענוג וקיבה מכל לי מכל לבו בחורת מון ולבטע לא מברך בלל דברכת מוניא טוערתן (מל"ה דף ל"מ וכ"ח חפלמל בזה ולמ רמה דבריו טוב כי' בב"ת ח"ל ומחבא יש לחקוק דלם ציריך על הה טעריך בת"מ מוניא לא יכלו מיהו לחעמה ל"ם מל"ל ולמי לחור דלין ראיה מהבלא בלל דלא היה מכוון בלל לחלל אה (יד) בל"ח דף ת"ל הסיג על הבלוש ולחלי לחיכם לי בקודם סמחבטלו לם עבכיו בבעה בלחל לין בכם כזית פ"ם במרוכה ובחלה ולמ דק ולמל"ד לבוש חודה בזה לא שבחב קודם סמחבטלו לחשוקי דלא היה כזית קודם סמחבטלו לא שבבשיו מחברו פ"י ביטל כת"ב הבוש לחכ"ל ובבשיו אחיד יש בו כזית ע"י חיבור בל"ל הו"ל (טו) ולם עיו ו על הבורין הכלי לי לפי ת"ם בי"ד מי"ם ת"ל דלין לחבר רק כדי קליפה ל"כ לין בזה הטוסבישול לבל לפי שהקשיחי בסל"ג בעירוי דקיטה הוי פבישול ות"ם ל"ל נלאה ידי סמיקה ולחלל לחם בחוד קודם לחו (תי"ב) ועיין בסדי בס (עז) פי שלין בבל פרוסה פרוסה לי"ם בו כזית כ"בל"ה דשמן הבורוסה בזכר לף דלחלל תודיתא דבחמ לם יש בפרוסה לי' לבו כזית מברכין עליו המוציא ובה"מ ולם לין בו כזית מברכין בת"מ (יז) ולעמן בל"ה לם הין עיקר ומלמה הפת בתוכו לחתוך הבחיה מברך על הין ופוטר לת הפת ולם הפת עיקר והין לחתוך הלילה מברך על הפת ופוטר לת הין ולם שהיה עיקר מברכין על הפת בת"מ ועל

אל

הוי מברכין עליהם המוציא וג' ברכות מיהו ידא שמים יצא ידי שנידם ואין אוכל דברים אילו אא"כ בדרך תחלה ברכת המוציא על שאר פת גמור ואח"כ אוכל את זה וכל זה לא מידי אלא בעיסה שלא עירבו בו מתחלה לא שמן ולא דבש וחלב אלא עירבוהו במים וקמח לבד ואח"כ טבלו אותם בשמן ודבש וחלב אבל אם לישהו מתחלה באילו הדברים כבר נתבאר דינו למעלה בדין פת הבאה בכיסנין, יד וחלוט שחלטו ברותחין, (יח) אחר לישתו ואח"כ אפייה בתנור לא שנא היתה בלילתו עבה ולא שנא היתה בלילתו רכה פת גמור הוא ומברכין עליהם המוציא וג' ברכות וה"ה אם אפאו באילפ' בלא משקה ואפי' נתן בו מעט משקה כגון שמשח האילפס בשמן כדי שלא ישרוף העיסה לא מיקרי משקה ומבר' עליו המוציא וג' ברכות אבל דבר שבלילתו רכה וטבלו במשקה לכ"ע לאו לחם הוא ואין מברכין עליו אלא במ"מ וברכה אחת מעין ג',

טו טרוקנין והיינו שעשין גומא בבידה ונותנין בה מים וקמח ומערבין בה ואופין אותה בה מסתמא אינו נקרא לחם שאין זה דרך לישה ולא דרך אפיית לחם ואין מברכין עליו אלא במ"מ וברכה אחת מעין ג' מ"ה אם קבע עליו סעודתו קביעתו עושהו לחם ומבר' עליו המוציא וג' ברכות אבל טריתא דהיינו שלוקחין קמח ומים ומערבין אותה בכלי בבלילה רכה מאד ושופכין אותה על הבידה והיא מתפשט ונאפה אין עליה תורת לחם כלל ואין מברכין עליו אלא ברכת במ"מ וברכה אחת מעין שלש ואפי' קבע עליו סעודתו (יט)

יז נדמא דהינרקא והוא לחם שאופין אותה בשפוד עב ומושחים אותה בשמן או במי בצים וכן לחם העשוי בבותח שאין אופין אותה בתנור אלא בחמה אינו לחם ואין מברכין עליו אלא במ"מ, (ך)

יח פשטידא הנאפה בתנור בבשר או בדגים או בחלב (כא) או בגבינה הרי זה לחם ומברכין עליהם המוציא וברכת המזון דכל אפי' נקרא לחם * והזוקא שאפאו בתנור ובלא משקה אבל אם אפאו במחבת ובמשקה אין לברך עליו המוציא ואין לידאי אלקים לאוכלו אלא בתוך הסעודה שבדרך ברכת המוציא על פת אחר כמו שנתבאר לעיל בשאר פשטידין וקרפעליך,

(כא) ואע"ג דבשר וחיים ובגבינה הם עיקר ושאום מברכין על העיקר ושטר אם הטפלה כמו שיתבאר לקמן סי' רי"ב סעי' מ' מ"מ מברכין עליהם המוזמ"ז דהין דגן תעיב ליה מיכמי ואחמי' בתריה וע"ל סי' רי"מ סעי' י')

קסט דין שמש הסעודה וכו' ג' סעיפים

א ואח"כ מביאין לפניו לאכול וכל דבר שמביאין לפני האדם שיש לו ריח ואדם תואב לו כגון בשר שמן כל השנה ויין ישן בתקופת תמוז וכל דבר שיש בו ריח או קיהא צריך ליתן מכנו מיד לשמש מפני הסכנה שכל דבר שיש בו ריח ואוכלין אותו לפני אדם אחר ואין נותנין לו יש לו צער מזה ומזיקו ומשאר מיני מאכל מדינא אין צריך ליתן לו מיד אלא יכול להשהותו עד אחר הסעודה שאינו מזיקו מ"מ מדת חסידות הוא שיתן לו מכל מין ומין מיד שלא לצערו (א) ולא יתן אדם פרוסה לשמש כל זמן שהכוס ביד השמש שבזמן שהכוס בידו יש לחוש מתוך שהוא טרוד בפרוסה ישפוך הכוס ואם הוא אדוח לא יתן פרוסה לשמש גם כל זמן שהכוס ביד ב"ה שמא יקפיד הב"ה שהושש שלא יכלה הלחם לאורחים שומן ויציץ במה שיתן זה פרוסה לשמש וישפוך הכוס א"צ מתוך ההקפדה יעלה רוגזו של ב"ה ויתנק בשתייתו מתוך רוגזו ויתנזל וכן אם הכוס ביד הנותן לא יתן גם כן פרוסה לשמש דשמא יציץ עליו הב"ה שמקפיד על זה שהושש שמא יחסר פת לאורחים ויפול הכוס מידו של זה מתוך ביעתותא והזוקא לשמש אבל בני הסעודה יכולין ליתן זה לזה אפי' כשהכוס בידו או ביד ב"ה שאחר שהוא זמן אותם אינו מקפיד במה שהם נותנין אלו לאילו ולא חיישינן לקלקלה:

ב אסור ליתן פרוסה לשמש או לכל אדם אלא אם כן יודע שהוא נטל ידיו ואם נתן עובר משום לפני עור לא תתן מכשול הן לא יתן לאכול אלא למי שיודע שיברך מה"ש שלא להבשילו ויש מקילין אם נותן לעני בתורת צדקה שבין שמתבין לצדקה לא יאונה לצדיק כל און: (ב)

ג השמש מברך בפ"ה על כל כוס וכוס שיתנו לו לפי שהוא כנמלך שהרי בכל פעם שיתנו לו כוס אחר הוא אינו יודע אם יתנו לו עוד אחר והוי כמסיח דעתו מן היין ואח"כ כשחוזרים ונותנין לו הוא כנמלך לפיכך צריך לברך ברכה ראשונה אבל כוס וכוס אבל ברכה אחרונה יכול להמתין עד לבסוף ובאחרונה מברך ברכה אחרונה אחת על כולן ובפרוסה אינו צריך לברך אפילו ברכה ראשונה על כל פרוסה ופרוסה אם יש אדם חשוב בסעודה שיודע שבהשגחת האדם חשוב יתנו לו כל צרכיו מפת ואינו מסיח דעתו ולא הוי כנמלך ואם אין אדם חשוב בסעודה צריך לברך על כל פרוסה ופרוסה כמו בין דנמלך הוא:

קע דברי מוסר שינהג האדם בסעודה וכו' כ"ב סעיפים

א אין משיחין בסעודה מפני הסכנה שמא יקרים קנה לושט ויסתכן ואפי' מי שנתעטש בסעודה אסור לומר לו אסותא מפני הסכנה היו רבים בסעודה ויצא אחד מהם להטיל מים אם לא שפשף ניצוצות וגם יודע בודאי שלא נגע במקום טינוף' חוזר לסעודה ואינו צריך ליטול ואם שפשף נוטל ידו אחת אותה ששפשף בה ואפי' אינו רוצה לאכול עוד אלא לשתות צריך ליטול יד האחת ששפשף ולא משום שתייה דשתייה אינה צריכה נטילה אלא משום שמא יתן פרוסה לתוך פיו ע"י השתייה וזוקא אם הוא עריין בתוך הסעודה אבל לאחר הסעודה ליכא למיחש ואינו נוטל אלא בפני כולם שלא יחש דהו שלא נטל וה"מ לשתות אבל לאכול נוטל אפי' בחוץ דמידע ידעי דאגינא דעתיה ולא אכל עד דנטל ולי נראה כיון דטעמא דלשתייה בתוך הסעודה צריך ליטול משום שמא יתן פרוסה לתוך פיו כו' ובפני כולם שלא יחשדוהו לפי טעם זה אפי' לא שפשף ולא נגע במקום הטינופת צריך ליטול ידו האחת בפני כולם לשתייה כדי שלא יחשדוהו שמא נגע או שפשף ולא נטל אבל לאכילה כיון דליכא מקום חשד ואפי' בשפשף יכול ליטול אפילו בחוץ שלא בפניהם דודאי הוא שלא יחשדוהו משום דאגינא דעתיה ואז כשלא שפשף ורוצה לאכול אינו צריך ליטול כלל דליכא חשד אבל לגדולים ודאי לעולם צריך נטילה נ"ל (א) ואם יצא ודבר עם חבירו והפליג נוטל ב' ידיו דודאי המיח דעתו כיון שהפליג וגם בזה אמרו כשנוטל נוטל בפני כולם כדי שלא יחשדוהו שלא נטל:

ב שנים שאוכלים יחד ממתינין זה לזה בקערה ר"ל כשהאחד מסלק ידו מן הקערה לשתות חברו מפסיק מלאכול עד שיגמור זה השתיי' שמא יקפיד זה ויתנק (ב) בתוך השתייה אבל אם הם ג' אין השנים פוסקין בשביל הא' שאינו בדין שיפסקו שנים בשביל אחד

ג משיירין פאה בקערה (ג) כלומר מדרך המוסר הוא שישייר כל א' ממנתו מעט בקערה ויחזרו לשמש והוא יאכלנו אבל אין משיירין פאה באילפס פירוש כשהשמש מערה מן האילפס לתוך הקערה אינו מדרך המוסר שישייר השמש לעצמו כלום באילפס לצרכו,

ד אין מסתכלי' בפני האוכל ולא במנתו שלא לבייש,

ה הנכנס לבית חבירו דרך המוסר הוא שכל מה שיאמר לו חבירו בעל הבית יעשה (ד) כי כל איש שורר בביתו,

ו לא יהא אדם קפדן בסעודתו מפני (ה) שמונע בני ביתו מלתת כלום לעניים מידא' קפדנותו,

ומל היין בפה"ג (פ"ח ול"ע מימן), (יח) ובכלל זה תב סקרין בל"מ לאיבר אמנם שמיל (עיי"ק הבורכה) (יט) והב"ם בחיבר בעורקמין הכי הנא קבוע כשהה ובעריתא היכנו הקבוע סעודה ולין לאוכלן מא"כ הברך על לחם מתוך בתחילה ומא"כ מוכלן בתוך הסעודה (ך) בעור דלחם עבחה כחין בעוסקה תברן שביה אמומא וגם בכ"ע נמתנו ומא יהבתי לתה (חי"ע) ובל"ת דעור כתב הכי דוקא ל"ח בפי"ה ובה מהה בעבנין להבא בל"ן ע"ם והו"ק (ל) ומחיי בחבב"ן בהב"ה הדוקא בל הה"ג נחפיקי מהנלן בפירות סבן כתב בפרים בעוטל תפירות לחון ומברן עליהם קודם מכילה בפה"ב ואם יש ט שמר פירות תב' עליהם ושוער מת מט ואם פבב המוסיתה תוך הסעודה מ"ל לברך בבל ול"ד לבחר פירות הבלים בתוך הסעודה שריך לברך עליהן ע"ם (חי"ע) ומחמכי הבהב בת תבב"ן מי' רל"מ מבוגר בכיפ שסחב ז"ל בתוך הסעודה מ"ל בברן בל החפוחי' בבל ול"ד לפירות בתוך הסעודה ומבו, לפי שמין רגילין לגמת בהן מת הפת מבב בהחי הוליתמא מפי' היה מוכל מוהה בלא בתוך הבעודה מ"ל לברך על החפוחים תבוס הקתחא עיקר בל"ל כרי הם"ל לבבה' דלקי בפירות קיימתא עיקר מף הבפני' מבמנו ההפירות עיקר ומברך בב הפירות ושוער הטוליתמא מ"ת להבה לא ס"ל הכי שוב רמיתי בבל"ה דקי ל"מ בהריך מלק מסברא דבפני דבבר ובתים ומרקות ובגיבה מפי' בחין קובע סעודה מברך עליהם המוציא מבב בפירות מברך עליהם בת"ת מו המוציא דקובע ע"ב והבר תמוה ומשתמטחידברי תבב"ן והב"ה הל"ל דלחבבן בעיה מברך בפה"ג ושוער הטוליתמא ולבב"ת הבבן דין פירות כדין בגיבה ומיקר ומחר תיתה דבבל"ה דקי ל"ב הבית הבית תבבן בל"ל שוב ל"ל בפי' תבבן והבהותיו כדי שבא יהו דבריה מוחרים דהבבן תוהה ולם לא ביחד תחיבה על בפירו תבא בעבד עברי לא יבטלנו כו' (בל"ה דף פ"ב) (ב) וכן הבכיתו ל"ח ומיל"ן ובל"ה בם ולקי בים בו לחזה תבוא תחבמים פסק בבל"ה דיתן ל מם לא בהוא רבע לבל מו בחיבה בבחיב מברך מבל הב"ה פסק דלקי בחיב יתן ל ובראה דתיירי בחיב מחיב מברך תבוס הבו"ן ידיעה ולא מתחת רשות,

סימן קס"ט

(ג) ואם מתבה מתחלה בבשר שמרות שלא יתן ל תזונות בהמא מוכל לקי ידיה הסיחות לבמ וכ"ה בתחבה שיעבה כל החלבות דמוחר לקי דאחרים בעבד עברי לא יבטלנו כו' (בל"ה דף פ"ב) (ב) וכן הבכיתו ל"ח ומיל"ן ובל"ה בם ולקי בים בו לחזה תבוא תחבמים פסק בבל"ה דיתן ל מם לא בהוא רבע לבל מו בחיבה בבחיב מברך מבל הב"ה פסק דלקי בחיב יתן ל ובראה דתיירי בחיב מחיב מברך תבוס הבו"ן ידיעה ולא מתחת רשות,

סימן ק"ע

(ד) ואמי מחבר לא ה' שב"י פסק כן בבסי הבא' אלא שרחיתי ם בסמ"ג דף קי"ג ותבוהה פ"ג דחתא ור' יומה פ' לא דברים ובלבי הבבורי' לבן ל"ל לחיבב דהקא הכא דמחויב ביעול ידיו לחרבין תבוס החבד יעול בפני' חבב הכא הבא בחין מחויב בבל לא לחרבן שיעול תבוס הבד בם בבה יש לי הקיה בל ם' ע"ח שחת' בל רת"ל דהב"ע ם"ל דלחיבו לא בפבף ברין בעילה מדבתב הבעם בבלבה דחיבה יהבי דלבבא דבחיה ולא בתב בעם בלא יהבדהו בחבא לא בפבף בלבא יהבי בבל ע"ם ע"ם בבל בבל ע"ם ערוב"ביומא דף ל' ול"ב הקבי בל הבי"ם ע"ל תבי"ם הב"ל תבא לבל"ח דל"ב בם בבחיבה נחבר בן בבחיבה בבבא יהבדהו בבבא יהבדהו בבבא יהבדהו

ז לא יאחז אדם פרוסה שהיא כביצה בידו ויאכל מכינה אע"פ שאינו אוכלו בבת אחת כולו אלא קצת ממנו מפני שנראה כרעבתן וכן לא יאכל דרך רעבתנות כגון שיאחז המאכל בידו האחת ויתלוש ממנו בידו השנית . (ו)

ח לא ישתה אדם כוסו בבת אחת ואם שתה הרי זה גרגרן ב' פעמים דרך ארץ ג"פ הרי זה מגכי הדוח כלומר שרוצה להראות שהוא אינו גרגרן כלל ושותה מעט בפעם אחת מידו דוקא כוס בינוני אבל כוס קטן (ז) יכול לשתותו בפעם אחת ואינו גרגרן וכן אם הוא גדול יכול לשתותו אפי' בד' או ה' פעמים ואין זה גסות הרוח

ט לא יאכל אדם שום או בצל מראשו אלא מעליו ואם אכל הרי זה רעבתן

י לא ישוך אדם פרוסה ויניחנו אפי' על גבי השלחן מפני שנמאסה לבריות וממחה דעת אניני הדעת שמקפידין על זה כדלקמן סעיף י"ד

(ט) [illegible]

(ז) [illegible]

(ח) [illegible]

(ט) [illegible]

(י) [illegible]

(יא) [illegible]

(יב) [illegible]

(יג) [illegible]

(יד) [illegible]

(יא) לא ישתה אדם ב'כוסות בבת אחת בתוך סעודתו ויברך ברכת המזון מפני שנראה כגרגרן כן הוא הלשון במס' דרך ארץ זוטא אבל יש לתמוה מה ענין ברכת המזון בזה הענין בלא ברכת המזון ג"כ גרגרנות הוא ועוד מ"ש בתוך הסעודה דנקט בלא הסעודה נמי נראה דגרגרנות הוא וזה אין סברא לומר דאתא לאשמעינן דמשום דמסמכיה לכוס של ברכת המזון ויהיה כוס של ברכת המזון כוס שלישי נראה גרגרן מפני שנראה שכוונתו דוא שישתה שלשה כוסות זה אחר זה ובשני כוסות אינו נראה גרגרן אין זה במשמעות הלשון וגם אינו סברא דשני כוסות לא יהיו נראה גרגרנות דאם כן הוה ליה להקדים ולומר ג' הרי זה גרגרן ושני כוסות כשמסמיכן לכוס של בר"המז נראה בגרגרן כלומר אבל אינו גרגרן ממש והוה שמעינן נמי דכשני כוסות בלא סמיכת ברכת המזון אפי' אינו נראה כגרגרן ה"ל חידוש ורבותא ועוד האיכא מ"ר ברכת המזון ביחיד אינה טעונה כוס (וע"ל סימן קפ"ד סעיף א') וכאן משמע דמיירי ביחיד והוזכר ברכת המזון סתם וכוס לא הזכיר ומשמע דמיירי בברכת המזון אפי' אין שם כוס לכך נ"ל לומר דדוקא בתוך הסעודה קאמר דבלאו סעודה שאדם שותה לצמאו אינו נ"כ גרגרנות כיון שהוא צמא אבל בתוך הסעודה שאינו שותה אלא לרכך המאכל לפיכך כששותה אותם ביח' נראה יותר גרגרנות דכך היה מרכך המאכל בשתיתו בזה אחר זה ברפסק מעט כמו בבת אחת ומהאי טעמא נ"צ תלאו בברכת המזון לומר שכששותה אותם יחד סמך לברכת המזון ששותה אותם ומברך מיד ברכת המזון נראה יותר גרגרנות שנראה שמפני שהוא שבע הוא שותה אותם בבת אחת כדי לרכך המאכל הרבה שיתעכל מהרה כדי שיוכל לחזור ולאכל מהר אחר ברכת המזון שזהו ודאי דבר מגנה ביותר ע"ד אמרם ז"ל ויתאוו תאוה שהתאוו להיות לדם תאוה לאכול והוא מדה מגונה כאד שגינה אותם הכתוב ואע"פ דלפי זה היה לו לומר שנראה כרעבתן שזה רעבתנות היא שחושק לאכל הרבה מ"מ אמר שהוא נראה כגרגרן כלומר מה שהוא עושה בגלה דהיינו שהוא שותה בזה הרבה נראה גרגרנותו אבל כוונתו שהוא לרכך המאכל אין הכל רואין אותו שאין הכל יודעין אותו ולכך אמר נראה גרגרן ולא אמר הרי זה גרגרן כמו שאמר למעלה בסמוך לומר אע"פ שלפי האמת אינו גרגרן שאינו שותה יותר מצרכו כגון שבתחלת הסעודה לא שתה מה שהיה צריך לשתות הרי שישתה כל מה שצריך לרכך בבת אחת שכך אינו גרגרן באמת מ"מ נראה כגרגרן ועוד הא אשכחן דגרגרן נמי ארעבתן נאמר דהכא תניא בהדיא גבי מתנות כהונה הצנועים מושכין ידיהם והגרגרים נוטלין

והתם אמרי דאכילה קאי וקרי להו גרגרים ש"מ מביאו הטורי"ד סימן ס"א ע"ש הו"ק נ"ל : (ח)

יב שנים שושבין על השלחן הגדול פושט ידיו (ט) תחלה והשולח ידיו בפני מי שגדול ממנו הרי זה גרגרן :

יג הנכנס לבית חבירו לא יאמר תנו לי לאכול עד שיאמרו לו הם אכול ושתה לשון הטור לא יאמר אדם לחבירו בא ואכל עמי מה שהאכלתני שזהו דרך ריבי' ובירושלם היו הופכים עכ"ל וכתב עליו הב"י ז"ל ואין לו משמעות ושם בברייתא כתיב בירושלים היו הופכין אכסנאי לנישואי' וה"פ לא יאמר אדם לחבירו בא ואכו' עמי מה שהאכלתני משום דאיכא למיחש שמא הראשון מועט וזה מאכילו מאכל מרובה אי נמי שמא הראש' האכילו בזמן הזול וזה מאכילו בזמן היוקר' ואע"פ שאינו מתכוונין לכך שלא האכילו ע"מ שיפרע לו יותר ממה שהאכילו ואין כאן ריבית מ"מ הא מיהא מיחזי כריבית והיינו דקתני דרך ריבית הוא אבל לא ריבית ממש ובתר הכי קתני ובירושלים היו הופכין אכסנאי לנישואי' כלומר בירושלים לא היו חוששין לכך ואדם שהאכיל את חבירו באכסני' הלה פורע לו שהיה מאכילו בנישואים ואע"פ שסעודת נשואין מרובה ביותר מסעודת אכסניא לא הוי חיישי לדרך ריבית כלומר שאין זה דרך ריבית לפי שאין דרך להקפיד בכך אי נמי ה"ק דבני ירושלי' נמי הוו חיישי לדרך ריבית ולא היו אומרי' בא ואכול מה שהאכלתני מ"מ כדי שלא ישאר על זה חיב באכילה שהאכילו באכסני' היה פורע לו כשהאכילו בנישואים דסעודת נישואין כיון שלא נעשית בשביל זה לא מחזי דרך ריבי' כלל עכ"ל ולפי דבריו משמע שפיר' של הופכין שהיו מהפכין הסעודה כלומר מחליפין סעודתן ומשלמין זה לזה אלא שלא היו אומרי' כלום בשעת תשלומין וזה אינו מחזי כריבית אבל פירש זה הוא דחוק מאד שאין זה משמעות לשון של הופכין לכך נ"ל ליישב לשון הטור דדייק בלשון הופכין וה"ק ובירושלים היו הופכין כלומר שהיו מהפכין הלשון והמעשה לפי שכשאומר השני הרוצה לשלם תגמולו לראשון שהאכילו ואומר לו בשעת תשלומין אכול עמי עכשיו מה שהאכלתני כבר ודאי כיון שהתשלומין באין ע"י לשון הנראה כריבית אם זה יאכל עכשיו עמו יותר ממה שהאכילו כבר או אם נתייקר המזון עכשיו הוה בזה משום ריבית אבל אם דומאמר והמעשה הוא בהפך כגון הראשון אומר אכול עמי" מה שהאכלוני ופירושו שהראשון מתחיל ואומר לשני אכול עמי עכשיו וכוונתו למתנ" חנם ואחר כך אומר ואם לא תרצה ליהנות ממני חנם אל תראג על זה כי גם יבא עת שאני אכול עמך ואז אם יזדמן לו אחר כך שיאכל עמו אפילו סעודה מרובה מזו שהאכילו יכול לאכול עמו ואינו חושש כיון שאינו מזכיר בשעת התשלומין שמשלם לו מה שהאכילו כבר לא מיחזי בזה שום ריבית בעולם וזהו שכיים בברייתא הופכין אכסנאי לנישואין כלומר שדרך הוא שיזדמן כך ורבינו בעל הטור השמיט מפני שהוא מפרשו לאו דוקא אלא ר"ל כל סעודות שיזדמנו כך ואע"פי שיש להם קצת מחשבה על זה לית לן בה כיון שאינו מזכיר בו שבשביל זה הוא מאכילו ו"ל שמה שהאכילו כבר נתן לו דרך מתנה ויכל להיות שאפילו אם מעולם לא היה נותן לזה לאכול היה עכשיו אוכל עמו דואיל ונזדמן לו אם כן הוא לא היה תובע מעולם על אכילתו הראשונה אם לא היה נזדמן עכשיו במקרה וגם זה אינו נותן לו דרך תשלומין אלא דרך כבוד ומתנה בעלמא אין כאן חשש ריבי' כלל כיון שאין זוכרין עכשיו בשעת התשלומין לא ההלוואה ולא התשלומים דאמר מי שנותן מתנה לחבירו פעם אחת שוב יהיה אסור לזה לקבל ממנו מתנה כל ימיו אם יתן לו יותר ממה שנתן לו כן נ"ל פירושו האמתי :

יד לא יפרוס אד' פרוס על גבי הקער' ושהפרורין יפלו לתוך הקער' מפני שהוא ממחה דע' חבירו (י) שיש אניני הדעת שמקפ' ד', על זה אבל מקום הקער' בפרוסה שאין דרך להקפיד על זה :

טו וכן לא ילקט פירורין ויניח על גבי השלחן שיש גם כן אניני הדעת שמקפידין על זה ונפשו קצה בהן וכן לא ישוך מפרוס' ויתננה לפני חבירו או לתו' הקער' או אפי' להניח' על השלחן שאין דעת כל הבריו' שוה ויש הרב' בני אדם שנפשם קצה בדברים אלו :

טז וכן לא ישת' מן הכוס ויתן הנותר לחבירו מפני סכנת נפשו' דהיינו שמא חבירו הו' מאניני הדעת ולא יוכלו לשתות ממה ששת' חבירו או אפי' מן הכוס ששת' חבירו שהרשש שמא נתערב בו רוק של חבירו או עדיין הוא דבק בו ומתו' הבושה שאינו רוצה לסר' הוא שות' ויבא לידי סכנה (יא) ואפי' אם יודע בחבירו שאינו אסטמטיס כ"כ מ"מ יקנח מקום נשיקת פיו בכוס משום מיאוס שכיא חבירו יתבייש לקנח אבל מ"מ לא ישפו' ממנו אם הו' יין או משק' חשוב ואם הו' מים ישפו' מדם מעט דרך שם ואח"כ יתנו לו .

יז לא ישתה אדם כוסו ויניחנו על השולחן שאין זה דר' כבוד להעמיד כלי רק על השולחן אלא יאחזנו בידו עד שיבא השמש ויתננה לו .

יח הנכנס לסעודה לא יקח חלקו ויתננו לשמש שמא יארע דבר קילקול בסעוד' ויצטרכו לו המסבין אלא יתננו ויניחנו לפניו עד אחר הסעודה ואח"כ יתננו לו .

יט אורחין הנכנסין אצל בעל הבית אינ' רשאי' ליטול מלפניה' וליתן לבנו או לעבדו של ב"ה אא"כ נטלו רשות מבעל הבית מפני שהבעל בית מקפ' על זה שחרשש שלא יספיק לאורחי' שומן מה שהבין הוא לסעודתו ולבני ביתו אינו חושש ליתן לדם לחם צר ומי' לחץ בשביל כבוד האורחי' ומתו' הדקפ' זו יבא לידי' ריב וקטט עם בני ביתו ומה אותם וכן היה מעשה שבסב' זו הבה אחד את בנו יחידו עד שמת תחת ידו וכשראת' אמו עלת' בתו' צערה על חגג ונפל' ומתה ואח"כ כשראה הבעל בית כך על 'גם הו' על הגג ונפל ומת .

כ מנהג גדול היה בירושלים בבית שהיה שם סעודה היתה מפה פרוסה על הפתח כל זמן שהמפה פרוסה היה לאורחין רשות ליכנס שירעו ששם יאכלו נחלקה המפה אין אורחים נכנסים שהוא סימן שכבר אכלו או שצר להם המקום ולא יוכלו עוד אורחים ליכנס . נהגי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה (יב) אא"כ יודעים מי מסב עמהם מפני שנאי הוא לת"ח ליישב אצל ע"ה בסעודה .

כא הישמש שהיה משמש על שנים הרי זה אוכל עמהם אע"פ שלא נתנו לו רשות כדי שיוכל להצטרף עמהם לזימון אבל המשמש על ג' אינו אוכל עמהם אלא אם כן נתנו לו רשות שהרי יש להם זימון זולתו .

בב אחז"ל אחד כל אכילת אטל מלח ואחר כל שתיי' שתה מים כמו שיתבאר לקמן סי' קע"ט וכתב מורי מהרמא"י ז"ל וג"ל דוקא שלא היה מלח בפת או במאכלים שאכל וכן שלא שתה משקה שהיה בו מים אבל בלאו הכי לכא למיחש ולכך אנו נוהגים שלא ליזהר באכילת מלח ושתיית מים אחר הסעודה שכל מאכלינו יש בו מלח וכל משקינו יש בהם מים

קעא דין שלא לנהוג בזיון באוכלים, ובו ה' סעיפים.

א חכמינו ז"ל אסרו להשתמש במני אוכלים בדבר שיש להם בזיון מפני שנראה כבועט בברכותיו של הקב"ה אבל שאר צרכיו שאין בהם בזיון לאוכלן מותר לעשות בהן אפילו בפת אע"פ שהוא עיקר המזון ובלבד שלא יהא דבר הממאיס אבל דבר הממאיס אסור מפני שהוא בזיון לפת הילכך אין מניחים עליו בשר חי מפני שהוא ממאיס ואין מעבירין עליו כוס מלא שמא ישפוך ממנו על הפת וימאיסנו וכן לא יסמוך בו קערה שהיא מלאה מרק או דייסא או דבר הממאיס שמא יפול על הפת וימאיסנו אבל אין בה דבר הממאיס מותר לסמוך בו שאין זה בזיון ואין נוטלים ידים ביין בין חי בין מזוג אפי' ידיו טהורות ואינו צורך אבילה לטהרם מטומאה אלא לנקיות בעלמא אסור מפני שהוא בזיון ליין שממאיסו לשתות' (וע"ל סימן ק"ס סעיף י"א) וי"א שאין זורקין הפת מפני שהוא בזיון לו אע"פ שאינו נמאס בזריקה זו כגון הזורק לתוך הקערה או ע"ג הספ' מ"מ מפני חשיבתו אסור לזרקו שמזלזל בו ואע"פ שמותר לעשות בו צרכיו שאינן ממאיסים אותו אבל זריקה הוי ביזוי טובא ואפ"ר ויש מתירים אם אינו נמאס בזריקה וכשם שאין זורקין הפת כך אין זורקין כל האוכלים הנמאסי' ע"י זריקה אבל מידי דלא ממאיס כגון אגוזים ודמונים וחבושים שרי לזורקן ודווקא חין אבל מבושלין מתמעכין ע"י זריקה ונמאסים ואסור.

ב והא דאמרינן דאסור לסמוך קערה שהיא מלא מרק או דייסא בפת היינו כשנופלים מן הקערה על הפת ממאיסין אותו אפי' לו אבל לאכול דייסא עם פת במקום כף מותר דאע"ג שנמאס לאחרים לעצמו אינו נמאס והוא שיאכל את הפת אח"כ שאז ליכא משום הפסד אוכלים אבל אם הוא לא יאכלנו אח"כ מי יאכלנו כיון שהיה בתוך פיו וא"כ הוי הפסד אוכלים בידים ואסור והמדקדקים נוהגים שבכל פעם שמכניסים לתוך פיהם אוכלים מעט מן הפת עם הדייס שאז אינו נראה שהפת משמש לדייסא אלא אדרבה נראה שהדייסא בא ללפת בה את הפת ואע"פ שאין אוכלין בכל פעם אלא מעט מן הפת סני בהבי להראות חשיבתו של פת שאין הפת משמש לדייסא אבל מ"מ מה שנשאר צריך לאוכלו כולו לבסוף כל אותו פרוסה דאל"כ מי יאכלנו אחריו שכב' נמאס לכל כיון שהיה בתוך פיו ואיכא הפסד אוכלים:

ג לא ישב אדם על קופה (א) מלאה תאנים ורימונים מפני שמתמעכין ע"י כן ונמאסין ויש בה ביזוי אוכלין אבל יושב הוא על עיגול של דבילה או על קופה מלאה קטניות שאינם מתמעכין ואינן נמאסין

ד מותר להמשיך יין בצינורות לפני חתן וכלה שעושין משום סימן טוב כלומר שמשיך שלותם וטובתם ואין בו משום ביזוי אוכלין כיון שהוא משום שמחת חתן וכלה והוא שלא ילך לאיבור אלא שיקבלנו בכלי בראש פי הצינור וזורקין לפנירם קליות ואגוזים בימות החמה שאינם נמאסין אבל לא בימות הגשמים ואפי' האגוזים בקליפותיה' נמאסים כשנופלין בטיט בימות הגשמים וכ"ש שיש ששוברין אותן בשיניהם אבל גלוסקאות אין זורקין לעולם לפנירם מפני חשיבתן אפי' בימות החמה שיש שנמאסין בזריקה ויש להן זילזול * בזה

הג"ה וגסברא דאזול שנסעיף ז' מע"פ שאינו נמאסי' ע"י זריקה אין זורקין אותו דהא נאותה סברא אין זורקין הפת מפני שזילזול הוא לו שיזרקהו אע"פ שאינו נמאס בזריקה

ה ונוהגין לזרוק חטין לפני חתן וכלה יזהרו שלא ירקם אלא במקום נקי וגם טוב שיכבדו אותם אח"כ כדי שלא ירדסו עליהם ברגלים (ב)

קעב אם הבנים אוכלין או משקין בלא ברכה לתוך פיו ובו ב' סעיפים

א שכח והבנים משקין לתוך פיו בלא ברכה ראשונה י"א כיון שהם נמאסין אם היה פולניי והיו הולכין לאיבוד ובמשקין אין שייך לסלקן לצדדין ולברך עליהם שאי אפשר לפיכך יכול לבולען ואין מברי' עליהם אח"כ אלא ברכה אחרונה ולא ברכה ראשונה שכבר עבר' ומעוו' לא יוכל לתקן הוא וי"א בולען ומברי' עליהם מיד בבליעתן והוי כמו עובר להנאתן וכן עיקר (א)

תה ולא דמי למי שאכל ושכח ולא בירך התומלא עד שגמר סעודתו דשוב אינו מברך כתו שהתבאר לעיל סי' קס"ו סעיף ח' דשאני הכא שמכר שלא בירך בשעה שמקבל הנאתן תה שמכר קודם בליעה אלא שלא היה יכול לברך:

ב ואוכלין אם שכח והבנים לתוך פיו בלא ברכה ראשונה אם הוא דבר שנמאס אם יפלטנו מסלקו לצד אחר ומברך ומברך אפי' הם בתוך פיו דעדיין עובר להנאתו הוא שהרי לא אכל עדיין ואם הוא דבר שאינו נמאס אם יפלטנו יפלטו ולא יברך עליו בעודו בתוך פיו כיון שאיפשר לפולטו כדי שיהא פיו מלא מן הברכה ולא מדבר אחר משום שנאמר ומלא פי תהלתך.

קעג דין מים אמצעים ובו ג' סעיפים

א מים אמצעים רשות וה"מ שאכל תבשיל אפילו היה של בשר ורוצה לאכול אחריו תבשיל של גבינה וכ"ש איפכא אז אין חוב' עליו ליטול ידיו בנתיים כיון שאין בשניהם ממשות לא ממשות גוף הבש' ולא ממשו' גוף הגבינה אלא טעמיהם לפיכך לא החמירו בו ליטול הידים אבל אם אכל גבינה ממש ורוצה לאכול אחריו תבשל של בשר וכן אם אכל תבשיל של גבינה ורוצה לאכול אחריו בשר ממש חובה ליטול ידיו כיון שאיסור אחד הוא בעין ואם אכל גבינה ממש ורוצה לאכול אחריו בשר ממש לא סני בנטילה לברה אלא צריך קינוח והדחת פיו ונטיל' ידי' ואז מותר לאכלו אפי' מיד באותה סעוד' מפני שהגבינה דרכה להיות רכה ואינה מתעכב' בין השינים אלא שנדבק ממנו קצת בפיו ולכך צריך קינוח והדחה ונטילת ידים והקנוח הוא שלעו' פת וקנח בו פיו יפה וה"ה באכילת מאכל אחר חוץ מקמחא דשערי מפני שהוא רך ונדבק בשינים ואינו מקנח וכן לא בתמרי ורקי שגם הם אין מקנחין ואחר הקינוח ידיח פיו במים או ביין ואחר כך נטל ידיו ואוכל בשר וה"ה שיכול לעשות איפכא להקדים הדחה בפה ואח"כ הקינוח ואח"כ הנטילה * ויש נוהגין לשרות פת במים או ביין ולאוכלו ואומרים שזה עולה לקינוח והדחת דפת אבל יותר טוב להיות כל אחד בפני עצמו אבל אם אכל תבשיל של בשר תחלה וכ"ש בשר ממש ורוצה לאכול גבינה אחריו כבר נהגו איסור בדבר שאין לאוכלה בבעוד' אח' אפי' אחר בשר עוף ואפי' ע"י נטילה וקנוח והדחה מפני שטעם הבשר ממשיך בפה יותר מגבינ' ומידו יש נוהגין (ב) היתר' לאכול גבינה אח' שאכלו בצים מטונים בשמן אוזא ושאר עופות מפני שאין שומן העוף ממשיך בפה אבל מטונים בשומן בהמה וחיה אסור מפני שהוא ממשיך בפה ואם אין בשר בתבשיל אע"פ שנתבשל בקדרה (ג) שמבשלין בה בשר לא נהגו לדחמיי' ומותר לאכול אחריו גבינ' ושעוד השהיי' שבין בשר לגבינה שאחריו י"א שהוא שיעור שיש מסעודת בקר עד סעוד' הערב דהיינו שש שעות שאז נתעכל הבש' שאכל ואם יש בשר בין השינים צריך להסירו וי"א שאין צריך שהיה כ"כ אלא מסעודה לסעודה סני ואפי' לאלתר אם פלק ובירך מותר (ד) אבל נ"ל (ה) שדאי ר"ל ג"כ שצריך קינוח והדחת פיו יפה ואח"כ חחר ונטל ידיו והמחמיר תע"ב וכל זה לדין הפסקים המפרסמים אבל יש אומרי' עד שעל פי קבלת הזוהר וסידותיי אשר לא הה מפורסם בזכן הפסקים אלא שנתגל' מקריב

סימן קע"א

(ה) דוקא שלעור מו ע"ים ומוצא שקופל נכפה אבל בקיפה אי עך שאינה נכפה מותר אפילו היה בתוכה ספרי קודש (ב"ח) ובע"ז ל"ד כיון דפ"ב אוסר ליכב על היבה כים בו ספרים ולא הביא דברי חייו כאן וכן בס' נקוד כסף סם מתיר וכן הוכחתי בספרי ל"ד סר מיהו בבר"ג כתב שנוהגין ליזהר תזה (ב) אסור לפפ' לנחיות בסיכול' בועל שקורין המברין דרכות תהר"ם (ח"ט) מותר לדרוק תעבר' לשלחן דלא כאוזן שאחרים דאסור חשום חורקים התלאך (מהרי וויל סימן ת"ו).

סימן קע"ב

(ה) בחי"ט חולק על הלבוש דבשל קחת אסור וכ"פ הש"ך בי"ד ס' פ"ט ובספרי הבאתי ל' ב"ח לרא"ה דף פ"ג חוק מקחתא ותמרי וירקי ודטוותייהו ע"כ (ב) בחי"ט ול"ח דף רי"ח תחה על הלבוש דבי"ד פסק רת"ל והוא גופיה דלקי בשותן עוף אסור ול"ג דגם הלבוש סתר על מ"ש לסוף בסם הזוהר דיש להחמיר אף בעוף ה"ה כאוכל שותן עוף מקורם ודו"ק וכספרי כתבתי דתרק של בשר יש לו דין תבשיל ואם הוא עב כגון ירקות יש לו דין בשר עצמו עוד הוכחתי שם מתי"ה וסמ"ר דף ע' דת"ס רת"ל שם שנוהגין שלא לאכול גבינה אחר תבשיל בשר כמו בבשר עצמו היינו גבינה אכל תבשיל של גבינ' מותר לאכול אחר תבשיל של בשר ע"י קינוח והדחה ולעניין לאכול בשר אחר תבשיל שיש בו גבינה אז חלב חוכם מת"ח כלל ע"ז דבעינן נטילה וקינוח והדחה אבל לאכול תבשיל של בשר אחר תבשיל של חלב חוכם שם דלא בעי' קינוח והדחה ואתהתי ע"ז בספרי דרת"ל הומיא תבנית ש"ל וסם תבוחר דאף בתבשיל של בשר בעינן קינוח והדחה וסכן מנאתי שפסק רכ"ם ואחר' קרעמנין ועיי' בספרי לי"ד מה שברחתי כל זה(ג) כ"כ רת"ל בי"ד סס"ט והקס' עליו הש"ך דלק"ר"ס ל"ה יתבאר דאפי' לאכלו עם הגבינה אחר ואיך דכאן מיירי אפי' מתבשל בקדירה אלא הודה יפה דבכה"ג אסור לאכלו עם גבינה ע"כ וכתבתי בספרי דלא דין דבמיתן ל"ה כתב רת"ל דהתנאב לאסור להתחלה לאכול עם גבינה לה כתב רת"ל בבתיהן כ"ט דהוחר אפי' להתחלה לאכול אחר גבינה והבאתי שם ראיות ברורות תר"יעב"ו מר"ח ותס' ב"ה לב"י ובלבו דאיירי בחבי לקבר ולכוין לפסק הלבר וכן נראה דעת הלבוש כאן שכתב דלא נהגו להחמיר גם הוכחתי שם דגם בעי' קינוח ונטילה כלל בזה ובדין קדירה אלא הודה יפה ראיתי שגם הב"ח כאן מתיר לאכול אחריו גבינה ולא יראה לי כן אלא אסור מפרשתי שם (ד) בי"ד סי' פ"ט פסק רת"ל דשהגין להחתין שעה ולברך בה"ת וכתב תהרש"ל ואחרונים דכל מי ביש בו ריח הורה יחתין עד ו' שעות וכתבתי בספרי בשם רבל בו דה ר"ג דבחג הבנושות יש נוהגין לאכול גבינה בסעודת תנחה אף שאין ו' שעות מסעודת בהרית ובלבד שיחנוך את פיהו ולהומא הבבר עוד הוכ' שם דבבר אחר גבינה אין להחתיר כלל יותר מעשה וכן תנאתי בת"ת סי' רל"ד (ה) אלא מו הוא שהרי רבו בי"ד סי' פ"ע כתב כן אבל בחתת שלפי הדין א"ג מ"ש בב"ח (מ"ע) ובספרי לי"ד הבאתי על ל"ח בזה דטעב דבר דבתיבים על בה"ג ור"ת ולית אלא על חר ורחב"ו מתיתא בהגהת ס"ד סימן ע"ו ובגהת מר"ה ע"ב ומו"ק ות"ת העלתי שב מדינא כמתירין שעה ומבחר בה"ת דל"ג קינוח והדחה כמ"ש הש"ך שכ"כ מר"ה ומביאו ת"ת לפסק הלבר ואף בחתתי שם דבמיתי ה"ח כלל ב"ו ובכה כמ"ש דבעי' קינוח והדחה ומוחר מהדדי ח"ת הבאתי

ראיות מנלנו

יש להחמיר לפיכך אנו שזכינו בו יש לנו להחמיר כמותו ושלא לאכול אפי' בש'אחר גבינה ואפילו בשר עוף (ו) אלא מסעוד' לסעודה שו"ל הזהר בפרש' משפטים אשכחן דכל מאן דאכיל דאי מיכלא בחדא או בשעתא חדא או בסעודת' חדא ארבעין יומין אתחזי גדיא מקלס' בקלפוי לגבי אינון דלעילא וסייעת' מסאבין מתקרבין בהדיה וגרים לאתער' דינין בעלמא דינין דלא קדישין ואי אוליד בן באינון יומין אוחפן ליה נשמתא מסיטר' אחרא דלא איהי קדישא עכ"ל שני אכסנאין (ז) שאין מבירין זה את זה; אוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חוששין שמא יאכל זה עם זה ואם היו מכירין זה את זה או שני אחים אפי' מקפידין זה על זה אסורין שמא יטעו ויאכלו אחד עם חבירו אלא צריכין שום היכר בינידם כגון להפס' בקנקן או שיאכל כל אחד על מפה שלו או יפסיקו בלחם שלם ביניהם ולא בפרוסה, שלא אכלו ממנו וע"י זה יבואו לטעות ותשלום יתר דינים אילו יתבארו בחלק עט"ז בע"ה ע"ש בדיניב"ב ספ"ט,

בין בשר לדגים חובה ליטול ידיו משום דקשה לדבר אחר וחמירא סכנתא מאיסורא, (ח)

ב הדברים הנוהגים במים אחרוני' שיתבארו בע"ה נוהגים במי' אמצעיים שבין גבינה לתבשיל או בין בשר לדגים בין להגקל בין להחמיר חוץ מהיסח הדעת שפוסל באמצעיים מפני שעדיין רוצה לאכול וידיו צריכין שימור וחוץ מניגוב ידים שצריכין האמצעיים ניגוב כמו המים הראשונים גם כן מהאי טעמא שהרי עדיין רוצה לאכול אחריה' ואכו' לאכול בלא ניגוב ידים כראיתא לעיל סי' קנ"ח וחוץ משאר משקים שאינ' בשרי' לאמצעיים מפני שדם שמנים וצחי' ואינ' מנקין את השומן ואת המאכל כמו מים משו"כ באחרונים כדלקמן סי' קפ"א ואפי' במקו' שהן חובה כגון בין גבינה לתבשיל של בשר או לתבשי' של גבינ' ובשר ממש או בין בשר לדגים אין נהגין לבר' עליהן משום שאינ' אלא בדבשר אכילה כמו ניקוד חלב ומליח' בשר ואינם מטהרין כטומא' כראשוני' ועוד שאין לדם מדה קבועה שהרי ביום אם אכל גבינ' ורואה שאין ידיו מלוכלכות בגבינ' די בזה ולא הצריכו ליטול ידיו לפיכך גם כשיטול אין צריך לברך מה שאין כן במים ראשונים שלעולם אסור לאכול בלא נטילה,

קעד

דין ברכת היין בסעודה י' ובו ח' סעיפים,

א הלכה רווחת דיין מפני חשיבתו אמרו חז"ל שקובע לו ברכה בפני עצמו בב"מ לפיכך יין הבא בתוך הסעודה אין ברכת המוציא שעשה על הפת פוטרתו ואע"פ שברכת המוציא פוטר כל שאר אוכלים ומשקים הבאים בתוך אותה הסעודה שכולם טפלים אצל ברכת המוציא מפני חשיבת הלחם מ"מ יין אינו פוטר וצריך לברך עליו בפני עצמו אפי' בתוך הסעודה בפה"ג מפני חשיבתו,

ב וה"מ שצריך לברך בתוך הסעודה על היין בשלא קבע עצמו לשתות יין לפני המזון אבל אם קבע עצמו לשתות יין לפני המזון ובירך עליו שוב א"צ לברך על היין שבתוך המזון שהברכה שבירך על אותו יין שלפני המזון פוטרו שהיין שלפני המזון גם הוא לצורך סעודה זו בא לפתוח הבני מעיים להמשיכם לתאות האכילה והוא חשוב יותר מן היין שבא בתוך הסעודה שאינו בא אלא לשרות המאכל לפיכך יין שבא לשתות פוטר את היין שבא לשרות וכן יין של מצוה כגון של קידוש פוטר את היין שבתוך המזון שהוא חשוב יותר (א) וכן המבדיל על כוס יין על השלחן פוטר את היין שבתוך המזון וכן יין ששותין אחר גמר הסעודה קודם שמברכין ברכת המזון היין שלפני המזון פוטרו שהבל סעודה אחת היא (ב) שאין אנו מושכין ידיו מן הפת עד שמברכין ברכת המזון ומן הטעם הזה אפי' אם לא בירך על היין לפני המזון שלא קבע עליו ובירך על יין, שהובא בתוך המזון פוטר לדידן כל מה שישתה בתוך אותה הסעודה וגם לאחריה עד שמברכין ברכת המזון אע"פ שזה בא לשרות וזה לשתות מ"מ חדא סעודה היא ואין אנו מושכין ידיו כו',

ג י"א דהא דיין שלפני המזון פוטר כל יין שישתה בתוך המזון היינו שקבע לאכול ושתה קודם אכילה ובירך עליו דשייך לסעודה זו וכן יין של קידוש שפוטר משום דהקידוש שייך לסעודה שאין קידוש אלא במקום סעודה כמו שיתבאר לקמן סי' רע"ג סעיף א' אבל יין של הבדלה אין הבדלה שייך לסעודה לפיכך אין יין של הבדלה פוטר את היין שבתוך הסעודה אא"כ נטל ידיו לסעודה ואח"כ מבדיל דזה נראה שגם ההבדלה היא בתוך הסעודה אבל אם מבדיל קודם שנטל ידיו אין יין של הבדלה פוטר היין שבתוך הסעודה ומכפקא לן הילכתא כמאן הילכך המבדיל קודם נטילה יכוין (ג) בדעתו שלא להוציא את היין שיביאו לו תוך הסעודה ואז כשיביאו לו יין בתוך הסעודה יכול לחזור ולברך עליו אבל אם הבדיל כתם קודם נטילה ולא כיון כך אם יביאו לו יין בתוך הסעודה לא יברך עליו מכפקא דספק ברכות דרבנן להקל,

ד ואם ביר' על היין שקבע (ד) עליו והוצה אח"כ לשתות שאר משקין אף על פי שלא בירך עדיין ברכת המוציא אין צריך לברך על שאר משקין דברכת היין פוטר אותן והואיל ומתוך חשיבותו קבע לו ברכה בפני עצמו כל שאר מיני משקין טפלים דם אצלו ומצאין בברכתו (ה) ואם אין לו לשתות אלא כוס אחד של יין דינא הוא שלא ישתה אותו תוך הסעודה אלא יניחנו עד אחר הסעודה לבר' עליו בה"מ דטעונה כוס כמו שיתבאר בע"ה,

ה ואם יש לו יין הרבה לשתות די לו בברכה אחת לכל מה שישתה בתוך אותה הסעודה כמו שאמרנו ובלבד שיהא בדעתו לשתות יותר מכוס זה כשיבר' עליו או אפי' כתם אבל אם כשבי' לא היה דעתו לשתות אלא כוס זה צרי' לבר' על כל כוס וכוס שימלך עליו וכן הדין במי שבא לסעודה ומושיטין לו הרבה כוסות זה אחר זה (ו) לשתות צרי' לבר' על כל כוס וכוס הכל א' נמלך הוא וכן כשמברכים על הכוס בסעודה גדולה כגון נישואין ואינו יודע להיכן יגיע הכוס כל אחד ואחד צרי' לבר' דמיקרי נמלך דשמא ישתהו כולו קודם שיגיענו,

ו אין היין שלפני המזון או שבתו' המזון פוטר אלא כל מה שישתה עד בה"מ אבל על הכוס שמברכין עליו בה"מ וכ"ש מה שישתה אח"כ צריך לחזור ולבר' שכבר הסיח דעתו והפסיק בבה"מ, יין שבתו' הסעודה אע"פ שצרי' ברכה בפני עצמו לפנינו אין צרי' לברך ברכה שלאחריו דבה"מ שהיא דאורייתא ברכה חשובה היא ופוטר' גם היין שבתוך הסעודה דהא מ"מ מחמת הסעודה הוא בא שהרי הוא בא לשרות המאכל וא"א לאכילה בלא שתייה ואפי' היין ששתה לפני הסעודה ולא היה ... יין בתוך הסעודה בה"מ פוטרתו מטעם זה שגם הוא מחמת הסעודה הוא בא לפתוח הבני מעיים ולהמשי' את האדם לתאות האכילה וע"ל סי' רע"ב סעיף י' וסי' תע"א סעיף א',

ז ואם אין לו יין בתוך הסעודה ושתה מים או שאר משקים א"צ לברך עליהם ברכת המוציא פוטרתן דצורך הסעודה הם דא"א לאכילה בלא שתייה לשרות המאכל וחשיבי כדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה שאף יין לא היה צריך ברכה מהאי טעמא אלא שמחמת חשיבותו קבעו לו ברכה בפני עצמו כמו שכתבנו אבל מים ושאר משקים לא חשיבי וטפלים הם גבי הלחם וברכתו ואפי' הוא צמא קודם הסעודה ונמצא שתה שלא מחמת הסעודה אלא לצמאון מ"מ כיון שלא רצה לשתות קודם הסעודה מפני שהיה ירא שמא יזיקו לו המים או המשקים נמצא ששתיית המים מחמת הפת הוא ופת פוטרתו וי"א דאף מים, ושאר משקים צריכים ברכה לפנידם בתוך הסעודה דס"ל דהואיל והשתייה והאכילה א"א להיותם יחד הוי להו ב' עניינים וכל אחת צרי' ברכה לעצמו ואומרים שזה הטעם הוא ג"ב גבי יין וס"ל דיין וכל המשקים שוים ביה ויש מהמדרים עוד גבי מים ואומרים שמים צריכים ברכה לפנידם בכל כוס וכוס שישתה משום שאין אדם שותה מים אלא לצמאו ואינו קובע עליהם לפיכך הוי כל כוס שישתה לצמאו כנמלך וצריך לברך עליו וה"ה כל משקים שאין דרך של אדם לשתותם אלא לצמאו ולפיכ' אמרו הרוצה להסתלק מן הכפק ישב עצמו קודם (ז) נ"י במקום סעודתו ויקבע מקום לשתייתו שם ויבר' על המים או המשקים על דעת לשתותם בתוך סעודתו וא"כ יטול ויבר' המוציא ואז יכול לשתות אח"כ בלא ברכה לכל הדיעות דתו לא הוי נמלך כיון שהיה דעתו לשתות עד כשבירך ראשונה אבל הבנרא הוא כסברא ראשונה שעל היין מברכין תוך הסעודה משום חשיבתו ועל מים ושאר משקים אין מברכים שסומכים

על

אוכל בו ומתיקה קיים ה"ל ע"ם שבאחי עוד רחיות מה (ו) ומי מומר שמין ומחות מה שמבורר להיתר בתמוד תשום ספר הזהר כלל (תי"ע) ועיין בל"ח קי רי"ח שהריך בזה ותחיר בנוף אחר גבינה ועיין בכפרי מ"ל (ז) בכפרי מלינו רבה מ"ר מי פ"ת המרכת בדיסים המלו (ח) קשה הא בי"ל מי' קי"ו כתב די"ח שמין לתוש מה מנה כשאוכלים ביחד שוב רחיתי בנבוטים ישמש שהתבר בענתו הגיה וכתב ועיין בי"ל מי' קי"ו ע"ב ומין ספק שכיון מה שוד סתב בנבוש מ"ל מי' פ"ז מנה מחטל דגים בתלב תפמי הסכנה והגיה הע"ז ודריך להיות דגים בבשר וכ"ר"ג כתב דגם בדגים בתלב אחרון הרופאים המיכה סכמתא ויש טהגין מפי ליטול ידיו בין גבינה לדגים ע"כ ובתרינטו מין מקפידין על זה ועיין בספרי שם,

סימן קע"ד

(ה) נה מן הכם הוא זה מנה תשום דבא גם לשתות (תי"ם) ול"ג דהתבאתת טוחת הלבו' בהוא תבוב יותר ר"ל מיין שבתוך הסעודה שמיטו מנה לברות וקידש הוא לשתייה ותמ"ש קודם זה והוא תבוב יותר מיין וכו' והייטו דנה מיתה דקיר' גרע בהוא לחטי ונה לשתייה כדעת קנת פו' קמ"ל דנה שבו' מזי לשתייה וכ"ת בשרי

(ב) גם זה נה מן הכם הוא זה מנה חפיט ביתיהם שהיו תושבים ידיהם תבבת כו' יין בלמי כתון טוער חת בלחר הכתון וגם ק' עליו תנקתן מי' קע"ז ס"ב כתב מדברי הגור דמק ביתיהם תושבין כו' בסעודת גדולות ותשום ד' סחם הגור ונה כתב דחין הדין הה דיין שבתוך כתון כו' עכ בזמנינו אבל קשה על הגור שבהמי' הא דסתב הרא"ם הבת וי"ע נהו דוקא מנה חלי בדעת כחדם (תי"ם) ול"ג דבבום ס"ל כמי' שמ דהו' ברכות ל' ח"ב ע"ב הבתות וי"ע דוקא נקט דרגילין לקבוע לבתות יין לחר בתון כמנהגנו תן הפת מה סתב הטעם תשום שחין מושכין ידי תשום הטעם דטוער לחר בתון מינה מנה בבתות וי"ע ובמתת דה"ה בבעודה גדולות שדרך לקבוע דטוער ותמינה נלחד כיון דבריהם בחים בתות ובזה יתיישב דברי הגור לחנייין חזק עוד כ"ל זה פי' הגור בת"ם פי' מי שרגיל לקבוע לבתות יין חמר נחר בעודתו פ"כ ור"ל דרגיל לבשוך תפת ובתות יין דהי שמיטו רגיל בכך מין רבותא כלל דשמ' שבחר בתון דהי כתו יין שבתוך בתון גם מה מיר' שבא' מן כפת ובקה בחמת מיטו פוטר כיון שמין רגיל לקבוע והב"י פי' דברי הגור לחפוקי יין שבחר ברכת בתון ומיטו עולה כלל בדברי הגור ע"ם חזק מ' קנרתי (ג) והב"ח פסק דלקי הבוחה יין קודם נטילה יכוין שלא להוציא יין שבתוך הבעודה ויברך ברכה מחרונה קודם נטילה מ' ברנה פובקים דיין שלמי בתון מיטו פוטר מנה בין נטילה לתוצה חי"ת בדיעבד שלא נחמין שלא להוציא פוטר דיין שבתוך הבעודה ומין לברך מחריו וכן הדין בכל זה בהבדלה קודם נטילה

(ד) מבתנו דוקא בקובע לבתות יין מנל מה קובע לבתות שאר תבקין הוחה חבנו יין לחיב בברך מין ברכת היין פוטר שאר תבקין וכ"כ ע"ת מנל בכ"ג סתב דלקי דרך ערלי בבאר תבקין לבמיו פוטר (ה) חוכה בבר דלקי ברכה מחרונה מחבקין מיטו ברין לב'

(ו) תבתנו כבחוטיטין ט בע"ח מ"ל לברך על כל כוס וכוס וכ"כ הגבוש סי' קע"ע ס"ב בהדיה ובם' לור חדש סתב כן בכם בנחון תה"רר ברטון תתי"ן כרי"ן (ז) והב"ח סתב דגם בזה בבקה דיש בו' הקדם בטילה מין פוטר בת"ם בעיל ס"ג ויאכלך מם שתה קודם בטילה יכוין שלא לבתות ויברך

על ברכת המוציא שפוטרתן רשפלין הם לגבי פת וכולם צריך סעורה הם לשרות המאכל. (ח)
ח ואם המסובין הם רבים ומביאין להם יין בתוך הסעודה דכבר אסיקנא שמברכין עליו צריך לברך
עליו כל אחד ואחד בפני עצמו ואין אחד מוציא חבירו והטעם הוא מפני שבתוך הסעודה אין בית
הבליעה פנוי ואם יברך אחד להוציא כולם חיישינן שמא יענו אמן (ט) בעוד המאכל בבית הבליע'
ויקדים קנה לושט ויבאו לידי סכנה לפיכך אחז"ל שבכל עניין כל אחד יברך לעצמו ואפי' אם רוצה
לפנו' בית בליעתו ולשמוע למה שיאמר חבירו בשיברך לא יצא דלא פלוג רבנן ו"א שאין הטעם
משום סכנה אלא משום שאין בית הבליע' פנוי אין לב המסובין אל המברך אלא לבלוע ואין מכונין
למ' שיאמ' המבר' הם לא יוכלו לומר אמן ואין דעת שומע ומשמיע בעינן ולפי זה אם יאמר המבר'
למסובין סברי רבותי בלומר פנו בית בליעתכ' ושמעו למה שאומר אני ותצאו בברכתי והם עושין כן
ושומעין ואומרים (י) אמן הרשי' בידם ויוצאין כולם בברכתו של זה וכן נהגין (יא) ומה שכת' בכאן
מרי מהרדמ"אי ז"ל שאין צריך לומר ברשות רבותי ולא עוד אלא שאמר וכן בכל מקו' שמברכין
על היין אין אומרים ברשו' כו' איני יודע למה ומי הבריחו לומר כך דלמה לא נאמר אחד שאמר להם
סברי רבותי שר"ל פנו בית בליעתכם ושמעו למה שאומר אני והם עושין כן מפנין בית בליעתם ונוט'
אזנם לשמוע הברכה ממנו למ' לא יטול רשות על הברכה ויאמר ברשו" רבותי בא"י כו' כמו שעושין
בברכת המזון שאומרים ג"כ בתחלה שמעונו רבותי ואברך וכשהם נוטי' אזנם לשמוע הוא מתחיל
ואומר ברשות רבותי נברך כו' וכן בכל מקום שנוטלין רשות מהגדולים ורבי' כגון בברכת המוציא אומר
ברשו' רבותי בא"י אמ"ה הל" מ"ה ומה שאמרו מרשין על הפת וסברין על היין ג"כ הכי פירושו מרשין
על הפת כלו" לברכת המוציא שהבל נתאספו לאכילה וכולם רוצין לאכול ועיני ואזני כול' אל המברך המוציא
ואין צריך לומ"שמעו לי ואברך לכך מתחיל מיד ואומר ברשות רבותי בא"י כו" אבל על היין ברוב פעמים
צריך לברך סברי כגון ביין שבתוך הסעודה" כמו שאמרנו וכן ביין של כוס של בה"מ כיון שכבר סיים כל
בה"מ ושתקו לומ" פסוק יראו את י"י וגו" בלחש חוש" המבר" שמא יסבור שכב" נמר הכל לכ' מתחיל
ואומר סברי לי עוד ברכה ז' והיא ברכת היין וגם אין צרי" לומר ברשות שכבר נטל רשות כשהתחיל
לברך ברכת המזון אלא שיאמר סברו לי ושמעו ממני עוד ברכה ז' אבל ביין שבתוך הסעודה"
שיאמר סברי רבותי כרי שיפנו בית בליעתם והוא עדיין לא נטל רשות למה לא יטול אח"כ רשות ויאמר
ברשות רבותי כו' ולפי זה יהיה פירושו מרשין על הפת ואין צריך לומר סברי שכבר כולם סברים ונוטים
אזנם לשמוע כיון שכולם רוצים לאכול עיני ואזני כולם עליו ואף סברין על היין בלומר מרשין וגם סברין
וכמו שכתבתי וכן בכ"מ שיבר" על כוס יין להוציא אחרים כגון בקידוש או בהבדלה שאז ג"כ אצ"ל
סברי שכבר נתנו בו עינידם ואזניהם לשמוע ולמה לא יטול רשות ויאמר ברשות רבותי בא"י אמ"ה
בפ"ה ע"כ אני אומר שאין חילוק בין פת ליין אלא שכב"מ שהוא התחלת דבר כגון ברכת המוציא וקידוש
והבדלה שכולם כבר תלוי' עינידם ואזנידם לשמוע ממנו הברכה שא"צ לומר סברי הוא נוטל רשות ואומר
ברשות רבותי בא"י כו' ובמקום שהוא באמצע הענין כגון יין הבא בתוך הסעודה שאין בית בליעתם
פנוי צריך שיאמר בתחלה סברי רבותי כדי שיפנו בית בליעתם ואח"כ יתחיל ויאמר ברשות רבותי
בא"י כו' שצרי" ליטול רשות מהם דאל"כ למה יקפוץ הוא בראש לבר' ראשונה ובברכה שעל כוס
של בה"מ לא יאמר אלא סברי רבותי בא"י אמ"ה סברי צ"ל כדי שיעורדם שיחזרו וישמעו ממנו
הברכה על הכוס הואיל וכבר שתקו לומר בלחש פסוק יראו את י"י קדושיו וגו' אבל רשות א"צ
ליטול שכבר נטל רשות כשהתחיל לבר' בה"מ נ"ל. (יב)

קעה דיני ברכת הטוב והמטיב וכו' ו' סעיפים

א וכשבירך על היין שהוב" לו בתוך הסעודה בפ"הג ואח"כ הביא לו עוד יין מחבית אחר אין צריך
לברך בפ"הג על השני שכבר נפטר בברכת יין הראשון לכל הסעודה אע"פ שאין לו עוד (א) כלום
מן היין הראשון. מ"מ כיון שיין קובע ברכה לעצמו בכל מקום ועכשיו אינו יכול לברך אות' ברכה קבעו
לברך על זה השני ברכה אחר' והיא זו בא"י אמ"ה הטוב והמטיב כלומר שהטיב לי בראשונה ועוד
השפיע לי מריבוי טובתו ומטיב לי. (ב) ביין זה האחרון שזימנו לידי ברוב חסדו ולאו דוקא הביאו
לו עתה מחדש אלא ה"ה אם היו לו תחלה שני מיני יינות מברך על השני הטוב והמטיב וכגון שלא
היו לפניו יחד על השולחן (ג) בשעת שבירך בפ"הג על הראשון אבל אם היו לפניו שניה' יחד על השולחן בשע' שבירך בפ"הג יצא ידי
שניה' ואין צריך לברך עוד כשישתה השני שהרי כבר בירך גם עליו בפ"הג
ב מברכין הטוב והמטיב על כל שני יין מן הסת' אפילו אינו יודע שהשני טוב מן הראשון ואין חילוק אם שניהם חדשים או שניה" ישנים
או א" חדש וא" ישן ואפ" שתה מהם תוך שלושים יום שאין עיקר הברכה אלא על רבויים אבל אם יודע שהשני גרו' מהראשון אין
מברך עליו הטוב והמטיב דה" מ"מ גרוע הוא ואיך יאמר חטוב והמטיב בד"א בשנידם אדומי' או שנידם לבנים אבל אם היה הראשון
אדום והביאו לו יין לבן אע"פ שהוא יודע שהוא יותר' גרוע (ד) מן האדום מברך עליו הטוב והמטיב מפני שהלבן בדיא לגוף יותר מן האדום (ה)
ג ואם הביאו לפניו יין רע ויין טוב ממין אחר מא' יברך בפ"הג על הטוב ופוט' את הר' אבל לא יברך בפ"הג על הרע תחלה כדי לבר'
אחריו הטוב והמטיב על הטוב כדי להרבות בברכו' חנם כי לעולם יש לו לארם לבר" על העיקר ועל החביב תחלה ולמעט בברכות (ו)
ד לא תקנו חכמים לבר' הטוב והמטיב אא"כ יש אחר עמו דהכי משמע לישנא דהטוב ומטיב שהוא פועל יוצא טוב ולי ומטיב גם לאחרים
ולפיכך ה"ה אם אשתו ובניו עמו שמבר' הטוב והמטיב שזה ג"כ נקרא מטיב לאחרים אבל אם הוא יחידי אינו מברך הטוב והמטיב. (ז)
ה ואם רבים מסובים בשלחן אם הם מסובים לשתות לבד בלא אכילה א' מברך לבדו לשון דהטוב לי ומטיב לאחרים
אבל אם הם מסובין בסעודה הרי דינא כמו שכתבתי לעיל בסימן שקודם זה ולפי הסברא שכתבנו שכל א' מברך לעצמו ואין א'
מוציא כולם מפני שאין בית הבליעה פנוי וכפי הטעמים שכתבתי למעלה אין להקשות אם יברך כל א" לעצמו הרי כל אחד כמו יחידי וביחיד הא
אמרינן שאין לו לברך הטוב והמטיב דמטיב לאחרים עמו משמע והא ליכא דאין זו קושי' שכיון שאחרים שותין מאותו המין שהוא נרגה
ממנו קרינן בהו שפיר הטוב לידי" ומיטב לאחרינו.
ו יין הבא מב" חביות והוא הכל ממין א" ומברם א" ובצרוהו יחד אם בתוך מ" יום לבצירתם שמוהו
בשני כלים השיבי כשני מינים מפני שכל אחד תוסס בחבית שלו ואין טעמו של זה כטעמו של זה
ומברכין עליהם הטוב והמטיב ואם לאחר מ" יום לבצירת" חלקוהו הרי כבר תססו יחד וטעם א" להם
ומין אחד הוא ואין מברכין עליהם הטוב והמטיב *

קעו שהפת פוטר הפרפרת, וכו סעיף אחד.

א בידך על הפת פטר את הפרפרת והם פירודי לחם שפרדו" דק דק והבקום עם מרק או רבש ואכלים אותם קודם הסעודה למשך המאכל
או אחר הסעודה קודם ב"ה למתק המאכל וברכתם כשאכלים אותם בפני עצמן הוא בה"מ ועכשיו שבירך ברכת המוציא על הפת ועדיין
לא

לא בירך ב"ה גם הברכת מעיקר הסעודה הם שעדיין לא משכו (א) ידיהם מן הפת והם טפלים לגבי הפת ואינם צריכים ברכה אבל בירך על הברכת לא פטר את הפת דפת חשיב הוא ואינו טפל לגבי שום ד"א ופרפרת ומעשה קדירה כגון דייסא וכיוצא בו (ב) ברכת' שוה לפי' אם ביר' על א' מהם פוטר את האחר : (ג)

קעו דיני דברים הבאים בתוך הסעודה או אחריה ובו ה' סעיפים :

א כבר אמרנו הואיל והפת דבר חשוב הא והוא עיקר מזונא של אדם וכל שאר מזונות טפלין הן לגביה לפי' ברכתו שהוא המוציא פוטרת כל שאר' מיני המאכלים השייכי' לסעודה לפי' דברים הבאים בתוך הסעודה אם הם דברים הבאים מחמת הסעודה כלומר דברים שדר' קבע עליהם סעודה דהיינו ללפת בהם את הפת כגון בשר ודגים ובצים וירקות וגבינה ודייסא ומיני מלוחים לא מבעיא אם מלפת בהן את הפת שאין צריך לבר' עליהם דטפלין הם עם הפת אלא אפי' אם אוכל אותם בלא פת אין טעונין ברכה לא לפניהם דברכת המוציא פוטרתם ולא לאחריהם דברכת המזון פוטרתן שהם עיקר סעודה, ועליהם היה העיקר דעתו כשקבע הסעודה ואם הם דברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה ר"ל שאין דרך לקבוע עליהם הסעודה דהיינו ללפת בהן את הפת כגון תאני' וענבי' וכל מיני פירות (א) אם הוא אוכלם עכשיו עם הפת אע"פ שלא קבע עליהם עיקר סעודתו הואיל ואוכל אותם עכשיו עם הפת הרי גם הם טפלים לגבי הפת ואין צריך לבר' עליהם לא לפניהם ולא לאחריהם דברכת המוציא וברכת המזון פוטרתן כיון שמלפת בהן הפת הרי גם הם עיקר הסעודה וברכת הפת שהיא המוציא ובה"מ קאי עליהו אבל אם אוכל אותם בתוך הסעודה בלא פת טעונין ברכה לפניהם ואין ברכת המוציא פוטרתן כיון דלאו מעיקר הסעודה הם אינם טפלין לגבי הפת אבל לאחרים אינם טעונין ברכה דכיון שדרכן לבא בתוך הסעודה אע"פ שאוכלם לבדם ואינו מלפת בהן את הפת ברכת המזון שהיא כוללת כל מיני מזונות פוטרת גם אותם ואע"ג דפירות לא דייני שהרי לכך אין מברכים עליהם במ"מ מ"מ בתוך הסעודה הם מעורדים תאות המאכל וכאילו זייני דמי (ב) ואם בתחלת אכילתו מהם אוכל אותם עם פת וגם דעתו שבסוף אכילתו הוא חוצה ללפת בהן את הפת אעפ"י שבאמצע אוכל אותם בלא פת אינם טעונים ברכה אפילו לפניהם כיון דבתחלת אכילתם אוכל אותם עם פת וגם בסופה רוצה ללפת בהן את הפת עיקר וברכת הפת פוטרתן ואם בתחלת אכילתו מהם אוכל אותם בלא פת אע"פ שדעתו לאכלה בסיפם עם פת או שהתחיל לאכול אותם עם פת ואחר כך אוכל אותם בלא פת ואין דעתו לחזור ולאכול אותם עם פת בסופה צריך לברך לפניהם (ג) בר"א שלא קבע עיקר ליפתן כעודתו עליהם אבל קבע עיקר ליפתן עליהם ר"ל שאין דעתו לאכול בזו הסעודה עם הפת רק פירות הוו ליה הפירות עכשיו לדיריה כדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה כיון שעיקר סעודתו קבע עליהן ולא אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם שהרך בני האדם לפעמים לעשות כן לפיכך אפי' אם מתחלה אוכל מהם מעט (ד) אינו מברך לא לפניהם ולא לאחרים כיון שהם עיקר הסעודה (ה) וברכת הפת והמזון פוטרתן . וי"א אפילו כשקבע עיקר סעודתו עליהם ומתחיל לאכול מהם בלא פת אע"פ שדעתו לאכול אותם בסוף עם פת צריך לברך לפניהם ולכן טוב הוא שיאכל בתחלה פירות עם הפת ואז אפי' אם אח"כ יאכל מעט פירות בלא פת לא יצטרך לברך עליהם כלל לכ"ע ואע"פ שאינו חוזר לבסוף לאכול עמהם פת כיון שעיקר קביעתו היה עליהם ואע"פ שבתחלה כשבירך על הפת לא היו פירות לפניו כיון דללפת עם הפת הם באים והיה דעתו עליהם בשעת ברכה הרי הם ככל מיני המאכל שאנו נהגין אע"פ שאינם על השולחן בשעה שמברכין ברכת המוציא שאינם טעונין ברכה כלל כיון דדעתו עליהו ברכת הפת והמזון פוטרתן .

ב וכל הדברים שהזכרנו בין דברי' הבאי' בתוך (ו) הסעוד' מחמת הסעוד' בין דברי' הבאי' בתוך הסעוד' שלא מחמת הסעוד' אם כבר גמרו מלאכול ומשכו ידיה' מן הפת ואח"כ קוד' שברכו ברכ' המזון הוי מביאין לפניה' אחר מן הדברי' הללו הנזכרי' למעל' טעונין הם ברכ' בפני עצמו בין לפניהם בין לאחריהם ואין ברכת המוציא ואין ברכת הפת והמזון פוטרתן אותה דהמוציא וברכת המזון אין פוטרין אלא מה שאוכלין בעיקר הסעודה וזה הדין האחרון לא היה נוהג אלא בימי חכמי התלמוד שהם היו מתנהגי' כן שכסוף הסעודה היו מושכין ידיה' מן הפת ומסירי' אותו מן השולחן ועם השלחן עמו (ז) והיו קובעי' עצמם אח"כ לאכול הדברים הנזכרים בלא פת וע"י הסרת השלחן היה להם היכר טובא שכבר נגמרה הסעודה ומשכו ידהם מן הפת לפיכך היו טוענין ברכה בפני עצמן לפניה' ולאחריהם ואע"פ שעדין לא ברכו ברכת המזון ולא היה זה נראה כהפסק וכהסיח הדעת בין עיקר האכילה ובה"מ ביון שהיו יושבין ושותין לשרות האכילה ואכלו דברים אלו למתק גם האכיל' אבל עכשיו בינינו אין הדין הזה נוהג שאין אנו מסובין השלחן מלפנינו ואין אנו רגילין למשוך ידנו מן הפת ולהסירו מעל השולחן עד ברכת המזון מידו גם בינינו דווקא בסתם סעודת אינו נוהג אבל בסעודות גדולו' שרגילין לאחר גמר האכיל' מושכין ידיהם מן הפת ומסירין אותו מעל השולחן ומנקין המפות ועורכין השולחן בפירות ובמיני מגדים וקובעין עצמן לשתות אז גם הדין הזה נוהג בינינו וצריכין לבר' על כל מה שמביאין הדברים הנזכרים בין לפניהם בין לאחריהם ואין לסמו' בהן לא על ברכת המוציא ולא על ברכת המזון מפני' שאין העולם נוהגין בזה נ"ל שכפני זה נתפשט דמנהג שבסעודות גדולות אחר שערכו השולחן בפירות ובמיני מגדים נוהגין לחזור ולהני' על השולחן קצת מן הפרוסו' הנשארות בתוך הסעודה כדי שיהא נראין שעדיין לא משכו ידיהם מן הפת ולא יהיו נראין כמועלין בברכות ואע"ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזו ומנהג אבותיהם בידיהם שהנהיגום כך חזון (ח) לפיכך יראה לי כל איש הירא והמדקדק יזהר בזה בסעודות גדולות לברך על הפירות . (ט) כי דאי כ"שכו ידיהם מן הפת ואין דעת" לאכול עוד מן הפרוסות שהניחו כלום נ"ל (י) מכל מה שכתבנו בסימן זה נ"ל שאותן השותין יין שרף אחר ברכת המוציא קודם שאוכלו צריך לברך לפניו ואין ברכת המוציא פוטרו שאין יין שרף בכלל משקין שאין שותין אותו לשרות האכל ואף אם שותהו כדי לעור" תאו" המאכל לא עדיף מפירו' שכב" נתבא' שצר" לבר" לפני' וכ"ש השותין אותה באמצע הסעוד' או אחר הסעודה קודם ברכות המזון שצריכין לברך לפניו שאינו בא לשרות אלא לחמם האצטומכא שיוכל לעכל ואין זה נקרא מחמת הסעודה כי מלתא אחריתא היא נ"ל (יא)

ג אם אחר שבירך על הפת שלחו לו דורון מבית אחרי' אפי' הוא מן הדברים שדרכן לבא בתוך הסעודה ללפת בו את הפת י"א שצריך לברך עליו לפניו כדין נמלך דהא לא היה דעתו עליו בשעת ברכ' המוציא ואין נהגין כן מפני שבינינו הוא דבר מצוי ששולח אחד דורון לחבירו ואמרי דודאי היה דעתו בשעת ברכה על כל מה שיביאו לו בתוך הסעודה שהוא שייך לסעודה :

ד כשם שפת פוטר כל מיני מאכל כמו שאמרנו כן הוא פוטר כל מיני משקין ששותין בתוך הסעודה דבולם מעיקר הסעודה הם באין שא"א לאכילה בלא שתייה לדבר המאכל :

ה חוץ מן היין שאע"פ שגם הוא בא לדבר המאכל ולא עוד אלא אפי' שהוא ג"כ סועד מ"מ קובע ברכה לעצמו מפני חשיבותו כמו שאמרנו למעלה סימן קע"ד סעיף א' :

קעח איזה דברים קדוים הפסק בסעודה ובו ז' סעיפים

א כשאדם קובע עצמו לאכול במקום אחד ובירך שם ברכת המוציא סברא הוא דמן הסתם היה דעתו על כל מה שיאכל באותו סעודה יאכל באותו קביעת ,באותו מקום שקבע שם סעודתו אבל אם משנה מקומו והלך מן המקום הזה לאכול במקום אחר הרי פסק סעודתו ועדיף מהיסח הדע' וצריך לברך למפרע על מה שאכל ברכת המזון ולחזור ולברך על מה שיאכל שם במקום האחר שדרי

מתחלת

אלהו זוטא

ז קע"ד

(ג) לפי דברי . ז' ס"ב ה"ל לעיל לעשן העור , שלאחר הסעודה קודם ברכת המזון אין פוט. (תי"ע) ולק"מ דכתב פ"ד תהגיע שאין מברכין אפי' בסעודת גדולות במבואר בסי' קע"ז (ב) כגון שבשמים מברכין בתו"מ או בפה"ע או שהכל או בפה"מ אבל אם הרמתן בפה"מ ושמי בפה"ע אין פוטרין זה את זה (שלטי גבורים) (ג) בל"ח דף נ"ב הטעם סוף מסגם ספק ברכות להקל ע"ם ועיין בלחם משנה פ"ד מה' ברכות ,

סימן קע"ז

(ה) כיון חיין כיון מבטלין מבל מוליתא של פירות הפת שטרות (שלה דף נ"ב) (ב) מסמע דאם אכל קודם הסעודה ואח"ב ביר' ברכה אחרונה שאין ברכת המזון פוטר מברכה אחרונה ועיל סי קע"ד ס"ו אח"ב מסמע כן אלא אפשר כשיטר ברכת המזון טוערו' ונ"ע (ע"ת) ומסבר לחלק בין אכילה לשתייה שבלו לפתוח בבו מעי' מעיל בלבוש ונ"ע באר"י רים ע"ם ע"ב ועיין מי' תע"ג גם אכבר דאם בכר ביר בה"מ מ"ל לברך ברכה אחרונה אפי' באכילה ודוק (ג) ודאי שיש חבר שיאכל קצת מהם בתחלה בלא פת ויברך עליהם ואח"כ יאכלם בין בפת ובין בלא פת (שלה וב"ח) (ד) בלא פת (תי"ע) (ה) ברכת הפת ובה"ת בוטרת כן נריך להגיה בלבוש (ו) מה לא דייק בלישנה דהא לאחר הסעודה בחים אלא בחים מחמת הסעודה והבחים שלא מחמת הסעודה ה"ל לחיתר (תי"ע) ואמי לחיתר שדקדק בלחות לשון דלא תיתא הוקא דברים הבחים אחר הסעו' מחמת הסעודה אבל דברים הבחים תוך הסעו' אף שהביאו אות' לאחר הסעודה אין טעון ברכה קת"ל דבש' ברכה (ז) לאו דוקא אלא עיקר תלוי בהסרת הפת תעל הבלחן כת"ם הלבוש אה"ל בסעודה גדולות (תי"ע) (ח) תי"ע מוסק חיבת חזון (ט) פי' לאחריהם ג"כ הלפניהם בפירות (תי"ע) ומסבר טוב הלבוש אף שאבל פירות תוך הסעודה נריך לברך אחר הסעודה מה"ל אינא נמי רבותא בלפניהם אך מלתי בחיבוש רבי"א דה לר ת"ל אם התחיל לאכול בתוך הסעודה ונתסבה אכילתו עד לאחר הסעו' אין נשון ברכה לאחריהם שאין הכל הולך אלא אחר בתחלת אכילתו אבל אם בלו ללפת את הפת אלאחר נתר אכילתו אבל אם אין טעונין ברכה אבאים ולאחריהם עכ"ל ונ"ע לדינא (י) והב"ח פסק בסתם דאף בסעודת אין לברך עתה אחשתיב' על הפת תחיד ולן ומ"ח כתבו הכי בשם אלבוש והגה תשובה (יא) בתבדל חד אחרי' לחתן על מה בדבר שבתיי' גם רמיתי בת"מ בשם רב"ל שכתב אלבוש וכן בל"ת ולן כתב ובוב שיעבול תעבו פת בחבו ואחלל ואם לאחרי' לברך כתו בפירות ע"כ ומה כיון תחלה על הין פסק בל"ח ומי"ע דמעבר גם יין שרף ולאחר תבש אשמתי' זה (יב) ע"ל שאים ערגל עצמו כשיברך ברכת המוצי' אבעת לשבו של כל מי שיאכלו ט בין בחול בין בשבת (שלה) ,

נ"ע

ו"ל ב"ל :

"לל

מתחלה לא היה דעתו לאכול אלא במקום שקבע שם מתחלה לפיכך לכתחילה יחדו כל אדם שלא יעקר למרחוק ממקום קביעתו עד שיברך על המזון שאכל דשמא ישכח מלחזור ולברך ואם בדיעבד עבר שהיה אוכל בחדר זה ופסק סעודתו והלך לחדר אחר לא סל שם צריך לברך שם ברכה אחרונה למפרע על מה שאכל כבר וחוזר ומברך בתחלה על מה שיאכל כאן וכן אם היה אוכל וקראו חבירו לדבר עמו ויצא לו חוץ מפתח ביתו או שהל' לב"ה או לבית המדרש הוי כמו פסק סעודתו הואיל ויצא לחוץ ואח"כ כשיחזור למקומו צריך לברך למפרע על מה שאכל כבר וחוזר ומברך בתחלה על מה שיאכל עוד וינמור סעודתו אבל אם דבר עם חבירו בתוך הבית או ששינה מקומו בחדר אחד מפנה לפנה אינו נקרא אפי' היסח הדעת ואין צריך לברך וכן אם מתחלה כשקבע מקום במקום הראשון היה דעתו לאכול ג"כ במקום האחר אפילו הוא בבית אחד (א) אין צריך לברך

ב בני חבורה שהיו יושבים לאכול ויצאו לקראת חתן או לקראת כלה או לב"הכ או לב"המ אם הניחו שם מקצתן במקום קביעתן חוזרין למקומן וגומרין סעודתן ואין צריכין לברך שנייה שלא נתבטל קביעותן בין שנשארו שם מקצתן ואפילו לא נשאר שם אלא אחד או שנים ויצאו רבים ואם לא הניחו שם אדם בשיוצאים צריכין ברכה למפרע וכשהם חוזרין צריכין ברכה לכתחלה ואם לא ברכו למפרע בשיצאו צריכין לחזור למקומן ולברך למפרע, וה"ה אם היו קובעים עצמן לשתייה או לאכילת פירות דהוי קביעות והוי דינא דבי ככל מה שכתבנו שכל המשנה מקומו הרי פסק אכילתו לפיכך מברך למפרע על מה שאכל וחוזר ומברך שנייה על מה שהוא צריך לאכול ודוקא מחדר לחדר אבל מפנה לפנה בחדר אחד אין זה שנוי מקום ואין צריך לברך ואם אכל במזרחה של תאינה ושינה מקומו לאכול במערבה זה הוי שינוי יותר ממפנה לפנה כיון שהתאנה מפסיק בין שתי המקומות שאוכל וצריך לברך וי"א דשינוי מקום לא הוי כפסק סעודתו דלא עדיף מהיסח הדעת ובהיסח הדעת ק"ל שאין צריך לברך למפרע על מה שאכל רק ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול ואחר כך מברך באחרונה על הכל ביחד וכן הדין בשינוי מקום לפיכך אמרו אם שינה מקומו למקום אחר אין צריך לברך אלא ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול ולא למפרע על מה שכבר אכל ודוקא שלא הניח מקצת חברים במקום שאכל וגם דוקא כגון שאכל מדברים שאינם צריכין ברכה במקומו כמו שיתבאר בסמוך בע"ה שאז הואיל והדבר שאכל אינו צריך ברכה אחרונה במקומו וגם לא נשארו שם מקצת חבורה הוי עמידתו גמר סעודתו והיסח דעתו ומה שאכל אחר כך הוי סעודה אחרתי לכך צריך לברך עליה בתחלה ואח"כ בשיגמור הסעודה השנייה מברך ברכה אחרונה על שתיהן יחד אבל אם הניח מקצת חברים במקום שאכל (ב) או אפילו לא הניח והדבר שאכל הוא מן הדברים שצריכין ברכה במקומן אז אין עמידתו גראה כגמר סעודה והיסח הדעת דאמרינן ודאי הוא יודע שעדיין צריך ברכה במקומו ומה שעומד דעתו הוא לאכול במקום אחר או לחזור ולאכול כאן עוד ורצונו ודעתו הוא לברך על הכל יחד לפיכך אין צריך לברך כלל עד גמר סעודתו ובמקום שיגמר אותה יברך ברכה אחרונה על הכל לפי' מי שאכל סעודתו ופסק והלך לבית אחר או שקראו חבירו לדבר עמו ויצא לו ואפילו חוץ מפתח ביתו או למקום אחר כשחוזר אחר כך לסעודתו הן במקום ראשון או במקום אחר אין צריך לברך כלל דהוא פת לכ"ע צריך ברכה במקומו מיהו בל זה דוקא ששינה מקומו ולא היסח דעתו מן האכילה אבל אם היסח דעתו דהוי לדו תרתי שינוי מקומ' והיסח הדעת אז כשחוזר לסעודתו הן במקום ראשון הן במקום אחר ודאי צריך לברך ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול וכן נוהגין בארצות אילו ומ"מ לכתחלה לא יעקר ממקומו בלא ברכה על מה שאכל דחיישינן שמא ישכח מלחזור ולאכול ולברך אחר כך על מה שאכל: *

מיהו לצורך מצוה עוברת כגון ללכת לב"ה ולהתפלל מותר אפילו לכתחילה ועיין לקמן סימן קפ"ד:

ג והבדים הצריכין ברכה במקומן י"א שהם כל שבע' המינים הואיל וחשיבי שמברכין אחריהן ברכה אחת מעין ג' כמו שיתבאר לקמן בע"ה הוי קביעתן קביעות וי"א דוקא פת ושאר מיני דגן הואיל ומשביעין וי"א דו קא פת לבדו שהוא החשוב שבכולן וצריך קביעו' מקום יותר

ד מיהו מי שאכל פת בשני מקומות אינו מברך ברכת המזון אלא במקום השני שכן עושין הולכי דרכים שאוכלים דרך הלוכן וישבי' ומברכין במקום סוף אכילת' ומה שאמרו צריך ברכה במקומה היינו כשאכל במקום אחד ושכח והלך למקו' אחר ולא אכל שם צריך לחזור למקום הראשון ולברך שם כמו שיתבאר בע"ה סימן קפ"ד,

ה יש מי שאומר מי שהיה בפרדס או בגן ורוצה לאכול מפירות כל אילן ואילן כיון שבירך על אילן אחד אינו צריך לברך על האחרים דה"ל כמו מפנה לפנה והוא שבשעה שבירך היה דעתו לאכול מכל האחרים שאם לא היה דעתו לאכול מכל האחרים בשעה שבירך הוי להו האחרים כנמלך וצריך לברך אבל מגן לגן צריך לברך אפי' היה דעתו בשעה שבירך לאכול מכולם ואפי' הם סמוכים זה לזה דהוי להו כמו מחדר לחדר, (ג)

ו ומי שנזכר בתוך הסעודה שלא התפלל ועמד (ד) והתפלל אפי' אם אין שהות לגמר סעודתו ולהתפלל דינא הוא שחייב להפסיק ולהתפלל ואי אפשר לו לאכול עד שיתפלל עם כל זה לא הוי הפסק ויכול להתפלל ואע"ג דצלויי ומיכל בהדי הדדי לא אפשר ואמרינן גבי ברכת המזון מטעם זה דהואיל ומשתייא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר דהוי הפסק שאני ברכת המזון שהוא סילוק והיסח הדעת על מה שאכל ושת' ולכך מסייעא לן האי טעמא הואיל ומשתיי' וברוכי בהדי הדדי לא איפשר דהוי הפסק מה שאין כן בתפלה,

ז הישן בתוך סעודתו שינת עראי הוא ולא הוי הפסק ולא היסח הדעת וכן אם הפסיק בשאר דברי רשות כגון שהוצרך לנקביו ויצא בזה לא הוי הפסק ואין צריך לחזור ולברך לא למפרע על מה שאכל ולא לכתחלה על מה שרוצה לאכול כללא דמלתא כל דבר שודרך האדם לעשות לפעמים באמצע עסקיו דרך אקראי בעלמא מיקרי ולא הוי היסח הדעת,

קעט איזה דברים קרויים היסח הדעת וכו' ו' סעיפים,

א גמר סעודתו ונטל ידיו מים אחרונים הרי זה היסח הדעת ואסור לו לשתות ולאכול עוד עד שיברך ואם רוצה לחזור לאכול או לשתות י"א (א) הרשות ביד אבל צריך שיחזור ויברך תחלה על מה שרוצה לאכול ולשתות עוד ואין הברכה שבירך תחלה פוטרת מה שרוצה לאכול ולשתות עוד אבל ברכה למפרע על מה שאכל אינו צריך עד שיגמור סעודתו השנייה לגמרי ויברך על הכל יחד וי"א דנטל ידיו מים אחרונים הוי יותר מהיסח הדעת ואסור לו לאכול ולשתות שום דבר אחר שנטל ידיו אפילו אם רוצה לברך ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול או לשתות אפי' עד שיברך ברכת המזון וטעמא הוא משום דס"ל דנ"י למים אחרונים הה כאילו התחיל לברך ברכת המזון כיון שהזמין וטיהר ידיו לברכה ואסור להפסיק ביניהם כי זה הוא פירש מה שאמרו חז"ל תבף לנטילה ברכה רצה לומר תבף לנטילת מים אחרונים ברכת המזון בלי הפסק ביניהם ואיזו נקרא היסח הדעת כגון שלא נטל ידיו ואמר הב לן ונברך זהו נקרא היסח הדעת ואינו מזקיק לו ברכה אחרונה על מה שאכל אלא ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול או לשתות ויש אומרים דהב לן ונברך אפילו דוסח הדעת לא הוי לענין אכילה דאף על פי שאמר הב לן ונברך מותר לו אח"כ לחזור ולאכול אפילו בלא ברכה לא אחרונה על מה שאכלו ולא ראשונה על מה שיאכל דדוקא לענין שתייה דהב לן ונברך היסח הדעת ומזקיקו ברכה ראשונה על מה ששתה ולא ברכה אחרונה על מה ששתה דכיון שאין צריך לברך על מה שיאכל היאך יברך ברכה אחרונה על השתייה ושתייה בתר אכילה גרירא (ב) וטעמא דמילתא דקביעות דאכילה הוי קביעות גמור ובאמירה קלה דהב לן ונברך אין אדם מסיח דעתו מן האכילה שחושב אם יביאו עוד לאכול הוא יאכל עוד ואף על פי שהוא אומר הב לן ונברך מפני שהיה סבור שאין להם לאכול יותר לפיכך אמירה בעלמא דהב לן ונברך אין מזקיקו ברכה כלל ואפי' מילקו השלחן מלפניו אין לו היסח הדעת בזה מלאכול עוד לפיכך מותר לו לחזור ולאכול בלא ברכה כלל אבל

מן

סימן קע"ח

(ה) ל"ל דב הם נ"ב פ"ב מהב דוקא בכ"ב מ' וכ"כ רת"ם ר"ם רע"ג גם שם ל"ב לי בנבוש ס"ב גם בסע' ה' שם מבאר הס"ל דוקא בבית אחר מהני דשהו(ב) הב"ח מולק בזה וכתב מלין טעון ברכה במקומן נריך לברך אף מהיות חקנת חברים ועוד הארין בלא הדיעים ע"ם (ג) קבה הל פסק סוף ס"ל כמדשתו נאכל אפי' בבי' מ' מ"ל לברך ופ"ת מהב דהטעם הס"ב דיוגן מן הוי כמו חביות לבית ' ופ"ת קשה על הלבוש ומפאר הס"ל לבוש הלפי' מחדר לחדר לא מהני דשהו כת"ם כ"י בשם מהר"ן סימן רע"ג וחולק על רת"ם והל הפסק לעל אפי' חביות לבית הייט דוקא נפה הס"ל דאף לפי' דלא מחלק יון פת לפירות הייט כשלין דשהו לאכול אבל כ"ר נתנו לאכל מהה אפי' חביות לבית (ד) כתב בפ' פ"ת דוקא שיחד ומתפלל בתקונו אבל הלך לב"ה ולהתפ' פסיטא דהוי היסח הדעת ול"ב בדל אבדל ע"ל ולי תשובת מלבוש סוף ס"ב שכתב חייבו לעדיך מעט שובר' כגון לל' לב"ה כו' מוחר, אפי' לכתחל' ע"כ ומבתם דקאי מהי על הריטא דין דאל"ל לברך כלל וכן מבתם פרת"ם ולא כתבו דלא נריך לברך אלא הס"ל הם בזה אל"ל וכן לעיל בב' תפילין מבתי בדין הלך לב"ה בין תפילין של יד לשל ראש,

סימן קע"ט

(א) דעת סמור וכל' דחפו כ"ל (מ"ע) ובאמת שכן בס"ע פסק בסחם מ"ל הריך לברך בל"ה קודם אלא דהמלא כמיג על ב"י והנלל דעיקר כטור ע"ם ומה נראה דעת הלבוש ומ"ת מ"ה הב"ח דמ"ל שמים לא יאכל ולא ישמה קודם בה"מ (ב) קשה לפ"ל אל"ל גם ברכה ראשונה לא נעי כמו בחמילה ומין בב"ם מה מהיג על הלבוש

*) הכי לא יעקור מהקומו בלא ברכה על מה שאכל

אע"ג דלא אכל לחיות הכי הישכח מלחזור ולאכול הא מ"ל יטל הוה לברך ברכת המזון על מה שאכל כבר אע"פ שהתמיק ברכה בין כאכילה לברכת המזון דהא לא מהניס יש הכא הפסק בין מעשה לברכה מאריכה אלא ס"ל ישמ שמא יבטה כ"ל שיהיה רעב ותהיה משהה ש ולא ישלה ט ברכת המזון על מה שאכל כמו מיתבאר לקמן סימן קפ"ד סעי' כ' וע"ל סי' הכמר אל' וסימן ר' סעיף כ',

סימן קע"ח

(ג) ל"ל דב הם נ"ב פ"ב מהב דוקא בכ"ב מ' וכ"כ רת"ם ר"ם רע"ג גם שם ל"ב לי בנבוש ס"ב גם בסע' ה' שם מבאר הס"ל דוקא בבית אחר מהני דשהו(ב) הב"ח מולק בזה וכתב מלין טעון ברכה במקומן נריך לברך אף מהיות חקנת חברים ועוד הארין בלא הדיעים ע"ם (ג) קבה הל פסק סוף ס"ל כמדשתו נאכל אפי' בבי' מ' מ"ל לברך ופ"ת מהב דהטעם הס"ב דיוגן מן הוי כמו חביות לבית ' ופ"ת קשה על הלבוש ומפאר הס"ל לבוש הלפי' מחדר לחדר לא מהני דשהו כת"ם כ"י בשם מהר"ן סימן רע"ג וחולק על רת"ם והל הפסק לעל אפי' חביות לבית הייט דוקא נפה הס"ל דאף לפי' דלא מחלק יון פת לפירות הייט כשלין דשהו לאכול אבל כ"ר נתנו לאכל מהה אפי' חביות לבית (ד) כתב בפ' פ"ת דוקא שיחד ומתפלל בתקונו אבל הלך לב"ה ולהתפ' פסיטא דהוי היסח הדעת ול"ב בדל אבדל ע"ל ולי תשובת מלבוש סוף ס"ב שכתב חייבו לעדיך מעט שובר' כגון לל' לב"ה כו' מוחר, אפי' לכתחל' ע"כ ומבתם דקאי מהי על הריטא דין דאל"ל לברך כלל וכן מבתם פרת"ם ולא כתבו דלא נריך לברך אלא הס"ל הם בזה אל"ל וכן לעיל בב' תפילין מבתי בדין הלך לב"ה בין תפילין של יד לשל ראש,

סימן קע"ט

(א) דעת סמור וכל' דחפו כ"ל (מ"ע) ובאמת שכן בס"ע פסק בסחם מ"ל הריך לברך בל"ה קודם אלא דהמלא כמיג על ב"י והנלל דעיקר כטור ע"ם ומה נראה דעת הלבוש ומ"ת מ"ה הב"ח דמ"ל שמים לא יאכל ולא ישמה קודם בה"מ (ב) קשה לפ"ל אל"ל גם ברכה ראשונה לא נעי כמו בחמילה ומין בב"ם מה מהיג על הלבוש

מן השתייה בקל אדם מכיח דעתו ממנ' ומיד שאומר הב לן ונברך מסקנת דעתו כן הוא שלא לשתות עוד וכשרוצה אח"כ לחזור ולשתות הוי נמלך וצריך לברך עליה ברכה ראשונה ,

ב ודווקא שיאמר בעל הבית הב לן ונברך אז כל המסובין מסיחין דעתן אבל מי שסועד על שולחן אחרים אפי' אם אמר הב לן ונברך לא הוי היסח הדעת ואפי' הוא עצמו יכול לחזור לאכול ולשתות עד שיאמר בעל הבית דלאו בדידיה תליא אלא בב"ה ,

ג יש מי שאומר שאפילו לא נטל ידיו ולא אמר הב לן ונברך אלא שנטל בעל הבית הבוס בידו לברך הוי היסח הדעת כמו הב לך ונברך ,

ד אדם שנכנס לבית חבירו ויש שם חבורות הרבה שאוכלין ושותים שם וכל אחד מושיט לו כוס אם בירך על הכוס הראשון ואח"כ מושיטין לו יותר צריך לברך בפ"ה על כל אחד ואחד שלא היו בידו אז לפניו בשעת ברכה כי בכל פעם נמלך הוא שהרי לא ידע בשעה שבירך שיושיטו לו גם האחרים :

ה אבל דקרואים בבית בעל הבית אחר לאכול מיני פירות וכיוצא בזה ומביאין להם בזה אחר זה אינם צריכין לברך אלא על הראשון ואפי' כלה מן זה קוד' שיבא לפניהם מין אחר דכיון דתלויים בבעל הבית אינם מסיחין דעתם כל זמן שיושבי" שם :

ו אמרו חז"ל אכל כל מאכל ולא אכל מלח שתה כל משקה ולא שתה מים ביום ידאג מפני ריח הפה ובלילה מפני ריח הפה ומפני אסברתה וכתבו רבוותא ז"ל כיון דאי לא אכל ולא שתה הוי סכנ' אינו צריך לברך מידי דהוי אשותה מים לרפואה שאינו צריך לברך : ועוד קבלו ז"ל האוכל מלח אחר אכילתו לא יאכל בגודל וקשה לקבור בנים ולא בזרת דקשה לעניות ולא באצבע דקשה לשם רע (ג) אלא באמה או בקמיצה , ולעיל בסימן ק"ע כתבתי למה אין אנו נוהגין באכילת מלח ושתיית מים ,

(ג) בכ"י פתב פ"ר וכן אות בס"ע וגי' ר"מ שהוא ר"ת לכהן ר"ע (מי"ע)

סימן ק"פ

(א) נבאר בסב דף ק"ד חוקא ליתן על הלחם אבל אם הוא כבר על הלחם אין להסירו (ב) אבור לברוג כיבה על הבנהן שאוכלין עליו ולא הבורנו כאלו קודנו על התזבח ואבור לכתוב בספר מנוי חייב לי ק וכך (ס"ח סימן ק"ב) (ג) בשל"ה כתב הטעם בשם חולשת יעקב דהסרת הסמין הוא להסיר הברזל שהוא כחו של עשו , בשבת אין שבן ואין פגע רע וכן בחשו' באר עבק סימן ר"ז פסק מהר"ל לכסות בשבת ,

סימן

קפ דיני פירורי הפת וכו' ה' סעיפים ,

א ולאחר שגמר הסעודה יברך ברכת המזון כמו שיתבאר בע"ה ואין נאה להסיר המפה והלחם מעל השולחן עד אחר ברכת המזון כדי שיהא ניכר לכל שמברכין לש"י על חסדו וטובו הגדול שהכין מזון לכל בריותיו וכו' ,

ב וצריך כל אדם לשייר פתיתין על שולחנו כדי שיהו מזומנין לעני שיבא ועוד כדי שיזדה לשם יתברך חסדו שהשפיע לנו מטובו עד ששבענו והותרנו כדכתי' אבול והותר וכל שאינו משייר פתיתין על שלחנו אינו רואה סי' ברכה לעולם שנ' אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו והוקא פרוסות אבל פת שלימה עם פרוסות וכ"ש שלימה לבדה אסור (א) שנראה כתחלת סעודה והרי הוא כבר אכל ומחזי כמכין שולחן לע"א ועל זה נאמר העורכים לגד שולחן וגו' שהוא מין ע"א והתיחם הנביא על זה וצריך שיטול מים אחרונים קודם שיברך כמו שיתבאר בע"ה ,

ג וקודם שיטול ידיו יכבד הבית שלא ישארו שם פירורין וימאסו במים של נטילה ויהיה משום בזיון אוכלין אע"פ שמות' לאבד פירורין שאין בהן כזית מפני שאינם נקראים אוכל מפני מיעוטן ואין כאן בזיון אוכלין מכל מקום חיישינן שמא יהא השמש עם הארץ דקיימאן לן שמות' להשתמש בשמש עם הארץ ולא חיישינן למכשול איסור אבל חיישינן שמא יניח השמש גם פירורין שיש בהן כזית שאסור לאבדן לכן יכבד הבית תחלה וזה היה הוקא בימי' שהיו נוהגין לסלק השלחן קודם ברכ' והיו נוטלין ידיהם במקום שהי' השולחן עומד לכך היה להן למיחש שמא יפלו המים על הפירורין אבל אנו שאין אנו מסלקין השלחן וכשנוטלין נוטלין הידים הרץ לשלחן במקום שאין שם פירורין ולכא למיחש לדבי אין צריכין לכבד מ"מ טוב ונאה הוא לנקות המפה ולהסי' הפירורין קוד' שיבר' כדי שיהיה השולחן טהור ונקי בשע' ברכה

ד ועוד טוב לקבץ הפירורין וליזהר להצניען במקום שלא ידרסו עליהם אפילו אין בהם כזית שכל המאבד פירורין אפילו אין בהם כזית קשה לעניות , (ועיין לקמן סימן רמ"א ובסימן תמ"ד סעיף ד')

ה נוהגין לכסות הסכין או לסלקו מעל השולחן בשעת ברכת המזון והביא הב"י שני טעמים האחד על שם לא תניף עליהם ברזל ונומר כלומר דהשולחן נקרא מזבח (ב) בפרט בשעת ברכה שעובדין לש"י ולברכו ואינו דין שיניף המקצר על המאריך והביא עוד טעם מפני שפעם א' היה א' מברך ברכת המזון ובשהגיע לברכה בונה ירושלים ונזכר חורבן הבית ותקעו בבמינו וע"כ נהגו לסלק בשעת ברכה עכ"ל וע"ל סימן ק"ע סעיף י"ט) כתב עליו הב"י ולפי טעם זה אין לחלק בין שבת לחול ומשמע דלפי טעם הראשון יש לחלק וכן כתב בש"ע שלו שכן המנהג בארצו ח"ל נהגו שלא לכסותו בשבת וי"ט ע"כ וצ"ע מ"ש שבת וי"ט מבחול (ג) גם לפי טעם הראשון וכי בשבת וי"ט אין השלחן נקרא מזבח כמו בחול ואיפשר לי לומר שבארצותיו ס"ל בטעם הראשון והם נוהגין כן מפני שהם מפרשים שהטעם דלא תניף עליהם ברזל הכוונה היא דא דמסלקין הסכין הזא סי' כדי שיהא לנו לזכרון שלא היו מניפין ברזל על המזבח בשעת עשייתו בהבנותו ולא נטעה בזה כשנזכה לבנייתו ב"ב אבל בשבת וי"ט שכבר יהיו שאין בנין ב"ה רוחה שבת וי"ט לפיכך אין צריכין לעשות זכרון דלאו דלא תניף וכמו שכן הטעם הזה מנהגיו בארצות אילו לומר מזמור לתודה בחול וא"א אותו בשבת כדאיתא לעיל סי' נ"א אבל בסכין לא ראיתי נוהגין כן בארצות אילו שאין מחלקין בין חול ושבת וי"ט ואיפשר דק"לן נטעם השני א"נ אפי' לטעם הראשון סבירא לן דאין פי' טעם דלא תניף כמו שמפרשים הם אלא לסימנא בעלמא הוא כמו שצוה השי' במזבח לא תניף עליו ברזל ונתנו חז"ל הטעם אינו בדין שיניף המקצר על המאריך ה"נ נתנתיו בשולחנינו שאנו עושין סימן דסימנא מילתא היא ומבקשין מלפניו ית' אחר שזכינו להיות שולחנינו מזבח לפניו ית' שמברכין עליו לו ית' כן נזכה להאריך ימינו ולא לקצר' ע"י הברזל המקצר ולפי זה נ"כ אין טעם לחלק בין שבת וי"ט נ"ל ,

קפא דין מים אחרונים , וכו' י' סעיפים ,

א ואח"כ יטול ידיו ואסמכתא חז"ל מים ראשונים ומים אחרוני' אקרא דכתיב והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה' אלהיכם ואז"ל והתקדשתם אלו מים ראשונים שיקדשו ידיהם קודם אכילה לטהרם מטומאה כמו שנתבאר והייתם קדושים אילו מים אחרונים והטעם יתבאר בסמוך בע"ה כי קדוש אני זה שמן הטוב פי' שהיו מושחין ידים לברכה בשמן ,רי' להביר הוהביא כלומר לנקות ידים לברכה אני ה' אלהיכם ז' ברכה ודין מים ראשונים כבר נתבאר בעזרת השם הם מצוה לטהרם מטומאתם ובי מים אחרונים אף על גב שאינם מצוה כל כך מכל מקום הם חובה והטעם משום מלח סדומית שמסמים את העינים ואז"ל אחר כל אכילתך אכול מלח ויש לחוש שכמא מלח סדומית מעורב בו ובשיגע אח"כ בעיניו יסמא את עיניו לכך הצריכו ליטול הידים שלא ישאיר בהם שום דבר מסמו ואע"פי שעכשיו אין לנו מלח סדומית יש לחוש מפני מלח אחר שטבעו כמלח סדומית ואם יעבור ידיו על גבי עיניו קוד' נטילה יסמא עיניו ואע"ג שאין אנו אוכלין גם כן מלח אחר אכילתנו מ"מ ברוב פעמים אוכלין מלח בסעודה ויש לחוש , (ועוד דמים אחרונים הרגו את הנפש וע"ל סימן ק"ע סעיף כ"ב וסימן הע"ט סעיף ו') ועוד אנו שאין השמן ערב מצוי בינינו יזהרו במים אחרונים להסיר הזוהמה מן הידים לנקות לברכה במקום השמן ערב ,

ב ומים אחרונים אלו אין צריכין כלי ליטול מהם כמו גבי נ"י ראשונים אבל אין נוטלין ע"ג הדקע אלא בכלי מפני שרוח רעה שורה עליהם ויש סכנה לאותם העוברים עליהם אם אין לו כלי נוטל ע"ג עצים דקים וכיוצא בהם שלא יתקבצו הרבה במקום אחד ,

ג ואין נוטלין אלא בצונן ולא בחמין מפני שכפעפעין את הידים ואין מעבירין את הזוהמה והוקא חמין שהיד נכוית בהו אבל פושרין שפיר דמי ,

ד וא"צ ליטול אלא עד פרק שני של אצבעות דכיון דהטעם הוא משום הזוהמ' והמלח סדומית אין דרך ליכלוך הנגיעה בסעודה אלא עד אותו פרק , (וע"ל סי' קס"א סעיף ד' ,

ה וצריך ששפיל ראשי אצבעותיו למטה כדי שתרד הזוהמא :

ו ואם המסובים רבים עד ה' מתחילין מן המברך כיון שמברכין אותו בברכה מברכין אותו בנטילה ועוד כדי שבעוד שהאחרים נוטלין ידיהם יעיין הוא בברכת המזון ויישב דעתו שיברך בכוונה ולא יברך פתאום בלא ישוב הדעת , ואם הם יותר שאז אם היה המברך נוטל תחלה היה צריך להפסיק הרבה בין הנטילה לברכה שכן שיערו חכמים שרי לו בעיון הברכות אם יסתין שיטלו ד' ואם יסתין יותר הוי הפסק בין נטילה לברכה וכבר אמרו חז"ל תכף לנטילה ברכה והאי תכף לאו דוקא אלא בכדי שיוכל לעיין בברכות (וע"ל סי' קפ"ט סע"ו א') לפיכך אם הם יותר מחמשה מתחילין מן הקטן שבסעודה ונוטלין כן דרך ישיבתו ולא יכבדו

פ"ב וכ"פסקו ר"ל עם סיבוך ונשמר שבעוד שיטלו הי' יעיין סיבוך נלמדנו מרסת של נפ"ת ע"ל סי' קפ"ב סעיף ב' :

יברכו זה את זה לוקר שיטול הגדול שבהם תחלה וטעמא דאין מתחילין מן הגדול שבהם בשדם יותר מה' משום דגנאי היא לגדול ששב בטל אחר הנטילה עד שיטלו כולם , ומה שאין מכבדין זה את זה אח"כ שאין דרך כבוד לכבד בידים מזוהמות ועוד כדי שלא יהא הדבר מעורב בינידים ולא ידעו בשיגיעו עד חמשה סמוך למברך לכך יטלו זה אחר זה דרך מסבתן עד שמגיעים לחמשה אחרונים הישבים לרוב למברך וכשיגיע עד שלא נשארו אלא חמשה שלא נטלו אשר בהם דהמברך מתחילין מן המברך מן טעם שכתבתי : *

ס"ה מכל מה משום כבוד שיכבדו אותו דהא אין מכבדין בידים מזוהמות :

ז י"א דמים אחרונים אינם צריכין ניגוב כיון שאינם אלא לנקות הידים גם בלא ניגוב הם נקיות ויש חולקין , (א) וע"ל סוף בי' קנ"ח) א"צ לשפוך על הידים כי אם פעם אחת ודיו לנקיות ונטלין בכל מיני משקין שגם הם מנקין הידים מזוהמות כמו מים חוץ מיין שאע"פ שמנק" אין נוטלין בו משום בזיונו של יין , (וע"ל סי' קס"ב סעיף ב' בסי' ק"ס סעיף י"ב ובסי' קע"ג סעיף ג')

ח ואין מברכין שום ברכה על מים אחרונים כיון שאינם באין למצוה לטהרה מידי טומאה רק לנקיות בעלמא או משום סכנת המלח סדומית שזה אינו אלא לצורך האדם אין צריכים ברכה ,

ט והאידנא אין נוהגין במים אחרונים מפני שאין אנו רגילין להקפיד כ"כ על הידים מזוהמות וגם אין מלח הסמא מצוי בינינו כלל לכך לא נהגו בהן ,

י מיהו מי שהוא איסטנים ומקפיד על ידיו כשהם מזוהמות ורוצה לנהוג במים אחרונים צריך שיטול אותם קודם בה"מ כדי שיברך בידים נקיות כיון שהוא מקפיד עליהם אבל לא יברך עליה כלל ,

קפב דין פגימת כוס ברכת המזון וכו' ז' סעיפים ,

א כבר ידעת שברוב הברכות שתקנו חכמים זכרונם לברכה תקנום למדרם על הכוס מפני שהוא דרך כבוד ושבח נאה לסדר כן שבחו וברכתו ית" עם הכוס שבידו וכמו שאמר הכתוב כוס ישועות אשא ובשם י"י אקרא גם על פי הקבלה יש בו סוד גדול כי הוא רומז לעשירית דנקרא כוס ישועות והמקבל מכולם ומשפיע ברכות פרנסה לכל העולם והבן , לפיכך י"א שבה"מ נטענה כוס אפי' ביחיד וצריך לחזור עליו ולא יאכל אם אין לו כוס לברך עליו אם הוא מצפה שיהיה לו ואיפשר שיהיה לו ואפי' אם צריך לעבור זמן אכילת סעודה אחת יכתיב לו ולפי זה אם הם ב' אוכלים יחד אין אחד מוציא חבירו אלא צריך כל אחד ליקח כוסו בפני עצמו לבה"מ כיון שאין אחד מוציא חבירו במו שיתבאר בע"ה גם בכוס אינו יכול להוציאו עד שיהא ג' שאז יברכו בה"מ במו שיתבאר בע"ה ויוכל אחד להוציא הב' בבה"מ אז יוצאין ג"כ בכוס אחד ו"א שאינה טענה כוס (א) כלל אלא בג' ומ"מ מצוה מן המובחר לברך על הכוס אפילו (ב) ביחיד ויש מדקדקין כשמברכין ביחיד ואינם שלשה שלא לאחוז הכוס בידים אלא מוזגין הכוס לבה"מ כדי לצאת ידי האומרים שצריכה כוס ביחיד וכדי לחוש גם לדברי האומרים שאין צריכה כוס ביחיד מניחים אותו על השלחן לפניו ואינם תופסים אותו בידיהם וכתב מורי מהרמא" זכרונו לברכה ונכון מנהג זה על דרך הקבלה ואיפשר שכוונתו לומר מפנו שהיא מקבלת מן הג' שהם ג' רגלי המרכבה והיא רגל הרביעי לכך תופסין אותו בידם כשהם ג' כדי לחברה עם הג' כי המברך מברך בעד כל הג' וממשיך לה מהם השפע בחיבור משא"כ ביחיד והבמ"י ,

ב והכוס הזה שטעונין לבה"מ צריך שיהיה משל יין ולא משאר משקין אפי' אם קבע לסעודתו עליהם מפני שהיין הוא המשבח שבמשקין ונאה לברך עליו לשם יתברך ואם אין יין מצוי באותו מקום והשכר או שאר משקין הוי חמר מדינה מברכין עליהם (ג) חיץ מן המים וכן נוהגין בארצות אילו לברך על השכר או שאר משקין אע"פ שיש יין בעיר מפני שהשכר ושאר משקים הם חמר מדינה וקובעין הסעודה עליהו ומה שנמצא יין בעיר אין זה נקרא מצוי לפי שהוא ביזקר (ד) ואי אפשר לכל אדם לקנות יין לכל סעודה וסעודה לברך עליו אמנם מצוה מן המובחר לברך על היין אב יש לו ומה שאין מברכין על המים אפי' אין לו שאר משקין סברה הוא כיון שאין שותין אותו בידים כשדם ג' כדי לחברה עם הג' כי המברך מברך בעד כל הג' וממשיך לה מהם השפע בחיבור משא"כ ביחיד והבמ"י ,

ג שיהא הכוס מלא על כל גדותיו ואז"ל כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלא מצרים שנאמר מלא ברכת י"י ים וחרום ירשה ,

ד ומקבלו בשתי ידיו ואסמכוה אקרא דכתי' שאו ידיכם קדש וברכו את י"י ידיכם ל' רבים משמע מדלא כתיב ידכם בלא יו"ד בין ד' לכף הוי שתי ידיו ,

ה ובשמתחיל לברך נוטלו בימינו ואם הוא איש נוטלו בימינו שהוא שמאל של כל אדם ולא תסייע שמאל (ב) לימין (ג) מ"ל לתת המעלה לימין לבדה שהיא חשובה וחזוקא שלא יגע שמאל בכוס שיסייע להחזיקו בשעה שמברך אבל אם מניח יד שמאל (ד) תחת יד ימינו

כימן קפ"א

(מ) נצרכין מינב ואח"כ מברך (תי"ט) (ב) ובלי"ה בכס הוכר הכיר מחוד לכיוכר בחים מחרומים וכתב הב"ח דאין להסכיק בינו לברכת הנתון אפי' בד"ת ,

כימן קפ"ב

(מ) לשון הכ"מ וי"מ שאינו עשוה כוס אלא בג' וי"מ שאינה עשוה כלל אפי' בג' ע"כ והפסר שם ג"ל בלבוש וחסר חדשים תחיכת כוס עד כלל דאל"כ לא שייך בפיר לשון כלל וה"ק (ב) אין זה חשוב ברי"ן גם מהחדקדקים לין נראה כן (תי"ם) אבל רש"ל וב"ח הכביחו לריך כוס גם הסכיחו הב"ח וכ"ג דיקה הגום בידו ואלו החדקדקים לא אחרו אלא בין דוקא (ג) שעוה גדולה ששהין אי דבש ובכר יברך על אי דבש שהוא חביב (ב"ח וכל"ה) (ד) אחב הב"ח דנקראקא אף שהיין אינו מ"מ כיון שרוכא מחרקק הוי כאינו אינו אבל כשר"ג חולק עליו דכיון שהיין אינו שם הוי הנוי עוד כתב הב"ח אף שהיין ביוקר אם יש ל יין בביתו לריך לברך עליו עוד כתב אף בחקוס שהיין הוי כיין ולקה באותה שנה הוי כמו אינה אינו אינו (ה) ולכתחלה לא ינהו לשתות אפי' אחי הברכה (נג) (ו) ולכתחלה יבשוד אחלה חשנו אקנקן לכוס פגום ואח"כ אשרה הכל אכים חשנו לקנקן כדי שיתבטל (ז) הוקא כיש בכוס רביעית (ב"ח (ח) כשאין הקנקנקל ע"י אחים עד שאין רואי לשתייה (ב"ח) . (ע) גם יש אקנה יותר בשעת הדחק לשפוך אותה לכוס קטן שאחזיק רביעית , (י) כתב בע"ת ז"ל אכתחילו אינה כבן אבוטר בכס הר"ם הוכן ע"כ ועכם דסבר הלבוש כתב כל זה אדשאיה דכתבי' ולאחר אלא הוא אלא אחר ע"ם ועע"ת אכתחילו דברי טור והב"ח כתב סתר מקרא דגורן ויקב שהגורן אחלא ואחקן ויקב *

כימן קפ"ג

(מ) לשון הכלבו ולא פגם חשת' דלקי שבר חשנו לא וכן אחשוב בחרי"ל ואפי' נשבר בסיסו ולקי שיוכל לעשות בלא פחיכה . אחב בשר"ג דיש להקפיד הלא כע"ח וח"ת בשעת הדחק אלין אחרת אותר אפי' בשבור בסיסו תו' (ב) אפי' בכוסות נחלות ובשבת אטכה ור"ח (תו') אחתנו דלקי בכוס' גדולה דיך לכביה טפח הלא כאחרים אלין אבביהין כיון שאים יכולין לאח עיניהם בו (ג"ן) (ג) לא אן הכם הגלו זה דל"ל אלי אחר הוחר לחיב לחיעבר הכי אבל הגועם הבייע אין בו אחם אל"ם ב"י (תי"ע) (ד) וה"ה אם אחים הכוס ביחין בלחלע נגבו ואיכים הבחלל אחת הכוס (ב"ח) וכל"ה כחחיר לחמיה הכוס של כי הימין ולגבשת אקאות וכתב ע"ת דל"ה כחב כל אין מחבר אחם כוס בימין והפחלל לא חסיע .

קפג איך יתנהג בכוס של ברכת המזון , וכו' י"ב סעיפים ,

א עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה וכולן לכבדו ולנשאו לברך בו לש"י ואין כולן נהגין בינינו מפני שאינם רגילין בינינו ואילו הם הנהגין בינינו צריך הדחה שידיחנו מבפנים ושטיפה מבחוץ כדי שידאה נקי לברכה ואם רואין בו כבר שהוא נקי ואין בו שיורי כוסות א"צ ,

ב וצריך שיהא חי ובלשון חי יש בו ג' פירושים י"מ שיהיה היין חי ולא מזוג לתוך הכוס לברך בו ואע"פי שיין של א"י א"א לשתותו בלא מזיגת מים מפני חזקו כשיגיע לברכת הארץ ימזגנו עד שיהא ראוי לשתותו להודיע שבח א"י שיינותי' חזקים וצריך לערב בהם מים רבים ולכך באילו הארצות שאין היינות חזקים אין צריך למזוג ומברכין עליו כל ברכת המזון בלא מזיגה ושותין אותו חזה חי ממש ו"א שפירושו של חי ר"ל שיוציאנו מן החבית לשם ברכה זהו נקרא חי ולפי זה אנו שאין לנו יין הרבה בחביות דיו שישפכנו מן הקנקן ששמרים בו היין לשם ברכה וכן נוהגין באילו הארצות ו"א חי קאי על הכוס שהיא שלם ולא שבור (א) שזהו חיותו דגבי כלים אמרינן שבידתן זו הוא מיתתן ממילא שמעינן שכשהוא שלם הוא נקרא חי וטוב לצאת ידי כל הפרושים ,

ג שיהא הכוס מלא על כל גדותיו ואז"ל כל המברך על כוס מלא נותנין לו נחלה בלא מצרים שנאמר מלא ברכת י"י ים וחרום ירשה ,

ד ומקבלו בשתי ידיו ואסמכוה אקרא דכתי' שאו ידיכם קדש וברכו את י"י ידיכם ל' רבים משמע מדלא כתיב ידכם בלא יו"ד בין ד' לכף הוי שתי ידיו ,

ה ובשמתחיל לברך נוטלו בימינו ואם הוא איש נוטלו בימינו שהוא שמאל של כל אדם ולא תסייע שמאל (ב) לימין (ג) מ"ל לתת המעלה לימין לבדה שהיא חשובה וחזוקא שלא יגע שמאל בכוס שיסייע להחזיקו בשעה שמברך אבל אם מניח יד שמאל (ד) תחת יד ימינו

ימינו למייעה מותר שזה נ"כ חשיבות ומעלה לימין שהשמאל תומכה ומשרת לה ומגביהו מן הקרקע טפח אם הוא יושב על גבי קרקע דכתי' כוס ישועות אשא ובשם י"י אקרא ואם הוא מיסב על השולחן מגביהו מעל השולחן טפח כדי שיראהו המסובין ויסתכלו בו וגם הוא נותן בו עיניו שלא יסיח (ה) דעתו ממנו ומשגרו גם לאשתו שתשתה ממנו, (וע"ל סי' רע"א סעי' ו')

ו המברך משנתנו לו הכוס לידו לברך לא ישיח וגם המסובים אין להם להשיח משהתחיל המברך אלא יתנו דעתם וישמעו ויכוונו למה שיאמר המברך ולא מיבעיא בשעה שהוא מברך שצריכין הם לשמיע ולהבין ולכוין למה שיאמר המברך אלא אפי' בין ברכה לברכה אין להם להשיח שלא להפסיק שמיעתן בשיחת חולין ואם עברו ושחו בין ברכה לברכה בשעת שהמברך שותק מעט אפי' אם שח המברך עצמו יצאו אבל אם שחו בשעה שהמברך מברך לא יצאו וצריכין לחזור ולברך: (ו)

ז נכון הדבר שכל אחד מן המסובין יאמר (ז) בלחש עם המברך כל ברכ' וברכה ואפי' החתימות אע"פ שהמברך היה פוטרו כמו שהדין בברכת יוצר וערבית כראיתא לעיל סי' נ"ט סעיף ד' ע"ש דאותו טעם שייך גמי הכא ולפיכך אם יאמר בלחש הברכות עם המברך יקדים לסיים קצת קודם שיסיים המברך בדי שיענה אמן על ברכת המברך ולא על ברכת עצמו כראיתא לעיל בסימן הנזכר,

ח ולעניין לשאול בבה"מ מפני היראה או מפני הכבוד דינא כמו בתפלה עיין לעיל סימן קי"ד:

ט צריך לישב בשעה שהוא מברך הוא וכל המסובין מפני שבה"מ ארוכה היא ויוכלו לכוין בה יותר כשהן יושבין מכשהן עומדין בין אם היה הולך בביתו כשאכל או אכל עומד או מיסב כשמגיע לברך בה"מ צריך לישב כדי שיוכל לכוין יותר אע"פ שבתפלה עמדים היינו משום רגלירם רגל ישרה כראיתא לעיל סי' סימן צ"ה: וגם לא יהא מיסב שהוא דרך גאוה אלא ישב באימה (ח) הוא וכל המסובין מידו בדיעבד שבירך מהלך או או אפי' ישב דרך גאוה וקלות ראש אע"פ שלא טוב עשו יצאו, י"א שגם כשמברכין ברכה אחת מעין ג' אע"פ שאינה ארוכה כ"כ אפ"ה צרי' לאומרה במושב כדי שיכוין בה יותר ואסור לברך והוא עוסק במלאכתו מפני שלבו טרוד במלאכה ולא יוכל לכוין:

יא והא דאמרי' אבל כשהוא מהלך צריך לישב ולברך דוקא כשהוא הולך בביתו ואוכל אבל מהלך בדרך ואוכל א"צ לישב ולברך לפי שאין דעתו מיושבת עליו אם יאחר דרכו ולא יברך בכוונה אלא ילך לדרכו ויברך כשהוא מהלך: וע"ל סימן קפ"ו סעי' י"ב וכסי' צ"ר סעיף ד' וכסי' ק"י סעיף ג')

יב אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין שנא' טו' עין יבור' אל תקרי יבור' אלא יברך,

קפד לקבוע ברכה במקום סעודה וכו' ו' סעיפים

א אמרו חכמי זכרונו לברכה כיון שדר' האר' לקבוע סעודתו במקו' אחד על הדברים החשובים כגון פת ומיני דגן ולמקצ' רבותא כל ז' מינין כמו שנתבא' למעל' סי' קע"ה צריך לבר' ג"כ באותו מקו' שקבע שם לאכול סעודתו כדי שיהא ניכ' שיברך לש"י על מה שאכל שם ואם אכל ויצא ממקומו ולא בירך אם יצא במזי' לטולי עלמא צרי' לחזור אמקומו למקום שאכלו ויבר' שם ואם ביר' במקום שנזכ' י"א שיצא וי"א לא יצ' ואם יצא ממקומו בשוגג כגון ששכח ויצא י"א האיל ובשוגג יוצא יכול לבר' במקו' שנזכ' וי"א שגם בשוגג לכתחל' יחזור למקומו ויבר' אבל בדיעבר אם יבריך במקו' שנזכר לכ"ע יצא: (א)

ב והא דאמרינן הדברים חשובים טעונין ברכה במקומן למ"ד לכל ז' המינין ולמ"ד דוקא פת ומיני דגן היינו אם אינו רוצה לאכול במקום השני אז צריך לחזור למקומו ולברך,

ג לפיכך אם יצא ממקומו בין בשוגג בין במזיד אם יש לו עוד פת לאכול במקום השני יאכל שם מעט (ב) ויברך שם, (ג)

ד אבל ואינו יודע אם בירך בהם אם לאו צריך לחזור ולברך מספק דהוה ליה ספיקא דאורייתא דהא בה"מ הוא מן התורה דכתיב ואכלת ושבעת וברכת וגו' וכמו שיתבאר בע"ה וק"ל כל ברכה שהיא דאורייתא ויש לו בה ספק אם אמרה אם לאו צריך לחזור ולברך (ד) דכספיקא דאורייתא לחומרא,

ה ועד אימתי הוא מברך אם שכח עד שיתעכל המזון שבמעיו וכמה הוא שיעורו כל זמן שלא יהא רעב מאכילה ראשונה כלומר שעדיין הוא שבע ממה שאכל ראשונה ואז תחזור הברכה הזאת על האכילה הראשונה שעדיין היא במעיו אבל אם כבר נתעכלה האכילה ראשונה בתוך מעיו מעוות לא יוכל לתקן הוא ואין מועיל לו הברכה דעל השובע הוא מברך דכתיב ואכלת ושבעת וברכת ולא בשתעכלה האכילה שכבר חזר ונתערב ומיד כשהתחזל להיות רעב אע"פ שלא נתעכל עדיין לגמרי כרעב דיינינן ליה ולענין אכילת פירות ושתיית יין שאכל ושתה ולא בירך שבהן קשה לאדם לשער אימתי נתעכלו במעיו דהתם לאו ברעבון תליא מילתא שאיפשר להיות שהוא רעב לאכול והפירות עדיין לא נתעכלו א"נ איפכא הפירות נתעכלו והוא עדיין אינו רעב לאכול אז אמרינן כל זמן שאינו רעב ולא צמא וגם אינו תאב לאותן הפירות ויין ששתה או שאכל יברך עליהן דמיקמינן ליה כיון שעדיין אינו רעב וגם אינו צמא ואינו תאב להם עדיין לא נתעכל כמו שלא נתעכלו המאכל שבמעיו ויכול לברך עליהן אבל אם תאב לאותן פירות והוא עדיין אינו רעב או שהוא רעב ואינו תאב לאותן פירות בזה יש להסתפק שאם הוא תאב לאותן פירות ואינו רעב נוכל לומר כיון שהוא תאב להם כבר נתעכלו הפירות ומה שאינו רעב לאכילה מפני שהאכילה עדיין לא נתעכלה ולפי זה לא היה לו לברך ונוכל לומר גמי איפכא כיון שאינו רעב והאכילה לא נתעכלה גם הפירות לא נתעכלו ומה שהוא תאב להם מפני שלא אכל מהם כל שבע והוצה לאכל מהם עוד ולפי זה היה לו לברך וכן אם הוא רעב לאכל ואינו תאב לאותן פירות נוכל לומר הואיל והוא רעב וכבר נתעכלה אכילתו במעיו גם הפירות נתעכלו ואין לו לברך עליהם ומה שאינו תאב לכל מיני פירות לפעמים מפני שאין דרך האדם להיות תאב לכל מיני פירות לפעמים אע"פ שהא אכל מהם זמן רב ונוכל גמי לומר איפכא כיון שאינו תאב להם ודאי עדיין לא נתעכלו במעיו דאל"כ היה תאב להם ואע"פ שהוא רעב י"ל האכילה נתעכלה והפירות לא נתעכלו וכיון שיש פנים לטאן ולכאן הוי ליה ספק ברכה דרבנן דברכה אחרונה הפירות ואפי' השבעת המינין ואפי' ברכה אחרונה דיין הוי דרבנן שאין ברכה אחרת שהוא דאורייתא אלא ברכת המזון ולדר"אש גם ברכה אחרונה דחמשת המינין דיזינו וכתיב ואכלת ושבעת וספיקא ברכת דרבנן לקולא (ה) ואין מברכין ואין צריך לומר אם הוא רעב לאכילה וגם הוא תאב לאותן הפירות שאין צריך לברך שכבר נתעכל הכל נ"ל,

ו ושיעור אכילה לברך עליה ברכת המזון הוא כבזית דהיינו שאם אכל כזית פת חייב לברך עליו ברכת המזון והיינו דוקא מדרבנן דכן התורה אינו חייב אלא כשאכל כדי שביעה והוא בביצה (ו) כדכתיב ואכלת ושבעת וגו אלא שחז"ל אסמכוה מדכתיב בלשון אכילה וכתב אבל הל"מ הוא שהוא בבזית ולפיכך אחז"ל שמוציא אפי' מי שאכל שיעור שביעה שהוא חייב מן התורה (ז) כיון דאסמכוה אקרא אבל הכא דכתיב גם כן ושבעת ש"מ דמאורייתא אין חייבין אלא כשאכל כדי שביעה דכתיב ואכלת ושבעת וברכת וגו',

קפ"ה לברך ברכת המזון בקול רם וכו' ה' סעיפים,

א ברכת המזון נאמרת בכל לשון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת בכל לשון שאתה מברך משמע,

ב וצריך שישמיע לאזניו מה שמוציא בשפתיו שישמע גם הוא ויבין מה שיאמר החוקא לכתחלה אבל בדיעבד אם בירך ולא השמיע לאזניו יצא ובלבד שוציא בשפתיו דהיינו דמי דהתורה וברכת אמרה משמע שיברך הש"י בפיו, (א)

ג י"א דבעל הבית עם בניו ואשתו צריך לברך בקול רם כדי שישמע גם הם הברכה ויצאו בברכתו דלא גרע מספר מברך ובר יוצא והמברך בלחש אם יש שם אשה ובנים אינו אלא טועה (ב)

ד ואפי' אם הוא שיכור עד שאינו יכול לדבר בראוי חייב לברך ברכת המזון שכן משמע לשון ושבעת וברכת שאפי' הוא שבע שביעה גמורה ודרך שביעה גמורה לגרום שכרות אפ"ה וברכת מ"מ אפי' נרדם ואינו מושב ברעתו

ה ואם בירך ואח"כ ראה שהיו מי רגלים כנגדו פשיטא שאינו צריך לחזור ולברך דלא הקפידה הת' אלא על הקלוח כראיתא לעיל סי' ע"ז אבל אם היה אצל' כנגדו (ג) יש להסתפק אם ברכת המזון

דומה

אפילו אם בא סוד גדול פ"ל ולא מלא סימ"ן מע"ל ע"ם ולי מלאה אמר דשל"ה תהה לרמ"ן כיון דמפיע לין בו מתא (ה) וכתב רמ"ן שב"ל לין טקמין כוס שקיו מ' שקורין גלוק גלאו ע"כ והכ"ח כתב הטעם דמש דמ"ן לעתע הרבה ביחד ורבא תנתע נחוני קאמר מכוס מיבוב מטה (ו) ולא שלם המברך אם נ"כ שיאמר הוא והם שלא בלחן דילוג ברכה (מי"ע) (ז) והב"ח חולק בזה דאריך כל ק' לזכר ולשתות ולבין ולא יברך בלחש ולי מלאה דוקא כשמברכים בלשון הקודש דאל"כ טוב לברך בעצמו כמשמע מיתן קל"ג סע' ז"ל והייט שדקדק הב"ח בלשון לשתות ולבין גל"ל (ח) ראשתי מקדקדים לשון כגד עליון בתו בשעת מלאה בכרע כשים זיתון כי שלא ותאלה כשאכל ושבע ושן (של"ה) וכ"כ הב"ח ומשמע דשמש גם שבע על ראשו אלא' כישר

סימן קפ"ד

(ח) מב"ח מראה המסבים לה ובחזר אפילו כבר בירך לא יגע (ב) תשמע אפילו בחוח מכוית ל"ח לא ס"ח, (ג) רק שלא יקח דעב מלאכה ראשונה (ס"ע) (ד) אפי' הטוב ומטיב לא ליתי לזלזולי ביה (כ"ג) (ה) בל"ק לא ס"ק חולק על הלבוש המחבר לין לברך ומ"ש בב"ח ועיין בסד' ל' ס"ל ל"ס בשם עדי אב (ו) כתב מי"ע לשלא הש"ש לא לא מטעמא דקאמר ר"י שבר מלאה שום בה שביעה ולאיזה ז' כביצה אבל בבר פירשו תו' ורא"ש מאיר מלא מסתכתא דאורייתא שביעה נחור' בגמי' מאחרים פ' מי שתיו דהם מדקדקים בל בזית וכביצה ע"כ ולפי קתה על מי"ע שם מלא' בם' אדם ומוה לא קל"ח בכתב ר' יונסם ז"ל בזית חייב מדרבנן ומדאורייתא אינו חייב על שאכל מי שביעה שקוה כביצה ולפ' ר"ח ור"ח ובב"ג מ"ל לאחר בזית ע"כ ולכ"ר' אינה לא ל"ד ומלה הש"ל הכא לאחרים שהמדקדקים עד כביצה ומשמע דאורייתא בעי' שביעה גמורה הייט לר"י שמעד על שביעה כביצה אבל מ"ל דהכיצה הוא מדאורייתא ועיין לקמן סוף סי' פ"ז, (ז) פ"ל מסיג קל"ג ס"ל ומשמע מיתן קל"ג ועיין פס פסק דין זה,

סימן קפ"ה

(ה) אין ל"ל בנה"מ אפ' שכל המברך בלא בכוונה אינו מוציא כו אלא אפי' כו' ומקומיו מוציא לו בכוונה כל ימיו (ס' המיקר) והמדקדק יזהר לברך הקל בתוך הספר של בה"מ ולא בע"פ (בכסף הכ"ח) (ב) אם הם בקיאים רשאים לברך בלחש (ל"ח (ג) כתב מ"ע ז"ל בע"ע כתב אם מסר חפץ כיון שהמיסו שם הכרי אל והרמ"ם פי' הר' הא' דסעיף לגיל דברהם פי

דומה לתפלה ובתפלה צריך לחזור ולהתפלל וה"ה בברכת המזון או נאמר כיון דברכת המזון אינו דומה לתפלה דבתפלה שיטור (ד) אל יתפלל וברכת המזון אמרי' אפי' שיבוד יכול לברך בראמר' ה"ה נמי שא"ן צריך לחזור ולברך לענין צואה בנגדו וצ"ע ,(ה)

קפו אם נשים וקטנים חייבין בברכת המזון ובו ב' סעי'

א נשים חייבות בברכת המזון אבל מספקא לן אם חייבות היא מדאורייתא או מדרבנן דאיבעי לן כיון דברכת המזון היא מצות עשה שלא הזמן גרמא וק"ל מ"ע שלא הזמן גרמא נשים חייבות ה"ה נמי שחייב' בברכת המזון שאין הזמן גרמא רק האכילה או שמא כיון שאמר' התורה ואכלת ושבע' וברכ' את יי' אלקיך על הארץ הטוב' אשר נתן לך הרי שתלתה התורה מצות בה"מ משום נתינת הארץ הטובה תו' ונשים דואיל ולא נטלו חלק בארץ נ"ב לא יתחייבו בבה"מ ולא איפשיט' לפיכך מספיקא צריכ' היא לברך דספיק' דאורייתא' לחומרא אבל אינה מוציאה את האנשים שחייבי' לברך מן התורה בגון כשאכלו כדי שביעה שהחייבין עליו מן התור' שכל שאינו מחייב בדב' לא יוכל להוצי' אחרים ידי חובתן וסברא הוא אבל אנשים שלא אכלו אלא שיעור חיובא דרבנן כגון שלא אכלו אלא כזית אם אכלה האשה כדי שביעה שאז היא חייבת מדרבנן תוכל היא להוציא את האנשים שחייבים ג"כ מדרבנן דאתי דרבנן ומפיק דרבנן ואין להקשות דהא אמרינן שיעור כזית הוא דרבנן ואפ"ה אמרינן מי שאכל כזית יכול להוצי' אפי' את מי שאכל כדי שביעה שהוא דאורייתא ש"מ דאתי דרבנן ומפיק דאורייתא א"כ ה"נ תוציא אשה את האנ טי' אפי' אכלו כדי שביע' דליתי דרבנן ולפיק דאורייתא' די"ל דאיש אף ע"פ שלא אכל כלום דין הוא שיפטור את האחרים ידי חובתן דכל ישראל ערבים זה בזה: (ע"ל סימן רפ"ד בעי' ו' וח') וכיון שזה חייב לברך היה חייב זה לפטרו מכח הערבות(א) שעליו אפי' בלא אכיל' כלל אלא שמדרבנן אמרו שלא יברך אדם שום ברכת הנהנין בלא הנאה: אפי' לפטור אחרי' אף ע"פי שערב בעדו אמרי רבנן לזה לא לבטל ולא לתדני ולא תבא עליו חיוב הברכות מ"מ כשאכל איש כזית חייב לברך מדרבנן יכול להוצי' בברכה ז' אפילו אחרים שאכלו כדי שביעה וחייבי' מן התורה דואיל ובלאו הכי חל עליו חובת הברכה מדרבנן וגם יש עליו הערבות שערב הוא בעדם ועליו הוא להצילם מן העון ולפטו' אותם מן המצוה המוטל' עליהם ולא מגעוהו רבנן מזה מטעמא דלימא ליה לא ליכול ולא ליתי לירי חיוב ברכה אבל אשה אינה בכלל הערבות לפיכך ברבר שהיא אינה חייבת בודאי מן התור' אע"פ שהיא חייב' עכשיו מדרבנן לא תוכל לפטור את מי שהוא חייב בודאי מן התור' דשמא היא אינה חייבת מן התורה: אבל מי שחייב מדרבנן תוכל להוציאו לפטורו שם היא חייבת לפחות מדרבנן ואולי אף מן התורה:

ב קטן שאכל כדי (ב) שביע' חייב לברך בה"מ מדרבנן והדי' דבן מברך לאביו ור"ל בן קטן דאי גדול פשיטא ומיירי בשלא אכל האב כדי שביעה שאינו חייב אלא מדרבנן ואתי דרבנן ומפיק דרבנן ,

קפן דיוקים בנוסח ברכת המזון ובו ד' סעיפי' ,

א סדר ברכת המזון לאחר שאכל ושתה כדי שבעו חייב לברך שלש ברכות מן התורה והם ברכת הזן וברכת הארץ וברכת בונה ירושלים דהכי כתיב קרא ואכלת ושבעת וברכת את יי' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך ודקדקו חכמינו ז"ל כיון דהאי קרא לא אתא לאשמעינן אלא שנברך הש"י אחר שנאכ' ונשבע מה צריך הכתוב לספר עכשיו בשבחה של א"י ולומר הארץ הטובה וגו' ותיבצו דלא אתא קרא לאשמעינן אלא שנזכר כל זה בברכה וכיון שחייב הכתוב לברך על כל זה והאי בוונת הכתוב לחלקם כל א' לברכה בפני עצמו שאין השבחות של כולן שוות ואין שייך לכוללן בברכ' אח' ולכך אמרו ואכלת ושבעת וברכת את יי' אלקיך זה שאומרים ברכת הזן על השביעה על הארץ זו ברכת הארץ שנתנו לו תורה שנתן לנו ארץ טובה ורחבה וקדושה בא"י הטובה שצריכין לברך לו על כל הטובה שהטיב עמנו יותר על נתינת הארץ והוא שנתן לנו העיר הקדושה אשר בה משכן השכינ' היא ירושלים והר ציון ובנה לנו בית המקדש בתוכה כענין שנאמר הדר הטוב הזה והלבנון והיא ברכת בונה ירושלים לפיכך סדרו רז"ל לברך אילו הג' ברכות על הסדר הזה ובזה הלשון שנזכר בע"ה ואע"פ שהיא נאמרה בכל לשון (וע"ל סימן קפ"א סעיף א') מ"מ חכמינו ז"ל דקדקו ותקנו לסדר אותו בלשון צח(א) ונקי לשבח לש"י ותקנו ראשונה ברכת הזן ומשה רבינו תיקנה לישראל בזה הלשון כשירד להם המן וכיון שהיא ראשונה ואינה סמוכ' לחברתה פותח' בברוך ומסיימת בברוך ויש שמוסיפין להקדים לברכה ז' ברוך משביע לרעבים ברוך משקה לצמאים ואין לאומרו שאין זה ממטבע הברכה שתקן משה וכל המוסיף גורע ואין לומר כל"ח עמנו רעמנו משמע שחסדו הוא עמנו לבדו ואינו כן כי ודאי חסדו הוא על כל חי, ואם לא אמר ברכ' הזן ואמ' במקומה בריך רחמנא מלכא דעלמא מריה דהאי פיתא יצא ידי ברכת הזן שהרי כבר אמרנו שנאמר' בכל לשון וי"א שצריך נ"כ שיחתום בה בריך רחמנא הזן כולא דה"ל כמו פתיחה בברוך והתימה בברוך ,(ב)

ב שנייה ברכת הארץ והרשע תקנה בזה הלשון כשנכנסו ישראל לארץ ואינה פותחת בברוך ,מתחלת נודה לך כו' ע"ש הפסוק ונודה לך לעולם ונומר על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה כו' ותיקן יהושע לשון חמדה לפי שראה את מרע"ה שחמד אותה והתפלל עליה לראותה הם אבות העולם חמדו ליכנס שם וליקבר שם וכיון שזכה הוא ליכנס תקן לומר ארץ חמדה כו' ועל שהוצאתנו י"י אלהינו מארץ מצרים כו' ועל בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו כו' תקן לומר בה ברית לפי שע"י הברית כשנימול אברהם ברית שי' ארצו ברית לתת לו את הארץ וצריך להזכיר בה תורה (ג) שבזכות התורה ירשו את הארץ שנא' ויתן להם ארצות גוים וגו' בעבור ישמרו חוקיו ותורתיו ינצורו והקדים ברי' לתורה מפני (ד) שהברית מילה קדמה לתורה בזמן ועוד שעל הברית נכרתו י"ג בריתות ועל התורה לא נכרתו אלא ג' וי"א על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ברית תורת חיים ומזון וכו' ואין לאומרו שהרי אומר אותם לבסוף ברית ותורה על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך כו' ולמה לו להזכירה ב' פעמים ,

ג ואם לא הזכיר ברית ותורה אפי' לא חיסר אלא אחת מהם לא יצא ומחזירין אותו כיון שהוא דאורייתא' נשים אין אומרות על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ועל חוקיך שהודעתנו אלא יאמרו ופדיתנו מבית עבדים ועל חיים חן וחסד שחוננתנו כו" דהא לאו בני ברית מילה נינהו ואם אין מצות בלימוד התורה והחוקים ולפי זה גם העבדים לא יאמרו תורתך שלמדתנו ועל חוקיך שהודעתנו דגם הם אינם מצו' על לימוד תורה (ה) אבל בריתך שחתמת בבשרנו יאמרו שהרי בני ברית מילה הם כן כ' הבלבו בשם הרא"ב ואי לאו דמסתפינא אמינא שהנשים אין צריכין לדלג רק על בריתך שחתמת בבשרנו מפני שאינם בני קיום ברית מילה אבל (ו) על תורתך שלמדתנו ועל חוקיך שהודעתנו למה ידלגו שאע"פ שאינן בנות לימוד התורה מ"מ הן בנות קיום התורה והמצות והחוקים שגם מצוות על הרבה מהם ולמה לא יאמרוה ויודה להם פירוש שלמדתנו לקיימם כשישמעו אותם מפי האנשים שלמדום ולפי זה העבדים אינן צריכין לדלג כלום

מי' אין שוחדים מ"ם נ"ם עב"ל נספרי ל"ד מי"ח מ"ם ברוחי נאין דברי חומ' מוחרים והכרי הכ"ע ורש"ל מחזיי' ורש"ל לשוחק תבעה ע"ם בתוריות , גם מתחתי שם על הדרים' שם כ"ל והעליתי לדיקו דאם כגיע לפרוחו של לעו לאמר לקי נשאר ברטת ואם לא כגיע אם יכול לדבר לפני הקל"לקי שאין יכול לדבר כראמר מוחר לקי בנכ"ל ואם אין יכול לדבר לפני הקל"ל מוחר כאמר ברכת אבל בה"מ יש ספק , גם הגליחי רת"ם רת"ל מיתן ל"ם הדין ק"ם אין הפלה אבל אחר ברכת ס' מיירי כתחשבה דלקי מתוי אבור לתחלה בק"ם ואלה כתע"ת ולן גם ת"ם רת"ל אבל אחר ברכת' דקדק חיקה שאחר ברכת אבל ברכת ק"ם ויש ק"ם עמתו (ד) בע"ת הכיג על הכנס הל"ב גם כאחר ברכת יש להסתפק כפי ת"ם רת"ל מיתן ל"ם דגם אחר ברכת יכל מיסר לברך ע"ב ותחכמ"ל בכתאי עלובין לק ס"ל ל"ה מיכור כלו מבואר דבתחת יסקק בבה"ת ה"ה לאחר ברכת וק ל"ל לדיקו ה) בע"ת כיון דבכ"ת הלוייתה צריך לחצור ו"ברך וק בתי רגלים אם ביריך עבר כ"ילם ,

סימן קפ"ז

(א) ל"ב גם לבוש בס"ם קל"ז וע"ל ס"ם קפ"ל דכתב הטעם כיון דהמחכה חברת וכו' (ב) בע"ת חולק על הלבוש דאפי' אכל כזית מי מייב דכל הזיקון רבנן עניו הלוייתה תיקון ,

סימן קפ"ז

(ג) בטכח ברכות הזון יש הרבה מיטיים בפוסקים ולא לחשיקו אלא לאיזה דברים הנרלין לנהוג אמתו תוים לד ולא ואמו בהולא לשון קלה כתו ואמו הדיינים בפי' כל חי , ולא בפה רעיבו בשב"ל ותסר ו"ו ולא רוציש בחולם זוכים בחלאוכי' פירושו שחתפלל לפנא מיזון אותו ולא בחולם ואין לוחר שבכל יום אלא בכל יום ואחר הוא כגיב לו הוא מגיב לו והלא מגיב לו וכל טוב ומכל טוב בחילאוכים ואחר תעם ל' ולא ולא ה' בחול אחר תגדל ישוטר' ובאבת לו ברי"ח יאחר מיגדול ואם יש בני אלהות אחים ועל כל מי יוצב ל"ה בפי עצמו יאחר על אלהות הלא שאבלנו אב' אם הסדרין דפון של אלהות הרבה בתו בסעודות גדולו ז מי כשלמן אחר הוא ישבה אם ולא והוא אבי הדי ולא אבא (ב) וכן הסכים הב"ח והוקה בחקום ברכת הזן אבל אחר ברכת ערוך לאחרן ,(ג) אחר

בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו וכתים ליחיעלו לא בברית ולא בתורה וע"ל מי' ת"ל סעיף י"ד ומי' קפ"ז סעיף ג' ואחרים מהי' כל שלא אחר ברית והתרה בברכת הזון לא יצא ידי חובתו ע"ל סימן קפ"ז סעיף ג'

הב"ח ס"ל תשוב האחרון בה על בריתך שחתמת

ס"ל תוריתך שלמדתנו

ס"ל ועי"ל מי' קל"ו סעיף ל' ומי' רע"ל סעיף ב' וסימן כ"ג סעיף ו' ומי' תרפ"ט סעיף ב' ומכאי עשתה שבאבאר בסיוון לחריק מי' דברי הכהנים אם יצא אים חוצה אחרים ל"ל ובברכת הזון אפי' שינה חוצה אחרים י"ל והיינו תפלי שברכת הכהנים ליה בהו שם ברכות לפי שאינה חוב' על האדם דלא ליטל ולא לחכמי תפ"ה בברכת המזון שהם חובה על האדם ואיה בהו תשוב שרגות הילוך חוצה לא אחרים בברכת הנהנין אפי' כבר ועי"ל מי' תקפ"ט סעיף ג' וסימן תקפ"ה סעיף כ' וסימן תרל"ב סעי' ד' ג' וסימן תפ"ל ,

דהא גם מצוות לקיים כל המצות שתצשים מצוות עלידם נ"ל :

ד תקנו להזכיר בה הודאה תחילה וסוף ורם נודה לך כולו ועל הכל אנו מודים לך כו' ולכך אותם שאומרים סמוך לחתימה ונודה לשמך הגדול סלה באמת טועים הם ומוסיפין על מטבע ברכות הם שמעולם לא תקנוהו לומר כך ואחז"ל כל המשבח ממטבע ברכות שטבעו חכמים לא יצא ידי חובתו וחותם ברוך אתה י"י על הארץ ועל המזון ואין זה חותם בשנים דה"פ ארץ דעברה מזון כלו" שארץ טובה היא ועשה פירות (וע"ל סי' ר"ח סעיף יב) ובחנוכה ובפורים אומרים בה על הניסים קודם על הכל דשייכא הבא וקאי על הודאה כלומר נודה לך כולו וגם נודה לך על הניסים ועל הנפלאות כולו מיהו לא חייבוהו חכמים ואם לא אמרו אין מחזירין אותו מכל מקום יכול לומר אותו אחר כך בין הרחמן הוא כולו יאמר הרחמן הוא יעשה נסים ונפלאות עמנו כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו כו' וכן בפורים בימי מרדכי כו' והבי נהוג :

קפוח דיני ברכה שלישית ובו י' סעיפים

א שלישית בונה ירושלים והד ושלמה תקנוה דוד תקן ועל מלכות בית דוד משיחך ושלמה תקן ועל הבית הגדול כולו אחר שבנה בית המקדש ולא תטעה לומר שלא ברכו אותה עד שבא דוד ושלמה דהא הרשינן מקראי שלשלם צריכין ג' ברכות לברכת המזון כמו שכתבתי לעיל סימן קפ"ד אלא קודם שבא דוד היה להם מטבע אחר וכשבא דוד והבטיחו הש"י שיהיה מלכות ישראל לעולם לו ולזרעו תקן עניין המלכות על שמו וכשבנה שלמה את הבית תקנו גם כן בתוך הברכה הזאת כמו שיתבאר ונוסח שבידינו עכשיו בלי ספק גם כן אינו אותן הלשון ממש שתקנו דוד ושלמה שהרי אנו אומרים רחם כולו ובנה ירושלים עיר הקדש כולו ובימיהם לא היו צריכין לבקש לבנותה שכבר היתה בנויה וגם לא לרחם על מלכותם ועל הבית כולו שהרי היה המלכות בידם אלא רק היו צריכין לבקש רחמים שימשך שלות הארץ והמלכות והבית והעיר ואנו בעונותינו שגלינו מארצינו ונחרבה עירינו ובית מקדשינו אנו צריכין לבקש רחמים להחזיר המלכות ולבנות העיר והבית וע"כ יש לנו נוסח אחר ממה שהיה בימי דוד ושלמה מ"מ צריכין אנו להזכיר בה מלכות בית דוד ואם לא הזכיר מחזירין אותו מפני שאין לנו נחמה גמורה עד שתחזור מלכות בית דוד למקומה ,

הג"ה והלא דתקנו לומר מלכות בית דוד בברכת בונה ירושלים הטעם הוא לפי שארץ"ל ביום שנחלק בית דוד נפרו בג' דברים בהקב"ה ובית המקדש ומלכות בית דוד אלין עמלין על שיחנו ויחבשו שלמתן ומכסם זה כיה רצוי להזכיר גם מלכות שיחים אלא בלין רצוי להזכיר המלכות שיחים אלא מלכות בשר' דוד לכן תקנה בכתוב ומעיב כמו מיחבאר ,

ב ומתחלת רחם י"י אלקינו עלינו על ישראל עמך כו' חותם בא"י בונה ברחמיו ירושלים ואומר אמן אפילו על ברכת עצמו כשהוא מברך לברו מפני שהוא סיום ברכת שהב דאורייתא דהטוב והמטיב אינו דאורייתא כמו שיתבאר בע"ה : וכשיאמר אמן זה על ברכת עצמו יאמרנו בלחש כדי שלא ירגשו שסיימו כאן ברכת המזון שכן הוא הדין בכל סוף ברכת שעונין אמן על ברכת עצמו ויבינו דברכת הטוב והמטיב אינה דאורייתא ויבאו לזלזל בה אבל כשמזמנין בג' מנהגינו לומר אמן בקול רם אפי' המברך שכיון שכולם עונין ביחד אין העם מרגישין כ"כ שהרי האחרים חייבים לענות אמן על כל ברכה וברכה ואין כ"כ הרגש אם עונה המברך עמהן

ג וכיון שמזכירין בה מלכות בית דוד ואומרים ועל מלכות בית דוד משיחך אין להזכיר בה שום מלכות אחר לכך אין לומר על מלכותך ועל מלכות בית דוד כו' וכן אין לומר אבינו מלכנו כו' אלא יאמר אבינו רענו כו' כדי שלא להשוות מלכותא דארעא עם מלכותא דשמיא : (א)

ד י"א דרחם לשון תחנה ובקשה הוא על כן משנין הנוסח בשבת וביום טוב ואומרים בפתיחה נחם י"י אלקינו במקום רחם וחותמין מנחם ציון עירך בבנין ירושלים וטעות הוא בידם דהבל א" הוא ואם רחם הוא לשון תחנה גם הוא לשון תחינה ויכול לומר איזה שירצה בין בחול בין בשבת ובלבד שלא ישנה בין פתיחה לחתימה כגון שיתחיל ברחם ויסיים במנחם או איפכא שזה (ב) ודאי טעות ושטות הוא דפתיחה וחתימה צריכין להיות שוין או שניהם רחם או ב' נחם ושבת ו"ט וחול שוין לענין זה ואף אם הוא לשון תחנ' אין להקפיד בכך דנוכח ברכות כך הוא ואין לחלק בנוסח בין חול לשבת ויום טוב דבשניהם צריך לומר נוסח אחת איזה מהם שירצה : (ג)

הג"ה ועי"ל סי' ל"ב סעיף ז' ובסימן רפ"ז סעיף ז' ובסימן רפ"ז בסעיף ט' וי' וכי' תקנ"ו פעיקן י"ב ו"ג ואהלי מעמא אין מחענין בשבת ויו"ט בסימנן מלחורים מאר ברכת הטוב והמטיב אע"פ שרגא ג"כ לשון תחנה ובקשה וכן מלאי טעמא אין לחוש גם ג"כ על הא דלחדרים בברכת הארץ שיהו בשרק בנקל שוביו מלכי יכשטו ההמלא לאכה שם חולה אלא מלא מתקבל לפנו ביחון לחתו וכן פרנסיט מלכלים הלא מתקבל מיסרים ומלכל לחתו ולקי ע"ע ולחלא לחום לחבוע ברכו בשבת אל"ב אין מקפדין בכל זה מאוס ושמח ברכה ק' הלא ,

ה בשבת ויום טוב וחש"מ ור"ח אומרים באמצע ברכה זו קדושת היום בשבת אומרים רצה והחליצנו וברר"ח וביו"ט וחש"מ אומרים יעלה ויבא ואם חל אחד מהם בשבת אומרים שנידם רצה והחליצנו ויעלה ויבא ואומרים רצה תחלה מפני שהוא תדיר וילפינן מקרא דבכל מקום תדיר קודם כראיתא סי' תרפ"ד ,

הגה ועי"ל סי' ל"ב סעיף ח' וסימן רפ"ז בסעיף ד' ואם שמכיר על הסיסים בברכת הארץ קודם רצה ויעלה ויבא אע"פ שהיה חדיר מהו הם כיון מקום דלין תקנו על הסיסים בהחלה מין לשנות מקומו

ואח"כ אומרים יעלה ויבא אין מזכירין שבת ביעלה ויבא דכיון דהזכרו כבר ברצה למה יזכירו עוד פעם אחרת , ועוד שאין לו עניין בו כדלקמן וגם אין מזכירין י"ט חול של מועד ור"ח ברצה כיון שעתיד להזכירו בנוסח בפני עצמה דהיינו ביעלה ויבא וטעם שתקנו יעלה ויבא בבונה ירושלים ע"ל סי' תפ"ד ,

ו ואם טעה ולא הזכיר של שבת בשבת אומר (ד) ברוך אתה י"י אלהינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית (ה) מקדש השבת ואם טעה ולא הזכיר יעלה ויבא בי"ט אומר ברוך אתה י"י אלהינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים (ו) לישראל לששון ולשמחה את יום חג פלוני הזה ברוך אתה י"י מקדש ישראל והזמנים ואין זה חותם בשתים דה"פ מקדש ישראל וישראל הם המקדשים הזמנים שהרי קידוש כל המועדים תלו בחדשים ואין מקדשין החדש אלא על פי בית דין שנתן השם יתברך בידם לקדשו לפי ראות עיניהם ואפילו טועים ואפילו מזידים כדדרשינן מאתם אתם ואפילו מוטעים ואפילו מזידים כו' ואם כן אין כאן חתימה אלא באחת השם יתברך מקדש ישראל והם הזמנים אומרים בשבת אהבה ולא בי"ט דשבת בכרה נצטוו וקבלוה באהבה ושאר המצות שקבלו מסיני לא קבלו באהבה שהרי לא קבלו התורה בסיני עד שכפה עליהם ההר כגיגית וי"ט בכללם לכך אין אומרים בי"ט באהבה ואומרים בשבת לאות ולברי' שכן כתיב בשבת אות וברית ושמרו בני ישראל וגו' מה שלא מצינו כן בי"ט (ז) ואם חל י"ט בשבת ושכח ולא אמר שניהם לא רצה ולא יעלה ויבא כולם שניהם ואומר בא"י אט"ה שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית וימים טובים (ח) לששון ולשמחה את יום חג פלוני הזה ברוך א"י מקדש השבת וישראל והזמנים והא דסגי בהך ברכה ה"מ (ט) כשנזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב אבל אם לא נזכר עד אחר שהתחיל הטוב והמטיב חוזר לראש ברכת המזון דהא הפסיק ולא סגי במה שיתחיל לתחלת ברכת בונה ירושלים דשלש

ברכות

סימן קפ"ח

(ה) וי"ל דלקי כמאחרים יעלה ויבא לא יסיים תלך חסון ורחום אלא יחלא מלא חלקי כי מברא נמוכה כולא מבל לא רחיתי מהגון הלבוש והגיה לשם מנהגם (ב) מיש דלקי שהרי רש"י סבר דחיקה הברכה דבונה ירושלים קרי מחתם בין שהתחיל רחם בין שהתחיל מחם גם לשון המומקים מיהו נרחה מדברי (חי"ע) וכ"כ בל"ח דקי ס"ג שאין להקפיד בשיטי מחיתה מהמחלה (ג) ורח"ל סבר דטובין לחתום בונה ברחמיו ירושלים ע"כ והב"ח סבר דטובין ג"כ לחתום ברחם (ד) ולם לחיש יחיא לברכה ש מחר לרחם ברכת מחתן (הרשות מחרם") (ה) מבאמ ולאין מחתמין רק בלי"ו ולא מל"כ וכן חמה ל"ח דקי ס"ג של ר"י שמה וחזק דמחתן בחלכות הוקם הלים חלכות בחחיתה לבל בכר"ג הבינ עלו בלא מעם ודלי' דמחתמין בחלכות ע"ב מיכו בכ"מ ע"כ מכל ברכות דלחתי מכחב ז"ל ברחה דמחתם בשם וחלכות מחסקה לה בר"ח אלמא דבלחיר מעיקר לה דחלים מכ"ל הרי דמחתמין מה בחלכות ואגב זה אלמרים מה דסלקא לחתי' נמלאה לבר"ג על ל"ח דלקי מחיתה בשם וחלכות מ"מ בסמק בחחיתה ר"ח מחקיתה שחר ע"ם שהלריך ול"ל עד בהקדש עד שמי קוטיות על ל"מ דחמחע דהכיח כן מרחב"ם הא סמק זה הא חמרים בע"ם דקי ע"ם ומה הא הרחב"ם לין חסופק כלל חלא סמק בחחם לחין חרחם לכן ל"ל דה"ל דכ"ל מי הה מחמחם בלא שם חלכות. מ"כ לקי הלים חסמק ע"ם לחן סמק מחחתן חסמיקא לבל לי הא בשם חלכות סמיקו לחחתן שלא לחנוגא ע"ם מבמלה מחמת ע בלמם ס"ם מ' הה דייק מדסמיקא לה בה"ח ר"ל סמק לחין מחם חסמיקא הלים מ"כ ע"כ כל מיחמם הא בשם חלכות ע"ל דלק ומה לחיחי לים כפרש גדול בין מסמלות כרי"ף ורחב"ם ופמ"ג ובלבו שגרמין בלוק לחר פמן בחלי' מקדש הבמה ע"כ ומ"כ לא מחחתן בשם רק מחחתן לבל לעיקר כרמ"ם ומה ובלמחבו מחחתן בשם ומאמרי שלא הגיה בכ"י מחה ומחק מומר בבל הבי הכ"ל ולשחמיקו בלמחם בלי' מה"ה ולע גם כ"ל דר' יוסה ולע הכחבו ומחמתן בחלכות הים לבי' לריף ורחב"ם לחין מחחתן לבל לריך לחחתן בשם וחלכות לין. מחחתן בחלכות כל"ל (ו) כ"כ בטור לבל בע"ם ורלי' ורחב"ם ורחל"ם ומר"ל ומה"ג ובלבו ולחור ולחיחי שחחבו לגחו ישר' כמו בשבת ולרמלה מלמר מחר מחי של דין לבמה וכן לחלי לבמה (ז) כר"ה מחחם מקדש ישראל ויום הזכרון חולה שלבל ביכ"כ ומגב ולא לחר יעלה ויבא ולחר בלי' חלמיט חלך המולם לחר מחן ימים קדושים כו' ומחחם מקדש ישראל ויום כלשרים (כ"ג) (ח) לחנו ישראל עוד ורחל"ם לחל"ם שגם בע"ם לא כחבו מ"ע ולא ולמי ולחי פקבר מיחמו ומה"ג לקי ק"ם ולחמחדים ובלבו לקי ק"ג מה בע"ם מבבם ולי"ח בחר לקי מ"ם ע"ם (ט) כחב בהחמת מבר"ם שלא לא

מיים

ברכת המזון חשובות כאחת כיון דכולהו מחד קרא ילפינן להו וכ"ת אם כן למה פותחת בברוך בשם ובמלכות דהא הוי כמ"ש ברכה הסמוכה לחברתה כיון שצריכה להזות דווקא סמוך לבונה ירושלים ד"ל כיון דכבר ענה המברך עצמו אמן אחר בונה ירושלים כדי לסיים ג' ברכות המזון לא הויא סמוכה לחברתה ועוד אפילו נזכר מיד אחר הברכה קודם שיאמר אמן י"ל שצריך לומר ברוך אתה י"י אמ"ה כו' כיון דברכת המזון הם ברכות דאורייתא וברכה זו היא דרבנן לא מיתרקיא סמוכה לחברתה.

ז ואם טעה ולא הזכיר בה של ר"ח אומר (י) בא"י (יא) אמ"ה שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון ואינו מזכיר בה שמחה דלא שייכא שמחה בר"ח ונם אינו חותם בברוך (יב) דכיון דבר"ח סגי דלא אכל ולא הוי הך ברכה חובה ביום זה דהא משום ר"ח אי בעי אכיל אי בעי לא אכל פת לפיכך אין צריך לחתום ולא דמי לשבת וי"ט דהתם לא סגי דלא אכל פת דהא בשבת חייב לאכול שלש סעודות וכן בי"ט חייב לשמוח (יג) ולא סגי דלא אכיל פת והויא הך ברכה חובה לפיכך צריך לחתום ומיהאי טעמא נמי אמרינן בר"ח דדוקא אם נזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב אומר ברכה זו שאין נקרא חזרה אלא כחדא ברכתא עם ברכת המזון דמיא אבל אם לא נזכר עד אחר שהתחיל הטוב והמטיב אינו חוזר כלל ואע"ג דבתפילה אם שכח ולא הזכיר יעלה ויבא ביום חודש ישאני תפלה דחובת היום הוא ולא מצי למיפט' נפשיה מינה בלא תפלה וכיון שחובה עליו להתפלל חובה עליו ג"כ להזכיר ר"ח ואם לא הזכיר צריך לחזור אבל בברכת המזון כיון דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל ולא הוה אתי לידי ברכת המזון בראש חדש דאם לא היה רוצה לאכול פת הדשות בידו אף על פי שהיה אכיר לדת ענות, מכל מקום היה יעול לאכול שאר דברים כגון פירות או ירקות וכיוצא בהם שאינן מביאין לידי ברכת המזון אינו צריך לחזור מה שאין כן בשבת וי"ט שצריך לאכול פת שאין שמחה בלא פת וחול של מועד (יד) דינו כר"ח דלא עדיף מיניה. (טו)

ח וכן כעודה שלישית דשבת אפילו אכיל פת דינא כר"ח מהאי טעמא דהתם נמי הוי דינא אי בעי אכיל פת אי בעי לא אכי' פת דהא אי בעי היה יוצא במיני תרגימא כמו שיתבאר במקומו בע"ה וקדם שהתחיל הטוב והמטיב צריך לומ' ברכה זו אפי' בלילה אע"ג דגבי תפל' אין מחזירין אותו על שכח' החד' בליל' משום דאין מקדשין החדש בלילה, ה"מ להחזיר אבל להוסיף ברכה מיד אח" ברכת בונה ירושלי' לא מקרי חזרה אלא הוספה כאלו אמרו בתוך הברכה לפיכך אפי' בלילה מוסיפין אותה ואם חל ר"ח בשב' והזכי' של שבת ולא הזכיר של ר"ח ונזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב אומר ברכה זו כמו בחול ואם לא נזכ' עד אח' שהתחיל הטוב והמטיב אינו (טז) חוזר ואע"ג דביום זה לא סגי דלא אכיל מ"מ חיוב האכיל' משום שבת הוא ולא משום ר"ח ויהי שבת כבר יצא שהרי הזכיר שבת לפיכך משום ר"ח אינו חוזר ולא דמי ליום שנתחייב בר' תפלות דהיינו כגון ביום דביפוי שחייבים להתפלל תפלת נעילה ואמרינן שצריך להזכיר בה של שבת אע"פ שאינה באה תפלה זו משום שבת חדא דהת' מי יימר שאם שכח של שבת בנעיל' שחייב לחזו' ועוד דהתם האי יומא בכל פעם שבא חייבים בר' תפלו' אבל שחל ר"ח בשבת הוא בא לפרקים ומשום האי מישטא לא תקנו לחזור.

ט שלשה שאכלו בשבתות וימים טובים וזימנו ושכחו להזכיר מעין המאורע במקום שצריכין לחזור לראש ברכת המזון צריכין לברך כל אחד ואחד בעצמו ולא יחזרו לזימון דהא ידי זימון כבר יצאו.

י היה אוכל בשבת ומשכה סעודתו עד שחשכה מזכיר של שבת בברכת המזון דבתר התחלת סעודה אזלינן ואין חייל עליו מיד לברך ולהזכיר שבת וכן בראש חודש ובעל הניסים דחנוכה ופורים ואין להקשות מאי שנא מתפלת מנחה של שבת שאם לא התפלל תפלת מנחה בשבת שאינו מתפלל במוצאי שבת אלא שתים של חול דלא דמי דהתם זמן תפלת מנחה עבר ואינו מתפלל במוצאי שבת אלא לתשלומים והאיך יתפלל של שבת ודינו להכריל בתפלה ראשונה שמתפלל קודם לה בזמנה אבל ברכת המזון דאתי על סעודה שטעה בשבת ונמשכה עד הנה והוא צריך לברך קודם שיתפלל ערבית של חול למה לא יכיר מעין המאורע בברכת המזון ואפילו דברים שאינו צריך לחזור בשבילם כגון יעלה ויבא דר"ח ועל הניסים דחנוכה ופורים וכן המנהג. (יח)

קפט נוסח ברכה רביעית ודינה, ובו ב' סעיפים.

א ברכה רביעית הוא הטוב והמטיב ואינה מן התורה אלא שחכמים תקנה על הדיוט ביתר ואמרו הטוב שלא הכריתו והמטיב שגתנו לקבורה, וקבעוה לברכת המזון מפני שכולה הודאה ושבח על הטוב שהטיב עמנו וגם זו מן הטובות וסמכוה לברכת בונה ירושלים מפני שכשנחרבה ביתר נגדעה קרן ישראל ואין עתיד לחזור עד שיבא בן דוד ומפני שכבר סיימו ברכות שהן מן התורה הוו היא מדרבנן לא מקרי ברכה זו סמוכה לחברתה ופותחת בברוך ואינה חותמת בברוך כדי שלא תהא נראית שהיא מעולה מן הברכות של מעלה ממנה שהם מן התורה והיא מדרבנן והם אין בהם חתימה הוו אם תפתח ותחתום בברוך הייתה נראה כמעלה מהן, הוו היא נוסחה בא"י אמ"ה השל אבינו מלכנו אדירנו בוראינו גואלנו כו' מלך הטוב כו' והדי כאן ג" מלכיות וטעם שתקנו בה ג' מלכיות הוא מפני שכבר תקנו להזכיר מלכות בית דוד בברכת בונה ירושלים, וכיון שמזכירין מלכות בית דוד שתחזור היה מן הראוי להזכיר ג"כ מלכות דשמיא אלא שלא רצו להזכיר מלכות דשמיא אצל מלכות בשר ודם כדי שלא להשוותם כמו שנתבאר. ורצו להשלימה להזכיר בברכת הטוב והמטיב מלכות כנגדה ואגב שתקנו להזכיר המלכות כנגדה תקנו נמי להזכיר מלכות אחר כנגד ברכת הארץ שלא הזכר בה מלכות מפני שאינו צריך שהיא ברכה הסמוכה לחברתה לכך תקנו בהם ג' מלכיות אחת דידה ואחת כנגד בונה ירושלים ואחת כנגד ברכת הארץ, (אבל כנגד ברכת הזן לא הצרכו לתקן

עוד

ועוד נ"ל דקדושת שבת שאני דלא בטל' גבי קדושת י"כ לפיכך איפשר לומר אפילו שכח של שבת בנעילה צריך לחזור משום קדושת שבת שצריך להזכירו תמיד משא"כ קדוש' ר"ח לגבי שבת דבטלה נ"ל(וע"ל סי"תרכ"ג סעיף ג') ואם שכח גם של שבת אם נזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב כולל ר"ח עם שבת ואומ' בא"י אמ"ה שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ברית וראשי חודשים לזכרון בא"י מקדש השבת וישראל וראשי חדשי' וי"א שאינו חותם אלא בשל שב' ולא של ר"ח כיון דבחול אינו חות' ונ"ל דלא דמי שדרי אינו אומרה משום ר"ח דבלאו הכי צריך לאומר' משום שבת ומה שמזכיר של ר"ח אינו אלא הוספה על הברכה ואינו זוכר שום שם ומלכו' למה לא יזכירנו שאין זה הפסקה בברכה כיון דמ"ש הוא מעין המאורע ואם לא נזכר עד לאחר שהתחיל ברכת הטוב והמטיב חוזר לראש ברכת המזון ומזכיר של שבת ושל ראש חודש כדרכו.

ט שלשה שאכלו בשבתות וימים טובים וזימנו ושכחו להזכיר מעין המאורע במקום שצריכין לחזור לראש ברכת המזון צריכין לברך כל אחד ואחד בעצמו ולא יחזרו לזימון דהא ידי זימון כבר יצאו.

י היה אוכל בשבת ומשכה סעודתו עד שחשכה מזכיר של שבת בברכת המזון דבתר התחלת סעודה אזלינן ואין חייל עליו מיד לברך ולהזכיר שבת וכן בראש חודש ובעל הניסים דחנוכה ופורים ואין להקשות מאי שנא מתפלת מנחה של שבת שאם לא התפלל תפלת מנחה בשבת שאינו מתפלל במוצאי שבת אלא שתים של חול דלא דמי דהתם זמן תפלת מנחה עבר ואינו מתפלל במוצאי שבת אלא לתשלומים והאיך יתפלל של שבת ודינו להכריל בתפלה ראשונה שמתפלל קודם לה בזמנה אבל ברכת המזון דאתי על סעודה שטעה בשבת ונמשכה עד הנה והוא צריך לברך קודם שיתפלל ערבית של חול למה לא יכיר מעין המאורע בברכת המזון ואפילו דברים שאינו צריך לחזור בשבילם כגון יעלה ויבא דר"ח ועל הניסים דחנוכה ופורים וכן המנהג. (יח)

קפט נוסח ברכה רביעית ודינה, ובו ב' סעיפים.

א ברכה רביעית הוא הטוב והמטיב ואינה מן התורה אלא שחכמים תקנה על הדיוט ביתר ואמרו הטוב שלא הכריתו והמטיב שגתנו לקבורה, וקבעוה לברכת המזון מפני שכולה הודאה ושבח על הטוב שהטיב עמנו וגם זו מן הטובות וסמכוה לברכת בונה ירושלים מפני שכשנחרבה ביתר נגדעה קרן ישראל ואין עתיד לחזור עד שיבא בן דוד ומפני שכבר סיימו ברכות שהן מן התורה הוו היא מדרבנן לא מקרי ברכה זו סמוכה לחברתה ופותחת בברוך ואינה חותמת בברוך כדי שלא תהא נראית שהיא מעולה מן הברכות של מעלה ממנה שהם מן התורה והיא מדרבנן והם אין בהם חתימה הוו אם תפתח ותחתום בברוך הייתה נראה כמעלה מהן, הוו היא נוסחה בא"י אמ"ה השל אבינו מלכנו אדירנו בוראינו גואלנו כו' מלך הטוב כו' והדי כאן ג" מלכיות וטעם שתקנו בה ג' מלכיות הוא מפני שכבר תקנו להזכיר מלכות בית דוד בברכת בונה ירושלים, וכיון שמזכירין מלכות בית דוד שתחזור היה מן הראוי להזכיר ג"כ מלכות דשמיא אלא שלא רצו להזכיר מלכות דשמיא אצל מלכות בשר ודם כדי שלא להשוותם כמו שנתבאר. ורצו להשלימה להזכיר בברכת הטוב והמטיב מלכות כנגדה ואגב שתקנו להזכיר המלכות כנגדה תקנו נמי להזכיר מלכות אחר כנגד ברכת הארץ שלא הזכר בה מלכות מפני שאינו צריך שהיא ברכה הסמוכה לחברתה לכך תקנו בהם ג' מלכיות אחת דידה ואחת כנגד בונה ירושלים ואחת כנגד ברכת הארץ, (אבל כנגד ברכת הזן לא הצרכו לתקן

עוד

עוד מלכות רביעית ולפי שבברכת הזן גופה יש מלכות בתחלת הברכה), וכיון שאומרים בה ג' מלכיות אומרים בה ג"כ ג' הטובות מפנישעיקר הברכה היא ע"ש הטבה דהיינו הטוב והמטיב וכיון שאומרים ג' הטובות והיא ברכת הודאה כמו שכתבנו אומרים ג"כ ג' תגמולי' ודרי ג' מלכיות וג' הטובות וג' תגמלות ונודגי' לומר הג' הטובות חוץ מן הטוב והמטיב שהם עיקר הברכה ואומרים בזה הלשון הוא הטיב הוא מטיב הוא ייטיב לנו שהם עבר והוה ועתיד וכן אומרים הוא גמלנו בעבר הוא גומלינו בהוה, הוא יגמלינו בעתיד,

ב ובבית האבל משנין ומוסיפין בברכה זו עיין בע"ז סי' רע"ט נהגו להאריך בברכה זו הרחמן (א) הוא בכמה נוחים ואין בזה הפסק בין ב"ה לברכ' ושתיי" הכוס כיון שכן נהגו ושייכי לברכי' דהודאות שאמרנו וג"ל שהטעם הוא דלא חשבינן להו להפסיק כטעם שאומרים כמה תחנונים בסוף י"ח קודם שפוסע לאחוריו ע"ש לעיל סימן קכ"ב;

קצ שתיית יין אחר הברכה ודיניו, ובו ח' סעיפים

א ואחר שסיים הבל (א) יברך בפ"ה דיין של כוס של ברכת המזון קובע ברכה לעצמו אע"פ שכבר בירך על היין שבתוך הסעודה מפני שכבר הסיחו דעתם מן האכילה והשתיה מיד כשאמרו הב לן ונברך ואסיר להו למשתי בלא ברכה, ב"ש שמפסיק ג"כ בברכת המזון ואין לברך עליו בברכת המזון בתחלה, *

הגה"ה אמ' בחוקם שאם יכול לברך לכ"ע עכ"ן בלא שתה יין בתוך הסעודה מו לא היה יין בתוך הסעודה רק כוס אחד והגיעו לברכת המזון וע"ל סי' רל"ו סעיף ג' אם לא בירך בפ"ה בתוך הסעודה להיות נפטר כוס ברכת המזון מברכת בפ"ה ולא עוד אלא אמ' אמ' לא היה בירך על היין שבתוך הסעודה יין לברך המזון קודם ברכת המזון אפ"ה אין לברך עליו כוס שנתבאר בסימן; וא"כ אין שבירך על היין בתוך הסעודה אין אם בירך יכול לברך על כוס ברכת המזון אפ"ה ואל היין של כוס ברכת המזון כמו שנתבאר בסימן;

בדרך שמברכין בפ"הג תחלה בקידו' והבדל' ושאר דברים הצריכין כוס דרתם דין הוא שיברך על הכוס תחלה כדי שידעו הכל שכוס זה הוא מתוקן לקידוש או להבדלה ואין הקידוש או ההבדל' שאח"כ הפסק בין ברכה לשתייה שעיקרו בשבילם הוא בא אבל הכא אע"ג דברכת המזון כעונה כוס מ"מ הברכות הם כולם סילוק והיסח הדעת למה שאכל ושתה לפניו ואם היה מברך בפ"ה קודם לברכות הוי הברכה הפסק בין האכילה ובה"מ וגם בה"מ הוי הפסק בין ברכת היין לשתייה דהא משתיא וברוכי בהדי הדר' לא איפשר לפיכך טוב הוא שיברך סמוך לשתייתו ושתה מיד תבף לברכה, ויטעם המברך ואחר כך יטעמו האחרים ואע"פ שנתן המברך מנטו לתוך כוס ריקן או פגום שבידו לא יטעמו עד שיטעום הוא ואין צריך לומר אם כולם זקוקים לכוס אחד שכיון שהוא בירך על כוס זה נכון הוא שישתה הוא תחלה אבל אם אינם זקוקים לכוס כגון שיש להם כוס שאינו פגום לפניהם יכולין לטעום קודם שיטעום הוא ואין צריך המברך לשפוך מכוסו לכוס המסובין אלא א"כ כוס המסובין פגום וע"ל סי' קפ"ב סעיף ה' ו' וסי' רע"א סעיף י"ז,

ב ויברך אחריו ברכה אחת מיעין ג' ואם דעתו לשתות עוד לא יברך ברכה אחרונה עד לבסוף,

ג שיעור שתיית יין לעניין להתחייב עליו ברכה אחרונה נסתפקו בו הפוסקים אם הוא בכזית או ברביעית והספק נ"ל שהוא בזה האופן משום דמהיכא נפקא לן אסמכתא דחייב לברך על השתי' הוא מהכתיב ושבעת ואמרו וי"ל אין שביעה בלא שתייה וכיון דילפינן ליה מושבעת אמרינן כיון דכתיב ושבעת גבי ואכלת דדי הוקשו להדדי האכילה והשתייה ובאכילה ק"ל כמ"ד בכזית א"כ ש"מ דשיעור שתייה נמי בכזית אלא דבהך כזית עדיין מספקא לן אם ר"ל דשיעור שתייה תהא כולה כשיעור שהיה יכול להיות ממנו כזית קרוש והיינו רביעית כדאיתא בהדיא בפ המוציא יין דרביעית לח כשנקרש עומד על כזית או נימא דשיעור שתייה אפי' בלח לא תהא אלא בכזית להתחייב בברכה אחרונה דומיא דאכילה ממש וכיון דמספקא לן שיעור שתייה לעניין ברכה אחרונה יש ליזהר שלעולם לא ישתה אדם יין אלא או פחות מכזית שאז לא יתחייב ברכה אחרונה לכ"ע או ישתה רביעית שלם ואז יתחייב ברכה אחרונה כ"ע אבל פחות מרביעית ויותר מכזית לא ישתה שיכנים עצמו לספק ברכה אחרונה הילכך בדבר שצריך כוס כגון קידוש והבדלה וכוס של ברכת המזון שצריך האדם לשתות ממנו כמלא לוגמיו שהוא רוב רביעית ויותר מכזית ישתה רביעית (ב) שלם כדי שיוכל לברך אחריו ברכה אחרונה,

ד מצוה מן המובחר הוא שיטעמו בו המסובין כולם כל אחד כמלא לוגמיו כדי שיהנו כולם מכוס של בו כה מידו אם לא טעם אלא אחד מהם כמלא לוגמיו מני ויצאין ואפי' אינו המברך אלא א' מן המסובין ואין שתיית שניי' מצטרפין למל' לוגמיו דבעינן שיהנ' לפחות א' מהם מן הכוס של ברכה ופחות ממלא לוגמיו לא מיקרי שתייה של הנאה, (ע"ל סימן רע"א סעיף י"ד),

ה אם המסובין הם רבים ואין יודעין עד הזמן יגיע כוס של ברכה כל אחד מהמספקין לכשיגיע לו הכוס צריך לברך בפ"ה דה"ל נמלך שכבר נתיאש מספק שמא לא יגיע לו,

קצא אם הפועלים מחויבים לברך וכו' ג' סעיפים,

א פועלים העושין מלאכה אצל בעל הבית התירו להם חכמים לקצר בברכת המזון כדי שלא לבטל מלאכת בעל הבית דחשו חכמים שמא יהיה בעל הבית דוחק למלאכתו אם יאריכו בברכות ויברכו בלא כוונה לפיכך אמרו טוב להם שיקצרו ויברכו בכוונה מיצד בברכה ראשונה אומרים כתיקונה ושניי' פותחת בברכת הארץ וכולל בה בונה ירושלים וחותם בברכת הארץ וג"ל טעמא שיש להם לחכמים (א) כח לעשות זה לעקור ברכת בונה ירושלים אע"פ דילפינן לה מקרא מפני דברכת בונה ירושלים אינה כתובה כ"כ בפי' כמו ברכת הארץ אלא דילפינן לה מג"ש דהטובה והדר הזה הטוב וג' אבל פשטי' דקרא דחדא מילתא היא הארץ הטובה וגומ' לכך בשעת הדחק התירו לכללה עם ברכת הארץ ולא התירו לכלול ברכת הארץ עמה נ"ל וברכת הטוב והמטיב אין אומרים כלל כיון שהוא דרבנן לא אטרחוהו בד"א כשנטלן שכר על מלאכתן מלב' המעודה אבל אם אין נוטלין שכר אלא המעודה שאוכלין מברכין כל ד' ברכות בתיקון וכן אם בעל הבית מסב עמהם אע"פ שנוטלין שכר מלבד המעודה מברכין כל ד' ברכות כמזהו,

ב והאידנא מברכין לעולם כל ד' ברכות שאין דרך בני אדם עכשיו להקפיד בכך ומסתמא אדעתא דהכי שוכרין פועלין שיברכו כל ד' ברכות בתיקונם

ג אבל אסור לברך והוא עסוק במלאכתו מפני שמטריחו ולא יכול לכוון בכוונה,

קצב ברכת זימון בג' או בי' ובו ב' סעיפים:

א אם המסובים הם ג' שאכלו יחד חייבים להצטרף ולברך יחד שאחד מברך והשנים יוצאין שזהו נקרא זימון שפירושו חייבין להזמין ולצרף ברכתם בלשון רבים כגון שיאמרו נברך שאכלנו כו' ולמדו' מקרא דכתיב גדלו לי' אתי ונרוממה שמו יחדיו דמשמע שאחד יאמר לשנים גדלו ותמר א"נ מהבא דכתיב כי שם י' אקרא הבו גודל לאלהינו וכל שכן אם הם יותר עד עשרה כמו שיתבאר לפנינו בעזרת השם זה נוסח שלנו בבל אלו הארצות אחד מהם אומר נברך שאכלנו משלו (א) ובטובו חיינו והם עונים ואומרים ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו והוא חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ברוך הוא ברוך שמו ברוך אתה י' אלהינו

מלך

אליהו זוטא

סימן קפ"ט

(ה) בלשון חדש מזג הטובים פותן שלומים לת בהתן ולת הכלה וכל המכובים כו' מכל כנלבו בד"ל כתב בנסוקון לומר הרחמן הוא יתחוך ויכנכל ויו מתם המחוים כתתן והכלה ותעמיד וכל בנתי המכובים כו' וסגב בכל"ל הנעמין מתן לתר הרחמן וכן לתר תמה ונקבה לתי בתין בה שם ובברכה וכנו' בה"ת יתר ותתרו מתן ומלא ונתר מתן

סימן ק"צ

(ה) טוב לתר מתר סדנו ל"ל וכו' מסוק ברוך הגבר לתר יבטח בי"ל וכו' וקדים ברכה מל בנו' יתר כוס ישועות תמלא ובשם י"ל מקרא (ת"ת) (ב) בל"ת קי מ"ב רוחה לעסוק דתפי' ברוב רביעית ריך לברך ותגיה' בתמרי' ע"ש ולית לה הכי' בתמרי' דעיקר דבעי' רביעית וכת"ס הב"ח ולפ בתרוכי פ' שלשה שלמנו ור' ירוחם (ג) הכלנו כתב דטנו לרחון כוס של ברכה מתר מוציתו ותעביר לותם הוי' מל עיטו שלא לטפוך יין של ברכה לתרן לתקוס בדון ע"כ ושגב הב"ח דכתן לנהוג ק בכל כוס מברכין עליו תפי' מינו של בה"ת;

סימן קצ"א

(ה) ולא"ל כשם לה דבהלשה רבה מסקינן בשב ולא תעבה יש להם כח (תי"ע) ול"ל לבטם בקלי מל מה דתקיים הלא התירו לעטל ברכת הארץ עתם כו' ומל"ל לבטל זה תפי' זה לם לא דלחד עדיק. הלא דהם של ת"ם בכנסם הלא התירו לבטל כו' כתב בל"ח הטעם דמברא טוחת לבטל בהחרונה בקודחת לה ע"כ ול"ל סוסת הכנוס הלא ב"ל מחכמים להקוני לבטל בברכת הארץ חוק' הלא מעשה כתו ברוכה ולא רוחה יבטל בברכת הארץ לבוה ירושלים סלק תשם שהו' תוקד' פתו;

סימן קצ"ב

(ה) בס"ת לא כתב הכל שתי תיבות ובעוכו סיינו ול"ל הב"ח שלא לתרו ולא"ל לבטל (ב) בל"ג ובי"ת בשם רש"ל ות"ת ול"ל לא לתר ברוך הוא וברוך שמו כל לתי' בעשרה ובלתי' שבן בע"ע לא כתבו מיהו כתי"ע כתב ז"ל כיון שהגו' ומרוקח לתנו כן ל"ל שכ היו תקונין ובס"ס הקרו הסמקן ע"כ תשתנ כדשנו לתר' הלא מתי"ע בל"ח ובל"ל בשל"ה דל"ג דלם תזמן בנ' יתר ברוך הוא וכ"ל מלא ת"ם בשל"ה שבן הוא בכל מו כ' ר"ה ותתהכי ברמיתי הלנו גופי' שלא כתב כן וכן בת"ת סי' שתו כתב בשם הכנו שלא לתרו כל והב"ח כתב דבי' נהגי' לתרם אל"ג גם הטעל' נהגו בכל"ה ולנוס לתר' פתחתין ב"ג ולא ביחיד ונעתת ל"ל בת"ם בד"ת כדי שיה מבסק בין ברכת זימון לברכ"ת ול"ל ביחיד שתין ברכת הזימון מין לתר' עד ל"ל הזקק סיברך תתרו ולא בסמים שתברכין עתו ודמיה ל"ל תלשון לבוהרים שכתב ז"ל ותומקי עליהם ביחיד הוא כי כתב בל"ה כמחשיב המברך ברוך שלכלנו משלו ובטובו חייב יתר' המסובין לתן קודם שיתחיל המברך

קצא אם הפועלים מחויבים לברך וכו' ג' סעיפים,

א פועלים העושין מלאכה אצל בעל הבית התירו להם חכמים לקצר בברכת המזון כדי שלא לבטל מלאכת בעל הבית דחשו חכמים שמא יהיה בעל הבית דוחק למלאכתו אם יאריכו בברכות ויברכו בלא כוונה לפיכך אמרו טוב להם שיקצרו ויברכו בכוונה מיצד בברכה ראשונה אומרים כתיקונה ושניי' פותחת בברכת הארץ וכולל בה בונה ירושלים וחותם בברכת הארץ וג"ל טעמא שיש להם לחכמים (א) כח לעשות זה לעקור ברכת בונה ירושלים אע"פ דילפינן לה מקרא מפני דברכת בונה ירושלים אינה כתובה כ"כ בפי' כמו ברכת הארץ אלא דילפינן לה מג"ש דהטובה והדר הזה הטוב וג' אבל פשטי' דקרא דחדא מילתא היא הארץ הטובה וגומ' לכך בשעת הדחק התירו לכללה עם ברכת הארץ ולא התירו לכלול ברכת הארץ עמה נ"ל וברכת הטוב והמטיב אין אומרים כלל כיון שהוא דרבנן לא אטרחוהו בד"א כשנטלן שכר על מלאכתן מלב' המעודה אבל אם אין נוטלין שכר אלא המעודה שאוכלין מברכין כל ד' ברכות בתיקון וכן אם בעל הבית מסב עמהם אע"פ שנוטלין שכר מלבד המעודה מברכין כל ד' ברכות כמזהו,

ב והאידנא מברכין לעולם כל ד' ברכות שאין דרך בני אדם עכשיו להקפיד בכך ומסתמא אדעתא דהכי שוכרין פועלין שיברכו כל ד' ברכות בתיקונם

ג אבל אסור לברך והוא עסוק במלאכתו מפני שמטריחו ולא יכול לכוון בכוונה,

קצב ברכת זימון בג' או בי' ובו ב' סעיפים:

א אם המסובים הם ג' שאכלו יחד חייבים להצטרף ולברך יחד שאחד מברך והשנים יוצאין שזהו נקרא זימון שפירושו חייבין להזמין ולצרף ברכתם בלשון רבים כגון שיאמרו נברך שאכלנו כו' ולמדו' מקרא דכתיב גדלו לי' אתי ונרוממה שמו יחדיו דמשמע שאחד יאמר לשנים גדלו ותמר א"נ מהבא דכתיב כי שם י' אקרא הבו גודל לאלהינו וכל שכן אם הם יותר עד עשרה כמו שיתבאר לפנינו בעזרת השם זה נוסח שלנו בבל אלו הארצות אחד מהם אומר נברך שאכלנו משלו (א) ובטובו חיינו והם עונים ואומרים ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו והוא חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ברוך הוא ברוך שמו ברוך אתה י' אלהינו

מלך העולם כו' והטעם שהוא צריך לחזור ולומר ברוך שאכלנו משלו כו' מפני שבפעם הראשון כשהתחיל לומר נברך כו' אינו אלא כמו הזמנה שמזמן אותם כמו שאומר הכו לבבם יהטו אזנינם לשמוע למה שאומר נברך כו' שהוא לשון עתיד ולכך צריך ליטול רשות מקודם שיתחיל מפני שלשונו הוא צווי שמצוה להם שיברכו שכבר נתנו לו רשות על זה והם מתחילין ומברכין כמו שאמר אבל הוא עדיין לא בירך והוא כבר אמר נברך לפיכך מתחיל הוא אחר כך ומברך ואומר ברוך שאכלנו כו' כלומר שגם הוא כולל עצמו עמהם ומברכו ומרומם אותו יתברך על שאכלנו כו' ומחיים ואומר ברוך הוא וברוך שמו על מה שאמרו כבר ואחר כך מתחיל בנוסח תיקון ברכת המזון ואומר ברוך אתה י"י אלהינו מלך העולם הזן את העולם כו' והם צריכין להטות אזנם לשמוע להבין מה שיאמר זה ולכוון דעתם לדבריו וכבר כתבתי בסי" : (נ) קפ"ג שטוב יותר הוא שיאמרו הכל עמו בלחש כמו שכתבתי למעלה סי' נ"ט ומה שאין מזכירין השם כגון שיאמר נברך י"י כו' או אלקים כו' מפני שאין זה כ"כ קבועי להזכי" הש"י כיון ששנים אינם חייבים לזמן וכן משמע בפי" מפסוק במקהלות ברכו אלקים דמשמע דוקא בקהל ועדה שהם י' יברכו לומר אלקים ולא בפחות ואם הם ד' או יותר יכול לומר ברכו שאכלנו משלו ובטובו חיינו מפני שיש בהם בלא הוא מניין שיכלו לברך את הש"י שהם ג" אבל יותר טוב לומר נברך כדי שלא להוציא עצמו מן הכלל ואם אמר ברכו יצא שדרי כולל עצמו ג"כ במה שאומר שאכלנו כו' כן הדין עד י" ואם הם י' צריך להזכיר השם שנ" במקהלות ברכו אלקים כלו" כשהם קהל ועדה שהם י' יברכו השם שנקרא אלהים לפיכך אומרים שם של אלקינו ואומ" נברך אלקינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו והם עוני' ואומרי" נברך אלקינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו והוא חוזר ואומר ברוך אלקינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו ברוך הוא ברוך שמו ברוך אתה י" אלהינו מלך העולם הזן את העולם כו' ובין שיהיו י' או מאה או אלף או ריבוא כולם דינם שוה בזה לומר אלקינו כו' וכן הו' הנוסח האמתי לומר אלקינו בלא למ"ד ולא יאמר לאלקינו בלמ"ד כמו שכתוב ברכו אלקים ולא כתיב לאלקים שאין ניפלת הלמ"ד אלא בשיר ותודה כמו שנ' שירו לי"י הודו לי"י אבל בברכה לא מצינו למ"ד לכן לא ישנה בשום עניין מן הנוסח הזה שהכל מיוסד מפי חכמינו ז"ל ע"פ חכמתם ורוב בקיאותם בל" הקדש ועומק שכלם בכוונת כל הענינים על נכון וכל המשנה מזה הנוסח כגון שאומ' על המזון שאכלנו משלו או למי שאכלנו או שאומר במקום ובטובו מטובו או במקום חיינו אומר חיים הרי זה ביר רק כשהם עשרה כיון שמזכירין את השם יכול לומר נברך אלקינו על המזון שאכלנו משלו וטעם שלא לשנות בלשונות הללו מפני שם שמעותם ופירושם משנה הכוונה והטעם שאין לומר על המזון שאכלנו משלו משו' דמשמע דמברך לבעל הבית המאכילו דאי לרחמנא למה הוא מזכיר מזון בלא מזון יש הרבה לברכו וי"א דמשתמע כמו שמברך המזון עצמו וטעם שאין אומרים למי שאכלנו משלו דמשמע משום דמרובים הם זה זן את זה וזה זן את זה וא"כ לפי דבריו הוא מברך את הבעל בית ולא הש"י וטעם שאין אומרים ומטובו חיינו דמשמע שממע' בתנמולו של מקום כלומר דבר מועט קבלנו ממנו רק כדי חיינו וטעם שאין אומרים ובטובו חיים מפני שמוציא את עצמו מן הכלל דמשמע בטובו חיים שאר העולם ולא אני וטעם שכשהם עשרה (ד) יכול לומר על המזון שאכלנו משלו משום שכיון שאמר את השם נברך אלקינו שוב לא נוכל לטעות ולומר דעל המזון שאכלנו משלו דקאמר קאי לבעל הבית או שמברך את המזון עצמו דוא כבר אמר שהוא מברך את השם :

ב ואם טעה המבר' כשהם י' ואמר נברך שאכלנו משלו ולא אמר השם וגם הם ענו אחריו ולא הזכירו את השם אין יכולים לחזור דאין זימון למפרע כלו' שהרי כבר אמרנו דלשון נברך שאכלנו כו' אינו אלא שמזמן אותם שיטו אזנם לשמוע והרי הוא זימן אותם ואין שייך לזמן אותם פעם אחרת כבר הם מוכנים ושמעו וענו לפיכך אם המברך שכח השם והם עדיין לא ענו אחריו יכול לחזור ולזמן אותם בשם :

קצ"ג דין הצטרפות הזמון וכו' סעיפים :

א וכל זמן שאינן ג' מצוה להם לחלק לברכת המזון שכל אחד יברך לעצמו ולא יוציא אח' את חבירו אע"פ דלענין ברכת המוציא אחד פוטר את חבירו אפילו בשנים שאני ברכת המוציא שהוא בתחלת הסעודה שהם קבעו והסיבו על דעת להצטרף ולאכול יחד הילכך כל אחד יוצא בברכת חבירו אבל ברכת המזון שהיא בסוף הסעודה כבר בטל הקבע ונחלקין זה מזה הילכך כל אחד מברך לעצמו י"מ הטעם משום דברכת המזון דאוריתא החמירו שיברך כל אחד לעצמו כשהם שנים ואין כאן זימון אבל בברכת המוציא היא דרבנן ולא אחמיר כילי האי ויוצא האחד בברכת חבירו אבל נ"ל דלא נהגינן כהאי טעמא דלטעם זה היה אחד יכול להוציא את חבירו בכל ברכת הפירות הן בברכה ראשונה הן בברכה אחרונה שכולן הן דרבנן והרי אין נוהגין כן אלא מחמורתא (א) רס"ל כטעם הראשון ודוקא בברכת הפת שיש לו קבע וכיון שקבעו יחד האחד מוציא חבירו אבל שאר מינין שאין קובעין עליהם אין אחד מוציא את חבירו לא בברכה ראשונה ולא בברכה אחרונה וברכת המזון אף על פי שהוא על הפת שיש לו קבע אין אחד מוציא חבירו שכבר נתבטל הקבע כמו שכתבתי בד"א כשהיו שניהם יודעין לברך ברכת המזון אבל אם אחד יודע והשני אינו יודע מברך היודע והשני יוצא ובלבד שיהא שם דעת שומע ומשמיע ויכונו לזה ולפיכך צריך שיהא השומע מבין לשון הקדש אלא שאינו יודע לברך וצריך שיכוין מלה במלה לכל מה שיאמר המברך וגם המברך צריך שיכוון להוציאו אבל אם אינו מבין הלשון אינו יוצא בשמיעתו ומזה הטעם גם כן הנשים (ב) אינן יוצאות בשמיעה אם אינן מבינות וזהו ההפרש שבין המברך ובין השומע שהמברך יוצא בברכת עצמו אפילו אינו מבין כיון דתופס הברכה כך היא והשומע אינו יוצא אלא אם כן מבין מה שיאמר המברך ומכוון לכל מלה ומלה (ועיין לקמן סימן רי"ג סעי' ג') אבל כשהם שלשה אינן רשאין לחלק כי צריכין לזמן משום גדלו לי"י אתי ואומר או משום כי שם י"י אקרא ואומר ולא עוד אלא אפילו שנים שאכלו כאחד מצוה שיחזרו אחר שלישי שיצטרף עמהם לזימון משום דברוב עם הדרת מלך כלומר כיון שמצינו דשלשה נקראו לזה רוב עם כדי שיהדרוהו ויגדלוהו וירוממוהו לכך יחזירו לפחות כשהם שנים אחר השלישי אבל כשאינו אלא אחד לא אטרחוהו לחזור אחר זימון וכן ארבע או חמשה אסור להם ליחלק שכבר משעת אכילה כולם נתחייבו בזימון ששה אם ירצו יכולין (ג) ליחלק לשתי חבורות כיון שישאר זימון לכל חבורה וחבורה עד עשרה וכשהם עשרה נתחייבו לברך בשם ואז אין רשאין ליחלק עד עשרים וכשהם עשרים רשאין ליחלק אם ירצו כיון שישאר ברכת הזכרת השם לכל חבורה וחבורה וכשם שמצוה לחזור אחר ג" כשהם ב' משו' ברוב עם הדרת מלך כן כשהם תשעה מצוה להם לחזור אחר עשירי כדי שיברכו בשם משום ברוב עם הדרת מלך אבל בפחות איפשר לומר דלא אטרחוהו רבנן לחזור אחר עשרה מידו נראה לי להסתפק לומר דאפילו (ד) משבעה ואילך חייבים לחזור אחר עשרה כיון דשלשה אוכלי ירק מצטרפין כדאיתא לקמן סימן קצ"ז ואם המסובין הם רבים ולא יוכלו כולם לשמוע ברכת הזימון מפי המברך ואינם יכולין לחלק לחבורות של עשרה עשרה שיברכו בשם מפני שיצטרכו לברך בקול רם וישמע בעל הבית ויקפיד עליהם אותן שמשערין שלא יוכלו לשמוע ברכת הזימון יכולין ליחלק לחבורות של שלשה שלשה ולברך בנחת כדי שלא ישמע בעל הבית ויקפיד ואף על פי שמקיעין עצמן מצירוף יחובת הברכה של הזכרת השם וגם כשיזמנו אחר כך האחרים בהזכרת השם הם לא יצאו בו דאין זימון למפרע מכל מקום זה טוב להם יותר ממה שלא יצאו ידי חובת ברכת הזימון כלל שהרי אינם יכולין לשמוע מפי המברך :

ב אפילו לא הוקבעו מתחילה כולם לאכול יחד אלא שהשנים קבעו ואחר כך בא השלישי וקבע עמהם או שא' קבע תחלה ואחר כך קבעו השנים עמו אפילו זה אחר זה אינן רשאין ליחלק כיון שהם קבועים יחד בגמר האכילה ומכל מקום אם יאכל עמהם בלא קבע רשאין ליחלק אא"כ הוא השמש שדרכו ללכת הנה והנה ולאכול בלא קבע מיהו בכל מקום דאמרינן רשאין ליחלק עדיף טפי לזמן משום דברוב עם הדרת מלך.

ג היו רוכבים בדרך ואמרו נאכל ועמדו במקום אחד ואכלו אע"פ שלא ירדו מהסוסים ואפילו אוכל כל אחד מכברו ולא ירדו מהבהמות מצטרפין כיון שעמדו במקום אחד אבל אם היו הולכים רכובי' ואוכלים אינם מצטרפין (ה) ואוכלים ולא במקום אחד אלא מפוזרים ומפוזרים בשרה אע"פ שאוכלים כולם בשעה אחת ומכבר אחד כיון שלא קבעו מקום לאכול אינם מצטרפים .

ד ואם השלשה ישבו מתחלה לאכול יחד וברכו המוציא והתחיל לאכול חל עליהם הזימון אפילו אוכל כל אחד מכברו ואפילו לא אכלו עדיין כזית (ו) פת אינם רשאין ליחלק ולהפרד זה מזה בלא זימון אלא יגמרו סעודתן ויזמנו יחד .

ה שלשה שבאו משלש חבורות של שלש בני אדם ונתחברו אילו השלשה במקום אחד אם זמנו עליהם במקומם כגון שדפסיקו כל אחד לשנים כמו שיתבאר דין הפסקה לקמן בעזרת השם שוב

ברוך וכו' כי בכאן כשלש ברכת הזימון ע"כ לבב בלבוש סי' קל"ח הבומר הלין מומרין לחן וכן מוכנין . (ג) צריך להיות בסימן קס"ג ס"ו (ד) אבל לתי שאכלנו משלו לא יאמר לא בעשרה כ"ח)

סימן קצ"ג

(ה) ויש"ע ולא הקי כ"ז כתבו אלא דס"ל כטעמא בתרא ת"ת שאני פירות שאין היסיבה להן ואין זימון לפירות ג"כ וכדמשמע סי' רי"ג בס"ב (ב) והמגיה ברש"י דכל מה שמחייבין הנשים סומכין על מה שמתעסק אלא אמים מבימן כל עיקר (כ"ח) ועיין סימן קפ"ה ס"ג דמשמע כמי הכי ועיין סי' קפ"ג ס"ז ת"ש סס (ג) והב"ח כתב דטפי עדיף אלא יחלוקו משום דברוב עם הדרת מלך וכ"ה בעברים (ד) וכן הסכים בפר"ג (ה) וה"ה יושבים ועיין לעיל סימן קס"ז סי"ח גם כתבתי דמי"ע מסופק בדין היושבין בעגלה אם מצטרפים . (ו) הב"ח חולק בזה וכיון דתרתי לגריעותא אלא ישבו יחד מתחלה ולא אכלו כזית רבאין

אינן יכולין לזמן אפילו אכלו אח"כ יחד וגמרו סעודתן שכיון שכבר יצא ידי זימון שהיה חל עליהם כשהתחילו לאכול עם הב' הראשונים פרח מהם הזימון ומה שאוכלים עכשיו אינו אלא גמר סעודתם ואינם מצטרפים לזמון ב' ואם לא זימנו עליהם במקומם הרי כבר חל עליהם חובת זימון בתחלת אכילתם עם הראשונים וחייבים לזמן כאן ואינם רשאים לחלק ואפי' לא אכלו כולם ביחד משנתחברו אילו הג' ע"כ לשון הטור וכתב הב"י דמיירי שאכלו הג' חבורות בבית א" שחבורה זו אכלה בזויות זו וזו בזויות זו דהשתא אע"פ שאת"כ הם בזויות אחרת ליתא לן בה דמפנה לפנה לא הוי שינוי דאי לאו הכי הא אמרינן פת טעון ברכה לאחריו במקומו והיה כל אחד צריך לחזור למקומו א"נ בב' בתים וה"ק כיון שכבר חל עליהם ברכת הזימון ונתפרד מן הראשונים וחזרו ונתועדו יחדיו אינם רשאין ליחלק עוד אעפ"י שעדיין לא אכלו כלום במקום הזה אלא צריכים לאכול כאן מעט וזימנו ויברכו כאן ולא יצטרכו לחזור למקומם, וג"ל דמיירי אפילו אכלו בב" בתים וה"ק אינם רשאים לחלק ואפי' לא אכלו ביחד משנתחברו וגם אין צריכין לאכול כאן כלום ומיירי ב' הראשונים שאכלו עמהם עם כל אחד מהם גם הם נתפרדו ואם היו חוזרים למקומן לא היו יכולים לקיים ברכת הזימון שם לפיכך טוב יותר שיברכו כאן ויקיימו מצות זימון משיחזרו לברך במקומם ולא יוכלו לקיים מצות זימון במקומן ואפשר לומר דכולהו אמתיות ואליבא דהילכתא,

ו ג' חבורות שהיו בכל אחת ד' ופירש אחד מכל חבורה ונצטרפו ונעשו חבורה אחרת וזימנו השלשה הנשארים פרח זימון מאילו השלשה כיון שהברידם זימנו וה"ה אם לא היו בכל חבורה אלא ג' הלך אחד מכל חבורה קודם שזמן ונתחברו אילו השלשה ובא אחד מן השוק לכל חבורה של השנים הנשארים ואכל עמהם בזית ונצטרף עמהם וזימנו יחד פרח הזימון מאלו השלשה כיון שכבר זימנו חבורתם אע"פ שהם לא זימנו עמהם, ג' חבורות שאכלו ובכל חבורה ג' בני אדם אסור לכל אחד ליפרד מחבורתו ולזמן ביחד מפני שמבטל השני' הנשארים בחבורתו מברכ' הזימון שאין להם שלשי לזמן אבל אם היו בכל חבורה ד' מותר ליפרד מכל חבורה ולזמן ביחד שהרי נשאר בכל חבורה שיעור זימון שיוכלו לזמן יחד במקומן ובלבד שיזמנו אלו הנפרדים (ז) קודם שיזמנו הנשארים במקומן שאם יזמנו הנשארים קודם להם יפרח מהם הזימון מאלו השלשה כמו שכתבתי בסמוך, רבים נוהגין שלא לזמן בבית עכו"ם ואין להם על מי שיסמכו שלא נמצא למנהג זה לא סמך ולא ראייה וכתב מורי מהרמא"י ז"ל וז"ל ת"ל הטעם משום דלא יכלו לקבוע עצמן בבית עכו"ם משום יראת עכו"ם והוי כאילו אכלו בלא קבע ועוד דיש לחוש לסכנה אם ישנו בנוכח הברכה ולא יאמרו הרחמן יברך את בעל הבית הזה ולכך מתחלה לא קבעו עצמן רק לברך כל אחד לבדו ולכן אין לשנות המנהג אף אם לא היו טעמים אילו מספיקים מ"מ מאחר דבר נהגו כך הוי כאילו לא קבעו עצמן ביחד עכ"ל ואי לאו דמסתפינא אמינא דמנהג זה לאו מנהג ותיקים הוא והמשנה לא הפכי' ויען כי כמה פעמים שמעתי מפי הטועים כשאוכלים בבית ע"א שאומר זה לזה כשרוצין לברך אין מזמנין בבית הגוי כאילו היה זה מאמר מפורסם בפיהם ועיינתי כמה פעמים מאין יצא להם זה ואמרתי אולי שתחלת התפשטות מנהג השטו' הזה יצא להם מהרגל טעותם במאמר אחד שהיה מורגל בפיהם והוא מאמר ריב"ל דפרק ב' דביצה שאומר אין מזמנין את עכו"ם בי"ט שמא ירבה בשבילו, ונפל מעות בפיהם לומר אין מזמנין בבית הגוי ולא סיימו הבאמר בטעמו ונפלו בטעות זה ע"כ אין למחות ביד הנוהגים לזמן בבית עכו"ם ג"ל, (ח)

קצ"ד

דין שלשה שאכלו ביחד ונתפרדו וכו' ג' סעי',

א ג' שאכלו ביחד ושכחו וברך כל אחד ואחד לעצמו בטל מהם הזימון ואין יכולים לחזור ולזמן למפרע דלמאי זימנו זה את זה והרי כבר ברכו, ואין לשון זימון אלא שהאחד יזמן הב' שיהיו מוכנים ומזומנים לצרף יחד לברכה ואף על פי שאין עיקר ברכת הזימון אלא עד נברך שאכלנו כולו וברוך שאכלנו כו' זו הוא הברכה שניתוספת מחמת הזדמנותם יחד אבל העיקר הוא מחמת שיברכו יחד גם הג' ברכות ואותם כבר ברכו ויצאו וכ"ש לפי מאי דק"ל שברכת הזימון מגיע עד ברכת הזן וע"ל סי' ר' שאין זימון למחצה שכבר ברכו ברכת הזן וכן הדין אם ברכו ב' מהם אע"פ שאחד מהם לא בירך לא שייך זימון מחמת האחד אבל אם שכח אחד מהם (א) ובירך בפני עצמו הב' האחרים יכולים לזמן עליו אע"פ שכבר בירך יכול לומר ברוך שאכלנו משלו והם יוצאין ידי חובת זימון והוא אינו יוצא שאין זימון למפרע ודווקא שכח ובירך בפני עצמו אבל אם צירף עצמו עם אחרים וזימן עמהם הרי יצא זה ידי זימון ואז אף ב' הנשארים לא יוכלו לזמן עליו אא"כ יצטרף אחר עמהם,

ב ג' שאכלו ויצא א' מהם לשוק קוראים אותו ומודיעים לו שרוצים לזמן כדי שיכוין ויצטרף עמהם והוא שהוא סמוך להם ושומע קולם ועונה (ב) עמהם ברכת הזימון ואז יוצאין בו ידי חובתן, (ג) אע"פ שאינו בא ויושב עמהם וה"מ בג' אבל בי' כיון שצריכין להזכיר את השם אינם מצטרפין עד שיבא וישב עמהם דלאו אורח ארעא להזכיר את השם בבציר מי' וקרא נמי הכי משמע דכתיב במקהלות ברכו אלקים משמע שצריכים להיות מקוהלים יחד נ"ל, (ד)

ג ג' שאכלו כאחד ואין אחד מהם יודע כל הב"מ אלא אחד יודע ברכה ראשונה ואחד השנייה וא' השלישית חייבין בברכת הזימון וכל א' יברך הברכה שיודע ונמצא הב"מ עולה משלשתם ואף ע"פ שאין בהם מי שיודע ברכה רביעית אין בכך כלום שברכה רביעית אינה מן התורה אבל לחצאין אין לברך כגון שאחד אינו יודע כי אם החצי ברכה והשני החצי ברכה השנית אינם יכולים לזמן שאין ברכה אחת מתחלקת לשנים,

קצ"ה

דין חבורות שאכלו בהרבה מקומות וכו' ג"ם

א ב' חבורות שאוכלים בבית א' או ב"ב בתים אם מקצתם רואים אלו את אלו מצטרפים לזימון ואם לאו אין מצטרפין ואם יש שם שמש אחד לב' אפילו אין רואין אלו את אלו כהסיבה אחת ומצטרפין והא דע"י שמש מצטרפין אפי' אין רואין או ברואין ואפי' בב' בתים (א) דווקא כגון שנכנסו מתחלה על דעת להצטרף יחד ויש מי שאומר שאם ר"ה המפסקת בין הבתים בשם עניין אין מצטרפין,

ב אבלו מקצתן בבית ומקצתן חוץ לבי" אם המברך יושב על המפתן הבי' הוא מצטרפ' ובכל מקום שאמרנו ששתי חבורות מצטרפת צריך ששמעו כולם דברי המברך כשיאמר ברכת הזימון אבל שאר ברכת המזון יכולין לברך כל אחד בעצמו אבל אם ירצו שהמזמן יוציא את כולם צריכין ששמעו כל ברכת המזון שאם לא ישמעו לא יצאו כלל ואע"פ שכשאינן רואין אלו את אלו או שאין השמש מצרפן נחשבות כשתי חבורות ואינם מצטרפות היינו דווקא לעניין ברכת הזימון אבל בני החופה שלא היו מספיקין כולן לאכול בבית אחד עם החתן ונתחלקו החבורות אפילו אם אכלו בבתים שאינן פתוחים למקום שהחתן אוכל שם כולן נחשבות לחבורה אחת לעניין ברכת חתנים דהיינו שכולן חייבים לברך ברכת חתנים אע"פ שאין החתן עמהם לא מבעי' אם השמש מצרפן אפי' אם אין שמש מצרפן כיון שאותם שבשאר בתים התחילו לאכול כשהתחילו אותם שבבית החתן כולן חשובים כאחת לעניין זה שיברכו ברכת חתנים כיון שאוכלין בסעודה שתיקנו לחופה,

קצ"ו

מי שאכל דבר איסור אם מצטרף לזימון וב' ד' סעיפים,

א אכל דבר איסור אע"פ שאינו אסור אלא מדרבנן אין מזמנין עליו ואין מברכין עליו בתחלה ולא בסוף בתחלה לא משום בוצע ברך ניאץ ה' כלומר הגוזל (א) דבר ורוצה לברך עליו כשרוצה להנות ממנו אין זה מברך אלא מנאץ ה' לפיכך לא יברך וה"ה לשאר אסורין שרוצה להנות מהם ולברך

רבנן לחלוק (ז) בלחם רב דקדק מלבוש מלכתב מכפרין יחמט דוקא קודם כי' בחופן זה כסהיו ד' ד' בחבורות רחטט' ולא מחב הכי כסהיו בתחלה ג' ג' ונתפרדו חהם ג' שחמט חט ג' קודם שיזמנו ב' הנשארים בטרוף מ' מן הטוק מלא ולמי מם הקדימו הנפרדים לא פרח הזימון מן הנשים ואין מוציא להם מרוף מ' מן הטוק כיון דלא נפקר מלא ב' בכל חבורה וכן דעת הרשב"ם להלכה בתי"ה ע"כ, ותרתני דבלבוש סימן קל"ד ס"ם מ' חבורה להלכה דהכי לכם מרוף מ' מן הטוק וכן מסהבר דחטו' מ' לא יחבטט ב' חזיתן כלאחרי' בדין כשבירך מ' לעצמו דחאכין עליו ולא בכשנים בירכו בעצמ' וכ"ח מלכו' ב"י סימן קל"ה ז"ל אם מ' זימן בכר פרח הזימון חבבי חבורתו ולא נפקו חו בזיתם דדיה עכ"ל מפחט דווקא בזיתן דדיה לא נפיק אבל יוכל להצטרף מ' מן הטוק ומה שדקדק הלא סחט הלבוש על כסהיו בתחלה שלשה לקח דכיון דעבדי מיסורין דאסור לפרו' מחבורתם לא כתב בהו תקנתא גם ת"ם שכן דעת הרשב"ם להלכה בתי"ה והייט שכתב הרשב"ם ז"ל דאין הבאי' להלק לי היכא דלא ליפקע פורה זיתן מחבורתם עכ"ל ולענ"ד ת"ם דלא ליפקע ט' הייט לחתנה מין ט' לברוך בחתן לא יחנלו מ' מן הטוק מאכל עתהם גם אין להם לברוח כל כך מלקחן סי' קל"ז ויפקע הזיתן מהייהו לכן ל"ל להלכה דאף אם אל' נפרד מזיתן אם בא מ' מן הטוק מצטרף לב' הנשארים (ח) בל"ח הס"ג כתב דעל מ' הלות הלכה מחרו כן ולא על עיקר הדין ועיקר טעם הדין כמ"ם רמ"א ע"כ מהיו הב"ח וח"ת נסם חט' רש"ל פסקו לנהג לזמן דחה שבברך אח בה"ב קאי על בעל הסעודה ולפ"ז המוכל בבית הבירו מ"ל לברך הרחמן הוא יברך אח בה"ב כיון שאין מוכל תכל חבירו,

סימן קצ"ד

(א) ל"ע אם מ' שחה רביעית ומ' שכח וברך אם רשאי מחזן הג' שעדיין לא ברך על מחזן הב' או כיון דרק מ' מי' בזיתן לא (ב)אינרא דהי תשתע בש"ם ורמ"ם אבל אינו כן לקחן מי' ר' והוא מהרי רשב"ח (חי"ט) ולכ"ח חיקשי נמי הרי ס"ע מהרי רמחב נחי הכי ובסיחן ר' בלבוש ל"ל דאין מוחר כלל ואין פטנחא כלל כיון פרמ"ם ורשב"ח דהכא בעיקר שיר' מחוד מדי מיוכל לעטת עתהם וכן הדין לחתלה שיעבה ובחתת אם אין רוב לעטת אפ"ה חזחכים כלקחן וכן טרחה כוונת הלבוש (ג) גם הוא יוצא ידי מיחן לקח טלא יל' טחהם (ב"ח) (ד) ומי רחיתי זה בכל בו דק כ"ב ע"ם,

סימן קצ"ה

(א) תשתע דבבית מ' לא נעי שיכשו נשם כך וכן פסק בל"ח

סימן קצ"ו

(א) והכ"ח פסק בנחל מו נחב חמ' ומחנה ושאלה

ולברך עליהם ולבסוף לא דסברה הוא דאין עבירה מצו' כלומר מצוה הבאה ע"י עבירה אינה מצוה וברכת המזון וה"ה כל ברכ' אחרונ' מצוה הנה ואפ"ה היו מברכין אות' על האיסור ה"ל מצוה הבאה ע"י אכילת איסור שהיא עבירה ואסמכוה ג"כ אקרא דכתיב אלה המצות דקדקו אלה המצות ל"ל כבר אנו רואין שהם המצוה אלא ה"ק קרא אם עשיתן כמצותן הרי הן מצות ואם לאו אינם מצות,

ב ואם אוכל דבר איסר במקום סכנה הרי זה פיקוח נפש ואין זה עבירה דוחי בהמי אמר רחמנא ולא שימות בהן ומברכין עליו ומזמנין עליו כעל היתר גמור עיין סימן ר"ד ס"ט,

ג חבורה שאכלו יחד בעת אחד ובקביעת אחת אם אכלו דבר שיכולין לצרף אכילתן יוכלו לצרף ג"כ בברכה אבל אם אכלו דברים שאינם יכולין לצרף אכילתם זה עם זה כמו שיתבאר כיון שאינם יכולין לצרף אכילתם גם אינם מצטרפין לברכת הזימון כיצד ג"ש נא' אבל אחד מהם נזהר מפת של גוים ואחד אינו נזהר ואו אחד מהם כהן ואוכל חלות אף על פי שאותו שנזהר אינו יכול לאכול עם אותו שאינו נזהר ולא ישראל חלות עם הכהן מ"מ כיון שאותו שאינו נזהר יכול לאכול עם הנזהר וכהן יכול לאכול עם הישראל מצטרפין לזימון; אבל אם היו כהנים הר אוכלים נא' והבהנים אוכלים חלה וגם נזהרים מפת של גוים והזר אוכל פת של גוים הרי אלו (ב) אינם יכולים לאכול זה עם זה וכיון שאינם מצטרפין לאכילה ג"כ אינם מצטרפין לברכת הזימון וה"ה שלשה (ג) שמזרדים הנאה זה מזה שאין יכולין לצרף לזימון אע"פ שיכולים לישאל על נדרם ולהתירו מ"מ עדיין לא נשאלו ודוקא כשכל אחד אוכל מכברו שזה הכבר אסור לחבירו ושל חבירו אסור לו אבל אם אוכלים כולם מכברו של ב"ה הוא מותר לכולם וכולם יוכלו לאכול ממנו הרי אלו מצטרפין לזימון,

ד מי שלא אכל כזית פת כיון שאינו חייב לברך ב"המ כמו שנתבתי למעלה ס' קפ"ד גם כן אין מזמנין עליו ודוקא שהם שנים שלא אכלו כזית פת ואחד אכל כל שבעו אז אין מזמנים אבל אם שנים אכלו כשיעור ברכה והשלישי לא אכל כזית פת ובא להצטרף עמהם לזימן יתבאר בכי' שאחר זה בע"ה,

קצ"ז

דיני צירוף ל"ג או ל"י ובו ד"ס,

א שנים שאכלו יחד ונמרו סעודתם ובא שלישי אם הם עדיין אינם שבעים כ"כ אלא שאם היו מביאים להם דברים הממשיכים את הלב היו אוכלים ממנו לתיאבון אע"פ שהיה בדעתם שלא לאכול עוד יכולים לתת דבר מועט לזה השלישי שבא כדי שיאכל ויצטרף עמהם לזימון ואדרבה מצוה הוא עליהם שיתנו לו כדי שיצטרף שהרי חייבים לחזור אחר זימון כראיתא לעיל סי' קכ"ב (א) אע"פ שאין רצונם לאכול עוד עדיין לא הוי גמר סעודתן כיון שהיו יכולים לאכול בל"א שלא אמרו הב לן ונברך אבל אם אמרו (ב) הב לן ונברך או אפי' (ג) לא אמרו אלא שנטל מים אחרונים כהב לן ונברך דמי והרי הסיחו דעת' ושו' אינו מצטרף עמהם,

ב תשעה שאכלו פת ואחד אכל כזית ירק מצטרפין לעשרה להזכיר את השם ואפילו לא טיבל עמהם אלא בציר ואכל כזית עם הציר או לא שתה עמהם אלא כוס א' שיש בו רביעית שכל משקה שיהיה חוץ מן המים מצטרף עמהם להזכרת השם ואף ע"ג שזה לא אכל אלא שתה יכול לומר שאכלנו דשתית משקין בכלל אכילה הם דזיני חוץ משתית מים דלא זיני והוא שיהיה המברך א' מאוכלי הפת שהוא חייב לברך בברכת המזון וכיון שחייב לברך יכול להוציא אבל המצטרף שלא אכל דבר חיוב ברכת המזון אינו יכול לברך ג"כ להוציא ואפי' שבעה שאכלו פת ושלשה אכלו ירק מצטרפין להזכרת השם אבל ששה לא דרובה דמינכר בעינן בד"א דסגי להצטרף בכל מאכל ה"מ לעשרה דכל בי עשרה שכינה שריא אבל לזימון שלשה כיון דמועטין הן אין נקרא קבע עד שיאכל השלישי דמצטרף עמהם כזית פת, ויש אומרים דאפילו בכזית דגן ואפילו לא עשאו פת אלא דייסא נמי מהני כיון שהיא אכילה שמחיובו בברכה אחת מעין שלש, וי"א דאפילו בעלה ירק כזית וכל מיני מאכל מהני כמו בעשרה הילכך שנים שאכלו ובא שלישי ורוצים לצרפו אם יכולין להזקיקו ליטול ידיו ושיאכל כזית פת מוטב שאז יצאו ידי כולם ואם אינו רוצה לאכול כזית פת מוטב (ד) שלא יתנו לו לא לשתות ולא מאכל אחר שלא לחייבם לצירף לפי דעת הי"א כדי שלא יכניסו עצמם למחלוקת לכתחלה מיהו בדיעבד אם נתנו לו לשתות או מאכל אחר יזמנו עמו אעפ"י שאינו רוצה לאכול פת,

ג המצטרף אין צירופו מועיל אלא לאותה חבורה שמצטרף עמה' שיוכלו הם לזמן עליו אבל הוא עצמו אינו יוצא עמהם ברכה ראשונה פשיטא שצריך לברך אלא אפי' ברכ' אחרונ' אם אכל שאר דברים חוץ מפת צריך לברך בפני עצמו ואין ברכת המזון שלהם פוטרתו אפי' בדבר שצריך ברכה אחת מעין שלש ואינו יוצא בברכ' המזון שהיא של שלש מפני שאין אכילתו מעיקר הסעודה שלהן אלא כדי לצרף עמהם כדי שיהיו הם נחשבי' לזימון שלשה או עשרה אבל לענין ברכת עצמו כל אדם צריך לברך לעולם הברכ' המתוקנ' לאותו דבר שאכל ואין ברכ' המזון פוטר מעין שלש אלא אותו שאכל דברים הצריכין מעין שלש בתוך עיקר סעודתו אבל לאחר שלא אכל עיקר הסעודה אין ברכת המזון אע"פ שהיא של ג' פוטר' מעין שלש (וע"ל סי' ר"ח סעיף י"ז וסי' קע"ז סעיף א' וג') בד"א בשלא אכל כזית פת אלא דברים שאמרו כדי להצטרף כגון עלה של ירק וכיוצא בהם או דייסא אבל אם אכל כזית פת אע"פ שלא בא לעיקר הסעוד' מ"מ נתחייב הוא בברכת המזון דרבנן ויוצא עמהם,

ד חבורה שאכלו יחד קצתם אכלו כדי שביעה וקצתם לא אכלו אלא כזית אם כולם יודעים לברך מצוה הוא שיברך אותו שאכל כדי שביעה שיהא חייב מן התורה יוציא את האחרים בין שאכלו כדי שביעה בין שלא אכלו כדי שביעה אבל אם אין יודעים כולם לברך וא' מן שלא אכלו כדי שביעה יכול לברך אפי' אם לא אכל אלא כזית פת אע"ג דהוא איו חייב לברך מן התורה אלא מדרבנן יכול להוציא אף אותם שאכלו כדי שביעה אע"פ שהם חייבים מן התורה וטעמא דהא מדין תורה היה יכול אחד להוציא חבירו אפי' לא אכל כלום מדין הערבו' שכל ישראל ערבי' זה לזה אלא שחכמים אמרו כיון דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה וכל הנהנה בלא ברכה מעל, לא יהנה אדם מן העולם הזה אלא א"כ יברך בעצמו ולא יצא בברכת אחר שלא נהנה שאם ירצה זה לאכול יטריח עצמו וילמוד לברך ואם לא ירצה לברך לא יהנה ואסמכוה ג"כ אקרא ואכלת ושבעת וברכת משמע מי שאכל הוא מברך בעצמו ולא אחר מוציאו ומ"מ אם גם האחר נהנה עמו ליתן לו בה, לפיכך אמרו שאע"פ שלא אכל אלא כזית פת שיוכל לומר שאכלנו דשיעור אכילה בכ"מ הוא בכזית ואע"ג דלענין ברכת המזון אינו חייב מן התורה אלא כשאוכל פת כדי שביע' דכתיב ואכלת ושבעת וברכת והיינו (ה) בכביצה מ"מ כיון דכשאכל כזית שפיר קאמר בלישנא דשאכלנו יכול להוציא אפי' מי שחייב מן התורה י"א שאין חייב אדם לברך מן התורה על אכילתו אלא כששתה ג"כ עד שאינו צמא אבל מי שהוא צמא ותאב לשתות אינו חייב לברך שאין אכילה בלא שתייה כלומר לא נקרא שבעה אא"כ שתה ולא יצמא וזה (ו) אינו דגם האומר זה אינו אלא אכמכתא דפשט' דקרא לא משמע אלא שביעה דאכילה מ"מ לכתחלה יש לחוש לדבריהם שאם מקצתם שבעים גם משתייה ומקצתם צמאים לשתות יברך א' מן השבעים גם משתייה אבל בדיעבד או בשעת הדחק שכולם צמאים לשתות יכול לברך אפי' מי שצמא לשתות,

קצ"ח

אחד נגנם אצל שלשה שאכלו ובו סעיף אחד,

א שלשה שאכלו והם מברכין ונגנם אחד שלא אכל אם נגנם כשאמר המברך נברך שאכלנו משלו כו' ענה אחריו ברוך הוא ומברוך שמו תמיד לעולם ועד ואין לומר אמן שאין זה ברכה אלא הזמנה שמזמן אותם לברך ואם נגנם כשהאחרים עונים ואומרים ברוך הוא שאכלנו משלו ובטובו חייבו ענה אחריהם אמן שזהו עיקר ברכת הזימון וה"ה בכל הברכות שאדם שומע מחבירו חייב לענות אמן אחריה,

ואם

ערכין 3, ו

ונעשה להם חייב לברך בתחלה ונסוף אבל הנחל להם לו תנה לשייה מכזר לברך עליה בתחלה אבל בסוף יכול לברך, (ב) ואין לומר מזה לב' שאכלו וב' לו מ' אוכלים בבר והמ' לו מחרים אוכלי' גבינה כמר בתעתי מוחרים כן דאין זימון אלא על הפת והרי הפת יכולים לאכול יחד מזה חוחר כדי מכילתו מהכבר וכן האחר (חי"ט) ואני מתחתי ברוקח סי' ס"ל ז"ל מ' אכל בבר ומ' גבינה דחי להמ' דעירובין דקחכמי הגי' חרוחה חר אוכל חולין מעברמי חחחר דכהן בהדי זר חני אכל ע"ב וכן בסח"ק סי' ק"ט ז"ל מ' אוכל פת וגבינה והמחרים אוכלים בבר חזאנים כחחרינן בערבין ע"ב וע"ע ועיין בחבחת מנהגי מהר"ר מ"ט בע"ב וע"ע, (ג) אכל כבבני' חודרי' הבלשי מנערפ' כיון שבג' יכול לאכול עמהם,

סימן קצ"ז

(א) ליחא החם כוס חיוב כלל ולדרבה לקחן בזימון חע"ע חוכח דחוקא בליל פסח הוי' לחזור אחר ג' אבל דברי הרא"ב פ' ג' שאכלו שאם בא פייב ליחן לו ותב"ה לא קפי' מדידיה דבפ' ע"פ פסק דהכי' בליל פסח אין מהגי' לחזור אחר ג' ועיין ר"ם קנ"ג (חי"ט) ול"ל דגם כוונת הלבוש הכי דאם בא ג' אנשי חיי' לחזור זימון אנשו ולא שחחויב לאחר שיבא אנשו ובמקו' קנ"ב ל"ל קנ"ג כל"ל (ב) וה"ה בבנעל הכוס לברך אלא אחר הב לן כו' (כ"ג) (ג) חאי אחי' ל"ל הבא בלבל ר"ם קע"ע (חי"ט) ובכ"ג חחה הפי' על דמ"ל בבהב דנעילת מ"מ בהב לן ובברך דמי הא נרע מהב לן ובברך ולי אחר לים ע"פ ח"כ הב"ח לגלמה דאף בחחר הב לן ובברך מנוה ביהזרו בחלת וטבולים ידיהם ויברכו המוציא כדי שיזחנו עתו ע"כ לזה כחב רח"מ דנעילת מים אחרונים דחי הב לן ובברך אחר בבי' קפ"ע פסק בפוסקים דאין רשאים לאחל כלל אחר נעילת מ"מ מ"ל כאן מבוח חנות זימון ים לבחוך אפוכקים דחחירין וכן ל"ל לגלמה בפרש אחב בהעלחי סי' קע"ע דחחחר לאחל אחר נעילת מים אחרונים (ד) ואחר"ם נחן לבחות ומשחה רביעית ל"כ בדרבחיו, (חי"ט) וכן בכ"ג בכן נחנו רבוחיו בכלל היו יכולין להזקיקו ליטול ידיו ולאחל עמהם כזית וכן ג' בחלבו דגן ורביעי בחה כוס יכול לענות אחר בה"ת כחוב' (ה) לעיל ס"ם קפ"ל כחבחי דחי"ע חולק אחר בגינה אינה דאוריחא עד שיאכל כביע' גחורה ועיין חי"ם לעיל רחיה לענוש (ו) הב"ח חולק בזה דלא חניט כוס פוכן בחולק בזה ולכך פסק דחדינא לא יברך הבחת לבחות להוציא אחרים ע"כ ואני חנאתי בכלבי הגבורי' דף ח' שכחב ומאר פוסקים כחבו דחוציא אחרי' עוד כחב בכ"ג דהאוכל אכילה גבוה שחיה ערך לחות' אכילה אם נהנה גרוש חמחו הכילה חוציא אחרי' ואם נפשו קלה בליו ואינה נהנה גרוש אינה רחוי' לברך לא לעני' ולא לאחריה ע"כ וכל סעיף א' חיירי כשאינם הברכים בה"ת כל אחד לעצמו אבל כשחברכין לעצמן מוחר לחן מי בחיט חיי' מדאוריחא מן ואיט חוציא חוציא לא בברכת זימון וכן חבואר בב"י ולחם רב,

סימן

סימן קצ"ח

(ה) בל"ח דף כ"ו ושל"ג פירשו דאם לא עמה לאחר המברך מז שנה לאחר השומע אכל בשעמה לאחר המברך חו לא צריך לענות אמן לאחר השומע (ב) וכן הסכים בל"ח ומהרומס ,

סימן קצ"ט

(ה) אפי' אינו קורא ק"ש שחרית ושרגית (כ"ג) והלא כע"ת (ב) אכל מנגרמי' כגי' ומנכרים לעשרה להזכיר הש' (ב"ח) ולא רמיתי טהגיש בן (ג) מהר"ם אכל עם אשתו וקרא לאחר שיסת' רביעית יין לזמן עתו ואי"ל שיגא ברכה אחרונה אבל היין בברכת הזן אשתע וקשה הא פסי' ר"י בשם רש"י פ"ג שאכלו ואפילו עם בעליהם לא תשום דאין לאברהן נאה (תל"ט) (ד) תשתע מזה דאף יחיד שמוזמן רבים נריכים שיבינו פולס אכל בל"ג אפי' ס"ב ונ"ח אי' קנ"ג בשם ברכת אברהם כתבו דהוקא יחי' שמוזמן יחי' נריך שיבין (ה) עיין אי' חקפ"ע ופי' תרפ"ט גם קשה תשם על ע"ת שכתב דאני עב' ואני ב"ח מזמני עליו הא שם מחריבן דאפי' לעצמו אינו תוזמן ולקמן מפרש בע"ה (ו) ודעת ע"ת שאמר מדרבנן וקרא מסמכתא הא (ז) כתב בל"ח דמזירי בחרש המדבר ואינו שומע אכל בארן שומע ודן לא מדבר אין מנגר' וכן לא מיירי בשוטה שדברו אפי' אלא בשוטה שאינו חכ' והעם מחזיקין אותו בשוטה ועיין בספרי אמיתו רבה מ"ל אי' מ' (ח) עיין בספרי אי' של"ל בזה ,

סימן ר'

(ה) וגם הלאכל יחידי ואינו מברך עמהם עונה ברוך שאכלנו משלו (הרשו' מהר"ם) אדם מ' שהיה אוכל על שלחן שאכלנו שלשה אחרו לו אכול עמנו ומשמע ברכת זימון אחר לכן אחם מדברים דברים בעלים ואני אוכל בטהירות ומיד אני שומע בתור' ספר המידים מי' תת"ק (ב) ואם הדבר נאמן תוכר ב"י והב"מ מהי' נגמת אפי' אין הדבר נאמן ודאים דהכי נהיגי עלמא (ג) לשון רמ"א ושמו לאכל פת וכחב בע"ת מבמע שאם לא היה הענא לאכל פת רק פירות וכיומא כו דאין חייב בב"המ אינו מוזר ומברך הזן אמ"כ כשמברך ומשמה ג"ע ע"כ ומשמחמני' שכ"כ בד"מ בשם ר' יעני' להחיא האם אכל פירות או פירות מוזר לתקום שבסק וכ פסק הב"מ , (ד) מי' כשבאים שנים אחרים לאכול אצו מצורף לזימון אפי' כתה פעמים כל אחן שהוא אוכל וכ"פ הב"ח ודק זה לא נאמר בעלי ש"ע וג"ע , מי' ר"מ

סימן קצ"ט

(ה) אפי' אינו קורא ק"ש שחרית ושרגית (כ"ג) והלא כע"ת (ב) אכל מנגרמי' כגי' ומנכרים לעשרה להזכיר הש' (ב"ח) ולא רמיתי טהגיש בן (ג) מהר"ם אכל עם אשתו וקרא לאחר שיסת' רביעית יין לזמן עתו ואי"ל שיגא ברכה אחרונה אבל היין בברכת הזן אשתע וקשה הא פסי' ר"י בשם רש"י פ"ג שאכלו ואפילו עם בעליהם לא תשום דאין לאברהן נאה (תל"ט) (ד) תשתע מזה דאף יחיד שמוזמן רבים נריכים שיבינו פולס אכל בל"ג אפי' ס"ב ונ"ח אי' קנ"ג בשם ברכת אברהם כתבו דהוקא יחי' שמוזמן יחי' נריך שיבין (ה) עיין אי' חקפ"ע ופי' תרפ"ט גם קשה תשם על ע"ת שכתב דאני עב' ואני ב"ח מזמני עליו הא שם מחריבן דאפי' לעצמו אינו תוזמן ולקמן מפרש בע"ה (ו) ודעת ע"ת שאמר מדרבנן וקרא מסמכתא הא (ז) כתב בל"ח דמזירי בחרש המדבר ואינו שומע אכל בארן שומע ודן לא מדבר אין מנגר' וכן לא מיירי בשוטה שדברו אפי' אלא בשוטה שאינו חכ' והעם מחזיקין אותו בשוטה ועיין בספרי אמיתו רבה מ"ל אי' מ' (ח) עיין בספרי אי' של"ל בזה ,

סימן ר'

(ה) וגם הלאכל יחידי ואינו מברך עמהם עונה ברוך שאכלנו משלו (הרשו' מהר"ם) אדם מ' שהיה אוכל על שלחן שאכלנו שלשה אחרו לו אכול עמנו ומשמע ברכת זימון אחר לכן אחם מדברים דברים בעלים ואני אוכל בטהירות ומיד אני שומע בתור' ספר המידים מי' תת"ק (ב) ואם הדבר נאמן תוכר ב"י והב"מ מהי' נגמת אפי' אין הדבר נאמן ודאים דהכי נהיגי עלמא (ג) לשון רמ"א ושמו לאכל פת וכחב בע"ת מבמע שאם לא היה הענא לאכל פת רק פירות וכיומא כו דאין חייב בב"המ אינו מוזר ומברך הזן אמ"כ כשמברך ומשמה ג"ע ע"כ ומשמחמני' שכ"כ בד"מ בשם ר' יעני' להחיא האם אכל פירות או פירות מוזר לתקום שבסק וכ פסק הב"מ , (ד) מי' כשבאים שנים אחרים לאכול אצו מצורף לזימון אפי' כתה פעמים כל אחן שהוא אוכל וכ"פ הב"ח ודק זה לא נאמר בעלי ש"ע וג"ע , מי' ר"מ

סימן קצ"ח

(ה) בל"ח דף כ"ו ושל"ג פירשו דאם לא עמה לאחר המברך אז שנה לאחר השומע אכל בשעמה לאחר המברך חו לא צריך לענות אמן לאחר השומע (ב) וכן הסכים בל"ח ומהרומס ,

ואם הם עשרה ונכנס בשעה שהמברך אומר נברך אלקינו כו' אומר גם הוא ברוך אלהינו ומברוך שמו תמיד לעולם ועד וה"ה מי שהיה בבית שאכלו שם חבורה והוא לא אכל עמהם כשהם מברכין הוא עונה אחר המברך ועונה (א) כמו שכתבתי בנכנסים ואם הנכנס נכנס כשהמברך חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו בהוך הוא וברוך שמו יש להסתפק ולומר שאע"פ שהוא סיום ברכה של ברכת הזימון כמו שכתבתי לעיל סי' קצ"ב סעיף א' אין צריך לענות כלום אפילו אמן כיון שהמברכין עצמן אין עונין שם כלום או דלמא כיון שאמרו שאם נכנס כשהאחרים עונים כו' יאמר הוא אמן אע"פ שהמברך שומע ג"כ ואין המברך צריך לענות אמן אפ"ה יאמר הוא אמן שמא ה"נ אעפ"י שהמברכין היוצאים בזימון אין צריכין לענות אמן מ"מ הנכנס יאמר אמן על סיום ברכתו של המברך וג"ל שיש לו לענות אמן אע"פ דאינהו אין צריכין לענות אמן לא תקנו להו לומר אמן כדי שיכינו לבם שלא יפסיקו ויצטרפו עם ברכת הזימון גם ברכת הזן אבל הוא היה יכול לצאת קודם ברכת הזן ועכשיו ששומע סיום ברכת הזימון למה לא יאמר אמן ג"ל : (ב)

קצט

על מי מזמנין או אין מזמנין ובו י"א סעיפים ,

א שמש שאכל כזית מזמנים עליו אע"פ שאינו קובע מקום לסעודה שהרי צריך ללכת הנה והנה ; מ"מ כיון שדרכו בכך זו היא קביעתו :

ב הבותים בזמן הזה הם כגוים גמורים ואין מזמנים עליהם :

ג עם הארץ אפי' ע"ה גמור (א) בזמן הזה אע"פ שמצוה להרחיק ממנו מאד מ"מ אחז"ל שמזמנים עליהם כדי שלא יהא כל אחד בתה במה לעצמו בלומר כיון שאי אפשר לכל אדם לקבוע סעודה בלא הם דמצויין הם עכשיו ואם יפרשו מהם אפילו בזימון יהיו גם הם פורשים עצמ' מן הציבור לגמרי :

ד גוי אין מזמנים עליו ואפי' גר שמל ולא טבל עדיין גוי הוא ואין מזמנים עליו שאינו גר עד שימול וטבול , אבל גר גמור מזמנים עליו ויכול לברך בה"מ כתיקונה בכל נוסח שלו ואפי' שהנחלת לאבותינו יכול לומר שם אברהם אבינו אשר לו נתתה הארץ נקרא אביו דכתיב אב המון גוים נתתיך והרשי' מתחלה אב לארם מכאן ואילך לכל העולם :

ה אונן בחול שהוא צריך להתעסק בצרכי המת ומפני כך פטרוהו מברכת הזימון כמו שיתבאר במקומו בע"ה אין מזמנים עליו ג"כ שהרי הוא פטור לגמרי מברכת המזון ואיך יזמנוהו לברך ,

ו כבר אמרנו בסי' קפ"ו שנשים חייבות לברך ברכת המזון וכיון שחייבות בברכת המזון אם רוצין לזמן הרשות בידן ויכולת ג"כ לזמן לעצמן להוציא אחת את חברתה אבל לא חייבו אותם חכמים בזימון ודווקא ברכת הזימון בג' אם רוצות יכולות לזמן אבל בעשר' להזכיר את השם אינם יכולות דהזכרת השם הוא דבר שבקדושה וכל דבר שבקדושה לא נמסר אלא לאנשים גדולים ובני חורין , (ב)

ז וכשאוכלות עם האנשים חייבות בזימון מיגו דחל חובת הזימון על האנשים בסעודה זו חל ג"כ עליהם מיהו אע"פ שחייבו בברכת הזמון אין מזמנים עליהם לצרף אותם להיותם מן השלשה כגון אם הם שנים אנשים ואשה אחת שאסרוהו חכמים לזמן יחד משום שנראה כפריצות לזמן אשה לצרף אותם עם אנשים ואפילו עם בעלה (ג) אינו נאה לזמן אבל בשיש שלשה אנשים בלא הן חייבות גם הם בזימון ויוצאות בזימון האנשים ואע"פ שאינם מכינים ברכת הזימון וכבר כתבתי למעלה סי' קצ"ג סעיף א' שברכת המזון צריכות שיבינו לעצמם בלחש , (ד)

ח אנדרוגינס (ה) חייב לזמן ומזמן למינו דהא מ"מ מבני ישראל הוא וחייב בכל המצות שנצטוו בני ישראל אבל אינו מזמן לא לנשים ולא לאנשים מפני שהוא בריה בפני עצמו ואינו מצטרף לא לאיש ולא לאשה שאינו לא איש ולא אשה ,

הג"ה ולל דאף אמי שסובר דאנדרוגינוס נאו בריה בפני עצמו הוא אמנם בסק זכר בפסק נקבה היא יש ליתן עצה על הא דאיש חזקן לא לנשים ולא לאנשים דהא נחבאר בסעיף ז דנשים אין מזמנין עליהן הילכך אינו חזקן לא להאנשים דהא נקיבה הא ולא לנשים דהא זכר הוא כמו שיתבאר בסעיף ע' ויהיו אף אם הוא בסק זכר או נקבה מהוייב לזמן בחיוב דהא הוא חלק מסק דהא ברכה זימון היא (ו) מן התורה ונפקא מ מקרא כתו שיתבאר לעיל סימן קל"ב סעיף א' וכל מקום לתורייתא הם חייבים מסק כתו שמתבאר לעיל סימן י"ז סעיף ב' ועל סימן תקפ"ע סע' ד' וה' וסימן תרפ"ט סעיף ג' ,

ט וטומטום אפילו למינו אינו מזמן דשמא זה יקרע ומצא זכר וזה יקרע ומצא נקיבה ,

י קטן אין מנהגינו לצרף לא לזימון של שלשה ולא לעשרה בין לתפלה בין לברכת המזון להזכיר את השם אפי' הוא מבין ויודע למי מזמנין ומברכין עד שיהא בן י"ג שנה ויום אחד ואז מחזיקין אותו לגדול שהביא שתי שערות ומצרפין אותו לכל דבר שבקדושה ואין בודקין אחר שתי שערות אם יש לו או אין לו דאזלינן בתר רובא מכתמא סמכינן דיש לו כן המנהג ואין לשנותו , חרש ושוטה (ז) אם מכוונים ומבינים מזמנין עליהם אע"פ שאין החרש שומע הברכה לית לן בה כיון שיודע שמזמנין גם עליו הוא נותן לב ומכוון בלבו מה שיאמר המברך ,

יא מי שנידוהו מחמת עבירה אין מצרפין אותו לזימון שכבר ריחקוהו (ח) .

ך

דין המפסיק כדי לברך ובו' ב' סעיפים ,

א שלשה שאכלו כאחד ושנים מהם גמרו סעודתם ורוצים לברך והשלישי רוצה לאכול יותר צריך הא' להפסיק לשנים שיזמנו (א) ויונח עמהם ברכת הזימון ואפי' לא רצה להפסיק מזמנין עליו בעל כרחו בין עונה בין אינו עונה כיון שהוא עומד שם מפני שמדינ' דדרך ארץ ראוי לו להפסיק והוא אינו רוצה לקיים הדרך ארץ טופין אותו בע"כ ואם ישמע הזימון ולא יענ" חטאו בראשו ורשע בעוני ימות והם יוצאין ידי זימון אבל שנים אין חייבין מדרך ארץ להפסיק לאחד והילכך אין חיוב זימון חל עד שיתרצו להפסיק ולברך ואם לא רצו להפסיק וזימן הוא עליהם בלא רצונם לא עשה כלום ואין צריכין לענות וכל זמן שלא יתרצו השנים לזמן גם הוא אסור לו לברך לעצמו ולצאת לשוק (ב) מפני שמבטל גם את השנים מברכת הזימון שחל עליהם והרי הוא חוטא ומחטיא אלא ימתין עד שיגמרו השנים ויזמן עמהם שהרי כבר נתחייב הוא בזימון ואיך יברך בלא זימון ,

ב וכשמפסיק אין צריך להפסיק אלא עד שיאמר המברך ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ברוך הוא ברוך שמו דעד כאן הוא ברכת הזימון ולא יותר וי"א שצריך להפסיק עד שגומר ברכת הזן ואע"פ דברכת הזן אינה שייכה לזימון דהא אפי' יחיד צריך לאומרו מ"מ כיון דנברך אינה ברכה (דהא לית בה לא שם ולא מלכות וע"ל סימן רי"ד וכן נתבאר לעיל ס' קצ"ד סעיף א') כשיפסיק יפסיק לכל הפחות אכילתו ברכה אחת כדי שיהא ניכר לכל שמזמנים עליו ולא משום דחשיב ברכת הזימון וכן נהגין והפסק אינו נקרא לו היסח הדעת ממה שיאכל שלא הפסיק אלא כדי שיוכלו השנים לזמן הם הוא יוצא ידי חובת זימון שחל עליו אבל הוא יכול לאכול אח"כ יותר בלא נטילה ובלא ברכה בתחלה שהרי לא הסיח דעתו מלאכול , וכשגומר אכילתו חוזר ומברך מתחלה כדינו כשאוכל לבדו ואם הפסיק והיה דעתו לאכול (ג) אח"כ אע"פ שנמלך ולא אכל כשרוצה לברך מתחיל מתחלה ברכת הזן ואע"פ שכבר שמע ברכה זו כשהפסיק הא לא היתה דעתו לצאת בה שהרי היתה דעתו לחזור ולאכול אח"כ לכך חוזר ומברך מתחל' ברכת הזן וו' כולה וכשם שהאחד מפסיק לשנים לענין ברכת הזימון כמו שכתבנו כן ג" מפסיקין לשבעה לצרף עמהם כדי לברך בהזכרת השם ואין צריכין להפסיק אלא עד שאמר המברך את השם נברך אלקינו ולא יותר שהרי אין עיקר הפסקתם אלא משום הזכרת השם ואחר שהזכיר המב' השם יצאו י"ח ויכולין הם לחזור לאכילתן וכשגומרין את סעודתן יזמנו כדין שלשה שאכלו ויכול אדם להפסיק , (ד) שנים ושלשה פעמים בסעודה אחת, וחוזר לאכילתו בלא ברכה ומברך כדינו ,

רא

ס הוא המברך וכו ד׳ סעיפים :

א גדול מברך כי מדיני הדרך ארץ הוא לכבדו בזה ואפי׳ בא לבסוף ואם רצה ליתן רשות לקטן שיברך רשאי (וע״ל סי׳ קס״ז סעיף י״ד) וה״מ כשאין שם אורח שנתאכסן אצל ב״ה זה אבל אם יש שם אורח הוא מברך אפי׳ אם ב״ה גדול ממנו כדי שיברך (א) לב״ה בעבור שאכל עמו ומזה ברכה מברכו יד״מ אבינו שבשמים שלא יבוש ולא יכלם ב״ה הזה לא בעה״ז ולא בע״ה ויצליח בכל נכסיו ויהיו נכסיו מוצלחים וקרובים לעיר ולא ישלוט שטן במעשה ידיו ואל יזדקק לפניו שום דבר חטא והדהור עון מעתה ועד עולם ואם הבעל הבית רוצה לוותר על ברכתו זאת או שאין האורח הגון בעצמו ורוצה לברך ב״ה בעצמו רשאי וכל זה מדיני הדרך ארץ והאדנא אין מקפידין בכל זה דלא ליתי לאינצויי עם ב״ה ולומר לו זה הוא גדול או הגון והבעל הבית נותן לברך למי שירצה במקרה בעלמא בלי שום הקפדת גדול או קטן או הגון או אינו הגון :

ב ישראל ת״ח א״צ שיקדים כהן ע״ה לברך לפניו משום חק ומשפט הכהונה דאדרבה זהו בכלל משנאי אהבו מות ודר״ל אל תקרי משנאי אלא משניאי כלו׳ שדוא משניא (ב) כביכול הש״י שיתן ויצוה הכבוד לע״ה מפני כהונתו חלילה שלא צו׳ הש״י לכבד את הכהן אלא אם הוא כהן ת״ח אז הוא מצוה להקדימו על כל הת״ח הכתיב וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון ולא כהן ע״ה מ״מ אם רוצה הת״ח אפי׳ הוא כהן ליתן רשות אפילו לע״ה אין בכך כלום .

ג מי שנתנים לו כוס של ברכ׳ לברך ואינו מברך מקצרים ימיו דכתיב ואברכה מברכיך והמברך ב״הם מברך לבעל הבית וא״כ אם אינו מברך אינו מתברך .

ד וצריך ארם לחזור כשיתנו לברך שיתנו לו הכוס לברך כדי שיתברך ואף למצוה יתירה היא בידו .

רב

דיני ברכות פירות האילן וכו י״ח סעיפים .

א ודיני ברכות הראיל ואתו לידן נימא בהו מילתא לפרש שאר ברכות שאינן נהגים בתוך הסעודה כבר אמרנו פעמים שאסור לאדם ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה וכל הנהנה מן הע״הז בלא ברכה באילו מעל בהקדש וילפינן לה מקראי דרמינן קראי אהדדי כתיב לי״י הארץ ומלואה כלומר כל הארץ ומלואה היא כקדשים שנאמ׳ בהן קדש לה׳ וכתיב והארץ נתן לבני אדם ואמרי׳ לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה לפי׳ לא יהנה עד שיברך וכשיברך הותרה וכתיב ברוך י״י יום יום ודייקינן וכי ביום מברכין בלילה אין מברכין אלא לומר בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו פי׳ בשבת מעין שבת בי״ט מעין י״ט ה״נ תן לו מעין ברכותיו שמשפיע לך כלומ׳ תהיה הברכ׳ מעין השפע שנתן לך לפיכך תקנו חז״ל לברך על מה שיהנה ושתהא ברכה מעין טבע אותו הענין שיהנה ממנו כמו שנבא׳ בע״ה על כל מין ומין ברכתו לפי טבעו ועניינו (א) על כל פירות האילן ואפי׳ על ענבים בעודן ענבים מברכין בתחלה בפה״ע אבל על המשקין היוצא מהן מברכין (ב) שהכל כמו שיתבאר לקמן בסימן זה ב״ה חוץ מן השמן שמברכין עליו בפ״הע חוץ מן היין שיצא מן הפרי ואפילו בעודנו תוסס מברכין עליו בורא פרי הגפן בין חי בין מבושל ואפי׳ הוא עשוי קינדשטון דהייט שנותנין בו דבש ופלפלין מכל מקום היין עיקר ומברכין עליו ב״פ הגפן ואם נתערב ביין משקי׳ אחר בגון שכר וכיוצא בו הולכין אחר הרוב אם הרוב יין מברכין בורא פרי הגפן ואם הרוב משקה אחר מברכין עליו שהכל .

ב וענבים בעודם בוסר כל זמן שלא הגיעו לכפול הלבן אע״פי שראוין לאכילה כיון שאינם עיקר הפרי שאין עיקר פרי הגפן אלא כשראוי לעשותו יין אינם נחשבים עדיין לפרי העץ אלא כשאר פרי הארמה ומברכין עליהם בורא פרי האדמה וכשהם כפול הלבן ואילך אז הם נחשבי׳ פרי העץ ומברכין עליה׳ ב״פ העץ ושיעור פול הלבן אין אנו בקיאין בו לפיכך מברכין לעולם ב״פ האדמה עד שיהיו גדולים קרוב לבישולם שאף אם הם גדולים כפול הלבן והיה ראוי לברך בפה״ע אם היה מברך בפה״א היה יוצא בו לפי שהוא ברכ׳ כולל פה״א ופרי העץ שגם הם צומחים מן האדמ׳ אלא שאחז״ל מצוה מן המובחר לברך על כל מין ברכה פרטית השייכ׳ לה מפני שהשבח בכך גדול יותר שהוא מורה על ההשגחה הפרטי ת שכשגיח על בריותיו לתת לכל איש הצריך לו וחזו הנקרא מעין ברכותיו לפיכך כל זמן שהוא מסיפק אם הוא כפול הלבן יברך הברכ׳ כללית שהיא בפ״הא ובשאר כל אילנות מיד שיוציאו (ג) הפרי ורוצה לאוכלו נחשב כפה״ע דלהבי קאי גם אחר שתבשל מברכין בורא פרי העץ חוץ מעל החרובין שאינו מברך בפה״ע עד שיראה בהן כעין שרשראות של חרובין וחוץ מן הזתים שאינו מברך עליהם בפה״ע עד שיגדל הגץ סביבים וקדם לכן מברך עליהם בפה״א ושא׳ פירות נמי לא אמרן דמברכין עליה׳ בפה״ע מיד שיוציאו אלא כשאינו מד׳ עפרץ ביותר עד שאינו ראוי לאכילה אפי׳ ע״י הדחק ואז אין מברכין עליו כלל שאינו ראוי לאכילה וכעין בעלמא הוא . (ד)

ג גרעיני פירות (ה) מברכין עליהם כמו על הפרי עצמן אם הם מתוקי׳ שאז הם כעיקר הפרי (ו) ואם הם מרים אין מברכין עליהם כלל ואם מתוקן ע״י האור מברך עליהם שהכל שאינם פרי כיון שאינן ראויין לאכילה בלא מתיקה ע״י האור

ד שמן זית עיקר ברכתו היא ב״פ העץ אלא שכשאדם שותה אותו לבדו כמות שהוא הוא מזיק לאדם לפיכך אין לברך עליו כששותהו לבדו דהאיך יברך והוא מזיקו טוב היה לו שלא לשתותו ואם אכלו עם פת נ״כ אין צריך לברך עליו ברכה השייכת לו אלא מברך (ז) על הפת ופטרו דהפ׳ עיקר ופוטר את הטפל ואם שתאו מעורב עם מי סלקא והוא שקדין לו אגינרון שאז אינו מזיק אז הוי דינא הכי אם הוא חשש בגרונו שזו היא רפואתו והוא שופה אותו לרפואה אז הוי שמן עיקר רפואתו מברך עליו ברכת השמן שהיא בפה״ע (ח) ואם אינו מתכוין לרפואה אלא לאכילה ה״ל אגינרון עיקר שהוא עומד לאכילה ולא השמן מברך עליו ברכת האגינרון והוא שהכל .

ה שקדים המרים כשהם קטנים הקליפה שעליהם אינה מרה והאוכלים אוכלים בשביל הקליפה לפי׳ מברכין עליהם בפה״ע וכשהם גדולים הקליפה כבר נתקשה והאוכלים אוכלים בשביל הגרעין שבפנים גרעין היא אזוקי מזקת לאדם ואין מברכין עליהם כלל ואם מתקן ע״י האור או ע״י ד״א מברך בורא פרי העץ . ואף על גב דגבי גרעיני פירות אמרינן העיל כשמתקן על ידי האור או ד״א מברך עליהם שהכל שאני גרעיני שאר פירות דהת׳ דפירי שעליה׳ הוא עיקר פרי אותו העץ ואין הגרעינין עיקר פרי לפיכך אם אין הגרעין ראוי לאכילה בלא אור אינם נחשבים פרי אפי׳ אחר שמתקן אבל הבא עיק׳ הפרי הוא הגרעין ותחלת נטיעתן לדבי נטעו להו שאחר שיתבשלו באילן ויתל שם ישתיק אותן באור דבלאו הכי אינו ראוין לאכיל׳ ואדרבה אזוקי מזיק ליה לאד׳ ואינם נקראי׳ פירי עד שישתיק אותם באו׳ לפיכך כשמתיק אות׳ באור מברך עליהם בפה״ע .

ו צלף והוא מין אילן שיש בו ד׳ מיני פירות הראויין לאכילה עלין שלו ראויין לאכילה ובתוך העלין גדלין כמין תמרות והם ג״כ ראוין לאכילה ועיקר הפרי שגדל עליו הוא נקרא אביונות וסביב אותו הפרי גדל קליפה גדולה כמו קליפת האגוז״ הדקים ונקראות קפרים ג״כ ראוייה לאכילה לפיכך על העלין והתמרות והקפרים מברך ב״פ האדמה לפי שהם אינם עיקר הפרי של אותו האילן ועל האביונות מברך בפה״ע שהוא עיקר הפרי של זה האילן :

ז תמרים שהוציא גרעיניה׳ ומיעכן ביד ועשאן כמו עיס׳ אפ״ה לא נשתנית ברכתן ומברכין עליהן בתחילה בפה״ע ולסוף ברכה א׳ מעין שלש שהיא משבעת המינין כמו שיתבאר בע״ה בכל שבעת המיני׳ ולפי זה הפרמ״ל שלו שעשים מגדגדניו׳ ושאר מינים שמעבים אותן ומוציאין גרעיניהן מברכין עליהם

סימן ר״א

(ה) וכשיש וברכת מזון יי׳ מלאיך מזה דשמת ב״ה (בחכמת תהלים) (ב) לא דק הקרא בחכמת כתיב וכן פרש״י ז״ל שטרחים לשטוח הטורה (תי״ט) ודאים אלא מין נעיל מיתן קס״ז סי״ל

סימן ר״ב

(א) סחב בס״ח סי׳ תאל״ב מלים שיש ביהו מנוח ר׳ אל יברך ואח״כ יסבר הנוח שמה הנלינע הגרעין או נרקב ומנוח שמירן לבטל ע״כ וכתב בשל״ה הקלא מנוח כ״ל סתמה ריחה בי חיהם דלוויה לבטם והוי לבטלה תש״כ אחר מירות שלקי שם הבאים והתלינה בתוכו לא ביריך לבטנה בשביל קליפתו המיוחד ע״כ יותר טו׳ לברך על הפרי כשהוא שלם שכל חילי הברכות שלם עדקי (יעקב הלי) ומי מוסיף דשבירת מנוח הוי הפסק בין ברכ׳ מלאיכה דומיא דחתיכ׳ לחם המוציא ע״כ . ול״ע דמדכתב בס״ח מנוח ר׳ תמוע דבהרבה לא יסבר ומי לבטמו תכוס תמקה אמי׳ בהרבה נדיך להבר גם לא דמי לחוטא דשם בלחת מיט מוחך כולו ובלחת הנשם תנשם דקי דמוחך תשם בפת אין המתוך מיר ולא היה מכר שהוא מחך לא הכ רשאי לחתוך מחבואר בפר׳ סי׳ קס״ז גם בשבת אין מוחך כלל תשם דאיט הבשקה גתור׳ ויחר טוב לבפסיק בזה ו׳בר׳ על המלם ולבד נרלה כשיש הרבה תנחים לפניו אלא יסבר ובחב בשור חדש אם אוכל פרי מחוח תמיח נריך להבר תשם דהוי ברים ע״כ ונריך להוציא הגרעין כדי שלא יבא לידי ספק ברכ׳ תחרוכה ע״כ ולא דק דלתה לא יברך עליה כשסיא שליתה הא יכול אח״כ ליטול הגרעין מחכה ונלא לאכלה מיהו אם רצה נלאכלה עם הגרעין יש לפרש קודם כתו בחבלי בסי׳ ר״ו כתב בח״ח הנחא לשאת מיה לא יברך ובאח״כ יסבור מלא יסבור ואח״כ מברך וכתב בכ״ג מרלה הנשם תשם הבסקה ע״כ יחיר נרלה הנשם תשם ביזוי ברכה וע״ל בנשם בסיכת הבלה עד כתב בח״ח בסס ס״ח אם ביריך על המים ומתו שם מת בעיר יסבור תעבו מן המים ויסתה הבאר עכ״ל מבל בכ״ג סימן ר״ד הנחיק בכס ס״ח ויסתה תעבו מן המים ויסבור הבאר ע״כ ולא הבינ׳ דברי מ״ת כלל : ברי דיסתה תחלה ואח״כ יסבור וכן ראיתי בס״ח טעיה סימן תחל״ד וכתב בכ״ג הלא ל״ח בספיכת תים שהמלא תחת תעיל בתים בפת סס התות מ״ת יסתה מעבו ושחר תעה לא ידע דבר רע ומאחר ביסתה מעבו שאין כאן הברכה לבטלה יסבור הבאר : (ב) והא דלא תקנו בתחרו כל״ח בבסרה מתחרות הכוס דברמשית מי מחחר כולא דלתיב בדבר י״ל (מי״ט) (ג) אפי׳ טוא קטן אחד (כ״ח) (ד) ול״ל דאם מתקן ע״י אור לא דבר אחר עבד שבכל כמין גרעינין (מי״ט ול״ח) ובין בלבוש ס״ה י״ה (ה) בין של תאנים לא שאר כל הפירות (תו׳ תרומי) (ו) דלא תרבינן להו מתת אלא עיקר הפירי חבינין ביה כן דעת הרמ״ם וכן דעת הרמ״ם ועוד אלא כיון דחדי הם לא תבנו להו גם נ״ע לי דאפשר לתוספ׳ והרא״ש ומיעת׳ תברכין על הגרעין הרים שמחוקק ע״י אור בפר״ע הלא מחב ב״ל בתבדק שהכל אלא בסס הרמ״ח הוסק אמי׳ בגרעינין מחוקק לבר׳ שהכל (ז) אפי׳ אתן בו אתן הרבה (ע״ח) עד כתב בע״ח דחס מוס׳ ברוטו ומוקל אתן בפת תבדו בפע״ה ומחה על כ״ח שכתב דחבר על הפת אמי׳ רי״ב דאה הפת תעורב בעיקר אינו מבדק על הפת ע״כ ומתיין בכ״ח כאן ומי׳ רי״ב הקשה קושיא זו בעצמו ומה״ה לא ז״ מפסק זה ול״ל ליסב ע״פ דברי הפי׳ דאין לרשות לגרעינו הוא להחות ולא לאכול פת מ״כ אלא שאוכל בפת בטלה דשרא אכ״ח ופת הוא עיקר וכסברא ז״ מלא בחיחשי הבר״ח פי׳ כיון ול״ן חי׳ דהכא מ״מ לאכול אתן לבח בלא פת והבלים לפסק הב״ח וכן נראה אור׳ ירוחם (ח) ואין חילק בין נתן בו אתן הרבה לא תשם אלא אם הוא לרשותה לשלם נמה״ע ואם הוא לאכילה

עלידן נ"כ בפה"ע שלא נשתנית ברכתן ע"י המעיכה (דכיון שהם בעין חשובין כעיקרי הפרי) ויש חולקין ואומרים שהכל לפי (ט) שאינו דומה לתמרי שמעכן דהתם אינם מתרסקין כ"כ עד שאין מכירין אותו כמו הפוביד"ל שמתרסקת עד שאין מכירין מאיזה פרי היא ויש לחוש לדבריה' לפיכך לכתחלה יברך שהכל שהיא כללית ויוצא בה לכ"ע ובדיעבד אם בירך בורא פרי העץ יצא (י)

ח דבש היוצא מן תמרים בין על ידי כתישה וסחיטה בין הזב מהם מעצמו מברכין עליו שהכל שאין זה נקרא פרי שאין הפרי עומד אלא לאכילה ולא לסחיטה ומשקין שסחטו ן מהן אינו נקרא אלא זיעה בעלמא ומזה הטעם הוא הדין לכל משקין היוצאין מכל שאר מיני פירות זיעה בעלמא הוא ומברכין עליהם שהכל שאינם עומדים לסחיטה אלא לאכילה חוץ מהמשקין היוצאים מהענבים והזיתים שהם עיקר ותחלת נטיעתן לדבי נטיעו להו ולדבי קיימו לפיכך מברכין עליהם בלשון פרי על השמן בורא פרי העץ שהוא כמו כל שאר הפירות דקיימא לדבי ועל היין מפני חשיבתו קבעו לו ברכה בפני עצמו והוא בורא פרי הגפן

ט ספי ענבים ודם ענבים שאינם מתבשלין לעולם מברך עליהם ועל המשקין היוצא מהן שהכל שאינן בכלל פירות וכן על הנובלות (יא) ודם תמרים שבשלם ושרפם החום עד שנתייבש מברך שהכל ,

י פירות ששראן או בשלן במים אע"פ שנכנס טעם הפרי במים אינו מברך על אותן המים אלא שהכל דלא עדיפא ממשקין היוצאין מן הפירות דאמרינן שאינו אלא זיעה בעלמא וי"א שמברך על אותן המים בפ"הע ולא דמי למשקין היוצאין מהם דהתם נשתנה טעם הפרי במשקין ואין להם טעמם הראשון אבל כששרין (יב) או מבשלין פירות במים המים יש להם ממש טעם של אותן הפירות לכך מברך עליהם כמו על הפירי עצמו ובדיעבד יצא אבל לכתחלה טוב יותר לברך שהכל שהיא כללית ויוצא בה לכ"ע נ"ל , (יג)

יא וכיון דמסתפקא לן במים ששראו בהן פירות או בישלום בהם אם נחשבין כפירי עצמו או לא לפיכך מים ששרו או בשלו בהם צמוקים או תאנים שהם משבעת המינים וצריכים אחרידם ברכה אחת מעין שלשה קשה לתקן ברכתן דבשלמא ברכה ראשונה מברכין שהכל ויוצאין בה לכ"ע דיעל הכל שאמר שהכל יצא שהיא כיללת הכל , אבל לענין ברכה אחרונה היכי נעביד שאם יש להם דין הפרי עצמו יש לו לברך ברכה אחת מעין ג' ואם אין להם דין הפרי עצמו יש לו לברך בורא נפשות רבות כו' ובאלו אין האחת פוטרת האחרת , לכן כל ירא שמים לא ישתה אותם אלא בתוך הסעודה דברכת המזון פוטרת ברכה של אחריהם בין שתהיה מעין ג' בין שתהיה בורא נפשות , ואם ירצה לשתותן שלא בתוך הסעודה יאכל ג"כ פרי אחד משבעת המינים וגם ישתה מים ויצטרך לברך ברכה אחת מעין ג' על הפירי של ז' המינים ובורא נפשות על המים ויצא ממ"נ ידי חובת מי הצימוקין או התנאים אבל אין תקנה על ידי שישתה יין ויברך אחריו ברכה אחת מעין ג' ויסף בה על העץ ועל פרי העץ שאע"פ שבתוכפות זה אינו מזכיר שם ומלכות אין לו לעשות כן שאין לכלול בברכה מעין שלש שום ברכה של כפק דה"ל כמו משנה מטבע ברכות והא דאמרינן דדין מי הצימוקין שוה לדין מי התאנים ה"מ כשהצימוקין מעורבין עם המים אבל אם נמשכו המים מהצימוקין הוו להו יין ומברך עליהם ב"פ הגפן וברכה אחת מעין ג' כמו ביין והוא שיהו הצימוקין שיהיה בהן לחלוחית שאם ידרוס אותן יצא מהם דובשן אבל אם כשיעצרו אותם לא יצא מהם שום לחלוחית דבש לא הוי כיין אלא כמים ומברכין שהכל אע"פ שנמתקו קצת המים אינו אלא זיעה בעלמא לכ"ע והא דמספקינן במי שריית הפרות דוקא בפירות שאין דרכם לבשלם ולא לסחטם אלא דרך לאוכלם בעין אבל פירות או ירקות שרוב אכילתם הוא על ידי בישול דברי הכל שדין המים שבשלום בהן כמו דין הפרי או הירקות עצמן ,

יב וכל הפירות שטובים חיים ומבושלי' כגון תפוחים (יד) ואגסים וכיוצא בהן ברכתן ג"כ שהה שבין חיים ובין מבושלים מברכין עליהם בפ"הע ואפילו אותן שהם טובים יותר כשהן מבושלים אלא שכשהן חיים הם ג"כ טובים כגון חבושים ורמונים שלנו מברכין עליהם בורא פרי העץ אפילו חיים כיון שהרבה בני אדם אוכלין אותן חיים ואין מקפידין להעלותן בבישול ואם אין דרך הרבה בני אדם לאוכלם חיים אלא מבושלין א"כ אין בישולן נגמר עד שיבשלו אותן דלדבי נטעו אותן מתחלה שיאכלום על ידי בישול וכשמבשלין אותן הוא מביאן לדרך אכילתו והוא עיקר הפרי לפיכך אין מברכין עליהם בשם פרי אלא לאחר בישולם ומברכין עליהם בפ"הע אבל האוכלן חיים מברכין שהכל שעדיין לא נגמר פריים ולא פרי הם ולא דמי לבוסר שמברכין בורא פרי האדמה , דשאני בוסר שהרבה בני אדם אוכלים אותם בעודם בוסר וחשיבי להו לפרי ולא גרע משאר פרי האדמה אבל הבא אין דרך לאוכלם חיין ובטלה דעתו אצל כל אדם ,

יג אגוז המטונן בדבש (טו) שקורין נו"אש מברך עליהם בפ"הע ואע"ג דביני וביני קדם שטגנו בדבש בעוד בישלו במים היה משתנה לגריעות ואח"כ כשחוזרין ומתקנין אותו על ידי טיגון הדבש חוזר להשתנות למעליותא על ידי הדבש וה"ל הדבש עיקר ולברך עליה שהכל מ"מ עכשיו האגוז הוא עיקר ולא הדבש ומברכין בורא פרי העץ ,

יד וחזוקא אגוז גמור שמטגנין אותו בדבש אבל אגוז רכה שמטגנין אותה בדבש אינה ראויה לאכילה כלל דמר' היא ואזוקי מזיק וה"ל דבש עיקר אבל אין לומר אדרבה שהאגוז עיקר אלא שקודם הטיגון אינה ראויה לאכילה ועל ידי הטיגון בדבש היא מתקנה ע"י הדבש וה"ל הדבש טפל שאינו בא אלא להכשיר האגוז שתהא ראויה לאכילה והוי לה כפירות שאין דרך לאוכלם חיים אלא מבושלים שמברכין עליהם בפה"ע אחר בישולם שאני התם דמעיקרא אדעתה דדבי נטעי לה לאכלם מבוש' אבל הבא לא נטעי לדו לדבי מעיקרא לאוכלן כשהם רכים אלא אחר שיתבשלו ויתקשו לפיכך לא הוי עליו מעולם שום פירי ואין מברכין עליהם אלא שהכל ,

טו ועל הצוקי"ר שעושין אותו מקנים שסחטין אותו ומבשל מימיהם עד שיקפו ודמו כמו מלח יש להסתפק בו היאך מברכין עליו שיש פנים לכאן ולכאן יש לומר לא יהיה דבש של אלו הקנים שנשתנה ע"י האו' עדיף מדבש הזב מן התמרים שלא נשתנה ע"י האור ואמרינן לעיל סע' ח' דמברכין עליו שהכל ה"ה ה"נ מברכין שהכל וי"ל ג"כ אדרבה שאינו דומה לדבש תמרים שהת' הן עיקר הפרי ונטעי להו אדעתא לאוכלם בעודן פרי הילכך כשנשתנה נשתנית ברכתן מידי דהוי אכל הפירות שמברכין על המשקין היוצאין מהן שהכל חוץ מן היין והשמן אבל אלו הקנים שאינן ראוין לאכילה ועיקר נטיעתן על דעת הדבש היוצא מהם ודאי זה פריין ומברכין עליהם בפה"ע והואיל ומספקא לן מברכין עליהם שהכל שאמר שהכל יצא (טז) וכן המוצץ אותן הקנים מברכין עליהם שהכל דלאו עיקר הפרי דלא נטעי אותן אדעתא למוצצן ,

טז פילפל וזנגביל וגירופיל שקורין נעגלי"ך כשהן יבשין וכל כיוצא בהן שאין דרך לאוכלן בפני עצמן אלא לבשם בהם המאכל כשאוכלן לבדן אין מברכין עליהם כלום שאין דרך אכילתן בכך ואין הנאה באכילתן ,

יז אבל אכל אגוז מרש"קט וקנילי' שקורין צימרי"נד דרך לפעמים לאוכלן כך ביובשן על האילן על האגוז מברך בפה"ע שגידולה על האילן ועל הקנילא מברך בפה"א דפרי האדמה הוא דלא גדל על אילן וכן פילפלין וזנגביל כשהם עודם רטובים בפה"א (יז) ,

יח כללא דמילתא כל הפירות שיורע בהם שהם עיקר הפרי באותו אילן מברך עליהם ב"פ הע ושאינו עיקר הפרי שבאילן מברך עליהם בפה"א ואם הוא מסופק אם הוא עיקר הפרי או לא מברך בפה"א שהאדמה כולל ג"כ פרי העץ ואם אינו יודע מה הוא מברך שהכל דעל הכל שאמר שהכל יצא וכיון שמסופק הוא מברך כן אפילו לכתחילה מפני שהיא כוללת הכל ,

רנ דין ברכת פירות הארץ ובו ח' סעיפים ,

א על פירות הארץ מברך בפה"א וסימן לידע איזה פרי העץ ואיזה פרי אדמה כל אילן שנושרין הפיר' ונשאר הגזע' ושרשיו קיימין בקרקע וחוזר משנה לשנה ועושה ענבים ועלין ופירי או עלין ופרי ולא ענבים זהו הנקרא פרי העץ אבל כל דבר שאין שרשיו נשארין בקרקע וצריכין לזורעו בכל שנה ושנה נקרא פה"א ,

ב ויש מינין שכשנושרין הפרי נשאר הגזע והשרשין בקרקע ובחורף יבש וכלה גם הגזע ונשארו השר' בקרקע ולשנה האחרת חוזר השורש ומוציא גזע חדש וגם חוזר וצומח בו הפרי כגון התותי' (א) הגדלים בסנה י"א שמברכין בפ"הע כיון שגזעו נשאר ימים רבים אחרי נשירת הפירות וגם שרשיו מתקיי' ואין צריכין לזרעו בכל שנה ושנה ,

נמיל' עצום יאחר שהכל (ט) דומ' מ"ל מ"ל מלו של המולקים גם בתמרי' הפ מולקי' ונ"ל שאין חברך מלא שהכל וכן הוא בב"י ועיין סי' ר"ל בי"מ וסי' ר"ה ס"ד (תי"ט) , (י) והמוקדק בתעמיו יברך על התמרים שמעכן לגתרי וטובדל שעושין מגוהגנית בפה"מ ומס ברך בפה"ע מו שהכל ומ"ב ח (יא) והב"ח פי' שהם הפירות מבר נפלו מן האלנית פגים קודם שהחבשלו ע"כ ורמיתי בכלנו הי ל"ח ז"ל פירות שנכרפו ונפלו קודם ביטולן מברך שהכל ע"כ ונ"ע (יב) מעת לעת דוקא (ע"ח) (יג) וכן הסכים הב"ח ומיים מיהו בפירות יבישים כגון תפוחים מגמי' מפרסקין וגוהגניות ופלוחין יבשי' וכיוצא בהן כ"ע מודים דיברך מחיימיהן בפה"ע כיון דאין דרך לאכלן בעיימיהו אלא למשלקיהו (יד) תפוחי ישר מין מאכלין חיין ומס מאכלן מיין מברך שהכל (מטה חסה) (טו) אלי שהוא מתוס ביותר (מל"ה) ודוקא שיהא ניכר קצת דבמעוד לגתרי יברכין לכתחלה שהכל דלעיל מעיף ז' (ע"ח) (טז) אמתע דבדיעבד אם בירך בפה"ע יצא (יז) כיון דלא נעשי לה אלא אדשתא שיתיבנו לאכול רובן מתוקין בחבלין,

סימן ר"ג

(א) שקורין מויל בער וחלמים אבל יש בקצת מדינות מין מויל בער מגדלין בחלון בגון מיסטריר ומז מברכין בפה"ע (א"ח) וכתב בש"ל

ג וי"א כיון דהגיע כלה בכל שנה ולא נשארו אלא השרשין אע"ג שחזר וגדל מאליו ואין צריכין לזורעו בכל שנה הוי פרי האדמה ומברכין עליו בפה"א וכן נוהגין ,

ד האוכל ממה שמוציאין אילני סרק מברכין עליהם שהכל דלא חשיבי למיקרי פרי אלא כמו ע"ן בעלמא נינהו ,

ה לפיכך התמרות הגדלין בעצי ההדס אע"ג שבשלן והוי ראויין לאכילה כפירות אין מברכין עליהן אלא שהכל ,

ו צנון אע"ג שאם לא היו תולשין אותו בעתו הו' מתקשה כעץ מ"מ כל זמן שלא נתקשה פרי הוא ומברכין עליו בפה"א ,

ז זנגביל שמרקחין אותו עד שהוא ראוי לאכול בין רטוב בין יבש (ב) כיון שע"י הריקוח נעשה ראוי לאכילה הזנגביל הוא עיקר ומברכין עליו בפה"א (ג) (וע"ל סימן ר"ב סע' י"ד)

ח בשמים שחוקים ומעורבין עם צוק"ר הבשמים עיקר ומברך עליו בורא מיני בשמים ,

רך דיני הברכות ליתר המאכלים וכו' י"ג סעי' ,

א כל דבר שאין גידולו מן הארץ כגון בשר בהמה חיה ועוף דגים בצים חלב וגבינה מברכין עליהן שהכל שהרי אינם פירות ופת שעיפשה ותבשיל שנשתנית צורתו ונתקלקל והוא שלא נתקלקל לגמרי שהכל ועל לגמרי נתקלקל עד שאין ראוי לאכילה אין מברכין כלל דאין בו הנאה ועל הגובלות והם תמרים יבישים שנתבשלו ושרפם החום עד שנתייבשו ועל הגובאי ועל הגזלח ועל מי מלח ועל המרק ועל כמהין ופטריות שהכל שאינם נקראים פרי , קרא שהוא הרך הניתוסף באילן בכל שנה וכל זמן בשרו א רך הוא ראוי לאכילה וכן לולבי גפנים מברכין עליהן שהכל דכיון דלא נטעו להו אינשי לאילן וזמורה אדעתא למיכליה כשהוא רך לאו פרי הוא וכן כל כיוצא בזה כגון שקדים המתוקים בעודם רכים שאוכלים אותה בקליפתן החיצונ' כיון דלא נטעו להו אינשי אדעתא דדבי למיכל להו בשהן רכין כי אם לאכול הגרעין כשהם מתבשלים הילכך מברך עליהו שהכל ודוקא שקדים המתוקים אבל שקדים המרים הוי דינא איפכא קטנים בפה"ע וגדולים ומתקן באר' גם כן בפה"ע וכל זמן שלא מיתקן אין מברכין עליהם כלום , חזיז הוא שחת וקרא חיה מברכין עלידם שהכל דלאו להבי זרעי להו למיכלי שחת או חיה שכר תמרים ושכר שעורים ומי שעורין שמבשלין לחולה לא עדיפי מכל המשקין היוצאין מכל מיני פירות ומברכין עליהם שהכל (א) עישבא דדברא שאינן נזרעין מברכין עליהם שהכל דכיון דלא זרעי להו אינשי לא חשיבי פירי שבתא והיא שאנו קורין אותן איני"ס ועל כמון ועל כוסברתא שקרוין גליי" נדד מברכין עליהם (ב) שהכל שאינם פירי דלטעמא עבדי להו ולא לאכילה ,

כג"ה כמי' ר"ח סעיף ד' יתברר דרפלנו על שעורי שלחים עלמן מברכין שהכל לשת י"מ וע"ג מי' ר"ב סעיף י'

ב על החומץ ששבבו במים עד שראוי לשתותו מברך שהכל אפי' הוא חומץ של יין אבל על החומץ לבדו אינו מברך (ג) כלל מפני שהוא מזיקו ,

ג יין שהחמיץ בין ריחיה וטעמיה חלא בין ריחיה חמר' וטעמיה חלא דינא כמו שכתבתי בחומץ אבל אם ריחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא הוא (ד) ומברכין עליהן בפה"ג דבתר טעמא אזלינן

ד מיהו אע"פ שאינן חומץ גמר אלא שבני אדם נמנעין ממנו לשתותו מפני חמיצתו אין מברכין עליו בפה"ג אלא (ה) שהכל ,

ה שמרי יין כל זמן שלא נתן בהם מים הרי הם כיין דעיקרם יין ומברכין עליהם בפה"ג ואם נתן בהם מים אם נתן בהו ג' מרות מים ומצא ד' הוי ליה כיין מזג ומברך בפה"ג ואם מצא פחות אע"פ שיש בו טעם יין אינו אלא קיוהא בעלמא ומברך עליה שהכל והו דוקא ביינות שלהם שהיו חזקים אבל יינות שלנו שאינם חזקים כ"כ אפי' רמא תלתא ומצא ארב' אינו מברך עליו בפה"ג אלא שהכל מידו משערים בכל מקום בשיעור שמזגין היין באותו המקום כל מקום ומקום לפי חוזק היין שודל שם ובכל מקום שיש ספיקא מברכין שהכל (ו) ,

ו תמד שעושין מן החרצנים שאחר שדרכו הענבים משליכין עליהן מים להיות משקה דינו כשמרים יה"מ כשנעצרו בקדרה שאז יצא כל היין ונשאר בו מעט מעט אבל אם לא נדרכו אלא ברגל אז ודאי נשאר בהן הרבה יין אפי' נתן שלש מדות מים ולא מצא אלא שלש או אפי' פחות מברכין עליו בפה"ג שזה ודאי רוב יין הוא והמים שנתן בתוכן נבלעין בזגין זגין שנתנו עלידם תאנים לחזק כח היין שנשאר בזגין אע"פ שהזגין הרוב מ"מ כל כח התאנים נכנס במשקה ונשתנה כח היין ואין מברכין עלידם בפה"ג אלא שהכל

ז השותה מים לצמאו מברך עליהן שהכל ולאחרידם בנ"ר ודוקא לצמאו דמתהני מינידו אבל אי חנקתיה אומצא ושותה אותם לרפואה אינו מברך לא לפנידם ולא לאחרידם ,

ח ודוקא מים שאין בהם שום הנאת החיך אבל שאר אוכלים או משקין שאדם אוכל או שותה אותם אפי' לרפואה צריך לברך עלידם דהא מכל מקום מתהני מינידו מטעמם ומשתייתם ,

ט האוכל או שותה דבר של איסור מפני הסכנה כגון שהוא חבוש בבית האסורין ומאכילין אותו דבר איסור מברך עליו תחלה וסוף דלגביה דידיה לאו איסור הוא שאין דבר עומד בפני פיקוח נפש דוחי בהם אמר רחמנא ולא שימות בהן אבל מי שאנסהו לאכול או לשתות אע"ג דסוף סוף החיך נהנה ממנו אינו צריך לברך עליו דאין זה מיקרי הנאה הואיל ונאנס ,

י דבש דבורים מברך עלידם שהכל דהא לאו פירי' הוא ,

יא מרקחת של חבושים או אתרוגים או הורדים או עשבים או שאר מיני פירות שמרקחין אותו בדבש כיון שאוכלים אותן ג"כ חיים בלא מרקחת הפירות והעשבים הם עיקר והדבש הוא טפל שאינו בא אלא לקיים דבר המרוקח בו ואפי' הם כרושים ביותר לא בטלו על גבי הדבש הילכך על של האתרוגים ועל החבושים מברך בפ"הע ועל של העשבים והורדים (ח) מברך בפה"א ואע"ג דהורדים לא חזו לאכילה לא חיים ולא מבושלין אלא א"כ הם מבושלים עם דבש וא"כ ה"ל דבש עיקר והוה לן למברך שהכל ועוד כיון שאין דרך לאכלו לא חיים ולא מבושלים לא הוי פירי ולמה מברכין עלידם בפ"הא לא הויא לן לברך אלא שהכל אפי' את"ל שהם עיקר הי"ל אדרבא כיון שעיקר תיקון הורדים שיהיו ראויין לאכילה אינה אלא עם הדבש ה"ל הורדים כפירות שאינם נאכלין חיים אלא מבושלים במים שמברך עלידם אחר בישולם במים בשם פירי ה"נ הוי הורדים שאחר בישולם בדבש הוי פירי ומן הטעם הזה ג"כ אין הדבש עיקר דהדבש אינו בא אלא לדבשיר הורד לאכילה והורד עיקר גמר הפירות דהתם שאין מברכין עלידם שהכל מפני המים המובלעים בם שהבשירום לאכילה שאין המים עיקר אלא הפירי ה"נ הבא אין הדבש עיקר אלא הורד ואע"ג דגבי אגוז הרכה אומרים לעיל דמטעם שכיון שאין אוכלין אותו אלא עם הדבש שמברכין עלידם שהכל כשהיא מטוגנה בדבש הא כתבינן לעיל וטעמאי הוא משו' דלא נטעו לה אינשי להבי למיכלינהו רך אבל הורדין ודאי אדעתא דהבי נטעי להו לתקוניהו בדבש ואכתי יש לדקדק למה מברכין על הורדין בפ"הא דהא ודאי הכנה שגדלה עליו אילן שגזעו ושרשיו קיימין משנה לשנה ו"ל דהורד לאו עיקר פרי עץ היא מפני שהזרע שלו היא עיקר הפרי והעלין של הורד הם הפרחים והואיל ואינה עיקר הפרי הוי לה כמו עלין של צלף דאמרינן שמברך עלידם בפ"הא מפני שאינם עיקר הפרי , כל מרקחת שאינו מאכל בריאים אלא לרפואה מברך עלידם שהכל ואפי' הוא מפירות האילן ושמן שע"י אנינרון שמברכין עליו ב"פע כשבא לרפוא' שאני התם שהרבה בריאי' אוכלים אותם ג"כ באניגרון הכן זנגביל בחומלתא מאכל בריאין הוא ומברכין עליו בשם פרי בדאיתא לעיל סוף סי' ר"ב ,

יב כל דבר שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטר את הטפילה , וכל דבר שמערבין אותו לדבק או כדי ליתן ריח או כדי לצבוע את התבשיל הרי זה טפילה אבל אם עירבו כדי ליתן טעם בתערובות הרי הוא עיקר לפיכך מי דבש שמבשלים אותו ונותנין בהן חלב חטה כדי לידבק ועושין מהן מיני מתיקה אינו מברך עליו במ"מ שהדבש הוא העיקר , והא דאמרינן דאם עירב כדי לתת טעם בתערובת שהיא עיקר היינו דווקא שיש ממשות מן הדבר הנותן טעם ושהוא דבר חשוב כגון הזנגביל שמטוגנין בחתיכות גדולות בדבש וכה"ג אבל שאר בשמים שמכתשין אותן

בשל"ה דעל שומשמן בפה"א טחמן תברך שהכל (ב) בע"ת תהה ת"ם תאנה רך סי' ר"ב סי"ל דתברך עליו שהכל תכוס דאין דאוי לאכילה בלא דבש הא זנגביל כיי אין דאוי ע"כ ונקי"ת דשאני זנגביל כיון דרוחו לאכילה בעיניהו ברעיבת' תברך בפ"הא אפילו ביבש וכת"ם סי' ר"ד ס"א ומיין עוד שם סי"א בלבוש והנה בס' מור חדש כתב בשם הב"ח דבין יבש ובין רטוב כמרוקח ע"י עכו"ם אסור תשום ביטולי עכו"ם וחתה על הב"ח מש"ם ברכות דמחלק בין יבש לרטוב ע"ש ולא דק דמבואר להדיא בב"ח דדווקא יבש אמור אבל רטוב לא ע"ש , ובחב בע"ז ס"ד סי' קי"ל דאגוזי' שמרקחין עם קליפתן חרה אסורים תשום ביטולי עכו"ם דאין נאכלין חיין אע"ג דאין רגוי לאכילה קודם הריקה כ"א ע"י תערובת חומץ ת"ת כיון דבעני לשם כך דוחה להא דזנגביל יבש' (ג) מרקחת קרין מברכין בפ"הא ועל מרקחת של קליפ' פירות חרגנין מברכין שהכל (ע"ח) ובמרקח' קרין ל"ע לידע ל"ד מזנגביל דאפשר לאכלן בעיניהו ברעיבת' אלא דחי תעמי' ואליבא שכתבתי סי' ר"ד סעיף א' דמברכין עליו שהכל אלא מרקחת והלעגיל ,

סימן ר"ד

(א) ול"ד לסי' ר"ב ס"י בפירות שמרקחן אלא בשלן כמים דבעבר יצא כמבירך על המים בפה"ע דשם מרגש הטע' כל הפירות עצמן בהתיתן אבל בשר אין טעם הטעורים ותחרי' ;טעמים ומרגשים בשחייה כל אלא טעם אחר מרגש שם , (ב) הקשה בב"ח ת"ם מסיקן ר"ב סעי' ע"ל בפלפל וזנגביל סי' דלא תברך כלל ומחרן דהכא מיירי שהא מרוקח ואפ"ה אין מברכין אלא שהכל כיון דא"א לאכלן בעיניהו אפילו ברטיבתא ע"כ ואי"כ אין מברכין עליהו בעיניהו כלל ואף דהגיע שם בנ"ע ת"ת ספק ברכה להקלנם במרקח' על הכל שאחר שהכל יצא , (ג) וע"ח החמי' שלא לשתות מותן לבדו תשום ספק ברכה : (ד) אף שמקרם היין ומראה לבן כמין קרום לבן אבל לקיום אמור (ב"ח) (ה) חיירי שאין מעשה מותן גתור דאם לא כן אין מברכין עליו כלל , (ו) רת"א סיים ובלבד שלא יהא היין אחד תשסה בחוי כי אם ודאי בטל (ז) והב"ח חולק בחולה דלא מברך כלל כיון שהוא דבר איסור (ח) וכן על הגומדיא אף בחולה בחיין גדול כי אין זה פירי אלא עיקר הפירי הגדלין בו קורין אותו שורלי קירשין ובאשכנז ובשומכין ששין תהם מחולה של"ה

אותן דק דק ונותנין אותן לתוך המרקחת אע"פ שנותנין אותם שם לתת טעם במרקחת אין מברכין עליהן דבטילן הם במיעוטן אף על פי שאין טעם לכן נוהגין שאין מברכין רק על שאר הדברים שבמרקחת ולא על הבשמים עצמן. (ט)

יג וכבר כתבנו שכל דבר שהוא מסופק בברכתו יברך עליו שהכל.

רה ברכת ירקות וכו' ה' סעיפים.

א על הירקות מברך ב"פ האדמה ואפילו בשלם אומר ג"כ בפ"הא דטובים הם חיים ומבושלים לפיכך ברכותיהן ג"כ שוות חיים ומבושלים וכן כל פירות וקטניות שהם טובים חיים ומבושלים מברכין עליהם לאחר בישולם כברכתם הראויה להם קודם בישולם. (וע"ל סימן ר"ב סעיף יב') אבל קרא וסילק' וכרוב וכיוצא בהן שהם טובים מבושלים יותר מחיים כשהן חיין מברך שהכל שעדיין לא נגמר פריין ולאחר בישולם משתנית לעילוי מברך בפה"א דעכשיו בא לכלל דרך אכילתו והשתא נגמר פריו דמתחלה אדעתא דהכי זרעי להו ותומי וכרתי הם טובים יותר בשהן חיין מבשהן מבושלין לפיכך בשהן חיין מברך (א) בפה"א. ולאחר בישולן שמשתנים מברך שהכל ואפי' בשלם עם בשר ונשתבח אין השבח מחמת עצמן אלא מחמת טעם הבשר שבהם ואפילו אם יש שחפץ בהן יותר בשהן מבושלין מבשהן חיין בטלה דעתו והלכין אחר הרוב ואע"ג דשביח הוא לאוכלן מבושלין לא שמבושלים אותן מחמת עצמן שיהיו טובי' ע"י בישול רק מפני השמן שממתקן שדרי לעולם אין מבשלין אותן בפני עצמן אלא עם בשר או דבר אחר.

ב על המים שבשלו בהן ירקות מברך הברכה עצמה שמברך על הירקות עצמן וי"ל דאפילו למ"ד לעיל סימן ר"ב בפירות ששראן או בשלן במים שאינו מברך אלא שהכל מודה הכא בירקות שהמים כמוהם מפני שטעם משקין היוצאין מן הירקות הוא חזק יותר ונותנין טעם מאוד במים ולא מישתנה ע"י הבישול מה שאין כן במשקין היוצאין מן הפירות שהטעם שלהם הוא חלוש ומאבד טעמו במי לפיכך ק"ל בירקות שמברכין על המים שבשלום בהן בפה"א כמו על הירקות עצמן אע"פ שאין בהן אלא טעם הירקות וה"מ כשבשלם בלא בשר אבל אם בשלם עם בשר הבשר מחליש טעם הירקות ונעשה הבשר שבמרק הוא עיקר ומברך עליהם שהכל.

ג בד"א במים שבשלו בהן הירקות שכל כח הירק נבנס במים אבל אם סחטן המשקה מתן משתנה טעמו לגריעותא ואינו אלא זיעה בעלמא כמו בפירות ואינו מברך עליהם אלא שהכל.

ד ואם חתכן לחתיכו' קטנות לא נשתנית טעמן ולא ברכתן בכך (משום דבמילתיהו קיימי)

ה הלפת ג"ל שר"ל מה שקורין בל"א רובן (ב) הוא טוב מאד יותר כשהוא מבושל מכשהו' חי לפיכך בשהוא חי מברך עליו שהכל ואם הוא מבושל או גבוש בחומץ או בחרדל בפה"א.

רו דיני הפסק וטעות בברכת הפירות וכו' ו' סעיפים.

א בירך על פירות האילן בפר"א יצא דהאדמה כוללת גם האילן שגם הוא יונק מן האדמה אבל אם בירך על פרי האדמה בפה"ע לא יצא שאין פרי האדמה יונק מן האילן הילכך אם הוא מסופק בפרי אם הוא פרי עץ או פרי אדמה מברך בפה"א דיוצא ממ"נ ועל הכל שאמר שהכל יצא אפי' על פת וין דהוא הכל בכלל.

ב וחזקא שלא היה לפניו אלא מין אחד של עץ ובירך בפה"א ודי ודאי היתה הברכה על פרי זה שלפניו ויצא אבל אם היו לפניו פרי אדמה ופרי עץ יברך תחלה על פרי העץ ואח"כ על פרי האדמה ואם בירך תחלה על פרי האדמה ויש לפטור גם את פרי העץ יצא וא"צ לברך אחר כך על פרי העץ אבל אם בירך סתמא על פרי האדמה ולא כיון גם על פרי העץ אמרינן (א) מסתמא לא היה דעתו לפטור רק את פרי האדמה בדינו ואח"כ כשאוכל גם את פרי העץ חוזר ומברך עליו.

ג כל אילו הברכו" צריך שלא יפסיק (ב) בין ברכה לאכיל' יותר מכדי דיבור והוא כדי שאלת שלום תלמיד לרב שיאמר לו שלום עליך רבי (ג) ומורי וצריך להשמיע לאזניו ואם לא השמיע לאזניו יצא ובלבד שיוציא בשפתיו ונאמרי' בכל לשון ולא יברך ערום עד שיכסו' עורותו ואפילו אם אינו ערום אם לבו רואה את הערוה שאינו חגור חגורה או שראשו מגולה אסור לברך ואשה ישבת אפי" ערום ומברכ" ופניה של מטה טוחות בקרקע כי בזה מתכסו' ערותה. ודינים אילו כבר מבוארים שעמידים לעיל בהלכות תפלה ע"ש.

ד כל דבר שמברך עליו לאכול או להריח בו צריך לאוחזו בימינו (ד) כשהו' מברך עליו כדי שיכוין לבו שמברך על זה הפירי וחזקא לכתחלה אבל אם בירך עליו ולא אחזו בידו אלא מונח בפניו יצא.

ה אבל אם בירך קוד' שהביאוהו לפניו ואח"כ מביאין אותו לפניו לא יצא (ה) צריך לחזור ולברך כשמביאין אותו לפניו ואפי' היה דעתו מתחל' על פרי זה שהביאו עכשיו לפניו לא יצא וצריך לחזור ולברך דברכתו הראשונה ספק היו דשמא לא יביאו לפניו דהא אפשר הוא שאירע אונס ולא יביאו לפיכך לא יצא וחזקא שלא היה לפניו שום פירי כשבירך אבל אם בירך על פירות שלפניו ואחר כך הביאו לו יותר מאותו המין או אפי' מין אחר (ו) שברכתו כברכ' הראשון א"צ לחזר' ולברך ואפי' (ז) אבל הראשוני' קודם שהביאו האחרונים יצא מ"מ טוב ליזהר שיהיה דעתו מתחילה על כל מה שיביאו לו.

ו נטל בידו פירי לאוכלו לבדו ולא יותר ובירך עליו ונפל מידו ונאבד או נגנב (ח) כשיאבל אח"כ פרי אחר אפי' מזה המין צריך לחזר' ולברך עליו אע"פ שהיה לפניו כשבירך על הראשון רק שלא היה דעתו עליו לאכלו אבל אם היה דעתו בשעת ברכה לאכול גם את זה אוכלו בלא ברכה שכבר נפטר בברכה ראשונה וכשצריך לברך פעם שנית צ"ל ברוך שכ"מל"ו על שהוציא שם שמים לבטלה בברכה ראשונה ואם כ"ש נפ' אמר בא"י ולא אמר אלקינו יסים ויאמר למדני חוקיך שיהא נראה כקו"א פסק ואין כאן מוציא שם שמים לבטלה בו"א בפירות שנפל מידו אותו שבירך עליו בתחלה וה"ה בכוס שבירך עליו ונשפך וחוצה לשתות אחר אבל העומד על אמת המים וחוצה לשתות מן המעיין ובירך אע"פ שאותן המים שהיו לפניו בשעה שבירך הלכו להם ואילו המים שיבאו לתוך פיו מים אחרים הן ולא היו לפניו כשבירך אפ"ה שתה מהן בלא ברכה ואינו מקפיד שלכך נתכוין מתחלה שדי ידע שאילו המים ילכו להם ואחרים יבאו ואין לדקשות מ"ש אילו המים האחרונים מפירות שהביאו לו אחר שבירך ולא היו לפניו בשעת ברכה דאמרינן לעיל דלא יצא דשאני התם דברכתו היתה" ברכת ספק דשמ' לא יביאו לו וברכתבינן אבל המים ודא, יבאו דמי יעצור אות' ולדבר שאינו מצוי שמא יפסק הנהר וכה"ג לא חיישינן.

רז דין ברכה אחרונה על הפירות וכו' סעיף א'

א שנוי ברכות שבין פרי העץ ופרי האדמה ובין דברים שאין גדולו מן הארץ היינו דוקא בברכה ראשונה אבל בברכה אחרונה אם אכל דבר שאינו משבעת המינים שנשתבח בהן א"י הברכה שהה בטלה והיא כא"י אמ"ה כולא נפשות רבות וחסרון' על כל מה שברא להחיות בהן נפש כל

חי

אליה זוטא

(ה) הגה"ה דיי ל"ד, (ס) והיכ כשתבטלין הדבש עם הדבש בשמים כחומים ואין תשמין בתוכו פירות אלא סו' דבר כמנהג סוחרי והולכי דרכים מברכין שהכל ג"ס הפקדי' שתקפין בעוקר אלי בשפירי הפרי מכל וכל מברך על הפרי ואלא על העוקר (סד"ג)

סימן ר"ה

(ה) והב"ח פסק לגבר שהכל מרבין שעין בין חיין בין מבשלן שקורין גרענגי מרבין שעוין וכן קטניות כמבשלין אותן הן בתרק שקורין ערבין עפ"ז כ"ז בגיחוחין כולם לו שהכל אותו לאחר הכיכל ביומם תעורב בחלה ופלפל וכן אותן שקורין בלשון פרסם פעטלקוס על טלן חברך בפה"א אין מן הקטניות יבשיוחיין שמברך שהכל (סל"ה דף נ"ל) ורמ' לדבריו רמיוזי בפיבולי אבל סי' ח"ד ע"ב בסל"ה דף נ"ב דאם מחמת מוסתפ' בדברי סל"ה ע"כ בסל"ה דף נ"ב דאם מחמת הרב' כגון הה שקורין דיקי מרבע מברך שהכל (ב) רוביו ותעדרין ועשב לבן ירק שקורין גרין קרויט חיין מברך שהכל מבושלין לו כבושין ביש אלא שקורין קומפסטו בפה"ל ירק שדרך כל אדם לאוכלן חיין, לו עם סמן וחומץ שקורין סלאטין בפה"ל ירק שקורין ישרסטו לו הה שקורין עמחרין ועליהם מרוקין קטן לו לסן וחמר' חיין בפה"ל ומבושלן שהכל (סל"ה) וכל זה בשאין מוקלין תוך בפעודה.

סימן ר"ו

(ה) והב"ח פסק הה נמנו מחרוג חיה שהכל תבנעה חיים ובירך על מחרוג אם אלא מזכוין לעבור אם הזה ריך לברך על הזיחים ובירך על הלעוזים אם אלא מחרוג לעבור אם בהפוחים ריך לברך עלו מין שהחשה חביב שלו מלעוזים אין בדין שיפטר הדר גרוה אלא אסנה שתק ברכה ועיין ס"ס רי"ל (ב) הקשה בע"ם דמשמע נעל מ' קס"ן דחוקא בחמשיק בדיבור הי הפסק ובחתק דוקא יותר מכדי דבור הי הפסק ובחתק דוקא יותר מכדי דבור מ"ע מרינא ע"כ ומעל"ד מפשר דשתיק אלי ביותר מכדי דבור אלא הי הפסק אלא בשהיה בהפסק בעמין אלא חזב בשעת הפסק שיאכל או מישתי מיד והוא דמיתא הפסק הדעת ודמייה קנה מת"ם בת"ל וכ"נ מ' ר"נ בשם ס"ם דאם אמרו ליה אחר שבירך שתקופה טעלה יתהין ואל יברר עד מיתא בעוב שעבר' שתקופה ובשתה המים ע"כ משמע דאלי יותר מכדי דבור פיון שמוסב לו בשעת הפסק שיאכלה וכ"ל בא קנת ס"ה בבירך קודם שהביאו לפניו (ג) ומורי ומורי לבדו ע"ם ומ"ל ס' ח"ל ס' ס"ס ס"ס ס"ס

חי בא"י חי העולמים ואם אכל דבר שהוא משבעת המינים תקנו ברכה אחרת ויתבאר לפנינו בע"ה, ופי' הברכה הזאת כך היא בא"י אמ"ה בורא נפשות רבות וגם ברא כל מה שהם היו חסרים מהם אם לא נבראו מפני שהיו צריכין להם והכרחיי' הם להם לצורך קיום חיותן כמו לחם ומים וזהו פי' של וחסרונ' וגם יהא ברוך על כל הדברים שברא ואינם הכרחיים להם ולא היו חסרים מהם אם לא בראן שאינו אלא להתענג בהם להחיות נפש כלומר שאינן מוכרחים לצורך קיום החיות אלא להברותם על צד היותר טוב והם הפידות וכיוצא בהן ועל זה חותם בא"י חי העולמים ויש שאין (א) חותמין בשם אלא אומרים ברוך חי (ב) העולמים וכיון שהברכה שוה בכל המינים חוץ מן הה" מינין שבשבעת המינין אם אכל כולם יחד פרי העץ ופרי אדמה ושאר דברים שאינם מגדולי הארץ חוץ מה' מינין מברך ברכה אחרונה אחד על כולם

רח דין ברכה אחת מעין ג' ובו י"ח סעיפים

א כבר ידעת שהתורה שבחה את א"י בשבעה מינין שהם חטה ושעורה גפן ותאנה ורימון זית שמן, והבש והבש זה האמור בפסוק קבלו ח"ל שהוא תמרים ודרי יש כאן ה' מיני פירות בתוך השבעה שנשתבחה בהן א"י והם גפן ותאנה ורימון זית ותמרים ועל אלו חמשה הואיל וחשיבי שנשתבחה בה א"י קבעו לה חז"ל אחריהם ברכה אחרונה בפני עצמה מפני חשיבותן והיא ברכה אחת מעין שלש כמו שיתבאר לפנינו בטעמא בע"ה ושני המינים הראשונים שהם חטה ושעורה יש בהן ג"כ חמשה מיני דגן והם חיטן ושעורין וכוסמין ושיבולת שועל ושיפון אלא שכולן כלולין בחטה ושעורה דנאמר בפסוק כי כוסמין מין חטה הוא ושבולת שועל ושיפון מיני שעורה הן ואילו הה' מיני דגן יש בה מעלת יתירה על ה' מיני פירות חדא שגם נשתבח בהן א"י ועוד יש להם מעלה כי עליהם יחיה האדם לפיכך קבעו לאילו הה' מינין ג"כ ברכה בפני עצמן כמו שיתבאר לפנינו בע"ה וכבר ידעת כי גם באלו הה' מינים אם עשה מהם פת הוא החשוב שבכולן שעליו יחיה האדם ביותר לפיכך אם עשה פת מכל אחר מה' מינין הללו קבעו לו ברכה ראשונה בפני עצמו מפני חשיבתו והוא המוציא לחם מן הארץ על שם הכתוב ולאחריו ג' ברכות והם מן התורה כמו שנתבאר למעלה בע"ה, ואם לא עשה מהם פת קבעו להם ברכה אחרת ראשונה בפני עצמו והיא בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה א' מעין שלש ר"ל הבלולה מכל השלש ברכות שהם מן התורה על הפת שבין שחייב התורה לברך על הפת שלש ברכות תקנו רבנן לברך אחרי כל ז' מינין מעין אותן הג' ברכות דכל מה דתיקון רבנן כעין דאוריית' תקן,

הג"ה שלמה מכ"ת כתב בסימן ר"ח סעיף מ' ושמ' מינים הרשומים שהם חטה ושעורה יש כאן ג"כ ה' מיני דגן והם חטין ושעורין וכוסמין * כו' ויש בהם תעלה יתירה כו' חדא דגם נשתבח בהן מ"י ט' עכ"ל מ"כ תשתע בהדיא דכוסמין הוא מעין שבעה ועיל בסי' קפ"ח סע"ד פסק מכ"ת דהיפך לכוסמין לא הוי מז' מינין שהרי כתב תר שם ח"ל היו לפנינו פת שעורים ופת כוסמין וכו' תברך על השעורים כיון שהוא מחיי ז' מ"כ תשתע בהדיא דכוסמין לא הוי מחיי ז' עכ"ל, תשובה תה תנשק עלי הלא כל הדברים הללו כתבי התקומות הם תוועתקים מדברי הטור בעצמו והוא לשונו מתם והם לקוחים מפני התלמידים הערוכים תלמוד בבלי וירושלמי בפרק כיצד מברכין בשוש אלא: ל"ל בכך הוא הטעם גם בתלמודים שהם שכתב בסי' קפ"ח דשעורין קודמין מפני שהוא מחיי ז' לא תשש דכוסמין אלו מחיי ז' אלא ה"ק תשוש שכתבה בפירוש בתוך ז' מינין וכוסמין בלשה בחטה ולא כתבה בפיהוש ס"ת דלמחשבי תורה לשעורה יותר מכוסמין ויהיו המדרגת בה' מיני דגן על זה הדרך חטה ושעורה וכוסמין ושבולת שועל ושיפון דחטה ושעורה שבתבה בהן התורה אח מ"י בפירוש הן חשובין יותר ובלשה הנוהרים כיון דכוסמין כלול בחטה ושיבולת שועל ושיפון כלולין בשעורה הוי הכוסמין חשוב יותר מהמיהם וכ"ת מ"כ לתה נקדמו אילו הג' מינין כוסמין ושיבולת שועל ושיפון קודם לחטה מיני פירות שהם גפן תאנה ורימון כו' ואדרי הם נקובים בשמותם בפירוש ואילו הג' מינים אלא בכלל ולא בפירוש והיה לו להכתיב הה' מיני פירות יותר מהם הם טעמא מחריגא הוא דאות לן והוא זה דתשוש דעלהם יחיה האדם כתו בחטה ושעורה וגם הם כלולים בהם תשמ"כ אמי' בתורת דמע"ג דזיין ג"כ אינו כלול בחטה אילו השוו אותו להם לכל דבר ועדיף תה' מיני פירות, ב"ל זה ברו' ופשוט ולא נסתפק אדם בו אלא דלא כתבתי פירוש זה בספרי על"ה ר

ב הילכך אם לא עשה פת מאילו ה' מיני דגן אלא כתשן ועשה מהן תבשיל כגון מעשה קדירה הריפות גרש וכרמל ודייסא אפי' עירב עמהם דבש הרבה יותר מהם שהדבש הוא הדוב או מינים אחרים הרבה יותר מהם שהם הדוב אפ"ה הה' מיני דגן עיקר ולא נתבטלו ברוב ומברך עליהם בתחלה במ"מ ולבסוף על המחיה וכו' ודווקא שנתן הדגן בתוך המאכל להטעימו ולהבשירו אבל אם לא נתן מה' מינין בתבשיל אלא להקפותו ולדבקו אז בטל הוא בתבשיל והתבשיל הוא עיקר ומברכין על העיקר ופטר אותן שהן נפלים.

ג ולפיכך מיני דבש שמבשלין אותן ונותנין בהם חלב חטה כדי לדבק ועושין מהם מיני מתיקה אינו מברך עליו במ"מ דהדבש הוא עיקר וכן כשנותנין קמח לתוך שקדים שעושין לחולה אם עושין אותו כדי שיסעוד הלב אז צריך לברך במ"מ ואם לדבק בעלמא אינו צריך לברך במ"מ וטוב להחמיר ולנומעו בתוך הסעודה לאחר ברכת המוציא ואז פטור ממה נפשך

ד בר"א שקבעו לה' מינין ברכה בפני עצמם לפניה ולאחריה היינו דווקא כשבותשין או חולקין אותן או ממעכן ועושים מהם תבשיל שאז הוא חשיבותן שזנין ומשביעין את האד' אבל אם אכל אותן בעין כגון חיין או קלויות או אפי' שלוקות והגרעינין שלימין אז אינו אלא כשאר פרי האדמה ומברכין לפניהם בפ"הא ולאחריהם בנ"ד והתוספ' נסתפקו אם יברך לאחריה בנ"ר או ברכה אחת מעין ג' ואם היה ברכתן בנ"ר אין מעין ג' פוטרה ואם מעין ג' אין בנ"ר פוטרה לפיכך כתבו שנכון (א) שלא לאכלן אלא בתוך הסעודה ויפטרנו בברכת המזון ממ"נ י"א הא דמברך לפניהם בפה"א דוקא באוכל חטין וכיוצא בהן שראוין לאכילה אבל האוכל שעורין שלימים אפי' קלויין באש הם מאכל קשה ודוב בני אדם אין אוכלים אלא ע"י הרחק לפיכך לא יברך עליהם כשם פרי שאין זה עיקר הפרי אלא מברך שהבל ויש לחוש לדבריהם:

ה קמח של חטין או של שעורים ג"כ אינו חשוב שאינו זן ומשביע יותר מגרעיני דגן הם הואיל ונטחן אינו דומה לפרי שאין דרך לאוכלו כך לפיכך בתחלה מברך שהבל ולאחריו בנ"ר לא מבעי' אם נטחן דק דק שאין ראוי לאכילה כלל אלא אפי' לא נטחן דק דק ויש בו עדיין טע' חט' או קמח של קלי' שראוי קצת לאכילה אפ"ה אין מברכי' עליו בשם פרי אלא שהב' ובנ"ר.

ו שתית' והוא תבשיל של ה' המינין אם היא עבה שראוי לאכילה ולועסו הרי זה זן ומשביע ומברך לפניו במ"מ ולאחריה מעין ג' ואם היא רכה עד שיהא ראויה לשתייה לפניו שהכל ואחריו בנ"ר.

ז אורז שהוא מה שאנו קורין בל"א ריז (ב) אינו מה' מיני דגן אבל הוא זן ומשביע וסועד הלב כמו מחמש' מינין לפיכך הבוסס את האורז ואוכלו בעין בין חיבין קלוי בין שלוק והגרעין שלם מברך בפ"הא דפירי הוא ואחריו בנ"ר דלאו מה' המינים הוא לקבוע לו ברכה לעצמו ואם בשלו עד שנתמעך או נטחנו ואפאו אפי' עשה ממנו פת אינו מברך על אלו במ"מ דפת שלו לא חשיב להקרא לחם אבל מ"מ זין ואחריו בנ"ר מן הטעם שכתבתי שאינו מה' המינין ולא קבעו מעין ג' אלא לה' המינין מפני חשיבותן והוא שלא יהא מעורב עם ד"א אלא אורז לבדה או רובה אורז אבל אם עירב ממנו בתבשיל אחר והתבשיל האחר הוא, (ג) הדוב מברך עליו כברכת אותו התבשיל שאינו חשוב לגרר התבשיל אחריו כיון שאינו מחמשת המינין.

ח דוחן והוא מה שקורין בל"א הירז"ש וכן שאר מיני קטניות האוכלין (ד) בעין מברך בפה"א וי"א דעל דוחן חי אין מברכין כלום שאינו ראוי לאכילה חי ושאר מיני קטניות יש מהן נאכלין חיין ויש שאינן נאכלין חיין אין מברכין עליהם דבטלה דעתו והנאכלי' חיין מברכין כפה"א בין חי בין מבושלם אם נשארו שלימים והם טובים מבושלין כמו חיין מברך עליהן בפה"א אבל אם נתמעטו לגמרי או שאינן טובים מבושלים כמו חיין מברך עליהן שהכל ואפילו עשה מהם פת אינו חשוב כמו פת אורז לברך עליו במ"מ אלא מברך שהבל ואחריו בנ"ר.

ט עירב קמח דוחן ושאר מיני קטניות עם קמח של ה' מיני דגן ובשלו בקדירה ה' מינין עיקר אפילו קמח הקטניות היה הרוב מברך עליו במ"מ תחלה ואחריו אחת מעין ג' כעל תבשיל מיני דגן גמור וכן אם עשה ממנו פת דינו כפת גמור ומברך עליו המוציא וברכת המזון ודווקא שיש באותן קמח של ה' המינין בכדי שיאכל ממנו כזית דגן בכדי אכילת פרס אבל אם אין בו זה השיעור מה' המינין אפילו אין בו דגן אלא מעט מברך בתחלה המוציא דברכה ראשונה הוא ברכת הנהנין וברכת הנהנין אין בו שיעור ראפי' בכל שהוא' מברך דהא מתכני הנין שיש בהן מיני דגן והוא פת יש לו

סימן ר"ז

(א) כ"ם בס"פ בסתם וכן טהגין, (ב) בתי"ע ול"ח מסקו הגריב לטר בגירס וכבר כתבתי פיתן ל"ו שמשתי מחר בו,

סימן ר"ח

(א) ולכן יש ליזהר לפי התנהג שאוכלין בשבת שירה תגין שלחים וח. וכלין וכן בכל השנה לאוכלין צעורים שלחים מקורין גערעטין שלחים וכן גרין שלא ולאכלן אלא תוך הסעודה (ב"ח) ובדיעבד אם אכלן שלא בתוך הסעודה כתב בב"ג דחבריך בנ"ר ולקי דנסוקי סי' זה מכתוב שאין דבריו ברחין ח"ת בזה ברמה לקבוע הלכה כתוכא כיון דלהרבה שסקין אין בפק כלל אלא חברך בנ"ר ואינו פסק אלא להו' (ב) כתב בטלי דנ"ב כיון דיש מפרשי איכל אורז בידו ודוחן ריש ימין כל אדם שלא לאכלן תבושל נ"ל בתוך הסעודה ותוקרא א לא בייכא כ"א שהחעגו בתבשיל יפה אבל אם לא נחמעטו והגרעינין שלחין אוכלין לנחתלה בלא תוך הסעודה ומברך בפה"א ואחריו בנ"ר עכ"ד בקונרה וכ" הסכים הב"ח והוסיף להחמיר אפילו באורז תבושל שלא כיון שהדם לבשלו שגם שלא לאכלו אלא בתוך הסעודה כתב בטלי' הלם ריך אדם לאכל אורז ודוחן בלא סעודה יברך מספק שהבל ע"כ אף ביש לי לפקפק ע"ז דיותר ערמה לעשות כפסק הס"ע ולבוש קדמתי ותשכחי אח ידי מספק ברסת, (ג) אף שב"ח וע"ת חולקי' בזה מ"ת בשד"ג הסכים לס"ע ולבוש, (ד) בכנסים כתב זה על הדין פת הדוחן ושאר מיני קטניות וגם הכך י"ל שכתב לא ידענו מאן מיכו (מי"ע וס בלח דף מ"ה כתב ז"ל הרב רת"י לא הזכיר דין זה פת דוחן וכתב בתקונו לוכל דוחן בעין ול"ע לתה ותכיין ע"כ"ל, והכה על שלא הזכיר פת דוחן ערמה שסתר על מ"ש מח"כ ואמי' עשה מהם פת כו' דקלי הטי' על דוחן ודאיה שכתב אינו חשוב כמו פת אורז לברך בת"ת כו' אלחה דאף פת דוחן תברך שהבל אד זה תתוה תגלה והכ"ל ע"ד בבידוד דרמה הבנוס דמרי ר' יוכה שבבי' שכתב ז"ל על האורז מברך בת"ת אפי' אכ מבל הדוחן אינו מברך אפי' כשהוא שלם תפמי אחין דרכו בה ומדכתב אינו מברך ולא כתב בת"ת יל דאין מברך בכל דמירי בתי גם יש לפרש דסתר מרשלא דרק בת"ת אין מברך מבל בפה"א מברך מירי אפי'

חשיבות וברכתו היא המוציא כיון שיש בו טעם דגן אבל לבסוף אינו מברך ברכת המזון כיון שאין בו כזית דגן בכדי אכילת פרס אלא מברכין ברכה אחת מעין ג׳ ואם בשלו בקדירה אע״פי שאין בו כזית בכדי אכילת פרס מברך תחלה במ״מ ואחריו בנ״ר חביצ׳ והוא פירורי לחם הנדבקין יחד ע״י מרק וטרוקנין וטריתא ולחם העשוי לבותח ופת הבא׳ בכסנין דינידם מבוארים בהלכות מעוד׳ למעלה סי׳ קס״ח.

והא לך נוסח הברכות אח״ מעין ג׳ על ה׳ מיני דגן בא״י אמ״ה על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת

השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה רחם אלקינו עלינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מזבחך ועל היכלך ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו והעלינו לתוכה ושמחנו בה כי אתה ה׳ טוב ומיטיב בא״י על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה ע״כ הרי שהיא כלולה מכל בה״מ מן הטעם שכתבתי למעלה הכל כמאי דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון על המחיה עד תנובת השדה היא מעין ברכת הזן ועל ארץ המדה עד ולשבוע מטובה הוא מעין ברכת הארץ רחם י״י אלקינו עד ושמחינו בה היא מעין בתה ירושלים כי אתה י״י טוב ומטיב היא מעין ברכת הטוב והמיטיב וי״א שאין אומרים כי אתה י״י טוב ומטיב כי לא תקנו ברכה זו אלא מעין ג׳ שהם דאורייתא והטוב ומטיב היא דרבנן אבל בכל דניכח שלנו

ינינו וכך נוהגין לאומרו והא דקדין אותה מעין ג׳ אע״פ שנתקנה מעין ד״ היינו משום שאין קורין אותה אלא על שם הג׳ שהם דאורייתא והא דחותמין בה על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה כדי להזכיר גם בברכת החתימה ברכת הארץ וברכת הזן ואין זה חותמין בשתים דה״פ על הארץ המוציאה מחיה וכלכלה וכולה חדא מילתא היא ולכך דיו צריכים לדקדים דארץ בברכת החתימה קודם המחיה ומטעם זה לא היו יכולין לזכור בה ג״כ לבונה ירושלים בחתימה דה״ל חותמין בשתים וכבר כתבתי שעל הה׳ מיני פירות של הז׳ מינין תקנו ג״כ לומר אחריהן ברכה זו דמעין ג״ מפני חשיבותם ובמקום על המחיה ועל הכלכלה שהוא בכמקום ברכת הזן תקנו לומר בפירות על העץ ועל פרי העץ והוא מעין ברכת הזן דפירי ועל היין שקובע ברכה לעצמו מפני חשיבותו תקנו לומר במקום זה על הגפן ועל פרי הגפן והיא מעין ברכת הזן דגפן ואח״ב נוסח כל הברכה בפיו שהוא עד החתימה וי״א דעל פירות ויין אין לומר ועל תנובת השדה שאין לשון זה נופל אלא בגיני דגן דכתיב ויאכל תנובת שדי דמשמע מיני דגן ואין לחוש ובנוסח דידן ישנו וי״א אחר ושמחנו בה ונאכל מפריה ונשבע מטובה ואין לאומרו שאין לחנוד הארץ בשביל פריה וטובה אלא לקיים מצות התלויות בה וי״א אחר שאמר כי אתה י״י טוב ומטיב לכל בה׳ מיני דגן יאמר ונודה לך על הארץ ועל המחיה כדי שידא מעין החתימה סמוך לחתימה וכן בה׳ מיני פירות יאמר נודה לך על הארץ ועל הפירות: ובשל יין יאמר ונודה לך על הארץ ועל היין והוא נוהן בעיני לפי נוסח שלנו שאין אנו אומרים ונברכך עליה בקדושה ובטהרה סמוך לחתימה דלאותן שאומרים ונברכך כו׳ ה״ל מעין חתימה סמוך לחתימה שאומרים אחריו מיד בא״כו׳ אבל לדידן שאין בנוסח דידן ונברכך כו׳ למה יא נאמר ונודה לך כו׳ כדי שיהא מעין החתימה סמוך לחתימה לומר מיד אחריו בא״י על הארץ ועל המחיה כו׳ נ״ל ובדחתימה דפירות אם הוא בא״י (ה) יאמר בא״י על הארץ ועל פירותיה שמשבח את הש״י על נתינתו לנו הארץ והוא א״י פירותיה שמוציאה ואם הוא בח״ל ואוכל מפירות של ח״ל יחתום בא״י על הארץ ועל הפירות סתם פירות דעלמא אבל לא יאמר ועל פירותיה דפירותיה משמע פירות של הארץ הנזכרת ודם פירות א״י ואיך נברך אנו על פירות א״י ואין אנו אוכלין מדם אטו אינהו בני א״י אבלו ואנו מברכין בתמיה לפיכך מי שאוכל פירות של הארץ בחוצה לארץ חותב ג״כ על הארץ ועל פירותיה וכ״ת כיון דפירש הארץ ר״ל ארץ ישראל ופירות סתם שאנו אומרים כוונתינו על פירות ח״ל אם כן אנו חותמין בשתים דבשלמא בא״י שהותמין פירותיה הוי חדא מילתא על הארץ המוציאה פירותיה אבל לדידן משמע דשתים נידו ארץ ישראל ופירות של חוצה לארץ ואין שייך לומר הארץ המוציאה דפירות אין זה קושיא דאע״פ דמלת הארץ פרשו הוא על א״י ועל שם דפסיק דכתיב וברכת את י״י אלקיך על הארץ הטובה וגו׳ מ״מ מלת דפירות היא כוללת וכוללת פירות א״י וכל פירות ח״ל עמהן הוי נמי הדא מילתא הארץ המוציאה פירותיה ואגבה מברך אכל פירות שבעולם א״נ מלת הארץ אע״ג דתקנה על א״י מ״מ היא כוללת גם כל העולם וכשאומר על הארץ ועל הפירות כוונתו על א״י ואגבה ארץ דח״ל ועל ארץ דח״ל יהיה פירש הארץ המוציא הפירות הללו שאכלתי נ״ל.

יא ובחתימה דיין לא יאמר בא״י על הגפן ועל (ו) פרי הגפן דהא על כל פנים צריך להזכיר הארץ לכך יאמר בא״י על הארץ ועל פרי הגפן אמר על הארץ ועל הפירות יצא דגפן נמי בכלל פירות היא.

יב וצריך להזכיר בה מעין המאורע כגון בשבת קודם כי אתה טוב ומטיב לכל יאמר ודעלינו לטוב׳ ושמחינו בבנינה ורצה ודחליצנו ביום השבת הזה כי אתה טוב ומטיב לכל כולו וביו״ט יאמר ושמחינו בה וזכרנו לטובה ביום חג פלוני הזה כי טוב וכו׳ בר״ח יאמר וזכרינו לטובה ביום ר״ח הזה כי אתה טוב כו׳ ובפורים (ז) אין מזכירין בה מעין דמאורע דעל הניסים הודאה היא ובברכה זו אין לדם מקום להזכירם שהרי אין אומרים בה לשון הודאה כמו בברכת המזון שאומר נודה לך כו׳ ואפי׳ לפי מה שכתבתי שיש לומר במקום אחר כי אתה טוב ומטיב לכל ונודה לך כו״ שם אין שייך להזכיר כלום שהרי הוא אחר סיום הטוב והמטיב ואין אומרים אותו שם אלא כדי שיהא מעין החתימה סמוך לחתימה.

יג אם אכל מז״ המינים ואכל גם מיני מזונות כגון מעשה קדירה מחמשת מיני דגן ושתה יין שכל אילו הם דברים שצריכין אחריהם מעין שלש יכלול הכל בברכה אח׳ ויאמר בא״י על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה כו״, וחותם בא״י על הארץ ועל המחיה ועל פרי הגפן ועל הפירות ומקדים המחיה שהוא על המיני מזונות מפני שהם חשובים דזיני ועוד דקודמין בפסוק ואח״כ הגפן אע״ג שהוא שלישי לארץ קמא חית׳ ותמרים הם ראשון וב׳ לארץ בתרא מ״מ הוא חשוב מהם ואח״כ הפירות אפי׳ יש בהן זתים ותמרים וכן בחתימה ואין זה חתימה בשתיהן דה״פ על הארץ המוציאה המחיה והגפן ודפירות וכולן חדא הוא אבל פירות מז״ המינים וגם שאר פירות כגון תפוחים ואגוזים וכיוצא בהן מברך מעין שלש ויצא גם ידי ברכת דתפוחים ואגוזים שגם הם בכלל פרי העץ ואין צריך לברך כנ״ל על התפוחים ואגוזים אבל אם אכל תפוחים ושתה יין שזה בנ״ר וזה מעין שלש ואומר על הגפן אין האחד פוטר חבירו דבנ״ר אינו פוטר היין והתפוח אינו נכלל בעל הגפן וגם אין מקום ברכת מעין שלש לכלול עמה בנ״ר לפיכך צריך לבר׳ שניהם בנ״ר ועל הגפן וכ״ש אם אכל בשר או פרי האדמה ושתה יין או אכל פירות משבעת המינ׳ שצריך לברך על כל אחת ואחת ברכתו ואין אחד פוטר חבירו שאין אחד מהם כולל בשל חבירו וה״ה אם אכל בשר ודגים ואוכל מחמשת המינים אע״ג דבשר ודגים זיני אין ברכת על המחיה פוטר את הבשר ואת הדגים דאע״ג דזיני אינם סועדים הלב כמו החמשה מינים לפיכך לא שייכי אהדדי וצריך לברך ברכת שניהם.

יד כבר ידעת דענבים ברכתן הראשונה היא בפה״ע והאחרונים מעין ג״ על העץ ועל פרי דעץ והיין ברכתיה דראשונה בפה״ג מעין ג״ על הגפן ועל פרי הגפן לפיכך אם שתה יין ובירך בפה״ג והיו גם הענבים בפניו בשעה שבירך בפה״ג ולא כיון בפי׳ לפטור גם הענבים ורוצה לאכול ענבים צריך לברך עליהם בפה״ע ואין ברכת הגפן שבירך על היין פוטרתן שצריך לברך ברכתן המיוחדת לדם וכן ברכה אחרונה מעין ג׳ צריך לכלול על הגפן ועל פרי הגפן על העץ ועל פרי העץ ולא כגי לומר על הגפן לבדה לפטור גם הענבים ואע״ג דכשאכל תפוחים ופירות ז׳ המינים ברכה מעין ג׳ דעל העץ אמרינן לעיל דפוטר גם התפוחים אפילו לכתחלה וא״צ לברך ברכה המיוחדת להם שהוא בנ״ר דתם היינו טעמא כפנו שתיקון ברכתן דראשונה שוה בתרווידו דהיינו בפה״ע לפיכך גם לברכה אחרונה דמעין ג׳ דעל העץ יאמר על ב׳ יחד אפי׳ לכתחילה אבל הכא דתיקון ברכתן הראשונה אינו שוה לכך באחרונה צריך ג״כ לו׳ שניהם

מו והיינו דווקא לכתחלה אבל בדיעבד אם לא היו לפניו אלא ענבים לבדו ובירך עליהם בפה״ג או אפי׳ שהיה לפניו שניהם יין וענבים ובירך בפ״ה וכיון לפטור שניהם יצא דהגפן כולל ג״כ ענבים שהרי הם ג״כ פה״ג דם וה״ה בברכה אחרונה אם אמר על הגפן כו׳ ולא אמר על העץ ל״ש היו לפניו ענבים לברך ל״ש היו שניהם לפניו יצא אע״ג דבברכ׳ פה״ע שעל הענבים לא יצא על הגפן בברכת הגפן יצא על הענבים שהיא כוללת *

כג״ה מידי דהוה לפרי תנן אלא״פ שלכתחילה אינו מברך עליו אלא נפה״ע אם נדיו בל מיד נפה״ע ולא ינכל ל״ש ואין לכיל כיון ר״ו פעיק מ׳.

מז שתה יין ומים וה״ה שאר משקים א״צ לברך על המים והמשקים בנ״ר כי ברכת היין דמעין ג׳ פוטרתם אע״פ שאינה מעין ברכתם מידי דהזה אברכה ראשונה דק״ל יין פוטר כל מיני משקה משום חשיבותו אע״פ שאינו בכלל פה״ג ה״ה נמי בברכה אחרונה ואע״ג דגבי תפוחים וענבים אין ברכת הגפן פוטרתם לא ממעין ג׳ ולא מבנ״ר היינו משום שהם אוכלים ואין יין פוטרות אוכלים מברכה ראשונ׳ ד״ה נמי שאינו פוטר מברכה אחרונ׳ אבל משקים הואיל ופוטר אותם בברכה ראשונה מפני חשיבותו ה״ה שפוטר (ח) אותם בברכה אחרונה אע״פי שאינה כוללם בלשונה.

יז צריך אדם לברך על כל דבר ברכ׳ המיוחדת לו לאותו דבר ואין האחר׳ פוטר׳ אותה אע״פ שהיא חשובה ממנו כגון במקום שאכלו לברך בנ״ר אין ברכת מעין שלש פוטר אותה אם אינה כלולה בלשונו כמו שאמרנו וכ״ש דבנ״ר אינו פוטר ברכה דמעין שלש שהרי אינה חשובה כמזה וכן במקום

אלפרו זוטא: מיני בחכוסל ועל מלו שני פירושים כחב הלבוש שני דעות מלו ודו״ק. ומ״ח לענין הלכה עיקר פפי׳ הראשון וכדעה הראשונה וכן מנהגי בכל בו להדיא שחפרש הכי דברי ר׳ יונה (ה) דוקא פירות של מ״י מבל פירות של ח״ל יאתר על המרן ועל הפירות ואם הוא בח״ל מו בח״ל מו בא״י וספק אם הפירות מא״י מו מח״ל לא יברכה ברכה מחנכא החדיבה מכפיקא (ב״ח) (ו) הב״ח פוסק להיפך דיאתר לכתחלה על המרן ועל הפירות מן התיבה על ש״ג בכתי בשם הב״ח דפסק כלבוש ומ״כ הטיח עם מגם מ״ שהיה מברך על המרן ועל הפירות עכ״לח״ח מלו טהגין כלבוש וכן הנוכח בשל״ה (ז) בל״ח לקי ל״ה כתב הטעם משום דבמגילה שורים מיט מלא תקנת בגיאים (ח) אפי׳ אם מירב

במקו' שאמרו מעין שלש אפי' ברכ' המזון עצמה שהיא חשובה ממנה שהיא ג' ברכות ממש אפ' ה
אינה פוטר אותה ואצ"ל דבנ"ר אינו פוטר אות' דהיא גרוע ממנה וטעמא דמילתא נ"ל כבר ידעת
דחמש מדרגות ברכות ישנם החשובה שבכולם היא ברכת המזון שהיא מן התורה והתורה לא חייב
אותה אלא על הלחם דכתי' ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם וגו' וכתי' בתריה ואכלת ושבעת
וברכת וגו' דמיניה ילפינן הג' ברכות מן התורה ודקדק חז"ל דווקא לחם שיש בו כמה מעלות משביע
וסועד הלב ועליו יחיה האדם משום הכי חייבה עליו התורה הג" ברכות אבל כל שאר "דברים אין
חייבים עליו לברך מן התורה לידונות מן הע"הז בלא ברכה כמו שכתבנו פעמים ותקנו לברך על כל מין
ומין ברכתו ואסמכוה אקרא דברוך ה' יום יום שצריך לברך על כל דבר ודבר מעין ברכתה ואסמכוה
ג"כ מדכתיב ארץ חטה ושעורה סמוך קודם פסוק ארץ אשר לא במסכנות תאכלבה לדם דאות'
ג' ברכות שייכי ג"כ גבי ז' מינים ומ"מ אינם דאורייתא דארץ אשר לא במסכנות הפסיק הענין לפיכך
תקנו חז"ל על הז' המינים שהם חשובים שנשתבח בהם א"י ברכה מעין ג' דומיא דג' דהם דאורייתא
דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון אלא שבתוך הז' מינים עצמם ראו ג' מדרגות בחטה ושעורה
כל זמן שלא נעשו פת אלא מעשה קדירה אע"פ שאינם חשובים כמו הפת שאינם מכעדים הלב
כמותו מ"מ כיון דזייני הם חשובים בזה יות' משאר ה' מיני פירות של ז' המינים ותקנו לברך אחרידם
ברכה בפני עצמה והיא על המחיה ועל הבלבלה כו' ואח"כ בה' מיני פירות כיון שנשתבח בהן א"י
תקנו להן ברכתן מיוחדת על פרי העץ שהיא כוללת כולן אלא שעל היין אע"פ שהוא מן הגפן שבה"
מינין מתוך חשיבותו קבעו לו ברכה בפני עצמו והיא על הגפן ועל פרי הגפן ואע"ג דיין ותמרים שהם בין
הה' מיני פירות אז"ל דהם זייני יותר מ"ה מיני דגן מ"מ הואיל והרוב אין אוכלין אותם לשם זייני אלא כמו
שאר פירות לא רצו לתקן עליהם על המחיה כו' מש"כ בה" מיני דגן שהבל אוכלין אותם לזייני ולהשביע
לפקח הרעב ואח"כ על כל שאר מינין שבעול' שאינן חשובין כמותן מ"מ אסור ליהנות מהם בלא
ברכה דה"ל מעילה ותקנו לברך אחרידם בנ"ד אע"פ שוודאי קצת היו נכללים בכעין ג' מ"מ לא
חשיבי כותייהו כמו שנתבאר בכמה מינים מכל מה שכתבנו עד הנה וכיון שכן נ"ל שיצא לנו מזה טעמא
דמילתא שאמרנו שכיון שכל אחת מן הברכות היא חשובה וכוללת יותר מן האחרת לפיכך אמרו שלא
יברך החשובה על דבר הגרוע ממנה דכשם שאסור לקצר בשבחו של מקום לומר ברכה הגרוע על
דבר החשוב ממנו כן אסור להרבות בשבחו י"ת במקום שאינו צריך לו כי אין זה מדרך המוסר והיינו
הוא דאסמכוה אקרא דברוך ה' יום יום תן לו מעין ברכותיו רצ"ל מעין ברכותיו ממש לא פחות ולא
יותר וכגון זה אז"ל ג"כ במקום אחר כל האומר הלל הגדול בכל יום הרי זה מחרף כולו ע"ש שהוא
ג"כ משעם הזה נ"ל לפיכך מי שאכל דייסא (ט) אע"פ שברכתו היא על המחייה ועל הבלבלה והיא מעין
בהמז"ן אין פוטר אותה דדייסא אע"ג דיין איט סועד הלב כמו פת והוי בה"מ שבח יתירה דבה"מ
שחייבה התורה על הפת הו' משום דפתי משביע וסועד וכן אם אכל פירות אפי" מז' המינים אין ברכת
על המחיה פוטר אות' דפירות לא זיינו מידו כיון דגבי יין אז"ל שהוא סועד וכן גבי תמרים אז"ל
שהם זנין לפיכך אם אמר על היין או על התמרים (י) על המחיה כולו יצא ולא עוד אלא אפי" אמר
ב"מ על אילו השנים יצא דיין כיון שהוא סועד ומשמח הוי חשוב כמו פת ואפי' לכתחלה היה מן
הדין לברך עליו בה"מ אלא לפי שאין דרך בני אדם לקבוע עליו לא רצו לתקן עליו כל הג' ברכות
וכן תמרים זייני יותר מדייסא דה' המינים לפיכך אם אמר עליהם בה"מ יצא שאין זה שבח יתירה גבי
תמרים עד אמרו דאפי' לא אמר אלא ברכת הזן בין על היין בין על התמרים יצא ואע"פ שאין בה
אלא מעין הזן בלבד ובברכה המיוחדת להז צריכין מעין ג' מ"מ כיון שעיקר הברכ' היא משום דזייני
אפי' לא אמר בה"מ מפסיק ודווקא בשסיים וחת'. בא"י הזן את הכל שא"צ לבר' אחרידם יותר כברכה
אחת אבל אם אמר בל נוסח הברכה עד בא"י הזן את הכל ולא חתם יתחיל ועל שהנחל' לאבותינו ארץ
חמדה טובה ורחבה כו' ויסיי" ברכה דמעין ג' שמה שאמר נוסח ברכת הזן אינו אלא במקום על הגפן
ועל פרי הגפן דיין או במקום על העץ ועל פרי העץ דתמרים ,

יח לא יכלול אדם על הספק שם תוספות בברכה דמעין שלש אע"פ שאינו מוסיף שם ומלכות כגון
שאכל דבר שהוא ספק לו אם מברכין אחריו מעין שלש והוא פרי ואינו יודע אם הוא משבעת
המינים ורוצה לשתות אחריו יין או לאכול מיני דייסא כדי להוסיף בברכה אחרונה על העץ ועל פרי
העץ אע"פ שאינו מוסיף לא שם ולא מלכות לא יעשה וטוב יותר לברך בנ"ר וצ"ע : (יא)

רט דין טעות וספק בברכת היין ובו ג' סעיפים :

א היה בידו כוס של מים או שכר וסבור שהוא של יין והתחיל ואמר בא"י אמ"ה על דעת לומר בפ"ג ונזכר שהוא של שכר או של
מים וסיים שהבל יצא וכ"ש אם היה בידו כוס של יין וסבור שהוא של מים והתחיל על דעת לומר שהבל ונזכר שהוא של יין וסיים
בפ"הג שיצא אף אם סיים שהבל יצא דשהבל פוטר הבל וה"ה כשסיים בשתיהם כגון שהיה בידו כוס של מים וסבור שהוא של יין ואמר
בא"י אמ"ה בפ"הג ובתוך כדי דיבור נזכר שהוא של מים ואמר גם שהבל נ"ב וכ"ש איפכא כגון שהיה בידו כוס של יין וסבור שהוא של
מים ואומר בא"י אמ"ה שהבל נ"כ ונזכר מיד ואמר בפ"הג שיצא דהא אף אם לא סיים בפ"הג יצא וכ"ש כשלא טעה במחשבתו אלא
בדיבורו שידע מה שהוא בידו והתחיל לברך על דעת לומר על מה שהוא בידו וטעה בדיבורו ואמר מה שאינו בידו ונזכר בתוך כדי
דיבור וסיים על מה שהוא בידו שיצא שהרי תחלת מחשבתו היתה ע"ז שבידו ,

ב וי"א עוד שאפילו לא נזכר תוך כדי דיבור שטעה בדיבורו כגון שהיה בידו כוס של שכר או מים ופתח
ואמר בא"י אמ"ה על דעת לומר שהבל וטעה בדיבורו ואמר בפ"הג ולא הרגיש שטעה ואח"כ נזכר ביותר מכדי דיבור אין צריך
לחזור ולברך מפני שבשעה שהזכיר את השם והמלכות שהם עיקר הברכה לא נתכוין בברכתו אלא לברכה הראויה לאותו המין שבידו
ולא היה בעיקר הברכה טעות יצא ואין מחזירין אותו וק"ל כדעת כולם להקל ואין נקרא טעות אלא כשטעה במחשבתו ודיבורו נמשכת
אחר מחשבתו ולא נזכר בתוך כדי דיבור אז מחזירין אותו וגם בזה לפעמים הוי ברכתו ברכה כגון שהיה כוס של שכר או של מים
בידו וישנן שם אחרים שרוצין לשתות ג"כ ויש לפניהם כוסות של יין וסומכין כולן על ברכתו של זה ונם הוא עצמו יש לו יין לפניו ודעתו
לשתות ממנו אחר כוס זה והוא סבור שגם כוס זה שבידו הוא יין ובידך בפ"הג ושותה ונודע לו שהוא של מים או שכר דאחרים ששמעו
ברכתו זו יוצאין ושותין אחר ברכתו של זה והוא גם הוא אין צריך לחזור ולברך כששותה אח"כ יין שהיה לפניו (א) כיון שברכתו היתה
ברכה להוציא האחרים ,

ג כל הברכות כולן אם נסתפק אם בירך אם לאו בין הברכות הראשונות בין האחרונות א"צ לברך דכולהו רבנן וספיקא דרבנן (ב)
לקולא אבל ברכת המזון היא מן התורה ואם נסתפק אם בירך אם לא צריך לברך דספיקא דאורייתא לחומרא ;

רי אבל פחות מכזית מה דינו ובו ב' סעיפים ,

א ברכה ראשונה אין לה שיעור שעל כל הדברים מברך לפניהן אפי' בכל שהוא דהא מ"מ מתרגי ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא
ברכה , ומיהו הטועם (א) את התבשיל אינו צריך לברך עד רביעית ואפי" אם הוא בולעו שאין כוונתו ליהנות אלא לידע התבשיל
שלא יקדיתנו וי"א שאם בולעו טעון ברכה אפי' בכל שהוא דהא מ"מ מתרגי ולא פטרו את הטועם אלא כשחוזר ופולטו דכיון דפלטו
לא

מירע שהמרך לברך על פתקי' ברכה ראשונה
כגון בנתלך והיסח הדעת ת"ת ברכה אחרונה
דין פטיתים (הגהת בכל"ה) (ע) לבל"ר הוא רוקק
דוקמי הדייסא מיון יותר מתחרים יהא הברכין
עניה בת"ת ואי לא מבחפי' מתיקא ת"ש ר"
שנה אבל ביין וכו' כ"ה בדייסא ולא בא להוציא
אלא פאר הבריס (ר"ת רבנה) וכ נראה מחידוש
רשב"ם דף ל"ג ל"ד דברכת שלא פיטר מדייסא
(י) לא מלאחי זה בשום מקום אלא דוקא בה"ת
אז הין פטור ואי מהעפי' כ"ל ליכתוב ל"ל מדרבו
והקרוב מי הטוש ריבעא לא מין יפה בלשון ר"י
שבב"י בת"ם מבל על היין שערת מעין ג' והיה
כוכר שברכה מעין ג' היינו עב המחיה פטר היין
ואיט אלא דבה"ן פטור על הגפן שהוא מעין ג'
(חי"ע) ואפשר דס"ל לעבוס לפשוט דלא ז עתר
מדייסא לעיל דפטור על המחי' וכבר בחפתי דיש
להקל בכפ' ברס' (יח) קבה לי דעוב יותר שלא
לברך מבפיקא שלא ועוד מאי חזיא דברכה בל"ר
מדקי עפי מברכה מעין ג' ועוד הא לברכה
כוסקים ברכה מעין ג' דאורייתא ומ"ל יותר יש
לברך ברכה מעין ג' מספיק' דאורייתא כתו
בבה"ת מי' קפ"ל מברכה בל"ר דהאי לל"פ
מחרבנן גם לא מכר זה בבי' גם בסר"ג פסק
בבקק לברך בל"ר בלא טעם ומאי' ולא נסרמ לי
ק ומרמה הלכך סמיה הלבוש בל"פ וגם ק' על
הלבוש בסחב דין זה על מס שבר ומכל הא בה"כ
מיתן ל' המחלה מס בתי מתחב מלכל ולשתות
דבר מבבוקק תברכה מחרוכה ; דקי"ל דאסור לו
לאכל אלא בסעודה ומאל האומל מס מחבר ל לאכל
ע"י הקבה זו שיאכל דבר מתברך עניו בל"ר גם
לשתות יין ומלכיף בברכה ע"ז הוא בלא לשבות
ק דאין לבוסיף אלא בלא מס ומלכות והייט
שיאכל מחתלה עב דעת זה מבב מס כבר הכל
מב"ל לבוס ומבור גם ברמ' דעוב יותר לבוסיף
בברכה בלא מס ומלכות תמיבר בתם ברכה
בלא מס ומלכות

סימן ר"ט

(ח) בל"מ מבחר ולאי שלא היה בברכה לבוסיף
מחרים מס תעבו לשתות המבה אין צריך
לחזור ולברך בשתי' , וכ"ה כמאין דעבו לשתות
מס היה לבוסיף מחרים מעבי' צריך מחד ברכו'
על הכוס מי' כסבו' שהוא יין ולא היה נוטות
לפני הכובנין ולא בבחר יין רק בקבקן ומסק בל"ת
דצריך לברך בפב"ג מס רוצה לשתות יין מחר שאחר
בשמת"ט על ברל' לבעלה דהא לא היה דשתו
ודשתם לשתות רק מכוס אבל (ב) סרב' בוסיף
מולקין בברכה מעין ג' מסיה לאורייתא וסז'
בע"ת דיהא מחים שבא לידו מפק הה יביא
עליהו לבדי מיוב ברכה ,

סימן ר"י

(ט) כיון כשהכרן לעניים' ומס לין הפרין לעניים

(א) כל הברכות כולן אם בירך אם לאו בין הברכות הראשונות בין האחרונות א"צ לברך דכולהו רבנן וספיקא דרבנן לקולא אבל ברכת המזון היא מן התורה ואם נסתפק אם בירך אם לא צריך לברך דספיקא דאורייתא לחומרא ;

לא מקרי הנאה ואז אפי' על הרבה אינו צריך ברכה ויש להקל כשיתי הדיות דספק ברכות להקל לפיכך בפחות מרביעית אפי' אם בלעו א"צ לברך (ב) ואם הוא פולטן אפי' ביותר מרביעית אינו מברך (ג) ב אבל ברכה אחרונה צריכה שיעור ושיעורה בז' דמינין כזית (ד) שאם אכל כזית מהם חייב לברך ברכה אחרונה דמעין ג' אבל פחות מכזית אינו חייב לברך כלום אחריו דהא מעין ג' דז' מינין דומיא דשלש דלחם תקנו ובשלש שהם דאוריתא על הלחם אינן בפחות מכזית דאכילה נתיב ואכלת ושבעת וג" ואין אכילה דכל התורה פחות מכזית לפיכך בין אכל פת בין שאר מיני ז' אינו חייב לברך בפחות מכזית יש מספקין בדבר שהוא כברייתו כגון גרגיר של ענב או של רימון אם מברכין אחריו אע"פ שאין בו כזית כיון שהוא בריה כמו גרגיר זית או לא לכך טוב ליזהר שלא לאכול בריה פחות מכזית לבדה כדי להסתלק מן הספק ואין נקרא בריה אא"כ אכלו עם הגרעין כמות שהיא אבל אם (ה) נטל הגרעין מתוכה לא מקרי בריה ופטר מברכה אחרונה אם אין בו כזית וגם בבריה שלם בדיעבד אם אכלו עם הגרעין אינו צריך לברך מספק דספיקא דרבנן היא וכן ברכת בנ"ר מסתפקין בה אם תקנוה דימיא דבעין שלש ולא מברך בה בפחות מכזית או לא לפיכך גם אותו לא יברך אם לא אכל אלא פחות מכזית ובשתיית יין מסתפקים ג"כ הואיל ואמרינן ושבעת זו שתייה או הוי דומיא דאכילה ששיעורו בכזית ה"נ נימא דשיעורו בכזית כך אפילו בעודו לח אי דלמא נימא דשיעורו בכזית אחר שיהא נקרש ושיערו חכמים שהוא רביעית שרבעית יין אם יקרש יעמוד על כזית (ועי"ל סימן ק"צ סעיף ג') לפיכך אמרו טוב ליזהר שלא לשתות שום משקה לא יין ולא שאר משקין אלא או פחות מכזית או רביעית(ו) שלם שלא להכניס עצמו לספק ברכה

ריא דין קדימה בברכת הפירות ובו ו' סעיפים ,

א מצוה לעולם להקדים החשוב מפני חשיבותו או החביב מפני חביבותו לפיכך אם היו לפניו מיני פירות הרבה שברכותיהן שוות והאחד נפטר בברכת חבירו אם יש בינידם מין ז' מקדים לברך על מין ז' והוא יפטור את האחרים מפני שהוא חשוב דואיל ונשתבח בה א" אע"פ שאינו חביב עליו כמו מין האחר שאינו ממין ז' ואם אין ברכותיהן שוות דואיל ועל כל פנים הוא צריך לברך על ב' אפי' יש בהן מז' המינין כגון צנון חית שזה ברכתו פה"א וזה פרי עץ והוא מז' המינין יכול להקדים ולברך על איזה מהן שרצה תחלה ואפי' איני חביב עליו יותר מהאחר דלא שייכי להדדי כיון שכל אחד יש לו ברכה בפני עצמו וי"א (א) שגם צריך להקדים החביב ונקרא חביב המין שהוא רגיל להיות חביב עליו ברוב פעמים אפי' אם עתה הוא חפץ יותר במין האחר (ב) אם ברכותיהן שוות ואין ביניהן מין ז' כגון תפוחים ואתרוג יברך על אותו שחביב עליו יותר ברו. הפעמים

ב וי"א דלעולם הולכין אחר החביב לו עכשיו בין יש בהן מין ז' בין אין בהן מין ז' בין ברכותיהן שוות בין אין ברכותיהן שוות ואין דין קדימה מחמת חשיבות הז' מינין אלא כשרוצה בזה כמו בזה ובכל מקום שמברך על האחד מפני חשיבותו או מפני חביבותו יאכל ממנו קצת ואם רצה אחר כך לאכול מן השני הרשות בידו בין אם נפטר בברכה ראשונה בין אינו נפטר וצריך לברך שנית על זה ואוכלו ואח"כ חוזר ואוכל מן הראשון בלא ברכה שאין הברכה השנייה הפסק ,

ג ברכה שהיא מיוחדת על דבר א' היא חשובה יותר מברכה שהיא כוללת הרבה דברים מפני שהמיוחדת היא מרבה בשבחו יותר מהכוללת מפני שהיא מורה על ההשגחה הפרטית לו י"ת שמשגיח על בריותיו בדבר זה המיוחד בשבח ועילוי יותר לתחיות בו כל חי מן הדבר הכללי לפיכך אם היו לפניו דבר שברכתו בפה"ע ודבר שברכתו שהכל אע"פ שהמין שברכתו שהכל(ג) חביב עליו בפה"ע קודמה שהוא חשובה ומיוחדת שאינה פוטרת אלא ד"א ושהכל כוללת כל הדברים וכן בפה"א ושהכל בפה"א קודמת אבל בפה"ע ובפה"א אע"פ שבפה"א כוללת יותר מבפה"ע מ"מ מפני שאינה כוללת יותר אלא מדרתה אחת משא"כ בברכת שהכל שהיא כוללת הרבה דברים יותר אפי' מבפה"א בראיתא לעיל סימן ר"ר לפיכך לא נתנו לברכת בפה"ע דין קדימה לבפה"א אלא איזה מהם שירצה יכול להקדים וי"א (ד) שגם בזו נהגו דין קדימה לבפה"ע ,

ד אמר הכתוב בספר שבחה של א"י שהיא ארץ חטה ושעורה גפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש והוא התמרים העושים דבש ואמרו חז"ל כל הקודם בפסוק זה הוא חשוב יותר לפיכך הוא קודם לברכה אפי' אם המאוחר חביב עליו יותר ודוקא עד רימון אבל מכאן ואילך לא הארץ בתריה דכתיב בקרא הפסוק הענין וכל הסמוך לו חשוב ממנו לארץ קמא דקרא הילכך זית קודם לשעורים שהוא ראשון לארץ בתרא ושעורה הוא ב" לארץ קמא ותמרים קודמים לענבים שהם ב" לארץ בתרא וגפן הוא ג" לארץ קמא ודוקא כשאוכל ענבים במות שהן שברכתן בפה"ע אבל אם עשה מהן יין הקובע ברכה לעצמו והוא בפה"ע היא חשובה יותר וקודמת לתמרים ואפי' לזתים שהוא ראשון לארץ בתרא וגפן הוא שלישי לארץ קמא אפי' הכי ברכת בפה"ע קודמת מפני חשיבתו בין בברכה ראשונה בין בברכה אחרונה כשכלל ברכת היין עם ברכ" הפירות כדפרישי" ר"ח צריך להזכיר תחלה על הגפן ועל פרי הגפן ואח"כ על העץ ועל פרי העץ אפ" כשאכל זתים או תמרי" ושתה יין צריך להקדים הגפן ומיהו ברכת מעשה קדירה הזתים ושעורין הרם כל ה" מיני דגן קודמת אפי' לברכת היין לפי שברכתן במ"מ והיא חשובה ומיוחדת יותר גם קודמין לו בפסוק חטה קודמת לזתים דשניהם ראשונים הן לארץ זה לקמא וזה לבתרא ויש לחטה יתרון שהיא קודמת בפסוק וכן שעורה קודם לתמרים דזה שני וזה שני אלא ששעורים קודם בפסוק : *

לברכה אפי' אם המאוחר חביב עליו יותר ודוקא עד רימון אבל מכאן ואילך לא הארץ בתריה דכתיב בקרא הפסוק הענין וכל הסמוך לו חשוב ממנו לארץ קמא דקרא הילכך זית קודם לשעורים שהוא ראשון לארץ בתרא ושעורה הוא ב" לארץ קמא ותמרים קודמים לענבים שהם ב" לארץ בתרא וגפן הוא ג" לארץ קמא ודוקא כשאוכל ענבים במות שהן שברכתן בפה"ע אבל אם עשה מהן יין הקובע ברכה לעצמו והוא בפה"ע היא חשובה יותר וקודמת לתמרים ואפי' לזתים שהוא ראשון לארץ בתרא וגפן הוא שלישי לארץ קמא אפי' הכי ברכת בפה"ע קודמת מפני חשיבתו בין בברכה ראשונה בין בברכה אחרונה כשכלל ברכת היין עם ברכ" הפירות כדפרישי" לעיל סי" ר"ח צריך להזכיר תחלה על הגפן ועל פרי הגפן ואח"כ על העץ ועל פרי העץ אפ" כשאכל זתים או תמרי" ושתה יין צריך להקדים הגפן ומיהו ברכת מעשה קדירה הזתים ושעורין הרם כל ה" מיני דגן קודמת אפי' לברכת היין לפי שברכתן במ"מ והיא חשובה ומיוחדת יותר גם קודמין לו בפסוק חטה קודמת לזתים דשניהם ראשונים הן לארץ זה לקמא וזה לבתרא ויש לחטה יתרון שהיא קודמת בפסוק וכן שעורה קודם לתמרים דזה שני וזה שני אלא ששעורים קודם בפסוק : *

לא מקרי הנאה ואז אפי' על הרבה אינו צריך ברכה ויש להקל כשיתי הדיות דספק ברכות להקל לפיכך בפחות מרביעית אפי' אם בלעו א"צ לברך (ב) ואם הוא פולטן אפי' ביותר מרביעית אינו מברך (ג) ב אבל ברכה אחרונה צריכה שיעור ושיעורה בז' דמינין כזית (ד) שאם אכל כזית מהם חייב לברך ברכה אחרונה דמעין ג' אבל פחות מכזית אינו חייב לברך כלום אחריו דהא מעין ג' דז' מינין דומיא דשלש דלחם תקנו ובשלש שהם דאוריתא על הלחם אינן בפחות מכזית דאכילה נתיב ואכלת ושבעת וג" ואין אכילה דכל התורה פחות מכזית לפיכך בין אכל פת בין שאר מיני ז' אינו חייב לברך בפחות מכזית יש מספקין בדבר שהוא כברייתו כגון גרגיר של ענב או של רימון אם מברכין אחריו אע"פ שאין בו כזית כיון שהוא בריה כמו גרגיר זית או לא לכך טוב ליזהר שלא לאכול בריה פחות מכזית לבדה כדי להסתלק מן הספק ואין נקרא בריה אא"כ אכלו עם הגרעין כמות שהיא אבל אם (ה) נטל הגרעין מתוכה לא מקרי בריה ופטר מברכה אחרונה אם אין בו כזית וגם בבריה שלם בדיעבד אם אכלו עם הגרעין אינו צריך לברך מספק דספיקא דרבנן היא וכן ברכת בנ"ר מסתפקין בה אם תקנוה דימיא דבעין שלש ולא מברך בה בפחות מכזית או לא לפיכך גם אותו לא יברך אם לא אכל אלא פחות מכזית ובשתיית יין מסתפקים ג"כ הואיל ואמרינן ושבעת זו שתייה או הוי דומיא דאכילה ששיעורו בכזית ה"נ נימא דשיעורו בכזית כך אפילו בעודו לח אי דלמא נימא דשיעורו בכזית אחר שיהא נקרש ושיערו חכמים שהוא רביעית שרבעית יין אם יקרש יעמוד על כזית (ועי"ל סימן ק"צ סעיף ג') לפיכך אמרו טוב ליזהר שלא לשתות שום משקה לא יין ולא שאר משקין אלא או פחות מכזית או רביעית(ו) שלם שלא להכניס עצמו לספק ברכה

ריא דין קדימה בברכת הפירות ובו ו' סעיפים ,

א מצוה לעולם להקדים החשוב מפני חשיבותו או החביב מפני חביבותו לפיכך אם היו לפניו מיני פירות הרבה שברכותיהן שוות והאחד נפטר בברכת חבירו אם יש בינידם מין ז' מקדים לברך על מין ז' והוא יפטור את האחרים מפני שהוא חשוב דואיל ונשתבח בה א" אע"פ שאינו חביב עליו כמו מין האחר שאינו ממין ז' ואם אין ברכותיהן שוות דואיל ועל כל פנים הוא צריך לברך על ב' אפי' יש בהן מז' המינין כגון צנון חית שזה ברכתו פה"א וזה פרי עץ והוא מז' המינין יכול להקדים ולברך על איזה מהן שרצה תחלה ואפי' איני חביב עליו יותר מהאחר דלא שייכי להדדי כיון שכל אחד יש לו ברכה בפני עצמו וי"א (א) שגם צריך להקדים החביב ונקרא חביב המין שהוא רגיל להיות חביב עליו ברוב פעמים אפי' אם עתה הוא חפץ יותר במין האחר (ב) אם ברכותיהן שוות ואין ביניהן מין ז' כגון תפוחים ואתרוג יברך על אותו שחביב עליו יותר ברו. הפעמים

ב וי"א דלעולם הולכין אחר החביב לו עכשיו בין יש בהן מין ז' בין אין בהן מין ז' בין ברכותיהן שוות בין אין ברכותיהן שוות ואין דין קדימה מחמת חשיבות הז' מינין אלא כשרוצה בזה כמו בזה ובכל מקום שמברך על האחד מפני חשיבותו או מפני חביבותו יאכל ממנו קצת ואם רצה אחר כך לאכול מן השני הרשות בידו בין אם נפטר בברכה ראשונה בין אינו נפטר וצריך לברך שנית על זה ואוכלו ואח"כ חוזר ואוכל מן הראשון בלא ברכה שאין הברכה השנייה הפסק ,

ג ברכה שהיא מיוחדת על דבר א' היא חשובה יותר מברכה שהיא כוללת הרבה דברים מפני שהמיוחדת היא מרבה בשבחו יותר מהכוללת מפני שהיא מורה על ההשגחה הפרטית לו י"ת שמשגיח על בריותיו בדבר זה המיוחד בשבח ועילוי יותר לתחיות בו כל חי מן הדבר הכללי לפיכך אם היו לפניו דבר שברכתו בפה"ע ודבר שברכתו שהכל אע"פ שהמין שברכתו שהכל(ג) חביב עליו בפה"ע קודמה שהוא חשובה ומיוחדת שאינה פוטרת אלא ד"א ושהכל כוללת כל הדברים וכן בפה"א ושהכל בפה"א קודמת אבל בפה"ע ובפה"א אע"פ שבפה"א כוללת יותר מבפה"ע מ"מ מפני שאינה כוללת יותר אלא מדרתה אחת משא"כ בברכת שהכל שהיא כוללת הרבה דברים יותר אפי' מבפה"א בראיתא לעיל סימן ר"ר לפיכך לא נתנו לברכת בפה"ע דין קדימה לבפה"א אלא איזה מהם שירצה יכול להקדים וי"א (ד) שגם בזו נהגו דין קדימה לבפה"ע ,

ד אמר הכתוב בספר שבחה של א"י שהיא ארץ חטה ושעורה גפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש והוא התמרים העושים דבש ואמרו חז"ל כל הקודם בפסוק זה הוא חשוב יותר לפיכך הוא קודם

סימן ריא

(ה) וכ"כ הכ"ח (ב) לכאורה זה לא לחומר הא בריה הסיחון מכר דברכותיהן שוות מברך על החביב גם בפ"ע לא כתב זה ואפשר דס"ל דלא מ"ל לא שהרי הטא"ק דס"ל בחין ברכתן שוות להקדים החביב אי שיש בו מז' מינים ת"ל תוחיב בברכתן שוות הלא ים בכן תמין ז' דעדיף אלא לחלק אחר החביב אלא כמלין מז' מינים ודוק אך ל"ע על ב"י דבשת"ק נטה מי קל"ל תשמע דר' תיקל קודם לא בחין ברכתן שוות פ"ש אלא לחומר (ג) וכן פסק בפלה אלא שכתב הכ"ח בפ"ש ובפ"ע לא כתבו ות"ל לדעת כמן לכ מי שים לב יין ארץ ותרקמת תפרי הגן לא פרי הלחמה אמר ט לברך תחלה על הי"ש אלא שחביב עליו אלא על הארקמת תחלה (ד) והתרומי הסמיכו

סימן ריא

(ה) וכ"כ הכ"ח (ב) לכאורה זה לא לחומר הא בריה הסיחון מכר דברכותיהן שוות מברך על החביב גם בפ"ע לא כתב זה ואפשר דס"ל דלא מ"ל לא שהרי הטא"ק דס"ל בחין ברכתן שוות להקדים החביב אי שיש בו מז' מינים ת"ל תוחיב בברכתן שוות הלא ים בכן תמין ז' דעדיף אלא לחומר אחר החביב אלא כמלין מז' מינים ודוק אך ל"ע על ב"י דבשת"ק נטה מי קל"ל תשמע דר' תיקל קודם לא בחין ברכתן שוות פ"ש אלא לחומר (ג) וכן פסק בפלה אלא שכתב הכ"ח בפ"ש ובפ"ע לא כתבו ות"ל לדעת כמן לכ מי שים לב יין ארץ ותרקמת תפרי הגן לא פרי הלחמה אמר ט לברך תחלה על הי"ש אלא שחביב עליו אלא על הארקמת תחלה (ד) והתרומי הסמיכו

פ"ה הקשו על מה שכתבתי הילכך זית קודם לשעורים שהוא ראשון לארץ בתרא ס"ל ח"ל התקשה קצה לי לי תיירו בחבשל של שעור לא יקדים זתים גלי תיירו בסמס שעורים הם עורר טתר עמתא דזתים קודמין לשעורים הבדים שהם מתולים לארץ בתרא ושעורה הוא שני לארץ קמא הוא לא בסמ"ס ובכל"ל הסמס שעורה הוא בפה"ע ות"ל מחילה תקדי ה בפה"ע שהוא פרעית לבכל' בפה"ע שהוא בגלית עכ"ל , תשובה ועיין חכ"ל בסימן ר"ב סעיף ב' ותמצא שם בדבת פה"ע ג"כ בזתים כגון קודם שגדל תכן סביבם ואם כן הזכרת דהסמס שעורה שברכתו .בפה"ע ורוצה לאכול גם זתים שלימים תבוטלים עד שיכן הכן סביבם ה"ז צריך להקדים לברך על הזתים קודם וכן תמרים

לגמן בפה"ע ע"כ תשובתי חזר מהקשה והקשה יאחר ח"ל וה"ל על זה הא תכ"ת פעמו כתב בסעיף ה' תמרים ד' מיירי כשעשה מן השעורין תבשיל ולא מיירי בכוסמת דכתב מר בסעיף ה' ח"ל והא דהקה ושעורה קודמין דוקא כשעשין שהם תבשיל ס' אבל הכוסמת שבר"מ בפה"ע הא דברי הגמ' ע"כ ח"ל ובפה"ע בדברי הבית מעיין ל' דה' הוקם לה הה לה הכל מיירי בחבשל של שעורים והאיר הטוב' לי תכ"ת עתה דמיירי בכוסמת הבשרים ובל"ל קושיא גדולה לי מיירי בכוסמת אם כן לאה שעורה קודם לתמרים הא בתמרים הבלה לי לחמר לתלת בפה"ע הן תמיד בפה"ע בחמרתא בספרי דיר בפרוש בסיעתן ר"ב בסעיף ב' ע"כ הבלה ואחר הבשל ובתב ז"ל ערלה תירון הגן על הבלה הלחם שבלתי תכ"ת ובחבל ואחר ל"ל כל דמיר ל' דין הקדימה ובשש ד' מיירי שעשה מן השעורים תבשיל לתו שכתב תכ"ת עמתו בסעיף ה' אחה שבלתי אם כן לאה יהיה תבשיל הבשרה היינו תבשיל דאת בתרא בסעיף כי לאי שיש לתבשיל דשעורה כרכת בת"ת והיא תשובה לפיכ לה כי לאיה אחה לאת הקדימה בסעיף כי אחשבה של קדימה בסעיף כי אחשבה הוא יאחר תשובה ומדיפה יאחר מעשה דמעות הבא דכתב תכ"ת בסעיף ל' הברכת יהי מעשה הוא תשובה ומבדרת יאחר היה לאות לאת בפ"ב לה שבפ"ב לה אם בתרא בתרא ת"ת הבשרה לחגין ושעורין בתה שיעלה דשעורה שחים לתבשיל אחר הבא הבורה ת"ת הבא בתרא תבשיל הבשרה לאת בתרא בתרא יאחר תשובה ומבדרת ת"ת עמתו יאחר מעשה בתרא תבשיל הבשרה לאת בתרא בתרא יש לו ברכה בפני עצמו וי"א (א) שגם צריך להקדים החביב ונקרא חביב המין שהוא רגיל להיות חביב עליו ברוב פעמים אפי' אם עתה הוא חפץ יותר במין האחר (ב) אם ברכותיהן שוות ואין ביניהן מין ז' כגון תפוחים ואתרוג יברך על אותו שחביב עליו יותר ברו. הפעמים

ב וי"א דלעולם הולכין אחר החביב לו עכשיו בין יש בהן מין ז' בין אין בהן מין ז' בין ברכותיהן שוות בין אין ברכותיהן שוות ואין דין קדימה מחמת חשיבות הז' מינין אלא כשרוצה בזה כמו בזה ובכל מקום שמברך על האחד מפני חשיבותו או מפני חביבותו יאכל ממנו קצת ואם רצה אחר כך לאכול מן השני הרשות בידו בין אם נפטר בברכה ראשונה בין אינו נפטר וצריך לברך שנית על זה ואוכלו ואח"כ חוזר ואוכל מן הראשון בלא ברכה שאין הברכה השנייה הפסק ,

ג ברכה שהיא מיוחדת על דבר א' היא חשובה יותר מברכה שהיא כוללת הרבה דברים מפני שהמיוחדת היא מרבה בשבחו יותר מהכוללת מפני שהיא מורה על ההשגחה הפרטית לו י"ת שמשגיח על בריותיו בדבר זה המיוחד בשבח ועילוי יותר לתחיות בו כל חי מן הדבר הכללי לפיכך אם היו לפניו דבר שברכתו בפה"ע ודבר שברכתו שהכל אע"פ שהמין שברכתו שהכל(ג) חביב עליו בפה"ע קודמה שהוא חשובה ומיוחדת שאינה פוטרת אלא ד"א ושהכל כוללת כל הדברים וכן בפה"א ושהכל בפה"א קודמת אבל בפה"ע ובפה"א אע"פ שבפה"א כוללת יותר מבפה"ע מ"מ מפני שאינה כוללת יותר אלא מדרתה אחת משא"כ בברכת שהכל שהיא כוללת הרבה דברים יותר אפי' מבפה"א בראיתא לעיל סימן ר"ר לפיכך לא נתנו לברכת בפה"ע דין קדימה לבפה"א אלא איזה מהם שירצה יכול להקדים וי"א (ד) שגם בזו נהגו דין קדימה לבפה"ע ,

ד אמר הכתוב בספר שבחה של א"י שהיא ארץ חטה ושעורה גפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש והוא התמרים העושים דבש ואמרו חז"ל כל הקודם בפסוק זה הוא חשוב יותר לפיכך הוא קודם

תחלת סעיף ה׳ והא דתנא וכפורה קוראין לו׳ ולא קאי לתעלה אמה כתבתי זית קורס לפשור׳ דהתם וודאי מיירי בכוסס שעורה דוק ואתר רנה הכ״ת לחרן דברי וכתבת עליו שבעימך הוא תירוץ הגון נפלאתי אמכ״ת הרי ת״ל עולמי מי וקים עד יעלה רנונו י״ת ואל תתלה כי טוקי בריקי כי בשיני בחדת אינו הגון כלל חלוקות המדרגות שחלקת בין הברכות ולא עלה זה טל דעתי תעולם וגם עתה לא שמיע לי לגוזר לא מבירא לי כי מה שחלקת המדרגות לשלמה תעלות זו חשובת מזו מחין לך אלו המדרגות אינם אלא דברי נבואה מי לפי דברך תהיה ברכת בפה״ג חשובה מאד ותוהה מפי׳ דין תעלת הקדיחה שבפסוק ותעלות קדיחת הפסוק דוחה בת״מ ותהיה ברכת בת״מ הפסוקה שבג׳ המדרגות שאחרת הלילה חדא מאין לך המשיבה בפה״ג שהחא חשובה כל כך שהחה אפילו תעלת הקדיחה בפסוק ותעלת הקדיחה תדחה בת״מ מי הגיד לך המדרגות האלו לפחות היה לו להשות תדחה בת״מ לבפ״ג הא ותכ״ת הוחת ב׳ מדרגות מברכת בפה״ג חלילה דמדרגא ומדרגא בת״מ היא עדיפא ועדיפא הרבה חבורא פה״ג היא פרעיה תחד בעיין גדול והוא שהמין שהברכין לוחה עליו מורה על ההשגחה הגדולה שמשגיח הקב״ה על בריותיו וזן ומפרנס ומשביע לוחם וקרובה היא לברכת הפת כתו שאמר בע״ב גם מה בפירשת כוונת דברי בחה שהתפלל דברכת מונא ת״ת חשובה ומבוררת יותר כו׳ אמרת שכוונתי לומר בחלת יותר מין פירוטו יותר חבורה בת״מ רק יותר חבאר ברכות העלחת הלילה לי לעזר כן מי והלי בת״מ היא הברכה החשובה שבכל הברכות חון חברכת הפת ועדיפא היא חברכת בפה״ג כחה מעלות חלד עלתה ותיכה ותפילו בחיבה שחיים תחתת מיני דגן שבשבעת המינים כגון דאורז כיון דזיין בחברכין עליו בת״מ כתו שכתבתי לתעלה סי׳ ר״ח בעיף ז׳ ועדיפא היא חברכת בפ״ג חשוב המינה זיין ומשביע ועליו יתיר האדם והוא עדיף ומשיב לאדם מיין דלא זיין לוגא משביע ומין בה כל כך הולאה אל ההשגחה הגדולה י״ת על ברוחיו, ותדרגות הברכות כך הם ברכת הפת והוא תוגא לחם כו׳ היא החשובה שבכולן שעליו נברו יתיר האדם על פי י״י י״ת ואח״כ בת״מ שהיא קרובה אליה תמני שהיא תורה ג״כ על השגחת הש״י הפרעיה על בריותיו בהנה ובשבע ואח״כ ברכת בפה״ג חן הטעם התפרכם בכל החקותות שיות תשחת מלקים ומנשים ואח״כ בפה״ע היא פרעיה בפירות ואח״כ בפה״ג ומין טוס לד בעוים וטוס עעם מבפיק להקדים אחת חן התאוהרות הלבה אל המוקדמת אליה חזק ותשכת מי אמת יבאב חטו והגל״ער כתבתי , (עד כאן הג״כ)

ה והא דחטה ושעורה קודמין דוקא כשעשה מדם תבשיל או פת שאז הם בחשיבותם ומעלתם אבל הבוכס חטה שברכתו בפ״הא אינה קודמת לברכת בפ״הע דלא חשיבי אז משאר ברכות בפ״הא ודינה כשאר בפ״הא שכתבתי למעלה והווקא בחטה ושעורה וגפן כל מעלתם דוא אחר שנשיתנו אבל בהמרים הוי דינא איפכא שכל דין קדימה שיש לדם אינו אלא באוכל בעודן תמרים כמות שדן אבל אם עשה מהן דבש שאינו אלא זיעה בעלכא וברכתו שהכל פקע ממנו דין קדימתו ודינו כשאר דברים שברכתן שהכל וכן הדין בתאנים ורמונים אבל בזית דינו במשקה שוה לפרי דבדבותיהן שוות ,

הכניתו לברכה המשובה (ה) קשה הלגם בפ״ע נהב זה (מי״ע) (ו) מיירי בחלם שרוצה לאכל פת פהות הכזית דאז מ״ל נעילה כדלעיל סימן קל״ח דאל״כ הא אין רבאי לחפסק בין נעילה לחוגיא אי מתי מיירי אם רוצה לאכל דבר המביב עליו העומד על הפלחן קודם נעילה ועיין בשל״ה דף ל׳ באריכות ,

סימן רי״ב

(א) נרא מרמ״ח ואחרונים דיש לנהוג כי״א אל (ב) דעת קצת מאחרונים הוקא כפהיה העפל לפנים כשאכל העיקר אבל כשלא היה לפניו אלא שדעתו לאכל כעפל לא נפטר ולכתחילה יש לחוש לדבריו , (ג) חשתע דאם שוחה מתחלה אז אוכל פת עם הפתי׳ פוטר ות״ת כתב בעתק הברכה הוחת חסידות שלא לאכול בבעה שהייה תשוס מתוך הפתייה כלל אם לא בהוך הסעודה דלא בקיאין עבשיו אמיר מתי אוכלין תשוס מתוך הפתייה , אז תשוס מילוי הכרס ולעניין אי בעינן נטילי על הפת בעמין דנפטר מין סימן קנ״ח , (ד) וכן הסכימו רמ״א ולי״ח (ה) והי״ה טיימו ברגילין לעשות נטורים מברכין על המרקסת ופוטרין הלעקוד שעליו תוגא הטיחמן שתוק הברכה

סימן רי״ג

(א) ובדיעבד יצא בשתיעה אף בברכה אחרונה (ב״י וכ״ח) (ב) הקשה מתי״ע הא לדנו רמ״א אף לחדתו יש חילוק תשוס הלבה כלתכנא בתרא בבלאחר הכרים חון מפת חין לא הגיעה לה הסיבה ע״כ ולכ״כ בל״ח דף ל״ג ל״ל ועיין בתי״ע בלי שאשתבש רמ״א בכאן עכ״ל ונראה דקושיא זה תזורא תחיתה ע״ח על רמ״א דה״ל לפסק כרחב״ם וסמ״ג דאפילו אין לא חבנו הסיבה והי״ה ישיבה לדיקן וכ״כ הב״ח דיש לנקוב ק״ הסריו לנוני ע״כ ולל״ד הה קשה לנוגע של רמ״א

סימן רי״ד

ו היו לפניו תבשיל מקמח של אורז או מקמח של דוחן ושאר מיני קטניות מעורבים עם קמח כוסמין וכל חמישה מינים וגם היו לפניו גפן ותאנה ורימון כיון שמברך על התבשיל בורא מיני מזונות נראה לי שקדמת גם כן ברכתו אף על גב דהנך מינין שבעה ואיהו לאו ממין שבעה מכל מקום כיון דחשיבי דעבדי׳ מינייהו פת ומברך עליהו המוציא וברכת המזון בראיתא לעיל סימן ר״ח ברכתו גם כן קודמת אע״ג דלאו עבדינהו פת (ה) נראה לי וברכת המוציא (ו) קדמת לכל אפילו לברכת בורא מיני מזונות וכל שכן לשאר ברכות אף על גב שהדבר האחד חביב עליו יותר שהיא הברכה הפרטי׳ והחשובה שבכולן וכ״מ שאמרנו שאחד קרם לחבירו היינו כששניהם בפניו ודעתו לאכול משניהם אבל אם אינו רוצה לאכול משניהם או אפילו רוצה לאכול משניהם ואין שניהם לפניו מברך על אותו שרוצה לאכול ממנו וכל דין קדימה שאמרנו אינה אלא לכתחלה אבל אם עבר ובירך על השני יצא שאין סברא לומר שיחזור ויברך משום קדימה בעלמא ואם הברכת שוות אין צריך לחזור ולברך על זה שהיה לו להקדים ובלבד שהיתה דעתו גם עליה בשעת ברכתו : (ראין בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב דרך גדרה אלא דרך בוונה) :

ריב . שהעיקר פוטר הטפל וכו׳ ב׳ סעיפים .

א כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה בין מברכ׳ שלפני׳ בין מברכה של אחריה לא מבעיא אם העיקר מעורב עם הטפל אלא אפי׳ כל אחד לבדו ואפי׳ פת שהוא חשוב מכל אם הוא טפל כגון שאוכ׳ דג מליח ואוכל פת עמו כדי שלא יזיקנו בגרונו מברך על הדג ופוטר את הפת כיון שהוא טפל וי״א (א) אם הטפל חביב עליו מברך עליו תחלה ואח״כ מברך על העיקר שאין העיקר נפטר בברכתו כיון שאין ברכותיהן שוות דאפושי ברכות כי האי עדיף מלהפקיע ברכות אבל לא יברך על העיקר תחילה ואח״כ על הטפל מפני שהוא חביב עליו שזה הוי ברכה לבטלה שכבר נפטר הטפל בברכת העיקר . והא דמברכין על העיקר ופוטר את הטפילה היינו בשאוכלין ביחד וכן כשאוכל העיקר תחילה (ב) אבל אם אוכל הטפל תחילה כגון שרוצה (ג) לשתות ורוצה לאכול תחילה כדי שלא ישתה אליבא דיקנא או שאוכל גרעיני גודגניות למתק השתייה מברך על האוכל תחילה אף על פי שהוא טפל לשתייה כי איך יתכן שיפטרנו העיקר אחר כך בברכתו למפרע והוא כבר היה נהנה בלא ברכה כשהוא מברך על האוכל תחילה אף על פי שהוא טפל מכל מקו׳ גורם לו טפלותו שאין מברכין עליו ברכתו הקבוע לאותו מאכל אלא שהכל וכתב על זה הב״י ח״ל ת״ל דלפי מה שאמר רבינו בסוף סי׳ ר״י בשם הרא״ש דבשביל חסרון השיעור לא שייך בו ברכה אחרת הבי נמי בשביל שבא למתק השתייה לא נשתנה ברכתו עד כאן לשונו ולי נראה דלא דמי זה לחסרון השיעור דהתם אין כאן שום חיוב ברכה אלא שמפני חסרון השיעור אנו באין לקבוע לו ברכה אחרת על זה קאמר הרא״ש דבשביל חסרון השיעור לא שייך ברכ׳ אחרת אלא לא יברך כלל אבל הבא דעל כל פנים הוא צריך לברך אלא שמן הדין היה יכול לפטרו עם ברכת העיקר ורק מטעמא דאיך יהנה מן העולם בלא ברכה והוא כבר נתהנה קודם אכילת העיקר הדעת נותן שיברך עליו תחילה ולא משום עצמו אלא משום העיקר שרוצה לאכול אחר כך דהא אינו חפץ בו אלא בעיקר בהא אפילו הרא״ש מודה דמחמת טפלתו השתנה ברכתו נראה לי (ד) .

ב מרקחת שמציעין על רקיקין דקין אותה רקיקין הוי טפלה למרקחת שהדבר ידוע שאין באין שם לאכול לחם רק שהרקיקין מדבקין המרקחת עליהן כדי שלא יטנפו הידים בראש וכהומה לזה הלכך ה״ל הרקיק טפלה וברכת המרקחת פטרה (ה)

ריג מי שיצא אם מוציא אחרים ובו ג׳ סעיפים :

א כבר כתבנו שמן הדין יכול כל אחד מישראל לפטור את חבירו מכל הברכות שבעולם מטעם שכל ישראל ערבים זה לזה וכל אחד משלם חיבתו של חבירו מפני הערבות המוטל עליו אלא שברכת הנהנין אחז״ל שמי שלא נהנה לא יוכל לפטור את הנהנה שאין זה כשאר חוב של מצוה המוטלת עליו דאין סברא שזה יברך וזה יהנה שאם רוצה הוא ליהנות יברך וישבוז בעצמו לש״י דנותנו לו ואם לא יברך לא יהנה ג״כ מש״אב בשאר מצוה המוטלת עליו בעל כרחו :

ב אבל אם גם המברך רוצה ליהנות יכול לפטור את חבירו עמו הואיל ובלאו הכי הוא חייב לברך על הנאתו לפיכך אמרו על כל הפירות ושאר דברים חוץ מפת ויין אם האוכלין הם שנים או רבים אחד פוטר את חבירו אפי׳ בלא הסיבה אבל ישיבה מיהא בעי שיהיו יושבים יחד במקום אחד כדי שיהא הבירא והוכחה ע״י ישיבתם יחד שכולם סומכים ומכוונים לצאת בברכתו של זה אבל בפת ויין אע״ל הואיל ואין דרך בני אדם לעשות קביעה על פת ויין אלא עד שיסבו יחד בהסיבות כמו שהיו מנהגים בימיהם אין אחד מברך לכולם להוציא עד שיסבו שאין נכר ומוכח שרוצים לצאת בברכתו של זה עד שיעשו קביעת על ידי הסיבה כמנהגם ולדידן שאין אנו נוהגין בהסיבת אלא ישיבה כל הדברים שווין לדידן דבכולן הן פת ויין או פירות ושאר דברים אין אחד מוציא חבירו אלא כשישבו וכשישבו א׳ מברך לכולן אפי׳ בפת ויין וכל זמן שלא ישבו אין אחד יוצא בברכת חבירו שאין כאן הבירא וצריך כל אחד לברך לעצמו והא דאמרינן האחד מברך לכולי וכל הדברים שווין בזה ה״מ בברכה ראשונה שכיון שכל אחד מדויח בברכה זו שעל ידי כן מותר לו לאכול וליהנות דעתם ומחשבותם מסכמת יותר להצטרף אבל בברכה אחרונה שכבר אכלו ודעתם להפרד איש מעל אחיו יש חילוק בין פת לכל שאר הדברים דהפת שהוא חשב צריכין זימון כמו שנתבאר למעלה , ובשאר דברים אפילו ביין צריכין לחלק כיון שדעתם הוא להפרד אין מחשבתן מצרפתן וכל אחד מברך לעצמו ברכה אחרונה (א) דאין זימון אלא בפת מפני חשיבתו , ו״א דלדידן (ב) נמי יש חילוק בין פת ויין לשאר דברים בברכה ראשונה דבפת ויין אחד מברך לכולן בישיבה כשישבו כולן ויש כאן היכר שרוצים לצאת בברכתו של זה שכן הוא מנהגינו לקבוע על פת ויין בישיבה אבל בשאר דברים אפי׳ בישיבה אין אחד מברך לכולם כיון שאין מנהגינו לקבוע על שאר דברים לא בישיבה ולא בהסיבה לכן אפי׳ ישיבה אינה מועלת שיוציא אחד את כולם וכן נוהגין לברך כל אחד בעצמו על

(ג) פירות אפילו בישיבה

ג וכשראחר מברך לבולן ושמע האחרים ומכוונים אליו יוצאין בשמיעתן ובכוונתם אפילו אם לא יענו אמן דשומע כעונה ואפילו אם יענו אמן אין יוצאין ידי חובתן בשמיעת הברכה אלא אם כן שמעהו מתחילתה ועד סופה ונתכוונו לצאת בשמיעה זו ידי חובתן דמצות צריכות כוונה וגם המברך נתכוין גם כן להוציאן ידי חובתן

ריך שצריך בברכה שם ומלכות, וכו סעיף א,

א כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות אינו ברכה כדי שידע הכל למי הוא מברך ואם דילג שם או מלכות יחזור ויברך ואפילו לא דילג אלא תיבות העולם לבד אע"פ שאמר מלך צריך לחזור ולברך דמלך לבד אינו מלכות שצריך שימליכהו על כל העול' וברכה ראשונ' של י"ח שאין בה מלכות דבשלמא שאר כל הברכות סמוכים לה והתחל' ברכה שלה קאי אבולהו אלא הא למה לא תקנו בה מלכות, הואיל ויש בה האל הגדול חשיב כמו מלכות וי"א לפי שאומר אלקי אברהם הוי כמו מלכות לפי שעדיין לא המליכהו עליהם העולם עד שבא אברהם ע"ה ופרסם מלכותו בעולם וברכה אחת מעין ז' שאין בה מלכות האל הקדוש שאין כמוהו הוי כמו מלכות וברכת אלהי נשמה לדעת האומרים שאינה סמוכה לברכת אשר יצר ואין בה מלכות כיון שמזכיר בה שוקבע"ה בורא הנשמות ונופח' בנופש ואח"כ נוטלם מהם ואח"כ מחזירה בהם אין לך הזכרה מלכות גדולה מזו שעושה בעלמו רצונו כמלך במדינתו וי"א דה"ק כל ברכות הודאה שמודה לקב"ה על הנאה והטובות שגמלהו י"ת שייך בהם להיות הזכרת שם ומלכות שמודה לו אבל שאר ברכות כגון בתפלת י"ת שאינה אלא על תביעת צרכיו של אדם ואינה אלא משום דק"ל לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך יתפלל לא תקנו בה מלכות:

רטו ענית אמן אחרי הברכות וכו ד' סעיפים,

א כבר אמרנו שהעונה אמן אחר ברכותיו הרי זה בור וטעמא יתבאר בסמוך בד"א בעונה אמן אחר ברכה אחת אבל האומר שתי ברכות זו אחר זו ופוסק או יותר משנים כשפוסק יאמר אמן אפילו אחר ברכת עצמו כיון שהוא סיום ברכותיו, ויש חולקין ואנו אין נוהגים לומר אחר ברכת עצמו בשום מקום רק בברכת המזון אחר בונה ירושלים מפני שהיא סוף ברכות שדם מן התורה ומשם ואילך הטוב והמטיב היא מדרבנן וכדי להראות שהילוק יש בינידם ענים אחריה אמן ולא במקום אחר ואין לשנות המנהג,

ב ודווקא אחר ברכת עצמו לא יענה אדם אמן הרי זה כבור העונה אחר ברכת עצמו שאין זה מדרך המוסר שיאמר אדם דברים ואח"כ יחזיקם ויקיים ויאמ' בעצמו זה מה שאמרתי הוא אמת דפשיטא הוא מי אמר לו שהוא אינו אמת אבל השומע ברכה מפי אחר צריך לענות אחריה אמן על כל ברכה וברכה שישמע כי גדול (א) העונה אמן יותר מן המברך שהוא מחזיק ומקיים ואמר כל מה שזה אומר הוא אמת ויציב בראיתא לעיל סימן קכ"ד לפיכך השומע אחד מישראל מברך אחת מכל הברכות אעפ"י שלא שמע כולה מתחילה ועד סופה רק ששמע מברך ושמע שהזכיר את השם יענו: אמן ואף על פי שהוא אינו חייב באותה ברכה חייב לענות אחריו אמן אבל אם היה המברך אפיקורס או כותי אין ענים אחרידם אמן שאילו אין כוונתם לשם שמים אלא לע"ז, וכן אפי' ישראל גדול ושינ' ממשבע הברכות אין ענים אחריו אמן וגו' אם שמע מפיו כל הברכות יענה אחריו אמן שאין דרך סתם נוים לכוין לע"ז בשמזכירין את השם ותינוק אין עונים אחריו אמן שאין כוונת' לשמים,

ג והא דאין ענים אמן אחר התינוק דווקא בשעה שלומד הברכה לפני רבו שמיתחר ללמוד הברכות לתינוקת כתיקנם ואע"פ שדם מברכים לבטלה בשעת לימוד לית לן בה שדרי על כרחם צריכים אנו ללמוד עמהם שהתורה אמרה ולמדתם אותם את בניכם וגומר לפיכך בשדם אומרים הברכה להתלמד אין צריכין לענות אחרידם אמן אפי' אם האחר השומע אותם הוא חייב באותה ברכה ומכוין לצאת בה ועונה אחרידם אמן כדי לצאת בה אינו יצא אבל בשעה שדם מברכין לפטור א"ע כיון דבני חיובן הם ענין אחרידם אמן אבל מ"מ אין יוצאין בו ידי חובת אותה ברכה כיון שהתינוק אינו חייב באותה ברכה אלא כדי להתחנך, וכן בשעה שאומרים ההפטרה בב"הב עונין אחרידם אמן:

ד כל המברך ברכה שאינה צריכה הרי זה נושא שם שמים לשוא והרי הוא כנשבע לשוא שעובר משום לא תשא את שם יי' אלקיך לשוא ואסור לענות אחריו אמן,

ריז דיני ברכת הריח, וכו י"ד סעיפים:

א כשם שאסור לידנות מן העולם באכילה ובשתייה עד שיברך כך אסור לידנות מריח טוב עד שיברך ואסמכתה אקרא דכתיב כל הנשמה תהלל יה איזה דבר שנהנה ממנו הנשמה ואין הגוף נהנה ממנו זה הריח ויברך קודם שמריח כמו שמברך באכילי' קוד' שאוכל אבל לאחריו אין צריך לברך כלום וטעמא שלא תקנו ברכה לאחריו נ"ל (א) משום דאי אפשר שאם כלה כל הריח על מה יברך דבשלמא גבי אכילה מברך על האוכל שבמעיו אבל בריח על מה יברך מה שהריח אע"פ שקלט מן הריח הבלא בעלמא הוא ואין בו ממשות ועיקר הדבר שבא ממנו הריח כבר כלה והרי גם באכילה הוא כן אם לא בירך אחריו עד שנתעכל בתוך מעיו אינו מברך עוד ואם עדיין לא כלה עיקר הריח אלא שהי' קלט ממנו וילך לדרכו על מה יברך אחריו אם על העיקר שיצ' ממנו הריח שהו' עדיין קיי' אין זה נקרא אחריו שהרי עודנו קיי' במקומו ואם יצי' להריח בו עוד הרשות בידו הה נקרא לפניו ולפניו כבר בירך וגם באכילה הוא כן אין מברכין ברכה אחרונה על שהתיר רק על מה שאכל ואם יברך על מה שקלט ויקח הריח עמו בקליט' בזה אין בו ממש לפיכך אי אפשר לתקן ברכה אחריו.

ב וכיצד מברך לפניו כבר ידעת שעל כל דבר צריך לברך מעין טבעו שהוא מעין ברכותיו כמו שכתבנו למעלה סי' ר"ב לפיכך אם זה שהריח יצא ממנו הוא עץ או יצא מן העץ מברך ברוך אתה י"י אמ"ה בורא עצי בשמים ואם הוא עשב מברך בורא עשבי בשמים ואם אינו לא מן עץ, ולא מן עשב כמו המוד שקור' מו"סקן ובל"א פי"ום והוא בא ממין חיה י"א שהוא זיעה מן החיה וי"א שהוא דם (ב) הנצרך מן יתיה בין עודה לבשרה מברך בורא מיני בשמים ואם הוא פרי ראוי לאכילה כגון אתרוג או תפוח מברך עליו בא"י אמ"ה (ג) הנותן ריח טוב בפירות בר"א כשנוטלו לריחו בו או לאכלו (ד) ולהריח בו אבל אם נוטלו לאוכלו ולא נתכוין להריח בו אע"פי שהוא מעלה ריח טוב ואי אפשר שאינו מריח בו אינו מברך על הריח אלא על האכילה שהוא עיקר ופוטר הטפל ואע"פ שהריח בו קודם שיאכל ממנו וכבר אמרנו בסימן ר"ב שאם אוכל הטפל קודם מברך על הטפל תחלה לא דמיא דהת' הוא עיקר עסקו עכשיו שהוא מתעסק על הטפל למתק השתיי' שתבא אחריו ואין סברא לומ' שיהנה עכשיו מן האכיל' המתקת את השתיי' ויצא אח"כ למפרע בברכת השתייה אבל הבא הוא עיקר עסקו שמתעסק עם האתרוג הוא כדי לאוכלו וכיון שמתעסק לאוכלו אין סברא שיברך על הריח שהוא גם עכשיו טפל בעסקיו ואינו מכוין עליו אף על גב דפסיק רישיה הוא מ"מ הואיל וסוף סוף יברך מיד על האכילה ובאות' פעם גם הריח עדיין יהיה קיים אין זה נקרא מברך למפרע: ועל כולם אם אמר בורא מיני בשמים יצא דבורא מ"ב ברכה כללית היא וכוללת הכל לגבי מיני ריח כמו ברכת שהכל גבי מיני אכיל' לפיכך על כל דבר שהוא מסופק בו מברך בורא מיני בשמים ויצא ממ"נ י

ג על אגוז מושקטו ועל קנה וקנמון (ו) וכל מיני בשמים שדם עומדים לאכילה מיקרי פירי וכשהוא נוטלם להריח בדם מברך בא"י אמ"ה הנותן ריח טוב בפירות כמו באתרוג והא דלא מברכין עליהן בורא פירות

כמו

אלה זוטא

ריח"ל ולכך כי' הליחן הוא ישיבתא קבינ' נעור ליון כתו בפת לריחו והר"ק (ג) כתב ע"ח הל"ב בשאר תבקין מגן יין שרף ומיגל בהן שאין לי נפעור בברכות מכירו והשאם לין טיבגין בו ונעשת הוא ביהם ע"כ ומפשר הקבינ לבו שיב' לשאר תבקין מתי כתו ביינועור ברמה דבריעבר כשהכין בשמיעת יומא לף בפירות מלעיל בברכ' מחרוה,

סימן רט"ו

(ה) ומי"ם תולק כזה ומחזיקן הרב מחר לחיל בריח הנוף ובריך וכן רב הונא מלמא דכלכה כהנא דמברך עדיף ע"כ ולעיל מיתן קר"ל ס"ב סיב ט לבתוב כן ומיין בסוף מיר ובכל"ב קף רל"ב,

סימן רט"ז

(ה) כתב בל"ם דל"ד ומי"ם תשלחמחיה לגבוש תה שפרש"י במכ דל"ב דעשם תשם דהגלה תוגעות הוא (מיע) ורמה לגבוש תפרש לדברי רש"י כו' הכיון שכלה בריח כו' לכך הי הגלה תוגעות ול"ם כב"ם גם תשחמיעתיה לגבוש ול"ם ומי"ם ובדי כל בו קי ר"ל שכתב להדיח לגבוש עוד כתב בל"ח דחזה הגעם שהוא הגלה תוגעות מפשר ליכב הא דאין מברכין על הריח שהמיעו ומהר"ם דיין ז"ל מפר לפי שברכת בריח סתם על כל הנאה ואגל והנאה נגמית לא מיך לתקן שהמיעו וקיימתו כו' שהרי קיימת ונגמית בעגל' (ב) ולכך מסיר מלכה (עור וב"ח) (ג) בעור ותבל"ן וכגבו וסת"ק ור' ירוחם וכן כב"ע אבר כתן ר"ח עוב וכן רמוי מהוג, (ד) כתב בע"ת דמברך תחלה על מכילה ואח"כ על הריח כתב בעור בכם ר"ב דלם ברכת הריח ובדל' השתייה לפניו דמברך תחלה על השתייה ה"כ לענין מכיל' וגם אין ברכה לי' תכיק בחבריתה כתו שתיטו בפסי שמברך על תלה שמיל ועל מכילת תלה מלמא כיון דשתי ברכת חיב קודם מכילה, אין מחת ופסקה לחבריתה ע"כ ובע"ד אינו נתן דכם שהיל ברכת חיובה תשם מכילה אבל כתן הריח לא תלת בתכילה, והפסר לברך קודם על הריח גם אם יברך קודם על מכילה ויאכל הל"כ חיבי ירים ואח"כ כשמברך על הריח לא יכל שבר לבשיטיו, גם חבי כשטקה בפיו קודם מכילה כולא פריה לגן ריחה מברך תחלה על הריח ויריח ואח"כ יברך ויאכל ול"ד לגבר מיתן ר"ב דאם יש שני דברים ל' של ריח ול' של שתיי' ועוד קשיל לי על הה שכעתיק בע"ת דברי הבור מי' ברכת הריח וברכת השתיי' כו' ותשתע בכל תיב שתיי' וכ"ת מת"ם מת"ב וכ"ה לענין מכילה ותשתע בכל תיב מכיל הריח ק ולתת' הבור מקיים יין ושתן ותשתע חזקת יין סוף ותשתע וכ"ת מרתב"ד בהגהות הבר ברכת וכן תגלחי בתע"ת דף כ"ד לתיש ותשתע ריח קונב ברכה לענין הוא קודם ע"כ ומפשר ותקת עד שתן שהוא ריח ומכיה מאחר בע"ם סוף סב"ת בעי' חזקת לעתת ריח תשתע ומע אחר תשקין אבל בעתר מיני ריח כמכילה לא השתייה קודם ונ"ם לריחה, שהם מלאחי בעלמו דף כ"ם כתב הגעם ותכנה תריח ולע"ז ותלי יש לעשק בכל מכילה ושתייה ק ולתת' מחחיים שה, (ה) ובדיעבר אם בירך שבכל יגא (ע"ח) (ו) פחרים ת"ם בע"ם קילגן וקלגלו מרחה תשם ומ"ל

לבוש

(ג) פירות אפילו בישיבה

ג וכשראחר מברך לבולן ושמע האחרים ומכוונים אליו יוצאין בשמיעתן ובכוונתם אפילו אם לא יענו אמן דשומע כעונה ואפילו אם יענו אמן אין יוצאין ידי חובתן בשמיעת הברכה אלא אם כן שמעהו מתחילתה ועד סופה ונתכוונו לצאת בשמיעה זו ידי חובתן דמצות צריכות כוונה וגם המברך נתכוין גם כן להוציאן ידי חובתן

ריך שצריך בברכה שם ומלכות, וכו סעיף א,

א כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות אינו ברכה כדי שידע הכל למי הוא מברך ואם דילג שם או מלכות יחזור ויברך ואפילו לא דילג אלא תיבות העולם לבד אע"פ שאמר מלך צריך לחזור ולברך דמלך לבד אינו מלכות שצריך שימליכהו על כל העול' וברכה ראשונ' של י"ח שאין בה מלכות דבשלמא שאר כל הברכות סמוכים לה והתחל' ברכה שלה קאי אבולהו אלא הא למה לא תקנו בה מלכות, הואיל ויש בה האל הגדול חשיב כמו מלכות וי"א לפי שאומר אלקי אברהם הוי כמו מלכות לפי שעדיין לא המליכהו עליהם העולם עד שבא אברהם ע"ה ופרסם מלכותו בעולם וברכה אחת מעין ז' שאין בה מלכות האל הקדוש שאין כמוהו הוי כמו מלכות וברכת אלהי נשמה לדעת האומרים שאינה סמוכה לברכת אשר יצר ואין בה מלכות כיון שמזכיר בה שוקבע"ה בורא הנשמות ונופח' בנופש ואח"כ נוטלם מהם ואח"כ מחזירה בהם אין לך הזכרה מלכות גדולה מזו שעושה בעלמו רצונו כמלך במדינתו וי"א דה"ק כל ברכות הודאה שמודה לקב"ה על הנאה והטובות שגמלהו י"ת שייך בהם להיות הזכרת שם ומלכות שמודה לו אבל שאר ברכות כגון בתפלת י"ת שאינה אלא על תביעת צרכיו של אדם ואינה אלא משום דק"ל לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך יתפלל לא תקנו בה מלכות:

רטו ענית אמן אחרי הברכות וכו ד' סעיפים,

א כבר אמרנו שהעונה אמן אחר ברכותיו הרי זה בור וטעמא יתבאר בסמוך בד"א בעונה אמן אחר ברכה אחת אבל האומר שתי ברכות זו אחר זו ופוסק או יותר משנים כשפוסק יאמר אמן אפילו אחר ברכת עצמו כיון שהוא סיום ברכותיו, ויש חולקין ואנו אין נוהגים לומר אחר ברכת עצמו בשום מקום רק בברכת המזון אחר בונה ירושלים מפני שהיא סוף ברכות שדם מן התורה ומשם ואילך הטוב והמטיב היא מדרבנן וכדי להראות שהילוק יש בינידם ענים אחריה אמן ולא במקום אחר ואין לשנות המנהג,

ב ודווקא אחר ברכת עצמו לא יענה אדם אמן הרי זה כבור העונה אחר ברכת עצמו שאין זה מדרך המוסר שיאמר אדם דברים ואח"כ יחזיקם ויקיים ויאמ' בעצמו זה מה שאמרתי הוא אמת דפשיטא הוא מי אמר לו שהוא אינו אמת אבל השומע ברכה מפי אחר צריך לענות אחריה אמן על כל ברכה וברכה שישמע כי גדול (א) העונה אמן יותר מן המברך שהוא מחזיק ומקיים ואמר כל מה שזה אומר הוא אמת ויציב בראיתא לעיל סימן קכ"ד לפיכך השומע אחד מישראל מברך אחת מכל הברכות אעפ"י שלא שמע כולה מתחילה ועד סופה רק ששמע מברך ושמע שהזכיר את השם יענו: אמן ואף על פי שהוא אינו חייב באותה ברכה חייב לענות אחריו אמן אבל אם היה המברך אפיקורס או כותי אין ענים אחרידם אמן שאילו אין כוונתם לשם שמים אלא לע"ז, וכן אפי' ישראל גדול ושינ' ממשבע הברכות אין ענים אחריו אמן וגו' אם שמע מפיו כל הברכות יענה אחריו אמן שאין דרך סתם נוים לכוין לע"ז בשמזכירין את השם ותינוק אין עונים אחריו אמן שאין כוונת' לשמים,

ג והא דאין ענים אמן אחר התינוק דווקא בשעה שלומד הברכה לפני רבו שמיתחר ללמוד הברכות לתינוקת כתיקנם ואע"פ שדם מברכים לבטלה בשעת לימוד לית לן בה שדרי על כרחם צריכים אנו ללמוד עמהם שהתורה אמרה ולמדתם אותם את בניכם וגומר לפיכך בשדם אומרים הברכה להתלמד אין צריכין לענות אחרידם אמן אפי' אם האחר השומע אותם הוא חייב באותה ברכה ומכוין לצאת בה ועונה אחרידם אמן כדי לצאת בה אינו יצא אבל בשעה שדם מברכין לפטור א"ע כיון דבני חיובן הם ענין אחרידם אמן אבל מ"מ אין יוצאין בו ידי חובת אותה ברכה כיון שהתינוק אינו חייב באותה ברכה אלא כדי להתחנך, וכן בשעה שאומרים ההפטרה בב"הב עונין אחרידם אמן:

ד כל המברך ברכה שאינה צריכה הרי זה נושא שם שמים לשוא והרי הוא כנשבע לשוא שעובר משום לא תשא את שם יי' אלקיך לשוא ואסור לענות אחריו אמן,

ריז דיני ברכת הריח, וכו י"ד סעיפים:

א כשם שאסור לידנות מן העולם באכילה ובשתייה עד שיברך כך אסור לידנות מריח טוב עד שיברך ואסמכתה אקרא דכתיב כל הנשמה תהלל יה איזה דבר שנהנה ממנו הנשמה ואין הגוף נהנה ממנו זה הריח ויברך קודם שמריח כמו שמברך באכילי' קוד' שאוכל אבל לאחריו אין צריך לברך כלום וטעמא שלא תקנו ברכה לאחריו נ"ל (א) משום דאי אפשר שאם כלה כל הריח על מה יברך דבשלמא גבי אכילה מברך על האוכל שבמעיו אבל בריח על מה יברך מה שהריח אע"פ שקלט מן הריח הבלא בעלמא הוא ואין בו ממשות ועיקר הדבר שבא ממנו הריח כבר כלה והרי גם באכילה הוא כן אם לא בירך אחריו עד שנתעכל בתוך מעיו אינו מברך עוד ואם עדיין לא כלה עיקר הריח אלא שהי' קלט ממנו וילך לדרכו על מה יברך אחריו אם על העיקר שיצ' ממנו הריח שהו' עדיין קיי' אין זה נקרא אחריו שהרי עודנו קיי' במקומו ואם יצי' להריח בו עוד הרשות בידו הה נקרא לפניו ולפניו כבר בירך וגם באכילה הוא כן אין מברכין ברכה אחרונה על שהתיר רק על מה שאכל ואם יברך על מה שקלט ויקח הריח עמו בקליט' בזה אין בו ממש לפיכך אי אפשר לתקן ברכה אחריו.

ב וכיצד מברך לפניו כבר ידעת שעל כל דבר צריך לברך מעין טבעו שהוא מעין ברכותיו כמו שכתבנו למעלה סי' ר"ב לפיכך אם זה שהריח יצא ממנו הוא עץ או יצא מן העץ מברך ברוך אתה י"י אמ"ה בורא עצי בשמים ואם הוא עשב מברך בורא עשבי בשמים ואם אינו לא מן עץ, ולא מן עשב כמו המוד שקור' מו"סקן ובל"א פי"ום והוא בא ממין חיה י"א שהוא זיעה מן החיה וי"א שהוא דם (ב) הנצרך מן יתיה בין עודה לבשרה מברך בורא מיני בשמים ואם הוא פרי ראוי לאכילה כגון אתרוג או תפוח מברך עליו בא"י אמ"ה (ג) הנותן ריח טוב בפירות בר"א כשנוטלו לריחו בו או לאכלו (ד) ולהריח בו אבל אם נוטלו לאוכלו ולא נתכוין להריח בו אע"פי שהוא מעלה ריח טוב ואי אפשר שאינו מריח בו אינו מברך על הריח אלא על האכילה שהוא עיקר ופוטר הטפל ואע"פ שהריח בו קודם שיאכל ממנו וכבר אמרנו בסימן ר"ב שאם אוכל הטפל קודם מברך על הטפל תחלה לא דמיא דהת' הוא עיקר עסקו עכשיו שהוא מתעסק על הטפל למתק השתיי' שתבא אחריו ואין סברא לומ' שיהנה עכשיו מן האכיל' המתקת את השתיי' ויצא אח"כ למפרע בברכת השתייה אבל הבא הוא עיקר עסקו שמתעסק עם האתרוג הוא כדי לאוכלו וכיון שמתעסק לאוכלו אין סברא שיברך על הריח שהוא גם עכשיו טפל בעסקיו ואינו מכוין עליו אף על גב דפסיק רישיה הוא מ"מ הואיל וסוף סוף יברך מיד על האכילה ובאות' פעם גם הריח עדיין יהיה קיים אין זה נקרא מברך למפרע: ועל כולם אם אמר בורא מיני בשמים יצא דבורא מ"ב ברכה כללית היא וכוללת הכל לגבי מיני ריח כמו ברכת שהכל גבי מיני אכיל' לפיכך על כל דבר שהוא מסופק בו מברך בורא מיני בשמים ויצא ממ"נ י

ג על אגוז מושקטו ועל קנה וקנמון (ו) וכל מיני בשמים שדם עומדים לאכילה מיקרי פירי וכשהוא נוטלם להריח בדם מברך בא"י אמ"ה הנותן ריח טוב בפירות כמו באתרוג והא דלא מברכין עליהן בורא פירות

כמו

כמו באתרוג והא דלא מברכין עליהן בורא פירות בשמים כמו שמברכין על העשבים ועל העצים עשבי בשמים עצי בשמים דלא דמיין דהתם עיקרן לבשם ולהריח עומדים אבל הפירות אף ע"פ שיש בהן ריח טוב עיקרן לאכילה הם עומדים ואם היו מברכין בורא פירות בשמים היה משמעו שפירות הללו ג"כ עיקרן לבשם ולהריח הם עומדים ואינו כן דהא עיקרן לאכילה הם עומדים לכך מברכין ברוך הנותן ריח טוב בפירות שזה משמעו שעיקרן הם פירות וסתם פירי לאכילה עומד ועכשיו בשנטלו להריח בו הוא מברך לש' ית' שנתן בו בפרי זה העומד לאכיל' גם הריח הטוב ועל הורד שקורין חז"ין ועל מי הורד היוצאין ממנו מברכין בורא עצי בשמים שהרי יוצא מן האילן ואינם פירי שעיקרו לא עומד לאכילה * ושנידם שין שגם המים היוצאים ממנה יש בהן ממש וריח טוב כמו בורד עצמה וכן על הלבונ' שהוא קטף היוצא מן האילן ועל המצטבין וביוצא בהן שיוצאין מעץ בורא עצי בשמי".

נג"כ מ"ה מין מברכין עליהם הנותן ריח טוב בפירות ומע"ג דלפי זה אם הורד מעונג בהכם וכן מה שקורין בגל"ר בל"ח כמו שרגילין לעשותן בחדש מיט לא היה לו לברך על מכילתן אלא שהכל היה מיל ולא פירות הן אלין עיקרן לאכילה הל הכם עיקר ותמיין להם שמבאר לעיל סימן ר"ב סעיף י"ד הנני הלגת הרך שמעונגין בהכם לאפוקי כל מאר דברים שמעונגין אותו בהכם שמברכין עליהן בברכת אותו הדבר שמעונגין בהכם שמין שהוא ריחו לאכילה קודם הריעונן ועיקרו לאכילה הוא עיקר והכם עפל מפינו הכי אין מברך עליהן כי אם בפיהם אין הנעשה שמבאר לעיל סימן ר"ד סעיף י"ח *

ד שמן אפרסמון שעיקרו לריח קאי מברך עליו בורא שמן ערב שמפני שהיה חשוב בעינים קבעו לו ברכה בפני עצמו כשהיו מריחין בו שאינו ראוי לאכילה לברך עליו בשם פירי,

ה אבל שמן זית שכתשו או טחנו עד שחזר ריחו נהף מעצמו ולא נתן בתוכו שום מין בושם אע"פ שהוא חשוב שהוא מז' המינין ואין בו מין ד"א כמו שמן אפרסמון אפ"ה לא קבעו לו ברכה בפני עצמו כשמריחין בו שאין עיקרו לריח עומד ואינו מברך עליו אלא בורא עצי בשמים דהא יוצא מן הע' הוא אבל אין לברך הנותן ריח טוב בפירות שהרי כשאוכלין אותו מברך בפה"ע וה"ל כמו אתרוג דלא דמי דהתם הוא גדול עם הריח אבל הבא אין הריח גדל עמו אלא בא לו ע"י הכתישה והטחינה שהוא נעשה בידי אדם ואין שייך לברך עליו הנותן ריח טוב בפירות שלא ניתן בו הריח מתחלתו,

ו שמן שבשמו כמו שמן המשחה הבושם עיקר אם בעצי בשמים מברך בורא עצי בשמים ואם בעשבי בשמים מברך בורא עשבי בשמים ואם היו בו עצים ועשבים מברך בורא מיני בשמים שהוא כולל כולם ואם סיבו והוציא ממנו הבשמים שלא נשאר בשמן זה אלא הריח שקלט מן הבשמ' י"א שמברך בורא שמן ערב כמו באפרסמון וי"א שאינו מברך על ריחו כלל דהוי ריח שאין בו עיקר וכל שאין לו עיקר אין מברכין עליו לפיכך (ט) נכון ליזהר שלא להריח בו לבדו שלא יכנים עצמו בספק ברכה אלא יריח במין בושם אחר עמו ויברך עליו ויפטור גם זה (י)

ז סימליק וחילפי דימא מברך בורא עצי בשמים דכיון שמוציאין עליו מעצים מיני עץ הוא סימליק י"א שהוא רוסמר י"ן וי"א שהוא יאסמי"ן וי"א שהוא עשב שיש לו ג' שורות של עלין זו למעלה מזו ולכל שורה ג' עלין וחילפי דימא הוא שיבולת נרד שקור' (יא) אישפי"ג

ח סיגלי הם אואל"ש בורא עצי בשמים,

ט גרגיס הוא חבצלת השרון וי"א שהוא ליריו' אם גדל בגינה שגדל ע"י שעובדים הקרקע ומשקים אותם אז עצו מתקיים אע"ג שהוא מתייבש מברכין עליו בורא עצי בשמים ואם הוא גדל בשדה אז מתייבש דינן כעשב והולך לו מברך עליו בורא עשבי בשמים,

י הוי לפניו עצי בשמים ועשבי בשמים ומיני בשמים מברך על כל א' ברכה הראויה לו ועשבי בשמי' עצי בשמי' אין האחת פוטרת (יב) את האחרות ושני מינים הב מיהו צריך לברך ברכה המיחדה ראשונה והכולל' באחרונ' ועצי בשמי' ועשבי בשמים הוי דינה כמו ברכת בפה"ע עם בפה' א ואיזה מהם שירצה יקדים לדעת קצת ולדעת הי"א יקדים עצי בשמים שהוא מיוחדת יותר מעשבי בשמים כראיתא לעיל סי' רי"א לענין פרי עץ וארמה ומיני בשמים שהוא כוללת כולם יברך באחרונה מיהו אם בידך מיני בשמים והיה דעתו לפטור כולם יצא שהרי היא כוללת כולם,

יא הביאו לפניו הדס ושמן להריח בהן ההדס הוא חשוב לכ"ע יותר מן השמן לפיכך אם ברכותיהן שוות שא" פוטר את חבירו מברך על ההדס ופוטר את השמן ואם אינן שוות שאין א' פוטר השני מברך על ההדס תחילה ואח"כ על השני,

יב כבר כתבנו פעמים שכל הברכות הן עובר לעשייתן לפיכך מברכין עליו כל הריחות קודם שיריח וכן בשעושין מוגמר יברך כשיעלה קיטור עשנו קודם שיגיע לו הריח אבל לא יברך קודם שיעלה קיטור העשן (יג) שהריח עדיין אינו בעולם ועל מה יברך,

יג המוגמר לא נשתנה ברכתו ע"י שמגמרין אותו אע"פ שנשרף ע"י הגימור אין שריפתו נקרא מכלה אותו אדרבה הוא גורם שתמירתו עולה וריחו נודף לפיכך מברכין על המוגמר כמו שמברכין על המתנמ' אם היה בעין שאם הוא של עץ מברך בורא עצי בשמים ואם הוא של עשב מברך בורא עשבי בשמים ואם הוא משאר מינים מברך בורא מיני בשמים,

יד המריח באתרוג של מצוה י"א שהוא מברך על ריחו וי"א שאינו מברך דהא הזקקה למצותו ולא להריח קיים לכך נכון הוא שלא (יד) להריח בו בעודו מוקצה יש אומרים המריח בפת בעוד שהוא חם שמעלה ריח יש לו לברך ברוך א" אמ"ה הנותן ריח טוב בפת אבל מיני בשמים אין שייך לברך שאין נקרא בושם וי"א שאין לברך עליו דלא לריח קאי לכך נכון ג"כ שאין להריח בו שלא להביא עצמו לידי ספק ברכה

דס"ל דקמילה הוא מיתרימ והא קנה וקימון כלעיל ס"ם ר"ב ומ"ם בס"ע קנמון עם דין ורד לאו הייט מיתרימ רק עור כמלא וכ"כ הל"ן ול"ח דף מ"ה ובמי"ט כתב דאבוס מוקם בזקעם הס"ע ולא אבר מ"ם בל"ח ובקמוח סהוס נעבנ נרמה דס"ל לגבוס דלמו מירי הוא דהא מין מברכין על הנעבנין בתמילה וכן וכ"ן מי' דברי ס"ע דקלמוי סהזכיר כאן הוא מין מחר ולא נעבנ והלא מע"ת בכסף בנעבנ דתברך אחר נאן ריח טוב בפירות וכתב טעם דמ"ת עיקרי כפירי הם אבל ורדיס מין עיקר המירי ע"כ דלית' לגם בורדין לא תניט שגם יהם עיקר בפירי הילכ יש לברך עלה בורא עצי בשמים ועל הקיהה שקורין מיעבר עיין לקמן סי' רכ"ח בהבלה ותבאר בהרמ"ם ור' ירוחם ומנהרהם דעב מיתרימ מברך אחר מין מו' בפרי האדמה והוא הדין בפרי העץ יאחר בפרי העץ ואם ספק כתב בע"ת דיאחר פירות סחס * (ז) הוא סרף מן בשמין החנו ומה (ע"ן) (ח) ובהעבד חס ביריך בורא מיני בשמים יצא (בית הוס) (ע) והב"ח פסק להריח בו ולברך בורא מיני בשמים (י) כתב בל ח ומה הגיל לנו מא"כ שיקח חפרסמון ויברך עליו בהרי דעת החוטרים לברך על שמן זה הוא בורא נתן ערב ע"כ וכתב עליו בס' חור חדש ז"ל ומני תמה עליו מהי' ו לברך מס הוא בא"ל ומכבר דמיירי שהוכח לה"ל ע"כ ולא דק דתכוס רחמיב וגדל בא"ל קבעו ברכה דבורא שמן ערב ומלי ניתקן אף מה גידל בא"ל כתו כל ז' הימין שנכתבה בהן ג"ל קבעו ברכת העין בלא אף בגדל בא"ל כלעיל סימן ר"ח (יא) ובקורין מתו נעוונמיל (מ"ח) (יב) ומס נחברבו מני בשמים הבשמי בשמים מברכין בורא מיני בשמים(כל בו) ורמב כתן הדין בתשובה שקורין פיסלה שקורים עשבי עם עלי וכ"כ בא"ח ומחשתי שקיל הגמון מברח"ם ז"ל הה מקנ' מין מחד תמלה וביריך ומח"כ ביריך על המין מחרת בתשובה (יג) ומי"ע כתב חשוס דהוי שובר לעשייתן כתו בחפילין סי' ד"ח ס"ח (יד) לכן ידיח בה קודם י"ע ויסן לגאת בו כל י"ע בברכה זו ולאחר זמן תנוחו בהוסעבה רבה תוחר להריח לכל הדעות (סדר ברכות) ג"ע מלקתן סימן ת"ר ס"ב:

סימן רי"ז

(א) כתב ע"ת קבה דעגיל סימן רי"ו ס"ב דלפ נגל פירי לאכל ומ"מ מחכיון להריח מקי בתעלה ריח מיטו מברך והכל .בפ ג"כ הכנסם חיטו מכחין להריח . ר"ל דמירי כשנכנס מכחין להריח מכל כשנכנס לאחר ברכיו מקי בתריח מין חייב לברך מין בתין כוותו להריח ונ"ע לדינא ע"כ והתרמי מיך מה רלה דברי הבית הדס בתקבה זה ותחרן בתרי הבית בהבנס' נתנין בריחו בזה נכנבי' וכל בתריח חייב לברך מכל לא מכל ומ"מ מחכיון להריח בו ולא נעשה להריח לבוס מהכ בשום היטו מלו לריח עביד' ע"כ ואם ס מקי הנכנס לגרנו ריך גם קבה דמעיקר' נקי"ת תנגל פירי לאכלו דהל בס בתב בלבוס הנעם תבוס דברסת מביה בהיה הייקר פוטר מה הנעל ומכ בעלם ריך הנכנס לברך י (ב) והא דעגיל סימן ח' בפוכב עליתו ודעתו לחזור לדיך לברך תפסר מקלק . (ג) ול"ל לבימן רי"ו ס"ו בסמן בהיגנו דסס נתחלה תנגל הנוסס בפתן (ב"ח) (ד) כתב מי"ע ולי נראה דה"ה מחלה עב מחלה מתו בהבלה סימן דל"ב ס"ד ומס לחלק דהכל מיכל מבס עבו"ם יש לבחזיר .

סימן

כג"כ מקי בל גב בעבס לבריס כדי בתבאתו הכלים והרי סלא נכנה מן פרים והלוי לברך עליו מלה מין פפיס נרד הנוף ל"כ כמחין ל מיקר מין לברך עליו.

סימן רי"ח

(א) כתב ע"ת קבה דעגיל סימן רי"ו ס"ב דלפ נגל פירי לאכל ומ"מ מחכיון להריח מקי בתעלה ריח מיטו מברך והכל .בפ ג"כ הכנסם חיטו מכחין להריח . ר"ל דמירי כשנכנס מכחין להריח מכל כשנכנס לאחר ברכיו מקי בתריח מין חייב לברך מין בתין כוותו להריח ונ"ע לדינא ע"כ והתרמי מיך מה רלה דברי הבית הדס בתקבה זה ותחרן בתרי הבית בהבנס' נתנין בריחו בזה נכנבי' וכל בתריח חייב לברך מכל לא מכל ומ"מ מחכיון להריח בו ולא נעשה להריח לבוס מהכ בשום היטו מלו לריח עביד' ע"כ ואם ס מקי הנכנס לגרנו ריך גם קבה דמעיקר' נקי"ת תנגל פירי לאכלו דהל בס בתב בלבוס הנעם תבוס דברסת מביה בהיה הייקר פוטר מה הנעל ומכ בעלם ריך הנכנס לברך י (ב) והא דעגיל סימן ח' בפוכב עליתו ודעתו לחזור לדיך לברך תפסר מקלק . (ג) ול"ל לבימן רי"ו ס"ו בסמן בהיגנו דסס נתחלה תנגל הנוסס בפתן (ב"ח) (ד) כתב מי"ע ולי נראה דה"ה מחלה עב מחלה מתו בהבלה סימן דל"ב ס"ד ומס לחלק דהכל מיכל מבס עבו"ם יש לבחזיר .

סימן

רין ברכת הבשמים והמוגמר ובו ח' סעיפים,

א הנכנס לחנותו (א) של בשמים הרבה מברך בורא מיני בשמים ישב שם כל היום כולו יוצא בברכה אחת נכנס ויצא נכנס ויוצא מברך על כל פעם כמו בהנאת אכילה שמב' על כל פעם שאוכל אם הפסיק בינתים ודוקא שלא היה דעתו לחזור שהסיח דעתו מן הריח אבל אם היה דעתו (ב) לחזור לא יברך דהא לא הסיח דעתיה,

ב אין מבר כין על הריח אא"כ נעשה לשם זה שיהנו מריחו שאין מברכין אלא על ההוראה שהשפיע לנו י"ת יותר על הדברתי והוא שיש כאן דבר שיש בו ממשות ועיקר שעליו חוזר' בברכה הילכך אין מברכין על בשמים של מתים הנתונים למעלה מהמטה שאינם אלא להעביר סרחונו של מת אבל הנתוני" למטה מן המטה מברכין עליהן שאני אומר לכבוד החיים הם עשויין שיריחו בו . וכן אין מברכין על בשמים של בית הכסא שאינם עשויין אלא להעביר הריח רע וכן אין מברכין על שמן העשוי להעביר את הזוהמא,

ג מוגמר שמגמרין את הכלים אין מברכין עליו לפי שלא נעשה להריח בעצמו של מוגמר אלא כדי ליתן ריח טוב בכלים וכן המריח בכלים המוגמרים אינו מברך לפי שאין שם עיקר אלא ריח בלא עיקר . (ג)

ד בשמים של ערוה כגון קופה של בשמים תלויה בצוארה או אוחזה בידה אז בפיה אין מברכין עליו לפי שאסור להריח בהן שמא יבא לידי הרגל נשיקה או קירוב בשר,

ה וכן בשמים של עכו"ם אין מברכין עליהם לפי שאסור להריח בהם שאסור ליהנות מע"א ומתקרבותיה,

ו לפיכך מסבה של עכו"ם אין מברכין על בשמים שלהם דסתם מסבתן לע"א,

ז היה הולך חוץ לעיר והריח ריח טוב שנהנה ממנו אם רוב העיר עכו"ם אינו מברך דמסיבה של עכו"ם הוא ואם רובה ישראל מברך דהולכין אחר הרוב , (ד)

לבוש הלכות ברכות התכלת

ח וכן אם נתערב ריח שמברכין עליו בריח שאין מברכין עליו הולכין אחר הרוב ,

ריח ברכות הנעשים על הנסים וכו׳ ט׳ סעיפים ,

א הרואה מקום שנעשו בו נסים לאבותינו כל בית ישראל צריך לברך בא״י אמ״ה שעשה נסים לאבותינו במקום הזה וצריך להזכיר בה שם ומלכות כמו בשאר ברכות צריך לתת שבח למקום על הטובה שהטיב לאבותינו וגם אנו מתנהגים בהם עד היום וכאלו נעשו לנו הנסים ואסמכתה אקרא דכתיב ויאמר יתרו ברוך י״י אשר הציל וגו׳ ואילו הם המקומות שצריך לברך שם מטעם שנעשו בהם נסים לכל ישראל מעברות הים ומעברות הירדן ומעברות נחלי ארנון ואבני אלגביש של בית חורון ואבן שבקש עוג לזרוק על ישראל ואבן שישב עליה מרע״ה בעת מלחמת עמלק וחומת יריחו על כל אילו המקומות וכיוצא בהם בשיגיע לשם ורואה אותם צריך לברך על הנס שנעשו בו לאבותינו וכשראה אותם פעם אחת ובירך עליהם אין (א) צריך לחזור ולברך בכל פעם שרואה אותם ואפילו היה הולך וחוזר ובא כמה ימים זה אחר זה אין צריך לחזור אא״כ הפסיק בין ראיה לראיה ל׳ יום שאם עברו ל׳ יום שלא ראה אותם צריך לחזור ולברך כמו בפעם ראשונה ,

ב ודווקא מקומות אלו וכיוצא בהם שנעשה בה הנס לכל ישראל וה״ה לרובם דרובם ככולם אבל מקומות שנעשה בהם נס לקצת ישראל אפי׳ קצת מן השבטים שלמים אין כל אדם צריך לברך וגם אינו מברך בלשון רבים אלא כדין נס של יחיד דהייט מי שיודע שהוא מאותם שנעש׳ להם הנס כמו שיתבאר בסמוך בע״ה בנס דיחיד דכיון דאיכא למ״ד שאין נקראים קהל אלא כל ישראל יחד הוי להו אפילו שבט שלם כמו יחידים ,

ג והרואה מקום שנעשה נס ליחיד אינו מברך כי מה לו ולנסים דאחרינא ,

ד אבל הוא עצמו כשיגיע שם צריך לברך ברוך א״י אמ״ה שעשה לי נס במקום הזה וכל יוצאי (ב) ירכו ג״כ מברכים כשיגיעו לשם בא״י אמ״ה שנעשה נס (ג) , לאבותינו במקום הזה שגם להם נעשה הנס והם שותפים בו ואם הוא לבדו יאמר לאבי במקום הזה חה ג״כ משלשים יום לשלשים יום ,

ה מי שנעשו לו נסים בהרבה מקומות בהגיע אל אחד מכל המקומות שנעשה לו שם נס צריך להזכיר כל שאר המקומות עמו ויכלול כולם בברכה אחת , (ד)

ו על נס של רבו צריך אדם לברך כשם שהוא מברך על נס אביו ואפילו אינו אדם מסויים ,

ז ועל נס של אדם מסויים אפילו אינו רבו כיואב בן צרויה וחביריו וכן על נס של אדם שנתקדש בו שם שמים כגון דניאל וחביריו מברך לפיכך הרואה גוב אריות של (ה) דניאל וכבשן האש של חננ״ה מישאל ועזריה מברך בא״י אמ״ה שעשה נס לצדיקים במקום הזה י״א דה״ה אם רואה את האדם שנעשו לו הנס צריך לברך עליו כדין שמברך על המקום שנעשה בו הנס כגון אם הוא אדם מסויים או רבו או אביו וכיוצא בהם חה גם כן משלשים יום לשלשים יום ולפי מאי דאסמיך אקרא דיתרו היה נ״ל דהלכה כי״א דהא לא בירך אלא כשראה מ טה וישראל שנעשה להם הנס הרי לא ראה באותו פעם המקומות שנעשה בהם נס כגון הים ומצרים י

ח הרואה אשתו של לוט מברך שתים בתחל׳ כשראה אותה מברך מיד עליה בא״י אמ״ה דיין האמת ואגב שרוא״ה אותה יזכור גם בעלה שהיה (ו) צדיק וכיון שזכרו יברך עליו ג״כ ויאמר בא״י אמ״ה זוכר הצדיקים ,

ט י״א שאין מברכים על נס אלא בנס שהוא יוצא ממנהג העולם שזה נקרא נס נגלה אבל נס נסתר שהוא נעש׳ בפי מנהג (ז) העולם ותו דותיו כגון שבאו עליו גנבים בלילה ובא לידי סכנ׳ וניצל וכיוצא בזה אינו חייב לברך שאין זה נס נגלה ושמא דרך מקרה היה ויש חולקים כי דאי הכל הוא דרך השגחה ונס גמור הוא וכיון שיש מחלוקת ברבר טוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות ,

ריט ברכת הודאת היחיד וכו׳ ט׳ סעיפים

א ד׳ צריכים להודות לי״י ית׳ על חסדיו שעשה עמהם והם יורדי הים כשיעלו (א) ממנו והולכי מדברו׳ כשיגיעו ליישוב ומי שהיה חולה ונתרפ׳ ומי שהיה חבוש בבית האסורים (ב) ויצא וסיגנם וכל החיי״ם יודוך סלה ר״ת ״חולה ״יסורים ״ים׳ מדבר והודאה זו דוד המלך ע״ה צוה עליה במזמור ק״ז המתחיל הודו לי״י כי טוב כל״ח והזכיר שם באותו מזמו׳ בפירוש אלו הד׳ תעו במדבר בישימון דרך תו״ עד יודו לי״י חסדו וגו׳ כי השביע נפש וגו׳ הרי הולכי מדברות יושבי חושך וצלמות אסירי עני וברזל ט׳ עד יודו לי״י חסדו וגו׳ כי שבר דלתות נחשת וגו׳ הרי חבוש בבית האסורים אוילים מדרך פשעם וגו׳ עד יודו לי״י חסדו וגו׳ ויזבחו זבחי תודה וגו׳ הרי חולה ונתרפ׳ יורדי הים באניו׳ וגו׳ עד יודו לי״י חסדו וגו׳ הרי יורדי הים ,

ב מאי מברך (ג) בא״י אמ״ה הגומל חסדים טובים לחייבים שגמלני כל טוב ופי׳ הברכה כך היא אפילו לאותם שהם חייבים דהייטו שהם רשעים (ד) דתרגום רשע חייבא עכ״ז גומל להם טובות תם אני כאחד מהם אע״פ שאינו הגון גמלני כל טוב והשומעים אומרים אשר גמלך טוב הוא יגמלך כל טוב סלה ,

ג וצריך לברך ברכה זו בפני (ה) עשרה דכתיב ורוממוהו בקהל עם ואין קהל בפחות מעשרה וגם יהיו תרי רבנן בתוך אלו העשרה דכתיב ובמושב זקנים יהללוהו ואין זקן אלא חכמה ומיעוט זקנים שנים ואם לא שכיחי רבנן לא יניח בשביל זה מלברך ויברך בלא הם נגהו לברך אחר קריאת התורה שאז ודאי ישנם שם עשרה ואדם אחר שיאמר כן לחולה אינו צריך עשרה ואם בפחות מעשרה י״א שיצא וי״א שלא יצא כיון שהוד אמרו וטוב לחזור ולברך בפני עשרה בלא הזכרת שם ומלכות , (ו)

ד ואם אדם אחר שראהו התחיל ואמר בא״י אמ״ה אשר גמלך כל טוב וענה אמן יצא והוא שאמר כן בפני (ז) י׳ וכן אם אמר אחר בריך רחמנא דעלמא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא וענה אמן יצא דרחמנא ומלכא דעלמא הוי במקום שם ומלכות ואע״ג דק״ל דשומע כעונה ויוצא בלא עניית אמן הייטו דווקא כשהמברך חייב ג״כ באותה ברכה ואז יצא השומע בלא עניית אמן אבל הבא שהם אינן חייבים בברכה זו אינו יוצא אלא בעניית אמן ולא חשיב למברך ברכה (ח) לכתלה כיון שאינו חייב בברכה שהוא אינו מברך בתורת ברכה אלא נותן שבח והודאה למקום כדרך בני אדם שמשבחין למקום על הטובה שמשפיע להם ,

ה ולפי זה שמעינן אם אחד התחייב בברכת הגומל בדרך לעצמו ושמע אחר שהוא גם כן חייב וכיון המברך להוציא את חבירו ושמע חבירו וכיון לצאת בו יצא אפי׳ בלא עניית אמן :

ו אם איחר מלברך יש לו תשלומין לברך כל זמן שירצה אבל לכתחילה נכון שלא להשהות יותר (ט) משלשה ימים שכל תוך שלשה ימים קרוי כאילו בירך מיד שנעשה לו הנס :

ז באשכנז וצרפת אין מברכין כשהולכין מעיר לעיר שלא חייבו אלא בהולכי מדברות דשכיחי בם חיות רעות ולסטים והא דאמרינן כל הדרכים בחזקת סכנה לא אמרו כן אלא לעניין תפלת הדרך שבכל הדרכים צריך אדם לבקש רחמים על עצמו אבל לעניין ברכת הגומל במקום תודה איתקן ואין הודאה אלא במקום סכנה ומיהו בפחות מפרסה לכ״ע אינו מברך שכן שיערו קדמונו ז״ל דברבי אין בו סכנה ואם הוא מוחזק בסכנה ביותר אפילו בפחות מפרסה צריך לברך ,

ח לכל חולי צריך לברך אפי׳ אינו חולי של סכנה ולא מכה של חלל אלא כל שעלה למטה וירד מפני שדומה כמי שהעלוהו לגרדום ליחן ואין הפרש בין שיש לו מיחוש אחת קבוע ובא מזמן לזמן בין אינו קבוע וי״א שאינו מברך רק על חולי שיש בו סכנה כגון מכה של חלל וכן נוהגין במדינות אילו : (יוד)

סימן רי״ח

(ה) כב״י משמע דאין רשאי לברך וברכה לבטלה מיירי לאפי׳ בלא סם ומלכות דאז אין איסור (ב) כב״ת מסתפק ביונתן שיריכו שטלמו קודם שאירע לו הנס אי מברכין (ג) ול״ח כתב דיאחר לאביו ולא לאבותיו , (ד) ומס הר בחותו היום לאיזה מקו׳ אחר שאירע לו הנס לא יברך(ע״ת) ויש עניין דא״כ כל י׳ יום לא יברך בכל התקופות , (ה) וכן הסכים הב״ח שלא לברך על שאר נוב מרוח ועל שאר נכסן אם אכל ראיתי בא״ח בשם סדר ברכות שקינל שיברך על כל נוב מרוח וכבשן אם ברוך וכולו כבתקום הזה בב״ף ע״כ וברכה לברך בלא סם ומלכות . (ז) חיוה הא פרש״י פ׳ לך לך על פסו׳ והי׳ אחר אל אברם מאחרי הסרד לוט מעמו כ״ל שהרשע עמו היה הדבור פרש מתמ״וכן בפ׳ וירא פרש״י אל תבנו אחריך אתה הרשעת עמהם ובאות אברהם אתה מיטל ס׳ ואין לי לפרש בזה אלא לבנוש אגב תורה לא דק שהבין הברל״ שאחריהם בא״י מ״ה זוכר הצדיקים קאי על טוב וע״כ נכל בעשות זה אבל לא עיין בפרש״י ר״פ הרואה שם׳ בהדיא דקאי על אברהם וכן תוכח בתלמוד סם ובלבתיב ויזכור אלקים את אברהם ושלח את לוט וגו׳ (ז) והא דמברכינן שעשה נסים בפורים כתם נחי יצא מתנגד העולם חדא שבטל מתב המלך והא הפר דת פרס ומדי ועוד שהרג קרוב לפ׳ אלף בעבור אהבת אשה אחת (רד״ה)

סימן רי״ט

(א) כתב ע״ת אף דמתרחק״ט נם שם א״נ לברך מיד אלא מתחין עד שיעלה מן הים ואף מחמת עצב בתחל יום לו יותים מיהו אם מעכב ברכה ל״ע ע״כ וא״כ אמין לברך עד שיצא מהרה לגמרי הלכך לא נאחרה מי טוב ביום הכי שלא נגמרה מלאכת הים כדי שלבון טוב מורה על טובה שנגמרה בטובו ובמלאכי׳ ובתולה על שלב על בריו (ב) תל׳ תהר״י משמע אפי׳ תשום מחון (תי׳ע) (ג) מנהג כל יבראל לברך משומד ואין נשמת (ב״ח) נגר שאינו בר תנה לא יברך כלל דברכה הקורא לאביו רבע ר״מ מיק סי׳ י״ד , (ד) הקשה הפרשה הא אמרינן כל אדם הבא״ב ומרך הא יחיה מיעיו ומירן לה דאקא שאחר ששמה בלי שם עשם אלא דר׳ ומרע מכל כלון הא אר׳ ששמה אמר הגתול ובחסד (ה) ולכתחילה יש לחזר אחר כ׳ דבמתבר העשרה והא התריבר פ״ת (ו) והב״ח פסק שלא לברך כלל (ז) זה לא כתב בש״ע וכתב בע״ח על הש״ע וברכה אם שנה אחת בפחות מ״ג לחזור ולברך ובכ״ן לא כתב כן ולא דק עכ״ל ומכר ראיה הר״ן כתב דבריו ע״פ דברי הבטש ונראה שכן כתב ב״י בשם ר׳ יונה מלא דחפסר דר׳ יונה ס״ל כפי׳ בה״ג דלא יצא אלא הקשה ל״ב מהי פריך הש״ס על מה דאמר ר״י פטורחיבו מלאחיי והא אחר מכיי הבעי בשמי עשרה כו׳ הא אכי יוחי׳ בדיעבד וי״ל דהכי פריך ר״י לא כ״ל מעטה אחן לכתחלה ודוק׳ ולדינא יש לו לברך בלא שם ומלכות , (ח) ודעת הב״ח דאפילו לכתחלה יש רשות מלהוסבו אל לקרוש לברך וכל שכן אביו אל אחיו ובניו ואפי׳ זה דאחיו בשם ומלכות (ט) ויברך אפי׳ ביום דליכא מ״ת כדי שלא יתאחר (כ״ג) (י) והב״ח חולק בכל זה וכל דרכיה בחזקת סכנה וכתב בתרי״ל דשאלה גייכב אל קדיתת מדיך לברך וסבר מטודרסם ולא״ת

ט ודני ארבע דאמרינן שצריכין להודות היינו טעמא שהם כמו שנעשה לו נס וניצול מסכנה וא"כ הני ד' לאו דווקא אלא מפני שאילו ד' מצויים תמיד ברוב האנשים בדרך כמנהג של עולם אמרן דוד באותו מזמור אבל ה"ה מי שנעשה לו נס שהוא (יא) כמו נס נגלה כגון שנפל עליו כותל וניצל או ניצל מדריסת שור וגניחותיו או שעמד עליו אריה ביער לטורפו או אם גנבים באו או שודדי לילה וניצול מהם וכן כל כיוצא בזה כולם צריכין לברך הגומל עכשיו מיד שנעשה לו הנס אע"פ שישב למקום הזה בפעם אחרת חייב לברך ברכה אחרת ברוך שעשה לי נס במקום הזה לא יפטר מפני זה מברכת הוראה שהיא מיד אחר שנעשה לו הנס וברכת הנס איפשר שלא יברך אותה לעולם דשמא לא ישוב לעבור פה עוד : (יב)

רך

הטבת חלום ותענית ובו ב' סעיפים :

א הרואה חלום ונפשו עגומה לייתי ג' בני אדם דרחמין ליה ולימא באנפיידו חלמא טבא חזאי ולימרו הבך טבא הוא וטבא ליהוי רחמנא לשוייה לטב (א) שבע זמנין ליגזרו עליה מן שמיא דלהוי טבא וידוי טבא טבא הוא וטבא לדוי ונידגין לומר כן ז' פעמים ויאמרו שלש הפכות וג' פדויות וג' שלימות ג' הפכות הפכת מספדי למחול לי וגו' והפכתי אבלם לששון וגו' ויהפוך יי' אלהיך לך את הקללה לברכה וגו' ג' פדויים פדה בשלום נפשי וגו' ויפדו העם את יונתן וגו ופדויי יי' ישובון וגו' ג' שלימות שלום שלום לרחוק ולקרוב וגו' שלום לך ושלום לעוזריך וגו' אתה שלום וביתך שלום וגו' :

ב אמרו חז"ל יפה תענית לחלום באש לנעורת כלומר לבטלו כמו ששורף הנעורת ודווקא בו ביום לפיכך יכול להתענות תענית חלום אפי' בשבת שזהו תענוג שלו לבטל חלום שחל' ואח"כ צריך להתענות יום אחר על שהתענה ובטל עונג שבת בשלש סעודותיו ואם תש כחו להתענות ב' ימים זה אחר זה אינו חובה שיתענה יום ראשון של אחריו אלא איזה יום מן השבוע שירצה , והמתענה תענית חלום בשבת יכלול ענינו באלקי נצור בתפלת מנחה בלא חתימה :

רכא

ברכת הודאת הגשמים ובו ב' סעיפים :

א כשהגשמים נעצרים והעולם בצער מחמת זה ובתוך כך ירדו גשמים מברכין עליהן על השפע הטוב אע"פ שלא ירדו עדיין כדי רביע' משירדו כ"כ שרבו על הארץ עד שיעלו אבעבועות מן המטר ולכן זה לקראת זה הרי אילו גשמי ברכה ומברכין עליהן אבל בלא עצירה כגון במדינות אלו שהגשמים תדירין אין (א) צריכין לברך עליהן בכל פעם בעת הגשם ,

ב ומה מברך סתם העולם שאין להם שדות אומרים מודים אנחנו לך על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו ואלו פינו מלא שירה כים ולשוננו רנה כהמון גליו וכולי עד הם יודו ויברכו את שמך מלכנו וחותם בא"י אל ההודאות כי מפני שבסבת הרעב בני אדם יוצאים ללסטים ולשפך דם נקי וכן בסבת הרעב חלאים באים לעולם לכן תקנו לומר מחרב הצלתנו ומדבר מלטתנו ומחלאים רעים ונאמנים דליתנו כו' ומי שיש לו שדה ואין לו שותף מברך שהחיינו שכל דבר שהוא מ שמח בו יש לברך שהחיינו ואם יש לו שדה בשותפות עם אחר מברך הטוב והמטיב כלומר שמטיב לי ומטיב גם לאחרים עמדי דהיינו לשותף י"א שהשמע שירדו גשמים בשדותיו אחר העצירה אף על פי שלא ראה אותם מברך הטוב והמטיב שכן מ שמעותו שהטיב עמדי ואין צריך ראיה ,

רכב

ברכת הודאת הטוב והרע ובו ד' סעיפים ,

א על שמועות שהם טובות לו לבדו ושמח בהם מברך שהחיינו ואם הם טובות לו ולאחרים מברך הטוב והמטיב ,

ב ועל שמועות רעות בא"י אמ"ה דין אמת שחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה שנא' ואהבת את י"י אלקיך וגומר בכל מאודך בכל מדה ומדה שמודד לך הוי מודה לו כלומר לברך לו ,

ג וחייב אדם לבריך על הרעה ברעת שלימה ובנפש חפיצה כדרך שמברך בשמחה על הטובה דבתי' חסר ומ שפט אשיר' אם חסר אשיר' ואם מ שפט אשירה כי הרעה לעברי השם היא טובתם ושמחתם כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו הש"י נמצא שבקבלת רעה זו גם הוא עובד השם שהוא שמחה להם (א)

ד ומברך על הטובה הטוב והמטיב אע"פ שידא שמא יבא רעה לו ממנה כגון שמצא מציאה אע"פ שירא שמא ישמע למלך ויקח כל אשר לו מ"מ עתה הוא טובה לו ויבקש רחמים ממנו י"ת שיצלנו מן הרעה וכן מברך על הרעה ברוך דין האמת אע"פ שבא לו טובה ממנה כגון שבא שטף על שדהו אע"פ שבעבור השטף היא טוב לו שהשקה שדהו מ"מ עתה היא רע לו ,

רכג

ברכת כלים חדשים ובו ו' סעיפים ,

א אמרו לו שלדי אשתו זכר מברך הטוב והמטיב הטוב לו דניחא ליה בבן זכר וגם טוב לה שגם לה ניחא לה בבן זכר לפיכך גם היא צריכה לברך הטוב והמטיב הטוב לה וטוב לבעלה ואם מתה אשתו בלדתה מברך דין האמת על מיתתה ושהחיינו על הבן דלא שייך הטוב והמטיב שאין הטובה אלא לו לבדו ואשתו הרי מתה וכן אם מת הבעל קודם שילדתה מברכה שהחיינו על הבן ולא הטוב והמטיב (א)

ב אמרו לו מת אביו (ב) מברך דין האמת הניח לו ממון שירשו מברך גם שהחיינו על הממון במה דברים אמורים שאין לו אחים אבל אם יש לו אחים שירשים עמו ויניע הטובה לו ולאחיו בבת א' מברך במקום שהחיינו הטוב והמטיב ,

ג בנה בית חדש (ג) או קנה כלים חדשים אפי' היה לו כיוצא באלו תחלה או קנה וחזר וקנה מברך על כל פעם שהחיינו שהרי הוא (ד) שמח בה ולאו דווקא חדשים אלא ה"ה ישנים והם חדשים לו שמברך עליהם ולא אמרו חדשים אלא לאפוקי אם קנאן פעם אחת ובירך עליהם ואח"כ חזר וקנאן אינו צריך לברך עליהם פעם שנית שאין זה דבר חדוש וחשוב בעיניו כשחזר וקנאן ,

ד ואימתי הוא מברך בשעת הקנין אע"פ שעדיין לא נשתמש בהן שאין הברכה אלא ע"י שמחת הלב ואין עיקר השמחה אלא בשעת קנייתן ואח"כ כשלבש אותם מברך בא"י אמ"ה מלביש ערומים , (ה)

ה קנה כלי שמשתמשין בו הוא ובני ביתו מברך הטוב והמטיב נתנו לו במתנה מברך הטוב והמטיב שיש בו טובה לו ולנותן שאם המקבל עני הרי יש טוב' לו ולנותן שזיכהו השם וחננו בממונו לעשות צדקה ואם הוא עשיר הוא שמח הם הנותן שמח במה שמקבל זה מתנתו ומחזיק לו טובה עליו ,

ו בד"א שמברך על כלים חדשים בכלים שהם חשובים בעיניו ושמח בהן אבל דבר שאינו חשוב כ"כ כגון חלוק או מנעלים ופנטפליא אין לברך עליהן שאין דרך האדם לשמוח בהן כ"כ ואם הוא עני ושמח בו הוא חשוב בעיניו מחמת עניותו יברך וי"א דאפי' עני איט מברך על חלוק ומנעלים שאפי' עני גדול אינו משמח באלה מפני שמצויין ורגילין הם לה' וכן נוהגין , המנהג לומר למי שלבש בגד חדש תבלה ותחדש ויש מי שכתב שאין לומר כן על מנעלים או בגדים הנעשים מעורות של בהמה דא"כ היו צריכין להמי' בהמה אחרת תחלה שיעשו מעורה הבגד החדש הזה וכתיב ורחמיו על כל מעשיו והנה הטעם חלוש מאד ואינו נראה מכל מקום רבים מקפידים על זה שלא לאומרו ,

רכד

דיני ברכות פרטיות , ובו י"ג סעיפים ,

א הרואה המרוקלים או שאר ע"א אומר בא"י אמ"ה שנותן ארך אפים לעברי רצונו ואם חוזר ורואה אותה תוך שלשים יום אינו חוזר ומברך והאידנא אין מברכין בברכה זו מעולם מפני שאלו המגדלים בין

בהשב שכנה כ"כ לפי שהוא דבר קל ולקל לעבור מהרה , (יא) כתב מי"ע דסותר עצמו דס"ם רי"ח כתב שאם נגנבים בתוך עליו אין זה גם נגלה והבריו דעיל נכוני' והכא לא תליא בגם נגלה כלל שהרי חולה ומתרפא הוא טבעו של שלם(יב) בס"ע סיים וי"ל שאין מברכין אלא הני ד' דוקא ועוד לברך בגלא הזכרת הכס ותלכות ע"כ ובל"ח דף ס"ע כתב לא ידעתי לתה השמיטו הלבוש ע"ש ולי נראה לפשוט כלבוש תבוש ראיתי בס"ג בשם ריא"ז דף ח"ז הפסק הכי ומפאר דתש"ה השמיטו הלבוש וכ"פ הב"ח ס"ם רי"ח ,

סימן ר"ך

(א) כתב מי"ע לפי"ח בתו' אין לומר שבע זמנין שאינו תכנל ניתרו אלא בס"ם אומר שריך שיאמרו שבע זמנין וכן היה דרכי ע"כ והב"ח כתב בשם רש"ל דיש נהוג לומר ד"פ תלתא עבדא חזאי ויעבו ד"פ טבא הוא עבא לדוי כו' וחא"כ יאמר עוד ג"פ תלתא עבדא חזאי ויעבו ג"פ עבא הוא כו' עד שבע זמנין כו' וכתב הכלבו לא יאמרו כו לך מכול בשתחה אחד שהוא ר"ת אפל אלא כך יאמר לך מכל לתוך בשתחה ,

סימן רך"א

(א) אפי' נעורי הרבה הרואה מלום בזמן שהסר ורואה אותה בזמן שגילל חברך שהחייבו אפי' אין ט קרקע (רכ"ז) י

סימן רכ"ב

(א) אם שתע שתועה שריך לברך הטוב והמטיב או שהחייבו או דיין אחא אם אין אחגיד נאמן או שחגיד לא רמה דבר לא יברך וכן רמוכן שגל אחתו ואחתו הגאמן שנחסם הגזלן ושב הכל אל יברך עד שישוב ט הגזילה ואעלה דעב' מברהם מגבותי' סמך (ת"ח)

סימן רך"ג

(א) ז"ל מי"ע כתב רבו רא"ל אם שכחתו שהתו להקל שאינו חובה אלא רשות ואחה ניחשבו ברכים תקילין בחלו הברכות עכ"ל ואחב בל"ג בשם ל"ח דלא קאי רא"ל אלא חברכת שהחיינו ולא הטוב ומטיב ול"ע דמי"ע ול"ח דף ע"ב שכחתו לדברי רא"ל ולא כתבו כי אם ות"ת לדינא ראיה אלא לאומרו אחין להקל בברכת הלנו (ב) לאו דוקא מגיע אלא ה"ה אמר אדם כשר בשדה מנעשר עלא ויברך בשם ואלבות (ב"ח) וכ"כ שב"ה דף נ"ו דהמברכין ברוך דין אמת או ברוך שבמו וגבורתו אלא שלא או ברוך עשה הנשה בראשית בלא שם עולמי' לא יצאו ידי חובת הברכה (ג) דעת ל"ח דף ע"ב דמברך שהחיינו וגם הטוב והמטיב מין שהחתא בפ ביתו יש לשם הנא' תבני' וכן הדין בב"ה שקנה כלים שתחתים הוא וכני ביתו וכן נחתו ע בחתנה (ד) ולא הוא שטר וכאפם מחש' ע אין צריך לברך (רל"ג) , (ה) בתקוחות מטיגין לעשות הבנבה לעשרי' יש להן לברך תבים ערומי' ושהחיינו והטוב ומטיב (ר"ג)

העוברי כוכבים ומזלות ומרקולים רואים אותם תמיד ואין לדם זמן לברכה ז דראייה ראשונה רואה בקטנותם ומשם ואילך כיון דדשים דשים ואין צריכין לברך על שום דבר אלא כשרואה אדם דבר מחודש ומתמיה עליו או שמח או מתאונן עליו , (א)

ב הרואה מקום שנעקרה ממנו מרקולים ועבודת כוכבים ומזלות אם דוא בא"י אומר בא"י אמ"ה שעקר ע"א מארצנו ואם הוא בחוצה לארץ אומר שעקר עבודת אלילים ממקום הזה ובשדוא מסיים אומר וכשם שעקרת אותה ממקום הזה כן תעקור אותה מכל המקומות והשב לב עובדיהם לעובדיך ,

ג הרואה בבל הרשע' אומר בא"י אמ"ה שהחריב בבל הרשע' ראה ביתו של נבוכד נצר אומר ברו' שהחריב ביתו של נבוכד נצר אע"ג דבשאר מקומות ושאר הרשעים אין אומרים כן דהתקינו דוקא באלו שהיו מצירים לנו ביותר וכיברכין לו י"ת שנקם נקמתינו ברם, ראה גוב אריות של דניאל או בבשן האש של חנניה מישאל ועזריה אומר בא"י אמ"ה שעשה נסים לאבותינו במקום הזה (ב) ,

ד הרואה מקום שיש בבבל שכל בהמה שתעבור עליו אינה יכולה לזוז משם אם לא יתנו עליה מעפר המקום ההיא והוא סימן קללה לה דכתיב וטאטתיה במטאטא אומר ברוך אומר ועושה ברוך גוזר ומקיים כלומר שגזר ומקיים דבריו וג' ל דה"פ אומר בא"י אמ"ה אומר ועושה גוזר ומקיים דכולא חדא ברכתה היא דלמה יברך ב" ברכות א' נמי או אומר בא"י אומר ועושה או בא"י גוזר ומקיים איזה מדם שירצה (ג)

ה הרואה ס" ריבוא מישראל ביחד אומר בא"י אמ"ה חכם הרזים כלומר שאע"פ שחכמים הם ואין פידם ומחשבתן שוה אע"פ כן הוא חכם הרזים ויודע מה בלב כל אלו ,

ו הרואה חכמי ישראל אומר ברוך אתה י"י אלהינו מלך העולם שחלק מחכמתו ליריאיו ,

ז הרואה חכמי עכו"ם החכמים בחכמת היצונות אומר בא"י אמ"ה שנתן מחכמתו לב"ו אבל אם אינם חכמים אלא בדתם אינו מברך עליהם והטעם שבחכמי ישראל אומר שחלק ובחכמי עכו"ם אומר שנתן י"א שהוא מפני שנפשות ישראל חצובות מתחת כסא הכבוד והרי דם כחלק מהשם אבל נפשות עכו"ם שאינם מאמינים באלוה רחוקים ממנו ית' ודם כמי שנתן מתנה מנכסיו שאינו חלק ממנו ו"א הטעם מפני שהחלק הוא כמו הצינור הנמשך מן הנהר שאפשר להרחיבו ולהגדילו ואפשר לקצרו ולחסרו משא"כ במתנ" כי תלושה ופכוקה ממנו ובישראל כתי' כי חלק י' עמו ולפי זכותם מתרב' ומתמעט חכמתם ע"כ, וגם אני אחזה דעתי את אשר עמדי. לפי עניות דעתי ואומר שנ"ל הטעם כי מפני שחכמי ישראל יש בהם חכמת דתורה ודנבואה אשר ארוכ' מארץ מידה ורחב' מני ים ואין מי יוכל לבא עד תכונתה להבין סודה ולירד לעומקה כי על כל קץ וקוץ יש לדרוש כמה תלי תילין של הלכות וכתיב לא ידע אנוש ערכה לכך נופל עליה' ל' חלק כלומר אפי' דם חכמים גדולים עדיין לא הגיעו לידע כל סודותיה רק בחלק ממנה ודי להם בזה ואפי' היו חיים בלתי בעל תכלית היו מחכימים ביותר בכל יום ולא יגיעו לסוף סודותיה כי הוא בלתי בעל תכלית שהרי קדמתה לדם אבל חכמת העכו"ם עכו"ם ר"ת עוברי כוכבים ומזלות שאין יודעים רק הז' חכמות חיצונית שכל חכמתם הוא חכמת אנשים מלומדה ברוית מלבות חכמים היונים וחברידם ויכולים לבא עד סוף כל החכמות הדם לכך נופל עליהם לשון מתנה כלומר המתנה שלדם היא גדולה בידם ולא יוכלו לידע יותר אפילו היו חיים עד אלף שנים פעמים יותר לא תשיגו יותר כי היא מתנתם בידם ולא יותר נ"ל

ח על מלכי ישראל הוא אומר בא"י אמ"ה שחלק מכבודו ליריאיו ועל מלכי א"ה אומר בא"י אמ"ה הנוהן מכבודו לב"ו (ד) גם בזה י"ל הטעם כמו הטעמים שכתבתי וגם חלקי אשר אכרתי שייך כאן כי כל כבוד מלך ישראל היא התורה ההולכת עמו כדכתיב וכתב לו משנה התורה הזאת והוא כבוד בלתי בעל תכלית וכל מה שמברכין אותו הוא חלק וכל כבוד מלך א"ה הוא שיתנהג בטכסים מלכי הארץ ע"פ ניכוסי האנשים והוא כבוד שנופל עליו לשון מתנה שיש לה תכלית וסוף ,

ט מצוה להשתדל לראות מלכים אפי' מלכי אה"ע והטעם שאם יזכה לעולם הבא ויראה בכבוד מלך המשיח יבחין כמה יותר כבוד נוטלי שכר מצות יותר ממה שהיה כבו' עוברי ע"ז בע" הזה ,

י הרואה ב" ביישובן כלו' שכבר חריבין וחזרו ונתיישבו כגון (ה) בבית שני אומר בא"י אמ"ה מציב גבול אלמנה בחורבנם אומר ברוך בו" דין אמת ,

יא והרואה בתי עובדי ע"ז בישובן אומר בית גאים יסח ה' בחורבנן אומר אל נקמות ה' ,

יב הרואה קברי ישראל אומר בא"י אמ"ה אשר יצר אתכם בדין וזן וכלכל אתכם בדין והמית אתכם בדין (ו) ועתיד להחיותכם בדין בא"י מחיה המתים ועל קברי גוים אומר בושה אמכם וגו' (הג"ה ועין בסמוך סעיף ה)

יג כל ברכת הראייה אשר אמרנו אם חזר וראה אותו דבר בתוך שלושים יום אינו חוזר ומברך שאינו חידוש לו ,

רכה דין ברכת שהחיינו ובו י" סעיפים

א בכל אמרנו פעמים שכל דבר שאדם רואה לפרקים משלשים יום לשלשים יום והוא שמח באותה ראיה חייב לברך לפיכך הרואה חבירו ואוהבו שחביב עליו מאוד ושמח בריאתו מברך שהחייני ואחר י"ב חדש מברך (א) מחיה מתים ואע"פ שהוא אדם מסוי' מאד או אדם חשוב מאד שגם אחרים נהנו מראיתו אינו מברך הטוב והמטיב שאין נופל כאן לשון הטבה שאין זה נקרא טובה אלא שמחה ואין חילוק בברכה זו בין אנשים לנשים בכולן דינם שוה לברך :

ב ואדם שהוא נעשה אוהבו וחבירו על ידי כתבים אבל לא ראדו מימיו אינו מברך על ראייתו אע"פ שנהנה בו כיון דלא דש ביה אין דרך לשמוח עמו כ"כ י"א מי שנעש' בנו בר מצוה יברך בא"י אמ"ה שפטרני מעונשו של זה אבל אין זה ברו' דדא אם אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם (ג) לא נפטר עד כמה דורו' כדכתיב פוקד עון אבות וגו' וטוב לברך אותה בלא שם ומלכות ,

ג הרואה פירי חדש המתחדש משנה לשנה מברך שהחיינו שיש בו שמחה מיד כשרוא" ואפי' רואהו ביד חבירו או על האילן אבל נהגו שלא לברך עד שעת אכילתו שאז הוא הזמן היותר קבוע דבראייה לברה לפעמים אדם רואה ולאו אדעתי' מש"כ בשעת אכילה ומיהו אם בירך בשעת הראייה לא הפסיד ושוב אין צריך לברך שנית בשעת האכילה ואם לא בירך בראייה או באכילה ראשונה יכול לברך בשנייה או אימתי שיזכור דדא עדיין לא יצא ידי חובתו שחלה עליו ולא דמי לברכת ע"ז דלעיל שאין אנו מברכין כשנגדל כיון שראינוה בקטנתינו אע"פ שבקטנותנו לא בירכנו שאני התם דלא היינו חייבים בברכה בקטנו' ומשם ואילך כיון דדשנו דשנו אבל הבא היינו מחוייבם בראייה ראשונה אלא שלא ברכנו וחייבין לברך בכל עת שיזכור ואין מברכין על הפירי שהחיינו (ה) עד שנגמר תשלום גידולו ובישולו אע"פ שאוכלין אותו בוסר אין מברכין שהחיינו ואפי' על בוסר ענבים וכ"ש פירי אחר שאין עיקר שמחתו אלא כשנתבשל לגמרי :

ד מינין הדומין זה לזה אלא שמחולקין בשמם כגון ווינ"סל וקארש"ן מברך שהחיינו (ו) על כל א' וא' דשני מינין הן נ"ל דה"ה אם אינן מחולקין בשמם אלא במראיהן ובטעמן הוי כמו תאנים לבנים ותאנים שחורות דמסיק בגמרא דשני מינין הן ומברך שהחיינו על כל מין ומין וכן כל כיוצא בהן ,

ה ואם בירך שהחיינו על הענבים אין צריך לברך שהחיינו על היין חדש אע"ג דקובע ברכה לעצמו מפני חשיבותו אינו מין (ז) בפני עצמו וי"א דואיל ויש לו שם בפני עצמו למיקרי תירוש ויין ויש בו תרי שמות ענבי' בפני עצמו ויין בפני עצמו יש לברך עליו שהחיינו בפני עצמו מ"מ דואיל ומספקינן ביה הוי ספק ברכה וספק ברכה לדקל (ח)

ו פירי שאינו מתחדש משנה לשנה אפי' אם יש ימים רבים שלא אכל ממנה אינו מברך שהחיינו ופרי שמתחדש ב"פ בשנ' מברכין עליה שהחיינו דדא נמי מזמן לזמן מקרי אבל דבר שאין זמן לגידולו (ט) כגון ירקות שדרכן

סימן רכ"ד

(מ) הנוקף לימס עין בב"ח ועיין שם בשפיר ערוות תמולת שלרשות וקנינות (ב) כתב מי"ש אבל הרי"ף והרמ"ם ועור וס"ע נרמין מליקים בתקום מלבותיש והיא יוהר גבוה ע"כ וקשה מה הכנוש עפיה סימן רי"ח בעיקר ז' כתב כן (ג) בל"ן הסכים לפי' רמבן וכן נראה לי מתבודרים (ד) אם המלך ברוב חיל והפארת והלה המדיק שהלך לקראת המלך פעם אחת לא יבטל מליחתו פעם אחרת אם לא שמחו המלך בא בחיל וכבוד גדול יותר מפר הסדרים המקל"ה י (ה) לאו דוקא שאם הם בהקפם ומשולם לא נחרבו יברך ג"כ (מי"ט) וכתב בל"ח דדוקא בארץ ישראל בזמן שבית מיירי הש"ע ולנוש כתב בע"ת לפי תוך מרבע אמות לקבר מותר להלן לילך לראות בשמלך בא כיון שהוא תדרבנן (ו) כתב מי"ש גם בעור הסמיכו ויודע מספר כולכם בדין אבל הרי"ף והרמ"ם ודמאם כתבוהו וכתבו בברכות מהר"ם בשביה מהלך על קבר היה אומר יהי רצון מחלה תפחתו ש"ל פלוני הקבור פה בכבוד וכבוד יעמוד לי שלא לחב הה בתוכנים עכב מקבר לו נעלין ברור ומשיחין על המצבה אינו אלא הוא בכבוד לחת לבראותו שהוא היה על קברו ,

סימן רכ"ה

(א) ולא אין הברך שהחיינו (רש"ל וב"ח) (ב) ולא כתב לעע' הוא דברכה שהחיינו טעל גם אחרים עתו ע"כ ולע מרי"ם סי' קר"ג דלא תחמע הכי (ג) מי' דס"ל דאין הפי' אחב נפעל חעונם בן דהא הבן עדיין קטן הוא ולאו בר עונשין אלא לאב חברך שנפטר הבן מתמת שאין מעגם עבורו ועל זה נראה כיון ל' שפטרני מעונשו כו' כת"ם הו' ב"ב דף ר"ב שכל מ' היה מתאונן שאלא מעגם עם ילו עכ"ל עם הקשה הלבוש הא עדין לא נפטר אייהו בל"ח כתב דכוונת הברכה שעד עתה היה מחוייב לחכו בחטאת לגדלו בתורה ונתנה כשתתרבל מכל זה שהוא מעגם עליו ע"כ וכן הנאחי מבואר בחד' ס' תולדות אחר ר"ע ריך אדם לחטפל בבנו עד י"ג שנה תכלן ומילך ריך שיאמר ברוך שפטרני כו' ולא דכתב רמ"א דמברכין בלא שם ומלכות כתב בל"ח הטוס שלא כתבר ברכה זו בש"ס ע"כ וכן רמיתי בדרכי הטה (ד) ויברך כסקורת בתורה לפי שלא נהגו לברכים שהוא גדול דקודם לכן לא היה יכול לקרות בתורה ולכן אם קודם לכן החפלל בניכור יברך בפשט ההוא (ל"ח) (ה) כתב מי"ט ז"ל רבו רמ"ל כת' כן כאן ולא"ל ברך שזהו עצמו הה שמכר בפרס ב"ז ע"ב ול"ל ליבב דברי רמ"ל דקמ"ל הכא דאף שכבר ברך על הכוסר שפחיינו צריך לחזור ולברך על גחר ביטלו וקאי על ת"ס בהגה' ומי בברך נשמה רחייה לא הכפיל על זה כתב ואין לברך עד גחר כו' דבזה הפסיד וכן ל"ל תוכח מתשובת הרשב"א סי' ר"ן (ו) ומהר"ם בדלשוחיו לא הורה בו ולכן על קרימן ופפינש' אין לברך מי"ט (ז) פי' לענין שהחיינו כיון שיוצא מענבים הנשאר הרבים הוי שמי מינים כהחיינא בי"ל סי' ל"ח ועיין בב"י (ח) ועוד מזה שיכא עלתו לידי חיוב שהחיינו המקום אחר כגון על פירי הדם לא מלבוש וכיוצא ושיש היין במה ויכוין לפטור גם אותו (עתק הברכה) ופשוט דאם מברך החלה על היין הדם דאין צריך לברך על הענבים (ט) כתב מי"ט ודגן וקנויות יש אין לגדולן ויברך עליהן ואם לא ברך על עלמן אז דגן אז קניו' יברך על נה' אז תבשי' ועיין סעיף דלעיל כל"ל מכל בם עאק הברכה וכל"ה כתב דאין מברכין על אחם הדם הפמי שאין ניכר יפה כיון הדם ליכן כתו שאין מברכין על שוס ירק אלי פירוש שהוא הדם והעולם יעשו ויבואו לידי ברכה לבעלם

שרגלן לעמוד כל ימות השנה בקרקע ואימתי שירצה הוא תולשן אין מברכין עליהם שהחיינו שאינן באין מזמן לזמן שהם מצויין תדיר :

ז אין מברכין שהחיינו על הפירי עד שנגמר בישולו שזהו זמנו הקצוב והידוע אבל על הבוסר אין שייך לברך עליו שהחיינו שאין לו זמן קבוע (י)

ח הרואה את הבושי דהיינו שהוא שחור הרבה ואת הגיחו' דהיינו שהוא אדום הרבה והלוקין דהיינו שהוא לבן הרבה והקפח דהיינו שבטנו גדול ומתוך עביו נראי' קומתו מקופחת והנגס שהוא קטן הרבה והדרקנונים דהיינו מי שהוא מלא יבלת ופתוי הראש דהיינו שכל שערותיו דבוקות זו בזו ואת הפיל ואת הקוף מברך בא"י אמ"ה משנ' הבריות ,

ט הרואה את החיגר ואת הסומא ומוכה שחין והבהקנין והוא מי שמנומר בנקודו' רקות אם הוא ממעי אמו מברך משנה הבריות שהרי כך נברא ואם נשתנה אח"כ מברך דין האמת שע"י עונשו בא לו זה י"א שאין מברך על אילו אלא על מי שמצטער עליו אבל על עכו"ם אין מצטער עליו ואין מברכין ונ"ל די"א אילו לא קאי אלא על ברכת דין האמ' דאל"כ למה מברך על הפיל והקוף א"נ אפי' אברכה משנה הבריות נמי קאי אבל לא קאי אלא על המגיין מהיגר ואילך ולא על המנויין עם על הבושי כו' עד פיל וקוף ומטעם הזה חלקן הטור לב' בבות וטעמא שכל המנויין מחיגר ואילך אין שינוי' שינוי כי ברייתם כשאר הבריות אלא שהוממו והם עצמם מצטערי' על עצמן בכך כי מכאיבין אותם לפיכך כל המצטער ג"כ עליהם מברך משנה הבריות על דרך שמברכין על הרעה כו' שצריך לברך דין אמת אלא הואיל וכן הם מבטאמם אין צערם כ"כמו אם נשתנו אח"כ ולכך חלוקי" הם בברכ' לומר משנה הבריות והילכך אינו מברך אלא על מי שמצטער עליו ולא על עכו"ם אבל אותם המנויין מבושי ואילך עד פיל וקוף הם נבראו כך למין בפני עצמו והם עצמם אינה מצטערין על כך ואין זה מום בעיני עצמו כי בצביונן נבראו ואינו מכאי' להם והרואה אותם אינו מברך עליהם מחמת שהוא מצטער עליהם הואיל והם עצמם אינו מצטערין אלא הוא מתמיה על בריה משונה כזה אע"פ שאינו מצטער לכך יש לו לברך על שינוי ברייתו אע"פ שאינו מצטער עליו ואין חילוק בזה בין עכו"ם לישראל כמו שהוא הענין בבריות טובות שיש לו הנאה לרואה ומברך על הנאתו כך הוא מברך באילו על תמידתו נ"ל (יא) י"א שאין מברכין על כל אילו אלא בפעם ראשונה שרואה אותם שהשינוי עליו גדול מאוד וי"א שגם באילו מברך מל' יום לל' יום :

י הרואה אילנות טובות ובריות נאות אפי' עכו"ם או בהמה מברך בא"י אמ"ה שכבה לו בעולמו גם באלו י"א שאין מברך עליהם אלא בפעם ראשונה ולא יותר לא עליהם ולא על אחרים כיוצא בהם אא"כ יהיו נאים מהם וי"א (יב) מל' יום לל' יום ,

רכו ברכת הרואה פרחי אילנות וכו סעיף א'

א היוצא בימי ניסן וראה אילנות שמוציאין פרח בפעם ראשונה שרואה אותם אומר בא"י אמ"ה שלא חיסר בעולמו כלו' וברא בו בריות טובות ואילנו" טובות ליהנות בהם בני אדם , ואם איחר מלברך עד שגידלו הפירות (א) שוב לא יברך עוד ברכת זו שכבר הוקבע לכל פירי ופירי ברכתו בפני עצמו כגון שהחיינו על הראייה וברכה בורא פרי העץ על האכילה ,

רכז ברכת הזיקים וכו ג' סעיפים ,

א על הזיקין(א) והיא מין כוכב הירה כחץ באור" השמי' ממקו' למקו' ונמשך אורו כשבט ועל רעדת הארץ ועל הברקי' ועל הרעמים והוא קול הברה שנשמע בארץ ועל רוחות שנשבו(ב) בזעף על כל אחד מאילו אומר ברוך אתה יי אלקינו מלך העולם עושה מע"ב ואם ירצה יאמר בא"י אמ"ה שכחו וגבורתו מלא עולם

ב וכל זמן שלא נתפזרו העבים אחר אות' הברכה ריו בברכ' אחת ואפי' על כמה ברקים ורעמים אבל אם (ג) נתפזרו בין ברק לברק ובין רעם לרעם צריך לברך על כל אחד ואחד ,

ג הלה יושב בבית הכסא ושמע קול רעם או ראה ברק (ד) אם יכול לצאת ולברך תוך כדי דיבור יצא ואם לאו לא יצא ,

רכח ברכת ימים ונהרות הרים וגבעות וכו ג' סעיפים ,

א על ימים ונהרות הרים וגבעו' ומדברות (א) אומר בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית וכאן אין שייך לברך שכחו וגבורתו מלא עולם שאינם כמו זיקין ורוחות כו' דהתם נראים ונשמעים בכל העולם אבל ימים והרים כו' אינם אלא במקום אחד כל אחד במקומו ועל (ב) הים הגדול והוא הים אוקיאנוס והוא (ג) שעברי' בו לארץ ישראל ולמצרים אומר בא"י אמ"ה (ד) עושה הים הגדול שבפני גדלו שהוא הים שאמר עליו שלמה המלך ע"ה כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא קובע לו ברכה בפני עצמו ,

ב ולא על כל הנהרות צריך לברך אלא על ד' נהרות המסיימו' דכתיב בקרא כגון חדקל ופרת וכיוצא בהם והו' שרוא' אות' במקו' שלא נשתנ' מהלכ' ע"י חפירות בני אד' שהסיבוהו דרך שם (ה)

ג ולא על כל הרים וגבעות ארם מברך אלא דוקא על הרים וגבעות שהם מסיימים ומשונים וניכר בהם גבורת הבורא יתברך ,

רכט ברכת הקשת חמה בתקופתה וכו ב' סעיפים ,

א הרואה הקשת אומר בא"י אמ"ה זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו ר"ל הברית שכרת י"ת עם נח שלא להביא עוד מבול מים על הארץ ואפשר להסתכל בו ביותר מפני שהוא דמות כבוד י"י דכתיב במראה הקשת דמות כבוד י"י וגו' והמסתכל בו הרבה הרי הוא כאילו לא חס על כבוד קונו כלו' כאילו היקל בכבודו ודוקא דרך הסתכלות והתבוננות בהבטה הרבה אבל שזה נראה כמחציף וכמיקל בכבוד מלכו' י"ת אבל דרך ראייה בעלמא שרואין בו מותר לכך מותר לראות בו בשעת ברכה בראייה בעלמא ,

ב הרואה חמה בתקופתה והוא מכ"ח שנה לכ"ח שנה והתקופה בתחלת ליל ד' כשרואה אותה ביום ד" בבקר מברך בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית שאז היא עומדת בנקודה שהיתה עומדת בתחלת התלותה ברקיע במעשה בראשית(א) והוא בכמו ג' שעות על היום ההו" וכן מברך ג"כ כשרואה לבנה בטהרתה וכוכבים במשמרתם ומזלות בעתם דהיינו כשתחזור הלבנה בתחלת מזל טלה בתחלת החדש ולא תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום וכן כשיחזירו כל כוכב מה' הנשארים לתחלת מזל טלה ולא יהא נוטה לא לצפון ולא לדרום וכן בכל עת שיראה מזל טלה עולה מקצות המזרח על כל אחת מאילו מברך עשה מעשה בראשית מפני שכן היו בתחלת יצירתם ותלייתן ברקיע כל אחד במקומו המיוחד לו וי"א בימות הגשמים כשיהיו ג' ימים רצופים מעוננים ולא נראים חמה ולבנה וכוכבים ובעת שיתראו אח"כ זהו הנקרא חמה בתקופה ולבנה בטהרתה וכוכבים במשמרתם ואז צריכין לברך ברכה זו (ב) ג"כ ולא ראיתי נוהגין כן ,

רל דין קצת ברכות פרטיות וכו ג' סעיפים ,

א המתפלל על מה שעבר כגון שנכנס לעיר ושמע קול צווחה בעיר ואומר יהי רצון מ"י אא"א שלא יהא קול זה בתוך ביתי או שהיתה אשתו מעברת ואומר יר"מ מ"י אא"א שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא שאיך יתפלל על מה שעבר וכבר עשהו ודוקא אחר ארבעים יום לעיבורה אבל תוך מ' יום יכולה תפלתו להועיל שעדיין לא נגבר יצירת הולד עד מ" יום אלא לעולם יתפלל האדם על העתיד לבא אולי יקבל האלקים תפלתו ויתן הודאה על מה שעבר כגון הנכנס לברך קודם שיכנס יאמר יר"מ י"י אא"א שתכנסני לברך הזה לשלום נכנס בשלום יאמר מודה אני לפניך י"י אלקינו וא"א שהכנסתני לברך הזה לשלום בקש לצאת יאמר יר מ"י אא"א שתוציאני מברך הזה לשלום

נבעלה וכתב בפרישה דעל נכון ומלי ליפתן מברכין שהחייני (י) קבר מלעיל ס"ג דכתב מלין עיקר מחמתו כו' וכן הוא בב"י (יא) וכן הכרים מי"ע ול"ח (יב) כתב מי"ע רבו רה"מ מל' הגיה ק ה"ת כברת נטופה הוא דכ"ם ע"כ אבל הכ"מ מחלק נפסק בזה דלא יברך רק פעם ראשונה ע"ם ונכון להחמיר

סימן רד"ו

(ה) לקי ברמה לבר מינות ונמ בורך (ביח חדש)

סימן רד"ז

(ה) ורמב"ם פי' מה' ברכות כתב על האור שבאויר שיראו כאלו הם כוכבים נופלים ורגיל מתקום מקום לו כתו כוכבים שיש להם אב ע"כ (ב) כתב ע"ת דמשמע הלכון ב"ע ורמב"ם דכבמקן בנחת שיש הברך כלל אבל בתו' בשם הירושלמי דנכון מברך עושה מעשה בראשית ולתעשה נ"ע ע"כ ול"ן פסק בבתם כתו' דבשעה בא"י מה"ב שכתו ובכתו בא"י עוכ' כו' ונעג"ד ברמה מרמב"ם בפי' המשנ' פ' הרואה שכתב ז"ל ורוהות ר"ל הסערות הגדולות הטבעות שאין מנויות המיד ע"כ מבמע דכל שאיט מנוי' המיד מברכין עליהו וזה קרי לי' נזעק (ג) ומים אבו בעיניו מחרי' (מי"ע) (ד) וה"ה כל הכי דמיב בס"ת (ברכת מברהם)

סימן רד"ח

(ה) והוא ברמה וחזקו מהה נבטנים שם וכן ב שם הגדול רמב"ם פי' מה"ב (ב) כך פסק ברמב"ם בם ותימה דבפי' המשנה כתב דאין הלכ' כר' יהודה (ג) עיין בל"ח דף ע"ב שהאריך דאין זה שם הגדול כלל על שם זה מברכין מתו על אחר לחיים רק שם מוקיימים שחקיף השולם הוא שם הגדול ובכ"ג הבכים נשלחן ערוך ולבוש עיין שם (ד) כ"כ בס"ע אבל בס"ם והרי' והרמב"ם ואבודרהם שעמ' אח שם הגדול (מי"ע) (ה) מס סדק אין לברך ע"ת ,

סימן רט"ט

(א) ל"ת בחברי"ל ה' ר"ח וכתב בחי"ט ל"ל דיכול לברך כן כל היום ולפחות עד חצות (ב) הישב על הגבוב דב' מרוסים הם על הרוחות חחב לא' הוא מר"ח ע"ח ולא' הוא ביחות הגשמים כו' ולכל מ' ל' כ"ל דחברו כדישכח בב"י והאיר קאחר מרכין לברך ג"כ ס' גם ההלי טעתא כתב בב"ג הלין כ"ובין לברך ברכה זו כלל ע"פ ומ"ת מרינא נרמה תחהרומים דיש לנעגא כסברא הרמבונב וכסחית' הב"ע ,

סימן ר"ל

לשלום יצא בשלום אומר מודה אני לפניך י"י או"א שהוצאתני מן הדרך הזה לשלום וכשם שהוצאתני לשלום כן תוליכני לשלום ותסמכני לשלום ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך כו" וכל תפלת הדרך באשר כתבתי לעיל סי' ק"י בכל הלכותיו ודיניו .

ב הנכנס למוד את גורנו אומר י"ר מ"י או"א שתשרה ברכה בברי הזה התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בברי הזה ויאמר אותה בלא הזכרת שם (א) ומלכות שאין כאן ברכה מבורדת אבל אם מדר ובירך אח"כ הרי זו תפלת שוא שאין הברכה מצויה בדבר המדוד כו" אלא בדבר הסמוי מהעין שנאמר יצוך י"י אתך את הברכה באסמיך דבר הסמוי משמע .

ג הנכנס (ב) למרחץ יאמר י"ר מ"י או"א שתכנסני לשלום ותוציאני לשלום ותצילני מן האור הזה וכיוצא בו לעתיד לבא יצא לשלום יאמר מודה אני לפניך י" או"א שהצלתני מן האור הזה הנכנס להקיז דם אומר יר"מ י"י או"א שידא עכשו זה לי לרפואה כי רופא חנם אתה ולאחר שהקיז יאמר בא"י אמ"ה רופא חולים לעולם ידא אדם רגיל לומר כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד .

רלא שכל כוונתיו יהיו לשם שמים ובו סעיף אחד

א נחזור לסדר היום , אחר שגמר סעודתו יחזיר ללמוד ואם אי אפשר לו ללמוד בלא שינת הצהרים יישן ובלבד שלא יאריך בה הרבה שאסור (א) לישן ביום יותר משינת הסוס שהוא שיתין נשמי בדי שלא יתבטל מעבודות הש"י ואף בזה המעט לא תהא כוונתו להנאת גופו אלא להחזיק גופו לעבודת הש"י , ואין נוהגין לומר כשניעו' משנתו אלקי נשמה כו' כיון שאינו ישן הרבה אין נשמה יוצאת מגופו , תם ויהי נועם אין נוהגין לומר קודם שיישן ביום מטעם זה שאין צריך שמירה הרבה , ולא בשינה לבד אמרו שתהא כוונתו להחזיק גופו לעבודת הש"י ולא להנאת גופו אלא בכל מה שידבנה אדם מן הע"הז לא יכוין להנאתו אלא לעבודת בוראו ית" כדכתיב בכל דרכיך דעהו ואחז"ל וכל מעשיך יהיו לשם שמים ר"ל אפי' דברים שהם של רשות כגון האכילה והשתייה וההליכה והישיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך יהיו כולם לעבודת בוראך או לדבר הגורם לעבודתו , אכילה ושתייה כיצד אין צ"ל שלא יאכל ולא ישתה דברים האסורים אלא אף כי אכל ושתה דברים המותרים והיה רעב וצמא אם להנאת גופו אוכל ושתה אין זה משובח אא"כ נתכוין להשלים צרכי גופו ויאכל כדי חיותו כדי לעבוד את"כ את בוראו , הישיבה והקימה וההליכה כיצד אין צ"ל שלא ישב במושב לצים ושלא לעמוד בדרך חטאים ושלא לילך בעצת רשעים אלא אפי' לישב בסוד ישרים ולעמוד במקום צדיקים ולילך בעצת תמימים אם עשה להנאת עצמו להשלים חפצו ותאותו אינו משובח אא"כ עשה לשם שמים שכיבה כיצד אין צריך לומר בזמן שיטול לעסוק בתורה ובמצות אם מתגרה בשינה לענג עצמו שאין ראוי לעשות כן אלא אפילו בזמן שהוא יגע וצריך לישן כדי לנוח מיגיעתו אם עשה להנאת גופו אין זה משובח אא"כ נתכוין להשלים צרכי גופו שיוכל אח"כ לעבוד בוראו ויתן שינה לעיניו ולגופו מנוחה לצורך הבריאות ושלא תטרוף דעתו בתורה מחמת מניעת השינה , תשמיש כיצד אצ"ל שלא יעבור עבירה אלא אפי' בענה האמורה בתורה אם עשה להנאת גופו ולהשלים תאוותו הרי זה מגונה ואפי' אם מכוין כדי שיהיו לו בנים שישמשו אותו וימלאו מקומו אין זה משובח אלא יתכוין שיהיו לו בנים לעבודת בוראו או שיתכוין לקיים מצות עונה האמורה בתורה כאדם הפורע חובו , שיחה כיצד אין צ"ל לספר ל' הרע ונבלות פה אלא אפי' לספר בדברי חכמה צריך שתהיה כוונתו לעבודת הבורא או לדבר המגי' לעבודתו כללו של דבר חייב אדם לשים עיני ולבו על דרכיו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו וכשרואה דבר שיביא לעבודת הבורא י"ת יעשנו ומי שמדות הללו מצויות בו נמצא עובד את בוראו כל ימיו אפי' בשעת שבתו וקימו והליכתו ובשעת משאו ומתנו ואפילו באכילתו ושתייתו ואפי' בתשמישו ובכל צרכיו ועל הדרך הזה זקף רבינו הקדוש עשר אצבעותיו למעלה בשעת מיתתו ואמר גלוי וידוע לפניך שלא נהנתי מהם אלא לש"ש , ואם ישן שינת עראי מיושן על אצילי ידיו אינו צריך לברך ברכת התורה כשיחזור ללמוד אבל אם ישן על מטתו הוא קבע וצריך לברך וי"א שאינו צריך לברך (ע"ל סימן מ"ז סעיף י' וי"א) ואם השכיב עצמו על מטתו לישן ולא יכול לישן לא הוי הפסק ואין צריך לברך , (ב) .

הלכות תפלת מנחה

רלב דברים האסורים לעשות בשעת מנחה ובו ג' סעיפים .

א וכשיגיע זמן תפלת מנחה (א) יתפלל ומאוד צריך ליזהר בה שהרי לא נענה אליהו אלא בתפלת המנחה שנא' ויהי כעלות המנחה ויגש אליהו ע"כ יזהר אדם מאד לכוין זמן' דתפלת השחר זמנה ידוע שהוא בבק" בקומו ממטתו מיד קודם שיהא טרוד בעסקיו וגן של ערב בליל" זמנה ידוע בבואו לביתו והא פנוי מעסקיו אבל מנחה' שהוא באמצע היום בעוד שהוא טרוד בעסקיו צריך לשום אותם אל לבו ולפנות מכל עסקיו ולהתפלל אותה ואם עשה כן שברו הרבה מאוד וע"כ מנעו חכמים לכל אדם לעשות מלאכות קבועות סמוך למנחה כדי שלא יטרד במלאכתו ויעבור זמן מנחה ולא יתפלל וזמן מנחה אע"פ שהיא נתחלת מן התורה מו" שעות ומחצה כמו שיתבאר בע"ה בסי' שאחר זה מ"מ לא אמרו' בזה זריזין מקדימין למצוה ואין נוהגין להקדים להתפלל מתחלת זה הזמן ואדרבה אפי' לכתחילה מכתינין ומאחרין עד סמוך לערב משום דק"ל מאן דמצלי מזמן מנחה קטנה ולמטה עדיף טפי ואסמכוה אקרא דכתיב על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא סמוך לעת מצוי של יום הוא זמן מנחה קטנה וטעמא משום דכבר ידעת דתפלות כנגד תמידין תקנום ותפלת מנחה כנגד תמיד של בין הערבים וזמן התחלת תמיד של בין הערבים מן התורה היה מו" שעות ומחצה והוא נקרא מנחה גדולה שאז אם היו רוצין הם היו מתחילין להתעסק בו בשחיטתו והפשטתו וכל צרכו ונמשך עד הערב ואח"כ כמו ט' שעות ומחצה היתה הולכת האיברי' למזבח והוא עיקר הקרבתו וזמן קבלתו לפניו י"ת והוא הנקרא זמן מנחה קטנה כמו שיתבאר בע"ה לפיכך אנו ממשיכין תפלתנו עד סמוך לאותו זמן כדי שיתקבל תפלתינו יותר כמו בשעת הקרבות הקרבן ולא נאמר בזה זריזין מקדימין בו להתפלל מתחל' מו' שעות ומחצה לפיכך ק"ל כל מה שאסרו חז"ל לעשות סמוך למנחה לא אמרו אלא סמוך למנחה קטנה אבל סמוך למנחה גדולה אין נזהרין בכלום ואפי' בסעודה גדולה כגון סעודת נשואין או מיל' מתחילין סמוך למנחה גדולה ואין חוששין .

ב וע"כ סמוך (ב) למנחה קטנה שהוא בתחל' שעה י' שהוא כמו חצי שעה קודם זמן מנחה קטנה אז"ל לא ישב אדם לפני הספר להסתפר עד שיתפלל ולא יכנס למרחץ ולא לבורסקי ולא לדין ולא לאכול אפי' סעודה קטנה ואם התחילו אין מפסיקין אם יש לו שהות להתפלל אח' שיגמור סעודתו ומלאכתו (וע"ל סי' מ"ב כעי' ח') מאימתי הוי התחלת תפלה' משיניח סודר של ספרים על ברכיו ודתחל" בדסקי משיקשור בגד בין כתיפיו כדרך עושי מלאכ' והתחלת דין אם לא היה עוסקין בו כבר משיתעטפו הדיינין משום ששכינה שורה עמהן ולדידן כשישבו הדיינין אדעתא לדון ואם היו עוסקין בו כבר ואחר שדנו דין הראשון בא לפניהם דין אחר משיתחילו הבעלי דינין לטעון בכל דין ודין זהו התחלת הדין והתחלת אכילה משיורחץ ידיו ויש מקילין עוד במקום שיש קהל קבוע ויש לדם שמש שקורא לב"ה מתחילין בסעודה קטנה אפי' סמוך למנחה כי סומכין על שיקרא השמש לב"ה ואז יפסיק וילך מידו (ג) יש להחמיר שלא להתחיל בסעודה גדולה אפי' סמוך למנחה גדולה עד שיתפלל מקודם שמא ימשך עד שיעבור אפי' מנחה קטנה ויטרד ולא יתפלל ואפי' אם התחיל קודם לכן והגיע זמן מנחה קטנה (ד) יקום ויתפלל שלא תרחקנו השעה ולא יתפלל .

ג והא"דאסור לאכול סעוד' קטנה סמוך למנחה קטנה היינו בשקובע לסעודה אבל לטע' דהיינו אכילת פירות מותר והיה לאכול פת בפכיצה כדרך שאדם אוכל בלא קבע ג"כ מותר .

סימן רל"ל

(א) בל"ח הטיג עליו דל"ל בשם ותלכות וכן מנהגי בתורה , (ב) אין זה נוהג אלא בשרתא שהיו תמיקים תחת התרתן והיא בכנה גדולה אבל שבשיו לא (ב"ח ול"ח) .

סימן רל"א

(א) קשה דמשמע דיש איסור בדבר ולפיל בסי' ל' סע"ו משמע דהא רק מתחת חם ידות גם כתב שם הטעם משום שעושים טעם מיתה וכל' כתב כדי שלא יתבטל ס' ועיין מ"ש שם (ב) שיטו' לייה תלמיד לרבו ג' פרסאות והשיטה אין נוהגין שמתחלים על כבודם וכתב מי"ע בשם הרשות מהר"ם דמ"ל יקר עתו לו עם תבירו עד לפני הטער לו לכל פחות ד"מ ע"כ וכתב בים של שלמה כ"ה פ"ב ל' לריך מדם ליזהר בדיפורו כתו בתעשה

סימן רל"ב

(א) יש מתיחין תפלין בחפתה מנחה והוא מנהג כבר (תשובת מ"ע סי' ל"ט) וכתב בכ"ג שיש להמתין תפלין של ר"ת (ב) מתוך לחין התפילה לא יקח מדם יד בחיקו מתא עוקר את בגדיו ולא יטול לנקות כנחלה לו שיחפש אחר מים והעבור שעת המנחה לו יתמהו קדים לו שמא יבוי וכאשר ירלה לתפיחו יחמול על סלה (ס"ח סי' י"ח) ומתוך לחנחה הוא כמו חלי שעה מ"ש הלבוש סימן רל"ב ס"ב , (ג) משמע מו בנקום ששתם קורא בב"ה וכ"ת מדברי רמ"א ובשר"ג כתב בשם הב"מ דמותר לסתחלה בסמוך לתנחה גדולה רק סמוך לתנחה קטל יש להחמיר ושם נוהגין בזמן פסק ב"ם בחר שבע דק קכ"ח ותמהני דיוכח בבחר שבע דלקי סמוך לתנחה גדולה אסור הא כתב שם לחלק על דברי מגדה דמחיר בסמוך לתנחה גדולה ע"ם וכ"ת עוד לתעיין שם וכ"פ בתשו' רמב"ם סי' מ"ת עוד כתב בבחר שבע הלם יש מתוכה בחוץ בשבת ומשבה מוקף עד זמן הפל' תנחה דיש לסתפל מנחה תקף בב"ה קודם מכילה ועיין סימן רפ"ז (ד) בשם רמ"א ובשה עובר' מנחה דלם יש שהות לסתפל מין מפסיקין וכ"פ הב"ח ותשו' רמב"ם שם .

סימן רל"ג

רלג זמן תפלת מנחה וכו' ב' סעיפים.

א כבר ידעת דתפלת מנחה כנגד תמיד של בין הערבים תקנוה חכמן תמיד של בין הערבים הוא התחלתו מ"ש ש שעות ומחצה ואילך דהיינו חצי היום דר' שעות שאמרו בב"מ ר"ל שעות זמניות היינו לפי הזמן לפעמי' ארוכו' ולפעמים קצרות שלעולם חלקו היום לי"ב שעות בין יום ארוך בין יום קצר וביום ארוך הי' י"ב שעות ארוכות וביום קצר י"ב שעו' קצרו' ונ"ל שר"ל י"ב שעות מעת זריחת השמש עד עת (א) השקיעה שכן הוא משמעו' כל ספרי התורה ולפי זה יתורצו הרבה קושיות וספקו' שנפלו בפוסקים בזמן תפלה זו ותפלת ערבית לפי מנהגינו לפיכך בכל יום בסוף ו' שעות אחר זריחות השמש שלו החמה היא בחצי השמים והוא חצי יום וחצי שעה אח"כ ינטו צללי ערב ונטה החמה למער' ואותו העת הוא התחלת בין הערבים שנתנה בו התורה זמן להקרב' תמיד של בין הערבים כדכתיב ביה בין הערבים וכן נהגו כהני' בערב פסח שחל להיות בע"ש שהקדימו לשחוט התמיד מיד בתחלת זמנו שנתנה לו התורה כדי שיהיו יכולין אח"כ להתעסק ג"כ בקרבן הפסח קודם שיכנוס השבת דצליית הפסח אינו דוחה שבת, * אבל בשאר כל ימות השנה לא התחילו להקריבו עד ט' שעות ומחצה אחר זריחת השמש לפיכך ק"ל ג"כ בתפלת מנחה שעיקר מצותה היא מתחלת ט' שעות ומחצי' כהקרבו' התמיד שבכל יום והיא הנקרא' מנח' קטנה מ"מ מי שהתפל' אותה משש שעות ומחצה ולמעלה יצא והיא הנקראת מנחה גדולה שהיא התחל' הזמן שנתנ' לו התורה וכהקרב' תמי' שבערב פסח שחל להיות ב"ש וזמנ' נמשך עד הלילה לרבנן ולרבי יהודה עד פלג המנחה דהיינו כשתחלוק התחלת זמן של מנחה קטנ' עד שקיעת השמש שהוא ב' שעות ומחצ' לחצי שה"א שעה ורביע והוא עד סוף שעה י"א חסר רביע מעת הזריחה דהיינו שעה ורביע קו"ם ה שקיעה וכל א' אזיל לטעמי' דאית ליה שכן הוא סוף זמן הקרב' התמיד וטעמא עיין בפר' תמיד נשחט ולא איפסק בגמ' הילכתא כחד מינייהו ואסיקנ' דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד והוא שיעשה לעול' כחד מינייהו שאם עשה פעם א' כרבנן והתפלל מנחה עד הלילה שוב אינו יכול להתפלל ערבי' מפלג המנח' ולמעלה דלדידהו עדיין יום הוא ואם עשה כר' יהודה ומתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה צריך ליזהר שלא יתפלל מנחה באותה שעה דלדידיה ליל' הוא לפיכך עכשיו שנהגו כמה פעמים להתפלל תפל' המנח' עד הלילה לא היה לנו להתפלל תפלת ערבית קודם שקיעת החמה וכן איפכא כיון שמתפללין כמה פעמים ערבית ביום מפלג המנח' ולמעל' לא היה לנו להתפלל מנחה ב"ום פעם אחר פלג המנחה אלא דק"ל דבויעבר יצא ב שניה' בין במנחה בין בערבית אחר פלג המנחה אע"ג דהי' תרי קולי דסתרן אהדדי ה"ה נמי בשעת (ב) הרחק יוצאין לכתחיל' ולדידן כשעת הרחק חשבינן לן מפני שאי אפשר לנו לכוין הזמן בשה לקרות בכל פעם לב"ה באופן שיתפללו מנח' ומעריב ביחד באסיפה אחת ותהיה כל תפילה בזמנה אלא או יקדימו לפעמים או יאחרו ולצאת בין תפלה לתפלה וחזור ולהתאס' הקהל ג"כ אי אפשר ויבואו לידי ביטול התפלו' ואין לך שעת הרחק גדול מזה לכך מתפללין לעולם שתי התפלות יחד באסיפה אח' אע"ג דלפעמים מקדימי' ולפעמי' מאחרין וסתרן אהדדי אב. מה ש פעמים מקדימין להתפלל אפילו תפלת ערבית בעוד היום גדול יותר משעה ורביע קודם השקיע' דבזה אין יוצאין לכ"ע (ג) אין שום טעם נכון לאותו מנהג ואם לפעמים השעה דחוק' שהוא סמוך לערב מאו' ועיין לא התפללו מנח' נוהגי' שמתחיל החזן התפלה בקול רם והקהל אומרים (ד) עמו בלחש התפלה מלה במלה ועונין קדושה אחריו ואח"כ גומרין הקה' התפל' בלח' והחזן בקול רם והתנוקות עונין אחריו אמן אבל הקהל אין יוצאין במה ששמעו מן החזן התפלה מלה במל' ודם יענו אחריו אמן דלא ניתקנו התפילות אלא שיתפלל כל אחד בפני בעצמו בלחש ואין החזן מוציא אלא עמי הארץ ומי שאינו בקי או כדי שיאמרו הקדושה בעשרה:

ב לכתחילה טוב ליזהר ליטול ידיו (ה) קודם שיתפלל אע"פ שאינו יודע להם שום ליכלוך ואפי' עומד עכשי' מלימודו שדאי נזה' בליכלוך ידיו אפ"ה יטול ידיו לתפלה משום נקיות (ו)* אבל לא יברך ענ"י שאינו חובה ואפי' עשה צרכיו וקנח או שפשף אין צריך לברך ענ"י ואם אין לו מים מזומנין יכול להתפלל בלא נ"י ולא יעבור (ז) זמן תפלה מ"מ ינקה ידיו בצרור או בעפר או במידי דמנקי,

הג"כ תפני שטוד הדיוט הוא והיו נריכין ג"כ נטחטו כספה מאד התחיד ולא קודם לכן כתו שחפורם הטעם בגמרא:

הג"ה הסחס ידים פסולות לתפלה תנוס הסחס הדעת כתו סנס פסולות לתפלה בסחס בלעת ועל סיתו כ"ג סעיף כ' וסיתן קנ"ד סעיף מ' וסיתן ל' סעיף ז' וכ"ב

רלד הרוצה להתפלל שתיהם גדולה וקטנה וכו ב' סעיפים,

א דין שכח ולא הדפלל מנחה בזמנה כתבתי לעי' סי' ק"ח הרוצה להתפלל מנחה גדולה ומנחה קטנ' אחת בתור' חובה ואחת בתורת נדבה אין ראוי להתפל' נדבה אלא הגדולה מפני שהגדול' אינה אלא כנגד קרבן בין הערבים שהקריבו בע"פ שחל להיות בע"ש וזה לא היה תדיר בכל יום לפיכך אות' תפלה שהיא כנגדו יתפל' בתורת רשות ונדבה אבל מנחה קטנה שהיה תדיר' כנגד קרבן בין הערבים של כל יום יתפלל בתורת חובה מיהו אם התפל' בגדולה בתורת חובה לא יתפלל הקטנה כי עם רשות ונדבה שאם יתפלל גם אות' לחובה ה"ל בב' תוסיף שמקריב שני תמידי הערבים ביום אחד אבל טוב ונכון הוא שלא יתפלל שום אדם שום תפל' בתורת תפלת נדבה אלא א"כ מכיר בעצמו שהוא זהיר וזריז ואמי' ברעתו לכוין בתפלתו מראש ועד סוף בלא היס' דעת. אבל אם אינו מכוון בה יפה קרינן ביה ל"ל רוב זכחים יאמר"י' והלואי שיוכל לכוין בשלש' תפלות שתקנו חכמי',

ב סדר תפלת המנח' בציבור אומר אשרי והוא אחד מן הג' אשרי שאמר ר"א כל האומר תהלה לדוד בכל יום ג' פעמים מובטח לו שהוא בן העה"ב ויש לומר ג"כ בסיפו ואנחנו נברך יה ונו' כמו שכתבתי סעמא לעיל בסימן נ"א ואח"כ אומרים חצי קדיש על פסיקי אשרי ולפיכך לא יתחיל לומר אשרי ב"ה במנחה עד שיאמרו עליו הקדיש ויש שכתבו שנהגין לומר גם פרשת התמיד (א) קודם אשרי של מנחה משום תמיד של בין הערבים ומנהג יפה הוא ואח"כ מתפללין תפלת י"ח ומחזי' ש"ץ התפלה כמו שעושין בשחרית ונופלין על פניהם ואח"כ אומרים ואנחנו לא נדע כו' מן הטעם שכתבתי למעלה ואומרים קדיש שלם ותם היחיד אומר כסדר הזה אלא שאין אומר הקדישים שאין דבר שבקדושה פחות מי' אם שכח ולא התפלל מנחה דהי דינא שמתפלל ערבית שתים יאמר ג"כ אשרי קודם התפלה שהיא לתשלומין על תפלת המנחה כדי שיהא בזה היכר שהתפל' היא לתשלום תפלת המנח' אבל אין שייך לומר גם אשרי תשלומין שאין שייך תשלומין לאשרי שבר כלה היום ובטל אחת מאשרי של ג' פעמים שאז"ל לומר בכל יום ומעוות לא יוכל לתקן הוא שאינו דומ' לתפל' שהיא במקום הקרבן ולקרבן יש תשלומין מן התורה אלא שאין אומר תחנון ואנחנו כולו שאין נופלין בלילה כמו שנתבאר סימן קל"א, (ב)

רלה הלכות ק"ש ותפלה של ערבית וכו ד' סעיפים

א וכשיגיע הלילה הוא עיקר התחלת זמן תפלת ערבית אלא שאין נוהגין כן כדכתיב לעיל, תפילת ערבית רשות ואינה חובה שלא נתקנה אלא כנגד איברים ופדרים של תמיד של בין הערבים שלא נתעכלו ביום שמקרבין והולכין כל הלילה מיהו אע"ג שאינה חובה מ"מ מצוה איכא ואין לבטלה אם לא מפני צורך שעה כגון מפני מצוה עוברת וי"א דהאידנא הבעה נ"כ חובה ואין לבטלה כלל צריך להקדי' ק"ש של ערבית קודם תפלת ערבי' כדי להסמיך גאולה לתפלה שהוא מצוה גדולה יסוד גדול יש בה כמו למעלה סימן ס"ז ומאימתי זמן ק"ש ש' ערבית מ שעת יציאת הכוכבי' שהוא זמן שכיבה דכתיב בשכבך וגומר ורוקא שיצאו ג' כוכבים קטנים דכוכב אחד יום שנים ספק שלישי ודאי לילה ואם הוא יום המעונן ימתין עד שיצא הספק מלבו ואם קראה קודם לכן חוזר וקורא אותה בלא ברכ' ואם הציבור מקדימין לקרות ק"ש ולהתפלל מבע"י מתוך הדחק שכתבתי למעלה משום טורח ציבור בסימן רל"ג יקרא הוא ג"כ עמהם ק"ש וברכותיה ויתפלל עמהם ואח"כ כשיגיע זמן ק"ש יקרא אותה בלא ברכות כדי לצאת ידי חובת ק"ש בזמנה

(א) וברכו' אינן מעכבות ודוקא ק"ש אבל תפלה לא יחזור להתפלל פעם שנית א"עפי שהציבור מקדימין הרבה לפני הלילה דמחזי כיודרא אא"כ הוא רגילגם בשאר פרישות הזכירות וכמו שכתבתי למעל' דמאד מאד צריך להיו' זהיר וזריז ואמיד ברעתו לכוין בתפלתו הרוצה להתפלל יותר מג' תפילות שתקנו' שבכל יום אבל ק"ש אע"פ שקור' אותה לחובה פ"ש כיון שקורין אות' בלא ברכו' לא מחזי כיודרא דמיחזי (ב) בקורא בתורה

סימן רל"ג

(א) כתב מי"ם ר סוא כחשבון בפי' תשעה להרמב"ם פ"ב דפסחים דשיעור מיל ב' חותש שע' והחלך ' פרפחות ליום וחצי ' מילין תע"ה עד הכן החמה ומקיע' עד נחת הכוכבים וחס תקח הכ' מילין הנמחריות חלוק מן הכן עד השקיע' לי"ב שעות שבימים יבא לכל מיל ב' חותש שעה אבל לפי מ"ם הכנוס סי' רס"א ס"ל דבין שקי' לנחת הכוכבים ד' מילין נמנלו מן הכן החמה נשקיע' יש חשבון אחר (ב) כתב מי"ע דחשבו"ן חמשע אמי' שנא בשעת הדחק גבי חת ט חת אחר חמי' שרני ע"ש (ג) וביתי הקין יש היחר קודם שעה ורביעי דהא חשביע לשעות זמניות וכ"כ הכ"מ חיהו לא יקדימו יותר מזה וכתבו אחרונים דוקא בחים תהיר לבמ שירו שלא יתפלל קודם פלג המנחה ומן הכעי ליהיו מסהא יתפלל מנחה קודם פלג מנחה ותברב לאחר נחת הכוכבים (ד) כתב מי"ע אין כ"ל תהא דריש פי' ק"ע אלא יחחילו לאחר שגנו אמן דהא הקדוש ע"ם ואפכר לחלק בין יחיד לנבור וע"ל מי' קר"ד מ"ם בזה (ה) ואם גריר מנוב (ברכת אברהם) (ו) כתב בשכ"ג סימן נ"ב לא רמיתי לחורי ושאר גדולי הדור מהרים בזה אלי כשמין אמן שבר רק שלא יוכל מח"כ להתפלל עם הציבור (בית חדש)

חימן רל"ד

(א) טוצי' אט נוחר פיטום הקטורי' אחר פי' החמיד והוא נכון (שר"ג) כתב בח"ת סי' שע"ל ו"ל הר"ם בשבא בתנחה נב"ה סיתוד לחסיכם היה תתפלל י"ח ואחר כך אחר תהלה לדוד כדי להתפלל עם הקהל עכ"ל וקבינא לי תאי הריא כדי להתפלל חישוק ליה שלא יעבור זמן התפלה כמ"ש מח"כ בשם ס"ח דחוחר לעשות כן כדי שלא יעבור זמן ההפנה עי' קסה דה"ל לכתוב שכ"כ בס"ח ולא מיכתיב לפי' בפי עלמו כאלו הוא ענין אחר ואי לא דמשמעינא אחינא שיש ע"ם בח"ם משך לחיכה אלא ר"ל דאם בא בשעה שהיבור מתחילין להתפלל מי קיוב תחוד לה אי אמין הטעה שברת לא יתחיל בחרי אלא יתפלל עמהם ויאחר אחר"כ אחרי וכן כ"ל להלכה (ב) עיין בדינים האלו בפי' ל"ט ובסימן ק"ם:

סימן ר"ה

(א) קסה ל"ל לעשם אם הא אינו עטיה כתב מי' ס"ב דברטו ק"ש אינן ברכה על ק"ש מתש כשאר ברכות ט' וכן הכ"י ומי"ע כתבו עשם זה הכא

ב כשם שאסרו חז"ל לעשות דברים המביאים לידי פשיעה סמוך למנחה כמו חצי שעה קדם שיתפלל תפלת מנחה כמו שכתבתי למעלה כן אסרו ג"כ להתחיל כל אותם הדברים הנאמרים למעלה גבי תפלת מנחה מפני שמביאים לידי פשיעה ומניעת התפלה ואסרו (ג) להתחיל בסעודה בכמו חצי שעה סמוך לזמן ק"ש של ערבית כדי שלא ימשך בסעודתו ובא לידי שכרות או יתיגע במלאכתו וישן ולא יקרא ק"ש ואע"פ שנטל ידיו (ד) אם אין שהות להתפלל מפסיק ונ"ש שלא יאמר אישן מעט ואחר כך אקרא ק"ש שמא ישתקע בשינה ולא יקרא והחמירו עוד בק"ש מבתפלה דבתפלה אמרו אם התחיל אין צריך להפסיק אם יש לו שהות להתפלל אחר שיגמור סעודתו ובק"ש אפי' התחיל צריך להפסיק אפילו יש לו עוד שהות להתפלל אחר שיגמור סעודתו כי מפני שהיא דאורייתא החמירו בה יותר מבתפלה שהיא דרבנן לפיכך אם התחיל לאכול אחר שהגיע זמן ק"ש מפסיק בשביל ק"ש וקורא אותה בלא ברכותיה וגומר סעודתו ואח"כ חוזר וקורא אותה בברכותיה ומתפלל ואע"ג שכבר קרא ק"ש ויצא י"ח בק"ש מ"מ יכול אח"כ לחזור ולומר אותה בברכותיה דברכות ק"ש אינם ברכה על ק"ש ממש כשאר ברכות כגון ברכת התורה וברכות המצות דא"כ היה לנו לברך לקרות את שמע כמו שאומרים לעסוק בדברי תורה אז להתעטף בציצית ולהניח תפילין וכה"ג אלא אלו הברכות הם שניתקנו בפני עצמם לאומרם בכל יום שהם כמו שאר ברכות שמברכים מטעם ברוך י"י יום יום בכל יום תן לו מעין ברכותיו אלא שתקנו לאומרם לפני ק"ש ולאחריה דשייכי לה קצת לפיכך הואיל ומחמת הברכות לא היה צריך להפסיק שהם דרבנן כמו התפלה והרי עדיין חייב לומר אותה כמו התפלה והואיל ועודנו חייב לומר אותה יכול ג"כ לחזור ולקרות ק"ש בתוכן כמנהגו בכל פעם אע"פ שכבר קרא אותה לא גרע מקודא בתורה לפיכך יכול לומר הכל כסדרן ותיקנן ויסמוך גאולה לתפלה כדרכה:

ג ומשך זמן ק"ש של ערבית מן התורה הוא מזמן שכיבה עד זמן קימה שכולו נקרא בשכבך והיינו מתחלת הלילה שהוא צאת הכוכבים עד שיתנץ החמה בבקר אבל חשו חכמים הואיל וזמנה ארוך כ"כ לא סדרתה ואתו לידי פשיעה לפיכך אז"ל זמנה עד חצות לילה כדי להרחיק האדם מן העבירה מיהו לתחלה מצוה מן המובחר צריך האדם לקרותה מיד בצאת הכוכבים דורזירין מקדימין למצוה

ד וממשכת מצותה עד חצות לילה מ"מ אם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר יצא (ה) אבל אם איחר עד אחר שעלה עמוד השחר בלא אונס אלא על ידי שכחה לא דאמרו חז"ל דשכחה כמו פשיעה היא ומעוות לא יוכל לתקן הוא אפ' קרא אז לא יצא י"ח ואם נאנס כגון שהוא שכור או חולה וביוצא בהם מחמת אונס ולא קרא עד שעלה עמוד השחר יכול לקרות עוד עד הנץ החמה ויוצא ידי חובתו מיהו הקורא אחר עלות השחר לא יאמר כל (ו) ברכת השכיבנו דכיון שעלה עמוד השחר לא שייך לומר השכיבנו שאין דרך בני אדם להשכיב עצמן באותו פעם מ"מ הואיל ועדיין בני אדם שוכבים וישנים על מטתם זמן שכיכה מיקרי לענין לקרות' ובשכבך כתיב והרי הם שוכבים אלא יאמר השתי ברכות שלפניה מעריב ערבים ואהב עמו ישראל וברכה אחת לאחריה אמת ואמונה כו' עד השכיבנו והשכיבנו לא יאמר כלל:

רלו ברכות קריאת שמע של ערבית, וכו' ד' סעיפים:

א בק"ש של ערבית מברך שתים לפניה ושתים לאחריה ע"ש שבע ביום הללתיך ד' בערב וג' בבקר כי מפני שערבית קודמת לשחרית דהא הלילה הולכת אחר היום שיבא לקחו הרוב בתחלה ואז"ל כל המקיים שבע ביום הללתיך כאלו קיים והגית בו יומם ולילה, הראשונה אשר בדבר מעריב ערבים כו' תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד בא"י המעריב ערבים ואע"ג דתמיד ימלוך עלינו לעולם ועד אינו מעין חתימה ממש ה"פ אנו מתפללין י"י ימלוך עלינו לעולם ועד ויתקיים בנו פסוק והיה לעת ערב יהיה אור ויאר לנו ויחשוך לשונאנו בא"י כו' והי קצת מעין חתימה סמוך לחתימה, שנייה אהבת עולם ואינה פותחת בברוך דהי סמוכה לחבירתה, שלישית והיא אחר ק"ש היא אמת ואמונה והיא גם כן אינה פותחת בברוך דהי סמוכה לחבירתה דק"ש לא הי' הפסק וחותם בא"י גאל ישראל בלשון עבר ולא גואל שנתקנה על הגאולה שעברה,

ב רביעית השכיבנו וחותם בא"י שומר עמו ישראל לעד מפני שלילה צריכה שימוד מן המזיקין ואע"ג דק"ל דגם בלילה צריכים לסמוך גאולה לתפלה דכל ברכת השכיבנו הוי מעין הגאולה שכשעבר הש"י לנוף את מצרים הי' מפחדים ומתפללים לש"י שיקיים דברו שלא יתן המשחית לבא אל בתיהם לנגף וכנגד אותה תפלה תקנו לומר השכיבנו הילכך הוי מעין הגאולה וא"א הוי הפסקה ומה שנוהגין להפסיק בי"ח פסוקים ויראו עינינו דקדיש לפי שבימים הראשונים היו בתי כנסיות שלהם בשדות והיו יראים להתאחר שם עד זמן תפלת ערבית ומשום דק"ל תפלת ערבית רשות הקילו ותקנו לומר פסוקים אלו שיש בהם י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות שיש בתפלת ערבית ומברכים אחריהם ברכת יראו עינינו ונפטרין בקדיש, ועתה שחזרו להתפלל ערבית בבתי כנסיות וקבעוה לחובה לא נתבטל מנהג הראשון וחשבינן הכל כתפלה אריכתא ומטעם זה נוהגין (א) לעמוד כשאומרים הפסוקים של ברוך י"י לעולם אמן ואמן כו' עד סוף התפלה מפני שהם כמו התפלה וגם אין להפסיק ולדבר בהם כמו בתפלה * ומה שמבריז הש"ץ בין קדיש לתפלת ערבית ואומר ר"ח אז יעלה ויבא אין מוחין בידו שאין זה הפסק כיון שהוא צורך תפלה,

ג מצא ציבור שקראו ק"ש ורוצים לעמוד לתפלה מוטב שיתפלל עמם ויקרא ק"ש עם ברכותיה אח"כ אע"ג שאינו מסמיך בזה הגאולה לתפילה תפילה עם הציבור עדיפא ממסמיך גאולה לתפלה ושיתפלל לבדו דתפלה עם הציבור רצויה ומקובלת, ואע"ג דבתפלת שחרית לא אמרי הכי בתפלת ערבית דמדינא רשות הוא אע"ג שעכשיו קבעוה חובה לא חיישי' לסמכות גאולה כולי האי כשיזדמן כך טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים הראשונה של שחרית והשנייה של תשלומין ערבית

ד אין אנו נוהגים לומר אמן על ברכת עצמו אחר שומר עמו ישראל לעד אף על פי שהוא סוף ברכות ועיין לעיל סימן רט"ו:

רלז סדר תפלת ערבית וכו' סעיף א',

א סדר תפלת ערבית אומר והוא רחום ותקנו לאומרו לפי שבשחרית ומנחה יש תמידין שמכפרין אבל ערבית שאין תמיד לכפר תקנו לומר והוא רחום יכפר עון וגו' וי"א לפי שנהגו ללקות ערבית לאחר שחטא כל היום ובמלקות מתכפר להם לכך נהגו לומר אחר המלקות והוא רחום יכפר עון וגו' כלומר אחרי שלקינו יכפר לנו וגם בשעת מלקות עצמו היו נוהגין לאומרו ג"פ מפני שיש בו י"ג תיבות וג"פ י"ג הם ט"ל כמנין המלקות, מכל אילו הטעמים נוהגין לאומרו ואע"פ שעכשיו אין נוהגין ללקות מ"מ אומרים אותו ואח"כ אומר הש"ץ (א) ברכו ועונין הגדל ברוך י"י המבורך לעולם ועד וקורין ק"ש וברכותה ויראו עינינו וקדיש ומתפללין הציבור בלחש ואין הש"ץ מחזיר התפלה מפני דמדינא אינה חובה אלא רשות אין צריכין להוציא שאינם בקיאין שפטורים הם והם לא קבלוה לחובה שהרי לא אמרוה מעולם ואומרים קדיש וא"א תחנה בערבית ויש בו סוד האומרים עלינו (ב) לשבח וקדיש יתום ונפטרים לבתיהם,

רלח לקבוע עתים לתורה בלילה, וכו' ב' סעיפים,

א ובעניין לימוד הלילה יותר ויותר מבשל יום בני הדר כמו שאחז"ל אין רינה של תורה אלא בלילה שנא' קומי רוני בלילה ואחז"ל לא איברי לילא אלא לגירסא ואמרו עוד כל בית שנשמעין בו ד"ת בלילה אינו חרב שנאמר ולא אמר א' אלקי עשי נותן זמירות בלילה פי' לא הצרך לומר איה אלקי עשי והרני חרב מי שנותן זמירות תורה בלילה ולהבי נקט לילה שהקול נשמע מרחוק, הילכך כיון ששעות הלילה נוחים ורצוים ללמוד המבטלן (א) ענשו מרובה כ"ש שאם יארע לאדם מקרה שלא השלים חוקו בלימוד היום שישכימנו מיד בלילה ולא ידחהו כלל,

הגה (ב) בלילה יש ברכות כתב בעמודא אחרינא הכוכבים כוברים דאין יוצאים אלא בזמן יציאת הכוכבים (ג) ובמ"ע נראה דס"ל כיון דיש פטגמא בכ"י אי מסורים סתור מעורב אז הכוכבים ואתה דוקא אלא שסחב כ"י דיש ליזהר מפני סתור כו' וכ"ל דוקא בסעודת תחתירין אפי' בסתור וכן בשאר דברי' הנחתרים נחעלה: ונ"מ תפלגי' הזמן כולם בזמן כתשמש בב"י וכתב בע"ת דבסע' הדמק כגון בלול שבת מותר בהתחיל סעודת יחד סתור זמן ויש להחמיר (ד) קשה דמה אין שהות אלא אם אי בהתחיל לאכול מפסיק אלא לחפלה כמ"ש רמ"ח והוא גופיה אחר זה וע"ק דמשמע מרמ"ח דאלא יש שהות להתפלל מפסיק אם לא התחיל לאכול אלא שנטל ידיו ואפשר דקמ"ל דאם נטל ידיו קודם זמן מ"ל להפסיק כלל אלא לק"ש אם יש שהות ובאחר זמן אלא שנטל ידיו מפסיק אלא לתפלה אלא שיש שהות ואם התחיל לאכול אחר זמן יש חילוק בין ק"ש לתפלה והוק, וכן נראה דעת רמ"ח ובע"ת אחר על רמ"ח הא כיון דצריך עכ"ל אין יכול להפסיק וצריך לברך המוציא ומ"כ הוי התחיל לאכול ותירן דתירי קודם ברכה דוקא ע"כ ומ"ש נעיל סי' קס"ו הדיעבד אין הפסק אפשר לענין תפלה הוי כדיעבד (ה) ומ"ש נקרא עברין שעבר על דברי חכמי' שאחרו עד חצות (ו) סי' אפי' להתחיל ותקנו בעוה"ב נמי אלא שסחב בחשו' מהרי"ל פי' ל"ג דמי שלא התפלל עם הצבור אסור במלאכה אלו ללמוד קודם שיתפלל וכן הדין בתפלת שחרית וכן כתבין שם מיין.

סימן רל"ז

(א) מבל בת"ח כתב דשותר טוב ליסב כדי להרחות שאין רוצה לגמר בו ידי חוב תפלת י"ח ואם נהג כהג רמ"ג וכ"כ בתהרי"ל דהיה יוצב עד הקדים ועכ"פ כ"ל מזה לנהוג שלא לשתות ופנינו אל הקיר כתו בתפלת י"ח ולא כתו ברמ"ה קלת טהגין.

סימן רל"ז

(א) חיב אי' ברקיע כשהוא יום אז אתה בתמה ולערב לתוה בתמה וכזה יוצעין המלאכים אם יום הו אם לילה. ובכל פעם אומרת ברכו פט' עת לכם לומר שירה ולכך אומר ברכו בלול כתו ביום (ת"ת) וכתב בס"ג וכה"ו לומר שיר כמעלות הנה ברכו כו' קודם ברכו תמוס דמהרי' מ"ש בת אין הכדה בעי' אם רגיל לקרו' קורא ומח"כ קורא ק"ש ותתפלל.

סימן רל"ח

(א) כתב הש"ך כי"ל כי' רמ"ו דהא דלא אינרי מ"ל אלא לגירסא היינו בגיטת מרוכות שאז שיקר לילה לומר אכל בגיטת קדרות עיקר ליסן ות"ת נריך לומר מעבו בכל לילה וע"ש סי' רלא

כג"כ ולי"ה בין ירחו עיתיט לתפלה תפני בהכל סתפל מריסתא הא ושוד טעם אחר דתיקנו לומר פסוקים אלו מי שבתוך כך יתפנל חבירו וע"י כן לא יבא חב"ה עד שיגמור כל אחד תפלתו וע"ל מי' ל"ר סעיף ע"ו

רלט דין ק"ש על מטתו ובו ב' סעיפים ,

סימן רל"ט

א וכשידצה לישן (א) יקרא פרשה ראשונה של ק"ש מפני שיש בה בשכבך ובקומך כלומר בעת שישכב יקראנה ומטעם זה נהגין (ב) קצת לקרות פרשה שמע ופרשה והיה אם שמע שיש בה ג"כ בשכבך ובקומך ואומר תחלה בא"י אמ"ה המפיל חבלי שינה על עיני וכו' ואומר יושב בסתר עליון ואח"כ י"י מה רבי צרו עד לי"י הישועה ואומר ברוך ה' ביום בי"ב ברוך י"י בשכבנו ברוך ה' בקומנו ויאמר ה' אל השטן כו' ויגער ה' בך הבוחר, בירושלי' הלא זה אוד מוצל מאש י"י שומריך ה' צילך על יד ימינך י"י ישמרך מכל רע ישמור את נפשיך י"י ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם בידך אפקיד רוחי פדית אותי י"י אל אמת יברכך ה' וישמרך יאר י"י פניו אליך ויחנך כו' וישם לך שלום ואומר השכיבנו עד סמוך לחשיכה אבל לא יחתום שאין זו ברכה שנתקנה לעכשיו והוי לה ברכה לבטלה ומטעם זה ג"כ לא יברך מקודם שיקרא ק"ש והמברך הוו ברכה לבטלה שא"א כל זה אלא לדגן עליו בלילה אע"פ שאין מתרפאים בר"ת להגן שאני ויקרא כל זה בכוך כשרוצה לשכב ולא יאכל ולא ישתה ולא ידבר אחריהם אלא ישכב מיד (ג) וישן שנאמר אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה בלומר מיד לאמירת ק"ש ישכב וידמה ואם קרא ולא יוכל לישן מיד יחזור (ד) ויקרא אפי' כמה פעמים זהנאחר זה אפי' כשהוא שוכב במטה עד שישתקע בשינה כדי שתהא קריאתו כמיך לשינתו

ב וכשיפשיט חלוקו לא יהפכנו ממטה למעלה שא"כ נמצא גופו ערום אלא יפשטנו דרך ראשו ויכסה עצמו בסדינו מתחת ויכנס במטתו כמו שהיה מתפאר רבי יוסי מעולם לא ראו קורות ביתי עפת חלוקי ,

רמ איך יתנהג אדם בתשמיש מטתו ובו י"ז סעיפים ,

סימן ר"מ

א אע"פ שישן עם אשתו יהא אדם צנוע במטתו דכתיב הצנע לכת עם אלקיך כלומר אפי' במסתרים ואפי' בחדרי חדרים מקום שאין אצלך שום אדם שרואה אותך רק אלקיך אשר לפניו י"ת חשבה באורה הוי צנוע בהצנע לכת לפיכך לא יהא אדם רגיל (א) ביותר עם אשתו לפי שיש בו קלות ראש מאד אלא בעונה האמורה בתורה דהיינו כל אדם לפי מה שהוא בפרנסתו וחיותו יתנהג ג"כ עם אשתו שלא צוהו התורה בפריה ורביה אלאכפי יכולת האדם וכן בכל הכצות כתיב וחי בהן לפי חיותו ולא שימית עצמו בהן לפיכך שיערו חז"ל הנהגת העונה לכל אדם לפי יכולתו וכחו והוא שאמרו ז"ל הטיילין שפרנסתן מצוייה לדם ואין פורעין מס עונתן בכל יום הפועלים העושין מלאכה בעיר אחרת ובאין ולנין בכל לילה בבתיהם פעם אחת בשבוע שהלכתן מעיר לעיר מחלשן ותש בהן לשמש בכל יום הי לו לפי כחו פעם אחת בשבוע ואם עושין מלאכה בעירם פעמים בשבוע והחמרים שגם הם הולכין מעיר לעיר פעם אחת בשבוע והגמלים שהולכין למרחוק יותר אחת לל' יום הספנים שהולכין למרחוק הרבה אחת לו' חדשים ועונת ת"ח אחז"ל מליל שבת לליל שבת מפני שבבל ימות השבוע חייבים להגות בד"ת יומם ולילה כדכתיב והגית בה יום ולילה ובליל שבת הוא ליל התענוג והתשמיש הוא מתענוגי שבת ואסמכוה אקרא דכתיב כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' הם הת"ח המסרסים עצמם מע"ש לע"ש וכו' גם יש בו סוד וחייב כל אדם לפקוד את אשתו בליל טבילתה מפני שאז היא מתאו' אליו יותר וה"ה כשהי' מניקת והוא מכיר בה שהיא מתאוה אליו ומשתדלתו ומרצ' אותו ומקשט' עצמה לפניו כדי שיתן דעתו עליה חייב לפוקד' וכן כשיוצ' לדרך היא משתוקק' אליו וחייב לפוקד' קודם שיצא ודוקא לדבר הרשות (ב) אבל לדבר מצוה לא ואף כשהוא מצ' אצל' לא יכוין לבאתו אלא באדם שפודע חובו שהוא חייב בעונתה ולקיים מצות בוראו בפ"ז שיהיו לו בנים עוסקים בתורה ומקיימין מצות בישראל וכן אם מתבוין לתיקון הולד ג"כ הוא מצוה כגון מג' חדשים הראשונים ואילך שבג' חדשים הראשונים התשמ' קשה לאשה ולולד ואמצעים קשה לאשה ויפה לולד אחרונים יפה לאשה ולולד , שמתוך כך יצא מלובן ומזורז וגם זו הכוונה נמשכה לכוונת פריה ורביה ואם הוא מכון לגדור עצמו בה כדי שלא יתאוה לעבירה כי רואה יצרו גובר ומתאוה אל הדבר הדוא גם בזה יש קיבול שכר אך יותר טוב היה לו לרחות את יצרו ולכבוש אותו כי אבר קטן יש באדם מרעיבו שבע משביעו רעב ומ"מ שכונתו לכך שיהיה שבע מן ההיתר שלא ירעב ויתאוה אל האיסור כוונתו לטובה ויש לו שכר כאדם שיכול להתענות יום אחד בלא טורח גדול שלא יחלה ולא יצטער הרבה ואע"פ הוא אוכל מעט שאינו נתפש באותו אכילה ומקבל עליה שכר שמראה לנפשו מעט הנאה ואינו רוצה לצער אותה כענין שנאמר גומל נפשו איש חסיד ועכר שארו אכזרי ונאמר צדיק אוכל לשבע נפשו אבל מי שאינו צריך לדבר ואין יצרו מתגבר עליו והוא מעורר תאותו ומביא עצמו לידי תאוה וקישוי כדי להשביע יצרו ולמלאות מתאות העה"ז זו היא עצת יצה"ר ומן ההיתר יכיתנו אל התאות האיכור ועל זה ארז"ל המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי וזה דומה לאדם שהוא שבע ואכל ושותה יותר מדאי עד שמשתכר ומקיא ודומה לבהמה שאוכלת עד שיאחזנה דם ותמות ,

ב ועוד יש מחשבות המפסידות את שכרו הם בני ט' מדות ועליהם נאמר וברותי מכם את המורדים ואת הפושעי' כלומר שהם מורדים ופושעים להפקיד עצמם לבעילו' מופקרו' כאלו הם בני אנוסה בני שנואה בני נידוי בני תמורה בני מודדת בני שכרות בני גרושת הלב בני ערביבי בני חצופה ופי' בני אנוסה אצ"ל שאם אנס אשה והוליד ממנה בן אלא אפי' אנס אשתו לתשמיש ועל זה שנינו במסכת כלה מפני מה הוויין לאדם בנים בעלי מומין מפני שתובעה ואינה נתבעת לו כלומר אינו מחרצי' לו ואמרו עוד כל הבופה אשתו לדבר מצוה ר"ל לתשמיש נקרא רע שנאמר גם בלא דעת נפש לא טוב נמצא כי האונס אסור אף באשתו אלא אם הוא צריך לאותו מעשה יפיים ואח"כ יבעול בני שנואה כמשמעה והוא ששנואה בשעת תשמיש כלומ' שהוא שנאה בלבו ואע"פ כן הוא משמש עמה אבל אם רצויה בשעת תשמיש אע"פ שהוא שנואה בלא תשמיש שרי דאל"כ היאך שמש יעקב עם לאה וכתיב (ג) כי שנואה אנכי אלא בלא תשמיש היתה שנואה בעיניו אבל בשעת תשמיש היתה רצויה אליו א"נ אפי' בלא תשמיש היתה אהובה לו רק שלא היתה אהובה באהבה יתירה כרחל קראה שנואה בערך אל רחל א"נ מפני שלא הראה לה בפנים יפות כרחל היתה היא חוששת שמא שנוא' אנכי אבל האמת גם היא היתה אהובה בני נידוי פירוש בני נדה שמשמש עמה בנדתה שאינו ממזר מן התור' מ"מ רעה גדולה הוא ו"מ שאם הם בנידוי או הוא או היא שאסורי' בתשמיש המטה וה"ה נמי אם אחד מהם אבל בני תמורה שהיה מכוין לערוה ונזדמנה לו אשתו ו"מ אפי' ב' נשיו שנתכוין לזו ונזדמנה לו האחרת בני מודדת דאמרה לא בעינא לך ואעפ"כ הוא משמש עמה והרי היא אצלו כזונה אפי' אם הוא מדעתה ויש גורסין בני מריבה שהם מתקוטטין יחד בכל פעם והוא משמש עמה דהויא ביאה זו כמו זנות כיון שאינו מתוך אהבה בני שכרות שהוא או היא שכורים ואין בהם כוונת אהבה בני גרושת הלב שבלבו לגרשה אפי' אין בלבו שנאה כגון מאותן שכופין להוציא ונמר בלבו לגרשה כדינא ואח"כ בא עליה ,

ג בני ערבוביא שמשמש עם אשתו ונתן דעתו על אחרת אפי' ב' נשיו וכן אחז"ל לא ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר ואסמכו זה אמאי דכתיב לא תתורו אחרי לבבכם בני חצופה שהיא תובעתו בפה והרי היא כזונה ואסור לקיימה אבל מה שאשתו מרצה אותו בדברי ריצוי ומקשטת עצמ' לפניו כדי שיתן דעתו עליה על זה אמרו רז"ל יוצאין הימנה בנים חכמים ונבונים כלאה שעשתה כן דכתיב ותצא לאה לקראתו וגו' ויצא ממנה יששכר וכתיב בני יששכר יודעי בינה לעתים ונומר כן תזכה גם זו אם תכוונה לשמים אבל בכל תשעה מידות שכתבנו בכל אחת מהן היא נקרא מוריד ופושע ואפי' לא קיום פריה ורביה והוא צריך שתתעבר ותלד הוא פוגם עצמו בביאת מופקרות כאלה להקרות מוריד ופושע גם את הולד הוא פוגם בטבעו שיהיה בעל מידות רעות ונפש רשע אותה רע כי זורו רשעים מרחם , (ד)

ד ויש עוד דברים שפוגמין את המעשה ומקלקלין אותו והוא שאמרו אסור להסתכל באותו מקום אפילו בשעה שרוצ' לשמש אע"פ שבשעת מעשה הוא מצניע את עצמו כגון אם הוא ביום מאפיל בטלית ואם בלילה הוא מכבה את הנר מ"מ נהג בה מנהג עזות והפקר וכ"ש אם מסתכל שלא בשעת תשמיש שמגרה ומשמה את היצר הרע בעצמו וכל המסתכל באותו מקום אין לו בושת פנים ועובר על והצנע לכת ומעביר הבושה מעל פניו שכל המתבייש אינו חוטא דכתיב ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו וכ"ש דנושק שם שעובר על כל אלה וגם עובר על בל תשקצו את נפשותיכ' ועוד קבלו חז"ל מפי מלאכי השרת ואמרו המסתכל באותו מקום יהיו לו בנים סומין והמנשק באותו מקום יהיו לו בנים אלמין ולא יהא אדם רגיל לשמש עמה שלא כדרכה משום השהתת זרע שאינ' מתעברת כשלא כדרכה והרי הוא משחית זרעו כמו ברש מבפנים תורה מבחוץ שאסור משום השחתת זרע דאיסור גדול הוא ומביא מבול לעולם שזה היה חטאם של דור המבול שהשחיתו דרכם י (ה) (וע"ל סימן ג' סעיף י"ד)

ה הוא למטה והיא למעלה זו דרך עזות שמשו שב יהם כאחד זה דרך עקש העונה שקבעו חכמים על דרך סתם קבעו אותה כי אמרו סתם דעת האשה שהיא מתפייסת בכך אבל אם רואה שהיא מבקשת יותר ע"י התקשטות והשתדלות לפניו חייב לשמחה בדבר מצוה אפי' שלא בשעת עונתה ואפי' היא

(ה) אמרו המים ליבדוק נקביו קודם שיבא (הכל"ן סי' רכ"ח) (ב) ואמו לין ניגון בן (כ"ג) ועיין בא"ח סימן כ"ן וכ"ה בה בעניינים בדין ק"ש על המטה ונהגו לומר אחרון שלום בתחרול' לפי שיש בו ביטוי מפקיד רוחי (ג) מי שמתחש העיתו קודם שישן טוב ויכר שנא יקרא ק"ש אחר מחר שמיתה (כ"ג) (ד) ק"ק דבמי כ"א בע"י כתב די"א דמסוק רחמנא לא יכפול ותכתוב בב"י פס שפסק כן .

(ה) כתב בשל"ג נהגנו פרישות בעלמיה ב' לעלות בל ר"ה ולהפסר תלך יוכב על כמה דין ויבא הדם לתוך מיכתו כו' ואולי יכוין להגמות; עלמו ויהיה לו לתוק' ומי שמהר בי' יתי תשובה פרישות תע"ב ובליל הושענה רבה וג' ימים קודם שבועות וכ"ם לילי שבועות עלמן ומר"ח מב עד ליל מחר עשר בתב וחף מם נדחה ע' בתב עד עשירי ראוי לתנוב בליל י"ח כדין בבר ויין ותחב בע"ת דחין כ"ל להחתיר רק ליל ז' בל פבה דכתיב ולא קרב זה אל זה (ב) כגון לתשא וחתן (ב"ח) (ג) ק"ק ה"ל להבים קרא ויבא י"ל כי שנואה לאה דכתיב קודם קרא דפי בטאה (ד) כתב תו' מוף פ"ק דחדה דאסור לבא על היבינה והוא בב"י בי"ד בי' קע"ד (ה) בס' של"ב הי ק' הפליג תלוד בחיש הבא על אשתו

היא מעוברת אם היא צדיכה ורוא' שמתאוית לו וכל היודע באשתו שהיא יראת הט' ואינו פוקדה נקרא חוטא שנאמ' ופקדת נוך ולא תחטא ש"מ אם לא יפקוד דרי דוא חוטא וע"כ שלא בשע' עונתה קנ"ירי דאי בשע' עונת' דאורייתא היא דכתיב שארה כסותה יעונתה לא יגרע אלא אפי' שלא בשעת עונתה קאמר ומיהו על כיוצא בזה אהז"ל ודודירו שאע"פי כן תהא שמואל דוח' וימין מקרב" כלומר יהא דוחה אות' קצת כדי שלא תכיתנו' לעבור על מיודד הזאת ותמשיכהו אחר הבלי עולם :

ו ויהיה צנוע בשעת תשמיש ובכתר שלא ישמש מיטתו בפני כל אדם בעוד שדם נעורים ואפי' ע"י הפסק מחיצה עשרה משום צניעות אבל בשדה ישנים או בפני תינוק שאינו יודע לדבר אפי' דוא ניעור מותר (ו) בית שיש בו ס"ת או חומשים העשויים בגליל' יש בהן קדושת ס"ת ואסור לשמש באותו בית עד שיהיה מחיצ' בפני הס"ת או החומשי' ואם יש לו בית אח' אסור עד שיוציאנו ואם יש בו תפילין שאין בהן קדוש' כמו בס"ת או ספרי' אפי' של תלמוד דואיל ועכשיו ניתנה תורה שבע"פ ליכתב משום עת לעשות לי' וגו' יש בהן ג"כ קדושה כמו בתפילין ואסור לשמש מטתו באותו בית עד שיתנ' בבלי בתוך כלי ודוא שלא יהא השני מיוח' לדם אבל אם הוא מיוחד לה אפי' ק' בחד חשבי ואם פיר' טלי' על גבי ארגז חשוב ככלי בתוך כלי ,

ז לא ישמש לא בתחלת הלילה ולא בסופה שאז בני האדם נעורין וישמע קול בני אדם ויבא לחשוב באשה אחרת אלא יעשה הדבר באמצע הלילה בזמן שבני אדם ישנים ולא נשמע הברת קול משום בר אינש ולא יבא לידי מחשבה באחרת ,

ח וישמש באימה (ח) וביראה כמו שאמרו על ר"א שהיה מגלה טפח ומכסה טפח כמו שכפאו שד י"מ היה משמש באימה וביראה באילו כפאו שד וי"מ מגלה טפח ומכסה טפח שלא היה ממרק האבר בשעת תשמיש כדי למעט הנאתו ודומה כמו שכפאו שד כלומר שהיה עושה הדבר באונס וי"מ מגלה טפח שבאשה כלומר עכשיו מגלה אותה לצורך תשמיש ועכשיו מכסה אותה כלומר שלא היה מצריך אותו מעשה ודומה לו כמו שביעתו שד ונבעת והניח המעשה כ"כ היה מקצר בתשמיש ולא משום צניעות לבדו אלא כדי שלא תכנס בו מחשבה אחרת ויש מקשין על זה אם כן לא היה נושהה על הבטן ודרי אמרו רז"ל מ"ד שכר פרי הבטן וגו' בשכר שמשהין על הבטן היין לו בנים וכרים כלומר כדי שתזריע האשה תחלה וק"ל אשה מזרעת תחלה יולדת זכר דכתיב אשה כי תזריע וילדה זכר ומתרצין כי כל לבבות דורש יי' וכל המעשי' שהם לש"ש הם טובי' ומי שיודע בעצמו שיוכל לעשות זה המעשה ולא תכנס בו מחשבה אחרת ודוא משה" עצמו כדי שתהנה האשה מן האיש ותזריע תחל" ודרי הוא מכוין לעשות מצוה הקב"ה משלם לו שכרו לקיים מחשבתו לתת לו בנים זכרים אבל מי שאינו בטוח בעצמו וממהר במעשה כדי לינצל מן החט" גם הוא עוש" מצוה והקב"ה משלם לו ג"כ שכרו בבני" זכרי" וי"מ מגלה טפח על הסינו" שהיה' תוגרת בו שאף בשעת תשמיש היה מצריכ' לחוגרו ומגלה רק טפח ממנ" ומכסה מיד לאח' תשמי' כדי למעט הנאתו וכולהו פירושי אליב' דהילכת" איתינהו ובעל נפש צריך ליזהר בהם ט ואל יספר עמה לא בשעת תשמיש ולא קודם לכן משעה שתבעה בדברים שאינם מענייני תשמיש כדי שלא יתן דעתו באשה אחרת וכבר אמרנו שאסור לאדם לשתות בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר כו' ואם סיפר עמה ושימש עליו נאמר מגיד לאדם מה שיחו אפילו שיחה קלה שבין אדם לאשתו מגידין לו בשעת הדין על זה קבלו חז"ל מפ' מלאכי השרת המספר עם אשתו בשעת תשמיש הוין לו בנים חרשים וחזוקא שלא מענייני תשמיש וכדי שלא יתן דעתו באחרת אבל בענייני תשמיש יכול לספר עמה כדי להרבות תאותה ותזריע תחלה ותלד זכר ,

י ואם היה לו כעס עמה צריך לרצותה שאסור לשמש עמה עד שיפייסנה יכול לספר עמה כל דברי ריצוי עד שיפתנר כדי לרצותה ,

יא אסור לשמש מטתו ביום משום צניעות אלא בבית אפל ות"ח שדוא צנוע בדרכיו מאפיל בטליתו ושרי וכן אסור לשמש (ט) לאור הנר משום צניעות אע"פ שהוא מאפיל בטליתו (י) דוחה הנר מאיר להדיא בצדדין אבל אם עשה מחיצה גבוה י' בפני הנר אינו כ"כ להדיא ושרי אע"פ שהאור נראה קצת דרך המחיצה כגון שמפסיק בסרין שרי וה"ה כשכופה כלי על הנר דשרי :

יב ואסור לשמש מטתו בשני רעבון כדילפינן גבי יוסף דכתיב וליוסף יולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב ונמר דא בשנת הרעב לא הוו נולדים משום שדיה אסור לשמש וטעמא משום כדי שלא יהא כל העולם שרוי בצער והוא בשלוה ומתענג ולפי' ה"ה שאר צרות שדם צרות רבים (יא) כרעב אסור אבל חשוכי בנים מותרין משום קיום פריה ורביה ,

יג אכסנאי אסור לשמש שאינו דרך צניעות שירגיש בו ואם ייחדו לו ולאשתו בית מיוחד מותר ובלבד שלא יישן בטליתו של בע"הב שמא יצטרך לו ויבואו לקנאת' א"נ שמא ירגיש בליכלוך שכבת זרע ,

יד השכבת זרע הוא כח הגוף ומאור העינים תלוי בו וכל זמן שתצא ביותר הגוף כלה וחיו אבודים והוא שאמר ש"ה ע"ה בחכמתו אל תתן לנשים חילך וכל השטוף בבעילה גבנה קפצת עליו וכחו תשה ועיניו כהות וריח רע נודף מפיו ושער ראשו וגבות עיניו וריסי עיניו נושרות ושער זקנו ושחיו ושער רגליו רבה ושיניו נופלות והרבה כאבים חוץ מאילו באין עליו ואמרו חכמי הרופאים אחד מאלף מת, משאר חלאים והאלף מרוב תשמיש לפיכך צריך אדם ליזהר בדבר זה אם רוצה להיות בטובה ולא יבעול אלא כשימצא גופו בריא וחזק ביותר והוא מתקשה הרבה שלא לדעתו ומסיח עצמו לדבר אחר והקשוי כשהיה כובד במתניו ולמטה וכאילו חוטי הבצים נמשכים ובשרו חם כגון זה צריך לבעל הבעילה היא רפואה לו ,

טו לא יבעל אדם והוא שבע או רעב מפני שתשמיש קשה לו אז וגם הזרע אינו מתבשל אלא כשיתעכל המזון שבמעיו ויבדוק נקביו קודם בעילה ואחר בעילה ולא יבעל מעומד ולא מושב ולא בבית המרחץ (יב) ולא ביום הגזה ולא ביום יציאה לדרך או ביאה מן הדרך סמוך לדם לא לפניהם ולא לאחריהם שקשה לו אבל בלילה קודם שיצא לדרך מצוה הוא לו כמו שכתבתי למעלה ואפילו סמוך לוסתה כמו שיתבאר בחלק ע"א סימן קפ"ד בס"ד ,

טז המשמש מטתו על מטה שתינוק ישן עליה קבלו חז"ל שאותו תינוק יהא נכפה ולא אמרן דלא הוי בר שתא אבל הוי בר שתא לית לן בה ולא אמרן אלא דגני לדי כרעיה אבל גני לדי רישיה לית לן בה, ולא אמרן אלא דלא מנח ידיה עליה אבל מנח ידיה עליה לית לן בה ,

יז מטתו שישן בה עם אשתו צריך שיהא בין צפון לדרום כלומר שיהיה ראשו ומרגלותיו זה לצפון וזה לדרום והעושה כן יתנו לו שכרו שיהיו לו בנים זכרים שג' וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים וכו' וטעמא משום שהשכינה במזרח או במערב והוי גנאי לשמש עם אשתו לצד השכינה לפיכך נתן לדסב תשמיש לדוחות אחרות ר"א הטעם מפני שהמנורה היתה בדרום והשלחן בצפון והשלחן הוא כנגד העושר והמנורה כנגד התורה כלומר שקודם שישמש מטתו יתפלל על בניו שיהיו מצליחין בתורה ושיהיה להם עושר כדי שלא יצטרכו לבריות , (יג)

רמא

שלא להשתין ערום לפני מטתו ובו סעיף אחד ,

א לא ישתין אדם ערום וכל המשתין ערום לפני מטתו הקב"ה שנאו מפני שמתנבא עצמו דרך מיאוס וטינופת ואיך תשרה השכינה על מטתו ולא עוד אלא שכל המשתין לפני מטתו ערום יבא לידי עניות משום שיש שד ששמו נבל והוא ממונה על העניות ונבל קרוי ליה מפני שהוא חפץ לנבל א"ע ואוהב מקומות המיאוס והדי הוא דר במקום הזה שהוא מיאוס והאי ערום לאו דווקא אלא ה"ה הוא לבוש אסור והא דנקט ערום אורחא דמילתא נקט שכתוב שהוא ערום אינו יוצא לחוץ להשתין דטורח הוא לו ללבוש ולצאת ולא אמרן אלא דמהדר אפיה לפוריא אבל לא מהדר אפיה לפוריא ומשתין למרחוק מן המטה בקילוח לית לן בה ודמהדר אפיה לפוריא נמי לא אמרן אלא בארעא אבל במנא לית לן בה , ואח"כ ישן (א) וקודם שיאור אור הבקר ימהר לקום בזריזות לעבודת הבורא ית' כי זה תכלית האדם אשר לכך נברא כאשר כתבתי בסי' א' . והדרן עלך ט" וברוך אל רם ונשא אשר לו העז והיטלת , אשר היה בעזרי להתחיל לגמור לבוש התכלת , כנוקה מכל סיג ופסולת , מנופה בי"ג נפות יפה כסלת ,,

ת ו ש ל ב ע